מסכת

סנהדרין

מן

תלמוד בבלי

ש"ס עוזר

הש"ס המסומן

לע"נ ר' עוזר ב"ר אלכסנדר הכהן ז"ל

בס"ד

הש"ס המסומן – מפת דרכים לדף הגמרא.

* על מנת להקל על הלומד לעקוב אחר משא ומתן הסוגיא (הוצאה פנימית) *

לפניכם מונחת גמרא שהיא תוצאה של שיטת הוראה המיושמת למעלה מעשרים שנה.
ב"ה זכינו שהיום יש מספר מגידי שיעור ומרביצי תורה שלמדו בדרך זו וממשיכים ללמדה לתלמידיהם.
במקור, גמרות הללו נועדו לשימוש במסגרת השיעור. מגיד השיעור אמור לתת הקדמה מראש לסוגיא מתוך הגמרא, ולאחר מכן הלומדים יעקבו אחר מהלך הסוגיא בעזרת הסימנים בעת השיעור.
אחת המטרות העיקריות היתה ליעל ולדרבן חזרות.
במשך השנים, לומדים שונים גילו תועלת רבה מהגמרות המסומנות גם בלימוד עצמי.
רבים העידו שראו מהסימנים ברכה בעמלם וביכולתם לזכור את הנלמד.
הוספנו בין השורות זעיר פה וזעיר שם מילות קישור שבלקחו כמעט כולן מפירוש רש"י בדי לשמור רצף החשיבה של הלומד, כמו כן הבסיס של הסימנים מבוסס על פי פירוש רש"י. הוצאה זו אינה מתימרת להיות פירוש או תרגום אלא היא כעין "מפת דרכים".
מחשבה רבה ניתנה לכל סימון ופסיק, אבל בסופו של דבר הם בגדר הצעה. אנו מעודדים כל לומד להוסיף משלו.
אנו מאמינים בדרך ש"יהו עמלים בתורה אבל לא מתקשים בה".
גמרות אלו היו בפני תלמידי חכמים ומגידי שיעור שאמרו שראו בהן תועלת.

יהי רצון שנזכה לראות ברכה במעשה ידינו בריבוי לומדי התורה ויודעה להביא נחת לבורא עולם יתברך

לפרטים: 02-6541693
052-5300710

USA: 718-471-6510

צילום דף הגמרא נעשה ברשותה האדיבה
של הוצאת טל-מן תודתנו נתונה להם.

Rabbi Yitzchak Berkovits
Sanhedria HaMurchevet 113/27
Jerusalem, Israel 97707
02-5813847

יצחק שמואל הלוי ברקוביץ
ראש רשת כוללים לינת הצדק
סנהדריה המורחבת 113/27
ירושלם ת"ו
טל' ירושלם תו יג קטרת תשז

Dear Friends,

I have had the pleasure of working with Rav Yehonasan Berger in the years I spent with Yeshivas Aish Hatorah and witnessed the success of his marking system in opening Shas to many who were about to give up on Gemara study altogether. I see it as an effective means of attaining clarity in the structure of the daf in relatively little time and would suggest it for those seeking independance in preparing the daf and retaining the basic shakla v'taria. Magidei'shiur should certainly give it serious consideration as a valuable aid to their tzibbur.

Sincerely,

Yitzchak Berk

הרב יצחק שמואל הלוי ברקוביץ
ראש רשת כוללים
"לינת צדק"
ירושלים תובב"א

בס"ד

ראובן אלבז
רב ומו"צ שכונת בית ישראל והסביבה
וראש ישיבת "אור החיים"
רח' עזרא 1, ירושלים 91054
טל' 02-5000455. פקס 02-5000502

Rabbi Reuven Elbaz
Chief Rabbi of "Beit Israel" district
1 Ezra Street.
Jerusalem 91054, Israel
Tel 02-5000455 Fax 02-5000502

בס"ד

תמוז תש"ע

<u>המלצה וברכה</u>

ראה ראיתי את פועלו המבורך של **הרה"ג יהונתן ברגר שליט"א** אשר צלל

במים אדירים בש"ס הנקרא **"שס עוזר"** על הש"ס

והבהרתו בסימנים והבהרות להקל על הבנת הלומדים,

וכבר קיבל את דעותיהם של הרבנים החשובים ואמינא יישר להגדיל התורה,

ויהי רצון שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה לחנך את צעירי הצאן בתורה שבעל פה

כמסורת אבותינו שמעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו,

ויזכה לרוב נחת בעבודת ה'.

החותם בברכה

ראובן אלבז

ראש ישיבת אור החיים

ומוסדותיה

אשר זעליג וויס
כגן 8
פעיה"ק ירושלם ת"ו

בס"ד

תאריך ג' תמוז תשע

בס"ד

Gemara Markings
Your Roadmap for Traveling the Talmud Highway

It's just great to see the thousands of people joining the ranks of students of the Talmud in recent years. Lots of credit goes to Daf Yomi and the emergence of new yeshivos in America, Israel and the world over.

At the same time many of us might ask the questions – fine, I participated in the shiur – or – I learned it on my own but:

- Did I really follow what was going on?
- Sure I understand it line by line but do I have a picture of the whole sugya?
- How much do I retain?
- Do I really feel a connection to the Gemara itself?
- Am I motivated to return to the Gemara again once I've learned it?

The solution is found in one word – review ("chazara").

When we look at the daf Gemara we feel intimidated.

- It was clear in shiur but now to review; I don't want to read that translation again.
- I don't want to listen to that tape again.
- To repeat the daf – it's too agonizing.
- I have difficulty "seeing the forest from the trees."
- Where did the question and the answer begin?
- How much of the "braisa" (ברייתא) was relevant?
- Was Rav Huna responding to the תרץ or supporting it?
- Was Rav Ashi's comment relevant to the sugya or was he getting off on a tangent?

These concerns can be resolved. The "Gemara Markings", a system of geometric forms combined with standard punctuation and numeration superimposed on the traditional (Vilna) daf Gemara, has been successfully used by hundreds of learners and has resulted in a renewed enthusiasm in their learning.

After having learned with this system using this new edition of Gemaras many have expressed:

- I never realized that this is what the Gemara was trying to do.
- I was never able to follow a shiur so smoothly.
- This system has helped me remember entire sugyos just by recalling the structure and to tell you the truth, I didn't even realize there was a structure.
- I finally have a desire to review because I know I'll be successful.

We have received reactions from another significant group of people – Maggidei Shiurim who both prepare and present shiurim using this system. They state:

- It makes it so much easier for me to give shiur when the whole sugya is mapped out ahead of time.

- I have the feeling that they are all following me because I can easily refer back to particular names and statements or refer back to a highlighted point on the previous page.
- My children were sick this morning and I didn't have time to prepare and even so, I was able to give a clear and understandable shiur using my marked Gemara.
- I find that by using these Gemaras I can focus on content and detail – get a closer look at the "trees" not fearing they will get lost in the "forest."

This is what it's all about – great efficiency in presenting the Gemara with greater success in acquiring it.

This method of teaching the Gemara is the result of 20 years of development, revision and refinement. It has produced many successful talmidim, Maggidei Shiurim, Marbitzei Torah and individuals dedicated to spreading Torah to Klal Yisrael. Our primary objective is "Lehagdil Torah uleha'adirah" - להגדיל תורה ולהאדירה.

As stated above one of the main goals of this project was to increase the motivation to review by instilling the feeling and demonstrating "You can do it." In the course of time it became clear that many found the marked Gemaras a useful tool for independent learning. They found that with the learning background that they already had – they were able to rapidly get through the sugya with clarity without needing the assistance of translations or other support material.

In the current edition of marked Gemaras one will notice from time to time brief comments between the lines. These are not meant to serve as translation as much as they are designed to add explanation by offering connecting words or ideas to enhance the flow of the sugya. These comments are taken almost exclusively from "Rashi" unless otherwise noted. Likewise the basis for the symbols and structural notations is Rashi.

It is important to note that this edition was not designed to serve as a translation. It is rather a navigational tool – a roadmap to assist in increasing clarity as you proceed toward your destination – the מסקנת הגמרא.

Though much thought was given to the placement of each symbol and comma, this remains a "work" in progress. The authors encourage everyone using this edition to add their own comments and suggest their own innovations. Individual creativity is highly recognized.

We have coined as our motto:
"הוו עמלים בתורה אבל לא מתקשים בה."

"It is a virtue to toil in Torah but not get frustrated by it." The "Marked Gemara" has been brought to the attention of Gedolei Torah both in the United States and Eretz Yisroel. They acknowledged the value of all tools that endear the learning of Torah.

For more information, please contact us:
In Israel: 052-5-300-710
In USA: 718-614-8494

בס"ד

הש"ס המסומן

מהדורת "להבין ולהשכיל"

ישמחו השמים ותגל הארץ אודה לה' בכל לבבי שנותן לי הזכות לשבת באוהלה של תורה ולהגיש בפניכם מנחת העני הצעה צנועה כלי עזר ללימוד הגמרא.

איתא בברכות (ו:) "אמר רבא אגרא דשמעתתא סברא" היינו שעיקר קיבול שכר הוא עבור שהלומד "יגע וטורח ומחשב להבין טעמו של דבר" (רש"י שם) ובאמת בחולין (עז.) רואים תיאור של רבא - "חריפא סכיניה", ורש"י מפרש: "לב פתוח לו בסברא". שאיפתו של כל בן תורה בלימוד היא להיות בעל סברה ישרה, שבבא היום יוכל לענות "כן, פלפלתי בחכמה והבנתי דבר מתוך דבר" (שבת לא.). כדי להגיע לכך אנו שוב פונים לרבא, הפעם במס' ע"ז (יט.) שם מובאים כמה מימרות שנוגעות לענייננו "אמר רבא לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה (ע"י רש"י ד"ה ואח"כ יהגה - יעיין בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרץ ובראשונה לא יעשה כן...), ואמר רבא לעולם ליגריס איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר" (עיין רש"י שם) וכן עיין בשבת (סג.) "אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה הש"ס ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא, מאי קמ"ל דליגמר איניש והדר ליסבר" ע"כ, ורש"י שם (בד"ה דליגמר איניש) מסביר "לגרוס שמעתתא מרביה ואע"ג דלא ידע לכולהו טעמי". ושמא יאמרו שהיום עצות אלו לא נוגעות לנו? על כך אנו מוצאים בר' אלחנן זצ"ל הי"ד בספרו עקבתא דמשיחא (עמ' ל' בהוצאת בני תורה) "יש לדעת כי מלבד המצוות והאיסורים הכתובים בתורה, רשומות שם גם עצות, עצות מנוסות! וכשם שהתורה נצחית היא כך גם עצת התורה נצחית היא!"

דברים אלו מקבלים חיזוק במשנה תוקף בספר אורחות צדיקים שער כז שער התורה עיין שם עמ' רע"ג - "... כמה היו דבוקים בתורה על כן זכו לרוח הקודש וכן בארץ צרפת היו עוסקים בעסק גדול וזמן רב והיו יושבים במקום אחד ללמוד כל התלמוד והיו חוזרים תמיד ולא פסקה תורה מפיהם והיו עושים כמו מעשה הראשונים כדאמרינן (ע"ז יט.) לעולם לגרס אנש ואף על גב דמשכח ואף על גב דלא ידע מאי קאמר ואמרינן (שבת סג.) מעיקרא ליגמר אנש והדר ליסבר, וכל זה אינם עושים עתה כי כל אחד רוצה ללמוד תוספות וכל חידושים וחידושי דחידושים קודם שידע צורת התלמוד, אם כן איך יצליחו, כיון שעושה להפך ממה שאמרו חכמי התלמוד, כי כל מה שנאמר בתלמוד הכל אמת ואין להשיב עליו או לשנותו ולא להוסיף ולא לגרוע וכו' (עיין שם המשך דבריו הנחוצים). יש להוסיף עוד ועוד בעניין זה אך אין כאן המקום להאריך.

שמנו כמטרה במהדורא זו להאהב התלמוד על לומדיו, לגרום חשק ורצון לחזור לשנן, לומר לחכמה אחותי את ושיקוים בנו האמור בקידושין (ל.) "ושננתם - שיהו דברי תורה מחודדים בפיך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד" ובעירובין (נד.) "שמחה לאיש במענה פיו ודבר בעיתו מה טוב - אימתי שמחה לאיש בזמן שמענה בפיו" ובתפילה שנוכל לומר די לצרותינו וכדמוכח במס' ב"ב (ת.) ש"אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ", עיין בברכות (מ"ז:) "אחרים אומרים אפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים הרי זה עם הארץ" עיין רש"י שם (ד"ה שלא שימש ת"ח) – הוא הגמ' התלויה בסברה שהיו נותנים לדברי המשנה טעם והיו מתאספים יחד ועוסקים בכך והיא דוגמת הגמ' שסדרו האמוראים עכ"ל.

הרבה לומדים מתקשים בלימוד הגמרא, הסיבה לכך היא שבו בזמן הלומד נדרש לבצע ג' פעולות בבת אחת והם א. הכרת נושא חדש. ב. לתרגם את השפה הארמית. ג. לפענח את המבנה והמהלך המיוחד לתלמוד הבבלי לצורותיו המגוונות, נפרט אותם:

א. הכרת נושא חדש - אנו ממליצים להכין את המשניות עם מפרש שמסביר פשט בנושא.

ב. תרגום השפה הארמית - קיימים ספרים שחוברו ע"י תלמידי חכמים יראי ה' וניתן להעזר בהם.

ג. פענוח מבנה ומהלך דף הגמרא - אנו מציעים בפניכם מעין 'מפה', מילה זו תיטיב לבטא את התועלת שיש בשיטת הסימונים שלפניכם ע"י ההמחשה הבאה - לפניכם סרטוט של עיר שבו נראית גבולותיה החיצוניים ותו לא! סרטוט זה לא יועיל למשתמש שמחפש דרכו להגיע ליעד הנבחר, אולם כשיושלם הסרטוט עם קוים - רחבים וצרים מקוקוים ומפותלים שכל אחד מהם מראה על סמטה או רחוב ראשי, פסי רכבת או כביש, כבישים שבבנייה וכאלו שבתכנון, גינות ופרדסים, נהרות ואגמים, ככל שהמפה מפורטת וברורה יותר היא יעילה יותר! כמו כן הש"ס המסומן - נסיון לעזור ללומד למצוא את דרכו בשבילי מערבא נהרדע סורא ופומבדיתא.

שיטת הסימונים - הוראות שימוש

- המסגרת תוחמת מקור תנאי - משניות ובריתות שמובאים לאורך כל התלמוד לצרכי קושיא, סיוע או איזה סיבה אחרת. במהדורה הנוכחית יש התייחסות ל"חסוריה מחסרא והכי קתני" כאילו זה מקור תנאי וכן בכל תיקון מקור תנאי שמופיע בסוגיות (כמו "אימא הכי" וכו').

- סדרות - אמורים להבליט דברים שבאים בסדרה, לדוגמה: הגמ' מביאה מספר ת"ש (תא שמע) כדי להקשות על שיטה מסוימת, סביב כל ת"ש יופיע סימון סדרה. הסבה שישנם מספר צורות של סימון היא שפעמים רבות על הדף הנלמד יש כמה סדרות כמו - ת"ש להוכיח דעה מסוימת, רצף של מימרות מאותו רב, סדרה של עצות בקשר למאכלים מקבץ של ידיעות שמכנה המשותף שלהם אותו מספר (כמו שלשה דברים טובים ל... שלשה דברים קשים ל...), כדי להפריד בין סדרה לסדרה אנו משתמשים בצורות השונות.

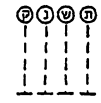 - יבוא בזמן שהגמ' שואלת, מתרצת, דוחה, ומנמקת דברים. לפעמים העניין ממשיך לאורך מספר שורות ולפעמים משתרע על פני למעלה מעמוד גמ'! כדי להראות שכל השורות הבאות מטרתם אחת היא - אנו מסמנים במרווח שבדף בין הגמ' לרש"י או לתוס', סימן זה יתחיל מהשורה שבה מתחיל העניין עד השורה שבה יסתיים.

 - פעמים רבות יש מלה או שתים שמהווים עיקר הקושיא או ההוכחה לדברי הגמ' למרות שהוא מובא בתוך ברייתא ארוכה או כחלק ממימרא ארוכה, כדי למשוך תשומת חלב לאותם מילים או משפט אנו מסמנים בקו מקוקו או בפס מפותל. שימוש נוסף לפס עקום הוא להבליט את המילים שבהם הגמ' מציעה ריבוי אפשרויות כמו "איבעית אימא", "לישנא אחרינא", "או דלמא", "איכא דאמרי" וכו'.

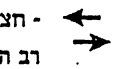 - חצים - אם יש צורך לחזור ולמצא דבר שנאמר לפני כן אנו מסמנים חצים במרווח בין הגמ' לרש"י, למשל רב הונא אומר הלכה מסוימת וכדי לבסס את הדין הגמ' מביאה ברייתא ארוכה שבה נמצא אותו משפט - אבל המשפט כבר מרוחק מספר רב של שורות הדין של רב הונא - החץ מקשר בין אותה שורה של הברייתא ודברי רב הונא שנאמרו לפני כן.

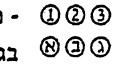 - מספור - כדי לעשות סדר בריבוי, למשל כשיש מספר תירוצים לאותו קושיא, או בזמן שיש ריבוי לשונות בגמ' - "לישנא אחרינא" או "איכא דאמרי", ועוד שימוש רגיל כדי לעקוב אחר סדרות של דברים.

- מרכאות יחידות נועדו כדי לחבר קבוצות מלים להיות משפט ולקוראם ברצף במקרים שאחרת הלומד היה מפסיק מוקדם וע"י כך לטעות בהבנה.

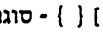 - סוגריים - מטרתם כדי לבודד קטעים צדדיים על מנת לשמור על רצף חשיבה. במקרים רבים תוך כדי מהלך של הגמ' פתאום מופיעה ידיעה שאינה קשורה ישירות לעצם שקלא וטריא של הסוגיא. כדי לאפשר שמירה על אותו רצף סומנו הידיעות הצדדיות בסוגריים כך שבלימוד הראשוני הלומד ידלג עליהם - יבין ביתר בהירות את עיקר הסוגיא ובסיומה יחזור וילמד את כל הגמ' כולל מה שהוא דילג לפני כן. במקרים מעטים קיימת תופעה שבתוך אותה ידיעה צדדית יש עוד עניין צדדי (צדי צדדים) אז יופיע קטע בסוגריים תוך הסוגריים.

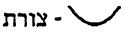 - צורת קשת מתחת שני מילים - סימן זה מורה להמשיך את הקריאה במקום שהפסקה בקריאה איננה נכונה.

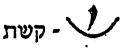 - קשת עם פסיק - מורה שיש להמשיך את הקריאה אבל עם הפסקה קטנה דוגמא: קמ"ל.

מנסיון של שנים – שיטת הסימונם מוכיחה את עצמה כיעילה ללומד עם הזמן, הרבה ראו בה תועלת וברכה אבל רק לאחר שהתרגלו ולמדו בה מספר דפים.

נסיים בתפילה שנוכל להרבות בעסק התורה ובעמלה מתוך חשק ושמחה, וממילא נרבה גבולותינו בתלמידים ומלאה הארץ דעת, ונזכה לביאת גואל צדק ובניין ביהמ"ק במהרה בימינו.

© כל הזכויות שמורות תשס"ה

GEMARA MARKINGS

Symbol	Name	Description	Examples
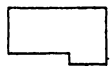	Boxed Text	Marks off Tannaic sources	ת"ש, מיתיבי, תניא, ת"ר, תנן, תנא, ורמינהו
SERIES INDICATORS 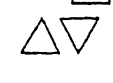	Triangle	Series of related questions or proofs (inverted triangle represents proof in opposite direction)	ת"ש, מיתיבי, ואימא, איתיביה, אילימא-אלא-לעולם
	Diamond	Similiar usage as above.	בעי, איבעיא להו, הדוא גברא
	Double underline	"	
		Additional shapes needed for distinction when multiple series appear on one page	
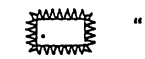	"Firebox"	Generally around a name, (sometimes on גופא or תניא) Denotes beginning of a סוגיא which last at least an עמוד	
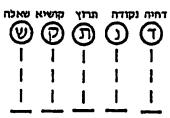	Long Markings (in margins)	Used to mark off a long question, answer or proof' Or point	
	Dot-Underline	1. Focuses on main few words in בריית that prove or disprove points of the גמ. 2. Contrast different statments 3. Focuses on the main few words of an אמורא's statement (for easier back reference)	
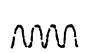	Squiggle-Underline	Highlights complimentary words Secondary use- May be used similiar to the Dot-Underline	בשלמא-אלא הכא-אלא או אשמעינן-אי אשמעינן
	Arrows (in margin)	Reference back to a (hard to find) previous point in the גמ	
① ② ③ A B C	Numbers & Letters	Numbering approaches of the גמ or for lists of הלכות	
I II III	Roman Numerals	Different לשונות	איכא דאמרי לישנא אחרינא
" "	Quotes	To denote: מסוק short phrase, short quote	
[ ] { }	Brackets	Side point-- can be anywhere from a line to an entire דף Bracketed section interrupts the logical flow of the גמ and can be skipped temporarily to maintain continuity of the סוגיא	
' '	Single quote marks	Read without pausing phrase contained within	
	Connector	Don't stop (in a place where I mistakenly might have stopped)	
	Comma-Connector	Pause-- but don't stop	
. , ; : / ?	Various Punctuations	Common usage	
א או דלמא ב		Indicates two options of גמרא's query	איבעיא להו

סימוני התלמוד

סימן	שם	תיאור	דוגמאות
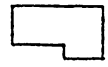	מסגרת	להבליט מקורות תנאיים	תיש, מיתיבי, תניא, תי״ר, תנן, תנא, ורמינהו
	משולש	סידרת של שאלות או הוכחות (משולש הפוך מראה על כיוון חפוך)	תיש, מיתיבי, ואימא, איתיביה, ״אלימא-אלא-לעולם״
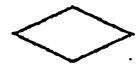	מעין	גם מסמן סידרת - במקרה שיש סידרה שניה על אותו עמוד	בעי, איבעיא להו, התוא גברא
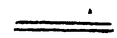	פס כפול	״	
		״	
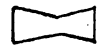		״	
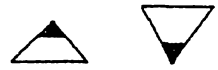		״	
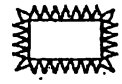	״פייר-בוקס״ מלבן אש	מסמן שם מאד מרכזי - שבדרך כלל דמים בשיטתו למשך עמוד גמ׳ או יותר	
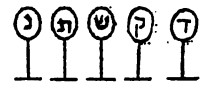	שאלה/ תשובה/ נקודה אורוכה קושיה/ דחיה	מסמנים בריוח בין הגמ׳ והתוס׳ או רש״י	
	קו-קו	להבליט מילים או משפטים מרכזיים	
	פס מפותל	כמו חגיגל	, בשלמא-אלא תניתא אלא אי אשמעינן- אי אשמעינן
	חצים (בריוח שבין הגמ׳ והתוס׳)	אם הגמ׳ מתייחסת לשורה למעלה או לדף קודם - להקל על החיפוש	
① ② ③ א ב ג	מספרים ואותיות	ספירת תשובות או שיטות	
I II III	מספר רומי	ריבוי לשונות	איכא דאמרי לישנא אחריתא
׳ ״	מרכאות	לכלול יחד משפט (שאחרת לא היה נקרא כמשפט)	
[ ] { } - סוגריים		מאמר צדדי שבקריאת ראשונה מדלגים כדי לשמור על רצף הקריאה	
	קשת / חיבור	מורה להמשיך לקרא במקום שאחרת היו מפסיקים	
	קשת - פסיק	לעצור אבל לא להפסיק	
. , ; : / ?	פיסוק	שימוש רגיל	
א או דלמא ב	׳א או דלמא ב׳	להבליט שתי אופציות כגון ׳א-או דלמא-ב׳	איבעיא להו

דיני ממונות בשלשה. גמ' יליפנן להו: **גזילות** · לכופר בפקדון,דמשתלח בו יד הוי גזלן,וכן התופס מיד חבירו הוי גזלן כגון ויגזול את החיים מיד המלוה" (שמות ל כג) לכל לוה ולא קיימא לן מיקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה: **והבלעות** · התוכל בחבירו חייב בחמשה דברים כדתמרינן בבבא קמא (דף פד·) "ויתיב כי יהן מוס בעמיתו וגו' כן יעשה לו-במתן ובגמ' פריך הייט דיני ממונות: **נזק** · דשור המועד לו תדם שהזיקו ובגמ' פריך הייט תלמוד לומר שור שור: **ושלומי כפל** · דגניבה שלמת כיון דכתיב (שמות כב) שם המלמ שלמת כידו וגו': **ושלומי תשלומי ארבעה וחמשה** · דשור שטבחו או מכרו: **בשלשה** · בעשרה בתולה תמשיכ כסף: **ושלומי שם רע** · לת מלאתי לבתך בתולים וגו' ועבדו לותו מלה כסף וגו' (דברים כב): **דיני נפשות** · דתם תמת היה שזיקתה תחתיו היל בסקילה ודיני נפשות בעינן כ"ג (לקמן בפירקין) (דף טו·): **מכות** · מלקות תרכעים בעמת דר' ישמעאל ורכבן מפרש בגמרת (דף י·) מקרית: **מיכור שמדם** · בגמרת מפרש: **מיכור שמדם** · שהיו כ"ד יושבין ורואין אם לריכין לעבר מפני החציף והתקופה כדתמרינן בגמרת מילתיה דר' שמעון מיפרשת בגמרת בברייתא (דף י·): **סמיכה וקנים** · על ראש פר העלם דבר שלא לעבור: **תלינה בשמש** · ביבמות ילוף לה בפרק מלוה תלוה (דף קה·): **מיתונין** · יחומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה ,ויולפה בלא נט-במיתון כל זמן שלא גדלה תחתיו,ובשלשה בעינן דכל דתקון רבנן כעין דאוריית תקון,ומיתונין-דרבנן דמדאוריית לא מיתון לא בעית דתין קדושי קטנה כלום אלא אם כן קדשה אביה דכתיב (דברים כב) "את בתי נתתי לאיש הזה": **נשא רבי** · אם כח בא לאלגן על המעות וכן מעשר שני: **שלשה דמיתין יחידים** · כגון פירוש והרכיבו אחין להם שער בשוק: **ופסקדשום** · הכח לפדותן לריך שלשה לשומן: **סנהדרין סמלנלין** · בגמרת מפרש (דף יד·): **אחד מפי כהן** · דכתיב "כהן" בפרשה -כערכך הכהן וגו' (ויקרא כז): **ופקרקעות** · של לקוח:גדול ,אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, "ואין מוציאין "למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד,אין "מוסיפין "על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד ,אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד "אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד,"אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש, אבל עושין אחת או שתים. "סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל "ומשה על גביהן,"ר' יהודה אומר "שבעים, "נכנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה? שנאמר "וישפטו העדה והצילו העדה" עדה' שופטת ועדה' מצלת הרי כאן עשרים ומנין לעדה שהיא עשרה? שנאמר "עד מתי לעדה הרעה הזאת "יצאו יהושע וכלב ,ומנין להביא עוד שלשה? ממשמע שנאמר "לא תהיה אחרי רבים לרעות" שומע אני שאהיה עמהם למובה אם כן למה נאמר "אחרי רבים להטות"? לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה: הטייתך למובה-על פי אחד, הטייתך לרעה-על פי שנים ואין

*)[עי' תוספות שבועות עו· ד"ה שלין וכו' ותוספות זבחים נג. ד"ה ולישנא]

דיני ממונות בשלשה. תנו רבנן: "בשלשה, גזילות וחבלות בשלשה, נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה, "האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ, ורבמים אומרים "המוציא שם רע בעשרים ושלשה מפני שיש בו דיני נפשות. "מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים "ושלשה. "עיבור השנה בשלשה דברי ר"מ רבן שמעון בן גמליאל אומר "בשלשה-מתחילין, ובחמשה נושאין-ונותנין, ומומרין בשבעה, ואם גמרו בג' מעוברת: *"סמיכת זקנים *"ועריפת עגלה בשלשה דברי ר' *שמעון ר' יהודה אומר "בחמשה. *"החליצה והמיאונין בשלשה,*"נטע רבעי "ומעשר שני שאין "דמיו ידועין "ההקדשות בשלשה, "הערכין המטלטלים בשלשה ר' יהודה אומר אחד מהן בהן, *"והקרקעות *תשעה וכהן, "ואדם כיוצא בהן "דיני נפשות בעשרים ושלשה, "הרובע והנרבע בעשרים ושלשה שנאמר "והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר "ואת הבהמה תהרגו". "שור הנסקל בעשרים ושלשה שנאמר "השור יסקל וגם בעליו יומת"-כמיתת בעלים כך מיתת השור, *"הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה *"רבי אלעזר אומר כל הקודם להורגן זכה רבי עקיבא אומר מיתתן בעשרים ושלשה: *"אין שדנין לא את השבטי,ולא את נביא השקר, ולא את כהן הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, "ואין מוציאין *"למלחמת ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד "אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד,"אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש, אבל עושין אחת או שתים. "סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל "ומשה על גביהן,"ר' יהודה אומר "שבעים, "נכנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה? שנאמר "וישפטו העדה והצילו העדה" עדה' שופטת ועדה' מצלת הרי כאן עשרים ומנין לעדה שהיא עשרה? שנאמר "עד מתי לעדה הרעה הזאת "יצאו יהושע וכלב ,ומנין להביא עוד שלשה? ממשמע שנאמר "לא תהיה אחרי רבים לרעות" שומע אני שאהיה עמהם למובה אם כן למה נאמר "אחרי רבים להטות"? לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה: הטייתך למובה-על פי אחד, הטייתך לרעה-על פי שנים ואין

דיני ממונות בשלשה · תחר שמעה דינים בתלתא כבי מסמיעו בכמה דנין לותם *מה דלא תנא כופר ומלשים של עבד כדתנן שור קטנות ו"מ משום דשור מיתתו בכ"ג וכזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ומלשים של עבד (ב"ק דף מג·) ולא כר"ש דתמייב ע"פ עד אחד וט"פ הבעלים בפרק תרבעה ותמשה (שם מה·) ולין נרתה דהא ליכא למולרי התם דסברי לתפי' ר' עקיבא דרים תם כופר לרבות שלא כשוורה וברתה לר"ש דכופר ו' של עבד הוי בכלל תבלות לי נמי תנא ושייר הכי ושייר נמי ליתתי עבד ברתני תברים דקנסא הוא וכבי נמי ג' מומחין ולגיבנא קמא לא תמייב הא שייר דתיב'למימר דמיתת ליה דהוי מכלל תבלות לי נמי התנא לא תייבי תלת בממון הגיתן מיד ליד: מה

ד"ה ממונות] ד"ה שלשה ד"ה גזילות ד"ה וחבלות ד"ה בשלשה ד"ה נזק ד"ה וחצי נזק ד"ה תשלומי כפל ד"ה ותשלומי ארבעה וחמשה ד"ה בשלשה ד"ה האונס ד"ה והמפתה ד"ה והמוציא ד"ה שם רע ד"ה בשלשה ד"ה דברי ר"מ ד"ה ורבמים ד"ה אומרים ד"ה מוציא ד"ה שם רע ד"ה בעשרים ושלשה ד"ה מפני ד"ה שיש ד"ה בו ד"ה דיני ד"ה נפשות ד"ה מכות ד"ה בשלשה ד"ה משום ד"ה רבי ד"ה ישמעאל ד"ה אמרו ד"ה בעשרים ד"ה ושלשה ד"ה עיבור ד"ה השנה ד"ה בשלשה ד"ה דברי ד"ה ר"מ ד"ה רבן ד"ה שמעון ד"ה בן ד"ה גמליאל ד"ה אומר ד"ה בשלשה ד"ה מתחילין ד"ה ובחמשה ד"ה נושאין ד"ה ונותנין ד"ה ומומרין ד"ה בשבעה ד"ה ואם ד"ה גמרו ד"ה בג' ד"ה מעוברת ד"ה סמיכת ד"ה זקנים ד"ה ועריפת ד"ה עגלה ד"ה בשלשה ד"ה דברי ד"ה ר' ד"ה שמעון ד"ה ר' ד"ה יהודה ד"ה אומר ד"ה בחמשה ד"ה החליצה ד"ה והמיאונין ד"ה בשלשה ד"ה נטע ד"ה רבעי ד"ה ומעשר ד"ה שני ד"ה שאין ד"ה דמיו ד"ה ידועין ד"ה בשלשה ד"ה ההקדשות ד"ה בשלשה ד"ה הערכין ד"ה המטלטלים ד"ה בשלשה ד"ה ר' ד"ה יהודה ד"ה אומר ד"ה אחד ד"ה מהן ד"ה בהן ד"ה והקרקעות ד"ה תשעה ד"ה וכהן ד"ה ואדם ד"ה כיוצא ד"ה בהן ד"ה דיני ד"ה נפשות ד"ה בעשרים ד"ה ושלשה ד"ה הרובע ד"ה והנרבע ד"ה בעשרים ד"ה ושלשה ד"ה שנאמר ד"ה והרגת ד"ה את ד"ה האשה ד"ה ואת ד"ה הבהמה ד"ה ואומר ד"ה ואת ד"ה הבהמה ד"ה תהרגו ד"ה שור ד"ה הנסקל ד"ה בעשרים ד"ה ושלשה ד"ה שנאמר ד"ה השור ד"ה יסקל ד"ה וגם ד"ה בעליו ד"ה יומת ד"ה כמיתת ד"ה בעלים ד"ה כך ד"ה מיתת ד"ה השור ד"ה הזאב ד"ה והארי ד"ה הדוב ד"ה והנמר ד"ה והברדלס ד"ה והנחש ד"ה מיתתן ד"ה בעשרים ד"ה ושלשה ד"ה רבי ד"ה אלעזר ד"ה אומר ד"ה כל ד"ה הקודם ד"ה להורגן ד"ה זכה ד"ה רבי ד"ה עקיבא ד"ה אומר ד"ה מיתתן ד"ה בעשרים ד"ה ושלשה ד"ה אין ד"ה שדנין ד"ה לא ד"ה את ד"ה השבטי ד"ה ולא ד"ה את ד"ה נביא ד"ה השקר ד"ה ולא ד"ה את ד"ה כהן ד"ה הרשות ד"ה אלא ד"ה על ד"ה פי ד"ה בית ד"ה דין ד"ה של ד"ה שבעים ד"ה ואחד ד"ה ואין ד"ה מוציאין ד"ה למלחמת ד"ה הרשות ד"ה אלא ד"ה על ד"ה פי ד"ה בית ד"ה דין ד"ה של ד"ה שבעים ד"ה ואחד ד"ה אין ד"ה מוסיפין ד"ה על ד"ה העיר ד"ה ועל ד"ה העזרות ד"ה אלא ד"ה על ד"ה פי ד"ה בית ד"ה דין ד"ה של ד"ה שבעים ד"ה ואחד ד"ה אין ד"ה עושין ד"ה סנהדריות ד"ה לשבטים ד"ה אלא ד"ה על ד"ה פי ד"ה בית ד"ה דין ד"ה של ד"ה שבעים ד"ה ואחד ד"ה אין ד"ה עושין ד"ה עיר ד"ה הנדחת ד"ה אלא ד"ה על ד"ה פי ד"ה בית ד"ה דין ד"ה של ד"ה שבעים ד"ה ואחד ד"ה אין ד"ה עושין ד"ה עיר ד"ה הנדחת ד"ה בספר ד"ה ולא ד"ה שלש ד"ה אבל ד"ה עושין ד"ה אחת ד"ה או ד"ה שתים ד"ה סנהדרין ד"ה גדולה ד"ה היתה ד"ה של ד"ה שבעים ד"ה ואחד ד"ה וקטנה ד"ה של ד"ה עשרים ד"ה ושלשה ד"ה מנין ד"ה לגדולה ד"ה שהיא ד"ה של ד"ה שבעים ד"ה ואחד ד"ה שנאמר ד"ה אספה ד"ה לי ד"ה שבעים ד"ה איש ד"ה מזקני ד"ה ישראל ד"ה ומשה ד"ה על ד"ה גביהן ד"ה ר' ד"ה יהודה ד"ה אומר ד"ה שבעים ד"ה נכנין ד"ה לקטנה ד"ה שהיא ד"ה של ד"ה עשרים ד"ה ושלשה ד"ה שנאמר ד"ה וישפטו ד"ה העדה ד"ה והצילו ד"ה העדה ד"ה עדה ד"ה שופטת ד"ה ועדה ד"ה מצלת ד"ה הרי ד"ה כאן ד"ה עשרים ד"ה ומנין ד"ה לעדה ד"ה שהיא ד"ה עשרה ד"ה שנאמר ד"ה עד ד"ה מתי ד"ה לעדה ד"ה הרעה ד"ה הזאת ד"ה יצאו ד"ה יהושע ד"ה וכלב ד"ה ומנין ד"ה להביא ד"ה עוד ד"ה שלשה ד"ה ממשמע ד"ה שנאמר ד"ה לא ד"ה תהיה ד"ה אחרי ד"ה רבים ד"ה לרעות ד"ה שומע ד"ה אני ד"ה שאהיה ד"ה עמהם ד"ה למובה ד"ה אם ד"ה כן ד"ה למה ד"ה נאמר ד"ה אחרי ד"ה רבים ד"ה להטות ד"ה לא ד"ה כהטייתך ד"ה לטובה ד"ה הטייתך ד"ה לרעה ד"ה הטייתך ד"ה למובה ד"ה על ד"ה פי ד"ה אחד ד"ה הטייתך ד"ה לרעה ד"ה על ד"ה פי ד"ה שנים ד"ה ואין]

מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו · ממונו ה"ל למנקט בריש' שכן דרך בכל מקום בלשון מה לי להקדים הפשוט דהתם כהמפקיד (כ"מ דף ל:) מלאך המוות מה לי הכה מה לי המם וכן *מה לי קטלא טלה מה לי קטלא פגע ובמזיקו כאן דלמאי נינהו ? אמר רבי אבהו מה הן קתני: *ממונות נינהו ? אמר רבי אבהו מה הן קתני: מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות אבל הודאות והלואות לאו וצריכא: ראי חנא דיני ממונות הוה אמינא דאפי' הודאות והלואות חנא גזילות וחבלות ואי חנא גזילות וחבלות ולא קתני דיני ממונות הוה אמינא הוא הדין דאפילו הודאות והלואות והאי דקתני גזילות וחבלות משום דעיקר ג' דכתיבי בגזילות וחבלות בתיבי גזילות דכתיב "ונקרב בעל הבית אל האלהים" חבלות מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו תנא "מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות אבל הודאות והלואות לא" ולמאי: אילימא דלא בעינן שלישה *והאמר רבי אבהו "שנים שרנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהם דין" אלא בעינן מומחין, מאי: קסבר אי קסבר "עירוב פרשיות כתוב כאן ליבעי נמי מומחין ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן שלשה למה לי לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ובדין הוא דליבעי נמי מומחין והאי דלא בעינן מומחין משום דרבי חנינא דאמר רבי חנינא *"דבר תורה "אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר

ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן עשרים ושלשה. וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין "מאה ועשרים רבי נחמיה אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות: גמ' אמר גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו ? אמר רבי אבהו מה הן קתני: מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות אבל הודאות והלואות לאו וצריכא: ראי חנא דיני ממונות הוה אמינא דאפי' הודאות והלואות חנא גזילות וחבלות ואי חנא גזילות וחבלות ולא קתני דיני ממונות הוה אמינא הוא הדין דאפילו הודאות והלואות והאי דקתני גזילות וחבלות משום דעיקר ג' דכתיבי בגזילות וחבלות בתיבי גזילות דכתיב "ונקרב בעל הבית אל האלהים" חבלות מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו תנא "מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות אבל הודאות והלואות לא" ולמאי: אילימא דלא בעינן שלישה *והאמר רבי אבהו "שנים שרנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהם דין" אלא בעינן מומחין, מאי: קסבר אי קסבר "עירוב פרשיות כתוב כאן ליבעי נמי מומחין ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן שלשה למה לי לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ובדין הוא דליבעי נמי מומחין והאי דלא בעינן מומחין משום דרבי חנינא דאמר רבי חנינא *"דבר תורה "אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר

בגופו כגון הלוך בהא נמי כתיב ביה ואי לא תנא דיני ממונות הוה לן למימר גזילות וחבלות ממונות הוא הדין לדיני מלוה, להכי תנא "דיני ממונות" ותנא "ומה הן דיני ממונות גזילות וחבלות" למעוטי הודאות והלואות, דלאו כן דכולן במשמע כיון דתנא דיני ממונות ניפשוך: **ולמאי** · הלכתא שיירינהו תנא לדיני מלוה למעוטינהו מאי: **דברי סבל** · לקמן (דף ו') קאי דפליגי בפשרה ואמעמינן ר' לחבוה דכדין סלוה מודו דבעינן ג': **פומבין** · ממוכין ונעלו דשום מבשיל לדון כדאמרינן לקמן בפירקין (דף ה'): **ואפי' קסבר** · תנא דידן למעוטינהו: **מי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן** · דליכא למאן דאמר דאהנוחל מציס (ב"ק דף קו:) שהפרשיות הכתובות בהלה המפסדים מעורבבות הן שים מקום כתוב בפרשה זו שהיו יכול לעמוד בה שלא מפרשה אחרת הוא כגון "אחד" (שמות כב) דילפינן מיניה "מודה במקצת המעות ישבע כו' שכתב בשומר חנם, ולא שומר חנם קאי, דשומרין חנ"מ שנא הודו במקצת מייבין ליכשבע דהודאה במקצת אפרשה דלא כתב תלוה קאי (שם) דהתם הוא דבעינן הודאה במקצת ואי לא מודה כלום חזקה אם טוענת החובע אמת לא היה יכול זה להעיד פניו נגדן ולומר "לא הלכך אפי' שבועה לא בעי, אבל בפיקדון דליכא גמיעת מומחין אפי' שבועה בעי, ואפי' הכא דמחייבינן לי' שבועה ליה נמי דהא "אחד" בהלואה מקבחי הכי נאמר "אלהים" בהא קרא דמשמע מומחין לשון ברבים וכדבעינן למימרינן לקמן בהחזיק אלהים לפרעה (שם ז) לשון רבנות ²וליבעי מומחין: **ואי קסבר** · דהאי קרא נאי בהלואה מקבחי מנלן · בהלואה הא מפורש "אלהים" נפקא לן לקמן (דף נ:) "ואלהים" בהלואה לא כתיב: **פשוט דרי' חנינא** · ותקנתא דרבנן הוא: **כדריש ותקינו** · צריך לבזוק לה בעדים בחיזה יום בחיזו שעה להיות: שנאמר

ואין בית דין שקול · לאן עומדין ב"ד זועות שאם יחלקו לחלתין הוי להו פלגא ופלגא ולא מצכחא לה הטייתך לטובה ע"פ אחד הלכך מוסיפין עליהן עוד אחד וכגמרא (דף יז:) פריך כיון דאין ב"ד שקול ומלרכה עשרים ושלשה להטייה לרשה על פי שנים' לא מצכחא לה: **מפה** תורה אור **ומברים** · כגמ' (שם) מפרש כעד מי:

מפתים ומלעים · דהייט כ"ג עזיריות שיהא כל אחד מביא דין אר על עשרה בעניר שעשרה לא מצכחן שרוה: **גמ' מה בן קפני** · הלי גזילות וחבלות פירוקא דדיני ממונות הוא דלא תימא כל דיני ממונות במשמע, ולמעוטי הלואות והודאות שהן כאין על גמילות חסדים ואיכא למימר דלא כפני לון כדאמרינן לקמן הלכך מעטיניהו ולקמן מפרש ממלי מעטיניהו: **פודלום ופלוחם** · שניהן על עסקי מלוה הן: **לודלום**=שכבת לדון בעדי. **לפלוחם**=שמכינין עדים שלומדים בפניהו הודה לו **לפלוחם**=שבת לדון שמעידין בפניהו הלוהו" בעדי **לפלוחם** והלה כופר בפניהן וכי הלי ליכשבע מוכח לילף בהך מכילתא "הודאה לאחר הודאה, "הלוהו לאחר הלוהו מנמרפין" בפרק ג' (לקמן דף י:) גבי עדים זוממין ולית דמפרשי "הודאות"=שמודה במקלת "הלוהו"=שהפר הכל ורמחון בעיקר דמכדי שניהן על עסקי מלוה הם פלוקימת בעמא לקמן משום דעילת בפני לון, מלי שמא דהא קרי הלוהו והא לא קרי הלוהו "הודאות" ובפירוש לילבי לייה למיקני: **פגע גזילות וחבלות** · לפרוטה: **ונקרב בעל הבית אל האלהים** · מדכתב בפרשה "אלהים" ג' זימני נפקא לן דבעינן שלשה והאי קרא כתיב בשומר חנם וזה מוטעו שלשה יד בפקדון להייטו גזילות: **שם לי חבל בממונו** · ממשמע שנאמר "שלשה"-בחובל במחוי' לפי תוכל בגופו כגון הלוך בהא נמי כתיב ביה ואי לא תנא דיני ממונות הוה לן למימר גזילות וחבלות ממונות הוא הדין לדיני מלוה, להכי תנא "דיני ממונות" ותנא "ומה הן דיני ממונות גזילות וחבלות" למעוטי הודאות והלואות, דלאו כן דכולן במשמע כיון דתנא דיני ממונות ניפשוך: **ולמאי** · הלכתא שיירינהו תנא לדיני מלוה למעוטינהו מאי: **דברי סבל** · לקמן (דף ו') קאי דפליגי בפשרה ואמעמינן ר' לחבוה דכדין סלוה מודו דבעינן ג': **פומבין** · ממוכין ונעלו דשום מבשיל לדון כדאמרינן לקמן בפירקין (דף ה'): **ואפי' קסבר** · תנא דידן למעוטינהו: **מי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן** · דליכא למאן דאמר דאהנוחל מציס (ב"ק דף קו:) שהפרשיות הכתובות בהלה המפסדים מעורבבות הן שים מקום כתוב בפרשה זו שהיו יכול לעמוד בה שלא מפרשה אחרת הוא כגון "אחד" (שמות כב) דילפינן מיניה "מודה במקצת המעות ישבע כו' שכתב בשומר חנם, ולא שומר חנם קאי, דשומרין חנ"מ שנא הודו במקצת מייבין ליכשבע דהודאה במקצת אפרשה דלא כתב תלוה קאי (שם) דהתם הוא דבעינן הודאה במקצת ואי לא מודה כלום חזקה אם טוענת החובע אמת לא היה יכול זה להעיד פניו נגדן ולומר "לא הלכך אפי' שבועה לא בעי, אבל בפיקדון דליכא גמיעת מומחין אפי' שבועה בעי, ואפי' הכא דמחייבינן לי' שבועה ליה נמי דהא "אחד" בהלואה מקבחי הכי נאמר "אלהים" בהא קרא דמשמע מומחין לשון ברבים וכדבעינן למימרינן לקמן בהחזיק אלהים לפרעה (שם ז) לשון רבנות ²וליבעי מומחין: **ואי קסבר** · דהאי קרא נאי בהלואה מקבחי מנלן · בהלואה הא מפורש "אלהים" נפקא לן לקמן (דף נ:) "ואלהים" בהלואה לא כתיב: **פשוט דרי' חנינא** · ותקנתא דרבנן הוא: **כדריש ותקינו** · צריך לבזוק לה בעדים בחיזה יום בחיזו שעה להיות: שנאמר

מפתים ומלעים · דהייט כ"ג עזיריות שיהא כל אחד מביא דין אר על עשרה בעניר שעשרה לא מצכחן שרוה: **גמ' מה בן קפני** · הלי גזילות וחבלות פירוקא דדיני ממונות הוא דלא תימא כל דיני ממונות במשמע, ולמעוטי הלואות והודאות שהן כאין על גמילות חסדים ואיכא למימר דלא כפני לון כדאמרינן לקמן הלכך מעטיניהו ולקמן מפרש ממלי מעטיניהו: **פודלום ופלוחם** · שניהן על עסקי מלוה הן: **לודלום**=שכבת לדון בעדי. **לפלוחם**=שמכינין עדים שלומדים בפניהו הודה לו **לפלוחם**=שבת לדון שמעידין בפניהו הלוהו" בעדי **לפלוחם** והלה כופר בפניהן וכי הלי ליכשבע מוכח לילף בהך מכילתא "הודאה לאחר הודאה, "הלוהו לאחר הלוהו מנמרפין" בפרק ג' (לקמן דף י:) גבי עדים זוממין ולית דמפרשי "הודאות"=שמודה במקלת "הלוהו"=שהפר הכל ורמחון בעיקר דמכדי שניהן על עסקי מלוה הם פלוקימת בעמא לקמן משום דעילת בפני לון, מלי שמא דהא קרי הלוהו והא לא קרי הלוהו "הודאות" ובפירוש לילבי לייה למיקני: **פגע גזילות וחבלות** · לפרוטה: **ונקרב בעל הבית אל האלהים** · מדכתב בפרשה "אלהים" ג' זימני נפקא לן דבעינן שלשה והאי קרא כתיב בשומר חנם וזה מוטעו שלשה יד בפקדון להייטו גזילות: **שם לי חבל בממונו** · ממשמע שנאמר "שלשה"-בחובל במחוי' לפי תוכל

יט א מיי' פ"ל מהלכות סנהדרין הלכה ג והלכה י:

[מוקין לה:]

כ ב מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה י סמג עשין לו עוש"ע ח"מ סי"ן ג סעיף ב:

כא ג מיי' שם פ"ט הלכה ח סמג שם עוש"ע שם סעיף ו:

כב ד מיי' פ"ג מהלכי עדות הלכה ו סמג עשין קט עוש"ע ח"מ סימן ל סעיף ח:

גיטין/מגנה (זז ב:)

ב ◇ ר"ס ג' לתחלת ר' אע"

"הוי אומינא"

רבינו חננאל

ומקשינן חבלות דנפקו לחבלות דממונו ומקבר עירוב פ"ר"ת כתוב כאן ואפילו הלואות דכתיב בהו אם כסף תלוה את עמי וגו' וכיוצא בהן כל מה שכתוב בפרשת ואלה המשפטים מעורבין הן. וכי כתיב אלהים אבולתו כתיבי אפילו הודאות והלואות צריכין ג' משתחין מיהו אקילו רבנן בהודאות והלואות דלא לבעי מומחין משום דר' חנינא דאמר דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה

"אף אין קתני" ואמאי הודאות והלואות מבעיין לן/ וכבר נאמר בעיון ג' דיינים

תא נוטא/מגנה

ג"ב ע"ב ר"ספיר ט"ש ל' אפקו ואשתמטו ואחר דיני נפשות בדרישה וחקירה

ג) וכבר נאמר בעיון ג' דיינים

[ב"ק קו:]

שמות כב: ח

על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו

לקמן נ.

לקמן נב. יבמות קכב:

שנאמר "משפט אחד יהיה לכם" ממונות כגופות וכיון דכתיב דריסה ותקירה בדיני נפשות דכתיב (דברים יג) "ודרשת וחקרת" הוא הדין לדיני ממונות: **אלא מעתה דלת.** שימצא מלהלוות שמא יכפור והעדים יטענו ולא תהא עדותן מכוונת ויפסיד **והכתיב** "כמי שמת" **לא ימלט** תורה אור מומחין לכופו לדין: **מעתה** הדיוטות בדיני ממונות לא ויקח יכולו דיינים דברשות רבנן קא נחתי הוו להו כמומחין וכל המומחה לב"ד אם עשה פטור מלשלם כדלקמן בחד דיני ממונות (דף לג.) הא שליט מומחה חייב: **כל שכן שפטר נופל דלם.** דסבר למלי טעו כי דיינו ופסדינהו: **מי ספי.** דהודולות והלוות שלשה בעיון למה ליה לרבי חבוא לאוקימתא למתניתין "כמה הן" קתני: **תנאי ספני.** מלי למימר דיני ממונות" דהיינו הודולות והלוות בפלמה כל הכי והכי גזילות וחבלות בג' מומחין, ומשום דתלוקין בדיניהן לא כלליהו בחד כללא: **ועוד.** לי חדא קתני למה לי למיתני תרי זמני שלשה, הכי ליבעי למיתני "דיני ממונות שהן גזילות וחבלות שלשה" **תלתי ספני.** תודלי "ני בעיון לעיולי פרקיעה בחיב כאן ומיהו בהדיוטות סני משום דרבי חגינא וכי קאמר דיני ממונות דהיינו הודולות והלוות בפלמה הדיוטות גזילות וחבלות בפלמה מומחין: **מדלוריימא חד נפי כפר.** בהודלה והלוה דכתיב "משפט" לשון יחיד ולין עיקוב פרטיות כאן ומתניתין ודלי תרתי קתני כדלמרן ומיהו שלשה בהודלות והלוות לאו מדלוריימא הלא מדרבנן: **גוידי מעום יוצבי קרנות.** תנרין שהין בקיתון בחיב דיכון ויצקה לת החיב ויחייב לת הזכלי: **דגמיר.** שמעע מחכמים ומתניתין הלכות דין מלה: **טעו לא ישלמו.** דהל ברשות נחתי לפני מדלוריימא: **כל שכן דגמיר יוצבי קרנות.** דלת לחיכפת להו למיגמר: **גרסה.** דלמר מדלוריימא תלמת בעיון ליה ליה דשמואל דלמר דיכון דין: **כיצד דין תפוף.** שטברו על תקנת חכמים: **סיינו נזק סיינו תבלות.** מלי לרבי נזק ומלי לרבי תבלות הל 'נזק' לחד מחמשה דבריה של תבלות הוא **ותיתני תבלות ולא בעי נזק:** **תני נזק נמי סיינו תבלות.** דשור הם שחבל ליט מהלם ללת מלי נזק וכיון דחבל תבלות לף מלי נזק במשמע: **תבלות=מפונג סום דמפתפיס לדמי.** מלי נזק-קנסת הוא **בשהם שוורים** חיגם טוגחים ולת היה לבעלים לשמרו כל זמן שלת הועד ולת בפי לשלומי מידי ללת דקנסת הוא דקנסיה רחמנת כדי שירבה בשמירת שוורים: **פלגא נזק פלגא מפונג.** בפרק מרבעה תבות (ב"ק דף סו:) פליגי בה דקסבר **שהם שוורים** נגחים הם ומדינא כולהו בפי לשלומי להוה ליה למיפטריה, ורחמנת הוא דחם עליה: **שלא** תגעול דלת בפני לוין, כי' · גזילות וחבלות וכתובת אשה וירושות ומתנות בטלה כמי לת בעיון דריסה ותקירה כדי שלא תגעול דלת בפני לוין ולא תאחר מהלי טעמת לת ניבבי מומחין בגזילות וחבלות כמו בהודלות והלוות ויש לומר לגבי מומחים לת שייך למיתת ביה כמו זה דבשהם מוטבת מדם ממש מלהלוות לחבירו הם לת שמעת מהלי דיינין מוזמנים לגבות חובו מבלי גזילות וחבלות יודע הגזלן שיטריח הגזל לחר מהמומחין עד שימלת לדון עם הגזלן ועי"ל לגזילות וחבלות שבהם כיון דריסה ותקירה ולת ממטעינן לת הודלות והלוות דמוקי בריש לחד דיני ממונות (לקמן דף לב:) מתניתין דמלריכה דריסה ותקירה בדיני קנסות לף דווקת דיני קנסות קלחר לגזילות וחבלות קרי להו נמי קנסות כדתשכחן לקמן (דף יג:) גבי שלמלת הוא בטלו דיני קנסות דמיירי בכל הסהו דבעי שלשה מומחין מיהו כתובת לשה וירושות ומתנת וגזקי שור בשור הוי בכלל הודלות והלוות וכל הסהו דמסקינן בהחוכל (ב"ק דף פד:) דעבדינן שליחותייהו וגובין לחו בכבל ולת בעי מומחין ולת תלמר והת תשכחן בכמה דוכתי שהיו דנין בכבל גזילות וחבלות בפ"ב דב"ק (דף כלי) גבי ההוח נברת דבמה לפדינת לקילקלתת דיימי ומתן ביצת (שם דף לז:) דתקט ליה לחבריה וכן בכמה מקומות ויש לומר דבכל הסהו לפשר שדתקן זה לת זה ע"י דפסדי לו דלמר תקבעיה לדינת בתרן ישרלל כדלחיתת בסוף פרק קמת דב"ק (דף סו:) וי"מ דווקת גזילות שבל ידי חבבות כמו דמיגלו בי תרי ומתן להדדי עד שתוקף חבד וגוזל לת חבירו דכי הלי גוזל לת שכיח ולת עבדינת שליחותייהו ולי"ת והילך היו דנין דיני גזילות ובלחזהו כשך (ב"מ דף סת:) היילך היו דנין דיני ריבים הל לתריכן ריש הגוזל קמת (דף לד:) הגזלנים ומלי בריבים שבהחזירו לין מקבלין מהם וי"ל דהל לתריכן בימי רבי נסים מפנה זו ומפרש רבינו שם דווקת בימיו ולת לפניו ולתריו מקום עובדת דבהם ולהבי לת פריך הלם מכמה מבעיות לתל מבריימות שבגמרל רבי לרבי חייל: **אלא** מעתה טעו לת ישלמו · פירש בקונטרס כיון דבדרום קת עבדי הוי שליט מומחה כמומחה ולבסוף כ"ש שבהם טעל כו' לין מהייבם בדיני ממונות כ"ש לתל ה"ל למימר ה"ל למימר ל"ש לחה ט' לתל מקום מלבן כ"ש דמכח בעילה לתל הוה פריך וה"פ כיון דחייבת לבעילה לתל הוה לן למימר טעו לת ישלמו דלי מחייבת להו לבלם לת יתרלו להבמלט בדין ושם תלמר דמי קוטיח הת לת מחייב לבלם לת"כ נמל ונתן ביד כדלמר בחד דיני ממונות (לקמן דף לג:) ויש לומר דפריך למתן דמחייב בלת נטל ונתן: **ועוד** שבלה בלמה לה לי · לימל דווקת דדייק הכי ולימל דווקת דלת דייק: **ומדאוריימא** חד נמי כשר · פירש בקונטרס לין עיקוב פרטיות כחיב כלן וקלה דת"ל בלדק תבפוט לחה לי לכך נרלה לחפי' למתן לחיתת ליה עיקוב פרטיות קלמר: **אי** לחפשר לליש בהו חד דגמיר · דמתן ללת גמיר פשול לדינת כדמוכח בזה בורר (לקמן דף כב·) דתנן זה פשל דייטו של זה ופריך בגמרל כל כמיניה דפשיל לדיינים ומנני בערכלות דסוריל ופירש שם בקונטרס שהם יושבי קרנות ולתני לימני לימני עליהם רלים שהם קרובים לו פסולים הל נלו הכי לה מני פשיל טייטו דווקת בערכלות שנתמנו להיות דיינים: **ב"ש** דנפשיי יושבי קרנות · גם כלן פריך מכח זה כיון דחיישת ליושבי קרנות הוה לן למימר טעו לת ישלמו כדי שילמדו דיני ממונות שלת יטעו יחר"כן לי לתפשר ליליל חד דגמיר ומנני ב"ש דנפשיי לכן ישלמו כדי שילמדו דיני ממונות שלת יטעו פן יחחייבו בשלם: **לרבא** ליה דשמואל · פה"ש פוסק כשמואל לת"ל דדבת פליג עליה משום דרב נחמן קלי כוותיה לקמן (דף ה·) והת לחמר בפרק ג' לכתובות (דף נב. ושם) נבי ג' שיטבו לקיים לת השטר ומת לחד מהן ולילמל רבנן דבי רב תני בשטר שכשמואל בשכירת להו בקיום וכזה לין הלכה כמותם לחפילו רב נחמן דקלי כשמואל דשנים שבדו דיניהם דין מורה דקיום שטרות בג' כדלמר בחזקת הבתים (ב"ב דף מ· ושם) וכן הל לחמר בזה בורר (לקמן דף לי· ושם) גבי לוחייבת ולילמל דבנן דבי רב תני כשמואל שכירת להו בלחייבת וכתבו בהודלה בפני שנים בלת קנין וכזה לין הלכה כמותו כדלמר שהם בפני שנים וקנו מידו כותבין ובפני שלשה כותבין ולפילו לת קנו מידו וכדמפרש שהם דקבעי דווקת ושלחי ומזמני ליה: **נזק** הייטו תבלות · לתו בשור שהזיק שור קלמר דהת לייתת בהשלכ(ב"ק דף פד: ושם) דנובין לותו בכבל ולת בעי מומחין בלת שור שהזיק לחה דקלמר משום דבשור ב"ש ומיהו גרלה לחיירי בכל ענין לף בשור לחזיק שור להת מסיק בהחוכל (שם דף פד:) דהת דנובין בכבל נזקי שור בשור הייטו דווקת נזקי שן ורגל דמועדין מתחלתן לחכל נזקי קרן לחריון שהם מועד בכבל:

לין

שנאמר משפט אחד וגו' · ושם תלמר ת"ל דעיקר דריסה ותקירה בעדים זוממין כתיב בפרשת שופטים בדיני ממונות וכדיני נפשות וי"ל דכמל מקום לת הוה מצריכין דריסה ותקירה בשלר דיני ממונות בלת דווקת בעדים זוממין, לי לתו דכתיב משפט אחד וגו' · שלא תגעול דלת בפני לוין · גזילות וחבלות וכתובת אשה וירושות ומתנות בטלה כמי לת בעיון דריסה ותקירה כדי שלא תגעול דלת בפני לוין ושם תלמר מהלי טעמת לת ניבבי מומחין בגזילות וחבלות כמו בהודלות והלוות ויש לומר לגבי מומחים לת שייך למיתת ביה כמו זה דבשהם מוטבת מדם ממש מלהלוות לחבירו הם לת שמעת מהלי דיינין מוזמנים לגבות חובו מבלי גזילות וחבלות יודע הגזלן שיטריח הגזל לחר מהמומחין עד שימלת לדון עם הגזלן ועי"ל לגזילות וחבלות שבהם כיון דריסה ותקירה ולת ממטעינן לת הודלות והלוות דמוקי בריש לחד דיני ממונות (לקמן דף לב:) מתניתין דמלריכה דריסה ותקירה בדיני קנסות לף דווקת דיני קנסות קלחר לגזילות וחבלות קרי להו נמי קנסות כדתשכחן לקמן (דף יג:) גבי שלמלת הוא בטלו דיני קנסות דמיירי בכל הסהו דבעי שלשה מומחין מיהו כתובת לשה וירושות ומתנת וגזקי שור בשור הוי בכלל הודלות והלוות וכל הסהו דמסקינן בהחוכל (ב"ק דף פד:) דעבדינן שליחותייהו וגובין לחו בכבל ולת בעי מומחין ולת תלמר והת תשכחן בכמה דוכתי שהיו דנין בכבל גזילות וחבלות בפ"ב דב"ק (דף כלי) גבי ההוח נברת דבמה לפדינת לקילקלתת דיימי ומתן ביצת (שם דף לז:) דתקט ליה לחבריה וכן בכמה מקומות ויש לומר דבכל הסהו לתפקע שדתקן זה לת זה ע"י דתפסי לו דלמר תקבעיה לדינת בתרן ישרלל כדלחיתת בסוף פרק קמת דב"ק (דף סו:) וי"מ דווקת גזילות שבל ידי חבבות כמו דמיגלו בי תרי ומתן להדדי עד שתוקף חבד וגוזל לת חבירו דכי הלי גוזל לת שכיח ולת עבדינת שליחותייהו ולי"ת והילך היו דנין דיני גזילות ובלחזהו כשך (ב"מ דף סת:) היילך היו דנין דיני ריבים הל לתריכן ריש הגוזל קמת (דף לד:) הגזלנים ומלי בריבים שבהחזירו לין מקבלין מהם וי"ל דהל לתריכן בימי רבי נסים מפנה זו ומפרש רבינו שם דווקת בימיו ולת לפניו ולתריו מקום עובדת דבהם ולהבי לת פריך הלם מכמה מבעיות לתל מבריימות שבגמרל רבי לרבי חייל: **אלא** מעתה טעו לת ישלמו · פירש בקונטרס כיון דבדרום קת עבדי הוי שליט מומחה כמומחה ולבסוף כ"ש שבהם טעל כו' לין מהייבם בדיני ממונות כ"ש לתל ה"ל למימר ה"ל למימר ל"ש לחה ט' לתל מקום מלבן כ"ש דמכח בעילה לתל הוה פריך וה"פ כיון דחייבת לבעילה לתל הוה לן למימר טעו לת ישלמו דלי מחייבת להו לבלם לת יתרלו להבמלט בדין ושם תלמר דמי קוטיח הת לת מחייב לבלם לת"כ נמל ונתן ביד כדלמר בחד דיני ממונות (לקמן דף לג:) ויש לומר דפריך למתן דמחייב בלת נטל ונתן: **ועוד** שבלה בלמה לה לי · לימל דווקת דדייק הכי ולימל דווקת דלת דייק: **ומדאוריימא** חד נמי כשר · פירש בקונטרס לין עיקוב פרטיות כחיב כלן וקלה דת"ל בלדק תבפוט לחה לי לכך נרלה לחפי' למתן לחיתת ליה עיקוב פרטיות קלמר: **אי** לחפשר לליש בהו חד דגמיר · דמתן ללת גמיר פשול לדינת כדמוכח בזה בורר (לקמן דף כב·) דתנן זה פשל דייטו של זה ופריך בגמרל כל כמיניה דפשיל לדיינים ומנני בערכלות דסוריל ופירש שם בקונטרס שהם יושבי קרנות ולתני לימני לימני עליהם רלים שהם קרובים לו פסולים הל נלו הכי לה מני פשיל טייטו דווקת בערכלות שנתמנו להיות דיינים: **ב"ש** דנפשיי יושבי קרנות · גם כלן פריך מכח זה כיון דחיישת ליושבי קרנות הוה לן למימר טעו לת ישלמו כדי שילמדו דיני ממונות שלת יטעו פן יחחייבו בשלם: **לרבא** ליה דשמואל · פה"ש פוסק כשמואל לת"ל דדבת פליג עליה משום דרב נחמן קלי כוותיה לקמן (דף ה·) והת לחמר בפרק ג' לכתובות (דף נב. ושם) נבי ג' שיטבו לקיים לת השטר ומת לחד מהן ולילמל רבנן דבי רב תני בשטר שכשמואל בשכירת להו בקיום וכזה לין הלכה כמותם לחפילו רב נחמן דקלי כשמואל דשנים שבדו דיניהם דין מורה דקיום שטרות בג' כדלמר בחזקת הבתים (ב"ב דף מ· ושם) וכן הל לחמר בזה בורר (לקמן דף לי· ושם) גבי לוחייבת ולילמל דבנן דבי רב תני כשמואל שכירת להו בלחייבת וכתבו בהודלה בפני שנים בלת קנין וכזה לין הלכה כמותו כדלמר שהם בפני שנים וקנו מידו כותבין ובפני שלשה כותבין ולפילו לת קנו מידו וכדמפרש שהם דקבעי דווקת ושלחי ומזמני ליה: **נזק** הייטו תבלות · לתו בשור שהזיק שור קלמר דהת לייתת בהשלכ(ב"ק דף פד: ושם) דנובין לותו בכבל ולת בעי מומחין בלת שור שהזיק לחה דקלמר משום דבשור ב"ש ומיהו גרלה לחיירי בכל ענין לף בשור לחזיק שור להת מסיק בהחוכל (שם דף פד:) דהת דנובין בכבל נזקי שור בשור הייטו דווקת נזקי שן ורגל דמועדין מתחלתן לחכל נזקי קרן לחריון שהם מועד בכבל:

כב א מיי' פ"ב מהלכות נזקי ממון הלכה ז ופ"ה מהלכי סנהדרין הלי ט סמג עשין סז עוש"ע חו"מ סימן ח סעיף ג:

[ועי' תוספות כ"ק נד: ד"ה כיצד]

[ועי' תוספות בכורות לה: ד"ה ח"ב]

[לקמן לב: ושם ד"ה ח"ב]

[ועי' תוספות בכורות לה: ד"ה ח"ב]

[לקמן כה ב: כתובות כב: ד"ה ח"ב]

[כ"ק מו. כתובות מח.]

[ועי' תוספות כ"ק נד: ד"ה כיצד]

רבינו חננאל

שנאמר משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעו דרישה וחקירה כדי שלא תעקר דלת בפני לוין, אלא מעתה טעו לא ישלמו? כל שכן אתה נועל דלת בפני לוין, אי הכי תרתי קתני: דיני ממונות בשלשה הדיוטות, גזילות וחבלות בשלשה מומחין ועוד שלשה שלשה למה לי? אלא אמר רבא תרתי לתני משום דרבי חגינא, רב אחא בריה דרב אקא אמר משמיה דאוריתא חד נמי כשר שנאמר בצדק תשפוט עמיתך אלא משום ושלחי קרנות, אמר בתלתא מי לא הוו יושבי קרנות? אי אפשר דלית בהו חד דגמיר, אלא מעתה טעו לא ישלמו? ב"ש דנפשיי יושבי קרנות; מאי איכא בין רבא לרב אחא בריה דרב איקא? איכא בינייהו דאמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו בית דין חצוף; לרבא לית ליה דשמואל לרב אחא בריה דרב איקא איתיליה דשמואל: נזק וחצי נזק וכו': נזק היינו חבלות? משום דתנא נזק שלם, חצי נזק למיתנא חצי נזק, תני נמי נזק שלם, חצי נזק נמי היינו חבלות? תנא ממונא וקתני כנסא, הניחא למאן דאמר פלגא ניזקא - קנסא אלא למאן דאמר פלגא ניזקא - ממונא מאי איכא למימר? אלא אידי דקא בעי למיתנא תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה דממון שאינו

רבינו חננאל

שנאמר משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעו דרישה וחקירה כדי שלא תעקר דלת בפני לוין · כלומר אם תצריכו למומחין יסגע מלהלוות אחד את חבירו כי אומר אם יכפור או יפרע אבא אמצא מומחין שיריעו ויוציאו משפטי פומי שלא להלוות · ואקשי' נמצא מלהלוות · ותנא אי רבי דחזא קתני בפתיחתין למה לי למיתנא ג' בדיני ממונות וג' בגזילות וחבלות ואת אחרת דהכי קתני בפתיחתין מה הן דיני ממונות גזלות וחבלות ושריק רבא לעולם תרתי קתני כלומר כי דיני ממונות בין הדודות והלוותן בין דיני (ממונות) [גזילות] שלשה שלשה ס"מ חין בעינן · ואמאי אכשורו רבנן השידנא בהודלות והלוותא אפי' הייחות משום דרבי חגינא רב אחא בריה דרב איקא אמר מדאוריתא אפילו חד כשר שנאמר בצדק תשפוט עמיתך · ומשום שומבי מדינות שאין בהם מומחין התקינו ג' · אמר אי אשר דלית בהו חד דגמיר · וקי"ל *) כרב אחא בריה דרב איקא דמדאוריתא חד והוא מומחה וקיבלוה עלייהו דיין דיני ממונות לפיסר לקמן · *) מוגה כפ' יד מ"ב ·

אין דורשין מחילות · פי' בקונטרס משום דלישנוכיך למומחין וקשה דמסיק דכ"ע אין דורשין מחילות וכו' יתשיה תמר לך אם כן נכתוב קרא לא משופט דהא משופט לא ידעינן מומחין כמו שפירש בקונטרס עלמא וכו' יונחן ניקא דעלמא נקט כדלמרי ליכא מאן דאמר דיש ליה דיעה ליקרב לגבי דיינא הרגיל ולא לא הדיוט לכך נראה דה"ק אין דורשין מחילות למניינן ותע"ג דלא לישנוכיך למומחין וכן משמע בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן לקמן(דף ד') *דבסכת בסכת בסכום מפרש בפ"ק דסוכה (דף ו:) בחד ניקא דכ"ע יש להם למפרע ופליגי בדורשין מחילות ומשמע דלכ"ע סככת לא בעי קרא ותפ"ה מדלגין חד לגופיה ולא מוקמינן למניינן למאן דלא דריש מחילות וצריך לדקדק בכל הסוגיא דלקמן (דף ד·) קרא קרא קרא קרא לטעמיה לטעמיה למוטעמיה ו' כהנים דסוף פירקין (דף יד:) דדרשינן מולהו למניינן ולא למריבן

אין דורשין מחילות :

רבי יהודה אומר שבעים · והלא דאמר רבי יהודה בפרק האיש (סוכה דף נ:) ומס) נבי מלכגדליה שלא מלרים שהיו בה ע"ח קהדלהות שלא והב כנגד ע"ח וקיים שלא מהדרי גדולה היינו משום דמקה שלא בגייהו וכן בכל סהדרי גדולה היה שם מופלא שבכ"ד שלא היה מן החשבון :

מוכי לה בדיני נפשות לכל בדיני ממונות לא · משום דקרא מעמע בדיני נפשות דכתיב לא תהיה לחמי רבים לרעות דמעמע דבר שהוא רע לכל להייט דיני נפשות לכל בדיני ממונות זכות לזה וחובה לזה ולפ על גב דדיני נפשות גמי קרי ליה זכותה דנולל הסם ברים לחד דיני ממונות (לקמן דף נג:) מ"מ תקיב ליה רעות כיון דלחן מרויח כלום במיתתו של זה ועדיס זוממין לף על גב דכי מיתייבי מפקר רוצח בכך מכל מקום חשבר דמיפמרי טולח בהכחתה הלכך תקיב ליה רעות כי מיתייבי עדים זוממין מיתה ועוד מני למימר דמ"ל גמי קרא לדיני נפשות משום דדרשינן ברים פירקין (דף כ·) לא כהמייהך לטובה המייהך לרעה ולא שייך בדיני ממונות דרע לזה וטוב לזה :

דיני ממונות לא כ"ש · תימה דבריש המוכר פירות (ב"ב דף נב:) קאמר שמואל דאין הולכיס בממון אחר הרוע ואחמלי לא גילף בקיש מדיני נפשות כדאמר בסנהדרין *)ולפ דדיני נפשות גופייהו לא מזלינן בתר רוכח כרוכח לדיניהם קמן לחת ברוכח דלהיניהם קמן דהא ברים פרק סורר ומורה (לקמן דף פט·) משמע דבכל דוכתא מזלינן בתר רוכח בדיני נפשות כגון רוב כשים לט' יולן ורוכח לחיכה דטעמא בעיטרא דיבמות ופ"ל דרוכח לדידיה זכי לה מחכיב כי הך רוכח הלכך לא ממיכן להך רוכח בדיני ממונות : **מסנהדרי** גדולה פריך שפיר דבכעים ואחר כחיב בדהדיס בסוף פירקין (דף יז·) מבל סנהדרי קטנה דעבריס כחיב ומו לא בדהדיס ברים פירקין עדה סופסת ועדה מלמת ולפ עבריס בגמר דין בחיב בל"ט סני : ורבנן

*)[עיין הספסות יומת פס. ותוספסות כתובות עו: ד"ה לחחייב וב"ק כו: ד"ה קמ"ל וב"מ כ: ד"ה מיסורת]

שאינו משתלם בראש הוא חנא נמי חצי נזק דממון שאינו משתלם בראש הוא, *ואיידי דקא בעי למיתנא "חצי נזק" חנא נמי "נזק": שלישה מנלן? דתנו רבנן [ונקרב בעל הבית אל האלהים" הרי כאן אחד °עד האלהים יבא דבר שניהם" הרי כאן שנים °אשר ירשיעון אלהים" הרי כאן שלשה דברי רבי יאשיה, ר' יונתן אומר ראשון=תחילה, נאמר ואין דורשין תחילות אלא: עד האלהים יבא דבר שניהם" הרי כאן אחד, "אשר ירשיעון אלהים" הרי כאן שנים, ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה

נימא *בדורשין תחילות וסבר סבר דורשין תחילות וסבר אין דורשין תחילות? לא, דכולי עלמא אין דורשין תחילות, אמר לך ר' יאשיה אם כן נימא קרא ונקרב בעל הבית אל השופט מאי אל האלהים" ש"מ למניינא ורבי יונתן לישנא דעלמא נקט כדאמרי אינשי מאן דאית ליה לגבי דיינא לא יאשיה ליה ב"ד דינא ליקרב ותניא רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר "לנטות אחרי רבים להטות" תתורה אמרה עשה לך ב"ד גוטה לך לה כרבי יהודה דאמר שבעים ואחד *סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד ר' יהודה אומר שבעים אמה דשמעת ליה לרבי יהודה בסנהדרי גדולה דכתיבי קראי, בשאר בי דינא מי שמעת ליה, וכי תימא לא שנא "ותתנן "סמיכת זקנים "ועריפת עגלה בשלשה דברי ר' שמעון ר' יהודה אומר בחמשה. °ואמרינן מאי טעמא דרבי יהודה- * °וסמכו=שנים זקני=שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן ה' דרבי יאשיה עדיפא מדר' יהודה דאילו ר' יהודה בסנהדרי גדולה הוא דליה ליה הא בשאר בי דינא אית ליה ור' יאשיה בשאר בי דינא לגבי ליה ליה, אלא האי "לנטות" מאי עביד ליה? מקשה לה בדיני נפשות, אבל בדיני ממונות לא, אלא הא דתנן *שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב=זכאי, שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי=חייב, נימא דלא כרבי יאשיה, אפילו תימא רבי יאשיה, מייתי לה בקל ופשוט דרחמי אמר רחמנא זיל בתר רובא, דיני ממונות לא כל שכן: תנו רבנן *דיני ממונות בשלשה רבי אומר בחמשה [כדי שיגמר הדין] בשלשה, אמתי בחלתא מי לא גמר דינא בתרי? הכי קאמר [מפני שגמר דין] בשלשה אלמא קסבר תלתא כי כתיבי, בגמר דינא כתיבי, מגדף בה רבי אבהו אלא מעתה תרא סנהדרי גדולה צריכה °מאה וארבעים ואחד, כדי שיגמר הדין בשבעים ואחד, ונהדא סנהדרי קטנה צריכה ארבעים וחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה ועשרים, אלא °אספה לי שבעים איש" אמר רחמנא=משעת אספה שבעים, °ישפטו העדה והצילו העדה נמי=משעת שפיטת העדה, הכי נמי °ונקרב בעל הבית אל האלהים=משעת קריבה ששה, אלא מיהו °אשר ירשיעון אלהים=תרי: נאמר "אלהים" "למעלה מה למטה=שנים, אף למעלה=שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן חמשה, ורבנן

נוסחא(ויחש)/מהגה
• מקור לד' ר"ש
• אית ר' יאשיה וכו' יונתן אית ליה כו' (ר"ש) ונקרב בעל הבית... דנוקי אינשי אין נוהג אלא בשופט בעל מקרא כד' יונתן ור"ש (ר"ש) ד"ה ונקרב בעל הבית) כדלקמן בד"ה ונוטה (מספר ד"ש א' ע"ש)

רבינו חננאל
שלשה מנא לן דתנו רבנן ונקרב בעל הבית אל האלהים · הרי דיין אחד · עד האלהים יבא דבר שניהם הרי שנים · אשר ירשיעון אלהים הרי שלשה · דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר ראשון (ראשון) תחילה נאמר ואין דורשים תחילות · מי האלהים שכתב תחילה לנוטה צדק לפיכך אין דורשין אותו · נשאתו ב' אלהים · אין ב"ד שקול · פי' אם יאמר זה זכאי וזה חייב נעשה ב"ד שקול וצריך מכרע לפיכך מוסיפין עוד א' הרי ב' · ור' יאשיה נמי סבר אין דורשין תחילות מיהו כיון דהוה ליה למיכתב ונקרב בעל הבית אל האלהים שמעינן מינה למניינא הוא דאתא · ואקשינן וכי ליח ליה לר' יאשיה דבעינן ב"ד נוטה ודרי מתי הוא דכתי' לנטות אחרי רבים אחרי רבים לנטות אסרה תורה עשה לך ב"ד נוטה · ורחינן ר' יאשיה סבר לה כרבי יהודה דלא בעי ב"ד נוטה דאמר סנהדרין גדולה בשבעים ואחד ב"ד שקול חלתין וחמשה וחמשה הרי שבעים · ורחינן אימור דשמעת ליה לר' יהודה דסנהדרין גדולה דכתב בהדיא אספה לי שבעים איש וגו' דאינן ב"ד שקול · בשאר בתי דינין מי שמעת לר' יהודה דלא בעי ב"ד נוטה וכי תימא הכי נמי דבכל ב"ד לא בעי ר' יהודה ב"ד נוטה ורחמנן בענין אספה הוקבים ועריפת העגלה ר' יהודה אומר בחמשה ואמרינן מאי טעמא דר"י וסמכו שנים וקני שנים אין ב"ד שקול מוסיפין עוד א' הרי ה' ואנקנא אשלו רבי יאשיה בעי ב"ד נוטה · מיהו מייתי לה מקרא מדיני נפשות ומה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא ויל בתר רובא דיני ממונות דקלו לא כל שכן : תיר דיני ממונות בני' רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בני' · פי' אם חשול חלוקה ביניהן יאמרו השנים דבר אחד · והשלשה חולקין עליהם · יגמר הדין כדברי השלשה וובמלו דברי השנים ואסיקנ' טעמא דר' אשר ירשיעון אלהים · ירשיעון תרי משמע · נאמר אלהים למעלה ונאמר אלהים למטה מה למטה שנים דירשיעון תרי ניתהו אף למעלה שנים · אין ב"ד שקול מוסיפין עוד אחד הרי כאן חמשה ורבנן

גליון השס נמרא ומתניון מ"ם דר"י · כלומר קשה קלת דאמר לקמן דף יד ע"ח לימא עלמו תמר כן : שם מלת פ"ם דרבי · קל דלמלי נריכין למעמל דרבי חף למעלה ג' מה מפסוקו דמקרא דתמר ירשיעון וכ"ו מה דמניע ג' מכח דאין כ"ד שקול ופ"ב מידן קרא דאלהים אחת לרבוי דסיינו ד' ואין כ"ד שקול ככי כלן ממקה ·

[יבמות ג. וב"ק]

[תוספות פ"ק ד"ה]

[סוכה ה:]

[נעיל כ.]

[נעיל כ: יבמות קה: ע"ש]

[לקמן יג:]

[לקמן כט·]

שפיטו פשלשה כרשם: פשלש יותר מן הקרן ותני נזק פשלש פחות מן הקרן, כרשם שייטו קרן דכתיב (ויקרא ה) "ושלש לחתו כרשקנו": **אין דורשין פחלוט** - למעין, דלגופיה אחת, דלנבי מומחין, דאתאי לאשון נמי נדונה ורבנים: **ואין ב"ד שקול** · אין עוטקין ב"ד זוגות דלריך לקיים תורה אור כו מחרי רבים להטות ואם יחלקו לחלתין אין כאן רבים : **ג"ב** · דלא למידרשיה אחת לכחוב לכל השופט: **עבי דיינא** · אלא דיין הרגיל ולא אלא הדיוט : **ור' יאשיה** · דבעי קרא לאחויי אלימי מי ליח ליה ב"ד נוטה אלא יהא ב"ד שקול כדי שיתקיים בו המייה אחרי רבים ולריכה אלימי למה לי : **וסבר דין שקול** · והא קרא *דרים : **סבר** · רבי יאשיה סבר יהודה לאמר מהקדרי גדולה שבעים להוו זוגות ולקמן מוקי לה לקמן לדרשה אחריתי : **דכתיב קרא** · לקמן (דף יז·) בפילהי פירקין : **ממיכה וקניס** · על רחם פר העלה : **ופין ב"ד שקול** · ופתם וקניס בית דינה מפמע: **מדיפא מדר' יהודה** · כלומר ר' יאשיה מיזק לח דבריו יותר מדר' יהודה : **פלא פפי לנטות מפי מכיד ליה** · בפלמא לר' יהודה מוקי לה בפאר בית דין : **בדיני נפשות** · פתקריס בו הפייהך לטובה על פי לחד כדאמרה בפתיחין ולא הוי זוגות ליכא הפייה בפחות מפנים : **ליפא** · **דלא כר' יאשיה** · דלא בר' יאשיה כיון דפלימי מקרא ליף לה ולא מפוס טובה לריך שהמיך לטובה דעה שלמתן זוה : **פפי מיפא ר' יאשיה** · מוקה דיכא דחלוקין לחלין בחר רוכה : **כדי שיגמר דין** · פס יחלקו שיהא פלמה רוב ונלך לחריכה : **למה** · כי הוו פלמת מעיקרא מי לא גמיר דיינא כתרי : **פפני גמר דין** · שלריך פלמה בגמר דין : **פלא פפחה** · דקרלי בגמר דין קיימי : **פפא פנדרי גדולה כו'** · פלא פלי פעמא לא חמרת הכי : **דפפחה לי כו'** · ר' לחבה קאמר לה לכולה מילחא וכלפון קושיא : **ופפחו פפדם** · וילפינן מיניה במתניתין כ"ע לפנהדרי קטנה : **ונקדב בפל פניס פל פפלפים** · דילפינן מיניה מפעה קריבה קאמר: **ירשיעון** · לפון רבים: **לפעלה** · ירשיעון לחלים: **לפעלה** · "עד החלים יבא" והחה דוקפב" לא קחשיב דקפבר לין דורשין מחילות :

[מכות כב: ע"ש]

[שבועות ל"ט]

ורבנן "ירשיען" כתיב. *א"ר יצחק בר (יוסף) [יוסי] א"ר יוחנן: רבי, ורבי יהודה בן רועץ, ובית שמאי, ור"ש, ור' עקיבא כולהו סבירא להו *יש אם למקרא. רבי, הא דאמרן. ור' יהודה בן רועץ, דתניא: שאלו תלמידים את ר' יהודה בן רועץ: אקרא אני "שבעים" יכול תהא יולדת נקבה טמאה שבעים? אמר להן: טומאה וטוהר בזכר, וטומאה וטוהר בנקבה; מה כשטוהר בזכר, בנקבה כפלים, אף כשטומאה בזכר, בנקבה כפלים. לאחר שיצאו יצא ומחזיר אחריהם, אמר להן: אי אתם זקוקים לכך, "שבועים" קרינן. ויש אם למקרא. ב"ש, דתנן: *ב"ש אומרים כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר *(שנאמר ודם זבחיך ישפך) ובחטאת שתי מתנות, ובית הלל אומרים: אף בחטאת שנתנן במתנה אחת כיפר. *ואמר רב הונא: מ"ט דב"ש? "קרנת", "קרנת", "קרנות" הרי כאן שש, ארבע למצוה ושתים לעכב. ובית הלל אומרים: "קרנות", "קרנת", "קרנת" הרי כאן ארבע, ג' למצוה ואחת לעכב. ואימא כולהו למצוה? כפרה בכדי לא אשכחן. ר"ש, *דתניא: שתים בהלכתן ושלישית אפילו טפח, ר"ש אומר: שלש בהלכתן ורביעית אפילו טפח. במאי קמיפלגי? רבנן סברי יש אם למסורת, ור"ש סבר יש אם למקרא. רבנן סברי יש אם למסורת: "בסכת", "בסכת", "בסוכות" הרי כאן ארבע, דל חד קרא לגופיה, פשו להו תלת, אתאי הלכתא גרעתא לשלישית ואוקימתא אטפח. ור"ש סבר "בסוכות", "בסוכות", "בסוכות" הרי כאן שש, דל חד קרא לגופיה, פשו להו ארבע, אתאי הלכתא גרעתא לרביעית ואוקמיה אטפח. ר"ע, דתניא: *ר"ע אומר: מניין לרביעית דם שיצאה משני מתים שמטמא באהל, שנאמר "על כל נפשות מת לא יבא", "שתי נפשות" ושיעור אחד. ורבנן: "נפשת" כתיב. מתקיף לה רב אחא בר יעקב: מי איכא דלית ליה יש אם למקרא? והתניא: *"בחלב אמו" יכול בחלב אמרת

רש"י

יש אם למקרא · בתר קרייה אזלינן דהיא עיקר: **שם דאמרן** · ירשיען קרינן: **אקרא אני** · יכולני לקרות וטמאה שבעים כנדתה (ויקרא יב) דהא לא כתיב שבועיים מלא: **טמא בזכר** · שבעת ימים: **וטיהר** · שלשים ושלשת ימים: **וטימא בנקבה** · לשבועיים: **וטיהר** · ששים יום וששת ימים: **כפלים** · וטומאה דיולדת זכר שבעה הלכך דנקבה שבועיים: **כל הניתנין** · עולה ושלמים ואשם הטעונין שתי מתנות שהן ד' שנתנם במתנה אחת: **כיפר** · דכתיב "ודם זבחיך ישפך" שפיכה אחת במשמע: **קרנות קרנת קרנת** · (ויקרא ד) בחטאת של מזבח החיצון כתיב: בשעיר דנשיא כתיב קרנת חסר, ובכבשה דיחיד כתיב (שם) *קרנות מלא, ובשעיר' דיחיד כתיב (שם) קרנת חסר, אבל הנך דפר כהן משיח, והעלם דבר במזבח הפנימי כתיב (שם) והתם כולהו מודו דמתנה אחת מעכבת בהן וב"ש אזלי בתר קרייה: **ואימא** · לב"ה כולהו למצוה דהא כולהו צריכי למכתב למצוה, ועיכוב דחדא מנא להו, אימא אע"פ שלא נתן כלום כיפר: **בכדי** · בלא כלום: **שתים** · דפנות של סוכה: **כהלכתן** · שלימות: **אפילו טפח** · ברוחב י' טפחים: **למסורת** · שנמסרה כתיבתו לכתבו חסירה: **אתאי הלכתא** · דאמרינן התם מחיצות הלמ"מ ומוקמינן לה לגרוע לדופן אחיה: **נפשות** · היינו דם דאיקרי נפש: **רביעית** · היא שיעור חיותו של אדם ובלא"ה לא איקרי מת עד שיהא בו שיעור מיתה: **שתי נפשות** · משמע משני ב"א וכתב מת כדי מיתה היינו רביעית: **ורבנן פליגי עליה** ואמרי עד שיהא השיעור מאדם אחד דנפשת חסר כתיב: **בחלב אמו** · יכול בחלב אמו אבל בחלב מותר לבשל:

תוספות

ורבנן ירשיען כתיב · *וישכבן כתיב דפרק במה בהמה (שבת דף נה:) אפי' רבי מודה משום דקרא מוכח דפנחס לא חטא שייחסו הכתוב: **כולהו** סבירא להו יש אם למקרא · הא דלא חשיב הכא רבי יוחנן בן ברוקא דמסכת סוכה פרק לולב וערבה (דף מה:) דאמר חריות של דקל* היו מביאין ומפרש בגמרא משום דכתיב כפות אחת ללולב ואחת (לערבה) למזבח ורבנן מפרשי' כפת כתיב משום דרבי לוי מפרש התם טעמא אחרינא ונראה דדוקא הכא שמקרא ומסורת מכחשי אהדדי אית להו יש אם למקרא אבל היכא דלא מכחשו אהדדי דרשי תרוייהו דהא רבי ורבי עקיבא ור' שמעון דסברי הכא יש אם למקרא מחייבין בפרק ספק אכל (כריתות דף יז:) ובפרק דם שחיטה (שם דף כב:) בחתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן אשם תלוי משום דמצות כתיב אלא היינו משום דקרא ומסורת דהתם לא מכחשי אהדדי ואפשר לקיים שניהם שבא המקרא דמצות קרינן לחייב אשני מצות דהיינו ב' חתיכות והמסורת בא לחייב על כל מצוה אחת ובפרק כל שעה (פסחי' דף לו. ושם) נמי דריש ר"ע גבי לחם עוני מקרא ומסורת ובפרק לולב הגזול (סוכה דף לד:) תנא נמי ר"ע אומר כשם שלולב אחד כו' ומפרש בגמרא *לולב אחד משום דכתיב כפת וכן ר"ש דריש בפ"ק דקדושין (דף יח:) גבי בבגדו בה מקרא ומסורת ומיהו קשה מר' עקיבא דלא דריש התם אלא מקרא לחוד ואמאי *לא דריש התם תרוייהו כמו גבי לחם עוני וע"ק דמסקינן בפרק קמא דסוכה (דף ו:) לחד לישנא דכ"ע רבי שמעון ורבנן יש אם למסורת ובפרק כיצד צולין (פסחים דף פו:) גבי בבית אחד יאכל קסבר יש אם למקרא וע"ק דפ"ק דסוכה (ד' ט:) פסלינן לכ"ע סוכה תחת סוכה מדכתיב בסכת ולא אמרינן יש אם למקרא*:

אקרא אני שבעים · ה"מ לשנויי כדמשני בפ' ב"ש (זבחים ד' לח:) משום דכתיב כנדתה פירוש כך יש להוסיף בנקבה על ימי שבע טומאה דזכר: **מה** כשטיהר בזכר · ה"מ למימר מה בזכר ימי טהרה מרובים על ימי טומאה אף בנקבה ימי טהרה מרובים על ימי טומאה: **כל** הניתנין על המזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר · בזבחים בריש ב"ש (דף לו:) תניא מניין לניתנין על מזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך ונראה דהך דרשה אתיא אליבא דבית שמאי דלב"ה לא צריך קרא דלא עדיפי מחטאת וכן משמע התם בסוף הסוגיא דקאמר דלהאך תנאי דמפקי האי דם זבחיך ישפך לדרשה אחרינא כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר מנא להו ומשני סברי להו כבית הלל דאמרי אף חטאת שנתנו במתנה אחת כיפר ויליף כולהו מחטאת ותימה למ"ל קרא דמהי תיתי דמעכבי הא אפילו לב"ש לא ילפי מחטאת דאיכא למיפרך שכן חטאת וד' קרנות ועוד דמשמע התם דאפילו לב"ה ה"א דמעכבי אי לאו דילפי מחטאת ונראה לפרש דהיינו טעמא משום דמתנות של קרנות נפקא לן בפרק איזהו מקומן (שם דף נג:) מדכתיב סביב והוה אשכינא עולה במתנה אחת א"נ משום דכתיב סביב טובא ושינה הכתוב לעכב להכי איצטריך קרא בין לב"ש בין לב"ה: **ושתים** לעכב · וא"ת הוה ליה למימר שלש לעכב דכי לא כתיב נמי אלא ד' הוה ידעינא אחת לעכב דכפרה בכדי לא אשכחן כדאמרי בית הלל ואכתי מייתרי תרי לרבות שנים וי"ל דבית שמאי לית להו ההיא סברא א"נ קסברי כיון דאיכא שפיכות דמים ליסוד לאו כפרה בכדי הוא*: **מניין** לרביעית דם כו' · תימה למ"ל קרא להכי מ"ש משני תלאי זיתים מב' מתים שמטמא ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עב:) נמי דבעי רבי ישמעאל קרא לרביעית דם הבא מן המת שמטמא למה לי קרא תיפוק ליה מידי דהוה אבשר המת דדם חשוב כבשר כדמוכח בהמוליא יין (שבת דף עז. ושם:) ובהמנחות והנסכים (מנחות דף קד. ושם) גבי דם נבלה דמטמא ברביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית מטמא מידי דהוה אבשר ויש לומר דשאני מת דאפי' בשר עצמו לא היה מטמא אי לאו משום דמקומו נעשה נלקח כדאמר במסכת נדה בפרק דם הנדה (דף נה.) דבעי אין גוזו מחליף הלכך דם כיון דגוזו מחליף אי לאו דרבי קרא הייתי מטהר והא דנקט מניין לרביעית דם הבא משני מתים שהוא מטמא לאו משום שיהיה פשוט לו במת אחד בלאו האי קרא דאי במת אחד היה טמא ה"ה בשני מתים אי ליכא מיעוטא דהא תנן בפרק קדשי מזבח (זבחים דף יז. ושם) כל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרפין זה עם זה *והא דמטהרי רבנן דפליגי אר"ע משום דמעטיה קרא כדאמר נפשת כתיב והא דאיצטריך קרא בדם השרץ בפרק קדשי מזבח (שם) אע"ג דחשיב כבשר מכל מקום איצטריך לדם נגע דמטמא בכעדשה אף על גב דכי מיקריש מפחית טובא ולהכי תנן התם (שם) דם השרץ ובשרו מצטרפין דשיעורן שוה אבל דם נבלה ובשרה לא וכן מוכח בירושלמי בריש המוציא יין דאמר *דם הנבלה טמא והתנן דם השרץ ובשרו מצטרפין ואין נט כיוצא בו ומיהו קשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם) לא משני אקושיא דדם כשאותה נבלה היא ודמה הותרה כדמשני אקושיא דחלב וגיד משמע דדם לא חשיב כבשר לכך נ"ל שיש שום ריבוי דמרבינן ביה דם נבלה ולבתר דמרבינן מסתבר לאוקמי ברביעית שיכול לקרוש ולעמוד על כזית אבל קשה דאם כן דם שרץ נמי דאית ביה ריבויא נבעי מיניה כל כך שיכול לקרוש ולעמוד על כעדשה: **ורבנן** נפשת כתיב · תימה דרבי ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת והייט כרבנן דדרשי נפשת ואם כן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עב.) דפליגי ר' ישמעאל ור"ע דדריש ר' ישמעאל הנוגע במת בנפש דרביעית דם מטמא וקאמר ר"ע לטעמיה דאמר אף משני מתים מטמא לרבי ישמעאל למה לי תרי קראי בדם המת דמטמא:

דכין

עין משפט נר מצוה

עיין ר"מ

כד א ב מיי' פ"ב מהל' פסולי מוקדשין הלכה א:

פי' של תמרים היו מביאין אצל המזבח ומפ' בגמרא כצ"ל ר"ת

כה ג מיי' פ"ד מהל' סוכה הלכה ב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף ב:

כו ד מיי' פ"ד מהלכות טומאת מת הל' א:

מסורת הש"ס

מנחות ח.

[קדושין יח: וש"נ]

[בכל התוספי' ותיקונים גם במסורה קרנת חסר כתיב]

פסחים פס. זבחים לו: מהרש"א מ"ז

זבחים לו:

סוכה ו: מס ס.

חולין עב. [חולין עב.]

[שם לג.]

לא דריש תרווייהו כר"ש כמו גבי לחם עוני כצ"ל רש"ל

[ועי' תוספות סוכה ו: ד"ה ור"ש ותוספות זבחים מ. ד"ה לא ותוס' נדה סו: ד"ה לא ותוס' סוכה לג: ד"ה כפת ותוס' פסחים לו: ד"ה שני]

[וע"ע תוספות זבחים לו: ד"ה מניין]

[ועי' תוספות יומא פא. ד"ה כל]

דם נבילה אינו מכשיר הא לטמאות טמא וכן תנינן דם השרץ כו' כצ"ל רש"ל

רבינו חננאל

ורבנן ירשיען כתיב · חסר ו' כלומר אחד הוא ר' סבר יש אם למקרא שכתב ירשיען ירשיעון קרינן לא הישען לכתיבה אלא לקריאה דיש אם למקרא וכן ר' יהודה בן רועץ היה דורש שבועיים אע"פ שכתב שבעים אמר שבועיים קרינן ויש אם למקרא וכן בית שמאי לענין ... אע"ג דכתיב קרנת חסר כיון דקרינן קרנות הרי כאן שנים דיש אם למקרא · וכן ר' שמעון דריש בענין דפני סוכה יש אם למקרא ר' שמעון סברי יש אם למקרא בסוכות בסוכות בסוכות קרינן הרי כאן ... דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבעה אתאי הלכתא וגרעתה לרביעית אוקימתא אטפח · וכן רבי עקיבא היה אומר יש אם למקרא ואע"ג דכתיב ועל כל נפשת מת לא יבא כיון דקרינן נפשות אפילו רביעית דם

כז א מיי' פ"א מהל' תפילין הלכה א סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' לב סעיף א :

כח ב מיי' פ"ב מהל' חגיגה הלכה א סמג עשין רכו :

אמרת יש אם למקרא אלא דכ"ע יש אם למקרא, ורבי ורבנן בהא קמיפלגי: רבי סבר °ירשיעון אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיעון דהאיך (א) והאי, ור"י בן רועץ לא פליגי רבנן עליה, ב"ה *דתניא °וכפר °וכפר מפני הדין, והלא דין הוא: נאמר דמים למטה ונאמר דמים למעלה מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר אף דמים האמורים למעלה שנתנן במתנה אחת כיפר או בלך לדרך זו נאמר דמים בחוץ ונאמר דמים בפנים °מה דמים האמורים בפנים חיסר אחת ממתנות לא עשה ולא כלום אף דמים האמורים בחוץ חיסר *אחת ממתנות לא עשה כלום, נראה למי דומה: דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מפנים או בלך לדרך זו דנין חטאת וד' קרנות מחטאת וארבע קרנות ואל יוכיח זה שאין חטאת וד' קרנות: תלמוד לומר "וכפר וכפר" מפני הדין: כיפר אע"פ שלא נתן אלא שלשה, כיפר אף על פי שלא נתן אלא שתים, כיפר אע"פ שלא נתן אלא אחת ור"ש ורבנן בהא פליגי: ר"ש סבר סככא לא בעי קרא ורבנן סברי סככא בעי קרא, ור"ע ורבנן בהא פליגי ר"ע סבר °נפשות תרתי משמע ורבנן סברי "נפשות" דעלמא משמע ודכולי עלמא יש אם למקרא *והתניא °לטטפת °לטטפת °לטוטפות *הרי כאן ארבע דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שתים, פת באפריקי שתים: אלא לעולם פליגי והני מילי כי פליגי היכא דשני קרא ממסורת אבל האי חלב וחלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא והרי °יראה יראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא הסומא בא' *מעיניו פטור מן הראיה *שנא' יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו: אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא °לא תבשל גדי *דרך בישול אסרה תורה. תנו רבנן דיני ממונות בשלשה

ואם

תורה אור: ויקרא ד · שמות כב · שמות יג · דברים יח · שמות כג · שמות כג

אמרת יש אם למקרא · וליכא מאן דפליג דהא פליגי, בשר בחלב מנא לן דאסור: ירשיעון אלהים אחריני · לבד מאלהים האמור למעלה בעינא תרתי, ולמעלה דומיא דלמטה הרי ד': דהיאך והאי · *ירשיעון אלהים האמור למעלה ואלהים האמור כאן ולעולם לשון רבים משמע: וכפר וכפר · בשעיר נשיא ובשעירה דיחיד ובכבשה דיחיד כתיב (ויקרא ד) ומשמע דסגי בכפרה אחת כדמפרש: מפני הדין · הוצרכו ליכתב כולן דאי לא הוו כתיבי הוו מייתינא מדינא דכולהו מתנות מעכבי, שיכול לא גרסינן: והלא דין הוא · דלא ליעכבו, למה לי לרבויי דבכפרה אחת סגי: נאמרו דמים · בפרשה למטה גבי חטאת העוף דשמיעת הקול דכתיב (ויקרא ה) והזה מדם החטאת על קיר המזבח: ונאמרו דמים למעלה · בחטאת בהמה: שנתנו במתנה אחת כיפר · דהא לא כתיב (ב) קרנות לשון אחר נאמרו דמים למטה למטה מחוט הסיקרא בעולה ושלמים ואשם ונאמר דמים למעלה למעלה מחוט הסיקרא דהיינו חטאת בהמה דכתיבי בה קרנות (ויקרא ד) מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר דהא אפי' ב"ש מודו בשאר קרבנות דכתיב (דברים יב) "ודם זבחיך ישפך" · לשון אחר מטה בפרשה תחתונה היקרא באשמות כתיבי, לשון אמצעי עיקר: בפנים · חטאות הפנימיות דפר כהן משיח והעלם דבר הטעונין שבע הזיות על הפרוכת ועל מזבח הזהב ותנן בהו מתנה אחת מהן מעכבת באיזהו מקומן (זבחים מז.) ונפקא לן מקראי בהקומץ רבה (מנחות דף כז.) ועשה כאשר עשה מה ת"ל לכפול בהזאות מלמד שאם חסר אחת מכל המתנות לא עשה כלום: דנין חטאת · ונאמרו בה "קרנות" מחטאות הפנימיות שהן חטאות ונאמרו בה (ויקרא ד) קרנות המזבח קטורת הסמים: ואל יוכיח זה · דם האשם שאינו חטאות ולא נאמרו בה קרנות אלא "סביב" ולישנא דחטאת העוף נמי איטו חטאת וארבע קרנות כלומר אע"פ שמזן חטאות לא נאמרו בו קרנות וכולן שמעתיה, ודחטאת העוף לא סלקא לו: ור"ש ורבנן · כולהו יש אם למקרא סבירא להו וכי מדלית חד "בסוכות" לגופיה פשו להו ארבעה אבל רבנן סברי סככה בעי קרא פשו להו ג' דפנות ונרצעת הלכתא לשלישית ור"ש סבר סככה לא בעי קרא דמקרא דמדלינן לגופיה נפקא דהא בלא סככה לא מיקרי' סוכה: נפשות דעלמא · ולעולם חדא משמע אלא הכי קאמר על אחת מכל נפשות מת שבעולם לא יבא: בפרשת שמע ובפרשת כי יביאך כתיב לטטפת *חסר וי"ו אבל בפרשת והיה אם שמוע כתיב לטוטפות מלא הרי כאן ד' בתים לתפילין של ראש אבל של יד אינה אלא אחת: כתפי · שם מקום כשרולים לומר שתים אומר טט: ואפריקי · נמי מקום וקורין לשתים פת: דשני קרא ממסורת · באותיות הקריה יתירות על המסורת כמו לטוטפות בסוכות קרנות דאיכא למימר מקשי ודאי תרווייהו דרשינן: אבל חלב וחלב דכי הדדי נינהו · כולי עלמא מודו דיש אם למקרא: יראה כל זכורך כתיב · וקרינא יראה (ג) תרווייהו דרשינן יראה כל זכורך שיראו פני השכינה יראה משמע שיתראו לפניו שהוא בא לראותו היקים ראייתך לראותו כדרך שהקב"ה בא לראותך כך בא ליראות לו מה הוא רואה אותך כשהוא שלם שנאמר (דברים יא) עיני ה' אלהיך בה מראשית אף אתה רואה אותו בשתי עיניך אלמא אע"ג דכי הדדי נינהו דרשינן מסורת וגבי חלב אמו מאן לימא דלא לידרש חלב אמו בתר מסורת: דרך בישול · חלב נגול כמים ואיכא בישול אבל חלב איט בישול אלא טגון:

דנין חטאת וארבע קרנות · תימה הא אפי' פנים מפנים לא גמרינן בפרק ב"ש (זבחים דף לט:) דבעי קרא לפר כהן משיח ולפר העלם דבר של ציבור ולשעירי ע"ז אף על גב דכולהו חטאות נינהו וכ"ש דלא אתו חיצונות מפנימיות ושמא כיון דאשכחן דלא פליג קרא התם מהשתא לא מחלקינן אפי' חיצונות מפנימיות:

לטטפת לטטפת לטוטפות · תימה דלא כתיב וי"ו בין פ"א לתי"ו בכולהו ויש מפרשים משום דכתיב ולטוטפת וגורעין וי"ו דבריש התיבה ומוסיפין בסוף התיבה ודורשין כדאשכחן בפרק ב' דזבחים (דף כה.) ולקח מדם הפר דם מהפר יקבלנו וכריש יש נוחלין (ב"ב דף קיח:) דרשינן ונתתם את נחלתו לשארו נחלת שארו לו וקשה דבפרק הזהב (ב"מ דף נד:) אמר גבי הקדש כתיב ויסף חמישית אע"ג דכי שקלת לוי"ו דויסף ושדית ליה אחמישית סוף סוף הוו ליה חמישיתו ולא נימא לשדיה בין יו"ד לתי"ו דהוה חמישיות משמע דבאמצע תיבה אין מוסיפין ומיהו אשכחן בפרק מומין אלו (בכורות ד' מד:) גבי מרוח אשך דתנן ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר שמראיו חשוכין ומפרש בגמרא דגורעין א' ממרוח ושדינן אאשך ולא"ף דאשך שדינן אמרוח וקרי ביה מראו חשך ובירוש' איכא פלוגתא דר' אמי בשם ר' יוחנן אמר גורעין לדרוש מתחלת הפרשה לסופה פירוש מתחלת התיבה לסופה ור' יוחנן בשם ר' ירמיה אמר אפי' באמצע תיבה ור"ת מפרש דוי"ו דולטוטפת דריש וה"ג לטטפת לטטפת ולטוטפת הרי כאן ד' ולפע"ג (ד) דר"ש לא דריש וי"ו וי"ו למ"ד דריש כדאמרי' בהערל (יבמות דף עב:) גבי והנותר*:

טט בכתפי שתים · פי' בתיבה אחת רמז הכתוב ארבע בתים בין שתי הלשונות כתפי ואפריקי ומכיון דאשכחינן ליה בחד תיבה ליה לן לרבויי טפי א"כ הא דלא דרשינן בתים טובא משום דלא מליט בתורה כתובים אלא בד' פרשיות וי"מ דלרבי עקיבא דל חד לגופיה ומשני טוטפות דריש ד' בתים לכל לשון שני טוט ושני פת*:

בדרך שבא לראות · פי' בקונטרס כדרך שבא לראותך *כן אתה בא לירחות לו מה הוא רואה אותך שלם(ה) אף אתה רואה אותו בשתי עיניך ולפי זה קאי יראה אקדוש ברוך הוא וקאי יראה אזכורך ואין הלשון משמע כן אלא תרווייהו משמע אזכורך לכך מפרש רבינו תם איפכא כדרך שזכורך בא לראות את פני השכינה שהקדוש ברוך הוא רואהו בשתי עיניו כך זכורך רואה בשתי עיניו שלו וניחא השתא לשון בא דשכינה תמיד בבית המקדש:

דרך בישול אסרה תורה · ובחלב איט בישול אלא טיגון כדפירש בקונטרס והאי דקרי ללוי קדר בישול בפרק כל שעה (פסחים דף מח. ושם) שאני התם דכתיב ובשל מבושל מ"מ וי"מ דרך בישול אסרה תורה °דבלא בישול שרי ועי' בישול אסור לאפוקי חלב דבלאו הכי אסור וקשה לפי זה דחלב ומתה אסרינן בחלב בפרק כל הבשר (חולין דף קיג: ודף קטו) למ"ד איסור חל על איסור וקאמר התם חלב ומתה לא צריכא קרא:

ואם

רבינו חננאל

דם משתי נפשות מטמא באהל · ואקשינן ומי איכא מאן דלית ליה יש אם למקרא והתניא בחלב אמו יכול בחלב אמו ממש · אמרת יש אם למקרא ושנינן כולי עלמא יש אם למקרא ור' ורבנן בהא פליגי ר' סבר אשר ירשיעון אלהים אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיעון דהאיך והאי ור' יהודה בן רועץ לא פליגי עליה · בית הלל דתניא וכפר וכו' · ואקשינן איני דכולי עלמא יש אם למקרא והתניא לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ארבע דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים ושנינן לעולם פליגי וכי פליגי היכא דשני מקרא ממסורת אבל חלב וחלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא · ואקשינן והרי יראה ויראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא הסומא באחת מעיניו פטור מן הראיה שנא' יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עינים · ושנינן לעולם בכולהו פליגי והכא משום דכתיב לא תבשל גדי בחלב אמו דרך בישול אסרה תורה כלומר דבר שהבשול גרם לו האיסור לאפוקי חלב דאפי' בלא בישול אסור. ת"ר דיני ממונות

ועי' זבחים שם ותוס' מנחות שם ד"ה טט]

הגהות הב"ח

(א) גמ' דהאיך והאי ור"י בן רועץ: (ב) רש"י ד"ה שנתנו וכו' לא כתיב (קרנות) תז"מ וכ"ב ס"א קרנות: (ג) ד"ה יראה וכו' ותרווייהו דרשינן וכו' בא לראותך כך הוא בא לראות לו מה הוא רואה אותך כשהוא שלם בכ' עיניו שנאמר עיני: (ד) תוס' ד"ה לטטפת וכו' ולפע"ג דר"ש לא דריש וי"ו וי"ו: (ה) ד"ה כדרך וכו' כן אתה בא לירחות לו מה הוא וכו' אף אתה וכו' פני יראה הקדוש כ"ש וקאי יראה אזכורך:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דרך וכו' דלא בישול וכו'. קי"ל דאשכחת : בחלב אסור :

בלא בישול דשרי כמבשל בשר בחלב טהור דהא כל שומן דבבהמה מקרי חלב אלא דעל הקרב אסרה תורה ואם כן דלמא מיירי הקרא בחלב

[מסורת הש"ס בשוליים:] נ"ל אלהים האמור למעלה ואלהים האמור כאן ולעולם ירשיעון לשון רבים משמע · זבחים נג. · שם נב: · זבחים לז: מנחות לה: · שנא' יראה [ר"ל הרי"ש בשוא] וקרינן יראה הרי"ש בקמץ כצ"ל רש"ל · [חולין קח.] · [דע דלמסקנא בס' כי יביאך ונוהיה אם שמוע לטוטפת כתיב וכו' תוס' דהכא וזבחים ומנחות]

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה ח סמג עשין כו טוש"ע ח"מ סימן ג סעיף ב ועיין בהג"ה:
ל ב מיי' שם פ"ו הלכה ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' כה סעיף ב:
לא ג מיי' שם ופ"ה שם סמג שם טוש"ע ח"מ סימן ג סעיף ג:
לב ד מיי' שם פ"ה הל' ב סמג שם טוש"ע ח"מ סימן כה סעיף ב:
לג ה מיי' שם פ"ד הלכה יג:
לד ו מיי' שם הל' יג:
לה ז ח מיי' שם הלכה יד:
לו ט מיי' שם הלכה ח ופ"ב מהל' בכורות הלכה ח:

ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי אמר רב נחמן כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי וכן אמר ר' חייא כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי, איבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא, אבל לא נקיט רשותא דיניה לא דינא או דילמא אע"ג דלא נקיט רשותא דיניה דינא? ת"ש דמר זוטרא בריה דר"נ דן דינא וטעה, אתא לקמיה דרב יוסף, א"ל אם קיבלוך עלייהו לא תשלם, ואי לא, זיל שלים, ש"מ כי לא נקיט רשותא דיניה דינא ש"מ. אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעה, מיבעי למיפטרא, לישקול רשותא מבי ריש גלותא, וכן אמר שמואל לשקול רשותא מבי ריש גלותא. פשיטא מהכא להכא, ומהתם להתם (מהני) ומהכא להתם (נמי) מהני דהכא שבט והתם מחוקק כדתניא לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים, מהתם להכא מאי? ת"ש דרבה בר חנה דן דינא וטעה, אתא לקמיה דרבי חייא א"ל אי קיבלוך עלייהו לא תשלם, ואי לא, זיל שלים, והא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט - ש"מ מהתם להכא לא מהני ש"מ, ולא מהני והא רבה בר רב הונא כי הוה מינצי בהדי דבי ריש גלותא אמר: לאו מינייכו נקיטנא רשותא, נקיטנא רשותא מאבא מרי, ואבא מרי מרב ורב מר' חייא ור' חייא מרבי? במילתא דעלמא הוא דאוקים להו, וכי מאחר דלא מהני, רבה בר חנה רשותא דנקט למה לי? לעיירות העומדים על הגבולין. מאי רשותא? כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל אמר ליה רבי חייא לרבי: בן אחי יורד לבבל - יורה? יורה, ידין? ידין, יתיר בכורות? יתיר. כי הוה נחית רב לבבל אמר ליה רבי חייא לרבי: בן אחתי יורד לבבל, יורה? יורה, ידין? ידין, יתיר בכורות? אל יתיר, מ"ש למר דקא קרי בן אחי ומ"ש למר דקא קרי בן אחותי וכי תימא הכי הוה מעשה והאמר מר: איבו וחנה ושילא ומרתא ורבי חייא כולהו בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי הוו - רב בר אחוה דהוה בר אחתיה, רבה בר חנה - בר אחוה דלאו בר אחתיה, ואי בעית אימא

על

דן אפילו ביחידי - דכתיב (ויקרא יט) בצדק תשפוט וקסבר אין כאן עירוב פרשיות: **דגמירנא** - שמועות (א) ודינין מרבותי: **וסבירנא** - יודע אני להוסיף ולישב טעמים מדעתי: **ונקיטנא רשותא** - מריש גלותא דייננא דיני ממונות ביחידי: **דיניה לאו דינא** - והדר דינא לגמרי: **דן דינא** - ביחידי: **אי קבלוך עלייהו** - לגמרי לילך אחריך אם לדין אם לטעות ולא יתבעוך, לא תשלם: **ואי לא, זיל שלים** - ואי לא קבלו טעותך עליהם דאמרו לך דיינת לן דין תורה זיל שלים, ומיהו מיהדר דינא לא, אלמא גמיר וסביר וכי לא נקיט רשותא דיניה דינא, ולא מהדר: **לישקול רשותא** - דכיון דברשות נחת לא משלם: **מהכא להכא** - מריש גלותא (נ) שבבבל למידן דינא בבבל: **ומהתם להתם** - מנשיא דארץ ישראל לדון בארץ ישראל: **שבט** - לשון שררה ויש להן רשות להפקיר דהפקר ב"ד הפקר דכתיב (עזרא י) וכל אשר לא יבא וגו' ביבמות בהאשה רבה (דף פט:): **מחוקק** - שררה מועטת: **שרודים** - את העם - שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס: **בני בניו של הלל** - הלל נשיא היה כדאמר בפסחים באלו דברים (דף סו.) הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם: **דן דינא** - בבבל וטעה: **אתא** - לא"י לקמיה דרבי חייא: **ש"מ מהתם להכא לא מהני** - דהא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט מרבי דנשיא דא"י היה כדאמרן לקמן בשמעתין בן אחי יורד לבבל וכו': **לאו מינייכו נקיטנא רשותא** - ואיני כפוף לכם: **על הגבולין** - הגמשכות אחר ארץ ישראל: **מאי רשותא** - דרבה בר חנה: **יורה** - איסור והיתר אמר להם רבי יורה ולקמן פריך אי גמיר למה ליה רשותא בהוראה: **ידין** - ברשות ויפטר מלשלם: **יתיר בכורות** - יראה במומין ואם קבוע הוא יתירנו לשוחטו דביומיה דרבי אין לבכור תקנה עד שיפול בו מום דאחר חורבן היה: **אל יתיר** - לקמן מפרש טעמא: **איבו** - אבוה דרב הוה כדאמרינן בחור לארבעה עשר (פסחים דף ז.) א"ל איבו קיים כו': **וחנה** - אבוה דרבה: **מכפרי** - מקום:

ואם היה מומחה לרבים כו' - פירש הקונטרס דכתיב בצדק תשפוט וקסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן וקשה דא"כ תקשה ליה הך ברייתא לר' אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין לד"ה וע"ק דמשמע לפי' הקונטרס דלמאן דאית ליה עירוב פרשיות אין יכול לדון יחידי והא רב יוסף ס"ל בפ' המגרש (גיטין דף פח:) דבהודאות והלואות עבדינן שליחותייהו אלמא אית ליה עירוב פרשיות ואפ"ה משמע בסמוך מעובדא דמר זוטרא דאית ליה לרב יוסף דיחיד מומחה דן ואפי' יחידי ועוד מדקאמר בסמוך אבל לא נקיט רשותא דיניה לאו דינא משמע דסבר כר' אבהו ואפי' הכי יחיד מומחה דן דלשמואל אפילו יחיד שאינו מומחה דינו דין דלאו דוקא נקט שמואל שנים כמו שאפרש לקמן בע"ה ודוחק לפרש דיניה לאו דינא לכתחלה לכך נ"ל דאפי' למאן דבעי ג' מומחין מדאורייתא תקנתא דרבנן היא דיחיד מומחה לרבים דן אפי' יחידי והשתא הא דקאמר דיניה לאו דינא לאו אכגון דרב נחמן קאי דאיהו סבר לה כשמואל לקמן דשנים שדנו דיניהן דין אלא אכגון אנא דר' חייא קאי דלית ליה דשמואל והאי פי' הא דפריך לקמן (דף ו.) לר' אבהו מדן את הדין ה"מ לשנויי דמיירי ביחיד מומחה לרבים ומיהו קשה דבפרק ראוהו בית דין (ר"ה דף כה:) משמע דמדאורייתא קאמר דמומחה לרבים דן ביחידי דתנן התם שאין היחיד נאמן ע"פ עצמו ומפרש בגמרא דאיצטריך למיתני דלא תימא דנאמן מידי דהוה איחיד מומחה דהכא ופריך ואימא ה"נ ומשני אין לך מומחה יותר ממשה ואי מדרבנן מאי מייתי ממשה וי"ל דהתם פריך ומשני למ"ד לעיל דבר תורה חד נמי כשר:

מומחה לרבים כו' - אע"ג דהאי מומחה לרבים היינו גמירנא וסבירנא כדמסיק מ"מ הא דקאמר לקמן בזה בורר (דף כג:) לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו בפני ב"ד שמומחה לרבים לאו דניבעי גמיר וסביר כר' חייא ורב נחמן דהתם ב"ד קאמר וכיון שהם ג' אפי' סתם בני אדם מומחין לרבים אבל יחיד לא חשיב מומחה לרבים עד דגמיר וסביר: **דן** אפי' יחידי - ויכול לכוף את האדם בעל כרחו דאי בדקבליה עלויה אפי' שאינו מומחה נמי ומכאן דסתם ג' יכולין לדון את האדם בעל כרחו כשאינו רוצה לבא לב"ד דהא ג' במקום יחיד מומחה קיימי ואפי' שנים נמי דנין את האדם בעל כרחו אלא דאיקרו בית דין חצוף דאי בדקבלו עלייהו מיירי שמואל אמאי הוי ב"ד חצוף והא דתנן (לקמן דף כג.) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד משמע דמדעתו אין בעל כרחו לא הני מילי כשאומר לא אדון לפני זה אלא לפני זה אבל אם אמר שלא יבא כלל לב"ד או אם (ג) הוא לווה ואינו רוצה לדון כלל בעירו כופין אותו ודנין אותו בעל כרחו:

כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי - והא דתנן במסכת אבות (פ"ד מ"ח) אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד הקב"ה עצה טובה קמ"ל שלא יטעה והא דאמר כגון אנא כו' היינו כלומר יכול לדון ולא שהיה דן אף נמי רגיל היה בדינין ואין לחוש שמא יטעה: **ואי** לא זיל שלים - פירש בקונטרס ואי לא כגון דאמרי ליה דיינת לן דין תורה וקשה דאם כן מאי דייק מהכא דהא אפילו לא גמיר וסביר נמי מה שעשה עשוי וישלם מביתו כדמוכח לקמן (דף ו.) דפריך לרבי אבהו מדן את הדין ומוקי לה בדקבלה עלויה ובשאינו מומחה איירי דהא קתני סיפא ואם היה מומחה(ד) לרבים פטור לכך נראה ואי לא דלא קבלוך עלייהו כלל: **דהכא** שבט והתם מחוקק - משמע דשבט עדיף, והא דאמר בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נא. ושם) אבל *מבבל לא"י כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו *)ואומר רבינו תם דה"מ במילתא דאיסור והיתר דבני א"י חכימי טפי *דאורתא דא"י מחכים כדאמר הכא דאיקרו מחוקק שמלמדין תורה ברבים אבל לענין הפקעת ממון ליפטר דהפקר בית דין הפקר עדיפי בני בבל דאיקרו שבט שרודין את העם במקל והיינו טעמא משום דראש גולה מזכרים ונשיא שבא"י מנקבות כדאמר בירושלמי*: **רבה** בר חנה - גרסינן דאי רבה בר בר חנה א"כ היה בן בנו של חנה והכא משמע דבן אחיו של ר' חייא היה וחנה אחיו של ר' חייא היה כדלקמן אבל רבה ב"ב חנה דבכולי הש"ס היה בימי ר' יוחנן ובן בנו של חנה להכי קאמר בר בר וי"מ דשם אביו בר חנה ולא יתכן כדאמר בהמוכר את הספינה (ב"ב דף עד.) כל בר חנה סיכסא: **נקיטנא** רשות מאבא מרי ואבא מרי מרב - פי' ואבא מרי נטל רשות מרב דמי שיש לו רשות יכול ליתן רשות כענין שמצינו (לקמן דף יג:) לענין דיני קנסות דמי שהוא סמוך יכול לסמוך ויהיב ליה רשותא למידן דיני קנסות כדאמרינן (שם) ברם זכור אותו האיש לטוב שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות ואע"פ שהוצרך רבי חייא ליטול רשות מרבי בשביל רבה בר חנה ורב שמא בעירו של רבי היה ובעירו לא היה רשאי אדם ליתן רשות אלא רבי אבל אין סברא לומר דרבה בר הונא היה בימי רבי:

*) נ"ל אומר ר"ת

רבינו חננאל

בג' ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי וקיי"ל דמומחה לא הוי אלא כרב נחמן אמר רב נחמן כגון אנא דאיננא דיני ממונות ביחידי וכן א"ר חייא ומיבעיא לן כגון אנא דגמירנא וסברנא ונקיטנא רשותא א"ד כגון אנא דגמירנא וסברנא אף על גב דלא נקיטנא רשותא דיניה דינא אי לא לא הוי דינא אלא חכם גדול חשוב ברורו כרב נחמן וכיוצא בו פי' מומחה מנוסה בדינים עד דנקים רשותא ופשטנא מר זוטרא דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף וא"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלם ש"מ דיניה דינא אע"ג דלא נקים רשותא וכן סניא דשמעתא ומסקנא אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי וליפטר לינקום רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל ואסיקנא מאן דנקים רשותא מבי ריש גלותא מבבל לבבל ומארץ ישראל לארץ ישראל ומבבל לארץ ישראל נמי מהני רשותא דבבבל שבט ובארץ ישראל מחוקק כדתניא לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אילו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים מארץ ישראל לבבל אסיק' דלא מהני רשותא דבי הא דכתב ליה רבי לרבה בר בר חנה כשירד לבבל יורה ידין יתיר בבכורות וכתב ליה ר' (לרבינו) לרב ידין יורה אבל בבכורות לא הרשהו להתיר משום דהוה רב בקי במומין טפי והוה שרי מומא דלא הוו ידעי אינשי ואמרי כי האי גוונא שרא רב והוו אתו למישרא מום עובר :

מסורת הש"ס

ר"ה כה: — ב"ש מ"ו — הוריות יא. — פסחים ד' מו"ק כ.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דגמירנא שמועות ודינין: (ב) ד"ה מהכא וכו' דבבל למידן: (ג) תוס' ד"ה דן וכו' או אם היה לוה אינו רוצה לדון: (ד) ד"ה ואי וכו' ואם היה מומחה נטול דין פטור לכך נראה:

[ע"ל מאי"ז נפסק] — [כ"כ קנה:] — [וע"ע תוספו' חולין יח: ד"ה כיון]

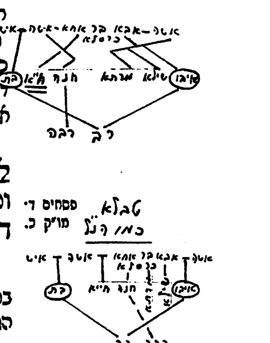

על שם חכמתו דכתיב °אמור לחכמה אחותי את. יתיר בכורות - אל יתיר מאי טעמא אילימא משום דלא חכים הא קא אמרינן דחכים טובא, אלא משום דלא *בקיע במומי והאמר רב "שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה בהמה לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר? אלא - לחלק לו כבוד לרבה בר חנה ואיבעית אימא *משום הא גופיה דרב בקיע במומי טפי ושרי מומי דלא ידעי אינשי ואמרי "כי האי גוונא שרא רב" ואתו למשרי מום עובר. יורה יורה אי גמיר רשותא למה לי למישקל? משום מעשה שהיה דתניא פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה בני אדם שמגבלין עיסותיהם בטומאה, אמר להם מפני מה אתם מגבלין עיסותיכם בטומאה? אמרו לו: תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו מי בצעים אין מכשירין והוא °מי ביצים דרש להו ואינהו סבור מי בצעים קאמר וטעו נמי בהא °מי *קרמיון ומי פיגה פסולין מפני שהן מי *בצעים ואינהו סבור מדלגבי חטאת פסילי, אכשורי נמי לא מכשרי, ולא היא: התם לענין חטאת °בעינן °מים חיים הכא אכשורי כל דהו מכשרי, תנא באותה שעה גזרו: °תלמיד אל יורה אלא אם כן נוטל רשות מרבו. תנחום בריה דרבי אמי איקלע לחתר דרש להו *מותר ללתות חיטין בפסח" אמרו לו לאו ר' מני דמן צור איכא הכא *ותניא תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא אם כן היה רחוק ממנו שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל. אמר להו *לאו אדעתאי. רבי חייא חזייה להוא גברא דהוה קאי בבית הקברות, אמר ליה לאו בן °איש פלוני כהן אתה? אמר ליה "אין, אבוה דההוא גברא גבה °עינים הוה נתן עיניו בגרושה וחיללו. [ו] פשיטא: לפלגא הא קאמר דמהני, על תנאי מאי? תא שמע דאמר ליה רבי יוחנן °לרב שמן הרי אתה ברשותינו עד שתבא אצלנו. *גופא אמר שמואל "ב' שדנו, דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף" יתיב רב נחמן וקאמר להא שמעתא, איתיביה רבא לרב נחמן *אפילו שנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין ואי איתא, להוו כשנים שדנו? שאני התם דמעיקרא אדעתא דתלתא יתיבי - הכא לאו אדעתא דתלתא יתיבי איתיביה *רבן שמעון בן גמליאל אומר הדין בשלשה ופשרה בשנים ויפה כח פשרה מכח הדין ששנים שדנו, בעלי דינין יכולין לחזור בהן, ושנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן

וכי

רש"י

על שם חכמתו · שהיה רב חכם ביותר קרי ליה בן אחותו : **הא קאמר דחכים טובא** · דהא תרלת דעל שם חכמתו קריה בן אחותו : **לחלק כבוד לרבה** · כדי שינהגו בו בני בבל כבוד שבק ליה האי חשיבותא דאילו לרב הוו נהגי ביה יקר בלאו הכי : **אי בעית אימא** · הא דקאמר אל יתיר : **משום הא גופא** · ומשום הא מילתא דקאמר שמונה עשר חדשים גדלתי וכו' : **דלא ידעי אינשי** · אינו ניכר לרבים שהוא מום : **בטומאה** · לא הוו מקפידין לטהר כליהם : **מי בצעים** · אגם מרש"ק בלע"ז : **אין מכשירין** · וממימי בצעים אנו לשין הלכך לא מקבלה עיסה טומאה : **מי ביצים** · הלש עיסה בביצים של תרנגולת ואווז : **קרמיון ופיגה** · נהרות של אגמים : **פסולין** · למי חטאת מפני שהן מי בצעים ואינו מים חיים אל כלי בעינן : **נוטל רשות מרבו** · וכי יהיב ליה רבו רשותא מידק דייק ביה שיהא לשונו פתוח ולא יטעו השומעין את דבריו : **לחתר** · מקום : **מותר ללתות** · לשרות מעט במים ולכותשן במכתשת ולא חיישינן לחימוץ הואיל וכותשן מיד : **כנגד מחנה ישראל** · דכל מאן דבעי מילתא אזיל לגבי משה דכתיב (שמות לג) והיה כל מבקש ה' וגו' אע"ג שהמחנה ג' פרסאות ואתו לגבי משה רבותא דמשה שאני מחנה ישראל ג' פרסאות דכתיב (במדבר לג) ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השטים ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא והוה תלתא פרסי בעירובין (דף נה:) וביומא (דף עה:) : **רבי חייא חזייה כו'** · לא איתפרש לן מאי בעיא הכא, ונראה בעיני דהא אתא לאשמעינן אף על גב דרבי חייא תלמידו דרבי הוה ובמקומו דר' הוה לא חלק לו כבוד לרבי מלהפרישו זה מן האיסור דלענין אפרושי מאיסורא אין כאן מורה הלכה לפני רבו כדאמרינן פרק הדר עם הנכרי (עירובין סג.) ובמס' שביעית ירושלמי בפרק שלש ארצות מצאתי בההוא עובדא דההוא דקאי בבית הקברות דלא גרסינן ביה רבי חייא אלא רבי הוא ושני דברים הללו ראה רבי בעכו דמי ביצים אין מכשירין, והאי ולא גרסינן דהוה קאי בבית הקברות אלא "בעכו" - שבה ארץ ישראל, ויש בה ארץ העמים ואותן העומדים בגבול ארץ ישראל שהיו מגבלין עיסותיהן בטומאה ותמה עד שאמרו לו: "תלמיד אחד בא לכאן כו'" ונמצא אותו כהן עומד(א) בקצה העיר שחוץ לגבול ארץ ישראל אמור לו והרי הוא זה ארץ העמים שגזרו עליה טומאה בבית הקברות, ואמר ליה: לאו בן איש כהן פלוני אתה כו'? ולכך נשנו מעשים הללו זה אצל זה : **גבה עינים** · הלך אחר עיניו : **נתן עיניו בגרושה** · ונשאה וממנה טולדתי והריני חלל : **לפלגא** · כגון לאיך רשותא למידן ולא להתיר בכורות : **על תנאי** · כגון עד שנה או עד שנתים ולא יותר : **מאי** · מהני בתוך הזמן או לא : **לרב שמן** · כשהיה פורש ממנו וירד לבבל : **ברשותינו** · רשות נתונה לך לדון : **אפילו שנים מזכין כו'** · משנה היא [בזה בורר] (לקמן דף כט.) : **יוסיפו הדיינין** · דהוה ליה כמאן דלא הוה התם ואישתכח דתרי הוא דהוי ואנן בעינן מעיקרא תלתא, דאי כמי גמר דינא בתרי דהוי רובא, שפיר דמי : **שנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן** · שהרי נתרצו ועל פיהן עשו :

תוספות

אי גמיר למה ליה רשותא למשקל · הא דלא משני לענין ליפטר דבפר' אחד דיני ממונות (לקמן דף לג.) מוכח שצריך רשות ליפטר באיסור והיתר משום דאי ליפטר גרידא לא היה צריך למשקל רשותא בתרתי בהוראות ודין דבחד מינייהו סגי דהוי בכלל כל דבר שמתחייב לשלם : **ואינהו** סבור מי בצעים · תימה היאך טעו בין ביצים לבצעים ואר"ת דאינהו סבור דמי ביצים דקאמר דהיינו מי בצים דכתיב (איוב ח) היגאה גמא בלי בצה וטעו בין בצים לביצים : **פסולין** למי חטאת · וא"ת דבפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף עד:) משמע שהם נהרות דדרשינן ועל נהרות יכוננה אלו ד' נהרות ירדן ירמוך קרמיון ופיגה ואר"ת דודאי נהרות הן ולפי שאין המים צוללין ועפר וטיט מעורב בהן פסולין למי חטאת דהוי חציצה בין מים לכלים וכתיב מים חיים אל כלי (במדבר יט)* : **אלא** אם כן רחוק ממנו כו' · והא דאמר בפרק הדר (עירובין דף סג: ושם) דאפילו ביעתא בכותחא בעא מיניה מרב חסדא כולי שני דרב הונא ולא אורי התם בפניו ממש איירי דהא קאמר התם רב חסדא אורי בכפרי בשני דרב הונא ומיהו קשה מהא דקאמר התם (שם דף סג:) דרב המנונא לא אורי בחרתא דארגיז בשני דרב הונא לפי שתלמידו היה והכא משמע דחוץ לשלש פרסאות יכול להורות וליכא למימר דהכא איירי בתלמיד חבר ולכך שרי נמי חוץ לשלש פרסאות כמו רב חסדא דהתם דהא כיון דממשה גמרינן כדפירש בקונטרס משמע דבתלמיד גמור איירי ודוחק לומר דחרתא דארגיז תוך ג' פרסאות היה ועוד דאמרינן התם (שם) בפניו אסור וחייב מיתה ושלא בפניו אסור ואין חייב מיתה משמע התם מתוך הסוגיא דתוך שלש פרסאות חשוב בפניו וחוץ של ג' שלא בפניו ונראה דהתם מיירי בלא נטל רשות מרבו : **רבי** חזייה גרסינן · ולא רבי חייא כדפי' בקונטרס שאלו מעשים מביא בירושלמי* על רבי שראה אותם בעכו ודייק מיניה דעכו יש בה מארץ ישראל מדבעי למיכל בה טהרות ויש בה מחוצה לארץ מדכעס על אותו כהן שהיה עומד בלד דחוצה לארץ וגרס התם דרבי חזייה לההוא גברא דהוה קאי בארץ העמים ולעיל נמי גרס ואינהו סבור מי שלק בצים קאמר : **שנים** שדנו כו' · הא דנקט שנים משום דאפילו שנים הוו ב"ד חצוף אבל ה"ה דחד נמי דיניה דין מדפריך בסמוך (דף ו.) לר' אבהו מאן הדין ולשמואל לא פריך ועוד יש לדקדק מדתניא לקמן (שם) וחכמים אומרים פשרה ביחיד ובעי לפרושי טעמא דרבנן משום דמקשי פשרה לדין : **יפה** כח פשרה כו' · °תימה במאי יפה כח דין כמי דומיא דפשרה שהיה מדעת שנים שדנו אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן כיון דקיבלו °רב דיהיבי *להו רשותא למידן ולא להתיר בכורות : ... עלייהו ונראה דמיירי כגון דאתו לבי תרי ואמרי להו דונו אותנו כמו °כגון עד שנה או עד שנתים ולא יותר : שרגילים לעשות הדין או עשו לנו פשרה כמו שרגילין לעשותה דבכה"ג יפה: לא :

עין משפט נר מצוה

לז א טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף ט :

לח ב מיי' פ"א מהלכות טומאת אוכלין הל' ח ג ופ"י שם הלכה ח :

לט ג ד מיי' פ"ו מהל' פרה אדומה הלכה י ועיין בהשגות :

מ ה ו מיי' פ"ה מהל' ת"ת הלכה ב והלכה ג סמג עשין יג טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף ד :

[ו] מיי' פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה ח ט :

מא ז מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סימן יב סעיף ז :

[וכב"ב ד"ה ארבע כתבו עוד תירוץ אחר]

רבינו חננאל

ואקשינן למה לי למשקל רשותא בהוראה אי גמיר יורה ואי לא גמיר רשותא למה ליה ואסיק' אע"ג דגמיר בעי רשותא משום אותו תלמיד שהורה מי ביצים אין מכשירין ולא פירש כי מי ביצים החלמון שלהן הוא והשומעין חשבו כי מי בצים הן כדכתיב היגאה גמא בלא בצה וגו' · וטעו בהא דתנן בפרה פרק ח' מי קרמיון ומי פיגה פסולין לגבי חטאת מפני שהן מי בצים אינהו סבור מדלגבי חטאת פסולין אכשורי נמי לא מכשרי והוו מגבלי עיסותיהן בטומאה ואמר להן ר' מפני מה אתם מגבלין בטומאה אמרו לו תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו מי בצים אין מכשירין · ואסיק' ולא היא התם לענין חטאת בעינן מים חיים אבל להכשיר כל מים מכשרי באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה הלכה אלא אם כן נטל רשות מרבו : רשותא לפלגא מהני מר' דיהב רשותא לרב להורות ולדין ולא נתן לו רשות להתיר בכורות הנה רשות במקצת מהני על תנאי נמי מהני מהא דא"ל ר' יוחנן לרב שמן בר אבא הרי אתה ברשותנו להורות ולדין על תנאי שתבוא אצלנו : **אמר** שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף :

מסורת הש"ס

[פסחים מ׳]

עירובין סג.

[ברכות כו. וש"נ]

כ"ב עד: פרה פ"ח מ"י [במשנה איתא ביצים]

[לעיל ג. וש"נ]

[לקמן כו.]

[תוספתא פ"א ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבי עומד בקצה העיר :

גליון הש"ס

תום' ד"ה יפה כו' תימה. עיין טורי אבן מגילה דף ח ע"ב ד"ה אין בין :

דיני ממונות בשלשה פרק ראשון סנהדרין ו

גברא מגברא · רבי תימא מדשמואל ,שמואל סבר פלוגי רבנן עליה דרבן שמעון בן גמליאל : **דן אם סדין** · במוממה ליכא למימר מדתקנתי סיפא אם היה מומחה נב"ד **דן אם סדין** · יחידי מצטרע : **ומשלם מביתו** · בפירקין לקמן (דף נג·) מוקי לה שנטשה עצמה" לגמרי דיניה דיניה : **ליכא בלי לית דיינין ליכא** : **דין תורה** · וכיון דטעה לאו דין תורה הוא : **נדחה** · שנטשה מפורשת שטעה בה : **תורי** · מחזיר את הדין ואינו משלם מביתו לכיון דדבר מפורש הוא אין כאן טעות · **ופוגעי דעלמא** · היינו דיכול לומר מיניהו ואזל ליהו ועבד כחידך הלכך דייניה לא הכר וכיון דלא חיימר הלכתא לא כמר ולא כמר ולא כמר היו בעל דין דנקט לה בפי לשלומי דאמר ליה פנקט לי לדיעלי ומיהו תייקו בעי שלומי כיון דסוגיין דעלמא כחידך : **לימא כפלוגי** · הא דאמרינן דשמואל ור' אבהו פליגי : **ביצוע** · פשרה : **סברוס** · רבנן אמוראי בני סיסיבה וכבר לעיל דשמואל דבשמואל וכי אבהו פליגי : **דכולי עלמא** · רבנן וכי מלוי : **מקשינן פשרה לדין** · דכתיב (שמואל ב ח) משפט ולדקה ומחריגן לקמן דזהו ביצוע דלמא דתיקום למשפט : **תלמא פנאי** · פליגי בפשרה ר"מ סבר בשלשה רבנן שמעון בן גמליאל סבר בשנים ורבנן דפליגי אדרבי מאיר סברי ביחיד : **מאן דאמר מרי אפילו כחד** · מכשר לכיון דלא מקשינן ליה לדין מה לי מרי מה לי חד : **פיסבי כספרי וליקני פיניה** · לכיון דקנו מיניה למה לי בית דין,לא מהא שלח מהנה בעלמא ומדעתו והיא מתקיימת,אלא נאמני דמי לשנים ומקבלין פרס דתנן (ת) תוס' ד"ה מקשינן יכי סברה לדין ללוף על נב דלא קנו מיניה לא ניהדרו : **ולכתחא בשרים נריכה קנין** · **ואפילו בשרים כשלמא** דעתך צדיכה קנין, למ"ד צריכה תלתא ל"ל,תלתי בתרי ליקני מיניה ,והלכתא פשרה צריכה קנין תנו רבנן כשם שהדין בשלשה כך ביצוע בשלשה

נגמר

וכי תימא פליגי רבנן עליה דרשב"ג *והאמר רבי אבהו שנים שדנו לדברי הכל אין דיניהם דין? גברא אגברא קא רמית. גופא א"ר אבהו שנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהם דין *איתיביה רבי אבא לרבי אבהו "דן *את הדין וזיכה את החייב וחייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי ומשלם מביתו] הבא במאי עסקינן דקיבלוהו עלייהו,אי הכי אמאי "משלם מביתו"? דאמרו ליה "היינת לן דין תורה",א"ל רב ספרא לרבי אבא:דטעה במאי אלימא דטעה בדבר משנה *והאמר רב ששת א"ר (אמי) *טעה בדבר משנה רתור אלא דטעה בשיקול הדעת,היכי דמי *בשיקול הדעת? אמר רב פפא 'כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ,וסוגיין דעלמא אליבא דחד מיניהו,ואזל איהן ועבד כאידך היינו שיקול הדעת אימא כתנאי *ביצוע בשלשה דברי ר"מ ור"א *פשרה ביחיד סברוה לכ"ע מקשינן פשרה לדין מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר דין בשלשה ומר סבר דין בשנים? לא,דכ"ע דין בשלשה והכא בהא קמיפלגי דמר סבר מקשינן פשרה לדין ומר סבר לא מקשינן פשרה לדין. לימא תלתא תנאי בפשרה : דמר סבר בשלשה ומר סבר בשנים ומר סבר ביחיד:אמר רב אחא בריה דרבי איקא ואיתימא רבי ייסר בר שלמיא מאן דאמר תרי אפילו חד נמי והאי דקאמר תרי כי היכי דליהוו עליה סהדי. אמר רב אשי ש"מ פשרה אינה צריכה קנין דאי סלקא דעתך צריכה קנין, למ"ד צריכה תלתא ל"ל,תלתי בתרי ליקני מיניה ,והלכתא פשרה צריכה קנין תנו רבנן *כשם שהדין בשלשה כך ביצוע בשלשה

נגמר

למידרש ביצוע דתיקום שטח למפשט דשם כן הוי מצוה לבצוע דשטח נמי מצוה הוא : **לא** דל"ע כו' · תימה דלא קאמר לשמואל ולתי תנאי הוא לרבי אבהו מי ליתא תנאי היא דבי רבי ישמעאל תורת הכהנים ס"ת כלל דוכתא :

תיסבי כתרי וליקני מיניה · תע"ג דמפרש בירושלמי מעמא דר' מאיר משום דפשרה נמי צריכה הכלע דעתו מ"מ מתוך דברי ר"מ משמע דתרי נמי שפיר פשרה כמו שהיו רגילין שלשה לעשות לו עסו ולא כלום וכעבלי דיינין יכולין לחזור בהן :

והלכתא פשרה צריכה קנין · והא דלא סגי בתרי משום דהוי כמו קנין בטעות דלא בקיאי בפשרה שפיר : **צריכה** קנין · שם בפרק דקנין גבי פשרה מוקים הכי ודוקיון זה מזה לעשות כמו שיאמרו הדיינין הן לשלם הן למחול אין לדקדק מכאן דבשלמא מחילה צריכה קנין דמה לעשות על המחילה משום דלא נתו הוי קנין הוי כמו מחילה בטעות שלא היה יודע שיאמרו למחול כל כך ולפ על נב דהשתא דאיכא קנין הוי כמו קנין בטעות מיהו תנימא מילתא טפי בקנין מבלא קנין ואפילו שם בפרק שהקנין הוא לאחר הפשרה תכאי אין רואה מכאן למימר דהקנין על תומו שיש ט לאחר לפרוע לבל להאי דמחול אין צריך קנין ומיהו בהלכות גדולות פירש בהלטת דיינין דצריך קנין על המחילה אף על פי שטעמן הקנין אחר הפשרה ומכל מקום אין ללמוד מכאן על שאר מחילה דלעולם צריכה קנין דמחילה שעל ידי פשרה אף על פי שיודע מה מוחל דומה למחילה בטעות לפי שמוחל על פי עלמם אף על פי שיודע שהשליחו תומו למחול לפיכך צריך לאתם הדבר ע"י קנין וכראה להביא ראיה דמחילה צריכה קנין מהא דאמר בפרק המקבל (ב"מ דף קיג. ושם) גבי שכיר המתהו לאל מטוני ואכל שולחני היו עומד עליו ופליני אם חמר רב שמם חמר היו חוזר עליו (*רבא) חמר חוזר דמשמע דבלא קנין חייבי דאי בקנין מאי טעמא דמחל לחמר חוזר לבל בלא קנין פליני בהבי דמר סבר כשהמחילו לא נגמרי פטורו לבעל הבית שלא יחזור עליו ומר סבר לגמרי פטרו אלמא מחילה לא צריכה קנין ועוד דהיה לדייק בפ"ק דקדושין (דף סז·) גבי עבד עברי קונה עלמו בשטר למה לי שטרא ליממ ליה בחפי תרי זיל ובלא קנין חיירי דאי בקנין מאי מצי עבד עברי גופו הקנה לן שטרא ל"ל דמחל לחמר המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור אלא על כרחך לא פריך אלא מלשון הכתוב בשטר דכתיב לומר לה לי שטר לותו לשון עומו שכותב בשטר הרי את לעלמך יהמר לו בעל פה עוד היה מהא דתנן בסוף הטוחה (כתובות דף קי·) שאם שהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה מסחמת מחלה ובלא קנין חיירי כדמוכח מעובדא דחמתיה דרבי חייא ומטעמו חנוין והודה לו בשטרים דפטור לף מטעמים דמודה הוי בהו אין רגיל דהתם על כרחך לאו משום דאמרינן מדלא תבע להו אחמול לחלוטין הוי פטור אלא מטעמא אחרינא מדלא תבע מיחייב ליה שטרים מדפריך עלה בסוף המניח (ב"ק דף לה: ושם) מהא דתנן היו הנזיקין שנים כו' הניזק יאמר נגזל הזיק לח הגבול ומזיק יאמר לח כי אלא קנין הזיק לח הגבול וגזל הזיק לח הקנין ומסיק דלפיכך כדאמר מזיק לים ליכא מי לחשבי להיות הטעם בלל משום מחילה שבאי כהו עומד ומוות ומכאר שטעמו אלא הקנין כמי שפטור דאמר (ב"ב דף קנו.) אין לדקדק נמי בלל מכאן חזר רבינו ילחק בר' מרדכי שהיה רגיל לפרש

זקנים (תורה היא פעות משנה היא פעות זקנים) תלתא חנאי פליגי בפשרה חד רשב"ג דתני פשרה בשנים · שני ר' מאיר שלישי חכמים הנלקים עמו דתניא ביצוע בשלשה דברי

מב א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ג סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סימן כה סעיף ג :

מג ב מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעי' ו :

מד ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ג :

מה ד ה מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סימן יב סעיף ו :

[עי' תוספות בכורות כתב: ד"ה דן תם דין]

נוסחא
קבלתו דלילה לדין תורה וכו' :
ביאור מיגה – חוזר
ליטול פרעה – מיגה מריתו

[לקמן נב. פ"ק כתובות מד: ק:] מתנה

טלית שנתנה לאשה "לבוש באלו"

רבינו חננאל מתנה

ור' אבהו פליג עליה ואמר לרבי הבל שנים שהרו אין דייניהם דין ומותיב ר' אבא עליה מהא דתנן בבבורות פ"ד (כח ע"ב) דן את הדין ויכה את החייב וכו' ומשני מתניתין דקבלוה עליהו · ואקשינן אי הכי ישלם מביתו הא א"ל רב לרבה בר בר חנה אי קבלוה עליהו לא תשלם · ומשני כגון דאמרו ליה על מנה בן קבלינך על דדיינת לן דין תורה : ירושלמי מה שעשה עשוי מה שעשה בשיקול הדעת וישלם מביתו שהגיס עצמו לדין יחידי דין תורה ותנינן אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא א' א"ר אסי מוסחה [שכחה] דין דינו דין ר' אבהו יתיב דאין לנרסיה א"ל תלמידו לא כן אלמן ר' אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד · אמר לון כיון דאסכן (ר') יתי יתיב דאין לגרסי ואינון אתיין כמאן שקבלוני עליהן דמי · יתנן בבמה דברים אמורים בזמן שלא קבלם אבל קבלם עלייהו דן אפילו יחידי ואפיקנא מעה בדבר משנה חוזר ה ד ין בשיקול הדעת כגון דאשכח פלוגתא דתרי תנאי או דתרי אמוראי ופניא דשמעתא כהר מיניהו · פי' מקשו ומפרקי אליבא דהר מיניהו ואול הוא ופסק דינא כאידך ולא סניא דשמעתא בותיה היינו מעה בשיקול הדעת ומה שנשנה עשוי וירשלמי מבואר : ירושלמי בכתובות פרק הכותב לאשתו(כ"ג)ריון דברים אין לי בנכסיך הבל מורי' שאם מעה בשיקול הדעת שאין חוזרין פעו ברבר תורה מחזירין מה פליגו בפעות משנה ר' יוחנן אמר פעות משנה שיקול הדעת · ריש לקיש אמר פעות משנה דבר תורה היא פעות משנה היא פעות ר"ם ויחכ"א פשרה ביחיד ואסיק'

גמרא

נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע (סרמ"ש בנק"ש סימן) רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע הרי זה חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר בוצע ברך נאץ ה' אלא יקוב הדין את ההר שנאמר כי המשפט לאלהים הוא וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון ר' אליעזר אומר הרי שגזל סאה של חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי מאיר אומר לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה שנאמר ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע (אתאן לת"ק) דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה: משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו (וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו) קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מיבעי ליה אלא (רבי אומר) אע"פ שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה: משפט לזה וצדקה לזה: משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו. רבי שמעון בן מנסיא אומר: שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו, משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש קודם שנתגלע הריב אתה יכול לנטשו משנתגלע הריב אי אתה יכול לנטשו. (וריש לקיש) אמר שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה, עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם שמא נתחייב חזק ונמצא חזק רודפו, משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם שנא' לא תגורו מפני איש ר' יהושע בן קרחה אומר מניין *) לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש (רבי חנין אומר) לא תכניס דבריך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין ולפני מי הן מעידין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' אלהים נצב בעדת אל וכן ביהושפט הוא אומר ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ועמכם בדבר משפט אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות היכי דמי גמר דין? אמר רב יהודה אמר רב איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי. אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה, איני והא רב הונא תלמידיה דרב הוה כי הוו אתו לקמיה דרב הונא אמר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו? מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה מצוה

*) [שבועות לט. ע"ש בתוספות ד"ה ורואה]

רש"י

גמר דין · שאמרו: איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב: אסור לבצוע · משבאו לדין אסור לדיינים לבצוע: המברך · המשבח: אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום · (ג)אכיון שהיה שומע מחלוקת ביניהם קודם שיבואו לפניו לדין היה רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהן: תורת אמת וגו' · משתעי באהרן כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב): הרי שגזל כו' · ובוצע לשון גזילה דכתיב (משלי א) כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח: כנגד יהודה · שהיה לו לומר נחזירנו לאביו אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו: אתאן לתנא קמא · תנא קמא דאמר אסור לבצוע דריש ליה להאי משפט וצדקה שהיה דוד דן את הדין וחייב את החייב וראה שהיה עני מחויב ממון והיה משלם לבעל דינו מתוך ביתו: פוטר מים ראשית מדון · אם באת לפטור ולהשליך המריבה המשולה כמים כדלקמן ולשום שלום ביניהן: ראשית מדון · קודם שתשא ותתן בדין פטור אותה: נטשהו · ורדוף אחר השלום: קשה · בעל מריבה מטריח דיינין: ס"ג שמא יתחייב חזק ונמצא רודפו · רודף את הדיין להפך את הדין: שיושב לפני רבו · ובא דין לפני רבו ולא לפניו וראה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה בדין, מניין שלא יחלוק כבוד לרבו וישתוק? תלמוד כו' ולקמן (דף ז:) מפרש מאי משמע דלא תגורו לשון כינוס הוא: את מי הן מעידין · כלומר הן מעידין בהקב"ה כדאמר לקמן (דף ח.) שמטריחין אותו להחזיר ממון לבעליו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב · ואוקמינן במסכ' שבועות (דף ל.) בעדים הכתוב מדבר: מה לי בצער הזה · שאם אטעה איענש: תלמוד לומר. ביהושפט (ג)עמכם בדבר המשפט לפי מה שעם לבבכם שלבבכם נוטה בדבר כלומר בטעותיהם עמכם במשפט לפי אותן דברים תשפוטו ולא תיענשו: דאין לו לדיין · ליראה ולמנוע עצמו מן הדין: אלא לפי מה שעיניו רואות · לידון ויתכוין להוציאו לצדקו ולאמיתו ושוב לא יענש: היכי דמי גמר דין · דאמרינן לעיל שוב אין אתה רשאי לבצוע:

תוספות

לפרש דדוקא נקט בחזקת הבתים (ב"ב דף מ. ושם) קנין בפני שנים אבל אי ליכא ב' אין הקנין קנין דהא מסקינן הכא דפשרה צריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה ביחיד והא דנקט התם בפני ב' משום דאין צריך לומר כתובו ואין ראיה מכאן כלל דיש להקשות בפני שנים לקיים הפשרה שעשה ביחיד ור"ת היה מדקדק מדאמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף מו. ושם) היה עומד בגורן ואין בידו מעות כו' ואי אמרת מטבע ניקנה בחליפין ניקני ליה מעות אגב סודר ופשוט מיניה דאין ניקנית בחליפין דדוחק היה ליה לאוקמי בגברא ערטילאי והשתא אמאי לא משני כגון דליכא תרי ואין קנין מועיל אלא בפני שנים אלא ש"מ דודאי מהאי ויש דוחין משום דסתם גורן מצויין בה בני אדם*:

נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע · כגון שכבר דקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין דלא מיחסר אלא איש פלוני אתה חייב דכיון דנתברר כל כך אין להטותו לעשות פשרה שאילמלא היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה לפשרה בשום ענין ופירש בקונטרס שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב ולשון הש"ס מוכח כן בודאי אבל קשה מאי ביצוע שייך השתא אחר שנפסק הדין לגמרי ובדוחק י"ל שלא יטעו אותו לומר לו יראים אנו שמא טעית בדין ומיהו כשמתחייבין שבועה זה או זה שרי למימר להו לעשות הביצוע כדי ליפטר מעונש שבועה*:

אבל אהרן · פי' כיון שלא היה דיין ולא היה הדין בא לפניו אלא לפני משה ודאי לדידיה שרי:

טחנה ואפאה · להכי נקט ואפאה לפי שיש דברים שאין מתחייבין בחלה עד לאחר אפייה ומייתי לה פרק כל שעה (פסחים דף לז.) הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין עשאן באילפס חייבין, בחמה פטורין:

אלא כנגד יהודה · והא דכתיב (בראשית מט) מטרף בני עלית על מעשה דתמר שיבחו הכתוב כדמתרגמינן את אודיתא ולא בהיתתא:

ונמצא חזק רודפו · פירוש לדיין כדמוכח בתר הכי הא דנקט אחד רך שאם היו שניהם חזקים השני היה מסייעו:

לא תכניס את דבריך · גבי(ד) רש ועשיר לא שייך לשון יראה שאינו ירא מפניהם אלא כלומר אל תכניס את דבריך כדי לחלוק לו כבוד:

כנגד

הגהות הב"ח

רבינו חננאל

ואסיק' והלכתא פשרה צריכה קנין : ואיזה משפט שיש בו שלום ויש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע · שלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם צדקה שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ודרש ר' זה המקרא בזה הענין דן את הדין זיכה את הזכאי חייב את החייב אע"פ שלא שילם מתוך ביתו עשה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממונו · וצדקה לזה שהוציא גזילה מתוך ביתו : רבי יהושע בן קרחה אומר מניין לתלמיד היושב בפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש אל תכניס דבריך מפני איש פי' לא תגורו מלשון אוגר בקיץ בן משכיל כי

המשפט לאלהים הוא (וידעו) ויהיו העדים יודעין לפני מי הן מעידין שנאמר ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר וכן פירושו ועמדו שני האנשים והם העדים ואשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הם דנים ולפני מי הם דנים (ומי הם דנים) ומי עתיד להפרע מהן לפני מי הם דנים לפני הקב"ה שנאמר בקרב אלהים ישפוט וביהושפט כתיב ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי אם לה' ושמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות · אמר רב הלכתא כרבי יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע ותריצנה מצוה אי

גליון הש"ס גמרא והא ר"ה תלמידיה דרב · עיין שבת דף קכח ע"א וש"נ:

מצוה למימרא להו "אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו", היינו תנא קמא? איכא בינייהו מצוה: רבי יהושע בן קרחה סבר מצוה, ת"ק סבר רשות, היינו דר"ש בן מנסיא? איכא בינייהו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו. ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר "וירא אהרן ויבן מזבח לפניו" מה ראה? א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר: ראה חור שזבוח לפניו, אמר: אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדו בחור ומיקיים בי "אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא" ולא הויא להו תקנתא לעולם, מוטב דליעבדו לעגל אפשר הויא להו תקנתא בתשובה. והני תנאי "פוטר מים ראשית מדון" מאי דרשי ביה? כדרב המנונא *דאמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר "פוטר מים ראשית מדון". אמר רב הונא האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא: כיון דרווח רווח, אביי קשישא אמר דמי לגודא דגמלא כיון דקם קם: שמע"י ושת"י שב"ע זמירו"ת הו"א סימן: ההוא דהוה קאמר ואזיל טוביה דשמע ואדיש חלפוה בישתיה מאה' א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב "פוטר מים ראשית מדון" ריש מאה דיני: ההוא דהוה קאמר ואזיל אתרתי' תלת גנבא לא מיקטל' א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב "כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו" ההוא דהוה קאמר ואזיל שב בירי לשלמנא וחדא לעביד ביש' א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב "כי שבע יפול צדיק וקם" (*ורשע יפול באחת) ההוא דהוה קאמר ואזיל דאזיל מבי דינא שקל גלימא ליזמר זמר וליזיל באורחא' א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב "וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום" ההוא דהוה קאמר ואזיל היא ניימא ודיקולא שפיל' אמר ליה שמואל לרב יהודה קרא כתיב "בעצלתים ימך המקרה וגו'" ההוא דהוה קאמר ואזיל גברא *דרחיצנא עליה *אדייה לגודיה וקם' א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב "גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו'" ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחימתין הוה עזיזא, אפותיא דספסירא שכיבן, השתא דלא עזיזא רחימתין, פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן' אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת" ותניא *ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה *וכתיב "והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו" ולבסוף כתיב "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו'". מאי משמע דהאי "לא תגורו" לישנא דכנושי הוא? אמר רב נחמן אמר קרא "יין לא תשתה ולא תאגר" רב אחא בר יעקב אמר מהכא "תכין בקיץ לחמה, אגרה בקציר מאכלה" רב אחא בריה דרב איקא אמר מהכא "אוגר בקיץ בן משכיל": אמ"ת ממו"ן ירא"ה סימן: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל דיין שדן דין *אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר "אלהים נצב בעדת אל, בקרב אלהים ישפוט", וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר "משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו'" ואמר רבי שמואל בר (*נחמן) אמר רבי יונתן כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשו שנאמר "אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער, כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש" ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן *לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר

רש"י

מצוה למימר להו · בריטא אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו דפתחינן להו בפשרה: היינו ת"ק · דאמר נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע הא מקודם גמר דין רשאי לבצוע והי"נ רשות הוא: איכא בינייהו מצוה · להזכיר פשרה, לת"ק ליכא מצוה: איכא בינייהו משתשמע דבריהם · לת"ק אפילו שמע דבריהם רשאי לבצוע עד שיגמר הדין ויאמר "זה זכאי וזה חייב" לר"ש בן מנסיא משתשמע את דבריהם וידעת להיכן נוטה אע"ג דלא נגמר אין רשאי לבצוע: מקרא זה · ובוצע ברך: אלא כנגד מעשה העגל · שעשה אהרן פשרה בינו לבין עצמו והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל: ויבן תורה אור מזבח · הבין מהזבוח לפניו שהרגו את חור על שלא עשה להם: אהרן · כהן ונביא היה: ולא הויא להו תקנתא · דהא סופן לעשות כן בזכריה בן יהוידע ויחרב בית המקדש על כך: והני תנאי · דלית להו משתשמע דבריהם אי אתה רשאי לבצוע: האי פוטר · מים מאי דרשי ביה: תחילת דינו · לעתיד לבא: על דברי תורה · שלא עסק בתורה: פוטר מים · שפוטר התורה מעליו הוא ראשית מדונו תורה נמשלה למים דכתיב (ישעיה נה) "הוי כל צמא לכו למים": לצינורא דבידקא · כשהנהר גדל פעמים שהוא יוצא לשדות שעל אגפיו כעין נגרים וצינורות קטנים ואם אינו סותמו מיד הולך ומרחיב ושוב אינו יכול לסותמו והיינו דקאמר קרא "פוטר מים ראשית מדון" כלומר ראשית מדון ומריבה דומה לפוטר מים פוטר=פותח כמו פטר רחם (שמות יג): לגודא דגמלא · דפין של גשר בתחילה כשדורסין עליהם מנענעות וסוף מתחזקות ונקבעות במקומן והכי נמי כשאדם מרבה בקטטה מתחזקת ובאה ולא מקרא נפקא: טוביה דשמע ואדיש · אשריו ששומע חרפתו ושותק ומרגיל בכך, ואדיש=כמו דדש דש (גיטין דף נו:): חלפוה בישתיה מאה · הלכו להם בשתיקתו מאה רעות שהיו באות עליו על ידי התגר: פוטר מים · המתחיל(א) (מדון) ופותח בקטטה הוא תחילת מאה דיני: מדון · נוטריקון מאה דני ל"א מדון בגימטריא מאה: אתרי תלת גנבא לא מיקטיל · כלומר אם עובר אדם עבירה פעמים ושלש ולא באה עליו פורענות אל יתמה דאתרי תלת גנבא לא מיקטיל וסופו ללקות באחרונה: שב בירי לשלמנא · שבע בורות כרויות לרגלי איש שלום ומשלם יגלגל: וחד בירא לעביד ביש · לעושה רשעה: יפול · בתקלה ראשונה הבאה לו: דמבי דינא שקלו גלימי · מי שנטלו ב"ד טליתו לפורעה לאחר ליזמר וליזיל · יאמר שיר וילך ואל יצטער דודאי דין אמת דנו לא הפסיד כלום אלא גזילה הוציאו מידו: גם כל העם הזה · ביתרו כתיב ומשמע לא שנא זכאי ולא שנא חייב כולן במשמע: היא ניימא ודיקולא שפיל · כשהאשה מנמנמת הסל שעל ראשה שהיא נותנת בו פילכה ומלאכת ידיה בו שפיל כלומר מתוך שהיא עצילה אין מלאכתה ניכרת וכולן משלות הן: אדייה לגודיה וקם · הרים אגרופו עלי ועמד לנגדי: רחימתין הוה עזיזא · כשאהבתינו היתה עזה ביני לאשתי: אפותיא דספסירא שכיבן · על רוחב הסייף הייתי שוכבים שנינו: לא סגי לן · לא די לנו: הרי כאן עשרה · גובה מן הקרקע הרי שהקב"ה משרה שכינתו בעשרה טפחים סמוך לקרקע ועוד בתוך הכפורת באמתה וחצי: ולבסוף · בבהמ"ק היה גבוה שלשים אמה וארכו ששים וכשחטאו נאמר להם איזה בית אשר תבנו לי שתוכל שכינתי להיות מצומצמת בתוכו: עתה אקום · אסתלק מעבר ב"ד מעתו

תוספות

כנגד מעשה העגל · אקרא דתורת אמת קאי כדכתיב בסיפיה ורבים השיב מעון שיהא להם תקנה כדמסיק: אלא על דברי תורה · והא דאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת דף לא·) ששואלין לו נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עתים לתורה התם באדם שעוסק בתורה מיירי אלא שלא קבע עתים והכא מיירי כשלא עסק כלל אי נמי שואלים לו תחילה על משא ומתן באמונה ומ"מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה והכי דריש ליה לקרא תחלת גילוי דינו במה שנטשו מדברי תורה*: לגודא דגמלא · וה"ק פוטר מים דהיינו גודא דגמלא שפוטרת את האדם מן המים כך הוא ראשית מדון: שאינו

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סימן יב סעיף ב:

נה ב מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה ה סמג עשין יב וכטור וש"ע י"ד סימן רמו סעיף יח:

נו ג מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה ה:

נז ד ה ו מיי' פכ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ח ט סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סימן ח סעיף ב:

[וע"ע תוס' קדושין מ:]

רבינו חננאל

אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו ואף על גב שנתגלה הריב וכן יש לו לדיין לומר לאדם חזק איני נזקק לכם שמא יתחייב החזק ונמצא החזק רודפו לדיין וכו' ור' תנחום בר חנילאי דריש האי קרא פוטר מים ראשית מדון במעשה דאהרן בעגל: שנא' וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה אמר רבי אלעזר ראה חור זבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא קטלי נמי לדידי ומתקיימא בהן אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולית להו תקנתא בתשובה לעולם אשר אפרים במעשה העגל אפשר דהדרי בתשובה והויא תקנתא וכו' ואסיקנא כל דיין שדן דין אמת לאמתו משרה שכינה על ישראל שנאמר אלהים נצב בעדת אל וגו' והמעוות מסלק שכינה שנאמר משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וכל דיין שנוטל ממון מזה שלא כדין ונותנו לזה הקב"ה גובה נפש ממנו שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא ואומר כי ה' יריב ריבם וגו' כתיב

גליון הש"ס / הערות בשוליים

[אין זה נפסוק אלא כך איתא ורשעים יכשלו ברעה ודע דכלקוט ליתא נג' תיבות הללו]

[סי' הריס כלי זיינו עלי ערוך ערך גן]

ולבסוף כתיב והבית כנ"ל רש"ל

סוטה טו: [עי' תוס' שבת י. ועוד ביתר ביאור בתוס' ב"ב ח: ד"ה דין ותוס' מגילה טו: ד"ה זה]

[עמ"ש תוספו' גיטין סה. ד"ה וכתיב]

שבת לא. [קדושין מ:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פוטר מים המתחיל ופותח בקטטה ראשית מדון הוא:

[תרגום של כעת גרוחתן]

סוכה ד:

רש"ל כי שהוא דיבור אחד עם דלעיל

יבמות קט:

[נ"ל נחמני]

שאינו צריך לכלום · כלומר דגמיר וסביר וכן מוכח מדמייתי עלה דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא גמיר ומייתי בפ"ג דכתובות (דף קה:) מייתי לה על דיין שאינו מקבל שוחד ומשמע שאין צריך לכלום שהוא עשיר*:

תהא זריז · שלא להטיל אימה על הציבור לרדותם יותר מדאי וכן מוכח לקמן (דף ח·) דדרשינן מהאי קרא אזהרה לדיין שיסבול את הציבור:

פסילנא

תורה אור

שנאמר הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל. כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות" מפחדה של גיהנם שדומה ללילה. דרש ר' יאשיה ואיתימא רב נחמן בר יצחק מאי דכתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק" וכי בבקר דנין וכל היום אין דנין, אלא אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו, ואם לאו אל תאמרהו ר' חייא בר אבא א"ר יונתן מהכא אמור לחכמה אחותי את" אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך' אומרהו ואם לאו אל תאמרהו. אמר ר' יהושע בן לוי עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן, פשיטא? לא צריכא אלא לתלמיד היושב לפני רבו רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה מיכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב, אמר כי היכי דלימטיי שיבא מכשורא רב אשי כי הוה אתי טריפתא לקמיה מכניף ומייתי להו לכולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא. כי אתא רב דימי אמר: דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה" אם דיין דומה למלך שאינו צריך לכלום, יעמיד ארץ, ואם דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות יהרסנה, דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא הוה גמיר, א"ל ליהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש קום עליה באמורא, קם גחין עליה ולא א"ל ולא מידי, פתח ואמר הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם, הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו" ועתיד הקב"ה ליפרע ממעמידין שנאמר וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ", אמר ריש לקיש כל המעמיד דיין (*על הציבור) שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך" וסמיך ליה לא תטע לך אשירה כל עץ" אמר רב אשי ובמקום שיש תלמידי חכמים כאילו נטעו אצל מזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך" כתיב לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב, אלהי כסף ואלהי זהב הוא דלא עבדי הא דעץ שרי? אמר רב אשי אלוה הבא בשביל כסף ואלוה הבא בשביל זהב. רב כי הוה אתי לבי דינא אמר הכי: ברעות נפשיה לקטלא נפיק וצבי ביתיה לית הוא עביד, וריקן לביתיה עייל ולואי שתהא ביאה כיציאה, כי הוי חזי אמבוהא (דספרי) אבתריה אמר אם יעלה לשמים שיאו [וגו'], כגללו לנצח יאבד" (וגו') מר זוטרא חסידא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא אמר הכי: כי לא לעולם חוסן ואם נזר לדור ודור". דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמרו רבנן הוו מתונין בדין? דכתיב לא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים" אמר ר' אליעזר מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קודש שנא' לא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים", אשר תשים-אשר תלמדם מיבעי ליה? אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין, רב הונא כי הוה נפק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני תנותאי: מקל ורצועה ושופרא וסנדלא" ואצוה את שופטיכם בעת ההיא" אמר רבי יוחנן כנגד מקל ורצועה תהא זריז. שמע בין אחיכם ושפטתם" אמר בבי חנינא אזהרה לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו, קרי ביה נמי שמע בין אחיכם' רב כהנא אמר מהכא לא תשא-לא תשיא. ושפטתם צדק" אמר ריש לקיש צדק את הדין ואחר כך חתכהו; בין איש ובין אחיו *(ובין גרו) אמר רב יהודה *אפילו בין בית לעלייה, ובין גרו" אמר רב יהודה אפילו בין תנור לכירים לא תכירו פנים במשפט" רבי יהודה אומר לא תכירהו רבי אלעזר אומר לא תנכרהו, אושפיזכניה דרב אתא לקמיה לדינא אמר לו לאו אושפיזכני את? אמר לו אין. *) אמר ליה דינא אית לי, אמר ליה פסילנא

*) א"ל מאי בעית א"ל דינא אית לי כצ"ל רש"ל

מטתו שלשלמה · שכנו של מקום: ששים גבורים · תלמידי חכמים וששים לאו דוקא*: מלומדי מלחמה · מלחמתה של תורה: אם ברור לך הדין כבקר שהוא מאיר: אומרהו · והכי משמע דינו לבקר הוציאו לאור משפט: קולר תלוי · עונשה של הטייה: לתלמיד היושב לפני רבו · ובא דין לפני רבו והוא לא נזקק לדבר נענש אם שתק והוא מבין ברבו שטועה: דלימטיין שיבא מכשורא · שיגיענו נסורת קטנה מן הקורה כלומר שאם נטעה יתחלק העונש בין כולנו ויקלו מעלי: שיבא · נסורת כמו (הושע ח) כי שבבים יהיה עגל שומרון ומתרגמינן לניסרי לווחין: טבחי · בקיאין בטריפות: אם דומה דיין למלך · שבקי בטיב דינין ומלא חכמה כמלך זה שהוא עשיר: שמחזר על הגרנות · לשאול תרומותיו ואף זה צריך לחזר לשאול ב"ד: קום עליה באמורא · להשמיע דרשה לציבור מה שילחוש לך: וה' בהיכל קדשו · סמוך להאי קרא דהוי אומר לעץ הקיצה עורה לאבן וגו' הוא יורה הנה הוא תפוש וגו' כתב הס מפניו כל הארץ יכלה על עון הזה (א) (את) כל הארץ: כל עץ · משמע דיין דכתיב (דברים כ) כי האדם עץ השדה ומוקמינן ליה *בתלמיד: אצל מזבח · ות"ח מכפרין ומגינין כמזבח: אלוה הבא בשביל כסף · דיין שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך על כך: לדינא · לדון: לקטלא · לישא עליו חטא ועל עצמו היה אומר: וצבי ביתיה לית הוא עביד · לרכי ביתו אינו עושה כאן: וריקן לביתיה עייל · שאינו משתכר כאן כלום: ולואי שתהא ביאה · שאחזור לביתי כיציאה שיצאתי מביתי בלא חטא שלא אטעה ואענש: אמבוהא · סיעת אנשים: אם יעלה לשמים וגו' · כדי שלא תזוח דעתו עליו היה אומר כך: כגללו · גלל רעי: מכתפי ליה · טוענין אותו על הכתף שהיו זקינים ואינם יכולין לרוץ ומטריחין את הציבור לעמוד בפניהם לפיכך היו עבדיהם טוענין אותם מהר: בשבתא דריגלא · שבת ששואלין בו בהלכות הרגל והיינו שלשים יום קודם הרגל: מתונים · רגילין בהמתנה כדי לעיין בה יפה קודם שתחתכוהו: במעלות · בחזקה ובמרוצה: על ראשי עם קדש · שכשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבין לארץ והמפסיע ביניהן לילך ולישב במקומו נראה כמפסיע על ראשן: וסמיך ליה ואלה המשפטים · כלומר אף לשופטים אני מזהיר: כלי הדיינים · דשייכא בהו שימה דבר המטלטל: רצועה · למלקות: מקל · למכת מרדות עד שיחזור בו: שופר · לשמתא ונידוי: סנדל · לחליצה: ואצוה · כל צוואה לשון זירוז הוא דתניא (קדושין דף כט:) כל מקום שנאמר צו אינו אלא לשון זירוז ועל מה זירז? על המקל ועל הרצועה שיהו מטילין אימה על הציבור לשם שמים: שמוע בין אחיכם · כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם ולא תשמעו דברי זה בלא זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת, לפי שאין מכחישן ומכוין שלב הדיין נוטה לו לזכות שוב אין לבו מהפך בזכות השני כל כך: שמע · דבעיך בין אחיכם כשהיו שניהם יחד משמע: לא תשא · לא תקבל שמע שוא אזהרה לדיין וקרי ביה נמי לא תשיא אזהרה לבעל דין: בין איש ובין אחיו · שנפלה להם בית בירושה אל תאמר טול אתה בית ואחיך עלייה ומה בכך הרי לכל אחד יש לו דירה, אלא העלה אותן בדמים והשוה חלוקתן ע"י מעות: בין גרו · לשון מגור תשמישי דירה אל תאמר יטול זה תנור וזה כירה שהרי תנור עודף על הכירה וצריך להוסיף דמים: לא תכירהו · אם הוא אוהבך: לא תנכרהו · אם הוא שונאך לא תעשה לו כנכרי לחייבו: אמר ליה · ההוא גברא לרב: ולאו אושפיזכני את · כלומר אין אתה זכור שעשיתי עמך חסד: א"ל · רב אין: אמר ליה ההוא גברא דינא אית לי · ורוצה אני שתהא דיין:

פסילנא

רבינו חננאל

כתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט · דרש ר' יאשיה אם ברור לך הדבר והדין על בוריו עם מי האמת ומי הזכאי ומי החייב כמו שברור לך כי הבוקר הוא שעה ראשונה של יום בלא כלום ספק אומרהו · ואם עדיין לא ברור לך אל תאמרהו כיוצא בו אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר בבירור שהיא אחותך שהיא יצאה ממעי אמך שהיא אסורה לך אומרהו וכו': עשרה שיושבין בדין הקולר תלוי בצואר כולן ואפילו תלמיד היושב לפני רבו · רב הונא הוה מכניף בדינא עשרה רבנן בהדיה · ורב אשי בענין טריפה הוה מכניף כולהו טבחי דמחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא · מלך במשפט יעמיד ארץ · אם דומה הדיין למלך שאינו צריך לכלום ליהנות מבני אדם יעמיד ארץ · אם ככהן המחזר על הגרנות ליטול תרומה יהרסנה כלומר אין בו כח למחות במי שהנאתו ממנו · וכל המעמיד דיין לישראל שאינו הגון כאלו נטע אשרה וכו': מתונים בדין ושלא יפסע הדיין על ראשי עם קודש · כלי הדיין כגון מקל ורצועה · ואזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין אלא בפני בעל דינו ואזהרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדיין שלא בפני בעל דינו · וצדק את הדין ואחר כך חתכהו בין איש ובין אחיו אפילו בין בית לעליה צריך הדיין להיות בקי כשמשום המפסדת העליה על הבית כמה היא כדי שידין כמה יש לבעל העלייה בתחתון וכך צריך בקי כמה הרחקת התנור מן הכותל או מן העליה שתחת התנור · וכמה הרחקת הכירה והמחזיק בכירה אין לו לעשות וכיוצא בדינים הללו ולא יהיו [קל] בעיניו מפני שהן כך בלא נשיאות ממון ובלא נתינת ממון בב זוין

פסילנא לך · מרמיך היה עלמו לכל מן הדין לא מיפסיל וכן ההוא דקמי דייני גזירות (כתובות קה:) דלייתי ליה לגלח דפיר: **מפיקנא** לך רב מתוך · דמשמיענא לך והא דקאמר במו"ק (דף י"ז.) מטודה לתלמיד ליטו מטודה לרב הני מילי כשמבקש לומר לכבוד עלמו לכל נפש שמים לא:

מוציא שם רע · פי' בקונטרס שהבעל מוחזק בפתח פתוח מלמעלה להפסידה כתובתה וקשה לר"ת הרי הבעל כח ג ג סמע שם עוש"ע מ"מ סימן ח סעיף ד :

סה א מיי' פכ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ו סמע עשין קו עוש"ע מ"מ סימן ז סעיף ז :

סו ב מיי' שם פ"כ הלכה ו עוש"ע מ"מ סימן מ סעיף ח :

סח ה מיי' פ"ה מהלכות נכרות הלכה ג סמע עשין כו עוש"ע ח"מ סי' קלב סעיף ג :

רש"ל מוחק זה [עי' רש"י לעיל נדף ו: ד"ה שיבוב]

סט ו מיי' פכ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ז סמע עשין ט עוש"ע מ"מ סימן יא סעיף כ :

ע ח מיי' שם פ"ה הלכה ח סמע שם :

עא ם מיי' שם הלי ג :

פסילנא לך · כ"כ בהגה להלן נגרסי : **דבוש גלים ביס** · כ"כ בסוף עלין ומדבר גבוהות : **מפיקנא** לך כ"כ מפורש(ה) לעיל שאין כ"כ יכול לסייעך דמשמיעינא לך : **לימא לעיולי ביס ומיפסקיס** · לתמיהו : **נקדומיס** · שם בח לפניך דין של פרוסה וחזר וכח דין תורה אור חתר של מנה הקודם לפניך הקדם לחבור : **כי סמסמע נלמיס סוף** · כלומר חתה דן ומוליא ממון מיד הקב"ה שהרי עלין להחזיר ממון לבעלין : **על דבר זה** · שנטל שכרה לעלמו לומר מקריבין לי (זבחים ה) שהיה לו לומר מקריבין לפני הכניסה :

נמנע מפה · שלח זכה *שלח נאמר לו פרשת נחוש עד שכח מעשה לפניו ולח ידע מה להשיב : **כפיב ולנוף מם שופיכם** · משמע לח מכמיהם הוהיר להדריך ליבור *במסמע והחקים על כרחם : **וכתיב ולנוף מחכם** · לניבור עלמס הזהיר ומה הולרך להזהירן : **כי לחמה מכוח גם פשם** · משמע נס לחמה בלחוד מכן: **כי לחמה מבים**· משמע (לכון) שרריך עובג עליהן: **משם חמר לו ונקיס שבדוך**(ל)**מסמס**(ה)· על פיהסטמה מעשה הוא לח תשתכר עליהם ההוח קלקל לכי לחמה חנוח *משה לחמן כדחמי' כיב לחל הלחן חשר נשבע ה' וגו' · **נמקנה** לכי לחמה חניח "כחיב "לל הלחן חשר נשבע ה' וגו' "לומת בהקב"ה כשבועתי לחבותיכם וגו' "לומת בעלמו חמרו : **דבר חמר** · מהניה לחחר:(נ) **יומל דיינין**· שני ומחימי מקנת עזרת היה בכ"ק (דף פב:) : **מומוני לדיינין** · כ"ל שהולחין שלוחם לבעל דין שלוחקים עליו לבח ולדון לפניהם לריך בהליל להזמינו בשם שלשתן : **ולמר משמיס דמך** · "פלוני דיין מזמיקך" לח חמר כלום ולח לל לחזל לח משמיעין ליה : **דיני קנסות** · זה שמשלם יותר מדינו : **פמוניס שם** מלינו "ההיא וכתיב "ואלזה חתכם בעת ההיא חמר רבי חלעזר חמר רבי שמלחי "ואוהרה לליבור שתהא חימת דיין עליהן "ואוהרה לדיין שיסבול חת הליבור, עד כמה? חמר רבי חנן בן תחליפי חומר משה "כחשר ישח האומן חת היונק; כתוב "כי חתה "תבוא, וכתיב "כי חתה תבוא, חמר רבי יוחנן חמר לו משה לידושע: חתה והוקנים שבדור עמהם, חמר לו הקב"ה טול מקל והך על קרקעות רבה חחד לדור ואין שני דברין לדוך. תנא **זימון בשלשה** מחי "זימון" חילימה ברכת זימון והתניח "ברכת זימון בשלשה ברכת זימון בשלשה חלח מחי "זימון" חומני לדין כי הח דחמר רבא 'הני בי תלתח דייני דיתבי, וחזיל שליחח דבי דינח וחמר מפומח דחד, לח חמר כלום עד דחמר משמיה דכולהו, הני מילי בלח יומח דדינח 'חבל ביומח דדינח ליח לך בה : תשלומי כפל כו' : שלח ליה רב נחמן בר רב חסדח לרב נחמן בר יעקב "ילמדנו רבינו דיני קנסות בבבח" מחי קמבעיח ליה *הח חנן תנן "בשלשה"? חלח 'יחיד מומחה' קמבעיח ליה: דאין דיני קנסות חו לח: חמר ליה תניתוה 'תשלומי כפל, ותשלומי חרבעה וחמשה בשלשה מחי 'שלשה' חילימה שלשה הדיוטות חחמר חבוה דחבוך משמיה דרב חפולין לדיני קנסות, חלח מומחין, וקחמר חפילו עשרה והן הדיוטות פסולין לדיני קנסות, וכי יש בו דיני שלשה : וחכמים חומרים מוליח שם רע"ן בעשרים ושלשה : וכי יש בו דיני נפשות? מחי הוי? חמר [עולח] בחששים ללעז קמיפלגי: רבי מחיר סבר חין חששים ללעז ורבנן סברי חששים ללעז [רבח] חמר לול עלמח ללעז לח חששינן והכח בחששים לכבודן של ראשונים קמיפלגי: והב"ע בנגן ראכנף בי עשרין ותלתח לימדין דיני נפשות ואיבדור, חמר להו דיינו לי מיהח דיני ממונות מיתיבי

רבה

מסורת השי"ם

נמנע מפה · שלח זכה *שלח נאמר לו כג"ל

[במסמע פחוקים כג"ל **כרחם]**

ג"ל קיט.

שם נקמן עת:

[הוסמת יומל ס"ד שנת לב. ג"ל שם]

סייד נמחני

חבוח את העם וכתי' כי חתה חביח חת בני ישרחל כג"ל

[עיין תוספות כתובות לח: ד"ה ליכ]

ע"ב

רש"ל חי **בהריטמה** פרשמא ג' בעינן חלא כו'

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה מפיקנא לך רב מחוך דמיניה :

(ג) ד"ה מכח וכו' שבוח וחתה שמכה : (נ) ד"ה יומל דדינח ג"ל חחר ד"ה וחומר מכחה : (ד) חוס' ד"ה מוליח וכו' מה שייך פרישה כיון שחינו כח :

הגהות הר"ב רנשבורג ה] רש"י ד"ה מכה כו' וקנים שבדור עמהן · מלח עמהן נמחק וכ"ב עמך :

מיתיבי *וחכמים אומרים תבעו ממון בשלשה תבעו נפשות בעשרים ושלשה בשלמא לרבא תבעו ממון תחלה בשלשה תבעו נפשות תחלה אפילו ממון בעשרים ושלשה אלא לעולא קשיא: אמר רבא *אני וארי שבחבורה תרגימנא ומנו רב חייא בר אבין הכא במאי עסקינן שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל בא לגבות ממון מבעל בשלשה ובמקום נפשות בעשרים ושלשה אביי אמר דכולי עלמא חיישינן ללעז ומשום כבודן של ראשונים הכא במאי עסקינן כגון דאתרו בה סתם והאי תנא הוא דתניא *ושאר כל חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותם אלא בעדה ועדים והתראה ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתה בבית דין, ר' יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג רב פפא אמר הכא באשה חבירה עסקינן וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי בר יהודה ורבנן דתניא ר' יוסי בר יהודה אומר *חבר א"צ התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד רב אשי אמר כגון דאתרו

וחכ"א תבעו ממון כו' · ברייתא היא: **תבעו ממון תחלה** · דלא בא לידון בעדים אלא על פיו ולהפסידה כתובתה מודין דבשלשה: **תבעו נפשות תחלה** · דאמר להביא עדים: **אפילו ממון** · כגון אם לא מצא עדים ואמר דוע לי מיהא להפסידה כתובה אעפ"כ בעינן עשרים ושלשה משום כבוד ראשונים: **אלא לעולא** · דאמר רבנן ללעז חיישי שמא ישמעו עדים ויבואו, תבעו ממון בשלשה היכי משכחת לה לעולם עשרים ושלשה לרבנן בעינן משום דחוששין ללעז: **והזימום** · דתו ליכא למיחש ללעז דאיגלי מילתא דהאי סהדי סמיך והני סהדי שקרי נינהו ואפילו להפסידה כתובתה לא מהימני דהשתא בתר סהדי שקרי קא מהדר ושקורי קמשקר ובעי למיתב מאה סלע לאב ולו תהיה לאשה *ותבעו ממון דקאמרי רבנן אתביעת מאה סלע שהאב תובע קאי והכי קאמר בא האב לגבות ממון מבעל שנמצא כבר שקרן = בשלשה דהזמנה אחריתי היא ואפילו 'כבוד ראשונים' ליכא למימר הכא דדינא אחרינא הוא דמעיקרא בעל הוה תובע והשתא אב קא תבע: **ובמקום דאיכא דיני נפשות** · כלומר וכל היכא דאיכא למיחש לנפשות כגון בתחילת הדין דאפילו אין לו עדים יש לחוש שמא *)ישמעו ויבואו עדים, עשרים ושלשה בעי. ואית דמפרשי כל תביעת ממון דהא שמעתא אמאה כסף דאב תבע לבעל ואי אפשר לומר כן דהא לא מחייב בעל מאה סלעים אא"כ הביא עדים והוזמו דכל זמן שלא הביא עדים נאמן אף להפסידה כתובה כדפרישית לעיל ואי בשהוזמו עדיו מיירי מתניתין תו ליכא למימר חוששין ללעז ועוד מדגרסינן בתירוצא דרב חייא בר אבין בא לגבות ממון מבעל דפריש דרבי חייא להאי תבעו ממון אמאה סלע מכלל דעד השתא הוה שמעינן תבעו ממון אבעל ואיהו תבע להפסיד כתובה: **אביי אמר** · אי בשלא הביא עדים דכולי עלמא חוששין ללעז ובעינן עשרים ושלשה דילמא שמעי סהדי ואתו ומדבעינן עשרים ושלשה ברישא, אפילו ממון בעשרים ושלשה דחוששין לכבודן של ראשונים, והכא בפלוגתא דמתניתין כגון שהביא עדים בתחילת הזמנתו לדין דתו ליכא למיחש(א) לסהדי אחריני, והני אמרי באפי תלתא דהתרו בה מיתה סתם ולא הזכירו לה סקילה כדין נערה המאורסה רבי מאיר סבר תו ליכא הכא דיני נפשות ובהני שלשה סגי למידן דיני ממונות דכתובה דכי נמי יוזמו ישלם מאה כסף ורבנן סברי כיון דאתרו ביה מיתה דיני נפשות איכא ומיקטלא והאי תנא הוא וכו', וברייתא דקתני לרבנן "תבעו ממון בשלשה" כדתרצה רב חייא בר אבין: **ושאר כל חייבי מיתות כו'** · גבי 'מסית' קאי דרחמנא אמר (דברים יג) לא תחמול ולא תכסה ונהרג בלי התראה על ידי הכמנת עדים: **עדה** · כ"ג: **ועד שיודיעוהו** · עדיו בשעת התראה שהוא חייב מיתה בבית דין אם יעבור עבירה זו ומיהו אע"ג דלא מזכרי ליה איזו מיתה, התראה היא, ומחייב כרבנן: **רב פפא** · כדאביי נמי סבירא ליה דחוששין ללעז ולכבודן של ראשונים והכא דאמר רבי מאיר בג' כגון שהביא עדים עמו בתחלת הזמנתו לדין ואמרו שלא התרו בה לפי שהאשה חבירה היא ולא הוצרכנו להתרות בה רבי מאיר סבר אף על גב דחבירה היא לא מיקטלא הלכך לא צריכין לאיכנופי תו עשרים ושלשה אלא שלשה לדון דיני ממונות דכתובה ורבנן סברי כרבי יוסי בר' יהודה: **אלא להבחין** · שלא יכול לומר סבור הייתי שמותר:

*) ישמעו עדים ויבואו ובעינן כ"ג כצ"ל רש"ל ע"ש

רבה אמר דכ"ע כו' כגון דאיכניף כ"ג למידן דיני נפשות · שהביא האב עדים להזימוס(ג) עדי הבעל ולא הספיקו לקבלם עד דאיבדור מחמת אונס או מחמת פחד או להקביל פני המלך או למדידת עגלה ערופה ונשארו רק שלשה ואין לומר שקיבלו ואח"כ איבדור דלא א"ש דוע לי מיהא: **מיתיבי כו'** בשלמא לרבה תבעו ממון תחלה · כלומר דלא איכניף לדיני נפשות: ***והביא** האב עדים והזימום · קודם גמר הדין דהשתא ליכא מיתה בזוממין בא לגבות ממון בג' דליכא למיחש ללעז שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף דכיון דהוזמו ודאי סהדי שקרי נינהו ובמקום דאיכא נפשות כלומר שיכול לבא לידי נפשות שלא הוזמו אלא הוכחשו בעי כ"ג ותבעו נפשות ה"פ תבעו ממון שיכול לבא לידי נפשות וניחא לפירוש רבינו תם הא דאיצטריך לאביי למימר דכ"ע חוששין ללעז דכולה סוגיא איירי כשהוכחשו עדי הבעל או לא כוונו עדותן ומשום דחוששין ללעז הוי בכ"ג לרבנן דאיכא חששא דלעז(ג) דשייכא מיתה בהתראה סתם דשמא יצטרכו להוסיף אבל לפירוש הקונטרס הכי נמי הוה מצי למימר דכ"ע אין חוששין ללעז אפ"ה הוי לרבנן בעשרים ושלשה וי"מ לפי' הקונטרס דלהכי נקט דכ"ע חוששין ללעז משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דחוששין ללעז הוי לר' מאיר בשלשה כיון דליכא למיחש לסהדי אחריני ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דהשתא מוציא שם רע דרבי מאיר דאמר בשלשה הוי תביעת מאה כסף דקתבע אב ומוציא שם רע בעשרים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיתת האשה ולא בתביעת ממון דאין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי אהא דאמר דכולי עלמא חוששין ללעז ואי חוששין ללעז כי איתכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו יש ליישב כדמוקי כגון דאיתכחיש בבדיקות איירי נמי שהכחישו אח"כ*)(ד) עדי האב הכחשה גמורה דהשתא לא מקטלא נמי לרבנן ואפ"ה הוו בכ"ג דאיכא למיחש לסהדי אחריני ואע"ג דהני אחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות מ"מ מיקטלא לרבנן דהכחשה דבדיקות לאו הכחשה היא ולר"מ הוה הכחשה ואין להקשות לפר"ת לאביי ולכולהו אמוראי דלקמן דלא מיחייב מיתה לר"מ היכי מיחייב ק' כסף הא קיי"ל בכתובות דלא מיחייב ק' סלע היכא דלא מצי למיתי לידי חיוב סקילה דאמר בפרק נערה (כתובות דף מד:) המוציא שם רע על הקטנה פטור כיון דלא מצי למיקיימא אם אמת היה הדבר וסקלו ויש לומר דמהאי טעמא לא ממעטינן אלא קטנה דלאו בת עונשין כלל אבל נראה דוחק מה שפירש ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' סלעים וצ"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כוונו עדותן או כשהוכחשו דאי לאו הכי היכי מחייב ק' סלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן דאי אתו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה דבעי דרישה וחקירה לאוסרה על בעלה וסברא הוא דלא גרע מגזלות וחבלות ובירושלמי מגלה רשב"א פלוגתא דאמוראי דאיכא דמפרש פלוגתא לענין כתובה כדמפרש בקונטרס ואיכא דמפרש לענין ק' סלע כדמפרש רבינו תם:

חוששין ללעז וחוששין לכבודן של ראשונים · אע"ג דחוששין ללעז אכתי נפקא לן במאי דחוששין לכבודן של ראשונים (ה)שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום וה"ה דהוה מצי למימר אין חוששין לכבודן של ראשונים אבל אין לפרש מדחוששין ללעז כ"ש דחוששין לכבוד של ראשונים כדמוכח מדרבא חדא מה ענין זה אצל זה ועוד דהא לעולא דחוששין רבנן ללעז ולכבודן של ראשונים לא חיישינן דהיכא דהבעל הביא עדים(ו) והביא האב עדים והזימום אמרי רבנן בא לגבות ממון בג' וא"ת אביי ושאר אמוראי דלקמן היכי מוקמי שתבעו ממון בשלשה דלדידהו ליכא לאוקמי כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום כדמוקי לעיל כיון דסברי(ז) רבנן דכולי עלמא חוששין לכבודן של ראשונים ויש לומר דלדידהו תבעו ממון היינו שלא התרו בה כלל דליכא מיתה אלא ממון ובקונטרס פירש דמוקי לה כרבא ורבי חייא שהביא הבעל עדים שזינתה והאב הביא עדים והזימום וליכא למיחש לכבודם של ראשונים דדינא אחרינא הוא דמעיקרא הוה בעל תובע ונראה דוחק:

בעדה ועדים ובהתראה · ומסית נמי צריך עדה אלא משום דכתיב (במדבר לה) והצילו העדה ומכות אין מהפכין בזכותו שאין טוענין למסית אבל לענין עשרים ושלשה דרשינן מהאי קרא דאין סברא לחלק בין מסית לשאר חייבי מיתות ועדים והתראה נמי צריך במסית אלא משום שמכמינין לו עדים וגם אין מתרין בו בפירוש אלא אומרים לו היאך נניח אבינו שבשמים ונעבוד עצים ואבנים *כדתניא פרק ד' מיתות (לקמן דף סז.): **באשה** חבירה · וכגון דאמר שבעל וחזר ובעל דאי לאו הכי מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באו אף היא אינה נהרגת כדאמרינן בריש היו בודקין (לקמן דף מא.):

עב א ב מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין הלכה ב ופ"ט בכ"מ:

רש"ל סרי"א [וכ"מ מפסקי תוספות]

רבינו חננאל

דהא מתחלה כולהו כי הדדי יתיבו ולא דייני הני עד דמתכנשי כולהי ומותבי עליה דעולא מיהא דתניא וחכ"א תבעו ממון בג' תבעו נפשות בכ"ג בשלמא לרבא הכי קתני תבעו ממון תחלה בשלשה תבעו נפשות בתחלה ואתכנשו כ' [ושלשה] אע"ג דא"ל דונו לי דיני ממונות כיון דאתכנשו בתחלה אע"ג דאיבדרו לא דייני אפילו ממונות אלא בכ"ג קשיא לעולא ופריק רבא מתניתא כגון שהביא הבעל עדים שזינתה ונמצאו זוממין בא לגבות ממון מבעל בשלשה ובמקום דאיכא תביעת נפשות בכ"ג אביי אמר כולי עלמא חיישינן ללעז וכגון שלא התרו בה (כולי עלמא חיישינן ללעז וכגון שלא התרו בה) באיזו מיתה נהרגת אלא התרו בה סתם · ר' מאיר סבר לה כר' יהודה דאמר אינה נהרגת עד שיודיעוה באיזו מיתה נהרגת וכיון שאין שם דין מיתה ג' דייני · וחכמים סברי כיון שהתרו בה במיתת ב"ד דיני הלכך דיני נפשות הן בכ"ג. פי' דרב פפא ודרב אשי

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אביי וכו' למיחש לסהדי: (ב) תוס' ד"ה רבה וכו' לעדי הבעל: (ג) ד"ה והביא וכו' לרבנן דאיכא חששא דלעז כיון דשייכא מיתה: (ד) בא"ד שהכחישו אח"כ עדי האב לעדי הכחשה הכחשה גמורה וכו' ואפ"ה הוי בכ"ג אע"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני מ"מ איכא למיחש שמא יביא עדי הזמה ויזומו לעדי האב שהכחישו לעדי הבעל אי נמי די"ש לבעל ב' כתי עדים המכחישות ולא"ז בבדיקות דאז שפיר איכא למיחש לסהדי כו' כצ"ל והד"א עם ד"ה מיתיבי: (ה) ד"ה חוששין וכו' כשהביא הבעל: (ו) בא"ד דהיכא דהבעל הביא עדים שזינתה וכו': (ז) בא"ד כיון דסברי דכ"ע כצ"ל ותיבת רבנן נמחק:

[תוספתא פ"א ע"ש]

[שבת קיא: וש"נ]

לקמן פ: [תוספתא פי"א ע"ש]

לקמן מא. ע"ב מכות ו: ט:

*)עדי האב לעדי הבעל כהכחשה וכו' ואפ"ה הוי בכ"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני מ"מ איכא שמא יבואו עדי הזמה ויזומו לעדי האב שהכחישו לבעל א"נ דיש לבעל ב' כתי עדי המכחישות זו את זו בבדיקות דאז שפיר איכא למיחש שמא יבואו עדים אחרים ואע"ג דהני אחריני וכו' כצ"ל רש"ל

[צ"ל כדתנן]

דאתרו

דאמרו כיס מלקוח ולא אמרו כיס קטלא · הכא ודלי לא מיקטלא אלא טקה דלין לך מיתה כיס דלא נאמר כה"ג ונקבר לא' שניתן להזהרם מיתה כיס דין· עליו כי אמרו כיס מלקוח ולא קטלא: מתוס' ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה · מטעמא מפרש לקמן (דף י"): לאחד מן הפרדים · והיו שם שלשה לו תרבעה שיכולה עדות להתקיים כשלר: פי דרכי עקיבא · במסכת מכות: לא כא שניתי כו' · דמשמע שנאמר (דברים יט) על פי שנים עדים (יקום) כל שכן שלשה מה נאמר "לו שלשה עדים" אלא להחמיר עליו ניתן תומר בעדי שקר שלשיני זה אע"פ שלא היה זה נידון על פיו למיתה שהרי בשנים שהעידו חתלה נמי היה נידון,לפיכך הכי עשה הכתוב לתת דיו כיוצא בהן· שמא שנאמר והבאתם אל השופט מפני שיכשל לעוברי עבירה: קל וחומר שיעלם שכר וכו'· דקיימא לן *מה טובה מרובה ממדת פורעניות הלכך קל וחומר הוא: כמה דברים אמורים· דעדותן בטלה: בדיני נפשות · דרחמנא אמר (במדבר לה) "והלילו העדה למהדרינן בשר זכותא לבטל העדות ולא יהרג לא הוא ולא הם: רבי לומר לאחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות · סוין ככך דעדותן בטלה: ואימתי · בדיני נפשות עדותן בטלה: כזמן שפטרו · הקרוב לו הפסול בעוברי עבירה שגילו דעתם שאף הם נעשים עדים והרי הכתוב הקיש שלשה לבטל העדות אם יש קרוב לו פסול אחד הבא להעיד בעוברי עבירה אלא שתקו ובכשרים התרו הין לו לעשים עדים ותתקיים העדות בשאר: דת"כ

*דפליג אדר"ש וס"ל דהכרגין תע"פ שהין שלשתן זוממין דקסבר דאין להקיש שלשה לשנים לענין זה דכיון דכתיב (דברים יט) ועשיתם לו כאשר זמם הרי זממו שנים שיש כח בידיהם להרוג בפני עצמם וכקופטרם פירש במכות (שם) לו בא הבליעל להקל עליו להקל עליו · אלא דקאי כר"ש דמכות (דף ה: ושם) דעיל מהך ר"ש דומר מה שנים הין נהרגין עד שיהו שניהם זוממין אף שלשה וכו' ומני למימר דת"כ

דאתרו ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא וקמיפלגי בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן

*דתנן מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה ורבינא אמר כגון שנמצא אחד מן העדים קרוב או פסול וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי ורבי-אליבא דר' עקיבא דתנן רבי עקיבא אומר לא בא *שלישי אלא להחמיר עליו· לעשות דינו כיוצא באלו, א"כ עגש הכתוב את הניטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר את הניטפל לעושה מצוה כעושה מצוה, "ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה, ומניין שאפי' מאה ת"ל "עדים" א"ר יוסי בר"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים עדות בשאר רבי אומר יאחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות יהאיכפת, בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן מה

דראתרו ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא · הכא ודלי לא מיקטלא אלא טקה דלין לך מיתה כיס דלא נאמר כה"ג ונקבר לא' שניתן להזהרם מיתה כיס דין· עליו כי אמרו כיס מלקוח ולא קטלא: מתוס' ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה · מטעמא מפרש לקמן (דף י"): לאחד מן הפרדים · והיו שם שלשה לו תרבעה שיכולה עדות להתקיים כשלר: פי דרכי עקיבא · במסכת מכות: לא כא שניתי כו' · דמשמע שנאמר (דברים יט) על פי שנים עדים (יקום) כל שכן שלשה מה נאמר "לו שלשה עדים" אלא להחמיר עליו ניתן תומר בעדי שקר שלשיני זה אע"פ שלא היה זה נידון על פיו למיתה שהרי בשנים שהעידו חתלה נמי היה נידון,לפיכך הכי עשה הכתוב לתת דיו כיוצא בהן· שמא שנאמר והבאתם אל השופט מפני שיכשל לעוברי עבירה: קל וחומר שיעלם שכר וכו'· דקיימא לן *מה טובה מרובה ממדת פורעניות הלכך קל וחומר הוא: כמה דברים אמורים· דעדותן בטלה: בדיני נפשות · דרחמנא אמר (במדבר לה) "והלילו העדה למהדרינן בשר זכותא לבטל העדות ולא יהרג לא הוא ולא הם: רבי לומר לאחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות · סוין ככך דעדותן בטלה: ואימתי · בדיני נפשות עדותן בטלה: כזמן שפטרו · הקרוב לו הפסול בעוברי עבירה שגילו דעתם שאף הם נעשים עדים והרי הכתוב הקיש שלשה לבטל העדות אם יש קרוב לו פסול אחד הבא להעיד בעוברי עבירה אלא שתקו ובכשרים התרו הין לו לעשים עדים ותתקיים העדות בשאר: דת"כ

*דפליג אדר"ש וס"ל דהכרגין תע"פ שהין שלשתן זוממין דקסבר דאין להקיש שלשה לשנים לענין זה דכיון דכתיב (דברים יט) ועשיתם לו כאשר זמם הרי זממו שנים שיש כח בידיהם להרוג בפני עצמם וכקופטרם פירש במכות (שם) לו בא הבליעל להקל עליו להקל עליו · אלא דקאי כר"ש דמכות (דף ה: ושם) דעיל מהך ר"ש דומר מה שנים הין נהרגין עד שיהו שניהם זוממין אף שלשה וכו' ומני למימר דת"כ

ויסרו מכן וכן (מכן) מוהיה אם כן הכות הכתוב: **לא** בא הבליעל להקל עליו אלא להחמיר עליו · תדע"ם קאי דקאמר כן במכות (דף ה: ושם) דעיל מהך ר"ש דומר מה שנים הין נהרגין עד שיהו שניהם זוממין אף שלשה וכו' ומני למימר דת"כ

דעד שיהו שלשתן זוממין בבת אחת בבת אחת זה אחר זה אמי יקשה *להכי כי היכי דמקיש לענין לענין כמותם: **בזמן** שהתרו בהן · מפרש בפ"ק דמכות (דף ו· ושם)(ו) הכי לחמרינן להו לחסהדי לחיתו לו למיחי לחיתו לו לחתי לחסהדי לחיתו גמלת אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה ולא אתרי למיחי לחיתו מה יעשו שני אחים כו' וכרלה לר"י דמשום שנתכוונו להעיד לו דלי לו חיימת הכי כל גיסין כשנתגין לוחן בפני קרובים או פסולים יהו יכתוין הת' ולר' יוסי לפיכך לו יכתוין והלי דקאמר מה יעשו ב' אחים ודלי יכולין לתקן שלא יכלו שניהם להעיד אבל פעמים שלא ידע זה בזה ויעיד האחד לחע"פ שהעיד אחיו כבר בב"ד חע"פ שהשני העיד לאחר כדי דיבור ח"מ עדותן בטלה דשייך בפיר לתקוני לך מלתא שלשה בשנים לפיכך אין אחר זה כיון דבשעה דרלויה רואין יחד ומתכוונין להעיד לכך עדותן בטלה לפיכך העידו זה אחר זה חע"ג דלענין שלשתן זוממין לו הוקשו חלה כשהעידו כתוך כדי דיבור כדאמרת התם הוחה מעשה העדתם עדים קו לחיתו ואחע"ג דפריך במכות (שם) הרוג יגיל חע"פ שיהו הולך להעיד בב"ד ה"מ מעיקרא דלחכתי לו חסיק חדעתיה יקום דבר בחקיימי יקום דבר בחקיימי דבר לו נריכי לנטויי קמלי דממעטי' הרוג והחורג מיקום דבר דכתיב שילכו לקיים דבר בב"ד וכן (לקמן דף לד:) לענין לין עד שעשה דיין נרלה לר"י דדוקא בעד המעיד לין עד שעשה דיין לבל בחתכוין להעיד לו דהו דטעמא דלין עד שעשה דיין נרלה לו משום דבעינן עדות שלחה יכול להזימה וכיון שהעדים בעשמם דנין לו ילו לקבל הזמה על עדותן לו משום דכתיב (דברים יט) ועמדו שני האנשים וגו' שני האנשים לחו העדים לפני השם לחו הדיינין דבעינן שיעידו העדים לפני הדיינין ולא שיהו בעשמן דיינין והלך טעמו לו שייכי לחלה בעד המעיד בפיו ולא בחתכוין להעיד ולא כפי' רבינו שמואל ספ' בעלמא (ב"ב קיג: ד"ה ג' שנכנסו כו') שנתכוון להעיד בחמרינן נמלת אחד מהם קרוב לו פסול עדותן בטלה וכן לענין שיהו עשה דיין ודקדק מדחמרינן בפרק אחד דיני ממונות (לקמן דף לד:) שלשה שנכנסו לבקר את החולה כו' משמע דווקא שנכנסו לבקר ולא נתכוונו להעיד חמרינן רלו עושין דין לבל נתכוונו להעיד חין עושין דין ועוד נרלה לר"י לדקדק דלא חמרינן חין עד שעשה דיין חלא עד המעיד דחי לא חיימת הכי קשיא דרב יהודה חדרב יהודה קאמר בפ"ק דמכות (דף ו· ושם) פסיק רב יהודה הלכה כרבי יוסי דברלייה בעלמא נעשה עד חע"פ שיהו מכוין להעד ורב יהודה קאמר (ב"ב דף קיג:) גבי ג' שנכנסו לבקר את החולה וכו' רלו עושין דין וחמחי הת ברלייה בעלמא נעשה עד ועוד להחי פירוש ניח לו לרבי יוסי לו תיבת שמיעה גדולה מרחייה לו בעדות החדש (ב"ב דף הה: ושם) ברחוהו שלשה והן ב"ד ולא בשמהדרין(ג) בחחד שהכרו את הנפש ברחוהו חע"פ ברחוהו ביום ומיהו נרלה לרשב"ח דהני לו פרבי ניהו דרבי יוסי על כרחך ליח לו שיעשה עד ברלייה וחפי' יעיד לבסוף דהת ר' יוסי הוא דחמר עד שיהיו פי שני עדים מתרים בו כדחמר בממון ומכח שמנים חין יכולין להעיד חע"ב התרו בו לך שלשה וכו' חלמח חותן יהו חשובין עדים לבל השחר לו וכן נרלה הדבריס לתם הוחמו כולן לו היו נהרגין חותן שלא התרו בו דלא מהני סהדותייהו בלא סהדותא דחחריני ולא חמרינן נמלת אחד מהן קרוב חו פסול חלא בחותן שהותרו והא דקחמר רבי זמן שהתרו בהן לחו משום דרבי יוסי לו בעי התרו לחכתי טפי מרבי בעיון לדרבי בנתכוונו להעיד בעלמא סבי כדמוכח במכות (דף ו·) ור' יוסי בעי התרלה ממש חלא דיני ממונות חחא לחוסופי והא דמשמע הכא לר' יוסי ברלייה בעלמא נמלת אחד מהן קרוב חו פסול כו' מדקחמר וקמיפלגי בפלוגתא דרבי ור' יוסי היינו במה שנחלקו במשנה זו חבל מתוך משנה לחברים יש ללמוד דבעי ר' יוסי התרלה ומתוך רב יהודה פסק לגמרי כר' יוסי לי נמי לו פסק כוותיה חלא במאי דקחמר חבל בדיני ממונות תתקיים(ג) העדים בשאר גרידא חבל בכוונת עדות שבר כרבי והאי דקחמר במכות (שם) היכי חמרינן להו לרבי קאי וכן מוכח דקחמר לי חמרי למיחזי לחיתו מה יעשו שני לחים כו' וה"פ היכי חמרינן להו דעל כרחך התרלה לחו דווקא דבדיני ממונות לו שייכא התרלה חלא ודאי לו בעי חלא שבדע שנתכוונו להעיד והיכי חמרינן להו וכו' :

רבינו חננאל

פשטות הן רבינו אשר כגון שנמצא אחד מן העדים קרוב או פסול ר' מאיר סבר לה כר' יוסי דאמר בריבי (או יותר) נפשות בטלה העדות כולה ואין שם דיני נפשות בלל אבל יש בה דיני ממונות דהא רבי יוסי הוא דאמר תתקיים העדות בשאר · ורבנן כרבי דאמר תתקיים העדות בשאר ואע"פ שנמצא אחד מהן קרוב או פסול השאר כשרין לדיני נפשות דהא לא אתרו בהו ואמרי לאסהדי אחינן · ואנו עתידין לפרשו בסקופי·

הגהות הב"ח

(ה) תוספות ד"ה כזמן וכו' בפ"ק דמכות היכי תמרינן להו תמר רבא היכי תמרינן להו וכו' :

(ב) בא"ר ולא בסנהדרין שרלויהו בלחד שהרג את הנפש תע"ם : (ג) בא"ר תתקיים העדות בשאר :

עג א ב (ג) מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הלי' ג ד סמג לאוין רי"ג פוש"ע ח"מ סימן ט סעיף ה

נליון הש"ס

תוס' ד"ה לא וכו' דפליג על ר"ש · עיין לקמן דף מז ע"ב בר"ש ד"ה ר"ש וכתוס' שם :

עין משפט
נר מצוה

עד א מיי' פכ"א מהל' עדות הלכה י:

עה ב ג מיי' פי"ב שם הלכה ב סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סימן לד סעיף כו [וברב אלפס פ"ג דמכילתין דף רכה]:

מסורת
הש"ס

מה יעשו שני אחים ואחד שראו באחד שהרג את הנפש ואיבעית אימא כגון שהתרו בה אחרים ולא התרו בה עדים וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן *דתנן רבי יוסי אומר לעולם אינו נהרג עד שיהו פי שני עדיו מתרין בו שנאמר °על פי שנים עדים ואיבעית אימא כגון דאיתכחוש בבדיקות ולא איתכחוש בחקירות וקמיפלגי בפלוגתא דבן זכאי ורבנן דתנן מעשה ובדק *בן זכאי בעוקצי תאנים אמר רב יוסף *הביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל: עדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון, חזר והביא הבעל עדים והזימום לעדי האב: עדי האב נהרגין ומשלמין [*ממון] ממון לזה ונפשות לזה *ואמר רב יוסף פלוני רבעו לאנסו הוא ואחר מצטרפין להרגו, לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד *רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע אמר רבא פלוני

מכות ו:

תורה אור: °דברים יז

דא"כ מה יעשו שני אחין ואחד · כשר עמהם: שראו באחד שהרג את הנפש · ופלוגתא דר' מאיר ורבנן נמי כגון שנמצא אחד מן השלשה קרוב או פסול ורבה ושתק ולא התרה ר' מאיר סבר לה כר' יוסי דאמר בדיני נפשות לא שנא התרה ולא שנא שתק עדותן בטלה ורבנן סברי כרבי דהיכא דשתק מתקיים העדות בשאר ומיקטלא: בבדיקות · זה אומר כליו של בוטל שחורים וזה אומר לבנים: חקירות · איזה יום ואיזו שעה וכיוצא בהם שהעדים באים על ידיהם לידי הזמה ורבי מאיר סבר הכחשת בדיקות שמה הכחשה ולא מיקטלא ורבנן סברי כיון דבחקירה כמלאו מסוגים הכחשה דבדיקות לאו הכחשה היא דלא רמו סהדי אדעתייהו למיבדק כולי האי: בעוקצי תאנים · שאמרו העדים תחת תאנה נעשה מעשה אמר לו תאנה זו עוקציה דקין או עוקציה גסין, "עוקצין"=זנבות תאנים כמו (סוכה דף לד:) ניטל עוקצו: עדי הבעל נהרגין · שבאו להורגה: ואין משלמין ממון · אע"פ שהיו מפסידין אותה כתובה, אין משלמין טובת הנאת כתובתה כדין שאר זוממי כתובה במסכת מכות (דף ג:) דכיון דבשבילה הן נהרגין אין משלמין לה ממון, דמתחייב בנפשו פטור מן התשלומין דכתיב (שמות כא) "לא יהיה אסון ענוש יענש";ואי משום מאה סלע דהוו בעו לאפסודיה לאב והוא ליה מיתה לזה, לאשה ותשלומין לזה, לאב, לאו עלייהו רמו לשלומי אלא על הבעל שהרי על ידן הבעל בא לשלם לאב דכל זמן שלא הביא הבעל עדים שזינתה תחתיו אינו מתחייב לשלם מאה סלע על ידי עצמו כדאמרינן בכתובות (דף מו׳) דלא קרינא ביה ואם אמת היה וגו' דבלאו עדים לא מיקטלא הלכך איהו נמי לא מיחייב אלא אם כן הביא עדים שזינתה והוזמו: והזימום לעדי האב · היאך אתם מזימים את אלו לומר שעמכם היו במקום פלוני והלא אתם עמנו הייתם במקום פלוני: עדי האב נהרגין · שרצו להרוג עדי הבעל: ומשלמין ממון · מאה כסף לבעל שבאו לחייבו כשהזימו את עדיו: ממון לזה · לבעל: ונפשות לזה · ונהרגין בשביל העדים דקסבר רב יוסף כי פטר רחמנא מתחייב בנפשו מן התשלומין היכא דמיתה וממון משום חד קאתו עליה: פלוני רבעו · במשכב זכור: לאונסו · על כרחו: הוא ואחר · הרובע הזה כשר להעיד עליו ואם יש אחר עמו נהרג הרובע על פיהם: אל תשת רשע עד · דכתיב (שמות כג) אל תשת ידך וגו': רבא אמר · אין אדם נפסל לעדות בהודאת פיו דאדם קרוב אצל עצמו הלכך אין אדם יכול לשום עצמו רשע כלומר על עדות עצמו אינו נעשה רשע שהרי תורה פסלה קרוב לעדות ונהרג הרובע דפלגינן דיבורא ומהימנינן ליה לגבי חבריה ולא מהימנינן ליה לגבי דידיה לפסול לעדות:
פלוני

לקמן ח. מה. פה:

יבמות כה. [ע"ש]

לקמן י. כט. כתובות יח: יבמות כה:

רבי יוסי אומר לעולם אינו נהרג עד שיהיו פי שני עדיו מתרין בו · וא"ת והא תנן באלו הן הגולין (מכות דף ט:) רבי יוסי אומר השונא נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה בפרק קמא דמכות (דף ו:) פריך לה ומשני דההוא היינו(א) כרבי יוסי בר יהודה:

בפלוגתא דבן זכאי · תימה דמשמע דקאי אאביי דאמר דכ"ע חוששין ללעז א"כ לרבי מאיר יהא נמי בכ"ג אע"ג דאיתכחיש בבדיקות דהא חיישינן שמא יבואו עדים אחרים שזינתה בין לפ"ה בין לפר"ת וי"ל דמיירי כגון דאמרי הנך סהדי לא היה שם עד אחר וטעמא דרבנן בעשרים ושלשה *לפר"ת דאיירי כשהכחישו עדי האב הכחשה גמורה אע"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני מ"מ איכא למיחש שמא יזים את עדי האב(ב) כגון דלא הוכחשו ויצטרך נמי כ"ג אי נמי איירי דיש לבעל שני כתי עדים המכחישים זו את זו בבדיקות דתו ליכא למיחש לר' מאיר לעדים אחרים דאפילו יבאו יהיו מוכחשים מאלו בבדיקות ולרבנן איכא למיחש לעדים אחרים דהכחשה דבדיקות לאו כלום(ג) אי נמי דעדי האב הזימו לעדי הבעל דלכולי עלמא ליכא למיחש לאחריני וטעמא דרבנן דבכ"ג משום כבוד ראשונים אפילו הזימו קודם גמר דין כל שכן לאחר גמר דין דאתי טפי שפיר דהוי בכ"ג ולרבי מאיר לא שייך כבוד ראשונים דלא היה כאן חיוב מיתה דהוכחשו בבדיקות:

עדי האב נהרגין ומשלמין ממון · תימה דאמאי נהרגין דמנו אמרי לא נחייב עדי הבעל באנו אלא לחייב הבעל ממון קאתינא כיון שלא התרו בהן דעדים זוממין לא בעו התראה וכה"ג אמרינן לקמן בפרק היו בודקין (דף מא:) למאן דאמר חבר א"צ התראה עדי נערה המאורסה אין נהרגין מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו וי"ל דהכא שאני כיון שיודעים דבאים להרוג את האשה יודעים שיהרגו אותן אם יוזמו דאי אפשר להיות זה בלא זה אבל התם לא ידעי שהיתה חבירה אי נמי לא ידעי דחבר א"צ התראה והא דפריך התם אלא אשה חבירה דקיימא לן (*כר') יוסי ב"ר יהודה דמיקטלא היכי משכחת לה הוה מצי לשנויי כגון דידעי שהיא חבירה וידעי שחבר א"צ התראה:

ממון לזה ונפשות לזה · הא דמקשה בפרק כילד הרגל (ב"ק דף כב: ד"ה עבדי) דפטר התם אפילו בגדי דחד ועבדא דחד מפורש במקום אחר:

לרצונו רשע הוא · ואע"ג דרבא בעי רשע דחמס בפרק זה בורר (לקמן דף כז·) האי כמו רשע דחמס הוא דומיא דאוכל נבילות לתיאבון כיון שעובר להנאתו על דעת קונו כמו כן היה עושה בשביל הנאת ממון ומעיד שקר והא דאמר התם (דף כו:) החשוד על העריות כשר לעדות פירש בקונטרס *לאו דאיכא סהדי שבא על הערוה אלא שהוא גס בעריות ומתייחד עמהן והאי דקאמר ארבעים בכתפיה וכשר היינו משום דמלקין על ייחוד כל העריות חוץ מאשת איש דמלקין על לא טובה השמועה אי נמי התם כשר משום דיצרו תוקפו כ"כ ותשוב כאנוס אבל ארביעה אין יצרו תוקפו כ"כ א"נ ה"נ יצרו תוקפו וכשר לעדות אחרת ולא ארביעה דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו והא דפריך בפ"ק דמכות (דף ו׳ ושם) נרבע יציל אין לפרש יציל לפי שהוא פסול מחמת שעושה הרובע שרבעו לאונסו שכך היה נראה לפרש דומיא דהרוג יציל דהכי מוכח דלאונסו כשר ואין שונאו כמו הרוג ועוד דהרוג גופיה מצינא לפרש דלא מיפסל מחמת שנאה אלא מחמת שהוא טריפה ואינו ראוי להעיד ונראה לפרש דהתם מנרבע לרצונו פריך ואע"ג דלרבא כשר התם איירי שיש עדים שנרבע לרצונו דלאו אינו ראוי להעיד והוי נמצא עד אחד מהן פסול ועדותן בטלה וק"ק כיון דבנרבע לרצונו איירי בתחלה נקט לבסוף הורג ורובע יציל פירוש יצילו על עצמם דמנרבע לרצונו דמיירי ביה הוי מצי למיפרך אכתי שיציל את עצמו וי"מ דמהרוג ונרבע כשהם קרובים פריך דיציל וכ"ת ה"נ הא כתיב ביה (שמות כא) מכה אביו ואמו וגו' אף על פי שהוא קרוב ונרבע נמי כתיב ערות אביך ואיכא למאן דדריש לקמן (דף נד·) ערות אביך ממש:

ואין אדם משים עצמו רשע · הקשה ר"י בר' מרדכי מדקאמר בפ"ב דכתובות (דף יח: ושם) העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו נאמנים ואמר רמי בר חמא בגמרא לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אנוסים מחמת ממון אין נאמנים מ"ט אין אדם משים עצמו רשע ורבא הוא דמסיק התם הכי והשתא אמאי לא פלגינן דיבורא ונהימניה במאי דקאמרי שהיו אנוסין אבל לא מחמת ממון ונראה דההיא דכתובות אתיא כמאן דאמר בית נוחלין (ב"ב דף קלא: ושם) דלא פלגינן דיבורא בחד גופא פי' בחד גופא כמו גירשתי את אשתי דלא פלגינן דיבורא בחד גופא לומר דלא מהימן לשעבר ומהימן להבא וכן אנוסין היינו מחמת ממון שעל עצמו הוא מעיד כן דאי מהימנת ליה שהוא אנוס ניהמניה שהוא מחמת ממון נאנס וכן פלוני רבעו לרצונו אין לפרש דלא מהימן במאי דקאמר לרצונו אלא פלגינן דיבורא לומר שרבעו לאונסו דא"כ הוה פלגינן דיבורא בחד גופא ובמקצת מהימן ואהאי גופא ובמקצת לא מהימן אלא פלגינן לומר שרבע אבל לא שרבעו וכן מוכח מפלוני רבע שורי דאי הוה אמרי' אדם קרוב אצל ממונו ה"א דמהימן לומר שרבע שור אחר אבל לא שורו דבשורו אין שייך לחלק בין אונס לרצון וכן מוכח ההוא דזה בורר (לקמן דף כה·) דחד אמר לדידי אוזפן ברביתא דמהימן שהלוה בריבית אבל לא לדידיה ותדע דאם היה כהן נשוי אחותו והוא ואחר מעידין שפלוני בא עליה סברא היא לרבא דמצטרפין להורגו אבל לא להרגה אפילו לאוסרה על בעלה אע"פ שנאסרת באונס ואע"ג דההיא דכתובות (דף יח: ושם) פלגינן דמהימנינן להו במאי דאמרי כתב ידינו הוא זה היינו אפי' בלא טעמא דפלגינן ועוד יש לומר דהתם בכתובות כיון דקיום שטרות דרבנן דעדים שחתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד לא פלגינן דיבורא לומר שאנוסין היו מחמת נפשות ואע"ג דאשכחן (גיטין דף מ:) פלגינן דיבורא גבי עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסיי קנויין לך דאמר רבא עצמו קנה ונכסיו לא קנה לא דמי דהתם כך הוא נוהג בכל שטרות דעלמא דבגט אשה ובגט שחרור הימנוהו רבנן על ידי בפני נכתב ובפני נחתם ובשאר שטרות הצריכו קיום:
אבל

[נ"ל אליבא דר"י]

[לסנינו תוספות שם ד"ה החשוד]

הגהות הב"ח

(א) תוספות ד"ה ר' יוסי וכו' היינו ר' יוסי כצ"ל ותיבת כ' נמחק: (ב) ד"ה בפלוגתא וכו' שמא יזים את עדי האב וכו' כמו דלא הכחישום ויגמרו: (ג) באו"ד לא כלום הוא אי נמי:

רבינו חננאל

אי בעי תימא כגון שהתרו בה ולא התרו בה עדיה ר' מאיר כר' יוסי וחכמים כרבנן · אי בעי תימא כגון דאתכחשו העדים בבדיקות ור' מאיר כבן זכאי וחכמים כרבנן · אמר רב יוסף הביא הבעל עדים שזינתה ונמצאו זוממין עדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון נמצאו המזימין זוממין המזימין שבאו להזים נהרגין ומשלמין ממון לבעל ונפשות לעדים · אמר רב יוסף פלוני רבעו לאנסו הוא ואחד מצטרפין להרגו לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד · רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ועדות הקרוב פסולה היא ואין אדם משים עצמו רשע כן אם אמר פלוני

תורה אור

פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה מאי קא משמע לן דמפלגינן בדיבורא היינו הך מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרינן אצל אשתו לא אמרינן קא משמע לן ואמר רבא פלוני בא על נערה המאורסה והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון, בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון ממון לזה ונפשות לזה, ואמר רבא פלוני רבע השור והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון, שורו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון ממון לזה ונפשות לזה, הא תו למה לי היינו הך משום דקא בעי בעיא עלויה דבעי רבא פלוני רבע שורי מהו מי אמרינן אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו או דילמא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו בתר דבעיא הדר פשטה אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו: מכות בשלשה כו': מנהני מילי אמר רב הונא אמר קרא ושפטום שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה, אלא מעתה והצדיקו שנים והרשיעו שנים הרי כאן שבעה ההוא מיבעי ליה כדעולא דאמר עולא רמז לעדים זוממין מן התורה מניין רמז לעדים זוממין והא כתיב כאשר זמם אלא רמז לעדים זוממין שלוקין מניין דכתיב והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע משום דהצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להנך רשעים והיה אם בן הכות הרשע ותיפוק ליה מלא תענה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה: מ"ט דרבי ישמעאל אמר אביי אתיא רשע רשע מחייבי מיתות כתיב הכא והיה אם בן הכות הרשע וכתיב התם אשר הוא רשע למות מה להלן בעשרים ושלשה אף כאן בעשרים ושלשה רבא אמר מלקות במקום מיתה עומדת אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי הכי אומדנא למה לי למחייה ואי מאית לימות א"ל אמר קרא ונקלה אחיך לעיניך כי מחית אנבא דחיי מחית אלא הא דתניא אמדוהו לקבל עשרים אין מכין אותו אלא מכות הראויות להשתלש וכמה הן תמני סרי

למחייה

פלוני בא על אשתי אבל לא נהרגה · לפי שקרוב הוא אצלה ואע"ג דמהימנינן ליה בהאי סהדותא לגבי חבריה, לא מהימנינן ליה לגבי אשתו והיינו פלגינן דיבורא דהא חד דיבורא הוא ולגבי האי מהימן ולא מהימן לגבי האי: אצל אשתו לא אמרינן · אדם קרוב לענין פלגינן דיבורא והואיל ומהימן אההוא דיבורא למיקטליה לחבריה, ליקטלוה כמי לדידה, קמ"ל: נהרגין · משום פלוני: ואין משלמין ממון · טובת הנאת כתובתה שרצו להפסידה, מאי טעמא? שהרי לא הזכירו שם האשה ולמאן מפסדי: בא על בתו של פלוני נהרגין · משום שניהם שבאו להרוג אותו ואותה: ומשלמין ממון · שבאו להפסידה כתובתה מן האירוסין ומשלמין טובת הנאת כתובה כדין כל זוממי כתובה ולא פליגא דרבא אדרב יוסף דאמר לעיל "עדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון דהתם" כיון דניסת, הנך תשלומין דכתובה דידה בעו מיהוי וכיון דעלה מקטלי לא משלמי לה ממון אבל היכא דלא ניסת, הנך תשלומין דהוזמה דאב ניננהו דכל שבח נעוריה לאביה והוה ליה ממון לזה לאב ונפשות לזה משום דבועל ונערה מיקטלי: רבע השור · ולא הזכירו שור של מי: ואין משלמין · דמי השור דלא ידעינן מנו: ממון לזה · לבעל השור: ונפשות · בשביל פלוני הרובע: פלוני רבע שורי · הוא ואחר מצטרף עמו: מהו · פלוני ודאי מיקטיל אלא שור מי מיקטיל: מי אמרינן אדם קרוב אצל ממונו · ופלגינן דבורא להימוני אחבריה ולא אשור או דילמא לא אמרינן לענין פלגי דיבורא אדם קרוב אצל ממונו אע"פ דפלגינן ליה לעיל אצל עצמו: הדר פשטה · לא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו לענין פלגי דיבורא והשור יסקל וכי אמרינן בתמורה (דף כח.) "רובע או נרבע על פי הבעלים אסור לגבוה ומותר להדיוט דאינו נסקל" הני מילי היכא דלא העידו הבעלים על הרובע מי הוא או העידו ולא היה עד שני עמהם אבל הכא דגברא מיקטיל על פי בעל השור לא פלגינן דיבורא משום ממון: ושפטום · גבי מלקות כתיב: רמז לעדים זוממין שלוקין · היכא דאין הזמה יכולה להתקיים בהם כגון מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ונמצאו זוממין והרי הם כהנים אין אומרים יעשה זה בן גרושה תחתיו אלא סופג את הארבעים מנלן: משום · דב"ד הצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות את הרשע, צדקת צדיק למה הוזכרה כאן וכי משום צדקת צדיק מתחייב רשע מלקות, אלא ודאי עדים (זוממין) רמיזי הכא דאעדים קאי האי "והיה אם בן הכות" והכי קאמר עדים שהרשיעו צדיק והוזמו והצדיקו עדים אחרונים את הצדיק והרי נעשו רשעים אלו העדים הראשונים וילקו ואם אינו ענין לעדות ממון דהא אין לוקין ומשלמין תניהו ענין לבן גרושה וכיוצא בו: לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו · מאם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו' באלו הן הלוקין (מכות דף יג:): מלקות במקום מיתה עומדת · דכיון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות ומיתה זו קנס עליו הכתוב והרי הוא כאחת מן המיתות וכי היכי דסקילה בפני עצמה ושריפה בפני עצמה והרג בפני עצמה הוי נמי מלקות כאחת מן המיתות: אי הכי · דהוא גופיה מיתה הוא: אומדנא למה לי · דקתני באלו הן הלוקין (שם דף כב.) דאומדין אותו אם אינו יכול לקבל ארבעים מלקין אותו לפי מה שיכול לקבל: ונקלה · בשעת שלוקה יהא אחיך שֶׁנֶּחֱיֶה את החי ולא את המת וכיון דמית ליה בפלגא כי מחי על אידך פלגא לאו על החי הוא: אמדוהו לקבל עשרים · ורואו שאין יכול לקבל עשרים ואחת ואם יכוהו עשרים ואחת ימות בה: אין מכין אותו אלא · שמונה עשרה, דמכות הראויות להשתלש לשלשה חלקים בעינן, שמכה שתי ידות מאחוריו ושליש מלפניו ומקרא כפקא לן באלו הן הלוקין (שם דף כג.):

אצל אשתו לא אמרינן · אע"ג דמתני' היא בזה בורר (דף כז:) דבעל כאשתו לעניעדות ס"ד הכא דמחמת מגו דמהימן להורגו מהימן להורגה: משום דהוי לאו שאין בו מעשה · וה"ה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואפ"ה גלי לן והיה אם בן הכות הרשע דלקי ובלבד שלא יוכל לבא לידי חיוב מיתה אבל אם אפשר לו לבא לידי חיוב מיתה לא לקי כדאמר במרובה (בבא קמא דף עד: ושם) תסתיים דרבי אלעזר דאמר הוכחשו בנפש ולבסוף הוזמו אין נהרגין דא"ר אלעזר עדים שהוכחשו בנפש לוקין ואי ס"ד הוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואם תאמר דהכא משמע דלוקין אלאו דלא תענה משום דגלי לן קרא דוהיה אם בן הכות וכן בפ"ק דמכות (דף ב: ושם) גבי מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה משמע דלכ"ע לקי ובמעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז (שם ד.) הוה נמי לקי לכ"ע אי לאו משום כדי רשעתו ובפ"ק דמכות (שם) גבי מעידים אנו באיש פלוני שחייב מלקות מ' ונמצאו זוממין קאמרי רבנן דאין לוקין אלא מ' ואמרינן בגמרא (שם) האי לא תענה רבנן מאי עבדי ליה מיבעי ליה לאזהרת עדים זוממין וי"ל דהתם ודאי כיון דלקו מ' מכאשר זמם ואי אפשר להלקותם בלא אזהרה דלא ענש הכתוב אא"כ הזהיר והיינו מלא תענה ונמצא הך דלקי מכאשר זמם הוי משום אזהרה דלא תענה ולכך אי אפשר להלקותו פ' על לאו אחד אבל בבן גרושה או בן חלוצה שפיר לקי מלא תענה וכן גבי מאתים זוז אי לאו כדי רשעתו הוי לקי מלא תענה דממון לא בעי אזהרה:

וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו · אפי' לרבי יהודה דאית ליה בכל דוכתא לוקין עליו אתי האי שינויא דהא מעדים זוממין יליף לה לר' יהודה בפ"ק דמכות (דף ד:) ואי לאו והיה אם בן הכות הרשע דגלי לן בעדים זוממין ה"א בכל דוכתא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו:

רבא אמר מלקות תחת מיתה עומדת · משמע דלית ליה ג"ש דרשע רשע ובמקום אחר מפורש (לקמן דף לג: ושם ד"ה אביא):

מלקות תחת מיתה עומדת · י"מ משום דבני נח אזהרתן זו היא מיתתן וניתנה לישראל מלקות על אזהרתו תחת מיתה דבני נח ועוד י"ל משום דזימנין מתים ע"י מלקות כדתנן באלו הן הגולין (מכות דף ח:) ומת זה תחת ידו ופטור וקשה לשני הפירושים הללו דמאי פריך אי הכי אומדנא למה לי ופי' הקונטרס עיקר:

שכבר

כ"ב קלה:
[לעיל ט: וש"נ]
[עיין תוספות כתובות לב: ד"ה רב אשי וכו' בסוף ארוך]

נ"א מי אמרי' אדם קרוב אצל ממונו או דילמא לא אמרינן כו' הדר פשטה לא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו רש"ל

מכות ב:
[לקמן לג: מכות ה. כתובות לב.]
[תוספתא דמכות פ"ד]

רש"ל מ"ו

[ועי' תוספות כתובות מה: ד"ה כי יהודה ותוספות ב"ק קנב. ד"ה כאן]
[וכב:]

עו א מיי' פי"ב מהל' עדות הלכה ב :
עז ב ג מיי' שם פי"א הלכה י :
עח ד מיי' שם פי"ב הלכה ג :
עט ה מיי' פי"ב שם הלכה ח :
פ ו מיי' שם הלכה ט :
פא ז מיי' פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה א סמג לאוין קנט :
פב ח מיי' שם פי"ז הלכה ב סמג שם :

רבינו חננאל

פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו לבועל אבל לא להורגה דבעל לגבי אשתו קרוב הוא ועוד אמר פלוני בא על נערה מאורשה והוזמו נהרגין שהעידו שקר כי בא על נערה מאורשה ואין משלמין ממון שלא העידו על נערה ידועה אבל אם העידו על בתו של פלוני שנבעלה באונס והוזמו נהרגין על הבועל ומשלמין ממון לנערה כי בעדותן שנבעלה היו מפסידין כתובת בתולה מנבלה וקי"ל בכולהו כוותיה דרבא וכן הדין בעדים המעידין כי פלוני רבע שור כו' ואם העידו כי פלוני רבע שורי הוא ואחר מצטרפין להורגו לרובע ולסקול השור ואסיקנא פשטא רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו: מכות בג' שנאמר ונגשו אל המשפט ושפטום הרי כאן ב' אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן ג': אתיא רשע רשע פירוש כתיב הכא במלקות והיה אם בן הכות הרשע וגו' וכתיב אשר הוא רשע למות מה דין רשע למיתה בכ"ג אף רשע דמלקות

גליון הש"ס

גמרא ואין אדם קרוב אצל ממונו · עיין נתיים דף ע ע"א תוספות ד"ה ע"ש: תוס' ד"ה וכל וכו' ואי לאו והיה אם בן · קשה לי דמ"מ אף אם לא כתיב והצדיקו והרשיעו אם נכתב רק והיה אם בן הכות

למחייה עשרים וחדא וכי מיית בהך חדא לימות דהא כי מחית אגבא דחיא קא מחית? אמר ליה אמר קרא °ונקלה אחיך לעיניך אחר שלקה, 'אחיך' בעינא, וליכא: עיבור החדש בשלשה: 'חישוב' לא קתני, 'קידוש' לא קתני אלא "עיבור", לא ליקדשא ומימלא לעבר? אמר אביי תני 'קידוש החדש' תניא נמי הכי *קידוש החדש ועיבור השנה בשלשה דברי רבי מאיר אמר רבא והא "עיבור" קתני? אלא אמר רבא קידוש ביום עיבור בשלשה, אחר עיבור ליכא קידוש ומני רבי אלעזר (*בן) צדוק היא דתניא רבי אלעזר *(בן) צדוק אומר * "אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו בשמים רב נחמן אמר קידוש אחר עיבור בשלשה, ביום עיבור ליכא קידוש ומני פלימו היא דתניא פלימו *אומר בזמנו אין מקדשין אותו, שלא בזמנו מקדשין אותו רב אשי אמר לעולם 'חישוב' קתני ומאי "עיבור", 'חישוב דעיבור' ואיידי דקבעי למיתני "עיבור שנה" תנא נמי עיבור חודש, חישוב חודש אין קידוש חודש לא מני ר' אליעזר היא דתניא *ר' אליעזר אומר בין בזמנו *בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו שנאמר °וקדשתם את שנת החמשים שנה-שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים: רבן שמעון בן גמליאל אומר בשלשה כו': תניא *כיצד אמר רבן שמעון בן גמליאל *בשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין, וגומרין בשבעה אחד אומר לישב ושנים אומרים שלא לישב בטל יחיד במיעוטו, שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב מוסיפין עליהם עוד שנים ונושאין ונותנין בדבר; שנים אומרים צריכה ושלשה אומרים אינה צריכה בטלו שנים במיעוטן, שלשה אומרים צריכה ושנים אומרים אינה צריכה מוסיפין עליהם עוד שנים שאין המנין פחות משבעה הני *שלשה, חמשה, ושבעה' כנגד מי? פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו רבי שמעון בן פזי ואמרי לה רבי שמעון בן פזי וחד דעימיה ומנו ר' יצחק בר נחמני חד אמר כנגד ברכת כהנים וחד אמר (א)(שלשה) כנגד שומרי הסף, חמשה מרואי פני המלך, שבעה רואי פני המלך תני רב יוסף הני שלשה וחמשה ושבעה(ב) שלשה (כנגד) שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך א"ל אביי לרב יוסף עד האידנא מאי טעמא לא פריש לן מר הכי? אמר להו לא הוה ידענא דצריכיתו *מי בעיתו מנאי מילתא ולא אמרי לכו: 'זמן נשיא צריך גדי' סימן: ת"ר *אין מעברין את השנה אלא במזומנין

רש"י

למפייס עשרים וחדא · דהא אכתי חי הוה ואגבא דחיי מחי: חישוב לא קתני · דנימא שצריך שלשה לחשב אם יעברו את החודש דבתושבנא תליא אע"פ שצריך לעברו כגון משום ירקיא ומשום מטיא אפילו הכי תושבנא בעי כדתנן במסכת ערכין (דף ח:) אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין בשנה ולא נראה לעבר יותר על שמונה אבל תשעה מעוברין לא עבדינן דאם כן קדים ואתי סיהרא תלתא יומי ומחזי שיקרא הלכך צריך לחשב תולדות הלבנה אם תקדום שלשה ימים או שנים לקביעות החדש לא מעברינן ליה דתמהי בה אינשי: קידוש לא קתני · דנימא דצריך ג' לקבל עדות החדש מפי העדים ולומר מקודש החדש: אלא עיבור החדש · משמע שצריך שלשה לומר "מעובר החדש" אמירה זו למה: לא ליקדשיה ביום שלשים · וממילא כי מקדשינן ליה למחר מיעבר החדש שעבר דיום שלשים בתריה שדית ליה: תני קידוש · ועל כל חדשי השנה קאי: והא עבור קתני · דרך 'תנא טועה בגירסא' לחסר תיבה על ידי שכחה אבל אין נחלף לתנא בין גירסת קידוש לגירסת עיבור: ביום עיבור · יום עיבור הוא יום שלשים שממנו נעשה החדש מעובר כשרוצין לעברו: קידוש ביום עיבור · כגון בחדש חסר שעבר צריך שלשה לקדש ראש חדש הבא ביום ל' לחדש שעבר: לאחר עיבור · אם עשו חודש שעבר מלא וקבעו ר"ח ביום 'ל' ואחד' אין אומרין בו "מקודש מקודש": בזמנו · ביום ל' דתולדתו ביום ל' הוא דאין חדש לבנה *פחות מכ"ט יום ומחצה ותשצ"ג חלקים: שכבר קידשוהו בשמים · ב"ד שלמעלה מאתמול: פלימו אומר בזמנו אין מקדשין אותו · שא"צ לעשות חיזוק לדבר שהרי בזמנו בא: חישוב דעבור · לחשב אם יעברוהו דאילו 'קידוש' סבר תנא דידן דלא צריך לקדושי לא מלא ולא חסר וכר"א בר' שמעון לקמן ואיידי דתני עיבור השנה דהוי נמי חישוב-דעיבור השנה והתם לא סגי דלא תני עיבור דאמירה בעי שיקדשו אדר השני לשם אדר דאי שתקי, ממילא לשם ניסן מיקבע, תנא נמי גבי חדש 'עיבור החדש' וקרייה נמי לחישוב "עיבור" ואשמעינן דחישוב בעינן אבל קידוש לא בעינן לא למלא ולא לחסר כר"א: שנים אתה מקדש · שנת של כל יובל ויובל מקדשין ב"ד לשם יובל: א' אומר לישב · א' מן השלשה אומר צריך לישב ולעיין אם צריכה לעבר שנה זו מפני האביב או התקופות או פירות האילנות כדלקמן (דף יא:): ושנים אומרים · אינו צריך להושיב ב"ד על כך שאין כאן ספק דודאי אינה צריכה לעבר: בטל יחיד במיעוטו · ולא ישבו החמשה עוד לעיין בדבר: שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב · הולכין אחר השנים ויושבין לישא וליתן אם צריכה לעבר אם לאו ומשא ומתן של עיבור צריך חמשה לפיכך מוסיפין עוד שנים ולקמן מפרש 'שלשה, וחמשה, ושבעה' כנגד מי: שנים אומרים צריכה · לעבר ושלשה אומרים אין צריכה בטלו שנים במיעוטן ועומדין והולכין להם: שנים אומרים אינה צריכה ושלשה אומרים צריכה · הולכין אחר הרוב ומוסיפין עוד שנים להשלמת המנין ומעברין: כנגד ברכת כהנים · בפסוק ראשון ג' תיבות והשני ה' ושלישי ז' תיבות: (ג) שלשה כנגד שומרי הסף כו' · כלומר אשכחנא דמלכותא דארעא שלשה ממונין וחמשה ממונין ושבעה ממונין ג' כנגד שומרי הסף בצדקיהו (מלכים ב כה) גבי גלות נבוזראדן והתם כמי משכחת חמשה מרואי פני המלך ובאחשורוש (אסתר א) אשכחן שבעה שרי פרס ומדי ועיבור שנה מעכסיסי מלכות שמים הוא ליישב סדר השנים על מכון:

תוספות

שכבר קידשוהו בשמים · י"מ דב"ד של מעלה מקדשין אותו לעולם בשעת המולד ואין נראה דאם כן בזמנו נמי כבר קדשו בשמים אלא נראה כפירוש הקונטרס בפ"ב דר"ה דביום שלשים ממתינים ב"ד של מעלה לב"ד של מטה שמא יעברו אבל יום שלשים ואחד שאי אפשר *שלא קדשו היום מקדשין אותו בשמים מן השחר והא דאמר בירושלמי רבא בר זבדא בשם רב טעמא דר' אלעזר בר' צדוק בשעה שב"ד שלמעלה רואין שאין מקדשין אותה מקדשין הן יש לייסבו כפירוש הקונטרס דהכי פירש בשעה שב"ד שלמעלה רואין שאין מקדשין אותו מלמטה ביום ל' מקדשין אותו הן מן הבוקר ביום ל"א דאין כאן ספק דודאי יקבע היום:

ואיידי דתנא עיבור שנה · פירש בקונטרס דהתם לא סגי דלא תני עיבור דאמירה בעי שיקדשו אדר השני לשם אדר דאי שתקי ממילא מיקבע לשם ניסן מה שפירש שיקדשו אדר השני לשם אדר לא דק דלשון קידוש אין להזכיר לאי תנא דלא בעי קידוש לא מלא ולא חסר ואין לומר בו מקודש מקודש והיה לו לומר שקובעין אותו לשם אדר ומה שמשמע מתוך פי' דביום שלשים קובעין אותו לשם אדר שני אין נראה דאמרינן לקמן (דף יב·) אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן אלא צריך לומר דאמירה של עיבור הייתו בשעה שגומרין השבעה שתהא השנה מעוברת קודם שלשים של אדר ובשעה שבאו עדים שראו את החדש אפילו יקבעו אותו סתם לית לן בה וממילא הוי אדר השני:

חישוב חדש אין קידוש חדש לא מני ר"א · תימה א"כ תיקשי דר' מאיר אדר' מאיר דבמתני' קתני עיבור החדש בשלשה ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ולעיל קתני בברייתא קידוש החדש ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ואין לומר דברי ר"מ דמתניתין אעיבור שנה קאי ולא אעיבור החדש מדקאמר דאיידי דבעי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חדש משמע דחד תנא תני תרוייהו:

שבעה רואי פני מלך · פירש בקונטרס דאחשורוש קאי ואין נראה שתקנו כנגד שרי העו"ג ומפרש ר"ת דהם שרי ישראל דאשכחן בסוף מלכים (ב כה) דהגלה נבוזראדן ג' שומרי הסף וה' רואי פני המלך ובסוף ירמיה (נב) כתיב ושבעה אנשים מרואי פני המלך וכן מוכח בירושלמי ומונה אותן גבי סנהדרי גדולה והכי איתא התם אית תנא תני ע"א שנאמר ויקח רב הטבחים את שלשה שומרי הסף הרי שלשה ושבעה אנשים מרואי פני המלך הרי עשר וששים איש מעם הארץ הרי שבעים ומן העיר לקח סרים אחד אשר הוא פקיד על אנשי המלחמה הרי שבעים ואחד ולמה קרא אותו סרים שיושב ומסרס בהלכה כתוב אחד אומר ה' וכתוב אחד אומר שבעה להביא שני סופרי הדיינין:

במזומנין לה מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו לי שבעה לעלייה, השכים ומצא שמונה אמר מי הוא שעלה שלא ברשות ירד עמד שמואל הקטן ואמר אני הוא שעליתי שלא ברשות ולא לעבר השנה עליתי אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי אמר לו שב בני שב ראויות כל השנים כולן להתעבר על ידך אלא אמרו חכמים אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה ולא שמואל הקטן הוה אלא איניש אחרינא ומחמת כיסופא הוא דעבד כי הא דיתיב רבי וקא דריש והריח ריח שום, אמר מי שאכל שום יצא עמד רבי חייא ויצא, עמדו כולן ויצאו, בשחר מצאו רבי שמעון בר' לרבי חייא, אמר ליה אתה הוא שציערת לאבא? אמר לו לא תהא כזאת בישראל ורבי חייא מהיכא גמיר לה מרבי מאיר דתניא מעשה באשה אחת שבאתה לבית מדרשו של ר"מ אמרה לו רבי, אחד מכם קדשני בביאה עמד רבי מאיר וכתב לה גט כריתות ונתן לה עמדו כתבו כולם ונתנו לה ור"מ מהיכא גמיר לה משמואל הקטן, ושמואל הקטן מהיכא גמיר לה משכניה בן יחיאל דכתיב ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש מקוה לישראל על זאת ושכניה בן יחיאל מהיכא גמר לה מיהושע דכתיב ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך חטא ישראל: אמר לפניו: רבש"ע מי חטא אמר לו וכי דילטור אני, לך הטל גורלות ואיבעית אימא ממשה דכתיב עד אנה מאנתם: ת"ר משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול, פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריה ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה (כמשה רבינו) אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא, שוב פעם אחת היו מסובין בעליה ביבנה ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של הלל אף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון, וישמעאל לחרבא, וחברוהי לקטלא, ושאר עמא לביזא ועקן סגיאן עתידן למיתי על עלמא, ועל יהודה בן בבא בקשו לומר כן אלא שנטרפה שעה שאין מספידין על הרוגי מלכות: ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם כן ירצה נשיא ומעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות אצל שלטון אחד שבסוריא ושהה לבא ועיברו את השנה על מנת שירצה רבן גמליאל וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני נמצאת שנה מעוברת: תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים, ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו אבל לא מפני השלג ולא מפני הצינה ולא מפני גליות ישראל שלא עקרו ממקומן: ת"ר אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים ולא מפני הגוזלות שלא פירחו אבל עושין אותן סעד לשנה כיצד רבי ינאי אומר משום רבן שמעון בן גמליאל מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא דערקין וזימנא דאביבא לא מטא ושפרת מילתא באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין: מיתיבי כמה עיבור השנה שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר חדש: אמר רב פפא רצו חדש רצו שלשים יום, תא חזי מאי איכא בין תקיפאי

רש"י

במזומנין לה · שהזמין הנשיא מבערב: השכימו לי · מחר ז' לעלייה המיוחדת לישב בה בית דין: ולא לעבר שנה עליתי · להצטרף עמהם עכשיו: אלא ללמוד · תורה מהם היאך תעשו: מחמת כיסופא עבד · שלא יכירו מי היה העולה שלא ברשות וילבינו פניו: שליפרח נלבא · שאכלה השום ונדף הריח: מי שאכל השום · שאוכל השום בבואו לבית מדרשו אלא כדי שלא להלבין פניו של אוכל השום יצאתי כדי שיצאו כולם ולא יביטו מי הוא: משמואל הקטן · כדאמרן: אנחנו מעלנו · והוא לא נשא נכרית, והכניס עצמו בכלל שלא להלבין פניהם: מיהושע · ממעשה דיהושע שלא רצה הקדוש ברוך הוא לגלות לו מי הוא החוטא והכניס את כולן בכלל שנאמר "חטא ישראל" במעשה דעכן: דילטור · רכיל: מאנתם · כולן בכלל והרי כולן לא יצאו ללקוט אלא מקצת דכתיב (שמות טז) יצאו מן העם ללקוט וגו': משמתו נביאים כו' · משום שמואל הקטן נקט לה הכא: אף הוא · הוכיח סופו שראתה עליו שכינה שנתנבא בשעת מיתתו: שמעון וישמעאל לחרבא · רשב"ג הנשיא ורבי ישמעאל בן אלישע כ"ג יהרגו בחרב: וחברוהי · כגון ר"ע ורבי חנינא בן תרדיון: לקטלא · לשאר מיתות: ר"ע במסרקות של ברזל בפרק הרואה (ברכות דף סא:) ר' חנינא בשריפה במסכת ע"ז (דף יח.): לומר כן · אותו הספד: אלא שאין מספידין על הרוגי מלכות · מפני יראת המלך מיהרו לקוברן: ליטול רשות · לדבר על עסקי ציבור: מפני הדרכים · שנתקלקלו בימות החורף ומפני הגשמים ועדיין לא נתקנו ולא יוכלו עולי רגל לבא: תנורי פסחים · שצולין בהם פסחיהם ונמוקו בגשמי החורף וצריכין חמה להתייבש: ומפני גליות ישראל · בני הגולה הרחוקים ונשמע לבית דין שנעקרו ממקומן לעלות לרגל לעשות פסחיהם ועדיין לא הגיעו שאם לא יעברוה *לא (ירגילו) לבא בפסח: לא מפני השלג · שלא יחדלו בכך מלבוא: גדיים וטלאין · שהן דקין אין מעברין עליהן כדי שיגדלו ויעשו מהם פסחים שהרי יכול להקריב קטנים: גוזלות · שצריכין לקיני יולדות שבכל א"י וכן זבין וזבות שכולן מביאין קיניהם עד עלותן לרגל אעפ"כ אין מעברין על כך שיכולין להביא בני יונה, שכשרים כשהם קטנים: אבל עושין אותן סעד · סייג וסמך לדבריהם לעבר את השנה אם צריכה לעבר מפני אחד מן הדברים שמעברין עליהן כגון על האביב ועל פירות האילן ותמרי' לקמן על שתים מהן מעברין ועל א' מהן אין מעברין הללו גדיים וטלאים וגוזלות נעשו סעד ומצטרפין לאחד מהן ומעברין: וזימנא דאביבא לא מטא · הוא אחד מן הסימנים שמעברין עליהם כדלקמן: חדש · כ"ט ימים:

תוספות

בת קול · יש אומרים שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין *לכך קורין אותו בת קול: מפני הדרכים והגשרים · והאי דלא חשיב ג' סימנין דלקמן משום דעל שנים מהן מעברין אבל הני אפילו אחד מהני מעברין ובברייתא דבסמוך גבי גדיים וטלאים וגוזלות שלא פרחו נמי לא חשיב להו משום דאהנך דבסמוך אפי' שנים מהם אין מעברין עליו אלא שעושין אותו סעד עם אחד מג' סימנים: ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן · משום דהנך דיתבי בא"י אין צריך לעבר דאפי' האחרון יכול להגיע מר"ח ניסן עד פסח כדתניא פ"ק דתענית (דף י·) גבי שאלת גשמים ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת: רשב"ג אומר חדש · הכא משמע דחדש סתם הוא חדש חסר וכן בפרק המדיר (כתובות דף נז·) גבי חדש מלא וחדש חסר איכא בינייהו וקשה דבסוף החולץ (יבמות דף מח: ושם) אמרינן ירח שלשים ימים שלשים וכן בפרק קמא דנזיר (ה· ושם) פריך והיאך שלשים כדכתיב עד חדש ימים וי"ל דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד א"נ הכא ובהמדיר דקאמר ת"ק שלשים מוכחא מילתא דאידך תנא חדש חסר: (וע"ע תוס' כתובות נז· ד"ה רבי):

רבינו חננאל

במזומנים לה מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו שבעה לעליית עלה ומצא שמונה · אמר מי שעלה שלא ברשות ירד אמר שמואל הקטן אני עליתי שלא ברשות ולא לעבר עליתי אלא ללמוד הלכה הוצרכתי כל המשכימין המקדימין ונכנסין בעלייה מן המזומנין והעולה אח"כ הוא העולה שלא ברשות כי רבן גמליאל לא הרשה לעלות אלא ז' ונכנס אחד שנכנסו הז' שמיני · ולא שמואל הקטן היה אלא אחר היה ולא היה אלא לא רצה לבוותו ופי' בירושלמי שלא עיברוה באותו היום אלא הפליגו אותו היום בדברי תורה ועיברוה ביום אחר · ושמואל הקטן עשה כך שלא להתבייש העולה שלא ברשות · שלמד שמואל ממשכניה בן יחיאל ושכניה למדה מיהושע · וכן מצינו בר' חייא שעמד ויצא ממושבו של ר' כאשר שמע לו שאמר מי שאכל שום יצא ולאו כי ר' חייא הוא שאכל שום אלא שלא להתבייש מי שאכלו · ור' חייא למד מר' מאיר ור' מאיר למד מזה המעשה של שמואל הקטן ושמואל למד משכניה ושכניה מיהושע · כלומר לא ביקש הקב"ה לפרסם החוטא אלא ע"י גורלות: פי' דילטור רכיל: ת"ר משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוה"ק מישראל · ועדיין היו משתמשים בב"ק ניתנה עליהן ב"ק מן השמים יש בן אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך נתנו חכמים עיניהן בהלל הזקן וכשמת אמרו עליו הי עניו הי חסיד מתלמידיו של עזרא · וכן עוד ניתנה עליהן בת קול בענין הזה ונתנו חכמים עינידם בשמואל הקטן · וכשמת אמרו עליו הי עניו הי חסיד תלמידו של הלל ואף על רבי יהודה בן בבא ביקש לומר כן אלא שנטרפה שעה כו' · אף הוא שמואל הקטן אמר בשעת מיתתו בענין נבואות · שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא כו': ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם ירצה נשיא · ומעשה ברבן גמליאל שהלך אצל השלטון כו' · ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה לכך [מפני הדרכין ומפני הגשרין ומפני תנורי פסחין ומפני גליות שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו אבל לא מפני השלג ולא מפני הצינה ולא מפני גליות שלא נעקרו ממקומן]· ותניא כי הא דת"ר משום רשב"ג מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואמריא דערקין וזימנא דאביבא לא מטא שפרת מלתא באנפאי

עין משפט נר מצוה

פז א ב מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הלכה י והלכה יב:
פח ג מיי' שם הל' ה:
פט ד מיי' שם הלכה ו:
צ ה מיי' שם הלכה ו:
צא ו מיי' שם הל' ח:
צב ז מיי' שם הל' יג:

גליון הש"ס

גמרא וכשמת אומרים עליו. כעין זה בברכות דף ו ע"ב וכרכינו יונה שם: תוספות ד"ה בת קול וכו' לכך קורין אותו ב"ק · עיין תוי"ט פרק ס"ו מ"ה מכות ו דיכשות: ד"ה רשב"ג וכו' וי"ל דלשון תורה לחוד · עיין תענית דף כט ע"א ברש"י ותוספות שם:

צא א מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' ב ועיין בכסות ברמ"ס:
צב ב מיי' שם הל' ד:
צג ג ד ה ו מיי' שם הלכה יג:
צד ז מיי' שם פ"ד הלכה ח:
צה ח מיי' שם פ"ד הלכה טו:

תקיפאי קדמאי לענותני בתראי דתניא *מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית והיה יוחנן סופר הלז עומד לפניו ושלש איגרות חתוכות לפניו מונחות אמר לו טול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלילאה עילאה ולאחנא בני גלילאה תתאה שלומכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא ממעטנא דזיתא וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני דרומא שלומכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא מעומרי שיבליא וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלוותא בבבל ולאחנא דבמדי ולשאר כל גלוותא דישראל שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא *ערקין וזמנא דאביבא לא מטא ושפרא מילתא באנפאי ובאנפי חביריי ואוסיפית על שתא דא יומין תלתין: דילמא בתר דעברוהו: תנו רבנן *על שלשה דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מהן מעברין ועל אחד מהן אין מעברין ובזמן שאביב אחד מהן הכל שמחין רבי שמעון בן גמליאל אומר על התקופה איבעיא להו על התקופה שמחין או על התקופה מעברין תיקו: *ת"ר על שלשה ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן והגליל על שתים מהן מעברין ועל אחת מהן אין מעברין ובזמן שיהודה אחת מהן הכל שמחין שאין עומר בא אלא מיהודה ת"ר *אין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עיברוה בגליל מעוברת העיד חנניה איש אונו אם עיברוה בגליל אינה מעוברת א"ר יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מאי טעמא דחנניה איש אונו אמר קרא °לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דרישה שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום ת"ר אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת ואין מקדשין את החדש אלא ביום ואם קידשוהו בלילה אינו מקודש א"ר *אבא מאי קרא °תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה וכתיב כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב *מה משפט ביום אף קידוש החדש ביום ת"ר *אין מעברין את השנה

בשני

ממעטני דזיתא · מה שהקשתי על פירוש הקונטרס בסוף כירה (שבת מז: ד"ה בגלילא) והמולית יין (שם. מה·) מפורש שם: **מן** עומרי שיבליא · והא דתניא בפרק בתרא דמעשר שני (מ"ח) אמר ר' יהודה בראשונה היו שולחין אצל · בעלי הבתים שבמדינה מהרו והתקינו פירותיכם עד שלא הגיע שעת ביעור עד שבא ר' עקיבא ולימד כל פירות שלא באו לעונת מעשרות פטורים מן הביעור הכא ר"ג קודם לרבי עקיבא היה: **בתר** דעברוהו · פירוש והיה לו חבר ר' אלעזר בן עזריה שהיה נשיא עמו לכך אמר באנפי חבראי: **או** דילמא מעברין · פירש בקונטרס משום דתקופה דאורייתא כדכתיב (שמות לד) חג האסיף תקופת השנה וקשה דאביב נמי דאורייתא כדכתיב (דברים טז) שמור את חדש האביב וכן פירות האילן (שמות כג) וחג הקציר בכורי מעשיך ונראה דהיינו טעמא דתקופה משום דאי אפשר לעשות בה אבל בפירות האילן ובאביב עבידי דטעו בהו: **אין** מעברין השנה אלא ביהודה · והא דר' עקיבא עיבר השנה בנהרדעא בריש פרק האשה שלום (יבמות דף קכב. ושם) ובנהרדעא מתולה לארץ שאני רבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ ישראל כדאמרינן בסוף ברכות (דף סג·) וא"ת והא אמרינן בזה בורר (לקמן דף כו· ושם) ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר השנה בעסיא ועסיא חוצה לארץ כדמוכח בחזקת הבתים (ב"ב דף נו· שם) דאמר כל שהראה הקב"ה למשה חייב במעשר למעוטי עדרסקים עסיא ואספמיא ואין לומר דלא הניחו כמותם דהא ר"ל קרי להו רועי בקר ויש לומר דעיבורא דהתם היינו חישוב בעלמא כמו ועיבר ג' שנים זו אחר זו דרבי עקיבא לקמן (דף יב.) דאותו ב"ד ישבו וקבעו בארץ ישראל תדע דהתם שנה שביעית היתה ותניא לקמן דאין מעברין בשביעית וא"ל דר' עקיבא הושבנא בעלמא עבד בנהרדעא אלא דאדרבי עקיבא שלא הניח כמותו סמכו ואדר"ש בן יהוצדק לא סמכו והדור עבוד חושבנא דבברכות (דף סג.) משמע מעובדא דחנניה דקביעות ממש עבד ובירושלמי אמרינן בהדיא דכשאין יכולין לעבר אותה בארץ ישראל מעברין אותה בחוצה לארץ ירמיה יחזקאל ברוך בן נריה עיברו בחוץ לארץ והדר מייתי עובד' דחנניה וקשה קצת דבברכות (סג:) נפקא לן מדכתיב כי מציון תצא תורה וגו' והכא מייתי מלשכנו תדרשו*): ראויה

*[ועי' תוספות שבועות לא: ד"ה וזוהם]

סקיפי קמאי · רבן גמליאל שהיה נוהג שררה וזורק מורא בתלמידים כדאמרינן בבכורות (דף לו·) ובברכות (דף כז:) ובראש השנה (דף כה·) דצעריה לר' יהושע ואפ"ה קתני ביה ושפרא מילתא באנפאי ובאנפי חבראי ורבן שמעון בריה דהוה מעינותני בתראי כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף סה·) לא אמר באנפי חבראי: **דזמן ביעורא מטא** · שנה שלישית או ששית לשמיטה כל מי שיהיו מעשרותיו של שנה ראשונה ושניה חייב לבערן עכשיו: תרומה ניתן לכהן, ומעשר ראשון ללוי, ומעשר עני לעני, ומעשר שני מתבער בכ"מ שהוא שאם לא העלהו לירושלים קודם פסח היה מבערו ערב פסח ומתודה בערתי הקודש: **ממעטני זיתא** · מקום קיבוץ הזיתים להתחמם זה על זה בגליל הוי זיתים מרובין ובדרום חטים מרובין, גליל, ודרום: מא"י הן ואין צריך להודיען על העיבור שקרובים הן לב"ד אבל לבני גולה שרחוקים מא"י צריך להודיעם על העיבור שלא יאכלו חמץ בפסח: **דילמא בתר דעברוהו** לרבן גמליאל מנשיאותו נעשה עניו: **על האביב** · אם לא בישלה התבואה מעברין דקרא כתיב (שמות יג) בחדש האביב ואית דמפרשים לפי שאין להם מהיכן להקריב העומר וקשה לי דאמרינן לקמן על שלש ארצות מעברין את השנה על שתים מהן מעברין ואם בישלה תבואה ביהודה ולא בישלה בעבר הירדן ובגליל מעברין השנה ואי טעמא משום עומר הוא הרי בישלה התבואה ביהודה: **ועל פירות האילן** · אם מתאחר בישולם יותר מזמן העצרת מעברין שעצרת זמן הבאת ביכורים דכתיב (במדבר כח) וביום הביכורים ואם לא יביאם בבואו לרגל צריך לטרוח ולעלות פעם אחרת: **ועל התקופה** · כגון על תקופת תמוז שמתעכבת ונמשכת שאין תקופת תשרי נופלת עד עבור החג, מעברין, דנפקא לן לקמן מקרא כגון על תקופת טבת שנמשך ומגיע עד ט"ז בניסן שהבאת העומר דילה בתוך תקופת טבת מעברין לדחות את המועדות כדלקמן (דף יג:): **ובזמן שאביב אחד** · מן השנים שמתעברת שנה עליהן הכל שמחין שאין חוששין בדחיית הפסח לפי שאין התבואה ראויה ואין איסור חדש נוהג עליהם אבל כשאביב ראוי ליקצר והשנה מתעברת על הפירות והתקופות עגמין שזמן איסור חדש נוהג עליהן: ה"ג רשב"ג אומר על התקופה ול"ג אף: **איבעיא להו על התקופה שמחין** · שאם התקופה נופלת כתיקונה בתחלת תשרי והם מעברין השנה בשביל דברים אחרים ודוחין את החג בתוך ימות החורף חודש גמלאו עולי רגלים מלספרין בגשמים לפי שהעיתים הולכין אחר תקופת החמה לפיכך כשהיא צריכה לעבר על פירות האילן חה מצטרף עמו היו שמחין או דילמא על התקופה לחודה מעברין ומפני שעיבורה מן התורה אתא רשב"ג למיפלג: **על שלש ארצות** · שלא הגיע אביב שלהן או שרואין ב"ד שמתאחר בהן זמן בישול פירות האילן מעברין, שלשתן מא"י הם: **על שתים מהן** · אפילו על עבר הירדן והגליל מעברין דהואיל וברובה דא"י לא מטא אביב לא קרינן ביה חדש האביב ועל אחת מהן אין מעברין אפילו לא הגיע ביהודה והגיע בעבר הירדן והגליל אין מעברין דהואיל ומביאין עומר מעבר הירדן או מגליל דתנן במנחות (דף סה:) כרמל רך ומלא בעינן מיהו תמרו אין מביאין עומר אלא מן הקרוב לירושלים דהיינו יהודה, לא ביכר הקרוב לירושלים מביאין אותו ממקום רחוק ומעשה שבא עומר *מגגות צריפין ס' ושתי הלחם מבקעת עין סוכר: **ובזמן שיהודה אחד** · מן המעוברות הכל שמחין לפי שאין עומר בא להיות מצוה מן המובחר אלא מיהודה הלכך אם בישל ביהודה ועיברוה בשביל השתים כשמגיע זמן העומר כבר יבשו תבואות שביהודה ולא רך ומלא בעינן וצריך להביאו משאר ארצות *ועוד שאם ביכר יהודה ורואין ליבור שראוי להביא העומר וב"ד מעברין בשביל השתים מאריכין עליהם זמן איסור חדש קשה להם הדבר אבל בשלא ביכר יהודה ובאחת מהשתים, אין קשה להם אע"פ שראוי להביא מהג' לפי שמצותו להביא מיהודה: **אין מעברין את השנה אלא** · בב"ד הקבוע ביהודה: **שכנו של מקום** · ירושלים והוא ביהודה: **שהחדש מתכסה בו** · שהלבנה אינה נראית בגליל לכל העולם דכתיב חדש בכסה: **הוי אומר זה ראש השנה** · שחגה בר"ח חדש הוא אבל שאר חגים באמצע החדש הם וכתיב כי חק כלומר חק שישראל שוטין בלותו חג דהיינו קידוש החדש הרי הוא כמשפט ומשפט ביום דכתיב ביום הנחילו את בניו כדדרשינן באחד דיני ממונות (לקמן דף לד:):

רבינו חננאל

[illegible] ... על שתים מהן מעברין (ועל אחת מהן מעברין) ועל אחת מהן אין מעברין ובזמן שארץ יהודה אחת מהן הכל שמחין לעבר שאין עומר בא אלא מיהודה: ת"ר אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת ואין מקדשין את החודש אלא ביום ואם קידשוהו בלילה אינו מקודש · שנאמר תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחודש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה פי' אין מזכירין בר"ה ובראשי חדשים לא ... [illegible] ... משפט ביום ... קידוש ביום: ת"ר אין מעברין את השנה

בשני רעבון תניא *רבי אומר °ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים (א) לחם שעורים וגו׳ ואין לך קלה בכל ארץ ישראל לבשל פירותיה יותר מבעל שלישה, ואף על פי כן לא בכרה אלא מין אחד, שמא תאמר חטים תלמוד לומר "שעורים" שמא תאמר לפני העומר? תלמוד לומר °תן לעם ויאכלו, אחר העומר היה, אמור מעתה ראויה היתה אותה שנה שתתעבר ומפני מה לא עיברה אלישע, ששנת בצורת היתה והיו הכל רצין לבית הגרנות ת״ר *אין מעברין את השנה לפני ראש השנה ואם עיברוה אינה מעוברת אבל מפני הדחק מעברין אותה אחר ראש השנה מיד ואעפ״כ אין מעברין אלא אדר

איני והא שלחו ליה לרבא: זוג* בא מרקת ותפשו נשר ובידם דברים הנעשה בלוז ומאי נינהו תכלת, בזכות הרחמים ובזכותם °יצאו בשלום ועמוסי ירכי נחשון בקשו לקבוע נציב אחד ולא הניחן ארומי הלז אבל בעלי אסופות נאספו וקבעו לו נציב אחד בירח שמת בו אהרן הכהן? חשובי מחשבי, גלויי לא מגלו. מאי משמע דהאי "נציב" לישנא דירחא הוא דכתיב °ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת (*אנשיו) חדש בשנה והכתיב °ונציב אחד [אשר] בארץ רב יהודה ורב נחמן חד אמר אחד ממונה על כולם וחד אמר כנגד חדש העיבור ת״ר *אין מעברין את השנה לא משנה לחברתה ולא שלש שנים זו אחר זו, אמר רבי שמעון מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים ועיבר שלש שנים זו אחר זו, אמרו לו *משם ראיה ב״ד ישבו וקבעו אחת אחת בזמנה תנו רבנן *אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית, אימתי רגילין לעבר ערב שביעית *של בית רבן גמליאל היו מעברין במוצאי שביעית ובפלוגתא דהני תנאי דתניא *אין מביאין ירק מחוצה לארץ ורבותינו התירו מאי בינייהו? אמר רבי ירמיה חוששין לגושיהן איכא בינייהו. *תנו רבנן אין מעברין את השנה מפני הטומאה רבי יהודה אומר מעברין, אמר רבי יהודה מעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה ובקש רחמים על עצמו דכתיב °כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבולון לא הטהרו כי

רש״י

בשני רעבון. לפי שכלה התבואה וצריכין לאכול מן החדש: לחם ביכורים. לחם אביב משמע שעכשיו היה מבכר סיו. שהן אפילות לכך נתאחרו לבשל עד אחר הפסח תלמוד לומר לחם שעורים: ושמא תאמר לפני העומר היה. תלמוד לומר תן לעם ויאכלו מלמד שקרב העומר והותר החדש: אמור מעתה ראויה היתה אותה שנה להתעבר. על האביב שכשהגיע ניסן עדיין לא היה רוב אביב דהא לאחר ששה עשר בניסן לא ביכרו אלא שעורין ולא קרינא ביה "חדש האביב": ששנת בצורת היתה. בקראי משכחת לה: אין מעברין. אין יושבין ב״ד קודם ראש השנה לעיין ולומר תתעבר שנה זו בשני אדרים מפני שיש שכחה בדבר קודם שיגיע ומזלזלי בחמץ: אבל מפני הדחק. שמא לא יהא שם ב״ד מופלא סמוך לאדר או שמא יבא המלך אדומי ויעכב על ידן, מעברין אותה ומודיעין לגולה אחר ר״ה מיד שעיברוה: ואעפ״כ אין מעברין. אותה בשני חדשים אחרים אלא כשיגיע אדר יעשו שני אדרים: זוג. שני תלמידי חכמים: בא מרקת. °טבריא: ותפשו נשר°. חיל פרסיים: דברים הנעשים בלוז. תכלת בלוז עושין אותה כדאמרינן בסוטה (דף מו:) היא לוז שצובעין בה תכלת: עמוסי ירכי נחשון. נשיא שבארץ ישראל שהוא מזרע נחשון בן עמינדב ראשון לנשיאים: בקשו לקבוע נציב אחד. בקשו להוסיף חדש אחד על השנה לעברה: ולא הניחן אדומי הלז. מלכות הרשעה גזרה גזירה עליהן: בירח שמת בו אהרן. בחב אלמא מפני הדחק מעיינין בעיבור שנה לפני ראש השנה: גלויי לא מגלו. עד לאחר ראש השנה שלא ישכחו בני הגולה: נציבים. ממונים: חדש בשנה. יהיה על כל אחד לכלכל: כנגד חדש העיבור. בשנה מעוברת היה אותו נציב מכלכל בחדר השני: משנה לחברתה. אם שנה הבאה צריכה לעבר אין מעברין שנה זו מפני צרכי שנה הבאה אלא הצריכה תתעבר: ולא שלש שנים זו אחר זו. שח״כ משתעת השנים מתיקונם ובא לו ניסן השלישי באמצע הקיץ: ב״ד ישבו וקבעו כל אחת ואחת בזמנה. ולא עיברו ג׳ שנים רצופות ולא זו אחר זו היו אלא מפני שר״ע חכם גדול היה ובקי בעיבור השנה והוא עומד ליהרג בא ב״ד וישבו עמו ועייני בעיבור ג׳ שנים *ולא רצופות אלא כל אחת בזמנה דהא אמרינן מפני הדחק חשובי מחשבינן גלויי לא מגלינן לשנה אחרינא ולא ג׳ שנים זו אחר זו תנא קמא נמי בהא קאסר שלא יעייני בעיבור שלש שנים זו אחר זו בישיבה אחת ואפילו לעברן בזמנן: משם ראיה בית דין ישבו. אחרי כן בכל שנת עיבור ועיבור וקבעוה ולא סמכו על אותו מנין אלא לפי שהיה רבי עקיבא חכם גדול פייסו בשלשתם בימיו: לא בשביעית. לפי שמאריכין עליהן איסור עבודת קרקע: ולא במוצאי שביעית. בשמינית לפי שכלה הישן מאריכין עליהן איסור החדש: בערב שביעית. להוסיף להם חדש לעבודת קרקע: של בית רבן (שמעון) מעברין במוצאי שביעית. ואין חוששין אם כלה הישן דקסבר מביאין ירק ותבואה מחולה לארץ לארץ ישראל מאותה שחרשו וזרעו בשביעית והתירם עומר של שביעית: מאי בינייהו: במאי פליגי: חוששין לגושייהו. שמא יביא עמה מגוש ארץ העמים שמטמא באהל ויטמא טהרות של ארץ ישראל: מפני הטומאה. כגון שהיה נשיא חולה ואמדוהו למות ערב הפסח או (*שני) ימים קודם ויהיו טמאים או שהיה רובן טמאים בסוף אדר וכלתה אפר הפרה ואינן יכולין למצוא עכשיו פרה אדומה אין מעברין בכך אלא יעשו בטומאה: שעיבר את השנה מפני הטומאה. שנטמאו בימי אחז אביו מעבודה זרה שלא חששו לתורה והיה חזקיהו מחזירן למוטב וידע שלא יספיקו כולן לבא וליטהר עד הפסח ועיבר השנה: ובקש רחמים על עלמו. שימחל לו העון ולקמן פריך הו״ל ואמר רבי יהודה מעברין למה ביקש רחמים על עלמו:

תוספות

ראויה היתה אותה שנה שתתעבר. וא״ת מנ״ל דילמא אביב הוא דלא הוה אבל פירות האילן ותקופה הוו כתיקונן ואמרינן דעל אחד מהן אין מעברין וי״ל דמסתמא כיון דבעל שלישה הקלה שבארץ ישראל לא ביכרה אלא מין אחד ש״מ דפירות האילן נמי לא הוו וא״ת ודילמא ביהודה הוא דלא הוו אבל בעבר הירדן ובגליל הוו וי״ל דהא נמי שמעינן מבעל שלישה שהיא הקלה שלא ביכרה: ומפני מה לא עיברה אלישע. וא״ת ומנא לן דלא עיברה וי״ל דא״כ היאך דעיברה אי אפשר שלא היו מוציאין (ב) בכמה מינין אחר העומר: אין מעברין אלא אדר. וכל שאר החדשים אין מעברין דכתיב (אסתר ג) לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ואי מעברין אחת משאר החדשים לא הוי אדר שנים עשר:

לא משנה לחברתה. פי׳ בקונטרס שנה זו שאינה צריכה להתעבר אין מעברין כדי לתקן שנה הבאה ואין הלשון משמע כן אלא נראה דמיירי לחשב דאין מחשבין בשנה זו על שנה שלאחריה ואע״ג דלא מגלין מ״מ אין מחשבין לסמוך על אותו חשבון שלא לעשות חשבון אחר:

ולא שלש שנים זו אחר זו. פירוש רצופות שלא יבא ניסן ופסח באמצע הקיץ כדפי׳ בקונטרס וק״ק דמאי אריא שלש אפי׳ שתים נמי ועוד דקאמר ר׳ שמעון מעשה בר׳ עקיבא שעיבר ג׳ שנים רצופות ורבנן מהדרו ליה: ב״ד ישבו וקבעו כל אחת בזמנה פי׳ ולא רצופות היו, ואין הלשון משמע כן, ונראה כלשון אחר שפי׳ בקונטרס "דאין מעברין ג׳ שנים" היינו שאין קובעין בפעם אחת להיות שלש שנים מעוברות כל אחת בזמנה *ולפי׳ זה לא יתכן מה שפירש משנה לחבירתה דמשמע דמודה ר״ש ברישא:

חוששין לגושיהן. פי׳ הקונטרס דמטמא באהל וקשה דתניא במסכת אהלות (פ״ב משנה ג) דגוש הבא מארץ העמים מטמא במגע ומשא אבל לא באהל והא דמשמע בפ״ק דשבת (דף טו: ושם) ובנזיר (דף נד: ושם) דמטמא באהל היינו דווקא בארץ העמים אבל אם הביא מעפרה לארץ ישראל לא מטמא באהל לכן צריך לומר דהכא דחיישינן לגושיהן היינו שלא יטמאו במגע ומשא:

שעיבר השנה מפני הטומאה. פי׳ בקונטרס שניטמאו בע״ז דע״ז (ג) מטמא בפרק ר׳ עקיבא (דף פב:) כמת אע״ג דטומאת ע״ז מדרבנן מאותה שעה שמא גזרו עליה דהא דריש ליה התם מקראי דדברי הקבלה ובירושלמי אמר דגולגלתו של ארונה היבוסי מצאו תחת המזבח ותימה שהרי (בס״ו) היו יכולין ליטהר ולמה עיברוה והא סגי בהזאת שלישי ושביעי ואפר פרה לא היו חסרים דכל בית ראשון עמד להם אפר פרה דמשה כדאמר (פ״ה פרק ג משנה ה) דשניי׳ עשה עזרא ושמא לא היה להם הדבר מזומן ליטהר: כהן

רבינו חננאל

בשני רעבון דתניא היה ר׳ מאיר אומר ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם שעורים וגו׳ ומפני מה לא עיברה אלישע מפני כי שנת בצורת היתה והכל רצין אחר הגרנות ואין חשבון בני אדם בתבואה חדשה אלא בחשבון החדשים שבכל שנה ושנה ואם תעבר יתרחק חדש הגרנות וישבר לב בני אדם כי אומרים עדיין נשאר עד הגרנות כך וכך ומייקרין השער לפיכך אין מעברין: זוג בא מרקת פי׳ שני תלמידי חכמים באו מטבריא כדגרס׳ במגילה רקת זו טבריא ותפשן נשר . יש מי שאומרים עכבן המלך כי נשר הוא מלך. כדכתיב הנשר הגדול. ויש מי שאומרים עיכבן הספר הנעשר מן השמים וכידן דברים הנעשים בלוז היא תכלת וציצית ובזכותם יצא מידם הות והוא לשלום בלא היזק ועמוסי ירכי נחשון כלומר נשיאי בני דוד המתייחסין מזרע נחשון ביקשו לעבר ולהוסיף חודש על שנה זו ולא הניחם אדומי זה כלומר מנעם שר אדום המושל עליהן אבל בעלי אסופות והן החכמים כדכתיב דברי חכמים כדרבנות וגו׳ נאספו וקבעו להם נציב אחד בירח שמת בו אהרן. כלומר אעפ״כ נתקבצו החכמים וקבעו עיבור בירח אב הוא החודש החמישי ירח שמת בו אהרן הכהן. הנה החכמים עיברו השנה בחודש אב קודם ר״ה ב׳ חדשים ואיך שנו בחיצונה ואם עיברוה לפני ר״ה אינה מעוברת ופרקינן חשובי מחשבי קודם ר״ה ולא מגלו אלא אחר ר״ה. תוב מקשינן והא דתנינן אין מעברין משנה לחברתה. מעשה בר׳ עקיבא שעיבר ג׳ שנים זו אחר זו ואמרו חכמים לר׳ שמעון משם ראיה מפני שב״ד יושבין ומחשבין אחת אחת בזמנה. פי׳ אע״פ שהורה ר׳ עקיבא לעבר ג׳ שנים זו אחר זו לא נגמר הדבר אלא בישיבת ב״ד בכל שנה ושנה וקבעתם לה בעיבור כגון זו שהסכימו לעברה בחודש אב ולא גילו הדבר אלא אחר ר״ה. ויש להקשות והלא שנינו אין מעברין ג׳ שנים זו אחר זו איך עיברו חכמים בהוראת ר׳ עקיבא ג׳ שנים זו אחר זו פי׳ מפני שסוד העיבור בנוי לעבר בכל מחזור של י״ט שנה ז׳ שנים מעוברות כדי להשוות שנת הלבנה לשנת החמה. ושלא להוסיף ושלא לגרוע על ז׳ שנים מעוברות וחל להיות באותה העת י״ד למחזור שהיא שנת עיבור רעבון ולא עיברוה ושנת פ״ו היתה

עין משפט נר מצוה

צח א ב ג מיי׳ פ״ד מהל׳ קידוש החדש הל׳ יג:
צט ד ה מיי׳ שם הל׳ טו:
ק ו מיי׳ שם הלכה ו וס״ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יז:
קא ז מיי׳ שם:

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ לחם בכורים עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלונו וגו׳ ואין לך: (ב) תוס׳ ד״ה ומפני וכו׳ שלא היו מוליאין כמה מינין: (ג) ד״ה שעיבר וכו׳ כמת דע״ז בפ׳ ר׳ עקיבא דף פב:

מסורת הש״ס

היה ר׳ מאיר אומר כל״ג ע״ג · [ר״ה ז. תוספ׳ פ״ב] · [פי׳ על מאמר זה עי׳ ערוך ערך זג ג] · [תוספתא פ״ב] · [שבת כט: ונזיר] · [תוספתא שם וש״נ] · [מדרש רבה פ״ה]

שביעית ושנת י״ו מוצאי שביעית ולא עיברו בהן נמצא שלא עיברו בכל המחזור אלא [illegible] לפיכך עיברו אותן ג׳ שנים זו אחר זו למלאות ז׳ שנים מעוברות במחזור: ת״ר אין מעברין לא משנה לחברתה [illegible]

גליון הש״ס גמ׳ יצאו בשלום. בערוך ערך זג בא מרקת: רש״י ד״ה בא מרקת וכו׳ [illegible]

כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל חזקיהו עליהם לאמר ה' הטוב יכפר בעד. רבי שמעון אומר אם מפני הטומאה עיבורה מעוברת אלא מפני מה ביקש רחמים על עצמו? שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן. ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני: אמר מר רבי יהודה אומר מעברין אלמא אית ליה לרבי יהודה טומאה דחויה היא בציבור והא תניא ציץ בין שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו מרצה דברי רבי שמעון ר' יהודה אומר עודו על מצחו מרצה אין עודו על מצחו אינו מרצה, א"ל ר' שמעון כהן גדול ביום הכיפורים יוכיח שאינו על מצחו ומרצה, אמר לו רבי יהודה הנח ליום הכיפורים שטומאה הותרה בציבור ולטעמיך תיקשי לך היא גופה ר' יהודה אומר מעברין ואמר ר' יהודה מעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה וביקש רחמים על עצמו אלא חסורי מחסרא והכי קתני אין מעברין את השנה מפני הטומאה ואם עיברוה מעוברת רבי יהודה אומר אינה מעוברת ואמר רבי יהודה וכו' אי הכי ר' שמעון אומר אם מפני הטומאה עיברוה מעוברת היינו תנא קמא? אמר רבא לכתחלה איכא בינייהו תניא נמי הכי אין מעברין את השנה מפני הטומאה לכתחילה ר' שמעון אומר מעברין, אלא מפני מה בקש רחמים על עצמו? שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן: אמר מר שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן ולית ליה לחזקיה החודש הזה לכם זה ניסן ואין אחר ניסן? טעה בדשמואל דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן ואיהו סבר הואיל וראוי לא אמרינן תניא נמי הכי אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן: רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני היכי דמי? אמר רב אשי כגון שהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורים, ונשים משלימות לטהורים ועודפות עליהם, מעיקרא סבר נשים בראשון חובה דהוו מיעוטן טמאים ומיעוטן מידחו לפסח שני ולבסוף סבר נשים בראשון רשות דהוו להו טמאים רובא, ורובא לא מדחו לפסח שני: גופא אמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן עיבורה מאי? אמר עולא אין מקדשין את החדש, קידשו מאי? אמר רבא בטל העיבור רב נחמן אמר מעובר ומקודש א"ל רבא לרב נחמן מכדי מפוריא לפיסחא תלתין יומין הוו ומפוריא (א) דרשינן בהלכות הפסח דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות וכי מטי ריש ירחא מרחקין ליה, אתי לזלזולי בחמץ? אמר ליה מידע ידיעי דשתא מעברתא בחושבנא תליא מילתא, אמרי חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד השתא. אמר רב יהודה אמר שמואל אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובה של חודש, וכמה רובה של חודש ששה עשר יום דברי רבי יהודה רבי

תוספות

כהן גדול ביום הכפורים יוכיח. משאר קרבנות לא מצי למידק דתמיד היה על מצחו כדמשמע בפ' האומר (קדושין סו.) הקם להם (ג) אין שבין עיניך משמע שהיה על מצחו אפי' שלא בשעת העבודה:

שטומאה הותרה בציבור. אין הדבר תלוי בציבור כדאמרינן בפ' הוציאו לו (יומא דף נ:) שהרי פר יוה"כ וחביתי כהן גדול ופסח דקרבן יחיד (ג) הוא ודוחין שבת וטומאה ופר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז וחגיגה דקרבן ציבור הם ואין דוחין אלא נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה ואפילו דיחיד וכל שאין זמנו קבוע אינו דוחה ואפילו דציבור:

ונשים משלימות לטהורים ועודפין עליהן. תימה דבפ' כיצד צולין (פסחים דף עט. ושם) פליגי כשהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאין דרב אמר הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ורב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאין עושין את השני ואיכא דאמר רב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאים אין עושין לא את הראשון ולא את השני והשתא כוניא דהכא כמאן אי כרב אי כלישנא בתרא דרב כהנא למה לי משלימות בעדיפות סגי ואי כלישנא קמא דרב כהנא למה לי עדיפות במשלימות סגי וי"ל דנקט משלימות ועדיפות דהשתא לכולהו לישני עשה שלא כתורה ולכך ביקש רחמים על עצמו וה"מ לשטיי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה ובשני רשות ולכך ביקש דלאו שפיר עבד דעביד פסח שני אלא אליבא דר"ש קיימינן דאית ליה בפ' האשה (שם צא:) דנשים בראשון רשות:

מכדי מפוריא לפסחא כו'. אמתני' דעדיות (פ"ז מ"ז) דמייתי בפרק האחנקין (לקמן דף פז: ושם) הם העידו שמעברין את השנה כל אדר הוה מצי לאקשויי:

ורבי

רש"י

כי אכלו את הפסח בלא ככתוב. שעיבר את השנה מפני הטומאה שלא כדת: ניסן בניסן. לאחר שקידשו לשם ניסן חזר ונמלך ועשאו אדר השני: ר"ש בן יהודה אומר. לא עיברה אלא השיאן לפסח שני שלא כדין לפיכך ביקש רחמים על עצמו: דחויה בציבור. כלומר תורה אור בקושי הותרה טומאה בציבור וכל כמה דאפשר להדורי לעשותו בטהרה מהדרינן ולכך מעברין כדי שיעשו בטהרה: ציץ מרצה על טומאת זבחים לעלות לרצון: יבין שישנו על מצח. כהן גדול בשעת טומאה בין שאינו על מצחו מרצה: כהן גדול. בבואו לפנים ביום הכיפורים יוכיח שאינו לובש בגדי זהב ואם אירע' טומאה בקדשים מרצה הוא: אמר לו. הנח ליום הכיפורים שכולו עבודת ציבור הוא וטומאה הותרה בקרבן ציבור כטהרה גמורה ואין צריך ציץ לרצות אלמא היתר גמור הוא: רבי יהודה אומר אינה מעוברת. לפי שהטומאה היתר היא בציבור ושלא לצורך עיברוה: לכתחילה א"ב. דת"ק קאמר אין מעברין לכתחילה ולרבי שמעון מעברין לכתחילה ואיידי דקאמר רבי יהודה אינה מעוברת אמר איהו מעוברת והוא הדין לכתחילה: ואין אחר ניסן. משקבעתו זה ניסן אין אתה יכול לעשות זה אדר והאחר ניסן: ביום שלשים של אדר. אם לא ישבו עד הנה בעיבור שנה, לא יעברוה עוד הואיל והיום ראוי לקבוע ניסן אם היה אדר חסר: ואיהו. מעיקרא סבר הואיל וראוי לא אמרינן, ועיברה, ולבסוף הודה לשמואל וביקש רחמים על עצמו: היכי דמי. דמעיקרא השיא ולבסוף חזר בו: מחצה. לאו דווקא אלא כדמפרש ואזיל שהזכרים היו טמאים יותר מן הטהורים ונשים היו רובן טהורות עד שהנשים טהורות משלימות את מחצה טהורים ועודפות עליהן שכשאתה מונה אנשים ונשים כאחת בטמאים ובטהורים נמצאו טהורים יתירים ופלוגתא בפרק האשה (פסחים דף צא:) דאיכא למאן דאמר נשים חובה בהבאת הפסח ראשון ואיכא למאן דאמר נשים רשות וחזקיה מעיקרא סבר נשים בפסח ראשון חובה ומיצטרפו הלכך הוו טמאים מיעוטא ומידחו, ולבסוף סבר נשים בפסח ראשון רשות ולא מיצטרפי והוו להו טמאים רובא ואיש נדחה לפסח שני ואין ציבור נידחין: אין מקדשין את החדש. לומר מקודש הוא לאדר השני דכיון דראוי לקבוע ניסן קרינא ביה זה ניסן ואין אחר ניסן אלא שתקי וכי מטי ריש ירחא אחרינא מקדשי ליה לניסן: ומפוריא דרשינן בהלכות הפסח. וכיון דלא עיברוה קודם הפורים ושמעו דרשה של הלכות הפסח כי הדר מעברי בית דין לשתא ומודעי לעלמא לא מהימני להו לשלוחי ב"ד ומזלזלי בחמץ: בחושבנא תליא מילתא. שהקיץ והחורף לפי חשבון תקופת החמה הם מתגלגלין וכשרבין ימי שנות החמה על שנות הלבנה יותר מדאי מתאחר האביב אחר הפסח שהמועדות אנו קובעין אחר תולדות הלבנה: אין מעברין את השנה. על התקופה אא"כ חישבו ומצאו שתקופת תמוז חסירה מהשלמת תשעים וא' יום שלה רובו של חדש תשרי: ששה עשר יום. ותקופת תשרי נופלת בי"ז אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת בששה עשר אין מעברין ולקמיה יליף טעמא:

רבי

רבינו חננאל

עיברוה מעוברת. ר' יהודה אומר אינה מעוברת. וא"ר יהודה מעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר השנה מפני הטומאה וביקש רחמים על עצמו. ר' שמעון אומר מעברין השנה מפני הטומאה לכתחלה ומפני מה ביקש חזקיה רחמים על עצמו משום דטעה בהא דשמואל דאמר אין מעברין השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן הוא סבר הואיל וראוי לא אמרינן ונמצא שעיבר ניסן בניסן והתורה אמרה החודש הזה לכם ראש חדשים זה ניסן ואין אחר ניסן: עיברוה ביום ל' של אדר מאי אמר עולא אין מקדשין את החודש. כלומר אין מקדשין אותו היום שנמצא היום מאדר. קידשוהו מאי אמר רבה כיון שהוקבע בטל העיבור רב נחמן אמר מקודש ומעובר ואקשי עליה רבא בהא. ופריק מידע ידעי דשתא מעברתא בחושבנא תליא מלתא ואמרי חושבנא הוא דלא סליק לרבנן עד האידנא וקי"ל כי הדרכים שעליהן היו מעברין השנה הן הלכה למשה מסיני ואי הוה כתב שמור את האביב ועשית פסח לה' הייתי אומר איזהו חדש ימצא בו האביב נעשה פסח. לפיכך כתיב שמור את חודש האביב אין לך פסח אלא בחודש האביב מכלל שיש לך רשות לעבר חודש אחד עד שיקבע לך זה חדש האביב ופירש בו שמירה למאן קא מוהר להו. שמירה זו לב"ד שיהו קוראין המועדים בזמנן כדכתיב אשר תקראו אותם במועדם מכלל שצריכין שמירה וקריאה: אמר רב יהודה אמר רב אין מעברין השנה אלא אם כן היתה תקופת תמוז חסרה לתשלום צ"א יום י"ו יום רובו של חודש תשרי דברי ר' יהודה

עין משפט נר מצוה

קב א מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הלכה יח:
קג ב מיי' שם הל' טו:
קד ג מיי' שם הל' ח:
קה ד מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' ו:
קו ה מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הל' יח:
קז ו מיי' שם ופ"ד מהל' קה"ח הלכה יד:
קח ז מיי' פ"ה מהל' קרבן פסח הל' ח [ופ"ז שם הל' ג]:
קט ח מיי' פ"ד מהלכות קידוש החדש הל' יד:
קי ט טוש"ע א"ח סי' תכט סעיף א:
קיא י מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' ב:

מסורת הש"ס

הוא דיבור א' עם דלעיל

פסחים עז. יומא ז:

[פ' תוס' ר"ה כה. ד"ה לוי איקלע וכו'] נרכות יב:

[פסחים עט: נא:]

מגילה כט: פסחים ו: ר"ה ז' ע"ז ט: [נכורות נח. תוספ' מגילה פ"ג]

הגהות הב"ח

(א) גמרא ומפוריא דקפ"ן בהלכות הפסח דתניא שואלין וכו' בהלכות הפסח:
(ב) תוס' ד"ה כהן וכו' הקם להם כיון:
(ג) ד"ה שטומאה וכו' דקרבן יחיד הם דוחין:

רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום ושניהם מקרא אחד דרשו "חג האסיף תקופת השנה" מר סבר כוליה חג בעינן בתקופה חדשה ומר סבר מקצת חג בעינן בתקופה חדשה, מאי קא סברי: אי קסברי יום תקופה גומר בלאו הכי נמי - לא למ"ד כוליה חג איכא, ולא למאן דאמר מקצת חג איכא, אלא קסברי יום תקופה מתחיל, מיתיבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר יום תקופה מתחיל ועוד תניא אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובו של חודש וכמה רובו של חדש: ששה עשר יום ר' יהודה אומר שתי ידות בחודש וכמה שתי ידות בחדש: כ' יום ר' יוסי אומר מחשבין: ששה עשר לפני הפסח מעברין, ששה עשר לפני החג אין מעברין ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין אחרים אומרים מיעוטו, וכמה מיעוטו? ארבעה עשר יום קשיא. אמר מר רבי יהודה אומר שתי ידות בחודש עשרים יום רבי יוסי אומר מחשבין ששה עשר יום לפני הפסח מעברין היינו רבי יהודה? יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל איכא בינייהו אמר מר ששה עשר לפני החג אין מעברין אלא לרבי יוסי ששה עשר לפני החג הוא דלא הא שיבסר ותמניסר מעברין, והאמר "ששה עשר לפני הפסח" אין בציר לא: אלא, אידי ואידי אין מעברין ואידי דתנא רישא "ששה עשר לפני הפסח" תנא נמי "ששה עשר לפני החג" ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין היינו תנא קמא? איכא

רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום. אם צריך להשלים כ"א יום מחודש תשרי על תקופת תמוז שתקופת תשרי טפלה בכ"ב מעברין ומוסיפין חודש אחד ודוחין את המועדות כדי שתקדים תקופת תשרי לחג אבל אם היתה תקופת תשרי טפלה בכ"א דהיינו יום אחד בתוך חולו של מועד אין מעברין: **חג האסיף**. זמן תורה אוסף האסיף שבחג דהיינו חולו של חג שיכול לאסוף בו דבר האבד השמר שיהא בתקופת שנה הנכנסת ולא בתוך תקופת תמוז שהיא משנה שעברה ר' יהודה סבר כולו חג בעינן כלומר כל חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תמוז חסירה ששה עשר הרי יום אחד מחולו של מועד נמשך לתוכה דחמשה עשר יום טוב ויום ששה עשר חולו של מועד, אבל אם היתה תקופת תשרי טפלת ביום ט"ו הרי כל חולו של מועד בתקופה חדשה ואין מעברין, ר' יוסי אומר מקצת חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תשרי טפלת ביום כ"ב שהוא יום טוב האחרון מעברין את השנה ודוחין את המועדות כדי להקדים תקופה לחג אבל אם רואין בית דין באדר שתפול תקופת תשרי ביום כ"א שהוא שביעי של ערבה דאיכא מקצת חולו של מועד בתקופה חדשה אין מעברין. ולמיעבריה לאלול ולידחייה למועד חד יומא ואיכא לר' יהודה כוליה חג ולרבי יוסי מקצת חג כדפרכינן לקמן גבי תקופת ניסן ליעברוה לאדר לא אפשר משום דלא מיקלע לן תשרי ביומא דחזיא אי מיעברינן לאלול דהא מעיקרא מסדרינן לירחא דסיהרא כי היכי דלא ליקלע תשרי באד"ו משום דאתו תרי שבי בהדדי ומשום שביעי של ערבה דלא ליקלע בשבת וכדאמרינן התם (ר"ה דף יט:) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר דלא אילטריך דמעיקרא סדרינן לירחי דלא ליקלע באד"ו ואי מיצטריך לעבורי מיקלקלא ראש השנה כדאמרינן בראש השנה (שם), ובמסכת סוכה (דף מג:) נמי גבי שביעי של ערבה אמרינן לא מיקלע אלול בשבת אלמא אכן קוא דמעיינין במילתא מעיקרא ומסדרינן לירחי כי היכי דלא מיקלע באד"ו הלכך כיון דיום שלשים של אלול מיקלע בשלשה או בה' או בז' אי דחית ליה חד יומא בין על ידי עיבור אלול בין על ידי עיבור חדש אחר מיקלע ראש השנה באד"ו ואי מיקלע בשני בשבת דאפשר למידחייה למחר הואיל וברוב השנים לא שכיח לא פרכינן ליה ולעבורי תרי ירחי ולדחייה תרי יומי לא אפשר דקיימא לן במס' ערכין (דף ח:) דלא נראה לחכמים לעבר שמנה חדשים בשנה אלא אם כן היתה שנה שלפניה מעוברת וכיון דבסדר החדשים אחד מלא ואחד חסר מיקלע לן תקופה ביום י"ז לרבי יהודה או בכ"ב לרבי יוסי אי מעברין עוד תרי ירחי הוו להו שמנה מעוברין הלכך מעברין את השנה: **אי קסברי יום תקופה גומר**. יום שהתקופה טפלת בו הוא גמר תקופה שעברה ואינה מתקופה חדשה למה לי לרבי יהודה ששה עשר חסירה ולרבי יוסי כ"א בלאו הכי אפילו לא חסרה אלא חמשה עשר לר' יהודה ותפול חדשה בששה עשר או עשרים לרבי יוסי ותפול באחד ועשרים לא לר' יהודה איכא כוליה חג ולא לר' יוסי איכא מקצת חג דהא יום שביעי של ערבה שנופלת בו תקופה, מאותה שעברה הוא ולר' יהודה נמי יום ט"ז מתקופה שעברה וליכא כוליה חג: **מתחיל**. הוא ראשון לימי תקופה הבאה הלכך לר' יהודה אם תפול בששה עשר שהוא ראשון לחולו של מועד איכא כוליה חג ולר' יוסי אם תפול בשביעי של ערבה איכא מקצת: **מיתיבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה**. וכיון דיום תקופה גומר למה לי חסירה ששה עשר: **ועוד תניא**. לר' יהודה עשרים דשמעינן מינה דר' יהודה מקצת חג הוא דבעי וקשיא לשמואל באתרתי: **ששה עשר**. וטפלת בשבעה עשר: **עשרים**. וטפלת בכ"א ואע"ג דהוא יום אחרון לחולו של מועד ליכא מקצת חג דלר' יהודה יום תקופה גומר והוא מן החדשה: **ששה עשר לפני הפסח מעברין**. אם תקופה שלפני הפסח דהיינו תקופת טבת חסירה ששה עשר (א) מניסן ותקופה טפלת בשבעה עשר מעברין את השנה שכשאתה מונה משבעה עשר בניסן צ"א יום לתקופת ניסן וצ"א יום של תמוז הרי הם כליס בכ"א בתשרי ותקופה טפלת בכ"ב ואע"ג דלרבי יוסי מיום תקופה מתחיל, ליכא מקצת חג בתקופה חדשה, כיצד טול י"ד דניסן שהוא מלא ואייר וסיון כ"ט ותמוז ואב כ"ט ואלול כ"ט שהוא חסר הרי קס"א וכ"א דתשרי הרי קפ"ב ימי שתי תקופות, ושל תשרי נופלת בכ"ב מפום הכי מעברין אבל נפלה תקופת תשרי ביום כ"א אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא יום אחד מחולו של מועד בתקופה חדשה: **ששה עשר לפני החג**. אם חסרה תקופת תמוז שהוא לפני החג ששה עשר מימי תשרי ונפלה של תשרי בי"ז אין מעברין דאיכא מחולו של מועד בתקופה חדשה טובא ולקמן פריך אמאי אמר שיתסר אפילו חסרה שיבסר ותמניסר וי"ט ועשרים נמי ר' יוסי דאין מעברין, דהא ששה עשר לפני הפסח הוא דמעברין דהיינו משום דמטית תקופת תשרי בכ"ב: **אף ששה עשר לפני החג מעברין**. דקסבר כוליה חג בעינן ולקמן פריך היינו תנא קמא: **אחרים**. מפרש טעמייהו לקמן: **היינו ר' יהודה**. דתרוייהו מקצת חג בעי: איכא

ורבי יוסי סבר מקצת חג בעינן. פי' בקונטרס דליכא למיפרך וליעברוה לאלול דא"כ מיקלע תשרי באד"ו ודוקא לאחרים דקיימי בתקופת ניסן הוא דפריך לקמן וליעברוה לאדר משום דמלינן בקייטא לחסר חד ירחא טפי מכסדרן ויחזור תשרי לדוכתיה ביום הגון ור"ת מפרש דלקמן פריך לכולהו תנאי דאשכחנא כמה תנאי דלא חיישי לאד"ו כי ההיא דס"פ אלו קשרים (שבת דף קיג·) דאלבי שבת קריבים ביום הכפורים דפליגי בה רבי (*שמעון) ור"ע וכי משני מלמעלה למטה קא חשיב ה"ה נמי לכולהו תנאי ת"ק ורבי יהודה ור' יוסי ור"ש וקשה דלא יתכן לפרש כן מילתא דר' יוסי דקתני ט"ז לפני הפסח מעברין ט"ז לפני החג אין מעברין ועוד דבס"פ החליל (סוכה דף נד:) לא אשכח תנא דאתיא כוותיה מתניתין דאלבי שבת קריבים ביום הכפורים אלא אחרים ועוד דרבינא דמשני לעולם אחרים בתשרי קיימי משמע דאתא לשנויי דלא תיקשי וליעברו לאדר ולא נריכתו למימר מלמעלה למטה קחשיב ומיהו גם לפירוש הקונטרס נ"ל ע"כ דרבינא לא תירץ כלום מקושיא דליעבריה לאדר דהא אליבא דאחרים קיימא דלא חיישי לאד"ו וצריך נמי לומר לדידיה דמלמעלה למטה קחשיב ומהאי טעמא נמי בחנם דחק בקונטרס לפרש דמעברין לאדר שפיר משום דאפשר לתקוני תשרי באחד מירחי קייטא דלא צריך לטעם זה כיון דאליבא דאחרים קיימי' ואין להקשות דהשתא נמי כי נעבר חדש שלם מיקלע תשרי באד"ו למאן דאמר דחודש העיבור כ"ט יום דהא אפשר לתקוני מחד ירחי קייטא למלאות חד טפי מכסדרן וכן למאן דאמר ל' יום לחסר חד מירחי קייטא:

ט"ז לפני הפסח מעברין. פירוש ט"ז וטפלת בי"ז משום תשרי דתקופה טפלת בכ"ב וליכא אפילו מקלת החג ואפילו טפלת תקופת ניסן בט"ז בניסן או בתחילת היום או בשש שעות ביום מיקלע נמי תקופת תשרי בכ"ב שהרי יש בין תקופה לתקופה צ"א יום וז' שעות ומחצה אלא דכי נפלה תקופת ניסן בי"ז פסיקא ליה דלעולם מעברין אבל בט"ז אם בתחילת הלילה טפלת או בחצי הלילה אין מעברין ומשם ואילך מעברין: איכא

ר' יוסי אומר כ"א יום אבל אם היתה חסרת לר' יהודה ט"ז יום ולר' יוסי כ' אין מעברין. ושניהם מקרא אחד דרשו וחג האסיף תקופת השנה. ר' יהודה סבר בעינן בתקופה חדשה כוליה חג האסיף והוא חולו של מועד שנקרא חג ויתכן לך לאסוף בו זולתי יום ראשון בלבד שהוא אסור ור' יוסי סבר אפי' יום שביעי של חג אם יהיה בו תקופה חדשה די ואמרינן ר' יהודה ור' יוסי מאי קסברי אי קסברי יום תקופה גומר אפילו אינה חסרה י"ו יום אלא ט"ו יום בלבד והתקופה חלה ביום י"ו של תשרי כיון דאמרת יום תקופה גומר הנה יום י"ו של תשרי מן התקופה הישנה חשוב ואינו מוצא כל ימות חג האסיף בתקופה חדשה דהא יום י"ו של תשרי מחולו של מועד הוא. וכן לר' יוסי יום כ"א של תשרי הוא אחרית חולו של מועד והוא גומר נמצא כל החג בתקופה ישנה. ופרקי' ר' יהודה ורבי יוסי סברי יום תקופה מתחיל. מיתיבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר יום תקופה מתחיל ועוד תניא אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה תקופה חסרה רובו של חודש וכמה רובו של חודש י"ו יום. ר' יהודה אומר שתי ידות בחדש עשרים יום כו' קשיא לרב כי רב אמר דסבירא ליה לר' יהודה רובו של חודש י"ז יום והתניא ר' יהודה אומר עשרים יום ועלתה קשיא לרב קשיא ונדחו דברי רב וחזרנו לפרש הברייתא הזו. אמר מר ר' יהודה אומר שתי ידות בחודש כ' יום. ר' יוסי אומר מחשבין י"ו לפני הפסח מעברין י"ו לפני החג אין מעברין ואקשינן מכדי בין ר' יהודה דקתני אם היתה התקופה חסרה כ' יום מתשרי מעברין מכלל שאם היתה חסרה י"ט אין מעברין ובין ר' יוסי דקתני אם היתה תקופת טבת חסרה י"ו יום מניסן מעברין דשלח רב הונא בר אבא לרבא כי חזית דמשכה תקופת טבת עד י"ו בניסן עברה להיא שתא ולא תחוש לה הדא דבעינן אביב בחדשה של תקופה. ועוד בעינן חג האבוזמן אסיפה וליכא. דהא כי חשבת דאשתיירו מניסן משכה תקופת ניסן עד י"ח בתמוז ומשכה תקופת תמוז עד כ"א יום של תשרי. השתא בין לר' יהודה דסבר אם היתה תקופת תשרי חסרה י"ט יום אין מעברין ובין לר' יוסי דסבר אם היתה תקופת תשרי חסירה כ' יום אין מעברין תרוייהו מקצת חג בעו מאי בין יום י"ט ליום כ' ופרקי' יום תקופה גומר איכא בינייהו. ר' יהודה סבר יום תקופה גומר ואם היתה התקופה חסרה כ' יום וחלה תקופת תשרי ביום כ"א לחודש· כיון שהוא גומר נמצא כל החג בתקופה ישנה לפיכך צריך להיות התקופה חסרה י"ט יום וביום כ' חלה התקופה. נשאר יום א' מן החג בתקופה חדשה והוא יום ערבה. שהוא אחרית חולו של מועד. ור' יוסי סבר יום התקופה מן החודשה הוא הדין אפי' ביום כ"א לחודש אם חלה התקופה דיו והאי דקתני ר' יוסי אומר י"ו לפני החג אין מעברין או י"ז או י"ח או כ' אין מעברין

[תוספ' פ"ב]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה ששה עשר לפני וכו' ששה עשר מימי ניסן ותקופה:

גליון הש"ס

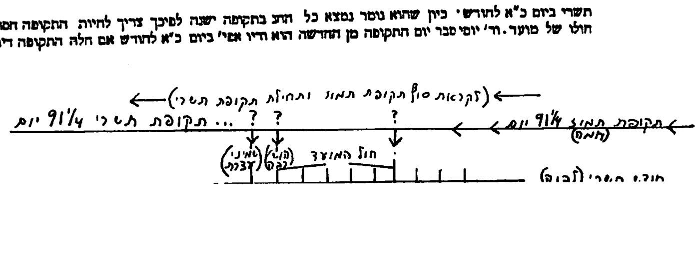

איכא בינייהו יום תקופה מתחיל, ויום תקופה גומר ולא מסיימי. אחרים אומרים מיעוטו וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום: מאי קסברי אי קסברי יום תקופה גומר וכוליה חג בעינן, האיכא? אמר רב שמואל בר רב יצחק אחרים בתקופת ניסן קיימי דכתיב שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן, וליעבריה לאדר? אמר רב אחא בר יעקב תנא מלמעלה למטה קחשיב והכי קאמר עד מיעוטו מעברין וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום. רבינא אמר לעולם אחרים בתשרי קיימי וקסברי אחרים כוליה חג בעינן, יו"ט ראשון, יום טוב ראשון "חג האסיף" כתיב? חג הבא בזמן אסיפה: סמיכת זקנים: ת"ר וסמכו זקני יכול זקני השוק? ת"ל "עדה" אי עדה יכול קטני עדה? ת"ל "העדה" מיוחדין שבעדה וכמה הן? וסמכו שנים, זקני שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן חמשה דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר זקני שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה ור' שמעון הכתיב "וסמכו"? ההוא מבעי ליה לגופיה ורבי יהודה לגופיה לא צריך דאם כן דלא אתי "וסמכו" לדרשה ליכתוב זקני העדה ידיהם על ראש הפר ור' שמעון אי כתיב הכי הוה אמינא מאי "על" בסמוך ורבי יהודה גמר "ראש-ראש" מעולה ור"ש לא גמר "ראש-ראש" מעולה. תנא סמיכה, וסמיכת זקנים בג' מאי סמיכה ומאי סמיכת זקנים א"ר יוחנן מיסמך סבי, א"ל אביי לרב יוסף מיסמך סבי בשלשה מנלן אילימא מדכתיב ויסמוך את ידיו עליו אי הכי תסגי בחד, וכי תימא משה במקום שבעים וחד קאי אי הכי ליבעי שבעים וחד? קשיא. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי בידא ממש סמכין ליה? אמר ליה סמכין ליה בשמא קרי ליה "רבי" ויהבי ליה רשותא למידן דיני קנסות, וחד לא סמיך והא אמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו שאילמלא הוא {נשתכחו דיני קנסות מישראל, נשתכחו, נגרסינהו אלא} בטלו

תורה אור

איכא בינייהו. דלר' יהודה יום תקופה גומר ואפילו לא חסרה אלא עשרים ונפלה בכ"א ליכא מקצת חג ולר' יוסי יום תקופה מתחיל ואם נפלה בכ"א איכא מקצת חג עד שתחסר כ"א ותפול חדשה בכ"ב והוא ששה עשר לפני הפסח דהוי ההיא לפני החג חסירה כ"א הוא דמעברין אבל חסירה בציר מהכי לא: ולא מסיימי. אין סימן איזו מהן קאמר ששה עשר חסירה וביה חפול מעברין אבל נפלה בט"ז אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא כוליה חג, וחד מינייהו קאמר אפילו נפלה בט"ז מעברין דיום תקופה גומר וליכא כוליה חג ואע"ג דתרווייהו אמרי כחדא ששה עשר חד קאי אחסרון וחד קאי אנפילה ולא ידעינן הי מינייהו: שמור את חודש האביב. שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן. שמור תקופת (א) (חדש) ניסן של חמה שיהא בתוך חידושה של לבנה, "אביב" הוא ניסן של חמה שאין ניסן קרוי "אביב" אלא על פי בישול התבואה שמתבכרת בו וכל ביכור התבואה ועתי הקיץ והחורף לחשבון החמה הם ואמר רחמנא שמור שיהא (ב) (חדש) ניסן של חמה נמשך לתוך ימי חידושה של לבנה דכתיב חדש ואין לשון חידוש נופל אלא על לבנה המתחדשת ואשמועינן שיהא ניסן של חמה נמשך בתוך ימי חידוש הלבנה במקצת וכמה הן ימי חידושה י"ד ימים, מכאן ואילך היא ישנה: וליעבריה לאדר. ולידחייה לפסח חד יומא ואי נמי מיקלע פסח בבד"ו לא איכפת לן דהא דלא עבדינן פסח בבד"ו טעמא משום תשרי הוא והיכא דלא אפשר מוטב דלעבריה לאדר וליקלע בבד"ו ונימבר בקיעה חד ירחא חסר ספי מכסדרן וניהדר לתשרי בדוכתא ביום הגון ולא ניעברוה לשתא למידחינהו לכולהו מועדות חדש שלם: תנא. דאחרים מלמעלה למטה קחשיב וה"ק מעברין עד מיעוטה ולא מיעוטה בכלל כלומר אם תחסר תקופת טבת י"ח ימים או י"ז או ט"ז או ט"ו ותפול תקופת ניסן ביום ט"ו מעברין אבל אם תסרה י"ד ונפול תקופת ניסן בט"ו אין מעברין דמעברין לאדר ותפול תקופת ניסן בי"ד ויום תקופה מתחיל ויעשה פסח בתקופה חדשה: לעולם בתשרי קיימי. ומשום הכי ליכא לתקוני מילתא בעבורי ירחי ומדחייא חד יומא למועד כדמפרש לעיל דתשרי לא מידחי חד יומא הוא ודאמרינן הא איכא כולה חג המועד בתקופה חדשה קסברי אחרים כוליה חג בעינן ואפילו יו"ט ראשון בתקופה חדשה ויום תקופה גומר הלכך כי נפלה תקופה בט"ו מעברין: חג האסיף כתיב. תוכו של מועד משמע, ומשנינן אחרים הכי משמע להו קרא "חג האסיף" חג הבא בזמן אסיפה דהיינו סוכות יהא בתקופה חדשה: זקני השוק. שאינן מסנהדרין: קטני עדה. מסנהדרי קטנה: מיוחדין שבעדה. סנהדרי גדולה: על בסמוך. ולא צריך למיסמך ממש כתב רחמנא "וסמכו" ממש ג) *ונר"י משום סמיכה ממש לא איצטריך "וסמכו" אלא ליכתוב את ידיהם על ראש ותנא גמיר ראש-ראש מוסמך ידו על ראש העולה (ויקרא א): מיסמך סבי. לקרות להם רבי: במקום שבעים וחד קאי. לפי שהיה משה ראש להם ושקול ככולם: בידא ממש סמכי ליה. בלשון בעיא גרסינן ליה כלומר מי בעו לאנוחי ידייהו על רישיה דסבא: למידן דיני קנסות. דאלהים כתיב (שמות כב) דמשמע דייני מומחין והיינו סמוכין ובאחר דיני ממונות לא בעינן מומחין כדאוקימנא בריש פירקין (דף ב:) משום נעילת דלת והיכא דליכא נעילת דלת כגון בד' שומרין, וגזילות, דייכינן בבבל אע"ג דליכא סמוכין, דשליחותייהו קא עבדינן כדמפרש בהחובל (ב"ק דף פד:) אבל בקנסא לא עבדינן שליחותייהו משום דלא שכיחא ולית בה חסרון כיס:

איכא בינייהו יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל ולא מסיימי. לא שייך כאן תנא בתרא לפרושי אתא כיון דמפסיק שלא תנאי דקאתי לפרושי עלייהו וכן איתא בפרק במה מדליקין (שבת כד:) גבי איכא בינייהו דרב ברונא ולא מסיימי:

שמור את חדש ט' שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן. פי' בקונטרס אביב של תקופת ניסן היינו ניסן של חמה שיהא בתוך ימי חידוש של לבנה במקצת וכמה ימי חידוש י"ד ומכאן ואילך היא ישנה וקשה דאם כן מאי קשה ליה ולימברוה לאדר לימא דקסברי יום תקופה גומר דאי נמי מעברי' לאדר ונדחייה חד יומא טפל תקופה בי"ד ומתחיל ניסן של חמה בט"ו ולא האי בתוך ימי חידושה של לבנה ועוד משמע בפרק הוו בודקין (לקמן דף מא:) דחידושה של לבנה ממשך עד ט"ו דא"ר יוחנן עד מתי מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתה ומפרשי נהרדעי עד ט"ו וי"ל דקסברי אחרים יום תקופה גומר וחידושה של לבנה עד ט"ו הלכך כשנפלת תקופת ניסן בט"ו מעברין דליכא תקופת ניסן של חמה בחידוש של לבנה כלל ופריך נעברוה לאדר כדי שתפול תקופה בי"ד וביום ט"ו מתחיל ניסן של חמה דאיכא יום אחד בחידוש של לבנה והא דאמר בשילהי פ"ק דר"ה השנה (ד' כא.) כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן לעברה להאי שתא ולא תיחוש לה דכתיב שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה ט"ו כ"ל אפילו בטפלת ביום ט"ו גופיה קאמר וקסבר יום תקופה גומר אפי' דכי מעברת לאדר וטפל בט"ו ליכא אביב של תקופה בחידוש דניסן אבל אי משכה עד ט"ו מעברין לאדר ולא מעברינא ליה לשתא והא דקאמר לא תיחוש לה היינו נומר דאחרים היא יחידאה היא ואין הלכה כמותו כדפי' שם בקונטרס ומיהו התם קשה למה לי טעמא משום אביב של תקופה תיפוק ליה משום תקופת תשרי דכשטפלת תקופת ניסן ביום ט"ו טפלת תקופת תשרי פעמים בכ"א פעמים בכ"ב ואפילו תפול תקופת תשרי בכ"א ליכא אפילו מקצת חג בתקופה חדשה דהא סבר יום תקופה גומר ולפר"ת אתי שפיר דכי משכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן ונפלה בתחלת הלילה או בו' שעות בלילה אית לעבר משום תקופת תשרי דסגי דנעבר יום א' אדר או אלול ותפול תקופת תשרי בכ' בו ומיהו לפירוש הקונטרס נמי י"ל דאתא למימר דהתם דוקא כי משכה עד שיתסר עברה אבל אם טפלת בחמיסר לא תעברה אפילו טפלת בתחלת היום או בו' שעות ביום אלא ניעבריה לאדר אף על גב דתקופת תשרי טפלת בכ"א לא תיחוש דקיימא לן כאחרים דלא חיישינן לתקופת תשרי דלא דריש חג האסיף: וליעבריה לאדר. אפילו לפר"ת דפריך נכולהו תנאי מוכח מתוך פירושו של רב אחא בר יעקב דלאחרים נמי פריך ותימה מאי קושיא הא רבה בר שמואל תני בסוף פ"ק דר"ה (דף כ:) יכול כשם שמעברין את השנה לצורך כך מעברין את החדש לצורך ת"ל החדש הזה כזה ראה וקדש ואמר רבא האי דתנא רבה בר שמואל אחרים היא דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד:

רבינא אמר לעולם אחרים בתשרי קיימי. לאו לשנויי קושיא דליעבריה לאדר קאתי כדפרישית לעיל:

ועריפת

רש"י

בטלו דיני קנסות · דכיון דליכא סמיכה בטלו : **בין שתי עיירות גדולות** · ולא בתוך העיר שאם יוודע שלא יחריבו את העיר : **לונביאות** · חניתות : **ולא קבלו** · לפי שעדיין היה בחור : **אילימא דלא דיינינן דיני קנסות בחוצה לארץ** · והכי קאמר אין סמיכה מועלת בחוצה לארץ ואפילו סמכוהו בארץ : **פשיטא סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ** · אם בני בבל נותנין רשות לאחד שבא"י לדון קנסות : **הא אמרן דלא** · דאין סמיכה בחוצה לארץ וכיון דאי הוה גבן הכא לא מציט למסמכיה כל שכן היכא דליתיה גבן : **סומכין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ מאי** · אם הסומך עומד בארץ והנסמך עומד בבבל וליתיה גבי סומך מי מהני כאילו איתיה גביה בשעת סמיכה ומאי למידן בחוצה לארץ כדתנן סנהדרין נוהגין בחוצה לארץ או דילמא כיון דליתיה גבייהו בשעת סמיכה לא מהניא ליה : **לא הוה מסתייע מילתא** · כשהיו אלו לא היה מולא שנים שיצטרפו עמו לסומכו ואגן תלתא בעינן : **משתקיד** · מחזר ומצפה לסומכו כמו (ירמיה א) כי שוקד אני : **מנין שאין נסמכין לבית עלי** · שאינן זוכין להיות נסמכין : **זקן ממש** · בא בימים : **שכתיב כל מרבית ביתך ימותו אנשים** · כשבאין לכלל אנשים בן שמונה עשרה שנה למה לי למיהדר ומכתביה : **אלא סמיכה** · שאפילו חכמים הבאים לכלל זקנה כגון על ידי תורה וגמילות חסדים כדאמרינן בראש השנה (דף יח) בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה ובגמילות חסדים מכל מקום לא תהא תורת זקנה עליהם להיות ראויים לסנהדרין : **הוי קבל** · אפל : **וקיים** · ותחיה כלומר הרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה אפילה מתרגם קבלה (שמות י) : **כחל** · לעינים : **שרק** · לפנים : **פירכוס** · לשיער, שיר הוא לכלה נאה שמעלת חן בלא קישוט : **כל מן דין** · כל כמו אלו, וכיוצא בהן היו סומכין לנו שראויים הם לסמיכה : **סרמיסין** · לשון הפכים כמו סרס את המקרא ודורשהו (ב"ב דף קיט:) שמהפכין את טעמי תורה : **סרמיטין** · לשון סמרטוט כלומר שאין נותנים טעם הגון לדבריהם : **חמיסין** · *חמסנין שמוטעין מלומר טעמי תורה : **טורמיסין** · לא איתפרש : **רבה דעמיה** · גדול בעמיו : **מדברנא** · מנהיג על שם שהיה פרנס וקרוב למלכות : **בוצינא דנהורא** · על שם שהיה גדול בעיר כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ ד' פד:) שופריה דר' אבהו מעין שופריה (*דר' יוחנן) : **בריך מתייך** · ברוך בואך : **מיוחדים שבשופטיך** · שיהו מזקני סנהדרי גדולה : **מה להלן מיוחדין שבעדה** כדפרישית לעיל (דף יג:) : **לינמרה** **לכולה מילתא** · ואפילו מניינא דתמשה מהתם תיפוק דהא תניא לעיל (שם) וסמכו שנים, זקני שנים : **אלא** · לעולם לא גמר גזירה שוה ושופטיך למיוחדין אילטריך ומניינא מרבויא דוי"ו : ה"ג אלא וי"ו דושופטיך למניינא ורבי שמעון וי"ו לא דריש :

תוספות

וערופת עגלה בג' · עריפה לאו דוקא דמדידה הוא דהויא בג' כדתנן בפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) ג' מב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין וכו' והדר קתני נפטרו זקני ירושלים והלכו זקני אותה העיר ומביאין עגלה ערופה והתם לא קתני ג' וקראי נמי דמייתי בגמרא במדידה כתיבי : **יבול זקני השוק** · כאן מוכח דזקני משמע הדיוטות וכן לקמן גבי עריפה אמרינן אי כתב זקני ה"א זקני השוק וכן בריש מצות חליצה (יבמות דף קא· ושם) מרבים הדיוטות מדכתיב זקני עירו וקשה דבפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) תנן נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין ומפרש בגמרא דזקני העיר בעינן וליכא! וי"ל דזקני העיר שאני דמשמע המיוחדים שבעיר כדדרשינן הכא העדה המיוחדים שבעדה : **לא** שרק ולא פירכוס · משמע דתרי מילי נינהו ודלא כפי' הקונטרס (*פ"ב) דכתובות שפירש דפוקסת היינו מעברת שרק על פניה *והתם מוכח דפוקסת היינו פירכוס ואין להאריך : **ורבי שמעון לא דריש וי"ו** · וכן בפ' קמא דסוטה (דף ו:) גבי וטהורה דקאמר ר"ש אין זסת תולה במים המרים וכן בשלהי התכלת (מנחות דף נא:) גבי ומחליתה ותימה דבריש מרובה (ב"ק דף סה:) דריש ר"ש וי"ו ואת אשמו ובפרק (*על אלו מומין) האסורים (בכורות כח:) גבי ומן הצאן לרבות הטגח לקרבן ובריש פ' ד' מיתות (לקמן דף נא:) דריש ר"ע בת ובת אני דורש ורבי שמעון קאי התם* כוותיה, וכן קשה מרבי יהודה דדריש הכא וי"ו ובפרק אלו מציאות (ב"מ דף כז·) גבי ומצאתה דאתא לידו משמע וקשה דבריש תמורה (דף ב:) גבי ואם המיר ימיר אמרינן ור' יהודה וי"ו לא דריש וכן בשלהי טרף בקלפי (יומא ד' מה·) גבי והאש וי"ל דהא דקאמר *לא דריש, לאו משמע ליה לאו משום דלא דרשי ליה כלל אלא דווקא להאי דרשה קאמר* : מתני'

גמרא

בטלו דיני קנסות מישראל-שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזירה על ישראל שכל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תיחרב ותחומין שסומכין בהן יעקרו מה עשה (א) יהודה בן בבא-הלך וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות ובין שני תחומי שבת בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים ואלו הן ר"מ ור' יהודה ור' שמעון ור' יוסי ור' אלעזר בן שמוע, רב אויא מוסיף אף ר' נחמיה, כיון שהכירו אויביהם בהן אמר להן בניי רוצו, אמרו לו רבי מה תהא עליך? אמר להן הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכים, אמרו: לא זזו משם עד שנעצו בו שלש מאות *לונביאות של ברזל ועשאוהו ככברה: רבי יהודה בן בבא, אחריני הוו בהדיה, והאי דלא חשיב להו משום כבודו דרבי יהודה בן בבא; ור"מ, ר' יהודה בן בבא סמכיה והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל האומר ר"מ לא סמכו ר' עקיבא אינו אלא טועה: סמכיה ר' עקיבא ולא קיבלו, סמכיה ר' יהודה בן בבא וקיבלו/ אמר רבי יהושע בן לוי אין סמיכה בחוצה לארץ מאי אין סמיכה? אילימא דלא דייני דיני קנסות כלל בחוצה לארץ והא *תנן סנהדרין נוהגת בין בארץ ובין בחוצה לארץ? אלא דלא סמכינן בחוצה לארץ; פשיטא סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ הא אמרינן דלא, אלא סומכין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ מאי? ת"ש דרבי יוחנן הוה מצטער עליה דרב שמן בר אבא דלא הוה גבייהו דליסמכיה, ר"ש בן זירוד וחד דעימיה ומנו ר' יונתן בן עכמאי ואמרי לה רבי יונתן בן עכמאי וחד דעימיה ומנו ר"ש בן זירוד-חד דהוה גבייהו סמכוהו, וחד דלא הוה גבייהו לא סמכוהו/ ר' חנינא ורבי הושעיא-הוה קא משתקיד רבי יוחנן למיסמכינהו, לא הוה מסתייעא מילתא, הוה קא מצטער טובא, אמרו ליה לא נצטער מר דאנן מדבית עלי קאתינן דא"ר שמואל בר נחמן א"ר יונתן מניין שאין נסמכין לבית עלי שנאמר °לא יהיה זקן בביתך כל הימים מאי זקן? אילימא זקן ממש והכתיב °כל מרבית ביתך ימותו אנשים, אלא סמיכה. רבי זירא הוה מיטמר (ג) למיסמכיה דאמר *רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים, כיון דשמעה להא דא"ר אלעזר אין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלין לו על כל עונותיו אמצי ליה אנפשיה, כי סמכוהו לר' זירא שרו ליה הכי לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן, כי סמכוהו לרבי אמי ולרבי אסי שרו להו הכי כל מן דין כל מן דין סמוכו לנא, לא תסמכו לנא לא *מסרמיטין ולא מסרמיסין ואמרי לה לא מחמיסין ולא מטורמיסין; ר' אבהו כי הוה אתי ממתיבתא לבי קיסר נפקי מטרוניתא דבי קיסר ומשריין ליה רבה דעמיה מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורא-בריך מתייך לשלם:

עריפת עגלה בשלשה : *ת"ר ויצאו זקניך ושופטיך: זקניך-שנים, שופטיך-שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן חמשה דברי ר' יהודה רבי שמעון אומר זקניך-שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה ור"ש האי שופטיך מאי עביד ליה? ההוא מיבעי ליה למיוחדין שבשופטיך ור' יהודה מוקי-זקניך-נפקא ור"ש אי מוקי הוה אמינא זקני השוק כתב רחמנא זקניך ואי כתיב זקניך הוה אמינא סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך-ממיוחדין שבשופטיך, ורבי יהודה גמר זקני-זקני מסמכו זקני העדה את ידיהם מה להלן מיוחדין שבעדה אף כאן מיוחדין שבזקניך, אי יליף לילף כולה מהתם, זקניך, ושופטיך למה לי? אלא וי"ו ושופטיך-למניינא, ורבי שמעון וי"ו לא דריש, אלא מעתה ויצאו-שנים, ומדדו-שנים, לרבי יהודה הרי תשעה לרבי שמעון שבעה? ההוא מיבעי ליה לכדתניא ויצאו-הן ולא שלוחן, ומדדו-שאפילו נמצא בעליל

רבינו חננאל

יהודה בן בבא סמך ה' זקנים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' אלעזר בן שמוע ורב אויא מוסיף אף רבי נחמיה ושנינן ר' יהודה אחריני הוו בהדיה והאי דלא חשיב להו משום כבודו דר' יהודה בן בבא : א"ר יהושע בן לוי אין סמיכה בחו"ל מאי היא דלא דייני דיני קנסות בחוצה לארץ והתנן סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ אלא כשהן הסנהדרין בחוצה לארץ לא מסמכי אפי' בארץ ומיבעי לן סנהדרין בארץ והנסמכין בחוצה לארץ סומכין או לא סומכין ת"ש [הוי קא מצטער] עליה דר' שמן בר אבא דלא הוה גבייהו דליסמכיה ש"מ אין סומכין בחוצה לארץ.רב חנניה ורב הושעיה מדבית עלי קאתו לפיכך לא אסתמיכו דכתיב לא יהיה זקן בביתך. ואין זקן אלא של ארץ ישראל דהא רבה ואביי מדבית עלי קאתי והוו רישי מתיבתא בבבל (ואינו נקרא זקן סמוך אלא בישיבה של ארץ ישראל) א"ר אלעזר לעולם הוי קבל וקיים ואין אדם עולה לגדולה אלא אם כן כל עונותיו : ירושלמי תני סמיכות בג' תמן קרו למינוייה סמיכותא. א"ר בא בראשונה היה כל אחד מכנה תלמידיו כגון ר' יוחנן בן זכאי מינה לר' אליעזר ור' יהושע ור' יהושע לר' עקיבא ור' עקיבא ולר' שמעון וכו'. חזרו והתקינו שלא יהיו ב"ד ממנין אלא מדעת הנשיא ושלא יהא הנשיא ממנה אלא מדעת ב"ד : עריפת העגלה בג'. ת"ר וכו' ויצאו שנים כו' פשיטה היא . ואסיקנא כדתניא ויצאו הן ולא שלוחם

עין משפט נר מצוה

[עיין לתוס' דף ג.] | קטז א מיי' פ"ד מהל' סנהדרין הל' יב: | קיז ב מיי' שם הל' ו: | [עיין לעיל יג:] | קיח ג ד מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הל' ב ומיי' פ"ט מהל' רוצח הל' א סמג עשין מו: | קיט ו מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה ח:

[נ"ל פ"ק (דף ד' ע"ב)] | דהתם כנ"ל | [נ"ע כל] | [דף כ:] | לא דריש ליה ולא מבעט ליה כנ"ל בש"ם | [ופ"ע תוס' מו"ק ת. ד"ה מאי וכיוס ותוס' מנחות נה: ד"ה וי"ו] | [פירושו של כל אלו כשמות עי' בערוך ערך סמס ב'] | (א*) נדרים סו: - לשון מנוול

מסורת הש"ס

[כפ"ג איתא לונביאות וכו'] | מכות ז. | דברים כ' | כתובות יז. | [ריעקב אביהו] | סוטה מד: | [לקמן נג.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מה עשה רבי יהודה: (ב) שם מיטמר מלמיסמכיה:

גליון הש"ס

גמ' ר' זירא הוה מיטמר למיסמכיה. עי' ירושלמי פ"ג דבכורים :

מתני' דלמ כי האי תנא • תימה לר' משום דמתני' לא משכחת מלך וכהן גדול ה"ל למיתני מלך ומשיח ומושיע וכו' ממונו ושיור כדתנן בפ"ב דשבועות (דף יד:) וכן נבי מוציאין למלחמת הרשות דבעינן מלך ומשוח מלחמה כדתנן בנמ'(דף מז.) וי"ל דבכל הכהן לא חשיב כולהו מילי אלא שבעים ות' לחודייהו אבל הכא דבני בג' לו כה' אם ליתא לעיתי בהדיא:

מלמד שהמקום גורם • ותע"ג דבמעבר שני כתיב כמי מקום ומעבר שני נאכל בכל העיר הכא גבי סנהדרין לא משכחת מקום שהמקום גורם לנסכא הגזית סמוך למחנה שכינה כדתמר בחילקו מקומן (זבחים דף נד:) גמירי דסנהדרין בחלקו של יהודה ושכינה בחלק בניימין אבל כל יהודה ובניימין כולן כיימין אבל כיח פני ת"ש דדיבו כירושלי' כדתמר בה שוכן תם הפוטעים (ב"מ דף ג:) והא בעי מומה כגון דלבו לפנים מחומה כיח פני וכפרק התודה (מגחות דף עמ:) תמרינן התומנו תם התודה ולחמה תון לבית פני לא קדש תם הלחם ולחמ דווקא תביא פני אלא תם לחפי' בירושלים אין שם מקומו וכדתמר בפ"ק דשבת (דף פו:) מ' שנה קודם שחרב הבית נגלה סנהדרין ושבה לה בחנות ומפרש התם אלא דבו דיבי נפקוס ותמרינן בפרק בתרא דלקמן הסנה (דף נמ:) עשר נגיוס נגלה סנהדרין מלבשה הגזית לחנות ומחנות לירושלים*:

אילימא לזכר כרשום מי נפקי• ותחר תמיד על בין הערבים שהיו הולכין לביתם כדתמרי' בהמתקין (לקמן פמה) היה הולך כל אחד ואחד לבתו ולא מתרמי שימלאו טון ביחד: **אלא** יחסר המוג • כדתמר *שתם הולרך תחד מהן לנתת תם יש בה כ"ג יולא ותם ולא תיבו יולא והייבו כמיגה דעל תד תרי ותע"ג דסתם מיגה על תד תלה כדתמרינן בריש המוליא יין (שבת דף עז: ושם) היינו דווקא רבא שהיה רגיל למוג כן שהוא כמשפט המיגה על תד תלה לבל שתר בני תדם התוהבין יין חזק לין מוזגין תלה על תד תרי כדמשמע בשילהי התוכר (ב"מ דף כ: ושם) שהיתה מיגתו מעוה לתמר רבא מיגה דידי מידע ידיט ותמר נמי בילד מעבדין (עירובין דף נד:) דמית התי מיגה למיגה לרבא בריה דרב יוסף כר תמא ויית תל יחסר המוג תלה יחסר בניימינית מ"ש שהוא מחסיס לבל תי תסר ת"ם לין לחוש דמשפיתי כ"ב ולין ב"ד שקול ומוסיפין עליהם לחד הרי כאן ב"ג):

"נמצ" רבני ומעבר שני כו' שלין דמיו יהופין כו' • לח קלי לעבוד רבני וכן מוכח בגמרא דקתני בבריימא ליהו מעבר שני שלין דמיו יהופין לבל רבני לח קתני והיינו טעמא מתוך שהדם להוט לחטוא פירות בניעה זו מיעיטן לפי' כדמיו יהופין ומיהו בזמן שהם מהלכין בחויץ •לח בני שלשה: **בשלשה** לקיומו • יש מפרשים שרופין לקיומו ויקח מי שיהן יותר ופי' הקונטרס מיקר דתים ושמי כיון היכי דמי ודוחק לומר דבעבו לה על מנת שלין לבעלה ברשו כה: **ציניר"א** של הקדש • פירש בקונטרס שמוין כה זהב והוה כי היה"ד דכליס (פ"מ מ"ו) דתנן כום שבלע לת הציורה ונלמד שבלע לת הבלרבן כום הוה הפלך שהכסיס מוזה בו ושוד לידה ציורה לחר דתמרינן שילהי ר' עקיבה (שבת ג:) וכפ' בתרא (מנחות) (דף קיז:) דמחסיון בה לת הפחיזות ומקחינן כה לת הברזת ושוד יש ציורה לחר דתמר בפ"ק דיומה (דף יב:) כהן גדול לובש ומהפך בציורה מעמו שהיה מלא שהפך לו בהכי תמיד ובציבו מגלל פירש ציורה טני טורח*:

מתני' בעליל לעיר צריך לעמוד במדיתה דלא כי האי תנא *דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר °ויצאו וקניך ושופטיך וקניך' סנהדרין, "ושופטיך" זה מלך "והכהן גדול" מלך דכתיב °מלך במשפט יעמיד ארץ "והנה גדול דכתיב °ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט איבעיא להו: רבי אליעזר בן יעקב בדרא פליג או בתרתי פליג - במלך והכהן גדול פליג אבל בסנהדרי אי כר' יהודה אי כרבי שמעון או דילמא בסנהדרי נמי פליג דאמר כולה סנהדרי בעינן? אמר (רב יוסף) ת"ש [מצאן אבית פני והכרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל °וקמת ועלית אל המקום" **מלמד שהמקום גורם דנפוק למה אילימא מקצתן, דילמא הנך דאיכא נואי קיימי כוותיה, אלא פשיטא דנפוק כולהו, דלמא, אילימא לדבר הרשות °מי מצו נפקי והכתיב °שרך אנן הסדר אל יחסר המוג" אלא פשיטא לדבר מצוה, היכי דמי לאו למדידת עגלה ורבי אליעזר בן יעקב היא דאמר בולי סנהדרי בעינן, אמר ליה אביי לא, בגון שיצאו לתוספ על העיר ועל העזרות *כרתנן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד, תניא כוותיה דרב יוסף [מצאן אבית פאני והכרה עליהן בנין שיצאו: למדידת עגלה ולהוספ על העיר ועל העזרות יכול שתהא המראתו המראה ת"ל "וקמת ועלית אל המקום" מלמד שהמקום גורם: נמצ רבעי ומעשר שני שאין דמיו יהועין בשלשה: תנו רבנן °יאיהו "מעשר שני, שאין דמיו יהועין? פירות שתרקיבו ויין שהקרים ומעות שהחליהו תנו רבנן °מעשר שני שאין דמיו יהועין פודין אותו בשלשה °לקוחות אבל לא בשלשה שאין לקוחות, אפילו נברי אחד מהן, אפילו אחד מהם בעלים בעי רבי ירמיה שלשה-ומטילין לתוך כיס אחד מהו? תא שמע [איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו יהועין דילמא בנון רב פפא ורבת אבא סוראה: ההקדשות בשלשה: מתניתין דלא כי האי תנא דתניא [ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו *ציניורא של הקדש צריכה עשרה בני אדם לפרוחה א"ל רב פפא לאביי בשלמא לרבי אליעזר בן יעקב דאמר כשמואל דאמר *שמואל עשרה 'כהנים' כתובין בפרשה אלא לרבנן שלשה מנא להו וכי תימא דכתיב בהו שלשה, הלקוחות דכתיב בהו ארבעה חיסני בארבעה, וכי תימא הבי נמי אלמה תנן [הקרקעות תשעה וכהן אלא מאי, דמשלמי בהו עשרה, הקדשות דמשלמי בהו שיתא, ליבעו שיתא: קשיא: הערכין כו': מאי ערכין המטלטלין? יאצ"ג גידל אמר רב באומר "ערך כלי זה עלי" דא"ר גידל *אמר רב האומר

מעשר שני נאכל בכל העיר ועל העזרות • כדתנן בשבועות (פרק ב') אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בב"ד של שבעים ואחד. תניא בהריא מצאן אבית פאני כנון שיצאו לתוספ על העיר ועל העזרות והכרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם: **נקליצה** ופראנין בב' וכן הלכתא והאי דאצריכתו הלילה בה': **לפרושי** מלתא: **נמצ** רבעי ומעשר שני (שלו) שאין דמיו יהועין בב': **ת"ר** איזהו מעשר שני שאין דמיו יהועין פירות שתרקיבו ויין שהחמיץ ומעות שהחליהו בנון זה פודין אותו בני לקוחות ואפילו אחד מהן נבני בעלים ואפילו אחד מהם בעלים אבל לא בב' שאין לקוחות בעינן והא דבעי ר' ירמיה ני מטילין בתוך כיס אחד. פי' בנון ני שהחצים מאי. ת"ש איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו יהועין ש"מ אפילו ני מטילין לתוך כיס אחד. ת"ש אין מוכרין שדה מן הנכרי אפילו אחד מהן בעלים אבל לא בב' שאין לקוחות בעינן והא דבעי ר' ירמיה ני מטילין בתוך כיס אחד. פי' בנון ני שהחצים מאי. ת"ש איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו יהועין ש"מ אפילו ני מטילין לתוך כיס אחד, ורלמא בנון רב פפא ורבת אבא שאין להן במהון נשיהן פשיעות יד ולא אישפשה בהדייהו: **ההקדישות** בני • פירוש המקדישה מפלשלין נפדין בב' ורלמא בר' אליעזר בן יעקב דאמר אפילו ציניורא של הקדש אינה נפדית אלא בעשרה בני אדם כשמואל דאמר עשרה כהנים כתובין בפרשה אלה הן ני בשבילי אדם וני במקדיש בהמה פסולה או פדיונה ר' במקדיש בית או שדה ואמרינן אליבא דהנא קמא ני סנא ליה אי נימא משום דכתיב במקדיש ני כהנים וכל המפלשלין כיוצא בהן. או הכי קרקעות דלא כתיב בהו אלא ר' כהנים תמבי להו ריבויי נפדין בב' אלמה הנן הקרקעות אין נפדין אלא בעשרה אלא מאי משמע דכתיב בהו עשרה דכתיב ני בשבילי אדם וני במקדיש בהמה. ור' במקדיש בית או שדה נמצא מנין עשרה כהנים משלים בקרקעות

גליון השי"ם רש"י ד"ה כיח פלני מקום נפנים. עיין מנחות דף עח ס"ב כד"ה הון לתומה כ"ם: תוס' ד"ה מלמד וכו' תמיב דדיבו כירושלים. עי' פ"ת מסנה מ דכליס כרים: ד"ה נמצ וכו' לח נמי שנשה. עיין ר"ה דף ל ע"ת תוס' ד"ה ויביקו:

קב א מיי' פ"ג מהל' ממרים פ"ב ה"ז:
קבא ב מיי' פ"ג מהל' סנהדרין פ"ב ב:
קבב ג ד ה מיי' פ"ד מהל' מעבר שני פ"ב ה"ב ופ"ג מהל' כלי המקדש פ"ב ה"ב:

נוסחא
מה' תנאים דגרין ועקיבא אי בר' מלך וכהן גדול ור' יוסי בן פנחס

מקבה
טלבות בקיבות ענין יניאות (פסנהדרין מלטרת לעניות "במה"(נ"א)/"מאי"

[ופ"ע תוס' שבת מז. ד"ה מלא ופ"ע תוס' פ"ז מ: ד"ה מלמד]

[לקמן נג.]

נוסחא
בגין (טוא)
מה"ש טאן דאו יזוגים

רבינו חננאל

שלוחם. ומדרז שאפי' נמצא בעלל קרוב לעיר מצוה לעסוק בפדיירה: פתניתין דלא כר"אליעזר בן יעקב דבעי סנהדרין ומלך והכהן גדול ומביאיא לן טליה סנהדרין בעי או אפילו מקצתן ואתינן לשמשמא מהא דתנו לעזרת נשים וכן פ"ב ר"א לסנהדרין בבית פאני מקום נקרא בית פני והכרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם: **נקליצה** ופראנין בב' וכן הלכתא והאי דאצריכתו הלילה בה': **לפרושי** מלתא: **נמצ** רבעי ומעשר שני (שלו) שאין דמיו יהועין בב': **ת"ר** איזהו מעשר שני שאין דמיו יהועין פירות שתרקיבו ויין שהחמיץ ומעות שהחליהו בנון זה פודין אותו בני לקוחות ואפילו אחד מהן נבני בעלים ואפילו אחד מהם בעלים אבל לא בב' שאין לקוחות בעינן והא דבעי ר' ירמיה ני מטילין בתוך כיס אחד. פי' בנון ני שהחצים מאי. ת"ש איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו יהועין ש"מ אפילו ני מטילין לתוך כיס אחד, ורלמא בנון רב פפא ורבת אבא שאין להן במהון נשיהן פשיעות יד ולא אישפשה בהדייהו: **ההקדישות** בני • פירוש המקדישה מפלשלין נפדין בב' ורלמא בר' אליעזר בן יעקב דאמר אפילו ציניורא של הקדש אינה נפדית אלא בעשרה בני אדם כשמואל דאמר עשרה כהנים כתובין בפרשה אלה הן ני בשבילי אדם וני במקדיש בהמה פסולה או פדיונה ר' במקדיש בית או שדה ואמרינן אליבא דהנא קמא ני סנא ליה אי נימא משום דכתיב במקדיש ני כהנים וכל המפלשלין כיוצא בהן. או הכי קרקעות דלא כתיב בהו אלא ר' כהנים תמבי להו ריבויי נפדין בב' אלמה הנן הקרקעות אין נפדין אלא בעשרה אלא מאי משמע דכתיב בהו עשרה דכתיב ני בשבילי אדם וני במקדיש בהמה. ור' במקדיש בית או שדה נמצא מנין עשרה כהנים משלים בקרקעות

*) [ופ"ע תוס' שבת מז. ד"ה לתמר רבת] **) [ופ' תוס' מנחות קו. ד"ה שמותפין וכו' הניטו לפירוש ר"י דסכת]

האומר "ערך כלי זה עלי" נותן דמיו, מ"ט? אדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשום דמים משום הכי נותן דמיו. האי "ערכין המטלטלין", ערכין של מטלטלין מיבעיא ליה? תני ערכין של מטלטלין רב חסדא אמר אבימי במתפיס מטלטלין לערכין. האי "ערכין המטלטלין", מטלטלין של ערכין מיבעי ליה? תני מטלטלין של ערכין רבי אבהו אמר באומר "ערכי עלי" בא כהן לגבות ממנו: מטלטלין - בשלשה, קרקעות - בעשרה, אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא בשלמא לאפוקי מהקדש בעינן שלשה, אלא לעולי להקדש שלשה למה לי? א"ל סברא הוא: מה לי עיולי, מה לי אפוקי מ"ט דילמא טעי, עיולי נמי דילמא טעי: רבי יהודה אומר כו': א"ל רב פפא לאביי בשלמא לר' יהודה היינו דכתיב "כהן" אלא לרבנן כהן למה להו? קשיא: הקרקעות תשעה וכהן: מנהני מילי? אמר שמואל *עשרה "כהנים" כתובין בפרשה חד לגופיה הנך הוי מיעוט אחר מיעוט *ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דאפילו ט' ישראל ואחד כהן, מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן אימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים קשיא: ואדם כיוצא בהן: *אדם מי קדוש? אמר ר' אבהו באומר "דמי עלי" דתניא האומר "דמי עלי" שמין אותו בעבד הנמכר בשוק ועבד אתקש לקרקעות. בעי רבי אבין שער העומד ליגזז בבהמה *כגזוז דמי - ובשלשה או כמחובר דמי ובעשרה? *ת"ש המקדיש את עבדו אין מועלין בו רשב"ג אומר מועלין בשערו. וקיימא לן דבשערו העומד ליגזז פליגי ש"מ, נימא הני תנאי כהני תנאי דתנן ר"מ *אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודים לו כיצד: עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש ר' מאיר מחייב וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע *ואמר רבי יוסי בר חנינא בענבים העומדות ליבצר עסקינן מר סבר כבצורות דמיין ומר סבר לאו כבצורות דמיין? לא, אפילו תימא ר' מאיר, עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם כל כמה דשבקה להו מיכחש כחשי אבל שער כל כמה דשבקה להו אשבוחי משבח: דיני נפשות כו': קא פסיק ותני ל"ש רובע זכר ול"ש רובע נקבה, בשלמא רובע נקבה דכתיב "והרגת את האשה ואת הבהמה" אלא רובע זכר מנא לן? דכתיב "כל שוכב עם בהמה מות יומת" *אם אינו ענין לשוכב, תנהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא בלשון שוכב לאקושי נשכב לשוכב מה שוכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה אף נשכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה: שור הנסקל בעשרים ושלשה: שנא' "השור יסקל וגם בעליו יומת" כמיתת הבעלים כך מיתת השור. א"ל אביי לרבא ממאי דהאי "וגם בעליו יומת" לכמיתת בעלים כך מיתת השור הוא דאתא אימא

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו · כמו שהוא שוה דיודע הוא שאין לומר לשון "ערך" לכלי ואין ערכו קצוב וגמר ואמר לשם דמים דתנן אדם מוציא דבריו לבטלה: **ערכין שמטלטלין** · משמע שהערכין מיטלטלין: **במתפיס מטלטלין לערכו** · שאומר "ערכי עלי" ונתחייב ערך הקצוב לפי שניו והיה לו מטלטלין ואמר הרי אלו לערכי ואלה עליהן קדושה ובא לפדותן צריך ג' להוציאן מיד הקדש: **ר' אבהו אומר באומר ערכי עלי** · ואינו פורע ובא כהן למשכנו ומצא לו מטלטלין והכי קאמר "הערכין" דהיינו "ערך אדם" ובא ליתן מטלטלין, נגבין בשלשה שמאין: **בשלמא לאפוקי מהקדש** · כגון לדרב גידל ורב חסדא הוא דבעי שלשה דכיון דחל עליו הקדש לא ניפוק עד שיפדה בשויו: **אלא לעיולי** · כגון דר' אבהו: **עיולי נמי דילמא טעו** · ויקחנו להקדש ביותר משויו: **חד לגופיה** · דניבעי כהן: **מיעוט אחר מיעוט** · דלולא ממעטי ישראל דמשמע כהן ולא ישראל: **ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים** · בעינן דקמא לגופיה ושני' לו הוי מיעוט אחר מיעוט ושלישי הדר אילטריך לגופיה דניבעי כהן דכיון דאיתרבי ליה מ"מיעוט אחר מיעוט" אפילו ישראל, כי הדר כתב כהן דוקא בתריה, דלאו מיעוט אחר מיעוט הוא, דהא שני לאו מיעוט הוא אלא ריבוי, וכן כולם חד דווקא וחד הוי מיעוט אחר מיעוט: **ואדם כיוצא בהן** · כקרקעות דבעי נמי תשעה וכהן *לשומו: **ועבד איתקש לקרקעות** · והתנחלתם אותם (ויקרא כה): **שער העומד ליגזז** · והקדישו ובא לפדותו בשויו שעושין משער אדם כפה וקילקלי וחבק: **כגזוז דמי** · ואו להו מטלטלין ובשלשה: **אין מועלין בו** · דעבד הרי הוא כקרקע ואין מעילה בקרקע ובמסכת מעילה (דף יח:) גמר חטא חטא מתרומה בפרק הגוזל: **מועלים בשערו** · דשערו לאו כגופו והוה ליה כשאר מטלטלין: **העומד ליגזז** · שכבר שילח פרע וראוי להסתפר: **ר"מ** · פלוגתא דתנאי הוא לתנא קמא דאמר לית בהו מעילה סבר כמחובר דמי ולענין פדייה נמי בעי עשרה ולרבן שמעון כגזוז דמיא: **דברים שהן כקרקע** · מחוברין לקרקע: **ואינן כקרקע** · אלא כמטלטלין: **ר"מ מחייב** · לישבע על השאר שהודה מקצת הטענה אע"ג דאין נשבעין על הקרקעות כדילפינן בשבועת הדיינים (שבועות דף מב.) הכא כיון דאין צריכין לקרקע דעומדות ליבצר הן כדמוקי ר' יוסי בר חנינא לפלוגתיה כבצורות דמיין ונשבעין: **לא** · התם בענבים כל כמה דשבקת להו מיכחש כחשי הלכך עשויות מעכשיו הלכך אפי' ר' מאיר בשער כרבנן סבירא ליה: **קא פסיק ותני** · מתני' רובע סתמא בכ"ג: **לא שנא** · שור שרבע אדם זכר ולא שנא שור שרבע אשה נקבה דנפקא לן תרוייהו מקראי בפרק ארבע מיתות (לקמן נד:) שהן בסקילה והנא דמתני' מרבי להו לכ"ג: **בשלמא רובע נקבה** · כתיב ביה כ"ג דכתיב "והרגת את האשה ואת הבהמה" איתקש בהמה לאשה ודיני נפשות נפקינן לקמן בעשרים ושלשה: **אלא רובע זכר** · מנלן דבעי כ"ג: **דכתיב כל שוכב וגו'** · ומהאי נפקא לן בארבע מיתות לרובע זכר: **דהא אינו ענין** · לאדם הבא על הבהמה דהא קרא אחרינא כתיב (ויקרא כ) "איש אשר יתן שכבתו וגו'": **תניהו ענין לנשכב** · למביא בהמה עליו ומדאפקיה בלשון "שוכב" לידון כשוכב מה בא על הבהמה הוא והיא בכ"ג כדילפינן מואת הבהמה תהרגו (שם) דאיתקש בהמה לאדם אף מביא בהמה עליו שניהם בכ"ג:

האומר ערך כלי עלי נותן דמיו · בפ"ק דערכין (דף ה.) מוקי לה כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ותימה דבפרק השולח (גיטין דף לח: ושם*) אמר רב המקדיש עבדו יצא לחירות מאי טעמא גופיה לא קדיש כו' משמע התם דהיינו דלא כר"מ דלדידי' קדוש לדמיו ונראה דההיא דערכין אליבא דר' מאיר קאמר רב וליה לא סבירא ליה וכן משמע התם (ערכין דף ה:) דפריך לר"מ פשיטא ואי אתא למימר דסבר כר' מאיר מאי פריך פשיטא אלא משמע דלא סבר כרבי מאיר אלא קאמר דלר"מ נותן דמיו א"נ איכא ב' לישני דרב בגיטין (דף לח:) חד במקדיש וחד במפקיר:

אדם מי קדוש · וא"ת ולוקמא בעבד דקדוש כדאמרינן בסמוך דמועלין בשערו ואמר בהשולח (שם) המקדיש נכסיו והיו בהם עבדים אין הגזברים רשאין להוציאם לחירות וי"ל דאדם לא משמע ליה דקאי אעבד אי נמי הכא פריך אליבא דרב דאמר (שם) המקדיש עבדו יצא לחירות*:

שער העומד ליגזז · אף על גב דמעילה ילפינן מתרומה ולענין תרומה לא אמרינן כל העומד לקצור כקצור דמי דלענין האי לא ילפינן מתרומה דתמעול מעל ריבה כדדרשינן במעילה (דף יח:) לגבי כמה דברים:

אין מועלין · כאן משמע דאין מעילה במחובר וההיא אמרי' הכי במסכת מעילה (דף יד:) וקשה לפי' רשב"ם דבפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף עט: ושם) גבי מקדיש דקתני מועלין בבור ופי' כגון שהלניע חפצים בבור ולא יתכן דהיינו מחובר אלא שעקר מוליא מן הבור ונהנה ממנה:

בענבים העומדים ליבצר · תימה דבפרק נערה (כתובות דף נא: ושם) פריך גבי זיל הב ליה מתמרי דעל בודיא סוף סוף כל העומד לגזוז כגזוז דמי דליריכי לדיקלא קאמינא ומאי פריך והא רבנן דהכא לית להו הך סברא וי"ל דגבי בעל חוב מודה דלא גבי מדבר העומד לגזוז דלא סמכא דעתיה ועוד פר"ח דהתם פריך משום דבפרק הכונס (ב"ק דף נט:) פסיק רב כרבי שמעון דאמר אכלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים ואין שמין אותן אגב שדה משמע דכבצורות דמיין:

אם אינו ענין לשוכב כו' · ומהכא נמי בפ' ד' מיתות (לקמן דף נד:) ילפינן אזהרה לנשכב מה שוכב ענש והזהיר כו' ותימה ר' אבהו דפליג עלה התם כ"ע מנא לן וכן רבי שמעון דדריש מיניה התם (ד' ס:) דבני נח מוזהרים על כישוף מדאיתקש לשוכב עם בהמה וכן לבן עזאי דגמר מיניה דמכשף בסקילה בההוא פירקא (דף סז:) וי"ל דאי משום הקיש הל"ל קרא דאיש כי יתן את שכבתו בבהמה גבי מכשפה הלכך קרא דכל שוכב מיותר לנשכב כדדרשינן:

רבינו חננאל

[illegible]

עין משפט נר מצוה

קבא א ב מיי' פ"ח מהל' ערכין הלכה ג:

קכב ג מיי' שם פ"א הלכה ט סמג עשין קכח:

קכג ד ה מיי' פ"ט מהלכות מעילה הלכה י:

קכד ו ז מיי' פ"ה מהל' טוען הלכה ד סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' צה סעיף ב:

קכה ח מיי' פ"א מהל' מעילה הלכה י:

קכו ט מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ב:

ה"ג שהן כקרקע בר' מאיר כת"ק ורשב"ג כחכמים ואמרינן אפי' תימא ר"מ כרשב"ג איסור דאמר ר"מ בענבים דכיון דעבדי ליבצר כל מה דשתהו בקרקע כחשי ויבשי אבל הכא בשערו דכמה דשביק ליה

*) נ"ע מהו דכגופו דמי מ"מ בגופו נמי ליכא מעילה ומאי ליישב.

אימא לקטלא הוא דאתא א"כ ליכתוב "וגם בעליו" ולישתוק, אי כתב רחמנא הכי הוה אמינא בסקילה, בסקילה ס"ד, קטל איהו בסייף, ממונו בסקילה? גרדמא, האי דכתב רחמנא "יומת" לאקולי עילויה לאפוקי מסייף לחנק, *הניחא למאן דאמר חנק חמור, אלא למאן דאמר חנק קיל מאי איכא למימר? לא ס"ד דכתיב °אם כופר יושת עליו, ואי ס"ד בר קטלא הוא, והכתיב °לא תקחו כופר לנפש רוצח, אדרבה משום היא גופה: קטל איהו לא תיסגי ליה בממונא אלא בקטלא, קטל שורו ליפרוק נפשיה בממונא, אלא אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא °מות יומת המכה רוצח הוא, על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו. איבעיא להו שור סיני בכמה: *מי גמר שעה מדורות או לא? תא שמע דתני רמי בר יחזקאל °אם בהמה אם איש לא יחיה, מה איש בכ"ג אף בהמה בכ"ג: הארי והזאב כו': אמר ר"ל והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא, אלמא קסבר יש להן תרבות ויש להן בעלים, רבי יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו, אלמא קסבר אין להם תרבות ואין להם בעלים, תנן *רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה, בשלמא לר' יוחנן למאי זכה זכה לעורן, אלא לר"ל למאי זכה, כיון שהמיתו, שוינהו רבנן כמאן דגמר דינייהו, ואיסורי הנאה נינהו? מאי זכה זכה לשמים, תניא כוותיה דר"ל *אחד שור שהמית ואחד בהמה וחיה שהמיתו בכ"ג ר' אליעזר אומר שור שהמית בעשרים ושלשה, ושאר בהמה וחיה שהמיתו כל הקודם להורגן זכה בהן לשמים: ר"ע אומר כו': ר"ע היינו ת"ק? איכא בינייהו נחש: אין דנין כו': האי שבט, רחטא במאי? אילימא שבט שחלל את השבת איגור דפליג רחמנא בין יחידים למרובין לענין עבודת כוכבים, בשאר מצות מי פליג, אלא בשבט שהודח, למימרא דבדינא דרבים דיינינן ליה, כמאן לא כרבי יאשיה ולא כרבי יונתן דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מי' ועד ק' דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר מק' ועד רובו של שבט ואפילו ר' יונתן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא? אמר רב מתנה הכא

בנשיא

אימא לקטלא · לחייב מיתה לבעליו וניחייביה מיתה והיכי מפקינן לה מפשטיה לגמרי: **אי כתב סקי'** · קושיא היא כלומר איצטריך יומת לדוט במיתה האמורה בתורה סתם דהיינו אלא חנק דלא תימא גם בעליו יסקל: **קטל איהו בסייף** · דקי"ל לקמן (ד' נב) רוצח בסייף: **קטל שורו נימא בסקילה** · דחמירה מכולן בתמיה: **גרדמא** · הא דעקרת ליה לקרא מפשטיה ולא מוקמינן ליה למיתת חנק ממש: **למ"ד חנק חמור** · מסייף בפ' ד' מיתות (לקמן נ:) הלכך איכא למיפרך קטל איהו בסייף קטל שורו בחנק: **אלא למ"ד חנק קל'** · אימא למיתת חנק אתא: **משום היא גופה** · משום הך קשיא גופא דלא תימא "לא תקחו כופר" כתב רחמנא וליקטול כתב רחמנא "ונתן פדיון נפשו" למימר דהיכא דקטל איהו לא תסגי ליה בממונא כו' אבל קטל שורו סגי ליה בממונא ואי לא יהיב כופר חייב חנק: **שור סיני** · בהמה שקרבה להר בעוד שהשכינה שם דכתיב "אם בהמה אם איש לא יחיה": **בכמה** · דיינים נידון: **מה איש בכ"ג** · דאיש פשיטא לן דכבר הוקבעו לישראל סנהדראות מיתרו ואילך: **ברדלס** · חיה היא ובלע"ז קורין אות' פוטויו"ש: **אמר ריש לקיש** · הא דאמר ר' אליעזר "כל הקודם להורגן זכה" והוא שהמיתו נפש ואמילתא דת"ק דאיירי כשהמיתו קאי ר' אליעזר: **יש להם תרבות** · מותר נגדלן לפי שאדם יכול לעמדן שלא יזיקו הלכך יש בעלים נקרא עליהן ולא הוי כהפקר, ואסור להורגן אם לא המיתו אבל אם המיתו סופן מוכיח על תחילתן שלא אלו בני תרבות ואין צריכין לדונן: **ר' יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו** · הא"ר אליעזר "כל הקודם להרגן זכה" וה"ק ליה לת"ק דקאמרת כשהמיתו צריכי כ"ג דיינין אני אומר אפילו לא המיתו מותר להורגן כל הקודם וכ"ש אם המיתו: **ואין להם בעלים** · כלומר אין שם הבעלים חל עליהם ולא הוו אלא כהפקר לפי שלא היה לו לגדלן: **זכה** · משמע נשתכר: **זכה בעורן** · העור שלו כיון דאין להם בעלים: **כיון דהמיתו** · ואמור רבנן דאין צריך לדונן בב"ד הוו להו כמאן דגמר דינייהו ואסירי בהנאה כדקי"ל שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור בפרק שור שנגח (ב"ק מא·): **זכה לשמים** · לדקה עשה: **איכא בינייהו נחש** · דת"ק חשיב ליה בהדי הנך ובעי כ"ג ור"ע באידך סבירא ליה כוותיה בר מנחש כדאמרינן בארבעה אבות נזיקין (בס דף טו:) נחש מועד לעולם דברי הכל: **לענין ע"ז** · חלק בין יחידים למרובים דעיר הנדחת בעי סנהדרי גדולה כדיליף לקמן (דף טז·) ויחיד נידון בכ"ג דכתיב (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך ב"ד שבשעריך: **למימרא** · דשבט שלם שהודח בדינא דרבים דיינינן ליה כדינא דעיר הנדחת דמיקרי מרובין דיינינן ליה בסייף ובסנהדרי גדולה: **מעשרה ועד מאה** · בציר מעשרה לא מקרי עיר וטפי ממאה נפקא מתורת עיר והוו להו ליבור וכליבור לא כתיב סייף הלכך כל א' נידון בפני עצמו ובסקילה:

בנשיא

אימא לקטלא הוא דאתא · תימה דמשמע דאי לקטלא אתא תו לא דרשינן מיניה כמיתת בעלים כך מיתת השור ותימה הא גבי רובע דדריש לעיל מדאיתקש וכ"ת משום דחדא מיתה כתיב אתרווייהו דכתיב והרגת את האשה ואת הבהמה הא גבי שוכב דרשינן מדאיתקש אע"ג דכתיב מיתה בכל חד באפי נפשיה ואיש כי יתן שכבתו בבהמה מות יומת וגו' וי"ל דהתם בהמה כתיב בתריה לאקשויי בהמה לאיש אבל הכא כתיב שור ברישא והדר בעלים לאקשויי בעלים לשור ולא שור לבעלים אי נמי משום דמייתר דלא איצטריך לגופיה וא"ת והא אכתי איצטריך יומת למיתה בידי שמים כדדרשינן באלו נערות (כתובות לז: ושם) לפי שמצינו מומתין בידי שמים נותנין ממון ומתכפר להם שנאמר ואם כופר יושת עליו וי"ל דאי למיתה בידי שמים לתוד אתא הל"ל ימות אבל יומת משמע בב"ד לכך מוקמי ליה למיתה ממש או לכמיתת בעלים כך מיתת השור ומ"מ כי מוקמינן ליה לכמיתת בעלים ט' דרשינן נמי מיתה בידי שמים דאין מקרא יוצא מידי פשוטו דמשמע דבעלים חייבין מיתה ועי"ל דה"פ ואימא לקטלא נמי הוא דאתא ולא למעוטי דרשה דכמיתת בעלים כך מיתת השור קא אתי דקדרשינן ליה נמי מדאיתקש: **שור** סיני בכמה · איש סיני לא קמיבעיא ליה כדמוכח בסמוך דדריש אם בהמה אם איש מה איש בכ"ג משמע דאיש פשיטא ליה אע"ג דאכתי לא מכתב קרא "ושפטו העדה והצילו העדה" (במדבר לה) מ"מ כיון דתקון יתרו סנהדראות סתמא למילתא סנהדרי קטנה נמי לדיני נפשות תקון וא"ת ומאי קמיבעיא ליה משור סיני דמ"ל מילתא מאי דהוה הוה *וכן קשה בפ"ב דמסכת ע"ז (דף לד·) במה שימש משה כל ז' ימי המילואים ושמא מיבעי ליה למיסבר קראי כדאשכחן פ"ק דיומא (ד' ה· ושם) גבי כילד הלבישן: **מי** גמרי' שעה מדורות או לא · תימה הא אפילו דורות מדורות לא ילפינן לעיל דמיבעי לן קרא לרובע ונרבע ושור הנסקל וי"ל דהכא אית לן למילף טפי משום דכל דיני סקילה ילפינן לקמן מסיני בפרק נגמר הדין (דף מה·) מניין שבלחייה הוא ת"ל "ירה" מניין שבסקילה ת"ל "סקול": **והברדלס** · פ"ה פוטוי"ש ולא משמע כן דאותו אינו עז כל כך וכאן משמע שהוא עז ביותר ודרכו להמית את האדם וכן בפרק אלו מציאות (ב"מ דף כד·) אמרי' המציל מן הארי ומן הדוב כו' ובפ"ק דב"ק (טו: ושם) תנן הרי אלו מועדים ואפשר שהוא מין נחש דהא מפרש התם בגמ' (טו: ושם) דברדלס היינו אפא ובבוע זהו אפא וצבוע זהו אפעה שהרי גיא הצבועים מתרגמינן מישר אפעיא (שמואל א יג) וכתיב אפעה ושרף מעופף (ישעיה ל) ומיהו יש עדיין ברדלס אחר דהא בפ"ק דבכורות (דף ח·) חשיב אפעה לע' שנה ברדלס לג' שנים ואע"ג דחשיב לה התם בהדי זאב וארי ע"כ לאו היינו ההוא דהכא ודב"ק דהא מפרש התם דהיינו אפא דהוא אפעה ויתכן דההוא דבכורות הוא פוטוי"ש שפ"ה בכאן וכן ההיא דפ"ק דפסחים (דף ט·) אם חולדה וברדלס מצויין שם משמע שהיא חיה קטנה כעין חולדה: **ור'** יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו · אדר"א דמתני' קאי דקסבר (*אית) להם תרבות ואין להם בעלים ותימה דבפ"ק דב"ק (דף טו:) תנן ר"א אומר בזמן שהם בני תרבות אינן מועדים ואומר ר"ת דהתם גרס ר' אלעזר שמוכירו אחר ר"מ התם בגמרא והכא ר' אליעזר שהוא קודם ר"ע ומיהו אכתי קשה דהתם תנן והנחש מועד לעולם אליבא דכ"ע והכא קאמר ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא דיש להם תרבות ויש להם בעלים אפי' נחש ושמא יש לחלק דלענין דאין להורגן כל הקודם קאמר הכא דיש להם תרבות אפי' נחש אבל לא לענין נזק שלם ועוד אר"ת תרבות דהתם הוא שנידלם בביתו ותרבות דהכא *היינו בקשורים בשלשלאות כגון ארי בגוהרקי שלו דאין להורגם אלא כשהמיתו אפי' נחש*: **מאי** זכה זכה לעורן · במרובה (ב"ק דף ס: ושם) גבי אתול כולהו מודו דזוכה לעורו: **תניא** כוותיה דר"ל · הא דלא חשיב הך בריש החולץ (יבמות דף לו· ושם) בהדי תלת דהלכה כר"ל משום דהכא אליבא דר"א פליגי: **מעשרה** עד ק' · הא דלמר חשיב עיר בק' ולמר בעשרה נראה דפליגי בקרא דעמוס ה' דכתיב העיר היוצאת אלף תשאיר מאה והיוצאת מאה תשאיר עשרה:

עין משפט נר מצוה

קכט א ב מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ב:

קל ג שם הלכה א:

קלא ד מיי' פי"ד מהל' ע"ז הלכה א סמג עשין כג:

רבינו חננאל

אמר הא תלת גבאי. א"ר זעירא לור מיהודה היא ומפני מה אין מעברין בה. מפני שהן גסי הרוח ומיעוטי תורה. הסך אפוי וחסא ר' אחא בן פוי א"ל איפה עבדתוני מבוה רבנן: דיני נפשות בכ"ג. הרובע והנרבע בכ"ג. קא פסיק ותני רובע לא שנא רובע זכר ולא שנא רובע נקבה דמשמע כל רובע בין אשה שהביאה עליה בהמה בין איש שהביא עליו בהמה מיתתן בכ"ג. בשלמא אשה כתיב בה והרגת את האשה ואת הבהמה אלא איש מנא לן. ופשוטה מדכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת דלא הוה צריך דכתיב ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת. כל שוכב למה נאמר לא בא אלא לנשכב ומדאפקיה רחמנא בלשון שוכב ש"מ מה שוכב הוא ובהמתו בכ"ג אף משכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה. שור הנסקל בעשרים [ושלשה] שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת מה מיתת בעליו בכ"ג אף מיתת השור בכ"ג ואסיקנא אבל למקטליה על רציחות בהמתו ליכא למימר הכי דכתיב ביה בהורג עצמו קרא אחרינא מות יומת המכה רוצח הוא למה לי. אלא ללמוד כי על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו: הזאב והדוב והארי והנמר והברדלס והנחש מיתתן בכ"ג. ר' אלעזר אומר כל הקודם להורגן זכה. ור"ע אומר מיתתן בכ"ג. אמר ר"ל והוא שהמיתו. אבל לא המיתו לא. אלמא קסבר יש להן תרבות ויש להן בעלים. ותניא כוותיה דר"ל דקתני ר' אלעזר אומר כל הקודם להורגן זכה. תנא זכה לשמים. ובין תנא קמא ובין ר' עקיבא איכא בינייהו נחש. ר' עקיבא אומר נחש אינו בכ"ג. והא נמי דתנן בפרק ד' אבות נזיקין הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו מועדין כר' ר' אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות כו'. כר"ש לקיש דייקא: אין דנין את השבט אלא בב"ד של שבעים ואחד. אוקמא רבינא במסקנא בשבט שהודח ואע"ג דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מי' ועד מאה דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר ממאה ועד רובו של שבט. הני מילי לקטלא דלא קטלינן ליה אלא בסקילה כדין יחיד אבל בדינא דרבים דיינינן ליה.

[לקמן נב:ו:]

[עי' תוס' מנחות יט: ד"ה ושמואל ועוד שם ט. ד"ה אלא שם:]

[תוספ' פ"ג]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ור"י יוסי' היינו בקשורים בשלשלאות. עיי' ב"ק דף טו ע"ב תוס' ד"ה מותר:

[צ"ל אין]

[וע"ע תוס' ב"ק טו: ד"ה ר"א]

* עי' בתוס' כאן ד"ה ור"י דהכא רבי אליעזר בי"ד אבל רבינו דגרס לעיל ר' אלעזר ספיר כתב דברים ר"ש לקיש דייקא ודו"ק

בנשיא שבט שחטא עסקינן מי לא *אמר רב אדא בר אהבה "כל הדבר הגדול יביאו אליך" דבריו של גדול, האי נמי גדול הוא. עולא אמר רבי אלעזר בבאין על עסקי נחלות וכתחילתה של ארץ ישראל מה תחילתה שבעים ואחד אף כאן שבעים ואחד. אי מה תחילתה קלפי, אורים ותומים, וכל ישראל, אף כאן קלפי, אורים ותומים, וכל ישראל? אלא מחוורתא כדרב מתנה. רבינא אמר לעולם בשבט שהודח ודקא קשיא לך בדינא דרבים דיינינן ליה? אין אע"ג דקטלינן ביחיד בי דינא דרבים דיינינן ליה מי לא *א"ר חמא בר' יוסי א"ר אושעיא "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא" וגו' איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך הכא נמי איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו לשעריך: ולא את נביא השקר: מנהני מילי א"ר יוסי בר' חנינא אתיא *הודה-הודה מזקן ממרא מה להלן בשבעים ואחד אף כאן בשבעים ואחד, והא הודה כי כתיבא, בקטלא הוא דכתיבא, וקטלא בעשרין ותלתא הוא? אלא אמר ריש לקיש גמר דבר-דבר מהמראתו. וליהדר זקן ממרא ולגמר הודה הודה מנביא השקר? דבר-דבר גמיר, הודה-הודה לא גמיר: ולא את כהן גדול: מנהני מילי *אמר רב אדא בר אהבה דאמר קרא "כל הדבר הגדול יביאו אליך" דבריו של גדול. מתיבי "דבר גדול" דבר קשה אתה אומר דבר קשה או אינו אלא דבריו של גדול כשהוא אומר "את הדבר הקשה יביאון אל משה" הרי דבר קשה אמור הוא דאמר כי האי תנא דתניא "דבר גדול" דבריו של גדול, אתה אומר דבריו של גדול או אינו אלא דבר הקשה כשהוא אומר "הדבר הקשה" הרי דבר קשה אמור הא מה אני מקיים "דבר גדול" דבריו של גדול. והאי תנא תרי קראי למה לי? חד לצוואה בעלמא וחד לעשייה ואידך א"כ לכתוב או גדול גדול או קשה קשה מאי גדול ומאי קשה שמע מינה תרתי. בעי רבי אלעזר שורו של כהן גדול בכמה: למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה או דילמא למיתת בעלים דעלמא מדמינן ליה? *אמר אביי מדקא מבעיא ליה שורו מכלל דממונו פשיטא ליה, פשיטא מהו דתימא הואיל וכתב "כל הדבר הגדול" *כל דבריו של גדול, קא משמע לן: אין מוציאין כו': מנהני מילי *אמר ר' אבהו דאמר קרא "ולפני אלעזר הכהן יעמוד" "הוא" זה מלך "וכל בני ישראל אתו" זה משוח מלחמה "וכל העדה" זה סנהדרי, ודילמא לסנהדרי הוא דקאמר להו רחמנא דלישיילו באורים ותומים? אלא כי הא דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא *כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו והיה מנגן מאליו, מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר, כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמרו לו: אדונינו המלך עמך ישראל צריכין לפרנסה, אמר להן לכו והתפרנסו זה מזה, אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי *ואין הבור מתמלא מחולייתו, אמר להם לכו פשטו ידיכם בגדוד מיד יועצין באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים, אמר רב יוסף מאי קרא? ואחרי

רש"י

בנשיא שבט שחטא. ובאחת מכל מיתות ב"ד: **דרבא אדא בר אהבה.** לקמן: **וכתחילתה של א"י.** כך דינה לעולם אם נפלה מחלוקת נחלה בשבט: **קלפי אורים ותומים.** בית נחלין (ב"ב דף קכב.) מפרש: **אע"ג דקטלינן ביחיד.** דדינא של שבט בסקילה אפ"ה בדינא דרבים דיינינן ליה דבעי ע"א ולא בדינא דיחיד בכ"ג: **לשעריך.** לב"ד שבשעריך דהיינו סנהדרי קטנה ואי אתה מוליא (א) כולה אלא בסנהדרי גדולה: **דרבי חמא בר' יוסי.** לקמן: **אתיא הודה הודה.** בנביא השקר כתיב (דברים יח) "אך הנביא אשר יזיד" ובזקן ממרא כתיב (שם יז) "והאיש אשר יעשה בזדון" מה זקן אינו נהרג אא"כ המרה על פי ב"ד הגדול דכתיב (שם) "וקמת ועלית" אף נביא אינו נידון אלא בבית דין הגדול: **והא הודה.** דזקן ממרא: **כי כתיבא, בקטלא כתיבא.** וקטלא דידיה בעשרים ושלשה דכי כתיב "וקמת ועלית" בהוראה כתיב שבאין (ב)לשואלם מה יורו וחוזר לעירו ואם הורה לעשות כבתחילה נידון כשאר המומתין בכ"ג דהא לא תני במתניתין (דף כ:) ולא את זקן ממרא: **דבר דבר מהמראתו.** בנביא בקטליה כתיב (דברים יח) "אשר יזיד לדבר דבר וגו'" ובהמראת זקן כתיב (שם) "ועשית ע"פ הדבר": **וליהדר זקן ממרא וניגמר.** קטלי' בסנהדרי גדולה הודה הודה מנביא דהא בקטלא דתרוייהו כתיב הודה ונימא מה נביא בסנהדרי גדולה דהא גמרינן מהמראת זקן אף מיתת זקן בסנהדרי גדולה וניתני במתני' (דף כ:) ולא את הזקן ממרא אלא בב"ד של ע"א: **דבר דבר.** הך גזירה שוה דדבר דבר גמיר ליה הלכך תנא מרביה אבל הך דהודה הודה לא גמיר ליה מרביה, וק"ו וחומר אדם דן מעצמו ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן קיבל מרבו הלכה למשה מסיני דאיכא למימר קרא למילתא אחריתא אתא וכן הלכה רווחת בישראל: **יביאו אליך.** ומשה במקום שבעים ואחד קאי: **דבריו של גדול.** דינו של בעל שררה כגון נשיא וכהן גדול: **והאי תנא.** דדרש "דבר גדול" דבר קשה למה לי תרי קראי: **שורו של כהן גדול.** אם המית איש: **מדקא מיבעיא ליה שורו.** שמע מינה שורו הוא דמספקא ליה משום דכתיב (שמות כא) וגם בעליו יומת כמיתת בעלים, אבל שאר ממונו פשיטא לן דבשלשה ככל דיני ממונות: **כל דבריו.** ואפילו ממונו ליבעי סנהדרי גדולה: **ודילמא.** הא דקא מדכר קרא בסנהדרי גדולה משום שאילת אורים ותומים הוא אתא לאשמעינן דנשאלין לסנהדרין באורים ותומים וכן למלך וכן למשוח מלחמה אבל לא להדיוט ולעולם לענין לצאת למלחמה יוצאין בלא רשות סנהדרי: **כנור.** נקב שלו כלפי צפון היה ובלילה רוח צפונית מנשבת דקיימא לן (בבא בתרא ד' כה:) ארבע רוחות מנשבות בכל יום מזרחית בבקר ורוח דרומית בחצי היום ומערבית בתחילת לילה וצפונית בחצי לילה כמהלך חמה שמהלכת ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון ותניא ביבמות (דף עב.) כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר אף על פי שנזופים היו ולא נשבה להם רוח צפונית ביום לא היה יום שלא נשבה להם רוח צפונית בחצי הלילה אלמא חצות לילה עת נשיבתה לעולם ופעמים שהיא מנשבת אף ביום והיא רוח נוחה ויפה לבריות והיום מאיר בה: **והיה דוד עומד ועוסק בתורה.** כדכתיב חצות לילה אקום (תהלים קיט): **קומץ.** פרנסה מועטת: **ואין הבור מתמלא מחולייתו.** עוקר חוליא מבור עמוק וחוזר והשליכה לתוכו אינו מתמלא בכך כלומר אין סיפק בידינו לפרנס עניים שבתוכנו: **ונמלכין בסנהדרין.** נוטלין רשות מהן והיינו מתני'.

תוספות

מה תחילתה קלפי אורים ותומים. הא דאמר בריש הדר (עירובין דף סג.) גבי יהושע דלא אשכחן דאיצטריך ליה לאלעזר לשאול באורים ותומים נהי אחלוקת הארץ קאמר דגזירת הכתוב היא אלא בשאר דברים הצריכים לשאול באורים ותומים שהיה נגלה לו בנבואה:

איש ואשה אתה מוציא לשעריך. הכא לא חשיב עיר איש ואף על גב דבפ' אלו דברים (פסחים דף סו: ושם ודף עט:) גבי פסח בטומאה אמר איש נדחה ואין ציבור נדחים ואפילו כל העיר טמאה נדחים לפסח שני עד דאיכא רוב ישראל שאני הכא משום דמליט שחילק הכתוב בין יחידים למרובים כמו בין עיר הנדחת ליחיד:

אין הבור מתמלא מחולייתו. פי"ה כגון אם עקר חוליא מבור עמוק וחזר והשליכו לתוכו אין הבור מתמלא ממנה ולא יתכן דאמרינן בפ' הרואה (ברכות דף נט.) כשנטל הקב"ה ב' כוכבים מכימה והביא מבול לעולם ומילא הנקב מעש ופריך ולימלייה מדידיה ומשני אין הבור מתמלא מחולייתו וי"מ דקרקע שרגילין להניח על שפת הבור קורין חוליא כי ההיא דתנן (עירובין דף פג:) חוליית הבור והסלע שהם גבוהים עשרה וקאמר אין הבור מתמלא מאותה חוליא ור"ת פירש מחולייתו היינו ממקורו דאין מתמלא הבור מים ממקור נביעתו וכן מוכח במדרש דאמר אין הבור מתמלא מחולייתו אלא אם כן ממשיכין לו מים ממקום אחר: ואחרי

עין משפט נר מצוה

קלב א ב מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה ג:
קלג ג ד מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין נו:

רבינו חננאל

וכו' הושעיא דאמר והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה איש או אשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו אל שעריך. רב מתנה אוקמה למתניתין בנשיא שבט שחטא שנידון בשבעים ואחד. ועולא אמר ר' אלעזר אוקמה בבאין על עסק נחלות. וכן מפורש בירושלמי בחורש שבין שני שבטים היא מתניתא, פי' חורש יער: ולא את נביא השקר אלא בע"א אתיא הודה הודה. כתיב בנביא השקר בזדון דברו הנביא ובזקן ממרא *) (בקטלא כתיבא כתיב ועשית ע"פ הדבר והא הודה כי כתיבא והמראתו היא בע"א) אבל הריגתו בכ"ג היא ומשני ריש לקיש אלא דבר דבר גמר בנביא השקר כתיב אשר ידבר הנביא ובזקן ממרא כתיב כי יפלא ממך דבר למשפט ואקשינן וליהדר זקן ממרא ולינמר הודה הודה מנביא השקר מה זה בע"א אף זה בע"א ופרקינן דבר דבר גמיר ואיכא למימר מופנה הוא הודה הודה לנפיה בא: ולא את כהן גדול אלא בע"א מנא לן כדתניא את הדבר הגדול דבריו של גדול פי' כל דבר בדיני נפשות של כהן גדול לא יהיו אלא בב"ד הגדול: בעי ר' אלעזר שור של כ"ג בכמה מדכתיב וגם בעליו יומת למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה בע"א או למיתת בעלים בעלמא מדמינן ליה בכ"ג ולא איפשיטא ומדבעי שור מכלל דממונו (פשיטא) ליה דלאו במיתה דידיה דמי אלא כממונא דעלמא: אין מוציאין למלחמת הרשות כו' מנא לן א"ר אבהו דאמר קרא ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו וגו' הוא זה מלך וכל ישראל אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זו הסנהדרין ודחינן התם לסנהדרין הוא דהא דאמר רחמנא דלישיילו באורים ותומים אלא כי הא כנור תלוי למעלה ממטתו של דוד כו' עד כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו ישראל צריכין פרנסה. אמר להן ילכו ויפרנסו זה מזה. א"ל אין הקומץ משביע את ארי ואין בור מתמלא מחולייתו. פי' התופר בור אם יחזור העפר שהוציא ממנו לתוכו אינו מתמלא עד שהוסיף בו עפר אחר ועוד ראינו מפורש אין בור מתמלא מחולייתו מן

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לשעריך וכו' ואי אתה מוליא כל העיר כולה: (ב) ד"ה והא הודה כו' שבאין לשאול מה יורו:

גליון הש"ס

גמ' אי מה תחילתה קלפי. עיין שבועות דף טז ע"א תוס' ד"ה שאין. שם אמר אביי מדקא מיבעי ליה. עיין לקמן דף יח ע"ב.

בניהו

וגע"ג: תוס' ד"ה איש וכו' שאני הכא. עיין תוס' חולין דף כט ע"א ד"ה איש:

*) נראה דחסר כאן ונ"ל ובזקן ממרא כתיב והאיש אשר יעשה בזדון ופרכינן הודה כי כתיבא בקטלא כתיבה והמראתו הוא בע"א וכו'

ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב: אחיתופל זה יועץ וכן הוא אומר ועצת אחיתופל אשר יעץ וגו', ובניהו בן יהוידע זו סנהדרין אביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ולמה נקרא שמן כרתי ופלתי? כרתי שכורתין דבריהן ופלתי שמופלאין מעשיהן ואחר כך שר הצבא למלך יואב. א"ר יצחק בריה דרב אדא ואמרי לה א"ר יצחק בר אבודימי מאי קרא עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר: ואין מוסיפין על העיר: מנהני מילי? אמר רב שימי בר חייא אמר קרא ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וכן תעשו לדורות הבאין, מתיב רבא כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשן מיכן ואילך עבודתן מחנכתן ואמאי נימא וכן תעשו לדורות הבאין? שאני התם דאמר קרא וימשחם ויקדש אותם אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה, ואימא אותם במשיחה, ולדורות: אי במשיחה אי בעבודה? אמר רב פפא אמר קרא אשר ישרתו בם בקודש הכתוב תלאן בשירות אלא אותם למה לי אי לאו אותם הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתיב וכן תעשו כתב רחמנא אותם אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה: ואין עושין סנהדראות כו': מנא לן? כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות ומשה במקום שבעים וחד קאי תנו רבנן מניין שמעמידין שופטים לישראל תלמוד לומר שופטים... תתן, שוטרים לישראל מניין? תלמוד לומר שוטרים תתן; שופטים לכל שבט ושבט מניין תלמוד לומר שופטים לשבטיך, שוטרים לכל שבט ושבט מניין? ת"ל שוטרים לשבטיך; שופטים לכל עיר ועיר מניין ת"ל שופטים לשעריך, שוטרים לכל עיר ועיר מניין? ת"ל שוטרים לשעריך. רבי יהודה אומר אחד ממונה על כולן שנאמר תתן לך רשב"ג אומר לשבטיך ושפטו מצוה בשבט לדון את שבטו: ואין עושין עיר הנדחת: מנה"מ? אמר ר' חייא בר יוסף אמר רבי אושעיא דאמר קרא והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך: אין עושין עיר הנדחת בספר: מ"ט? מקרבך אמר רחמנא ולא מן הספר: ולא שלש (ערי הנדחת): דכתיב אחת אבל עושין אחת או שתים דכתיב עריך תנו רבנן אחת ולא שלש, אתה אומר אחת ולא שלש או אינו אלא אחת ולא שתים, כשהוא אומר עריך הרי שתים אמור, הא מה אני מקיים אחת אחת ולא שלש ושמואל אמר רב בב"ד אחד הוא דאין עושין, הא בשנים ושלשה בתי דינין עושין ומצין אמר רב אפילו בשנים ושלשה בתי דינין לעולם אין עושין, מ"ט דרב משום קרחה, אמר ר"ל לא שנו אלא במקום אחד, אבל בשנים ושלשה מקומות עושין, רבי יוחנן אמר אין עושין משום קרחה, תניא כוותיה דר"י אין עושין שלש עיירות מנודחות בארץ ישראל אבל עושין אותם שתים כגון אחת ביהודה ואחת בגליל, אבל שתים ביהודה ושתים בגליל אין עושין, וסמוכה לספר אפילו אחת אין עושין מאי טעמא? שמא ישמעו נכרים ויחריבו את ארץ ישראל, ותיפוק לי דמקרבך אמר רחמנא ולא מן הספר רבי שמעון היא דדריש טעמא דקרא: סנהדרי גדולה היתה: מ"ט דרבנן דאמרי ומשה על גביהן? אמר קרא והתיצבו שם עמך

בניהו בן יהוידע זו סנהדרין. שהיה מופלא שבב"ד: **ואביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי.** הוא למעלה מהם וקודם היה להם ומדסמך בקרא קמא אביתר בתר בניהו שמע מינה אביתר הייט כרתי ופלתי: וספרים דכתיב בהו ואביתר על הכרתי שיבוש הוא שאין מקרא זה בכל הנביאים: **שכורתין.** חותכין דברים באמונתן: **מאי קרא.** דכנור תלוי על מטתו של דוד ומקיצו לדוד משנתו דכתיב אעירה השחר אני מעורר השחר ולא כשאר מלכים שהשחר קודם ומעוררן: **כן תעשו לדורות.** מה משכן על פי משה והוא במקום סנהדרי גדולה אף לדורות על פי סנהדרי גדולה: **מיכן ואילך.** כלים שעשו אחרי כן עבודתן מחנכתן משעה שמתחנכים בעבודה מתקדשין: **אותם.** מיעוטא הוא (ג): **אשר ישרתו.** להכא משמע לדורות הבאים נתנו בשירות מדכתיב (במדבר ד) כל כלי השרת אשר ישרתו: ה"ג אי לאו אותם הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתיב וכן תעשו: **דאוקי סנהדראות.** בעצת יתרו ומשה היה שופט ודיין על פי הדבור ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים: **שוטרים.** גולייריס חובטין במקלות ע"פ השופטים לכל מי שאינו שומע: **אחד ממונה על כולן.** זו סנהדרי גדולה: **מצוה בשבט לדון את שבטו.** ולא ילכו בני שבט זה לב"ד של שבט אחר: **לשעריך.** לב"ד שבכל עיר ועיר: **בב"ד אחד.** כל זמן שסנהדרי זו קיימא אבל מתו אלו ונתמנו אחרים עושין: **במקום אחד.** כגון בגליל או ביהודה: **ר"ש דריש טעמא דקרא.** בהמקבל (ב"מ קטו): עמך

ואחרי אחיתופל כו'. ה"ג ר"ת והכי כתיבי קראי אחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו ואביתר וגו' יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי למה נקרא שמן כו' אביתר אלו אורים ותומים ואח"כ שר צבא וכו' ומייתי ראיה דכי היכי דבניהו בן יהוידע היה ראש סנהדרין כמו כן היה יהוידע אביו כרתי ופלתי הם סנהדרין וק"ק דבדברי הימים (א יח) דבתחלת מלכותו של דוד חשיב בניהו בן יהוידע עם הגבורים של דוד המתחזקים עמו להמליכו והאי קרא דאחיתופל בסוף ימיו של דוד בתחלת מלכים בימי שלמה וקחשיב יהוידע ואיך יתכן שהיה אביו של בניהו וגם בסוף שמואל (ב כג) מונה בניהו עם הגבורים ושמא שני בניהו בן יהוידע הוי אחד אביו של יהוידע ואחד בנו:

את תבנית המשכן וגו'. ומשה במקום ע"א הוי קאי תימה ל"ל וכן תעשו הא גבי סנהדרין ושבעים אמרינן דבעי ע"א כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות והוא במקום ע"א קאי אע"ג דלא כתיב התם וכן תעשו ועוד קשה דבפ' קמא דשבועות (דף יד.) תנן דאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ושבעים ואחד ופי' שם בקונטרס דיליף ממשה דהוי מלך ונביא ובמקום שבעים ואחד ואם כן גבי סנהדרין דיליף ממשה דבעי שבעים ואחד מהאי טעמא נמי ניבעי מלך ונביא בהעמדת סנהדראות וי"ל דהכא מרבינן טפי משום דכתיב וכן תעשו משמע דאתא לרבויי כל הנך וא"ת וכלים נמי ניבעי שבעים ואחד וכ"ת הכתוב תלאו בשירות דאין צריך אלא שירות הא משמע בסמוך דאי לאו אותם הוי אמינא דבעי משיחה ועבודה ואם כן השתא דכתיב אותם למעוטי משיחה ע"א מיהא לא נמעט וי"ל דאתא אותם לגלויי דוכן תעשו לא קאי אכלים ולא בעי לדורות דומיא דמשה:

שופטים לכל שבט ושבט. אם יש בעיר אחת מב' שבטים עושין ב' סנהדראות:

אחד ממונה על כולן. פי' ב"ד הגדול שבירושלים, ולא משמע הכי בספרי דברייתא בתר שופטים לכל ישראל קתני רבי יהודה אומר אחד ממונה על כולם קודם שהזכיר לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר וי"מ דאחד ממונה על כולן הוא הנשיא דקתני בתוספתא שהנשיא יושב באמצע ונראה לפרש דאחד ממונה על כולן הוא מופלא שבב"ד *)אב ב"ד ובכל שופטים ושופטים היה שם מופלא כדאמר גבי זקן ממרא הוא ומופלא שבבית דינו ונראה דלא היה מחשבן סנהדרין מדקאמר בפ"ק דהוריות (דף ד:) אההיא דתנן הורו בית דין וידע אחד מהם שטעו כו' או שלא היה מופלא שבבית דין שם פטור ומפרש בגמרא לפי שהיה להם שילמדו ולאי הוה מחשבן מאי איריא מופלא אפילו אחד מן האחרים נמי כדאמר התם לעיל מיניה* הכי קאמר רחמנא אי איכא לכולי סנהדרי הוי הוראה ואי לאו לא הוי הוראה ולפי זה אתיא ההיא דהוריות כרבי יהודה והא *דתנן בפרק האחנקין (לקמן דף פו:) כי יפלא במופלא שבבית דין הכתוב מדבר הא לא הוי כשאר מופלא שבכל דוכתא דהתם לא אתי למעוטי אלא תלמיד כדפי' התם הקונטרס שבכל סנהדרי יש דין המראה חוץ מתלמיד לפי שאינו ראוי להוראה כדתנן התם (שם) תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קולו:

אחת או ב'. פי' אחת בב"ד אחד או ב' בשני בתי דינין ולמאי דשרי בב' או בג' ב"ד אפילו סוכה (*בפעם אחת) איירי במקום אחד או בב' מקומות:

אחת ולא שלשה. **)אין להקשות דלישתוק מאחת ולהוי ידענא מעריך ב' ולא שלשה דתפסת מועט תפסת:

*) [ועי' תוס' סוכה מו: ד"ה והיו כה] **) [נ"ע איכא להקשות עי' רש"א והתוי"ע במשנה ד"ה ולא שלשה וכו' שמתיק דברי תוס' אין להקשות דלישתוק ט'] והם

...באחת. אבל שתים *) שלש עיירות מנודחות ואוקימנא לר' שמעון דדריש טעמא דקרא כדבעינן למימר לקמן. ואוקמנא לר' יוחנן דתניא כוותיה. אין עושין סמוך לספר אפילו אחת בארץ ... כגון אחת בגליל ואחת ביהודה אבל שתים ביהודה ושתים בגליל אין עושין שמא ישמעו נכרים ויבואו ויחריבו את ארץ ישראל: סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד שנאמר והתיצבו ... תשעו

*) נראה שנתחלפו השורות וצריך תיקון ועי' נגמ' ונכרמ"ס סלסס עס"ס פ"ד פ"ד ונכסגות כתל"ד

עמך מקום שכינה. ממך יעמדו מחץ להם ולא יכלו להם כלים מלחמה. פירוש נטותם כלה דחין שכינה שורה ממון שכינה לשון לחץ. מקום שכינה שמשרה שכינה עליהם מלרכו לדיום מקה עמהן כדכתיב (במדבר יח) ולא נלחמו מן הרוח לחמר עליך וגו': **והם** עלמות הלא מחון שמחה*: **שיודע** ט'. ויקהה ל"ת דמה לנו בחריפות על הכל לעהר ארץ שהחורה כדומין לך. מיוחסין ומטקין ממום: **וכבנן** עיתמרו ביתרו וילפת גדולה מקטנה: "מלאתו לחקך" דמהדלוחת קטנה תורה אור

עמך=*עמך ואת בהדייהו, **ורבי יהודה** (ה)"עמך" **משום שבינה**, **ורבנן אמר קרא** "ונשאו אתך במשא העם אתך ואת בהדייהו **ורבי יהודה** אתך=בדומין **לך**, **ורבנן** מוהקל מעליך ונשאו אתך. נפקא ליה מדכתיב סנהדרי קטנה/תיר ישראל שני אנשים בקלפי אחת, שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" אמר משה כיצד אעשה: אברך ששה מכל שבט ושבט ונמצאו שנים יתירים, אברך חמשה חמשה מכל שבט ושבט נמצאו עשרה חסרים, אברך ששה משבט זה וחמשה משבט זה הריני ממיל קנאה בין השבטים, מה עשה, בירר ששה ששה והביא שבעים ושנים פיתקין, על שבעים כתב "זקן" ושנים הניח חלק, בללן ונתנן בקלפי אמר להם: בואו ומלו פיתקיכם" כל מי שעלה בידו 'זקן' אמר "כבר קידשך שמים", מי שעלה בידו חלק אמר: "המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך" ויוצא בדבה אותה אומר: ולוקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת" אמר משה: "כיצד אעשה להן לישראל, אם אומר לו 'תן לי פרוטה' ויאמר לי 'כבר פרעני בן לוי' מה עשה: הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין וכתב עליהן 'בן לוי' ועל שלשה ושבעים ומאתים כתב עליהן 'חמשת שקלים' בללן ונתנן בקלפי אמר להן "טלו פיתקיכם" מי שעלה בידו 'בן לוי' אמר לו 'כבר פרעך בן לוי', מי שעלה בידו 'חמשת שקלים' אמר לו: 'תן פרוטה וצא' רבי שמעון אומר במחנה נשתיירו *בשעה שאמר לו הקב"ה למשה: "אספה לי שבעים איש" אמרו אלדד ומידד אין אנו ראויין לאותה גדולה, אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם עצמכם הריני מוסיף גדולה על גדולתכם, ומה גדולה הוסיף להם: שהנביאים כולן נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו, ומה נבואה נתנבאו: אמרו: משה מת יהושע מבניס את ישראל לארץ, אבא חנין אומר משום רבי אליעזר על עסקי שליו הן מתנבאים: "עלי שליו עלי שליו" בב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין שנאמר "כה אמר ה' אלהים האתה הוא אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא אותך עליהם ונו'" אל תיקרי שנים אלא שנים ואיזו הן שנים נביאים שנתנבאו בפרק אחד נבואה אחת: הוי אומר אלדד ומידד אמר מר כל הנביאים כולן נתנבאו ופסקו הן נתנבאו ולא פסקו מנא לן דפסקו אלימא מדכתיב "ויתנבאו ולא יספו" אלא מעתה "קול גדול ולא יסף" ה"נ דלא אוסיף הוא, אלא "דלא פסק הוא" אלא הבא כתיב "ויתנבאו" התם כתיב "מתנבאים" עדיין מתנבאים והולכים בשלמא למ"ד משה מת היינו דכתיב "ארוני משה כלאם" אלא למ"ד הנך "תרתי מאי אדני משה כלאם"? דלאו אורח ארעא-דהוה ליה בתלמיד המורה הלכה לפני רבו, בשלמא למ"ד הנך תרתי היינו דכתיב "מי" יתן" אלא למ"ד 'משה מת' מינה הוה ניחא ליה? סוף סוף לקרעה ע"פ שנים לא משברת לה: אי אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין אבתי חד הוא אי עשרה מזכין ושלשה עשר מחייבין תלתא הוו: א"ר אבהו יאי אתה מוצא אלא במוסיפין ודברי הכל, ובסנהדרי גדולה ואליבא דרבי יהודה דאמר שבעים וא"ר אבהו במוסיפין, עושין ב"ד שקול לכתחילה, פשיטא? מהו דתימא האי דקאמר "איני יודע" כמאן דאיתיה דמי ואי אמר מילתא שמעינן ליה קמ"ל דהאי דקאמר "איני יודע" כמאן דליתיה דמי (א)ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה. אמר רב כהנא "סנהדרי שראו כולן לחובה פוטרין אותו, מ"ט כיון דגמירי *הלנת דין למעבד ליה זכותא והני תו לא חזו ליה. א"ר יוחנן "אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי *קומה, ובעלי חכמה, ובעלי מראה, ובעלי זקנה, (ב)ובעלי כשפים ויודעים בע' לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן אמר רב יהודה אמר רב אין מושיבין בסנהדרי אלא מי שיודע לטהר את השרץ מהו"ת, אמר רב (ג)אני ארון ואטהרנו ומה

במחנה "יש אומרים בקלפי נשתיירו שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" אמר משה כיצד אעשה: אברך ששה מכל שבט ושבט ונמצאו שנים יתירים, אברך חמשה חמשה מכל שבט ושבט נמצאו עשרה חסרים, אברך ששה משבט זה וחמשה משבט זה הריני ממיל קנאה בין השבטים, מה עשה, בירר ששה ששה והביא שבעים ושנים פיתקין, על שבעים כתב "זקן" ושנים הניח חלק, בללן ונתנן בקלפי אמר להם: בואו ומלו פיתקיכם" כל מי שעלה בידו 'זקן' אמר "כבר קידשך שמים", מי שעלה בידו חלק אמר: "המקום לא חפץ בך, אני מה אעשה לך" ויוצא בדבה אותה אומר: ולוקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת" אמר משה: "כיצד אעשה להן לישראל, אם אומר לו 'תן לי פרוטה' ויאמר לי 'כבר פרעני בן לוי' מה עשה: הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין וכתב עליהן 'בן לוי' ועל שלשה ושבעים ומאתים כתב עליהן 'חמשת שקלים' בללן ונתנן בקלפי אמר להן "טלו פיתקיכם" מי שעלה בידו 'בן לוי' אמר לו 'כבר פרעך בן לוי', מי שעלה בידו 'חמשת שקלים' אמר לו: 'תן פרוטה וצא' רבי שמעון אומר במחנה נשתיירו *בשעה שאמר לו הקב"ה למשה: "אספה לי שבעים איש" אמרו אלדד ומידד אין אנו ראויין לאותה גדולה, אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם עצמכם הריני מוסיף גדולה על גדולתכם, ומה גדולה הוסיף להם: שהנביאים כולן נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו, ומה נבואה נתנבאו: אמרו: משה מת יהושע מבניס את ישראל לארץ, אבא חנין אומר משום רבי אליעזר על עסקי שליו הן מתנבאים: "עלי שליו עלי שליו" בב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין שנאמר "כה אמר ה' אלהים האתה הוא אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא אותך עליהם ונו'" אל תיקרי שנים אלא שנים ואיזו הן שנים נביאים שנתנבאו בפרק אחד נבואה אחת: הוי אומר אלדד ומידד אמר מר כל הנביאים כולן נתנבאו ופסקו הן נתנבאו ולא פסקו מנא לן דפסקו אלימא מדכתיב "ויתנבאו ולא יספו" אלא מעתה "קול גדול ולא יסף" ה"נ דלא אוסיף הוא, אלא "דלא פסק הוא" אלא הבא כתיב "ויתנבאו" התם כתיב "מתנבאים" עדיין מתנבאים והולכים בשלמא למ"ד משה מת היינו דכתיב "ארוני משה כלאם" אלא למ"ד הנך "תרתי מאי אדני משה כלאם"? דלאו אורח ארעא-דהוה ליה בתלמיד המורה הלכה לפני רבו, בשלמא למ"ד הנך תרתי היינו דכתיב "מי" יתן" אלא למ"ד 'משה מת' מינה הוה ניחא ליה? סוף סוף לקרעה ע"פ שנים לא משברת לה: אי אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין אבתי חד הוא אי עשרה מזכין ושלשה עשר מחייבין תלתא הוו: א"ר אבהו יאי אתה מוצא אלא במוסיפין ודברי הכל, ובסנהדרי גדולה ואליבא דרבי יהודה דאמר שבעים וא"ר אבהו במוסיפין, עושין ב"ד שקול לכתחילה, פשיטא? מהו דתימא האי דקאמר "איני יודע" כמאן דאיתיה דמי ואי אמר מילתא שמעינן ליה קמ"ל דהאי דקאמר "איני יודע" כמאן דליתיה דמי (א)ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה. אמר רב כהנא "סנהדרי שראו כולן לחובה פוטרין אותו, מ"ט כיון דגמירי *הלנת דין למעבד ליה זכותא והני תו לא חזו ליה. א"ר יוחנן "אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי *קומה, ובעלי חכמה, ובעלי מראה, ובעלי זקנה, (ב)ובעלי כשפים ויודעים בע' לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן אמר רב יהודה אמר רב אין מושיבין בסנהדרי אלא מי שיודע לטהר את השרץ מהו"ת, אמר רב (ג)אני ארון ואטהרנו ומה

א) עיין תוס' לקמן נג. ד"ה מחד ב) עי' תוס' מנחות פה. ד"ה נעלי ג) פירוש"י יג: [ובס"ה מיהא רבינא]- בל"ה אומא רבה

כגון שישבו כ"ג ואמרו י"א וכאי י"א אמרו חייב ואחד אומר איני יודע מוסיפין עליהן עוד ב' כדרבן בסוף פרק היו בודקין אותו ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין. כמה מוסיפין ב' ונמצאו כולן כ"ה האומר איני יודע אינו עולה מן החשבון ונמצאו כ"ד. אמרו י"א וכאי י"א אמרו חייב ונמצאת הסנהדרין בשנים לדעה. ועל זה אמר ר' אבהו במוסיפין עושין ב"ד שקול לכתחילה כדאמרן: א"ר יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי חכמה וזקנה ומראה ובעלי כשפים ויודעים בשבעים לשון שלא תהא הסנהדרין שומעת מפי התורגמן וכן אמרו אין מושיבין בסנהדרין אלא היודע למהר השרץ מן התורה אמר רבא אני ארון ואטהרנו ומה

קלפי א מתי' פ"ב מסלי סנהדרין הלכה ה סמג עשין מו:

קמ ב מתי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ב ופ"ה שם הל' ג סמג שם:

קמא ג מתי' וסמג שם פוסק ה מ"מ פ"ו ופ"ק ה:

קמב ד מתי' שם פ"ג הלכה ב:

קמב ה מתי' שם הל' ה:

קמד ו מתי' פ"ג שם הלכה ו:

◇ ב' פירושים אי"ל "ויטעון... במחנה"

רבינו חננאל

1-לקמן: נשתיירו (במחנה) 2-במכות: נשתיירו (במחנה)

סנהדרין קטנה: תיר ישראל שני אנשים בסתרא. ר"א בקלפי נשתיירו כו' כדפרישי בשטה כתב ע"ב פיתקין וכתב בהן זקן ושנים הניח חלק בללן ונתנן בקלפי כו' כיצד ברבר אחד אומר לקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת מה עשה כתב כ"ב אלף פיתקאות וכתב בהן לוי כו'. ר' שמעון אומר במחנה נשתיירו אמרו אין אנו ראוין לגדולה זו. אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם עצמכם הריני מוסיף לכם שאין נבואתכם פוסקת לעולם וזה היו מתנבאים משה מת יהושע מבניס את ישראל לארץ. כדכתיב כה אמר ה' האתה זה אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא עליהם. א"ת שנים אלא שנים שני נביאים נתנבאו בפרק אחד נבואה אחת הוי אומר זה אלדד ומידד. ומנא לן דלא פסקה נבואתן מדרכתיב שנאמר ויתנבאו ולבני וידיד כתיב מתנבאים עדיין מתנבאים והולכין. אחתי משה כלאם. הסל עליהם צדיקי צבור הן כלין מאליהן: מנין למשרתי קסנה שהיא כ"ג שנא' ושמשו העדה והגילו העדה בעין ע"ד ה שופטה ועדה מצלה. ומנין לעדה שהיא עשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הואת. יצא יהושע וכלב הרי עשרים ומנין להביא עד ג' מפסוק שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות מכלל שתהיה אחרי רבים לשבוח. עוד אחרי רבים לחטוא למה לי אלא ללמוד לא בהפייתך לדעה. הפייתך לשובה ע"ם (עד) אחד אבל הפייתך לדעה בעינן שנים הנה כ"ב אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד א' הרי כ"ג. ואיכא אי אתה מוצא הפייתה לדעה על פי שנים אלא במוסיפין

(א) גמ' עמך מכוס שכינה. ר"ג עיין כמ"ש תוס' כ"ה מחד מן מחדין בקלפי נשתיירו כו' ועי' לעיל ד"ה ומנין. (ב) שם ומלו פיתקיכם. ר"ג עיין כמ"ש תוס' כ"ה מחד מן מחדין בקלפי נשתיירו כו' ועי' לעיל ד"ה ומנין. (ג) רש"י ד"ה אלא מי שיודע בקמץ מלא אחרי רבים: (ד) ד"ה מחלוקת ועי' לעיל ד"ה ומנין. (ה) תוס' ד"ה שיודע וכו' דהכי דיינין קל וחומר:

תוס' ד"ה שיודע וכו' (ס"ס) שהם לא מלאו לו זכות יום הלסון מליגין חוכו למחרת שמא ימלאו להם זכות עיין עירובין דף יג ע"ב תוס' ד"ה שיודע:

מי שמלא כיסו חלק כו'. ומניס מלוחן שבעיס שהלכו ליטול עלה כיסן חלק וגמחייהו שי פחקין שהיו כלוחין בקלפי שהיו של אגדל ומיוחד שלא שלהו בידן חלק: **ולקחת חמשת חמשת.** בכבודות השופטים על מנין הלוים: **אמר לפן.** לכל הכבודות כתו עלו פיתקיהן: **שבל פחניסים כולן.** לותן שבעים זקנים מהבחו לותה שעה לשהוה לבדה כעת עליהם הרוח שביעית שהלכ ופסקו: **על פסקי שניו.** לוכך שעה היתה: **אל תקרי שנים** (ג) אלא שנים: **שלימא** (ה)**דבתיב בפו.** בשתר זקנים **ולא יספו** ומפרשם ליה ולא יוסיפו: **אלא מעתה קול גדול ולא יסף.** דבשיבה הכי נמי דלא לותף לותם על כרחיך דלא פסק הוא, קול שביבה לינו פסק: **אלא כמוסיפין ודבכי הכל.** דתנן בהיו בודקין (לקמן דף מ.) אחד מעבר מזכין ואחד מעבר מחייבין ועל תמך לייבי יוחנן יוסיפו הדיינין שניס להשתא מה הוה ליה בית דין שקול, דאתון יחדו, למחר יוסיפו דליהוי הוא ופסקו לה ליה כמחן דליהוי ויש"ת מזכין ויש"ת מחייבין ואין מוסיפין שניס שניס, וכיון דאד אמר "אינו יודע" הוו להו כ"ד שקול: **ולי אמר טעמא.** מדלה פניס לחובה ומדלה פניס לזכות ומשום הכי מספקא ליה: **כיון דגמירי** (ס"ס) שאם לא מלאו לו זכות יום לחמון מליגין חוכו למחרת שמא ימלאו להם זכות עיין עירובין דף יג ע"ב תוס' ד"ה שיודע: **בעלי קומה ומראה.** שאחה לימחן מוכלח על הכריות: **ובעלי כשפים.** להמית מכשפים בכשפיהם להגלל מידי כ"ד ולגלות על המכשפין המסיתין ומדיחין בשבשה כבי שמכשפי ליה: **כיון דנמי** (ס"ס) שאם לא מלאו לו זכות יום לחמון מליגין חוכו למחרת שמא ימלאו להם זכות עיין עירובין דף יג ע"ב תוס' ד"ה שיודע וקבה נ"ח. עיין עירובין דף יג ע"ב תוס' ד"ה שיודע:

ומנחת מס

ומה נחש שממית ומרבה טומאה, מטהר, שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה אינו דין שיהא מטהר, ולא היא מדתי דהוה אקיש לבעלמא. אמר רב יהודה אמר רב "כל עיר שאין בה שנים לדבר ואחד לשמוע אין מושיבין בה סנהדרי, ובביתר היו שלשה וביבנה ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ור"ע ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע מיתיבי [ו]שלישית חכמה דיביעית אין למעלה היכנה. הוא דאמר כי האי תנא דתניא ושניה חכמה, שלישית אין למעלה היכנה למדין לפני *חכמים=לוי מדרבי *דנין לפני חכמים=שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא דתנן המצרי ותניא בן חבינאי, רב נחמן בר יצחק מתני חמשה: שמעון שמעון ושמעון דנן ותניה *רבותינו שבבבל=רב ושמואל *רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא *דייני גולה=קרנא *דייני דארץ ישראל=רבי אמי ורבי אסי *דייני דפומבדיתא=רב פפא בר שמואל *דייני נהרדעא=רב אדא בר מניומי *מבי דסורא=רב הונא ורב חסדא *מבי דפומבדיתא=רב יהודה ורב עינא *דדיפי דפומבדיתא=עיפה ואביומי בני רחבה *אמוראי דפומבדיתא=רבה ורב יוסף *אמוראי דנהרדעא=רב נחמן בר *יעקב *נהרבלאי מחנו=רמי בר *ברבי (א) *אמרי בי רב=רב הונא, ודאמר רב הונא אמרי בי רב=אלא רב המנונא ואמר במערבא אמרי בי רבי ירמיה *שלחו מתם=ר' יוסי בר תנינא *מחבו עלה במערבא=ר' אלעזר, והא שלחו *מתם=לברי רבי יוסי בר תנינא *אלא איפוך שלחו מתם=ר' אלעזר *מחבו עלה *במערבא רבי יוסי בר תנינא: וכמה יהא בעיר ויהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים (וכו'): מאה ועשרים מאי עבידתייהו? עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה ושלש שורות של עשרים ושלשה הרי תשעים ותרתי, ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ותרי, ושני סופרים ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין הרי מאה ואריסר ותניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה ביה דין מכין ועונשין *וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה ובית הכנסת ובית המרחץ ובי"ס רופא ואומן לבלר (ומטבח) (ג) ומלמד תינוקות, משום ר' עקיבא אמרו אף מיני פירא מפני שמיני פירא מאירין את העינים: ר' נחמיה אומר וכו': ר' תניא *רבי אומר מאחים

ומה נחש שממית ומרבה טומאה, מטהר, שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה אינו דין שיהא מטהר, ולא היא מדתי דהוה אקיש לבעלמא. אמר רב יהודה אמר רב "כל עיר שאין בה שנים לדבר ואחד לשמוע אין מושיבין בה סנהדרי, ובביתר היו שלשה וביבנה ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ור"ע ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע מיתיבי [ו]שלישית חכמה דיביעית אין למעלה היכנה. הוא דאמר כי האי תנא דתניא ושניה חכמה, שלישית אין למעלה היכנה למדין לפני חכמים, שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא דתנן המצרי ותניא בן חבינאי, רב נחמן בר יצחק מתני חמשה: שמעון שמעון ושמעון דנן ותניה *רבותינו שבבבל=רב ושמואל *רבותינו שבארץ ישראל=רבי אבא *דייני גולה=קרנא *דייני דארץ ישראל=רבי אמי ורבי אסי *דייני דפומבדיתא=רב פפא בר שמואל *דייני נהרדעא=רב אדא בר מניומי *מבי דסורא=רב הונא ורב חסדא *מבי דפומבדיתא=רב יהודה ורב עינא *דדיפי דפומבדיתא=עיפה ואביומי בני רחבה *אמוראי דפומבדיתא=רבה ורב יוסף *אמוראי דנהרדעא=רב נחמן בר *יעקב *נהרבלאי מחנו=רמי בר *ברבי (א) *אמרי בי רב=רב הונא, ודאמר רב הונא אמרי בי רבי=אלא רב המנונא ואמר במערבא *אמרי במערבא=רבי ירמיה *שלחו מתם=ר' יוסי בר תנינא *מחבו עלה במערבא=ר' אלעזר, והא שלחו *מתם=לברי רבי יוסי בר תנינא *אלא איפוך שלחו מתם=ר' אלעזר *מחבו עלה *במערבא רבי יוסי בר תנינא: וכמה יהא בעיר ויהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים (וכו'): מאה ועשרים מאי עבידתייהו? עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה ושלש שורות של עשרים ושלשה הרי תשעים ותרתי, ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ותרי, ושני סופרים ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין הרי מאה ואריסר ותניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה ביה דין מכין ועונשין *וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה ובית הכנסת ובית המרחץ ובי"ס רופא ואומן לבלר (ומטבח) (ג) ומלמד תינוקות, משום ר' עקיבא אמרו אף מיני פירא מפני שמיני פירא מאירין את העינים: ר' נחמיה אומר וכו': ר' תניא *רבי אומר מאחים

ק"ו לא מיתוקם אלא לענין מגע ומקוה על פירוש רבינו שם דלא מצינו תורה דרשה בתורת כהנים (ה) שמעינן מחט ומכל-אוכל על נתון ועוד דבהדיא ממעט מקרא בתורת כהנים ארץ מטומאת מגע דכתיב למילף שימעט במשא מק"ו דבמשה מטומאה במשא ומקדחנין למר בכעדשה מטומאת במשא ומקדחנין למר קרא לומשה לומשה במשא ואין ארצים במשא וכ"ש מילתא דחטיא בק"ו מרא ובכה לה קרא מ"מ קשה דמדילפינן מחט בק"ו שיהא מטמא במשא גילוי מבבמה בקל וחומר דתורת כהנים ממעטת במשא ועוד מה לחט שכן מהור מכלום ויש למוטת דין למהר חט הארץ מנגלע שוף מהור שממעט במשא כגים הבליעה ואין לה טומאה בחוץ ארץ ובגילה שהין לה טומאה בפנים כדלמ"ין פ' יולא חוץ (נדה דף מב:) גה ולא כתחרת ליט דין שהין להם טומאה בחוץ ולטומיה דייק התם ק"ו לחיפכא*:

אלא רב המנונא • פי' הקונטרס הלא למרי כי רב המנונא וקשה דכתילתי הערל (יבמות דף סב: ושם) קתמר למרי כי רב הייט רב הונא ורב הונא אין הלכה קתמר ותמן שם קיקנעדם לפרש דהא דמסקינן הכא דקא למרי כי רב הייט רב המנונא הייט היכא דמוכח דלא הוי רב הונא כי הך דקתמר רב הונא למרי כי רב וקשה דל"ל למה דחק גבי שלחו מתם לדברי רבי יוסי ברבי מינוח דמשני לישוף ר"ע לימת היכא דמוכח שהני ושוד לין יחקן דרב הונא יאמר בשם רב המנונא הא רב תלמידו דרב חסדא היה כדמוכח בפ"ק דקדושין(דף כה:)גבי סבי דמזוניא דלא אתו לפירקיה דרב חסדא ל"ש גרב המנונא זל לגביה ואומר ר"ת דהכא גרם לומר רב המנונא ולא גרסינן לא אלא ואפילו גרם אלא יש ליישב כלומר לא תימא אמר רב הונא אמרי בי רב אלא אפילו אמר רב המנונא אמרי בי רבי אלא רב המנונא אמרי במערבא רבי ירמיה שלחו מתם ר' יוסי בר תנינא מחבו עלה במערבא ר' אלעזר והא שלחו מתם לברי רבי יוסי בר תנינא אלא איפוך שלחו מתם ר' אלעזר מחבו עלה במערבא רבי יוסי בר תנינא: וכמה יהא בעיר ויהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים (וכו'): מאה ועשרים מאי עבידתייהו? עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה ושלש שורות של עשרים ושלשה הרי תשעים ותרתי, ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ותרי, ושני סופרים ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין הרי מאה ואריסר ותניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה ביה דין מכין ועונשין וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה ובית הכנסת ובית המרחץ ובי"ס רופא ואומן לבלר (ומטבח) (ג) ומלמד תינוקות, משום ר' עקיבא אמרו אף מיני פירא מפני שמיני פירא מאירין את העינים: ר' נחמיה אומר וכו': ר' תניא *רבי אומר מאחים

[מ"ש ס"ב מ"ט מדיות פ"ג מ"ו] [ופ' תוס' עירובין יב: ד"ה שיודע]

[מקוים תי ע"ב]

[מעילה פ:ופי' תוס' שם ופסח, מנחות פ: ד"ה ת"ל]

[מכשות מז. ב"ב פ:]

[פירובין עט:]

[קידושין נט. מנחות יו.]

[נדרים כ.]

[יבמות פב:]

[נקמן פח: ניזיר פג. ובמים פו.]

[נקמן לו.]

ניזיר מב. [פ' תוס' נקמן קט. ביצה יד. יבמות פת. ב"ק קי: שבועות לה:]

ב"ד מכין ובבה בשיש ומתחלקת בשלשה ומו [פ' ב"ב כ"ע]

ב"ב ת:

[תוספ' פ"ג]

נוסחא אחרת

ר"ש אלמלא ת"ת ודברים

(נב"ב פ: ק.. קו: וכל מקומות כלל פ' הכותב"ם דייני גולה שמואל וקרנא וכן נהוד דנן, הכותבים בשניה הכל הכי הוי דייני גולה שמואל וקרנא)

[ניר' בעתון נאנן נהר ברוכי וכ"ל נרש"י ניזה דף מ: ד"ה נהרבלאי תמני נסנהדרין מפורש דהוה למי בל נחתי עכ"ל]

רבינו חננאל

ומה נחש שממית ומרבה טומאה מטהר שרץ שאינו ממית לא כל שכן שיהיה מטהר • ודחינן ולא היא התם נבי נחש משום קרן בעלמא הוא בגון אדם שהבהו קרן ומת ובי מפני שהבהו ומת נפסא הקרן שור שאין בה ב' לדבר אי לשמוע אין מושיבין בה סנהדרין ובביתר היו בה ג' וביבנה היו בה ד' ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע ואותבינן עליה דרב איני בי עיר שיש בה ב' חכמים לדבר דיו והתניא שלישית חכמה רביעית אין למעלה היכנה בלומר ג' חכמה בעינן ופריק רב דאמר כי האי תנא דתניא שניה חכמה שלישית אין למעלה היכנה. למדין לפני חכמים לוי מר' שמ' כל מקום שתמצא בתלמוד דנין לפני חכמים סתם. וכן רבותינו שבבבל. וכן כולם אלו דן דנין לפני חכמים. שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא ותנן התצרי ותניא בן חבינאי רב נחמן בר יצחק מוסיף אף שמעון בן נגם בהרייתו רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבא"י רבי אבא דייני גולה קרנא דייני אא"י ר' אבי ור' אסי דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אדא בר מניומי מבי דסורא רב הונא ורב חסדא. מבי דפומבדיתא רב יהודה ורב עינא אמוראי דפומבדיתא רבה ורב יוסף אמוראי דנהרדעא רב נחמן בר יעקב נהרבלאי מחנו קרנא דייני אא"י ר' יוסי בר' חנינא ואשיקנא שלחו מתם ר' אלעזר מחייכו עלה [במערבא] ר' יוסי בר' חנינא:כמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין ק"כ ושמשנין דהני ק"כ כנגד סנהדרי קטנה של כ"ג ג' שורות של כ"ג בכל שורה נמצאו סנהדרין קטנה ג' שורות צ"ב ועשרה בטלנין בבית הכנסת הרי ק"כ ושני סופרין ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים וב' זוממי וב' זוממי זוממין הרי ק"כ נמצאו קי"ב הוסף עליהן ו' מבה ורופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות הרי מאה ועשרים דהניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח רשאי לדור בתוכה ב"ד מכין ותובשין וקופה של צדקה נגבית בב' ומתחלקת בג' ובית הכנסת ובית המרחץ ובית הכסא ובבה ורופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות משום ר' עקיבא אמרו אף פירות מפני שמאירין העינים. ר' נחמיה אומר

ק"ו לא מיתוקם אלא לענין מגע ומקוה על פירוש רבינו שם דלא מצינו תורה דרשה בתורת כהנים (ה) שמעינן מחט ומכל-אוכל על נתון ועוד דבהדיא ממעט מקרא בתורת כהנים ארץ מטומאת מגע דכתיב למילף שימעט במשא מק"ו דבמשה מטומאה במשא ומקדחנין למר בכעדשה מטומאת במשא ומקדחנין למר קרא לומשה לומשה במשא ואין ארצים במשא וכ"ש מילתא דחטיא בק"ו מרא ובכה לה קרא מ"מ קשה דמדילפינן מחט בק"ו שיהא מטמא במשא גילוי מבבמה בקל וחומר דתורת כהנים ממעטת במשא ועוד מה לחט שכן מהור מכלום ויש למוטת דין למהר חט הארץ מנגלע שוף מהור שממעט במשא כגים הבליעה ואין לה טומאה בחוץ ארץ ובגילה שהין לה טומאה בפנים כדלמ"ין פ' יולא חוץ (נדה דף מב:) גה ולא כתחרת ליט דין שהין להם טומאה בחוץ ולטומיה דייק התם ק"ו לחיפכא*:

אלא רב המנונא • פי' הקונטרס הלא למרי כי רב המנונא וקשה דכתילתי הערל (יבמות דף סב: ושם) קתמר למרי כי רב הייט רב הונא ורב הונא אין הלכה קתמר ותמן שם קיקנעדם לפרש דהא דמסקינן הכא דקא למרי כי רב הייט רב המנונא הייט היכא דמוכח דלא הוי רב הונא כי הך דקתמר רב הונא למרי כי רב וקשה דל"ל למה דחק גבי שלחו מתם לדברי רבי יוסי ברבי מינוח דמשני לישוף ר"ע לימת היכא דמוכח שהני ושוד לין יחקן דרב הונא יאמר בשם רב המנונא הא רב תלמידו דרב חסדא היה כדמוכח בפ"ק דקדושין(דף כה:)גבי סבי דמזוניא דלא אתו לפירקיה דרב חסדא ל"ש גרב המנונא זל לגביה ואומר ר"ת דהכא גרם לומר רב המנונא ולא גרסינן לא אלא ואפילו גרם אלא יש ליישב כלומר לא תימא אמר רב הונא אמרי בי רב אלא אפילו אמר רב המנונא אמרי בי רבי אלא רב המנונא אמרי במערבא רבי ירמיה שלחו מתם ר' יוסי בר תנינא מחבו עלה במערבא ר' אלעזר והא שלחו מתם לברי רבי יוסי בר תנינא אלא איפוך שלחו מתם ר' אלעזר מחבו עלה במערבא רבי יוסי בר תנינא: וכמה יהא בעיר ויהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים (וכו'): מאה ועשרים מאי עבידתייהו? עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה ושלש שורות של עשרים ושלשה הרי תשעים ותרתי, ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ותרי, ושני סופרים ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין הרי מאה ואריסר ותניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה ביה דין מכין ועונשין וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה ובית הכנסת ובית המרחץ ובי"ס רופא ואומן לבלר (ומטבח) (ג) ומלמד תינוקות, משום ר' עקיבא אמרו אף מיני פירא מפני שמיני פירא מאירין את העינים: ר' נחמיה אומר וכו': ר' תניא *רבי אומר מאחים

ומה נחש שממית ומרבה טומאה מטהר שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה אינו דין שיהא מטהר • ודחינן ולא היא התם נבי נחש משום קרן בעלמא הוא בגון אדם שהבהו קרן ומת ובי מפני שהבהו ומת נפסא הקרן שור שאין בה ב' לדבר אי לשמוע אין מושיבין בה סנהדרין ובביתר היו בה ג' וביבנה היו בה ד' ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע ואותבינן עליה דרב איני בי עיר שיש בה ב' חכמים לדבר דיו והתניא שלישית חכמה רביעית אין למעלה היכנה בלומר ג' חכמה בעינן ופריק רב דאמר כי האי תנא דתניא שניה חכמה שלישית אין למעלה היכנה. למדין לפני חכמים לוי מר' שמ' כל מקום שתמצא בתלמוד דנין לפני חכמים סתם. וכן רבותינו שבבבל. וכן כולם אלו דן דנין לפני חכמים. שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא ותנן התצרי ותניא בן חבינאי רב נחמן בר יצחק מוסיף אף שמעון בן נגם בהרייתו רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבא"י רבי אבא דייני גולה קרנא דייני אא"י ר' אבי ור' אסי דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אדא בר מניומי מבי דסורא רב הונא ורב חסדא. מבי דפומבדיתא רב יהודה ורב עינא אמוראי דפומבדיתא רבה ורב יוסף אמוראי דנהרדעא רב נחמן בר יעקב נהרבלאי מחנו קרנא דייני אא"י ר' אבי ור' אסי דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אדא בר מניומי מבי דסורא רב הונא ורב חסדא. מבי דפומבדיתא רב יהודה ורב עינא אמוראי דפומבדיתא רבה ורב יוסף אמוראי דנהרדעא רב נחמן בר יעקב נהרבלאי מחנו קרנא דייני אא"י ר' יוסי בר' חנינא ואשיקנא שלחו מתם ר' אלעזר מחייכו עלה [במערבא] ר' יוסי בר' חנינא:כמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין ק"כ ושמשנין דהני ק"כ כנגד סנהדרי קטנה של כ"ג ג' שורות של כ"ג בכל שורה נמצאו סנהדרין קטנה ג' שורות צ"ב ועשרה בטלנין בבית הכנסת הרי ק"כ ושני סופרין ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים וב' זוממי וב' זוממי זוממין הרי ק"כ נמצאו קי"ב הוסף עליהן ו' מבה ורופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות הרי מאה ועשרים דהניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח רשאי לדור בתוכה ב"ד מכין ותובשין וקופה של צדקה נגבית בב' ומתחלקת בג' ובית הכנסת ובית המרחץ ובית הכסא ובבה ורופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות משום ר' עקיבא אמרו אף פירות מפני שמאירין העינים. ר' נחמיה אומר

ומפני שממית. חלש ומרבה טומאה נגילוי ומומחת מת בטומאה הרי הוא מהור כבהמה מה שחיט בכלל שמנה ברים: **נפל פיל.** נלמ קל וחומר הוא דתנן זה יומר חט הוא ממית ומרבה טומאה שהרי כמו כן יש קוצים שהן ממיתין ומרבין טומאה והן מהורין:

שנים לדבר. בשבעים לשון ואחד לשמוע שיהא מבין בשבעים לשון ת"ש שחיט יודע להשיב: **שמעון התימני.** תלמיד היה ולא נסמך שלא בא לכלל קנקנו: **שנים מכאן.** מהסדרין שיש בה שלשה מדברים בשבעים לשון חכמה היא וכשירה **שלמה** שלמה בשבעים לדבר: **לפני חכמים.** כל היכא דאיתמר "למידין לפני חכמים" הייט לר שהיה למד לפני רבי: **רב נחמן.** מוסיף ממעון התימני וחמשה לא כתי לזקנה ויוסבין בקרקע ומשיבין תשובות קשיות לזקנים והייט דנין בהלכה: **ופפ שלמו מפפ לדברי רבי יוסי ברבי חנינא.** מוליא [לחי] מכלל רבנן כפ' ר' דיני ממונות (נקמן לו:) שלמה שלחו מתם לחו ר' יוסי ברבי חנינא היא: **שלש שורות.** לקמן מניגן להו בחמד דיני ממונות (דף לו:) שהם הולכין לסמוך ולהוסיף על הדיינין סומכין מהן: **ובפרס בטלנין.** עשרה בני חרס בטילין מכל מלאכה להיות מזומנין לבית הכנסת שחרית ומרבים לחתריין בברכות (דף ז:) כיון שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מלא שם עשרה מיד שהם דקיימת לן (מגילה דף ג:) כל כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר הלכך לא ליבעו לה חזיא לסהדי: **שני סופרים.** ליכתוב דברי המוכין ודברי המתייבין וכל שהוא יוסבין לפני הדיינין לקחת כפרק היו טודקין (דף מ:): **ושני חזנין.** שמשי כ"ד להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין: **ושני בעלי דינין.** שהם לו לח מי הם דנין: **ושני זוממין.** שיחזירלו העדים להעיד שקר בלא יזומו: **ושני זוממי זוממין.** שמא יתחייב בעל דין על פי עדים ויבקיר שנים להזימן לפיכך לריך שיהיו חחרים בעיר שיחזירלו לחו מהם לח גבות להזים העדים יבלו לחו העדים ויזימו לחותו: **עשרה דברים.** ב"ד מכין והגבאין ממלקין להם והוי **להו** חלת **מילי:** **רופא.** למול מיטוקת: **אומן.** מקין דם: **לבלר.** לכחוב ספרים: **קופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה.** פעמת מע' בהשותפין (ב"ב ת:): **בית דין מכין ועונשין.** הת תשבינן להו למיל לחיכה סהבדי, גוכין ומחלקין הוי להו ממנת מגיסת לבבלי לעיל **רופא** ותיומן ומילי, ובבלר ומלמד תד גבות הוי לכל הני:

[ב"ב ת:]

[תוספ' פ"ג]

הגהות הב"ח

(ה) בא"ד מתוכת כסנים שממעיטין נמת (כ) נפ' ולבלר (ופנת) תו"מ.

*) [ועי' תוס' עירובין סג: ד"ה רב כתבו תרי רב המנונא הוי וכ"כ בינמות פב: ד"ה לחברו ד"ה יהיב ותוס' ובמים פו: ד"ה לחברי]

כמלתו

[דעבדים כשחים ומשתלחין כשלשה' לחרחי תשבינן לפו :] וכ"כ פ"ת ל"ג עכת וסייט כפירוש רבי יוסי ברבי חנינא

ממנו ומפ כן רב הונא היה קורא שבי דרב רב וכקונטרס מפרש התם בע"ח ורביט שמואל תניה שם הספרים ושם מפורש ומיהו מליט רב המנונא שלמד לפני רב בפ' חלן (פירובין דף עז:) נבי סולם המלרי לח שמיע לך ת"ל דתמר רב אחאבריה דרב אחא תמר רב ובפרק בילד מעבדין (שם דף נד:) תמר ליה רב לרב המנונא ברי מדחיק לך לתוכיה לך ובבתחל קמח (ב"ק דף קו:) קתמר מבדי רב המנונא תלמידי דרב הוה כי"): **מחבו** עלה במערבא חברי יוסי בר רבי חנינא: **כמלתו**

מסורת הש"ס

קכה א מיי' פ"ח מהל' סנהדרין הל' ה:

קכו ב מיי' שם הל' י:

קכו ג מיי' פ"ד מהל' נזקות הלכה כג:

מלקים ושבעים ושבעה · מלקים ושלשים כדכתי׳ בתמיה ועוד מ״ו מלקות יחמלקו כ״ד י״ת מזכין ואחד מעבר מחייבין ואחד תומר ״חיי יודע״ יוסיפו מלו מ״ו מד שבעים כדלמדי׳ כהיו בוזקין (לקמן דף מ׳) שמוסיפין שניס על הכ״ג אם יזכוהו שניהם הרי י״ג מזכין ואחד מעבר מחייבין זכתי ואם יחייבוהו מייב לחזיכה הסייה תורה אור לרעה על פי שניס ואם יחלקו לכיך עוד להוסיף שניס וכן לעולם עד שיהיו שבעים לרבי יהודה ושבעים ואחד לרבנן: שרי אלפים שם מתום: היו שהרי שם מתום חלף רגלי:

מאתים ושבעים ושבעה ורבי אומר מאתים שבעים ושבעים: לא קשיא הא רבי יהודה הא רבנן. תנו רבנן יושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: שרי אלפים ששה מאות, שרי מאות ששת אלפים, שרי חמשים שנים עשר אלף, שרי עשרות ששת רבוא, נמצאו דייני ישראל שבעת רבוא ושמונת אלפים ושש מאות*:

הדרן עלך דיני ממונות

כהן גדול דין ודנין אותו, מעיד ומעידין אותו, חולין וחולצין לאשתו, ומייבמין את אשתו אבל הוא אינו מייבם מפני שהוא אסור באלמנה: מת לו מת אינו יוצא אחר המטה אלא הן נכסן והוא נגלה, הן נגלין והוא נבסה ויוצא עמהן עד פתח שער העיר דברי ר״מ רבי יהודה אומר אינו יוצא מן המקדש משום שנאמר ומן המקדש לא יצא וכשהוא מנחם אחרים דרך כל העם עוברין בזה אחר זה והמנוה ממצעו בינו לבין העם ובשהוא מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך והוא אומר להן תחברכו מן השמים. ובשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מסב על הספסל. המלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו, *לא חולץ ולא חולצין לאשתו, לא מייבם ולא מייבמין לאשתו, רבי יהודה אומר אם רצה להחליץ או לייבם זכור לטוב אמרו לו אין שומעין לו. יואין נושאין אלמנתו ר׳ יהודה אומר נושא המלך אלמנתו של מלך שבן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך: גמ׳ כהן גדול דן, פשיטא? דיין אותו איצטריכא ליה, הא נמי פשיטא אי לא דייניון ליה אידו היכי דין והכתיב התקוששו וקושו ואמר *ר״ל קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים, אלא אידי דקא בעי למיתני מלך לא דן ולא דנין אותו תנא נמי בהדיא ואי בעית אימא הא קמ״ל כדרבא כהן גדול שדרס את הנפש במויד נהרג, בשוגג גולה ועובר על עשה ועל לא תעשה והרי הוא בהדיוט לכל דבריו במויד נהרג, פשיטא? בשוגג גולה איצטריכא ליה הא נמי פשיטא איצטריך ס״ד אמינא דאויאל וכתיב יוישב בה עד מות הכהן הגדול אימא כל כאנתלים תקנתא בחורה ליגלי, דלית ליה תקנתא בחורה לא ליגלי קמ״ל

הדרן עלך דיני ממונות

כהן גדול לא יגוע לאחר

ממעט · דילמא לחתא למיגנע ויהיב לחזכר קרא ומן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא כלומר יתכחש מן הכיסוי שלא יצא לידי טומאה והא קרא כבר כתיב לחון כתיב דכתיב לעיל מיניה לחביו ולאחיו לא יטמא: כן נכסין ושוב נגלה · כשהן יוצאין ממבוי זה ונכנסין למבוי אחר ונכסין ממבוי הראשון שאינו רואה לתוכן הוא נגלה ונכנס למבוי הראשון ונכנסין ממבוי הראשי הוא נגלה ונכנס לתוכו: רבי יסודה · דרים ״מן המקדש״ דווקא: וכשהוא מנחם · בשורה כשמוזרין מקבור לח המת שאין שם, דכל כל העם עוברין זה אחר זה ומנחמין את האבל עומד במעמדו: וממנוה · סגן הכהנים ממלאו לכהן גדול ביום לבין העם שהממונה בימיו וכל העם במעלתו והוא בתלמוד: מנו כפרתך · בנו מתכפר אחה ותמחני תחתיך לכל הלוי לבח עליך: וכשמברין אותו · כדקיימא לן (נמו״ק דף כז:) אבל מטורה לחשוכה לחטור לאבל מצלו: מסובין על ספרן · הן מעידין ומחלצין על ערוה והוא מיסב בכבוד על הספסל: גמ׳ דנין אותו מינטריכא ליה · סלקא דעתך למימר לא ליגלו למיתי קמי כי דיינא: ושובר על עשה · לקמן פריך לה סגי ללא עבר: ופרי מוס נסדיוס · לקמיה מיהוקמא בפיר:

ההורג

נמדבר לה פשיטא איצטריך ס״ד אמינא דאויאל וכתיב יוישב בה עד מות הכהן הגדול אימא כל כאנתלים תקנתא בחורה ליגלי, דלית ליה תקנתא בחורה לא ליגלי קמ״ל

הכא בפיעת כלומר למה לן למתני דן ומעני דנין אותו מינטריכא ליה ואגב דנין אותו מני דן לפ״ה אין להקשות מעני דמשום הכי מני דן ודנין אותו משום דחי לא מני שום דבר הוה סלקא דעתך דאין דנין אותו ומתוך כך ליט דן משום התקוששו לחדרכה ליחך ניסח אי לא הוה מני שום דבר כג״כ הוה אמינא מסברא דן שפיר דאמר משום חשיטתו מגרע גרע וכיון דדן ליתן, נמי דיינין ליה משום התקוששו ולא קשיא מידי: והא דתקן כהן גדול בתר פ״ק משום לחיידי דתניא בפ״ק מילי לכ״ג פסיק (ו) ותיירי ליה והדר מני ליה מעלות על מלך לתשיב מיניה ולחתר כך תוחר לעניין להלכות דיינין: לחיט

היו מעלין אותו והיו מושיבין אותו בב״ר שבתר הבית ואח״כ בב״ד הגדול שבלשכת הגזית סנהדרין היתה כתיב טרן עגלה תרשיא יושב באמצע כדי שיהו רואין אותו ושומעין את קולו א״ר אלעזר ב״ר צדוק כשהיה רבן גמליאל יושב ביבנה היה אבא ואחיו יושבין מימינו והזקנים משמאלו מפני כבוד הזקן דבר תקנה עשה משה רבינו בשעה שאמר לו פקוד כל בכור וכו׳ בתוכו כ״ב אלף פיהקין וכיון בתן בן לוי הע״ג כתב בתן חמשה שקלים והשלון לקלפי בר׳ קנדריקוס הבטן שאל לר׳ יוחנן בן יכאי א״ל בכלל חסירון [ובפרט] יתירון א״ל אותן שלש מאות יתירין בכורי כתונה היו ואין קודש מקדש מקדושתו ויהיו באותו הזמן מקבלות שהיה הכבר שלהן מאה ליפרין ומקבלות שהיה הכבר שלהן ששים ליפרין וא״ל הנמען זה הן העביר כבר מאה ליפרין חר בן שיתא נגב ואין העבדיניה שיתן ליפרין פלגא נגב א״ל משה רבינו נוזר נאמן ובקי בחשבון הזה וכבר של קודש כפול היה שנאמר והשקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם מנה ר״מ הוו אלא ש״מ של קודש כפול היה ובחר דאשכיפו עליה שהות שאילת הנמען הזה מפורשות כמו שאמרנו בתולת מסכת בכורות ונרשת התגובה סליק ציו ליפרין ואיתו עכדו ליה פרופרוס בן את עכיד ואת ואלף ושבע המאות וחמשת השבטים סלקין שבעין תתר ליפרין ואת עביר ליה פרופרוס משום דלא סלקין קיניירא: הדרן עלך פרק דיני ממונות

ס״ב כהן גדול דן הינן אותו טו׳. ירושלמי ניחא דן דנין אותו אמאי ממנה אגפלר. הנע עצמך שמעלת שבועה ואגפלר שבועה *)

*) [עי׳ כמני מכם ותמצא פירוש דכרי רבינו ומלמד זה הסכר עלה לחתר כב״י מד דף י״ם ע״ח]

א א מיי׳ ס״ה מכלי כלי המקדש הל׳ ח סמג לחין קכו:
ב ב מיי׳ שם הל׳ י:
ג ג ד מיי׳ שם הל׳ ס:
ד ה מיי׳ שם הל׳ ד:
ה ו מיי׳ שם הל׳ ה וסיג
מכלי מחל הלכה ו:
ו ז מיי׳ ס״כ מכלי כלי המקדש הל׳ ו וס״ו
מכלי מחל שם:
ז ח מיי׳ ס״ב מכלי סנהדרין הלכה ה וס״ג
מכלי מלכים הלכה ה:
ח ם י מיי׳ ס״ג מכלי מלכים הלכה ג:
ט כ מיי׳ שם הל׳ ב:

נוסחא חסרון מסכ׳ טרי אלן׳ מ׳ ואחות וכו׳ עיין לעיל ואמנם

רבינו חננאל

אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות. פי׳ שרי עשרות של מאתים ושלשים הן כ״ג והו סנהדרין קטנה. תניא ר׳ אומר מאתים ושבעים ושבעה חסר מאתיים ושלשים שרי עשרות שלהן כ״ג סנהדרין קטנה נשתיירו מן רע״ו ס״ן הוסף אותן אלו שבעה וארבעים על כ״ג סנהדרין שהרשות סנהדרין קטנה חרי ע׳ סנהדרין גדולה כר׳ יהודה דאמר סנהדרין גדולה ע׳ והא דתניא רפ״ח כרבנן דאמרי סנהדרין גדולה אחד ושבעים. דתנן סנהדרין גדולה היתה של אחד ושבעים ר׳ יהודה אומר שבעים. ת״ר כל ישראל שש מאות אלף נמצאו שרי אלפים שש מאות. שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים י״ב אלפים. שרי עשרות ששת רבוא. נמצאו דייני ישראל שבעת רבוא ושמונת אלפים ושש מאות. ותשובה היא: ירושלמי (סנה׳ ד) א״ר יוסי בראשונה לא היתה חלוקה בישראל אלא סנהדרין של אחד ושבעים היתה יושבת בלשכת הגזית ושני בתי דיינין של שלשה שלשה היו יושבין אחד בחיל ואחד בהר הבית ובתי דיינין של כ״ג היו יושבין בכל עיירות שבארץ ישראל. צריך אחד מהן לשאול דבר הלכה היה בא ושואל בבי״ד שבעירו אם שומעין אומרים לו ואם לאו הוא ומופלא ש ב ה ן היו הולכין ושואלין מב״ד הסמוך בעירן מי עד ומשם תורה יוצא והודעה בכל ישראל. משרטו תלמידי שמאי הלל שלא ששמו רבינו בצרכן רבו סחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משם היו שולחין בכל עיירות שבארץ ישראל כל מי שהיו מצטרין הכם עניי שפרי עין פוכה נפש שפלה ורוח נכזכה לב פוב יצר פוב חלק פוב עושין אותו דיין בעירו ומשנעשה דיין בעירו אותו ושומעין את קולו

נוסחא נמנה כהן גדול דן דנין ולדיין ... ביום ... ל׳ ניחום האת (מלך ואתה לקמן כ.)

מענה

כיצוא מענה מענה

נוסחא שאר קנדר כ״ג ן׳

אינו יולא משם לעולם • פירוש וכגון שלא מינו לאחר עד שנגמר דינו וכגון דליכא משום שעבר וליכא משום מלתמה דמשום שעבר מחזיר הרועה לדברי הכל ומשום מלחמה פלוגתא דר' יהודה ורבנן פרק במה דברים (לקמן דף כ"ו:) וכו' • ואם תאמר ונוקמה בעדות החדש דודאי כהן גדול מעיד דכמילי דליכורא לין חכמה ולין תבונה לנגד ה' כדאמר גבי טורכא מרבנן פרק שטטה העדות (לקמן דף כ:) והא דאמרינן *דודאין (*עבודה) בשביל ככוד הבריות כגי מילי ממונא אבל במילי דליכורא לית כדפריטי' וי"ל דמעיד משמע לכל דבר בין בליכורא בין בממונא דומיא דמלך דלא מעיד דמיירי (ג) (לקמן) בממונ' ודלא מעיד דמיירי בליכורא לין חכמה וכו'* :

מעיד והא תניא לקמן (דף כ"ו:) ואם תאמר מה מצינו לכהן גדול שיעיד ואימא קרא לגלגל בעלמא הכי נמי? אמר קרא לנוסכו שמה כל רוצח" אפי' כ"ג במשמע: עובר על עשה ועל לא תעשה: לא סגי דלא עבר? הכי קאמר אם עבר על עשה ועל לא תעשה הרי הוא כהדיוט לכל דבריו פשיטא? סלקא דעתך אמינא הואיל ותנן אין "דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד "ואמר רב אדא בר אהבה °כל הדבר הגדול יביאו אליך" = דבריו של גדול אימא *כל דבריו של גדול, קמ"ל, ואימא הכי נמי? מי כתיב 'דברי גדול' הדבר הגדול' כתיב דבר גדול ממש: מעיד ומעידין אותו: מעיד והתניא "והתעלמת" פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם, הא כיצד: כהן והוא בבית הקברות, זקן ואינה לפי כבודן, יאי שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר "והתעלמת" אמר רב יוסף מעיד למלך והתנן לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו אלא אי אתה מעיד למלך, בן מלך הדיוט הוא? אלא מעיד "בפני המלך, והא אין מושיבין מלך בסנהדרין? משום יקרא דכהן גדול אתא ויתיב, מקבלי ניהלי לסהדותיה, קא"ר הוא ואוזיל ומעיינינא ליה אנן בדיניה. גופא "אין מושיבין מלך בסנהדרין "אילא מלך בסנהדרין דכתיב °לא תענה על ריב" = לא תענה על רב לאשמועי' מלך וכהן גדול בעיבור שנה: מלך משום *אפסניא כהן גדול משום ציונה, אבל פפא ש"מ שלחא בתר ירחא *אויל, אלי והא הנך ג' רועי בקר דהוו קיימי ושמעינהו רבנן דקאמרי בתר אמר אם בביר ולבוש כחדא יינין, דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר, אתר אמר אם תור בצפר בחלב ימות ובטיהרא בסול תאינה ידמך ישלח משכיה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר, אתר אמר אם קידום הקיף לחדא ידא יפח בלועך נפיק לקיבליה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר ועברוה רבנן להחזיא שתא? והתנן רבנן אחשבניידו ארעוותא שמיך אלא רבנן אחשבניידו שמיך ורועי בקר איסתיועי הוא דאיסתייעא מילתייהו: תולין ורולצין כו': קא פסיק *יותני פלא שנא מן האירוסין ולא שנא מן הנישואין, בשלמא מן הנישואין היו עשה ולא תעשה ואין

ההורג כהן גדול או כהן גדול שנתרגש את הנפש אינו יוצא משם לעולם אימא לא ליגלי קמ"ל, ואימא הכי נמי? אמר קרא לנוסכו שמה כל רוצח" אפי' כ"ג במשמע: עובר על עשה ועל לא תעשה: לא סגי דלא עבר? הכי קאמר אם עבר על עשה ועל לא תעשה הרי הוא כהדיוט לכל דבריו פשיטא? סלקא דעתך אמינא הואיל ותנן אין "דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד "ואמר רב אדא בר אהבה °כל הדבר הגדול יביאו אליך" = דבריו של גדול אימא *כל דבריו של גדול, קמ"ל, ואימא הכי נמי? מי כתיב 'דברי גדול' הדבר הגדול' כתיב דבר גדול ממש: מעיד ומעידין אותו: מעיד והתניא "והתעלמת" פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם, הא כיצד: כהן והוא בבית הקברות, זקן ואינה לפי כבודן, יאי שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר "והתעלמת" אמר רב יוסף מעיד למלך והתנן לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו אלא אי אתה מעיד למלך, בן מלך הדיוט הוא? אלא מעיד "בפני המלך, והא אין מושיבין מלך בסנהדרין? משום יקרא דכהן גדול אתא ויתיב, מקבלי ניהלי לסהדותיה, קא"ר הוא ואוזיל ומעיינינא ליה אנן בדיניה. גופא "אין מושיבין מלך בסנהדרין "אילא מלך בסנהדרין דכתיב °לא תענה על ריב" = לא תענה על רב לאשמועי' מלך וכהן גדול בעיבור שנה: מלך משום *אפסניא כהן גדול משום ציונה, אבל פפא ש"מ שלחא בתר ירחא *אויל, אלי והא הנך ג' רועי בקר דהוו קיימי ושמעינהו רבנן דקאמרי בתר אמר אם בביר ולבוש כחדא יינין, דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר, אתר אמר אם תור בצפר בחלב ימות ובטיהרא בסול תאינה ידמך ישלח משכיה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר, אתר אמר אם קידום הקיף לחדא ידא יפח בלועך נפיק לקיבליה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר ועברוה רבנן להחזיא שתא? והתנן רבנן אחשבניידו ארעוותא שמיך אלא רבנן אחשבניידו שמיך ורועי בקר איסתיועי הוא דאיסתייעא מילתייהו: תולין ורולצין כו': קא פסיק *יותני פלא שנא מן האירוסין ולא שנא מן הנישואין, בשלמא מן הנישואין היו עשה ולא תעשה ואין

תורה אור

מכות יח: **סרי סמים מונח בארונו** • כהן והיה התחילה בכיח הקבורות לו שהיה זה זקן ואינה לפי כבודו שלא היתה שלו לה היה מחזיר: **או שמיפה מלאכה שלו מרובה משל מבירו** • כגון טוקב מרגליות שלא ילך ויחזירל: יפסיד בטבטלתו יותר תדמיה: **לכך נאמר ופפעלמת** • תלמוד לומר לכל דבריו פשיטא? **סלקא דעתך אמינא הואיל ותנן אין דנין** לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד ואמר רב אדא בר אהבה כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול אימא כל דבריו של גדול קמ"ל ואימא הכי נמי? מי כתיב דברי גדול הדבר הגדול כתיב דבר גדול ממש: מעיד ומעידין אותו: מעיד והתניא "והתעלמת" פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כיצד כהן והוא בבית הקברות זקן ואינה לפי כבודן יאי שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר "והתעלמת" אמר רב יוסף מעיד למלך והתנן לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו אלא אי אתה מעיד למלך בן מלך הדיוט הוא? אלא מעיד "בפני המלך והא אין מושיבין מלך בסנהדרין? משום יקרא דכהן גדול אתא ויתיב מקבלי ניהלי לסהדותיה קא"ר הוא ואוזיל ומעיינינא ליה אנן בדיניה. גופא "אין מושיבין מלך בסנהדרין "אילא מלך בסנהדרין דכתיב °לא תענה על ריב" = לא תענה על רב לאשמועי' מלך וכהן גדול בעיבור שנה: מלך משום *אפסניא כהן גדול משום ציונה אבל פפא ש"מ שלחא בתר ירחא *אויל אלי והא הנך ג' רועי בקר דהוו קיימי ושמעינהו רבנן דקאמרי בתר אמר אם בביר ולבוש כחדא יינין דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר אתר אמר אם תור בצפר בחלב ימות ובטיהרא בסול תאינה ידמך ישלח משכיה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר אתר אמר אם קידום הקיף לחדא ידא יפח בלועך נפיק לקיבליה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר ועברוה רבנן להחזיא שתא? והתנן רבנן אחשבניידו ארעוותא שמיך אלא רבנן אחשבניידו שמיך ורועי בקר איסתיועי הוא דאיסתייעא מילתייהו: תולין ורולצין כו': קא פסיק *יותני פלא שנא מן האירוסין ולא שנא מן הנישואין, בשלמא מן הנישואין היו עשה ולא תעשה ואין

ספורנו כהן גדול • בשונג גולה לעיר מקלטו ואינו יולא משם לעולם דכיון לתין כהן גדול במקדש כשהוא גולה, כמיתת מי שהוא וכן כהן גדול שהרג לת הנפש בשוגג, כמיתת מי שהוא: **פרי גדול** • לא ליכא כהן גדול: **פרי פסים מונח בארונו** • לא עבר עבירה שיש בה מיתת בית דין הוא דכתי שהלדי גדולה לכל במלקות לת: **פרי פסים מונח בארונו** • כגון טוקב מרגליות שלא ילך ויחזירל: יפסיד בטבטלתו יותר תדמיה: **לכך נאמר ופפעלמת** • תלמוד לומר לכל דבריו פשיטא? **סלקא דעתך אמינא הואיל ותנן אין** לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד ואמר רב אדא בר אהבה כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול אימא כל דבריו של גדול קמ"ל ואימא הכי נמי? מי כתיב דברי גדול הדבר הגדול כתיב דבר גדול ממש: מעיד ומעידין אותו: מעיד והתניא "והתעלמת" פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כיצד כהן והוא בבית הקברות זקן ואינה לפי כבודן יאי שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר "והתעלמת" אמר רב יוסף מעיד למלך והתנן לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו אלא אי אתה מעיד למלך בן מלך הדיוט הוא? אלא מעיד "בפני המלך והא אין מושיבין מלך בסנהדרין? משום יקרא דכהן גדול אתא ויתיב מקבלי ניהלי לסהדותיה קא"ר הוא ואוזיל ומעיינינא ליה אנן בדיניה. גופא "אין מושיבין מלך בסנהדרין "אילא מלך בסנהדרין דכתיב °לא תענה על ריב" = לא תענה על רב לאשמועי' מלך וכהן גדול בעיבור שנה: מלך משום *אפסניא כהן גדול משום ציונה, אבל פפא ש"מ שלחא בתר ירחא *אויל אלי והא הנך ג' רועי בקר דהוו קיימי ושמעינהו רבנן דקאמרי בתר אמר אם בביר ולבוש כחדא יינין דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר אתר אמר אם תור בצפר בחלב ימות ובטיהרא בסול תאינה ידמך ישלח משכיה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר אתר אמר אם קידום הקיף לחדא ידא יפח בלועך נפיק לקיבליה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר ועברוה רבנן להחזיא שתא? והתנן רבנן אחשבניידו ארעוותא שמיך אלא רבנן אחשבניידו שמיך ורועי בקר איסתיועי הוא דאיסתייעא מילתייהו: תולין ורולצין כו': קא פסיק *יותני פלא שנא מן האירוסין ולא שנא מן הנישואין, בשלמא מן הנישואין היו עשה ולא תעשה ואין

ואם יולא משם לעולם • פירוש וכגון שלא מינו לאחר עד שנגמר דינו וכגון דליכא משום שעבר וליכא משום מלתמה דמשום שעבר מחזיר הרועה לדברי הכל ומשום מלחמה פלוגתא דר' יהודה ורבנן פרק במה דברים (לקמן דף כ"ו:) וכו' • ואם תאמר ונוקמה בעדות החדש דודאי כהן גדול מעיד דכמילי דליכורא לין חכמה ולין תבונה לנגד ה' כדאמר גבי טורכא מרבנן פרק שטטה העדות (לקמן דף כ:) והא דאמרינן *דודאין (*עבודה) בשביל ככוד הבריות כגי מילי ממונא אבל במילי דליכורא לית כדפריטי' וי"ל דמעיד משמע לכל דבר בין בליכורא בין בממונא דומיא דמלך דלא מעיד דמיירי (ג) (לקמן) בממונ' ודלא מעיד דמיירי בליכורא לין חכמה וכו'* :

והא לין מוסיפין מלך בסנהדרין • תימה לפרוך ממתניתין דתמן מלך לת לן ועוד מלי קמ"ל מתניתין היא מלך לת לן וכו' וי"ל דהא דתין מלך לן ה"מ לכדו משום דתין דנין לותו ללת קריכן ביה התקומבו ותקונו לכל עם תחריס ליפיר מלי לן דתין הדין נגמר על פיו לבד כך גרלה למהר"ן ות"ם מ"מ היכך לן לת בט דמסתמת בבן מלך קלי שמעה עבשיו וי"ל דודאי היה יודע ליפיר דלהן לת בת לכל קבה ליה דתפיש יבא וידוס מי לת וכהכי ניחת דלת פריך ממתני' דתמן מלך לת לן: (ג) **והא** תמן מלך לת לן ולת דנין לותו: • ת"ם משום שכהן גדול טעון טביבה ולת נהירת דמסתמא ביומת (דף נת:) שהיו מתממין לו קומקמוס של ממין ביומ"כ לכן גרלה לפרש משום קרימות הרגלפה שכל היום היה עומד יקף: **שתא** בתר ירחת חולת • פירש הקונטרס קול ותום של שנה מעוברת וקול שהיה רלוי לעשות במרחשון תם לת היתה השנה מעוברת יעשה בתרי דלת בתר תדשי ממה חולת מה לו לכהן תם נעבר השנה וקבה והלת כל מה שתלו מעוברים היינו כדי להשוות תדשי ממה לתדשי הלבנה ולעשות ממרחשון תשרי כדי שתפטל בו תקופת תשרי ותהת תקלת החג בתקופה החדשה והלת כדוב השנים כמו כן היל נופלת תקופת תשרי בתשרי של לבנה ופי' בתום' דמיירי בשמעתתא משום תביב ופירוש התילן דלת משתנה קול של תשרי זה מקול של שתר שנים להיות בו ליה כלינה של מרחשון ולכדי פריך שפיר מעלשה דמשמע שהפירות והליבה שויס שהרי שימני הרועים בשתר לינית והשתר לגיית הרוח : טעון לפירות והשתר לגיית הרוח

ואחד • ואם תאמר מלי לן למ"ל מתניתין היא מלך לת לן וכו' וי"ל דהא דתין מלך לן ה"מ לכדו משום דתין דנין לותו ללת קריכן ביה התקומבו ותקונו לכל עם תחריס ליפיר מלי לן דתין הדין נגמר על פיו לבד כך גרלה למהר"ן ות"ם מ"מ היכך לן לת בט דמסתמת בבן מלך קלי שמעה עבשיו וי"ל דודאי היה יודע ליפיר דלהן לת בת לכל קבה ליה דתפיש יבא וידוס מי לת וכהכי ניחת דלת פריך ממתני' דתמן מלך לת לן: (ג) **והא** תמן מלך לת לן ולת דנין לותו: • ת"ם משום שכהן גדול טעון טביבה ולת נהירת דמסתמא ביומת (דף נת:) שהיו מתממין לו קומקמוס של ממין ביומ"כ לכן גרלה לפרש משום קרימות הרגלפה שכל היום היה עומד יקף: **שתא** בתר ירחת חולת • פירש הקונטרס קול ותום של שנה מעוברת וקול שהיה רלוי לעשות במרחשון תם לת היתה השנה מעוברת יעשה בתרי דלת בתר תדשי ממה חולת מה לו לכהן תם נעבר השנה וקבה והלת כל מה שתלו מעוברים היינו כדי להשוות תדשי ממה לתדשי הלבנה ולעשות ממרחשון תשרי כדי שתפטל בו תקופת תשרי ותהת תקלת החג בתקופה החדשה והלת כדוב השנים כמו כן היל נופלת תקופת תשרי בתשרי של לבנה ופי' בתום' דמיירי בשמעתתא משום תביב ופירוש התילן דלת משתנה קול של תשרי זה מקול של שתר שנים להיות בו ליה כלינה של מרחשון ולכדי פריך שפיר מעלשה דמשמע שהפירות והליבה שויס שהרי שימני הרועים בשתר לינית והשתר לגיית הרוח :

ואין מעבירין ליה והכתי תיסתייעו מיסתייעו מילתייהו לעומר ליתרמי להו מזל תביבות דתיקלע עיבור כמלתייהו ומיהו כבוד העבורים שתת כתר יכתת תזלת : **קא פסיק ופני** • הוה לימי מייבס לת שנת נפלה לו יבמתו בין מן הנשואין בין מן התירוסין בשלמת מן הנשואין ליכת עשה ולת תעשה בתירוסין (ויקרת כת) ולת בעולה דהייט עשה, תלמוד לומר יקח (שם) הרי לתו : ואין

מחוסנייפו פמוך • וכלת"ה מעבירין ליה והכתי תיסתייעו מיסתייעו מילתייהו לעומר ליתרמי להו מזל תביבות דתיקלע עיבור כמלתייהו ומיהו כבוד העבורים שתת כתר יכתת תזלת : **קא פסיק ופני** • הוה לימי מייבס לת שנת נפלה לו יבמתו בין מן הנשואין בין מן התירוסין בשלמת מן הנשואין ליכת עשה ולת תעשה בתירוסין (ויקרת כת) ולת בעולה דהייט עשה, תלמוד לומר יקח (שם) הרי לתו : ואין

נזיר ד א לכך נזיון יח בגמ' סנ' ירון בקנ' ירון ד"ה ר' יונה ר"ת ר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל ר' יהונתן בקנ' ז"ל

נזיר כ ד"ה אבל מאחר שלן ר' יהונתן בקנ' ז"ל

מקנף ב' תשובות לשאלה - אין יתכן שבקנ' ז"ל שאל ר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל

תוספות הב"ח

(ה) תום' ד"ה מעיד וכו' תפי' כשמועת לי מתני' מדקתני למלך לת מעיד אבל בתישכת : (כ) ד"ה ואם תאן ג"ל קודם ד"ה וכל תין : (ג) ד"ה אתא וכו' קול ותום של שנה עולך תתר:

נזיר א: אתר ירחא - אין קול תודם ומוסר לתן כל תודם ותודם ולת יוסיפו תודם אלא ליתן מלוי לפיכך דוחה לת כפיטוני פרוך]

מקנף △ אמירות של ר' רוני בקנ' ז"ל ר' אלעזר לחזק לקבוץ את כולן אל

נזיר כל אינו מיקס

תורה אור

*ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה, אלא מן האירוסין אמאי ־ יבא עשה וידחה לא תעשה? *גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה תניא נמי הכי *אם קדמו ובעלו ביאה ראשונה קנו, ואסור (א) לקיימן בביאה שניה: מת לו מת כו': ת"ר ומן המקדש לא יצא לא יצא עמהן אבל יוצא הוא אחריהן כיצד: הן נכסין והוא נגלה, הן ניגלין והוא נכסה: ויוצא עד פתח כו': שפיר קאמר ר' יהודה! אמר לך רבי מאיר אי הכי (ג) לביתו נמי לא. אלא ה"ק מן המקדש לא יצא = מקדושתו לא יצא, וכיון דאית ליה הכירא לא אתי למינגע, ורבי יהודה אגב מריריה דילמא מקרי ואתי ונגע: כשהוא מנחם: ת"ר *כשהוא עובר בשורה לנחם את אחרים סגן ומשוח שעבר בימינו וראש בית אב ואבלים וכל העם משמאלו, וכשהוא עומד בשורה ומתנחם מאחרים סגן מימינו וראש בית אב וכל העם משמאלו אבל משוח שעבר לא אתי גביה מ"ט? חלשא דעתיה, סבר קא חדי בי; א"ר פפא ש"מ מהא מתניתא תלת: שמע מינה *היינו סגן היינו ממונה ושמע מינה אבלים עומדין וכל העם עוברין ושמע מינה אבלים לשמאל המנחמין הן עומדין ת"ר בראשונה היו אבלים עומדין וכל העם עוברין והיו ב' משפחות בירושלים מתגרות זו בזו זאת אומרת אני עוברת תחלה וזאת אומרת אני עוברת תחלה התקינו שיהא העם עומדין ואבלים עוברין: (חור והלך וסיפר סימן): אמר רמי בר אבא החזיר רבי יוסי את הדבר ליושנו בציפורי שיהיו אבלים עומדין וכל העם עוברין, ואמר רמי בר אבא התקין רבי יוסי בציפורי שלא תהא אשה מהלכת בשוק ובנה אחריה משום מעשה שהיה, ואמר רמי בר אבא התקין ר' יוסי בציפורי שיהיו נשים מספרות בבית הכסא משום ייחוד אמר רב מנשיא בר עות שאילית את רבי יאשיה רבה בבית עלמין דהוצל ואמר לי *אין שורה פחותה מעשרה בני אדם *ואין אבלים מן המנין בין שאבלים עומדין וכל העם עוברין בין שאבלים עוברין וכל העם עומדין: כשהוא מתנחם כו': איבעיא להו כי מנחם הוא אחריני היכי אמר להו? ת"ש והוא אומר "תתנחמו" היכי דמי אילימא כי מנחמי אחריני לדידיה אמר להו איהו "תתנחמו", נחשא קא רמי להו? אלא כי מנחם לאחריני אמר להו "תתנחמו" ש"מ: מלך לא דן כו': אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל *אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו דכתיב "בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט" ואי לא דיינינן ליה אינהו היכי דייני והכתיב "התקוששו וקושו" ואמר ר"ל *קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים אלא מלכי ישראל מ"ט לא? משום מעשה שהיה: דעבדיה דינאי מלכא קטל נפשא, אמר להו שמעון בן שטח לחכמים תנו עיניכם בו ונדוננו שלחו ליה: עבדך קטל נפשא, שדריה להו, שלחו ליה: תא אנת נמי להכא "והועד בבעליו" *אמרה תורה: יבא בעל השור ויעמוד על שורו, אתא ויתיב, א"ל שמעון בן שטח: ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה עומד שנאמר "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב" וגו', אמר לו: לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך

נפנה

ואין עשה · יבמה יבא עליה (דברים כה) מקיימא מצות עשה, ביאה שניה לאו מצות יבום הוא: ומן המקדש לא יצא · בכהן גדול אונן' כתיב (ויקרא כא) דהא כתיב לעיל מיניה "לאביו ולאמו לא יטמא": מקדושתו לא יצא · כלומר יעשה חיזוק לדבריו שלא יגרום לצאת מקדושה וליטמא: מררים · מרירות לבו: משוח שעבר · כגון שאירע בו פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו וכשעבר פסולו של ראשון, חוזר לעבודתו, ושני קרא ליה "משוח שעבר": חלשא דעתיה · דכהן גדול: חדי בי · שמח באבלי: ש"מ · מדקתני "סגן מימן והעם מימן" וכהן בא"מצע" היינו סגן היינו ממונה דמתני' דקתני "הממונה ממלעו לכהן ונותנו בינו לבין העם": אבלים לשמאל שמנחמים · מדקתני "ואבל וכל העם משמאלו" והרי הוא היה מן המנחמין וקתני אבלים לשמאלו: וש"מ · כן מנהג תנחומין (ג) בשורה שיהו אבלים עומדין במקומן וכל העם עוברין איש איש כשמגיע אצל האבל מנחמו ועובר מדקתני "כשהוא עובר לנחם" וגבי מתנחם קתני "כשהוא עומד בשורה להתנחם": ובנה אחריה · בנה הקטן לא יהלך אחריה אלא לפניה: משום מעשה שהיה · שגנבוהו פריצים מאחריה ונתנוהו בבית וכשחזרה ולא ראתהו התחילה צועקת ובוכה בא אחד מהם ואמר בואי ואראנו לך ונכנסה אחריו ועינו אותה: מספרות · זו עם זו: משום ייחוד · שמא ילך אדם שם ואם לא ישמע קול אדם יכנס ויתייחד שם ותנן (קידושין דף פ:) לא יתייחד אדם עם ב' נשים ובבית הכסא שבשדות קמיירי שהיה בית הכסא שלהם בשדה חוץ לעיר והכל ניפנים שם: בין שאבלים עומדין שם כו' · וכך הורה לי שאין שינוי מנהג בדבר בין שהיו אבלים עומדין בין אבלים עוברין אין כאן קלקול: והוא אומר תתנחמו · ברייתא היא: נחשא קא רמי · סימן הוא מטיל להם להרע שילטרכו לנחומים כמותיה: תנו עיניכם · לדונו בדין ולא תחניפו ולא תשאו פניו: ויעידו בך · שעבדך הרג את הנפש דעבדו כחמורו והפסד ממון הוא לו לפיכך צריך לדונו בפניו:

היינו סגן היינו ממונה · וליכא למימר דהיינו משוח שעבר דפשיטא דלא מיקרי ממונה והר"ר יעקב בר' יהולדק פירש דמשמע ממתני' גם כשהוא מתנחם מאחרים דממונה ממלעו ומוסיף הוא כל העם אומר לו וכו' *ובברייתא וקאמר משוח שעבר לא אתי גביה:

ושמע מינה אבלים משמאל וכו'. פירוש דתנן ממלעו בינו לבין העם *בברייתא קתני ראש בית האב והאבלים (ד) משמאלו וכל העם אלמא שיהו העם ראשונים משמאלו ואם כן האבלים היו משמאל העם:

אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו · וא"ת וכי איך יכול לדון והא אמרינן לעיל אין מושיבין מלך בסנהדרין משום דכתיב "לא תענה על ריב" וי"ל דהכא מיירי דוקא לדון דיני ממונות דלא איכפת לן אם לא יוכלו לנטות אחריו כדאמרי' (לקמן לב:) דיני ממונות מתחילין מן הגדול ומיהו קשה דאפילו דיני נפשות נמי אשכחן כדכתיב (ש"א כה) ויחגור [גם] דוד [את] חרבו דהא לקמן (דף לו:) ילפינן מיניה דדיני נפשות מתחילין מן הצד וכיון שהיה חושב דוד עצמו למלך היאך היה דן עמהם וי"ל כיון שהיה אותו הדין לכבודו על שמרד נבל בו לא היה לו בושת אם ידברו האחרים לפניו אבל בשאר מלכי בית דוד ודאי אין דנין דיני נפשות כדפרישית:

ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך · ואם תאמר והא אמרינן התם אפי' ת"ח א"צ לעמוד משום דהאי עשה והאי עשה ועשה דכבוד תורה עדיף כדאמר בפרק שבועת העדות (דף ל: ושם) וכיון דחכם אינו צריך לעמוד כ"ש מלך דטפי עדיף מלך מת"ח כדקאמר לקמן דאפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך וכו'? וי"ל דודאי עשה דכבוד תורה עדיף וא"כ אעפ"י שאין ת"ח היה צריך לעמוד ינאי היה צריך לעמוד והאי דת"ח יכול למחול על כבודו משא"כ מלך הוא משום קרא דקאמר שום וגו' שתהא אימתו עליך כי כבודו לא לו משום דמצות המקום כך הוא ואין יכול להפקיע מצות המקום אבל ת"ח תורתו דיליה ויכול למחול היטב על כבודו דשלו היא כדאמרי' במס' ע"ז (דף יט.) בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו שנאמר (ה) כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: ינאי המלך עמוד על רגליך וכו' · והא דאמרינן פרק שבועת העדות (דף ל' ושם) שאם רצו להושיב שניהם מושיבין דאינו אסור אלא אחד עומד ואחד יושב ואם כן לא היה המלך צריך לעמוד ובלבד שישב אותו

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ו מהלכות יבום הלכה יא:

כ ב ג מיי' שם הל' י:

ובברייתא קאמר כצ"ל

כא ד ה מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' ד ופ"ז מהל' אבל הל' ו:

ובברייתא קתני כצ"ל

כב ו מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הל' טו:

כג ז מיי' פי"ג מהלכות אבל הלכה א:

כד ח מיי' שם הל' ב:

כה ט מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' יז סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף יד:

כו י מיי' שם פכ"ב הלכה יד סמג שם טוש"ע שם סעיף יג:

כז כ מיי' פי"ג מהל' אבל הלכה א:

כח ל מיי' שם פ"ז הלכה ו ופ"ה מהל' כלי המקדש הל' ד:

כט מ מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה ה ופ"ג מהל' מלכים הל' ז:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואסור לקיימה בביאה שניה: (ב) שם א"כ מביתו נמי לא כ"ב ככ"ל להגיה: (ג) רש"י ד"ה וש"מ וכו' בשורה שיהו: (ד) תוס' ד"ה ושמע וכו' והאבלים וכל העם משמאלו אלמא: (ה) ד"ה ינאי וכו' שנא' כי אם:

גליון הש"ס

גמ' דכתיב בית דוד. עיין בשער המלך פ"ס מהל' יסה"ת ס"ס שבכל דברי השיטה מקובצת מה שכתב בזה בשם תוספות כה"ש:

[ועי' תוס' שבועות ל. ד"ה שאם רצו ותוס' לקמן לה: ד"ה יום ותוס' ב"ב קיד. ד"ה אבל ותוס' זבחים ט. ד"ה מיושב]

לו א מיי' פ"ז מהלכות ת"ת הלכה ו סמג עשין י"ב טוש"ע י"ד סי' רמד סעיף יד:

לא ב מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה ג:

לב ג מיי' פ"ה מהלכות אישות הלכה יג סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כה סעיף ו:

לג ד מיי' שם טוש"ע שם סעי' יד:

נפנה לימינו כבשו פניהם בקרקע, נפנה לשמאלו וכבשו פניהם בקרקע, אמר להן שמעון בן שטח: בעלי מחשבות אתם יבא בעל מחשבות ויפרע מכם. מיד בא גבריאל וחבטן בקרקע ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו: **לא חולץ ולא חולצין** וכו': איני והאמר רב אשי אפילו למאן דאמר נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך: מצוה שאני: **ואין נושאין** וכו': תניא אמרו לו לר' יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאי נינהו מירב ומיכל. שאלו תלמידיו את ר' יוסי היאך נשא דוד שתי אחיות בחייהן? אמר להן מיכל אחר מיתת מירב נשאה. ר' יהושע בן קרחה אומר קידושי טעות היו לו במירב שנאמר תנה את אשתי את מיכל אשר ארסתי לי במאה ערלות פלשתים. מאי תלמודא? אמר רב פפא מיכל אשתי ולא מירב אשתי, מאי קידושי טעות דכתיב והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול וגו' אזל קטליה, אמר לו מלוה אית לך גבאי והמקדש במלוה אינה מקודשת, אזל יהבה לעדריאל דכתיב ויהי בעת תת את מירב בת שאול לדוד וגו', א"ל אי בעית דאתן לך מיכל זיל אייתי לי מאה ערלות פלשתים אזל אייתי ליה, א"ל מלוה ופרוטה אית לך גבאי, שאול סבר מלוה ופרוטה דעתיה אמלוה ודוד סבר מלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה ואיבעית אימא דכולי עלמא מלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה: שאול סבר לא חזו ולא מידי ודוד סבר חזו לכלבי ושונרי, ור' יוסי האי תנה את אשתי את מיכל מאי דריש ביה? ר' יוסי לטעמיה דתניא היה ר' יוסי דורש מקראות מעורבין כתיב ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את ארמוני ואת מפיבושת ואת חמשת בני מיכל אשר ילדה לעדריאל המחולתי וגו' וכי לעדריאל נתנה והלא לפלטי בן ליש נתנה דכתיב ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש וגו' אלא מקיש קידושי מירב לעדריאל לקידושי מיכל לפלטי מה קידושי מיכל לפלטי בעבירה, אף קידושי מירב לעדריאל בעבירה. ור' יהושע בן קרחה נמי הכתיב את חמשת בני מיכל בת שאול? אמר לך ר' יהושע וכי מיכל ילדה והלא מירב ילדה מירב ילדה ומיכל גידלה לפיכך נקראו על שמה ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו: (חנינא קרא יוחנן ואשתו אלעזר וגאולה ושמואל בלימודי סימן): ר' חנינא אומר מהכא ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי וכי נעמי ילדה והלא רות ילדה אלא רות ילדה ונעמי גידלה לפיכך נקרא על שמה. ר' יוחנן אמר מהכא ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור וגו' ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח (לו) מרד מרד זה כלב ולמה נקרא שמו מרד שמרד בעצת מרגלים, וכי בתיה ילדה והלא יוכבד ילדה, אלא יוכבד ילדה ובתיה גידלה לפיכך נקרא על שמה. ר' אלעזר אמר מהכא גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה וכי יוסף ילד והלא יעקב ילד אלא יעקב ילד ויוסף כילכל לפיכך נקראו על שמו. אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו שנאמר ואלה תולדות אהרן ומשה וכתיב ואלה שמות בני אהרן לומר לך אהרן ילד ומשה לימד לפיכך נקראו על שמו. לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם וכי יעקב פדה את אברהם היכן מצינו ביעקב שפדאו לאברהם? אמר רב יהודה שפדאו מצער גידול בנים והיינו דכתיב לא עתה יבוש יעקב וגו' לא עתה יבוש יעקב מאביו ולא עתה פניו יחורו מאבי אביו. כתיב פלטי וכתיב פלטיאל אמר ר' יוחנן פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מן העבירה, מה עשה? נעץ חרב בינו לבינה אמר: כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב זה והכתיב וילך אתה אישה שנעשה לה כאישה והכתיב הלך ובכה: על המצוה דאזיל מיניה, עד בחורים שנעשו שניהם כבחורים שלא טעמו טעם ביאה. אמר רבי יוחנן תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש: תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז דכתיב ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת מאי וילפת? אמר רב שנעשה בשרו כראשי לפתות

רש"י

נפנה · שמעון לימינו לידע אם יאמרו כמותו: כבשו פניהם · שהיו יראין ממנו: בעל מחשבות · הקב"ה: ולא חולצין לאשתו · מפני שאסורה לינשא: חליצה=גנאי היא לו לבא לב"ד ותהא רוקקת לפניו ייבום=גנאי הוא לו לקום על שם אחיו: הא דרב אשי · בפ' קמא דקידושין (דף לב:): הראויות לו · המותרות לו אבל נשיו של שאול לא: מלוה אית לך גבאי · עושר גדול וקידושין אחרים לא קיבלתי: בעת תת · כשהגיע עת לתתה לדוד נתנה לעדריאל: מלוה ופרוטה · מלוה עושר גדול שנתחייבתי לך בשביל גלית ופרוטה שוה כסף שקבלתי ממך בהלנו ערלות פלשתים: שאול סבר דעתיה · דמקדש למקדש במלוה דחשיבא הלכך לאו קידושי נינהו ואזל ויהבה לפלטי בן ליש: ודוד סבר · דעתיה אפרוטה משום הכי קרי לה "אשתי": מאי תנה את אשתי את מיכל · דמשמע זו אשתי ולא מירב אשתי: מאי דריש ביה · רבי יוסי דלא דריש ולא מירב אשתי: לטעמיה · דדריש ממקרא מעורבב כדלקמן מה מיכל אשתי אף מירב אשתי: קידושי מיכל לפלטי · פשיטא לן דבעבירה דהא כתיב אשתי מיכל וקיימא לן (קידושין דף מז·) דעתיה אפרוטה דבת קידושין היא: ואשתו היהודיה · בכלב בן יפונה משתעי יקרא יהודית על שם שכפרה בע"ז ונתגיירה שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי דכתיב (דניאל ג) איתי גוברין יהודאין וגו': ירד אבי גדור · כולן שמותן של משה הן: מרד · כלב שמרד בעצת מרגלים: שולדות אהרן ומשה · ומפרש בתריה בני אהרן ולא הוזכרו בני משה שם: שפדאו מצער גידול בנים · שהוטל עליו טורח השבטים שעל אברהם היה מוטל אותו טורח דכתיב (בראשית כו) והרביתי את זרעך והוא פדאו: והא כתיב אישה · אלמא בא עליה: שנעשה לה כאישה · שהיה מגדלה ומחבבה: הלך ובכה אחריה · בקושיא קא נסיב לה: עד בחורים · קרא קא דריש והכי: תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז · דבר גדול של יוסף כדבר קל וקטן שבבועז "תוקף"=דבר גדול וחמור ויש לו שם, "ענוה"=דבר שאין לו שם, שאדם עושה לפי תומו: שנעשה בשרו · חבר: כראשי לפתות · נתקשה ואעפ"כ כבש יצרו ואף על פי שפטויה אשת איש היתה ועמו במיטה אבל יוסף אשת איש היתה ולא היה עמו במיטה:

תוספות

אותו שכנגדו וי"ל דדיני נפשות שאני *אי כמי הכא הוי קבלת עדות וקבלת עדות כשעת גמר דין ובשעת גמר דין אמרינן פרק שבועת העדות (דף ל: ושם) דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינין בעמידה ואם כן יש ליזהר כשב"ד מושיבין שני בעלי דינין שלא ישבו בשעת קבלת העדות ולא בשעת גמר דין דשעת קבלת העדות כמו גמר דין חשוב: **מצוה** שאני · וכה"ג לא משני הש"ס גבי המלך שעבר לפני כלה בפרק החשה שנתארמלה (כתובות דף יז·) דמשני פרשת דרכים הואי ואמאי לא משני מצוה שאני וי"ל דהתם אין המצוה כי אם בשביל כבוד החתן והכלה וכבוד מלך עדיף טפי מכבוד החתן וא"כ ליכא מצוה אבל הכא גבי יבום מצוה איכא:

שפדאו מצער גידול בנים · פי' הקונטרס גידול י"ב שבטים ולא נהירא חדא דאיט לצער אלא שמחה כדאמרינן (ברכות דף סב·) גבי עובד אדום שברכו ה' בבנים בשכר הארון שהיה בביתו ועוד דלאברהם היו לו בנים מקטורה וצריך לומר צער של יוסף ואחיו וגלגול ירידת מצרים:

רבינו חננאל

אין נושאין אלמנתו של מלך · ר' יהודה אומר מלך נושא אלמנתו של מלך שכן דוד נשא אלמנתו של שאול שנאמר ואתנה לך את בית אדניך ונשי אדניך בחיקך. תניא אמרו לו לר' יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאן נינהו מירב ומיכל. שאלו איך נשא דוד שתי אחיות א"ר יוסי מיכל לאחר מיתת מירב נשאה. ר' יהושע בן קרחה אומר קידושי טעות היו לו במירב שנאמר תנה את אשתי את מיכל. מיכל אשתי ולא מירב אשתי ואסיקנא שאול סבור מאה ערלות פלשתים לא חזו ולא מידי ודוד סבר לכלבי ושונרי שוו פרוטה. ור' יוסי האי תנה את אשתי את מיכל מאי עביד ליה א"ל מקראות הללו מעורבבין הן שנאמר ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל המחולתי. והכתיב ושאול נתן את מיכל בתו לפלטי בן ליש. אלא מקיש קדושי (מיכל למירב) [מירב לעדריאל לקדושי מיכל לפלטי] מה קידושי מיכל לפלטי בעבירה אף קידושי מירב לעדריאל בעבירות ש"מ כי שאול בשתיתן שלא כדין עשה ולעולם מיכל אחר מיתת מירב נשאה ר' יהושע בן קרחה אומר מירב ילדה לעדריאל ומיכל גידלתם ונקראו על שם מיכל ללמד שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו הוא ילדו. ר' חנינא אמר מהכא ילד בן לנעמי רות ילדה ונעמי גידלה לפיכך נקרא על שמה. א"ר יונתן כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו הוא ילדו שנאמר אלה תולדות אהרן ומשה אהרן ילד ומשה לימד ונקראו על שמו. לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם יעקב פדה אברהם מצער גידול בנים. פלטי שמו למה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מעבירה מה עשה נעץ חרב בינו לבינה ואמר העוסק בדבר הזה ידקר בחרב זו עד בחורים מלמד שהיו כבחורים. א"ר יוחנן תוקפו של בועז ענוותנותו של יוסף שנאמר ויבא הביתה לעשות מלאכתו תנא שניהם לדבר אחד נתכוונו תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי כתיב וילפת אמר רב נעשה בשרו כראשי לפתות

גליון הש"ס גמ' שאול סבר מלוה ופרוטה. עיין חגיגה ד' ס"ז ע"א תוס' ד"ה יוסי: שם שפלטו אל. כעין זה לקמן דף לו ע"ב גבי שאלתיאל וכן ב"ב דף קי ע"א גבי שמואל ובתמורה דף יו גבי ...

נשים לגלח לפני המטה. לכיון דמעמד לעבר הוה ליכא למיחש להסהור וכירושלמי פליגי ליכא למאן דאמר לפני המטה לפי שנגרמו מיתה לעולם ואיכא דאמרי לחתר המטה ואמרי לפני המטה לפי שנגלה לבעולי יבמה שירחל מיסתכלו בהן למפיש:

ששהא מלכות וכו'. לקמ' על גב דף כ"ב ע"ב (מגילה כה ע"ב) ומלכים ממך ילפו זה שאול ואיש בוסם מ"מ היה יכול להתקיים במקום אחר ולא היה לו לנהוג מלכות בית דוד שנמשח ככר על פי נביא: **שלשי** שנים ומחצה. פי' בקונטרס שמלכות ישראל היתה בטלה ממנה שנה בין מיתת שאול למלכות איש בוסם ב' שנים ומחצה היינו שני שנים ממלכות איש בוסם ומחצה בין מיתת איש בוסם למלכות דוד ולא נהירא דלמה נענש על לוחה חני שנה דבין מיתת איש בוסם למלכות דוד לא קודם מיתתו מזר לכנר ונתחמץ להמליך את דוד כדכתיב (שמואל ב ג) ויעלה לכנר מלאכים אל דוד וגו' ועוד דכיון דחמש שנים עמדו בלא מלך ולא המליכו את דוד ל"ב למה נענש לכנר כמה שנתחמץ אחרי כן להמליך איש בוסם וכלאה לי ליפכח דלוחה חני שנה היכה בין מיתת שאול למלכות איש בוסם ובלוחם הימים נתחמץ לכנר ודכר לכל ישראל להמליך איש בוסם עד שהמליכו לכוף לוחה חני שנה ומשמע איש בוסם היכה מלכות ישראל בטלה חמש שנים עד שמלך דוד ונמלאו ז' שנים ומחצה שמלך דוד בחברון כדכתיב בהדיא בפ"ג דכתידך קרא לה תשיב רק ז' שנים *היינו לפי שנלטערע כדתמרינן בתלן (לקמן דף קו:) והא דלא תניב חני שנה זאת בתשבון בסול מלכות ישראל (נחלק) היינו לפי שלא היכה סמוך לה' שנים ולא היה הבטול יחד:

מלך

רבנן מקום שנהגו נשים לצאת אחר המיטה יוצאות לפני המיטה יוצאות, ר' יהודה אומר לעולם נשים לפני המיטה יוצאות שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר שנאמר והמלך דוד הולך אחר המיטה, אמרו לו: לא היה הדבר אלא לפייס את העם ונתפייסו שהיה דוד יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים ויצא מבין הנשים ונכנס לבין האנשים שנאמר ויידעו כל העם וכל ישראל כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר.

דרש רבא מאי דכתיב ויבא כל העם להברות את דוד בחברון להחרות וקרינן להברות? בתחלה להברותו ולבסוף להחרותו. אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נענש אבנר? מפני שהיה לו למרות בשאול ולא מיחה ר' יצחק אמר מיחה ולא נענה, ושניהן מקרא אחד דרשו ויקונן המלך אל אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר, ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הונשו. מאן דאמר לא מיחה הכי קאמר ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הונשו כנפול לפני בני עולה נפלת ומ"מ מיחה ולא נענה איתמהויי מחמה הכמות נבל ימות ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים מכדי מחויי מחיה מ"ט כנפול לפני בני עולה נפלת? למאן דאמר מיחה מ"ט אינעש א"ר נחמן (*ברבי) יצחק ששהא מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה: וכשמברין אותו כו': מאי *דרגש? אמר עולא ערסא דנרדא. א"ל רבנן לעולא מי איכא מידי דעד האידנא לא אותביניה והשתא מותבינן ליה? מתקיף לה רבא מאי קושיא דילמא מידי דהוה מאכילה ושתיה דעד האידנא לא אכילניה ולא אשקיניה השתא קא מוכלינן ליה וקא משקינן ליה, אלא אי קשיא הא קשיא דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו ואי ס"ד ערסא דנרדא אמאי אינו צריך לכפותו ותניא *הכופה את מטתו לא מטתו בלבר הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בחוך ביתו הוא כופה מאי קושיא דילמא מידי דהוה אמטה מיוחדת לכלים דקתני יאם היתה מיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה אלא אי קשיא הא קשיא רשב"ג אומר דרגש מחיר קרביטין והוא נופל מאיליו ואי סלקא דעתך ערסא דנרדא קרביטין מי אית ליה אלא אי אמרת מרבנן ורב תחליפא שכיח דהוה בשוקא דגילדאי ואמר ליה מאי דרגש ערסא דצלא א"ר ירמיה א"ר יוחנן דרגש סירוגו

מתעסקין בפליה אחת ופוסקין בתורה: **כמה** לו מת אינו יתא מפתה מלפרין שלו. ר' יהודה אומר אם רוצה לצאת אחרי המפה כדרך שיצא דוד אחרי מפתו של אבנר יוצא: **תיר** מקום שנהגו נשים לצאת אחרי המפה יוצאות לפני המפה יוצאות ר' יהודה אומר לעולם נשים לפני המפה שנאמר והמלך דוד הלך אחרי המפה כו'. **אבר** רב כפני מה נענש אבנר שהיה לו למחות בשאול ולא מיחה ואחריהן נכנס בסוף נמר חרון ובסירה נרמו לו לאבנר שיהרג כו'. **ופירושו** פירשו בירושלמי במסכת סופה בפרק א'. רב נחמן בר יצחק אמר מיחה. **ומפני** מה נענש שפיכב מלכות בית דוד שנתים ומחצה: **וכשמברין** אותו כל העם מסובין על הקרקע והוא על הדרגש: **ירושלמי** דרגש יש בו משום כפיית המפה [פסחל אין בו משום כפיית המפה]. המלך אינו חייב בכפיית המפה [כהן גדול חייב בכפיית המפה. תני התפאר וכל העוסקין בתפאר פטורין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה ותפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה]. **מאי** דרגש ערסא דצלא. פי' מטה של עורות. **דרגש** מתיר קרביטין

פולפו של כופו ענוותנותו של פלטי. דלילו בועז חדא לילה **ופלטי** שנים רבות: **דורו** של **משה** ויהושע. עסקו בתורה הרבה ודורו של **חזקיהו** יותר **משה** ויהושע. **ומוכל** טול מפני שמן ותמריק בחלק (לקמן דף לז:) מוכל טול של סחריב מפני שמנו של חזקיה שהיה דולק בבתי מדרשות עד שכדקו מן ועד תורה אור **בתר** שבע ולא מלאו עם התלן: **מפכפין** **נמלים** **מתם**. ענייש היו: **רבי יסודם** **עופר** **נמולם**. לפני המטה יולדות שכן מינו כדוד שילת אחר מטתו של אבנר ומי ס"ד נשים אחר המטה **תורתיה** דדוד להלך עם הנשים: **כמפילם** **לכרכושו**. שהיו סבורין שמחתו היתה הריגת אבנר: **ולנפשו** **לכרכושו**. שידעו הכיזוב שלא מלא דוד נהרג אבנר: **למחות** **כשלום**. בהריגת טב עיר הכהנים: **ידיך** לא **אסורות**. לדם חטוב היית עתיד ולא היה לך למחות ולפי שלא מיחת כפפול לפני בני עולה נפלת: **מכדי** **מתיו** **מתים**. וכי קאמר ידיך לא אסורות היו לא ניהנת בעצמך כאדם (ה) שאוב שלא בכל כוחך גילית בדעתך ומיחת בשאול: **שפפה** **מלכות** **בית** **דוד**. שהעמיד לחם חיים טוהם למלך ולחם לא המליכו לאבנר היו ממליכין לחם דוד, ומשמלך יחים טוהם עד יום שמלך דוד על כל ישראל היו שתי שנים ומחצה: **שתי** שנים ומחצה בין מיתתו למלכות דוד שמחמת שאול מלך דוד בחברון וכתיב בחברון מלך שבע שנים ושמה חדשים לא מהן ממש שנים בין מיתת שאול למלכות חיים טוהם דתניא בסדר עולם (ולקמן דף קו:) וכימים שאר מלך דוד על וגו' נמלאת מלכות ישראל בשילה חמש שנים שנים בין מיתת שאול למלכות חיים טוהם דתניא בסדר עולם (ולקמן דף קו:) וכימים שאר מלך דוד על וגו' נמלאת מלכות ישראל בשילה חמש שנים היו בלא מלך, נשתיירו שתי שנים ומחצה ממלכות חיים טוהם למלכות בית דוד: **דרגש-ערסא דנרדא**. כוהגין היו לעבוד מטה ושלחן בכפים ולא היו משתמשין בהן כלל **לא** לעולם **למזל** הבית **מנחת** משום **ניחוש**, נרדא-מזל ודומה (ב)גד גדי וסטיק לא (שבת דף סה:): **עד** **שפפה** **נאו** **מוכניעים**. עד הגה לא יכב על לוחה מטה מהרי מוחתה היא לגוי הבית: **ושפפה**. **ואבל** הוא בעיון לחוחביה עלה **מהיכא** **תיפוק** **לן**: **שפפה** **מוכלינן** **ליה**. מכל שחרים: **אלא** **אי** **קשיא**. לדעולא דאמר לקמן עלה דתניא בעלמא (מו"ק דף כז:) דרגש אין נריך האבל לכפותו: **מחיר** **קרביטין**. בימי אבל. "קרביטין" טלולות: **קרביטין** **מי** **איכא** **ליה**. אלא כשאר מטות עוקין לוחה מטה: **נרנדאי**. לעגין: **ערסא** **דנרדא**. מטה של עור וחולין לעוחות בשפת העור סביב וכשרוצין לנטותו עוקרין הרגוחות בחרוטת המטה וכשמחילין לוחה הוא עופל, והן הן קרביטין, וחם הוא עליו לכפותו אלא יתקלקל העור בלחוחת הקרקע אלא היו לחלי כרעיו גבוהין מסירוגו למעלה וקאמר **תיקו** זוקפו על דופן הכרעים וחזיכו **שמטון** מחיר קרביטין והוא טפל:

סירוגו

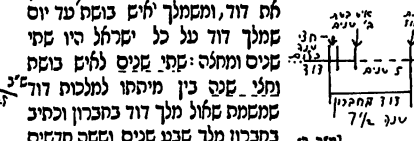

[מ"ק כ. מגילה יט.]

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה מכדי וכו' כתוב שלפי תשוב הלה: (ב) ד"ה דרגש וכו' וחסר לו גד:

[ע"ל בר]

מגילה יט. מ"ק כו: מו"ק כז: כסוגיא ופ"ב [נדרים מו.]

[נכל] בספרים שלפניט לא נמלא שום קרי וכתיב ומפ"ם בפ"ד לקמן קג. על ס ב ל יון נאמרו ויתחר לו]

נוסח והיינו לפי כלל הנגלות דוד [הוא] מלכא על ידא התפך שיעור אחרון אחרון על רבי חת אקרי

נוסח מאי דיקא ב פיהוש קושיות על פיהוש [בראשון]

רבינו חננאל

למחות. ואת עליה על כולנה זה פלטי בן ליש. שקר החן זה יוסף והבל היופי זה בועז אשה יראת ה' [היא] תתהלל זה פלטי ר"א שקר החן זה דורו של משה. הבל היופי זה דורו של יהושע. אשה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה בר' אלעאי שהיו ששה תלמידים

מלך מותר וכו'. פיתומה למה נענש אחאב על נבות יזרעאל שלא רלה למכור לו כרמו ועוד דבפרק הכותב נאן לדיר (ב"ק דף סו:) קאמר דוד שלא היה יכול להמליך גדיון על שערין משכחל לה בפני בהמתו (ו) ו"ל דבפרשת המלך כתיב (שמואל ח' ח) "יקח ונתן לעבדיו" ולא לעצמו ועוד ו"ל דבתכס היה יכול ליקח אם היה רולה אבל בכהיה שואל לאחאב שימכרו לו משבו נבות שרשות בידו לומר לא למכור ו"ל דנענש לפי שנשל הכרם לעצום ע"ז דכתיב (מלכים ח כא) והיה לי לגן ירק כמו המתקדשים והמטהרים אל הגטת (יבמות סו) ובעקבן תיכן הגיע דלא מעלי כל הרשוקים מן העיר אלא מעלי כל אבל כרם נבות היה אבל היכל לאחאב כשומרון (ע"ז ל"ב) דשוקא כשדה מקנה אבל שדה לאחאב שיכ מלטוחו לא כמו שבשיב נבות חלילה לי מתתי נחלת אבותי לך "חלי למי ופ"ל דפרשת המלך לא נאמרה רק על המלך שנמלך על כל ישראל ויהודה ומלחם המקום ולאחאב לא מלך על יהודה וגם לא מלך מלחם המקום: ולי

מתני' ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים ואחד ויפורץ לעשות לו דרך ואין ממחה בידו. דרך המלך אין לו שיעור ויכל העם בווזין ונותנין לו והוא נוטל חלק בראש: **גמ'** תניא מוציאין למלחמת הרשות אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד איידי דתנא כל מילי דמלך תנא נמי (ו) מוציאין למלחמת הרשות. אמר רב יהודה אמר שמואל כל האמור בפרשת מלך, מלך מותר בו. רב אמר לא נאמרה פרשה זו אלא לאימים עליהם שנאמר "שום תשים עליך מלך" "שתהא אימתו עליך, כתנאי רבי יוסי אומר *כל האמור בפרשת מלך-מלך מותר בו. רבי יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאימים עליהם שנאמר "שום תשים עליך מלך" שתהא אימתו עליך וכן היה רבי יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה, רבי *נתוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר "ואמרת אשימה עלי מלך" וגו' (חניא) ר"א אומר "שום תשים שבדור כהוגן שאלו שנאמר "תנה לנו מלך לשפטנו "אבל עמי הארץ שבהן קלקלו שנאמר "והיינו גם אנחנו ככל הגוים וישפטנו מלכנו ויצא לפנינו

ב) תניא רבי יוסי אומר "שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה ואיני יודע איזה מהן תחילה, כשהוא אומר "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק" הוי אומר "להעמיד להם מלך תחילה, ואין כסא אלא מלך שנאמר "וישב שלמה על כסא ה' למלך", ועדיין איני יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחלה או להכרית זרעו של עמלק תחלה כשהוא אומר "והניח לכם מכל אויביכם וגו' והיה המקום אשר יבחר ה' וגו' "הוי אומר 'להכרית זרעו של עמלק תחלה וכן בדוד הוא אומר "ויהי כי ישב המלך דוד בביתו וה' הניח לו מסביב וכתיב "ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וגו' אמר ריש לקיש בתחלה מלך שלמה על העליונים שנאמר "וישב שלמה על כסא ה' ולבסוף מלך על התחתונים שנאמר "כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה וגו' רבי ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו יחבו וכשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו ולבסוף לא מלך אלא על ישראל שנאמר "אני קהלת הייתי מלך על ישראל וגו' ולבסוף לא מלך אלא על ירושלים שנאמר "דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים ולבסוף לא מלך אלא על מטתו שנאמר "הנה מטתו שלשלמה וגו' ולבסוף לא מלך אלא על מקלו שנאמר "וה' היה חלקי מכל עמלי" רבי ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר גונדו, הדר או לא הדר רבי ושמואל חד אמר הדר וחד אמר לא הדר, מאן דאמר לא הדר *מלך והדיוט ומאן דאמר הדר, מלך-והדיוט-ומלך: פורץ לעשות לו דרך: ת"ר "אוצרות מלכים למלך, ושאר ביזה שבווזין מחצה למלך ומחצה לעם אמר ליה אביי לרב דימי ואמרי לה רב אחא בשלמא "אוצרות מלכים למלך: אורחא דמלתא אלא 'שאר ביזה שבווזין מחצה למלך ומחצה לעם, מנלן? דכתיב וימשחו

מלחמתו: **בפתילס** . קודם שנמשח שלמה נשים נכריות מלך לקח על עליונים: **וכשם שמלך על הפסגה וכו' מלך על כל הסולם כולו** . והכי קאמר קרא 'כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה': **על מקלו** . שהשליכו אחמדאי מכסאו כדאמרינן במסכת גיטין (דף סמ:): **גונדו** . עוליה, וכסדר טהרות (כלים פרק מז) פירש רב האיי מקידה הוא מקידה קטן ודומה ל חד אמר מקל (ויקרא רבה פרשה מחני) והוא מקידה שעומה כה מיס: **מלך והדיוט** . ושוב לא חזר למלכותו ר"

סיבונו . קשירתו: **מפוכו** . שיש נקבים (כ) (בתרכבותיו) ומוחבין בהן רלתי לוטות התליות בעור ושונכים ותן מרביצין הרלועה על גבי תרוסת המטה: **סיבונו מפל נבה** . התבלים מרביצין על תרוסת המטה מיכן ומיכן ותורג והוא סיבונו: **ספריפה** . עריסת תינוקות תורה אור כריי"ן: **מפיזופפס כעור סדג** . מפפפס בעור הדג כדי להחליק התרוסת ליפותם: **נמס לי פיפס עור סדג** . הלח אין יופיה ניכר שהרי המכוסים הן תמיד ברלתי התבלים המסורגין על גבן: **מעס אפולי ואפוקי בבזיוניי** . בכזיעים ונקבים של תרוסת מכים ומוליח רלתי התבל ומסרג: **בתפקפק** . נוללות התליות בעקבי' להלטוטיהן והכן מכסיפן רלתי לרעות התליות בספת הטוח: **בעקליטיס יונקין** . נקליטין שכי עגים תרוסים ומעמידין תוכן בתמצע דופני המטה תחד מרלתוחיה ותחד מרגלותיה ומפולין הן ברלתוחיהן ומניחין קנה מזה לזה ועליו פורסין הכילה ויש שמתכבין תוכן נקליטין למטה והייט "יולחין" שממוכרין ויולחין מן המטה ואין יכול לכפותה מפני נקליטיה: **זוקפס** . על מרלתוחיה לו על מרגלותיה (ג) אותכוכותיה) למעלה ודין: **מתני'** **ופורץ** . גדרות תחריס: **לעשות לו דרך** . למדבר ולכרמו: **מלך ברשה** . מלך היכה בורר רלתן ולוטל מחנה: **גמ'** **כפרשת מלך** . כספר שמואל (ח ח) ניכס ובעוזיכס יקח ויכיולח כהס: **רב אמר לא נאמרה פרשה** . השמואל אלא לאיים עליהם שתהא אימתו מלכם עליהם לבל יהיו מורד במלכם: **ת"ש רבי יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם** . ולא גרם לירלם ולכהלם והא לרבי יהודה יפה כיוון שכבי נגעוו ישראל על כך והכי גרם לה בתוספתא: **אלא מעתה** . להכי נקט אלא הכא ולהכי נקט אלא התם תלויות זו בזו לעשותן כסדרן כדאמרינן לקמן בתחלה מלך ולחכריה בעמלק ולחכריה בית הבחירה: **בבניפפס ובזוקפס** . דכתולהו כתיב ירושה וישיבה וירלחתה וישבת בה ואומרת אשימה עלי מלך (דברים יז) בעמלק כתיב (שם כה) והיה בהניח ה' וגו' ובבנין בית הבחירה כתיב (שם יב) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו' והדר כתיב והיה המקום וגו': **לא נאמרס פרשה זו** . דשום תעיס עליך מלך משום מטה אלא כנגד תרעומתם שגלוי לפניו שעתידים להתרעם על כך ולומר 'הייינו גם אנחנו ככל הגוים' שנאמר 'ואומרת אשימה עלי מלך' עתידין אתם לומר כן: (ד) ר' נהוראי אומר כו' לא גרסינן ליה בתוספתא ואדע דקיבוס הוא דהא קי"ל בעירובין (דף יג:) דהוא רבי נתניה הוא רבי נהוראי*: **אפי כפרן קלקלו** . דאילו זקנים שאלוהו לשופטים ולרדות הסרבנים שבהם אבל עמי הארלן אף עליו מלחמותיהם שנאמר "ויעלו *ברכיהו וגלחם לה מלך וכו' *מיכה קשיא לו "קטנו" כיון דכתיב "ויעלו" מקודם פי' ויבא:

א) רש"ל מוחק תיבת תניא וגורס ר"א בר' יוסי אומר ב) פ"ק דירוד ר' יהודא אומר כו' ג) מגילה יח: ד) כעין מלכות רלשונה שמלך על העליונים כך נשפט על גיטין רש"י כעין מלכות רלשונה שמלך על העליונים כך נשפט על גיטין רש"י כגיטין סח כשם ר"ש

בה: **ירושלמי** היה אומר זה היה חלקי מכל עמלי: **והעם בווזין** ונותנין לפניו והוא נוטל חלק בראש: **ת"ר** אוצרות מלכים למלך ושאר ביזה מחצה לעם ומחצה למלך: וימשחו

רבינו חננאל

קרביטיו וטפל מאליו: אחר ריב"ל הלכה כרשב"ג דאמר סמה שנקליטה יוצאין וזוקפה חיין סמה היהודית לכלים אין צריכין לכסותה: **ופורץ** לעשות לו דרך ואין ממחין בידו משום המלך ליקח את בני ישראל לשומם לו בטרכטו ובשדותיו ולחרוש הרישו ולקצור קציריו ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו. ובנות ישראל יקחו להיות לו רקחות סבוחות ואופות ושורות בני ישראל וכרמיהם וזיתיהם הטובים יקח ונתן לעבדיו וזרעיהם יעשר ויתאום ינתן לסריסיו ולעבדיו ובהמתם ובחוריהם הטובים וחמוריהם יקח ועשה למלאכתו ולבני ישראל אשרו ואותחתיו לו לעבדים וזקקתם ביום תרוא מלפני מלככם אשר בחרתם לכם ולא יענה ה' אתכם ביום ההוא. אמר (לו) ר' יוחנן לא פירש להם אילו כולם שהתירם לו הקב"ה אלא לייראם ולבהלם בלבד. חניא אמר ר' יהודה ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ להעמיד להם מלך ולבנות בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק ואקיימנא להעמיד להם מלך דכתיב "שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו" להכרית זרע עמלק דכתיב "תמחה את זכר עמלק" ולבנות בנין בית הבחירה א"כ למה נענש משני שקרמה על ירך. זקנים כיהנן שאלו שנאמר "ועתה שימה לנו מלך לשפטנו" ועכשיו הארץ חן שקלקלו ואמרו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתנו: **ענין** שלמה שנאמר עליו שמלך על העליונים שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך ובפוף על התחתונים כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה בסוף העולם ועזה בסוף העולם ומלך אחר אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו, פי' קרוי קערה שאוכל

נוסח א
א) אחז תנאים את פרשת מלך כפשוטו שנאמר לו שיעור. אמר שמואל כל האמור בפרשת המלך המלך מותר בו ר' יוחנן אמר לא נאמרה פרשה זו משום המלך ליקח את בני ישראל לשומם לו בטרכטו ובשדותיו ולחרוש הרישו ולקצור קציריו ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו. ובנות ישראל יקחו להיות לו רקחות סבוחות ואופות ושורות בני ישראל וכרמיהם וזיתיהם הטובים יקח ונתן לעבדיו וזרעיהם יעשר ויתאום ינתן לסריסיו ולעבדיו ובהמתם ובחוריהם הטובים וחמוריהם יקח ועשה למלאכתו ולבני ישראל אשרו ואותחתיו לו לעבדים וזקקתם ביום תרוא מלפני מלככם אשר בחרתם לכם ולא יענה ה' אתכם ביום ההוא. אמר (לו) ר' יוחנן לא פירש להם אילו כולם שהתירם לו הקב"ה אלא לייראם ולבהלם בלבד. חניא אמר ר' יהודה ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ להעמיד להם מלך ולבנות בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק ואקיימנא להעמיד להם מלך דכתיב "שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו" להכרית זרע עמלק דכתיב "תמחה את זכר עמלק" ולבנות בנין בית הבחירה א"כ למה נענש משני שקרמה על ירך. זקנים כיהנן שאלו שנאמר "ועתה שימה לנו מלך לשפטנו" ועכשיו הארץ חן שקלקלו ואמרו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתנו: **ענין** שלמה שנאמר עליו שמלך על העליונים שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך ובפוף על התחתונים כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה בסוף העולם ועזה בסוף העולם ומלך אחר אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו,

נוסח ב
ב) מנהג תענית בתשעה באב

נוסח ג
ג) מנהג אבלות בשבת

נוסח ד
ד) תלמוד בבלי למלך

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ג מהל' מלכים הלכה ב סמג לאוין רכג:

מט ב מיי' פ"ג מהל' מלוה ולוה הלכה א סמג לאוין קפא טוש"ע ח"מ סי' לז סעיף יד:

נ ג מיי' פ"ד מהלכות מלכים הלכה ד ועי' בכ"מ ובמ"מ בפ"א מהל' אישות הלכה ד:

גמרא

וימשחו לה' לנגיד ולצדוק מקיש נגיד לצדוק מה צדוק מחצה לו ומחצה לאחיו אף נגיד מחצה לו ומחצה לאחיו, וצדוק גופיה מנלן? דתניא רבי אומר והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו:

מתני' לא ירבה לו נשים אלא שמנה עשרה רבי יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר' שמעון אומר אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים דאפילו כאביגיל:

גמ' למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ור"ש לא דריש טעמא דקרא והא איפכא שמעינן להו דתניא אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר לא תחבול בגד אלמנה דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר עשירה ממשכנין אותה, ענייה אין ממשכנין אותה ואתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה, ואמרינן מאי קאמר, הכי קאמר מתוך שאתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה אלמא ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ורבי שמעון דריש טעמא דקרא? בעלמא רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא ושאני הכא דמפרש טעמא דקרא: מה טעם לא ירבה לו נשים משום דלא יסור לבבו ור' שמעון אמר לך מכדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא א"כ לכתוב קרא לא ירבה לו נשים ולישתוק ואנא אמינא מה טעם לא ירבה משום דלא יסור, לא יסור למה לי, אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זו לא ישאנה, אלא מה אני מקיים לא ירבה, דאפילו כאביגיל. הני שמונה עשרה מנלן דכתיב ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם היזרעאלית, ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה אשת דוד אלה ילדו לדוד בחברון וקאמר ליה נביא אם מעט ואוספה לך כהנה וכהנה כהנה שית, וכהנה שית דהוו להו תמני סרי, מתקיף לה רבינא אימא כהנה תרתי סרי וכהנה עשרין וארבע תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מעשרים וארבע, למאן דדריש וי"ו ארבעים ושמנה הוו תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מארבעים ושמנה, ותנא דידן מאי טעמיה אמר רב כהנא מקיש כהנה בתרא לכהנה קמא מה כהנה קמא שית, אף כהנה בתרא שית, והא הואי מיכל, אמר רב עגלה זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה שחביבה עליו כעגלה וכן הוא אומר לולי חרשתם בעגלתי וגו' ומי הוו למיכל בני והכתיב ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה? אמר רב חסדא עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה, מכדי בנים היכא קא חשיב להו, בחברון ואילו מעשה דמיכל בירושלים הוה דכתיב ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז, ואמר רב יהודה ואיתימא רב יוסף שקלתה מיכל למיטרפסה אלא אימא עד אותו מעשה היה לה, מכאן ואילך לא היה לה והכתיב ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים למלויי שמונה עשר, מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב יהודה אמר רב נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין, אמר רב יהודה אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלוריות היו, וכולן יושבין בקרונות של זהב ומהלכין בראשי גייסות היו והם היו בעלי אגרופין של בית דוד ואמר רב יהודה אמר רב תמר בת יפת תואר היתה שנאמר ועתה דבר נא (על) המלך כי לא ימנעני ממך ואי ס"ד בת נישואין הואי, אחתיה מי הוה שריא ליה, אלא שמע מינה בת יפת תואר היתה. ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד (והיה) איש חכם וגו' אמר רב יהודה אמר רב איש חכם לרשעה, ויאמר מדוע אתה ככה דל בן המלך ויאמר לו יונדב שכב על משכבך והתחל וגו' עד ועשתה לעיני את הבריה, ותקח המשרת ותצוק לפניו אמר רב יהודה אמר רב שעשתה לו מיני טיגון, וישנאה אמנון שנאה גדולה מאוד מ"ט אמר ר' יצחק נימא נקשרה לו ועשאתו כרות שפכה, וכי נקשרה לו, איהי מאי עבדה? אלא אימא קשרה לו נימא ועשאתו כרות שפכה, איני והא דרש רבא מאי דכתיב ויצא לך שם בגוים ביפיך שאין להן לבנות ישראל לא שער בית השחי ולא בית הערוה, שאני תמר דבת יפת תואר הואי, ותקח תמר אפר על ראשה (ואת כתונת) הפסים אשר עליה קרעה תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה גדר גדול גדרה תמר באותה שעה אמרו לבנות מלכים כך, לבנות הדיוטות על אחת כמה וכמה, אם לצנועות כך, לפרוצות על אחת כמה וכמה אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה גזרו על

רש"י

וימשחו אותו. בשלמה כתיב: **והיתה לאהרן ולבניו.** בלחם הפנים כתיב: **מתני' שמנה עשרה.** לקמן נפקא לן: **גמ' עשירה ממשכנין אותה.** לפי שאינה צריכה לאותו כסות להחזירו לה בלילה: **משיאה שם רע.** שתכנס לביתך שחרית וערבית: **למאן דדריש וי"ו.** ר"ע בד' מיתות ב"ד (לקמן דף נא.) ישמעאל אומר בת ובת אני דורש: **בעגלתי.** שמשון קרי לה לאשתו כשהגידה להם חידתו: **ואמר רב שקלה מיכל למטרפסה.** זה היה פרעון תשלומה מה שנכתב בלידו לא היה לה ולד אלמא מההוא מעשה ואילך לא הוה לה אבל מקמי הכי איכא למימר דהוה לה: **והא כתיב ויקח דוד עוד.** אלמא טובא הוו ליה: **יפת תואר.** הנשבית במלחמה כדכתיב (דברים כא) וראית בשביה: **תמר.** אחות אבשלום בת יפת תואר היתה קודם שנתגיירה בלב שלם מעכה אמו ילדה לו לדוד את תמר והיתה אלו בתולת יפת תואר: **ועתה דבר נא וגו'.** תמר מסכה ליה עלה לאמנון: **מי הוה שרייה ליה אלא שמע מינה.** עדיין לא נתגיירה אמו כשילדתה ותנן ולד שפחה וכותית מישראל אין לו קורבת אב במסכת יבמות (דף כב.) מי שיש לו בן מ"מ וכו': **והתחל.** עשה עצמך כחולה: **הבריה.** מאכל טיגון פריי"ט: **שלא היה להם לבנות ישראל.** קודם שחטאו וגבהו בנות ציון (ישעיה ג): **לא שער בית השחי.** תחת אציליו ורושותיהן: **גדרה תמר.** בדמעתה וזעקתה והגה עצמה בבזיון, נשאו שאר נשים ק"ו בעצמן: מה בנות מלכים אירע קלקול זה, בהדיוטות על אחת כמה וכמה:

תוספות

דאי ס"ד בת נישואין הואי אחתיה מי הוה שרייה ליה. מכאן קשה לפ"ה שפירש בפ"ק דקידושין (דף כב:) והבאתה אל תוך ביתך מלמד שלא יבעלנה במלחמה פי' שלא יבא עליה במלחמה ומשמע מתוך פי' הקונטרס דאפילו ביאה ראשונה אסורה במלחמה עד לאחר כל המעשים כולן וא"כ לא בא דוד על מעכה רק לאחר שנתגיירה וא"כ בת נישואין היא והיכי שריא תמר לאמנון אחתיה היא ועוד דהא אמרינן (שם דף כא:) דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע משמע שבמלחמה ביאה ראשונה מותרת לכך פירש ר"ת הכא שלא יבעלנה במלחמה לבא עליה ביאה שניה ומחלוקת בירושלמי בין רב ושמואל מן הפי' דרב אמר אינה מותרת במלחמה אלא ביאה ראשונה ושמואל אמר אף לא ביאה ראשונה ולא ביאה שניה וזה לשון הירושלמי תרתי מילין אמרין משמיה דרב וליתא הכא דאמרין משמיה דרב אסור לבא עליה אלא ביאה אחת ואני אומר לא ביאה ראשונה ולא ביאה שניה וא"כ קשיא לשמואל הך דהכא לפרשיית על כן נראה למימר דתמר לא היתה בת דוד שאמה כבר היתה מעוברת כשבאת למלחמה והא דכתיב (שמואל ב יג) כי כן תלבשנה בנות המלכים מעילים מתוך שגדלה בחיקו של דוד קרי לה בת מלך:

רבינו חננאל

וימשחוהו לה' לנגיד ולצדוק הכהן מקיש נגיד לכהן וכתיב בכהן והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו כך מחצה למלך ומחצה לעם: מתני' לא ירבה לו נשים אלא י"ח כו' למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ואסור לרבות משום חשש מסירות. ורבי שמעון אומר אפי' אינן מסירות והא בסוף פרק המקבל שדה מחבירו איפכא שמענא להו ושנינן בעלמא ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ושאני הכא דמפרש כו'. י"ח מנא לן ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה בת תלמי מלך גשור. והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה תרי שש וכתיב ואם מעט ואוספה לך כהנה וכהנה כלומר שש ושש אחרות הרי י"ח. אמר רב עגלה זו מיכל והא לא היו לה בנים למיכל שנאמר ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה. ואסיקנא עד אותו המעשה שבזתו וקראתו כאחד הרקים (ירושלמי הלכה ד) ווהו ארכיפסם הוו לה בנים מאותו המעשה מתו לה. ולא היה לה ולד עד יום מותה ומפרש בירושלמי (בפירקין הלכה ד) שעל זה הדבר נענשה. פי' מטרופסה חלק תוקה כלומר להתם דינא: אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולם בני יפת תואר וכולן מגדלי בלורית היו כו'. פי' בלורית ציצית של שער (ובנויות דואבה): אמר רב תמר בת יפת תואר היתה שנאמר ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך. ואי הות בת נשואין אחתיה מי שריא ליה אלא מלמד שהיה בא עליה דוד בגיותה וילדה (אבשלום ותמר) ואח"כ נתגיירה. וקי"ל כי בתו הבאה מן הנכרית אינה בתו. ויונדב איש חכם מאד. אמר רב חכם ברשעה: דרש רבא ויצא לך שם בגוים ביופיך שלא היה שיער לבנות ישראל לא בבית השחי ולא בבית הערוה. שכב על משכבך והתחל וגו' ותקח את המשרת ותצק לפניו מלמד שעשתה לו מיני טיגון וישנאה

אמנון נימא קשרה לו ועשאתו כרות שפכה תנא גדר גדול גדרה תמר אותה שעה ומה לבנות סתומות כלומר הבתולות הצנועות כך אירע להן לבנות הדיוטות והן פתוחות פרוצות על אחת כמה וכמה: ייחוד של עריות

גליון הש"ס גמ' משום דלא יסור. עיין מ"ש בגליון ביומא דף עב ע"א:

על הייחוד ועל הפנויה, יחוד, דאורייתא הוא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק רמז לייחוד מן התורה מניין שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית, בן אב אינו מסית, אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה? אלא אימא גזרו על ייחוד דפנויה. ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך אמר רב יהודה אמר רב מלמד שביקש להולמו ולא הולמתו, ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותא? אמר רב יהודה אמר רב כולן נטולי טחול וחקוקי כפות רגלים היו: **מתני'** לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו וכסף וזהב לא ירבה לו מאד אלא כדי ליתן אספניא. וכותב לו ס"ת לשמו: יוצא למלחמה, מוציאה עמו, נכנס הוא, מכניסה עמו, יושב בדין, היא עמו, מיסב, היא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: **גמ'** תנו רבנן לא ירבה לו סוסים יכול אפילו כדי מרכבתו ופרשיו? תלמוד לומר לו, לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי רכבו ופרשיו, הא מה אני מקיים סוסים סוסים הבטלנין, מניין שאפילו סוס א' והוא בטל שהוא בלא ירבה? ת"ל למען הרבות סוס וכי מאחר דאפילו סוס אחד והוא בטל, קאי בלא ירבה, סוסים למה לי? לעבור בל"ת על כל סוס וסוס טעמא דכתב רחמנא לו, הא לאו הכי ה"א אפילו כדי רכבו ופרשיו נמי לא? לא צריכא, לאפושי. וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אספניא: ת"ר וכסף וזהב לא ירבה לו יכול אפילו כדי ליתן אספניא? ת"ל לו, לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא טעמא דכתב רחמנא לו, הא לאו הכי הוה אמינא אפילו כדי ליתן אספניא נמי לא? לא צריכא להרווחה, השתא דאמרת לו לדרשה לא ירבה לו נשים מאי דרשת ביה? למעוטי הדיוטות. רב יהודה רמי כתיב ויהי לשלמה ארבעים אלף ארות סוסים למרכבתו וכתיב ויהי לשלמה ארבעת אלפים (ארות) סוסים הא כיצד: אם ארבעים אלף איצטבלאות היו, כל אחד ואחד היו בו ד' אלפים ארות סוסים, ואם ד' אלפים איצטבלאות היו, כל אחד ואחד היו בו ארבעים אלף ארות סוסים (רבי) יצחק רמי כתיב אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה וכתיב ויתן (* שלמה) את הכסף בירושלים כאבנים לא קשיא כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה אמר רבי יצחק בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שירטון ועליו נבנה כרך גדול שברומי. ואמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה? שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם: כתיב לא ירבה לו נשים אמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו, וכתיב לא ירבה לו סוסים ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתיב ותצא מרכבה ממצרים בשש וגו': וכותב ספר תורה לשמו: תנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו אמר (רבא) אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה, מצוה לכתוב משלו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה איתיביה אביי וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא? לא צריכא לשתי תורות וכדתניא וכתב לו את משנה וגו' כותב לשמו שתי תורות: אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו - אותה שיוצאה ונכנסת עמו (עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט) אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא שנאמר והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקראות בו. אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש, חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי, ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי, מאן הדיוטות? אמר רב חסדא כותאי, מאי כתב עברית? אמר רב חסדא כתב ליבונאה תניא רבי יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא (לא) קדמו משה, במשה הוא אומר ומשה עלה אל האלהים בעזרא הוא אומר הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה האמור כאן תורה אף עלייה האמור להלן תורה, במשה הוא אומר ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים בעזרא הוא אומר כי (ה) עזרא (הכין) לבבו לדרוש את תורת ה' (אלהיו) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט, ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה הכתב על ידו שנאמר וכתב

*) נ"ל המלך

רש"י

על הייחוד ועל הפנויה: שבקש להולמו ולא הולמתו. שתשב בראשו כתר מלכות ולא הולמתו לפי שהיה שרביט של זהב בתוך חלל מדופן לדופן ואינה מתיישבת בראשו אלא למי שיש לו חריץ בראשו והיא עדות לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו: פלי רבותיה. (ג) דחמשים איש לבן מלך: נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים. נטולי טחול על ידי סם שהטחול מכבידו לאדם וחקוקי כפות הרגלים אין בשר בפרסותיהם ורצים על הקוצים ועל הברקנין ואינן ניזוקין: **מתני'** אספניא. שכר חיילות מדי שנה בשנה הנכנסין והיוצאין עמו כל השנה: **גמ'** לו. משמע להרחיב דעתו ולהגדיל ברבוי סוסים: הסוסים באים ממצרים לארץ ישראל וצריך לשלוח שלוחים לקנות לו סוסים ועוברים "בלא תוסיפו לראותם עוד עד עולם" (שמות יד): בעשה ולא תעשה לא גרסינן: סוס אמינא אפילו כדי רכבו נמי. בתמיה מלשון בלא רכב ופרשים מי חשיבא: לאפושי. רכב ופרשים וסוסים לרכוב בהרווחה ולא בצמצום. ל"א לאפושי גרסינן כשרוכב סוס אחד ומושך סוס אחד אצלו ביד ורוכב פעם על זה ופעם על זה להרגיע את חבירו: להרווחה. שלא בצמצום, ואם יצטרך לשכור עוד חיילות, שיהיה מצוי בידו: למעוטי הדיוטות. דמותרין להרבות נשים: איצטבלאות. בית גדול למדור הסוסים: ארות. הבדלה בין שורה לשורה על פני הבית: כאבנים. חשיב מידי פורתא: לא נתגלו טעמי תורה. כגון למה נאסרה: לביסת שעטנז ואכילת חזיר, וכיוצא בהן: נכשל בהן. דאמר לא יצטרך סוסים... הא דשאני מלך מהדיוטות דאילו היה הדיוט סגי ליה בחדא ומלך בעי תרתי: משנה. שתים במשמע: כתב עברי. של בני עבר הנהר: ליבונאה. אותיות גדולות כעין אותן שכותבין בקמיעות ומזוזות:

תוספות

סוסים למה לי. פי' דמשמע תרי הכי גרסינן אי לא כתיב אלא סוס ה"א לכמה סוסים חד לאו הוה דאיכא כתב רחמנא סוסים והדר סוס לחלק על כל אחד פי' אי כתיב סוס נמי לא ירבה הוה אמינא על סוס אחד בטל הוה עובר כדמוכח קרא דהרבות סוס ומ"מ לכמה סוסים ליכא אלא חד לאו לכך שינה הכתוב לעבור על לא תעשה על כל סוס וסוס ויש ספרים משובשים דגרסי לעבור בעשה ולא תעשה פי' לא ירבה סוסים למה לי כלל ולא יתכן דלמען הרבות סוס לאו עשה הוא אך קאי אלאו דלא ישיב:

כתב ליבונאה. י"מ כזה שהאות נעשית מן הלבן שממלאין האלק דיו והכתב נעשית מאיליו מנייר חלק ולא נהירא דאין זה כתב דהוי חק תוכות (ג) ותק ירכות דאמרינן בגיטין (דף כ.) אין כתב לגבי גט וכי היכי דלגבי גט אינו כתב גבי ספר תורה נמי אינו כשר ועוד תמהני לא כהלן כתבא למקרי (דניאל ה) הרי לא נשתנה כתיבת האותיות כלל ור"ת פי' דשם מקום ששמה ליבונאה וכותבין בו כתב משונה:

לרבעים

	בתחילה	בימי עזרא	בגלות יש ג	הניחו להדיוטות
כתב	עברי	אשורית	אשורית	עברית
לשון	הקודש	ארמי	הקודש	ארמי

וכתב נשתוון · כתב שנשתנה והאי קרא בעזרא כתיב שהו כותבין בימיו כתב משונה שנשתנה ע"י מלאך שכתב מנא מנא תקל ופרסין, בימי דניאל כתב דארמי ולשון ארמי ואומר לא כהלין כתבא למיקרא (דכיון שחטאו) לא היו יכולין לקרות כתב שכתב המלאך בימי בלשצר והיו שם יהודים הרבה ע"מ נשתנה להם אותו כתב באותו היום: לא משנה מפורש · רמז לנו משה רבינו שכתב שבימיו עתיד להשתנות מן עברי לאשורית שנתן להם בימי דניאל ובא עזרא וכתב בו את התורה בכתב אשורית: נכתב זה נתנה תורה לישראל · בימי משה ולמה לא כהלין כתבא למקרא' דכיון שחטאו בבית ראשון ובזו את התורה נהפך להם לרועץ לשון תרעץ אויב (שמות טו) שכחוהו: שובו לבצרון · לעיר מבצר שלכם לירושלים, ואביא שני קא מתנבא: גם היום מגיד משנה · מה ששכחת את משנה התורה הזאת: אשיב לך · אחזיר לך מה ששכחת את משנה התורה הזאת: ווי העמודים · יתדות כסף העשוין כמין אונקלוס וקבועים בעמודים שבהם תוחבין לולאות קלעי החצר והמסך וכל אונקלאות דומין לווין אלמא בימי משה עשויין הווין כגון שלט (א): והעמודים לא נשתנו ל"ג לה בתוספתא ה"ג בתוספתא מה לשונם לא נשתנה דהא ד"ה בלשון הקודש נאמרה ועדיין בלשון הקודש היא: כמו קמיע · קטנה בכתב דק שהיא קלה לשאת: שויתי ה' לנגדי · סיפיה דקרא "כי מימיני בל אמוט" דוד המלך על שם ספר תורה שבזרועו אמר: לא נשתנה · כל עיקר · משמע לא נשתכח מהם כלל דהא עניה דר' אתי לאיפלוגי ומאי "לא כהלין כתבא למיקרי": יפת · בא"ת ב"ש מנא, מניח את זו וכתב מה שבצד במקום מ"ם כותב יו"ד הסמוכה לה, ובמקום נו"ן כותב טי"ת, ובמקום אל"ף כותב תי"ו: ופרסין · שתי פריסות משמע וזו היא פריסת מלכותו ויהיבת למדי ופרס: ממתום נגקפי אאלרן · עשאן *) שלש תיבות של חמשה אותיות צירף אותיות הראשונות של כל תיבה ועשאן תיבה אחת ואחר כך צירף השניות והשלישיות: גמ' אסירה לי · שכבר נשאתי שמונה עשרה: חסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקט · כשהגנב חסר שאינו מוצא מקום לגנוב מחזיק עצמו בטענה כאיש שלום כלומר "מפני זקנתך ותשש כחך אתה אומר שאני אסורה לך": קנסה בת שבע · שבא עליה י"ג ביאות ומקנתת בין תשמיש לתשמיש ובמקרא זה כתובים שלש עשרה תיבות "ותבא בת שבע אל המלך החדרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת את המלך": התירו לו ליחד · עם אבישג ואע"פ שנאסר ייחוד של פנויה: ולא התירו לו לגרש · אחת מי"ח ולשאת (ג): אור חשך באהלו · בשביל אהלו, ואין אהלו אלא אשתו*: יצרו צעדי אונו · בתיה כתיב:

*) תמש תיבות של שלש אותיות וצירף כצ"ל

ארבעים יום קודם יצירת הולד · ומ"מ מועיל תפלה בתוך מ' ימים להפכו אם זכר אם נקבה כדאמרינן בברכות (דף ס.) מ' יום קודם יצירת הולד אדם מתפלל על אשתו שתלד זכר אפילו זווג ראשון מתהפך בתפלה כדאיתא במועד קטן (דף יח:) אין נושאין נשים במועד אבל מארסין שמא יקדמנו אחר ברחמים: ואימא

וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית" וכתיב לא כהלין כתבא למיקרא ופשרא להודעא למלכא" וכתיב וכתב את משנה התורה הזאת: כתב הראוי להשתנות, למה נקרא "אשורית"? שעלה עמהם מאשור תניא רבי אומר בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל, כיון שחטאו נהפך להן לרועץ, כיון שחזרו בהן החזירו להם שנאמר שובו לבצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך" למה נקרא שמה "אשורית"? שמאושרת בכתב רשב"א אומר משום ר' אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר ווי העמודים" מה עמודים לא נשתנו אף ווים לא נשתנו ואומר ואל היהודים ככתבם וכלשונם" מה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה, אלא מה אני מקיים "את משנה התורה הזאת"? *לשתי תורות: אחת שיוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו, אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד" ואידך האי "שויתי" מאי דריש ביה? ההוא מיבעי ליה כדרב חנה בר ביזנא דאמר רב חנה בר ביזנא אר"ש חסידא [*] המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר "שויתי ה' לנגדי תמיד". לר"ש דאמר "כתב זה לא נשתנה" מאי "לא כהלין כתבא למיקרא"? אמר רב בגימטריא איכתיב להון - יטת יטת אידך פונחמט, מאי פריש להו? מנא מנא תקל ופרסין": מנא - מנא אלהא מלכותך (והשלמת לך) תקל - תקילתא במאזניא והשתכחת חסיר (פרסין) - פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס, ושמואל אמר ממתום נגקפי אאלרן ור' יוחנן אמר אגם אנם לקת ניסרפו רב אשי אמר נמא נמא קתל פורסין: **מתני'** *אין רוכבין על סוסו, ואין יושבין על כסאו, ואין משתמשין בשרביטו, ואין רואין אותו: כשהוא מסתפר, ולא כשהוא ערום ולא כשהוא בבית המרחץ שנאמר שום תשים עליך מלך" *שתהא אימתו עליך: **גמ'** אמר רב יעקב א"ר יוחנן אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדניה: מותרת לשלמה - דמלך היה ומלך משתמש בשרביטו של מלך, ואסורה לאדניה דהדיוט הוא. אבישג מאי היא? דכתיב והמלך דוד זקן בא בימים וגו' ויאמרו לו עבדיו יבקשו וגו'" וכתיב ויבקשו נערה יפה וגו' וכתיב והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סוכנת ותשרתהו", אמרה ניתסבן, אמר לה אסירת לי אמרה ליה "חסריה לגנבא, נפשיה לשלמא נקיט", אמר להו: קראו לי לבת שבע" וכתיב ותבא בת שבע אל המלך החדרה" - אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה קינחה בת שבע בשלש עשרה מפות, אמר רב שמן בר אבא בוא וראה כמה קשין גירושין שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש, *א"ר אליעזר "כל המגרש את אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם" וכתיב ואמרתם על מה, על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך" *א"ר יוחנן ואיתימא ר' אלעזר "אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו ממון ואין לו שנאמר ואם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך", וא"ר יוחנן כל אדם שמתה אשתו ראשונה כאילו חרב בהמ"ק בימיו שנאמר בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה לא תספד ולא תבכה ולא תבוא דמעתך" וכתיב ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב" וכתיב הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם", אמר רבי אלכסנדרי כל אדם שמתה אשתו בימיו: עולם חשך בעדו שנאמר אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך, ר' יוסי בר חנינא אמר פסיעותיו מתקצרות שנאמר יצרו צעדי אונו", רבי אבהו אמר עצתו נופלת שנאמר ותשליכהו עצתו, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן *קשה לזווגם כקריעת ים סוף שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות (אל תיקרי מוציא אסירים אלא כמוציא אסירים אל תיקרי בכושרות אלא בכי ושירות) איני והאמר רב יהודה אמר רב *ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני: לא קשיא הא בזווג ראשון הא בזווג שני, א"ר שמואל בר נחמן לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים שנא' ואשת נעורים כי תמאס", מתני לה רב יהודה לרב יצחק בריה *אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנא' יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך

ס [א] מיי' פ"ז מהל' תפלה הלכה [illegible] סמ"ג [illegible] טוש"ע א"ח סי' [illegible] סעיף א' [illegible]

א מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה א:

סא ב מיי' שם הלכה ג:

רבינו חננאל

שקדמו משה ואע"פ שלא נתנה על ידו נשתנה כתב על ידו דכתיב וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתוב ולא כהלין כתבא למיקרא מכלל שנשתנה הכתב שנאמר וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר כתב העתיד להשתנות ולמה נקרא אשורי שעלה עמהן מאשור ואין הלכה כמר עוקבא דהא קיימא כתנאי ולא כר' יוסי אלא קי"ל כך שכתב זה ניתן למשה בסיני כדאמרינן מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין וכן ווי העמודים ואין הלכה כמתן שנשתנה אלא כר' אלעזר המודעי דאמר כתב זה לא נשתנה כל עיקר מעולם. דר' אלעזר המודעי לגבי הני רב הוא ולית הלכתא כתלמיד בתרי רב. וכן הלכה כר' אלעזר המודעי קי"ל כר' אלעזר המודעי שאמרו משמו כי כתב זה לא נשתנה כל עיקר כו'. ולמה נקרא אשורי שמיושר באותיותיו וכו' ולא עוד אלא שנאמר ר' אומר בכתב זה ניתנה תורה לישראל ר' אומר מפני שמיושר בכתבו ובו ניתנה התורה לישראל וכיון שחטאו נהפך לרועץ מלשון תרוצם ויצא רעץ כלומר בקושי כמו דבר נעוץ רעוץ וכיון ששבו חזר להן שנאמר שובו לבצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך. א"ר שמעון חסידא המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד ולמאן דאמר לא נשתנה כתב זה כל עיקר אמאי לא כהלין כתבא למקרא אמר רב בגימטריא הוה כתיב יטת יטת אידך פונג חטם. שמואל אמר ממתום נגקפי אאלרן. לרב נפיק מן א"ת ב"ש נר ים מן. הנה מ"ם מן ים תו"ן מן מן ואל"ף מן את הרי מנא. וכן כולם לשמואל מן מ"ם ממתום ונו"ן מן נגקפי ואל"ף מן אאלרן. הרי מנא. וכן כל אות ואות משלשתן תיבה אחת. ר' יוחנן אמר אגם אנם לר' יוחנן נפיק ליה מטפה למעלה לרב אשי נמא נמא קתל פורסין אות מן אמצע אות מתחלתו ואות מסופו הרי תיבה ופתרון כולן אחד מנא מנא תקל ופרסין: ירושלמי וקרא בו כל ימי חייו הדברים קל וחומר ומה אם הדלך שצרכי כל ישראל עליו חייב לקרוא כל ימיו ההדיוט על אחת כמה וכמה: אין רוכבין על סוסו ולא יושבין על כסאו ולא משתמשין בשרביטו ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מספר כו': ירושלמי ר' יוחנן סלק גבי ר' יהודה נשיאה נפק לגביה בחלוקא דכיתנא א"ל [illegible] ש הלוקך דעמרא משום מלך ביפיו תחזינה עיניך כי נפק חמא ר' חנינא בר' סיסי מפצע קיסין פי' מבקע עצים א"ל לית דין כבודך א"ל ומה נעביד ולית מאן דישמשני א"ל לית לך מאן דישמשך לא [illegible] קבל מתנתא תרתם רב יוסף משני במבריא שמעו ואת הכהנים אמאי לית אתון לעיין באורייתא אמרין לא הבו לן ישראל כ"ד מתנתא גילון עליהון והקשיבו בית ישראל למה לא יהבתון כ"ד מתנתא לכהניא [illegible] ראל מלכא נסיב כולא. ובית המלך האזינו כי לכם המשפט. מסקתם וזה יהיה משפט הכהנים עתיד אני ליפרע מכם שהכל תלוי בכם. שמע ר' יהודה נשיאה וכעס יוסף מעוני פחד וברח וכו' [illegible] אבישג מותרת לשלמה שהוא מלך והמלך משתמש בשרבים המלך. אבל ארוניה הדיוט הוא ואסורה לו. ענין אבישג שאמר לדוד נסבן ואמר לה אסירת לי דהוא נסיבנא י"ח נשי. ואמרה ליה [illegible] לגנבא כו'. כלומר אחר תשש כחו. ואין בו כח לגנוב. ואמר חזרתי בתשובה. כן אתה זקנת ואין בך כח לתשמיש אשה מפני כך האמר אסירת לי וכו': א"ר יוחנן קשין גירושין שהתירו [illegible] לייחד בפנויה ולא התירו לו לגרש אחת ולישא אחת: כל מי שמתה אשתו ראשונה בחייו כאלו נחרב בהמ"ק בימיו שנאמר הנני לוקח את מחמד עיניך וכתיב ותמת אשתי בערב. ובמקדש כתיב [illegible] גאון עוזכם. ולא עוד אלא עולם חשך בעדו שנאמר אור חשך באהלו ופסיעותיו מתקצרות שנאמר יצרו צעדי אונו ועצתו מתבטלת שנאמר ותשליכהו עצתו. א"ר אלעזר המגרש אשתו ראשונה [illegible] מוריד עליו דמעות שנאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה וגו'. וקשה לזווגן כקריעת ים סוף שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות איני והאמר [illegible] קודם יצירת הולד בת קול מכרזת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני ופרקינן הא בזווג ראשון אבל בזווג שני קשה לזווגן. לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים שנאמר ואשת נעורים כי תמאס אלהיך

נעוריך" אמר לו כגון מאן? אמר לו כגון אמך, איני והא *מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה °ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים" ואמר לו כגון מאן? וא"ל כגון אמך: מיתקף תקיפא, עיבורי מעברא במלה. אמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר °כי בועליך עושיך ה' צבאות שמו" תנא אין איש מת אלא לאשתו, ואין אשה מתה אלא לבעלה אין איש מת אלא לאשתו שנאמר °וימת אלימלך איש נעמי" ואין אשה מתה אלא לבעלה שנאמר °ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל: אין רואין אותו כו': ת"ר מלך מסתפר *בכל יום, כהן גדול מערב שבת לערב שבת, כהן הדיוט אחד לשלשים יום מלך מסתפר בכל יום שנאמר °מלך ביפיו תחזינה עיניך": *כהן גדול מע"ש: אמר רב שמואל בר נחמן א"ר יוחנן הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחד לשלשים יום דכתיב °וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו" כסום יכסמו את ראשיהם" ויליף פרע-פרע מנזיר כתיב הכא "פרע לא ישלחו" וכתיב התם °גדל פרע שער ראשו" מה להלן שלשים אף כאן שלשים ותנן נמי *סתם נזירות שלשים יום, והתם מנא לן? אמר רב מתנה דאמר קרא °קדש יהיה" בגימטריא תלתין הוו, אמר ליה רב פפא לאביי אימא לא לירבו כלל? אמר ליה אי כתיב לא ישלחו פרע כדקאמרת השתא דכתיב "ופרע" פרע ליהוי שלוחי לא לישלח, אי הכי האידנא נמי? דומיא דיין: מה יין בזמן ביאה הוא דאסור, שלא בזמן ביאה שרי' אף פרועי ראש בזמן ביאה אסור, שלא בזמן ביאה שרי, ויין שלא בזמן ביאה שרי והתניא רבי אומר-אומר אני כהנים אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה *שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתי כהני חמרא האידנא-כרבי, מכלל דרבנן אסרי? התם היינו טעמא מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא, ה"נ בעינא כהן הראוי לעבודה וליכא? הכא אפשר דמספר ועייל, התם נמי אפשר דניים פורתא ועייל *דאמר רב אחא דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין? והא איתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה °לא שנו אלא ששתה כדי רביעית אבל יותר מכדי רביעית כ"ש דדרך טורדתו ושינה משכרתו רב אשי אמר °שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא גזרו בהו רבנן, מיתיבי *ואלו שבמיתה °פרועי ראש ושתויי יין בשלמא שתויי יין דכתיב °יין ושכר אל תשת אתה ובניך ולא תמותו" אלא פרועי ראש מנא לן? דאיתקש שתויי יין לפרועי ראש: כתיב "וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו" (*וכתיב) "ויין לא ישתו וגו'" מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה, ומינה מה שתויי יין דמחלי עבודה אף פרועי ראש [א] דמחלי עבודה, א) קשיא. אמר ליה רבינא לרב אשי האי עד דלא אתא יחזקאל מאן אמרה? ולטעמיך הא דאמר רב חסדא דבר זה ב) מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולימדנו °כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני" עד דלא בא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ה"נ גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא (וכי גמרי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי) מאי "כסום יכסמו את ראשיהם"? תנא כמין תספורת לוליינית מאי תספורת לוליינית? אמר רב יהודה אמר שמואל תספורתא יחידאה, ה"ד? אמר רב אשי °ראשו של זה בצד עיקרו של זה שאלו את רבי איזהו תספורת של כ"ג אמר להן צאו וראו מתספורת של בן אלעשה *תניא רבי אומר לא על חנם פיזר בן אלעשה את מעותיו אלא כדי להראות בו תספורת של כהן גדול:

הדרן עלך כהן גדול

רש"י

עבורי מעברא במלה · מעברת על מדותיה: גולם היא · קודם שנבעלה: גולם · כלי שלא נגמר קרוי גולם כדתנן *גולמי כלי עץ טמאין: משמרות · מתחלפות ומתחדשות בשבת זו יוצאה וזו נכנסת וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה זו הנכנסת שיראוהו ביופי: לא לירבו כלל · ואפי' עד שלשים: אמר ליה · "פרע" מקרי בשלשים יום: °אי הוה כתיב לא ישלחו פרע · הוה משמע לא יגדלו פרע עד שיעור פרע השתא דכתיב "ופרע לא ישלחו" דקאמר 'פרע' והדר 'לא ישלחו' משמע פרע דשלשים יום ליהוי אבל שלוחי טפי לא לשלחו: דומיא דיין · דסמוך ליה "ויין לא ישתו בבואם וגו'" מקיש פרועי ראש לשתויי יין וכתיב ביין "בבואם": רבי אומר אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם · רישא דברייתא קתני כהן המכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו אסור ביין כל אותו היום אף בזמן הזה, מכיר משמרתו ואינו מכיר בית אב שלו אסור כל אותו שבת, אינו מכיר לא משמרתו ולא משמרת בית אב שלו אסור לשתות יין לעולם שמא עכשיו זמנו הוא ויש לחוש שמא יבנה בית המקדש: רבי אומר אומר אני · אם באנו לחוש 'שמא יבנה' אסור ביין לעולם ואפילו הוא מכיר שאינו עכשיו זמן משמרתו, שמא יבנה וכל הקודש והשתא עייל ועביד: אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו · חורבן הבית שקלקלו ועירבב סדר משמרותיהן שהיה אוסרן ביין בזמן משמרתן ומתירן שלא בזמן משמרתן הוא תיקנן עכשיו לשתות יין לעולם דלא חיישי' שמא יבנה פתאום: כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי · שהרי רוב כהנים אינן בקיאין בזמן משמרותיהן ואסורין לעולם לרבנן: התם היינו טעמא כו' · שיטה היא ובניחותא גרסינן לה כלומר מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזור: ופרכינן הכא נמי מהרה יבנה וכו': שתויי יין דמחלי עבודה · דכתיב (ויקרא י) יין ושכר וגו' וסמיך ולהבדיל בין הקדש ובין החול משמע בין עבודה קדושה לעבודה מחוללת, גזרו בהו רבנן בזמן הזה משום מהרה יבנה: ה"ג אף פרועי ראש מחלי עבודה קשיא: הא עד דלא אתא יחזקאל · ואקשינהו: מאן אמרה · פירוש מהיכא נפקא לן פרועי ראש במיתה: הא דאמר רב חסדא · בזבחים בפ' שני דבר זה דכהן ערל פסול לעבודה: כל בן נכר · כהן שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים וְעָרֵל לבו או 'ערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה': יחידאה · כלה ואין דוגמתה: בן אלעשה · חתנו של רבי היה ונתן ממון ולמדו לו אותה תספורת:

הדרן עלך כהן גדול

תוספות

ואימא לא לירבו כלל · תימה דפרע פרע במאי מוקי לה אלא נראה לומר דה"פ אימא לא לירבו שלשים דהיינו שיעור פרע אלא יגלחו בכ"ע ומשני אי כתיב לא ישלחו פרע משמע לא ישלחו שיעור פרע אבל השתא דכתיב פרע (א) קמא לא ישלחו משמע טפי מפרע לא ישלחו:

אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא · וקשה הרי רב אשי עלמו סותר דבריו ומיישב קך הקושיא דיחזקאל שסותר דבריו הראשונים דאמר רב אשי לעיל פרועי ראש דלא מחלי עבודה וי"ל ממה שרב אשי אמר גמרא גמירי ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא מתרצי שתי הקושיות דעד דאתי יחזקאל מאן אמרה ומתרצה קושיא דלעיל דכיון דגמרא היא מציע למימר הכי גמירי הלכתא למיתה ואחולי עבודה לא גמירי ויחזקאל (ג) אסמכה אקרא מענין ההלכה אסמכה וא"כ לא אסמכינן לעשות ההקישא רק לענין מיתה אבל לעיל דלא ידע דגמיר הלכה סבר הוא לעשות הקישא מפרועי ראש לשתויי יין מכל וכל דאין היקש למחצה*:

כסום יכסמו · פי' כעין כוסמת הגדל קך *שבלין ראשו של זה בצד עיקרו של זה:

הדרן עלך כהן גדול

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה ה:
סג ב מיי' פ"א מהל' כלי המקדש הלכה ו:
סד ג מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה יא סמג עשין קעג:
סה ד מיי' פ"ב מהל' נזירות הלכה א' סמג לאוין רב:
סו ה מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה י:
סז ו מיי' שם הלכה ו:
סח ז ח מיי' שם הלכה ב' ופ"ד מהל' תפלה הלכה יו סמג עשין ס ולאוין ס טוש"ע א"ח סי' עו סעיף כ:
סט ט מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה א' סמג לאוין ג:
ע י כ מיי' שם הלכה יד סמג שם:
עא ל מיי' שם הלכה א:
עב מ מיי' פ"ב מהל' כלי מקדש הלכה ו:

רבינו חננאל

אלהיך · אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנאמר ושמח מאשת נעוריך ואמר ליה רב יהודה לרב יצחק בריה כגון אמך. אמר רב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר כי בועליך עושיך. תנא אין איש מת אלא לאשתו שנאמר וימת אלימלך איש נעמי ואין אשה מתה אלא לבעלה שנאמר מתה עלי רחל וכו': ואין רואין אותו כשהוא מסתפר. ת"ר מלך מסתפר בכל יום שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך. כהן גדול מע"ש לע"ש הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחד לשלשי' יום שנאמר ופרע לא ישלחו כלומר שערם לא יגדלוהו אלא פרע ליהוי שלוחי לא ישלחוהו ותמר פרע פרע מנזיר כתיב הכא ופרע לא ישלחו וכתיב בנזיר גדל פרע שער ראשו מה נזיר ל' יום ובלי יום נקרא פרע כך בכהן בלי יום נקרא פרע כלומר לא יגדלהו יותר מפרע שיעור כן ל' יום נקרא פרע ובתורת הזהירה הכהן שלא לשלח פרע כלומר לא יגדלוהו יותר מפרע אי הכי ניהוי כהני האידנא אסירי לשלוחי פרע ושנינן דומיא דיין מה יין שלא בזמן ביאה שרי דכתיב בהו יין ושכר אל ישתו בבואם אף פרע שלא בזמן ביאה שרי ואקשינן יין שלא בזמן ביאה שרי והתניא ר' אומר אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתי כהני האידנא חמרא כרבי מכלל דרבנן אסרי כהני לשתות יין לעולם. מאי טעמא מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא וא"ת ניים פורתא ומפיג היין. הני מילי אם שתה כדי רביעית אבל אם שתה יתר מרביעית כ"ש שדרך משכרתו וכ"ש ששינה משכרתו וסלקא שמעתא דר' מתיר ורבנן אסרי לעולם. ורב אשי נמי אתא למפשט דלא אסרי רבנן למשתי חמרא אלא משום דשתויי יין מחלי עבודה ולא גזרו איסור בפרע דפרועי ראש לא מחלי עבודה ואותבינן עליה ואסיקנא דאפילו פרועי ראש מחלי עבודה · וגמרא הוו גמירי לה. ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ואקיש שתויי יין לפרועי ראש. והא דתקנתו קלקלתו כבר פרשנוהו בתעניות. כסום יכסמו את ראשיהם. תנא כמין תספורת לוליאנית מאי היא תספורתא יחידאה ראש שיער בצד עיקרו של זה וזה היא תספורת של בן אלעשה כו': הדרן עלך פרק כהן גדול

מסורת הש"ס

[כתובות כה.] · [יבמות סג:] · [תענית יז.] · [נדרים ז: כריתות כב:] · [סס ע"ש] · [סס ע"ש] · נ"ז סס [ע"ב כל הסוגיא] נזיר ה. [ודף ה.] מ"ק יט: · עירובין סד: ע"ש [תענית יז: ע"ש] · לקמן פג. שבועות לו: [תענית יז:] · נדרים נא.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואימא וכו' דכתיב פרע מקמא לא: (ב) ד"ה אלא וכו' ויחזקאל דאסמכיה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' דמחלי עבודה קשיא נ"ב אבל בס"ב דתענית משני כי אתקש למיתה הוא דאתקש אבל לאחולי כו':

רש"ל גורס ואי הוי והוה דיבור אחד עם דלעיל. · רש"ל מוחק זה

א) [עי' תענית יז: וכרש"י שם דכתב קשיא לא גרסינן והכא כתב רש"י ה"ג אף וכו' קשיא ויש ליישב] ב) מו"ק ה. [יומא עא] זבחים יח: ודף כב: לקמן פג: תענית יז:

דיני ממונות בשלשה - זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר"מ וחכמים אומרים שני דיינין בוררין להן עוד אחד; זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין, אבל אם היו כשרין או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפוסלן; זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין אינו יכול לפוסלן:

גמ' מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד בתלתא סגי? הכי קאמר כשזה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד שניהן בוררין להן עוד אחד. ואפילו לוה מצי מעכב והאמר ר' אלעזר לא שנו אלא מלוה אבל לוה - כופין אותו ודן בעירו? כדאמר רבי יוחנן בערכאות שבסוריא שנו, הכא נמי בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא, רב פפא אמר אפילו תימא מומחין כגון בי דינא דרב הונא ודרב חסדא דקאמר ליה מי קא מטרחנא לך, תנן וחכ"א שני דיינין בוררין להן עוד אחד ואי ס"ד בדקאמרינן ב"ד, בית דין בתר דפסלי להו אזלו ובררו להו בי דינא אחרינא! ועוד מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד אלא ה"ק כשזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד שניהן בוררין להן עוד אחד מאי שנא דעבדי הכי? אמרי במערבא משמיה דר' זירא מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד יצא הדין לאמיתו: וחכמים אומרים כו': נימא בדרב יהודה אמר רב קמיפלגי דאמר רב יהודה אמר רב אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן רבי מאיר לית ליה דרב יהודה אמר רב ורבנן אית להו דרב יהודה אמר רב? לא, דכולי עלמא אית להו דרב יהודה אמר רב, ודעת הדיינין כ"ע לא פליגי דבעינן, כי פליגי דעת בעלי דינין ר"מ סבר דעת בעלי דינין נמי בעינן ורבנן סברי דעת הדיינין בעינן דעת בעלי דינין לא בעינן. גופא אמר רב יהודה אמר רב אין העדים חותמין על השטר כו' תניא נמי הכי כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן, ולא היו יושבין בדין אלא א"כ יודעין מי יושב עמהן, ולא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן: זה פוסל דיינו כו': כל כמיניה דפסיל דייני? א"ר יוחנן בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחים לא, והא מדקתני סיפא וחכ"א אימתי בזמן שמביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן מכלל דר' מאיר מומחין נמי קאמר! ה"ק אבל אם היו כשרין נעשו כמומחין מפי ב"ד ואינו יכול לפוסלן ת"ש אמרו לו לר"מ לא כל הימנו שפוסל דיין שמומחה לרבים אימא לא כל הימנו שפוסל דיין שהמחוהו רבים עליהם תניא נמי הכי לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו ב"ד שמומחה לרבים דברי ר"מ והא עדים כמומחין דמי ואמר ר"מ זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה הא איתמר עלה אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו. עדו למאי? אילימא לממון, רחמנא פסליה אי לשבועה, הימוני מהימן כבי תרי לעולם לממון - לא צריכא דקבליה עליה כבי תרי, מאי קמ"ל דמצי הדר ביה, תנינא אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי בקר ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו ואמר

רש"י

זה בורר לו אחד · משמע זה בורר לו ב"ד אחד שהן ג' וזה אחד הרי ששה ושניהם בוררין להם עוד אחד הרי ט' והיינו דקא מתמה מאי זה בורר כו' הא בתלתא סגי: **גמ' הכי קאמר כשזה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד**. וכל אחד פוסל אותו ב"ד שבירר חבירו ואינו רוצה לדון לפניו: **שניהן בוררין להם אחד** · כלומר אין יכולין לכוף זה את זה אלא בוררין ב"ד שיתרצו בו שניהם: **ואפי' לוה מצי מעכב** · בתמיה: **והאמר ר"א** · לקמן בסוף פירקין (דף לא:): **לא שנו** · אחד אמר נידון כאן ואחד אמר נלך לבית הוועד כופין אותו והולך לבית הוועד: [**אלא דקאמר מלוה נלך לבית הוועד**] · דעבד לוה לאיש מלוה: **כדאמר ר' יוחנן** · לקמן במתניתין: **בערכאות שבסוריא** · שלא היו בקיאין בדין תורה הלכך אפי' לוה מצי מעכב: **בי דינא דרב הונא ורב חסדא** · דתרווייהו בחד מקום: **ועוד מאי זה בורר** · דמשמע דהכי דינא: **יצא דין אמת לאמיתו** · דלייתי בעלי דינין דסבר החייב הרי אני בעצמי בררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיינין בעצמן נוחה דעתן להפך בזכות שניהן מפני ששניהם בירום: **אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן** · שמא יחתמו עמהם עד אחד פסול ונמצא עדות כולם ונמצאו אלו בושים: **ורבנן לית להו דרב יהודה** · הלכך דעת הדיינין בעינן שיבררו מי ישב עמהם אדם הגון (ג): **ואין נכנסין לסעודה כו'** · שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישב אצל עם הארץ בסעודה: **זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה** · יכול לומר לו לא אדון לפניו (ע"כ): **הכי קאמר אבל אם היו כשרין** · שאינם קרובין ולא פסולין אף ע"פ שהן יושבי קרנות נעשו כמומחין: **עד שיקבל עליו בפני ב"ד מומחה** · אלמא במומחין מודה ר"מ: **והא עדים כמומחין דמו** · אם אינם קרובים או פסולים: **דקבלו עליו** (ג) **אסרי** · בתחלת דבריהם קבלוהו עליהם בקנים: **נאמן עלי וכו'** · בדיינין קמיירי מדקתני ג' רועי בקר: אמר

תוספות

מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד · פ"ה דמשמע דלאו ס' כילד זה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' וזה בורר לו ב"ד אחד הרי ששה ושניהם בוררים להם ב"ד אחר הרי ט' ולהכי מתמה בתלתא סגי ולא נהירא שהרי משמעות הלשון אינו כן דא"כ ה"ל להקשות בהדיא הא גופא קשיא רישא אסיפא אמרת דיני ממונות בשלשה אלמא בג' סגי והדר קאמר דצריך ט' ונ"ל דאף בתחילה היה יודע כמו שמפרש אח"כ שזה פוסל ב"ד של חבירו וזה פוסל ב"ד של חבירו ולא ישבו כ"א ג' אחרונים כדקאמר המתרץ ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני זה בורר ב"ד וחבירו כן ולהכי פריך מאי זה בורר לו אחד כלומר לא סגי בלאו הכי ומשני כשזה בורר כלומר אין חובה ודאי לעשות כן אלא מתני' מיירי אם אירע כך:

כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קמטרחנא לך וכו' · פירש הקונטרס שהיו במקום אחד ולא נהירא דהא אמרי' (עירובין סג:) דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' ביעתא בכותחא וכ"ש דדין לא היה עושה בפניו ונ"ל שהיו סמוכים זה לזה חוץ לג' פרסאות:

כדי שיצא הדין לאמיתו · פירש הריב"ן שאפילו החייב יפרע ברצון ויאמר קושטא דייני שאני בעצמי ביררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך לפום ריהטא משמע כך הפירוש שמתוך שבירר זה שלו וזה שלו (ד) השלישי יצא הדין לאמיתו בלא עוות שיהא הענין שקול ולא ירבו מהפכין לחובה על מהפכין לזכות ולא להפך: ואמר

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה א' סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' יג סעיף א:

ב ב טוש"ע שם סעיף ד:

ג ג מיי' פי"ב מהל' שלוחין [שדות?] הלכה א סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף כד כה:

ד ד ה ו מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' יג סעיף א:

וחבירו ג"כ כצ"ע

ה ז ח מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה יד ופכ"ב הלכה יו"ד סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף י וסי' לד סעי' א טוש"ע א"ח סי' קע סעיף כ:

ו ט מיי' פ"א מהל' טוען הלכה א' ופ"ה מהל' עדות הלכה א סמג לאוין ריג טוש"ע ח"מ סי' לב סעיף יג:

ז י מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' פו סעיף א:

רבינו חננאל

דיני ממונות בשלשה. זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד כו'. אסיק' מתוך שזה בורר דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהם בוררין להם [עוד] אחד יוצא הדין לאמיתו והני מילי בב"ד אחד אבל בשתי בתי דינין לוה לא מצי מעכב כר' אלעזר דאמר לא שנו אלא מלוה אבל אם אמר לוה לב"ד הגדול אזילנא כופין אותו ודן בעירו. א"ר יוחנן ובערכאות שבסוריא אין כופין וחכ"א שני הדיינין בוררין להן עוד אחד. אסיקנ' דעת הדיינין להתרצות מי ישב עמהן כולי עלמא לא פליגי דבעינן כדתניא נקיי הדעת שבירושלים לא היו חותמין בשטר עד שידעו מי חותם עמהן. ואין יושבין בדין עד שידעו מי ישב עמהן. ואין נכנסין בסעודה עד שידעו מי נכנס עמהן כי פליגי בדעת בעלי דינין [ר"מ סבר דעת בע"ד] בעינן ורבנן סברי לא בעינן דעת בעלי הדין: זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה ואקשינן כל כמיניה למפסל דייני ואוקמה ר' יוחנן למתניתין בערכאו' שבסוריא אבל מומחין לא והא מדקתני סיפא וחכ"א אימתי יכול לפוסלן בזמן שמביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין [או] מומחין אין יכול לפוסלן מכלל דר' מאיר אפילו במומחין פליגי וקתני יכול לפוסלן ושנינן

הכי קתני אם היו כשרין נעשו כמומחין ואין יכול לפוסלן. נמצאת חלוקתן בכשרין ולא במומחין אבל במומחין אפילו ר' מאיר מודה שאין יכול לפוסלן. תניא נמי הכי לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו בפני ב"ד מומחה לרבים דברי ר' מאיר ש"מ דבמומחה מודה ר' מאיר: זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי ר' מאיר אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו וכגון דקבליה עליה כבי תרי

גליון הש"ס גמ' ל"צ דקבלי' עלי' כבי תרי. לפ"ז מדקתני זה פוסל וזה פוסל היינו בין שהתובע קיבל עליו חד כבי תרי בין שהנתבע קיבל עליו כן. א"כ מוכח דבין באתן ובין במחול פליגי לפ"ז מאי קמ"ל דמצי הדר ביה תנינא הא מ:תם ה"א דפליגי רק במחול כדס"ל שמואל שם או רק באתן כדס"ל לרבא שם. לזה איצטריך מתני' דהכא דקתני זה פוסל וזה פוסל דמוכח דבתרווייהו פליגי:

ואמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד: צריכא: דאי תנא אבא ואביך בהא קאמרי רבנן דלא מצי הדר ביה משום דאבא ואביך חזו לעלמא אבל חד כבי תרי דלעלמא לא חזי אימא מודו ליה לר"מ ואי אשמעינן בהא, בהא קאמר ר"מ, אבל בההיא אימא מודו להו לרבנן, צריכא: הא מדקתני רישא "דיינו וסיפא "עדיו אלמא דוקא קתני? אמר ר' אלעזר "בבא הוא ואחר לפוסלן, כל כמיניה נוגע בעדותו הוא? אמר רב אחא בריה דרב איקא כגון שקרא עליו ערער, ערער דמאי: אילימא ערער דגזלנותא כל כמיניה, נוגע בעדותו הוא! אלא ערער דפגם משפחה: ר' מאיר סבר הני אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא קפסיל ורבנן סברי סוף נוגע בעדותו הוא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מחלוקת בשתי כיתי עדים דר' מאיר סבר צריך לברר ורבנן סברי אינו צריך לברר אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן, אמרו לפניו רב אמי ורב אסי אין שם אלא כת אחת מהו, אין שם אלא כת אחת *והאמרת "אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן" אלא נמצאת כת שניה קרובין או פסולין מהו? אמר להן כבר העידו עדים הראשונים איבא דאמרי אמר רב אשי כבר העידו עדים הראשונים נימא בפלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל קמיפלגי דתניא הבא לידון* בשטר ובחזקה "נידון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נידון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר אלא אימא אף בחזקה וקיי"ל דבצריך לברר פליגי? לא, אליבא דרשב"ג כ"ע לא פליגי, כי פליגי אליבא דרבי: דר"מ כרבי ורבנן אמרי לך עד כאן לא קאמר רבי התם אלא בחזקה דמבח שטרא קאתי אבל הכא דהני עדים לאו מכח עדים אחריני קאתו אפילו רבי מודה דא"צ לברר כי אתא רבין אמר רבי יוחנן רישא בעדים

ואמר רב דימי · הא דקתני נאמן עלי אבא כגון דקבליה עליה בחד דיין ויש שנים כשרין עמו ואפילו הכי כיון דפסול מדאורייתא מצי הדר ביה הכא נמי כיון דחד לממון לא מתכשר מצי הדר ביה: **אלמא דווקא קתני** · מדשני במילתיה דבדיינין נקט לשון יחיד ובעדים נקט לשון רבים® וליתא לדרש לקיש והדרא קושיין לדוכתא והא עדים כמומחין דמו: **א"ר אלעזר** · סיפא גבי עדים בבא הוא ואחר לפוסלן דהוו להו תרי דמסהדי אפסולה ומהימני, "ודייניך" בערכאות שבסוריא כדאוקימנא ולא פסול ממש קאמר אלא בעינא בי דינא מעליא: **נוגע בעדותו הוא** · האי בעל דין דמשום דלא ליסהוד עליה קאתי למיפסליה: **שקרא עליו ערער** · בעל דין אומר לפניו על מה הוא פוסלו ויש אחר עמו: **ערער** · שמץ של פסול: **דגזלנותא** · מעיד עליו הוא ואחר שגזלן הוא: **נוגע בעדותו הוא** · משום דלא נסהיד עליה קאמר: **דפגם משפחה** · עבד הוא ממשפחת עבד שלא נשתחרר בא ופסול הוא ומשפחתו: **אמשפחה קמסהדי** · ולאו משום האי לחודיה מסהדי הלכך סהדותא אחרינא הוא ולאו כנוגע בעדות דמי: **מחלוקת בשתי כיתי עדים** · שאמר בעל דין בפניהם יש לי שתי כיתי עדים בדבר זה, הביא כת ראשונה ועמד הלוה ואחר ואמר פסולין הן דהשתא לאו כנוגע בעדות הוא שהרי אמר מלוה שיש לו כת אחרת ואם ביקש ולא מצא יפסיד דקסבר ר"מ צריך בעל דין לברר ולהעמיד על האמת כל דבריו שטוען בבית דין והני מיפסלי אף לעדות אחרות, ואם ביקש ומצא כת אחרת כשירה אף ע"פ שראשונה נפסלה הרי בירר דבריו שאמר להביאם והביא והוא לא דק דסבור שכשרים היו: **ורבנן סברי אין צריך לברר** · ויכול לומר אין לי עוד ונמצא זה נוגע בעדותו הוא ולא מיפסלי אפי' בעדות זו: **נמצאת כת שניה קרובין או**

פסולין · ע"י עדים גמורים מהו לר' מאיר: מי אמרינן השתא ודאי נוגע בעדות הוא דאין לחבירו כת אחרת כשרה או דילמא מעיקרא מיהא כי אסהיד בעל דין ואחר עמו אקמאי למיפסלינהו, לאו נוגע בעדות הוא, דהכתי לא אשתכח כת שנייה פסולין, הכי גרסינן לה כמו שפירשתי ולא גרסינן חדא דאין זה בירור דברים לר' מאיר הואיל וכת האחת נפסלין ועדיין נוגע בעדות הוא ועוד דאי נמי האי בירור דברים בהכי, נוגע בעדות הוא, דאם לא ימצא כת אחרת כשרה אלא כת פסולה נמצא מפסיד בפסול של ראשונים דאי לא נפסלו ראשונים היה מוציא ממונו על פיהם ודבריו נבררין ע"י שניה ואע"פ שפסולין ועכשיו הוא מפסיד הלכך אומר אני בגרסינן הכי והוא עיקר ר"מ סבר ת"צ לברר וזה שאמר להביא שתי כיתי עדים והביאם והאחת נפסלת אין בכך כלום שא"צ לברר דבריו ודיו בכת אחת הכשרין ואלו נפסלין לעדות אחרת ע"פ בעל דין ואחר דאינו נוגע בעדות ורבנן סברי צריך לברר ונמצא זה נוגע בעדות ולא מפסיל נמצאת כת שניה קרובין או פסולין לר' מאיר מהו: מי דא"ל לברר מ"מ עכשיו אין כאן עדות וה"ל נוגע בעדות למפרע או דילמא כי אסהיד מיהא לאו נוגע בעדות הוה דהכתי לא מצאו כת שנייה פסולה: **כבר העידו הראשונים** · (א) (כת ראשונה) כשנמצאת כת שניה פסולה כבר נתקבלה בכשרות עדותן של אלו המעידין על הפסול ועדיין לא היה נוגע בעדות ומאחר שנתקבלה בהכשר נאמנין לפסול את הראשונים. ל"א כבר העידו העדים הראשונים כת ראשונה שהעידו בעדותן של בעלי דינין ומהימני דכיון דשניה פסולה נו לא מפסלי קמאי דה"ל נוגע בעדות ולשון ראשון נראה מדנקט בהאי לישנא כבר העידו: **הבא לידון בשטר ובחזקה** · מחזיק בקרקע ואמר לו חבירו מה לך בכאן וא"ל אתה מכרתיה לי ואכלתיה שני חזקה ועדיין שטר מכירה בידי, נידון בשטר, על כרחו צריך להביא השטר ויברר דבריו ואם לא מצא שטר יפסיד דלא מהניא ליה חזקה ואע"ג דחזקה במקום שטר קיימא כדאמרי רבנן עד תלת שנין מזדהר איניש בשטרי' טפי לא מזדהר האי כיון דאמר ישנו בידי, צריך לברר: **נידון בחזקה** · משמע על כרחו יביא עדי חזקה, ושטר לא מהני, להכי פריך בחזקה ולא בשטר והא שטר עיקר ראיה הוא וכיון דיש לו שטר אין בחזקה אפי' משום בירור דברים דבמקום שטר לא הוזכרה חזקה דהיא גופא לא היתה אלא מכח השטר דאמר על ידי השטר החזקתי בו ואכל ממני לאחר ג' שנים: **אף בחזקה** · באיזה מהן שירצה ואם יש לו עדי חזקה א"צ לברר דבריו על השטר והיינו דאמר (ג) ר' מאיר כרבי ורבנן כר' שמעון: אפי' תימא רבנן כרבי סבירא להו דעד כאן לא קאמר רבי התם צריך לברר אלא משום דחזקה לאו עיקר ראיה הוא דהשטר הוא דמכח השטר הוא דהתיה דאי הוה טעין ברישא החזקתי בה מעצמי שלא אמר לי אדם דבר מעולם אין זו חזקה וכי אמר לו אתה מכרתיה לי, דהייט בשטר, ואכלתיו לאחר ג' שנים הויא חזקה הלכך האי הואיל ואמר ישנו בידי צריך לברר אבל אמר יש לי ב' כיתי עדי' והביא אחת כיון דהני לאו מכח הני אתו א"צ לברר דבריו ולחזור אחר כת שניה וגליסנא בתרא ה"ק אפי' תימא תרוייהו אליבא דרבי פליגי ור"מ אמר לך אנא דאמר אפי' לרבי ומשום דהלכה כרבי *מחבריו מהדרינן לאוקומא לפלוגתייהו אליביה: [נ"ל מחבירו]

בעדים

ואמר רב דימי כגון דקבליה בחד · תימה למה לי לאתויי הא דרב דימי ויש לומר דאי לאו דרב דימי לא הוה קשיא ליה תנינא דאי מהתם ה"א דמיירי דקביל עליה כבי תרי דהוי תרתי לריעותא והתם קאמר ר"מ דיכול לחזור אבל בחדא לריעותא לא אמר רבי מאיר דיכול לחזור בו ומשום הכי מייתי מילתיה דרב דימי דקא משמע לן דאפילו בחדא ריעותא קאמר ר' מאיר יכול לחזור בו וקא מקשי שפיר תנינא:

ורבנן סברי צריך לברר · ה"ג הקונטרס בלשון אחרון דרבנן סברי דצריך לברר ט' אם יאמר אדם בב"ד אביא ב' כיתי עדים כשרים צריך לברר דבריו ולהביא שתי כיתי עדים כשרים ואם לא הביאם כשרים יפסיד הלכך אינו יכול לפסול הראשונים שאם הראשוני' פסולים זה לא יגבה חובו בעדים אחרונים שצריך לברר ולהביא כולם כשרים וקשה לר"ת דבפ' גט פשוט (ב"ב קסט: ושם) משמע דאפילו מאן דאמר צריך (ג) היינו לכתחילה יאמרו לו ב"ד ברר דבריך אבל מכל מקום אם אין יכול לברר בכך לא יפסיד ונראה לר"ת כפ"ה בלשון ראשון ר"מ סבר צריך לברר הלכך יכול לפסול הראשונים לפי שלא יפסיד שום דבר אם הראשונים פסולין לפי שבית דין אומרים לו ברר דבריך דמסתמא יעשה מה שב"ד יצוה עליו וא"כ לא יפסיד לפסול הראשונים שמתקיים העדות בשאר: בגולה

עין משפט נר מצוה

ח א ב טוש"ע ח"מ סי' יג סעיף ד:

ט ג מיי' פט"ו מהל' טוען הלכה א סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' קמ סעיף ד:

רבינו חננאל

כבי תרי. ואקשינן איני והא מדקתני רישא דיינו וסיפא עדיו אלמא עדיו דווקא קתני תרתי זה הפירוק והדרו אלא מתני' כגון שסהיד בעל דין ונתבע הוא ואחר על משפחתם של עדים הללו שהן פסולי משפחת עבדים והדין ידוע שהעבד פסול לעדות הוא ר' מאיר סבר אמשפחה קא מסהיד והני סהדי מאיליהן פסלי ורבנן סברי האי בעל דין נוגע בעדותו הוא ואי מביא ראיה בעדים אחרים זולתי הוא שהן קרובים או פסולין שפיר ואם לאו הרי הן כשרין ואין יכול לפוסלן כי אתא רב דימי אמר מחלוקת ר' מאיר וחכמים בשתי כתי עדים ר' [מאיר] סבר צריך להביא ראיה לברר שזו הכת הן עדיו ואם נמצאו פסולין ויבא להביא הכת האחרת יכול הנתבע לומר לו כבר בעת שבירות הכת האחרת כאילו בטלה (כעדות) [עדות] זו הכת והו יכול לפוסלן שאמר ר' מאיר. וחכמים סברי אם בטלה עדות הכת הראשונה מגיש הכת השניה ושפיר דמי כי לא בטלה בתחלה. אבל בזמן שבתחלה אין שם אלא כת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן וכן אם נמצאת כת שנייה קרובין או פסולין מתקיימת העדות בכת הראשונה שכבר העידו ואחרינן לימא ר' מאיר וחכמים בפלוגתא דר' ורשב"ג פליגי ר' כר' מאיר וחכמים כרשב"ג דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי ר' רשב"ג אומר אף בחזקה. וקיי"ל דבצריך לברר פליגי ר' סבר צריך לברר וכיון שבא לידון בשטר ובירר כי בשטר זה הביאתו תמצא השטר פסול בטלה גם החזקה. ורשב"ג סבר אם נפסל השטר מגיש עדי החזקה ומעמידין הקרקע בידו וההיא לא הכא בשתי כתי עדים אפילו ר' כחכמים סבירא ליה דלא אמר ר' אלא בחזקה כי הוקה מכח שטרא קא אתיא והשטר הוא עיקר והחזקה אינה בטלה כלום אם אבד השטר. וכיון שנפסל העיקר בטלה החזקה הבאה מכחו אבל בשתי כתי עדים דהני לאו מכח הני קאתו אפי' ר' מודה דאין צריך לברר כחכמים וקיי"ל בהני כולהו כחכמים וצריך עיון. הא דגרסינן בגם משום אמר רב גידל אמר רב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כבר וכו' של כת ראשונה: (ב) ד"ה אף בחזקה וכו' והיינו דאמר לפי לשון ראשון ר' מאיר כרבי: (ג) תוס' ד"ה ורבנן וכו' מאן דאמר צריך לברר כיון:

נעדים ממונים ודיינין כשרין. בעל דין פוסל הדיינין והעדים ממלא דכריו לימא על העדים ומשום הכי מהימנינן ליה לפי' לענין דיינין: **פיסא.** ממלא דכריו לימא על הדיינין שפסולין הם ומשום הכי מהימנינן להו לעדים לגבי"ם, ורבנן ליים להו מינו: **מיבא כי דינא ממרינא.** ולקמן מוקי לה בגוונא דאמרי: תורה אור

רבין מכבר. למאריך מינו בעלמא כדקיימא לכא בעלמא משום מינו הוא ולא נתו הכי הוא לה הוה פסיל רבי מחיר עכבר דימי לה למרי' מינו בעלמא: **ועומדין זה כנגד זה.** מעיד ומקיש זה כזה למעלה מריפת טובא הוה מקרי ליה לר' מחיר דרך עטה פה קדוש: **פסר רבינא.** ומאי תמהא ולא ר' מחיר עוקר הרי הרים הוא כלומר לים ונכר טפי טובא: **נפ ורפס כפס.** כלומר לא למהוי קל מהמהי לעלה הכי קאמר נפ ורפה כמה בני ארץ ישראל מחכינן זה לזה זה הלז ריש נקיש מריף ומכיש טובא הוה וקרי ליה לר' מחיר "פה קדוש" לקל מחבב ליה ומייתב לה הדבר להתקיש: **נפפמין פפ פנונן.** מיס טען ומחירא לעלה יומתו לפסול להמיתכחול טען(לעורך[שכת])[כשכת]: **פורפ ומן.** ר' יוסי לחולין כתריה: **מפלא מקום מכופין.** תמוה לחכיו: **מפכלים.** כלשון מז ומתה מקשין זה לזה וכני לים טוען יחד ומעיינין יחד ומתקן זה לה דכרי זה והשמועה יוצאה לאור: **מפמנין.** טוען כשמן: **פיפא.** זה יכר הרס: **פפי נפיס** מטופות ונסות הרוח: **ורוח כפנפיפס.** לשון נסות הרוח: **כפנפי פפמיפס.** זו מטפה שמרחין עלמס מסיריס: **נכנות לה ניס.** ולא כתיב (*להס) **עניות פורפ.** נעילם היא דניילל בעילם הוה דכתיב (דניאל ח) ואני (הייתי) בשושן הבירה אשר בעילם ואני הייתי על אובל אולי ואחזה בעילם ואלמד מקי ומשפט ביעלל: **כמפמקים פוסיקני.** טוען טוען זה עם זה ותלמודם ספק כידם: **כמרני עפמן עלי.** לזהות דיין: **פכפ.** פסול מן התורה לדוגי לה לוכות ולא לתיוב דנפקא לן בפירקין (דף כז:) מלא יומתו לבות על פניס וגו': **דור לי.** לשון שבועה: **יכול נפוור כו.** ולישלל שבועה גמורה: **גמ'** דקנליס פניס כפר דיינא ותפ"ג דתיכא תרי מחריני בהדיא מ"ל מיר יכול לחזור בו: **כמפול לך.** מי שהוכע ממה לעבודת כוכבים נתחייב לו ממון יכול לחזור בו כמה שכיולו מכיון שיצא לו זה: **(ה) נפ' פ"ל** יעקב וכו' **ולפכפע ממה** מפ"ל **כפמפיון** זה **נתוכע.** "פס יהייבוני לפא לו לפוור לך": **דכרי פפל יכול נפוור.** דהוחיל וכמעון כידו לין כן פה לפוכע **להניית לנת כדיינין כשרין: מפמיס דנפפיס קפמר.** ופניג לתרוייהו כתיתון

*) [כיתוב זה', מחוק תמלא בכ"ב כית מכמה דף ו' וז"ל רש"י תניגה דף י' ע"ת ד"ה לפי' וכו' (ש"ס כנגי שהוא עמוק כדלמרינן מחשבים כוכיכיו זו כש"ס של כגל עכ"ל וע"ע ריטב"א ניעמת פ' הוכיחו לו דף כו. וחמלתו מוסיפתו כע"י תניגה פרק ח']

בלולה במקרא ובמשנה וכו'. פירש רביט חס דבתלמוד שלנו לעו פוטרין עלמעו ממה שלמעו מכמים (מסכת ע"ג דף יח:) לעולם יעלם לדם שעוסין שלים במקרא שלים בפ"ם שלים בע"פ כן לעו קורלים בכל יום פרשה התמיד ושוטים במשנה לחזהו מקומן וגורסין רבי ישמעאל לומר בשלש עשרה מדות וכו':

אמר רב דימי כגון דקבליה עליה בתר: פירש הקונטרס' לתיבעו לבי קלמר ר' מחיר ליכול לחזור בו ולא ניהדין לרבעותא נקטיה הוה ליה למימר לא נריכא לי' דמדקלמר כגון משמע דזוקא קא למר כגון דקבליה עליה בתר לא נרלה דלמילתייהו דרבנן קלי דזוקא כגון דקבלוה עליה בתר דחזא לריעותא הוא דלימא קלמרי רבנן לליעו יכול לחזור בו לבל לי קבליה עליה בבי מרי יכול לחזור בו לף לרבנן כיון דלימא מרמי לריעותא: רבא

בעדים פסולין ודיינין כשרין דפסלי עדים פסלי נמי דייני דקיימא לן דברייתא ועדים כשרין דפסלי דיינין פסלי נמי עדים מתקיף לה רבא בשלמא מיגו דפסלי עדים פסלי נמי דייני' איכא בי דינא אחרינא אלא מיגו דפסלי דייני פסלי נמי עדים' והא עדים תו ליכא? לא צריכא דאיכא בת אחרת, הא ליכא בת אחרת מאי,הכי נמי דלא מצי פסלי,היינו דרב דימי? איכא בינייהו מינו: דרמי סבר אמרינן מיגו ומר סבר לא אמרינן מיגו. גופא "אמר ר"ל פה קדוש יאמר דבר זה רבי עדו", אינו, והאמר עולא "דרואה את ר"ל בבית המדרש כאילו עוקר הרים ושוחנן זה בזה" אמר רבינא והלא כל הרואה ר"מ בבית המדרש כאילו עוקר הרי הרים ושוחנן זה בזה,הכי קאמר בא וראה כמה מחבבין זה את זה,כי הא דיתיב רבי וקאמר אסור להטמין את הצונן אמר לפניו ר' ישמעאל בר' יוסי: אבא *התיר להטמין את הצונן, א"ל "כבר הורה זקן אמר רב פפא בא וראה כמה מחבבין זה את זה דאילו רבי יוסי קיים *היה כפוף ויושב לפני רבי דהא ר' ישמעאל בר' יוסי-ממלא מקום אבותיו הוה והיה כפוף ויושב לפני רבי וקא אמר "כבר הורה זקן", א"ר אושעיא מאי דכתיב "ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים" נועם—אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה וחובלים-אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה "ויאמר (אלי) אלה [שני] בני היצהר העומדים ועל משנים זיתים עליה": "יצהר" אמר רבי יצחק אלו ת"ח שבא"י (שנותנין) זה לזה בהלכה כשמן זית "ושנים זיתים עליה"-אלו ת"ח שבבבל שמרורין זה לזה בהלכה *כזית. "ואשא עיני ואראה והנה שתים נשים יוצאות ורוח בכנפיהם והלנה כנפים כבנפי התסידה ותשאנה *האיפה בין השמים ובין הארץ ואומל אל המלאך הדובר בי אנה המה מוליכות את האיפה ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער" *א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי זו חנופה ונסות הרוח שירדו לבבל, ונסות הרוח לבבל נחית והאמר מר "עשרה קבין נסות ירדו לעולם תשעה נטלה עילם ואחת כל העולם כולו"? אין לבבל נחית ואישתרבוב דאישתרבב לעילם, דיקא נמי דכתיב "לבנות *לה בית בארץ שנער" ש"מ, והאמר מר "סימן לנסות הרוח-ענניות וענויות לבבל נחית? מאי עניות-ענויות תורה דכתיב "אחות לנו קטנה ושדים אין לה" *אמר ר' יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד. מאי "בבל"? א"ר יוחנן בלולה "במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד, "במחשבים הושיבני כמתי עולם" אמר ר' ירמיה *)זה תלמודה של בבל: **מתני'** "נאמר עלי אבא, נאמן עלי אביך, *נאמנים עלי שלשה רועי בקר" ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים 'אינו יכול לחזור בו. היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו "דור לי" בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א 'אין יכול לחזור בו: **גמ'** "אמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת במתעל לך, אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו ורבי יוחנן אמר באתן לך' מחלוקת אבל במתעל לך דברי הכל אין יכול לחזור בו, רבא אמר כרבי יוחנן אלא אי אמרת מחלוקת רבא אמר במאן? רבא מעמא דנפשיה קאמר, איתיביה רב אחא ברבי חנילאי לרבא "היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו "דור לי בחיי ראשך רבי מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו

מאי

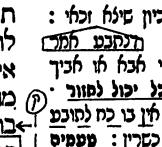

יג א ב ג מיי' פ"ז מהל' סנהדרין הלכה ב סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' כב סעיף א: יד ד מיי' פ"י מהלכות עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף טז: טו ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג: טז ו ז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:

מאי לאו באותן הנשבעין ולא משלמין דהוה ליה כמחול לך? לא, באותן הנשבעין ונוטלין דהוה ליה כאתן לך, והא תנא ליה רישא? תנא תולה בדעת אחרים ותנא תולה בדעת עצמו וצריכא: דאי תנא תולה בדעת אחרים בהא קאמר ר' מאיר דמצי הדר ביה משום דלא גמר ומקני דאמר מי יימר דמזכי ליה, אבל תולה בדעת עצמו אימא מודי להו לרבנן, ואי אשמעינן בהא בהא קאמרי רבנן, אבל בההיא אימא מודו ליה רבנן לר' מאיר, צריכא. אמר ריש לקיש מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין דברי הכל אין יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת, איבעיא להו לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת? ת"ש דאמר רבא קיבל עליו קרוב או פסול: לפני גמר דין יכול לחזור בו, לאחר גמר דין אין יכול לחזור בו אי אמרת בשלמא לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין ד"ה יכול לחזור בו, רבא דאמר כרבי יוחנן ואליבא דרבנן אלא אי אמרת בין בזו בין בזו מחלוקת, רבא דאמר כמאן, אלא לאו ש"מ לאחר גמר דין מחלוקת ש"מ, שלח ליה רב נחמן בר רב (חסדא) לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו: לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת, והלכה כדברי מי? שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת, והלכה כדברי חכמים, רב אשי אמר הכי שלח ליה: באתן לך מחלוקת או במחול לך מחלוקת והלכה כדברי מי? שלח ליה באתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים בסורא מתני הכי; בפומבדיתא מתני הכי א"ר חנינא בר שלמיה שלחו ליה מבי רב לשמואל: ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי? שלח להו אין לאחר קנין כלום:

מתני' ואלו הן הפסולין: המשחק בקוביא והמלוה בריבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית אמר רבי שמעון בתחלה היו קורין אותן אוספי שביעית, משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית א"ר יהודה אימתי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא כשרין: **גמ'** משחק בקוביא מאי קא עביד? אמר רמי בר חמא משום דהוה אסמכתא ואסמכתא לא קניא רב ששת אמר כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא, אלא לפי שאין עסוקין ביישובו של עולם, מאי בינייהו? איכא בינייהו דגמר אומנותא אחריתי (ותנן) א"ר יהודה אימתי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא (הרי זה) כשרים אלמא טעמא דמתניתין משום יישובו של עולם הוא, קשיא לרמי בר חמא, וכי תימא פליגי רבנן עליה דר' יהודה, והא"ר יהושע בן לוי כל מקום שא"ר יהודה אימתי

רש"י

באותן הנשבעין · לפטור עצמן שלא ישלמו דתובע קאמר דור לי ואני מוחל לך: הנשבעין ונוטלין · השכיר והנגזל והנחבל וכיוצא בהן דנשבע קאמר ליה דור לי ואתן לך: והא תנא ליה רישא · דאוקמא לה' באתן לך ותו למה לי: תולה בדעת אחרים · אבא ואביך: בדעת עצמו · של חבירו בעל דין: מי יימר דמזכי ליה · ואי הוה ידע דמזכי ליה לא הוה אמר, הלכך הדר: אבל תולה בדעת עצמו · של בעל דין אסיק אדעתיה דודאי נדר ליה כדי להפטר וידע ומחיל: לפני גמר דין · לאחר שטענו בפניהם וקודם גמר דין בא זה לחזור: ה"ג אי אמרת בשלמא ר' יוחנן הכי קאמר לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין אפילו לרבנן חוזר: רבא · דפסיק הלכתא דחוזר לפני גמר דין ולא לאחר גמר דין דאמר כר' יוחנן ואליבא דרבנן: אלא אי אמרת · לר' יוחנן בין (א) בזה ובין בזה מחלוקת: רבא דאמר כמאן · בין לריש לקיש בין לר' יוחנן: לרבנן לפני גמר דין קאמרי דלא הדר והא ליכא למימר דרבא כריש לקיש ואליבא דר"מ אמרה לשמעתיה דלא שביק רבנן ועביד כר"מ דפסקינן לקמן הלכה כחכמים ולא שייך למימר הכא רבא טעמא דנפשיה קאמר וסבירא ליה דכי פליגי רבנן, לאחר גמר דין אבל לפני גמר דין מודו אבל לרבי יוחנן בין בזו ובין בזו מחלוקת דהא לא איירי רבא בפלוגתא כלל אלא מיפסק פסק דינא: וקנו מידו · מתחלה שלא יחזור: **מתני'** ואלו הן הפסולים · לדון ולהעיד: המשחק בקוביא · כולהו מפרש בגמ' וכולן מעין גזלנין הן והתורה אמרה (שמות כג) אל תשת רשע עד וכל שכן דיין: וסוחרי שביעית · הואיל וחימוד ממון מעבירו על דברי תורה הוה ליה כרשע דחמס ופסול לדון ולהעיד שטוה אחרי הבצע: בתחלה היו קורין אותן כו' · מפרש בגמ': שאין לו אומנות אלא זו · דהואיל ואין עסוקין ביישובו של עולם אינן בקיאין בטיב דינין ומשא ומתן ואינן יראי חטא: **גמ'** אסמכתא · היינו דבר דאינו נותן לו מדעתו אלא סומך על דבר שאינו דסבור שהוא יכול לנצח ופעמים שמנצחין אותו: לא קניא · והוה ליה כעין גזילה בידו: כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא. והיכי דמי אסמכתא כגון דאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא (ב"מ דף קד) וכגון משליש את שטרו דגט פשוט (ב"ב דף קסח) דסומך על לא דבר דסבור כל זה בידי לעשות ומרישא כי מתני אדעתא דלא יהיב ליה לאסמכתא קא מתני' דטועה וסבור לא יבא לידי כך אבל הכא לא סמיך אמידי דהא לא ידע אי נצח אי לא נצח ואפי' הכי אתני שמע מינה (ג) ומספיקא אתני גמר ואקני ולא גזילה היא: אימתי

תוספות

רבא דאמר כמאן · וליכא למימר דסבירא ליה כר"ש בן לקיש אליבא דר' מאיר אדא כפירוש רש"י דאין לומר דשביק רבנן ועביד כר' מאיר ועוד דהכא פליגי ר' יוחנן ור"ש בן לקיש ורבא פסיק פרק החולץ (יבמות דף לו) כר"ש בן לקיש בתלת משמע דבכל שאר מקומות ס"ל כר' יוחנן לגבי רשב"ל וליכא למימר הכא טעמיה דנפשיה קאמר כדאיכא לעיל משום דהכא לא קאי אפלוגתא דמתני' כדלעיל דמשום הכי מפרש לה לעיל טעמיה דנפשיה אבל הכא ליכא למימר טעמיה דנפשיה קאמר: **שלח** ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים · תימה דהכא משמע דלאחר גמר דין מחלוקת אבל קודם (ג) יכול לחזור בו ובפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכח ושם) אמרי' אמר ר' עבדי גנבת שורי טבחת והלכה אומר אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה-רצונך השבע וטול-נשבע ואינו יכול לחזור בו משמע מיד שאמר השבע וטול שחבירו ישבע ואינו יכול לחזור בו אלמא אפי' קודם גמר דין אינו יכול לחזור בו? ולהכי גרס ר"ת ונשבע אינו יכול לחזור בו כלומר אם קפץ זה חבירו ונשבע אינו יכול לחזור בו דכיון דכבר נשבע הוי לאחר גמר דין ואמרי' לאחר גמר דין דהלכה כחכמים: **ואלו** הן הפסולין · יש גורסין עבדים משום דסבירא ליה דקא חשיב הכא פסולי דרבנן ודאורייתא, ולא נהירא משום דלא חשיב במתני' רק פסולי דרבנן, דהא גזלנים לא קתני, וכל פסולי דמתני' פסולי דרבנן נינהו: משחק בקוביא אפי' למ"ד אסמכתא היא דאסמכתא לא קניא מ"מ אינו דאורייתא כיון שאינו סבור לעשות איסור לבא לידי פסול דאורייתא ולמ"ד משום ישובו של עולם פשיטא דאינו אלא מדרבנן ומלוה בריבית מיירי בריבית שאינה קצוצה, ואפי' מיירי בריבית שקצוצה לא משמע ליה איסור, כיון דמדעתיה יהיב, ואינו פסול לעדות אלא מדרבנן מפריחי יונים מדרבנן פסולים אפי' למ"ד אי תקדמי יונך היינו משחק בקוביא ולמ"ד דאמר ארא מפני דרכי שלום הוא וסוחרי שביעית מיירי בשביעית בזמן הזה דאינו אסור אלא מדרבנן, ואפי' בשביעית דאורייתא, לא חשיב ליה איסור (הא) דממציאין משא לעניים, אבל עבדים, פסולין מדאורייתא נינהו ק"ו מאשה ומה אשה שכשירה לבא בקהל פסולה להעיד דכתיב (דברים יט) והעמדו שני האנשים, עבד שפסול וכו' על כן נראה דלא גרסי' עבדים דלא מיירי אלא בפסולי דרבנן:

כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא · פ"ה דהיכי דמי אסמכתא כגון אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא וכן משליש את שטרו דגט פשוט (ב"ב דף קסח ושם) דכל הני סמיך אדעתיה וסבור הוא שזה בידו לעשות ומרישא כי מתני ליה אדעתיה דלא יהיב ליה מתנה אתני ליה שהרי סבור הוא שלא יבא לידי כך אבל הכא לאו בידו ולא סמיך אמידי דהא לא ידע אי נצח אי לא נצח ואפ"ה אתני ש"מ דמספיקא גמר ומקני ולאו גזילה היא ומיהו הא (ספיר) דאם אוביר ולא אעביד היא טעות סופרים הוא זה ובזה לא דבר רש"י דהא אם אוביר אשלם במיטבא לאו אסמכתא כדאמרי' פ' איזהו נשך (ב"מ דף עד:) אלא היינו אם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי דבפ' המקבל (שם דף קד:) קאמר אסמכתא היא ובפי' רש"י היה כתוב אם [illegible] ר"ת הקשה לפי' הקונט' משום דלפי פי' משמע דטפי חשיב אסמכתא (מה) שהיה בידו מלאו בידו ובפ' איזהו נשך (שם דף עד: ושם) משמע איפכא דאמר

רבינו חננאל

ואתינא למימר דרבא אמר כר' יוחנן ומותיבי עליה דרבא מסיפא דמתניתין. היה חייב לחבירו שבועה וא"ל דור בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו מאי לאו באותן הנשבעין ולא משלמין דהוה ליה מחול לך וש"מ במחול לך נמי פליגי ודחי רבא לא מתני' באותן הנשבעין ונוטלין כגון השכיר והנגזל והנחבל וכיוצא בהן דהוה ליה אתן לך ואקשינן ליה לרבא והא את הוא דאוקמת לה לרישא פלוגתייהו באתן לך. ואת אמרת סיפא נמי באתן לך מחלוקת למה ליה למימרא תרתי ושני ומשני רישא תולה בדעת אחרים והוא אבא ואביך סיפא תולה בדעת עצמו סד"א תולה בדעת עצמו כיון דידע דוודאי מי שתבע ושקיל וגמיר ומקני ואפילו ר' מאיר מודה בהא דאין יכול לחזור בו קמ"ל דר' מאיר חולק אפילו בזו ואסיקנא דשלחו ליה לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת במחול לך או באתן לך מחלוקת והלכה כדברי מי ושלח להו לאחר גמר דין מחלוקת ובאתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים דלאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו [illegible]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא וכו' בין בזו ובין בזו: (ב) ד"ה כל כי וכו' ודמסתפקא: (ג) תוס' ד"ה שלח וכו' אבל קודם גמר דין יכול לחזור:

הגהות הגר"א

[א] גמ' כל כי האי גוונא [illegible]

[בשאלתות פ' יתרו סי' נ"ח איתא רב יצחק] · עירובין פב. ר"ה כב. לקמן כו: · [ועי' תוס' שבועות לב. ד"ה אם אמר] · [ליתא במשנה] · [עירובין פא:]

ב"מ (דף עו ע"ב) גרסינן כותיה שאמר נאמנת עלי לומר שלא באתי כו': מתני' אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומפריחי יונים ומלוה ברבית וסוחרי שביעית כו'. משחק בקוביא מאי עבד דפסול בה [illegible]

	לפני גמר דין	אחר גמר דין
ר"ל	ר"מ: חוזר / חכ': אינו חוזר	דברי הכל אינו חוזר
ר' יוחנן	?	ר"מ: חוזר / חכ': אינו חוזר
רבא	חוזר	אינו חוזר

נושא/מבנה · ב' לשונות · פסקת · הסוגיות · בנושא מתי · אפשר להשג מקבלת · פסקו של · "פסול לדין" · נושא · מהו הפסול (לדין) של משחק בקוביא · 1 - אסמכתא · 2 - אינו עסוק בישובו של עולם · מבנה · [illegible]

אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים *רבי יוחנן אמר אימתי לפרש ובמה לחלוק, ודכולי עלמא אימתי לפרש הוא? *גברא אגברא קא רמית, מר סבר פליגי ומר סבר *לא פליגי, ודלא פליגי והתניא *בין שיש לו אומנות שלא הוא, בין שאין לו אומנות אלא הוא, הרי זה פסול! ההיא רבי יהודה משום רבי טרפון היא דתניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון לעולם אין *אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה: מלוה ברבית: אמר רבא *לוה ברבית פסול לעדות, והאנן תנן מלוה ברבית? מלוה הבאה ברבית. בר בינתוס אסהידו ביה תרי סהדי: חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא, וחד אמר לדידי אוזפי בריביתא, פסליה רבא לבר בינתוס, והא רבא הוא דאמר לוה ברבית פסול לעדות והוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד? רבא לטעמיה *דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע. ההוא טבחא דאישתכח דנפקא טריפתא מתותי ידיה, *פסליה רב נחמן ועבריה, אזל רבי מזיה וטופריה, סבר רב נחמן לאכשוריה, א"ל רבא דילמא איערומי קא מערים, אלא מאי תקנתיה? כדרב אידי בר אבין, דאמר רב אידי בר אבין החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו: ומפריחי יונים: מאי מפריחי יונים? הכא תרגומה אי תקדמיה יונך ליון, רבי חמא בר אושעיא אמר ארא. מאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון מ"ט לא אמר ארא? אמר לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא. ומאן דאמר ארא מאי טעמא לא אמר אי תקדמיה יונך ליון? אמר לך היינו משחק בקוביא. ואידך: תנא תולה בדעת עצמו ותנא תולה בדעת יונו, וצריכא: דאי תנא תולה בדעת עצמו התם הוא דלא גמר ומקני דאמר

קים

רש"י

אימתי ובמה · אימתי כגון במתניתין דהכא או במה דברים אמורים : **גברא אגברא** · דרבי יהושע בן לוי אדרמי בר חמא רמי בר חמא סבר אימתי דרבי יהודה לחלוק בא : **פסיקא דרבי יהודה היא משום רבי טרפון** · לעולם אימתי לפרש הוא ורבנן דמתניתין לא פליגי עליה, ומתניתא דקתני בין שיש לו כו' דמשמע טעמא משום אסמכתא, ר' יהודה גופיה אמרה משמיה דרבי טרפון ופליג אדרבנן דמתניתין דטעמייהו משום יישוב, ובמתניתין ר' יהודה מילתייהו דרבנן קא מפרש : **אין אחד מהן נזיר** · שנים יושבין ואחד עובר זה אומר פלוני העובר נזיר הוא וזה אומר אינו נזיר, ואמר אחד הריני נזיר אם כמותו הוא שהוא נזיר, וחבירו אומר הריני נזיר אם כמותו הוא שאינו נזיר, ושניהם מתכוונין לנזירות, ונמצא כאחד מהם, ואמר רבי טרפון אין אחד מהן נזיר שעל הספק אמר דבריו תחילה ואין זו הפלאה דכי יפליא איש (ויקרא כז) יפרש משמע אלמא לר' טרפון דכי תלי תנאה במידי דלאו בידיה ולא ידע לה אפילו הכי הויא אסמכתא ולא אמרינן מספיקא גמר ואקני : **לוה ברבית פסול לעדות** · דקיי"ל (ב"מ דף עה:) המלוה והלוה עוברין בלא תעשה וכיון דאיסור ממון מעבירו על דת הוה ליה כרשע דחמס דעובר נמי על לא תעשה מפני חימוד ממון : **מלוה הבאה בריבית** · ומשמע אתרווייהו : **בר בינתוס** . אוזיף [מלוה]: **ופסליה** · האי סהדא רשע דהא אודי דלוה בריבית : **רבא לטעמיה** · בפ"ק דאין אדם משים עצמו כו' אינו יכול לפסול עצמו על פיו דהא אין קרוב מעיד לא לזכות ולא לחובה ואדם קרוב אצל עצמו : **רבי מזייה וטופריה** · הגדיל שערו וציפורניו לנוול עצמו לעשות תשובה : **שאין מכירין אותו** · דתשובה דהתם לאו עירומי הוא : **ויחזיר אבידה** · אם ימצא אבידת חבירו דכיון דמחזיר אבידה הוא ודאי הדר ביה מחמדת ממון : **אם תקדמיה יונך ליון** · ליוני אתן לך כך וכך : **ארא** · אשתליו"ן מלומד להביא יונים ממקומן לבית בעלים על כרחן ויש בהן גזל : **מפני דרכי שלום בעלמא** · דתניא (חולין דף קלט:) יוני שובך ויוני עלייה יש בהן גזל מפני דרכי שלום ולא גזל גמור דלא זכה בהן בעל השובך דממילא קאתו ורבו להתם ובגמרא דהשואל (דף קב.) גרס לה : **תנא תולה בדעת עצמו** · דהויא אסמכתא והדר תנא דתולה בדעת יונו :

קים

תוספות

דאמר התם האי מאן דמקבל זוזי מחבריה למזבן ליה חמרא ופשע ולא זבין משלם כדאזיל אפרוותא דזולשפט וקאמר התם דאסמכתא היא כו' עד דמקשה הש"ס מאי שנא מאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ומשני התם גבי אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא משום דהוי בידו לא הויא אסמכתא אלמא דלא הויא בידו הוי טפי אסמכתא ממה שהוא בידו על כן נראה לר"ת לפרש הכי כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא דלא הויא אסמכתא אלא היכא שאין יכול להרויח כגון משליש שטרו וכו' דגט פשוט (ב"ב דף קסח.) אבל הכא לא הויא אסמכתא משום דכיון דשנים הם כל אחד ואחד מקני לחבריה מגו דאי מרווח בעי איהו למקני בההיא הנאה גמר ומקני לחבריה ולפי זה כל שידוכין לא הויא אסמכתא משום דכל חד וחד בעי למקני גמר נמי ומקני ומיהו קשה על פי' ר"ת שהרי בפרק הזהב (ב"מ דף מח: ושם) אמרינן הנותן עירבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי עירבוני מחול לך והלה אומר אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי רבי יוסי ומסיק התם לבסוף אליבא דר' יהודה דהויא אסמכתא ולא קניא אלמא אפי' בשנים חשיב אסמכתא ולא אמרינן מגו *דאי בעי קנין העירבון אם חבירו חוזר בו מקנה נמי כנגד העירבון לחבירו כשהוא חוזר בו ועוד משמע לקמן גבי גריטותא דמפריחי יונים דהיכא שהוא סבור דבידו להרויח הויא אסמכתא בעלמא טפי כדפירש רש"י על כן נראה לר"י עיקר כפירוש רש"י ואי קשיא לו מההיא דאיזהו נשך כדפירש לעיל תריץ הכי שאני התם חדא דבר שהוא בידו ממש לגמרי כגון אם אוביר ולא איעביד אשלם במיטבא דהתם בידו לעשות ולא גזים נמי שסובר הוא שבך הפסיד חבירו אם לא ישלים תנאו כמו אם ישלם במיטבא ובההיא ודאי גמר ומקני ולא חשיב אסמכתא ואומר בלבו עלי לשלם ודאי מן הדין מה שבידי לעשות ולא עשיתי אבל היכא דגזים אע"ג דהוי בידו ממש לגמרי כגון אם אוביר ולא איעבד אשלם אלפא זוזי מכל מקום כיון דגזים ודאי הוי נחמא דמתנה לשלם אלף זוז בשביל קרקע אחת ודאי חשיב אסמכתא ומיהו קשה דהכא משמע דדבר דלא האי בידו לאו אסמכתא הוא כגון משחק בקוביא דהכא ואע"ג דגזים ומאי שנא מההיא דחמרא דזולשפט דחשבינן אסמכתא מהאי טעמא ומכ"מ לא קשיא מידי דהתם ודאי הויא אסמכתא משום שזה סומך עליו משום דהוי דבר שבידו שמולאין יין למכור ונראה כאסמכתא קלא אע"ג דלא גזים דשמא לא ירצו אחרים למכור לו והלכך אע"ג דלא גזים כיון דלאו בידו הוא לגמרי לא גמר ומקני לחבריה אבל הכא גבי משחק בקוביא דלאו בידו הוא כלל אע"ג דגזים בתנאי שחוק שלו מ"מ גמר ומקני דכיון שהוא יודע שאין בידו להרויח וידוע הוא שאחד מהם ירויח ודאי לא נתכוון להסמיך חבירו על דבר שאינו אלא גמר ומקנה לכך כי האי גוונא ודאי לאו אסמכתא היא אבל הא דאשלם אלפא זוזי דגזים וגם בידו להשלים תנאו יש לנו לומר דנתכוון להסמיך ולהטעות חבירו הויא אסמכתא משום דגוזמא קאמר ולא גמר ומקנה ומסתברא דלהכי גזים שהוא סבור ודאי שיעבדנה ועוד שבידו הוא *ומשום הכי פסק דמשחק בקוביא כשר לעדות דפסקינן כר' יהודה לקמן דכיון שיש לו אומנות שלא הוא כשר והא דפסקינן דמשחק בקוביא קני דווקא כשמעות שניהם על פי הדף לפי שהדף והמקום קנוי לאותו שירויח כדי לקנות המעות אשר עליו אבל המשחקים באמנה אפילו הקנו לא מהני אם לא הקנו בב"ד חשוב כדאי' בנדרים (דף כז:) :

ההיא ר' יהודה משום ר' טרפון · דאמר לא נתנה נזירות אלא להפלאה פ"ה אלמא כיון דמספקא ליה אי הוי נזיר אי לא מספיקא לא מעביד נפשיה הכא נמי מספיקא לא גמר ומקני והקשה הריב"ן מאי מדמה קנין לנזירות שאני נזירות דגלי קרא דכתיב כי יפליא וי"ל דמ"מ נילף מיניה בעלמא ור"י פי' דמ"מ מייתי שפיר ואין להקשות שאני הכא דגלי קרא משום דהא לא מפרש בקרא מאי היא הפלאה אלא גלי לן קרא דבעינן הפלאה ולא ידעינן מה היא הפלאה אלא תיתי לן מסברא מה היא הפלאה והיינו דקאמר ההיא רבי יהודה היא דאמר משום רבי טרפון דכיון דלא חשיב ליה הפלאה א"כ ש"מ דעל כרחך הוא דאמר לעיל בכי האי גוונא אסמכתא היא דאי לאו אסמכתא היא מילתא דלא ידע אם כן הויא נמי הך הפלאה אע"ג דלא ידע ומדקאמר ר' יהודה לעולם אין אחד מהם נזיר וכו' מכלל דלא הוי הפלאה כי האי גוונא וקרא דכי יפליא איצטריך משום דידות נזירות כנזירות הלכך אי לאו קרא דכי יפליא הייתי מרבה גם זו לידות נזירות דלא גרע מהם ומשום הכי איצטריך כי יפליא למעט דלא חשיב כידות :

אי

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"י מהלכות עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף י :

יח ב ג מיי' שם פי"ב הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעיף כה

[נ"ל ובמה במשנתנו עי' תוס' עירובין פח: ד"ה ר"ג ותוס' חולין סח. ד"ה רבנן ותוס' גיטין ע: ד"ה אמר ר' ותוספות שבועות מה. סד"ה נשבע]

יט ד מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף לד וטוש"ע י"ד סי' קיט סעי"ו וסעי' כב:

כ ה מיי' שם פ"י הל' ד סמג שם טוש"ע שם סעיף טו ועיין בכ"מ:

[נ"ל דנעי]

[נ"ל שמתיה כך גרסת הכ"מ בפ"ו מהל' ת"ת דין יד ...]

מסורת הש"ס

[עירובין פב.]

[לעיל ו. תענית ד. וש"נ] [תוספתא פ"ה עירובין מח ע"ש]

עירובין פב. נזיר לד. ודף לב. נדרים יט: כא.

לעיל ט: וש"נ

ש"א מכל מקום

רבינו חננאל

אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים כו' ושנינן גברא אגברא קרמית כלומר מדברי ר' יהושע ור' יוחנן אתה מקשי על רמי בר חמא הני סברי דאימתי לפרש ורמי סבר אימתי נמי לחלוק הוא והתניא בהדיא דר' יהודה חולק על החכמים דתניא ר' יהודה אומר בזמן שיש להן אומנות אחרת הרי אלו כשרין. חוזר בהן הרי אלו כשרין ות"ק בין שאין להן אומנות אלא היא ובין שיש להן אומנות שלא היא פסולין ושנינו ההיא דקתני ות"ק אינן החכמים השונין במשנתנו אלא ר' טרפון היא. ור' יהודה הוא ששונה אותו בלשון חכמים לפי שהוא אית ליה האי סברא דתניא ר' יהודה אומר משום ר' טרפון אין אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה. אבל ר' יהודה דמתני' מפרש דברי חכמים הוא ונרסינן בעירובין סוף פרק חלון שבין ב' חצרות אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה דאמר בר"א בעירובי תחומין כו' ואקשינן עליה הלכתא מכלל דפליגי והאמר ריב"ל כל מקום שאמר ר' יהודה אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים והסדרינן ולא פליגי והאמר רב חסדא חולקין עליו חביריו על ר' יהודה ואמרינן גברא אגברא קא רמית כלומר מדברי רב חסדא תרחה דברי ר' יהושע ושקלו וטרו בה ומקשו ואימתי לפרש הוא והתנן אלו הן הפסולין המשחק [illegible]

[illegible]

גליון הש"ס [illegible]

קים לי בנפשאי דידענא טפי אבל תולה בדעת יונו' אימא לא, ואי תנא תולה בדעת יונו' דאמר בנקשא תליא מילתא ואנא ידענא לנקושי טפי אבל תולה בדעת עצמו' אימא לא, צריכא. מיתיבי המשחק בקוביא אלו הן המשחקים בפיספסים ולא בפיספסים בלבד אמרו אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רימונים, ואימתי חזרתן משישברו את פיספסיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבדי. מלוה בריבית אחד המלוה ואחד הלוה ואימתי חזרתן משיקרעו את שטריהן ויחזרו בהן חזרה גמורה אפילו לנכרי לא מוזפי. ומפריחי יונים אלו שממרין את היונים ולא יונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה חיה ועוף ואימתי חזרתן משישברו את פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפי' במדבר נמי לא עבדי. סוחרי שביעית אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית ואימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדלו וא"ר נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון כיצד אומר אני פלוני בר פלוני כינסתי מאתים זוז בפירות שביעית והרי הן נתונין במתנה לעניים קתני מיהת בהמה בשלמא למאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון היינו דמשכחת לה בהמה אלא למ"ד ארא, בהמה בת הכי היא? אין בשור הבר, וכמאן דאמר שור הבר מין בהמה הוא דתנן שור הבר מין בהמה הוא ורבי יוסי אומר מין חיה. תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין. גזלן דאורייתא הוא! לא נצרכא אלא למציאת חרש שוטה וקטן' מעיקרא סבור מציאת חרש שוטה וקטן לא שכיחא אי נמי מפני דרכי שלום בעלמא כיון דחזו דסוף סוף ממונא הוא, חמסן דקא שקלי, פסלינהו רבנן, חמסן מעיקרא סבור דמי קא יהיב, אקראי בעלמא הוא, כיון דחזו דקא חטפי, גזרו בהו רבנן. תנא עוד הוסיפו עליהן הרועים הגבאין והמוכסין. רועים מעיקרא סבור אקראי בעלמא הוא כיון דחזו דקא מכווני ושדו לכתחילה גזרו בהו רבנן. הגבאין והמוכסין מעיקרא סבור מאי דקיץ להו קא שקלי כיון דחזו דקא שקלי יתירא פסלינהו. אמר רבא רועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה, ומי אמר רבא הכי והאמר רבא רועה בהמה דקה בא"י פסולין בחוצה לארץ כשרין, רועה בהמה גסה אפילו בא"י כשרין? ההוא במגדלים איתמר. ה"נ מסתברא מדקתני נאמנין עלי שלשה רועי בקר מאי לאו לעדות, לא, לדינא, דיקא נמי דקתני שלשה רועי בקר ואי לעדות, שלשה למה לי, ואלא מאי לדינא, מאי איריא שלשה רועי בקר כל בי תלתא דלא גמרי דינא נמי! הכי קאמר אפילו הני דלא שכיחי ביישוב. א"ר יהודה סתם רועה פסול סתם גבאי כשר, אבוה דר' זירא עבד גבויתא תליסר שנין, כי הוה אתי ריש נהרא למתא כי הוה חזי רבנן א"ל לך עמי בא בחדריך כי הוה חזי אינשי דמתא אמר ריש נהרא אתא למתא והאידנא נכיס אבא לפום ברא, וברא לפום אבא ומיגנזו

רש"י

קים לי בנפשאי · ולא היתה כפיקא בידו וטעות הוא וכי אתי, אדעתא דהוא נלא אתי ולא גמר ואקני, אבל תולה בדעת יונו ספיקא הוא בידו אי נלא ואפ"ה אתי מספיקא הלכך גמר ומקני: בנקשא · דפין של עץ מנקשין זו לזו והיונה שומעת קולן ... תורה אור ומכרת שבעלה מרזה, וממהרת לעוף:

ה"ג אנא ידענא בנקשא טפי: נקשא · הכאה זו על זו: פספסין · שברי עלים והן מרלי"ש בלע"ז: אפילו קליפי אגוזים · שאין עשוין לכך ואקרא' בעלמא הוא: דאפילו לנכרי · שישתכח שם ריבית מפיהם דהא ודאי לא הדרי לקלקולייהו: שממרים את היונים · מרגיזים אותן זה על זה להלחם: אפילו בהמה וחיה · דלאו מילתא דשכיחא הוא: פגמיהן · אלו דפין שמגרזים בהן: אפילו במדבר · דלא שכיחי יונים דישוב והאי פירושא ללישנא דאר"א נקיט ליה ולא מגופא דברייתא היא וללישנא דאי תקדמה יונך ליון איכא לפרושי (א) חזרה גמורה (דהא) ואפילו בחנם נמי לא עבדו כדפרישית גבי קוביא: ויבדלו · שלא ישאו ויתנו בפירותיהן ויפקרו גנותיהן לעניים: לא חזרת דברים · לומר לא נוסיף עוד אלא חזרה הנכרת שיפזרו פירות שביעית שבגנותיהן לעניים: היינו דמשכחת לה בהמה · דאפשר שמלמדה לרוץ כשתשמע קולו: בת הכי היא · שתביא בהמות הבר לביתה עמה והלא ירדפוה החיות: שור הבר · דומה לחיה ואם מגדלו בביתו הולך למדברות ומטעה החיות לבא אחריו ויש בהן גזל מפני דרכי שלום שמביא אותן מן הביברין, והא דקרי ליה בהמה כמאן דאמר מין בהמה הוא ופלוגתייהו לענין התרת חלבו וכיסוי הדם: חמסן · יהיב דמי אלא שאין רצון הבעלים למכור: דאורייתא הוא · יאל תשת רשע עד' ובמסכת גיטין (דף נט:) תנן מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום שלא יתקוטטו אביו או קרוביו: סוף סוף ממונא שקלי · ועברי אתקנתא דרבנן מחמת חימוד ממון: פסלינהו · דתשידי למשקל אגרא ואסהודי שקרא: כיון דחזו דחטפי · ושקלי בעמר דאפי' דמי קא יהבי אתי לידי גזלות בעמר שהיה קשה לבעלים למכור ובעל כרחן תופסין וזורקין המעות לפניהם: גבאין · ממונין שהעמידן המלך לגבות מס ומנת המלך וכרגא וארנונא מישראל חביריהם: אקראי בעלמא · מה שהבהמה נכנסת לשדות של אחרים ורועה, אקראי הוא ואין הרועה מתכוין לכך: יתירא · יותר מן הקצבה: בארץ ישראל · חמירי טפי משום ישוב ארץ ישראל: מגדלין · איתמר · שמגדלין אותם בבתיהם ואפי' הכי בארץ ישראל פסולין מגדלי בהמה דקה דעבידא דמשמטא ורעיא לתוך השדות אבל גסה לא משתמטא ואפשר לנטרה אבל רועה שמרעין בתוך האפר של ישוב אפי' בהמה גסה פסול שנכנסת בשדה של אחרים: ה"נ מסתברא · דרועה בהמה גסה פסול: נאמנין עלי שלשה רועי בקר · מכלל דהני לא קבלינהו עליה לא מהימני: לא, לדינא · דלדינא מודינא דפסולין משום דלא גמירי דינא: דלא שכיחי בישוב · ולא ראו ולא שמעו עסקי דין בין אדם לחבירו, אי קבלינהו עליה לא מצי למיהדר: סתם רועה · דאמרי לא חזיק דעייל בהמותיו בשדות אחרות: סתם גבאי כשר · עד דשמעינן ביה דשקיל יתירתא: כי הוה חזי · אבוה דר' זירא: רבנן · מיושבי העיר: אמר לך עמי בא בחדריך · דלא נחזינהו בך ריש נהרא שהוא שר העיר ורואה שרבים יושבי העיר ושואל ממון הרבה לכל שנה ואם היה מיקל עליהם המס ומרחה את שר העיר לאמר שיושביה מועטין ואין ממי לגבות: נכיס אבא לפום ברא · ישחט את האב לפני הבן כלומר יגבה מהן ממון: מיגנזו · מסתבלין:

תוספות

אי נמי מפני דרכי שלום · תימה למ"ד מפריחי יונים אי"ר אם כן מעיקרא נמי פסולים מפני דרכי שלום וי"ל דהא דאמרי מפני דרכי שלום קאי אלישנא דתקדמיה יונך ליון:

מעיקרא סבור דמי קיהיב · וא"ת וליפסול מדאורייתא דקא עבר אלאו דלא תחמוד? וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא לאו דתחמוד כלל, וא"ת והא אמרינן בפ"ק דבבא מציעא (דף ה:) לא תחמוד בלא דמי משמע להו, משמע לאינשי דווקא הוא דמשתמעי כך אבל הם טועים דלא תחמוד הוא אפי' בדיהיב דמי? וי"ל דמשמע להו דקאמר - ר"ל נמי דכן הוא האמת, ונ"ל דהכא הכי קאמר דמי קא יהבי והיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני, אם כן לא עברי אלאו דלא תחמוד, כיון דחזו דשקלי בעל כרחייהו ולא הוו מפייסין אם יתפייסו, פסלינהו:

מגדלין איתמר · פי' בהמה דקה אסור לגדל אפי' בבית משום ישוב ארץ ישראל דילמא אתי לרעותן בשדות, ובהמה גסה מותר לגדל בבית ולא גזרו בה חכמים משום דצריך לחרישה, ואין יכולין לעמוד בהאי גזירה וא"ת והא מתניתין היא במרובה (ב"ק דף עט: ופ) אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל משמע דווקא דקה אבל גסה מגדלין! וי"ל דאי מהתם הוה אמינא ה"ה גסה ודקה דנקט לאשמועינן חידוש דסיפא דאפי' דקה אינו אסור אלא בארץ ישראל דווקא אבל לא בסוריא דכיבוש יחיד לא הוי כיבוש, קמ"ל:

סתם גבאי כשר · פ"ה והא דהוסיפו הגבאין והמוכסין בדחזו דשקלי יתירתא וקא אתי לאשמועינן דאע"ג שהחזיר הגבאי והמוכס פסול דלא דמי לשאר גזלנים שהחזירו דכשרים, דהאי לא ידע למאן נהדר ועוד כיון דעדיין הם עוסקין בגבאות ובמכס חשודים לחזור לקלקולם:

ומיגנזו בולי עלמא, כי אתי, א"ל ממאן נבעי, כי ניחא נפשיה א"ל שקולו חליסר מעי דציירי לי בסרינאי והדרו ליה לפלניא דשקלתינהו מיניה ולא איצטריכו לי: א"ר שמעון בתחילה היו קוראין אותן אוספי שביעית: מאי קאמר? אמר רב יהודה הכי קאמר בתחלה היו אומרים אוספי שביעית כשרין סוחרין פסולין, משרבו ממציאי מעות לעניים ואולי עניים ואספי להו ומייתו, חזרו לומר אחד זה ואחד זה פסולין. קשו בה בני רחבה האי משרבו האנסים, משרבו התגרין מיבעי ליה? אלא בתחלה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולין, משרבו האנסין ומאי נינהו ארנונא כדמכריז רבי ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא, חזרו לומר אוספין כשרין סוחרין פסולין. ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא, פגע בהו ריש לקיש, איטפיל בהדייהו, אמר איזיל איחזי היכי עבדי עובדא, חזייה להוא גברא דקא כריב, אמר להן כהן וחורש! אמרו לו יכול לומר אגיסטון אני בתוכו, תו חזייה להוא גברא דקא זמר בכרמי, אמר להן כהן וזומר! א"ל יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך, אמר להם הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות. הי אמר להו ברישא: אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא, הא נמי לימרו אגיסטון אני בתוכו, אלא הא אמר ליה ברישא, והדר אמר להו הך; מאי שנא כהן? משום דחשידי אשביעית (דתנן) סאה תרומה שנפלה למאה סאין של שביעית תעלה, פחות מיכן ירקבו, והוינן בה אמאי ירקבו, ימכרנו לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה ואמר רב חייא משמיה דעולא זאת אומרת נחשדו כהנים אשביעית, אמרו טרודא הוא דין כי מטו להתם סליקו לאיגרא שלפוה לדרגא מתותיה, אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל בני אדם החשודין על השביעית כשרין לעבר שנה? הדר אמר לא קשיא לי, מידי דהוה אשלשה רועי בקר ורבנן אחושבינהו סמוך, והדר אמר לא דמי התם הדור אימנו רבנן ועבורה להוא שתא הבא קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין! אמר רבי יוחנן רע עקא, כי אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה קרי לן רועי בקר ולא אמר ליה מר ולא מידי? אמר להו ואי קרי לכו רועי צאן מאי אמינא ליה. מאי קשר רשעים? שבנא הוה דריש בתליסר רבוותא חזקיה הוה דריש בחד סר רבוותא, כי אתא סנחריב וצר עלה דירושלים כתב שבנא פתקא, שדא בגירא: שבנא וסיעתו השלימו, חזקיה וסיעתו לא השלימו שנאמר כי הנה הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על יתר, הוה קא מסתפי חזקיה אמר: דילמא חס ושלום נטיה דעתיה דקוב"ה בתר רובא, ביון דרובא מימסרי אינהו נמי מימסרי, בא נביא ואמר לו לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר כלומר קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין, הלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד, בא נביא ואמר לו מה לך פה ומי לך פה כי חצבת לך פה קבר... הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר אמר רב טלטולא דגברא קשי מדאיתתא ועטך עטה אמר רבי יוסי ברבי חנינא מלמד שפרחה בו צרעת: כתיב הכא ועטך עטה וכתיב התם ועל שפם יעטה צנוף יצנפך צנפה כדור אל ארץ רחבת ידים וגו' תנא הוא ביקש קלון בית אדוניו לפיכך נהפך כבודו לקלון כי הוה נפיק איהו אתא גבריאל אחדיה לדשא באפי משירייתיה אמרו

רש"י

אוספין כשרין. דמאי למיכלינהו קודם זמן הביעור: ואולי עניים אספי להו. בשביל המעות והוו להו סוחרי שביעית ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה (ע"ז דף סב.) והכי משמע מתניתין בתחלה, כלומר מתחלה כשהיו העניים היו קורין אותן אוספי שביעית כשרין והפסולין עכשיו משום סוחרי שביעית היו קורין אותן אוספי שביעית וכשרין, משרבו האנסין חזרו לקרות את האוספין סוחרין ופסולין: ארנונא. מס שגובה המלך מן התבואות כך וכך כורין מן השדה לשנה: פוקו זרעו בשביעית. שביעית בזמן הזה דרבנן דבטלה קדושת הארץ: כריב. חריש: אמר להו. ריש לקיש: כהן וחורש. זה כהן הוא שחורש בשביעית דאמרי' לקמן נחשדו כהנים על השביעית: אגיסטון. שכיר, וקרקע של נכרי הוא וה"נ משום ארנונא שכרו בעל הבית לחרוש: כסח. זומר כרם: עקל. דזורתא וצריכה לבית הבד לקשור את תפוח הזיתים כשעוצרין אותן בקורה: הלב יודע. לבו יודע אם לעקל נתכוין או לעקלקלות: לעקלקלות. לעבור על דת: תעלה. דתרומה בטילה באחד ומאה והשביעית יאכל זר קודם זמן הביעור: ירקבו. משום מאה דהויא ליה מדומע ואסורה לזרים: ימכרו לכהן. דהא שרייה לי' תרומה: בדמי תרומה. כלומר בזול, דתרומה אין דמיה יקרים כחולין לפי שאינה ראויה אלא לכהנים, כלומר ימכרנה בעליהם לכהנים במה שיטול חוץ מדמי התרומה שהוא חייב לתתם לכהן בחנם, דמותר למכור שביעית ע"מ לאכול היא ודמיה קודם הביעור: נחשדו כהנים. להשהות שביעית אחר זמן הביעור דמורו בה היתירא משום דאישתרו תרומה וקדשי קדשים לגבייהו והשביעית נמי קדושת הארץ היא: אמרי. ר' חייא בר זרנוקי ור' שמעון עליה דריש לקיש: פרודא הוא דין. קנתרן הוא זה ומטריח בדבריו: כי מטו להתם. לעלייה שמעברין בה שנה כדאמרינן בפ"ק (דף יח.): החשודין על השביעית. שנעשו סניגורין לרשעים: שלשה רועי בקר. בפרק כהן גדול (לעיל דף יח:): קשר רשעים הוא. והיאך אנו סומכין על מנין זה לעשות כדבריהם ואפילו אי הן עושין עבור כדין וגדת אין השנה מתעברת על ידיהן דבעינן (א) ב"ד גמורין וזה (חיטו) (מנין): לא מידי. שאתה קורא אותן רשעים: שבנא. ממונה על ביתו של חזקיהו מלך יהודה: השלימו. לעובדך: ידרכון קשת כוננו חצם וגו'. על שם שע"י החץ הוא מבקש להמית את אדוניו בלשון הרע הכתוב שם: לא תאמרון קשר. אל תחשוב בדעתך חזקיהו שיהא מנויו של שבנא מנין ליחשב רוב: בקברי בית דוד. שהיה מתגאה למרוד במלכות וליקבר במותו בקבורת המלכים: לנוף יצנפך צנפה כדור. סבב יסבבוך חיילות כדור כשורה להגלותך אל ארץ רחבת ידים סיפיה דקרא שמה תמות ושם מרכבות כבודך קלון בית אדוניך: כי סוס. שבנא נפיק עם סיעתו לצאת מירושלים ולהשלים עם סנחריב

תוספות

משרבו האנסין ומאי נינהו ארנונא. וא"ת ומשום ארנונא התירו לחרוש ולזרוע דהויא איסורא מדאורייתא? וי"ל דמיירי בשביעית בזמן הזה דרבנן אי נמי י"ל דפקוח נפש הוא שנוטל להם המלך מס ואין להם מה יפרעו ומתים בתפיסת המלך, והכי איתמר בירושלמי משום חיי נפש:

לעבר השנה בעסיא. וא"ת היאך היו מעברין בעסיא הא עסיא חוצה לארץ היא כדאמרינן פ' חזקת הבתים (ב"ב דף נו ושם) עסיא ואספמיא וכו' וי"ל דלעבר ר"ל לחשוב והכי משמע מדקאמר כהן וחריש משמע שבשביעית היתה ואין מעברין השנה בשביעית כדאמרי' (לעיל דף יב.):

אגיסטון אני בתוכה. פ"ה לשון ראשון שכיר אני בתוכה וקרקע של נכרי הוא ולא נהירא דאמרינן בגיטין (דף מב: ושם) אין עודרין עם הנכרי בשביעית ע"כ נראה כפירוש אחר שפירש הקונטרס משום ארנונא:

לעקל בית הבד אני צריך. וקשה דמ"מ מה בכך מ"מ הוא משביח הכרם דהכי אמרינן פרק כלל גדול (שבת דף עג: ושם) האומר וצריך לעצים חייב שתים משום קוצר ומשום נוטע הכא נמי לחייב משום עבודת נוטע? וי"ל דעביד ליה בתותו ענין דלאי קשה ליה דליכא לחייבו משום נוטע כדאמרינן גבי שבת דשאני גבי שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא מתעבדא מחשבתו אבל גבי שביעית אין לאסור רק היכא דמשביח הקרקע אבל הכא קשיא ליה וכה"ג שרי כדאיתא פרק המוכר את הספינה (ב"ב דף פ:):

ימכרו לכהנים בדמי תרומה. וא"ת והא אסור לעשות סחורה בפירות שביעית כדאמרינן במסכת ע"ז (דף סב:) לאכלה ולא לסחורה וי"ל דסחורה היינו כשמוכרה בשוק כעין חנות דדמי לסחורה אבל פעם א' כעין אקראי בעלמא ליכא משום סחורה:

כדור אל ארץ רחבת ידים. פ"ה כדור כשורה יסובבוהו חיילות פי"א כנר שהוא גולה ל' דירה כמו מדור באהלי רשע (תהלים פד) ל"א ככדור פלוט"ה בלע"ז כמו הכדור והאגוס (לקמן דף סה:) ותע"ג דלא כתיב ככדור מ"מ אשכחן כי האי דרשה דכתיב (קהלת יב) דברי חכמים כדרבונות ודרשינן (ירושלמי סנהדרין פ"י) ככדור של בנות שזורקין זו ליד חבירתה כך אדם מוסר דברי תורה לחבירו ולתלמידו זה לזה ומתפקחין זה מזה ולא כתיב ככדרבונות*):

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"א מה' שמיטין הלכה יא:

לד ב ג מיי' שם פ"א הלכה יח:

רבינו חננאל

נ ב א י ן אלא בזמן שהמלכות משילה מס כך וכך לגבותו מן היהודים מכל אחד ואחד לפי ממונו וכיון דחזי רבנן הני מוכסין שמעריכין העם ונושאים פנים למקצתן ומקילין עליהן ומכבידין על מקצתן יותר מן הראוי נמצא גוזלין לפיכך פסלינהו רבנן: אמר רבא ורועה שאמרו חכמים כי הן פסולין בין רועה בהמה דקה בין רועה בהמה גסה מסתברא הכי כדרבא מדתנן נאמנין עלי ג' רועי בקר מכלל דאלו לא אמר נאמנין עלי רועה בהמה גסה נמי פסולין הן לעדות ודחינן לדינא הן פסולין אבל לא לעדות מדקתני ג' דאי לעדות ג' למה לי ואקשינן אלא מאי לדינא אמאי רועי בקר כל בי תלתא דלא גמירי דינא פסולי ושנינן איצא לאשמעינן אפי' תני דלא שכיחי ביישוב אי קבלינהו עליה אינו יכול לחזור בו אמר רב יהודה סתם רועה כו' כלומר אע"פ שלא ראוהו נוטל משדות אחרים ומשליך לפני בהמתו פסול. אבל סתם גבאי כשר עד שיראו אותו גובה יותר ממאי דחזי ליה: אבוה דר' זירא סתם גבאי הוה י"ג שנין כי הוה אתי ריש נהרא למתא הוה אמר לרבנן לך עמי בא בחדריך וגו' כי קא ניחא נפשיה אמר י"ג מעי דציירן לי בסדינאי אהדרינהו לפלוני דשקלתינהו מיניה ולא אצטריכו לי: אמר ר"ש בתחלה היו קורין אותן את אוספי שביעית סוחרי שביעית והיו אומרים אוספין כשרין סוחרין פסולין משרבו ממצי מעות לעניים ועניים אספי ומייתי להו בתי מעות אמרו אחד זה ואחד זה פסולין משרבו האנסין ומאן נינהו עובדי כוכבים והובעין ארנונא מינייהו התירו להן לאסוף ולפרוע להן כדר' ינאי דמכריז זרעו בשביעית משום ארנונא חזרו לומר אוספין כשרין וסוחרין פסולין. ר' חייא בר זרנוקי ור' יהושע בן יהוצדק הוו אזלי לעבר שנה באסיא בשביעית פגע בהו ריש לקיש אזל בהדייהו חזיוה להוא גברא דכריב בשביעית אמר להו כהן וחורש. כלומר כמרוצה אני שזה התורש בשביעית כהן הוא כי הכהנים הם חשודים על השביעית א"ל יכול לומר אגיסטון אני בתוכה כלומר יכול הוא שיאמר שדה זו שלו היא ואני אריס בתוכה חזו גברא אחרינא דהוה כסח א"ל כהן וזומר אמרו לו יכול לומר איני זומר שהיא עבודת האילן אלא זמורות לעקל בית הבד אני צריך לקשור לפיכך אני חותך אלו הזמורות ודתנן סאת תרומה שנפלה למאה סאה שביעית העלה פחות

מסורת הש"ס

[נ"ל דתניא] [תוספ' תרומות פ"ו]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קשר וכו' דבעינן ב"ד גמורין וזה אינו מן המנין: הס"ד:

גליון הש"ס

נמ' א"ל ואי קרי לכו רועי צאן. עיין פ"ק דף ע"ח תוס' ד"ה דהריי:

*) [ועי' תוס' סוכה לו. ד"ה אתרוג ותוס' חולין כה. ד"ה כודרת]

ירקבו וספני מה אין מוכרין אותה לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה ואמרינן ואת אומרת נחשדו הכהנים על השביעית כי מטו לאסיא סליקו לאיגרא שלפוה לדרגא מתותיה אמרו פרודא הוא דין. [illegible]

אמרו ליה משירייתך היכא? אמר הדרו בי, אמרו ליה אם כן אחוכי קא מחייכת בן נקבוהו בעקביו ותלאוהו בזנבי סוסיהם והיו מגררין אותו על הקוצים ועל הברקנין, אמר רבי אלעזר שבנא בעל הנאה היה: כתיב הכא לך בא אל הסוכן הזה וכתיב התם ותהי לו סוכנת (ואומר). כי השתות יהרסון צדיק מה פעל רב יהודה ורב עינא חד אמר אילו חזקיה וסיעתו נהרסים צדיק מה פעל וחד אמר אילו בית המקדש יהרס צדיק מה פעל ועולא אמר אילו מחשבותיו של אותו רשע אינן נהרסות צדיק מה פעל, בשלמא למאן דאמר אילו מחשבותיו של אותו רשע היינו דכתיב כי השתות יהרסון ולמ"ד בית המקדש נמי דתנן אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה היתה נקראת אלא למ"ד חזקיה וסיעתו, היכא אשכחן צדיקי דאיקרו שתות? דכתיב כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל ואיבעית אימא מהכא הפליא עצה הגדיל תושיה. א"ר חנן למה נקרא שמה תושיה? מפני שהיא מתשת כחו של אדם דבר אחר תושיה שניתנה בחשאי מפני השטן דבר אחר תושיה דברים של תוהו שהעולם משותת עליהם. אמר עולא מחשבה מועלת אפילו לד"ת שנאמר מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה אמר רבה אם עסוקין לשמה אינה מועלת שנאמר רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום עצה שיש בה דבר ה' היא תקום לעולם: אמר ר' יהודה אימתי: א"ר אבהו א"ר אלעזר הלכה כרבי יהודה, וא"ר אבהו אמר רבי אלעזר כולן צריכין הכרזה בבית דין; רועה: פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה, בשלמא למ"ד לא בעי הכרזה היינו דאמר רב יהודה אמר רב סתם רועה פסול, אלא למ"ד בעי הכרזה מאי סתם רועה פסול? דבסתמא מכרזינן עליה, ההיא מתנה דהוו חתימי עלה תרין גזלנין, סבר רב פפא בר שמואל לאכשורה דהא לא אכרזינן עלייהו, אמר ליה רבא: נהי דבעינן הכרזה בגזלן דרבנן, בגזלן דאורייתא מי בעינן הכרזה: סימן דב"ר ועריו"ת גנ"ב: אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לעדות הני מילי בפרהסיא אבל בצינעה לא, ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאפשר ליה לאיתזוני בצינעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא אבל לא אפשר ליה, חיותיה הוא. אמר רב נחמן החשוד על העריות כשר לעדות, אמר רב ששת עני מרי ארבעין בכתפיה וכשר? אמר רבא ומודה רב נחמן לענין עדות אשה שהוא פסול, אמר רבינא ואיתימא רב פפא לא אמרן אלא לאפוקה, אבל לעיולה לית לן בה, פשיטא מהו דתימא הא עדיפא ליה דכתיב מים גנובים ימתקו וגו' קמ"ל דכמה דקיימא הכי שכיחא ליה, ואמר רב נחמן גנב ניסן, וגנב תשרי לא שמיה גנב הני מילי באריסא ודבר מועט ובדבר שנגמרה מלאכתו, איכריה דרב זביד חד גנב קבא דשערי ופסליה וחד גנב קיבורא דאהיני ופסליה, הנהו קבוראי דקבור נפשא ביום טוב ראשון של עצרת, שמתינהו רב פפא ופסלינהו לעדות ואכשרינהו רב הונא בריה דרב יהושע, אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו? סברי מצוה קא עבדי, והא קא משמתינא להו? סברי כפרה קא עבדי לן רבנן: איתמר

עד

משרייתך היכא. שכתבת לנו שבנא וסיעתו השלימו: **הדרו בי.** חזרו ממה שהבטיחוני: **כעל סנאה.** כמשמעו וי"א מגבב זנור: **סוכנת.** מחממתו, וחבירו ובוקע עצים יסכן בם (קהלת י): **(ואומר) כי השתות יהרסון וגו'.** בתריה דכי הנה הרשעים ידרכון קשת כתיב: **צדיק מה פעל.** הקב"ה מה שכר שהוא משלם ולקמן מפרש מאי משמע שתות לשון סיעת צדיקים: **אילו בית המקדש הרב.** ע"י סנחריב בעלתו של שבנא צדיק מה פעל היה נפלאותיו של הקב"ה: **אילו מחשבות של שבנא הרשע אין נהרסות.** והכי משמע קרא כי השתות יהרסון מחשבותיו של אותו רשע הכתוב למעלה כי הנה הרשעים ידרכון קשת ולשון שתות מחשבות שהוא משית בקירות לבו יהרסון ראויות הן ליהרם, שאם לא כן צדיק מה פעל מה פעלו של חזקיהו והיכא שכרו, כי השתות לשון ולא שת לבו גם לזאת (שמות ז): **אבן היתה שם.** תחת הארון: **ושתיה היתה נקראת.** שממנה נשתת עולם שנאמר (תהלים נ) דיבר ויקרא ארץ ואומר מציון מכלל יופי וגו' במסכת יומא (דף נד:) אומר עולם מציון נברא: **תושיה.** על שם שהעולם משותת על התורה ולעמידה נקראת תושיה: **מפני השטן.** שהוא מקטרג ואמר תסתפק לעליונים ולא ימסרו הלוחות ביד משה: **דברים של תוהו.** דיבור וקרייה בעלמא וכל דיבור אין בו גשישה ממש כתוהו הזה ואעפ"כ עולם משותת עליהם ונוטריקון הוא תו"ה שיה משותת: **מחשבה.** דאגת הלב על מזונותיו של אדם: **מועלת.** מביאה לשכח למודו: **מפר מחשבות ערומים.** נותן להם מזונות ומבטל מחשבות מלבם שלא היו מניחין אותן לעשות תושיה. נ"א מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה, כך וכך תעלה בידי, מועלת להשבית הדבר שאין מחשבתו מתקיימת אפילו לדבר תורה כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא: **מפר מחשבות ערומים.** שאין מחשבותיו עולה בידו ואפילו לתושיה: **שכרוז בב"ד.** ואינן נפסלין לעדות עד שיכריזו בב"ד להודיע פסולן: **לא בעי הכרזה.** שעבירה שלו מפורסמת לכל: **דבסתמא מכרזינן עליה.** אע"פ שלא באו עדים שהכניס עדרו לשדה אחר: **גזלן דרבנן.** הנך דמתני': **גזלן דאורייתא.** החוטף ממש כגון בניהו בן יהוידע דכתיב (שמואל ב כג) ויגזול את החנית מיד המצרי הכי מפרש במרובה (ב"ק דף עט:): **אוכלי דבר אחר.** מקבלי צדקה מן הנכרים דהוי חילול השם מחמת ממון והוה ליה כרשע דחמס: **כשר לעדות.** דבעינן רשע דחמס כדכתיב (שמות כג) אל תשת וגו' עד חמס: **עני מרי.** ענני אדוני: **ארבעין בכתפיה.** חייב מלקות הוא אע"פ שאין שם התראה דאמר מר (קדושין דף פא) מלקין על לא טובה השמועה שנאמר אל בני כי לא טובה השמועה: **וכשר.** בתמיה: **לאפוקה.** לומר מת בעלה או גירשה דניחא ליה לשוויה פנויה דתיהוי שכיחא ליה: **לעיולה.** לומר פלוני קידשה: **הא עדיפא ליה.** דתיהוי אסורה עליה ולא תיהוי שכיחא ליה: **דכתיב מים גנובים ימתקו.** ושקורי משקר: **ניסן.** זמן קציר תשרי זמן בציר ואסיף: **לא שמיה גנב.** כדמפרש ואזיל: **באריסא.** דטרח בה ומורה היתירא ליטול דבר מועט יותר על חלקו מפני טרחו: **ודבר שנגמרה מלאכתו.** דמשוי נפשיה כפועל ונוטל ואוכל: **לאו היינו אריס** ואינו חולק בפירות: **קיבורא דאהיני.** כמין אשכול יש תמרים הרבה בענף אחד: **ופסלינהו לעדות.** דמשום שכר ממון עוברים על דת והוו להו כרשע דחמס: **ולא משמתינן להו.** על הראשונה: **סברי.** האי דשמתינן משום כפרה הוא על שעברו ולא משום דנהדר בן אלא מותר לחלל יום טוב בשביל המצוה ...

מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה. פירש ריב"א דאגת לב האדם על מזונותיו מביאה לשכח ממנו כל שאר מחשבות אף מחשבת דברי תורה שנאמר מפר מחשבות ערומים וגו' וקאי אנותן מטר על פני ארץ וגו' י"מ מועלת משקרת ולא אצלח כלומר אם אדם חושב הן להעשיר הן גם לדברי תורה לא יספיק אלא כשעשה לשמה כדמסיק:

הלכה כרבי יהודה. דמכשיר בשיש לו אומנות בלא הוא וכן הלכה דמשחק בקוביא לאו אסמכתא היא ודוקא כשמעות שניהם על הדף שקורין אישקבי"ר בלע"ז שהמקום קנוי למי שהרויח לקנות המעות אבל אותם המשחקים באמנה אפילו הקנו זה לזה לא קנה דאסמכתא גמורה היא ואין קנין מועיל בה:

אוכלי דבר אחר פסולין להעיד. ליכא לפרושי אוכלי דבר אחר דהיינו אוכלי חזיר דאי באוכלי חזיר היכי מפליג בין ליגנא לפרהסיא וכי גרע מאוכל נבלות לתיאבון דאמרינן לקמן (דף כז.) דפסול לעדות בכל ענין אלא נראה כפי' הקונטרס דהיינו מקבלי צדקה מן הנכרים:

החשוד על העריות כשר לעדות. תימה מאי שנא מאוכל נבלות לתיאבון ומפלוני רבעני לרצוני דפסולין לעדות וי"ל דמיירי (א) הכא בחשוד בעלמא בלא עדים דאין כאן כי אם שמועה ומ"מ הא דאמרינן ארבעים בכתפיה ניחא כדאמרינן מלקין על לא טובה השמועה אי נמי הכא משום דילדו תוקפו ולא דמי לנבלה וגם לרביעה דליכא ילדו תוקפו כל כך כמו בערוה:

רבה

מסורת הש"ס | עין משפט נר מצוה

עד זומם* : **אביי אמר למפרע הוא נפסל ורבא אמר מיכן ולהבא הוא נפסל** אביי אמר למפרע הוא נפסל מעידנא דאסהיד רשע הוא והתורה אמרה °אל תשת ידך עם רשע, אל תשת רשע עד. רבא אמר מיכן ולהבא הוא נפסל - עד זומם חידוש הוא: מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך. איכא דאמרי רבא נמי כאביי סבירא ליה, ומאי טעם קאמר מכאן ולהבא? משום פסידא דלקוחות, מאי בינייהו? איכא בינייהו דאסהידו בי תרי בחד אי נמי דפסלינהו בגזלנותא, ואמר ר' ירמיה מדיפתי: עבד רב פפי עובדא כוותיה דרבא, מר בר רב אשי אמר הלכתא כותיה דאביי *והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם: מומר אוכל נבילות: לתיאבון דברי הכל פסול, להכעיס - אביי אמר פסול רבא אמר כשר אביי אמר פסול דהוה ליה רשע ורחמנא אמר אל תשת רשע עד ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן. מיתיבי אל תשת רשע עד, אל תשת חמס עד אלו גזלנין ומועלין בשבועות, מאי לאו אחד שבועת שוא ואחד שבועת ממון? לא, אידי ואידי שבועת ממון ומאי שבועות שבועות דעלמא, מיתיבי אל תשת רשע עד, אל תשת חמס עד אלו גזלנין ומלוי רביות תיובתא דאביי, תיובתא. נימא כתנאי *עד זומם פסול לכל התורה כולה דברי רבי מאיר ר' יוסי אומר בד"א שהוזם בדיני נפשות אבל הוזם בדיני ממונות כשר לדיני נפשות נימא אביי כר"מ ורבא כר' יוסי: אביי כר"מ דאמר אמרינן מקולא לחומרא ורבא דאמר כרבי יוסי דאמר מחומרא לקולא אמרינן, מקולא לחומרא לא אמרינן? לא, אליבא דר' יוסי כ"ע לא פליגי, כי פליגי אליבא דר"מ: אביי כר"מ ורבא עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא גבי עד זומם דממון דרע לשמים ורע לבריות, אבל הכא דרע לשמים ואין רע לבריות, לא, והלכתא כוותיה דאביי, והא איתותב? ההיא רבי יוסי היא, ותיהוי נמי ר' יוסי *ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי, שאני התם דסתם לן תנא כרבי מאיר, והיכא סתם לן? כי הא דבר חמא קטל נפשא, אמר ליה ריש גלותא לרב אבא בר יעקב, פוק עיין בה אי ודאי קטל ליכהיוהו לעיניה, אתו תרי סהדי אסהידו ביה דודאי קטל, אזל איהו אייתי תרי סהדי אסהידו ביה בחד מהנך: חד אמר קמאי דידי גנב קבא דחושלא וחד אמר קמאי דידי גנב קתא

רש"י

עד זומם . העיד בניסן והוזם בתשרי על עדות זו : **למפרע** . כל עדיות שהעיד מניסן ואילך פסולין שהרי משהעיד עדות זו הוא רשע : **מיכן ולהבא** . משהוזם : **חידוש הוא** . שנפסלין שנים בשביל שנים שאומרים עמנו הייתם דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, אלא גזירת הכתוב הוא הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך משעה שהוזם : **פסידא דלקוחות** . שלקחו שדות על פיו וחתם בשטרא מניסן עד תשרי ועדיין לא היה ידוע שהוא פסול : **מאי בינייהו** . בין הני תרי טעמי דרבא : **תרי בחד** . תרי כיתות שהעידו בכת זו - שנים אמרו לכל אחד עמנו הייתם במקום פלוני חידוש ליכא פסידא דלקוחות איכא : **א"נ דפסלינהו**. להני תרי : **בגזלנותא** . שהעידו שגזלנין הם על גזילה שגזלו בניסן חידוש ליכא דהא מילתא אחריני קמסהדי אבל פסידא דלקוחות איכא : **יע"ל קג"ם**. יאוש שלא מדעת באלו מציאות (ב"מ ד' כא:) עד זומם הכא לחי העומד מאליו בפ"ק דעירובין (ד' טו·) קידושין שלא נמסרו לביאה בהאיש מקדש (קדושין ד' נא·) גילוי דעת בגיטין בהשולח גט (גיטין ד' לד·) מומר אוכל נבילות להכעיס לקמן : **ה"ג מומר אוכל נבילות לתיאבון דברי הכל פסול**.
דכיון דמשום ממון קעביד דהא שכיחא בזול טפי מדהיתרא, הוה ליה כרשע דחמס ופסול לעדות : **שבועת שוא**. על העמוד של אבן שהוא של אבן, שבועת שקר על העמוד של אבן שהוא של זהב אע"ג דלאו רשע דחמס הוא : **ומלוי רבית**. הני אין אבל אוכל נבילות להכעיס לא ומיהו לתיאבון כגזלנין ומלוי ריבית דמו דמשום ממון קעביד הלכך חשוד למישקל שוחדא ולאסהודי שקרא : **בדיני נפשות** . שכיון שאחשד לחמור הוחשד לקל : **אביי כר' מאיר**. דהיינו נמי מקולא לחומרא דאוכל נבילות - רע לשמים ואינו רע לבריות אבל מעיד שקר בממון - רע לשמים ורע לבריות שהרי מפסידן בעדותו וקא פסיל ליה אביי משום נבילות לעדות ממון : **אליבא דרבי יוסי דכ"ע לא פליגי** . כלומר אביי ודאי לאו כרבי יוסי מצי לאוקומא למילתיה דכיון דאמר רבי יוסי (ג)ממון לנפשות לא מיפסל ואף על גב דממון הוי רע לשמים ורע לבריות וכל שכן דנבילה לממון לא מפסיל, ולאביי על כרחיה תנאי היא : **כי פליגי אליבא דר' מאיר**. כלומר לרבא לא תוקמא כתנאי דרבא אפילו אליבא דר"מ אמר למילתיה(ג) : **כמאי** . דקתני אלו הגזלנין ומלוי ריבית דמשמע אבל אוכלי נבילות כשרין : **ר' יוסי היא** . דאמר מקולא לחמירא לא, ויחידאה הוא : **לכהיוהו לעיניה** . *ינקרו את עיניו דבטלו מיתות ב"ד והאי קנסא קא עבדינן ביה דב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה וי"א יטלו ממונו ויתנו ליורשין ויש אומרים שמתא, ורלאשון עיקר : **חושלא** . שעורין קלופין : **קתא**

תוספות

רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל . תימה הא דאמר בפ' חזקת הבתים (ב"ב ד' לא· ושם) זה אומר של אבותי ואכלתיה שני חזקה וזה אומר ט' האי אייתי סהדי דאבהתיה היא ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה וקאמר התם אוקי חזקה בהדי חזקה ואוקי ארעא בחזקת אבהתא ואמר רבא עדות מוכחשת היא והשתא מאי נפקא לן מינה כיון דאמר רבא מכאן ולהבא הוא נפסל הכ"נ היה לו לומר למאי דאיתכחוש איתכחוש אבל לעדות של אבהתא שהיה קודם שהוכחשו לא והכ"נ גבי הזמה קאמר רבא גבי טביחה ומכירה דהוזמו על הטביחה ולא על הגניבה למאי דאיתזום איתזום בהכחשה לא כ"ש וכ"ת דהתם מיירי שתוך כדי דבור הוכחשו והא מוכח אותה שמעתין דפרק מרובה (ב"ק דף עב: ושם) גבי טביחה ומכירה דאפילו תוך כדי דבור לא מיפסלי למפרע אליבא דרבא וי"ל כיון שאותם שתי עדיות בקרקע אחת הוי כעדות אחת כדמפליג התם אבל הכא אף על פי שהוחזקו שקרנין על הטביחה על הגניבה לא הוחזקו :
אין לך בו אלא חידושו · משמע דהחידוש הוי ממה שאני פוסל את הראשונים תימה דהתם (ב"ב דף לא:) קאמר לימא רבא דאמר כרב חסדא דאמר בהדי סהדי שקרי למה לי ומפכלי שתי העדות אפי' בהוכחשו בעלמא דמכחשי להדדי תרוייהו פסולי ואם כן מאי חידוש הוא גבי הזמה אי פסלינן עדים הראשונים ויש לומר דלמאי דבעי למימר התם מעיקרא דרבא כבירא ליה דרב חסדא הייתי לישנא דפסידא דלקוחות וי"מ דהא דקאמר הכא חידוש לאו אפסולא דקמאי קאי אלא אהכשירא דבתראי כלומר היה לנו לפוסלן כל שתי כיתות וכיון דאיכא חידוש לא ילפינן אף לגבי הפסול לפוסלן כלל הראשונים למפרע וכי האי גוונא אמרינן פרק *גיד הנשה (חולין דף צח· ושם) דלא ילפינן דטעם כעיקר מבשר בחלב משום דאיכא בו חידוש בההיתרו דהא אי תרו ליה בחלבא כולי יומא שרי °ובבישול חדא שעה אסור* :
דאסהידו בי תרי בחד ותרי בחד · וקשה לר"ת חדא דמאי קאמר דאסהידו בי תרי בחד ותרי בחד ומשום הכי ליכא חידוש הא תרי כמאה ועוד דמאי קאמר דפסלינהו בגזלנותא הא לא הוי מעין פלוגתייהו כלל דפליגי בהזמה ולא שייך איכא בינייהו אלא מעין פלוגתייהו ועוד דעדים זוממין מבעי ליה לעיל למימר כיון דאמרת תרי בחד ותרי בחד ואמאי נקט עד זומם ונראה לר"ת דגרסינן דאסהידו תרי [בחד] ותו לא שלא הוזם כי אם האחד והשתא ניחא דלהכי נקיט לעיל עד זומם לשון יחיד וניחא נמי הא דמהני תרי המוזמים טפי מההוא חד ולאו חידוש הוא וגרסינן נמי*) דפסליה בגזלנותא פירוש דאחד נפסל בגזלנותא והשני הוזם והשתא הוה מעין פלוגתייהו קא: **מאי** שבועות שבועות דעלמא · תימה ליתיב אביי לרבא מפרק כל הנשבעין (שבועות דף מז·:) דתנן ושכנגדו חשוד על השבועה נשבע ונוטל וקא בעי למימר דאפי' שבועת שוא אלמא לא בעינן רשע דחמס מגו דחשוד אשבועת שוא דרע לשמים חשוד נמי אשבועת ממון דרע לשמים הוי רע לבריות וי"ל דלא דמי דהתם מן השבועה הוא רע לשמים ועכשיו שכופר ממון לחבירו הוה ליה נמי רע לבריות הלכך מירתת שבועה לא יודה דכבר רע לשמים הוא ובהאי שבועה נמי ליכא כ"א רע לשמים כדפרישית אבל הכא גבי עדות אע"ג דהוא רע לשמים משום שבועת שוא לא יעיד עדות שקר להיות רע לבריות [וע"ע תוס' שבועות מו: ד"ה ואפילו] :

*) [נ"ל ופסליה] וחלו

רבינו חננאל

ואמר מעמא מאי משום דסברי מצוה קא עבדינן האי דשתינהו להו כי היכי דליהוי להו כפרה ...

[illegible]

קתא *דבורטיא, א"ל מאי דעתיך, כר' מאיר, רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ורבי יוסי האמר הוזם בדיני ממונות כשר לדיני נפשות, אמר ליה רב פפי הני מילי היכא דלא סתם לן תנא כרבי מאיר הכא סתם לן תנא כרבי מאיר, ממאי, אילימא מהא דתנן *כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות מני אילימא רבי יוסי היא הא איכא עד זומם דממון דכשר לדיני נפשות ופסול לדיני ממונות, אלא לאו רבי מאיר היא, ממאי, דילמא בפסולי יוחסין קאי דאי לא תימא הכי סיפא דקתני יש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות אמאי אינו ראוי, דאיתזם בדיני נפשות, ראוי לדון דיני ממונות, והא דברי הכל פסול הוא! אלא בפסול יוחסין קאי ה"נ בפסול יוחסין קאי, אלא הכא קא סתם לן תנא דתנן *אלו הן הפסולים: המשחק בקוביא ומלוי ברבית *ומפריחי יונים וסוחרי שביעית והעבדים זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אין כשרין לה מני אילימא רבי יוסי והאיכא עדות בדיני נפשות שאין האשה כשרה לה והן כשרין לה, אלא לאו רבי מאיר היא, קם בר חמא נשקיה אכרעיה וקבליה לכרגיה דכולי שניה: **מתני'** ואלו הן הקרובין *אחיו, ואחי אביו, ואחי אמו, ובעל אחותו, ובעל אחות אביו, ובעל אחות אמו, ובעל אמו, וחמיו, וגיסו. הן ובניהן וחתניהן והורגו לבדו, א"ר יוסי זו משנת רבי עקיבא אבל משנה ראשונה דודו, ובן דודו, וכל הראוי ליורשו, וכל הקרוב לו באותה שעה, היה קרוב ונתרחק ה"ז כשר רבי יהודה אומר אפילו מתה בתו *ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב. האוהב והשונא: אוהב זה שושבינו שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה, א"ל לא נחשדו ישראל על כך: **גמ'** מנהני מילי דת"ר לא יומתו אבות על בנים מה ת"ל-אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים, ובנים בעון אבות הרי כבר נאמר איש בחטאו יומתו אלא לא יומתו אבות על בנים-*בעדות בנים ובנים לא יומתו על אבות-בעדות אבות *ובנים בעון אבות לא והכתיב פוקד עון אבות על בנים? התם *כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן כדתניא ואף בעונות אבותם אתם ימקו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, אתה אומר כשאוחזין או אינו אלא כשאין אוחזין? כשהוא אומר איש בחטאו יומתו הרי *כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן ולא והכתיב וכשלו איש באחיו *איש בעון אחיו- מלמד שכולן ערבים זה בזה? התם שהיה בידם למחות ולא מיחו. אשכחן

קתא דבורטיא · בית יד של רומח: **כר' מאיר** · דכיון דחשידי אממון חשידי אעדות נפשות: **כל הראוי לדון כו'** · ומוקמא לה בחשודין: **אלא לאו רבי מאיר** · דאמר כיון שהוחשד לממון פסול לעדות נפשות הלכך לא משכחת לה כשר לנפשות דליהוי פסול לממון: **בפסול יוחסין** · דלנפשות, בית דין מיוחסין בעינן כדתני רב יוסף (לקמן דף לו:) כשם שבית דין מנוקים בצדק שנאמר בצדק תשפוט כך ב"ד מנוקין מכל מום שנאמר כולך יפה רעיתי ומום אין בך: **דאי לא תימא הכי** · דגבי יוחסין קאי אלא בחשודין אוקמת ליה: **ראוי לדון דיני ממונות** · בתמיה והא דברי הכל פסול הוא: **אלא בפסול יוחסין קאי** · כגון גר וממזר דכשרין לדון דיני ממונות ופסולין לדון דיני נפשות: **ונשקיה לכרעיה דרב פפי** · שהיפך בזכותו: **וקבליה לכרגיה דכוליה שניה** · להגיע כל ימיו ממנת המלך: **מתני' אחיו ואחי אביו ואחי אמו** · הן ובניהן ילפינן מקראי בגמרא: **בעל אחותו** · כאחיו הוא דילפינן בעל כאשתו ובנו דהוה ליה בן אחותו כבן אחיו וילפינן בגמרא קרובי האם כקרובי האב: **בעל אחות אביו** · כאחי אביו: **בעל אחות אמו** · כאחי אמו: ובעל אמו גרסי' בהדייהו: **וגיסו** · בעל אחות אשתו: **והורגו** · בן אשתו: **לבדו** · ולא בנו וחתנו ואי קשיא לך כיון דתנא בעל אמו פסול לו ממילא ידענא דהוא נמי פסול לבעל אמו למה לי למיתני חורגו אי משום דאתא לאשמעינן לבדו לישתוק מיניה וכל כמה דלא תני ליה מכללא דבעל אמו לא משתמע אלא הוא לבדו לא תיקשי דכל הנך דמשתמע מכללא מיתני במתניתין בהדיא כגון אחי פסול לי ואני לו דהא נמי אחיו ובנו פסול לי ואני לו דהא אחי אביו ובמתני' תני לה אחי אבי פסול לי ואני לו שאני בן אחיו והא תנא ליה אחיו ובנו בן אחי אבי פסול לי ואני לו שאני בן אחי אביו אחי אמי פסול לי ואני לו שאני בן אחותו ותנן במתניתין בעל אחותו הוא ובנו דהיינו בן אחותו *בן אחות אמי פסול לי ואני לו שאני בן אחות *אמו ותנן במתני' בעל אחות אביו ובנו דהיינו בן אחות אביו בעל אחותי פסול לי ואני לו שאני בן חמיו ותנן במתני' חמיו ובנו וכן כולהו כי מעיינת להו משכחת להו בהדיא בר מבן אחי אשתו דמפיק מכלל בעל אחות אביו וחתנו דמפיק מכלל דחמיו דלא מיתניא בהדיא: **וכל הראוי ליורשו** · דהיינו קרובי האב אבל קרובי האם כגון אחי אמו כשר לו שהרי אינו ראוי ליורשו דתנן (ב"ב דף קח.) אחי האם מנחילין ולא נוחלין אבל הוא פסול לאחי אמו שהרי מעיד זה ראוי ליורשו וגיסו נמי כשר להעיד לו שאינו ראוי ליורשו: **באותה שעה** · שהוא בא להעיד או שראה העדות: **היה קרוב** · כגון חתנו שראוי ליורשו: **ונתרחק** · שמתה אשתו קודם שראה עדות זו: **שושבינו** · פסול לו בימי חופתו: **לא נחשדו ישראל על כך** · להעיד שקר משום איבה ואהבה ודווקא בעדות פליגי אבל בדין מודו ליה רבנן דפסול לו לדון דכיון דסני ליה ולא מצי להפוכי בזכותיה: **גמ' לא יומתו** · שני אבות בעדות בניהם, ועל כרחיך הני שני אבות באחין קא מישתעי שהן קרובין מן הכל דהא אב ובנו לא מצי למימר דהא כן לא הוה קרי להו "אבות" דחד אב וחד בן סגי ולקמן מפרש כוליה מיניה: **כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם** · ונפרעין מהן עונותיהן ועון אבותיהם: **איש באחיו** · איש בשביל אחיו: אשכחן

ואלו הן הקרובין וכו' ובניהם וחתניהם · ובניהם וחתניהם לא קאי רק אהנך קרובים דמפרש במתני' בהדיא כגון אחי אביו ואמו אבל אהנך דנפקי מכללא לא קאי כגון בניו וחתניו דידיה אינם פסולים להנך אי לאו הוו בכלל הנך קרובים דמפרש ותדע דהא בנו כשר הוא לאחי אביו לתנא דמתני' דהא הוי שלישי בראשון כדאיתא בגמרא (דף כח.) והקשה בקונטרס אמאי תנא חורגו הא נפיק מבעל אמו ואי לאשמועינן לבדו הא נמי פשיטא כדפ"ל דבניהם וחתניהם לא קאי אהנך דנפקו מכללא ותירץ דאין התנא חושש בזה דהכתי איכא *שם קרובים דאתו מכללא ואפ"ה תני להו בהדיא כגון אחי אביו נפיק מכללא דאחיו ובנו וכו' וקשה ליתני נמי בן אחי אשתו כמו איכך ומיהו מהתם איכא למימר דשפיר הוה (תני) [הא] מוחתניהם דכ"ש דפסול לחמיו אבל מ"מ בן אחי אשתו קשה אלא נראה דכולהו איצטריכו אי משום איכהו גופייהו או משום בניהם וחתניהם והשתא הא ק"ל מחורגו וי"ל דתנייה לאשמועינן דהוי לבדו ולא בנו וחתנו ואע"ג דבניהם וחתניהם לא קאי אהנך דאתו מכללא כדפרישית מ"מ בחורגו איצטריך דסד"א כיון דחורגו כבנו ובן הבן פסול כדאיתא פרק יש נוחלין (ב"ב דף קכה.) אימא דה"ה בן חורגו קמ"ל ואפי' למר בר רב אשי דמכשר בהכא דהכא דהיינו בן הבן איכא למימר דמהכא הוא דיליף לה אבל בן אחי אשתו לא צריך למהדר ולמיסנייה כלל כיון דמפיק הוא מכללא דאי לאשמועינן דהוא לבדו פסול ולא בנו וחתנו כמו בחורגו הא פשיטא דמהיכא תיתי ועוד דלא עדיף בן אחי אשתו מבן אחיו ובן אחיו ובניו וחתניו כשרין לו כדתני גבי כולהו ובניהם משמע ולא בני בניהם:

אלו הן הקרובים וחורגו לבדו · פי' לא בנו ולא חתנו והקשה רש"י אמאי נקט חורגו הא נפיק מכלל דבעל אמו ואין לומר דנקטיה משום לבדו דאשמועינן דבנו כשר ולא נהירא דמהיכא תיתי טפי והא אמרינן דבניהם וחתניהם לא קאי אלא למבוארים דכתיבי במתני' ולא קאי אהני דנפקי מכללא שהרי בנו לאחי אביו כשר לתנא דמתני' דהוי שלישי בראשון כדאיתא בגמ' ותירץ רש"י דכולהו נמי אתיא מכללא כגון אחי אביו מכללא דאחיו ובנו בר מבן אחי אשתו דמפיק מכלל דבעל אחות אביו וחתנו נפקא מכלל דחמיו ואפ"ה תני להו שאינו מקפיד בזה ולא נהירא דא"כ אמאי לא הדר ותני הנך דאתו מכלל דבעל אחות אביו על כן נראה לומר דכולהו איצטריכא דאחי אביו אע"ג דאיהו גופיה אתי מכללא דבן אחיו מ"מ בנו וחתנו לא נפקי מכללא וכן אחי אמו ובעל אחותו אף ע"ג דבנו אתי מכללא (דבעל) אחי אמו מ"מ איהו גופיה לא מכללא אתי ואתא לאשמועינן דבעל כאשתו וכן כולם איצטריכו אי משום איכהו גופייהו אי משום בניהם והתניהם: (ז"ה הדבר"ד נראה לי מיות"ד)

רבינו חננאל

סהדי חד אמר קמאי דידי נגב קבא דחשלא וחד אמר קמאי דידי נגב קתא דבורטיא אמר רב אחא בר יעקב הא ר' יוסי דאמר הזום בדיני ממונות כשר בדיני נפשות וקיי"ל ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי. א"ל רב פפי הני מילי היכא דלא סתם לן תנא כר"מ הכא סתם לן תנא כר"מ טוטיות דתנן בראש השנה [בסה"ק] אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומלוי ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית ועבדים זה הכלל עדות שאין האשה כשרה לה אף הן אינן כשרין לה. מני הא אילימא ר' יוסי והא איכא עדות דדיני נפשות שאין האשה כשר' לה והן כשרין לה דהא ר' יוסי [אמר] כל מי שפסול מחמת ממון כגון אלו הגזלנין והחמסנין ויוצא בהן כשר הוא בדיני נפשות אלא לאו משנה זו ר' מאיר דאמר אפילו מי שפסילותו מחמת ממון פסול הוא בכל התורה כולה וזו ששנינו במסכת נדה פרק בא סימן כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות. אוקימנא בפסול יוחסין כגון ממזר וגר שכשירין לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות דבעינן ונשאו אתך בדומין לך: **מתני'** אלו הן הקרובין אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו כו'. א"ר יוסי זו משנת ר' עקיבא אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכל הקרוב לו באותה שעה כו'. מנא הני מילי דת"ר לא יומתו אבות על בנים מה ת"ל אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים הרי כבר נאמר איש בחטאו יומתו אלא מה ת"ל לא יומתו אבות על בנים לא יומתו אבות בעדות בנים ובנים לא יומתו בעדות אבות כגון עשו ויעקב לא יומתו בעדות אליפז וראובן ולא ראובן ואליפז בעדות עשו ויעקב אשכחן עדות אבות לבנים ועדות בנים לאבות וכ"ש יעקב ועשו להדדי שערותן בטלה.

מו א ב מיי' פי"א מהל' סנהדרין הלכה יא: **מז ג** מיי' פי"ט מהלכות עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף יט: **מח ד** מיי' פי"ג מהל' עדות הלכה א סמג לאוין רמו טוש"ע ח"מ סי' לג סעיף ב בהגה שם ע"ש: **מט ה** מיי' שם פי"ד הלכה א סמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף יב: **נ ו** מיי' שם פי"ג הלכה טו סמג שם טוש"ע שם סעיף א:

[כתובות פי' מקדש ויל"ל רומח שכ"ל]

נדה מט: [לקמן לו:] [קידושין עו:]

[לעיל כד: ר"ה כב. עירובין פב.]

עדיות פ"ב מ"ז

נ"ל אם יש

נ"ל אמי

נ"ל אביו

[ב"ק פח.]

דברים כד

שם

שמות לד

ויקרא כו

שם

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"ט מהל' עדות הלכה ג סמג עשין קט :
נב ב מיי' שם הלכה ו :
נג ג ד מיי' פי"ג מהל' עדות הלכה טו סמג לאוין רטז טוש"ע ח"מ סימן לג סעיף יז :
נד ה ו מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ט :

מסורת הש"ס

מכות ה: [ע"ש תוספתא פ"ו]

[כתובות נג: ב"ק ס"ג:]

אשכחן אבות לבנים ובנים לאבות וכ"ש אבות להדדי, בנים לבנים מנלן? א"כ ליכתוב קרא "לא יומתו אבות על בן" מאי "בנים" דאפילו בנים להדדי, אשכחן בנים להדדי, בנים לעלמא מנלן? אמר רמי בר חמא סברא הוא כדתניא* "אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו שניהן ואי ס"ד בנים לעלמא כשרין נמצא עד זומם נהרג בעדות אחיו, אמר ליה רבא וליטעמיך הא *דתנן "שלשה אחין וא' מצטרף עמהן הרי אלו ג' עדיות והן עדות אחת להזמה נמצא עד זומם משלם ממון בעדות אחיו, אלא הזמה מעלמא קאתי, ה"נ הזמה מעלמא קאתי, אלא א"כ ליכתוב קרא "ובן על אבות" אי נמי "הם על אבות" מאי "ובנים" אפילו בנים לעלמא, אשכחן קרובי האב, קרובי האם מנלן? אמר קרא "אבות" אבות" תרי זימני אם אינו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם, אשכחן לחובה לזכות מנא לן? אמר קרא "יומתו יומתו" תרי זימני אם אינו ענין לחובה תנהו ענין לזכות אשכחן בדיני נפשות בדיני ממונות מנלן? אמר קרא °משפט אחד יהיה לכם" משפט השוה לכם. אמר רב אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו, אף אני לא אעיד לו אני ובני וחתני, ואמאי הא"ל שלישי בראשון ואנן "שני בשני תנן "שני בראשון תנן, "שלישי בראשון לא תנן? מאי "חתנו" דקתני במתניתין "חתן בנו", וליתני בן בנו? מילתא אגב אורחיה קמ"ל דבעל כאשתו, ואלא הא דתני רבי חייא שמונה אבות שהן עשרים וארבעה הני תלתין ותרתין הוי? אלא לעולם "חתנו" ממש, ואמאי קרי ליה "חתן בנו" כיון דמעלמא קאתי כדור אחר כמי, אי הכי הוה ליה "שלישי בשני ורב "אכשר שלישי בשני? אלא רב דאמר כרבי אלעזר דתניא רבי אלעזר אומר בשם שאחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו כך בן אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו ואכתי הוה ליה שלישי בשני ורב אכשר "שלישי בשני? סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא, מאי טעמא דרב? דאמר קרא "לא יומתו אבות על בנים ובנים" לרבות דור אחר, ורבי אלעזר "על בנים" אמר רחמנא פסולי דאבות שדי אבנים. אמר רב נחמן אחי חמותי לא יעיד לי, בן אחי חמותי לא יעיד לי, בן אחות חמותי לא יעיד לי ותנא תונא בעל אחותו, ובעל אחות אביו, ובעל אחות אמו, הן ובניהן וחתניהן אמר רב אשי כי הוינן בי עולא איבעי לן אחי חמיו מהו, בן אחי חמיו מהו, בן אחות חמיו מהו אמר לן תניתוה אחיו, ואחי אביו, ואחי אמו הן ובניהן וחתניהן רב איקלע למזבן

רש"י

אשכחן אבות לבנים · ראובן לבן שמעון דהיינו אחי אביו : ובנים לאבות · בן שמעון לראובן דהיינו בן אחיו וכל שכן אבות להדדי דהא בנים מכח דידהו קא אתו ואימעיטו להו מהאי קרא אחיו ובנו ואחי אביו : בנים להדדי מנלן · דקתני במתני' בן אחי אביו פסול ט : ליכתוב לא יומתו אבות על הבן · תורה אור דכיון דכתיב "אבות" שני אחים משמע, ועל "הבן" הוי משמע בנו של כל אחד ואחד הוי פסול לשניהם : לעלמא · שיהא שני קרובים פסולין להעיד על אדם מן השוק : בעדות אחיו · דאי לאו דאסהיד האי קרובו בהדיה לא הוה מיקטל נמצא בנים מתים זה על זה : שלשה אחים ואחד · מן השוק עם כל אחד ואחד מעידים על אכילת שני חזקה של קרקע של אדם מן השוק ומעיד אחד מן האחין "והבא מן השוק" על שנה ראשונה, ואחד מן האחין "והבא מן השוק" על שנה שניה, והשלישי על השלישית והרי אלו שלש עדיות והחזקה קיימת ולא אמרי' "עדות אחת היא והרי העדים קרובים" אלא ג' עדיות נינהו דאשתא דקא מסהיד האי לא מסהיד האי : והן עדות אחת להזמה · דעד דמתזמי כולהו לא משלמי ממונא דהא לא הוה מתוקמא בידא דלוקח אלא בסהדותא דכולהו : אלא הזמה מעלמא קא אתי להו · ע"י המזימין אותן הן משלמים ולא זה על יד זה : הוה ליה שלישי בראשון · בני=שלישי הוא, ואחי אבא=ראשון דאבא ואחיו=ראשונים, ואני=שני, ובני=שלישי ואמר רב דשלישי לא יעיד בראשון : ואנן · במתני' "שני בשני, "שני בראשון" תנן אבל טפי האי לא פסיל מתני' : שני בשני · כגון אחי אביו ובנו ; אחי אבא לי, ואני לו הרי ראשון בשני ושני בראשון, בן אחי אבא לי, ואני לו, הרי שני בשני אבל בני לאחי אבא לא תנן : מאי חתנו דקתני מתני' · "אחי אביו, ובנו, וחתנו" האי "חתנו" דמתני' אבנו קאי דהוה שלישי האי אתן ולקמן פריך א"כ הוה שלישי בשני : אגב אורחיה · דבעי לאשמועינן שלישי פסול נקט חתן בנו לאשמועינן נמי בעל כאשתו : שמונה אבות · עם בניהם וחתניהם הוו כ"ד אע"ג דבמתני' תשעה תנן בר מחורגו שאין בן וחתן עמו לקמן פריך להו : תלתין ותרתין · ח' אבות וח' בנים וח' חתנים וח' בני בנים ואע"ג דאיכא תו ח' חתנים שם חתנות חד קרי ליה : ואמאי קרי ליה · רב לחתנו דמתני' חתן בנו כיון דחתן לא הוי מזרעו ומעלמא אתי כדור אחר שלישי חשיב ליה רב והלכך בני נמי לאחי אבא דהוי שלישי בראשון פסול, והיכא לאקשויי לרב כיון דאמר חתן כדור אחר דמי אמאי פסול חתנו לאחי אבא הוה ליה רביעי בראשון אלא מילתא אחריתי אקשי ליה עד דאפקיה מהאי טעמא לגמרי : אי הכי · דחתן נמי כדור אחר דמי וקתני מתני' חתן אחי אבא פסול לי הוה ליה שלישי פסול להעיד בשני ורב אכשר שלישי בשני דקאמר אף אני לא אעיד לו אני ובני אבל בני לבנו יעיד : ה"ג אלא רב דאמר כר"א · ולעולם חתן לאו כדור אחר דמי ורב דפסיל שלישי בראשון כר' אלעזר דאמר שלישי בשני פסול וכ"ש שלישי בראשון ומיהו לית הלכתא כוותיה דאמרינן ביש נוחלין (ב"ב ד' קכח.) דשלישי (*בראשון) כשר והלכתא כוותיה דרב (*)מדכתראי הוא : בן בנו של אחי אבא · לדידי הוי שלישי בשני, ורב שלישי בראשון נפקא ליה מדכתיב "בנים" הוו שנים : וי"ו לרבות בני בנים · דפסולין לאבות דהוה שלישי בראשון : רבי אלעזר · כרב סבירא ליה דו"ו לרבות אתא ודריש "על בנים" למימר דכל דפסולי לאבות פסול לבנים הלכך כי היכי דג' בראשון פסול שלישי בשני נמי פסול : ותנא תונא · הכא דידן כמו אבוהא אחוהא : חתן בעל אחותי פסול לי ואני לו שאני אחי חמותו אני לאחין בעל אחות אבי בן אחי אמי בן אחות אמי ולאחין בעל אחות חמותו אני מילתיה דרב נחמן מחתניהן דקתני מתני' יליף וכן מילתיה דרב אשי מחתניהן דאחיו ואחי אביו ואחי אמו שפסולין ט והוא להם הוי איהו לגבייהו אחי חמיו ובן אחי חמיו ובן אחות חמיו :

תוספות

מאי חתנו דקתני מתני' חתן בנו · תימה א"כ מתני' דקתני גיסו ובנו וחתנו הייט חתן בנו אלמא חתן בן אחות אשתו פסול הא אפי' חתן בן אשתו כשר דקתני חורגו לבדו וי"ל דכיון דחתנו הוי חתן בנו איכא למימר דחורגו לאו למעוטי בן חורגו וחתן חורגו אלא אתא למעוטי בן בן חורגו וחתן בן חורגו :

שמונה אבות שהן כ"ד · איכא טובא דחדא ניכהו אלא לפום ריהטא דמתני' קחשיב :

תלתין ותרתין הוו · הא דלא קאמר ארבעים הוו הם ובניהם וחתניהם נחתן בניהם ובני בניהם משום דלא קתני להו בהדיא במתני' אי נמי שם חתנות חד הוא :

(תלתין ותרתין הווי · פי' הקונט' דחתן בניהם לא חשיב דשם חתנות חדא הוא ור"י אומר דבני בניהם לא חשיב משום דלא קתני להו במתני' בהדיא) :

כיון דמעלמא אתי כדור אחר דמי · פ"ה והא דלא אקשי' ליה לרב כיון דאמרת כדור אחר דמי אמאי פסול חתנו לאחי אביו הוה ליה רביעי בראשון משום דקשיא ליה מילתא אחריתי והקשה הר"ר יוסף אחי הר"ף להר"ף דאמאי לא מקשי לרב דאכשר ג' בשני דקאמר אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו וחתנו כדור אחר דמי א"כ פסול שלישי בשני ותירץ הר"ף אה"נ דהוה מצי לאקשויי הכי אלא משום דאקשי' ליה מילתא אחריתי לא אסיק אדעתיה דהכי נמי תירץ בשיטת הקונטרס :

רב דאמר כר' אלעזר · אומר ר"ת דכן הלכה דשלישי בראשון פסול כדמוכח בפ' יש נוחלין (ב"ב ד' קכח: ושם) דשלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא הלכה שלישי בשני כשר ומשמע הא בראשון פסול ואמר התם דהכי הלכתא ובירושלמי נמי אמרי' משה מהו להעיד באשת פנחס ואמר ר' יוחנן כשר ומדנקט אשת פנחס משמע דלפנחס לא יעיד דהוה שלישי בראשון והא דלא אמרינן אשה כבעלה כי הכא באשת חורגו משום דהתם איתפלג דרא :

גיסו

גזלי

רבינו חננאל

בנים להדדי כגון ראובן ואליפז להדדי מנא לן ופשטינן אם כן ליכתוב לא יומתו אבות על הבן אמאי כתב בנים ללמד שאפילו בנים להדדי עדותן בטלה . בנים לעלמא מנא לן כגון עדות ראובן ואליפז לעלמא שעדותן בטלה. ובא רמי בר חמא למיפשטה מעדים זוממין ובא רבא ודחה מהא דתנן בפ' חזקת הבתים ג' אחים וא' מצטרף עמהן כו' ופשטה הכי אם כן דבנים לעלמא כשרין הן ליכתוב קרא לא יומתו אבות על בנים והן לא יומתו על אבות ובנים למה לי אלא אפי' בנים לעלמא פסולין . אשכחן אחי אביו ובן אחי(אבו)[אביו]. ששניהם במשנתנו מנא לן

ונוראי אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו · אף אני לא אעיד לו אני ובני וחתני . פי' כגון יעקב אבינו בן יצחק אמר ישמעאל שהוא אחי אבי ובניו וחתנו לא יעידו לי . אף אני יעקב וראובן בני ושכם חתני לא נעיד לו . ואקשינן אמאי והא ראובן שלישי הוא כי הוא בן יעקב בן יצחק וישמעאל דהוא ראשון שהוא ויצחק אחים הן ראשונים וראובן לישמעאל נמצא שלישי בראשון ולא שנינו במשנתנו שהן פסולין אלא הן ובניהן וחתניהן שני בראשון ושני בשני אבל שלישי בראשון לא שנינו . ופריק

עין משפט נר מצוה

נה א ב מיי' פי"ג מהל' עדות הלכה ו סמג לאוין רטו טוש"ע ח"מ סימן לג סעיף ג:

נו ג מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף ז:

נז ד מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעיף ו:

נח ה מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעיף ט:

נט ו מיי' פ"ב מהלכות אבל הלכה ג סמג לאוין רלה טוש"ע י"ד סי' שעג סעיף ד וסי' שעד סעיף ד טוש"ע אה"ע סי' נד סעיף ה:

ס ז מיי' פכ"ב מהל' אישות הלכה ב סמג עשין מח טוש"ע אה"ע שם וסי' נו:

סא ח מיי' שם פ"י הלכה יא סמג שם טוש"ע אה"ע סי' נד סעיף ו:

סב ט מיי' פי"ג מהל' עדות הלכה יג סמג לאוין רטו טוש"ע ח"מ סימן לג סעיף ח:

[ועיין תוס' גיטין יז. ד"ה מפני]

סג י כ מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף ד וע"ש:

סד ל מיי' פ"א מהל' גירושין הלכה יז סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קל סעיף יז:

תוספות

גיסו לבדו וכ"ש חורגו · אינם שוים דחורגו לבדו למעוטי בנו וחתנו וגיסו לבדו לא למעוטי בנו דהא ברייתא ר' יוסי היא אלמא חשיב בעל אחות אמו והיינו בן גיסו ולא אתא למעוטי אלא חתנו כדפי' הקונטרס ומדמסקי' דהלכה כר' יוסי דגיסו לבדו למעוטי חתנו יש לדקדק כ"ש שנים הנשואים שתי בנות אחיות או בנות שני אחים דכשרים:

והא מודו רבי אלעזר במזויף מתוכו · מדמהדר ליה אביי הכי משמע דס"ל כרבי אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי אלמא קסבר אביי כתב לאחד ומסר לאחר זה שמסר לו קנה דהכי א"ר אלעזר בסוף מי שהיה נשוי (כתובות דף נה: ושם) ותימה הא אביי הוא דאמר בפ"ק דב"מ (דף יג. ושם) עדיו בחתומיו זכין לו וי"ל דההיא דכתב לאחר מיירי בב' שטרות היוצאים ביום אחד שזמנם שוה דכיון דלא מוכח מתוך השטר איזה קדם לא שייך למימר עדיו בחתומיו זכין לו ואזלינן בתר מסירה אבל היכא דמתוך השטר מוכח איזהו קדם עדיו בחתומיו זכין לו ואפילו נמסר לבסוף*:

דכרי

גמרא

גוילי, בעו מיניה: מהו שיעיד אדם באשת חורגו? בסורא אמרי "בעל כאשתו בפומבדיתא אמרי "אשה כבעלה דאמר רב הונא אמר רב (*נחמן) מניין שהאשה כבעלה - דכתיב "ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא" והלא "אשת דודו" היא מכלל דאשה כבעלה: ובעל אמו הוא ובנו וחתנו: בנו היינו אחיו? אמר רבי ירמיה לא נצרכא אלא לאחי האח רב חסדא "אכשר באחי האח, אמרו ליה לא שמיע לך הא דר' ירמיה? אמר להו לא *שמיע לי כלומר לא סבירא לי, אי הבי היינו אחיו? תנא "אחיו מן האב וקתני "אחיו מן האם. אמר רב חסדא "אבי חתן ואבי כלה מעידין זה ע"ז ולא דמו להדדי אלא כי *אבלא לדנא אמר רבה בר בר חנה מעיד אדם לאשתו ארוסה אמר רבינא לא אמרן אלא לאפוקי מינה אבל לעיולי לה לא מהימן ולא היא "לא שנא לאפוקי ולא שנא לעיולי לא מהימן מאי דעתיך כדאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא *"אשתו "ארוסה: לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו, "מתה אינו יורשה, "מת הוא גובה כתובתה - התם "בשארו" תלה רחמנא, אכתי לאו "שארו" היא הכא משום "איקרובי דעתא הוא והא איקרבא דעתיה לגבה: חורגו לבדו: ת"ר "חורגו לבדו רבי יוסי אומר גיסו ותניא אידך גיסו לבדו ר' יהודה אומר חורגו מאי קאמר? אילימא הכי קאמר חורגו לבדו והוא הדין לגיסו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו והוא הדין לחורגו אלא מתני' דקתני גיסו הוא ובנו וחתנו מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי ואלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו - ואתא ר' יוסי למימר - גיסו לבדו אבל חורגו הוא ובנו וחתנו ואלא הא דתני ר' חייא שמונה אבות שהן עשרים וארבעה כמאן לא כר' יוסי ולא כר' יהודה אלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו וכ"ש חורגו ומתני' - ר' יהודה, ברייתא - ר' יוסי, אמר רב יהודה אמר שמואל "הלכה כרבי יוסי, הניא מתנתא דהוי חתימי עלה תרי גיסי סבר רב יוסף לאכשורה דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי, אמר ליה אביי ממאי "דרבי יוסי דמתניתין למכשר בגיסו, דילמא "רבי יוסי דברייתא "דפסיל בגיסו? לא ס"ד דאמר שמואל "כגון אנא ופנחס דהוינן אחי וגיסי, אבל גיסי דעלמא שפיר דמי *ודילמא כגון "אנא ופנחס - משום דגיסו קאמר. אמר ליה זיל קניה בעדי מסירה כר' אלעזר *והאמר רבי אבא "מודה רבי אלעזר במזויף מתוכו שהוא פסול א"ל זיל, לא שבקי לי דאותביניה לך: ר' יהודה אומר כו': א"ר תנחום א"ר טבלא אמר ר' ברונא אמר רב "הלכה כרבי יהודה, רבא אמר ר"נ אין הלכה כרבי יהודה וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אין הלכה כר' יהודה איכא דמתני לה להא דרבה בר בר חנה אהא את זו דרש רבי יוסי הגלילי "ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם" *וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו, אלא זה שהיה קרוב ונתרחק אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי הגלילי, בני חמוה דמר עוקבא קרובים

רש"י

גוילי · קלפים: **באשת חורגו** · על נכסי מלוג שלה דהשתא עם אדם מן השוק, ובנכסי שאר קרובים לא איבעי להו דכיון דבניהם פסולין לו והוא להם פסול אף נכסים לפי שהבנים ראויין לירש את אמן אבל חורגו, דבנו כשר, מיבעי' לן באשתו: **בעל כאשתו** · ואשה כבעלה והרי הוא כאילו חמיה ותנן (דף כז:) חמיו פסול קרוב הוא: **אחי האח** · בן שיש לבעל אמו מאשה אחרת פסול לו מפני שהוא אחי אחיו: **אבי חתן ואבי כלה** · בן ראובן שנשא בת שמעון לא נתקרבו ראובן ושמעון בכך וכשרין להעיד זה לזה בכל עדיות ולא אמרינן בשביל בנו שנתקרב ראובן לשמעון נפסל ראובן לשמעון: **ולא דמו** · ראובן ושמעון להדדי: **אלא כי אבלא לדנא** · כמגופה שאינה דומה לחבית: **לאפוקי מינה** · לחוב לה ולזכות לבעל דינה דקרוב לא הוי כל זמן שלא נשאה ומיהו לעיולי לה לא מהימן, דאדעתא דידיה קעביד: **מאי דעתיך** · דלא תשבת ליה קרוב: **לא אונן** · אם מתה אינו נאסר בקדשים מחמת אנינות: **ואין מטמא לה** · אם (א) כהן הוא ואית דל"ג אינה מטמאה וכן היא אינה נאסרת באנינות מיתתו בקדשים ואינה מטמאה אינה מצווה להתעסק בו ואיידי דתניא לא אוננת תנא ולא מיטמאת (ב) ולאו דווקא דנשים דכהונה לא הוזהרו על הטומאה: **גובה כתובתה** · בדכתב לה מן האירוסין מוקמינן לה בשנים אוחזין (ב"מ דף יח.) והאי דקתני "לא מטמא לה" קא סמכת ואמרת לאו קרוב הוא: **התם** · גבי טומאה וירושה: **בשארו תלה רחמנא.** כדכתיב (ויקרא כא) "כי אם לשארו הקרוב" ואמר מר (יבמות דף כב:) "שארו" זו אשתו וכן בירושת הבעל "לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה" מיכן שהבעל יורש את אשתו בישואין (ב"ב ד' קט:) (ג): **גיסו לבדו** · אבל בנו וחתנו כשרים לגיסו ורבי יוסי פליג אמתני' בתרתי חדא דקתני מתני' בגיסו בן וחתן ופליג נמי אבעל אחות אמו דקתני מתני' דהוה קרוב וכן גם הוא קרוב לו דהאי לו בן גיסו פסול הוא לו משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבה דבן גיסו לא מיפסיל ונפקא מינה דחתן גיסו כשר להעיד לו (*והוא הדין לגיסו והייט דקתני בברייתא בתרייתא ר' יהודה אומר חורגו אף חורגו דמודה נמי בגיסו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו והוא הדין לחורגו) וה"ז טס"ח אח"ד בפי' ונראה גיסו לבדו ורבי יוסי פליג אמתניתין בחדא דקתני מתני' גיסו ובנו וחתנו *(כשרים לגיסו) דאבעל אחות אמו דקתני מתניתין דהוי קרוב וכן גם הוא קרוב לו דהוי ליה בן גיסו לא פליג רבי יוסי עלה ומודה הוא דבן גיסו פסול לו משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבה דבן גיסו לא מפסיל ונפקא מינה דחתן גיסו כשר וכו': **מאי גיסו דקאמר רבי יוסי אף גיסו** · ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי: הכי גרסינן אלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא רבי יוסי למימר גיסו לבדו אבל חורגו הוא ובנו וחתנו: **אלא הא דתני רבי חייא כו' לא רבי יהודה ולא ר' יוסי** · דלר' יהודה ט' אבות הויין במתני' בר מחורגו וכן לר' יוסי תשעה הויין: **אלא חורגו לבדו** אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו וכל שכן חורגו: **ומתני' רבי יהודה** · דקתני בן וחתן בגיסו: **ברייתא ר' יוסי** · אפיק גיסו וחורגו הוי ח' אבות ובנים ותתנים, ואית דמוקמי להאי בן גיסו דקא מכשר ר' יוסי כבן שיש לו לגיסו מאשה אחרת כי היכי דלא לפלוג ר' יוסי אבעל אחות אמו, ולא מיסתבר' שפיר דכל בניהם דמתני' מאותה אשה קאמר ועוד אי מאשה אחרת מכשיר ר' יוסי מכלל דתנא דידן מאשה אחרת נמי פסול משום קרוב מחמת קרוב' איקשי לרב חסדא דאכשר באחי האח דהשתא בן גיסו פסול משום אחי בן אחות אשתו *אחי האח מיבעיא: **הלכה כר' יוסי** · קס"ד כר' יוסי דמתני' דלא פסול אלא קרוב הראוי לירש וגיסו אינו ראוי ליורשו: **דפסיל בגיסו** · דקתני גיסו לבדו: **לא ס"ד** · דהא בהדיא פריש שמואל לפסולא דגיסו כגון אנא ופנחס שהיה אחיו וגיסו, מכלל דגיסו דעלמא כשרין: **משום גיסו** · ושמואל פירושא דגיסו אתא לאשמעי': **א"ל** · למקבל מתנה: **זיל קנייה בעדי מסירה** · אם יש לך עדים אחרים שמסר לך שטר זה בפניהם הביאם ויעידו ותהיה שלך דסבר כרבי אלעזר דאמרי' במסכת גיטין (ד' ג:) אפי' לא חתמו בו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם: **במזויף מתוכו** · שחתמו בו עדים פסולים שהוא פסול, דמאי קני ליה, בהאי שטרא, האי שטרא חספא בעלמא הוא: קרובים

רבינו חננאל

אחי אביו בן אחות חמיו וכו': רב איקלע למיזבן גוילי בעי מיניה מהו שיעיד אדם לאשת חורגו א"ל בסורא אמרי בעל כאשתו. בפומבדי' אמרי אשה כבעלה כלומר ערותו פסלה. מנא לך דכתיב ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא מיכן שהאשה כבעלה. רב נפק למתרי משכן לר' חייא רבה עבר בחד אתר ואשכח ר' יוחנן יתיב מקשי תנינן חורגו לבדו אשת חורגו מהו בעל חורגתו מהו אשה כבעלה הבעל כאשה. וקבת אשת חורגו כחורגו. והבעל כאשה. רב חסדא בעי משה שיהא כשר באשת פנחס*)

*) מכאן עד ריש דף כ"ט ע"א חסר בכי"

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואין מטמא וכו' כהן הוא וכן היא וכו' על הטומאה ואית דל"ג אינה מטמאה הס"ד כנ"ל: (ב) בא"ד ולאו דוקא כו'. נ"ב ובב"מ דף יח פי' רש"י להדיא דזה קאי אנשי כהונה דאין כופין אותה לטמא לו אע"ג דכתיב לה יטמא מצוה הוא ע"ש: (ג) ד"ה בשארו תלה וכו' בית טחלין הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה והוא הדין לגיסו והיינו וכו' וה"ה לחורגו הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה ומאי גיסו דקאמר וכו' עד תשעה הויין הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה גיסו לבדו וכו' להעיד לו הס"ד ואח"כ נ"ל והא נוגע אבל וכו' דחתן גיסו כשר וכו' הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה אלא חורגו:

מסורת הש"ס

קרובים ונפרמקו פוי. שמתה לחוסס לעצם מר עוקבא: בקבא דקיימ מידבקי בכו. בקב של שעורה נדבקתי בכם כתמיה כלומר לימי דוכס כסס כלל מלה לחון לה לייחוסון דיקא: מיום רפסון ומילך. בעלה שוכביטות וכבר להעיד: ופוא לא מויב לו-יפידנו. דהלי"והוא"והעד קלי דמעיד שהוא חייב לגוות והעד לא חייב לו לגרומה,דלי כרומה לא כתיב (דכריס ד) "והוא לא שוא ולקדלי לחלריני מוכח: ולא מבקש רעתו. ידיננו. דסמיך ליה "ושפטו העדה" וקאמר ר' יהודה דהאי לא מבקש רעתו לחסופים קלי ומשון זה מלאתי בבריימא דסיפרי ולא בסיפרי שלנו והוא לא לחייב לו אלא העד ולא מבקש רעתו הסופט: פד לדיין. דבדיין מזהו רבבן דשופט לא יהון דלחן מלי חזי ליה זכותא: ופידך. לפסול דיין לחד שני דיינין שמוזהין זה לחת זה: כתנ' מפייפין פליסס. מפרש בגמרא: פוא לפמר לי. הלוה לחמר לי: לא לפמר לנוס. דמעיד לימים דלחמר "פלוני טמא כי" כדי שלא יחזיקוהו עעיר: פודס לו. שהיו סניסם בפניט להודות מכחון להיות לו עדים בדבר: פניס פומריס וכלי. ופפר לומר מייב וכלי. דכתיב (שמות כג) לחרי רבים להטות: פפילו פניס פמייבין לו מוכין ופפניפי לומר לימי יודע יוסיפו פדיינין. ותע"ג דלי הוה פניג עלייהו הוי בטל במיטוטא כי לחמר "לימי יודע" כי ימי שלא יצא דין ונמלל הדין בסניס ולחן תלמח בעינן: פכניסין לוחן. לבעלי דינין ובגמרא פריך הא לא לחפקינהו: נבן' מיכי פ"ג. לעדים כשמלייסין עליהס: פניפים ורוח ונפש וגו'. בסביל "מתהלל במתת שקר" דסייט "מעידי שקר" גמיס בעלייס ולפיט כשהמיס מתקבריס בעביס ורוח להוריך בשמיס לין הגשס בח: פפר רבפ. מלי לימכח להו לח לא ירדו בשמיס לחרי בלכם ולחבלה לומלה לא יחמלו "שב כי הוא כפרה ולחבלה לומלה לא יחמלו "על פתח מי יוודע לומעמ ובעל מלחכה לא עבר הרעב: ממן וברב וגו' פיס פוגס וגו'. בעון עדוים שקר בדבר כח ויסיילהו שלח ימותו: פפוגרייסו ויני. הסוכרים לוחס וקלים הס בעיניו: ופוסיבו פניס פנפים בני בליעל. גבי בעת היזרעחלי כחיב בימעלי המלך היו יועלים לשוכרם "ויהי קורין לוחס בני בליעל": בפניגו. מלמע שעשלוט עדיס(ל): פפור. ותע"פ שמעו עדיס לחמול שהודה לו הוחיל ולא לחמר "לחס עדיי": פפעם פני כך. שוחק לייחי כך בשביל שהיים שוחלני מה שלח היה: פכפין. החביל כמו ותרב לו (דבריס יט) ויכמון ליה: ופין פוופין לפפים. המיים תבידו לעבודת הכוכבים לין טוענין לוחו ב"ד בשביל טוענת זכות שלח לחס כן טוענה הוא: ופס לא פמן. משמיה לייחי כך כשהודיעו שלא לחמר לו לחן לך. הכח עדיס שהעיס לי"לין טוענין בשביל שלא לחזרין לו לחכי שהודיעוך לך שלם: וכדיני נפשום. חס יש טוענת זכות והוא לין יודע לטעון טוענין לו: לפי שלא פמן פמן – הגחם שלא טען הקב"ה בשביל: ולא פנפו בו. הקב"ה לח[מ]זהיכרס על הבריחה ומחוך טוספס גילעו שדחק הגחם לח חוה על החילון עד שבעבה בו לחמר לה (ע"ב פו) לא שנו אלא דאמר "משמה אני בך אבל אמר לא

[ג"ב מלחים] החכילה לא לחמוני: פפמים. דל לח"ל מהכח קלי ביה (*מחים) הוי שלי"מחח לחמה, כל לחיות שבחורה הבריחם כבחיבחם כמו ועבים ולחמרם כלחו כחובה בה"ן וכן 'לחקה' מבל 'לחובה' מלח: פפפי פפרש. דל ע"ין מהכח הוו להו שחים עברה:

לא

דברי הרב ובברי התלמיד · ולי"ת אם כן כל מסים יפטר עלמו בחובה טענה? ויש לומר דהוקה נחם שלח גלטוה שלח להסים ולח בעבם שלח לפי שבחלם תקלה על ידו לבל מסים שבעלטוה שלח להסים בעלמה בחמסים שובר:

ק

אמר ר' אבא אמר רבי ירמיה אמר רב כל שבעת ימי המשתה והבן משמיה דרבא אמרי אפילו "מיום ראשון ואילך: השונא כל שלא דבר כו': יהוא לא אויב לו·יעידנו ולא מבקש רעתו·ידיננו,אשכחן שונא,אוהב מנלן? קרי ביה הבי'והוא לא אויב לו ולא אוהב לו·יעידנו,ולא מבקש רעתו ולא טובתו·ידיננו מידי אוהב כתיב:אלא סברא הוא:אויב מאי טעמא:משום דמרחקא דעתיה אוהב נמי מקרבא דעתיה,והבן הא'לא אויב לו,ולא מבקש רעתו" מאי דרשי ביה? חד·דריין,אידך כדתניא[מתני'] כיצד בודקים את העדים:היו מכניסין אותן לחדר וכאיימין עליהן ומוציאין *את כל האדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומרים לו'אמור היאך אתה יודע שזה חייב לזה*אם אמר"הוא אמר *לי שאני חייב לן,איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו'לא אמר כלום "עד שיאמר:בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז'ואחר כך מכניסין את השני ובודקין אותו,אם נמצאו דבריהן מכוונין נושאין ונותנין בדבר,*שנים 'אומרים 'זכאי"ואחד אומר"חייב,וכאי,שנים אומרים"חייב"ואחד אומר"זכאי,חייב;אחד אומר"חייב"ואחד אומר"זכאי"*אפילו שנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין,*נמצרו את הדבר היו מכניסין אותן,'הגדול שבדיינין אומר"איש פלוני אתה זכאי,איש פלוני אתה חייב'ומניני *לכשיצא לא יאמר "אני מזכה וחבירי מחייבים אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי"על זה נאמר (לא חלך רכיל בעמך ואומר)[א] "תולך רכיל מגלה סוד: גמ' היכי אמרי להו? אמר רב יהודה "הבי אמרינן להו "נשיאים ורוח,וגשם אין,איש מתהלל במתת שקר"אמר(*ליה) רבא יכלי למימר"שב שני הוה כפנא ואבבא אומנא לא חליף"אלא אמר רבא אמרינן להו "מפץ* וחרב וחץ שנון איש עונה ברעהו"עד שקר"אמר (*ליה) רב אשי יכלי למימר"שב שני *הוה מותנא ואניש בלא שניה לא שכיב"אלא אמר רב אשי אמר לי נתן בר מר זוטרא 'אמרינן להו"סהדי שקרי אאונרייהו זילי דכתיב "והנישבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויעידוהו לאמר ברכת אלהים ומלך': אם אמר"הוא אמר לי כו' עד שיאמרו:בפנינו הודה לו'שהוא חייב לו מאתים זוז': מסייע ליה לרב יהודה דאמר רב יהודה אמר רב 'צריך שיאמר"אתם עדיי"איתמר נמי א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן *(מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תניהו לי אמר משמטה אני בך פטור) תניא נמי הכי מנה לי בידך,אמר לו"הן,למחר אמר לו "תנהו לי',אמר לו "משמטה אני בך',פטור,ולא עוד אלא "אפילו הכמין לו עדים אחרי גדר ואמר לו'מנה לי ביד"אמר לו 'הן,'רצונך שחודה בפני פלוני ופלוני?'אמר לו "מחיירא אני שמא תבפיני לדין',למחר אמר לו "תניהו לי' אמר לו "משמטה אני בך',פטור,'ואין טוענין למסית,מסית מאן דכר שמיה חסורי מיחסרא והכי קתני[:] *מאי לא טען 'אין' טוענין לו,'ובדיני נפשות אע"ג דלא טען טוענין לו·ואין טוענין למסית מאי שנא מסית:אמר ר' חמא בר חנינא מפירקיה דרבי חייא בר אבא שמיע לי-שאני מסית *דדרשנא אמר "לא תחמול ולא תכסה עליו'אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן מניין שאין טוענין למסית? מנחש הקדמוני-דא"ר שמלאי הרבה טענות היה לו לנחש למטען ולא טען,ומפני מה לא טען לו הקב"ה:לפי שלא טען הוא,מאי הוה ליה למימר:'דברי' *'דרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין-דברי הרב שומעין' אמר [ר]מנין שכל המוסיף גורע שנאמר "אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו' *משישא אמר מהכא "אמתים וחצי ארכו רב אשי אמר "עשרתי עשרה ירעיות'אמר אביי לא שנו אלא דאמר "משמה אני בך אבל אמר

מקורות הגר"א [א] בבחיני' (ותומר' הולך רכיל מגלה סוד) פל"מ:

לקמן לו: נבן' מיכי פ"ג.

לעיל ג: לעיל ה: לקמן מב. כ"ק צט: פ"ב [ג"ב ג"ג ופי' תוי"ט]

ויקר' פ"ל

בקבא פסחים [חלק ליה ליתא בכתלומס פ' יתבו סי' נה וכן מוכח בקידושין עב: ביום שמת רבה מלך רב מגי]

* כתב הסורי"א מוהר"ר טרנ"י מהרקנ"ט

[ג"ב מלחים] ודוגמתו לט:]

[לקמן לו: קידושין מב: מגלה יד: [תומרי כה: כ"ק ט.]

[א] ב"ב קסה. ע"ש. ◇ מקורות טכל האוסיף גורע. מבוא/מבוף

[מלת ליה ליתא בכתלומס פ' ס"ו מכלומת מ"ייחרו כח מוכח בקידושין עב: ביום שמת רבה מלך רב יהודה מלך רבה.] △ מקורות = בחיות

סנהדרין פרק שלישי

מה א מיי' פכ"ג מכלי סנהדרין הלכה ו סמג לחון רח טוש"ע ח"מ סי' ו סעיף ו: סו ב מיי' שם הלי ז טוש"ע שם סעיף ח:

סז ג מיי' פי"ו מכלכות עדות הלכה ב סמג לחון ריז טוש"ע ח"מ סימן כה סעיף ח:

סח ד מיי' פי"ג מכלי סנהדרין הלכה ג ופ"ד מכלי עדות הלכה ג ופ"ו מכלי סנהדרין הלכה ג טוש"ע ח"מ סימן ה סעיף ח:

סט ה מיי' פי"ו מכלי עדות הלכה ב סמג לחון ריז טוש"ע ח"מ סי' כה סעיף ט:

ע ו מיי' פ"ג מכלי סנהדרין הלכה ה ו סמג עשין יט טוש"ע ח"מ סימן יח סעיף ג:

עא ז מיי' פ"ג מכלי סנהדרין הלכה ה ו סמג שם טוש"ע ח"מ סי' יט סעיף ג:

עב ח ט מיי' פי"ו מכלי עדות הלכה ב סמג לחון ריז טוש"ע ח"מ סי' כה סעיף ז:

עג יא מיי' פי"ח מכלי סנהדרין הלכה ב סמג עשין כב טוש"ע ח"מ סי' יב סעיף ב:

עה ג מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ט:

עו ם מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ג:

עז ע מיי' פי"ו מכלכות סנהדרין הלכה ח: עח ם מיי' שם הלכה ט:

רבינו חננאל

כל המוסיף גורע עשרה עשרה [נוסח] אסיף ע' ופחת אסה: אם כך [נוסח] לגזרת הגיזון ע' באמת הגהות הב"ח ב) [נוסחות] ג) באמת ד) [ר"ש ד"ה נפנינו וכו' עדים מגלה קמני] שמעתי שהודה לו הס"ד:

נוסח/מבוף

3 מקורות טכל האוסיף גורע

מבוף נוסח/מבוף

רבינו חננאל

כל המוסיף גורע עשרה עשרה [נוסח] אסיף ע' ופחת אסה: אם כך [נוסח] לגזרת הגיזון ע' באמת הגהות הב"ח ב) [נוסחות] ג) באמת ד) [ר"ש ד"ה נפנינו וכו' עדים מגלה קמני] שמעתי שהודה לו הס"ד:

עם א מיי' פ"ו מהל' טוען הל' ו סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' פא סעיף א וסעיף כא:
פ ב מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ו וסעיף יג:
פא ג ד מיי' וסמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף יד:
פב ה ו ז מיי' פ"ז מהל' טוען הל' ג ג סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' לט סעיף ו:
פג ח ט י מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי"ת:
פד כ מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעי' יא:
פה ל מיי' פכ"ט מהל' מכירה הלכה טו ופכ"ד מהל' מלוה הל' ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' לט סעיף יג בהג"ה וסי' מו סעיף לח:

"לא היו דברים מעולם" הוחזק כפרן (*אמר) רב פפא בריה דרב אחא בר אדא הכי אמרינן משמיה דרבא "כל מילי דכדי לא דכירי אינשי. ההוא דאכמין ליה עדים לחבריה בבילתיה, אמר ליה "מנה לי בידך" אמר ליה "הן" אמר "עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי" א"ל "לא" אמר רב כהנא הא אמר ליה "לא". ההוא דאכמין עדים בקיברא לחבריה א"ל "מנה לי בידך" אמר ליה "הן", "חיי ומיתי ליהוו עלך סהדי", אמר ליה "לא", א"ר *שמעון הא א"ל לא, אמר רבינא ואיתימא רב פפא שמע מינה מהא: הא דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר "אתם עדיי" "לא שנא כי אמר לוה ולא שנא כי אמר מלוה ושתיק *לוה: טעמא דאמר לוה "לא" אבל אי שתיק הכי נמי. ההוא דהוה קרו ליה "קב רשו", אמר "מאן מסיק בי אלא פלוני ופלוני", אתו תבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן, א"ר נחמן *"אדם עשוי שלא להשביע את עצמו". ההוא דהוו קרו ליה "עכברא דשכיב אדינרי", כי קא שכיב אמר: "פלניא ופלניא מסקו בי זוזי", בתר דשכיב אתו תבעינהו ליורשין, אתו לקמיה דר' ישמעאל ברבי יוסי אמר להו "כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו" הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא, פרעו פלגא, תבעינהו לדינא לאידך פלגא, אתו לקמיה דרבי חייא אמר להו "כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו", אמרו ליה "ניזיל ונהדר"? אמר להו *כבר הורה זקן. הודה בפני שנים: וקנו מידו כותבין, ואם לאו אין כותבין, בפני שלשה ולא קנו מידו רב (*אמי) אמר כותבין ורב אסי אמר אין כותבין, הוה עובדא וחש לה *רב להא דרב אסי. אמר רב אדא בר אהבה האי אודיתא - זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן - כניפי ויתבי לא כתבינן, כנפינהו איהו כתבינן, רבא אמר אפילו כנפינהו איהו לא כתבינן עד דאמר להו "הוו עלי דייני" מר בר רב אשי אמר אפילו אמר "הוו עלי דייני" לא כתבינן עד דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה לבי דינא. הודה במטלטלי: וקנו מידו כותבין, ואם לאו אין כותבין, במקרקעי ולא קנו מידו מאי? אמימר אמר אין כותבין מר זוטרא אמר כותבין והלכתא כותבין; רבינא איקלע לדמחריא א"ל רב דימי בר רב הונא מדמחריא לרבינא מטלטלי ואיתנהו בעינייהו מאי? אמר ליה כמקרקעי דמו רב אשי אמר כיון דמחסרי גוביינא לא. ההיא אודיתא דלא הוה כתוב בה "אמר לנא כתבו וחתמו והבו ליה" אביי ורבא דאמרי תרווייהו היינו דריש לקיש דאמר ריש לקיש חזקה אין *העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול, מתקיף לה רב פפי ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע *מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי דינא ידעי? שאילינהו לספרי דאביי וידעי. לספרי דרבא וידעי. ההיא אודיתא דהוה כתב ביה "דוכרן פיתגמי" וכל

רש"י

לא היו דברים · לא הודיתי לך והרי עדים ששמעו : סוחק כפרן · ואינו נאמן עליו בשבועה : כל מילי דכדי לא דכירי אינשי · דברים של חנם כלומר הואיל ואותה הודאה דברי רוח הין שהשטה בו לא דכירי אינשי ושכח אותה הודאה : בילתא · יריעה הפרוסה סביבות המטה : עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי · רוצה אתה שיהו כל השומעין מעידין בין ניעורין בין ישינים שהיה מכיר זה בו שלא יודה בפני עדים אמר בלבו שמא יהא סבור שהוא ישינים ויאמר כן : קב רשו · אלא קב שטרות יש עליו : מאן מסיק בי · למי אני חייב כלום : אדם עשוי · לומר לבריות חייב אני מעות לפלוני להתרחק מעין הרע : שלא להשביע · שלא לירחות שבע ממון : עכברא דשכיב אדינרי · עשיר שלא נהנה ממונו כעכבר זה ששוכב על דינרי זהב ואינו נהנה מהן : ניזול וניהדר · נשלם האחי שקיבלנו : כבר הורה זקן · ר' ישמעאל שקיבלתם על פיו ולא אחלוק על מה שעשה : וקנו מידו · כותבין שטר הודאה ואע"פ שלא אמר כתבו, דהתם קנין לכתיבה עומד : ואם לאו אין כותבין · ואע"ג דאמר להו אתם עדיי וחייב לשלם לו אפילו הכי ניחא ליה מלוה על פה ממלוה בשטר : בלשה · עשאן בית דין, והפקירן=הפקר, ויכולין לטעתו לעשות מלוה בשטר ולהיות במקום הלוה לעשות שליח לכתבה : אודיתא · שטר הודאה בפני שלשה שלא קנו מידו : כניפי ויתבי · שלשה שהיו יושבין ובא והודה לו בפניהם הואיל ולא זימנם וקיבצום לכך לא נעשו ב"ד אלא עדים דדילמא אי לא הוו אלא תרי הוה מודי ליה קמייהו ולא הוה מהדר אחר ב"ד : כנפינהו איהו כתבינן · דמדכניף אתא דעתא אבי דינא : דקבעי דוכתא · כדרך הדיינין : ושלחו · שליח בשמייהו ללוה למיתי קמייהו לדינא, ואודויי, והואיל ושומד בדין נעשית כמלוה בשטר שגלויה לכל הלכך כתבינן : במקרקעי · קרקע שהיה ראובן מוחזק בה והודה לשמעון שהיא שלו : כותבין · דהא כיון דאודי ליה, דידיה הוא, ולא מיחסרה גוביינא, דבשלמא מטלטלי 'מלוה להוצאה ניתנה' ותו בעלמא הוא ומלוה על פה ריעא ממלוה בשטר ולא ניחא ליה לאלומיה אבל הכא גלויי מילתא בעלמא הוא : לדימפריא · שם מקום : איתנהו בעינייהו · בשעת הודאה : מאי · מי אמרינן כיון דנגזרין ומונחין ואודי ליה, כל היכא דאיתנהו, דידיה הוו, או דילמא כיון דמלוה להוצאה ניתנה שמא יוציאה ולא ניחא ליה למיהוי שטרא עילויה, ובהודאה בפני שני עדים קאמר : ההיא אודיתא · שנים חתומים עליה : נעשה גדול · המוכר דקיימא לן (ב"ב דף קנו:) ולמסור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים הכא נמי כיון דשנים לא מצי כתבי אלא ברשותו ודאי איהו אמר להו : דאנן לא ידעינן · כלומר יש דיינין הרבה שאין בקיאין בהלכה זו שאמרנו 'דשנים שלא קנו מידו אין כותבין' : דוכרן פיתגמי · לא היה כתוב בה 'זכרון עדות' בלשון עדים אלא בלשון 'זכרון דברים' והוא לשון דיינין : וכל

[נ"ל אמר ליה וכ"ה בהלכות פ' ויקרא סי' ס"ח] [נ"ל ר"ש בן לקיש] [ב"ב קנד:] [לעיל כו. שבת נו. יבמות קה:] [כרי"ף ובר"ש ליתא וכן מוכח קידושין מט: מגילה ס.] כתובות יט. ב"ב קנה. [ב"ב קנו:]

תוספות

כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו · והא דאמר בגט פשוט (ב"ב דף קעה. ושם) שכיב מרע שהודה אע"ג אתם עדיי משום דאין אדם משטה בשעת מיתה ואמאי לא אמרינן כדאמר הכא שלא להשביע את בניו? וי"ל דהתם מיירי שתבעוהו והודה דלא שייך טענה 'שלא להשביע' אלא טענת 'משטה' ואע"ג דאמרינן לעיל דטענת 'משטה' לא טענינן ליה, לבניו טענינן כדמשמע התם דאי לאו 'דאין אדם משטה בשעת מיתה' טענינן ליה, וטענת 'שלא להשביע' אפי' לדידיה טענינן כמו שטען רב נחמן להוא גברא : הודה בפני ב' וקנו מידו כותבין · ואע"ג דלא אמר כתבו משום דהתם קנין לכתיבה עומד כדפ"ה מיהו אם רצה לחזור חוזר כדאמר בפ' המוכר את הספינה (שם דף עז. ושם) זכה בשדה זו לפלוני וכתבו את השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה והא דאמר בפ' אע"פ (כתובות דף נה.) אמר לעדים כתבו וחתמו והבו ליה קנו מיניה לא צריך לאימלוכי לאו דוקא כתובו דה"ה אע"ג דלא אמר כתובו והאי דקאמר כתובו משום סיפא נקטי' דהיכא דלא קנו מיניה אף ע"ג דאמר כתובו צריך לאימלוכי והא דקאמר קנו מיניה לא צריך לאימלוכי ביה לאו משום שאינו יכול לחזור בשטר אלא מסתמא כל כמה דלא הדר ביה רוצה הוא שיכתבו תדע דהא לא קנו מיניה פשיטא דמצי הדר ביה ואיכא למ"ד א"צ לאימלוכי ביה וא"ת כיון דאינו חוזר בשדה מ"ט חוזר בשטר אי שטר מתנה הוא מאי נ"מ ואי שטר מכר הוא ומשום משעבדי הא אמרינן בחזקת הבתים (ב"ב דף מג:) המוכר את שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים וי"ל דלא ניחא ליה דליפשו שטרא עילויה דקלא אית בהו וזילי נכסיה כסבורים שאין שטרי טוב והא דאמר בהגוזל קמא (ב"ק דף צח.) גבי השורף שטרו של חבירו דאי איכא סהדי דידעי מאי כתב ביה ליכתוב שטרא אחריני התם שאני שכבר היה לו שטר דאין לו להפסיד כחו : מר בר רב אשי אמר כו' · בשבועות (דף מא. ושם) פירש הריב"ן בשם *) רש"י ובשם רבינו גרשון דהלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה ואודיתא · אודיתא הך דהכא מיפך שבועה דפרק שבועת הדיינים (שם) דאפילו בדאורייתא מהפכינן וכן רב האי פסק כמותו במיפך שבועה והביא ראיה מדאמר התם האי מאן דמפיק שטרא על חבריה ואמר ליה אידך אישתבע לי דלא פרעתיך דאמרי' ליה אישתבע ליה ולא דמי כלל דהתם לא רמיא עליה שבועה דאורייתא ובסדר תנאים ואמוראים [סימן ל"ח] כתוב דבכולי הש"ס הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא וכן פסק בה"ג דאין הלכה כמותו במיפך שבועה ובערוך פסק וכן בתשובת הגאונים דלא מהפכינן בשבועה דאורייתא ור"ח פסק כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ותיורי דפרק בהמה המקשה (חולין דף עו: ושם) ונתן עליו סימן טלו הפך לבן: דילמא

רבינו חננאל

ההוא דאכמין סהדי בבילתא א"ל מנה לי בידך א"ל אין עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי א"ל לאו אמר רב כהנא האמר לאו . ההוא דאכמין סהדי בקברא א"ל מנה לי בידך א"ל אין חיי ומיתי ליהוו עלך סהדי א"ל לא אמר ריש לקיש האמר ליה לאו . אמר רבינא הא דקי"ל תצריך שיאמר אתם עדי לא שנא אמר (מלוה) [לוה] ל"ש אמר (לוה) [מלוה] שתיקליה שפיר דמי והדרותא מעליתא היא דהני משום דאמרו ליה לאו אמרינן אינה עדות שהרי חזר בו הא אשתיק שפיר דמי : ירושלמי חד בר נש אצוות לחבריה [illegible] דכל מלתא דליתא בהדיא כי האי גוונא אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות מה שעשה עשוי: הודה לו בפני שנים וקנו מידו כותבין דסתם קנין לכתיבה עומד ולא צריכין לאימלוכי ביה הודה בפני ג' ולא קנו מידו . רב אמר כותבין רב אסי אמר אין כותבין הוה עובדא וחש להרב להא דרב אסי ולא כתבי עד דמלכי ביה וקיי"ל כוותיה. אמר רב האי אודיתא הוו כניפי ויתבי ואתא ואודי ליה קמייהו לא כתבי אבל אי כניף ואייתי איתו לסהדי כתבי . רבא אמר אפילו כניף ואייתי איתו להו לא כתבי עד דאמר להו הוו עלי דייני . מר בר רב אשי אמר לעולם לא כתבי עד דקבעי דוכתא ושלחו וזמני ליה וקיי"ל דלית הלכתא*) כמר בר רב אשי בהא. מטלטלי אע"ג דהודה אי אמר להו כתובו כותבין ואם לאו אין כותבין והלכתא מקרקעי כותבין אע"ג דלא אמר כתובו אלא הודה לו בלבד. מטלטלי ואיתנהו בעינייהו מאי (רבינא) [רב אשי] אמר כיון דמחסרי גבוינא לא. וקיי"ל כרב אשי דרבינא לגבי דרב אשי תלמיד הוא: ההיא אודיתא דלא כתיב בה אמר לן כתובו וחתמו והבו ליה אביי ורבא דאמרי תרווייהו כשרה היא דהיינו דריש לקיש דאמר בפרק מי שמת ובפ' האשה שנתאלמנה חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול המקנה. הכא נמי אילו לא אמר להו כתובו לא הוו כתבי. שאלו לספרי דאביי ורבא והוו ידעי דכל

*) [בחולין עו: כתב רש"י וכמר בר רב אשי קיי"ל בכל דוכתא בר מאודיתא ומיפך שבועה וכ"כ תוס' בשם רש"י ובשבועות מא. כתבו תוספות ד"ה ולמר כו' ריב"ן בשם הקונטרס ועי' תוספות יומא פו. ד"ה מר ובכתובות סד: ד"ה וכוא ודף נו. ד"ה אלמנה ובחולין עו: ד"ה מר]

*) [נ"ע דהא כתוס' כאן ד"ה מר ובשבועות מ"א ועוד בכ"ד כתבו משום רבינו דבכל הש"ס הלכתא כוותיה לבר ממי סך שבועה ותיורי ואולי דפ"ס הוא וצ"ל וקיי"ל דהלכתא כו'] .

וכל לישני דבי דינא. כל דבריהם היו כותבין בלשון ב"ד ולא היו מתומין אלא שנים : ולא הוה כתיב ביה במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי . כדאמרינן בכתובות (דף כב:) בשלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם : היינו דריש לקיש . דאמר חזקה אין ב"ד טועין : בית דין חצוף . שסברו שיהו שנים כשרים לדון : בי דינא . הכל יודעין שאין ב"ד קרוין בשנים : ואמר לן רבנא אשי . לכתוב כך דכיון דהוא

וכל לישני דבי דינא ולא הוה כתב בה במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי, סבר רבינא למימר היינו דריש לקיש, א"ל רב נתן בר אמי הכי אמרינן משמיה דרבא *כל כי האי גוונא *חיישינן לב"ד טועין, אמר רב נחמן בר יצחק אי כתב בה "בי דינא" תו לא צריך, ודילמא בית דין חצוף הוא *דאמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקרא ב"ד חצוף, דכתב ביה "בי דינא דרבנא אשי", ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו, דכתיב בו (ואמרנא ליה לרבנא אשי) "ואמר לן רבנא אשי". *ת"ר אמר להן אחד: אני ראיתי אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר "של פלוני הן, של מעשר שני הן": בבית לא אמר כלום, בשדה דבריו קיימין, כללו של דבר: כל שבידו ליטלן דבריו קיימין, אין בידו ליטלן לא אמר כלום. הרי שראו את אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר "של פלוני הן, של מעשר שני הן": אם כמוסר, דבריו קיימין, אם כמערים לא אמר כלום. *הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו "כך וכך הן, במקום פלוני הן, של מעשר שני הן", זה היה מעשה ואמרו *דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין: שנים אומרים זכאי כו': מיכתב היכי כתבי, ר' יוחנן אמר "זכאי", ריש לקיש אמר "פלוני ופלוני מזכין (*ופלוני) ופלוני מחייבין" רבי (*אלעזר) אמר "מדבריהן נזדכה פלוני" מאי בינייהו איכא בינייהו לשלומי איהו מנתא בהדייהו: דלמאן דאמר "זכאי" משלם ולמאן דאמר "פלוני ופלוני מזכין ופלוני ופלוני מחייבין" לא משלם, ולמ"ד "זכאי" משלם, לימא להו אי לדידי צייתיתון, אתון נמי לא שלמיתון, אלא איכא בינייהו לשלומי אינהו מנתא דידיה: למ"ד "זכאי" משלמי, למ"ד "פלוני ופלוני מזכין ופלוני ופלוני מחייבין" לא משלמי, ולמאן דאמר "זכאי" משלמי ולימרו ליה אי לאו את בהדן לא הוה סליק דינא מידי, אלא איכא בינייהו משום "לא תלך רכיל בעמך" רבי יוחנן אמר "זכאי" משום "לא תלך רכיל" ריש לקיש אמר "פלוני ופלוני מזכין *ופלוני (פלוני) מחייבין" משום דמיחזי כשיקרא, ר' אלעזר אית ליה דמר ואית ליה דמר הלכך כתבי הכי: "מדבריהם נזדכה פלוני": גמרו את הדבר היו מכניסין כו': למאן אילימא לבעלי דינין, התם קיימי, אלא לעדים, כמאן דלא כרבי נתן דתניא *לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהן כאחד רבי יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה ואין עדותן מתקיימת בבית דין עד שיעידו שניהן כאחד רבי נתן אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין את דבריו, לא, לעולם לבעלי דינין ורבי נחמיה היא דתניא רבי נחמיה אומר כך היה מנהגן של נקיי הדעת שבירושלים מכניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהן ומכניסין את העדים ושומעין דבריהם ומציאין אותן לחוץ ונושאין ונותנין בדבר (גמרו את הדבר מכניסין אותן כו') והתניא גמרו את הדבר מכניסין את העדים, ההיא דלא כרבי נתן. גופא לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד רבי יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה במאי קמיפלגי איבעית אימא *קרא, ואיבעית אימא סברא: איבעית אימא סברא אמנה דקא מסהיד האי לא קא מסהיד האי, ומנה דקא מסהיד האי לא קמסהיד האי ואידך אמנה בעלמא תרוייהו קמסהדי, ואיבעית אימא קרא דכתיב "והוא עד או ראה או ידע" *ותניא ממשמע שנאמר "לא יקום עד" איני יודע שהוא אחד מה תלמוד לומר "אחד" זה בנה אב כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שנים עד שיפרט לך הכתוב "אחד" ואפקיה רחמנא בלשון חד למימר עד דחזו תרוייהו כחד ואידך "והוא עד או ראה או ידע" מ"מ: ואין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיעידו שניהן כאחד ר' נתן אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו במאי קמיפלגי איבעית אימא סברא איבעית אימא קרא: אב"א סברא מר סבר עד אחד כי אתי, לשבועה אתי, לממונא לא אתי ואידך אמו כי אתו בהדי הדדי בחד פומא קא מסהדי אלא מצרפינן להו הכא נמי ליצרפינהו ואיבעית אימא קרא "אם לא יגיד ונשא עונו" ודכולי

*) [ת"מ ופלוני מחייב]

צה א ב מיי' פי"ד מהל' עדות הלכה ז סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סימן ל סעיף יג:

צו ג מיי' פ"ד שם הלכה ג סמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף ו:

צז ד מיי' שם פ"ג הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ב:

צח ה מיי' שם פ"ב הלכה ב:

ודכולי עלמא. תנא קמא ור' נתן: **כרבנן דפליגי אדר' יהושע בן קרחה.** סבירא להו דאמרי בעינן שיראו שניהם כאחד וילפינן טעמא מהוא עד דליחזי כחד, וגבי הגדה פליגי תנאי דסיפא באקושיה הגדה לראיה כדכתיב (ויקרא ה) "או ראה או ידע אם לא יגיד" בחד קרא: **משתקיד.** מצפה ומחזר ושוקד לסומכו: **דין ידע.** זה יודע ורבי יוסי בר' חנינא היה: **שמודה ר' יהושע לר' נתן.** דכי היכי דלא בעי ר' יהושע ראיה כי הדדי הגדה נמי כי הדדי לא בעי: **בין בקרקעות.** זה אומר בפני הודה לו שקרקע זה שלו וזה אומר אף בפני הודה לו: **בין במטלטלין.** זה אומר בפני הלווהו מנה וזה אומר בפני הלווהו מנה ואע"פ דאמנה דקמסהיד האי לא מסהיד האי מ"מ תרווייהו מסהדי שחייב לו מנה: **שלכם כמוהו בקרקעות.** שמוטל הקרקע בפניו ושניהם מעידין עליה: **אבל לא במטלטלין.** דאין עדות שלימה לא על זה ולא על זה: **מכלל דפליגי** עליה רבנן בקרקעות: **בעדות בכור.** תנן בבכורות (דף לה:) כל מומין הראויין לבא בידי אדם רועים כהנים אין נאמנין לומר מאליו נפל בו מום זה לפי שנחשדו כהנים להטיל מומין בבכורות בזמן הזה כדי להתירן בשחיטה ואם הביא בכור להראותו לחכם צריך שני עדים עמו שמאליו נפל בו מום זה אם הביא עד אחד על מום זה ועד אחד על מום אחר בבכור זה מצטרפין ואית דאמרי בעדות בכור להעיד שהתירו חכם ולאו מילתא היא דהא חד נאמן דעד אחד נאמן באיסורין ואפילו כהן שהוא בעליו נאמן דתנן (שם דף לו.) נאמן הכהן לומר הראיתי בכור זה ובעל מום הוא דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקר: **ובעדות חזקה.** זה אומר בפני אכלה שלש שנים ראשונות של שמיטה וזה אומר בפני אכלה שלש שנים אחרונות מצטרפי דאחד קרקע מסהדי חזקה מעלייתא: **וכן.** לענין שתי שערות שבבן ושבבת, וכי פליגי בהלוואת מנה פליגי משום דלאו אחד מנה קמסהדי: **גברא אגברא.** רבי אבא ור' אידא אדעולא: **בגבה.** בין קישרי אצבעותיה: **חצי דבר וחצי עדות.** עד א' הוא חצי עדות שיעור אחת הוא חצי דבר: **אלא אחד אומר שתים בגבה.** דתרווייהו מסהדי דגדולה היא: **בקרקעות אבל לא במטלטלין.** הלכה כמותו דלא בעינן דחזו תרווייהו כחד בקרקעות משום דכי מסהדי בבי דינא, תרווייהו ידעי דאחדא מילתא מסהדי וקרינא ביה "והוא עד" ואע"ג דבשעתא דחזי לא ידע[חד]בחבריה, אבל לא במטלטלין דכי מסהדי קמן לאו אחד מנה מסהדי: **רב.** דאמר אבל לא במטלטלין משום דלאו בחד מנה מסהדי: **לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה.** זה אומר בפני הודה לו על מנה באחד בשבת וזה אומר בפני הודה לו עליו בשני בשבת: **הודאה אחר הלואה.** זה אומר בפני הלוהו מנה באחד בשבת וזה אומר בפני הודה לו מנה בשני בשבת: **מצטרפי.** דאיכא למימר בחד מנה קמסהדי וכדמוקי לקמן: **הלואה אחר הודאה.** מנה אחרינא הוא ולא מצטרפי אע"ג דתרווייהו אמרי שחייב לו מנה: **הודאה אחר הודאה נמי.** דילמא מנה דאודי ליה קמי האי לאו הייט מנה דאודי ליה קמי האי: **ואכתי בתרא ידע.** דאמנה דקא מסהיד איהו מסהיד אידך אבל קמא לא ידע דאחד מנה קמסהדי הלכך לא קרינא ביה "והוא עד" דמשמע תרווייהו כחד: **לאו היינו הודאה אחר הלואה.** כיון דבעינן דידע סהדא בחבריה על כרחיך הודאה אחר הלואה נמי הכי מוקמת לה: **דאמר ליה לבתרא "מנה דמודינא קמך".** יזיפי קמי פלניא" והדר אמר ליה לקמא "מנה דיזיפי קמך אודאי ליה קמי פלניא" ואהדרתי למה לי לרב למימר: **היינו דשמיע לי.** על בני עירך: **דרמיתו דיקלי וזקפיתו ליה.** שאתם משונים שנוטלין דקלים וחוזרין ונוטעין אותן כלומר בונים וסותרים שפירשתם לי קושיא וחזרתם ופירשתם: **מצטרפין.** דמ"מ הן מעידין שחייב לו מנה: **בבדיקות.** שאינה משבע חקירות-באיזו יום באיזו שעה שהזמה תלויה בהן אבל בכליו שחורין וכליו לבנים שאין דין הזמה תלויה בהן: **מנה שחור.** סלע ישנה: **אין מצטרפין.** הואיל ובעיקר גוף העדות מתכחשי: **וארנקי שחורה.** דלאו בעיקר גוף העדות מתכחשי דכוותיה בדיני נפשות לא, בתמיה: **באורין.** יוקרמ"א בלע"ז: **אין זה נכון.** אין עדות זו מכוונת ולישנא דקרא נקט "והנה אמת נכון הדבר" (דברים יג) דמהאי קרא נפקא לן בדיקות (לקמן מ:):

גברא

בעדות בכור. פי' שמשו מאליו זה אחר זה אם פלוני בן בכור הוא ולא כפי' הקונטרס דפירש לענין מום הראוי לבא בידי אדם שנחשדו הכהנים דנאמן זה לומר מעצמו נפל מום זה וחבירו על מום אחר דא"כ למה לי ב' עדים אפי' יחיד נאמן ואפי' עד מפי עד כדאי' בפ' כל פסולי המוקדשים (בכורות דף לו.) ובפרק חבית (שבת דף קמה:):

הוא

ודכולי עלמא כרבנן דפליגי עליה דרבי יהושע בן קרחה' והכא באקושי הגדה לראיה' קא מיפלגי מר סבר מקשינן הגדה לראיה ומר סבר לא מקשינן, רבי שמעון בן אליקים הוה משתקיד עליה דר' יוסי ברבי חנינא למסמכיה ולא קא מיסתייע מילתא, יומא חד הוה יתיב קמיה דר' יוחנן, אמר להו מי איכא דידע הלכה כרבי יהושע בן קרחה או לא? א"ל רבי שמעון בן אליקים דין ידע, אמר' ליה לימא איזו, אמר ליה ליסמכיה מר ברישא, סמכיה, אמר ליה בני אמור לי כיצד שמעת, א"ל כך שמעתי שמודה ר' יהושע בן קרחה לרבי נתן", אמר - לזה הוצרכתי השתא ומה עיקר ראיה בהדי הדדי' אמר ר' יהושע בן קרחה לא בעינן, הגדה מיבעיא? א"ל הואיל ועלית לא תרד; אמר ר' זירא שמע מינה גברא רבה כיון *דסמיך סמיך. א"ר חייא בר אבין אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין, עולא אמר הלכה כרבי יהושע בן קרחה בקרקעות אבל לא במטלטלין, א"ל אביי "הלכה" מכלל דפליגי, והאמר ר' אבא א"ר הונא אמר רב מודים חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות קרקע ותני רב אידי בר אבין *בנזיקין דבי קרנא מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות בכור, ובעדות קרקע, ובעדות חזקה, וכן שבבן ושבבת *גברא אגברא קא רמית מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי. מאי "וכן שבבן ושבבת" *אילימא אחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בכריסה "האי "חצי דבר וחצי" עדות' הוא אלא אחד אומר שתים *בגבה ואחד אומר שתים בכריסה. אמר רב יוסף אנא אמינא משמיה דעולא הלכה כרבי יהושע בן קרחה בין בקרקעות *בין במטלטלין, ורבנן דאתו ממחוזא אמרי אמר ר' זירא משמיה דרב בקרקעות אין אבל לא במטלטלין, רב לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה' הודאה אחר הלואה' מצטרפי הלואה אחר הלואה, הלואה אחר הודאה' לא מצטרפי, אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהושע א"ל מאי שנא' הלואה אחר הלואה' דלא, דמנה דקא חזי האי לא קא חזי האי, הודאה אחר הודאה' נמי אמנה דקא מודה קמי האי לא מודי קמי האי? א"ל דהאי בתרא: בהאי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני', אכתי בתרא ידע, קמא לא ידע? דהדר אזיל א"ל לקמא "האי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני", א"ל *תנוח דעתך שהתנחת את דעתי', א"ל מאי ניחותא, דרבא ואיתימא רב ששת שדא בה נרגא: לאו' היינו 'הודאה" אחר הלואה'! אמר ליה היינו דשמיע לי עלייכו דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו נהרדעי אמרי בין 'הודאה אחר הודאה' בין 'הודאה' אחר הלואה' בין הלואה אחר הלואה בין 'הלואה אחר הודאה' מצטרפות, כמאן? כר' יהושע בן קרחה. אמר רב יהודה עדות המכחשת זו את זו בבדיקות: כשרה, בדיני ממונות, אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר בארנקי שחורה ואחד אומר בארנקי לבנה אבל אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן אין מצטרפין, וארנקי שחורה בדיני נפשות לא *) והאמר רב חסדא' אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר *באריח הרגו אין זה נכון, אחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון?

*) לקמן מ:

גמרא

...אחת לעולם דלאו בחד פומא מסהדי מיבעיא דמכשיר ר' יהושע אפילו בזה אחר זה. ואסיק' משמיה דרב הלכ' כר' יהושע בן קרחה בקרקעות ובמטלטלין דאפי' זה אחר זה ... עדותן כשרה ר' יוחנן דאמר לזו הוצרכנו: פי' נזיקין דבי קרנא מסכתא נזיקין משנה חיצונה שהיה שונה אותה קרנא שם חכם ידוע ומפורש בשני דייני גולות. תני בנזיקין דבי קרנא ... בן קרחה בעדי בכור ובעדי חזקה ובעדי הבן והבת שמעידין בהן שהביאו סימנים שאפילו זה בלא זה כשרין ואוקימנא בזמן ששנים מעידין אחד אומר שיש בה שתי שערות בגבה ואחד ... נהרדעאי אמרי בין הודאה אחר הלואה בין הלואה אחר הודאה. ובין הלואה אחר הלואה ובין הוראה אחר הודאה מצטרפין כר' יהושע בן קרחה וקי"ל בהא כנהרדעאי. פי' כגון דמסהיד ... לתי בחד בניסן מנה ואחד מסהיד דבתרי בניסן הוא דפלוני יזיף מפלוני מנה אע"ג דאיכא למימר אמנה דמסהיד האי דבחד בניסן לאו בההוא מנה מסהיד ההיא דבתרי בניסן דאי אמרת ה... אדריה לוה לפלוה והדר יזפיה ליה קמי האי כיון דאהדריה כבר בטלה עדות ראשונה מיהו כל האי לא חייש ר' יהושע בן קרחה. אלא אמר לך כיון דתרווייהו מסהדי דהאי נושה מנה בהאי ... מר רב יהודה עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרין הן בדיני ממונות. ואע"פ שמכחישין זה לזה עדותן. פי' אלתי שבע חקירות השניות במשנתנו נקראות בדיקות. ובא רבא ל... אמר מסתברא מילתיה במכחישין זה לזה עדותן בזמן שא' אומר בארנקי שחורה הלוהו מנה וא' אומר לא כי אלא בארנקי לבנה הלוהו אבל במנה עצמו שניהן שוין אבל ... זה אומר מנה לבן וזה אומר מנה שחור כלומר ישן אין מצטרפין. ומקשינן עליה דרבא והכחשה בכלים כי האי גונא בדיני ממונות מצטרפין מכלל דבדיני נפשות לא והאמר רב חסדא אחד א... כלים

*גברא אגברא קא רמית נהרדעי אמרי *אפילו אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרפים כמאן כרבי יהושע בן קרחה, אימר דשמעת ליה לרבי יהושע בן קרחה היכא דלא מכחשן אהדדי, היכא דמכחשי אהדדי מי אמר? אלא הוא דאמר כי האי תנא *דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כיתי עדים שאחת אומרת מאתים ואחת אומרת מנה שיש בכלל מאתים מנה על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן, הוה עובדא ואתי לקמיה דרבי אמי, חייביה רבי אמי לשלומי ליה חביתא דחמרא מיגו חביתא דמשחא: כמאן כר"ש בן אלעזר? אימר דאמר ר"ש [ב"א] היכא דיש בכלל מאתים מנה, כי האי גוונא מי אמר? לא צריכא לדמי. אחד אומר בדיוטא העליונה ואחד אומר בדיוטא התחתונה אמר רבי חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן: ומניין לכשיצא כו': תנו רבנן *מניין לכשיצא לא יאמר הריני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי? תלמוד לומר °לא תלך רכיל בעמך ואומר °הולך רכיל מגלה סוד ההוא תלמידא דנפיק עליה קלא דגלי מילתא דאיתמר בי מדרשא בתר עשרין ותרתין שנין אפקיה רב אמי מבי מדרשא אמר דין גלי רזיא:

מתני' כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין. *אמרו לו כל ראיות שיש לך הבא מיכן עד שלשים יום מצא בתוך שלשים יום סותר, לאחר שלשים יום אינו סותר אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים. אמר לו הבא עדים ואמר אין לי עדים, אמר הבא ראיה ואמר אין לי ראיה ולאחר זמן הביא ראיה, ומצא עדים הרי זה אינו כלום אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים, לא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה, ראה שמתחייב בדין ואמר קרבו פלוני ופלוני ויעידוני או שהוציא ראיה מתחת *פונדתו הרי זה אינו כלום:

גמ' אמר רבה בר רב הונא הלכה כרשב"ג, ואמר רבה בר רב הונא אין הלכה כדברי חכמים, פשיטא, כיון דאמר הלכה כרשב"ג ממילא ידענא דאין הלכה כחכמים? מהו דתימא הני מילי לכתחילה אבל דיעבד שפיר דמי קמ"ל דאי עביד מהדרינן ליה: אמר לו הבא עדים כו' אמר רשב"ג כו': אמר רבה בר רב הונא א"ר יוחנן הלכה כדברי חכמים ואמר רבה בר רב הונא אמר רבי יוחנן אין הלכה כרשב"ג, פשיטא, כיון דאמר הלכה כדברי חכמים ממילא ידענא דאין הלכה כרשב"ג? הא קמ"ל דבהא אין הלכה כרשב"ג הא בכולהו הלכה כרשב"ג לאפוקי מהא *דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה; ההוא ינוקא דתבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן א"ל אית לך סהדי? א"ל לא, אית לך ראיה? א"ל לא, חייביה רב נחמן, הוה קא בכי ואזיל, שמעוהו הנך אינשי אמרו ליה אנן ידעינן במילי דאבוך, אמר רב נחמן בהא אפילו רבנן מודו דינוקא במילי דאבוה לא ידע. ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה אמרה ליה ידענא בהאי שטרא דפריע הוה, הימנה רב נחמן אמר ליה רבא לרב נחמן כמאן כרבי דאמר *אותיות נקנות במסירה? אמר ליה שאני הכא דאי בעיא קלתיה איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן, אמר ליה רבא לרב נחמן והא אי בעיא קלתיה

רש"י

גברא אגברא. דרב חסדא אדרב יהודה: **כר' יהושע בן קרחה.** דמכל מקום שניהם מעידים שחייב לו מנה: **היכא דלא מכחשו אהדדי.** כגון זה מעיד על מנה שביום ראשון ושניהם מודין שזה לא ראה בשל זה אבל היכא דשניהם מעידים על מנה אחד ומכחישין זה את זה מי אמר: **הוא דאמר כי האי תנא.** נהרדעי אמרו כי האי תנא דאמר זה אומר מנה וזה אומר מאתים דמכחישין זה את זה מצטרפין למנה, שיש בכלל מאתים מנה ולא אמרינן שתיהן שקרו אלא הלך אחר הפחות שבהם: **נחלקה עדותן.** שכיון שהאחד שקרן שוב אין כאן עדות: **יש בכלל מאתים מנה.** שניהם מעידין על מנה ובאותו מנה אין מכחישין זה את זה: **כי האי גוונא.** דאתרי מיני נינהו וכולי האי מיכחשי הדדי, מי אמר: **לדמי.** זה אומר בפני הודה לו דמי חבית של יין וזה אומר בפני הודה דמי חבית של שמן דתרווייהו מסהדי אדמי חבית יין: **בדיוטא עליונה.** הלוהו מנה: **דיוטא.** עלייה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית ובני רשות הרבים עוברים תחתיה: **וצירף עדותן.** כר' יהושע בן קרחה דתרווייהו מנה מחייבי ואע"ג דמכחשי בבדיקות, כדרב יהודה: **בתר עשרין ותרתין שנין.** דאיתמר בי מדרשא אפקיה ההוא תלמידא, ודבר לשון הרע היה:

מתני' כל זמן שמביא ראיה. הבא לבית דין ולא היה שטר זכותו בידו ויצא מבית דין חייב ולאחר זמן מצא שטר זכותו והביאו: **סותר את הדין.** בית דינו סותרין לו דינו שפסקו ומחייבין את שכנגדו: **הבא ראיה.** שטר זכותך: **הרי זה אינו כלום.** שהרי אמר אין לי וחיישינן שמא זייף או שכר עדים: **קרבו פלוני ופלוני כו'.** אפילו רבן שמעון בן גמליאל מודה שכיון שהיה יודע בהן ואמר אין לי ודאי שקרנים הן: **פונדתו.** חגורתו:

גמ' הלכה כרבן שמעון. אקמייתא קאי כיון דלא אמר אין לי אע"ג דלא מצא בתוך שלשים יום: **דאי עבד.** כרבנן מהדר עובדא: **ממילא ידעינן אין הלכה כרבן שמעון.** והכא ליכא למימר כדלעיל מיניה דאי עבד כו' דבשלמא התם אי לאו דהדר ואמר אין הלכה כחכמים הוה אמינא אי עביד לא מהדרינן דאלים כח דברי המרובין אבל הכא כיון דאמר הלכה כחכמים פשיטא דאי עביד כיחיד מהדרינן להו: **הא קא משמע לן דבהא.** לחודא הוא דאין הלכה כרבן שמעון הא בכל מקום הלכה כמותו אפילו בערב ולידן: **ערב.** בגט פשוט (ב"ב ד' קעג:): **לידן.** במסכת גיטין במי שאחזו קורדייקוס (ד' עד'): **ראיה אחרונה.** הך בתרייתא דמתני' דאילו בקמייתא הילכתא כוותיה: **דנפק שטרא מתותי ידה.** שהאמינה הלוה והמלוה לשומרו: **אותיות ניקנות במסירה.** המוכר שט"ח לחבירו קנה החוב במסירת אותיות ומילתיה דרבי בהמוכר את הספינה (ב"ב ד' עו.) והכא כמי קנאתו והוי כדידה ונאמנת לומר פרוע:

תוספות

הוא דאמר כי האי תנא. משמע הכא דרב יהודה דאמר במנה שחור ובמנה לבן אין מצטרפין לית ליה דרשב"א והימא דבחזקת הבתים (ב"ב דף מא: ושם) גבי עובדא דרב כהנא שקל בידקא בארעיה משמע בהדיא דרב יהודה אית ליה דרשב"א ואין לומר דרב יהודה בכל ענין קאמר ואפילו במנה שחור ובמנה לבן והאי דקאמר רבה מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אמר כו' רבא טעמא דנפשיה קאמר דא"כ הל"ל והאלהים אמר רב יהודה אפילו במנה שחור ובמנה לבן כדאשכחן בפ"ק דגיטין (דף יג: ושם*) מסתברא מילתיה דרב בפקדון כו' וי"ל דיש לומר דודאי אית ליה דרשב"א אלא שמחלק בין מנה למאתים למנה שחור ומנה לבן: **שבית** שמאי אומרים נחלקה עדותן ואם תאמר כיון דבכת אחת בית שמאי אומרים נחלקה עדותן אם כן בשתי כיתי עדים ה"ל נמצא אחד מהן קרוב או פסול ויש לומר דהייט דווקא כשהפסול ידוע אי נמי כמ"ד תתקיים העדות בשאר אי נמי לא אמרינן נמצא אחד מהם קרוב או פסול אלא בבאו בכת אחת תוך כדי דיבור דאז חשיבי עדות אחת והכא שבאו שני כיתי עדים זו אחר זו ועי"ל דכי אמר נמצא אחד מהם קרוב או פסול ה"מ כי מסייעי אהדדי אבל הכא דמכחשי אהדדי לא*: **חייביה** רב נחמן. ליה לרב נחמן הא דאמרינן אין נזקקין לנכסי יתומים אא"כ ריבית אוכלת בהן דאמר רב נחמן בפרק שום היתומים (ערכין דף כב:) מריש לא הוה מזקיקן לנכסי יתומים, כיון דשמעינא להא דאמר רב דיתמי דאכלי דלאו דידהו, ליזלו בתר שיבקייהו מזקיקן, ומהאי טעמא נמי אע"ג דבעלמא אין מקבלים עדים אלא בפני בעל דין, °בגבי קטן מקבלין, הכא לא קאמר נזקקין אלא כשיש שטר, דמקיימין את השטר שלא בפני בעל דין וכאן היה שטר:

וכיון

רבינו חננאל

כלים שחורין וא' אומר כלים לבנים הרי זה נכון ופרקי' גברא אגברא קא רמית כלומר מדברי רב חסדא תקשי לרבה רבה לא סבירא ליה דרב חסדא נהרדעאי אמרי אפילו אחד אומר מנה שחור וא' אומר מנה לבן מצטרפי ואמרינן כמאן כר' יהושע בן קרחה הא לא דייקא כותיה אלא אינהו דאמור כי האי תנא דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על (מנה שחור) שתי כתי עדים אחת אומרת מאתים וא' אומרת מנה שיש בכלל מאתים מנה על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה הנה אע"ג שמכחישין זה לזה עדותן קיימת וקי"ל כנהרדעי ואליבא דבית הלל א' אומר חבית יין וא' אומר חבית שמן איקים' אחד אומר דמי חבית יין ד' זוזים ואחד אומר דמי חבית שמן ח' זוזי. הוה עובדא וחייביה ר' אמי לנתבע לשלם אלו השנים ד' זוזי דמי חביתא דחמרא מגו ח' זוזי דמי חביתא דמשחא כר' שמעון בן אלעזר דאמר יש בכלל מאתים מנה. אבל אם מעידין יין ממש ושמן ממש נחלקה עדותן. א' אומר בדיוטא העליונה וא' אומר בדיוטא התחתונה הלוהו הוה עובדא וצירף ר' עדותן וחייב הנתבע לשלם: ת"ר מניין שכשיצא לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבין ומה אעשה והן רבו עלי ת"ל לא תלך רכיל [בעמך] ואומר הולך רכיל מגלה סוד. ההוא תלמיד דנפיק ליה מלתא דאתאמרא בבי מדרשא בסוד בתר כ"ב שנין ואפקיה ר' אמי להההוא תלמיד מבי מדרשא אמר דין גליא רזיא: **מתני'** כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין אמרו לו כל ראיה שיש לך הבא מיכן ועד ל' יום הביא בתוך ל' יום סותר לאחר ל' יום אינו סותר. אמר רשב"ג מה יעשה [זה שלא] מצא בתוך ל' ומצא לאחר שלשים אמר רבה בר רב הונא הלכתא כרשב"ג ולית הלכתא כחכמים אפילו דיעבד אלא מאן דעבד כחכמים מהדרינן ליה: אמרו לו הבא עדים או ראיה ואמר אין לי עדים ולא ראיה ואחר [כך] מצא עדים ומצא ראיה אינה כלום. אמר רשב"ג מה יעשה [זה שלא] היה יודע שיש לו עדים ומצא עכשיו כו'. אמר רבה בר רב הונא הלכה כחכמים ואין הלכה כרשב"ג בהא מכלל דהלכתא כוותיה בערב וצידן ולאפוקי ממ"ד חוץ מערב וצידן. ההוא ינוקא דתבעיה בדינא קמי דרב נחמן ואיתחייב וא"ל רב נחמן אית לך שהדי או ראייה ואמר לאו ושמעוה אינשי דהוו בכי ואמרו ליה אנן ידעינן לך זכותא. ואמר רב נחמן בהא אפילו רבנן מודו דמקבלי ראיותיו דינוקא במילי דאבוהא לא הוה ידע: ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה ולא הימנה רב נחמן

עין משפט נר מצוה

צט א ב ג ד ה מיי' פ"ג מהל' עדות הלכה ג סמג לאוין קט טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ג:

ק ו מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ז סמג לאוין קט:

קא ז ח ט י כ מיי' פ"ו שם הלכה ו ז ח סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' כ סעיף א:

קב ל מ מיי' פי"ט מהל' מלוה הלכה א סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' סה סעיף א:

[וכן לקמן עב:]

[ועי' תוס' ב"ב מח: ד"ה נחלקה]

מסורת הש"ס

[לעיל ל: מגילה ד: וש"נ]

[בבא בתרא מא: נזיר כ: פ"ש]

[גיטין לו. וש"נ]

[בבא מציעא קיט. ב"ב ע.]

הגהות הב"ח

(א) במשנה עד ל' יום בתוך שלשים וכו' אמר לו הבא עדים וכו' אמרו לו הבא ראיה כצ"ל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה חייביה וכו' בגבי קטן מקבלין. עי' ב"ק דף לט ע"א תוס' ד"ה וכו':

ב"ב שי' שם וכן קפו: קידושין מח: יבמות קטו.

וכיון דלימחזק בבי דינא . פי' הקונטרס שכתוב בו הפקר וקסבר למכל מקום ניהמנה במינו דלי בעי קלתיה וי"ל דלימחזק בבי דינא שרשותו בידה כי ההוא דשילהי מי שמת (כ"ב דף קמ:): **סמפון** שים עליו עדים . פ"ה כתב ילו כבים דין : **סמפון** שים עליו עדים . פ"ה שובר מתחת ידי לוה כמשפטו וכ"ת פירש דביד הלוה קרוי שובר וכשהוא יוצא מתחת ידי המלוה קרוי סמפון ויתקיים בחומתו היינו דשיילינא לסהדי לי פריע לי לא פריע כדלימא

שילהי פ"ק דב"מ (דף י"): **אין** עליו עדים ויוצא . השטר והסמפונות מתחת ידי שלים כשר משמע ליה לפלוגי לימחזק דומיא דיוצא תחת חיתום שטרות . ת"ק יש לפרש לה דאין עליו עדים כלל אלא יש עדים ולא ידעי לי פריע לי לא פריע ויוצא והסמפונות מתחת ידי שלים : (*)**ויוציא** מנה על מנה . מכלל למתחייב כדין לא משלם לאידך ילימלוחי אע"פ שמקיקו ליגך לו לדון בעיר אחרת) :

ואם אמר כתבו ותנו לי מחזיה טעם כו' . דוקא היכא דמתעלמו לדון כו' וכפו לותו לדון כאן מכל בעלמא לא וכן משמע בלחיה כשר (ב"מ דף ספ: וסס) נבי תרי כותחי דעבוד עיסקא דת"ל חזינא דכל כתר דיבי קחזיל מר, וקאמר 'כי האי ודאי גרידי לתולעי' **מיהא** יש לדחות דהכי קאמר 'כי האי ודאי גרידי לתולעי' אע"פ שאין שולל מחיזה טעם נתחייב גרידי לתולעי מכל בעלמא מי שחיל אין, מי לא, לא :

אי ניים ניים . אין לפרש מי לא ניים אלא יוכל לכופו דכ"ש שלא יוכל לכופו דהכא *שכבר והחם מחוקק ומר עוקבא ריש גולה הוה אלא מפרש מי לא ניים כגון דאמר 'לב"ד הגדול קחזילנא' :

הדרן עלך זה בורר

קלתיה ? כיון דאיתחזק בבי דינא איבעיא להו קלתיה לא אמרינן , איתיביה רבא לרב נחמן

*סמפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו, אין עליו עדים (ת) יוצא מתחת ידי שלישי או רביעי אחד חותם שטרות בשר אלמא שלישי מהימן,תיובתא דרב נחמן (*תיובתא)

בי אחא רב דימי אמר ר' יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד: שיסתתם טענותיו , ואמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני" הא גופא קשיא אמרת יסתתם טענותיו – אחאן לרבנן והתם אמרת קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני אחאן לרשב"ג , וכי תימא כולה רשב"ג ופרושי קא מפרש: מאי "עד שיסתתם טענותיו? עד שיאמר "קרבו פלוני ופלוני והעידוני", והא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן "כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל *במשנתינו הלכה כמותו, חוץ מערב ויצידן וראה ארדונה? אלא בי אחא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן "לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתם טענותיו ויאמרו לו "הבא עדים" ואומר "אין לי עדים", הבא ראיה" ואומר "אין לי ראיה" ,אבל באו עדים ממדינת הים או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר הרי זה מביא ראיה וסותר. כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן התוקף את חבירו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום פלוני, כופין אותו ויוצא למקום הועד אמר לפניו רבי אלעזר : רבי, מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה? אלא בְּרִפְנֵי אַוְתָא וְדַן בְּעִירֵי, איתמר נמי א"ר ספרא (אמר רבי יוחנן) *שנים שנתעצמו בדין א' אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד בְּרִפְנֵי אַוְתָא וְדַן בְּעִירֵי, ואם הוצרך דבר לשאול כותבין ושולחין, ואם אמר "כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני", כותבין ונותנין לו, "ויבמה הולכת אחר היבם להתירה, עד כמה? אמר רבי אמי "אפילו מטבריא לציפורי, אמר רב כהנא מאי קרא "וקראו לו זקני עירו" ולא זקני עירה, אמר אמימר הילכתא כופין אותו ויולך למקום הועד, א"ל רב אשי לאמימר והא אמר רבי אלעזר *כופין אותו מ"ד ודן בעירו? הני מילי היכא דאמר ליה לוה למלוה "אבל מלוה -"עבד לוה לאיש מלוה". שלחו ליה למר עוקבא: לדידן ליה כבר בחיה שלם, עוקבן הבבלי קבל קדמנא - "ירמיה אחי העביר עלי את הדרך" ואמרו לו השאוהו וידאה פנינו בטבריא "הא גופא קשיא אמרת "אמרו לו "אלמא דיינוה אתון, "השיאוהו וידאה פנינו בטבריא "אלמא שדרוהו הכא: אלא הכי קאמרי אמרו (ג) (ליה) דיינו אתון אי ציית ציית ואי לא השיאוהו וידאה פנינו בטבריא רב אשי אמר דיני קנסות הוה 'ובבבל לא דיינו דיני קנסות, והא דשלחו ליה הכי כדי לחלוק כבוד למר עוקבא :

הדרן עלך זה בורר

תורה אור

כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתם טענותיו, ואמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני הא גופא קשיא אמרת יסתתם טענותיו אחאן לרבנן והתם אמרת קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני אחאן לרשב"ג וכי תימא כולה רשב"ג ופרושי קא מפרש מאי עד שיסתתם טענותיו עד שיאמר קרבו פלוני ופלוני והא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב ויצידן וראה ארדונה אלא בי אחא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתם טענותיו ויאמרו לו הבא עדים ואומר אין לי עדים הבא ראיה ואומר אין לי ראיה הבא עדים ממדינת הים או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר הרי זה מביא ראיה וסותר כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן התוקף את חבירו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו ויולך למקום הועד א"ל רב אשי לאמימר והא אמר רבי אלעזר כופין אותו מ"ד ודן בעירו? הני מילי היכא דאמר ליה לוה למלוה אבל מלוה עבד לוה לאיש מלוה. שלחו ליה למר עוקבא לדידן ליה כבר בחיה שלם עוקבן הבבלי קבל קדמנא ירמיה אחי העביר עלי את הדרך ואמרו לו השאוהו וידאה פנינו בטבריא הא גופא קשיא אמרת אמרו לו אלמא דיינוה אתון השיאוהו וידאה פנינו בטבריא אלמא שדרוהו הכא אלא הכי קאמרי אמרו דיינו אתון אי ציית ציית ואי לא השיאוהו וידאה פנינו בטבריא רב אשי אמר דיני קנסות הוה ובבבל לא דיינו דיני קנסות והא דשלחו ליה הכי כדי לחלוק כבוד למר עוקבא :

הדרן עלך זה בורר

רבינו חננאל

איבעיא קלתיה . ואתיב עליה רבא סיהא סימפון שיש עליו עדים פי' זה הסימפון שובר יתקיים בחותמיו . אין עליו עדים אבל יוצא השפור פותחת ידי שלש. או שיוצא סימפון כתוב בשפור אחר חיתום שטרות כשר . תנו מפורש בס"ו פרק שנים אוחזין בשלית אלמא שלש מהימן ופלתה בחיובתא לרב נחמן וקי"ל שהשלש נאמן וכך הלכת ואסקנות לשמעתא משמיה דר' יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתמו טענותיו . כיצד אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה בפלי ראיתיו . אבל אם באו לו עדים מפדינת הים או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחרים הרי זה מביא וסותר . א"ר יוחנן שנים שנתעצמו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום אחר הוצרך לשאול כותבין ושולחין ואם אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו . וכן אשה שיבמה הולכת אחר היבם להתירה עד כמה אמר רבי אמי אפילו מטבריא לציפורי אמר רב כהנא מאי קרא וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה אמר אמימר הילכתא כופין אותו ויולך למקום הועד א"ל רב אשי לאמימר והא אמר רבי אלעזר כופין אותו מ"ד ודן בעירו הני מילי היכא דאמר ליה לוה למלוה אבל מלוה עבד לוה לאיש מלוה. שלחו ליה למר עוקבא לדידן ליה כבר בחיה שלם עוקבן הבבלי קבל קדמנא ירמיה אחי העביר עלי את הדרך ואמרו לו השאוהו וידאה פנינו בטבריא הא גופא קשיא אמרת אמרו לו אלמא דיינוה אתון השיאוהו וידאה פנינו בטבריא אלמא שדרוהו הכא אלא הכי קאמרי אמרו דיינו אתון אי ציית ציית ואי לא השיאוהו וידאה פנינו בטבריא רב אשי אמר דיני קנסות הוה ובבבל לא דיינו דיני קנסות והא דשלחו ליה הכי כדי לחלוק כבוד למר עוקבא :

הדרן עלך זה בורר

קג א מיי' סנ"ז מהל' מלוה הלכה ט סמג עשין נד טור שו"ע ח"מ סי' סה סעיף יח : קד ב מיי' שם הלכה ח סעיף יא שם סעיף יח : קה נ מיי' שם הלכה י סעיף ב שם סעיף כ: קו ד ה מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ז ח סמג עשין נז סעיף ב ח"מ סי' כ : [כ: ופ"ש סעיף שם ד"ה סמפון]

קו ו מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין נז סעיף ב ח"מ סי' יד סעיף ג : קח ז ח מיי' פ"ד מהל' יבום הלכה ג סמג עשין נה סעיף ג ח"מ סי' קכו סעיף ו [ובכ"מ לגבי עוד כיכמת פ"י ב"ב דף נס:] :

ר"ש מומח כל הדיבור [תוס' הכמל ספסי תוס' ניין עלין]

קטז ם מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין נז סעיף ב ח"מ סי' יד סעיף ג : קי ו מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ח סמג שם סעיף ב ח"מ סי' ח סעיף ג :

[נמיי ס.]

רבינו חננאל

איבעיא קלתיה . ואתיב עליה רבא סיהא סימפון שיש עליו עדים פי' זה הסימפון שובר יתקיים בחותמיו . אין עליו עדים אבל יוצא השפור פותחת ידי שלש. או שיוצא סימפון כתוב בשפור אחר חיתום שטרות כשר . תנו מפורש בס"ו פרק שנים אוחזין בשלית אלמא שלש מהימן ופלתה בחיובתא לרב נחמן וקי"ל שהשלש נאמן וכך הלכת ואסקנות לשמעתא משמיה דר' יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתמו טענותיו . כיצד אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה בפלי ראיתיו . אבל אם באו לו עדים מפדינת הים או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחרים הרי זה מביא וסותר . א"ר יוחנן שנים שנתעצמו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום אחר הוצרך לשאול כותבין ושולחין ואם אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו . וכן אשה שיבמה הולכת אחר היבם להתירה עד כמה אמר רבי אמי אפילו מטבריא לציפורי אמר רב כהנא מאי קרא וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה אמר אמימר הילכתא כופין אותו ויולך למקום הועד א"ל רב אשי לאמימר והא אמר רבי אלעזר כופין אותו מ"ד ודן בעירו הני מילי היכא דאמר ליה לוה למלוה אבל מלוה עבד לוה לאיש מלוה. שלחו ליה למר עוקבא לדידן ליה כבר בחיה שלם עוקבן הבבלי קבל קדמנא ירמיה אחי העביר עלי את הדרך ואמרו לו השאוהו וידאה פנינו בטבריא הא גופא קשיא אמרת אמרו לו אלמא דיינוה אתון השיאוהו וידאה פנינו בטבריא אלמא שדרוהו הכא אלא הכי קאמרי אמרו דיינו אתון אי ציית ציית ואי לא השיאוהו וידאה פנינו בטבריא רב אשי אמר דיני קנסות הוה ובבבל לא דיינו דיני קנסות והא דשלחו ליה הכי כדי לחלוק כבוד למר עוקבא :

הדרן עלך זה בורר

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ויוצא מתחת ידי שלים אי איתא : (ג) שם תמרו לו דייטי תחזון : (ג) רש"י ד"ה יתקיים כשובר בחומתיו : (ז) ר"ח וכמלמד וכו' ומסתכר מעמת

ב"מ כה.

רש"ל מ"ר

ב"ק סה. ב"ב קמד: כתובות עה. ניטין נח. סט. [ב"מ נח: ע"ש]

הגהות הגר"א

ב ד"ה ויוצא בגמרא אחי יכול לדקדק מדלים ד"ה ויוצא ד"ה ואחי יכול מסא (ב"מ ד"ה ואחי יכול) :

נוסחא אחרת

מצוה לומר מסכיתים על מקום לדון

---

*) תוס' ע"ל וכמו שתמר ר"ת .

אחד דיני ממונות: **כדריסה ותקילה.** תקירות ותריסות שחוקרים אחת העדים שנאמר "משפט אחד יהיה לכם" ובדיני נפשות כתיב "ודרשת וחקרת" (דברים יג): **דיני ממונות בשלשה.** כת ילפינן בפרק קמא (דף ב:): **פומבין.** תחלה במשנתו ומתני לן: **דין לזכות דין לחובה.** בחיזה שירלו לכל תורה אור בדיני נפשות פותחין לזכות ונגמרת יליף להו: **מעין של פי אחד.** מעין את הדין אחד המרובין על פי דיין אחד כגון שניים אומרים זכאי ואחד חייב אי ליפכא: **ודיני נפשות מעין ע"ש אחד לזכות.** שניים עבר מזכים ואחד עבר מחייבים-זכאי, לכל לחובה אין מעין אחד הרוב אלא אם כן רבו המחייבין על המזכין שניים כדלמרינן בפרק קמא (דף ג·) לא תהיה אחרי רבים לרעות ודיני ממונות ליכא לאוקמה כדלמר לקמן (דף לו:) לא תענה משפט לחייוך לכל אחד מעה משפט שור הנסקל וכל שכן אחד דיני ממונות: **פתוחין.** סותמין את הדין לאחר שנמרוהו וידעו שמעו מחזירין את הדיבר בין לזכות בין לחובה: **ואין מחזירין לחובה.** בגמרא יליף לה: **מכל מלמדין.** ולפי' תלמידים היושבין לפני הדיינין ולא נתמנו בית דין על כך: **מלמד חובה.** דיין שהתחיל אחלה להביא ראיות לחובה יכול לחזור בו ולזכות: **אינו חוזר ומלמד חובה.** שכבר היה דבעינן "והגיד" וכגמרא (דף לד.) מוקים לה כשאמר משא ומתן הוא דלא יחזור דמתוך שאתה אומר בו אלא לחזור הוא מחזר אחר ראיות להעמיד דבריו ושמא ימלא ראיות לחובה ולכך כשאמר חזור בו אין שומעין לו שמא כבשעת גמר דין שכבר חזר על כל הדברים ונלאה ולא מצא ראיות לחובה: **דיני נפשות.** משא ומתן של דין: **ונופלין בלילה.** שם רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן: **דיני נפשות מצריכים בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה.** שם זיכוי ביום רחמנן פוסקין את דיו מיד והוא לו לחובה שם לא יכלו לזכותו ביום רחמנן פוסקין את דיו לחובה אלא אם כן שמרו שמא ימלא ראיות לזכות: **גמ' סימן דרפ"ש: אין דורשא-דבר תורה-אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר "משפט אחד יהיה לכם" "ומה טעם אמרו "דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה? כדי שלא תגעול דלת בפני לוין, אלא מעתה

אחד דיני ממונות. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות? דבדיני נפשות בדרישה וחקירה יתר מבדיני ממונות: **חייבין** שמא תימרו מלכתוב על אחד כגון שכתבו במקום שתומרים המזימין ועל חנם דחק לגלח י"ל כי היכי דנעט פסוקו (ב"ב דף קעח. ושם) שטר שזמנו כתוב בו בשבת לו בעשרה בשבתי שטר מאומר הוא וכשר והא"ג שטר זה נכתב לפני אחד כגון של שמיטה במקום הכתוב בשטר ומגלח כשהגיע אחד כגון של שמיטה שהוא זמנו של שטר לא היו בתוכו מקום שהלכו למקום אחר ות"ח מאי תירוץ משום דאימרוהו כי לא אימרוהו גמי יש להסביר כדלמר *לי ידעיתו יומא דלקניתו ביה כתוב יומא דלקניתו ביה ושמח לא באחד בגיטן נכתב אלא אחד בגיטן מספק להסיר את השטר ובקמ"ס פ"ק דר"ה (דף כ· ושם) ותן להחריך לתן: כתן

אחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר °משפט אחד יהיה לכם "מה בין דיני ממונות לדיני נפשות? דיני ממונות בשלשה, ודיני נפשות בעשרים ושלשה, דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה, ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה, דיני ממונות מטין על פי אחד בין לזכות בין לחובה, ודיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה, דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה, ודיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה, דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה, ודיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה, דיני ממונות המלמד חובה מלמד זכות והמלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה, דיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה, דיני *ממונות דנין ביום וגומרין בלילה, ודיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום, דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה, ודיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב, דיני *ממונות *הטמאות והטהרות מתחילין מן הגדול, ודיני נפשות מתחילין מן הצד, הכל כשרין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין לכהונה: **גמ'** דיני ממונות מי בעינן דרישה וחקירה ורמינהו *"שמור שומנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידין על שטר זה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני, שטר כשר, ועדיו כשרין חיישינן שמא אירדוהו וכתבוהו ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה, היכי *חיישינן "שמא אירדוהו וכתבוהו" ולימעמיך תיקשי לך מהני *"ששטרי חוב המוקדמין פסולים "והמאוחרים כשרין" ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה, מאוחרין אמאי כשרין? הא לא קשיא דעדיפא מינה קאמרינן דאפי' אחד בניסן בשמיטה דלא שכיחי אינשי דמזופי דליכא למימר 'שמא אירדוהו וכתבוהו' דלא מרע לשטריה, אפ"ה ביון דשביעית-סופה משמטת, מכשרינן מ"מ קשיא: סימן דרפ"ש: אין דורשא *"דבר תורה-אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר "משפט אחד יהיה לכם" ומה טעם אמרו "דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה? כדי שלא תגעול דלת בפני לוין, אלא מעתה

טעו

רבינו חננאל

פ"ד אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה ט'. ואשכחן בבעינן דרישה וחקירה בדיני ממונות והתניא שפר שומנו באחד בניסן בשמיטה פ' וכתב בו פרוזבול ובאו עדים ואמרו והלא אלו הנדעים שבשפר זה היו עמנו באחד בניסן בשמיטה בפקום פלוני השפר כשר והעדים כשרים חיישינן שמא אירדוהו וכתבוהו ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה היכי אמרינן שמא הנח בשלמה וחקירות דאיתה יום אידו שעה ומחתינן עלה ולמעמיך תקשי לך מתניתין דקתני שפרי דאר המוקדמין פסולין והמאוחרים כשרים ופרכי' הא לא קשיא הא עדיפא מינה לאקשויי דאיכא למימר שפר זה לא יתבן להיות מאותר דלא שבק אינש שני דהיתירא וכתב שנת שמיטה דמרע ליה לשטרית קפ"ל כיון דשביעית סופה משמטת פיקרי

באן בדין מרומה. לא שיולטים בו שהוא מרומה דל"ב לין לדוע כלל כדלקמיין בפרק שבועות הפקדון (שבועות ל:) מדבר שקר תרתי: **קול** רמיים בטורני. פ"ה קטע נזירת המלטת היה שגזרו עלת למול והיו ירמיס להוליע קול וקבעו סימן זה, וכן משמע בהנלמות והגלוחות (לקיכה) למיחם לנעילת דלת בחודת אור

*טעון לא ישלמו: כל שכן שתנעול דלת בפני לוין ברא אמר מתניתין דהכא בדיני *קנסות ואיבד בהודאות והלואות רב פפא אמר אידי ואידי בהודאה והלואה באן בדין מרומה כדדיש לקיש, דדיש לקיש רמי: כתיב בצדק תשפוט עמיתך וכתיב צדק צדק תרדף הא כיצד באן בדין מרומה באן בדין שאין מרומה רב אשי אמר מתניתין כדשנין, קראי אחד לדין ואחד לפשרה כדתניא "צדק צדק תרדף" אחד לדין ואחד לפשרה כיצד *שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זה בזה: אם עוברות שתיהן, שתיהן טובעות, בזה אחר זה שתיהן עוברות, זו כנגד זו שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה: אם עלו שניהן, שניהן נופלין, בזה אחר זה שניהן עולין, הא כיצד: משונה-ושאינה משונה, תירדה שאינה משונה מפני משונה, לדוכה-ושאינה דרוכה, תירדה דרוכה מפני שאינה דרוכה היו שתיהן דרוכות, שתיהן רתוקות, הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו ת"ר "צדק צדק תרדף" הלך אחר ב"ד יפה: אחר רבי אליעזר ללוד, אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל תנא קול ריחים בבורגי שבוע הבן אור הגר בברור חיל משתה שם ת"ר "צדק צדק תרדף" הלך אחר דכמים לישיבה: אחר ר' אליעזר ללוד, אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל, אחר רבי יהושע לפקיעין, אחר רבן גמליאל ליבנא, אחר רבי עקיבא לבני ברק, אחר רבי מתיא לרומי, אחר רבי חנניא בן תרדיון לסיכני, אחר ר' יוסי לציפורי, אחר רבי יהודה בן בתירה לנציבין אחר* [ג] רבי יהושע לגולה, אחר רבי *שערים, אחר רבמים ללשבת הגזית:

דיני ממונות פותחין בו: היכי אמרינן? אמר רב יהודה הכי אמרינן להו 'מי יימר דרקאמריתו א"ל עולא והא חסמין להו' וליחסמו! מי לא תניא רבי שמעון בן אליעזר אומר *מסיעין את העדים ממקום למקום כדי שתיטרף דעתן ויחזרו בהן מי דמי-התם ממילא בא מידתו הבא קא דחינן להו בידים: אלא אמר עולא הכי אמרינן: יש לך עדים להזים, א"ל רבה וכי פותחין בזכותו של זה שהיא חובתו של זה? והתנן *אין עדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין הכי אמנא אילו שתיק הא עד דמיגמר דיניה ומיתי עדים ומזים להו, הויא ליה חובתו של זה? אלא אמר רבה אמרינן ליה יש לך עדים להכרישן רב בהנא אמר מדבריכם נזדבה פלוני' אביי ורבא דאמרי תרוייהו 'אמרי' ליה 'אי לא קטלת לא תדחל' רב אשי אמר 'כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו' תניא כוותיה דאביי ורבא רבי אומר *אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית וגו'

מיכן

עדותן של עדים ודרכוש ומקרוש ובתין ליטל ונילון היכי *אמרי' להו לעדים: **מי יימר כדקאמריתו**: שמא בעלה בחתם, וזו היא פתיחתם הלכה זהה: **ופא קא מפסיד נפו**. תוספון אט את פיהם כשהוא מכחישן לוחן ויחזרו בהן כתוך כדי דיבור: **ופרכינן ולימפסו**. מאי מיקמי ליחסמו ולהדרי בהו: **מי לא תניא מסיעין**. היו בית דין את העדים קודם קבלת עדות ממקום למקום ומחדר לחדר כשבתין להעיד אומרים להם לא נקבל כאן ולא כאן ומשם למקום אחר: **אמר דמיגן נפו**. וכתיב (דברים יט) וכעורת הרע: **שפפא מוכפו של זה**. לאחר אחר עדי הזמה **בדי שיהרגו הרא**תונים: ופרכינן מי היית תובעו אי הוו מיזמי השתא קודם גמר דין והא אמר ליה: **לפני קפמיגא**. היכי מזהירין להאי לאחר עדי הזמה, והא תובעו של אט היא דלימא שתיק האי עד דמיגמר דין והדר מייתי להו: **לפניהם**. כגון שט לחיט לוחו הרוג אחר כך חי וקיים דהוה עדות בטילה דהוא והן פעורין דאין זוממין אלא "בעמוד הייתם" כדילוף במסכת מכות (דף ה'): **רב כפנא אמר**. כך פותחין בזכות לאחר קבלת עדות לומר "מתוך דבריכם מוזמה פלוני" סופו לאחת מבית דין זכאי לפי רלות מיניט, ואחר כך נטאין ונוהגין: **מפ נא שתים פנקי**. מחילת התנאי לזכות:

ו א ב מיי' פ"ג מהל' עדות הל' כ סמג עשה סה טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ח:

ז ג ד מיי' פ"ג מהל' מזית הל' יב סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סימן מב סעיף יד:

ח ה סמג עשין נו:

ט ו מיי' פ"ל מהל' עדות הלכה ד:

י ז מיי' שם פ"ב הל' ו סמג עשין קי טור ח"מ סי' לח:

יא ח מיי' פ"י מהל' סנהדרין הל' ז:

[עיין ג. ופ"ב] [עי' תוס' לעיל ג: ד"ה אלא תנעול וכו']

[תוספתא דב"ק פ"ג]

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה כבר אמר וכו', והלוואות ליכא למיחם לנעילת דלת בפ"ד:

[פסחים מ:] [נקמן מז: [תוספתא פ"ט]

כתובות קג:

[עיין ג. ופ"ב] [עי' תוס' לעיל ג: ד"ה אלא תנעול וכו']

[תוספתא דב"ק פ"ג]

הגהות הגר"א

[ה] נמ' לאחר מיגון בן מחי ר"יכופ.כ"ל:

נושאי/מקנה

ב' מקרים שקנה נושא נזיר ונזיר ונזיר

נושאי/מקנה

ס"מ נ"ב [שמות שונות (נוסחי הגמרא) בשם ב מקום הגליון]

נושאי/מקנה

סימנים ג' [ג' ענינים] שבמשנה זו

[ג'] רבי חנינא בן אחי ר' יהושע לגולה קס בגיליון שכתוב בילקוט פרשת קדושים רמז תקי"ח ויש כזה כדי ליתן טעם למניעו שהיה בגולה מי' נרכות סנ: יענן ככתוב לכן הגיהו שלפנינו אחר ר' יהושע לגולה קסם טוען דהא לעיל בסמוך קאמר לאחר ר' יהושע [בקונטרס]

רבינו חננאל

כדי שלא תנעול דלת בפני לוין רבינא אמר דיני ממונות דהנין הכא דיני קנסות הן ולעולם בעו דרישה וחקירה והני מתניתי דתני מאותיין [כשרין] בהודאות והלוואות • רב פפא [אמר] כולהו בהודאות והלוואות ומתניתין דהכא בדין מרומה לפיכך צריך דרישה וחקירה כדכתיב צדק צדק תרדוף רב אשי אמר מתניתין כדשנין קראי אחד לדין בצדק ושתים עמיתך והאי דכתיב צדק צדק תרדוף לפשרה כדתניא

שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זו בזו וכן גמלים במעלות בית חורון אם עוברות שתיהן [שתיהן] נשבעות וכן גמלים פעונה ושאינה פעונה תדחה שאינה פעונה מפני פעונה • וכן קרובה ורתוקה • אבל אם שתיהן פעונות שתיהן קרובות או שתיהן רתוקות מפילין פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו: **ת"ר** צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר ריב"ז לברור חיל • תנא אור נר בברור חיל משתה שם • קול רחיים של גריסין בבורגי שבוע הבן שם • מי' ביטי הנזורה היה להן סימן וכל מי שהיה רואה "נרוח דולקים באסקופה יגדעין שבאותה חצר פעודת הכנפת כלה • ונקול רחיים מילה שם בחצר והבל נכנסין • והלך אחר ר' אלעזר ללוד: **ת"ר** צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר חכמים לישיבה אחר ר' יהושע לפקיעין אחר ר' עקיבא לבני ברק אחר רבן גמליאל ליבנה ור' מתיא בן חרש לרומי ור' חנניא בן תרדיון לסיכני ור' יוסי לציפורי וחנניה בן אחי ר' יהושע לג לה אחר ר' לבית שערים אחר חכמים ללשבת הגזית: **דיני** ממונות פותחין בזכות: **היכי** דמי כשהיו עדים אומרים עד אחד העידנו שהלוה לפלוני מנה ועד אחד אומר שפרעו מחצה ומחצה לא פרעו ת"ר **מנין** לעדים שאין יכולין לחזור ולומר טעינו ולא היה הדבר כך שנאמר **לא** תענה על רבים לנטות אחרי רבים לעות את המשפט: **לא** תהא נפשך קלה עליך לומר נטעה ונחזור ונאמר שקר שאין אדם נענש על דברי עצמו עד שיעשה חבירו כעדותו שנאמר **והשיב** לו כאשר זמם לעשות לאחיו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין שנאמר **ועמדו** שני האנשים וגו' עד שיעמדו שניהם לפני ה' לפני הכהנים והשופטים: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיעידו בפני עצמן שנאמר **ועשיתם** לו כאשר זמם לעשות לאחיו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו שניהם שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראה שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים בשני דינין שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים בשני דינין בשני עדים שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים בשני דינין בשני עדים בשני לשונות שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים בשני דינין בשני עדים בשני לשונות בשני פתחים שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים בשני דינין בשני עדים בשני לשונות בשני פתחים בשני לבושים שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים בשני דינין בשני עדים בשני לשונות בשני פתחים בשני לבושים בשני מראות שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים בשני דינין בשני עדים בשני לשונות בשני פתחים בשני לבושים בשני מראות בשני שמות שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים בשני דינין בשני עדים בשני לשונות בשני פתחים בשני לבושים בשני מראות בשני שמות בשני טעמים שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים בשני דינין בשני עדים בשני לשונות בשני פתחים בשני לבושים בשני מראות בשני שמות בשני טעמים בשני גופים שנאמר **ועשיתם** לו: **ואין** עדים זוממין נהרגין עד שיזומו בהתראת שני דברים בשני מיתות בשני מקומות בשני זמנים בשני דינין בשני עדים בשני לשונות בשני פתחים בשני לבושים בשני מראות בשני שמות בשני טעמים בשני גופים בשני נפשות שנאמר **ועשיתם** לו: **דיני** נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה • היכי פתחינן לזכות ושקלי ופרו ורבו ושששה הויא • ואסיק' אביי ורבא דאמרי תרוייהו אמרינן ליה אי לא קטלת לא תדחל דלא מיקטלת תניא נמי הכי ר' אומר אומר אני אם לא שכב איש אותך ואם לא שפית פומאה תתא אישך הנקי מיכן

מיכן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות: דיני ממונות מחזירין [ד"ר] והמנהנו את הדין: זיכה את החייב, חייב את הזכאי, מזכא את המחוור, מיחר את המטמא, מה שעשה עשוי, וישלם מביתו. אמר רב יוסף לא קשיא כאן במומחה כאן בשאינו מומחה, ובמומחה מחזירין והכתני אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם. אי"ר נחמן כאן שש גדול הימנו בחכמה ובמנין, כאן שאין גדול הימנו בחכמה ובמנין, כאן שאין אומר כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת *דאמר רב ששת אמר רב אסי: מעה בדבר משנה חזר מעה בשיקול הדעת, אינו חזר, (ה)א"ל (רבינא לרב אשי) אפילו מעה רב, חייא ורבי אושעיא? א"ל אין, אפילו בדרב ושמואל? אמר ליה אין, אפילו בדידך ודידך? א"ל אמר אנן *קטלי קני באגמא אנן *היכי דמי *שיקול הדעת? אמר רב פפא כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ואיקרי ועבד כחד מינייהו וסוגיא *(דשמעתא) אזלי באידך היינו שיקול הדעת, איתיבי' רב המנונא לרב ששת *מעשה בפרה (*של בית מגדם) שניטלה האם שלה והאבילה רבי טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוה (ג) שאמר *תודום הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אלא אם כן חותכין האם שלה כדי שלא תלד" א"ר טרפון "הלכה חמורך טרפון" אמר לו רבי עקיבא פטור מלשלם (ו)לרבים פטור מלשלם ואי אתא לימא ליה מעה בדבר משנה אתה, ומעה בדבר משנה חזר? חדא ועוד קאמר: חדא מעה בדבר משנה אתה ומעה בדבר משנה חזר ועוד 'אי נמי בשיקול הדעת, מעה (ז)לרבים אתה וכל המטמא לרבים פטור מלשלם" אמר רב נחמן בר יצחק לרבא מאי מא מתיב רב המנונא לרב ששת *מפרה, פרה, הרי האבילה ללבנים וליתא דתהדרי? הכי קאמר ליה: אי אמרת בשלמא מעה בדבר משנה אינו חזר, אלמא קם דינא דקא מפחד ר"ש וקאמר ליה אידו מומחה לב"ד אתה ואתה פטור מלשלם, אלא אי אמרת מעה בדבר משנה חזר לימא ליה כיון דאילו הוי פרה דינך לאו דינא, ולא כלום עבדת, השתא נמי לא כלום עבדת, דקא חסא אאבר כאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביד, בשלמא חיישינן שמא הזאה בנן שנטל ונתן ביד אלא יזרה את הבשר, היכי משכחת לה? דאמר ליה פטור אתה, והא לא נטל ונתן ביד, כיון דאמר פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי, אלא מתניתין דקתני היני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלמא לזכות משכחת לה דא"ל חייב אתה נמי נטל ולא נתן ביד, אלא לחובה היכי משכחת לה, דאמר ליה פטור אתה והאמרת כיון דא"ל פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי, היני דיני ממונות מחזירין לזכות שהיא חובה דכוותה גבי נפשות מחזירין לזכות ואין

מה שעשה עשוי וישלם מביתו. וא"ת מיתיר את המטמא למתי מה שעשה עשוי ועוד לר' מה שעשה עשוי למתי מכלם דתכתי לה מיתוקמא דתירכן עם פירותיו עד לבסוף וי"ל דהשתא סבירא ליה כסתירכן בעל הבית ולבסוף ס"ל כסתירכן תכס והשתא מה שעשה עשוי סתירכן ברוב פירותיו סהוריס דכולי ברובא וישלם מביתו סתירכן בפירות מועטיות ופ"ת למתי דס"ד כפי עד כמה (כתובות דף כה:) דתימא כר"מ דה שמעינן ליה בפרק הניזקין (ניסין ד' נה:) גבי נפלו ונתפלטו לתפי' שנע לא יעלו לקמפון שוב ומחפלטו לתפי' שנע קן היכי כולי ברובא וי"ל כיון דעל פי חכס עביד לא קנים ליה שוב גבי נמי לעגין דינא דגרמי מוקי לה כר' מחיר כפ' עד כמה (שם דף כה:) ולא כותיה לכל מילי:

כאן במומחה. כולי עלמא בשעה בשיקול הדעת אלא מעתה לר' כרב נחמן ורב יוסף גופייהו שמעינן להו בכתובות בפרק לולמה (ד' ק:) דלמחי כ"ד שמכרו בלא הכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה ומוזרים וא"ת בפ"ק דמכילתין (ד' ה:) דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא ומעה לחת לקמיה דרב יוסף לחמר ליה לי קבלוך עלייהו ט' כי טעה כמי בשיקול הדעת אמאי לא היה חוזר הא מומחה הוה וי"מ דמומחה דהכא הייט כמומחה דסמיכה: **השתא** כמי לא כלום עבדת. בגלל נטל ונתן ביד חיירי דאי בהאבילה ר' טרפון לכלבים *(ה)ש"מ טועה עבד ומימה דבפ' עד כמה (נכתובות ד' כה: ושם) בהסיח (ס)דן לת הדין בעי לתוקומי כר"מ מקמי דתוכ כשנטל ונתן ביד לחמי מייב חכס כשמיכר לת המעה בפירות דאי בעי לתוקומי

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"י מהל' סנהדרין הלכה ח ופ"א שם הל' א והל' ח סמג עשין לח :
טז ב מיי' שם פ"א הלכה ס סמג שם :
יז ג ד מיי' שם הל' ד:
יח ה ו מיי' שם פ"ט הלכה ט :
יט ז מיי' שם פי"א הלכה א ופ"ה מהל' עדות הלכה ח :
כ ח מיי' פ"ט מהל' סנהדרין הל' ח :
כא ט מיי' פ"י מהל' עדות הל' ח :

גמרא

ואין מחזירין לחובה: מחזירין לזכות = זכות גרידתא, ואין מחזירין לחובה = לזכות שהיא חובה, חובתיה דמאן, הא לא קשיא חובתיה דגואל הדם, משום חובתיה דגואל הדם קטלינן ליה להאי, ועוד מאי "בין, בין", קשיא. רבינא אמר כגון שהיה לו בידו משכון ונטלו ממנו טימא את הטהור = דאגע ביה שרץ טיהר את הטמא שעירבן בין פירותיו:

דיני נפשות כו': ת"ר מניין ליוצא מבית דין חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות מניין שמחזירין אותו? ת"ל נקי אל תהרג ומניין ליוצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה מניין שאין מחזירין אותו? ת"ל צדיק אל תהרג. א"ר שימי בר אשי וחילופא למסית דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו. רב כהנא מתני מכי הרג תהרגנו. בעא מניה רבי זירא מרב ששת חייבי גליות (מניין) אתיא רוצח, רוצח. חייבי מלקיות (מניין) אתיא רשע רשע. תניא נמי הכי חייבי גליות מניין? אתיא רוצח רוצח, חייבי מלקות מניין? אתיא רשע רשע:

ואין מחזירין לחובה: אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן זהוא שטעה בדבר שאין הצדוקין מודין בו אבל טעה בדבר שהצדוקין מודין בו = זיל קרי בי רב הוא, בעא מיניה רבי חייא בר אבא מרבי יוחנן טעה בנואף ונואפת מהו? א"ל אדמוקדך יקיד זיל קוץ קדך וצלי' איתמר נמי א"ר אמי א"ר יוחנן טעה בנואף חוזר, אלא היכי דמי אין חוזרין? א"ר אבהו אמר רבי יוחנן כגון שטעה שלא כדרכה: דיני ממונות הכל כו': הכל ואפילו עדים, נימא מתניתין ר' יוסי ברבי יהודה היא ולא רבנן דתניא ועד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה ר' יוסי בר' יהודה אומר עונה לזכות ואין עונה לחובה? אמר רב פפא באחד מן התלמידים ודברי הכל, מאי

רש"י

זכות גרידתא. שהיא זכות לו ואינה חובה לבעל דינו כגון חטא שבת או אשת איש: ואין מחזירין לחובה = לזכות שהיא חובה. דהא לחובה ממש לא מיית לפרושה דהא בדיני ממונות נמי ליתא: חובתיה דגואל הדם. שקשה בעיניו שזה ניצול: בין בין. קתני ברישא בין לזכות בין לחובה אלמא תרתי מילי קתני וליכא לפרושה לזכות שהיא חובה: רבינא. מהדר לאוקמי לתירוציה דרב חסדא דמתני' כשלא נשא ונתן ביד ויש את הדין כשנשא ונתן ביד, ודקשיא לך יזכה את החייב מאי נשא ונתן ביד איכא? כגון שהיה לו משכון לתובע מן הנתבע וזיכה הדיין את הלוה ואמר לו פטור אתה ונטל המשכון מיד המלוה והחזירו ללוה: טימא את הטהור. נמי משכחת לה כשנשא ונתן ביד דנגע(א) בהו שרץ כשבא לישאל לפניו על דבר הספק דנולד לו בטהרותיו ואמר לו הדיין טמאות הן ונטל שרץ והשליך עליהם שלא יהא עוד ספק בדבר והן לא היו אלא טהורות: טיהר את הטמא. ונטלו הדיין עצמו ועירבן עם שאר פירות של נשאל ונמלא שטעה והרי הכל טמא: נקי. משמע מן החטא ואע"פ שנתחייב בדין: צדיק. משמע שנצטדק בדין ואע"פ שאינו נקי: חייבי גלות מהו. מי הוו כדיני נפשות אי לא: כתיב בחייבי מיתות (במדבר לה) יומת הרוצח וכתיב (שם) בחייבי גלות לנוס שמה רוצח: רשע רשע. כתיב בדיני נפשות (שם) אשר הוא רשע למות וכתיב בחייבי מלקות (דברים כה) והיה אם בן הכות הרשע: תניא נמי הכי. בתוספתא תניא גבי הא מילתא דמחזירין לזכות: דבר שאין הצדוקין מודין בו. שאין טעותו מפורש בתורה בהדיא אלא במשנה או בדברי האמוראים: זיל קרי בי רב הוא. תינוקות של בית רבן יודעין שאינו כלום והדר: טעה בנואף ונואפת. (ג)איכא(מהו) מי אמרינן מהדרינן ליה לחובה דבשלמא ברוצח איכא למיטעי במילי טובא דלא מיפרשי בהדיא כגון באומר אבן שהרגו בה לא היה בה כדי מיתה או במותרה מפי ההרוג ולא מפי עדים או באומר הוא היה רודפו ויכול להציל באחד מאבריו ולא הציל אלא הרגו, אבל בנואף ונואפת ליכא טעותא לזכותא: עד דמוקדך יקיד קוץ קדך וצלי. בעוד שהאש דולקת קטן דלועין שלך וצלה אותו כלומר בעוד שאתה עוסק בשמעתך תן לב להבין ולהוסיף לקח הרי שמעת ממני טעה בדבר שהצדוקין מודין בו חוזר והאי דבר שהצדוקין מודין בו הוא: אלא היכי דמי אין חוזרין. דקתני מתניתין סתם דיני נפשות אין מחזירין לחובה ובעריות נמי במשמע: כגון שטעה. הדיין וזיכה בטוחף ונואפת שלא כדרכה דלא מפרש חוביה בהדיא דרבנן ילפי לה (לקמן דף נד.) ממשכבי אשה שני משכבות, ואין הצדוקין מודין בו: הכל ואפילו עדים. שהעידו עליו יכולין ללמד עליו ראיות של זכות: אמר רב פפא. הכל דמתניתין לאיתויי תלמידים היושבין שורות לפני הדיינין קאמר דמלמדין זכות ואין מלמדין חובה ודברי הכל: ורבנן

תוספות

שעירבן עם פירותיו. הקשה רביע אפרים לא יהא אלא כמטמא בידים דתנן בפ' הניזקין (גיטין ד' נג:) המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור והא נמי בשוגג הוא ובשלמא לחזקיה דאמר התם (דף נג.) אחד שוגג ואחד מזיד חייב ומה טעם אמרו בשוגג פטור כדי שיודיעו וגבי חכם בעל הוראה אין לפטור מטעם כדי שיודיעו דכי נמי מחייבת ליה מודע ליה אלא לר' יוחנן דאמר דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד פטור ומה טעם אמרו במזיד חייב שלא יהיה כל אחד ואחד מטמא טהרותיו של חבירו ואומר פטור אני הכא לא שייך לחייב מהאי טעמא מיהו למאי דמוקי במסקנא שנטל ונתן ביד יש לחייב כמו מזיד דלמה לו לאדם ליטול וליתן ביד אבל למאי דסבירא ליה מעיקרא שעירבן בעה"ב קשה וי"ל דמכל מקום חשיב כמו מזיד שהיה לו לחכם לדקדק בהוראתו ולידע שבעה"ב יערב:

אתיא רשע רשע תניא נמי הכי. תימה תקשה לרבא מברייתא דהכא דקאמר בפרק קמא (דף י.) דמלקות תחת מיתה עומדת ולית ליה ג"ש דרשע וכן בפרק קמא דמכות (דף ה.) גבי משלשין בממון ואין משלשין במכות אביי אמר אתיא רשע רשע ורבא אמר בעינן כאשר זמם וליכא ועוד אטו סתמא דהש"ס בפ"ק דמכות (שם:) כאביי גבי אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין ואמר חייבי מלקות מנין אתיא רשע רשע ויש לומר דרבא אית ליה ג"ש אלא דלהנך מילי קאמר דלא צריך מיהא קשה דבפ' אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) גבי חייבי מלקות שוגגין דפטורין מן ממון קאמר אביי אתיא רשע רשע ורבא אמר אתיא מכה מכה ולרבי יוחנן קשה נמי אמאי מחייב חייבי מלקות שוגגין בתשלומין ולא יליף ג"ש דרשע ועוד בההוא פירקא (דף לז.) קאמר והא מהכא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו ומסיק חדא במיתה וממון וחדא במלקות וממון והשתא במלקות וממון למ"ל קרא תיפוק ליה מג"ש דרשע רשע ויש לומר דרבא ורבי יוחנן לא דרשי התם גזירה שוה דרשע משום דלא הוי בגוף המלקות אלא לפטור ממון דבהדי מלקות וקרא דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע והא דדריש רבא מכה מכה משום דגבי תשלומים כתיב מכה נפש בהמה ישלמנה אבל אביי דריש ג"ש דרשע רשע בכל מקום וסוגין דההוא פירקין גבי כדי רשעתו אליבא דרבא אתיא דלאביי למלקות ולממון לא צריך קרא דאתיא ג"ש דרשע רשע ומוקי חדא למיתה ומלקות כר"מ :

טעה בטוחף ונואפת מהו. פירש הקונטרס דבטוחף ליכא טעות לזכות ותימה דהא איכא מילי טובא כי ההיא דפליגי בשילהי פ"ק דמכות (דף ז.) אי אמרינן במנאפין עד שירא'ו דרך מנאפין או עד שיראו כמכחול בשפופרת או חבר בעי התראה או שיתיר עצמו למיתה או שיהיו שני עדיו מתרין בו וי"ל דמבעיא ליה אם יש בטוחף ונואפת דבר שאין הצדוקין מודין בו וקאמר רבי יוחנן אדמוקדך יקיד קוץ כו' בעוד שאתה עוסק בשמועתך שאמרתי לך שיש חילוק בין דבר שצדוקין מודין בו לדבר שאין צדוקין מודין בו תן לב להבין מה הן מודין ומה אין הם מודין ועתה מפרש הש"ס ה"ד דבר שאין הצדוקין מודין בו:

שטעה שלא כדרכה. פ"ה דלא מפרש חובה בהדיא דילפינן ממשכבי אשה שתי משכבות באשה ואין הצדוקין מודין וקשה דבדבר זה מודין כדמוכח בפ"ק דהוריות (דף ד.) דאמר שמואל אין ב"ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הצדוקין מודין בו ומסיק בגמ' דאמרי' (שלא) בכדרכה וכו' ופריך והא משכבי אשה כתיב ופי' דהצדוקין מודין בו וי"ל דהכא מיירי בהערה דאמר בכדרכה אפי' בהערה אסור שלא כדרכה בגמר ביאה אסור הערה שריא אע"ג דפריך התם דההיא שיטיא מכל מקום לפי המסקנא דהתם איתוקם ההיא שיטיא שפיר:

אחד מן התלמידים. תימה הא אמר בספ"ק (דף יז.) דאי אמר איני יודע והדר אמר טעמא (למילתיה) לא שמעינן ליה ולא יהא אלא כאחד מן התלמידים וי"ל דהתם באומר טעמא לחובה והכא באומר טעמא לזכות:

רבינו חננאל

ואין מחזירין לחובה חובתו דמאן הא היכי משכחת לה ואמרינן הא נמי משכחת לה זכות דרוצח חובה לגואל הדם שכיון שאמרו לו פטור אתה נמצאו מחייבין לגואל הדם אם יהרגנו הרינה ואקשינן ומשום חובתו דגואל הדם אין מחזירין בזכות שטעו אלא קטלינן להאי ועוד מתניתין בין לזכות בין לחובה קתני תרי בין בין מניין לך לימא מתניתין חדא קתני לזכות שהיא חובה ועלתה בקושיא· רבינא אמר זיכה את החייב נמי משכחת לה שנשא ונתן ביד כגון שהיה ביד המלוה משכון ואמר ללוה פטור אתה ונטל המשכון מיד המלוה ונתנו ללוה. טימא הטהור דאגע ביה שרץ · טיהר הטמא שעירבן עם פירותיו · נמצא בכולן שעשה מעשה בידו · תוספתא. מכל אלה נתברר לדברי הכל כי מי שאינו מומחה שטעה בדבר משנה ולא נשא ונתן ביד חוזר והטועה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד מה שעשה עשוי ומשלם · ומומחה שאין מי שגדול ממנו מה שעשה עשוי ואין משלם ונמצאו ששה שערים אחרים שצריכין מחקר ויש בהן לפנים ולפני לפנים לירע משפטיהן· ואלה הן טעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד ומומחה שנשא ונתן ביד וטעה בדבר משנה · ומומחה שטעה בדבר משנה ולא נשא ונתן ביד ושאינו מומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד · או שטעה בדבר משנה ונשא ונתן ביד או טעה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד כי חייבין ופטורין וחורה והעמדה פתעין זה בזה וצריכין להשים עיקרים לכללות שפתעין זה בזה מי שיתבדר דינן · אילו כולן דברי גאון זצ"ל הן : דיני נפשות מחזירין לזכות · ת"ר מניין ליוצא מב"ד חייב ואחר אמר יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו שנאמר נקי וצדיק אל תהרוג· ומניין ליוצא זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו שהוא חייב שאין מחזירין אותו שנאמר וצדיק אל תהרוג וחילופה במסית · ואין מחזירין לחובה · א"ר יוחנן היכא אמרינן אם טעו ופטרו החייב שאין מחזירין אותו לחייבו בשטעו בדבר שאין הצדוקין מודין בו כגון אם חמיו וכיוצא בהן דאתיין מדרשא · אבל טעו בדבר שהצדוקין מודין בו מחזירין · מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא : בעא מיניה ר' חייא מר' יוחנן טעו בנואף ונואפת כגון שאמרו על הנואף הוהרה התורה שנאמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך · לנואפת לא הוהרה תורה מהו · א"ל אדמוקדך יקד קוץ קדך וצלי [illegible] · ואשקפה [illegible]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה טימא וכו' ונתן ביד דנגע בהו: (ב) ד"ה טעה בטוחף ונואפת מהו איכא מי אמרינן:

מסורת הש"ס

בכורות כח: | שמות כג: | [לקמן לג: ודוגמתו לקמן כ"ג] | [ת"ל מאי וכן גרס רש"י מכות ה'] | [תוספתא פ"ו] | [פי' כערוך ערך יקד פירוש] | במדבר לה

ובבבלי. דלמ"ד לחי' לזכות לא יענה משום דטוען הוא כדכר שמחמרט בו ודוקא שמא יגמר הדין לחובה ויבוא זה עדים להזימו ומיהדר לא מלי הדרי בהו לאחר כדי דיבור' דכיון שהגיד סוב לזיט חוזר ומגיד: **מוכי לא כאחד מן הסנהדרים.** לכל בעדים לא מיקוסק משום גניעת עדות כדלמרינן: **פ"ל לאחד תורה אור**

לא יענה בנפש למות. למות הוא דלזיט עוזה כו': **לא שנו אלא בשעת מעשה ומפו.** דכעיון שיעמוד בדכרין לחזר לאחר דלזיוט שמא יגמר הדין לחובה ויבוא להזימו ומיהדר כדי דיבור' דכיון שהגיד סוב לזיט חוזר ומגיד: **מוכי לא כאחד מן הסנהדרים** מדכיון שיכול לחזור ולומר חובה אני יכול לחזור אף כאן: **מ"ל** לכל בשעת מעשה: **גמר דין.** מחיפה ככר הכל ועכשיו גרסה משעה חוזר ומלמד חובה: **למחרת.** משעה היה בפרק היו בודקין לוזוחו (לקמן דף מ.) גבי הלנת דין: **דיני נפשות כנגד ממוני.** היכא דמחלקו דיין שלשים ושלשה מחייבין וששים ושמשה מזכין וקיימא לן (לעיל דף כ.) דין מעין לחובה על פי אחד דיין ברלשוניהו אלו כנגד אלו עד שיחזור בו אחד מן המחייבין דהוו להו מזכין רובא לבל לחזור בו אחד מן המזכין דהוי כמו שנים שאמרו נמלא אומרים אנו ראינוהו שהרג את פלוני ואחר אומר אני ראיתי שלא הרגו אלא חבשו בבית אחד עד שיאמר אני ראיתי שלא הרגו שהרי יכול לחזור ולומר אני ראיתי שחזר והרגו:

אלא דברי המזכין מ"ט. פ"ה למה לי למיכתבינהו משום משא ומתן דלמחר הא מלתא בעלמא הוא כדי שיחזור לחר זכות לכתוב פלוני זיכה ל"ל טעמא אלא משום דאי הדר לא לייתי ליה הלכך גריך למיכתב טעמא דלא ליתי למידון מדין נו הייתי טועה וח"ת ומהאי טעמא גריך ליכתוב טעמא אע"פ שיכול לחזור בשעת גמר דין משום דכשעת משא ומתן ודאי דלמחר אלא יאמר כדבר שלמדוקין מודין הייתי טועה ויחזור וי"ל כיון דליכא נפקותא כולי האי לענין פסול וחוכה אל נידון אלא כדי שיחזור לחר זכותו לא היה להם לחזם לכתוב טעמא מאחר דכשעת גמר הדין יכולין לחזור בכל ענין אבל אם ליכא יכולין לחזור בכל ענין אלא בשעת גמר דין אית נפקותא לו ראוי לכתוב:

מה פניט זה. רבינו שמואל גריס מחלוק שאין הפניט מחלוק אלא הסלע וקאמר דהוה ליה *למימר מה הסלע מחלוקת וכן בפרק רבי עקיבא (שנת פה: ושם) גרס מה פניט מחלוק לכמה ניטוחו אף כל דיבור ודבור אילא מפי הקב"ה היה מחלוק לשבעים לשון והו"ל למימר כמי מה סלע מחלוקת ומפרש ר"ת וכפניט יפוץ סלע שהפניט מחלוקת מן הסלע כדאמרי' במדרש *מעשה בת' שלקח מאפיריו הלך לטדוקו נתנו על הסדן והכה בקורנס ונפקע הסדן ונחלק הקורנס ומנפיריו עומד במקומו כייט הוא דכתיב וכפניט יפוץ סלע:

אלא מאי טעמא דר' יוסי בר' יהודה דאמר קרא °עד אחד לא יענה בנפש למות" למות הוא דאינו עונה אבל לזכות עונה, ורבנן, אמר ריש לקיש משום דמיחזי כנוגע בעדותו, ורבנן האי "למות" מאי דרשי ביה? מוקמי ליה באחד מן התלמידים דתניא אמר אחד מן העדים "יש לי ללמד עליו זכות" מניין שאין שומעין לו? ת"ל "עד אחד לא יענה" "מניין לאחד מן התלמידים שאמר "יש לי ללמד עליו חובה" מניין שאין שומעין לו? ת"ל "אחד לא יענה בנפש למות": דיני נפשות המלמד כו': אמר רבה לא שנו אלא בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין מלמד זכות חייב ומלמד חובה פטור, למאי הלכתא? למדרת משבימין ובאין, המזכה אומר "אני המזכה ומזכה אני במקומי", המחייב אומר "אני המחייב ומחייב אני במקומי" המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה והא למחרת גמר דין הוא? ולימעמיך למחרת משא ומתן מי ליכא, כי קתני בשעת משא ומתן ת"ש דדין אלו כנגד אלו עד שיראה אחר מן המחייבין דברי המזכין ואם איתא ליתני נמי אי פכא תנא אזכות קא מהדר, אחובה לא קא מהדר ת"ש *דאמר ר' יוסי בר חנינא "יאחד מן התלמידים שיחה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו" ואמאי נימא אילו הוה קים הדר ביה? השתא מיהא לא הדר ביה והא "שלחו מתם "לדברי ר' יוסי בר חנינא מוצא מכלל רבינו" אין מוצא איתמר תא שמע *"שני סופרי הדיינין עומדין לפניהן אחד מן הימין ואחד מן השמאל וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין בשלמא דברי המחייבין למחר חזו מעמא אחרינא ובעו למעבד *הלנת דין אלא דברי המזכין מאי מעמא, לאו משום דאי חזו מעמא אחרינא לחובה לא משלחינן בהו? לא, כדי שלא יאמרו שנים מעם אחד משני מקראות כדבעא מיניה רבי אסי מרבי יותנן - אמרו שנים מעם אחד משני מקראות מהו? אמר "ליה "אין מונין להן אלא אחד, מנהני מילי? אמר אביי דאמר קרא °אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כי עז לאלהים" מקרא אחד יוצא לכמה מעמים, ואין מעם אחד יוצא מכמה מקראות, דבי ר' ישמעאל תנא °וכפטיש יפוצץ סלע *מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה מעמים היכי דמי "מעם אחד משני מקראות" אמר רב זביד כדתנן *המובח מקדש את הראוי לו רבי יהושע אומר כל הראוי לאשתו אם עלה לא ירד שנאמר °העולה על המוקדה" מה עולה שהיא ראויה לאישים אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי לאשים אם עלה לא ירד בבן גמליאל אומר כל הראוי "למזבח" אם עלה לא ירד שנאמר "היא העולה על מוקדה" "על המזבח" מה עולה שהיא ראויה לגבי מזבח אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי למזבח אם עלה לא ירד ותרוייהו מאי קמבעי ליה? "מר" מיתי "ממוקדה" "ומר" מיתי "מיפר פליגי" דקתני סיפא "אין בין דברי רבן גמליאל לדברי ר' יהושע אלא הדם והנסכים שר"ש אומר לא ירדו" ר' יהושע אומר "ירדו" אלא אמר רב פפא כדתניא "ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר כל

רבינו תנאל

ואוקמה רב פפא באחד מן התלמידים ודברי הכל. דתניא מנין לאי מן העדים שאמר יש לי ללמד עליו זכות שאין שומעין לו. שנא' ועד אחד לא יענה [מנין] לאחד מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו חובה שאין שומעין לו ת"ל לא יענה נפש [מנין] אחד לא תענה: דיני נפשות המלמד חובה תחזר ומלמד זכות והמלמד זכות תחזר ומלמד חובה דיני נפשות המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה. אבר רב לא שנו אלא בשעת מעשה ומתן. אבל בשעת גמר דין המלמד זכות תחזר ומלמד חובה. ת"ש ר' יוסי ב"ר חנינא אומר אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו אמאי וניחוש דלמא אלו הדה קים הדה הדר ביה. השתא מיהא לא הדר ביה. והא שלחו מתם כי דברי ר' יוסי ב"ר חנינא תילקין על רבינו רב. ושנינן אין תולקין אותו. ת"ש שני סופרי הדיינין עומדין לפניהם אחד מן הימין ואחד מן השמאל וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין דברי המזכין אמאי לאו משום דאי חזו מעמא לחובה לא משלחי בהו. ורחינן לא. אלא כדי שלא יאמרו שנים מעם אחד משני מקראות וכו' יותנן דאמר שנים שאמרו מעם א' משני מקראות אין מונין אותן אלא אחד מאי מעמא שנא' אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי מקרא אחד יוצא לכמה מעמים.

כב א מיי' פ"י מהלכות סנהדרין הלכה ח: כג ב מיי' שם הלכה כ ופ"ל שם הלכה ג: כד ג מיי' שם פרק י"ג הלכה ג: כה ד מיי' שם פ"ל הלכה ג: כו ה מיי' שם פרק י"ג הלכה ה: כז ו מיי' פ"ג מהלכות מסורי מקדשין הלי ג: כח ז מיי' שם הלכה יד:

נוסח (המיוחס) הספר מאיר העניים בדינין ענין אם אחד יכולים לזכות בנפשות

(ג"ז) נוסח אחר (ב"ח) הא דקתני בדיני נפשות הוא אומר אחד אינו חוזר ואומר חובה היינו דין בעשרה אבל ואחד אומר דין בעשרה אחרים יכול לחזור ולומר חובה

△ 4 קושיות על רב

[נסה מיכה ד"ה זכו מיידי]

נוסח אין לשון זה מעלה מקראות

3 דוגמאות להבנין

אבגנ

נחמיה

ואין שנים מעם אחד משני מקראות. היכי דמי שנים אחד משני מקראות ואבר רב זביר כדתנן בשתיפות קדשים פ"ם המזבח מקדש את הראוי לו ר' יהושע אומר כל הראוי לאשים אם עלה לא ירד רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד שנאמר על המזבח כל הלילה. פי' כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד ותרוייהו קא מרבו אם עלה לא ירד. ר' יהושע מייתי לה ממוקדה. ורבן גמליאל מייתי לה ממזבח. ורחינן והא התם מפלג פליגי דקתני סיפא אין בין דברי רבן גמליאל לר' יהושע אלא הדם והנסכים שרבן גמליאל אומר הואיל וראויין הן למזבח לא ירדו. ור' יהושע אומר הואיל ואינן ראוים לאשים ירדו

יום לתחלת דין. ואיפכא ליכא למימר דמסתמא תחלת הדין עיקר ועוד ביום התחילו קבלת עדות הוא דהוי כתחלת הדין*: דכתיב וביום הראות בו. מכנגע נראה לי דריש ליה רבה בפ"ק דמועד קטן (דף ח. ושם) לי ולא לאורי וקרא דהכא מוקים לה ד"ה יום שאי אתה רואה אותו היכא דנגע נולד בחתן ונותנין לו ז' ולאיצטליתו אלא אורחא דהש"ם להביא הפסוק דאי לא כנגע נראה לי הוה מוקמינן קרא דהכא ביום ולא בלילה וכה"ג איכא בכמה דוכתין*: סתמא אחריניא אשכח דיני ממונות מתחילין ביום וגומרין בלילה. תימה דילמא טעמא דמתני' דהכא משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת אבל לענין סומא מקשינן ריבים לנגעים: דילמא דיני נחלות קא אמרת. פ"ה דביום הויא נחלת המת דין פסוק וא"צ הדבר עוד לדיינין וצריך לאוקומי קרא כשהקנה דדברי שכיב מרע נאו ככתובין וכמסורין מדאורייתא אלא מדרבנן: שלשה שנכנסו לבקר כו'. מפורש בפ"ק (דף ט. ושם) גבי בזמן שסתרו כהן: אבל

°כל הנוגע במזבח יקדש" שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי ת"ל °כבשים" מה כבשים "ראויין אף כל ראוי ר' עקיבא אומר °עולה" מה עולה ראויה אף כל ראוי ותרוייהו מאי קא ממעטו פסולי' מר מייתי לה "מכבשים" ומר מייתי לה "מעולה" והאמר *רב אדא בר אהבה 'עולת העוף פסולה' איכא בינייהו מאן דמייתי לה "מכבשים" כבשים אין אבל 'עולת העוף' לא, ומאן דמייתי לה "מעולה" אפילו עולת העוף נמי. אלא אמר רב אשי *כדתניא °דם יחשב לאיש ההוא דם שפך' °לרבות את הזורק דברי רבי ישמעאל, ר"ע אומר °או זבח" לרבות את הזורק ותרוייהו מאי קא מרבו זריקה מר מייתי לה "מדם יחשב" ומר מייתי לה מאו זבח, והאמר רבי אבהו *שחט וזרק איכא בינייהו לדברי רבי ישמעאל אינו חייב אלא אחת, לדברי ר"ע חייב שתים, הא איתמר עלה אמר אביי אף לדברי ר"ע נמי אינו חייב אלא אחת דאמר קרא °שם תעלה עולותיך ושם תעשה" ערבינהו רחמנא לכולהו עשיות: דיני ממונות דנין ביום וכו': (סימן משפ"ט מענ"ה מט"ה) מנהני מילי *א"ר חייא בר פפא דאמר קרא °ושפטו את העם בכל עת" אי הכי תחלת דין נמי? כדרבא, דרבא רמי: כתיב "ושפטו את העם בכל עת" וכתיב °והיה ביום הנחילו את בניו" הא כיצד: יום לתחלת דין, לילה לגמר דין, מתניתין דלא כר' מאיר *דתניא היה ר"מ אומר מה ת"ל °על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע" וכי מה ענין ריבים אצל נגעים אלא *מקיש ריבים לנגעים מה נגעים "ביום דכתיב °וביום הראות בו אף ריבים ביום, ומה 'נגעים שלא בסומין דכתיב °לכל מראה עיני הכהן" אף ריבים שלא בסומין ומקיש נגעים לריבים מה ריבים שלא בקרובים אף נגעים שלא בקרובים אי מה ריבים בשלשה אף נגעים בשלשה ודין הוא-ממונו בשלשה גופו לא כל שכן? ת"ל °והובא אל אהרן הכהן או אל אחד וגו'" הא למדת 'שאפילו כהן אחד רואה את הנגעים *ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דרבי יוחנן דהוה דאין דינא ולא אמר ליה רבי יוחנן ולא מידי היכי עביד הכי והא"ר יוחנן *) הלכה כסתם משנה *ותנן *כל הכשר לדון כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואין כשר לדון ואמר ר' יוחנן לאתויי סומא באחת מעיניו: ר' יוחנן סתמא אחריתא אשכח דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא? אי בעית אימא סתמא דרבים עדיף ואי בעית אימא משום דקתני לה גבי הלכתא דדינא, ורבי מאיר האי "ושפטו את העם בכל עת" מאי דריש ביה? אמר רבא לאיתויי יום המעונן דתנן *אין רואין את הנגעים שחרית ובין הערבים ולא בתוך הבית ולא ביום המעונן מפני 'שכהה' נראית עזה, ולא בצהרים מפני 'שעזה' נראית כהה ורבי מאיר האי "ביום הנחילו את בניו" מאי עביד ליה? ההוא מיבעי ליה לכדתני *רבה בר חנינא קמיה דרב נחמן °והיה ביום הנחילו את בניו ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות בלילה א"ל (א)אלא מעתה מאן דשכיב בימָמא ירתון ליה בניה ומאן דשכיב בליליא לא ירתון ליה בניה, דילמא דין נחלות קאמרת דתניא °והיתה לבני ישראל לחקת משפט" אורעה כל הפרשה כולה להיות דין כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב *שלשה שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין, שנים כותבין ואין עושין דין *ואמר רב חסדא 'לא שנו אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין משום דהוו להו עדים *ואין עד נעשה דיין? אמר ליה אין הכי קאמינא: 'דיני נפשות דנין ביום וכו': מנהני מילי אמר רב שימי בר חייא אמר קרא °והוקע אותם לה' נגד השמש", א"ר חסדא מניין 'להוקעה' שהיא תליה דכתיב °והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה'

וכתיב

*) [שבת מו. וש"נ]

כל הנוגע. אפי' פסולין: יקדש. ולא ירד: שומע אני. בין שנראה בין שלא נראה כגון אחור ודבש ואיל וגבי וחולין: ת"ל כבשים. דסמיך ליה "וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה וגו'": עולה. בההוא קרא נמי כתיב: ותרוייהו. קא ממעטי פסולין שלא תורה אור נראו מעולם: לרבות את הזורק. דם מותקדשים בחוץ שהוא בכרת ומתרבי מדם שפך ובפרשת שחוטי חוץ כתיב: או זבח. גבי מעלה בחוץ כתיב: שחט וזרק. בהעלם אחד לרבי ישמעאל אינו חייב אלא חטאת אחת דמייתי ליה לזורק מכרת דכתיב בשוחט וביני דתרי כרת וחד לאו אתרוייהו אין חילוק חטאת ביניהם כי עבדינהו בהעלם אחת: ולרבי עקיבא. דיליף זורק מכרת דכתיב גבי מעלה הוו להו שוחט וזורק שני כריתות וחייב שתים: אף לר' עקיבא אינו חייב אלא אחת. דאע"ג דאיכא שתי כריתות הואיל ואין בהן אלא אזהרה אחת אין חילוק חטאת ביניהם דאינו במעלה כתיבא אזהרה באפי נפשה (דברים יב) "השמר לך פן תעלה עולותיך" ואילו שוחט וזורק אין בהם אזהרה אלא מהיקש דאיתקש למעלה דכתיב "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" איתקש שאר עשיות להעלאה ומהכא נפקא לשוחט וזורק (זבחים דף קז.): ביום הנחילו. משפט נחלות דהיינו דיני ממונות ביום: לילה לגמר דין. דכתיב ושפטו ועיקר משפט היינו גמר דין: ריבים. אפי' גמר דין משמע: לאיתויי סומא באחת מעיניו. ורבי מאיר היא דמקיש ריבים לנגעים: סתמא אחריתא אשכח. דמכשר סומין: בלילה. דומיא דסומא: סתמא דרבים עדיף. דההיא רבי מאיר היא וכיון דבדוכתא אחריתי הדר רבי וסתם כרבנן עבדינא כוותיה: משום דקתני לה. להא דדנין בלילה גבי הלכתא דדינא הכא בסנהדרין (דף לג.) תניא רבי גבי דיני ממונות שמע מינה עיקר היא למילף מינה דאינו ההיא "דכל הכשר" במסכת נדה (דף מט:) תניא רבי אגב גררא דתניא התם כי הני מילי טובא בפ' בא סימן הלכך לאו אליבא דהלכתא סתם אלא משום דמגריך ותני הנך דדמו אהדדי כגון "כל שחייב בראשית הגז חייב במתנות ויש שחייב במתנות ואין חייב בראשית הגז" ודכוותיה טובא: לאיתויי יום המעונן. אע"ג דלראיית נגעים לא חזו לשפוט חזי: שחרית ובין הערבים. אין כח אור החמה קיים: מפני שכהה נראית עזה. ומטמאין ליה שלא כדין: ולא בצהרים. שאור החמה חזק ומכלכל את העינים ואתי לטהר את הטמא: מאי עביד ליה. הא נפקא ליה מהיקשא: ואי אתה מפיל כו'. מפרש לה ואזיל: דילמא דיני נחלות קאמרת. דביום הויא נחלת מת דין פסוק ואין צריך עוד לדיינין ובלילה לא הוי דין פסוק וצריך דיינין ואלו שמתו נחלת המת יעידו בפניהם: לחוקת משפט. בפרשת נחלות דאיש כי ימות וגו' כתיבא: אורעה. נסתיימה: לסיום דין. דמשמע הפלת נחלות דין קבוע (ג)הוא בשעת המיתה הכל כמו שאמר המת ואין הדבר צריך דיינין אלא כל אחד מיורשיו יחזיקו שומעי הצוואה בשלו: רצו כותבין. בלשון עדות והיורשים יבאו לב"ד וב"ד יעשו כפי הצוואה: רצו עושין דין. השומעין רשאין ושליטין להיות מחזיקין כל אחד בשלו הכל כמו ששמעו: שנים אין עושין דין. דמתחילתו לא נראו להיות לדיינין: אבל בלילה. שאינו ראוי לדון כותבין ואין עושין דין אפילו למחר שמתחלתן לא נראו לישב לשם דין:

ותקח

רבינו חננאל

ידרו אלא אמר רב פפא כדתניא ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנא' והיה המזבח קודש קדשים. כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי הנוגע במזבח יקדש ת"ל וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה וגו' מה כבשים ראויין למזבח אף כל הנוגע במזבח יקדש דבר הראוי למזבח. ר' עקיבא אומר עולה תמיד מה עולה ראויה אף כל ראוי ותרוייהו קא ממעטי פסולין שנגעו במזבח שלא קדשו. מר מייתי להו מכבשים ור' עקיבא מייתי להו מעולה ודחינן והאמר רב אדא עולת העוף פסולה. איכא בינייהו לר' יוסי הגלילי דמפיק לה מכבשים סבר כי כבשים אם הן פסולין לא קדשי אבל עולת העוף פסולה קדשה. ולר' עקיבא לא קדשה אלא אמר רב אשי כדתניא דם יחשב לרבות הזורק דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר או זבח לרבות הזורק ותרוייהו קא מרבו זריקה נמצא טעם אחד משני מקראות כגון זה בדיני נפשות אין מונין להן אלא אחד: דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה. אמר רבא דכתיב ושפטו את העם בכל עת. וכתיב והיה ביום הנחילו את בניו עד והיתה לבני ישראל לחקת משפט אורעה כל הפרשה כולה להיות דין. הא כיצד יום לתחלת דין ולילה לגמר דין. וכדרב יהודה דאמר ג' שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין. ב' כותבין ואין עושין דין ואין עושין דין ואין עד נעשה דיין: ההוא סומא דהוה בשבבותיה דר' יוחנן דהוה דאין דינא ולא אמר ליה ר' יוחנן ולא מידי. והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ואינו כשר לדון. ואר"י לאתויי סומא באחת מעיניו. ור' מאיר היא דמקיש ריבים לנגעים מה נגעים (ביום) [שלא בסומין] דכתיב לכל מראה עיני הכהן. אף ריבים שלא בסומין. ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח להכשיר בסומא באחד מעיניו. ואמרינן מכדי האי סתמא והאי סתמא למה סמך על זו ודחה האחרת. איבעית אימא האי סתמא והיא מתני' דהכא ואוקימנא דלא כר' מאיר דסתם מתני' כוותיה אלא כרבנן דאינון רבים וההיא סתמא דבנדה לר' מאיר ואע"ג דתרווייהו סתמי אינון סתמי דרבנן עדיפא. איבעית תימא משום דתני לה למתניי' דהכא גבי הלכתא דדיני דהאי פרקין כולהו דיני נינהו והלכתא נינהו. ויש מי שהיה פותר בה זו מפני ששנויה בלשון רבים וזו שבמס' נדה שנויה בלשון יחיד ולא סבירא לן: דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום מנא לן שנאמר והוקע

הגהות הב"ח
(א) גמ' א"ל אביי אלא מעתה מאן: (ג) רש"י ד"ה

לסיום דין וכו' דין קבוע. נ"ב עיין בכלא בתרא דף קיג ע"ב פי' רשב"ם באופן אחר ועי' בתוס' שם:

מסורת הש"ס: [זבחים פג:] [שם:] [יבמות קד.] [נדה מט:] [נגעים פ"ב מ"ב] [ב"ב קיג:] [עי' תוס' ב"ק] [שבת מו. וש"נ]

עין משפט נר מצוה: כט א מיי' פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יח: ל ב מיי' שם הלכה טו: לא ג מיי' פי"ט מהלכות מעשה קרבנות הלכה ב והלכה יג: לב ד מיי' פ"א מהל' סנהדרין הלכה א ופ"ב שם הלכה ב סמג עשין צז טוש"ע חו"מ סימן ה סעיף ג: לג ה מיי' פי"ט מהלכות טומאת צרעת הלכה ח: לד ו מיי' שם הלכה ה: לה ז מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה ט סמג עשין צז טוש"ע חו"מ סי' ז סעיף ג: לו ח מיי' פי"ט מהלכות טומאת צרעת הלכה ב: לז ט מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה ט סמג עשין צז טוש"ע חו"מ סי' ז סעיף ב: לח י מיי' פי"ט מהלכות טומאת צרעת הלכה ב: לט כ ל מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין צז טוש"ע חו"מ סי' ה סעיף ח: מ מ מיי' פ"ד מהלכות עדות הלכה ט סמג עשין קט טוש"ע חו"מ סימן ה סעיף ה: מא נ מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ה:

וכתיב ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור מתחלת קציר. וכתיב ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם אם העם חטאו ראשי העם מה חטאו? אמר רב יהודה אמר רב: אמר לו הקב"ה למשה: חלק להם בתי דינין, מ"ט? אילימא משום שאין דנין שנים ביום אחד, והאמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות, אבל במיתה אחת דנין? אלא כדי שישוב חרון אף מישראל: דיני ממונות גומרין בו ביום כו': מנהני מילי? א"ר חנינא דאמר קרא מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים. ורבא אמר מהכא אשרו חמוץ, אשרו דיין שמחמיץ את דינו. ואידך אשרו חמוץ ולא חומץ. ואידך האי מלאתי משפט מאי עביד ליה? כדר' אלעזר אמר ר' יצחק, דא"ר אלעזר אמר רבי יצחק: כל תענית שמלינין בו את הצדקה כאילו שופך דמים שנאמר מלאתי משפט צדק וגו'. וה"מ בריפתא ותמרי, אבל בזוזי חיטי ושערי לית לן בה: לפיכך אין דנין כו': מ"ט? משום דלא אפשר, היכי ליעבד? לידייניה במעלי שבתא וליגמריה לדיניה במעלי שבתא, דילמא חזו טעם לחובה ובעו למיעבד הלנת דין. לדייניה במעלי שבתא וליגמריה בשבתא וליקטליה בשבתא? אין רציחה דוחה את שבת. וליקטליה לאורתא? נגד השמש בעינן. וליגמרי לדיניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא? נמצא אתה מענה את דינו. נדייניה במעלי שבתא ונגמריה בחד בשבתא? מינשו טעמידו, אף על גב דשני סופרי הדיינין עומדים לפניהם וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין, נהי דבפומא כתבין, ליבא דאינשי אינשי, הלכך לא אפשר. א"ל ר"ל לר' יוחנן ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו: ומה עבודה שדוחה שבת, קבורת מת מצוה דוחה אותה, מולאחותו. כדתני: לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו מה ת"ל: הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע

רש"י

ופקח רצפה בת איה וגו'. אלמא מגולין היו לפי שתלויין על העצים ולאי משום לא תלין נבלתו וגו' הא שנינן לה ביבמות (דף עט.) מוטב תיעקר אות אחת בתורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא שיהו הכל רואין אותן ושואלין מה טיבן של אלו- אלו בני מלכים הם ופשטו ידם בגרים גרורים: חלק להם בתי דינים. והכי קאמר קח כל ראשי העם והולך אותם לבתי דינים הרבה וידונו את עוברי העבירה והוקע אותם: את המחויבין מפני שלמדו לבעל פעור, ועובד עבודת כוכבים בסקילה וכל הנסקלין נתלין כדאמרינן (בארבע מיתות (דף מה:)): שאין. ב"ד אחד דן שנים ביום אחד: אלא בשתי מיתות. הוא דאין דנין לפי שאין זו דומה לזו וצריך למצוא טעם לדבריהם כאן וכאן ואתי לאקלקולי שמא לא יתפשו ככל הצורך: אבל במיתה אחת. ועבירה אחת דנין: אלא. כדמוכח קרא (במדבר כה) וישוב חרון אף וגו' כשהקב"ה רואה שכולם עסוקים בדבר ומקנאין לכבודו: צדק ילין בה. רגילין היו מתחלה להלין את הדין כדי לצדקו, ועתה כשאין עושים כן הרי הן כמרצחין: שמחמץ את דינו. שמשהא אותו וממתין כדי להוציאו לאמיתו: ואידך. מיבעיא ליה להך דרשה דאמר בב"ק (דף מו: ע"ש) מנין שנזקקין לתובע תחלה כגון התובע את חבירו לדין שהלוהו ואינו משלם' וזה טוענו משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד, נזקקין תחלה ב"ד לתביעת התובע עד שיהא ממונו בידו ואחר כך נזקקין לדין המשכון: אשרו חמוץ. החזיקו את הנגזל ולא את הגוזל: כל תענית וכו'. רגילין היו בלילי תענית לעשות צדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו נמצאו עניים רעבים שנשענו על כך: וה"מ. במקום שרגילין לחלק ריפתא ותמרי דבר המוכן לאכול: אבל זוזי וחיטי ושערי. לא נשענו העניים עליהם אותו הלילה ולית לן בה עד למחר: דלמא חזו טעמא. היום לחובה ובעו למיעבד הלנת דין ונמצא גמרו בשבת ואי אפשר כדמפרש דאין מיתת ב"ד דוחה שבת: נידייני' במעלי שבתא ונגמרי' בחד בשבתא. וכל זמן שלא נגמר הדין לא הוי עינוי הדין דכל שעה מצפה להצלה אבל כשנגמר, כל היום מצפה למיתה והוי עינוי הדין: מינשי להו טעמייהו. שנשאו ונתנו ודקדקו ביום ראשון: ליבא דאינשי אינשי. ליבא דאינשי לא כתבי ואף על גב שזכור לו ליסוד הטעם, נשכח מלבו ישובו לטעמו, ואין יכול ליישבו לתת טעם הגון כבראשונה: ותהא קבורת מת מצוה כו'. ר"ל לאו אמתני' בעיא מר' יוחנן אלא בעלמא וסדרוה מסדרי הגמ' כאן משום דסופה לשאול ותהא מיתת ב"ד דוחה שבת: ולאחותו מה ת"ל. גבי נזיר כתיב על נפש מת לא יבא וכתיב בתריה לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו וכולהו יתירי נינהו דהא (מכל נפשות) משתמע ודרשינן להו בספרי אביו מה תלמוד לומר הא לא בא אלא להוציא מת מצוה שמותר ליטמא לו לאמו מה תלמוד לומר גופיה לא איצטריך, ולהתיר מת מצוה הא מאביו נפקא, אלא להביא שאם היה זה נזיר כהן דיש עליו שתי קדושות אין הכתוב מזהירו (ב) ליטמא אלא לאמו ולשאר קרובים אבל מטמא למת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר? שאם היה זה נזיר כהן גדול דקדושתו חמורה שאף בלא נזירות אסור ליטמא לקרובים אף על פי כן לאחיו הוא דלא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה ואם אינו ענין לנזיר גרידא ולא לכהן הדיוט נזיר תניהו ענין לנזיר וכ"ג לאחותו מה תלמוד לומר הרי שהיה כ"ג ונזיר והולך לשחוט את פסחו דאיכא מצות טובא אפ"ה לאחותו הוא דאינו יטמא אבל מיטמא למת מצוה:

תוספות

אבל במיתה אחת דנין. והא דתני בתוספתא אין דנין שנים ביום אחד אפי' נואף וטואפת בפרק נגמר הדין (לקמן דף מו.) מוקמי לה בבת כהן ובועלה דהיא בשריפה ובועלה בחנק:

אשרו חמוץ ולא חומץ. פ"ה לכדדרשינן בפרק שור שנגח את הפרה (ב"ק דף מו: ושם) מניין שנזקקין לתובע תחלה כגון שתובע את חבירו שהלוהו מנה ואינו משלם וזה משיבו משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד נזקקין לתובע תחלה עד שיהא ממונו בידו ואח"כ נזקקין לדין משכון וצ"ל שיש שטר למלוה דלא מהימן ליה במיגו דאי בעי אמר פרעתיך דא"צ לפורעו בעדים ואע"ג דאטרוחי ב"ד תרי זימנין לא מטרחינן כדאמר בפ' המקבל (ב"מ דף קי.) בההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא ומלוה אמר ג' ולוה אמר ב' ומסיק (ג) והיכא דקדים מלוה ואכל פירי דג' שנין לא מפקינן מיניה משום דאטרוחי בי דינא שתי זימני לא מטרחינן התם היינו טעמא כדמסיק מילתא דעביד לאיגלויי אבל הכא משום דברים בעלמא דקאמר לוה לאישתמוטי לא שבקינן מלהוציא מידו מיהו תימה היכי דמי אם יש לו עדים מזומנין ללוה או שטוען דבתוך ל' יום יביא עדים נמתין ליה דאפי' שואל זמן לפרוע יהבינן ליה זמן ל' יום ואי טוען שיביא עדים לאחר ל' יום בלא קרא נמי לא ניתיבן ליה והיכא דזילי ניכסי קאמר התם דנזקקין(ד) לנתבע תחלה ואמאי וכי ימתינו לאחר שנה או שנתים וצ"ל ולדחוק דאמר פלוני ופלוני היה שם ויודע בזכותו וידוע דהכי הוא וריב"א פירש דנזקקין לתובע תחלה פירוש היינו לקבל עדיו תחלה וכ"מ אם ימותו עדיו של נתבע או ילכו למדינת הים ותימה דלא גרע מהיכא דזילי ניכסי וי"מ שזה תובע שאבל בו והנתבע אומר שיביא עדים היום או למחר משאר תביעות שיש לו עליו דנזקקין לתובע תחלה דקי"ל בפרק החובל (ב"ק דף נח.) דאין נותנין זמן לחבלות:

ליגמריה לדיניה בשבתא. אע"ג דתנן בפ' משילין (ביצה דף לו:) אלו הן משום שבות לא דנין היינו דוקא דיני ממונות גזירה שמא יכתוב אבל דיני נפשות אין לאסור מטעם זה שכבר כתבו מאתמול דברי המזכין ודברי המחייבין:

אין רציחה דוחה את השבת. בשריפה ניחא אפילו למ"ד מקלקל בהבערה פטור דיש בה חילול שבת משום פתילה דאמר (יבמות דף ו:) מה לי בישול פתילה מה לי בישול סממנים ובשאר חייבי מיתות נמי אפי' למ"ד (כתובות ה:) דמקלקל בחבורה פטור הכא חשיב תיקון דיש לו כפרה:

לאביו ולאמו. לאמו דרשי' לכהן ונזיר ואע"ג דנזיר אסור דאין מיטמא לקרובים וכהן הדיוט מיטמא לקרובים מ"מ ס"ד דמיתסר טפי משום כהן הדיוט כיון דאיכא תרתי ועוד כהן הדיוט עדיף שזה קדושתו לעולם וזה אין קדושתו לעולם כדאמרינן בנזיר בפ' כהן גדול (דף מז:):

הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו. פ"ה הרי שהיה כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו וקשה דפריך מיניה בפ' טבול יום (זבחים דף ק.) אעובדא דיוסף הכהן שמתה אשתו בע"פ וטימאוהו ומאי קושיא שאני הכא דאיכא מצות טובא ע"כ נראה לפרש דבהולך לשחוט הפסח לבד איירי או למול את בנו ואינו לא כהן גדול ולא נזיר וכן משמע מדלא קתני הרי שהיה כ"ג ונזיר והולך לשחוט את פסחו כדתני באחריני והא דתני אמרת לא יטמא משום דלא אתי עשה דטומאת קרובים וידחה עשה דפסח או דמילה שיש בו כרת ועוד יש ליישב פי' הקונט' דאי משום הולך לשחוט את פסחו לחודיה לא נמנע מלטמא כי הוי נמי בהדי אחריני אין בכך כלום דלא דמי לכהן הדיוט כדפרישית לעיל דקדושתן קדושת עולם:

רבינו חננאל

והוקע אותם לה' נגד השמש. ומניין להוקעה שהיא תליה שנאמר והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה'. אם העם חטאו ראשים מה חטאו אמר רב אמר לו הקב"ה למשה חלק להן בתי דינים מה טעמא לפי שאין דנין שנים ביום אחד. איני והאמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין אלא להשיב חרון אף: דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה כו'. מנא לן א"ר חנינא דאמר קרא מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים. כלומר כיון שאין מלינין בדין כאלו הן מרצחים: רבא אמר אשרו חמוץ. אשרו דיין שמחמץ את דינו. כלומר מאריך ואינו חותכו כמו מצה. אלא ממתין עד שיחמיץ. ר' אלעזר דריש האי קרא צדק ילין בה ועתה מרצחים כל המלין צדקה. כלומר כל הפוסק לתת צדקה לעניים ומלינה ואינו נותנה מיד מרצחין הן. וה"מ בריפתא ותמרי שעיני עניים נשואות בהן וצפין להן כדי שיאכלו אותן בערב ואין מכינין להן מאי שיאכלו וכיון שלא נתן להן זה נמצאו מהים הלילה כולו ברעב. אבל זוזי או חיטי ושערי לית לן בה: לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב מאי טעמא לפי שאין הריגת ב"ד דוחה לא שבת ולא יו"ם כו'. פשיטא היא. ואי אמרת לידייניה במעלי שבתא ולינמרו לדיניה בחד בשבא. מינשו לטעמיהו. ואע"ג דכתובין הוו דברי כל אחד ואחד נהי דכתבי טעמא דמפקי בפומייהו טעמא דבליבא מינשו הלכך לא אפשר. ואקשינן ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו. ומה עבודה שדוחה שבת שנאמר וביום השבת שני כבשים וגו' קבורת מת מצוה דוחה העבודה מולאחותו שבנזיר. דתניא ולאחותו מה תלמוד לומר מופנה הוא דלא הוה צריך ליה. ומה אם לאביו ולאמו

הגהות הב"ח

(א) גמ' במעלי שבתא וליגמריה לדיניה בשבתא: (ב) רש"י ד"ה ולאחותו וכו' אין הכתוב מזהירו שלא ליטמא אלא לאמו וכו':

(ג) תוס' ד"ה אשרו וכו' ומסיק דהיכא וכו' בי דינא תרי זימני וכו' לאיגלויי היא אבל:
(ד) בא"ד קאמר התם דנזקקין. נ"ב עיין בר"ס הפרה בדף מ"ו ובתוס' שם:

עין משפט נר מצוה

מב א ב מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה י:
מג ג מיי' שם פי"א הלכה ה:
מד ד מיי' שם פרק כ הלכה ד סמג עשין צז טוש"ע חו"מ סימן ה סעיף א:
מה ה ו מיי' פ"ט מהל' מתנות עניים הל"ד טור ושו"ע יו"ד סימן רנו סעיף ג:
מו ז מיי' פי"א מהל' סנהדרין הלכה ג:
מז ח מיי' שם ופכ"ד מהלכות שבת הל"ז:
מח ט מיי' פ"ד מהלכות ביאת מקדש הל' י:

מסורת הש"ס

[נ"ל בנגמר הדין (דף מב:)] · לקמן מו. · [נ"ל א"ר חמא בר חנינא] · [יומא לה:] · [לעיל ח. לה.] · לעיל לד. לקמן נו: · ברכות יט: מגילה ג: נזיר מח: עירובין ק.

ושמע שמת לו מת יכול יטמא? אמרת לא יטמא, יכול כשם שאינו מטמא לאחותו כך אינו מטמא למת מצוה? ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למת מצוה; שבת שנידחת מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה? א"ל רציחה תוכיח שדוחה את העבודה ואינה דוחה את השבת, רציחה גופה תדחה את השבת מק"ו מה עבודה שדוחה את השבת רציחה דוחה אותה שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות, שבת שנידחת מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה? אמר רבא כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל *דתנא דבי רבי ישמעאל לא תבערו אש מה ת"ל? מה ת"ל אי לר' יוסי ללאו יצאת, אי לרבי נתן לחלק יצאת *כדתניא הבערה ללאו יצאת דברי ר' יוסי ר' נתן אומר לחלק יצאת אלא אמר רבא תנא מושבות קשיא ליה, מושבות מה ת"ל, מכדי שבת חובת הגוף היא וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחו"ל, מושבות דכתב רחמנא למה לי? משום דרבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפי שנאמר וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת שומע אני בין בחול בין בשבת, והא מה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממיתת בית דין או אינו אלא אפי' מיתת ב"ד, ומה אני מקיים והומת בחול אבל לא בשבת, או אינו אלא אפילו בשבת ת"ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה מושבות האמור להלן ב"ד אף מושבות האמור כאן בית דין ואמר רחמנא לא תבערו אש בכל מושבותיכם אמר אביי השתא דאמרת אין רציחה דוחה את השבת, אין רציחה דוחה את העבודה מקל וחומר: ומה שבת שנידחית מפני העבודה אין רציחה דוחה אותה, עבודה שהיא דוחה את השבת אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותה, אלא הא דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות ההוא לקרבן יחיד דלא דחי שבת, אמר רבא (אי הכי) לא תהא רציחה דוחה קרבן יחיד מק"ו מה

ושמע שמת לו מת. קרובו: יכול יטמא אמרת לא יטמא. דהא נזיר הוא וכתיב (ויקרא כא) על (א)נפשות וגו' *ואורך דברים הוא לשון המשנה זו יכול אף מת מצוה כן ת"ל ולאחותו דלא איצטריך אלא להאי וללמד אע"פ שיש עליו קדושה הרבה ועסקי מצוה, לאחותו הוא דהזהיר הכתוב שלא ליטמא אבל מיטמא למת מצוה: רציחה תוכיח שדוחה את העבודה. דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות שאם היה כהן רוצח ורוצה לעבוד מביאין אותו לידון בב"ד, ובלבד שלא יורידוהו מעל המזבח ממש אם כבר התחיל דכתיב מעם מזבחי ולא מעל: כבר פסקה. דלא דחיא שבת: מה ת"ל. הא ס"ד דלהבערה קאמר מה ת"ל הא כתיב (שמות כ) לא תעשה כל מלאכה: ופרכינן מה ת"ל אי לר' יוסי ללאו כו'. ללאו יצאת מכלל שאר המלאכות לומר לך שאין בה כרת וסקילה אלא לאו בעלמא: לחלק יצאת. מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא שלא תאמר עשאן לכל המלאכות בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת לכך יצאת זו להקיש אליה את כל הכלל ולומר לך מה זו מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה שהרי הזהיר עליה לאו בפני עצמה אף כל שהיא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה: מושבות קא קשיא ליה. לתנא ועלה קאמר מה ת"ל כל היכא דכתיב מושבותיכם בא ללמד בכל מקום שאתם יושבין ולהביא חובה לארץ: חובת הגוף היא. חובה המוטלת על האדם ואינה מוטלת על הקרקע כגון מצות שביעית ולא על פירות קרקע כגון ערלה וכלאים ותרומות ומעשרות ותנן בפ"ק דקידושין (דף לו:) כל מצוה התלויה בארץ כלומר על הקרקע ופירותיו אינה נוהגת אלא בארץ וכל שאינה תלויה בקרקע בין בארץ בין בחו"ל, ויליף מע"ז: שומע אני. והומת בין בחול בין בשבת דתיתי לך מק"ו מעבודה כדאמרינן לעיל: או אינו אלא אפילו מיתת ב"ד. במשמע חילול והא מה אני מקיים והומת בחול ולא בשבת דק"ו פריכא הוא דאיכא למימר קבורת מת מצוה תוכיח שדוחה עבודה ואינה דוחה שבת: או אינו אלא אפי' בשבת. קאמר והומת דק"ו לאו פריכא הוא דהאי דקא אמרת מקבורת מת מצוה היא גופה תיקשי לן ונימא דתידחי שבת מק"ו מעבודה, ת"ל מושבותיכם והכי מפרש לה בפ"ק דיבמות: והיו אלה לכם. בפרשת רוצחים כתיב גבי מיתות ב"ד: ואמר רחמנא לא תבערו. אפי' לשריפת מיתת ב"ד: השתא דאמרת. מלא תבערו ואין רציחה דוחה שבת, על כרחיך מהשתא אין רציחה דוחה עבודה מק"ו: אמר רבא. אי האי ק"ו אתית למידרש תו לא מיתוקם מעם מזבחי דאי בקרבן יחיד הא איכא למידרש נמי ק"ו שנדחה מפני קרבן יחיד, דקסבר נדרים ונדבות קריבים ביו"ט: אין

שבת שנדחית מפני העבודה. הקשה הר"ר יעקב דאורלינ"ש ונימא דיו מה עבודה לא מדחיא אלא בשב ואל תעשה אף שבת לא תדחה אלא בשב ואל תעשה ולמאן דלית ליה דיו [ב"ק דף כה. ושם] היכא דמפריך קל וחומר ניחא וי"ל מ"מ איכא ק"ו דהשתא ומה עבודה שהיא קלה דוחה שבת קבורת מת מצוה לא כ"ש דלכל הפחות לא גרע מעבודה והא דאמר בסוף פרק כיצד הרגל (שם) ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברה"ר שהוא פטור החמיר עליהם ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברה"ר שהוא חייב אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם ואמרינן דיו מה ברה"ר חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק ואמאי לא אמרינן ומה שן ורגל הקל משלם בחצר הניזק נזק שלם קרן חמור לא כ"ש וי"ל דשאני הכא כיון דגוף העבודה נדחית מפני מת מצוה אין לנו לומר שתהא חמורה הימנו בשום מקום: רציחה תוכיח. וא"ת וליעבד ק"ו ממילה ולא מצי פריך מרציחה וי"ל מ"מ הוה מצי למימר רציחה תוכיח כי היכי דרציחה לא דחיא שבת אף על פי שדוחה את העבודה דדחיא שבת ה"נ קבורת מת מצוה לא תדחה שבת אף על פי שדוחה את המילה דדחי שבת: שנאמר מעם מזבחי. ואפי' אין שם כהן ראוי לעבוד את העבודה נדחית וא"ת דמה שרציחה דוחה את העבודה לאו משום דרציחה דוחה את העבודה אלא משום דגברא לא חזי כדאמרינן (ברכות דף לב:) כהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו שנאמר (ישעיה א) ידיכם דמים מלאו וכ"ש עבודה וי"ל דעל כרחיך חזי דהא לא מיחל לעבודה ונשיאות כפים חומרא בעלמא הוא ועוד י"ל דשאני נשיאות כפים לפי שהרג בידיו ואין קטיגור נעשה סניגור כדכתיב בההוא קרא ובפרישכם כפיכם אעלים עיני וגו': מושבות מה ת"ל. והא דדרשי' בספ"ק דשבת (ד' כ.) בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד היינו משום דכתיב מושבותיכם ולא כתב מושבות וכי תימא כוליה להכי הוא דאתא א"כ לכתוב בכל גבולכם אלא מדכתיב לשון מושבות דרשינן ב"ד וא"ת כוליה לב"ד והבערה דשבת הוא דאתא ומנא ליה לרבי יוסי ללאו ולרבי נתן לחלק וי"ל מדכתיב לא תבערו ולא כתיב לא תעשו מלאכה בכל מושבותיכם דהוה דרשינן ב"ד והיא דשבת אבל אתה עושה מלאכה במדורת בית המוקד*: אמר אביי השתא דאמרת. וא"ת ולאביי כיון מת מצוה מק"ו דריש לקים כיון דליכא למימר רציחה תוכיח וי"ל היינו דקאמר אביי היכי פשיטא לר' יוחנן למימר רציחה תוכיח שדוחה את העבודה הא איכא למימר שאין דוחה מקל וחומר ואם כן הדרא קושיין לדוכתין קשיא דר"ל: אין רציחה דוחה אותה. וא"ת ונימא דיו ומה רציחה אינה דוחה שבת בקום ועשה אף עבודה לא תדחה בקום ועשה אבל שב ואל תעשה דחיא שפיר ולמאן דלית ליה דיו היכא דמיפרך קל וחומר ניחא: לא תהא רציחה. רבא נמי פשיטא ליה דלא מצי למימר הכי דא"כ לא מיתוקם מעם מזבחי אלא קאמר לאביי אי בתר ק"ו אזלת לאקשויי לרבי יוחנן ומפקי ליה לקרא מקרבן ציבור א"כ גם בקרבן יחיד לא מיתוקם אלא ודאי לא אמרינן קל וחומר: ומה

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פ"ג מהלכות אבל הלכה ח טור ש"ע יו"ד סימן שעד סעיף א:

רבינו חננאל

ולאמו ולאחיו אינו מיטמא לאחותו לא כל שכן שאינו מטמא לה. למה בא לומר לך הרי שהיה הולך [לשחוט] את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא כשם שאינו מיטמא הנזיר בימי נזרו [במי] שהוא מוזהר בהן להיטמאות כך לא יטמא זה ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו. שאם יטמא נמצא נגרע מלעשות פסח או מתעכב למול בנו ביום השמיני לפיכך יתעסק במצוה ואל יטמא למתו כמו הנזיר ששומר נזרתו ואינו מיטמא לאחותו. יכול כשם שאינו מטמא למתו כך אינו מטמא אפי' למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מיטמא [אבל מטמא] הוא למת מצוה שבת שנדחת מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה. ודחינן רציחה תוכיח שדוחה עבודה שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות ואין רציחה דוחה שבת כדרבא דאמר כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל דתניא לא תבערו אש בכל מושבותיכם מה תלמוד לומר מיכדי שבת חובת הגוף היא וחובת הגוף נוהגת בארץ ובחוצה לארץ. מושבות דכתב רחמנא הכא למה לי. אלא כתיב הכא בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכ' בכל מושבותיכם. מה מושבות האמור להלן מיתת ב"ד אף מושבות האמור בשבת מיתת ב"ד כגון שריפה. ואמר רחמנא לא תבערו אש מיכן שאין מיתת ב"ד דוחה את השבת. אמר אביי השתא דאמרת אין רציחה דוחה שבת לא תהא רציחה נמי דוחה עבודה מק"ו וכו' עד והכתיב מעם מזבחי

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה יכול וכו' וכתיב על כל נפשות:

[וע"ע תוס' שבת כ. ד"ה הבערה]

מסורת הש"ס

[יבמות ו:] יבמות ו: לג: [כריתות כ:]

נ א מיי' פ"ג מהלכות חגיגה הלכה ח ופ"א:
נא ב ג מיי' פ"ח מהלכ' סנהדרין הלכה ו:
נב ד מיי' שם הלכה י טוש"ע חו"מ סימן יח סעיף ב:
נג ה מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם וסמ"ג:

מה יום טוב שנדחה מפני קרבן יחיד אין רציחה דוחה אותו, קרבן יחיד שהוא דוחה את יום טוב אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותו, הניחא למאן דאמר *אין נדרים ונדבות קריבין ביום טוב, אלא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביום טוב מאי איכא למימר? אלא אמר רבא לא מיבעיא למ"ד נדרים ונדבות קריבין ביום טוב, דהא לא מתקיים "מעם מזבחי" כלל, אלא אפילו למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב, הכתיב "מעם מזבחי" מזבחי המיוחד לי, ומאי ניניהו תמיד, ואמר רחמנא °"מעם מזבחי תקחנו למות": דיני ממונות הטמאות והטהרות כו': אמר רב אנא הואי *במניינא דבי רבי, ומינאי דידי הוו מתחלי ברישא. והא אנן מתחילין מן הגדול תנן? אמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דרבי וולס שאני מניינא דבי רבי דכולהו מינייהו מן הצד הוו מתחלי, ואמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דר' וולס *מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. ולא? והא הוה יהושע! הוה אלעזר, והא הוה פנחס! הוו זקנים, והא הוה שאול! הוה שמואל, והא נח נפשיה! כולהו שניה קאמרינן, והא הוה דוד! הוה עירא היאירי, והא נח נפשיה? כולהו שניה קאמרינן, והא הוה שלמה! הוה שמעי בן גרא, והא קטליה, כוליה שניה קאמרינן. הא הוה חזקיה! הוה שבנא, והא איקטיל? כולהו שניה קאמרינן, והא הוה עזרא! הוה נחמיה בן חכליה. *אמר רב אדא בר אהבה אף אני אומר מימות רבי עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. ולא, והא הוה הונא בר נתן! הונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי: דיני נפשות מתחילין מן הצד: מנא הני מילי? אמר ר' אחא בר פפא אמר קרא °"לא תענה על ריב" לא תענה על רב. רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מהכא °"ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש [את] חרבו ויחגרו איש [את] חרבו ויחגור גם דוד את חרבו". אמר רב ישונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות. מיתיבי *הטהרות והטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים, דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות קידוש החדש ועיבור שנה אב ובנו, הרב ותלמידו, אין מונין להן אלא אחד

כי

רש"י

אין רציחה דוחה אותו. דאין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד דהא ביו"ט נמי כל מלאכה לא תעשה כתיב: הניחא כו'. מסקנא דמילתיה דרבא היא הניחא למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב מלית לאוקמי "מעם מזבחי" בקרבן יחיד דלא דחי לא שבת ולא יום טוב דהו לא מדריש ק"ו כדאמרן: אלא למ"ד קריבין. איכא למדרש ק"ו כדאמרן והשתא הנא היכא מוקמת "מעם מזבחי", ופלוגתייהו במסכת ביצה: אלא אמר רבא. על כרחיך אתא "מעם מזבחי" ועקריה לקל וחומר בין מקרבן יחיד בין מקרבן ציבור דלא מיבעיא למ"ד קריבין דכיון דקרבן יחיד דוחה יום טוב אי אתית למידרש קל וחומר לא מיתוקם "מעם מזבחי" כלל ועל כרחיך לא תדרש ק"ו ואתא קרא ועקריה, אלא אפילו למאן דאמר כו' ואיכא לאוקמי לקרא בקרבן יחיד דליכא ק"ו, ובקרבן ציבור לא בעית לאוקמיה לקרא משום ק"ו, על כרחיך ממשמעותיה מיתוקם נמי בקרבן ציבור "דמזבחי" משמע המיוחד לי דהייט תמיד שהוא עיקר כל הקרבנות: הוו מתחלי ברישא. במניינא דסיקריקון אמרה רב בפ' הניזקין (גיטין דף נח:) דקתני הושיב ב"ד ונמנו שאם שהתה בפני סיקריקון שנים עשר חדש כו' ואמר רב "אנא הוה בההוא מניינא ומינאי דידי הוא אתחילו ברישא": מן הצד הוו מתחלי. מפני ענוה יתירה שהיתה בו: בריה דרבי וולס*: במקום אחד. תורתן וגדולתן של ישראל באדם אחד שאין כמותו בכל ישראל בתורה ובגדולה כגון משה שהיה גדול על כל ישראל במלכות ובתורה וכן רבי בנשיאות ובתורה: הוה אלעזר. חבירו בתורה ולא הוי מקום אחד: והא הוה פינחס. משמתו יהושע ואלעזר: הוו זקנים. כגון עתניאל ואבנן *וטועו: עירא היאירי. במו"ק (דף טז:) אמרינן דהוה מתני להו לרבנן על גבי כרים וכסתות והיה מנהיגו עליו לרבנן דכתיב (ש"ב כ) עירא היאירי היה כהן לדוד: שמעי. גדול היה כדאשכחן* שירד לקראת דוד הירדן באלף איש: שבנא. שהיה ישיבתו גדולה משל חזקיה כדאמר בפ' זה בורר (דף כו.): לא תענה על רב. כתיב בלא יו"ד משמע לא תחלוק על מופלא של ב"ד הלכך לא מתחילינן מיניה דלמא חזא ליה חובה ולא פליגנא עילויה ומתחילין מן הגד(א) *(שלא ישמע) אחד דברי אחד מן המזכים ויסכים עמו: ויחגור גם דוד חרבו. באחרונה נמנו עליו לדוט משום מורד במלכות: שונה אדם לתלמידו. ומראה לו פנים לזכות ולחובה בתוך הדין ודן עמו ונמנה עמו או לזכות או לחובה ומטין הדין על פי התלמיד כאחד מן הדיינין: הטמאות והטהרות. שאנו אמרן ביחיד ואין בהם מנין אלא אם כן חולקין וצריך לעמוד למנין אם רבו(ג) לטמאין או המטהרין, מונין את האב ובנו או את הרב ותלמידו בשנים אבל דיני ממונות ונפשות ומכות שמנין שלהם אף בתחילת הדין (*ומן) התורה שזה צריך שלשה, ודיני נפשות כ"ג וכן קידוש החודש שצריך שלשה "דמשפט" כתיב ביה (תהלים פא) כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב" ומוקמינן ליה בקידוש החודש במס' ר"ה (דף כה:) וכן עיבור השנה שצריך שלשה חמשה ושבעה אין האב ובנו כשרין זה עם זה ולא הרב ותלמידו נמנין אלא אחד וסיפא דבריי" לא ישב בלידו ואפילו שותק אלא יעמוד והולך ע':

תוספות

ומה י"ט. וא"ת ומנ"ל דלא דחיא רציחה י"ט הא אפי' שבת דחיא אי לאו משום דכתיב (שמות לה) בכל מושבותיכם וביו"ט לא כתיב א"כ תדחה י"ט בק"ו ומה עבודה שדוחה יום טוב רציחה דוחה אותו וכו' וי"ל דאיכא למימר שבת יוכיח שנדחית מפני העבודה ואין נדחית מפני הרציחה והוא הדין י"ט מיהו אין שייך למימר שבת יוכיח שנדחית מפני העבודה דהייט עבודה שאינה נדחית מפני הרציחה דהא אמילתיה דאביי קאי ול"צ דל"ק מידי כיון דאיכא למימר ק"ו לקולא ולחומרא לחומרא אמרינן:

והא הוה חזקיה. אית ספרים דלא גרס ליה דחזקיה לא היה מושל על כל ישראל שכבר גלו עשרת השבטים ועוד דשבנא רשע היה ולא ממנייא הוא *ותדע דכי פריך(ג) הוה דוד לא משני הוה אחיתופל שקראו דוד* אלופו ומיודעו כיון דרשע הוה אינו מן המנין וקצת קשה דלא משני הוה מפיבושת שהיה מבייש פני דוד בהלכה (ברכות ד' ד.):

כולהו שניה קאמרינן. דמשהתחיל גדולתן לא פסק כולהו שני' והשתא לא קשה לספרים דגרסי והא הוה אלעזר הוה פנחס דהכי פריך והא הוה אלעזר שהתחלה גדולתו אחר של יהושע ותימה דלא משני איהושע הוה עתניאל בן קנז שהחזיר הלכות (הלכות) שנשתכחו מישראל בימי אבלו של משה (תמורה דף טז:):

והא הוה הונא בר נתן. שהיה קרוב למלכות כדאיתא בפ"ב דזבחים (דף יט.) דאתקיים ביה והיו מלכים אומניך:

דיני נפשות מתחילין מן הצד. משום לא תענה על רב *אבל בדיני ממונות לא חיישי' ומ"מ דרך שאלה יכולין לטעות ואפשר לא תענה על רב בדיני נפשות כתיב ולא בדיני ממונות אע"ג דלנטות קאי נמי אדיני ממונות למאן דמוקי לה בריש מכילתין (דף ג:) בב"ד נטה:

רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מהכא ויחגרו איש וגו'. הכא משמע שמורד במלכות(ד) ובעי למידייני' דדוד היה חושב עצמו מלך וכן בפרק במה בהמה (שבת דף נו. ושם) גבי אוריה שהיה לו לדוד לדונו בסנהדרין ולא דייניה אע"ג שהיה מורד במלכות כדאמרינן התם וקשה דהא אמר במגילה (דף יד: ושם) דמורד במלכות לא בעי למידייניה? וים לומר לא בעי למידייניה כשאר חייבי מיתות אלא לקבל עדות ולידע אם הוא מורד במלכות ונראה הא דאמר לא בעי למידייניה לענין הא דתנן בפירקין (דף לב.) דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה ובלילה שלאחריו אין גומרין והאי גומרין בו ביום לחובה והייט דקאמרה ליה אביגיל וכי דנין דיני נפשות בלילה כדאמרינן לעיל בפירקין (דף לד:) דנגד השמש בעינן והשיב לה דלא בעי למידייניה כשאר דיני נפשות אלא גומרין בו ביום לחובה וכן מוכח בירושלמי דפירקין דאמרה ליה וכי דנין דיני נפשות בלילה אמר לה כבר נגמר דינו מבעוד יום:

אין מונין להם אלא אחד. משום קידוש החדש ועיבור השנה איצטריך דלענין דין פשיטא דאין קרובים כשרים לאחויי:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא תענה וכו' מן הצד שמא ישמע אחד: (ב) ד"ה הטמאות וכו' אם רבו המטמאין: (ג) תוס' ד"ה והא וכו' דכי פריך והא הוה: (ד) ד"ה רבה וכו' במורד במלכות היה ובעי:

רבינו חננאל

קרבן יחיד מק"ו ומה יו"ם שנדחה מפני קרבן יחיד לדברי האומר נדרים ונדבות [אין] קריבין ביו"ם [אלא לם"ד קריבין מאי איכא למימר] אין רציחה דוחה יו"ם קרבן יחיד שדוחה יו"ם אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותה הניחא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביו"ם הנה קשה ליה ק"ו אלא אמר רבא לא מיבעיא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביו"ם דכי האי גוונא לא דיינינן ק"ו לבטל מקרא מן התורה שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות בפירוש ריבתה התורה שתהא רציחה דוחה את העבודה אלא אפילו למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ם מעם מזבחי כתיב מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד וכ"ש קרבן יחיד דדחי: דיני ממונות [illegible]

[illegible]

עין משפט נר מצוה

נר א מיי׳ פי״ח מהל׳ סנהדרין הלכה ז סור ע״ש תו״מ סימן יח סמ״ק ה:

נה ב מיי׳ שם הלכה ד:

נו ג מיי׳ שם הלכה ה:

נז ד מיי׳ שם פי״ט הל״ה:

נח ה מיי׳ שם הלכה יא סמג עשין נח סור״ע תו״מ סימן ז סמ״ק ג:

נט ו ז מיי׳ שם הל׳ יא ופי״ב שם הל׳ ט סור״ע שם:

ס ח מיי׳ פ״ג שם הלכה ט ופי״ח שם הלכה ב:

סא י יא מיי׳ שם פ״ג הלכה ו:

סב כ מיי׳ פ״ח מהלכות סנהדרין הלכה ג:

סג ל מיי׳ שם הלכה ח:

סמורות השי״ם

לאתויי ממזר. לעיל מתניתין הכל כשרין לדון דיני נפשות חוץ מן הכהן ליה למימר לתתוי מלל דהוי לטובת עצמו דלתתי׳, דבומה לך ושוד הא בהדיא קתני לה לעיל בהגיס ויסרלגיס המשיחין לכהונה חוץ מהכהן הגדול, דלדון דיני ממונות קתני וכן מוכח הלכיכותא דעבידי לדיני ממונות ותו״ע דכפרק בא סימן (כלה דף מח: ושם) קתעביד לכיכותא מיפכח לדיני נפשות מ״מ נקט מיקר מילתא משום דיני ממונות ות״ח ליתא לתתוי סומא דכשר לדון דיני ממונות לחנא דמתני׳ דתלמידין לעיל (דף לד:) ופסול לדיני נפשות כדתי׳ בריש מעת חלילה (יבמות דף קג. ושם) לממעט סומין מדתני רב יוסף בשם ב״ש (ב״ב שם) מנוקין בצדק בך מנוקין מכל מום ומהתי׳ מעמת נמי ים לפסול כל מומין כיון דקתמר קרא דמוס אין בך במוס ממש תייבי וי״ל דמשמע ליה מתני׳ בפסול יוחסין דתלמדי׳ בזה טורב (לעיל דף כז:) למתניתין דכח סימן תדע דקתני סיפא לחת כהגיס ויסרלגיס המשיחין לכהונה: **תניא** חדא זימנא למתניתה דרב יהודה קאמר ניה למתי לימריך ליה למימר לתרוייהו ממזר דתי׳ למתניתין מתי לתיתויי ממזר דתי׳ למתניתין פריך הא קתני התם מומא ה״ג ותע״ג דתני להו בסתר זוכתי וה״ג לתכחן בפרק תלו דברים בפסחים (דף סה: ושם) גבי כלל גדול ת״ר עקיבת כל מלאכה שתפסר לעסוקה:

הדא לתתוי גר. הסתם משמע דסתם גר כשר לדיני ממונות וק׳ דבפרק החולץ (יבמות דף קה: ושם) מכשירים רבה לגר מרי בר ריחל ומני׳ *תפורסי דבבל דכיון דתמו מיסרלא מקרב לתיך קריגת ניה לתמת בעיא לתו מיסרלא וי״ל דהכת מייתי לתן גר תבירו דתתמרי׳ בפ׳ מעת חלילה (שם דף קג. ושם) גר תן תבירו דבר תורה ותם היתה תמו מיסרלא תן תפילו יסרלא לבל לדיני ממונות כשר ושוד דהתם מייתי קרא דמקרב לתיך ותילו דיני נפשות מימעטי בסמוך מונפתו לתך ות״ח והת דתמר בפ׳ עשרה יוחסין (קידושין דף עו:) גבי מי שהוחזק לבועתו מפורסי הרבים ליממרת דלת מוקמינן פסולין ורמינהו הכל כשרין לדון ותמר רב יהודה לתתויי ממזר ומתי קושית הייטו לדון תבירו וי״ל דשתי ממזר הוא לתיל ותביו ותתו מיסרלא מקרב לתיך קריגת ניה ותתי דקתמר לריכא לת״ע נקט לריכותא דשייכא לפי המשנה שהטיה שתם ותין תילוק זה משום דה ות״ח ברים מעט חלילה (דף קב: ושם) דת״ל *שמואל בר יהודה לרב יהודה תניתה ביסרלא בב״ד של יסרלא ולא בב״ד של ברים ורבינ׳ ר״ש לומר דלתתו (רב) שמואל בר [רב] יהודה היה בנו של רב יהודה היכדוותה דלתתי׳ בפ״ק דקידושין (דף כב:) דגר שתין לו יורשים הוה ונתגייר *הוא וכנו ותיטו נרתה דת״ב כלה יסרלא נתי תיפסול לתי׳ בשתר דיני כיון דלתו תתו מיסרלא ותין לומר לתילטריך לפסול לתי׳ לתילוקי בני גרים דבני גרים כיון שהוכתן ולידתן בקדושה יסרלא מעליה ניהו דלתתי׳ בפ׳ נערה (כתובות דף מד: ושם) לענין נערה המתורסה דהוכתה ולידתה בקדושה יסרלא מעליה ת״ש היה ונריך לומר דלילטריך ביסרלא לפסול גר לתילוקי לתיטו תתו מיסרלא וכב שמואל בר יהודה תתו מיסרלא הוה:

אתך בדומין לך. לתך על גב דתתך נתי הוי שייך למעוטי בעל מום דתשה לתו בעל מום הוה דלתתי׳ בפרק *תתו מומין (דף לז) תס כן שניתו למשה בעל מום מכל מקום לת הוה מסתבר למידרש לתתך להכי תי לתו מעוט לתין לך:

רבינו חננאל

להלמידו ודן עמו בדיני נפשות ובוגין אותן לשנים בתלמיד כגון רב כהנא ורב אסי דלגמרייה

כי קאמר רב כהנא ורב אסי דלגמרייה דרב הוו צריכי, ולסבריה דרב לא הוו צריכי. א״ר אבהו עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות וכולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מעשרים ושלשה, מנא הני מילי? אמר רב אחא בר פפא דאמר קרא לא תהיה משפט אביונך בריבו משפט אביונך אי אתה מטה אבל אתה מטה משפט של שור הנסקל. עשרה, הא ט׳ הוו, הא עשרה קתני? משום דאין הכל כשרין לדון דיני נפשות אלא עשרים ושלשה, הא איכא אחריתי דתניא *אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס וכל שאין לו בנים, יהודה מוסיף אף אבזרי וחילופיהן במסית דרחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו: הכל כשרין לדון דיני ממונות: הכל לאתויי מאי? אמר רב יהודה לאתויי ממזר, הא תנינא חדא זימנא כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות והויין בה לאתויי מאי ואמר רב יהודה לאתויי ממזר? חדא לאתויי גר וחדא לאתויי ממזר וצריכי. דאי אשמעינן גר, דראוי לבא בקהל, אבל ממזר אימא לא, ואי אשמעינן ממזר דבא מטיפה כשרה אבל גר דלא בא מטיפה כשרה אימא לא, צריכא: ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות: מאי טעמא? דתני רב יוסף בשם ב״ש מנוקין בצדק בך מנוקין מכל מום, אמר אמימר מאי קרא? כולך יפה רעיתי ומום אין בך, ודילמא מום ממש? אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא והתיצבו שם עמך עמך ברומין לך, ודילמא התם משום שכינה? אלא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא ונשאו אתך אתך ברומין לך ליהוי:

מתני׳ סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה וישני סופרי הדיינין עומדים לפניהם אחד מימין ואחד משמאל וכותבין דברי (מחייבין ודברי מזכין) ר׳ יהודה אומר שלשה: אחד כותב דברי המזכין, ואחד כותב דברי המחייבין, והשלישי כותב דברי המזכין ודברי המחייבין ושלש

כי קאמר רב כהנא ורב אסי דלגמרייה דרב הוו צריכי, ולסבריה דרב לא הוו צריכי. א״ר אבהו עשרה דברים ששנינו במשנתנו בין דיני נפשות לדיני ממונות טלן אין נותנין בשור הנסקל דוץ מכ״ג, ותניא אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים ר׳ יהודה מוסיף אף אכזרי משום דלא מרחמי וכיון דאין להן חזנה לא תחזל ולא תכסה עליו: ירושלמי משמא דר׳ יוחנן אף פתות מבן עשרים ולא הביא שתי שערות כשר בדיני ממונות ואינו כשר בדיני נפשות וישב בדיני של שור. ר׳ יוסי מוסיף דבין שני דיני ממונות ביום אחד. ואין דבין שני דיני נפשות ביום אחד. ואפילו נאוף ונאוף: ר׳ חזקיה ור׳ אחא בשם ר׳ אבהו אמר לדין דיני ממונות בש״ש מתניתין פליגא עליה דתנן לשיכך אין דבין לא בע״ש ולא בערב יו״ט דיני נפשות. הא דיני ממונות דבין נמי ר׳ חייא דאין דיני ממונות בע״ש ואין דבין דיני נפשות בע״ש אומר כאן להלכה כאן למעשה: **הכל** כשרין לדון דיני ממונות כו׳. אשכינאה אפילו ממזר. והא דתנן בסם׳ נדה יש ראוי לדון דיני ממונות אשקים׳ אפילו גר רקי״ל בין ממזר בין גר כשרין לדון דיני ממונות ואין כשרין לדון דיני נפשות שנאמר ונשאו אתך בשוא העם אתך ברומין לך: **סנהדרין** היתה כחצי גורן עגולה וכו׳.

כי קאמר רב. דתלמידו ממנה לת לתמר תנת כגון רב כהנת ורב תמי דלגמרייה הוו לריכי למה שמעת מרבו תכל לסבריה למעוט לדיוות ולייצב הטעמים תין לריכין הלכך בגברת בתפי נפשיה הוא דתי מקום גמרת דשמע מיניה כל ישראל נתי ממשה קבלו ותין לתו טעמים תכונת לבו דניחת לת היתה תכמתו מפי רב לתר הוי לתמר טעם לתר:

עשרה דברים. תנן במתני׳ (דף נב.): **ואלו תין נוהגין בדין שור הנסקל**. להיות שוה לדיני נפשות תף על פי שתמרנו בפ״ק (דף ג.) לענין עשרים ושלשה כמיתת בעלים כך מיתת השור: **חוץ מעשרים ושלשה**. שלריך כ״ג דיני נפשות: **לא יומתו**. לרעה ע״פ תחד תכל תתה תטה לחובה דין התור ע״פ תחד ומהכחת נמיך לטובתו מעדות דלת נהיני חוץ מכ״ג ומסתברת דהיקש להכי תתי שהוא עיקר הדין ותחילתו תכל כולהו לריך להללה תתי, ומה לנו לחוס על שור המועד, תוטב נקריב בו ובעגלת הרע (דברים יח): **הם פטפם**. הדבר פרקינן לתתקפתין והת׳ תזק במתני׳ ותמר הלי דקתי׳ לן ׳ת הוי מקום ׳דתין הכל כשרין׳ ׳ועשריס ושלשה׳ דחד היא דתמר ׳ממזר נעטמת׳ ממזר פסול מדיני נפשות מקום דכעינן כ״ג דהייט סנהדרי ובסנהדרי כתיב (במדבר יא) ׳ונשאו תתך׳ כדומין לך מישתכין במוניך: **וזקן**. שתכח כבל נער גדול בניס ׳ותינו רחמני׳ וכן סריס: **מפיפה כשיבה**. מזרע ישרתל: **מכל מום**. פגם מפפחה: **פשוט שבינה**. הלך דכימי משה הוא דכעינן מיוחסין שיהו לתוי שתבירה שכינה עליהן(ל) ׳שכינה׳ דכתיב (שם) ותלללתי תן הרוח: **ונשאו אתך**. בסנהדרותת שתילוק לו יתבו לפטוט תת הטה ׳דתין כתן מקום שכינה׳ דכתיב ׳והקל מעליך ונשאו אתך׳ ולת תן ׳ונשאו אתך׳ בשתת העם, ׳ונשאו אתך׳ דומין לך ליהוי:

מתני׳ סנהדרין. בטגולה היו יושבין כדי שיהו טולן רואין זה תת זה, לפי שתת היו יושבין בשורה תן פני הרתטוים רואין זה תת זה ובטגולה שלימה תין יושבין לפי שתריכין בעלי הדין והעדים ליכנס לדבר בפני כולם שיהו טולן רואין תת העדים ומדקדקין(ג) בדבריהם ולת שיהת פני העדים לשורה זו ותוריהם לזו: **וכותבין דברי מחייבין ומתי׳ דברי מזכין**. שניהם כותבין דברי המזכין ושניהם כותבין דברי המחייבים שתם יטתה התחד יוכיח כתבו(ד)(על) של תביריו: **שנים** הוו שתתוך טורת הטעמים שיריבה עליהן יטתו בדבר תלת ת׳, כותב דברי המזכין ות׳ והב׳ כותב דברי כולם ותתוך שתין טורת רב עליהם לת יקלרו בדבר ותם יטתה תחד מהם, יוכיח כתב של עליהי: **יושבין לפניהן**. תף הן בטגולה תלת שהגדולים יושבין על הספסלין והתלמידים על הקרקע: **ושלש**

מתני׳ סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה. לתי תתין הכל כשרין לדון דיני נפשות תלי דתם כן הוה ליה למימר לתתויי תלל דהוי לטובת עלמי׳, דבומה לך ושוד הת בהדיה קתני לה לעיל בהגיס ויסרלגיס המשיחין לכהונה תלת תוכל כשרין לדון דיני ממונות וקי ומוכח הלכיכותא דעביד לדיני ממונות ותו״ע דכפרק בא סימן (כלה דף מח: ושם) קתעביד לכיכותא מיפכח לדיני נפשות מ״מ נקט מיקר מילתא משום דיני ממונות ות״ח ליתא לתתוי סומא דכשר לדון דיני ממונות להנא דמתני׳ דתלמידין לעיל (דף לד:) ופסול לדיני נפשות כדתי׳ בריש מעת חלילה (יבמות דף קג. ושם) לממעט סומין מדתני רב יוסף בשם ב״ש (ב״ב שם) מנוקין בצדק בך מנוקין מכל מום ומהתי׳ מעמת נמי ים לפסול כל מומין כיון דקתמר קרא דמוס אין בך במוס ממש תייבי וי״ל דמשמע ליה מתני׳ בפסול יוחסין דתלמדי׳ בזה טורב (לעיל דף כז:) למתניתין דכח סימן תדע דקתני סיפא לחת כהגיס ויסרלגיס המשיחין לכהונה: **תניא** חדא זימנא למתניתה דרב יהודה קאמר ניה למתי לימריך ליה למימר ממזר דתי׳ למתניתין מתי לתיתויי ממזר דתי׳ למתניתין פריך הא קתני התם מומא ה״ג ותע״ג דתני להו בסתר זוכתי וה״ג לתכחן בפרק תלו דברים בפסחים (דף סה: ושם) גבי כלל גדול ת״ר עקיבת כל מלאכה שתפסר לעסוקה:

הדא לתתוי גר. הסתם משמע דסתם גר כשר לדיני ממונות וק׳ דבפרק החולץ (יבמות דף קה: ושם) מכשירים רבה לגר מרי בר ריחל ומני׳ *תפורסי דבבל דכיון דתמו מיסרלא מקרב לתיך קריגת ניה לתמת בעיא לתו מיסרלא וי״ל דהכת מייתי לתן גר תבירו דתתמרי׳ בפ׳ מעת חלילה (שם דף קג. ושם) גר תן תבירו דבר תורה ותם היתה תמו מיסרלא תן תפילו יסרלא לבל לדיני ממונות כשר ושוד דהתם מייתי קרא דמקרב לתיך ותילו דיני נפשות מימעטי בסמוך מונפתו לתך ות״ח והת דתמר בפ׳ עשרה יוחסין (קידושין דף עו:) גבי מי שהוחזק לבועתו מפורסי הרבים ליממרת דלת מוקמינן פסולין ורמינהו הכל כשרין לדון ותמר רב יהודה לתתויי ממזר ומתי קושית הייטו לדון תבירו וי״ל דשתי ממזר הוא לתיל ותביו ותתו מיסרלא מקרב לתיך קריגת ניה ותתי דקתמר לריכא לת״ע נקט לריכותא דשייכא לפי המשנה שהטיה שתם ותין תילוק זה משום דה ות״ח ברים מעט חלילה (דף קב: ושם) דת״ל *שמואל בר יהודה לרב יהודה תניתה ביסרלא בב״ד של יסרלא ולא בב״ד של ברים ורבינ׳ ר״ש לומר דלתתו (רב) שמואל בר [רב] יהודה היה בנו של רב יהודה היכדוותה דלתמרי׳ בפ״ק דקידושין (דף כב:) דגר שתין לו יורשים הוה ונתגייר *הוא וכנו ותיטו נרתה דת״ב כלה יסרלגי נתי תיפסול לתי׳ בשתר דיני כיון דלתו תתו מיסרלא ותין לומר לתילטריך לפסול לתי׳ לתילוקי בני גרים דבני גרים כיון שהוכתן ולידתן בקדושה יסרלגי מעליה ניהו דלתמרי׳ בפ׳ נערה (כתובות דף מד: ושם) לענין נערה המתורסה דהוכתה ולידתה בקדושה יסרלגי מעליה ת״ש היה ונריך לומר דלילטריך ביסרלא לפסול גר לתילוקי לתיטו תתו מיסרלא וכב שמואל בר יהודה תתו מיסרלא הוה:

אתך בדומין לך. לתך על גב דתתך נתי הוי שייך למעוטי בעל מום דתשה לתו בעל מום הוה דלתתי׳ בפרק *תתו מומין (דף לז) תס כן שניתו למשה בעל מום מכל מקום לת הוה מסתבר למידרש לתתך להכי תי לתו מעוט לתין לך:

רבינו חננאל

להלמידו ודן עמו בדיני נפשות ובוגין אותן לשנים בתלמיד כגון רב כהנא ורב אסי דלגמרייה

דרב הוו צריכי לסבריה דרב לא הוו צריכי. יש מי שאומר הואיל ולא חישב קיום שפרות בתדיוטא מכלל דקיום שפרות בקרובים כשר. ולא היא אלא כיון דקתני דיני ממונות אף קיום שפרות בכללן הוא. ואין קרוב כשר אלא לומר זה כתב ידו של אבי. א״ר אבהו עשרה דברים ששנינו במשנתנו בין דיני נפשות לדיני ממונות טלן אין נותנין בשור הנסקל דוץ מכ״ג, ותניא אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים ר׳ יהודה מוסיף אף אכזרי משום דלא מרחמי וכיון דאין להן חזנה לא תחזל ולא תכסה עליו: ירושלמי משמא דר׳ יוחנן אף פתות מבן עשרים ולא הביא שתי שערות כשר בדיני ממונות ואינו כשר בדיני נפשות וישב בדיני של שור. ר׳ יוסי מוסיף דבין שני דיני ממונות ביום אחד. ואין דבין שני דיני נפשות ביום אחד. ואפילו נאוף ונאוף: ר׳ חזקיה ור׳ אחא בשם ר׳ אבהו אמר לדין דיני ממונות בש״ש מתניתין פליגא עליה דתנן לשיכך אין דבין לא בע״ש ולא בערב יו״ט דיני נפשות. הא דיני ממונות דבין נמי ר׳ חייא דאין דיני ממונות בע״ש ואין דבין דיני נפשות בע״ש אומר כאן להלכה כאן למעשה: **הכל** כשרין לדון דיני ממונות כו׳. אשכינאה אפילו ממזר. והא דתנן בסם׳ נדה יש ראוי לדון דיני ממונות אשקים׳ אפילו גר רקי״ל בין ממזר בין גר כשרין לדון דיני ממונות ואין כשרין לדון דיני נפשות שנאמר ונשאו אתך בשוא העם אתך ברומין לך: **סנהדרין** היתה כחצי גורן עגולה וכו׳.

הגהות הב״ח (ל) רש״י ד״ה מקום שכינה וכו׳ שכינה תלין דכתיב כגיל וחינת שכינה נמתק ודל״ת: (ג) ד״ה ונשתל וכו׳ ומקום שכינה ב״ב ע״ל דף י״ז ע״ת: (ג) ד״ה כתני וכו׳ ומדקדקין בדבריהם: (ד) ד״ה וכותבין וכו׳ יוכיח כתבו של כגיל וחינת על נתמק:

ושנים שבועים. כל לחתך כמין סנהדרי עשרים ושנים שהם יחלקו כ"ג רוכן מחייבין ומישהו מכין והמחייב לרגמ' לין ט"פ לחד ונרוך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד הלכך נרוך להוסיף לפניהם תרבעים ושמנה להשלמת שבעים ואחד ולמו תורת לעשות שורות להלמידים על כ"ד שהרי תורה אור מרובה מעל דיינין, ולמ לעשות שורות קטנות, ולמ שניים על כ"ג ואחד על שניים תלמידים הלכך עבדי שלש שורות: **וכל אחד מכיר עם מקומו.** לפי שבתחלה כסדר הושיבוס שורה רחשונה גדולה מעל שניה והיא גדולה מן השניים וגם כל שורה ושורה מושיבוס כסדר הגדול ברחש שני למעה היתרו וכן כולן זה למעה מזה לפיכך נרוך כל אחד להכיר מקומו: **פורנו נפמוך.** כגון שמת אחד מן הדיינין מושכין לו מהרחשונים שהם גדולים מכולן: **אחד מפשניים בא לו לרחשונה כו'.** ולמ שיניאו מן הכתל לרחשונה לפי שהגדול מן התלמידים שבשורות גדול מנחל שבקהל: **ולמ סיס.** לותו שנכנס מן הקהל יושב במקומו של רחשון רחש בשורה שניה וכן לותו שבח מן השניים לשניה וכן לותו שנסמך מן הרחשונים לא היה יושב במקומו של רחשון למ כולן בשוף השורות וכל בני השורה נמשבין חיש חיש למעלה ממקומו וממלחין זה מקומו של זה מפני שהקטן שבדיינים גדול מן הגדול שבתלמידי הרחשונה והקטן שברחשונה גחל מן הגדול שבשניה הלכך כי ייידי, כולהו ייידי כשמת אחד מהן ומושיבין אחר חליפין כולן נריכין לעוד חיש חיש ממקומו: **גמ' פס"פ.** דבעולה היו יושבים: **פסר.** טעול הות: **בעיבורו של עולם.** שניה המקדש בחמלא של עולם: **דומס נפסר.** דבעולה: **פוג.** שני חלקי מים ולחד יין: **לל יפסר פסוג.** לל יחסרו מחלק הגלילי שהות כדי הרלוי למזג: **פשרים ושלשה.** של שבעים: **פייג.** הות גדל: **פוגס בשוגים.** גדולה בשוגים כלומר בחוכמה קלה ובהבלה מועטת הם נפרטין מן העבירה ול"ע נדר לשבים להפסיקן שלפי לין רשוקין מן העבירה ללמ גדל שוגים מפסיק ביניהם לל יפרטו בה פרטות הגדר: **מפשפה.** לוחזת ושלקת כמו (שבת דף כח) שקיפלה ולל הבהבה ובלעז"ן פלמי"ר: **בריונו.** פריצים לשון טורים: **רבי וירח.** גולל הוא ומחרטו שוקון ע"י מעשה דבדיק נפשי' בהגורל שנירל בהשוכר לת הפועלים (ב"מ דף פה.) ולקרו ליה תריכא קמן שקי: **ג"פ.** מדקתני לל היה יושב במקומו של רחשון, כי ייידי כולהו ייידי כדפרישית לעיל: **כדגני.** כזגנוד. דגמ' מפ': **דיני ממונות.** לת העיד שקר ממון לזה שנפסד על ידו ומחזירו לו ומחכבר: **לפיכך נברא פדם יחידי.** כל זה לומר להם לפיכך נברל פדם יחידי להרלותך שממדם ל' נברל מלולו של עולם: **פרכס רשויות בפפים.** וכל ל' ברל לת שלו: **ולפניך גדולפו.** ועוד לכך נברל יחידי להרלות לדורות הבחים גדולתו של הקב"ה שבחותם הרלתן כל הדורות שבעות שלל היה תחלה לל תומס ל': **תומס.** היינו לותו ברזל שהלורה תקוקה בו: **טובפ כפה מפבעות כחותם ל'.** כל המבעות שלדם טובע ע"י ברזל לחת כולן דומין: **בשבילי נברל פטולם.** בלו' חשוב לתי כשולם מלל לל לחטרד ל"ע מן השול' בעביר' לחת וימשוך ממנה: מה

התורה העידה עליו שוגה בשוגים. לעניו דס גדול שבדם כשחומרת דס כשוגה לחומה רלינו מיד פוגס ול"ת והל יתוד דלומר"ת היל כדלרשינן (לעיל דף כח:) מכי יסיתך לחיך כן תמך והיכי לתת קרל דדברי קבלה למישרי מלי דכתיב בתוריית ר"ל דלל תמרה תורה ללל בעידה לתכל כדה [ופ"ש תוס' שופה ד. ד"ה גדה]

ושנים שבועים כל לחתך כמין סנהדרי עשרים ושנים שהם יחלקו כ"ג רוכן מחייבין ומישהו מכין והמחייב לרגמ' לין ט"פ לחד ונרוך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד הלכך נרוך להוסיף לפניהם תרבעים ושמנה להשלמת שבעים ואחד ולמו תורת לעשות שורות להלמידים על כ"ד שהרי תורה אור מרובה מעל דיינין, ולמ לעשות שורות קטנות, ולמ שניים על כ"ג ואחד על שניים תלמידים הלכך עבדי שלש שורות: **וכל אחד מכיר עם מקומו.** לפי שבתחלה כסדר הושיבוס שורה רחשונה גדולה מעל שניה והיא גדולה מן השניים וגם כל שורה ושורה מושיבוס כסדר הגדול ברחש שני למעה היתרו וכן כולן זה למעה מזה לפיכך נרוך כל אחד להכיר מקומו: **פורנו נפמוך.** כגון שמת אחד מן הדיינין מושכין לו מהרחשונים שהם גדולים מכולן: **אחד מפשניים בא לו לרחשונה כו'.** ולמ שיניאו מן הכתל לרחשונה לפי שהגדול מן התלמידים שבשורות גדול מנחל שבקהל: **ולמ סיס.** לותו שנכנס מן הקהל יושב במקומו של רחשון רחש בשורה שניה וכן לותו שבח מן השניים לשניה וכן לותו שנסמך מן הרחשונים לא היה יושב במקומו של רחשון למ כולן בשוף השורות וכל בני השורה נמשבין חיש חיש למעלה ממקומו וממלחין זה מקומו של זה מפני שהקטן שבדיינים גדול מן הגדול שבתלמידי הרחשונה והקטן שברחשונה גחל מן הגדול שבשניה הלכך כי ייידי, כולהו ייידי כשמת אחד מהן ומושיבין אחר חליפין כולן נריכין לעוד חיש חיש ממקומו: **גמ' פס"פ.** דבעולה היו יושבים: **פסר.** טעול הות: **בעיבורו של עולם.** שניה המקדש בחמלא של עולם: **דומס נפסר.** דבעולה: **פוג.** שני חלקי מים ולחד יין: **לל יפסר פסוג.** לל יחסרו מחלק הגלילי שהות כדי הרלוי למזג: **פשרים ושלשה.** של שבעים: **פייג.** הות גדל: **פוגס בשוגים.** גדולה בשוגים כלומר בחוכמה קלה ובהבלה מועטת הם נפרטין מן העבירה ול"ע נדר לשבים להפסיקן שלפי לין רשוקין מן העבירה ללמ גדל שוגים מפסיק ביניהם לל יפרטו בה פרטות הגדר: **מפשפה.** לוחזת ושלקת כמו (שבת דף כח) שקיפלה ולל הבהבה ובלעז"ן פלמי"ר: **בריונו.** פריצים לשון טורים: **רבי וירח.** גולל הוא ומחרטו שוקון ע"י מעשה דבדיק נפשי' בהגורל שנירל בהשוכר לת הפועלים (ב"מ דף פה.) ולקרו ליה תריכא קמן שקי: **ג"פ.** מדקתני לל היה יושב במקומו של רחשון, כי ייידי כולהו ייידי כדפרישית לעיל: **כדגני.** כזגנוד. דגמ' מפ': **דיני ממונות.** לת העיד שקר ממון לזה שנפסד על ידו ומחזירו לו ומחכבר: **לפיכך נברא פדם יחידי.** כל זה לומר להם לפיכך נברל פדם יחידי להרלותך שממדם ל' נברל מלולו של עולם: **פרכס רשויות בפפים.** וכל ל' ברל לת שלו: **ולפניך גדולפו.** ועוד לכך נברל יחידי להרלות לדורות הבחים גדולתו של הקב"ה שבחותם הרלתן כל הדורות שבעות שלל היה תחלה לל תומס ל': **תומס.** היינו לותו ברזל שהלורה תקוקה בו: **טובפ כפה מפבעות כחותם ל'.** כל המבעות שלדם טובע ע"י ברזל לחת כולן דומין: **בשבילי נברל פטולם.** בלו' חשוב לתי כשולם מלל לל לחטרד ל"ע מן השול' בעביר' לחת וימשוך ממנה: מה

יושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניהן כל אחד ואחד מכיר את מקומו הוצרכו לסמוך סומכין מן הראשונה, אחד מן השניה בא לו לראשונה, אחד מן השלישית בא לו לשניה, בוררים להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית ← ולא היה יושב במקומו של ראשון אלא יושב במקום הראוי לו: **גמ'** מנא הני מילי? א"ר אחא בר חנינא דאמר קרא "שרכך אגן הסהר אל יחסר המזג וגו' "שרכך" זו סנהדרין למה נקרא שמה "שרכך" שהיא יושבת במיבורו של עולם "אגן" שהיא מגינה על כל העולם כולו "הסהר" שהיא דומה לסהר "אל יחסר המזג" *שאם הוצרך אחד מהם לצאת לרואין: אם יש עשרים ושלשה בנגד סנהדרי קטנה יוצא, ואם לאו אינו יוצא: °בתוך עירמת חטים" מה עירמת חטים הכל *נהנין ממנה אף סנהדרין הכל נהנין מטעמיהן: °סוגה בשושנים" שאפילו בסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא, "אמריתו נדה שרי לייחודי בהדי גברא, אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת? אמר" ליה "התורה העידה עלינו "סוגה בשושנים" שאפילו בסוגה בשושנים לא יפרצו בהן פרצות *דיש לקיש אמר מהכא °כפלח הרמון רקתך"—*אפילו ריקנין שבך מלאין מצות כרמון ר' זירא אמר מהכא °ויזרח את ריח בגדיו" אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו, הנהו בריוני דהוה בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להנבי היכי דניהדרו להו בתיובתא והוו קפדי רבנן, כי נח נפשיה דר' זירא אמרי: עד האידנא הוה *דריכא קטין שקיד דהוה בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי, הדהדרו בלביהו ועברו תשובה: שלש שורות כו': אמר אביי ש"מ כי ניידי, כולהו ניידי, ולימא להו עד האידנא הוה יתיבנא ברישא השתא מותביתו לי בדבני! אמר אביי דאמרי ליה הכי: "הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים:

מתני' כיצד מאיימין את העדים על עידי נפשות? היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן שמא תאמרו מאומד, ומשמועה, עד מפי עד, ומפי אדם נאמן, שמא אין אתם יודעין שמופנו לברוק אתכם בדרישה ובחקירה, הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות: דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו, דיני נפשות דמו ודם זרעותיו תלויין בו עד סוף העולם *שבן מצינו בקין שהרג את אחיו שנאמר °דמי אחיך צועקים" אינו אומר "דם אחיך" אלא "דמי אחיך": דמו ודם זרעותיו, "דבר אחר "דמי אחיך" שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים, לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא *וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא, ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו "אבא גדול מאבין" ושלא יהו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים, להגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה משבעות בחותם אחד כולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו, לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם, ישמא אחמא

מתני' כיצד מאיימין את העדים על עידי נפשות? היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן שמא תאמרו מאומד, ומשמועה, עד מפי עד, ומפי אדם נאמן, שמא אין אתם יודעין שמופנו לברוק אתכם בדרישה ובחקירה, הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות: דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו, דיני נפשות דמו ודם זרעותיו תלויין בו עד סוף העולם *שבן מצינו בקין שהרג את אחיו שנאמר °דמי אחיך צועקים" אינו אומר "דם אחיך" אלא "דמי אחיך": דמו ודם זרעותיו, "דבר אחר "דמי אחיך" שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים, לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא *וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא, ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו "אבא גדול מאבין" ושלא יהו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים, להגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה משבעות בחותם אחד כולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו, לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם, ישמא אחמא

רבינו חננאל

א"ל הדיא סינא לרב כהנא אמריתו נדה שרי לעבדה דילה לייחודי בהדה אשתר אש בנעורת ואינה מהבהבת א"ל התורה העידה עלינו שאפילו פורצים פרצה. כפלח הרמון רקתך אפילו ריקנין ש ב י ש ר א ל מליאין מצות כרמון: הנהו בריוני דהוו בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב לחנ"ו ר' זירא כי הוי ניידי הוי קפדי בתיובתא הוי קפדי רבנן כד נח נפשיה דר' זירא אמרו עד האידנא הוה ר' זירא בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הדהדרו בלביהון, והדרי בתיובתא: שלש שורות של תלמידי חכמים כו'. אסר אביי ש"מ כולהו ניידי ולימא להו עד האידנא הוינא יתיב ברישא והשתא מותבינא לי. במתא אמרינן ליה הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים: מתני' כיצד מאיימין על עדי נפשות וכו':

אמרינן

= ל' מקורות בפסוקים הבל

[בכורות מ. פירושין יט. תענית כו.]

נוסחא

אפילו באומרת קלך זה ישראל נפטרת מן הדברים

[מנילה ו.]

[כ"מ פה.]

[תהלים פ"ד]

[ב"ב יח.]

תוס' ד"ה ומי

ד"ה אל יחסר

ד"ה בגמ' ד"ה

כל ממרא]

* גרסת הסדר

נוסחא

תיאור של [ספר] ל' כי [הפסוק] (שיר השירים) "שרכך אגן הסהר..."

סד א מי' פ"ל מהלי סנהדרין פלכה (ו)[ו] סמג עשין לו:

כה ב מי' שם פל"ח:

סו ג מי' שם פ"ג פל"ב:

סז ד מי' שם פי"ב פל"ג:

נוסחא

כ"כן מאירי [ל] ד"ה ומיהו

סנהדרין

אזהרת

יתיב

אמרינן

◇

טעא תאמרו

מהו שוחרים בפסוקים

[ד"ה ומתני']

סח א מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הלכה ד:

שאין דמך מסור בידי. מדמייתי התי עובדת תמתני' דכילד מתומד מסמע דדרים מהתי קרת דמתומד לת מיקטל דמסמע ע"פ עדים עדיים ברתו לת המעשה ותחריתי הוו עס ר"ש בן שטת, והתי דלת תשיב להו מסוס כשהו, והתי דקתמר "לו תני לו תתה" נתו דוקת לגון יחיד תלת תמו:

מיום שהרג בית המקדש. פ"ת דהוה מני למימר רתף בזמן שבית המקדש קיים-כי עובדת דשמעון בן שטת ת"ל שלת בעדים והתרתה כדתמר בסוטת (דף י:) "כתשר יתמר מעל המקומות מרבעים יש רשע כך" ר"ל דנקט "משהרג בית המקדש" משום דתו בעולי דיני נפשות בזמן בית המקדש ע"י סנהדרי, ותי"ל דתכתי הוו מני למינקט "מ" שהוא קודם תוכן הבית כדתמר בפרק היו טורקין (נקמן דף מת.) שגלתה סהדותי ויושבה לה בתמנ"ן ותמר שלת דע דיני נפשות וי"ל מ"מ כשהיו רוחים טרך שעה היו תוזרין לגשבת הגזית כי ההיא עובדת וכיולת לו, והת דפריך לקמן בפרק היו טורקין (שם) 'ור' יותנן בן זכתי מי הוה בסנהדרי' משום דמה שבדק בעוקבי תלגים, בדין רוחה הוא, והת דגלו משום דנפשיי רוחים הוו ומשום דניתה לת היו תוזרין. *[ע"ת] והת תזיגת דתיים כמה קיפריס בשיקר, דתתיב בדברים (יט:) "והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו" ומשלם לשותיו "ועשיתם לו" (דברים ז) ומשלם לשותיו "ועשיתם לו" דרים הפוגלים (ב"מ דף פג:) דתפקוה לגברת, ותקשה דהוה וכתו בשלו "ועשיתם לו" "והתקום והנה עד שקר ענה שקר באחיו" ומיהו ת"מ כשטעו תשובה: **כמאן** כר' תתא. משמע דרבי נפשות ותימה דכפרק שטעה העדות (שבועות דף לו. ושם) משמע דלית ליי נגזי שטעה העדות דתיכו מיהו תלת בתכיעה ממון ודריש ר' יוסי הגלילי מדכתיב לו יהיו בעדות המתקיים בידיעה תלת דתייה תמר רב פפת לימת ר' יוסי הגלילי ליה דרבי תתא דתי ליה בדיני נפשות משכתיב לה כר"ש בן שטת ויש לומר *[למסקנה דהכת דמשני מתני' תפילו כרבנן] דין צריך לתוקמי דרב תתא דוזה עדיף מיהו בדוחק יש לומר דלעולם רבי תתא כהיא דר' שמעון בן שטת דמתי יהיו עדים שהרגו בתוך כדי דיבור של התראה כיון שלת הלו תלת מתומר ותי תייבי בתבר ניתא וכר' יוסי דתמר לת בעי התראה (לעיל ד' ה:):

מיום שפתחה כו'. כל דמיס גבלעיס בתרך תלת תריסומן ניכר ושל הבל תין ריסומן ניכר כלל:

מבנף התרן ומירות שמעת. כתוב בתסובת הגתונים שתין בני ח"י תומרים קדושה תלת בשבת דכתיב (ישעיה ו) גבי מיום שם כשפים לתחד וכל כך הוה תומר שיהא תחת ביום בשבת ימי המול וכשיגיע שבת תומרים התיום לפני המקום ר"ש תין לו לו עוד כלף ותקו"ה משיב להם יש לי עוד כלף תחד שתומר לפני שירה שיגתמר מכלף התרן ומירות שמעת: **לטובה** לת פתחה. ות"ח והת כתיב (במות טו) תבלעתו תרן טובת המלריס תינה קרויה טובה: נכנם

שאמא תאמרו מה לנו לחוב ברמו של זה? והלא כבר נאמר °באבוד רשעים רנה: **גמ'** ת"ר *כיצד מאומד? אומר להן "שמא כך ראיתם: °שרץ אחד חבירו לחורבה ורצתם אחריו ומצאתם סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר, אם כך ראיתם לא ראיתם כלום" *תניא א"ר שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחד חבירו לחורבה ורצתי אחריו וראיתי סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר ואמרתי לו "רשע מי הרגו לזה-או אני או אתה אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה °על פי שנים עדים...יומת" המת-היודע מחשבות יפרע מאותו האיש שהרג את חבירו, אמרו-לא זזו משם עד שבא נחש והכישו ומת והאי 'בר' נחש הוא והאמר רב יוסף וכן תני דבי חזקיה מיום *שחרב בית המקדש אף על פי שבטלה סנהדרי' (ארבע מיתות לא בטלו, לא' בטלו והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו: מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה חורסתו מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטין באין עליו מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי-אמרי-הדוא חטא אדתיתי הזה ביה ראמר מר **מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה: מאומד וכו': בדיני נפשות הוא דלא אמדינן הא בדיני ממונות אמדינן, במאן כר' אחא דתניא ר' אחא אומר גמל *האודר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו ולימעמיך "עד עד" דקתני, בדיני נפשות הוא דלא אמרינן הא בדיני ממונות אמרינן והתנן *אם אמר "הוא אמר לי שאני חייב לו, איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו" לא אמר כלום עד שיאמר "בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז" אלמא אף על גב דפסילי בדיני ממונות אמרינן להו בדיני נפשות, הכא נמי אף על גב דפסילי בדיני ממונות אמרינן להו בדיני נפשות: "הוו יודעים לו": אמר רב יהודה בריה דר' חייא מלמד שעשאה קין בהבל אחיו חבורות חבורות פציעות פציעות שלא היה יודע מהיכן נשמה יוצאה עד שהגיע לצוארו ואי"ר יהודה בריה דר' חייא מיום "שפתחה הארץ את פיה וקיבלתו לדמו של הבל שב לא פתחה שנאמר °מבנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק" מבנף הארץ ולא מפי הארץ, איתיביה חזקיה אחיו °ותפתח הארץ את פיה: א"ל לרעה פתחה, לטובה לא פתחה ואי"ר יהודה בריה דרבי חייא *גלות מכפרת-עון מחצה: מעיקרא כתיב °ויהיתי נע ונד ולבסוף כתיב °וישב בארץ נוד" אמר *רב יהודה גלות מכפרת שנאמר *(כה אמר ה' וגו') "היושב בעיר הזאת ימות בחרב וברעב ובדבר והיוצא ונפל אל הכשדים הצרים עליכם יחיה והיתה לו נפשו לשלל" ר' יותנן אמר גלות מכפרת-על הבל שנאמר °(כה אמר ה') כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה" ובתר דגלה כתיב °ובני יכניה אסיר (בנו) שלתיאל בנו" אסיר-שעיברתו אמו בבית האסורין שלתיאל= ששתלו אל שלא כדרך הנשתלין, גמירי 'שאין האשה מתעברת מעומד' והיא

מה נו ונגרם פומם. להכיים רתקיטו בדתגה הומת תפי' על התמת: **ותא** כבר נאמר ותוא עד. עליכם מוטל תובה וכשילות עון תס לת תגידו מה שרתיתם: **ושמא** תאמרו מה לנו לתוב. להיות מתחייבים מדמיון של זה טת לנו לעמוד כתס לת יניד: **ותא** כבר נאמר כאבוד תורה אור רשעים רנה. תס רשע הוא תין כאן עוטק **גמ'** מה לנו מני מו מתס. שמעון קת"ל תכי: דין מרכב מיתום. "והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונו' ויקס בן שטח קת"ל תכי: פורעניות בידי שמים תזומה למיתה שהוא מחוייב כה: **נתס מביאו**. דקתי ליה זיהרית לתרס של נתש שורפו: נופל מן הגג. דומיא דסקילה כדתנן לקמן (דף מה:) כיס הסקילה היתה נטוחה שתי קומות וקומה שלישית הרי כאן שנים: **ליסטין באין עליו**. שדרכן להרגו בסייף וכן ממר למלכות שמתייון רתקו: **תעמ מתריגא סום נגיש**. שהיה מהייב שריפה שהיא תמירה דתילו רוחס=בסייף הוא ומיתה סייף קלה כדלמריגן בתרבע מיתות (לקמן דף מה:): **הא דיני ממונות אמדינן**. עדות מלמד מדמנן ליה נבי חיום עידי נפשות ולא תנן ליה נבי חיום עידי ממונות בפרק דיני ממונות (לעיל דף כט.) דלמריגן לה 'סהדי שקרי תלוגרייהו זילי: **פשומר**. נוסף שמעתי, ולי נרלה כשהגמל הזכר מזדווג עם הנקבה קרי לי' תוזר ולמר כבכורות (דף ת:) גמל לתזר כעגל לתשר: **שוה פרוטה**. דדך פוסים מזייגים להסת פוסים שבגידו והייגו מלומר: **ולימעמיך עד מפי עד**. דתנן הכת ולת תנת לה לתיוס בעידי ממון הכי נמי כו': **פוא תמר לנו**. "המחוייב למר לנו שתני חייב לו תבל לת בפני התובע למר לנו תכי לן"לת היא הולתה: **לימ פלוני תמר לנו**. שזה חייב לזה שהוא רלה שהגלותה היינו עד מפי עד: **פוסד** לו. שניהם היו שם: **למתיגן ליה בדיני נפשות**. להרטת הכרים ולפרט לתיים, ובדיני ממונות לת תיכפת לן לתיים עליהם כל כך: **פנמים**. מכת תרב קרי פנמים: **פכורום מכורום**. לכך נתמר "רמי": **כתרן נוד**. ולת נתמר "נע" שכיפרה לו נלוסו דכתיב (בראשית ד) ויעל קין: **שנשא דכרים**. תרב ורעב וכר: **לת יגלת**. שום הגלתה וכיכויה מלך יהושה כתיב: והיא

א) [ר"ן] דיני ממונות - לא זו משם עד שבא נחש והכישו וכו'. ורחיב ר' חייא פיום שהרג בית המקדש אע"פ שבפלה הסנהדרין דין ד' מיתות לא בפלו אלא מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו. מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו. מי שנתחייב הריגה או נסגר למלכות או נהרג ע"י לסטים. מי שנתחייב חנק או נסבע בנהר או מת בסרונכי. ופרקי: האי עבירה אחריתי נמי עבר. וקי"ל מי שנתחייב שתי מיתי' נידון בחמורה ואקשינן נפשות הוא דלא הא דיני ממונות בשרון כמאן כר' אחא דתניא נפל האודר בין הגמלים ונמצא נפל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו. ולפעמיך דדייקת הכי עד מפי עד פסול בר"נ מבלל דדיני ממונות כשר ותתנן הוא אמר לי. מי הלווה אמר לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום ופרקי' אלא אע"ג דפסיל נמי בדיני ממונו' אמרינן לתד בר"נ: שמא לא הייתם יודעים שפומפין לבדוק אתכם: מיום שפתחה הארקאת פיה וקיבלתה דמו של הבל שוב לא פתחה שנאמר ומבנף הארץ זמירות שמענו ונו' מכנפה ולא מפיה ואע"נ דכתיב ותפתח הארץ את פיה ונו' לטובה לא פתחה. גלות מכפרת עון מחצה שנא' וישב בארץ נוד. ר' יותנן אמר גלות מכפרת ג' דברים תרב ורעב ודבר שנאמר כה אמר ה' הישוב בעיר הזאת ימות בחרב. ונו'. ר' יותנן אמר גלות מכפרת על הבל שנאמר כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי ובתר דגלה כתיב ובני יכניה אסיר בנו שלתיאל בנו שלתיאל שנשתל שלא כדרך הנשתלין שנתעברה מעומד:

ב) [מהרש"א] מאומד - לא זו משם עד שבא נחש והכישו וכו' ורבינו חננאל

ג) [ר"ן] מאומד - לא זו משם עד שבא נחש והכישו וכו' ורבינו חננאל בר

ד) [ר"ן] מאומד - לא זו משם עד שבא נחש והכישו וכו' ורבינו חננאל בר

ה) [ר"ן] מאומד - לא זו משם עד שבא נחש והכישו וכו' ורבינו חננאל בר

ו) [ר"ן] מאומד - לא זו משם עד שבא נחש והכישו וכו' ורבינו חננאל בר

ז) [ר"ן] מאומד - לא זו משם עד שבא נחש והכישו וכו' ורבינו חננאל בר

ח) [ר"ן] מאומד - לא זו משם עד שבא נחש והכישו וכו' ורבינו חננאל בר

ט) [ר"ן] מאומד - לא זו משם עד שבא נחש והכישו וכו' ורבינו חננאל בר

י) [ר"ן] מאומד - לא זו משם עד שבא נחש והכישו וכו' ורבינו חננאל בר

[סוף פ' מטרע ע"ש] **ויש נמכרים מעומד** . שהיה בית החסורין לך ונתן מקום לשכב ושילמו עם תשה וכתנה דויקרת רבה* תמרה לה: **על מנמו** . להחיר לו נזירה שכשבע שלא יהא לו בן והחירו לו פמליה ש"מ ושבועה כתיבה בהחיר פרקה דכתיב לת החים הזה כם' ירמיה (כג) : **ויסיפ** . מוסיפן על ישראל למקדש של ישראל : **ולמכן נגף** . ממכר הגלות)שמגפת לת הרגלים : **ולוור מכשול** . סלע מכשלה יהיה לבני בתי ישראל : **כשכמים פוסיום** . בגימטריא : **ויקד** . וימהר כמו שוקד תני ומתרגמינן מומי (ירמיה ח) : **שסקדים** . ומיהר גלות לזקיהו שהיה בתחרומה בשוד שגלות יכניה קיימת שעדיין לא מתו לותן שגלו לבבל עם יכניה שהיו חכמים בתורה ולמדו לבני גולה התחרומה : **פוסמין** . בתורה : **למרגיש** . קרי ביה התרש : **דמוגרין** . דבר הלבה הטעלמת מהן לין לה פותחין לחריס : **פולח לחר** . לדקה של שקידה היתה הקדים מורבן שהי שכים בגימטריא לוטשכמס" דהיינו 'ומלי' מלה ותמשים ותרתין' והם גלו לסוף 'שמנה' מלות ותמשים' שכשכמו לותן דכתיב (מלכים ב' ו') ויהי בשמכים שכה ותרבע מלות שכה ונו' ויהי ביה הרלשון ל' מלות ועשר הרי ח' מלות ותמשים לת מהם מ' שכה שכשהקו כמדבר הרי שמנה מלות ותמשים , ותלמלי היה ממתין עד "ועשלמס" היה מתקיים בהם "כי לבד תלבדון מהכ והעמד תשמרון" דכתיב בהחית פרשתה (דברים ד) : **מפרש דמרי עלמא כו'** . דהוה גימטריא לוטשכמס" וקרי ליה "לבד מלבדון מהכ" והקדמה דשהי שכים , לדקה היתה : **מנו בני נדיק** . לביא לדיק נכרת לפיכך לת לדיקים ותין לת לריכין להתרחק מן העבירה כי לת יוטיל : **מס נכרלו שנים** . יתמרו זה לזה לבת גדול מלבין : **סנהלין פ"ח**] **ופממנים** . פיתמרו קרקע זה לבני לביו הרלשון היתה ולת לבני לביכם: **מפפך לפומר פומס** . לחת מיתתו של לדם מתהפך פיהס שלו לפומר ויתילבו כמו לבוש בתחיית המתים ומדקרי ליה "פומס" שמע מינה בפומס כן טבועין : **ויפמר שלי פיף** . ותין לדם מכתיבו הוחיל ותין היכר ביניהן : "**ויפמע מרשעים פורס**". קלסתר פניו ומתוך כך שלא יהא קלסתר פנים דומה לשל חבירהם "וזכוע רמה תשבר" שתיט יכול לומר שלי היה : **משום פרוס** . שלא יתחלף לחשה בשבועה לת ביוסם מפני המרלה ובלילה מפני הקול : **ובדפת מפני סנוגלים** . לם יודע מה בלב חבירו יתפש מלפוניו וידע היכן ממונו : **שלא יפמרו פלדוקים פוסף פיס** . לדם במעשה ברלשית קדמו לו כולם : **למלוס** . שכת : **שיכנס לפעודה מיד** . שימלת הכל מוכן ויהלכל מלבר יתפוץ : **גפי** . מקום גבוה : **ולכסוף** . כשמרת נעורד : **מי פפי יפור סנס** . בתריה דהתי קרת כתיב מי פתתו לזה סיפור הנה לתכול מן הטן : **תפר לב תמרס לו** . התשה שהית חסר לב לתמרה לו: **נלמי ריתו עיניך** . מכל מרלה עיניך עגלמתי והיינו כל העולם כדכתיב בזכריה (ד) עיני ה' המה משוטטות בכל התרן : **ראו עיניך** דה"ב מז (*וכתיב "כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ) אמר רב אושעיא משמיה דרב-אדם הראשון

*) [כל זה ליתה בירושלמי]

נכנס יין יצא סוד . היינו דתמר בפ' הדר (עירובין דף סה.) המתיישב בזיינו הרי יש בו מדעת שכעים זקנים שהסוד מתגבר על היין ולין כח ביין להוציא :

חצבה עמודיה שכעה . דכשכעה ימים נכרת העולם שלט"פ שכשכה ימים נכרת העולם מ"מ היה חסר מעוה עד שכת שכת בת מעוה והיינו דכתיב (בראשית ג) ויכל ללהים ביום השביעי :

בתחלה על גפי . פ"ה מקום גבוה ולכסוף כשכרת נמרד על כסא וקנה דכספ"ק דמס' ע"ז (דף יט.) משמע דכסא עדיף מגפי דדרים גבי תלמיד שבתחילה על גפי גולה ממקום למקום ולבסוף כשמעה רלש יושבה על כסא ולתן נמי יש לדקדק כן קודם שמזדווגה לו חוה על גפי כמו (שמות כה) וסס גפיו יבת ולבסוף על כסא : וילדו

והיא נתעברה מעומד דבר אחר "שלתיאל" שנשאל על אלתו אל, דרובבל "שנזרע בבבל ומה שמו נחמיה בן חבליה שמו. יהודה וחזקיה בני רבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמי רבי ולא הוו קא אמרי ולא מידי, אמר להו אגברו חמרא אדרדקי כי היכי דלימרו מילתא, כיון דאיבסום פתחו ואמרו: אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל ואלו הן ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנאמר "והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל" אמר להם בניי *קוצים אתם ממילין לי בעיניי, א"ל רבי חייא: רבי אל ירע בעיניך *יין ניתן בשבעים אותיות וסוד ניתן בשבעים אותיות נכנס יין יצא סוד. *א"ר חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה א"ר חסדא דרש מרי בר מר מאי דכתיב "וישקך ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו, משום דצדיק ה', וישקך ה' על הרעה ויביאה עלינו *אין צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדקיהו ועוד גלות יכניה "חרש והמסגר אלף" כיון שפותחין, הכל נעשו כחרשין "מסגר" כיון שמגרין בהלכה שוב אין פותחין, וכמה היו? אלפא, עולא אמר שהקדים שתי שנים לנושאם א"ר אחא בר יעקב שמע מינה 'מהרה' דמרי עלמא 'תמני' מאה וחמשין ותרתין הוו: לפיכך כו': תנו רבנן *אדם יחידי נברא ומפני מה? שלא יהו המינים אומרין הרבה רשויות בשמים "רבר אחר" מפני הצדיקים ומפני הרשעים שלא יהו הצדיקים אומרים "אנו בני צדיק", ורשעים אומרים "אנו בני רשע" "רבר אחר" מפני המשפחות שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו-ומה עכשיו שנברא יחיד מתגרות, נבראו שנים, על אחת כמה וכמה "רבר אחר" מפני הגזלנין ומפני החמסנין-ומה עכשיו שנברא יחידי גוזלין ותומסין, נבראו שנים על אחת כמה וכמה: ולהגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה אבל הקדוש ברוך הוא טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו שנא' "תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש", ומפני מה אין פרצופיהן דומין זה לזה? שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי היא שנאמר "ויימע מרשעים אורם וזרוע רמה תשברו" תניא היה רבי מאיר אומר בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו: בקול במראה ובדעת: בקול ובמראה משום עריות, ובדעת מפני הגזלנין והחמסנין. ת"ר *אדם נברא בערב שבת, ומפני מה? שלא יהו המינים אומרים שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית "רבר אחר" שאם תזוח דעתו עליו אומר לו: יתושׁ קדמך במעשה בראשית "רבר אחר" כדי שיכנס למצוה מיד "רבר אחר" כדי שיכנס לסעודה מיד משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין וישכללן והתקין סעודה ואחר כך הכנים אורחין שנא' "חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה" "טבחה טבחה מסכה יינה" אף ערכה שולחנה "שלחה נערותיה תקרא על גפי מרומי קרת" רבה בר בר חנה רמי: כתיב "על גפי" וכתיב "על כסא", בתחלה על "גפי", ולבסוף על "כסא", "מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו" אמר הקדוש ברוך הוא מי שיש בו חסרון לב יבא ויטול עצה מאדם הראשון שהיה שלם בדעתו, "נואף אשה חסר לב". תניא היה ר' פתאו לזה? "אשה" אמרה לו: דכתיב "נואף אשה חסר לב". תניא היה ר' מאיר אומר אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר שנאמר "גלמי

גופו

בני ר' חייא איבסום פתחו ואמרו אין בן דור בא עד שיכלו ראשי גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנאמר והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל לפח ולמכשול . אבר להן בניי קוצים אתם משתמין לי בין עיני אבר לו אביהם רבי אל ירע בעיניך יין ע' סוד ע' נכנס יין יצא סוד . כתיב וישקך ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדקיה ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב בגלות יכניה והחרש והמסגר אלף-חרש כיון שפותחין כיון שגוגרין והמסגר כיון שסוגרין . אין מי יפתח . עולא אבר צדקה עשה עם ישראל שהקדים שתי שנים לנושנתם ש"מ מהרה דהקב"ה תתנ"ב שנה חני ונו השבועה , עור בסוף ניסין : לפיכך נברא אדם יחידי ללמד שכל המאבד נפש כאלו מאבד עולם מלא . וכן המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא טי' . ת"ר לא נברא אדם יחידי שלא יהו המינים אומרים רשויות הרבה כו' . ת"ר בש"ש נברא אדם שלא יהו המינים אומרים שותף היה להקב"ה במעשה בראשית ואם תוזח דעתו עליו יאמרו לו יתוש קדמך טי' :

נוסח הקדמות הלות הילוך חסר כ"ה

נוסח אגדת סנהדרין (ראשון)

ג) נוסח נברא אדם יחידי

ב) גרסת ר' אחאי טבלם האים מאדם הראשון (מאחרת דכוס) ואין לנו טרחה גם בזה

ג) נוסח אגדת בראשית טבה

נוסח בראשית (ראשון)

מסורת השי"ם

נעפו מכבל . על שם שהיתה ממוקה מרחת שמשם לוקח ולכך נעשה מטלה : **ורעפו מארץ ישראל** . שהיו נכוחה ומקוכה מכל המלכות : **ומיכריו** . ידיו ורגליו : **מעפר מרגלים** . מכל העולם כדילוף נעיל : **מפקרע דגנפ** . בכבל הוה והוא עמוק ומחד : **כל ילין** . לינת לילה : **עד זקנה** . כל ימיו [למכלנו] : **מפוף שפולם ועד פופו סיס** . לרכו : **כרע מרם** (ל) **מקנס מארץ** . מקנה עד קלה : **מפוי וקדם** . שני לורות דו פרלופין (נרכות דף סה:) : **על מארץ ומקנס משמים** . כלומר עומד בארץ ורחשו מגיע השמימה : **ולי שם יקרו רעיך מל** . כתר גלמי רלו עיניך כתיב לותו מזמור וכיורת מרם מדבר : **נזוקי סיס** . טטה לעטוח טוכנים : **שקוד** . מהיר וזריז : **כדי שמדם נמשיב נשפיקורוס** . הכח להכיל רלוה מן התורה נדברי המלוקים : **כל שכן דשקר מפי** . שהרי הכיר וכפר ומהוך כך מלקדק **ולא תוכל להשיבו** דבר המקובל לו : **שפקרו פלדוקים** . שמכיאין רלוה מן התורה להפקירן : **ויכרע** . יחידי : **שעונש** . לשון יחיד : **שפר שלכו מלטים לפדום לו** . כרי לשון יחיד : **עד דכרפון רמיו** . נחיישכו הכשלות דמשמע שנים : **כשיב כיש ושפיק יופין יסיב** . יחידי : **שנך נמס לי** . למה נכתב בלשון רבים : **כדרכי יופנן** . שהכל בעלת פמליא של : **שכיעס מול** . שאתה מוציב בשר ודם שלו : **ושו מעפרון** . הוא לחמר עגלה של ס' : **שעשו כשם רבו** . ס' לפיכך לא הזכיר שמו וכתב כאן : **שם כן לא יעל לפעמכם** . לא יכול למלוח לפעמכם ומה יחרון בו : **שפר ליש סיעטפל ביתן** . שאין בו כח לשאת פשמיטו **ואת** כמי מאסטיטו **ומילט** לקבלו לתילון לפרזיונקא **שליה** מוציא **ומכיא** : **שפיס** לי . שהמקרא הזה תשובה לזה : **לחנות**

וירדן מרכעה . מדם ותוה וקין ותיומתו לאכל הכל לא טלל כתותו פעם כלכתיב (נרכות ז) ותוסף ללדת ואני תיומת טללו עמו דדרים כנרכות רבה מדכתיב (שם) לא לחיו לא הכל* : להורמין

נדרי מיתת אחאי

[תוספ' היטב ינמות סב. ד"ה מ"ע דר' נתן מלינו' דכ"ם דכתיב וכו']

גופו מבבל **וראשו** מארץ ישראל **ואבריו** מאשור **ארצות** עובותיו א"ר אחא מאקרא דאגמא. א"ר יוחנן בר תנינא *שתים עשרה שעות הוי היום: שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישית נמתרו אבריו רביעית נזרקה בו נשמה חמישית עמד על רגליו ששית קרא שמות שביעית נזדווגה לו חוה שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן עשירית סרח אחת עשרה נידון שתים עשרה נסרר והלך לו שנאמר °אדם °ביקר בל "ילין" *אמר רמי בר חמא אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה שנאמר °נמשל כבהמות נדמו: (שע"ה בסו"פ ארמ"ש סימן) אמר רב יהודה א"ר בשעה שבקש הקב"ה לבראות את האדם ברא כת אחת של מלאכי השרת אמר להם רצונכם נעשה אדם בצלמנו? אמרו לפניו: רבש"ע מה מעשיו? אמר להן כך וכך מעשיו, אמרו לפניו רבש"ע °מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו *הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם, ובן כת שניה, כת שלישית *אמרו לפניו: רבש"ע-ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו, כל העולם כולו שלך הוא כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה, ביון שהניע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין אמרו לפניו: רבש"ע לא יפה אמרו ראשונים לפניך? אמר להן °ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו' אמר רב יהודה אמר רב *אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שנאמר °למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים" ביון שסרח, הניח הקדוש ברוך הוא ידו עליו ומיעטו שנאמר °אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך" אמר רבי אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע היה שנאמר "למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים" (*עד קצה השמים) ביון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו שנאמר "אחור וקדם צרתני וגו', קשיו קראי אהדדי? אידי ואידי חדא מידה היא. ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון בלשון ארמי ספר שנאמר °ולי מה יקרו רעיך אל" והיינו *דאמר ריש לקיש מאי דכתיב °וה ספר תולדות אדם? מלמד שהראהו הקב"ה דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו *אמר "ולי מה יקרו רעיך אל" ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה שנאמר °ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה? אין נמה לפרך רבי יצחק אמר משל בשרלחו היה: כתיב הכא °והמה כאדם עברו בריח" וכתיב התם °את בריתי הפר" רב נחמן אמר כופר בעיקר היה כתיב הכא "עברו בריתי" וכתיב התם (*את בריתי הפר)" ואמרו על אשר עזבו (את) ברית ה'" (*אלהי אבותם) *תנן התם [ר"א אומר הני שקר ללמד תורה ורע מה שהשיב לאפיקורוס] אמר ר' יוחנן ל"ש אלא אפיקורוס (של) עובדי כוכבים אבל אפיקורוס ישראל כ"ש דפקר בפי, א"ר יוחנן כ"מ שפקרו המינים תשובתן בצידן °נעשה אדם בצלמנו (ואומר) °ויברא אלהים את האדם בצלמו? הבה נרדה ונבלה שם שפתם °וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל לכי שם נגלו אליו האלהים °לאל העונה אותי ביום צרתי, °כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו °ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפרות לו לעם °עד די ברמון רמיו, ועתיק יומין יתיב, הנך למה לי? כדרבי יוחנן-דא"ר יוחנן אין הקב"ה עושה דבר אא"כ נמלך בפמליא של מעלה שנאמר °בגזרת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאילתא התינח כולהי, עד די כרסון רמיו מאי איכא למימר: *אחד לו ואחד לדוד התניא אחד לו ואחד לדוד דברי ר"ע א"ל ר' יוסי: עקיבא עד מתי אתה עושה שכינה חול אלא אחד לדין ואחד לצדקה, קבלה מיניה או לא קבלה מיניה? ת"ש דתניא אחד לדין ואחד לצדקה דברי ר"ע א"ל ר' אלעזר בן עזריא עקיבא *מה לך אצל הגדה בלך אצל נגעים ואהלות אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף: בסא-לישב עליו שרפרף-להדום רגליו אמר רב נחמן האי מאן דידע לאהדורי למינים כרב אידית' ליהדר ואי לא, לא ליהדר, אמר רב והוא מינא לרב צידית כתיב °ואל משה אמר עלה אל ה' "עלה אלי" מיבעי ליה! א"ל זהו "ממתרון" ששמע כשם רבו דכתיב °כי שמי בקרבו, או הכי ניפלחו ליה? כתיב °אל תמר בו, אם כן לא ישא לפשעכם למה לי? א"ל היכי דאפילו בירון דאפילו בפרונקא נמי לא קבילינה דכתיב °ויאמר אליו אם אין פניך הולכים וגו'. אמר ליה והוא מינא לר' ישמעאל בר' יוסי כתיב °וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' "מאתו מיבעי ליה? א"ל הוא כובס שבקיה אנא מהדרנא ליה-דכתיב °ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך "נשיו" מיבעי ליה, אלא משתעי קרא הכי, הכא נמי משתעי קרא הכי, א"ל כנא לך הא מפירקיה דר"מ "שמע לי דא"ר יותן כי הוה דריש ר' מאיר בפירקיה הוה דריש תילתא שמעתא תילתא אגדתא תילתא מתלי ואמר ר' יותן ג' מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר ואנו אין לנו אלא שלש אבות

שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם כו'

לפמה שנים וירדו ארבעה כו'. אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה שנאמר ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה . לאן לבך נוסה . ר' יצחק אמר מושך בערלתו היה כו' . פי' רב יוחנן ורב נחמן באו לחדויי כי המינים אומרים כי אדם הראשון מין היה כבותיהו ומשוך ערלתו היה וכופר בעיקר השכינה היה . ובניאין ראיה לדבריהם מאלו הפסוקים דהו והוירין. בתשובתם ללמר מה שחשיבו להם . וכן פירוש כל כיוצא באלו . אבל חכמי התלמוד חס ושלום על אדם הראשון ועל כיוצא בו פגם . והמפרש ועלתי זה הפירוש שתיד ליתן את הדין . אמר רב כשביקש הקב"ה לבראות את עולמו בירא כת של מלאכי השרת אמר נעשה אדם אמרו לפניו מה אנוש כי תזכרנו רושים אצבעו ביניהם ושרפן . וכן כת שלישית כו' . אמר רב זה מפר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב"ה לאדם הראשון דור דור וחכמיו ודורשיו ופרנסיו וכיון שהגיע לדורו של ר' עקיבא שמח בתורתו ונעצב במיתתו ואמר ולי מה יקרו רעיך אל אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד מה שהשיב לאפיקורוס . אמר ר' יוחנן אפיקורוס נכרי . אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דמפקר פני . וכל מקום דמיפקרי מינים תשובתן בצידם . נעשה אדם בצלמנו כדרמוהנו . ויברא אלהים את האדם בצלמו . הבה נרדה . וירד ה' . כי שם נגלו אליו האלהים . לאל העונה אותי . אשר לו אלהים קרובים אליו . כה' אלהינו בכל קראנו אליו. אשר הלכו אלהים לפרות לו . ולא כתיב להם . חוה לות עד כי כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב . כר' דאמר אין הקב"ה עושה דבר אלא אם כן נמלך בפמליא של מעלה שנאמר בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאילתא. מאי כרסון אחד לו ואחד לדוד ונדחד דכריו . ועוד חור ואבר אחד לנרקה וא"ל ר' אלעזר בן עזריה כלך למדברותיך אצל נגעים ואהלות כלומר דבר בקשיות ובהוראות אינך כך . מדרשי הפסוקין בהגדות הן . אחר לכפא לישיבה ואחד לשרפרף להדום . כרכתיב השמים כסאי והארץ הדום רגלי . א"ל הוא מינא לרב אידית כתיב ואל משה אמר עלה אל ה' עלה אלי מיבעי ליה . א"ל חוי לישא דעינינא דכתיב הנה אנכי שולה מלאך וכו' ומלאך זה מכסדרון וכתיב ביה כי שמי בקרבו מלמון בקרב העם הזה בקרבו אתה יושב . והוא אמר עלה אל ה' א"ל אי הכי שמטו בקרבו פלתו ליה: א"ל אל תמר בו כתיב דמשמע אל תמרימי בו כי לא ישא למשעכם משמי בקרבו כלומר הוא יודע כי שמי אל קנא ונוקם . נוקם ה' ונעל חמה לפיכך לא ישא למשעכם א"ל הימנותא כלומר בשנועה אש' כשרחוקא שהוא כחייר לא קיבלנוהו כרכתיב ויאמר אליו אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה . א"ל מינא לר' ישמעאל בר' יוסי כתיב וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מאתו מיבעי ליה למימר . א"ל הוא טובס ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך-נשיו מיבעי ליה למימר אלא משתעי קרא הכי . הכא נמי משתעי קרא הכי. א"ר יותן כי הוה דריש ר' מאיר בפרקא הוה דריש תילתא שמעתא תילתא אגדתא תילתא מתלי ור' משלות שועלים

(ל) ר"ש ד"ה כרע מרם ומקנה כשמים ומקנה ועד קנס:

מצוה ילפינן כופר. מקל וחומר שמימה השועל לחם הזהב ליכתם לחלר היהודים בע"ם ולתקן עמהם לרכי סעודה ויחכל עמהם בחבח וכשבח ליכתם חברו עליו במקלות,כח להרוג לחם הלקוף חלח בשביל שבעם לחם התחיל למיתון בסעודה וחלכל לחם כל כתח מוב לחמר ט וכשביל חכח לחי טוקה לחמר ט *הן החטח יחכלו טסר וגו' חכל כח עמי ותרלוף מקוס לחכול ולשבוע כח ט על הבחר ועל שפתו מוטל עץ והחבל מושכב עליו ובשני לחלי החבל שני דליים קשורים נכנם השועל בדלי הטליון והכניד וירד למטה ולוי התחתון עלה לחמר ט הזהב אור למה לחה נכנם לשם לחמר ט יעקב[ויקץ] כחן בחר וגביזה לחכול ולשבוע והלילה ט למוח הלבנה במים כדמוח ענוד כמין גביזה עגולה לחמר ט לחי היולך לרד ל"ל הכנס לחה בדלי הטליון נכנם והכניד וירד ולוי שהשועל עליו עלה ל"ל היולך לחי עולה לחמר ט לזיק מלרה נחלן ויבח רשע לחתיון לח כך כחיב מחזי לזק וגו' : **כופר** . עגבים קודס בישולס ומקטין לח השיניס : **לחרב ט חנו לי דוכוס לחמר** . שופט לנקוס נקמה : **קופכיס פוסיס בשפע** . לחח הרמן קלינ"ש בלע"ז וכן דרך לנייתה ומחוך שרלה לותה בנוטה ממלחת עליו : **סוס פלים' ניס** . שילוה בחשוכה קודס גמר תקוה : **פלטייהו פלי עביד** . מכחן הוה וכשבור לין הוח יכול להכתיבני : **תכוני** . קדוי"ן בלע"ז : **ברכילא** . קרוכי"ל בלע"ז . **וקם פסדר ניס** . סביב סביב בחרכילח : **מני לי כוכבי** . מטיין לי הכוכבים בלעז"ו יודע לחי מספרם : **לח ידעם** . שלריך לחתה למוטס: **דמיכא ברקיע ידעם** . בלח מין ומטוס לחיך יכול : **מי שברא ברים לח ברא רוח** . זה נקרל 'יוצר' וזה נקרל 'כורל' וכני שמוס הם : **כלי נמי** . מי שברל לחבר זה לח ברל לחבר זה וחס תחמר,כן הוח,לה תינח בחבריס המרוחקים מיהו טפח על טפח יש בו בחדס וכחוחו טפח יש בו שני נקבים:לחון והעין קרי להי' "טוטע לוון" ולהי' "יוער עין" תחמר שנחסתקו שניס בחוחו טפח? לחמר לו-כן : **ולי כשפע מיפס שניפס נפלייהו**. הבעלים לטוטע' 'ויוער' מסכימין להמיתו : **לפנוקף** . מכחך ויודע לתי על ידי כיחוף דמתלייך ולמעלה : **דסורמיו** . שד כלחמר הורמיז בר ליליתל בבח בתרל (דף עב.) : **דסורמיו** . הקדוש ברוך הוח קרי לכי : **ופיכי שניך ניה** . (לחמר ט היולך שניק) לסורמיז להורמיז לשעברל מיל ברומים בחרלים ל"ל היולך מניח לסורמיז להעביר מיס בחרלו ככל מה שלחם מכניס דרך פיו מוליל דרך הנקבים התחתונים : **לא מלינן למיסר כווייהו**. שלי לפסור לסיות לט עולה : **דוכי לפלכא** . טלמו ומשמיק בדברין ומבייגו : **לכייבר** . מקום חיות רעות של מלכות : **קרייס** . רבן גמליל לשמעיה לכופר : **פתייס בשפתים** . שמות הכתוב על ולחרו : **פ"ל** . כופר : **שמשא מכוכב פלפא ניפא** . שמשל מ"ם חמה : **נפקו** . מוכל דמשלח בנכיליו : **פ"ע דשכיעים** . למה לוה הקב"ה על המיטה : **דשיל לפרוייהו** . שלחה מוטלת לשניהם כמו (לפחר ג) לין שוה להכיחס: **כדי שפדעו וכו'** . ולח ירוס לנכנס בשנה חרלכם ותשכחו עול מלכותו:**וכל שאר לח יבא וכו'**.דחייה דחייה ודרש להו הכי כל מ שחיטו יכול לנח בחש מפניהשרף תעבירו במים: **כל פגרים כלין נגדו** . גם לחכם לח הולית מן הכלל : **מדידכו** . נבילים שילחו מכם דהייט בלעם שהיה נכרי והעיד עליט שחין חלו בחוחו כלל : ובגוים

דהורמיז. נקוטרס גרס קמח בחל"ף וב"ת גרים תרוייהו בלח חל"ף חלח קמא 'הורמיז' כזי"ן כמו (כ"ב דף ח. ושם) לחיפרל הורמיז שהוח לשון 'יסן מלח המקוס' לחיפרל כמו (ב"מ דף קיט.) 'לחפריון נמפייה'.בחרל הורמיז בע"ן כמו הורמין בר לילחת (כ"ב דף עב.) :

במאי טכיל. הל לח קשה ליה היולך נעומת,דיסרחל נקרלו בניס למקוס :

הדרן עלך אחד דיני ממונות

אבות יאבלו בוסר ושיני בנים תקהינה מאוני צדק אבני צדק צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו א"ל כופר לרבן גמליאל אלהיכם גנב הוא דכתיב ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן" אמרה ליה ברתיה שבקיה,דאנא מהדרנא ליה אמרה ליה תנו לי דוכסא אחד,א"ל למה לידי? ליסמין באו עלינו הלילה ונטלו ממנו קיתון של כסף והניחו לנו קיתון של זהב ,אמר לה ולוואי שיבא עלינו בכל יום ולא יפה היה לו לאדם הראשון שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו ,אמר לה הכי קאמינא אלא לשקליה בהריא אמרה ליה אייתו לי אומצא דבישרא,אייתו לה,אוחבה תותי בחשא,אפיקתה,אמרה ליה אכול מהאי,אמר לה מאיסא לי,אמרה ליה ודאם הראשון נמי אי הות שקילה בהדיא הוה מאיסא ליה,א"ל כופר לרבן גמליאל ידענא אלהייכו מאי קא עביד,(*יהוכיח יתיב) איתנגד ואיתתא,א"ל מאי האי? א"ל בן אחד יש לי בכרכי הים ויש לי גיענועים עליו בעינא דמחזית ליה ניהלי,אמר מי ידענא היכא ניהו,א"ל דאיכא בארעא לא ידעת,דאיכא בשמיא ידעת,אמר ליה כופר לרבן גמליאל כתיב מונה מספר לכוכבים,מאי רבותיה,אנא מצינא למימנא בוכבי,אייתי חבושי שדינהו בארבילא וקא מהדר להו,אמר ליה מנינהו,א"ל אוקמינהו,א"ל רקיע נמי הכי הדרא איכא דאמרי הכי א"ל כנפלבי א"ל אימא לי *בכיך ושיניך כמה הוה?שדא ידיה לפומיה וקא מני לה,א"ל דאיכא בפומיך לא ידעת דאיכא ברקיעא ידעת? א"ל כופר לרבן גמליאל *מי שברא הרים לא ברא רוח שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח",אלא מעתה גבי אדם דכתיב "ויברא ויייצר" הכי נמי מי שברא זה לא ברא זה,טפח על טפח יש בו באדם ושני נקבים יש בו מי שברא זה לא ברא זה שנאמר הנוטע אוזן הלא ישמע ואם יוצר עין הלא יביט א"ל אין,א"ל ובשעת מיתה כולן נתפייסו?א"ל ההוא אמגושא לאמימר מפלגך לעילאי דהורמין,מפלגך לתתאי דאהורמיז א"ל א"כ היכי שביק ליה אהורמין להורמין לעבודי מיא בארעיה אמר ליה קיסר לר' תנחום תא לידהוו כולן *לעמא חד ,אמר לחיי-אנן דמהלינן לא מצינן מידהוי כוותייכו אתון מהלילתו והוו כוותן,א"ל מימר שפיר קאמרת מידהו כל דזכי למלכא לשדיוה לביבר ,שדיוה לביבר ולא אבלוה ,א"ל ההוא מינא האי דלא אכלוה משום דלא כפין הוא ,שדיוה ליה לדידיה,ואבלוה.א"ל כופר לר"ג אמריתו *כל בי עשרה שבינתא שריא ,כמה שבינתא איכא קרייה לשמעיה מחא ביה באפתקא א"ל אמאי עלי שמשא בביתיה דכופר? א"ל שמשא אבולי עלמא ניחא ,ולמה שמשא דחד מן אלף אלפי רבוא שמשי דקמי קודשא בריך הוא ניחא *לכולי עלמא,שבינתא דקב"ה על אחת כמה וכמה.א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם *נחבן הוא דקאמר ליה ליחזקאל °שכב על צדך השמאלי וכתיב °ושבבת על צדך הימני" אתא ההוא תלמידא א"ל מ"ט דשבי עיתא,א"ל השתא *אמינא לכו מילתא דשויא *לתרוייהו: אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא והן לא עשין כן אלא חטאו וגלו,מנהגו של עולם מלך בשר ודם שטרחה עליו מדינה אם אבודי הוא הורג את כולן,אם רחמן הוא רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבהן ביסורין ,אף כך הקב"ה מייסר את יחזקאל כדי למרק עוונותיהם של ישראל .א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם כהן הוא דכתיב °ויקחו לי תרומה",כי קבריה למשה במאי טביל,וכי תימא במיא, והכתיב °מי מדד בשעלו מים?א"ל בנורא טביל דכתיב °כי הנה ה' באש יבא, ומי סלקא טבילותא בנורא?א"ל אדרבה עיקר טבילותא בנורא הוא דכתיב °וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים" אמר ליה ההוא מינא לרבי אבינא כתיב °מי כעמך בישראל גוי אחד בארץ,מאי רבותייהו,אתון נמי ערביתו מוטלת לשניהם כמו (לפחר ג) לין שוה להכיחס: **כדי שפדעו וכו'** . ולח ירוס בהדן דכתיב °כל הגוים כאין נגדו" אמר ליה מדידכו אסהידו עלן דכתיב ובגוים

שועלים היו לו לר' מאיר ואנו לא באת לידינו אלא אחת' אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה וידועה היא. א"ל קיסר לרבי שרי רשויות הן א' יוצר וא' בורא. א' ברא הרוח וא' יצר הרים שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח. א"ל אי הכי נבי אדם דכתיב ויברא וייצר הכי נמי דשתי רשויות בראוהו. הנה בשפחה אחד בבניו של אדם כתיב נטע ויוצר דכתיב הנוטע אוין הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט. א' נשף האוין וא' יצר העין. א"ל אין. א"ל ובשעת מיתה כולהו נתפייסו כלומר וכי הסכימו טלן בשעת מיתה שיסית זה האוין דוה העין כל אחד מה ששפה שנמצאו כל אבריו מתים ביחד. א"ל אנגושא לאמימר מפלגך לעילא דהורמיז ומפלגך לתתא דאורמיז. כלומר הורמיז ברא הפה שכנגדו השפתים היפי' והם שקיים הנקיים וכיוצא בהן. ואורמיז ברא מלמטה הנקבים ששמשמין הרעי והשתן וכיוצא בהן. א"ל ההוא מינא לר' אבהו אלהיכם נחכן והוא שאמר ליחוקאל שכב על צדך השמאלי כלומר דרך שחוק דבר זה. א"ל הקב"ה ייסרו מפני שהוא גדול שבדור כדי למרק עוונותיהן של ישראל. ותוב אשר אלהיכם כהן הוא דכתיב ויקח לי תרומה. כך קבריה למשה שנאמר ויקבור אותו בגי במאי מביל הלא כתי' מי מדד בשעלו מים אנא [נמצא] מים [כ"כ] שימבול בהן א"ל באש דעיקר מבילה באש היא כי כל דבר שהאש אוכלתו הוא שצריך מבילה במים. שנאמר כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש ותחר וכל

[פ' תוס' כ"ק פג. ד"ה בני מלפים]

[מקה שנה פ"י נחכה שנה ערון ערך נמך] סה

[ככ"ק ס: ושם לפי' לתרוייכו]

יפעיה סו' 16

ובגוים לא יתחשב". רבי אלעזר רמי: כתיב טוב ה' לכל" וכתיב טוב ה' לקויו" משל לאדם שיש לו פרדס - כשהוא משקה, משקה את כולו, כשהוא עודר, אינו עודר אלא טובים שבהם: לפיכך כל א' וא' כו': ויעבר הרנה במחנה" א"ר אחא בר חנינא באבוד רשעים רנה" - באבוד אחאב בן עמרי, רנה, *ומי חדי קודשא בריך הוא במפלתן של רשעים הכתיב בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו" ואמר רבי יונתן מפני מה לא נאמר בהודאה זו 'כי טוב' לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים - דאמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן מאי דכתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה" - באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה אמר להן הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני! אמר ר' יוסי בר חנינא הוא אינו שש אבל אחרים משיש דיקא נמי דכתיב ישיש ולא כתיב ישוש שמע מינה והזונות רחצו וגו' אמר רבי (*אלעזר) למרק שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו במיכיהו כתיב אם שוב תשוב בשלום לא דיבר ה' בי" באליהו כתיב במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות" רבא אמר זונות ממש: אחאב איש מצונן היה ועשתה לו איזבל שתי צורי זונות במרכבתו כדי שיראה אותן ויתחמם, ואיש משך בקשת לתומו" ויכה" ר' אלעזר אמר לפי תומו רבא אמר לתמם שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו: סימן קר"א וזכ"ה באדו"ם: כתיב ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית ועובדיה היה ירא ה' מאד" מאי קאמר* קרא? א"ר יצחק: א"ל - ביעקב כתיב נחשתי ויברכני ה' בגללך" ביוסף כתיב ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף" ביתא דההוא גברא לא הוה מבריך שמא לא ירא אלהים אתה? יצתה בת קול ואמרה ועובדיה היה ירא את ה' מאד אבל ביתו של אחאב אינו מוזמן לברכה", א"ר אבא גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם לא כתיב "מאד" ובעובדיהו כתיב "מאד", א"ר יצחק מפני מה זכה עובדיהו לנביאות? מפני שהחביא מאה נביאים במערה שנאמר ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה' ויקח עובדיהו מאה נביאים ויחביאם חמשים איש במערה וגו'" מאי שנא חמשים איש? א"ר אלעזר - מיעקב למד שנאמר והיה המחנה הנשאר לפליטה" רבי אבהו אמר לפי שאין מערה מחזקת יותר מחמשים, חזון עובדיהו כה אמר ה' אלהים לאדום וגו'" מאי שנא עובדיה לאדום? אמר רבי יצחק: אמר הקדוש ברוך הוא יבא עובדיהו הדר *בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם, אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משום רבי מאיר עובדיה - גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי "מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא" ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה" אמר רבי יותנן משום רבי שמעון בן יוחי היינו דאמרי אינשי "מיניה וביה אבא ליזיל ביה נרגא" כי אתא רב דימי אמר ירך מתוכה מסרחת'. *ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה" רב ושמואל חד אמר לשם שמים וחד אמר לשם ע"ז, בשלמא למאן דאמר לשם שמים היינו דכתיב ויהי קצף גדול על ישראל" אלא למאן דאמר לשם ע"ז אמאי "ויהי קצף"? כדר' יהושע בן לוי - דריב"ל רמי: כתיב וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם" וכתיב וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם" כמתוקנין שבהם לא עשיתם, כמקולקלין שבהם עשיתם, ויסעו מעליו וישובו לארץ" אמר רבי חנינא בר פפא באותה שעה ירדו רשעיהן של ישראל למדריגה התחתונה והנערה יפה עד מאד" א"ר חנינא בר פפא עדיין לא הגיעה לחצי יופי של שרה דכתיב "עד מאד" ולא "מאד" בכלל:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

*) [בע"י ליתא ובילקוט גרס מאי אמר ליה אמר ר' יצחק וכו' ועי' מהרש"א]

ובגוים לא יתחשב. כל מקום שהוזכרו שם נכרי לא הוזכרו ישראל בכלל: **כשהוא משקה**. אינו מונע המים לילך לטובים ולרעים לפי שאינו אלא טורח אחד, וכשהוא עודר דהוי טורח לכל אחד ואחד אינו עודר אלא הטובים: **עודר**. חופר, כך הקב"ה טובים ורעים הכל בדבור אחד ממלא את כל העולם כולו טובה שהכל שלו אבל כשבא להגין מן הפורעניות ולשלם שכר אינו אלא לקוויו: **ויעבר הרנה**. מדלא כתיב 'רנה' משמע הרינה המיוחדת שהיתה עתידה לבא שכבר הוזכרה והיכן הוזכרה: **באבוד רשעים רנה**. והיה העולם מצפה מתי תבא הרנה - איבודו של אחאב וכשנהרג, עברה והוזכרה הרנה בפי הכל: **בצאת לפני החלוץ**. ביהושפט כתיב כשילך להלחם בעמונים שבאו עליו: **כי טוב**. משמע כי טוב בעיניו הודאה ושמחה: **כן ישיש ה' עליכם להאביד וגו'**. ישיש אחרים שונאיכם: **והזונות רחצו**. באחאב כתיב במיתתו: **למרק**. לצחות ולהאיר כלומר רחצו והוברכו השתי חזיונות שנאמרו עליו: **מצונן היה**. לא היה חושב תשמיש: **דמות שתי זונות כו'**. והיינו רחצו אותן שתי צורות נרחצו מדמו: **לתמם**. להשלים: **מאי קאמר קרא**. מאי ענין עובדיה היה ירא אצל ויקרא אחאב: באברהם כתיב (בראשית כב) ירא אלהים אתה" ולא כתיב "מאד": **מפני מה זכה לנביאות**. שהרי גר היה ואין השכינה שורה אלא על המיוחסין שבישראל כדכתיב (בראשית יז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך: **מאי שנא חמשים**. ולא החביאם כולן במערה אחת: **אין מערה מחזקת**. מערות שלו לא היו מחזיקות יותר: **מאי שנא עובדיה לאדום**. ולא נתנבא נבואה אחרת, למה נבחר לו לזו משאר תורה אור הנביאים: **שני רשעים**. אחאב ואיזבל: **שני צדיקים**. יצחק ורבקה: **מיניה וביה אבא ניזול ביה נרגא**. 'אבא' - יער, מעצמו של יער יכנס בתוך הגרזן להיות בית יד ויקצצו בו את היער וכן עובדיה לאדום, ודוד למואב והוא יצא מרות המואביה: **מתוכה מסרחת**. מגופה ומתוך עובדיה מתחיל הסרחון: **כמתוקנים שבהם לא עשיתם**. כמו עגלון מלך מואב שהיה מכבד את השם כשאמר לו אהוד דבר אלהים לי אליך המלך מיד ויקם מעל הכסא (שופטים ג): **כמקולקלין שבהם**. כגון מישע מלך מואב שהקריב בנו לע"ז כך היו ישראל עושין ובאותה שעה נגזר עליהם אותו עון שהיו רגילים גם הם בו: **לארץ**. מדלא כתיב 'לארצם' הכי קאמר לשפלות ולתחתית שבו שנגזר עליהם פורענות: **ולא מאד בכלל**. ובשרה כתיב (בראשית יב) "כי יפה היא מאד", והאי קרא דאבישג נקט למדרש הכא משום דרשה דלעיל דדרש "מאד" דכתיב בעובדיהו:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

רבינו חננאל

אשר לא יבא באש תעבירו במים. ועוד א"ל כל הגוים כאין נגדו. אתה נמי איקריתו גוי שנאמר ישראל גוי אחד בארץ. א"ל בלעם דהוא מדידכו אשהיד עלן ובגוים לא יתחשב. ויעבר הרנה במחנה. באבוד רשעים רנה. באבוד אחאב [בן עמרי] (דינו) רינה. א"ר יותנן מפני מה לא נאמר כי טוב בפרשה זו שנא' בצאתו לפני החלוץ אומר הודו לה' כי לעולם חסדו ועוד כתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה. ביקשו מלאכי השרת לומר שירה א"ל הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני ללמדך שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעי' ואע"פ שהוא אינו שמח אחרים משמח שנאמר ישיש ה' ולא כתיב שש ש"מ: והזונות פירוש חזיונות [כתיב] (כדכתיב) ואיש משך בקשת לתמו. אמר רבא לתמם שני חזיונות אחת של מיכיהו שנא' אם שוב תשוב בשלום לא דבר ה' בי ואחת של אליהו שנא' במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילוקו הכלבים את דמך. ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית ועובדיהו היה ירא את ה' מאד כשקרא אחאב לעובדיהו מה אמר לו ביעקב כתיב נחשתי ויברכני ה' בגללך ביוסף כתיב ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. ביתא דההוא גברא אמאי לא מבריך דילמא לאו ירא שמים אתה יצתה בת קול ואמרת ועובדיהו היה ירא את ה' מאד וביתו של אחאב הוא שאינו מוומן לברכה. גדול שנאמר בעובדיהו ממה שנאמר באברהם דבאברהם כתיב ביה ירא את ה' ובעובדיהו כתיב ירא את ה' מאד. חוון עובדיהו כה אמר ה' אלהים לאדום. מאי שנא לאדום אמר ר' יצחק יבא עובדיה שדר בין שני רשעים אחאב ואיזבל ולא עשה כמעשיהם ויפרע מעשו שדר עם יצחק ורבקה ולא עשה כמעשיהם ויפרע ממנו. עובדיה גר אדומי היה היינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ניזול ביה נרגא. איכא דאמרי ירך מתוכה מסרחת. ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה וימדד ב' חבלים להמית ומלא החבל להחיות: ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה. רב ושמואל חד אמר לשם שמים שנאמר ויהי קצף גדול על ישראל וחד אמר לשם ע"ז והאי דכתיב ויהי קצף גדול כדכתיב וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם קרא אחרינא כתיב עשיתם. הא כיצד כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהן עשיתן. ויסעו מעליו וישובו לארץ באותה שעה ירדו [שונאיהן של] ישראל למדרגה התחתונה: מפני מה זכה עובדיה לנביאות מפני שהחביא חמשים חמשים איש במערה וכלכלם לחם ומים: הדרן עלך אחד דיני ממונות

היו בודקין אותן. אסידרא דמתניתין דסליק מיניה קאי, אחר שאיימו עליהן היו בודקין אותן: **בשבע חקירות**. בגמרא יליף להו מקראי: **באיזה שבוע**. של יובל: **באיזה שנה**. של שבוע: **בכמה בחודש**. בעשרים או בעשרים וחמשה: **באיזה יום**. של שבת אע"פ שאמרו בכך וכך בחודש אעפ"כ שואלין להן באיזה יום בשבת היה לפי שכל השבע הללו באות להביאן לידי הזמה ושמא יש עדים להזימן ואין מעלין על לבן חשבון של חודש אם היו אלו עמהן אותו היום במקום אחר, וכששואלין אותן באיזה יום והם אומרים ביום פלוני זוכרים עדי הזמה להזימם: **באיזו שעה**. של יום שמא אין עדים להזימן לכל היום ויש עדים להזימן אותה שעה: **באיזה מקום**. שזו היא המועלת להביא את כל החקירות להזמה דבלאו הכי לא מתזמי: **רבי יוסי אומר כו'**. טעמיה קאמר בברייתא בגמרא: **מכירים אתם אותו**. את ההרוג שמא נכרי הוא וזו אינה מן החקירות של הזמה אלא (א) כל שאר בדיקות (אינו) אלא להכחיש שמא לא יאמר כדברי חבירו, ותבטל עדותם, והוא והם פטורין, אבל מן החקירות של הזמה אי אתה מוצא יותר משבעה כדאמרי' בגמ': **העובד ע"ז**. אם מעידין בכך, שואלין את מי עבד - פעור או מרקולים: **ובמה עבד**. למרקולים: בשחיטה - או בהשתחואה: **בעוקצי תאנים**. שהיו מעידים עליו שהרגו תחת תאנה ובדק בן זכאי תאנה זו עוקציה גסין או דקין. "עוקץ" = זנב הפרי - מקום חיבורו לאילן: **חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטלה**. דשבע חקירות מקראי נפקי לן ובעינן בכולהו שאתה יכול להזימן, דהזמה כתיבא בהו, וכיון דאמר "איני יודע" אי אתה יכול להזימו באותה חקירה וכיון דאי אפשר לקיים בה מצות הזמה באותו העד בטלה כל העדות ואפילו הן מאה, דאין עדים נעשין זוממין עד שיזומו כולן כדאמרינן במס' מכות (דף ה:) מניין שאפילו הן מאה תלמוד לומר עדים: **בדיקות**. אפילו אמרו כולם "אין אנו יודעין" מצות הזמה ראויה להתקיים בהן דאין הזמה תלויה אלא בחקירות לומר "עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר": **כל עדותן בטלה** שבגמרא=הוא והן פטורין: **שזה יודע בעיבורו של חודש**. זה שאמר "בשנים" יודע שהחדש שעבר=מלא היה ויום ראשון של חדש שהוא יום (של) שלשים, מחדש שעבר היה: **אחד אומר בשתי שעות כו'**. דטעי אינש בהכי: **רבי יהודה אומר עדותן קיימת**. דכולי האי טעי אינש: **נמצאו דבריהם מכוונים**. ומעתה צריכין לישא וליתן בדבר: **פותחין לזכות**. "אי לא קטלת לא תדחול" כדאמרן בפירקא דלעיל (דף לב:): **אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות משתקין אותו**. וכ"ש אם היה בא ללמד עליו חובה וטעמא אמר בפירקא דלעיל (דף לג.) "דעד אחד לא יענה בנפש"=בין לזכות בין לחובה משום דמיחזי כנוגע בעדות: **אמר אחד מן התלמידים**. היושבים לפני הדיינים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו כדאמרן לעיל (דף לד.) "דעד אחד לא יענה בנפש למות" למות הוא דאינו עונה הא לזכות עונה: **מעבירין אותו למחר**. מעבירין את הדין עד למחר משום הלנת דין כדאמרינן בפירקא דלעיל (שם): **היו מזדווגין**. ביום ראשון לאחר שהעבירוהו לדון ממקום הישיבה היו מזדווגין בבתיהן או בשוק ועסאין ונותנין בדבר: **כל הלילה**. איש איש לעצמו: **המזכה**. אתמול אומר "אני הוא המזכה אתמול ועדיין מזכה אני" על כרחו שאינו יכול לחזור בו, והמחייב אומר אם לא מצאו הלילה זכות "אני המחייב, ומחייב אני במקומי": **המלמד**. אתמול חובה אם מצא לו הלילה זכות מלמד זכות אבל המלמד זכות כו': **שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין**. והטייתך ע"פ אחד לרעה ליתא הלכך יוסיפו הדיינין אפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין דהאי דאמר "איני יודע" כמאן דליתיה דמי. ואין דנין דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה בפחות מעשרים ושלשה: **שנים שנים**. אם נתחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן (דאכתי ליכא הטייה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה ע"פ שנים) צריך להוסיף עוד שנים וכן עד שבעים ואחד: **עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המזכין**. דאיכא הטייה לטובה ע"פ עד אחד, וה"ה אם יראה אחד מן המזכין את דברי המחייבין דהוו להו שלשים ושבעה מחייבין ואיכא הטייה לרעה ע"פ שלשה; ובשעת גמר דין הא אוקימנא דאף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה והא דתנן הכי משום ליסבא מעליא - דאזכות קא מהדר, והכי תרילגא בפירקא דלעיל (דף לד.): **גמ' מנא הני מילי**. דבעינן שבע חקירות: **ודרשת וחקרת**. משמע יפה יפה (יפה). ושאלת לא משמע חקירה אלא עד דכתב "היטב" בהדיה הא תלתא ובעיר הנדחת כתיבי, וביחיד העובד ע"ז כתיב "ודרשת היטב" הא תרי דאילו "ודרשת" בלא "היטב" משמע דרישה מעליא ובעדים זוממין כתיב "ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד" מזהיר הכתוב לדרוש היטב את עדים האחרונים המזימין את הראשונים הרי שבע חקירות: ואימא

שבחמש חמה במזרח. בפ"ק דפסחים (דף יב:) פריך בו' כמי ניכול ומשני שית יומא בי קרנתא קאי וקשה כיון שאין היכר בין ו' לז' לאביי דאמר התם לר' יהודה אדם טועה חצי שעה ומשהו ואלינן טעות בשניהם א"כ א' אומר בה' וא' אומר בז' אמאי עדותן בטילה נימא האי דקאמר ה' סוף ה' והאי דקאמר ז' תחלת ז' ומעשה כי הוה בפלגא דשית והאי טעה פלגא שעתא קמיה והאי טעי פלגא לאתוריה וי"ל דהא דקאמר דשית יומא בי קרנתא קאי דטעו בין תחלת ו' לז' היינו דוקא לענין חמץ דלכל מסור אבל עדות מסורה לזריזין: שכן

היו *בודקין אותן *בשבע חקירות באיזו שבוע, באיזו שנה, באיזו חודש, בכמה בחדש, באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום ר' יוסי אומר באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום. מכירין אתם אותו, התרתם בו; העובד ע"ז: את מי עבד, ובמה עבד. כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח, *מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים. *מה בין חקירות לבדיקות חקירות אחד אומר "איני יודע" עדותן בטילה, בדיקות אחד אומר "איני יודע" ואפילו שנים אומרים "אין אנו יודעין" עדותן קיימת. אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטילה. *אחד אומר "בשנים בחדש" ואחד אומר "בשלשה בחדש" עדותן קיימת *שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע בעיבורו של חדש, *זה אומר "בשלשה" ואחד אומר "בחמשה" עדותן בטילה. *אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת; *אחד אומר "בשלש" ואחד אומר "בחמש" עדותן בטילה רבי יהודה אומר קיימת אחד אומר "בחמש" ואחד אומר "בשבע" עדותן בטילה - שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב, ואח"כ מכניסין את השני ובודקין אותו, אם נמצאו דבריהם מכוונים פותחין בזכות. אמר אחד מן העדים "יש לי ללמד עליו זכות" - או - אחד מן התלמידים "יש לי ללמד עליו חובה" משתקין אותו, אמר אחד מן התלמידים "יש לי ללמד עליו זכות" מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם ולא היה יורד משם כל היום כולו - אם יש ממש בדבריו שומעין לו; ואפילו הוא אומר "יש לי ללמד על עצמי זכות" שומעין לו ובלבד שיש ממש בדבריו. אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין *אותו למחר ומזדווגין זוגות זוגות היו ממעטין ממאכל ולא היו שותין יין כל היום ונושאין ונותנין כל הלילה *ולמחרת משכימין ובאין לב"ד המזכה אומר "אני מזכה ומזכה אני במקומי" והמחייב אומר "אני מחייב ומחייב אני במקומי" המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה, טעו בדבר שני סופרי הדיינין מזכירין אותו, אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדים למנין - שנים עשר מזכין ואחד עשר מחייבין = זכאי, שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין - ואפילו - אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר "איני יודע" - ואפילו - עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר "איני יודע" יוסיפו הדיינין, וכמה מוסיפין? שנים שנים עד שבעים ואחד, שלשים ושש מזכין ושלשים וחמשה מחייבין = זכאי, שלשים וששה מחייבין ושלשים וחמשה מזכין *דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין:

גמ' מנא הני מילי? אמר רב יהודה דאמר קרא "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" ואומר "והוגד לך ושמעת ודרשת היטב" ואומר "ודרשו השופטים היטב" ואימא

ואימא

פסחים יב. | לעיל ס: לקמן מא: פא: | פסחים יב. | [מו"ש תוס' לקמן מא: ד"ה שכן] | [עי' מ"ש תוס' לקמן מא: ד"ה אחד] | [גי' ספ"א דינו] | לעיל לד | נ"ז שם | פסחים יח: [לקמן שם.] | כ"א אחד | [עי' מ"ש תוס' שם] | דברים יג | שם יז | שם יט

תורה אור

א א מיי' פ"א מהל' עדות הל' ד סמג עשין קט:
ב ב מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל' א:
ג ג מיי' פ"א מהל' עדות הל' ד:
ד ד ה מיי' שם הל' ו:
ה ו מיי' שם פ"ב הל"א:
ו ז מיי' שם הל' ב ג וסמג שם טור שו"ע ח"מ סי' לסעיף ב.
ז ח מיי' שם הל' ד טור שו"ע שם סע"ג:
ח ט י מיי' שם הל' ה:
ט כ מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל' ג:
י ל מיי' פ"א שם הל"א ופ"ה מהל' עדות הל"א:
יא מ נ מיי' פי' מהל' סנהדרין הלכה ח
יב ס מיי' שם פי"ב הל' ג:
יג ע מיי' שם פי' הל' ב:
יד פ מיי' שם פי"ב הל' ג:
טו צ מיי' פ"ט מה סנהדרין הל' א:

רבינו חננאל

פ"ה היו בודקין אותו בשבע חקירות באיזה שבוע ט' מנא הני מילי ואמרינן כדכתיב בעיר הנדחת ודרשת וחקרת ושאלת היטב ובעובדי ע"ז כתיב והוגד לך ושמעת ודרשת היטב ובעדים זוממין כתיב ודרשו השופטים היטב הרי שבע חקירות ואימא בעובד ע"ז שלש ובעיר הנדחת שלש ובעדים זוממין אחת כמו החשבון שכתב בכל

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מכירין וכו' אלא כל שאר בדיקות אינו אלא:

ואימא חדא חדא כדכתיבא, דא״כ ליכתבינהו רחמנא בחדא? כיון דכולהו בהדי הדדי כתיבא, מהדדי ילפי, וכיון דילפי מהדדי כמאן דכתיב בחדא דמי, והא לא דמיא להדדי (סימן פל״ט סי״ף התרא״ה) עיר הנדחת להנך תרתי לא דמיא שכן ממונן פלט ע״ז להנך תרתי לא דמיא שכן בסייף עדים זוממין להנך תרתי לא דמיא שכן צריכים התראה? בהיטב-היטב ילפינן מהדדי, וגזירה שוה מופנה, דאי לא מופנה איכא למיפרך, לאיי אפנויי מופני: מדהוה ליה למיכתב ודרשו וחקרו ושני קרא בדיבוריה בהיטב, שמע מינה לאפנויי, ואכתי מופנה מצד אחד הוא, בשלמא הנך תרתי מופנה הוא, משום דהוה ליה למכתב אלא עיר הנדחת מאי הוה ליה למכתב הא כתיבא כולהו? התם נמי אפנויי מופנה מדהוה ליה למכתב דרוש תדרוש או חקור תחקור ושני קרא בדיבוריה בהיטב שמע מינה לאפנויי, ואתו נתנקין בק״ו מנסקלין ומנהרגין ואתו נשרפין בקל וחומר מנסקלים, הניחא לרבנן דאמרי סקילה חמורה אלא לרבי שמעון דאמר שריפה חמורה מאי איכא למימר? אלא אמר רב יהודה והנה אמת נכון, והנה אמת נכון הא חד סרי: שבע-לשבע חקירות, דל תלת לגזירה שוה, פשא להו חדא: לר״ש לאתויי נשרפין, לרבנן מילתא דאתיא בק״ו טרח וכתב לה קרא, מגדף בה רבי אבהו אימא לאתויי שמנה חקירות ושמנה חקירות מי איכא? אלמה לא והאיכא לאתויי בכמה בשעה ותניא נמי הכי היו בודקין אותו בשמנה חקירות הניחא לאביי אליבא דר״מ דאמר אין אדם טועה ולא כלום ולהך לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו שפיר, אלא לאביי אליבא דר׳ יהודה דאמר אדם טועה חצי שעה ולרבא דאמר טעו אינשי טובא מאי איכא למימר? אלא לאתויי בכמה ביובל, היינו באיזה שבוע? אלא לאתויי באיזה יובל ואידך כיון דאמר באיזה שבוע לא בעי באיזה יובל: רבי יוסי אומר: תניא אמר להם רבי יוסי לחכמים: לדבריכם מי שבא ואמר אמש הרגו אומר לו באיזו שבוע, באיזו שנה, באיזו חדש, בכמה בחדש! אמרו לו: לדבריך מי שבא ואמר עכשיו הרגו אומר לו באיזה יום, באיזה שעה, באיזה מקום אלא אע״ג דלא צריך רמינן עליה כדרבי שמעון בן אלעזר ה״נ אע״ג דלא צריך רמינן עליה כדרבי שמעון בן אלעזר ור׳ יוסי אמש הרגו שכיח ברוב עדיות, עכשיו הרגו לא שכיח ברוב עדיות: מכירים אתם אותו: תנו רבנן מכירים אתם אותו: נכרי הרג, ישראל הרג? התריתם בו, קיבל עליו התראה, התיר עצמו למיתה, המית בתוך כדי דיבור? העובד ע״ז: את מי עבד - לפעור עבד למרקולים עבד, ובמה עבד - בזיבוח בקיטור בניסוך בהשתחואה? אמר עולא מניין להתראה מן התורה? שנאמר ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה אטו בראייה תליא מילתא אלא עד שיראוהו טעמו של דבר, אם אינו ענין לכרת

תנהו

רש״י

ואימא. לא אמר רחמנא שבע חקירות בחד דינא אלא בכל חדא וחדא עבירה, כדכתיב בה: בעיר הנדחת תלתא בע״ז תרי ובעדים זוממין תרי: **דאם כן**. דבעינן שבע ליכתבינהו לכולהו בחדא ונגמרו כל דיני נפשות מינה, ומדפלגינהו ש״מ דווקא כתיבי: **ומשני כיון דכולהו בהדי הדדי כתיבן, מהדדי ילפינן**. כלומר כיון דכולהו כתב בהו דבעו דרישה והשוה אותן להא מילתא ע״כ מהדדי ילפינן ליתן את האמור של זה בזה: **והא לא דמיין להדדי**. והיכי ילפינן מהדדי: **עיר הנדחת להנך תרתי לא דמיא**. למילף מינייהו חקירות הכתובות בהן דדין הוא שיהו עדים זוממין ויחיד עובד ע״ז צריכים דרישת העדים המחייבין אותן משום דקילי שכן ממונם פלט אבל עיר הנדחת דחמירא שכן ממונם אבד לא תיתי ביה אלא חקירות האמורות בה: **שכן בסייף**. עיר הנדחת בסייף ועדים זוממין דפרשתא משמע שמעידין על רוצח מדכתיב (דברים יט) נפש בנפש עין בעין וגו׳ ואי נמי משתעי בכל עדים זוממין דיש מהן בסקילה מיהו הואיל ויש מהם בסייף לא אחמיר קרא עלייהו להמיתן, עד שיחקרו המזימין אותן: **שכן צריך התראה**. הנך תרתי מה שאין כן בעדים זוממין דכתיב (שם) כאשר זמם וזה חשב להרגו בלא התראה: **בהיטב היטב ילפינן מהדדי וגזירה שוה מופנה הוא**. כדמפרש ואזיל ואין משיבין עליה שזו היא מדה בתורה גזירה שוה המופנה למידין ואין משיבין: **איכא למיפרך**. כדפרכינן: **מדהוה ליה למיכתב**. בעדים זוממין ודרשו וחקרו: **ושני בדיבוריה בהיטב ש״מ**. שיטויא דלישנא = לאפנויי ועיקר קרא לדרשא דמיניה: **בשלמא הנך תרתי**. ע״ז ועדים זוממין דלא כתיב בהו חקירה מצית למימר מדהוה ליה למכתב לשון חקירה וכתב "היטב" = שיטויא דלישנא הוא לאקושי לשוות שתיהן למידרש בה גזירה שוה: **אלא עיר הנדחת**. דכתיב בה "ודרשת וחקרת" מאי הוה ליה למיכתב במקום "היטב" למיינה: **ש״מ לאפנויי**. ליתן את האמור של זה בזה ואיכא שבע בכולהו: **ואתו נחנקין**. שיהו עדיהן נדרשין ונחקרין בק״ו מנסקלין ומנהרגין מע״ז שהיא בסקילה ומעדים זוממין שהן בסייף דבעינן דרישה וחקירה ובלאו הכי לא מיקטיל, חנק הקל מכולן לכ״ש: **ואתו נשרפין בק״ו מנסקלין**. דסקילה חמורה משריפה אבל מנהרגין ליכא למידרש ק״ו לנשרפין דמה לנהרגין שכן מיתתן קלה: **והנה אמת נכון** הדבר. בע״ז כתיב וכתיב נמי בעיר הנדחת, ומשמע "אמת ונכון" = דרישה וחקירה: **הא חד סרי**. שבעה דלעיל וד׳ דהכא: **ושמנה מי איכא**. הא״ם מהדר אדרבי אבהו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי הזמה: **ופרכינן** אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמינית הא איכא לאיתויי בכמה בשעה ומשני הניחא לאביי כו׳ איכא למימר בכמה בשעה מייתי לה לידי הזמה דאי אמר בחציה או בשלישית ואתו סהדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן זוממין, אלא להך לישנא דאמר אדם טועה בחצי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחציה ואתו סהדי מזמו ליה, לא מיתזם בכל אותה שעה (א) דאמר בתחלת השעה היה והוא טעה מתחלתה עד חציה אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציה עמנו הייתם לא מיתזמי דאמר שמא בסוף שעה היה והם טעו מסופה לתחלה גמגום דאביי ורבא בפ״ק דפסחים (דף יא:): **לא בעי באיזה יובל**. דאין עדים ממתינים עדותן מיובל על חבירו: **כר״ש בן אלעזר**. להטריחם דאמר (לעיל דף לב:) מסיעין היו את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן: **קיבל עליו התראה**. יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות: **התיר עצמו למיתה**. שכשהתריתם בו יאל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית הוא אומר "על מנת כן אני עושה", דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג כדלקמן (דף מא.): **המית בתוך כדי דיבור** = כדי שאילת שלום, שאם שהה לאחר התראה יותר מכדי דיבור איכא למימר שכבר שכח התראה: **אטו בראיה תליא**. משום דראה אותה מחייב: **אלא רואה טעמו של דבר**. שהיא ערוה לו והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד:

תניהו

תוספות

שכן בסייף. פ״ה דעיר הנדחת בסייף ועדים זוממין דפרשתא משמע שמעידין על רוצח מדכתיב נפש בנפש ותימה דעל כל חייבי מיתות שיעידו שייך לומר נפש בנפש כשהוזמו ועוד דההוא נפש בנפש מוקמינן ליה בפ״ק דמכות (דף ה:) דאין נהרגין עד שיגמר הדין ול״ה שפ״ה עיקר דאי נמי מיירי בכל עדים זוממין דיש מהם בסקילה מיהו הואיל ויש מהם בסייף לא אחמיר קרא עלייהו להמיתן עד שיחקרו המזימין אותן:

מדהוה ליה למכתב. דרוש תדרוש וחקור תחקור. לאו דווקא דא״כ הוו להו ד׳ אפילו הוה כתוב דרוש תדרוש (ב) וחקור (*תחקור) הוה משמע ד׳ מדלא כתיב דרוש דרוש או תדרוש תדרוש כדאמר במרובה (ב״ק דף סה: ושם) ליכתב המלא המלא או תמלא תמלא:

מניין להתראה מן התורה. בחבר קמיבעיא ליה למ״ד (לעיל דף ח:) חבר צריך התראה דאי בשאינו חבר הא לא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד אי נמי מיבעי ליה מנא לן דבעינן המית תוך כדי דיבור:

תניהו

רבינו חננאל

אתת ואתת ופרקינן כיון דכולהו לחקירה קאתי (כתיבי) [כתובי] ילפי מהדדי ודחינן היכא אמרינן ילפי מהדדי בדדמיין להדדי הני לא דמיין להדדי. עיר הנדחת לא דמיא לעובד ע״ז ולעדים זוממין דאלו הן נהרגין וממונם פלט. ועיר הנדחת הן נהרגין וממונם אבד בשריפה ע״ז להנך תרתי לא דמיא כו׳ ושנינן בג״ש בהיטב היטב ילפי מהדדי ובכולן בין בלמד בין במלמד מופנה הוא וכיון דהוא מופנה משני צדדין בלמד ובמלמד למידין ואע״ג דאיכא למפרך למידין ואין משיבין ואתו נתנקים בק״ו מן הנסקלין ומן הנהרגין ואתו נשרפין בק״ו מן הנסקלין ולר׳ שמעון דאמר שריפה חמורה מסקילה ולא אתי חמור מן הקל אמר לך כתיב בע״ז אמת נכון וכתיב נמי בעיר הנדחת אמת נכון הנה ד׳ הנה י״א ז׳ לז׳ חקירות וג׳ לג״ש וחד לאתויי נשרפין ואפילו לרבנן מלתא דאתיא מק״ו טרח וכתב לה קרא. ואקשינן ואימא הני שמונה ללמדך דבעינן חקירות ומתמהינן שמונה חקירות מי איכא ודחינן אין בכמה בשעה כלומר בחציה בשלישה או ברביעה של שעה. ואמרינן הניחא לאביי אליבא דרי מאיר כו׳. חלוקת אביי ורבא אליבא דר׳ מאיר ור׳ יהודה מפורשת בפסחים פרק א׳ וכבר פירשנוה שמועה זו שם. אע״ג דלא צריך רמינן עליה כר׳ שמעון בן אלעזר דאמרינן תניא (לעיל דף לב) אמר ר׳ שמעון בן אלעזר ב״ד משיאין את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהם ויחזרו בהן: ת״ר מכירי׳ אתם ההורג והנהרג את מי הרג נכרי הרג או ישראל הרג · התרתם בו וקבל עליו התראה והתיר עצמו למיתה והמית בתוך כדי דבור וכן בשעבד ע״ז את מה עבד לפעור או למרקולים · ובמה עבד בזיבוח וקיטור בניסוך ובהשתחויה · אמר עולא מניין להתראה מן התורה שנאמר ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו אטו בראייה מתחייבין אלא עד שיתראה להן טעמו של דבר כלומר יודיעוהו העדים שהעושה כן חייב מיתה וזה בכרת*) וקיי״ל כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן הנה התראה בחייבי מלקיות. וכתיב נמי וכו׳

*) נראה דצ״ל ואף דאתותו בכרת מ״מ הא קי״ל דכל וכו׳

עין משפט נר מצוה

מז א מיי׳ פי״ב מהל׳ סנהדרין הלכה א והלכה ב:

מח ב מיי׳ פ״א מהל׳ עדות הלכה ד:

מהר״מ מוחק זה ועי׳ רש״א ורש״ל

מסורת הש״ס

[עי׳ תוס׳ פסחים מח. ד״ה אם כן]

[לקמן מ:]

[פסחים יא: וש״נ]

[לעיל לב: וש״נ]

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ופרכינן וכו׳ בכל אותה שעה דלאמר בתחלת השעה וכו׳ מסופה לתחילה ליפנא להיות גמגום דאביי ורבא: (ב) תוס׳ ד״ה מדהוה וכו׳ דרוש תדרוש או חקור תקור:

גליון הש״ס

גמ׳ היטב היטב ילפי׳. עי׳ לעיל דף ב ע״ב תוס׳ ד״ה אין:

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ג :
יט ב מיי' פ"ל מהלכות עדות הלכה ג וס"ב שם הלכה א :
כ ג מיי' שם פ"ב הל"ב :

מסורת הש"ס

[כדאי' כתובות לג. כביאור ולעיל מ:]

תנהו ענין למלקות, דבי חזקיה תנא וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה" שהתרו בו ועדיין הוא מזיד. דבי רבי ישמעאל תנא "המוצאים אותו מקושש עצים" שהתרו בו ועדיין הוא מקושש. דבי רבי תנא "על דבר אשר ענה" על עסקי דיבור. וצריכא: דאי כתב רחמנא אחותו הוה אמינא חייבי מלקות אין חייבי מיתות לא, כתב רחמנא "כי יזיד" ואי כתב רחמנא "וכי יזיד" הוה אמינא הני מילי סייף דקיל אבל סקילה דחמורה אימא לא, צריכא. ותרתי בנסקלין למה לי: לר"ש לאתויי נשרפין, לרבנן *מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא. ולכתוב רחמנא בנסקלין וליתו הנך ולילגמרו מיניה: הכא נמי מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא:

יהתיר עצמו למיתה: מנא לן: אמר רבא ואיתימא חזקיה אמר קרא יומת המת" עד שיתיר עצמו למיתה. אמר רב חנן *עדי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכולים לומר "לאוסרה על בעלה באנו" והא אתרו בה: דלא אתרו בה, ואי לא אתרו בה היכי מיקטלא: *באשה חבירה ואליבא דרבי יוסי בר יהודה דתניא *רבי יוסי ברבי יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. וכיון דאינהו לא מיקטלי, איהי היכי מיקטלא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה *וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות: הכי נמי קאמר מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר "לאוסרה על בעלה באנו" אף היא אינה נהרגת דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, אלא באשה חבירה דקיימא לן דמיקטלא, אליבא דר' יוסי בר' יהודה היכי משכחת לה: כשזינתה וחזרה וזינתה, והא יכולין לומר לאוסרה על בועלה שני באנו: שזינתה מבועל ראשון, אי נמי שזינתה מקרוביה, מאי שנא נערה מאורסה דנקט אפילו נשואה נמי: אין, אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה יכולין לומר "לאוסרה על בעלה באנו": אמר רב *חסדא: אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר *באריזן הרגו אין זה נכון, אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון. מיתיבי "נכון" שיהא נכון: אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באריזן הרגו, אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים אין זה נכון: תרגמה רב חסדא בסודר שחנקו בו דהיינו סייף ואריזן. ת"ש: אחד אומר סנדליו שחורין ואחד אומר סנדליו לבנים אין זה נכון: התם נמי כגון שבעטו בו בסנדלו והרגו. ת"ש: *מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנה. אמר רמי בר חמא כגון שעקץ תאנה בשבת דעלה קא מיקטיל, והא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו: אלא אמר רמי בר חמא כגון ששפדו ביירוה של תאנה. ת"ש: אמר להן תאנה זו עוקציה דקין עוקציה גסין תאנים שחורות תאנים לבנות. אלא אמר רב יוסף מבן זכאי לותיב איניש שאני בן זכאי דבדיקות כחקירות משוי ליה. מאן בן זכאי אילימא רבי יוחנן בן זכאי, מי הוה בסנהדרי והתניא *כל שנותיו של רבי יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה ארבעים שנה עסק בפרקמטיא מ' שנה למד ארבעים שנה לימד ותניא *ארבעים שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרי וישבה לה בחנות, ואמר ר' יצחק בר אבודימי לומר שלא דנו דיני קנסות ס"ד אלא שלא דנו דיני נפשות ותנן *משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי: אלא בן זכאי בעלמא הכי נמי מסתברא דאי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי קרי ליה ר', בן זכאי. והתניא מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ומסתבר להו טעמיה וקבעוה

תוספות

תניהו ענין למלקות. ובגז"ש דרשע רשע ליכא למילף (כדלעיל דף י.) כיון דרשע בעדים זוממין כתיב ועדים זוממין גופייהו לא בעי התראה*: ואי כתיב כי יזיד. תימה דהתראה בעיר הנדחת ג) מנ"ל דמהני לא אתיא שכן ממונן פלט ולעיל [דף מ:] משמע דבעינן התראה:

אבל סקילה דחמורה אימא לא. בכולה שמעתין הכא ולעיל לא ילפי חייבי מיתות מהדדי ותימה מנא לן דנסקלין ונשרפין פטורים מן התשלומין דלא יהיה אסון ברוצח כתיב (שמות כא):

באשה חבירה. ולא בעי ר' יוסי שיתיר עצמו למיתה א) נמי חבר כאילו התיר עצמו:

לאוסרה על בועלה שני באנו. הוה מצי למימר דאיירי שזינתה ולא ידעי מי הוא: אי נמי שזינתה מקרוביה. וא"ת אכתי מצי אמרי לפוסלה בעדות באנו דבא על הערוה(ג) פסול לעדות וי"ל דא"כ הא"ל פלוני בא על נערה המאורסה כמאן

[פי' תוס' לעיל מ: ד"ה עדי הכא וכתוס' לקמן פו: ד"ה ענבי]

[פי' כעין איזמל ויש אומרים כעין גרזן ערוך ערך ארזן]

רש"י

ענין. להתראה מלקות דשייך באחותו: וכי יזיד. מנא ידעינן אלא שהתרו בו ועדיין הוא מזיד ל"ש ואם הזיד לא נאמר אלא "וכי יזיד" משמע-תמיד הוא בזדון, זה עיקר: המוצאים אותו מקושש. שקושש עצים לא נאמר אלא "מקושש" לאחר שהתרוהו ומלאוהו היה מקושש ומה טעם תלוי בכך אלא שהתרו בו ועדיין היה מקושש: על עסקי דיבור. התראה: הוה אמינא. אחותו דאינה מיתה אלא מלקות הוא דבעינן התראה אבל חייבי מיתות דחמירי אימא לא ליבעי: ותרתי בנסקלין למה לי. מקושש ונערה המאורסה בסקילה: לר' שמעון. דאמר שריפה חמורה ולא אתו נשרפין מנסקלין בהתראה משום דאי אמר בנסקלין, שכן קלין, כתב קרא אחרינא לאתויי נשרפין כאם אינו ענין: וליתו הנך. מלקות וסייף: המת. משמע כבר הוא כמת קודם שבא לבית דין שחייב עצמו מיתה בפיו: עדי נערה המאורסה כו'. לקמיה פריך מאי שנא נערה המאורסה דנקט: לאוסרה על בעלה באנו. ולא להורגה: היכי מיקטלא. וכיון דאיהי לא מיקטלא פשיטא דאינהו לא מיקטלי "כאשר זמם" כתיב (דברים יט): באשה חבירה. דאיהי מיקטלא אם לא הוזמו אינו ואינהו לא מיקטלי דיכולין לומר כשבאנו לבית דין לא לחייבה מיתה נתכוונו אבל אי אמרו התריע אין התראה אלא להמית והוו לא מצי למימר לא להורגה באנו: לא שמה עדות. הואיל ואי אפשר לקיים בו ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר וגו' (שם): אלא באשה חבירה. דקיימא לן לר' יוסי בר יהודה דמיקטלא בלא התראה היכי משכחת לה הא כיון דאינהו לא מיקטלי משום דיכולין לומר לאוסרה באנו איהי נמי לא מיקטלא: כשזינתה וחזרה וזינתה. דהנך עדי זנות שני אין יכולין לומר לאוסרה באנו שהרי כבר נאסרה מעדות ראשון ולא באו אלא להורגה: ופרכינן והא יכולין לומר לאוסרה על בועלה שני באנו. דקיימא לן במסכת סוטה (דף כו:) מגעמאה ונטמאה שתי פעמים כשם שאסורה לבעלה כך אסורה לבועל: שזינתה מבועל ראשון. וכבר נאסרה עליו: אי נמי שזינתה מקרובים. שהיא אסורה להם משום ערוה: אפילו הא דלא יתבא תותיה. ואיכא למימר דלא אסקו אדעתייהו לאוסרה עליו שהרי לא היו רואים אותה יושבת תחתיו אפילו הכי יכולין לומר: באריזן. **יושרמ"ה בלע"ז: אין זה נכון. ועדותן בטלה והוא והם פטורים מיד: הרי זה נכון. דלא שייכי בדיקות להכחיש אלא בגופה של עדות: כסודר שחנקו בו. שהעידו שחנק את חבירו בסודרו ועל הסודר היו נבדקין שחור היה או לבן היה: שעקץ. דקץ ותחכה מעוקצה: תאנה. הפרי קרי תאנה: ששפדו. לשון שפוד: תאנים שחורות תאנים לבנות. דעל כרחך בתאנים עצמן אי אפשר להרוג: כחקירות משוי ליה. לבדוק בכל אשר יוכל כדי להכחיש וכי היכי דבחקירות מתכחשי בדבר אחר זה אומר במקום פלוני וזה אומר במקום פלוני דהיינו "דבר אחר" דהמקום לא הרגו הכי נמי בדיקות: מי הוה בסנהדרין. בשעה שהיו דנין דיני נפשות: ארבעים שנה. ראשונים עסק בפרקמטיא אמצעיים למד אחרונים לימד ונעשה דיין ומורה הוראות: בחנות. מקום היה בירושלים וכן שמו: דיני קנסות סלקא דעתך. וכי לשכת הגזית גורמת לדיני קנסות: אלא דיני נפשות. שאין דיני נפשות בכל מקום אלא בעוד שסנהדרי טוהגת בלשכת הגזית שנאמר (דברים יז) וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וכיון דחזו דנפישי רוצחים ולא היו מספיקין לדון עמדו וגלו משם: ותנן משחרב בית המקדש וכו'. וכיון דרבן יוחנן בן זכאי היה קיים אחר חורבן נמצא דארבעים שנותיו האחרונים לא דנו נפשות דהא ארבעים קודם חורבן בטלו: ואמר מילתא. לפני הדיינין רבותיו ואיסתבר להו טעמיה וקבעוה

הגהות הב"ח

(א) גמ' והא אתרו בה כו' ר"ל שהעדים אומרים שהתרו בה דהא לפי אמת בכל שקר: (ב) תוס' ד"ה אי נמי וכו' דבא על הערוה. נ"ב עיין פרק זה בורר דף כו ע"ב בד"ה מחשד על העריות:

גליון הש"ס

גמ' ר"ל מי הוה בסנהדרין. עי' לעיל דף לו ע"ב תוס' ד"ה מיום:

רבינו חננאל

וכי יזיד איש על רעהו ילפינן מינה התראה בנהרגין כלומר התרו בו ועדיין מזיד הוא ובנסקלין ממקושש עצים בשבת ותוב בארוסה מדכתיב על דבר אשר ענה על עסקי דבור וצריכי כולה פשוטה היא: מנא לן דבעינן עד שיתיר עצמו למיתה דייק רבא מדכתיב יומת המת ש"מ מדאוסיף קרא המת בעינן עד שיתיר עצמו למיתה. א"ר עדי נערה המאורשה שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכולין לומר לא באנו להעיד עליה שתיהרג אלא להגיד שזנתה ואסורה היא על בעלה ואקשינן היאך יכולין לומר כי לאוסרה על בעלה באנו והנה הן העידו שהתרו בה למיתה. ופרקינן בשלא התרו בה מפני שהיא חבירה. וכר' יוסי בר' יהודה דתני חבר אינו צריך התראה שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד כלומר שלא יאמר התורה לא הייתי יודע כי התורה נהרגת אלו ידעתי לא הייתי הורגו והחבר אינו יכול לומר לא הייתי יודע וכיון

העדים לרדות ולומר לאיסרה על בעלה באנו נמצאת עדותן מתחלה עדות שאי אתה יכול להזימה שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות ומאחר שיכולין לרדות כענין הזה ויש לומר שלא העידו להריגה גם וזממין אינן נהרגין גם היא אינה נהרגת בעדות זו שאינו מתקיים בענין הזה הריגה בזוממין ואליבא דר' יוסי אשה חבירה כיון שיכולין העדים לרדות כענין הזה היא שנהרגת היכי משכחת לה. ופרשינן עליה כי זנתה הנה נאסרת בעדות זו גבעל ולבועל דקי"ל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל עוד העידו עליה הם הם העדים הראשונים שזינתה פעם שניה מן הבועל הראשון וכיון שעדותן הראשונה על שתיהן עדותם השניה אינן יכולין לרדות ולומר לאוסרה באנו לא לבעל ולא לבועל לפיכך היא נהרגת שהיא חבירה והן נהרגין שאינן יכולין לומר לאוסרה באנו שכבר אסורה היא מעדותן הראשונה. אי נמי כשהעידו שזינתה עם אביה או עם חמיה וכיוצא בהן מן הקרובין: כל המרבה בבדיקות משובח: אמר רב חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באריזן הרגו אין זה נכון. כלומר עדותן. פי' אריזן כגון אזמל. וי"א כמין גרזן הוא. אבל א' אומר כליו לבנים וא' אומר כליו שחורים עדותן קיימת והוא דלא אמרי ברי (לכם*). והני מילי בכלי מלבוש אבל בכלים שהרגו בהן כגון סודר שחנקו בו שזה אומר שחור וזה אומר לבן וכן בסנדל שבעטו בו והרגו זה אומר לבן היה וזה אומר שחור היה עדותן בטילה. שזה כמו סייף ואריזן הוא. ת"ש מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים ואמר רמי בר חמא ששפדו שפוד מלשון שפוד. ופירוש ברזיה בייתור של תאנה זו שהוא כגון סייף ואריזן. פי' סרבלא צריפא. פלית לבן נקי ברמתרתמינן ותרבי לך בורית ותפצי צריפא. איני והתניא אמר להן תאנה זו מים או עוקציה דקין תאניה לבנים או שחורים. ודחי רב יוסף ואמר וכי מבן זכאי פליגא אדרב חסדא ואסיק' כל

*) נראה דצ"ל ברי לנו

הגהות מהר"ב רנשבורג א] גמ' והא יכולין לומר לאוסרה כו'. נ"ב עי' משנה למלך פ"ב מה' סוטה הל' י"ב בד"ה שם מפי כשמועה כו' ובספר חכמת אות יוסף כאן. ב] תוס' ד"ה ואי כתיב כי יזיד תימה דהתראה בעיר הנדחת וכו'. נ"ב עיין לקמן קיא ע"ב וככר השיג עליהם מזה כזית רענן פ' שלח לך יעו"ש דף סב ע"א במה שציין לילקוט דף רכח ע"ב ופ' תבנית היי.

בא א מיי' פ"ב מהל' עדות הלכה ג סמג עשין קט :

בב ב מיי' שם הל"ד :

בג ג ד מיי' פ"י מהל' ברכות הלכה יז סמג עשין כז טור שו"ע או"ח סימן תכו סעיף ב [וברב אלפס עוד בברכות פ"ד דף כד.] :

וקבעוה בשמיה: כי הוה למד, בן זכאי הוה קרי ליה - כתלמיד היושב לפני רבו, כי הוה לימד הוה קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי, כי קרי ליה בן זכאי על שם דמעיקרא וכי קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי על שם דהשתא: (א)(מעשה ובדק כו') מה בין חקירות כו': מאי אפילו שנים אומרים - פשיטא, כי אמר אחד איני יודע עדותן קיימת כי אמרי בי תרי נמי עדותן קיימת? א"ר ששת ארישא קאי והכי קאמר בחקירות אפילו שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן בטילה. כמאן? כר"ע דמקיש שלשה לשנים, אמר רבא והא עדותן קיימת קתני! אלא אמר רבא ה"ק אפילו בחקירות שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת. כמאן? דלא כר"ע. רב כהנא ורב ספרא תנו סנהדרין בי רבה פגע בהו רמי בר חמא אמר להו מאי אמריתו בה בסנהדרין דבי רבה, אמרי ליה ומאי אמרינן בה בסנהדרין גרידתא ומאי קשיא לך? א"ל מהא דקתני מה בין חקירות לבדיקות חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטילה, בדיקות אמר אחד איני יודע ואפי' שנים אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת, מכדי אידי ואידי דאורייתא היא מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות? א"ל הכי השתא: בחקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, בדיקות אמר אחד מהן איני יודע עדותן קיימת - עדות שאתה יכול להזימה הוא, אמר להו אי הכי אמריתו בה, טובא אמריתו בה, אמרי ליה מטיבותיה דמר אמרינן בה טובא מנויזותיה דמר לא אמרינן בה ולא חדא: אחד אומר כו': עד כמה? א"ר אחא בר חנינא אמר ר' אסי אמר רבי יוחנן עד רובו של חודש. אמר רבא אף אנן נמי תנינא אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' עדותן בטילה ואמאי נימא שזה יודע בשני עיבורין וזה אינו יודע בשני עיבורין, אלא לאו משום דברובה ידע, לעולם אימא לך ברובה נמי לא ידע ובשיפורא ידע בחד שיפורא אמרי(ב) דטעי בתרי שיפורא לא אמרי דטעי. וא"ר אחא בר חנינא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן עד כמה מברכין על החדש? עד שתתמלא פגימתה. וכמה? אמר רבי יעקב בר אידי אמר רב יהודה עד שבעה נהרדעי אמרי עד ששה עשר

ותרווייהו

רש"י

וקבעוה בשמיה. והאי דקרי ליה בחדא מתני' בן זכאי ובחדא רבן יוחנן בן זכאי לא תיקשי מאן דקרי ליה 'בן זכאי' על שם ההיא שעתא דאמרה להא מילתא ומאן דקרי ליה 'רבן' על שם סופיה קרי ליה: **פשיטא.** כיון דאמר אחד איני יודע אשמעינן תנא דעדותן קיימת: **כי אמרי תרוייהו נמי קיימת היא.** דאילו אמר האחד (אני) יודע מאי רבותיה כיון דאמר חבירו איני יודע זה לא מעלה ולא מוריד: **וא' אומר כו'.** שהיו שלשה: **ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים.** במסכת מכות (ד' ה:) מה שנים (ג) אין זוממין עד שיזומו שניהם אף שלשתן עד שיזומו שלשתן וזה אי אפשר להזימן ואע"ג דלר"ש קאמר לה להא מילתא התם דאיהו ר' עקיבא מקשינהו להכי מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו' מיהו ר"ע אית ליה נמי דר"ש ומוסיף איהו: **(רבא) אמר.** הא דקתני 'אפי' לאו ארבותא דבדיקות קאי אלא ארבותא דחקירות קאי והכי קאמר מה בין חקירות לבדיקות - חקירות היכא דליכא אלא תרי סהדי ואמר א' 'איני יודע' עדותן בטלה בדיקות אמר אחד 'איני יודע' עדותן קיימת והוא הדין לשניהם דהוה ליה עדות המוזמת בחקירות, ואפי' בחקירות משכחת לה דאמר אחד איני יודע עדותן קיימת והיכי דמי כגון דאיכא תלתא דאפשר לעדות שתתקיים בשנים ומשום שלישי לא מיפסלי הנך ודלא כר"ע: **בסנהדרין דבי רבה.** כלומר מה חידוש אתם אומרים בסנהדרין בבית אדם גדול כגון רבה יש לכם לחדש בה הלכה: **ומאי אמרינן בסנהדרין גרידתא.** מה יש לנו לומר אילו לא היינו למידים מפי חכם כל כך היכא יש להקשות בה ומאי קשיא לך: **הא דאורייתא.** ודרשת וחקרת והא דאורייתא כדתני לעיל 'נכון' שיהא נכון אחד אומר כליו שחורים כו' דהיינו בדיקות 'נכון' שיהא דבריהם מכוונים: **שאי אתה יכול להזימן.** בכולהו שבע חקירות הזמה כתיבי אבל בדיקות אפי' אומרים כולן 'אין אנו יודעין' עדות שאתה יכול להזימה היא שהזמה אינה תלויה בכך אלא הכחשה דמאי שייך 'עמנו הייתם' גבי בדיקות: **טובא אמריתו בה.** הרבה יש לכם טעמים בה: **מטיבותיה דמר אמרי' בה טובא.** מחמת שאתה טוב ועניו ומודה לנו אנו אומרים בה הרבה: **מנויזותיה דמר.** אם היית רוצה להתרים בנו ולהקשות לא היינו יודעים נגדך כלום נויזות לשון המדבר בקושי ובחוזקה (ד) לשון נוהא דאריה (פסחים דף קיב:) אשגרוני"ר: **עד כמה.** יכנסו בתוך החדש דאם יש ביניהם יום אחד נימא דטעו בעיבור החדש: **עד רובו של חדש.** אבל מכאן ואילך כגון אחד אומר בעשרים ואחד אומר בעשרים ואחד לא תלינן בעיבור החדש דכבר שמע בימים הללו שהיה חדש מעובר: **שזה יודע בב' עיבורים.** שהיו שני חדשים מעוברים או ביחד או בדילוג וזה מכאן לכאן חסירין: **אלא משום.** דאמרי ברובא ידע ברוב ימים שעברו כבר שמע מה היה: **שיפורא.** שופר היו תוקעין בקידוש החדש ביום שהוא מתחיל הן מלא הן חסר וזה לא שמע את השופר: **עד כמה מברכין.** אם לא בירך היום יברך למחר: **על החדש.** על הלבנה בהתחדשה: **עד שתתמלא פגימתה.** אבל בתר הכי לא שייך למימר 'מחדש חדשים' שהרי כבר טשת היא:

תוספות

כמאן כר' עקיבא דמקיש שלשה לשנים. פ"ה ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים במסכת מכות (דף ה:) מה שנים אין נהרגין עד שיזומו שניהם אף שלשה עד שיזומו כו' וזה אי אפשר להזימן ואע"פ דר"ש קאמר להך מילתא התם דאיהו ר' עקיבא מקשינהו להכי מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומיהו אית ליה נמי דר"ש ומוסיף הוא וקשה לפי' דה"ל למינקט הכא דר"ש היא דאמר הכי בהדיא ועוד דבתר הכי קאמר דלא כר"ע אלא כמאן ויש לפרש דהא דקאמר עד שיזומו שלשתן היינו כשטוע עדותן אבל אמר איני יודע כנמצא אחד מהם קרוב או פסול דמי דלרבי שמעון תתקיים העדות בשאר ולר"ע עדותן בטלה והיינו דקאמר כר"ע והשתא ניחא דקאמר בתריה דלא כר' עקיבא אלא כר"ש :

***שזה יודע בעיבורו של חדש.** קשה ומה אלו דייקין בהכי סהדי דתרווייהו ידעי בעיבורו של חדש והויא עדות מוכחשת ולכן ניקום וכימא דהכי קאמר וניקטליה מספיקא דכה"ג פרכינן בפ"ק דפסחים (דף יב: ושם) לאביי דאמר לדברי ר' יהודה אדם טועה חצי שעה וי"ל דשפיר דייקינן כיון דשיילינן באיזה יום ומכוונים ליום אחד ש"מ זה ידע בעיבורו של חודש וזה לא ידע ואם תאמר היכי דייק מהכא בריש בן סורר (לקמן דף סט.) דבדיני נפשות אזלינן בתר רובא דאינשי טעו בעיבורא דירחא שאני הכא דכוונו שניהם ליום אחד וי"ל דאם איתא דלא אזלינן בתר רובא ה"ל כחוזר ומגיד במאי דקאמרי אחר כך דהרי כבר הוכחשו מידי דהוה אאחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה דאפי' כוונו ליום אחד עדותן בטלה ולא אמר חד טעה בשני עיבורי משום דבשני עיבורי לא טעו אינשי כדאמר בגמ' : [עיין לעיל במשנה ס.]

***אחד אומר בשתי שעות.** תימה אמאי (ה) קיימת אינו דייקינן בהני סהדי דהאי דאמר שתי שעות בתחלת ב' דהוה ליה קודם הנץ החמה *ועדותן בטלה דהא תחלת ב' קודם הנץ החמה כדמוכח בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף צג:) דמעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין והם שמינית היום דהיינו שעה ומחצה וי"ל דודאי כי(ו) דייקינן בהכן לא טעו אינשי אבל הכי לא דקדקו אלא בשעות ואין בני אדם בקיאים בשעות וסבורין שהשניה מתחלת אחר הנץ החמה : [ג"י עיין לעיל במשנה]

***אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה'.** הקשה ריב"א לרבא דאמר בפ"ק דפסחים (דף יב: ושם) אדם טועה שתי שעות חסר משהו אמאי עדותם בטלה נשייליה דילמא האי דקאמר ג' סוף ג' והאי דקאמר חמשה תחלת חמשה וי"ל דלבטל עדות בדקינן להו משום דכתיב (במדבר לה) והצילו העדה ולא לקיים עדותן ואת"ה מ"מ נימא עובדא כי הוה ברביעית הוה וי"ל דקסבר רבא דאין לתלות טעות בשניהם : [ג"י עיין שם]

פועלי

הגהות הב"ח

(א) גמ' על שם דהשתא מה בין כו' ותיבות מעשה ובדק כו' נמחק: (ב) שם אמרי' דטעי בתרי שיפורא לא אמרינן דטעי: (ג) רש"י ד"ה ר"ע וכו' שנים אין נעשין זוממין וכו' ומוסיף היינו הס"ד ואח"כ מה"ד אלא אמר רבא הכא: (ד) ד"ה מנויזותיה וכו' לשון נוהא כ"כ פסחים דקי"ב ושכח דמית: (ה) תוס' ד"ה אחד וכו' לאמתי עדותן קיימת: (ו) בא"ד דודאי כי דייקי בהכן:

גי' רש"ל אני

[לקמן עח: ב"ק עה:]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ור"ע ומוסיף היינו וכו' עיין לעיל דף ט ע"א תוספות ד"ה לא :

רבינו חננאל

כל שנותיו של רבן יוחנן בן זכאי ק"כ מ' שנה עסק בפרגמטיא ומ' שנה למד ומ' שנה לימד ומ' שנה שהיה למד אמר שמועה זו דבדיקי' עוקצי תאנים ואסתבר לרביה וקבעה בשמיה ואי אפשר לומר כי במ' שנה שהיה מלמד אמרה . דתניא מ' שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרין וישבה בחנות ולא דנו דיני נפשות ואשכחנן ריב"ז התקין אחר חורבן הבית : **חקירות** אמר א' איני יודע עדותן בטלה . בדיקות אמר א' איני יודע ואפילו ב' אומרין אין אנו יודעים עדותן קיימת ואקשי' מאי אפילו ב' אומרים ומשני רבא הכי קתני אפילו בחקירות ב' אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת ודלא כר' עקיבא דמקיש ג' לב' מה ב' נמצא אחד מהן קרוב כו' . ואמרינן מכדי חקירות והבדיקות תרוייהו מדאורייתא נינהו מאי שנא חקירות מבדיקות ושנינן חקירות אמר א' איני יודע הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה דגופא של הזמה הכי היא אומרין להן היאך אתם מעידין שפלוני הרג את פלוני ביום פלוני במקום פלוני (ואתם) [והלא אתם] הייתם עמנו במקום אחד רחוק באותו היום הרי אלו זוממין כענין הזה דרך הזמה וכיון שאמרו העדים אין אנו יודעין באיזה יום באיזו שעה כו' בטלה תורת הזמה . וקיי"ל דכל עדות שאי אתה יכול להזימה אינה עדות ולפיכך היא בטלה אבל בדיקות שאין בה דרך הזמה אפילו אם אמרו אין אנו יודעין במה הרגו עדותן קיימת : פי' מנזיותיה מנערתו. א' אומר בשנים בחודש ואחד אומר בשלשה בחודש עדותן קיימת ועד כמה אמרו משום ר' יוחנן עד רובו של חודש כגון שזה אומר בי' בחודש וזה אומר בי"א בחודש מוסיף זה על זה יום עדותן קיימת כי יש לומר החודש שיצא היה ל' ונדמה לו שהיה כ"ט יום ולא שמע השופר שתוקעין בר"ח (עד) [ועד] חצי החודש יש לומר שטועה ביום העבור יותר מיכן לא . ולדברי הכל בב' ימים שהן ב' עיבורין והוא אומר*) לא הייתי יודע שאחד מהן חסר א' בתרי שיפורי לא טעו אינשי אלא עדותן בטלה: א"ר יוחנן עד מתי מברכין על החודש עד שתימלא פגימתו וכמה הוא רב יהודה אמר עד שבעה . נהרדעי אמרי עד ט"ז ותרווייהו כר' יוחנן סבירא להו דאמר עד שתימלא פגימתו רב יהודה סבר כיון שנתמתחו שני קצותיו במלואתה כדוגמת יתר של קשת . כדכתיב כוננו חצם על יתר נתמלאת פגימתה קרינן ביה אע"פ שתוך הלבנה לא נתמלאת אלא נראית באמצעה גומא של רקיע . נהרדעי אמרי עד ט"ז ותימלא הלבנה [illegible]

*) אינו מובן ואולי צ"ל לא הייתי יודע שהיו [illegible] ונדמו לו שבשניהן היו חסרין

ומברוייכו כר' יוחנן: במלתיה דר' יוחנן פליגי ועד שנתמלא סבירא להו, מיהו רב יהודה סבר מלוי פגימתה דקאמר ר' יוחנן למהוי כי יתרא דהאי כמו יתר של קשת שהוא כל פגימת הקשת מליאה עד היתר דהיינו חצי העיגול והאי לסוף שבעה הוא ונהרדעי סברי מלוי פגימה דקאמר ר' יוחנן עד דתהוי כי נפיא עגולה במילואתה: וליברך הטוב והמטיב. אדרב יהודה פריך נהי נמי דמשבעה ואילך ליכא למימר "מחדש חדשים", ליבריך מיהא "הטוב והמטיב" שכל שעה הוא מטיב לנו במילואתה תמיד שמוספת להאיר לעולם: אטו כי חסר. מי תקנינן לה רעה לגבן לברוכי דיין האמת דנחשוב את מליאתה טיבותא לברוכי הטוב והמטיב: וניבריך לתרוייהו. דיין האמת בחסרונה וטוב המטיב במילואתה: דהיינו אורחיה. בכל חודש בריאת עולם כמנהגו היא ואין כאן דין פורענות בחסרונה ולא הטבה לנו הסד במילואתה: דיין. אילו לא זכו למצוה אחרת אלא לזו שמקבלין פני שכינה פעם אחת בחדש כדאמרן בג"ש: אמר אביי. הואיל ומקבל פני שכינה הוא, מעומד בעי לברוכי מפני כבוד שכינה שהוא מקבל: תפקידם. מטה שעליהם להתנהג בהילוך תקופותיהם: ששים ושמחים. כדכתיב (תהלים יט) ישיש כגבור: פועלי אמת. הן שאינם משנים את סדרם: וללבנה אמר. הקב"ה שתתחדש בכל חדש: עטרת תפארת. היא זו לעמוסי בטן סימן הוא להם שאף הם שמונים *להם עתידים להתחדש (ג)(בגלותן) כמותה ולפאר יוצרם: מלחמתה של תורה. הוראותיה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה לא כחדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה כי מהיכן יתגלה הסוד אלא בבעל משניות הרבה שאם יצטרך לו טעם בכאן ילמדנו מתוך משנה אחרת או אם יקשה לו דבר על דבר יבין מתוך משניות הרבה שבידו הא מני פלוני היא ששמעוהו במקום אחר אומר כך: לא שנו אלא שעות. דמר סבר טעי איניש הכי ומר סבר לא טעי כולי האי: אבל. הנץ החמה סימן מובהק הוא ואין לטעות בהנץ החמה בתוך שהיא זורחת: ירידה לו. שאם יורידוהו היום לעין כל בושה היא לו: לא ראו. האחד מהלו את טעמן של אלו והרי הן במחלוקתן מהו: וניפטריה מעיקרא. משהוסיפו עד שבעים ואחד ונחלקו למה אנו מאחרים הדבר לדון אלו כנגד אלו מי אית לן לאהדורי בתר חובה: כדי שלא יצאו מבית דין מעורבבים. גנאי לב"ד שיצאו במחלוקת ואין יודעין לגמור את הדין: וליפטריה מבי דינא קמא. למה מוסיפין, משנחלקו הראשונים ידונו אלו כנגד אלו אם רואה א' מאלו את דברי אלו הרי טוב ואם לאו יפטרוהו: קש דינא. זקן דין זה ועמוק וקשה וצריך להמתין בו: איפכא מבעי ליה. בדיני נפשות צריך לעיין יותר: חכם דינא. יפה העמדתנו על בוריו ואין אחד ממנו צריך להפך ולדקדק בו, ואין אומרים כן בדיני נפשות שאף משגמרוהו אם ידקדק האחד וימצא לו זכות מחזירין את הדין: אינו דומה כו'. טוב הוא לו שיהא הוא מבייש עצמו ולא יאמר אחד מחביריו קש דינא ויתבייש מאחרים: אגדול רמיא. ואפי' דברים של שבח הוא אומרן:

הדרן עלך היו בודקין

תורה אור

ותרווייהו כר' יוחנן סבירא להו הא למיהוי כי יתרא הא למיהוי כי נפיא, אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא וליבריך "הטוב והמטיב" אמר ליה אטו כי חסר מי מברכינן "דיין האמת" דלבריך "הטוב והמטיב", וליברכינהו לתרוייהו? כיון דהיינו אורחיה לא מברכינן. וא"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא "החדש הזה" וכתיב התם "זה אלי ואנוהו" תנא דבי רבי ישמעאל אילמלא *(לא) זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש דיים. אמר אביי הלכך נימרינהו מעומד, מרימר ומר זוטרא מכתפי (אהדדי) ומברכי, א"ל רב אחא לרב אשי במערבא מברכי "ברוך מחדש חדשים" אמר ליה האי, נשי דידן נמי מברכי אלא כדרב יהודה דאמר רב יהודה "ברוך [וכו'] אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם, חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם, פועלי אמת שפעולתן אמת וללבנה אמר שתתחדש, עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו ברוך אתה ה' מחדש חדשים"; "כי בתחבולות תעשה לך מלחמה" א"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה, במי שיש בידו חבילות של משנה, קרי רב יוסף אנפשיה "ורב תבואות בכח שור": אחד אומר בשתי שעות כו': *א"ר שימי בר אשי לא שנו אלא שעות אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר לאחר הנץ החמה עדותן בטילה, פשיטא? אלא אחד אומר קודם הנץ ואחד אומר (א)(בתוך) הנץ, הא נמי פשיטא? מהו דתימא הא בגילויא קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא, קמ"ל: ואחר כך מכניסין כו': אותו היום ותו לא והתניא *אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם, ואם אין ממש בדבריו אין יורד כל היום כולו כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו אמר אביי תרגומה אאם אין ממש בדבריו: מצאו לו זכות כו': יין מאי טעמא לא? אמר רבי אחא בר חנינא אמר קרא "ולרוזנים אי שכר" העוסקין ברזו של עולם אל ישתכרו: (*מצאו לו זכות כו'): לא ראו מאי? א"ר אחא פוטרין אותו וכן א"ר יוחנן פוטרין אותו, א"ל רב פפא לאביי וליפטריה מעיקרא? א"ל הכי א"ר יוחנן כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין. איכא דאמרי א"ל רב פפא לאביי ולמה לי יוסיפו, ליפטריה מבי דינא קמא? אמר ליה, ר' יוסי קאי כוותך דתניא ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלשה. ת"ר אומר בדיני ממונות "נזדקן הדין" ואין אומר בדיני נפשות "נזדקן הדין" מאי "נזדקן הדין"? אילימא קש דינא, איפכא מיבעיא ליה. אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא איפוך. רב אשי אמר לעולם לא תיפוך ומאי "נזדקן הדין" *חכם דינא, מיתיבי *"הגדול שבדיינין אומר "נזדקן הדין" אי אמרת בשלמא חכם דינא היינו דאמר גדול, אלא אי אמרת קש דינא, לא סגיא דלא אמר גדול כסופי הוא דקא מיכסיף נפשיה? אין, *אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים. איכא דאמרי אי אמרת בשלמא קש דינא היינו דאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים אלא אי אמרת חכם דינא, גדול אשבוחי משבח נפשיה והכתיב "יהללך זר ולא פיך"? שאני מילתא דבי דינא דאגדול רמיא כדתנן *גמרו את הדבר היו מכניסין אותן, גדול שבדיינין אומר "איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב":

*) [תוספתא פ"ז ע"ש]

הדרן עלך היו בודקין

פועלי אמת. פי' הקונט' שאין משנין את סדרן ואית דגרס פועל אמת והקב"ה קאי שבאמת ובדין *מיעטה והכי קאמר בתר הכי וללבנה אמר שתתחדש: ורב תבואות. משום דיוסף איקרי בכור שור כדכתיב (דברים לג) בכור שורו הדר לו ובעל שמועות הוא בעל חטין כדאמר (הוריות ד' יד:) הכל צריכין למרי חיטיא ואמרינן בשילהי הוריות (שם) דרב יוסף סיני: העוסקים ברזו של עולם. היינו דיני נפשות (ג) אבל לא דיני ממונות והא דאמר (עירובין ד' סד.) שתה רביעית יין אל יורה היינו הוראה דאיסור והיתר: קש דינא. פירוש ואין יכול לעמוד עליו:

הדרן עלך היו בודקין

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"י מהלכות ברכות הלכה יז סמג עשין כז [וברב אלפס שם ברכות פ"ד דכ"ד.]:

כה ב מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן תכו סעיף ב [וברב אלפס שם]:

כו ג מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף א [וברב אלפס שם]:

כז ד מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה ב סמג עשין קט:

כח ה מיי' פ"י מהלכות סנהדרין הלכה ח סמג עשין צז:

כט ו ז מיי' שם פ"ט הלכה ב:

רבינו חננאל

מלשון נפה. והיא עגולה במילואה. ואמרי' וליבריך על הלבנה כשתתמלא הטוב והמטיב ודחינן אטו כשיחסר מברך עלה ברוך דיין האמת אלא כיון דאורחה היא לית בה ברכה. א"ר יוחנן כל המברך על החודש כאלו מקבל פני שכינה. שנאמר החודש הזה לכם וכתיב זה אלי ואנוהו וכי מברכין אין מברכין אלא מעומד. מרימר ומר זוטרא הוו מכתפי להו ומברכי ברכת החודש. בא"י אמ"ה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם פועלי אמת שפעולתם אמת ללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על כבוד מלכותו. בא"י מחדש חדשים: במי אתה מוצא מלחמת התורה במי שבידו חבילות של משנה רב יוסף הוה קרא אנפשיה ורב תבואות בכח שור כדכתיב בכור שורו הדר לו וכיון ששמו יוסף ובידו הברייתות היה אומר אני בכחי מרבה תבואות כתרגו' הכל צריכין למרי חיטיא: גמרא: אחד אומר בב' שעות ואחד אומר בג' שעות עדותן קיימת כו' א' אמר בה' ואחד אמר בז' עדותן בטלה שבחמש חמה במזרח ובז' חמה במערב. ואין אדם טועה בזה. אמר רב שימי בר אשי לא שנו אלא שעות אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר *אחר הנץ החמה עדותן בטלה ואע"ג דאמרי' בגלויא קאי והזהורי בעלמא הוא דחזא: היו מכניסין אותו השני ובודקין אותו מצאו דבריהם מכוונים פותחין בזכות. אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות או א' מן התלמידים אמר יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו. אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין ומושיבין אותו עמהן ולא היה יורד משם כל היום אם אין ממש בדבריו אבל אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם. אפילו אם הוא עצמו הנידון אמר יש לי ללמד זכות לעצמי שומעין לו ובלבד שיהא ממש בדבריו: מתניתין מצאו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין דינו למחר ומזדווגין זוגות וממעטין במאכל כו' ולמה אין שותין יין כל היום שנאמר ולרוזנים אי שכר העוסקים ברזו העולם אל ישתכרו. אם טעו סופרי הדיינין מזכירין אותן אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדין על המנין י"ב מזכין וי"א מחייבין וי"א מזכין וי"ב מחייבין זכאי. י"ב מחייבין וי"א מזכין ואפילו כ"ב מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין כמה מוסיפין שנים שנים עד ע"א. ל"ו מזכין ול"ה מחייבין זכאי. ל"ו מחייבין ול"ה מזכין. דנין אלו כנגד אלו עד שיראה א' מן המחייבין דברי המזכין. לא ראו מאי. א"ר חייא פוטרין שאין הורגין ע"פ א' כדקיימא לן לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה. לרעה ע"פ ב' ומפני מה אין פוטרין אותו מעיקרא אלא מוסיפין כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין כלומר שלא יאמרו מחייב יצא **) מחזירין אולי יזדמן להיות הרוב מזכין ואם לא נזדמן פוטרין אותו. תניא א"ר יוסי כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלשה ומבי דינא קמא פוטרין אותו: ת"ר אומרים בדיני ממונות נזדקן הדין ואין אומרים בד"נ נזדקן הדין. מאי נזדקן הדין קש דינא פי' כחש כמו זקן נדול נשאנו ונתננו בזה הדין כמה ימים עד שנעשה זקן דיי כיון ***)שלא נתברר לנו זכות נתחכרו. אומרים כך בדיני ממונות ואין אומרים כך בדיני נפשות שמאחרין בדיני נפשות הרי זה משובח. פי' חכם דינא נזדקן כלומר נשאנו בו ונתננו בו עד שנתברר כאור כדכתיב בישישים חכמה. ואסיק' מאי נזדקן הדין חכם דינא. הגדול שבדיינים אומר נזדקן הדין. אע"ג דמשבח נפשיה כל מילי עליה רמי: הדרן עלך היו בודקין

*) [סכה בגמ' שלפנינו מסקינן דאפילו אומר בתוך הנץ עדותן בטלה ואולי דגי' אחרת היה לו לרבינו או דמ"ס נפל בדבריו וצ"ע בזה]. **) [אולי צ"ל מחויב יצא וכו']. ***) [לפי' רבינו תמוה דמאי מקשה בגמ' איפכא מיבעיא ליה ואולי דגי' אחרת היה לו בסוגיא וצ"ע].

מסורת השס: [נ"ל תרוסה פי' עגולה כך גיר' התוס' בבכורות מד. ד"ה עיניו] · [פסחים יב:] · [תוספ' פ"ט] · [נ"ל דנין אלו כנגד אלו עד שיראה] · [כלומר כשהן נחלקו] · [תענית טז:] · [לעיל כז.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואחד אומר בהנץ כצ"ל ותיבת בתוך נמחק: (ב) רש"י ד"ה עטרת וכו' להתחדש כגדולתן כמותה ולפאר: (ג) תוס' ד"ה העוסקים וכו' היינו דיני נפשות. נ"ב עיין פירש"י בכנסת סבירא מות במתאולים כמדבר ולכל לשון רזון הוא חסרון והכבוד:

בית הסקילה היתה חוץ לשלש מחנות. היינו בירושלים לחיכת שלש מחנות ובחוץ דיינין שבכל עיר ועיר היתה בית הסקילה חוץ לעזרי כדפי' הקונטרס והיינו משום דכל עיירות המוקפות חומה יש להן דין מחנה ישראל כדתנן בפרק קמא דכלים: **בי** היכי דנה לחמו בית דין רומיס. לחתי דמרחיקין ריחוק מכ"ד בית הסקילה יהיב טעמא כדפ"ה אבל חוץ לכ"ד קרוב קא דריס במתני' הולא לחם המקלל והא דאמר בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף מד. ומה: ומס*) נערה המאורסה שלין לה פחח בית חב ושובר ע"ז בעיר שרובה נכריס שוקלין חומס על פחח בית דין שלחי המס דכתיב שעריך ויהין דנה שלחי אפשר מוקמינן לשמר כ"ד והחי דנה יליף אחר נסקלין מהמס דנכחי שערין דנמחי הוא להו נערה המאורסה ושובר ע"ז שני כתובים הבאים כאחד ושוב הא כתיב הולא כדחנן במתניחין:

ונאמר בפרים הנשרפים. חימה והא בקדשים דבר למעל בהיקש הין חוזר ומלמד בגזרה שוה ואיכא למ"ד בפרק לחזהו מקומן (זבחים דף נ.) דבחר המלמד לחולין הין דמלמד קדש מע"ש דנמד חול והיא נופה חימה בפר העלה מנה לן היין בפר כהן משיח לא גמר הנא מהיקשא דחכן ולמלן דגמר בכולו לחזהו מקומן (ס"ם דף נז.) חימנו ובבר אחר ח"ם דלחגב דגמרינן ההוא מהגה שבכחוב בו בהדיא גמרינן מיניה לחריני:

שכן חם. דמון למהגה דשמוטי חון מאחם קלי כדפ"ה מיהו חע"ג דהיינו ולאי פשמיה דקלי מ"מ אם עמד בחון והכשיר יהו לפניס ושמא לו שמחם בשכין מרובה שחיטחו כשירה כדאמרינן פרק שני דזבחים (דף נב.) וכריש חולין (דף כ:) ואם עמד בפנים והשיבו יהו בחוץ ושמא בחון חייב דנאו בשוחטו חלית מילחא הנא בבהמה, דקדשים דקיימא בחון: **פיגול.** הא דנא נקט טהר ומחא דנא חציב הנא מידי דחייך בהולחא מהגה משיהו קשה דנא מקבול יולא:

משה היכא הוה יתיב. ול"ח כל הני דפריס למה לי ול"נ דנא חימא נילף משחוטי חון לקדשים מקדשים:

נח

נגמר דין. למוכה: **מוליכין פומו לסקלו.** לחיידי דסקילה ריחא דכוכא על סום ונמשך על נד בית הסקילה שיהא קרוב לרדוף אחר הנסקלין ומליל ומברחק מהה שהסוהדין בידו מלא עיניו ובלבד שיוכל לרחותו חס יניף בסוהדין: **אמר אמר.** מכ"ד יש לי ללמד עליו זכות: **סלא.** העומד על הפחח וכוכב הסום היה מכיר בו והוח רק חחר המהיגים ומעמידן עד שיחקרו כ"ד חס יהא טעם בדבריו של זה: **ובלבד שיהא טעמו בדבריו.** לקח רחיה הדומה לזכות ובגמרא פריך מנא ידעי הכי סוקלין חס יש טעם בדבריו ולחא לח חלמידים הס: **גמ'** וכיס **סנהדרין חון לנגמ דין** הוח דבעינן לכל חון לנמלם מחנות: **חון לנמלם ממנות.** בירושלים הוח דשייך למימר דחיכח עזרה=מהגה שכינה ואל הבית=מהגה לויים וכל העיר=מהגה ישרחל ובבחי דיניס שבכל עיר ועיר כמי שי בית הסקילה חון לעירך דומיח בירושלים: **ומפני מ"ם.** מדחנן חון לבית דין: **דלמי נפיק בי דינא.** וקבעי מקום הועד שלהם חון לעיר כגון שהי בירושלים לחת על פחח הר הבית וחת יועב על פחח הר הבית וכן כל אחר עיירות לי קבעי מקומן חון לחומה עבדינן בית הסקילה חון לכ"ד ריחוק מהן: **כי סיכי דלא ליפחוי בית דומיח.** דגהי הדבר לחנן (מכות דף ו.) סנהדרין ההורגת פעם לחת בשבוע נקרחת חבלנית ול' שכן חס יהיה קרוב למקומן חימחי מקום חיבוד נפשות: **אי נמי.** לכך היו מרחיקין בית הסקילה כדי שהא שהות לסקילה בחוכך הדרך וכחוך כך ימלא אחד רהיה של זכות וילילהו ויחזיההו ותיהוי ליה הלנה: **מנא הני מילי.** דבית הסקילה חון לנמלם מחנות: **פרים הנשרפים:** פר שנחלק דבר של ניבור ופר כהן משיח שחינן נאכלין חלא נשרפין דכתיב "והוליח חת כל הפר חל מחון למחנה ונו': **שמין פ"ל.** חין לחו למידים ממנו כלום שהרי כבר נאמר "כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו" ומה בח זה ללמדנו, חלח ליתן לסס מהגה חניה: **וכשפוח סופר של מחון** ומה בח זה ללמדנו, "חל מחון למחנה" חלח לומר לך שחין מחזירין חת הפר הרחשון" של משיח ובהוות כבר נאמר "חל מחון למחנה" חלח לומר לך שחין מחזירין חת השני" של משיח:

נמחנם. כלומר חלכתח הדמן של חפות שעל המזבח החיטון שחין מלמדנו כלום שהרי כבר נאמר בפר כהן המשיח "חל פמך הדמן ישרף" וכחיב בדילהו "חון למחנה" ממילח שמעינן דשפך הדמן=חון למחנה הוח, ולמה נאמר "כלן"? ליתן לכולם מהגה חניה דעל כרחיך כולהו בחד דוכתח עבדי להו: **ולילף.** מקבל "מחון למחנה" לשמוטי חון דהוי חון למחנה חחם כדכתיב (ויקרח יו) ולח פחח חהל מועד לח הביחו: **שכן טועה על פחח מבשיר ומכפר.** סימן הוח שדומה מקבל לפרים נשרפין כשכל חלה ולח לשמוטי חון: **קונאם.** בקבל ופרים נאמר "הולאה" ולח בשחוטי חון, ונאמר בהן "חל מחון למחנה" ובשחוטי חון לח כחיב חלח חבר "שחמ מחון למחנה" החמור בשניהם=בשבר מחנה בכך, "ומחון למחנה" החמור בשמוטי חון חין בהשיהה חלח עבירה=היח ובמקבל ופרים הולחהן כדחמרינן (לקמן דף מג.) במחני' היוה הזה חחה עבור כו' חבל שחוטי חון חינה בפרה חלח חטח: **שכן מדם.** "מחון למחנה" דמקבל בחדם כחיב, וכן החמור "בשחוטי חון" בחדם הוא שיחטו מחון למחנה, "ומחון למחנה" החמור בפרים חפר ולח ולחו בחדם דלח כחיב "ילח" חלח "והוליח חת כל הפר חל מחון למחנה": **טועה.** מקבל=טועה לחפוקי פר דלחו טועה הוח: **בנשפה.** "מחון למחנה" של שניהם שנחמר "זה בשבל פר [זה] שוחט ושומח: ליגמר חטחרינח בנשפה דכחיב "זה בשבל פר" שוחט ושומח: **פיגול.** "מחון למחנה" דשוחט חון=היינו חיוב כרת שמחחייב בשחיטה זו: **פיגול.** "מחון למחנה" החמור בשחוטי חון ומקבל לי לחכה מולה פיגול על יד לוחו חון למחנה, חבל פרים לרחויין להחפגל על יד לוחו חון למחנה שלם שחטו "חוץ לומנו": **מכשיר פדיוה ליה.** למילה "חון למחנה" החמור בשני חלו כך היה לוחבו ולרחויין ללמוד זה מזה ולח "מחון למחנה" דשחוטי חון שהוח בדם ומכלה: **רב אסי אמר.** מהכח נפקח לן בית הסקילה חון לג' מחנות: **משם.** לוי היה ומרוי במהגה לויה ולחמר ליה רחמנח הולח לו': **לפשייה.** לומר שכמו שנלטוו כך עשו:

גמרא סדין. למוכה: **מוליכין פומו לסקלו.** לחיידי דסקילה ריחא דכוכא על מיחום היח מפרש מילי דידה כריחא והדר מפרש שלחר בפירקין דלקמן כסדר: **חון לבית דין.** לרחוק מבית דין קלים: **שנאמר טוהר.** חלמא לחו במקום הועד קמלהו: **וסנהדרין** תורה אור **בידו.** לקמיה מפרש למאי מיבעי:

"נגמר הדין" מוציאין אותו לסוקלו. "בית הסקילה היה חוץ לבית דין. שנאמר "הוצא את המקלל" אחד עומד על פתח בית דין והסנהדרין בידו וסום רחוק ממנו כדי שיהא רואהו – אומר אחד: "יש ללמד עליו זכות" הלה מניף בסנהדרין והסום רץ ומעמידן ואפילו הוא אומר "יש לי ללמד על עצמי זכות" מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים, ובלבד שיש ממש בדבריו: **גמ'** ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה ותו לא והא תניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות? אין – כדקאמרת והא דקתני "הבי נפקא מינה דאי נפיק בי דינא ויתיב חוץ לשלש מחנות עבדינן בית הסקילה חוץ לב"ד – כי היכי דלא מיתחזי ב"ד רוצחין אלא כי היכי דתיהוי ליה הצלה. **מנהני מילי** "הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה" חוץ לג' מחנות, אתה אומר חוץ לג' מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת? נאמר "לאן מחוץ למחנה" ונאמר "בפרים הנשרפין" "חוץ למחנה" מה להלן = חוץ לשלש מחנות אף כאן = חוץ לשלש מחנות והתם מנלן דתנו רבנן "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה" = חוץ לשלש מחנות אתה אומר חוץ לשלש מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת? כשהוא אומר "אל מחוץ למחנה" בפר העדה שאין תל שותרי כבר נאמר "ושרף אותו באשר שרף את הפר הראשון", יתן לו מחנה שניה, וכשהוא אומר "אל מחוץ למחנה" ברישן שאין תל שותרי כבר נאמר "על שפך הדשן ישרף", ליתן לו מחנה שלישית. ולילף "משחוטי חוץ" מה להלן חוץ למחנה אחת? מסתברא מפרים הנשרפין ה"ל למילף שכן "הוצא" "אל מחוץ למחנה" "מכשיר" "ארבה" משחוטי חוץ ה"ל למילף שכן "אדם" "חוטא" בנשמה פיגול? "מכשיר ממכשיר עדיף ליה" בר פפא אמר משה היכא הוה יתיב במחנה לויה ואמר ליה רחמנא "הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה" "ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה" ועשייה בהדיא כתיבא ובני למחנה ישראל "האי" מיבעי ליה לעשייה? עשייה בהדיא כתיבא ובני

נמחנם. כלומר חלכתח הדמן של חפות שעל המזבח החיטון שחין מלמדנו כלום שהרי כבר נאמר בפר כהן המשיח "חל פמך הדמן ישרף" וכחיב בדילהו "חון למחנה" ממילח שמעינן דשפך הדמן=חון למחנה הוח, ולמה נאמר "כלן"? ליתן לכולם מהגה חניה דעל כרחיך כולהו בחד דוכתח עבדי להו: **ולילף.** מקבל "מחון למחנה" לשמוטי חון דהוי חון למחנה חחם כדכתיב (ויקרח יו) ולח פחח חהל מועד לח הביחו: **שכן טועה על פחח מבשיר ומכפר.** סימן הוח שדומה מקבל לפרים נשרפין בכל חלה ולח לשמוטי חון: **קונאם.** בקבל ופרים נאמר "הולאה" ולח בשחוטי חון, ונאמר בהן "חל מחון למחנה" ובשחוטי חון לח כחיב חלח חבר "שחמ מחון למחנה" החמור בשניהם=בשבר מחנה בכך, "ומחון למחנה" החמור בשמוטי חון חין בהשיהה חלח עבירה=היח ובמקבל ופרים הולחהן כדחמרינן (לקמן דף מג.) במחני' היוה הזה חחה עבור כו' חבל שחוטי חון חינה בפרה חלח חטח: **שכן מדם.** "מחון למחנה" דמקבל בחדם כחיב, וכן החמור "בשחוטי חון" בחדם הוא שיחטו מחון למחנה, "ומחון למחנה" החמור בפרים חפר ולח ולחו בחדם דלח כחיב "ילח" חלח "והוליח חת כל הפר חל מחון למחנה": **טועה.** מקבל=טועה לחפוקי פר דלחו טועה הוח: **בנשפה.** "מחון למחנה" של שניהם שנחמר "זה בשבל פר [זה] שוחט ושומח: ליגמר חטחרינח בנשפה דכחיב "זה בשבל פר" שוחט ושומח: **פיגול.** "מחון למחנה" דשוחט חון=היינו חיוב כרת שמחחייב בשחיטה זו: **פיגול.** "מחון למחנה" החמור בשחוטי חון ומקבל לי לחכה מולה פיגול על יד לוחו חון למחנה, חבל פרים לרחויין להחפגל על יד לוחו חון למחנה שלם שחטו "חוץ לומנו": **מכשיר פדיוה ליה.** למילה "חון למחנה" החמור בשני חלו כך היה לוחבו ולרחויין ללמוד זה מזה ולח "מחון למחנה" דשחוטי חון שהוח בדם ומכלה: **רב אסי אמר.** מהכח נפקח לן בית הסקילה חון לג' מחנות: **משם.** לוי היה ומרוי במהגה לויה ולחמר ליה רחמנח הולח לו': **לפשייה.** לומר שכמו שנלטוו כך עשו:

הגהות הב"ח

(ה) בשטמח חון לג' חיכח מכ"ע שנחמר הולח וכו' לחמר לחמר:

גליון השים

נמ' מכשיר מדיוה ליה. ע"ע דף נב ע"ח סוס"ד ד"ה ומכו:

מסורת השים

א ה מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין הלכה ג סמג עשין נמ:

ב ב מיי' שם ופי"ג הלכה ו סמג שם:

[ע"ם שכחנו כדיס על פחח בחוחן חמר]

רבינו חנגאל

פ"ז נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו כו'. ואקשי' וכי בית הסקילה חוץ לב"ד הוה והחניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות ושנינן אי מודעא מילחא ונפק בי דינא חוץ לג' מחנות מרחקינן לבית הסקילה מפי חוץ (למחנות) [לב"ד] כי היכא דלא ליחחזי ב"ד רוצחים ומנא לן דבית הסקילה היה חוץ לג' מחנות דח"ר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וכחיב בפרים הנשרפין אל מחוץ למחנה מה להלן חוץ לג' מחנות דכחיב בפר כהן משיח אל מחוץ למחנה ובפר העדה כחיב אל מחוץ למחנה וכחיב ברשן והוציא את הרשן אל מחוץ למחנה חרי שלש מחנות וליקי מקלל מפרי הנשרפים מה להלן חוץ לג' מחנות אף כאן חוץ לג' מחנות. ואפרי' וליקי מקלל פשוחם חוץ דכחיב ביה אשר ישחם אל מחוץ למחנה ואינו אלא מחוץ למחנה אחת ואפרינן מ ס ת ב ר א פפרים הנשרפין הוה לי' למילף שכן יש בהן הוצא אל מחוץ למחנה כשכשחיב במקלל ובשוחם חוץ אין כחיב בו הוצא ועוד פר כהן משיח מכשירו לעבודה שאין הדמה מקריב לכפר הלא חרא"ר ביום הכפורים חפחחו ואחר כך חפחח העם ומכפר חפחחו ומקבל מיחחו מכפרת כדכחיב ולארון לא יכופר ברם אשר שוקד בה כי אם בדם שוקד ומכשירו וי"א מדכחיב בפר העדה חת ידיהם ובמקבל כחיב ומכפר כל השומעים חת ידיהם הנה זה מכשיר וזה מכשיר והיא המכפיר וכן פר העדה מכפר והיינו מיחת ב"ד מכפרין דדחי אדרבה משחם חין הזה ליה למילף שכן המקבל חדם והשוחם חוץ אדם כמוחו לאשוקי פרים דבהמות נינהו וזה ושמא הוחא וזה הוחא ושמא. וזה נשפחו ניטלח המקבל וזה נשפחו נישלח השחם חוץ שרוא בכרח לאשוקי פרים שבשרם נשרף. אין בהן פיגול. ואפ"ק מכשיר מכשיר עדיף ליה ושאר השמועה

הגהות מהר"ב רנשבורג

(ו) רש"י ד"ה בנשפה וכו' לגל פר שוחם ושומח ע"ל ושומח:

וכני ישראל עשו. בההוא קרא כתיב והכי כלל לא הכל למה לי ויולילו שמע מינה למכיינא: **גמ' מפני**. דדרשא ויולילו דכיים נמי וירגמו ט': **גמ' דפוסו**. ערוס ותע"ג דגבי עוזה כתיב וירגמו אותו ה"מ בלא כסותו חיידי דכתיב אבן לדרשה כתב נמי אותו: במקלל כתיב אבן וכמקושש כתיב אבן: **ופא פאי פנא**. לעיל: **נאמר מאמר**. מגזרה שוה דפרים יליף לה והיכי אתא רב פפא לאיפלוגי עליה דתנא: **ופאי** מאמר. תנא דבריית אין לו נאמר ט' לעמר הא דיליף לה מגזירה שוה לאו דוקא אלא דוקא אלא הכי קאמר לי מי לא הוה נפיק ממשמעותא דקרא אכתי לא הוה תורה אור יכילנא למימר תון למתנה אחתויקא ליה ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה" דמייתינא אנא מתנה מגזירה שוה דפרים, והכתיב אפילו גזירה שוה לא אלא מעתה "וירגמו אותו אבן" מאי עבדי ליה? ההוא מבעי ליה לכדתניא "וירגמו אותו באבן" - "אותו" = "ולא בכסותו" "אבן" = "ישאם מת באבן אחת יצא" ואצטריך למיכתב "אבן" ואיצטריך למיכתב "אבנים" דאי כתב "אבן" הוה אמינא מעיקרא נייתי תרתי, כתב רחמנא "אבן" "והאי תנא נאמר קאמר" אילו לא נאמר קרא הייתי אומר גזירה שוה, עכשיו שנאמר "קרא, גזירה שוה לא צריך" רב אשי אמר משה היכא הוה יתיב במתנה לוייה, ואמר ליה רחמנא "הנצא את המקלל" חוץ למחנה לוייה "אל מחוץ למחנה" חוץ למחנה ישראל, "ויוציאו את המקלל" לעשייה, עשייה בהדיא כתיב בהו "ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה" "ההוא מבעי ליה (ת) (חד) לסמיכה (וחד) ולדחייה, אמרו ליה רבנן לרב אשי לדידך כל הני 'הוציא' דכתיבי בפרים הנשרפים, מאי דרשת בהו? קשיא אחד עומד כו': אמר רב הונא פשיטא לי: "אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו "ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן = משל צבור, מ"ט? דמדידיה לא אמרינן ליה זיל וליתיה ולקטול נפשיה, בעי רב הונא סודר שמניפין בו וסוס שרץ ומעמירן, משל מי הוא: כיון דהצלה דידיה, מדידיה הוא או דילמא כיון דבי דינא מחייבין למעבר בה הצלה, מדידהו, תא שמע הא דאמר ר' חייא בר רב אשי אמר רב חסדא "היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו שנאמר "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש" ותניא נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן לא התנדבו נשים יקרות משל מי? הא ודאי מסתברא משל צבור כיון דכתיב "תנו" - מדידהו. בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת - אמר אחד מן התלמידים "יש לי ללמד עליו זכות" ונשתתק מהו? תנפח רב ששת בידיה נשתתק, אפילו אחד בסוף העולם נמי? התם לא קאמר, הכא, קאמר, מאי? תא שמע דאמר רבי יוסי בר רבינא "אחד מן התלמידים שזיכה זמת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו" זיכה אין לא (נ) זיכה "לא זיכה פשיטא לי, אמר "תיבעי לך: אפילו הוא כו': "ואפילו פעם ראשונה ושניה והתניא "פעם ראשונה ושניה בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו מחזירין אותו, מכאן ואילך: אם יש ממש בדבריו מחזירין אותו, אין ממש בדבריו אין מחזירין אותו" אמר רב פפא תרגומה מפעם שניה ואילך; מנא ידעי? "אמר אביי דתסתיין ליה "וונא דרבנן אי איכא ממש בדבריו אין, אי לא, לא, ולימסר ליה מעיקרא? אגב דבעית, לא מצי אמר כל מאי דאית ליה: מתני' מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יצא ליסקל "וכרוז יוצא לפניו "איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית, ופלוני ופלוני עדיין, כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו": גמ' אמר אביי "יצדיק למימר "ביום פלוני ובשעה פלונית ובמקום פלוני דילמא איכא דידעי ואתו ומזים לדו: וכרוז יוצא לפניו: לפניו? אין מעיקרא לא:

לא נייתי אחריני. והא דכתיב (דברים יז) יד העדים תהיה בו בתחונה וגו' ה"ק דלכני מילי היכא דלותה התבן קיימת אבל חס נתבדה או נפלה ניס ה"ק דלא נייתי אחריני:

פשיטא אחד תבן. הא דלא תניב פחילה שבתרך (לף מה:) דקתני טון נקבריס עמו קלי והתם לא שייך למיתני פחילה שבתרך לתון פיו:

אל

הגהות הב"ח

(א) גמ' ההוא מבעי ליה למיכתב ולדחייה, כ"ל ותיבת תד ומיבת ואתי נמחק: (ב) שם לא זיכה לא זיכה פעמים:

ג א ב מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל"ח סמג עשין קג:

ד ג מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ג סמג עשין צח:

ה ד מיי' שם הלכה כ סמג שם:

ו ה ו מיי' שם הלכה ג:

ז ו מיי' שם פי"ו הל"ג:

ח ח מיי' שם הלכה ד:

ט ט י כ ל מיי' שם פי"ג הל"ח סמג שם:

הצלה משלהן עדיף או דילמא כיון דהצלה דידיה היא מדידיה היא ולא אישטשא: **אבל** קורט של לבונה שהיו משקין את היוצא ליהרג כדי שתטרף דעתו עליו נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות משלהן לא תתנדבו משל מי. תנינא רב רבאי מרובי** מסתברא משל ציבור שנאמר חנו שכר לאובדי* אע"ג יוסי ב"ר חנינא אחד מן התלמידים שזיכה ומת ורואין אותו כאילו הוא חי ועומד במקומו. אפילו אמר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ד' וה' פעמים. ובלבד שיהא ממש בדבריו מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית בן פלוני יוצא ליסקל והכרוז יוצא פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית וכו' אמר אביי יצדיק

*) [גליון תמכר כדבכי רבינו ונ"ל ובני ישראל עשו כאשר צוה ס' תת מכה ג"כ לעכייה ומה לפמיכה כו'] **) עיין בתוספות ב"ב מ"ה ונמוס סכין לתוספת סוכה וכו' ומגמת כי הוא סיס תחד מכנסן סכוכלי תכר סוסף דכריו נגמ':

רבינו חננאל

פשוטה היא רב אשי אמר משה רבינו היכן היה יתיב במחנה לוייה ואמר הוצא את המקלל חוץ למחנה. אל מוקדן לפתנה ישראל ויוציאו את המקלל לעשייה*) חד לסמיכה ותד לדחייה אמרו ליה רבנן הואיל ואתה מוציא כדבריו הוצא לדרשה הני כולהו הוצא דכתיבי בפרים הנשרפין מאי דרשת בהו קשיא ואחד עומד על פתח בית דין והסדרין בידו והסוס דחוק מסנו כדי שיהא רואהו כו' אמר רב הונא פשיטא לי א' אחד אבן הנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו וכן סייף שנהרג בו ופרד שנחנק בו כולן משל צבור אלא סודר שמניפין בו וסוס שרץ בו משל מי כיון שבייר חיבון לעשות לו

אל תוליך לנו. לקמן על גב דכמלוקת התרן היו תורים ותומים: **בזאת** וכותם. הא דלא מרבינן תרמים הרבה כדדרים (לעיל דף כח.) גבי כהנה וכהנה לפי שלא היו כ"כ מלחמות במדבר שטלא לרבות שמעל בתרמים: **מלמד** שלא עגש על הנסתרות עד שעברו את הירדן. כך כתוב ספרים ונקטה הכא לי לגו הגקודה ה"ל דלא נעגש לפילו אחר שעברו דהכי משמע פסקיה דקרא הנסתרות לה' אלהינו ולא לנו ועגש לנבר ות"כ בתמה נקודה לדרוש דמשעברו עגש ולכך גרים בקונטרס מלמד שעגש הקב"ה על הנסתרות משעברו ונקודה דע"ן שבעד פ"ה דלחלן כתמה דלא תימא מעולם המה לנו ולבניו תלא מעתה מתחלת מדה זו ותנהג עד עולם ונקטה דכלאו נקודה דע"ן הייתי יכול לומר כן ל"ל לא נכתוב תלא הנסתרות והגלות לנו ולבניו עד עולם וע"כ מדכתיב לה' אלהינו וכתיב נמי נקודה ים לי לדרוש שכיתב וי"ל לפי שיטתו דע"ן שבעד נקוד כדי לנקד י"ת לותיות כנגד י"ת לותיות שבסה להמסומנין שהנקודה רלויה להיות על הסה למעט מקום דמעתה גם הנסתרות לנו ולבניו תלא שתין דרך לנקוד תת הסה:

אמר ליה ר' נחמיה וכי עגש על הנסתרות

לעולם והלא כבר נאמר עד עולם. תפטורת דנסתרות קתי דעד עולם תגהוג מדה זו דלחזוכת דגלות לת לילמרינן דשוגש הגוהג עתה פסיקתא שיגהוג עד עולם תלא הנקודה למדנך דחזוב דגלות לת נהגה תלא מכתן ואילך ולכך ניקדה י"ת לותיות כמין ל של הסה לומר לך שתה הגלות לסה להייט קודם שעברו תת הירדן עד שלא קיבלו ערבות ור"ת מקיים גירסת הספרים והנסתרות לה' אלהינו לתו הייט פסמיה דקרא דתין לך שוגש כדבר תלא כלומר הנסתרות שתין מכיר בהן תלא הסה והגלות שגיסה לנו ולבניט ליגש עליהם ונקוד על לנו ולבניט למימר שתין גזירת מדה זו שהגת לעולם תלא משיעברו תת הירדן ולא קודם ושם היה נקוד על כל עד לו לת היה נקוד על עד כלל ה"ל דכין נסתרות וכין גלוות כך דיסה לכך ניקד ע"ן שבעד תני התיבה לומר לך תניין לעולם ותניין משעברו ומסתברת

דנסתרות

ארי"ל בל הזובח את יצרו ומודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא דכתיב זובח תודה יכבדנני וארי"ל בזמן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה, שבר עולה בידו, מנחה, שבר מנחה בידו, אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה" ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה": **מתני'** היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומרים לו התודה שבן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב שכן מצינו בעכן בני שים נא כבוד [לה'] אלהי ישראל ותן לו תודה" ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכואת וכזאת ונו' ומנין שכיפר לו ודיוו? שנאמר ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' ביום הזה" ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא, ואם אינו יודע להתוודות אומרים לו אמור- תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי "ר' יהודה אומר אם היה יודע שהוא מזומם אומר- תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי חוץ מעון זה "יאמרו לו א"כ יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו: **גמ'** ת"ר "נא" אין נא אלא לשון בקשה, בשעה שאמר הקב"ה ליהושע "חטא ישראל" אמר לפניו: רבש"ע מי חטא? אמר ליה "וכי דילמור אני, לך הפל גורלות, הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכן, אמר לו: "יהושע, בגורל אתה בא עלי אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור, אלהם אם אני מפיל עליכם גורל, על אחד מכם הוא נופל, אמר לו "בבקשה ממך אל תוציא לעז על הגורלות שעתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל שנאמר "אך בגורל יחלקו את הארץ, תן תודה, אמר רבינא שודדי שודדיה בפיל: כלום נבקש ממך אלא הודאה "תן לו תודה" והיפמר, מיד "ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכואת וכזאת עשיתי" אמר רב אסי אמר רבי חנינא מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים שנים בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר "כואת וכזאת עשיתי" רבי יוחנן אמר משום ר' אלעזר בר' שמעון ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר "אנכי חטאתי וכואת וכזאת עשיתי", ועד השתא מאי מעמא לא אילעוש? א"ר יוחנן משום ר' אלעזר בר' שמעון לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן כתנאי "הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם למה נקוד על לנו ולבנינו? ועל עיין שבעד? מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן דברי ר' יהודה א"ל ר' נחמיה וכי ענש על הנסתרות לעולם והלא כבר נאמר "עד עולם" אלא כשם שלא ענש על הנסתרות כך לא ענש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן אלא עכן

תורה אור

יהושע ז

יא ויאמר יהוה אל יהושע קום לך למה זה אתה נפל על פניך: יב חטא ישראל וגם עברו את בריתי אשר צויתי אתם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם: יג קום קדש את העם ואמרת התקדשו למחר כי כה אמר יהוה אלהי ישראל חרם בתוכך ישראל לא תוכל לקום לפני אויביך עד הסירכם החרם מקרבכם: יד והקרבתם בבקריכם לשבטיכם והיה השבט אשר יקח יהוה יקרב למשפחות והמשפחה אשר יקח יהוה תקרב לבתים והבית אשר יקח יהוה יקרב לגברים: טו והיה הנלכד בחרם ישרף באש הוא וכל אשר לו כי עבר את ברית יהוה וכי עשה נבלה בישראל: טז וישכם יהושע בבקר וגו' ויקרב את עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה: יז ויקרב את משפחת זרחי לגברים ויקח את זבדי ויקרב את ביתו לגברים ויקח עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח: יח ויקרב את ביתו לגברים ויקח עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח למטה יהודה: יט ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני: כ ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכואת וכזאת עשיתי: כא אראה בשלל אדרת שנער אחת ומאתים שקלי כסף ולשון זהב אחד חמשים שקלים משקלו ואחמדם ואקחם והנם טמונים בארץ בתוך אהלי והכסף תחתיו: כב וישלח יהושע מלאכים ויראו אל אהלו והנה טמון באהלו והכסף תחתיו: כג ויקחו אותם מתוך האהל ויבאו אל יהושע ואל כל בני ישראל ויציקו אותם לפני יהוה: כד ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון זהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמרו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו ואת כל ישראל עמו ויעלו אותם עמק עכור: כה ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' ביום הזה ויסקלו אותו כל ישראל באבנים ויקימו עליהם גל אבנים גדול עד היום הזה וישב יהוה מחרון אפו על כן קרא שם המקום ההוא עמק עכור עד היום הזה:

יפו כל מדם . לקמן מתומים יהו תומרים כן לנקוט תת עלמן מן הבריות ויולית לנו על העדים והדיינין: **גמ'** שים גם כבוד. גל' בקקה: **דילמור** . לכול: **תמר נו** . עכן: **יהושע, בגורל תפס כת** . להודגני גלת בעדים: **בבקשה ממך** . הייט דקתמר ליה ת"ל: **שתדיש בתילי**. המתינו בקושר דבריס עד שהודה שבאמת לו "תן לו תודה" **סתור תתין** מבקשין ממט תלת הודאה ולת יהרגוהו: **תני מעתי** . במעל זה: **וכותם וכותם מעיתי** . הרי בלמה: **שנים בימי משה** . "לותה של כעני מלך ערד דכתיב (במדבר כא) וילד ישראל נדר וגו' והחרמתי תת עריהם" תסרתו עליהם בהגאה ליונת כזו שבאה בעיירות תחרות ולת נתפרסמו: **תני תעתם גם תיעטם** . ישראל על מעילתו כי היכי דליעטם השתת: **לפי שלת שגם** . המקום תת נדיקים שבישראל: **על שנסתרות** . שבין עוברי עבירה תלת על העבירות הידועות: **עד שעברו תת הירדן** . ומעתו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים והר עיבל ונעתו ערבים זה בזה כדתמרינן בתסכת סוטה (דף לז:) מיד נעשו זה על זה ותפי' לת ידע זה בעבירות שבין תביכו ובימי עכן בכר עברו תת הירדן: **תלתה שלת שגם על שנסתרות עד שעברו כו'**. גרתה לי בה"ג תלמד שעגש על הנסתרות משעברו ולמתי דגרס נמי שלת עגש עד שעברו היית והכי קתמר מלמד שמה שלת עגש על הנסתרות לת נהג תלת עד שעברו תכל משעברו עגש והכי דרסיגן לקרת "הנסתרות לה' אלהינו" ממעט עליו לבקש עלמן העבירה וליפרע מן העוברים ותין עליט שוגש בדבר: **וסגגלוה לנו**. קולר תלוי בלוותר כולנו, ותי לתן נקודה הוה לתיעת לך היית "המלה" לשוגש, בתקה הגקודה לדרוש לתין מדה זו שוגהגת לפוטרט מן הגסתרות תלת עד שעברו תת הירדן והיה ל נקוד תת הגקודה הוחת על "לה' אלהינו" ללמד שלת עד שוגש הן לה' אלהינו תכל נלו תורת תרעת לנקוד תת הסה, ונקוד על "לנו ולבניט" לומר שתין כתן מקומו ממש תלת למעלה מן הגגלות נמי ניתן לדרוש כך "הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבניט" שתקה תת נעגשים, ומיהו מי הוה כתיב ליה הכי הוה משמע דתקה קודם שעברו תת הירדן נמי, להכי פלגיתו ונקד לומר לכתן ולכתן הוא נדרש ושומר לך דעד השתת בסוף תרבעים שנה שנאמר להם מקרת זה בעברות שוגש לת היו הנסתרות תלת לה' אלהינו תכל מכתן ואילך הם תקה לנו ולבניט ונקודה דע"ן שבעד לתקן בתקה דלת תימת שוגש ועד עולם תלת מעתה מתחלת מדה זו ותנהג עד עולם: **וכי עגש על הנסתרות** . התתיבים לשוגש: **וסרי כבר נאמר עד עולם** . ותי לתו תפטורת דנסתרות קתי לתשמעינן דעד עולם תגהוג מדה זו דלת תימת משעברו תת הירדן ויקבלו עליהם ערבות יעגשו זה על זה למה לי לכתביה לי מקום חוכת דגלות פסיקתא דשוגש הגוהג עכשיו יגהוג לשוגש דלמה יפסוק: **גגש** . הגקודה לימדנך דהתי דכתיב הגגלות לנו ולבניט לתו עד הגה גהגה מדה זו תלת מכתן ואילך דכל נקודה למעט דך לת עגש תת התיבים על שוגשין שבגלוי עד שעברו תת הירדן: **גגש** . לרבי נחמיה כיון דתקה משעברו לת עגש על הנסתרות:

עכן

זובח לה' יעבור . לתתר שהסיתו לתטוות תת זוכתו והורגו ושב בתשובה ומחווה עליו, שני טעין דריש לשני כתוביס: **זבחי אלהים** . לשון רבים משמע: **לא סכזה** . תין דרכך לכזותו: **מתני' כותם וכותם מעיתי** . בגמרת מפרש שמעל בתרמים תתריס: **שתות מוומם** . שהעדים שקרים וכמתשבתם הרעה הרגוהו: **יפו כל מדם** . לקמן התומתים יהו תומרים כן לנקוט תת עלמן מן הבריות ויולית לנו על העדים והדיינין: **גמ'** שים גם כבוד. גל' בקקה: **דילמור** . לכול: **תמר נו** . עכן: **יהושע, בגורל תפס כת** . להודגני גלת בעדים: **בבקשה ממך** . הייט דקתמר ליה ת"ל: **שתדיש בתילי**. המתינו בקושר דבריס עד שהודה שבאמת לו "תן לו תודה" **סתור תתין** מבקשין ממט תלת הודאה ולת יהרגוהו: **תני תעתם גם תיעטם** . ישראל על מעילתו כי היכי דליעטם השתת: **לפי שלת שגם** . המקום תת נדיקים שבישראל: **על שנסתרות** . שבין עוברי עבירה תלת על העבירות הידועות: **עד שעברו תת הירדן** . ומעתו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים והר עיבל ונעתו ערבים זה בזה כדתמרינן בתסכת סוטה (דף לז:) מיד נעשו זה על זה ותפי' לת ידע זה בעבירות שבין תביכו ובימי עכן בכר עברו תת הירדן: **תלתה שלת שגם על שנסתרות עד שעברו כו'**. גרתה לי בה"ג תלמד שעגש על הנסתרות משעברו ולמתי דגרס נמי שלת עגש עד שעברו היית והכי קתמר מלמד שמה שלת עגש על הנסתרות לת נהג תלת עד שעברו תכל משעברו עגש והכי דרסיגן לקרת "הנסתרות לה' אלהינו" ממעט עליו לבקש עלמן העבירה וליפרע מן העוברים ותין עליט שוגש בדבר: **וסגגלוה לנו**. קולר תלוי בלוותר כולנו, ותי לתן נקודה הוה לתיעת לך היית "המלה" לשוגש, בתקה הגקודה לדרוש לתין מדה זו שוגהגת לפוטרט מן הגסתרות תלת עד שעברו תת הירדן והיה ל נקוד תת הגקודה הוחת על "לה' אלהינו" ללמד שלת עד שוגש הן לה' אלהינו תכל נלו תורת תרעת לנקוד תת הסה, ונקוד על "לנו ולבניט" לומר שתין כתן מקומו ממש תלת למעלה מן הגגלות נמי ניתן לדרוש כך "הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבניט" שתקה תת נעגשים, ומיהו מי הוה כתיב ליה הכי הוה משמע דתקה קודם שעברו תת הירדן נמי, להכי פלגיתו ונקד לומר לכתן ולכתן הוא נדרש ושומר לך דעד השתת בסוף תרבעים שנה שנאמר להם מקרת זה בעברות שוגש לת היו הנסתרות תלת לה' אלהינו תכל מכתן ואילך הם תקה לנו ולבניט ונקודה דע"ן שבעד לתקן בתקה דלת תימת שוגש ועד עולם תלת מעתה מתחלת מדה זו ותנהג עד עולם: **וכי עגש על הנסתרות** . התתיבים לשוגש: **וסרי כבר נאמר עד עולם** . ותי לתו תפטורת דנסתרות קתי לתשמעינן דעד עולם תגהוג מדה זו דלת תימת משעברו תת הירדן ויקבלו עליהם ערבות יעגשו זה על זה למה לי לכתביה לי מקום חוכת דגלות פסיקתא דשוגש הגוהג עכשיו יגהוג לשוגש דלמה יפסוק: **גגש** . הגקודה לימדנך דהתי דכתיב הגגלות לנו ולבניט לתו עד הגה גהגה מדה זו תלת מכתן ואילך דכל נקודה למעט דך לת עגש תת התיבים על שוגשין שבגלוי עד שעברו תת הירדן: **גגש** . לרבי נחמיה כיון דתקה משעברו לת עגש על הנסתרות:

עכן

מסורת השי"ם

עכן מ"ט מיענש. ירמיה עליה הלא מן הסתרות היא: **תמא ישראל.** מדלא אמר 'חטא העם' עדיין עם קדושתם עליהם: **מילפי.** תורמיי"ם: **מוסך בשרלה.** משך לה עור לתמוז תמיד עד שנסתרכבה וכיסתה את רגלם הגיד כדי שלא ילחה מהול: **עמיעא.** הא ר'

תורה אור

עכן מאי מעמא איענוש? משום דהוו ידעי ביה אשתו ובניו, חטא ישראל: אמר רבי אבא בר זבדא אע"פ שחטא, ישראל הוא אמר ר' אבא היינו דאמרי אינשי אסא דקאי בי' חילפי, אסא שמיה ואסא קרו ליה וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם ונם גנבו וגם כחשו וגם בכליהם" אמר ר' אילעא משום ר' יהודה בר מספרתא מלמד שעבר עכן על חמשה חומשי תורה שנאמר חמשה גם" ואמר ר' אילעא משום רבי יהודה בר מספרתא עכן במושך בערלתו היה כתיב הכא "וגם עברו את בריתי" וכתיב התם "את בריתי הפר", פשיטא? מהו דתימא במצוה גופיה לא פקר קמ"ל; וכי עשה נבלה בישראל" אר אבא בר זבדא מלמד שבעל עכן נערה המאורסה: כתיב הכא "וכי עשה נבלה" וכתיב התם "כי עשתה נבלה בישראל" פשיטא: מהו דתימא כולי האי לא פקר נפשיה, קמ"ל, רבינא אמר דיניה כנערה המאורסה דבסקילה, אמר ליה ריש גלותא לרב הונא כתיב ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב, ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמרו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו" אם הוא חטא, בניו ובנותיו מה חטאו? אמר ליה וליטעמיך אם היא חטא כל ישראל מה חטאן דכתיב "וכל ישראל עמו" אלא לרדותן ה"נ כדי לרדותן, "וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים" בתרתי? אמר רבינא הראוי לשריפה לשריפה, הראוי לסקילה לסקילה "וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף" רב אמר איצטלא דמילתא ושמואל אמר סרבלא דציפא. "ויציקום לפני ה'" אמר רב נחמן בא וחבטם לפני המקום, אמר לפניו: רבש"ע על אלו תיהרג רובה של סנהדרין דכתיב "ויכו מהם אנשי העי כשלשים ששה איש" ותניא שלשים וששה ממש דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה וכי שלשים ושישה היו והלא לא נאמר אלא בשלשים וששה איש אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין אמר רב נחמן אמר רב מאי דכתיב "תתנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות" תתנונים ידבר רש זה משה ועשיר יענה עזות זה יהושע, מאי מעמא אלילמא משום דכתיב "ויציקום לפני ה'" ואמר רב נחמן בא וחבטן לפני המקום, אטו פנחס לא עביד הכי (*דכתיב) "ויעמד פנחס ויפלל ותעצר המגפה" ואמר ר' אלעזר "ויתפלל" לא נאמר אלא "ויפלל" מלמד שעשה פלילות עם קונו-בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו: רבונו של עולם על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל דכתיב "ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף" ואלא מהכא "למה העברת העביר את העם הזה את הירדן" משה נמי מימר אמר "למה הרעותה לעם הזה" ואלא מהכא "ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן" ויאמר ה' אל יהושע קום לך "רישך ר' שילא" א"ל הקב"ה שלך קשה משלהם אני אמרתי "והיה בעברכם את הירדן תקימו ואתם ריחקתם ס' מיל, בתר דנפק אוקים רב אמורא עליה ודרש "כאשר צוה ה' את משה עברו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה, "א"כ מה ת"ל "קום לך" אתה גרמת להם והיינו דקאמר "היה בעי "ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית לירחו ולמלכה וגו' "ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו' "ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי [ויפול יהושע אל פניו ארצה וישתחו] "הכי עביד הכי והאמר רבי יוחנן "אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא? שאני התם דקאמר ליה "אני שר צבא ה' עתה באתי וגו' "ודילמא משקרי? גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה א"ל

דנסתרות מסעברו ונגלות לעולם אמר ליה רבי נחמיה וכי עכן על הנסתרות והלא כבר נאמר עד עולם ולקי עד עולם מנסתרות ע"כ יש להשוותן דכתיב ועין דקלי מגלות קלי מנסתרות דמסתמא קלי בשוה אם ליתא דקלי מתרוייהו מגלות ולקי קלי מנסתרות כלל שוו היא הסברא דלא מיענשי מחיכיני עלייהו לעולם ולא כתיב נסתרות אלא להקים להו נגלות דכתיב אלא עכן על הנסתרות קודם שעברו שוהו הסברא כך לא עכן על הנגלות ולהכי אתיא היקש ונקודה דלי ולא נקודה ה"א דלהכי היקש דלא מיענשי עונשין רבה אבל שוגג מיענשי לפי שהיה להם למחות קמ"ל נקודה דלא מיענשי כלל ולפי' נקודה דעי"ן לא יסיבב לר' נחמיה:

ואתם ריחקתם שמים מילין. דהר גרזים והר עיבל היו רחוקים שמים מיל מן הירדן כדלעיתא בפרק לולי נלחמין (סוטה דף לו.) וים לתמוה והלא כדין עשה דהא כתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ומה היה יכול לעשות אלא מלך הר גרזים והר עיבל עד שם ובפרק לולי נלחמין* פליגי תנאי דתניא הלא המה בעבר הירדן מעבר הירדן ואילך דברי ר' יהודה פירוש ברחוק מן הירדן היושב בערבה אלו הר גרזים והר עיבל שיושבין כנגד כותים ר"ש אומר הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן דלי מעבר הירדן ואילך והכתיב והיה בעברכם את הירדן וס"ל לר"ש דהר גרזים והר עיבל שבמעון לירדן דכר הכתוב ושמים היו וכילומלמי אמר מה מקיים רבי אליעזר הר גרזים והר עיבל ב' נבשושים עשו וקרלו לאחת הר גרזים ואלחת הר עיבל על דעתיה דר' יהודה שמים מיל הלכו בתוכו היום על דעתיה דר' אליעזר לא זזו ממקומן והשתא ר' שילא דהכא סבר דקלי כר' אליעזר והיה ס ליהושע לעשות כן והוא הלך להר גרזים והר עיבל שבין הכותים ורב דאמר הכא דיהושע שפיר עבד מני סבר כרבי יהודה אי כר' אליעזר:

חיישינן שמא שד הוא. דוקא בשוה ובהרים מקום שאין בני אדם מצויין דשכיחי שם שדים לפי' ביום כדהיתה דפ' בתרא דיבמות (דף קכב. ושם) שעלה להר אבל בעיר לפיכך בלילה לא חיישינן דמי שלו הכי היאך אדם טהון שלוש לחבירו בלילה והיאך אמה מתגרשת בלילה, והא דלא משני הכא דחזו לה בכוחה דכוותה כדמשני (בינמות שם) משום דאין בכוחה ביכרת בלילה:

הא

מלשון חפא ישראל אע"פ שחטא ישראל קרי להו רחמנא. ביני חלאי מין הרס רע כרנרסינן בפרק לולב הגזול. וגם עברו את בריתי וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם. מלמד שעבר על חמשה חומשי תורה. א"ל ריש גלותא לרב הונא עכן חטא בניו ובנותיו מה עשו שלקחן יהושע. א"ל וליטעמיך כל ישראל מה חטאו. אלא לרדותם. כלומר לייסרם כדכתיב וכל ישראל ישמעו וייראו. כתיב וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים חדתי עבר בהו אבר רבינא כגון בגדים וכלי בשריפה בעלי חיים בסקילה. כתיב ויציקום לפני ה' מלמד שהבפן לפני ה' שעבר כל העולמים על זה יפלו רובה של סנהדרין]. אמר רב תהנים ידבר רש זה משה רבינו ועשיר יענה עשות זה יהושע שאמר ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן ואמקנא האי דנפל יהושע קמי המלאך בלילה משום דאמר ליה אני שר צבא ה' עתה באתי. ונמירי לא מפקי שם שמים לבטלה שאילולי כן אסור לאדם לחת שלום לחבירו בלילי שמא שר הוא ותמצא

נוסחא מבוגה
עיקרי בבירור ענין שיעור דבר קטון

נוסחא מבוגה
ע"פ נוסחת הספרי "קוף לך"
נוסחא
מפקין יהושע
ע"פ שר צבא ה'

שבת ל: ע"ש

שמכנין כו למילף

מגילה ג: ע"ש

יומא סו:

יומא ה

יומא ג

דברים ס

יומא יח

שם יז

שם כ

שם ב

שם ק

נמדבר כה

יהושע ו

יומא כ

שם כא

שם כב

שם כג

שם כד

שם כה

שם כו

שם כז

שם כח

שם כט

שם ל

שם לא

שם לב

שם לג

שם לד

שם לה

שם לו

שם לז

שם לח

שם לט

שם מ

שם מא

שם מב

שם מג

שם מד

שם מה

שם מו

שם מז

שם מח

שם מט

שם נ

שם נא

שם נב

שם נג

שם נד

שם נה

שם נו

שם נז

שם נח

שם נט

שם ס

שם סא

שם סב

שם סג

שם סד

שם סה

שם סו

שם סז

שם סח

שם סט

שם ע

שם עא

שם עב

שם עג

שם עד

שם עה

שם עו

שם עז

שם עח

שם עט

שם פ

שם פא

שם פב

שם פג

שם פד

שם פה

שם פו

שם פז

שם פח

שם פט

שם צ

שם צא

שם צב

שם צג

שם צד

שם צה

שם צו

שם צז

שם צח

שם צט

שם ק

אמר לו אפס כיעלפס כו' עמה בחתי' דכתי' מדקאמר ליה עמה בחתי מכלל דמילתא לחריתי ה"ל דמהדר ליה עמה בחתי אמת הוסיף כשהעריב בין הערביים קרי ליה נמי אמת אחין זה אלה נשון ערבים: ובכאין כיעלפס פ"ם. וכיון דכיוס לי אחם יכולין לעסוק בחורה אור הוליחו גם אח אמח המוכח אחריו וקבלו עליהם לוכיס והגיחו האמוח וכרחו והיה אם אלמיד אחד שיאב לו כשיטי קמח

[פי' חוספות עירובין סג: ד"ה מיד ותוס' מגילה ג. ד"ה ואין]

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה ליין שמוגר ומ' נקבר אחמים (ליין) עוש"ע וכ"ב ס"ע כגון:

הגהות הגר"א

[א] שמוסק דכריס כ', ג"ע וספקנים כלל כ' בשלמה: [ב] רש"י ד"ה ספקנים נגרי"ל. ג"ב אינון בן: [ג] ר"ח ד"ה ואי אפשר ד"ה ואי

גליון השי"ס

גמ' שנאם יקדים אדם אחלה לגרה. ועי"ש ביבוא"ל ס"ג דאחנים ואיחא שם עוד אחבאי"ל אם אדם אחלה לא אחלה אלא אם אין לו מה יאכל אפילו פת במלח ואחלחה: * אחבא"ל אוקי"ר ד"ה ג' ד"ה ל' אמר ר' יוחנן

א"ל אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים ועבשיו ביטלתם תלמוד תורה, על איזה מהן באת: א"ל עתה באתי, מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק, ואמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה, *אמר שמואל בר אוניא משמיה דרב גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר עתה באתי. אמר ליה אביי לרב דימי האי קרא במערבא במאי מוקמיתו ליה אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתה בהכלים אותך ריעך, ריבך ריב את ריעך וסוד אחר אל תגל, בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזוקאל לך אמור להם לישראל אביך האמורי ואמך חתית, אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבש"ע אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם ומכלים אותם, ריבך ריב את ריעך, וסוד אחר אל תגל, ומי איח ליה רשותא כולי האי: אין דא"ר יוסי ברבי חנינא שלש שמות יש לו פיסקון אימטמן סיגרון. פיסקון [א] שפוסק דברים כלפי מעלה אימטמן שאומם עונותיהן של ישראל סיגרון ביון שסוגר שגב אינו פותח הישעיך שיעך לא בצר, אר אלעזר לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאילמלא * (לא) הקדים אברהם תפלה לצרה בין ביח אל ובין העי לא נשתייר מרשעי ישראל שריד ופליט ריש לקיש אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה ר' יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה: מנין שביפר לו וידויו וכו': תנו רבנן מנין שביפר לו וידויו שנאמר ויאמר לו יהושע מדוע עכרתנו יעכרך ה' היום הזה, היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא וכתיב ובני זרח זמרי ואיתן והימן ובלכל ודרדע כולם חמשה, מאי כולם חמשה, כולן חמשה הן לעוה"ב כתיב זמרי וכתיב עכן רב ושמואל חד אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו זמרי שעשיה מעשה זמרי וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעיכן עונותיהן של ישראל: אם אינו יודע להתוודות כו' רבי יהודה אומר כו' לנקות עצמן: וינקו עצמן? כדי שלא להוציא לעז על בתי דינין ועל העדים ת"ר מעשה באדם אחד שיצא לידרך אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרת לכל עונותי, ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה לכל עונותי וב"ד וכל ישראל מנוקין, והעדים לא תהא להם מחילה לעולם, ובששמעו חכמים בדבר, אמרו: להחזירו, אי אפשר שכבר נגזרה גזירה, אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים פשיטא, כל כמינה: לא צריכא דקא הדרי בהו מאי הוי **ביון שהנידף שוב אינו חוזר ומנידף? לא צריכא דאע"ג דקא יהבי טעמא למילחייהו*) (כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא): מתני' היה רוחק מבית הסקילה ארבע אמות מפשימין אותו בגדיו: האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי רבי יהודה וחכ"א* האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה: גמ'

[פסחים פ"ם]

[ע"ז כ"ב ע"ב]

[כ"ק קמח.]

[פסחים יח: כ"ב קמח. מכות נ.]

[סוטה כג:]

*) [ג' כצרון כצרך נצ"ע וכהגהות מצפה דכצ"ע הכוח מוכסח מכל כרם כל מלם דכצ"ע לח פירש כלום ומצוח לפרשו על נכון] ועי' ביבוחבלמי פ"ו הלכה ם ושם שמוכסן שם כי מעיין רבים מפרעי כמשפה שכבית רש"י כחן

רבינו חננאל

פשיטותה לו ומסקנא דשמעתא דחלמוד תורה גדול מחקרבת תמידין: פי' רוח פסקונית פלאך הוא כדכתיב שפוח פלאכיו רוחות ואמר ר' יוסי ב"ר חנינא שלש שמות יש לו. פסקון שנחנה לו רשות לפסוק דברים. אסמכן שאומם עונותיהן של ישראל. סגרון כיון שסוגר שב אינו פותח. א"ר אלעזר לעולם יקדים אדם חפלה לצרה שאאמר הימרוך שוחך לא בצר ואי אפשר ידעינן בהאי חסידא דאי לאו חפלחו דאברהם אביהו חפלה [לצרה] בין בית אל ובין חי לא נשחייר משנאיהם של ישראל שריד ופליט: אמר ר' יוחנן [לעולם] יבקש אדם רחמים שיהא הכל מאמצין כוחו שנאמר וכל מאמצי כח וכיון שכיפר לו וידויו שנאמר יעכרך ה' ביום הזה היום הזה אתה עכור ואינך עכור לעוה"ב כו': [נרסינן בירושלמי] שדר הירמא ליסקל ונמצאו ערוי ואממין ר' יוחנן אמר כל הקדים בו זכה דיש לקיש אמר הפקר פשוח וכן עבד הוזמא ליסקל הקדישדו בעלים ונמצאו ערוי ואממין ר' יוחנן אמר זכה לעצמו דיש לקיש אמר יאוש פעות הוא ואם אינו יודע להחזירות אומרים לו חא מיחחי זו כפרה על כל עוחחי כו': [ת"ר] מעשה באחד שיצא לידרך אמר אם יש לי עון זה לא חהא מיחחי כפרה על כל עוונחי ואם אין בי עון זה כו'. ירושלמי אשמעון בן שטח היו ידיו חמוכות. אחת פעם ליקנן ואמחיחו על ברית עידות מכוונת ונעמר דינו מי נמך למיחקשל אמרי ליה מרי שקיען אנן בעי אבוה מחזירה א"ל אבא אם בקשת להיות חשוחה על ידיך עשה אנוסי כאילו עשאה. מעשה בחסיד שהיה מהלך בדרך וראה שני בני אדם נוקקין לכלבא. אסרון אנן ידעינן בהאי חסיד אול ומסחיד עלן ומרן דוד קפיל לן אלא נקדמיה ונסחיד עליה ונעבר דינו לידיה. הוא שאמר דוד וחצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידחי מפרעו של אנדיה ומכלבו של חסיד: ר' יהודה בן פי פלק לעיליחא דבי מדרשא וראה ב' בני אדם נוקקין זה לזה. אמרו לו ר' הב דעחך דאת חד ואנן חרי:

רבינו חננאל

יא ב מייי פ"ג מהלכו' סנהדרין הלכה ה סמג עשין קט טוש"ע חו"מ סימן כח סעיף ח:

יב ג ד מייי פכ"ו מהל' סנהדרין הלכה ה סמג עשין קג:

[מגילה ג. עירובין סג:]

[עירובין שם מגילה שם]

נוסחא

אחנוי ליה לאלחר בחעמק כלפי ה' ביומא דכיפורים שלא יכעוס עליו בכוונה שלא אחבוננו שלא

מקבילות

עירובין סג: (אלחר בחעמק כלפי ה' ביומא דכיפורים שלא יכעוס עליו בכוונה שלא אחבוננו)

נוסחא

מיאורות בעין חס:ה

נוסחא

ו' זיון ע' זין כ"ס ג' [ע' מ"ש רש"י בחלק על דנרי רבינו נסים נקמן חלמוד כריס חוח ועש"ם]

[ע' חוס' ב"ק קיג. ד"ה ואי]

[ע' חוס' ב"ק קיג. ד"ה ואי]

נוסחא

(ירוש' כ"ק פ"ג ה"ו) ירבין - אל חעקר - אל חעמיד

מקבילות

עירובין סג: (אלחר בחעמק כלפי ה' ביומא דכיפורים שלא יכעוס עליו בכוונה שלא אחבוננו)

נוסחא

מיאורות בעין חס:ה

נוסחא

ו' זיון ע' זין כ"ס ג' [ע' מ"ש רש"י בחלק על דנרי רבינו נסים נקמן חלמוד כריס חוח ועש"ם]

[ע' חוס' ב"ק קיג. ד"ה ואי]

נוסחא

(ירוש' כ"ק פ"ג ה"ו) ירבין - אל חעקר - אל חעמיד

[ע' כעורן כערך נעיל וכהגהות מצפה דכצ"ע הכוח מוכסח מכל כרם כל מלם דכצ"ע לח פירש כלום ומצוח לפרשו על נכון] ועי' ביבוחבלמי פ"ו הלכה ם ושם שמוכסן שם כי מעיין רבים מפרעי כמשפה שכבית רש"י כחן

גמרא

גמ' *תנו רבנן האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו ואשה שני פרקים בין מלפניה בין מלאחריה מפני שכולה ערוה דברי ר' יהודה וחכמים אומרים האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה מאי טעמייהו דרבנן? אמר קרא *ורגמו אותו מאי "אותו" אילימא 'אותו ולא אותה' והכתיב והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא מאי "אותו" אותו בלא כסותו הא אותה בכסותה רבי יהודה אומר "אותו" בלא כסותו לא שנא איש ולא שנא אשה, *למימרא דרבנן חיישי להרהורא ורבי יהודה לא חייש להרהורא והא איפכא שמענא להו *דתנן הכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שמגלה את לבה וסותר את שערה רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותרו אמר רבה התם היינו טעמא שמא תצא מב"ד זכאה ויתגרו בה פרחי כהונה הכא *הא מקטלא וכי תימא אתי לאיתגרויי באחרנייתא *אמר רבה גמירי אין יצר הרע שולט אלא במי שעיניו רואות, אמר רבא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא? אלא אמר רבא דרבי יהודה אדר' יהודה לא קשיא כדשנין, דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא אמר קרא ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה, הכא אין לך ייסור גדול מזה, וכ"ת ליעביד בה תרתי *אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה, לימא דרב נחמן תנאי היא? לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן והכא בהא קמיפלגי מר סבר בזיוני דאיניש עדיפא ליה טפי מניחא דגופיה ומר סבר ניחא דגופיה עדיף מבזיוני: מתני' בית *הסקילה היה גובה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו, ואם מת בה יצא, ואם לאו השני נוטל את האבן ונותנו על לבו, אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה: גמ' *תנא וקומה שלו הרי כאן שלש ומי בעינן כולי האי ורמינהו *מה בור שהוא כדי להמית עשרה טפחים אף כל כדי להמית עשרה טפחים אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה אי הכי ליגבהיה טפי משום דמינוול: אחד מן העדים דוחפו: תנו רבנן מניין שבדחייה ת"ל ירה, ומניין שבסקילה ת"ל סקל ומניין שבסקילה ובדחייה ת"ל סקל יסקל או ירה יירה ומניין שאם מת בדחייה יצא? תלמוד לומר או ירה יירה *מניין שאף לדורות כן ת"ל

רש"י

גמ' פרק אחד. כלומר מעט ממנו מלפניו ויש אומרים פרק חתיכת בגד ולשון פרק בתרוייהו ליסני טורנלי"ן: ולא אותה. דאין אשה נסקלת ערומה: ור' יהודה. אמר לך "אותו" לאו למעוטי אשה אתא אלא לאורויי לן דנסקל ערום דמאותו נפקא לן בלא כסותו: לא שנא הוא ולא שנא היא. שהרי אין כאן מיעוט והשוה הכתוב *איש לאשה לכל מיתות שבתורה: לסרסורא. שמא יתנו בה עיניהם ויבואו לידי הרהור דאי לאו האי טעמא נהי דלרבנן לא אצרכה קרא להפשיטה נעביד לה אנן כדי שתמות מהר: בבגדים. של סוטה: נקרעו. כדרך כל הנקרעים: נפרמו. קרע משונה לכאן ולכאן ולחתיכות קטנות: וסותר את שערה. קולעי שערה: ונוסרו כל הנשים. ואם לא היו מקלקלין אותה אין כאן ייסור אם תלא זכאה ולאו מתכוונים לביישה ואפילו היא זכאה שלא נטמאה מכל מקום פרוצה היתה שהרי קינא לה ונסתרה: הכא. האיקטלא אין ייסור גדול מזה וטעמא לאו משום הרהור היא: מיתה יפה. ולא תבזהו: בזיוני דאיניש עדיף ליה. כלומר גדול בעיניו טפי מניחא דגופיה הלכך נוח לה שתיסקל בלבושה ותשהא למות ואע"ג דאיכא צערא דגופא ולא תבזה אותה להפשיטה הלכך זו היא ברירת מיתה יפה: ניחא דגופא עדיף ליה. גדול בעיניו טפי מבזיוני הלכך כשתפשיטנה זו היא יפה לה:

מתני' היה גבוה שתי קומות. ומפילו משם לארץ: הופכו על מתניו. כשהוא מוטל פרקדן הוא מגונה יותר: גמ' תנא וקומה שלו. שהיה מפילו מעומד ולא מיושב: ומי בעינן כולי האי. דבלאו הכי איכא שיעור מיתה: מה בור שהוא כדי לספים. משנה היא בבבא קמא (דף נ:) אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה חייב בנפילת שור וחמור אם כן למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית והיינו עשרה טפחים דסתם בור אינו פחות מעשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית ומאי ניהו עשרה טפחים היו פחותין מכאן ונפל לתוכן שור וחמור ומת פטור אלמא עשרה הוי שיעור להמית: מיתה יפה. שימות מהר: מינוול. אם גבוה יותר מדאי מתפזר גופו ואבריו מתפרקין וכריסו נבקעת: מניין שבדחייה. נידונו הנוגעים בהר סיני ת"ל ירה לא תגע וגו': יירה. לשון השלכה כמו (שמות טו) ירה בים ומשמעות דריש ולא ריבויא: מניין. שסקילת אבנים הוזכרה שם ת"ל סקול דהוא לשון אבנים כדכתיב (דברים כב) וסקלוה (כל) אנשי עירה באבנים: ומניין שבסקילה ובדחייה. אם הולרך לשתיהן כגון שדחפוהו ולא מת: ת"ל כי סקול יסקל או ירה יירה. ריבויא הוא דאי חדא מינייהו דווקא קאמר או הא או הא, ליכתוב כי סקול או ירה' מדכתיב הכי, לרבויי כתבינהו: שאם מת בדחייה יצא. לכך נאמר "או" לחלק: ומניין שאף לדורות. כל חייבי סקילה תהא דחייה שם:

תוספות

הא אותה בכסותה. לאו מקרא דריש דהא ליכא מיעוט להכי דאותו איצטריך למידרש בלא כסותו אלא היינו טעמא כדמפרש משום הרהורא או משום בזיונא: אלא במה שעיניו רואות. והא דאמר סוף פ"ק דמגילה (דף טו:) כל האומר רחב רחב מיד נקרי האמר התם ביודעה ומכירה:

ברור לו מיתה יפה. וי"מ משום דלרעך כמוך לא שייך מחיים דחייך קודמין *וי"מ משום דכתיב ברישיה דקרא לא תקום ולא תטור ולשון נקימה היינו מיתה כדאמרינן לקמן בפ' ארבע מיתות (דף נב:) גבי נקום ינקם כשהוא אומר והבאתי עליכם חרב כו':

ורמינהי מה בור. הא דפריך מבור אדם משום דהתם נמי דרשינן שור ולא אדם:

מה בור שיש בו כדי להמית. בב"ק (דף נ:) פ"ה משום דסתם בור עשרה וקשה לר"ת אדרבה סתם בור יותר מעשרה כדאשכחן ביוסף וירמיה שהושלכו לבור וכדאשכחן בבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים וכאן פירש דסתם בור אינו פחות מי' מיהו קשה דפריך בריש ב"ק (דף ג. ושם) אילימא אב י' ותולדה ט' לא ט' כתיבי ולא עשרה כתיבי ומשני והמת יהיה לו אמר רחמנא וקים להו לרבנן דעשרה מיתה עבדי תשעה ניזקין עבדי מיתה לא עבדי אלמא מהתם ילפינן ומפר"ת דסתם בור הוי יותר מעשרה ותרוייהו צריכי דאי כתב רחמנא והמת יהיה לו ה"א בכל ענין שימות אפילו בפחות מי' כתב רחמנא בור ואי כתב רחמנא בור ה"א בעמוק כ"כ דאי אפשר שלא ימות בו כתב רחמנא והמת יהיה לו בראוי למות בו דהיינו עשרה דקים להו לרבנן דעבדי מיתה והא דפריך התם סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לניזקין אע"ג דט' לא כתיבי כגל סברא הוא כי היכי דעשרה אב למיתה משום דיש בו כדי להמית תשעה נמי אב לניזקין דיש בו כדי להזיק אי נמי משום דכתיב תרי זימני בור כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור (שמות כא) דדריש בירושלמי אחד בור למיתה ואחד בור לניזקין:

מניין שבדחיה. סקילה נאמר תחילה בפסוק ואפילו הכי עבדינן לה לבסוף משום דאשכחן קראי דסמוך סקילה למיתה דכתיב (דברים יז) וסקלתם באבנים ומתו*:

מניין שאף לדורות כו'. אפילו לרב דיליף דורות משעה בריש הקומץ רבה (מנחות דף יט: ושם) איצטריך קרא לרבויי הכא לדורות דה"א סיני שאני והא דאמרינן בפ' טבול יום (זבחים דף קא.) דאמר ליה אהרן למשה שמא לא שמעת שהותרה אנינות אלא בקדשי שעה ולא בקדשי דורות ה"ק שמא כך נאמר לך בפירוש וא"ת למאן דלא יליף בריש הקומץ רבה *(שעה מדורות) האמר בזבחים בפ' קדשי קדשים (דף ס.) מזבח שנפגם אין אוכלים בגינו שירי מנחה שנאמר ואכלוה מצות אצל המזבח וכי אצל המזבח אוכלים אלא בזמן שהוא שלם ולא כשהוא חסר וההוא קרא במילואים כתיב וי"ל התם יליף טפי משום דאשכחן גבי הקרבה לדורות כיוצא בהן דדרשינן התם לעיל מיניה* מזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו עליו פסולין שנאמר וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וכי עליו זובח אלא כשהוא שלם ולא כשהוא פגום:

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ג מהלכות סוטה הלכה יא סמג עשין כד:

יד ב מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה א סמג עשין קא:

[תוספ' פ"ט] סוטה ת.

[ב"מ כב.]

טו ג מיי' פי"ב מהלכות נזקי ממון הלכה י סמג עשין סח טור ש"ע חו"מ סימן תי סעיף ו:

טז ד מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה א סמג עשין קא:

[ופ"ע תוס' פסחים ו: ד"ה אבל כחד]

רבינו חננאל

האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי ר' יהודה וחכ"א אין האשה נסקלת ערומה ואקשי' למימרא מאי דר' יהודה לא חייש להרהורא ורבנן חיישי להרהורא והא בענין סוטה איפכא שמענא להו דתנן וכהן אוחז בבגדי' אם נקרעו נקרעו אם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה כולה ר' יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו כו' ושני רבא התם בענין סוטה חיישי' שמא תצא מב"ד זכאה ויתגרו בה פרחי כהונה כו' שאר השמועה פשוטה היא: [מתני'] בית הסקילה היה גבוה שתי קומות כו' תנא וקומה שלו הרי כאן שלש איני והא תנן בפרק שור שנגח מה בור שהוא כדי להמית עד עשרה טפחים אף כל שהוא כדי להמית עד עשרה טפחים הנה י' טפחים דיי כדי להמית ופירק רב נחמן בעינן להמיתו במהרה כדי שלא יצטער לפיכך מגביהין אותו ג' קומות ואם תאמר אי הכי ליגבהיה טפי חיישינן שמא תיבקע כרסו ויצאו בני מעיו לחוץ ויבוא לידי ניוול. ירושלמי פריקי בין הנסקל לנופל הכי אינו דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת משמיה דר' יאשיה אמרי אינון דחבטין תורא בחיליה אין בו משום ריסוק אברים קומי ר' פינחס חבטי תורא בחייליה אמר לון בחייכון שרוני שרוניה וקם וערק אמר ברוך שבחר בחכמים ובדבריהם שאמרו אילין דחבטין תורא בחייליה אין בו משום ריסוק אברים: ומניין שמצוה סקילה שנאמר סקול יסקל ומניין שמצוה דחייה שנאמר ירה יירה סקול יסקל זו סקילה ירה יירה זו דחייה ומניין שמצוה ב' דחיות ת"ל יירה. ת"ר מניין שאף לדורות כן שנאמר כי סקול יסקל או ירה יירה ואם לאו נוטל האבן ונותנה

משום

יז א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין קז:
יח ג ד מיי' שם הל"ט:
יט ה ו מיי' שם פי"ד הלכה ח:
כ ז מיי' שם פי"ג הל"ז:
כא ח מיי' שם פי"ד הלכה ח:
כב ט מיי' שם ופי"ג שם הלכה ז:
כג י מיי' פ"ה מהלכות רוצח הל"א סמג עשין רכ"ה:
כד כ ל מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קז:
כה מ מיי' שם פכ"ד הל"ז סמג לאוין רת:
כו נ מיי' שם פי"ד הל"י:

משום דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובים הבאים כאחד. ולמאן דאמר מלמדין איכא עיר הנדחת דדרשינן בפ' אלו מגלחות (ב"מ דף לא:) מדכתיב הכה תכה ונסקלין נמי דבפ' ארבע מיתות (לקמן דף נג:) דרשינן מדכתיב מות יומתו דמיהם בם ואו"ת בפרק אלו הנשרפין (לקמן דף עט:) דתנן חייבי מיתות שנתערבו זה בזה ידונו בקלה ואמר בגמרא* שמע מינה מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל והיכי דייק מיניה דשאני התם דמיתתם בכל מיתות שיכול כיון דחייב מיתה וי"ל דדייק מדקתני כל חייבי מיתות אפי' הנך דלא דרשי הכי אי נמי *טרח שאני:

אין לו בהן יד. וכגון שנקטעה משנזקק לטומאה דאי קודם לכן הא אפילו שמואל דבעי קרא כדכתיב מודה בעדים גידמים כדאמר לעיל ויש תימה היכי דייק מהכא דבעי קרא כדכתיב דילמא שאני (*התם) דכתיב תהיה דדרשינן *מיניה לעכב כל מילי:

רבי אליעזר אומר נותן על מקומו. קך מתניתין מיתניא איפכא בפ'ג' מינין (נזיר מו:) בסופו ורבים כיולא בהן בההיא שמעתא גופא פלוגתא דב"ש וב"ה דנזיר ממורט מיתניא איפכא בפ' הוליאו לו (יומא דף סה: ושם) וכן בההיא פירקא (נזיר דף נה:) פלוגתא דאביי ורבא דזג וחרצן איפכא [בפסחים] (דף מח:) ופלוגתא דאביי ורבא בידים שאין מוכיחות בפ' בתרא דנזיר (ד' סב. ושם) איפכא בפ"ק דנדרים (ד' ה:) ופלוגתא דרבה ורב חסדא בפ"ק דבכורות (ד' ג. ושם) דטריפה חיה איפכא בפ"ק דתמורה (ד' יא: ושם)*:

הגהה

תורה אור

ת"ל *סקל יסקל: ואם לאו עד השני נוטל את האבן: נוטל והתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר *אבן היתה שם משוי שני בני אדם, נוטלה ונותנה על לבו, אם מת בה יצא ולטעמיך תיקשי לך היא גופא משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו? אלא דמדלי לה בהדי חבריה ושדי לה איהו כי היכי דתיתי מרזיא: ואם לאו רגימתו כו': והתניא מעולם לא שנה בה אדם מי קאמינא דעביד, דאי מיצריך קאמינא, אמר מר *אבן היתה כו' והתניא *אחת אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו לא צריכא דמתקני ומייתי אחריני חלופייהו. *נקברין עמו והתניא *אין נקברין עמו אמר רב פפא מאי עמו בתפיסתו אמר שמואל נקטעה יד העדים פטור מאי טעמא דבעינא °יד העדים תהיה בו בראשונה וליכא אלא מעתה עדים גידמין דמעיקרא הכי נמי דפסילי? שאני התם דאמר קרא יד העדים שהיתה כבר מותבי *כל מקום שיעידוהו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד פלוני, ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג תרגמא שמואל בהן הן עדיו נמי בעינן קרא כדכתיב *והתניא °מות יומת המכה, רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה מכל מקום שאני התם דאמר קרא מות יומת, ולינמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד *אין מלמדין רוצח הא דאמרן גואל הדם מאי היא דתניא °גואל הדם ימית את הרוצח *מצוה בגואל הדם, ומניין שאם אין לו גואל, שב"ד מעמידין לו גואל שנאמר °בפגעו בו מכל מקום א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי *ומי לא בעינן קרא כדכתיב והתנן *היה אחד מהן גידם או אילם או חיגר או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר °ותפשו בו ולא גידמין °והוציאו אותו ולא חיגרין °ואמרו ולא אילמין °בננו זה ולא סומין, °איננו שומע בקולנו ולא חרשין מאי טעמא לאו משום *דבעינן קרא כדכתיב? לא, שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא תניא *אין לה רחוב אין נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר רחובה דמעיקרא בעינן ומר סבר רחובה דהשתא, נמי בדמעיקרא דמי אבל דכ"ע בעינן קרא כדכתיב תנאי היא *דתנן אין לו בהן יד, בהן רגל, אוזן ימנית, אין לו טהרה עולמית רבי אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא רבי שמעון אומר *נותן על שמאלו ויוצא:

מתני' כל הנסקלין נתלין דברי רבי אליעזר וחכ"א אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ז האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ דברי רבי אליעזר וחכ"א *האיש נתלה ואין האשה נתלית אמר *(להן) רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד: **גמ'** ת"ר °והומת ותלית יכול כל המומתין נתלין? ת"ל °כי קללת אלהים תלוי מה מקלל זה שבסקילה אף כל שבסקילה דברי רבי אליעזר וחכ"א מה מקלל זה שכפר בעיקר אף כל שכפר בעיקר במאי קא מיפלגי רבנן דרשי כללי ופרטי רבי אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי: רבנן דרשי כללי ופרטי והומת ותלית כלל כי קללת פרט, אי הוו מקרבי להדדי אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט *השתא דמרחקי מהדדי אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט *הכא אין מידי אחרינא לא השתא

תלמוד לומר סקול יסקל. לשון עתיד ולא כתב כי סקל סקל או ירה ירה: **ושדי ליה איהו**. חד מינייהו: **דתיתי מרזיא**. מכה גדול דשנים אין יכולין לכוון כאחד להשליך כאחד כשזה משליך זה מעכבו אבל היחידי משליך בכח: **היתה**. משמע כל הימים היתה לכך, והיא נקברת עמו: **כולם נקברים עמו**. מקבור תקברנו יתירא נפקא לן לקמן בפירקא (דף מו:): **בתפיסתו**. בתוך ארבע אמות אבל לא נקברו עמו ממש: **גידמין הכי נמי דפסילי**. ואם כן נימא עדי גידמין פסולין למה לי דנקט נקטעה לאחר מכאן: **יד העדים**. יד שהיתה להם תהיה להם בשעת מיתה אבל גידמין מעיקרא לא משתמעו מיניה, דזו היא יד שלהם: **הרי זה יהרג**. ואע"פ שאין כאן יד עדים הראשונים אלמא לא בעי קרא כדכתיב, דלאו דוקא איכתיב אלא למצוה בעלמא: **בהן הן עדיו**. כגון דהנך שנים המעידים עליו שנגמר דינו בבית דין הן הן עדים שהעידו עליו מתחילה ונתחייב על פיהם: **אין לי**. אי לא כתיב אלא יומת: **אלא מיתה הכתובה בו**. סייף כדיליף לקמן [בד' מיתות] (ד' נב:): **מות יומת**. ריבויא הוא: **משום דהוי רוצח**. הנידון בבית דין: **וגואל הדם**. כלומר מיתה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שילא חוץ לעיר מקלטו שני כתובין הבאים כאחד כו': **היה אחד מהן גידם**. אביו או אמו של סורר ומורה: **בננו זה**. משמע שרואין אותו: **ולא חרשין**. שאינן שומעין מה שמשיב להם ואינן יודעין אם שמע תוכחתם אם לאו: **כולי קרא יתירא הוא**. דהוה ליה למיכתב והוליאוהו אל שער העיר ההיא וסקלוהו כדכתיב בכל שאר נסקלין ותו לא מידי, כל אורך דברים זה למה: **רבי אליעזר**. לא בעי קרא כדכתיב וכן ר"ש: **מתני' אלא מגדף**. מברך את השם ובגמרא מפרש טעם: **אין דנין שנים ביום א'**. בב"ד א' משום דלא מצו להפוכי בזכותיה דכל חד חד צריך לבקש רחמים למיתה זו ולמיתה זו ובגמרא מפרש דבשתי עבירות קאמר דאין ראויותיהן שוות ושמעון בן שטח שעה הוצרכה לכך שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים ועשה סייג לשעה ואלאן לפרסומא למילתא ודן את כולם ביום אחד מפני קרוביהם שלא יתקשרו להצילן: **גמ' כי קללת אלהים**. מפני שבירך את השם נתלה והעוברים והשבים אומרים מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא הדבר כלפי מעלה להיזכר: **מה מקלל בסקילה**. ונתלה דכתיב ביה ותלית אף כל שבסקילה נתלה: **אף כל שכפר בעיקר**. אין לך לרבות אלא העובד ע"ז: **דרשי כללי ופרטי**. דורשין את התורה בכלל ופרט כל מקום ששתם ואח"כ פירש דורשין את האחרון בפרט: **ורבי אליעזר דורשו במיעוט**. ויש חילוק בין זה לזה פרט היינו פירוש הכלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפילו הדומה לפרט אין מתרבה מן הכלל, אבל הדורשו במיעוט לא עקר את הכלל ממקומו אלא מיעוטי במקלת, שמתחילה היה משמע כל דבר ובא המיעוט ומיעט משמעו שלא תאמר הכל במשמע אלא כגון זה הכתוב אחריו והדומין לו:

הגהי

רבינו חננאל

תותנה על לבו אינו והתניא אבן היתה שם משוי שני בני אדם כו' ופרקי' דמדליה חבריה בהדיה ושביק ליה לאבנא בידיה ושדי לה איהו עליה כי היכי דתיתי מרזיא פי' מכה כלומר מגביהין אותה שניהן למעלה ומניחה האחד ביד חבירו וכיון שאין בו כח להורידה מיד משתרבבת מידו ובאה עליו בכח: **תנא** מעולם לא הוצרכו לסקלו באבן שניה וכיון שהיו סוקלין אותו באבן ההיא היא היתה נקברת עמו והיו מתקנין אבנים אחרות ומתקנות תחתיה. דתנן אחד אבן שנסקל בו ואחד עץ שנתלה בו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו לא עמו ממש אלא עמו בתפיסתו פי' בד' אמות דיליה כדגרס' מת תופס ד' אמות: **אמר** שמואל נקטעה יד העדים אחר שהעידו פטור ההורג דבעינן יד העדים תהיה בו וליכא אבל אם היו העדים גידמין מעיקרא מקפיל ושני הכא דנקטעה משום דכתיב יד העדים ודייקינן יד שהיתה כבר אבל אם לא היתה כבר לא חיישינן לה איני דבעינן יד העדים ממש והתניא כל מקום שיעידו שנים כי בבית דינו של פלוני נגמר דינו של פלוני ופלוני ופלוני עדיו יהרג ותרגמ' שמואל בהן הן עדיו כלומר אנו העדנו עליו ועל פינו נגמר דינו והנה אנחנו והנה ידינו איני דאיתא הא דשמואל דאמר בעינן קרא כדכתיב והא כתיב ברוצח מות יומת הרוצח ומיתתו בסייף וקי"ל כי אם עומד במקום שאין אדם יכול להורגו בסייף שהורגין אותו בחצים או באבנים באיזו מיתה שיכולין להמיתו ולמה לא קאמר כיון שאין יכול להורגו בסייף פטור הוא ושנינן שאני התם דרבי קרא מות יומת המכה מכל מקום. ולינמר שמואל מיניה כשנקטעה יד העדים. ודחי' משום דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד רוצח הא דאמרן מות יומת המכה מכל מקום גואל הדם כתיב הוא ימית את הרוצח. ואם אין לו גואל ב"ד מעמידין לו גואל הדם שנאמר בפגעו בו מכל מקום כלומר הפוגע הורגו ואע"פ שאינו גואל הדם אלא במקום גואל הדם ואקשי' למאי"ד (ומי) [דלא] בעינן קרא כדכתיב ולא והתנן בבן סורר ומורה ותפשו בו ולא גידמין והוציאו אותו ולא חיגרין כו' והדינן שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא ותוב אקשינן מרחוב דעיר הנדחת דכולי עלמא בעינן קרא כדכתיב ודחינן תנאי ניתנהו דתנן בנגעים פרק אחרון אין לו בוהן יד בוהן רגל אוזן ימנית אין לו טהרה עולמית ר' אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא ר' שמעון אומר נותן על של שמאל ויוצא. תנא קמא סבר בעינן קרא כדכתיב ור' אליעזר ור' שמעון לא בעו קרא [כדכתיב]:כל הנסקלין נתלין כו' ת"ר והומת ותלית יכול יהו כל הנסקלין נתלין כו' רבנן דרשי התורה בכלל

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי עבודת כוכבים דדמי ליה בכל מילי ור' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי והומת ותלית רבוי כי קללת מיעוט אי הוו מקרבי להדדי לא הוו מרבינן אלא עבודת כוכבי' דדמי לה בכל מילי השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי שאר הנסקלין:

האיש תולין וכו': מ"ט דרבנן אמר קרא ותלית אותו אותו ולא אותה ור' אליעזר אותו בלא כסותו ורבנן אין הכי נמי אלא אמר קרא וכי יהיה באיש חטא איש ולא אשה ור' אליעזר האי וכי יהיה באיש מאי דריש ביה אמר ריש לקיש ההוא למעוטי בן סורר ומורה והתניא בן סורר ומורה נסקל ונתלה דברי ר' אליעזר אלא אמר רב נחמן בר יצחק לרבות בן סורר ומורה מאי טעמא דאמר קרא וכי יהיה באיש חטא איש ולא בן חטא מי שעל חטאו נהרג יצא בן סורר ומורה שעל שום סופו נהרג הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות:

אמר להן רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים כו': אמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין והא מעשה דשמעון בן שטח דמיתה אחת הואי וקא אמרו ליה דאין דנין אלא אי איתמר הכי איתמר לא שנו אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות והיכי דמי כגון שתי עבירות אבל במיתה אחת ועבירה אחת דנין מתקיף לה רב אדא בר אהבה ואין דנין שנים ביום אחד ואפילו בנואף ונואפת תרגמא רב חסדא בבת כהן ובועלה או בבת כהן וזוממיה:

תניא ר"א בן יעקב אומר שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא כדי לעשות סייג לתורה ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאוהו לבית דין וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך שוב מעשה באדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לבית דין והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך:

מתני' כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא ממנה ומקיף שתי ידיו זו על גב זו ותולה אותו רבי יוסי אומר הקורה מוטה על הכותל ותולה אותו כדרך שהטבחין עושין ומתירין אותו מיד ואם לן עובר עליו בלא תעשה שנאמר לא תלין נבלתו על העץ כי קבר תקברנו כי קללת אלהים תלוי וגו' כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחלל אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך קל וחומר על דמן של צדיקים ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים אינו עובר עליו ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין אחת לנהרגין ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפין נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינין ובשלום העדים כלומר שאין בלבנו עליכם שדין אמת דנתם ולא

רש"י

אהני לרבויי עכו"ם. כך הרחקה שהרחיקם זה מזה למימרא דאין דנין אותו בכלל ופרט אהני לרבויי עכו"ם האיל ודמיא לפרטא בכל מילי שהמגדף בעיקר כמותו: כי קללת. מיעט את הרבוי ולימדך שלא תרבה בו את הכל אלא זה והדומה לו וכי דרשינן הכי היכא דמיקרבן להדדי אבל היכא דרחקן זה מזה אהני דלא תמעטיה בהאי מיעוטא כשאר מיעוטין אלא מידי דלא דמי ליה במידי כגון שאר מיתות ב"ד אבל שאר נסקלין דדמו ליה מיהא בסקילה במותן לא תמעט מיניה ומהכא תיפשוט לך בכל דוכתא דהיכא כלל ופרט וכלל ואמאן דדריש ליה בכללי ופרטי אינו מרבה אלא כעין הפרט ומאן דדריש ליה בריבוי ומיעוט אמרינן ריבה הכל ולא מיעט אלא דבר אחד משום טעמא דפרישית לעיל האי דפרט: לשון פירוש הלכך כלל ופרט וכלל אי אתה דן להביא ע"י הכלל האחרון אלא כעין הפרט שאילמלא לא בא כלל האחרון הייתי אומר הפרט הוא פירושו של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפי' הדומה לו לא תלמוד ממנו אלא סתם ואח"כ פירש ובא ללמדך שאין בסתם אלא הפירוש הלכך כי אתא כללא בתרא אהני לרבויי כעין הפרט ותו לא ומאן דדריש ליה בריבויי ומיעוטי אמר לך המיעוט אינו פירושו של סתם אלא מיעט ריבויא שלא יהא הכל במשמע ואי נמי לא אתא כללא בתרא הייתי שומע מן המיעוט כל הדומין למיעוט שלא בא המיעוט למעט אלא מאי דלא דמי ליה הלכך כי חזר וריבה ריבה הכל ולא מתמעט מן המיעוט אלא דבר אחד שלא תראה בו שום רמז דומה לפרט: ורבי אליעזר. אמר לך האי אותו דתלייה נמי אותו בלא כסותו אשמעינן ולא למעוטי אשה: למעוטי בן סורר ומורה. דאע"ג דבסקילה אתא קרא למעוטי דכתיב איש ובן סורר ומורה לאו איש דאם היה ראוי להוליד לא היה נידון דכתיב (דברים כא) בן: הדר מעטה. כלומר היכי משמע מיניה ריבויא: בן סורר ומורה. לא חטא כדתנן בפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עב.) וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין אמרה תורה יסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו סופו מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות כו': ואין מיעוט אחר מיעוט כו'. כלומר מדה היא בתורה: מיתה אחת דנין. דטעמא משום דלא אפשר לעיוני בתרווייהו הוא: מיתה אחת כעין שתי מיתות. כגון שתי עבירות שאין דומות וכן מיתה אחת כגון שבת וע"ז וכ"ש שתי מיתות ממש: אבל מיתה אחת ועבירה אחת. כגון שתיהן בחילול שבת שתיהן בנערה המאורסה דנין ושמונים נשים לאו עבירה אחת הוו דהיכא באוב והיכא בידעוני והכתוב תלאן בנשים ושמעון בן שטח לצורך שעה עשה: ואפי' נואף ונואפת. דמיתה ועבירה אחת: תרגמא רב חסדא. להא דרב אדא: בבת כהן. ארוסה או נשואה: ובועלה. דהיא בשריפה אבל בועלה נידון כשאר בועל בת ישראל דבועל ארוסה בסקילה ובועל נשואה בחנק דכתיב (ויקרא כא) היא באש תשרף היא ולא בועלה היא ולא זוממיה: או בבת כהן וזוממיה. שהיא וכן נהרגין ולא במיתה אחת דהיא בשריפה וכן במיתת הבועל כגון באו עדים והזימו את הראשונים וחייבום מיתת הבועל ולא מיתתה דכתיב (דברים יט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו כדאמר בפרק הנחנקין (לקמן דף צ:) ובאו שנים אחרים והזימו המזימים נמצאת היא חייבת שריפה ע"פ הראשונים והמזימים את הראשונים בחנק שהיו באין לחייבן בה והיינו מיתת הבועל: שמעתי. מרבותי: שב"ד. מותרין להיות מכין מלקות ועונשין עונש של מיתה שלא מן התורה: ולא. שיתכוונו לעבור על ד"ת לבד מלבם חיוב מיתה לשאינו חייב אלא מפני צורך השעה: לעשות סייג. גדר: לא שראוי לכך. דשבות בעלמא הוא מדרבנן: אלא שהשעה צריכה לכך. מפני שהיו פרוצים בעבירות שהיו רואין טוגן של ישראל שהיונים הם גוזרים עליהם גזירות והיו מצות בזויות בעיניהם: שהטיח. בא עליה: תחת התאנה. מקום גלוי: מתני' משקעין. נועצין: והעץ יוצא. ממנה כמין יתד הוא ענף יוצא מן הקורה סמוך לראשה: ומקיף. סומך לו זו אצל זו כמו (חולין דף ז:) שלא מן המוקף סמוך וכמו מקפת וקורא לה שם (טבול יום פ"ד מ"ב) לשון קירוב: ותולה אותו. בידו: מוטה על הכותל. לא היתה נטועה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ וראשה אחד סמוך על הכותל: שם שמים מתחלל. שמזכירין שזה בירכו: שאדם מצטער. שפורענות באה עליו בעונו: מה לשון אומרת. באיזה לשון היא קובלת ומתודדת עליו: קלני מראשי. כמו שהאדם שנגע ונעף אומר ראשי כבד עלי זרועי כבד עלי והיינו קללת קל לית אני איני קל: ולא זו בלבד. בלא תעשה אלא תעשה אלא כל מתים הלנתן בלא תעשה הוא כדיליף בברייתא מריבויא דתקברנו: ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק כך מפרש לה בגמ': שתי קברות. בגמ' מפרש טעמא, דהלכה למשה מסיני שנים ולא ארבעה: נתעכל הבשר. כבר נתכפר במיתתו ובזיונו מלקטין את העצמות וקוברין בקברות אבותיו:

תוספות

השתא דמרחקי מהדדי. והא דאמרי' (מנחות נה:) כלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט לאו דאין דנין כלל אלא דנין בכלל ופרט ואהני לרבויי מידי כי הכא דאהני לרבויי עכו"ם*:

אותו בלא כסותו. ואף על גב דמשעת סקילה היה ערום ס"ד שילבישוהו בשעת תלייה:

שתי עבירות. ומעשה דשמעון בן שטח יש בעלת אוב וידעוני ויש חובר חבר ושאר מכשפות תלישה

רבינו חננאל

ולא היו מתאבלין אבל אוננין שאין אנינות אלא בלב: **גמ'** תנו רבנן אילו נאמר חטא ותלית הייתי אומר תולין אותו ואחר כך ממיתין אותו כדרך שהמלכות עושה, תלמוד לומר והומת ותלית ממיתין אותו ואח"כ תולין אותו הא כיצד משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו ואח"כ תולין אותו, אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים מצות תליה: ת"ר קבר שומע אני בין בתלוש בין במחובר ת"ל כי קבר מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר קציצה וקבורה ר' יוסי אומר מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה ורבנן תלישה לאו כלום היא: כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך כו': תניא אומר ר"מ משלו משל למה הדבר דומה לשני אחים תאומים בעיר אחת אחד מינוהו מלך ואחד יצא לליסטיות צוה המלך ותלאוהו כל הרואה אותו אומר המלך תלוי, צוה המלך והורידוהו: אמר ר' מאיר כו': מאי משמע אמר אביי כמאן דאמר קל לית, אמר ליה רבא א"כ כבד עלי ראשי, כבד עלי זרועי מיבעי ליה אלא אמר רבא כמאן דאמר קיל לי עלמא, האי מיבעי ליה לגופה א"כ נימא קרא מקלל מאי קללת ואימא כוליה להכי הוא דאתא א"כ נימא קרא קלת מאי קללת ש"מ תרתי: ולא זו בלבד כו': *א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מנין למלין את מתו שעובר עליו בל"ת ת"ל כי קבור תקברנו מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה איכא דאמרי אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי רמז לקבורה מן התורה מניין ת"ל כי קבור תקברנו, מכאן רמז לקבורה מן התורה א"ל שבור מלכא לרב חמא: קבורה מה"ת מניין אישתיק ולא א"ל ולא מידי, אמר רב אחא בר יעקב אימסר עלמא בידא דטפשאי דאיבעי ליה למימר כי קבור, דליעבד ליה *ארון, תקברנו לא משמע ליה, ונימא מדאיקבור צדיקי מנהגא בעלמא, מדקבריה הקב"ה למשה דלא לישתני ממנהגא ת"ש וספדו לו כל ישראל וקברו אותו דלא לישתני ממנהגא לא יספדו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו דלישתנו ממנהגא, איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא, למאי נפקא מינה דאמר לא בעינא דליקברוה להוא גברא אי אמרת משום בזיונא הוא לא כל כמיניה ואי אמרת משום כפרה הוא הא אמר לא בעינא כפרה, מאי ת"ש מדאיקבור צדיקי ואי אמרת משום כפרה, צדיקי לכפרה צריכי אין דכתיב אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ש וספדו לו כל ישראל וקברו אותו ואי אמרת כי היכי דתיהוי ליה כפרה הנך נמי ליקברו כי היכי דתיהוי להו כפרה, *האי דצדיק הוא תיהוי ליה כפרה הנך לא ליהוי להו כפרה ת"ש לא יספדו ולא יקברו, דלא תיהוי להו כפרה איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי הוי, למאי נפקא מינה דאמר לא תספדוה להוא גברא אי נמי לאפוקי מיורשין ת"ש ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא משהו אברהם משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה גופה ניחא לה כי היכי דמייקר בה אברהם ת"ש וספדו לו כל ישראל וקברו אותו ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא הנך בני יקרא נינהו ניחא להו לצדיקיא דמייקרי בהו אינשי ת"ש לא יספדו ולא יקברו לא ניחא לצדיקיא דמייקרי ברשיעיא ת"ש בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא מאי נפקא ליה מיניה הכי קאמר ליה לייקרו ביך ישראל כי היכי דמתייקרי באבהתך ת"ש

רש"י

ולא היו מתאבלין. עליהן כדי שתהא בזיונן כפרה להן אלא אוננין בלבד דאין זה כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך שאין אנינות אלא בלב בלבד: **גמ'** משהין אותו. אם גמר דינו ואין תולין אותו שחרית שמא יתרשלו בקבורתו ויבא לידי שכחה אלא סמוך לשקיעת החמה כדי שיקברוהו מיד: אחד קושר ואחד מתיר. כלומר אין שהות בינתים: ת"ל [כי] קבור. מריבויא משמע ליה דאף עץ בכלל קבורה: יצא זה. מחובר שמחוסר קלילה אבל נעוץ מיהא הוי: רבי יוסי אומר. אף נעוץ מתמעט מן המשמעות הזה שמחוסר תלישה וקבורה: לאו כלום היא. אין כאן חסרון מעשה: לשני תאומים כו'. אף אדם עשוי בדיוקנו של מקום: קל ליה. איני קל: א"כ. דקלני דמתני' לאו כינוי הוא אלא קל איני, כבד אני מיבעי ליה: קיל לי עלמא. (אני) מכנה ואינו רוצה להזכיר כבידות בעצמו: לגופה. לומר שהמגדף בתלייה ומיניה ילפינן לאחריני: ה"ג ת"ל כי קבר תקברנו. מריבויא דריש כל המתים: רמז לקבורה. שאדם חייב לקבור את מתו: דליעביד ליה ארון. אבל קבורת הארץ לא משתמע ליה מיניה ולהכי לא אמר ליה מהאי ופרכינן לימא ליה מרבויא דתקברנו ומשני לא משמע ליה (א) (לטעו"ס) למהוי דרשה מרבויא: ונימא מדאיקבור צדיקי. אברהם יצחק ויעקב ומשני מנהג בעלמא הוא שנהגו כן קודם לכן: ונימא ליה מדקבר רחמנא למשה. אלמא דעתו הסכימה ומשני דילמא כי היכי דלא לישתני משה ממנהגא דעלמא: וספדו לו. באביה בן ירבעם כתיב ואחיה השילוני נתנבא עליו דבר זה לשבח יען כי נמצא בו דבר טוב שביטל פרדסאות שהושיב אביו: ולא יקברו. ברשעים כתיב ומדלייט להו הכי ש"מ קבורה משמיא הסכימו עלה: משום בזיונא הוא. שלא יתבזה לעין כל שירתהו מת ונרקב ונבקע: או. כי היכי דתיהוי ליה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות: לאו כל כמיניה. דבזיון הוא לקרוביו: הא אמר לא בעינא כפרה. ואי נמי קבריה ליה לא מתכפר: לא יקברו. ואי משום כפרה יקברו ויתכפר להם ומשני לא ניחא להקב"ה דתיהוי להו כפרה לפי שאף על פתח קברם לא היו חוזרין: א"נ לאפוקי מיורשין. על כרחן שכר הספדנין (א) אי יקרא דשכבי כי אמר לא תספדוהו לייתינן ליה, ואי לא אמר ואמרי יורשין לא ניחא לן כפינן להו, ואי יקרא דחיי הוא לדידיה לא לייתינן ליורשין לייתינן: משהו לה לשרה. עד שבא אברהם מבית עקידת יצחק דמדכתיב ויבא אברהם מכלל דההיא שעתא לא הוה התם: הנך בני יקרא נינהו. בתמיה והלא כל בית ירבעם הנותרים רשעים היו: ולא יקברו. ואי יקרא דחיי הוא. והלא הנותרים יש בהן צדיקים: והוי אדון יספדו לך. לצדקיהו נאמר נבוזה

תוספות

תלישה לאו כלום היא. והא דאמרי' בפ' כיסוי הדם (חולין דף פח.) דעפר הגדלת שרי דכתיב ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קבילה ושרפה יצא זה שמחוסר תלישה וקבילה ושריפה, לא דמי, דעפר תשיב טפי מחובר מעץ הגדל בארץ:

קיל לי עלמא. יש גורסין *קלי משום דאמר בסמוך קלת ואין לחוש בכך דאשכחן נמי בפרק ד' מיתות (לקמן דף סו.) גבי אלהים לא תקלל דאמר ליכתוב לא תקל:

קבורה משום בזיונא או משום כפרה. ע"כ איכא כפרה כדאמרי' לקמן (דף מז:) (בפ' ד' מיתות) כפרה מאימת הוי מכי חזו צערא דקיברא פורתא אלא אפי' אי איכא בזיונא וכפרה מיבעי ליה הי עיקר וא"ת והא איכא כפרה טפי בשלא נקבר משנקבר כדתניא בשמעתין (לקמן מז.) סימן יפה לו למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת לא נספד ולא נקבר וי"ל דלאו לא נקבר כלל קאמר אלא לא נקבר לפי כבודו והאי בזיונא דהכא לאו בזיונא דמת קאמר דאם כן אמאי לא כל כמיניה אלא בזיונא דמשפחתו אבל למת *אית ט בזיון אם אינו שוכב על המטה בכבוד:

לא תקברוהו להוא גברא. והא דאמר בריש פ"ט דכתובות (דף פד.) דהמוכר קברו באים בני משפחה וקוברים אותו בע"כ משום פגם משפחה שאני התם דבעי דליקברוה בחד דוכתא*:

הספידא יקרא דחיי. תימה הא דאמר בפ' הערל (יבמות דף עח.) אל שאול ואל בית הדמים אל שאול שלא נספד כהלכה ואי משום יקרא דחיי הרי מחנו ישראל על כבודן שלא הספידוהו וי"ל דיראים היו לסופדו להראות שמצטערין עליו מפני דוד ועוד דאפי' אי יקרא דחיי שאני מלך דאיכא בזיון טפי לגביה שלא נספד כהלכה:

אבל

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הלכה ט ופ"א מהלכות אבל הל"א:

לד ב מיי' פט"ו מהלכ' סנהדרין הלכה ו:

לה ג מיי' שם הלכה ט: לו ד ה מיי' פי"ב מהלכ' אבל הלכה א סמג עשין מ"ט ב טור וש"ע יו"ד סימן שמח סעיף ב וג' סימן שמב סעיף א [וכרב אלפס מו"ק פ"ג דף רט.]:

לז ו ז מיי' שם סמג שם טוש"ע יו"ד סימן שמד סעיף ט וסעיף י:

רא אין לו בזיון אם שוכב כו'

[ועי' תוס' בכורות נב: ד"ה בלוקן]

[גי' הערוך ארנו וע"ש ע"פ בשם רב האי גאון]

[תוספ' פ"ט]

[גי' הילקוט א"ר יוחנן מנין למלין את מתו שהוא עובר בל"ת ת"ל לא תלין נבלתו מנין שעובר אף בעשה ת"ל כי קבור תקברנו א"ר רמז לקבורה מן התורה מנין ת"ל כי קבור מה ת"ל תקברנו מכאן רמז לקבורה]

האי דהוי צדיק כו'

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דליעביד ליה וכו' לא משמע ליה לשבור ועוד תולה לנכוי:

רבינו חננאל

דברים מתו דברים רבנן דקיסרי אמרי קלוסין: כיצד תולין אותו ת"ר כיצד עושין משהין עד שקיעת החמה וגומרין (אותו) [את דינו] ומיד ממיתין אותו ואחר [כך] תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים מצות תליה וכשתולין אותו אין תולין אותו אלא בעץ תלוש שצריך לקוברו

עמו בהתפשתו (ואין) [ואם] מניחין אותו תלוי עוברין בלאו שנא' לא תלין נבלתו על העץ כי קללת אלהים תלוי. כלומר מפני מה זה תלוי מפני שקילל השם פי' באין לחקור מה אמר בקללה ויאמרו כך וכך נמצא שם בכינוי. אמר ר"מ בזמן שאדם מצטער מה הלשון אומרת קלני מראשי וכו'. פירש אביי קל לית כלומר אין בו קלות בכאב ודחה רבא ואמר מי שאין בו קלות כובד יש בו אי הכי כבד עלי ראשי מבעי קיל לי עלמא כלומר הרוח תשש ונעשית קלה ומעופה ואקשי' האי קללת מבעי ליה לגופיה ללמד כי המקלל את השם נתלה ודחי' א"כ הוה ליה למיכתב מקלל מדשני קרא וכתב קללת ש"מ מקלל אדם נכאבת בזמן שנכאב אחד מן האברים ואמרינן ונימא האי קללת להכי הוא דאתא לכדרבא ולא שמעינן מינה דמקלל הוא ופרקינן א"כ הוה למיכתב קלת מאי קללת ש"מ תרתי ש"מ הא דרבא ולא המלין את הנתלה בלבד עובר בלאו אלא אפי' המלין מתו כר' יוחנן דאמר מדכתיב כי קבור שאין ת"ל תקברנו לרבות שאר מתים ומדסמיך לא תלין ש"מ ללאו הוא דאתא ר' יוחנן רמז לקבורת המת מן התורה מדכתיב תקברנו שאין ת"ל תקברנו אלא ללמד שחייב מן התורה לקבורת המת: א"ל שבור מלכא לרב חמא מנא לכו קבורה מן התורה שתק ולא אמר ליה הות ליה למימר ליה מדכתיב כי קבור תקברנו ודחי' יכול למימר דעביד ארונו כלומר תתנהו בארון. קבורה בארץ מנא להו שאין ת"ל תקברנו דדריש אנן לא משמע ליה למלכא לימא ליה מדאי רבינו ואמרינן יכול למימר מנהגא בעלמא הוא וכו הא דכתיב רבנו של ירבעם וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר וכו לא יותירו לו ולא יוחרו דדד חוזו הוולה

ת"ש נבזה בעיניו נמאס זה חזקיהו מלך יהודה שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים ואי משום יקרא דחיי הוא מ"ט כי היכי דתיהוי ליה כפרה לאבוה, (א) ומשום כפרה דאבוה משהו ליה ליקרא דישראל? ישראל גופייהו ניחא להו דמיחלי יקרייהו לגביה. ת"ש אמר להן אל תספדוני בעיירות, ואי אמרת יקרא דחיי מאי נפקא ליה מינה? קסבר ליתייקרו ביה ישראל טפי. ת"ש הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו מאי לאו לכבודו של מת, לא, לכבודו של חי. ומשום כבודו של חי מלנינן ליה למת? אין, כי אמר רחמנא לא תלין נבלתו על העץ דומיא דתלוי דאית ביה בזיון אבל הכא כיון דלית ביה בזיון לא. ת"ש הלינו לכבודו לשמע עליו עיירות להביא לו מקוננות להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו שכל העושה אינו אלא לכבודו של מת. ה"ק כל העושה לכבודו של חי אין בו בזיון למת. ת"ש ר' נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת שלא נספד ולא נקבר או שחיה גוררתו או שהיו גשמים מזלפין על מטתו זהו סימן יפה למת. ש"מ יקרא דשכבי הוא. שמע מינה: לא היו קוברין כו'. וכל כך למה? לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק דא"ר אחא בר חנינא מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו. אמר ליה רב פפא ודילמא לאקיומא ויהי נא פי שנים ברוחך אלי? אמר ליה אי הכי היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך. אלא ויהי נא פי שנים היכי משכחת לה? דאחייא. א"ר יוחנן שריפא צרעת נעמן שהיא שקולה כמת דכתיב אל נא תהי כמת. וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל. וליתקנו ארבע קברות? שני קברות גמרא גמירי לה. אמר עולא א"ר יוחנן אכל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר בו הואיל ונדחה ידחה. איתמר נמי א"ר ירמיה אמר ר' אבהו א"ר יוחנן אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה הואיל ונדחה ידחה. וצריכא דאי אשמעינן קמייתא משום דאידחי בידים אבל האי דממילא קא דחי אימא כישן דמי, ואי אשמעינן הא משום דאין בידו לחזור אבל התם דבידו לחזור אימא לא, צריכא. אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא היו בה קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדק הבית יפדו. והוינן בה אמאי ימותו, כיון דאיקטול הויא להו כפרה, וליסקו לגבוה, לאו משום דאמרינן הואיל ונדחו ידחו. א"ל אביי מי סברת מת מתוך רשעו הויא ליה כפרה? מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה דתני רב שמעיה יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור יטמא ת"ל בעמיו בעושה מעשה עמו. א"ל רבא מי קא מדמית נהרג מתוך רשעו למת מתוך רשעו? מת מתוך רשעו כיון דכי אורחיה קמיית לא הויא ליה כפרה, נהרג מתוך רשעו כיון דלאו כי אורחיה מיית הויא ליה כפרה. תדע דכתיב מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך [וגו'] נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ. מאי עבדיך ומאי חסידיך, לאו חסידיך חסידיך ממש, עבדיך הנך דמחייבי דינא דמעיקרא וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך. אמר ליה אביי מי קא מדמית הרוגי

רש"י

נבזה בעיניו נמאס. בתהלים (טו) כתיב מי יעלה בהר ה' נקי כפים ובר לבב וגו' וקחשיב נמי הא: **על מטה של חבלים.** מפני שהיה אביו רשע וביזוהו לעיני כל כדי שיתייסרו האחרים ולכבוד עצמו לא חש ומפני כבוד אב נמי ליכא למיחש דגבי רשע לא כתיב (שמות כב) בעושה מעשה עמך. נבזה בעיניו הוא עצמו נתבזה ונמאס בפני עצמו שלא חש לכבודו במקום קידוש ה' ואי אמרת כבוד ששונין למת אינו שלא אלא של חיים מ"ט עביד הכי למה ביזה את החיים: **אל תספדוני בעיירות.** רבינו הקדוש צוה את בניו בכתובות (דף קג:) בהשעה"ל אל תספדוני כשתוליכו את ארוני למקום קבורתי דהוה מת בציפורי וקבורתו בבית שערים אל תספדוני בעיירות קטנות שתעברו עליהן אלא בכרכים גדולים דאיכא אינשי טובא ומיכנפי מעיירות נמי להתם: **מאי לאו לכבודו של מת.** אלמא יקרא דעבדי ליה דיליה הוא: **ומלינים ליה למת.** תרגומו של מלין: **כי אמר רחמנא לא תלין.** ורבינן נמי שאר כל המתים היכא כי מטא ליה לדחוייה בעלמא דלא איכפת ליה ביה דהיינו בזיון ודומיא דתלוי אבל האי דליתייקרו ביה קרוביו לאו בזיון הוא לדידיה: **לשמע.** כמו (שמואל א טו) וישמע שאול לשון אסיפה להספידו: **סימן יפה למת.** כשנפרעין ממנו בעוה"ז לאחר מיתה דיש לו כפרה בכך: **ש"מ יקרא דשכבי הוא.** דאי לאו יקרא דשכבי אמאי מיכפר בבזיוניה: **ויחי ויקם על רגליו.** אותו הנקבר נביא השקר היה הוא הנביא אשר השיב את עידו לאכול ולשתות בבית אל ונענש עידו על ידו והמיתו האריה וכשמת לאחר ימים קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר אצל המקום שיקבר אצלו והחייהו: **נא פי שנים.** אליהו החיה את המת והיה לו לאלישע להחיות שני מתים והוא לא החיה אלא בנה של שונמית: **לא הלך.** ואי משום ברכתא דאליהו הוא היכי מקויימת בהכי: **וכשם שאין קוברים כו'.** לפרושי טעמא דמתני' מהדר דלפיכך נתקנו שתי קברות שאין קוברין נסקלין ונשרפין שהן רשעים חמורים אצל נהרגין ונחנקין שהן רשעים קלים: **וליתקין ארבע.** דהא נשרפין אצל נסקלין קלים הם: **גמרא גמירי לה.** הלכה למשה מסיני: **הואיל ונדחה.** הקרבן כשהמיר דתו דאין מקבלין קרבן מן המומרים כדתניא מכם ולא כולכם פרט למומר בשחיטת חולין בפ"ק (דף ה:) שוטה נמי לאו בר כפרה היא דיקריב אותו לרצונו כתיב (ויקרא א): **כישן דמי.** ככל אדם הישנים בלילה ואינם נדחים בכך לאחר שניעורו: **אבל הכא.** דיש בידו לחזור: **אימא לא.** הוי דיחוי: **היו בה קדשים.** בעיר הנדחת אינן נשרפין עם שללה דכתיב (דברים יג) שללה ולא שלל שמים ומיהו מיקרב לא קרבו משום דכתיב (משלי כא) זבח רשעים תועבה ואם קדשי מזבח הן ואפילו עולות ושלמים נדבה ימותו: **קדשי בדק הבית יפדו.** כשאר בדק הבית והפודה אותם יאכלם שהרי לא נאסרו דלאו דידהו הוו ומדקתני ימותו ש"מ משום דנדחו מהקרבה כשהמירו בעליהן הוא דמומר לע"ז לא מקבלינן שום קרבן מיניה כדאמרי' בהכל שוחטין (חולין דף ה:): **דהואיל ונדחו ידחו.** דאי משום זבח רשעים הא כיון דאיקטול אית להו כפרה: **יכול פירשו.** אביו ואמו של כהן: **מדרכי צבור.** כגון מומר: **יטמא.** להם במותם ת"ל (ויקרא כא) לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' בעושה מעשה עמיו יטמא לו ואם לאו אל יטמא אפי' לשארו אלמא לא כיפרה לו מיתתו אם לא חזר בו:

הרוגי

תוספות

אכל חלב והפריש קרבן. כה"ג נראה ונדחה הוא והוי מצי לאשמעינן רבותא טפי דאפי' המיר דת והפריש קרבן דהוי דחוי ולא"צ דדחוי מעיקרא הוי דחוי כדשמעי' ליה לר' יוחנן בפ"ק דקידושין (דף ז. ושם) גבי בהמה של שני שותפין ורבותא הוא טפי מדחוי מעיקרא כדמוכח בפ' לולב הגזול (סוכה דף לג: ושם) דאפי' מאן דלית ליה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי מודה בנראה ונדחה דהוי דחוי והא דנקט הכא כה"ג אורחא דמילתא נקט דאין דרך מומר להפריש קרבן ועוד גבי נשתטה אי אפשר לומר אלא שהפריש קודם שנשתטה דאי משנשתטה שוטה שהפריש קרבן אין הקדשו הקדש:

אימא כישן דמי. לאו לגמרי כישן דישן חזי אפי' בשעה שהוא ישן כדתנן בפרק כל הגט (גיטין דף כח:) השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים ולא חיישינן שמא ישן בשעת הקרבה אלא כלומר כישן דמי דאפי' דלא האי חזי אין ראוי להיות דחוי משום דממילא מיתער והא נמי ממילא מישתפי:

ואמאי כיון דמיקטיל הוה להו כפרה. והא דתנן בחלק (לקמן דף קיא:) אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב הני מילי דלא איקטול אבל אם דנו אותם והרגום יש להם חלק:

הואיל ונדחו ידחו. רב יוסף ס"ל כרבי יוחנן דמפרש טעמא בחלק (לקמן דף קיב:) משום זבח רשעים תועבה דאי כר"ל דמוקי לה בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הן ע"כ אין תלוי משום דחויא אלא משום ממונם אבל דהני ממון בעלים הן וקאי תימה גבי המיר דתו או נשתטה לא יועיל בהם ראייה כמו בעיר הנדחת וידחו אפי' דמים:

משיסתום

רבינו חננאל

מצוה זו מדרבנן היא: **איבעיא** להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה כלומר הבום הקבר מכפר למאי נפקא מינה כגון דפקיד לא תקברוה להדוא גברא אי אמרת משום בזיונא הוא לאו כל כמיניה אלא אי אמרת משום כפרה הא אמר לא בעינא כפרה ת"ש מדאיקבור צדיקי ואי אמרת משום כפרה צדיקי כפרה בעי ודחי' אין דכתיב כי אדם אין צדיק בארץ וגו' וסוגיא סלקא דמשום כפרה: **איבעיא** להו הספדא דיקרא דחיי או יקרא דשכבי היא למאי נפקא מינה דאמר לא תספדוני אי נמי לאפוקי מיתמי שכר הספדנין אם הוא יקרא דשכבי מפקינן ואי לאו לא ופשטנא יקרא דשכבי הוא ת"ש ויבא אברהם לספוד לשרה ודחי' שרה נופת ניחא לה לאיתיקר בה אברהם ת"ש לא יספדו ולא יקברו כו' ת"ש נבזה בעיניו נמאס זה חזקיה מלך יהודה שגרר עצמות אביו במטה של חבלים ואי אמרת יקרא דחיי הוא אמאי עבד הכי ואמרינן כי היכי דתיהוי כפרה לאבוה ת"ש בשלום תמות כו' ת"ש אמר להם ר' אל תספדוני בעיירות ת"ש הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין או (למקוננות) [להביא לו מקוננות] לשמע עליו עיירות אינו עובר עליו שכל מה שעושה לכבודו של מת הוא עושה כו' ת"ש ר' נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו כיצד לא נספד ולא נקבר או חיה גוררתו או גשמים זולפין על מטתו זהו סימן יפה למת שנפרעין ממנו אחר מטתו ש"מ יקרא דשכבי הוא ש"מ: **לא** היו קוברין אותו בקבורת אבותיו כו' לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק ומנא לן שנא' ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וגו' ודחי' ודילמא לא החיה הקב"ה אותו האיש המת שנגע בעצמות אלישע אלא כדי לקומי ביה ברכת אליהו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי א"כ היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא ש"מ שלא יהא קבור רשע אצל צדיק אבל אלישע החיה בן השונמית וריפא צרעת נעמן ששקולה כמת שהצרוע חשוב כמת כדכתי' אל נא תהי כמת תם כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל: סוגיא דשמעתא מת מתוך רשעו מיתתו לא הויא לו כפרה וכן אפילו נהרג מתוך רשעו אין לו כפרה עד דטעמא ליה צערא דקברא ומשום הכי אין דינו אבילות בקרוב והנהרג שדין אבילות משיסתם הגולל הילא אבילות ועת סתימת הגולל עדיין רשע ואינן חייבין להתאבל על רשע. מתי הויא ליה כפרה בעת דחזו צערא דקברא הואיל ונדחית האבילות נדחית לגמרי כדתנן לא היו מתאבלין עליהן אלא מתאוננין שאין אנינה אלא בלב ואקשי' אי הכי דמדחזו צערא דקברא איכפר להו למה ליה עיכול דקתני נתאכל הבשר מלקטין לעצמות וקוברין אותן ושנינן דמדחזיא צערא דקברא שעתא מסרח ולא אפשר לאפוקי מקברא. אבל הרוגי מלכות כיון דשלא כדין נהרגין מיד הויא להו כפרה מדכתיב נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ וק"ל חסידיך חסידים ממש עבדיך הנך הוא דמחייבי דינא מעיקרא וכיון דאיקטול קרי לה עבדיך ש"מ מדינה כפרה ליהוי: א"ר יוחנן אכל חלב והפריש קרבן ונשתמד וחזר בו הואיל ונדחה ידחה וכן אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה

עין משפט נר מצוה

לז [א] טור ש"ע יו"ד סימן שנו סעיף א:
לח א ב טור ש"ע יו"ד סי' שסב סעיף ס:
לט ג ד מיי' פ"ג מהל' שגגות הלכה ח ופסק כר' יוחנן:
מ ה מיי' פ"ד מהלכות עכו"ם הלכה יג:
מא ו מיי' פ"ב מהלכות אבל הלכה ח סמג עשין ב טוש"ע יו"ד סימן שמ סעיף ח:

כתובות קג: | לעיל מו:

מסורת הש"ס

נ"ל מי יגור באהלך (תהלים טו) | מכות כד. | [פסחים נו.] | [עי' תוס' לעיל מו: ד"ה קבורה] | תענית ו: ע"ש | נ"ל וילך ויגע | ס"א אמר ר"י [וכן ליתא כדאמר ר"י] | הוריות יא. כריתות ז. זבחים יב: | לקמן קיב: | [זבחים כב: ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) גמרא דתיהוי ליה כפרה לאבוה וכו'. נ"ב וקשה והכי בסמוך גבי ת"ש מדר' נתן מבואר דודקא אם הוא משום יקרא דשכבי אז הוה ליה כפרה אבל אי משום יקרא דחיי אין לו כפרה למה מכוין לגבי עצמו אותו כמו שפירש"י שם:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה של מטה וכו' וביזוהו לעיני כל. [illegible]

משיסתום הגולל. פי' הקומץ הוא דף הנתון לתחתן לכסוי ולתוכו מכדפטיא קרוי דופק והקשה ר"ם דלמה"ק פ' מי שמתו (ברכות דף יט:) דת"ל לתעזר כרבי לדוק מדלגין הייט על גבי תרומת לקרקע ולא כיסוי לתרן הוא גולל הא קא ממעט דקא לרבנין כפ' כהמה המקשה (תוליו דף עב:) וכל לתעזר יגע על פני הקדה לרבות גולל ודופק ולפי' הוא קטן בתרן דכיון דגולל ממעט כהכל מומחה מוקמה ושוה ויש מפרשים לפ"ג דגולל ממעט כהכל מ"מ היו יכולים ללע ולממחום עגמן מגולל כדתמרינן במסכת שמחות (פ"ל) כל שתן הנזיר מגלח עליה תן כהן מוזהר עליה ותומר ר"ח דמסכתא היא דהא רביעית דם דתן הנזיר מגלח עליה וכהן מוזהר עליה *ותן ז קוביא דסם מומחה כבי למימר במסכת שמחות דעל תני לוג דם נזיר מגלח ולא תחת למעוטי תלת כליס הטוגעים בתא דתן נזיר מגלח ותן כהן מוזהר ועוד קשה לר"ח דמדמרבינן ליה מעל פני הדמה משמע שהוא מגולה וסתם כיסוי תרון טמון הוא ויש מפרשים דלת מרבינן ליה כיסוי תרון לפם גולל תלת כשהוא מגולה ולת כשהוא טמון והשתא ניחא ההיא דתלגין הייט ומיהו קשה לתמרי כפ"ק דעירובין (דף סה:) כל דבר שיש בו רוח חייס תן עושין תותו גולל לקבר ותן דרך לעשות כיסוי תרון מבעלי חייס ומיהו לתסתן דמיירי הש"ס בדבר שתיט הוא כפ' בהמה המקשה (תוליו דף ע:) הדבק שני רחמים יצא מזה ובכתם לזה ומפרש ר"ח דגולל הייט תבן גדול מלמון וגולל תת התבן (בילחות כה) שמיטין על הקבר לסימן והיא מלבה דכתיב (שם נה) היא מלבה קטורת רחל ותותן התבים שמיטין בגדדין שהתבן גדולה יוצבת עליהם. שלא תכבד על התת נקרתין דופק ויש קוצר בהמה לסימן עד שימלת תבן פן יתבד מקום הקבר והשתא דתלגין לת היה שם מלבה וכ"ש היכת דליכת גולל מלימה חיילת תביעת מ"מ חיילת משיסתום הקבר בהייתו*: **איתיביה** החולב קבר. פ"ה דסלקת דעתך דהות הדין לעורך תחר והייט טעמת דלת בעי למימר מקום כבוד תביו דלעקמן דתי בתחובר לת מיתסר כלל בעלמת מקום כבוד תביו תן לתסור:

מאי טעמת לת גמר מעגלה ערופה. תימה כי גמר גמי מטגלה ערופה הת תמר ר' יוחנן בפרק תותו ותת בגו (חולין דף פב:) עריפתה תוסרתה ורבת פסיק *כר' יוחנן בר מנגם ועוד הקשה ריב"ת לתמי לת קת תמר ורבת מ"ט לת? תמר כתבי דבהמי ליגמע רגילות הס"ם בכל דוכתת ויש לפרש דהכי קתמר מ"ט לת גמר מעגלה ערופה לטעמיה וכן תבי מתי טעמת לת גמר מעגלה ערופה? אמר לך מיד מיהו פירש הקונטרס דטבדו שם לת תיירי בעבדות טוכבים: לתתר שמת: **סומנס**. שהמיט לכך ונקרת שם המת עליו: **מילמת פיו**. כתיב כרבו ו: **שם שם**. כתיב (במדבר כ) ותמת שם מריס ותקבר שם *ובתיב (דברים יב) לתבר טבדו שם הגוים: **מנלס ערופה בסומנס מיפסרת**. דקי"ל יבידתה לנחל תיתן היא תוסרתה בקידושין (דף מ·) ובכריתות (כה·): **ע"ז בסומנס לת מיפסרת**. להיפוך דתניא בסמ' ע"ג (דף מד:) התומר ביה זה לע"ז תור זה לע"ז תותר שתין הקדש לע"ז:

ממשמשין

סרוגי מלבות. הגי דטוכלי טוכבים: **סרוגי כ"ד**. עיר הגדתם: **פיסס וקבורס בסיגן**. שם נקברו מכפרת-מיתתן-עליהן **ולעולם** טעמת דקדשי עיר הגדתם **משום** דהוחיל **ונדתו** ידתו **הוא**: **רב פפי אמר**. לשתיל כתבר תיכף: **משום דלת אפשר**. ליטל מתום טנבקע כריטו ומכריח: **לפיסת כם יומת**. ביום רחשון שלה והן מתרפתין בתותו טפר: **לפרו ליס לשמושו**. משום דמת וכל *הכך הקבר בו תיסורי לגהה ניתו דגמר כתון שנקבר בזמ"ש.

ס"ו מה:

שם שם. *סיוע"א דלת ס"ל דקריאה, דתלמה אומא פתחון לא"ל דאפילו בתחובר לא"ל [שם מט.]

קבר לפניו - מתמה: **לת יקבר בו**. הכת שולמית דכיון דהחמן למת נתסר בכל הגתה וקס"ד דה"ה נמי לת תלטו לערך תים ותחר ותורתת דמילמת נקט: **בקבר בניו**. שבנתו למטלה מן הקרקע (והו תלטן) דכותיה ס"ע בית שבנתו מתחלה לע"ז תסור דמלטן ולבסוף חיכרו הוי תלטן לענין ע"ז וקבר נמי ליתסק לע"ז: **קבר [שם] מדם**. **ולת למת אזמן** לתת תלטו סתם ולכשיתות ל תת יקברט בו: **שלפה קברות**. תלוקים בהלסתיהן: **קבר פנחס**. כגון שהות חדם ויודע בשל הגדה שלת זוה תשולם לקוברו שם **ובניזלה נקבר שם**: **קבר [תום' דתלטות פפ"ו שמתות פ"ד ע"ב] שמואל**. שנקבר שם תדעת בשל הגדה: **ובקבר פמויק פם פרניס**. שקבור במקום תילוך רגיס ומטמתין בתלהו: **מופר**. לפטיטו שלת קגה לת מקומו: **מקופו פסור**. שתט"פ שגזרו טומתה של הקבורות ותט"פ שניתל משם שלת יגזרו [פיזיכין יז. ב"ק פא. סופס מה:] על זה, וכהגלתה גמי מיקר ותע"ג לתיסורת דתוריית הות, לתין לשרת קבר' עליו: **מקופו פפס**. גזירה לרבגן היא שגזרו טומתה שולמית על הקבר כדי שלת יפטיטו: **קבר [ברכות כג. נקמן מת. מגילה כו: מטמות לה: פ"ו כה:] פסויק פם פרניס**. ניתן רשות לפטיטו מפני גזקו של רגיס: **פינסו מקופו פסור**. שלת גזור עליה מפני הגזק ומיהו לסור בהגלתה ליסורת דתוריית הות ולת פקעת: **תם מלוס קנס מקופו**. מתגיס הות שהתנה יהושע בכניסתן לתרן בפרק מרובה (ב"ק קף פת:): **פלוני בגד לפפ**. לתחר שמת: **סומנס**. שהמיט לכך ונקרת שם המת עליו: **מילמת פיו**. כתיב כרבו ו: **שם שם**. כתיב (במדבר כ) ותמת שם מריס ותקבר שם *ובתיב (דברים יב) לתבר טבדו שם הגוים: **מנלס ערופה בסומנס מיפסרת**. דקי"ל יבידתה לנחל תיתן היא תוסרתה בקידושין (דף מ·) ובכריתות (כה·): **ע"ז בסומנס לת מיפסרת**. להיפוך דתניא בסמ' ע"ג (דף מד:) התומר ביה זה לע"ז תור זה לע"ז תותר שתין הקדש לע"ז:

ממשמשין

רבינו חננאל

ונשתפה הואיל תדתה ידתה: קבריה דרב הוו שקלי עפר מיניה לאישתא בת יואב ואשר שמואל שרי דקרקע אינה נאפרת שנאשר וישלך את עפרה אל קבר בני העם מקיש קבר בני העם לע"ז מה ע"ז בתחובר לא איתסר [אף ה"נ בתחובר לא איתסר] ואוקבינן עליה מהא דתניא:קבר אחד לאישה וקבר לבעלה לאביו ולבניו במקום אחר לא יקבר בו עולמית הנה נאמר כתרובר ודרתי' האי קבר בנין הוא והבנין הוא שנאמר אבל הקרקע ועפרו לא נאסרו וכן דתה [הא דתניא] בקבר חדש מותר בתנאה השליבו בו נפל אסיר בתנאה בקבר בנין ת"ש ג' קברות הן קבר הנמצא מותר לפנותו ולא חיישינן דילמא מת מצוה הוא דשת מצוה קלא איתי לי' פינהו מקומו מהור ושותר בתנאה קבר הידוע אשור לפנותו מקומו מסא ואשור בתנאה קבר החזק לרבים מותר לפנותו פינהו מקומו מהור ואשור בתנאה הכא נמי בקבר בנין: **איתמר** האיבא בגד לשת עשר אמות אשור אסור אסור הזמנה מילתא היא תמר בהזמנה מיתסרא ורבא אמר מעמא לא נמר מעגלה ערופה? אמר לך הזמנה סס מיתסרא ורבא אמר מעמא לא נמר מעגלה ערופה דהזמנה מילתא היא דלמא מת מצוה הוא ואתי לאיתויי ממנו ומיתסר ליה בהזמנה ורבא אמר מעמא לא נמר מעגלה ערופה דהזמנה מילתא היא דלמא מת מצוה הוא ואתי לאיתויי ממנו ומיתסר ליה בהזמנה ורבא אמר מעמא לא נמר מעגלה ערופה דהזמנה מילתא היא דלמא מת מצוה הוא ואתי לאיתויי ממנו ומיתסר ליה בהזמנה

הגהות הב"ח

(א) גם' שתי מת מצוה וכו' ע"ש בנ"ך דף פ"ת ע"ב.

מסורת השי"ם

מב א מיי' פ"ג מהלכות תלל הלכה ת סמג עשין ג טוש"ע יו"ד סי' שמג סעיף ת:

מג ב מיי' פ"ת שם הלכה כ סמג שם טוש"ע יו"ד סימן שמה סעיף ג:

מד ג מיי' פי"ד שם הלכה יד סמג שם טוש"ע יו"ד סימן שמה סעיף ג:

מה ד מיי' פ"ת מהלכות עבודת הלכה ג סמג עשין ג טוש"ע יו"ד סימן שמה סעיף ג:

מו ה מיי' פי"ד מהלכות תלל הלכה כ סמג עשין ג טוש"ע יו"ד סי' שמה סעיף ו:

מז ו מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ג:

מח ז מיי' פ"ת מהלכי טומאת מת הלכה ה סמג עשין נלת טוש"ע יו"ד סימן שמה סעיף ג:

מט ח מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ה:

נ ל מיי' פי"ד מהלכות תלל הלכה יו טוש"ע שם סעיף ג:

נא ם מיי' פ"ת מהלכות טומאת מת הלכה ו טוש"ע שם סעיף ג:

נב נ מיי' פי"ד מהלכות תלל הלכה כה סמג עשין ג טוש' ובוש"ע יו"ד סימן שמה סעיף ג:

גליון

מגנה קבר אחד בקבר אחר - בקונ"ל בקונקר ז"ל ע"ש [ב"ב נה:]

◇ סיוע ל' קושיות - מקושיות ש"מ אפי' בקבר בתנאה אל כל קושיא הגיא דיחה שתובר בקבר בנין (ותי תגוה ל"ל בסוף תלגן)

נוסח (דף מח:) מת אביי ורבא - אי בעאי מיתתא (ר"ת)

רבא / רבא

עין משפט נר מצוה

מבנה (המשך) ב תשובות הגאונים שאלות ותשובות מבעלי הלכות (ר' יוסף בכ"ר שלמה) ג' תשובות הגאונים (ר' נתן) מאת אנשי המערב ד' תשובות הגאונים (ר' נתן)

משמשין

משמשין ממשמשין גמרינן, לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה ואביי מ"ט לא גמר מעבודת כוכבים? אמר לך מידי דאורחיה ממידי דאורחיה גמרינן, לאפוקי עבודת כוכבים דלאו אורחא: (סימן כפ"ה נפשי"ה דחציב"א נכיס"א דאומנ"א) מיתיבי *כפה שהוא טמא מדרס ונתנתו לספר טהור מן המדרס אבל טמא (*מגע מדרס) אימא נתנתו וכרכתו. למה לי נתנתו וכרכתו? כדרב חסדא דאמר רב חסדא האי *סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה פשיטי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי ולאביי דאמר *הזמנה מילתא היא אזמניה אע"ג דלא צר ביה, צר ביה: אי אזמניה אין, אי לא אזמניה לא. ת"ש נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה הוסיף בו דימוס אחד לשם מת אסור בהנאה הכא במאי עסקינן דרמא ביה מת, אי הכי מאי איריא הוסיף, כי לא הוסיף נמי? לא צריכא אע"ג דפנייה, אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא אם היה מכירו חולצו ומותר. ת"ש *החוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית התם משום כבוד אביו הכי נמי מסתברא דקתני סיפא רבן שמעון בן גמליאל אומר אף החוצב אבנים לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בהן עולמית אי אמרת בשלמא משום כבוד אביו שפיר אלא אי אמרת משום הזמנה, *מי איכא למאן דאמר הזמנה מילתא היא באבנים ... ת"ש קבר *חדש מותר בהנאה, הטיל בו נפל אסור בהנאה הטיל אין, לא הטיל לא, ה"ה דאע"ג דלא הטיל, ולאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל דאמר *אין לנפלים תפיסת הקבר קמ"ל, ת"ש *מותר המתים למתים, מותר המת לורשיו הכא במאי עסקינן שגבו מחיים, הא לא תני הכי דתנן *מותר המתים למתים, מותר המת לורשיו ותני עלה כיצד: גבו למתים סתם זהו מותר המתים למתים גבו למת זה זהו מותר המת לורשיו ולטעמיך אימא סיפא *ר"מ אומר לא יגע בהן עד שיבא אליהו *ר' נתן אומר יעשנו דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו אלא אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה אביי מתרץ לטעמיה דב"ע הזמנה מילתא היא ת"ק סבר דחזי ליה תפיס, דלא חזי ליה לא תפיס ור"מ מספקא ליה אי תפיס אי לא תפיס הלכך לא יגע בהן עד שיבא אליהו ור' נתן פשיטא ליה דודאי תפיס הלכך יעשה דימוס על קברו ורבא מתרץ לטעמיה דכ"ע הזמנה לאו מילתא היא תנא קמא סבר כי בזו ליה אחולי מחיל זילותיה גבי יורשין ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא מחיל הלכך לא יגע בהן כו' ורבי נתן פשיטא ליה דלא מחיל הלכך יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו ת"ש היו אביו ואמו מורקין בו כלים, מצוה על האחרים להצילן

התם

רש"י

משמשין. של מת: ממשמשין. של עבודת כוכבים: גמרינן. דלא מיתסרי בהזמנה דהאי קרא אשר עבדו שם במשמשי עבודת כוכבים מוקמינן ליה במס' ע"ג (דף נא:) דתניא אבד תאבדון את כל המקומות בכלים שנשתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר, דאילו מקומות ממש לא מיתסרי דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם, יכול יהו נאסרין מיד משעת הזמנה ת"ל אשר עבדו שם משמשים ואילך: מידי דאורחיה. שדרך היהודים לעשות כן אבל ע"ז אסורה לעבוד אף לבני נח הלכך לא מיתסרא תשמיש דידה בהנאה [א](אף) בהזמנה דילמא מהדרי בהו ולא משמשי בהו עבודת כוכבים: כפה. לעיף: שהוא טמא מדרס. שאף הוא ראוי למדרס פעמים שמקפלתו ויושבת עליו או נשענת ראשה עליה: ונתנתו לספר. תורה: טהור מן המדרס. דבטיל ליה שם מדרס דאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו ואינו מטמא עוד אדם וכלים אבל שם כלי עליו שאף מטפחת הספרים מטמאות טומאה במגע וזה הרי נגע בעלמא בעודו מדרס וכשאבד שם מדרס ממנו מ"מ עדיין כלי הוא ונשאר עליו טומאת מגע שהרי הוא ראוי לה ומדקתני טהור מן המדרס בהזמנה בעלמא אלמא הזמנה מילתא היא: ס"ג ל"ל נתנתו וכרכתו כדרב חסדא. כלומר למה לי תרוייהו, תיסגי בכרכתו לחודיה דהא איכא מעשה ומשני כדרב חסדא דאמר תרוייהו בעינן, דכרכתו אקראי בעלמא הוא דהוה: אזמניה ולא צר ביה. הזמנה לאו מילתא היא צר ביה ולא אזמניה אקראי בעלמא הוא, ואביי פליג עליה דרב חסדא ואית ליה הזמנה מילתא היא הלכך אזמניה אע"ג דלא צר ביה (ובריייתא) נתנתו דוקא קאמר ולא בעי כרכתו: צר ביה אי אזמניה אין, לא אזמניה לא. דאקראי בעלמא הוא: נפש. בנין שעל הקבר שבנאו לשם חי לכשימות יקבר בו: דימוס. נדבך של אבנים: אסור. אלמא הזמנה מילתא היא: לא צריכא. האי הוסיף אלא לאשמועינן דאע"ג דפנייה למת לאחר זמן מתוך הקבר, הקבר אסור בהנאה משום הוסיף דה"ל הזמנה ומעשה, דאי לא הוסיף שרי אי פנייה דה"ל כצר ביה ולא אזמניה: אם היה מכירו. לאותו דימוס: לא יקבר בו. אלמא הזמנה מילתא היא: משום כבוד אביו. יש לחוש אבל משום איסורי הנאה ליכא כגון אם חצבו לשם מת אחר מתחילה לא: החוצב אבנים. מן ההר לבנות בהן קבר לאביו ולא בנה הרי זה כו': טווי לאריג מי איכא למ"ד. אפי' אביי לא קאמר אלא באורג, דאריג חזי למת אבל טווה פשתן לארוג בגד למת לא אמר דתיהוי הזמנה: קבר חדש. השתא קס"ד אפילו זימנו למת: לא הטיל לא. ואע"ג דהזמין: ה"ה אע"ג דלא הטיל. וקבר חדש דקאמר כשחצבו לאדם חי או סתם לכשיצטרך, והאי דקאמר הטיל משום דבעי לאשמועינן דנפל תופס קברו לאוסרו אף ע"ג ספיקהו: ולאפוקי דרשב"ג כו'. במסכת אהלות (פט"ו בתוספתא): מותר המתים. גבו לדקה למתי מצוה או לעניים מתים והותירו מהן יניחום לצורך מתים אחרים: מותר המת. גבו לשם מת פלוני: לורשיו. ליהנות מהן אלמא הזמנה לאו מילתא היא: אימא סיפא. אדרמית לה מרישא סייעיה מסיפא: לא יגע בהן. כדמפרש טעמא לקמן: דימוס. בנין: זילוף. יין: מתרץ לטעמיה. ...

תוספות

ממשמשין גמרינן. *מיהו מת מצוה גופיה ילפינן מעגלה ערופה כדאיתא בפ"ב דמסכת ע"ג (דף כט: ושם) ואי"ת ושערו של מת מי גרע מתכריכין דאמרי' בהטור והרוטב (חולין דף קכב.) דבר תורה עור אדם טהור ומפני מה אמרו טמא מפני שלא יעשה אדם מעור אביו ואמו שטיחין לחמור אלמא ליכא איסורא דאורייתא ומפרש ר"ת דאע"ג דאסור מדאורייתא הוצרכו לגזור טומאה משום דחמירא להו לאינשי טומאה מאיסורא כדאשכחן בסוף כיצד צולין (פסחים דף פה.) הפיגול והנותר מטמאין את הידים משום חשדי כהונה ומשום עצלי כהונה אע"ג דבלאו הכי איכא לאו דבל תותיר:

נתנו לספר. תימה תקשה נמי לאביי דנקט האורג דמשמע אבל ייחד לא והמ"ל הכא בדאיכא שינוי מעשה דהא אין כלי עולה מטומאתו אלא בשינוי מעשה וכן ההיא דנפש שבנאו לשם חי והוסיף בו דימוס אחד לשם מת משמע דיחוד בלא הוסיף לא מהני מדפריך מיניה לרבא ולאביי ניחא וכן מדנקט כיס שעשאו להניח תפילין ולא נקט יחדו וכופת שאור שייחדה לישיבה דפ' אלו עוברין (שם דף מה: ושם) וסדין שעשאו וילון דהקומץ רבה (מנחות דף כד: ושם) הנך נמי בדאיכא שינוי מעשה מיהו קשה דא"כ בלא נתנתו לספר נמי טהור מן המדרס [ב] אי איכא שינוי מעשה ומההיא דהיו אביו ואמו מורקין בו כלים משמע דבזריקה בעלמא בלא שום מעשה מהני לאביי וי"ל דייחוד דדיבור בעלמא לא מהני אלא א"כ נטלו ואמר זה יהיה למת ולספר והא דנקט האורג לאו דוקא אלא משום רבותא דרבא דאפ"ה שרי: **מותר** המת ליורשיו. תימה אי בגבו מעות מווי לאריג מי איכא למ"ד ואי בגבו בגדים היאך יעשה דימוס לקברו הא אי אפשר לקנותו דאסור בהנאה כי ההיא אינטלא דמילתא דאפרסוה אמיטתא בפ' אלמנה ביבמות (דף סו:) וי"ל דפרסוהו שאני א"נ מעות עדיפי מטווי לאריגה משום דחזו למיקני בהו כל מילי:

אע"פ

רבינו חננאל

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' שם הלכה ה' וסמג שם טוש"ע שם:

נט ב מיי' פ"י מהלכות תפילין הלכה טו סמג עשין כב טור שו"ע או"ח סימן מב סעיף ג:

ס ג מיי' שם טור שו"ע שם סעיף ב:

סא ד מיי' פ"ח מהלכות אבל הלכה ט ופ"ד מהלכות מלכים הלכה ט:

סב ה מיי' פ"ח מהלכו' אבל הלכה ט:

התם משום מרדייהו, אי הכי היינו דקתני עלה אמר רשב"ג במה דברים אמורים שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין. תרגמה עולא במטה הנקברת עמו דמחלפי בתכריכי המת. ת"ש כיס שעשאו להניח בו תפילין אסור להניח בו מעות, הניח בו תפילין יניח בו מעות. אימא עשאו והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות כדרב חסדא. ת"ש אמר לאומן עשה לי תיק של ספר, או נרתיק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קודש, מותר להשתמש בהן חול, נשתמש בהן קודש אסור להשתמש בהן חול. תנאי היא *דתניא ציפן זהב או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה פסולות, עור בהמה טהורה כשירות אע"פ שלא עיבדן לשמן ר"ש ב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדו לשמן. א"ל רבינא לרבא מי איכא דוכתא דרמו ביה מת וארגי בגד למת? א"ל אין כגון שכבי דהרפניא. דרש מרימר הלכתא כוותי' דאביי, ורבנן אמרי הלכתא כוותי' דרבא, והלכתא כוותיה דרבא. ת"ר *הרוגי מלכות נכסיהן למלך, הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשין. ר' יהודה אומר אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין. אמרו ליה לרבי יהודה והלא כבר נאמר °הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו. אמר להן בן אחי אביו היה וראוי ליורשו היה, והלא הרבה בנים היו לו. אמר להן אותו ואת בניו הרג שנא' °אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי. ורבנן ההוא בנים הראוין לצאת ממנו. בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך, היינו דכתיב °ברך נבות אלהים ומלך, אלא למאן דאמר נכסיהן ליורשין למה לי ומלך, ולטעמיך אלהים למה לי, אלא לאפושי ריתחא ה"נ לאפושי ריתחא. בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך היינו דכתיב °וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח וכתיב °ויאמר לא (אצא) כי פה אמות, אלא למאן דאמר נכסיהן ליורשין מאי נפקא ליה מינה? לחיי שעה. °וישב בניהו את המלך דבר לאמר כה דיבר יואב וכה ענני. אמר ליה זיל אימא ליה תרתי לא תעביד בהאי גברא, אי קטלית ליה קבול לטותיה דלטייה אבוך, ואי לא שבקיה דליקו בלטותיה דלטייה אבוך. °ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו. אמר רב יהודה אמר רב כל קללות שקילל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד °אל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם. זב מרחבעם דכתיב °והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלים, וכתיב °וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא. מצורע מעוזיהו דכתיב °ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת וכתיב °והצרעת זרחה במצחו. מחזיק בפלך מאסא דכתיב °רק לעת זקנתו חלה את רגליו ואמר רב יהודה אמר רב שאחזו *פודגרא. א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי? א"ל *כמחט בבשר החי. מנא ידע? איבעית אימא מיחש הוה חייש ביה ואיבעית אימא מרביה הוה גמיר לה ואיבעית אימא °סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. נופל בחרב מיאשיהו דכתיב °ויורו (המורים) למלך יאשיהו *ואמר רב יהודה אמר רב שעשו כל גופו ככברה. וחסר לחם מיכניה דכתיב °וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו. אמר רב יהודה היינו דאמרי אינשי

תהא

רש"י

התם משום מרדייהו מתוך צערן הן עושין כן ואין זו הזמנה: **אבל נגעו במטה אסורין.** ואי משום מרדייהו למה נאסרין בנגיעת המטה: **במטה הנקברת עמו.** שנושאין אותו בה לקבורה ורגילין היו לקוברה עמו הלכך אע"ג דמשום מרדייהו הוא נאסרין בנגיעה ומדרבנן משום דמיחלפי בתכריכי המת ואתי למימר תכריכי המת מותרין אבל במטה שמת בה אין רגילין לכורכו עליה בתכריכי קבורה אין נאסרין, דמשום הזמנה ליכא דהא מחמת צערא הוא, ומשום גזירה נמי ליכא דהא לא מיחלפא בתכריכי המת: **אסור להניח בו מעות.** דהזמנה מילתא היא וקשיא לרבא: **הניח בו תפילין כו'.** באקראי בעלמא: **אימא הכי.** כיס שעשאו לתפילין והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות ומשום סיפא איצטריך למיתנייה לאשמועינן כרב חסדא דאר ביה ולא אזמניה לא הוו תשמישי מצוה בהכי: **ציפן זהב.** לתפילין: **פסולות.** הלכה למשה מסיני הוא: **טלה עליהם.** לשון טלאי כלומר חיפן בעור בהמה טמאה: **פסולות.** דכתיב בהן (שמות יג) למען תהיה תורת ה' בפיך: **אע"ג שלא עבדו.** לעור זה לשמו דהזמנה לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה: **איכא דוכתא דרמו בה מיתי.** שמת מוטל בה בבזיון כזה להשהותו עד שיארגו לו בגד, ואת ואביי במילתיה דליתיה פליגיתו: **שכבי דהרפניא.** עניים היו ולאחר מיתה גובין להן ואורגין להן בגדים קלושים לאחר מיתה: **הרוגי מלכות.** שנתחייבו מיתה למלכי ישראל כגון שמרדו בו דכתיב (יהושע א) כל איש אשר ימרה את פיך וגו': **לרשתו.** משמע ירושה גמורה ומן הדין: **והלא הרבה בנים היו לו.** לא ידענא מהיכא ילפי: **היינו דכתיב ומלך.** העידוהו שמרד במלכות כדי שיתחייב מיתה למלכות ויהיו נכסיו למלך: **למה לי ומלך.** אי משום דבעי למיקטליה וירשו מחמת קורבה בברך נבות אלהים סגי: **וליטעמיך.** "ומלך" לחייבו מיתת מלכות נאמר: **אלהים למה לי.** הא מחייב ליה משום מלכות: **לאפושי ריתחא.** דדיינין עליו שלא ירגע אחר אחאב למימר בשבילו הרגו ובלי פשע: **כי פה אמות.** ביואב כתיב לא אהיה נדון למלכות כדי שלא יהיו נכסי למלך: **לחיי שעה.** דחווי בעלמא עד שישיבו הדברים לשלמה ויבואו: **כה דבר יואב וכה ענני.** משמע דבר, ועניין הרבה, וקרא כי פה אמות הוא דכתיב ותו לא אלא הכי קאמר ליה תרתי לא תעביד ליה: **כולן נתקיימו בזרעו של דוד.** מפני שקיללן שלמה עליו: **לנוס במרכבה.** וגבי זב כתיב נמי מרכב אסמכתא לגזירה: **מחזיק בפלך.** אוחז מקל לישען עליו מחמת חולי הרגלים: **פודגרא.** כן שם החולי אף בלשוננו: **מנא ידע.** רב נחמן: **וארוחתו ארוחת תמיד.** מאת *נבוכדנצר היתה לו:

תהא

תוספות

אע"פ שלא עיבדן לשמן. פי' הקונטרס דהזמנה לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה וקשה לר"ת דקיימא לן בהזמנה הלכה כרבא ובעיבוד לשמה קיימא לן כרשב"ג כדמוכח בפרק הניזקין (גיטין דף נד:) בההוא דאתא לקמיה דר' *אמי אמר ליה ספר תורה שכתבתיו גוילין לא נעבדו לשמן אמר ליה *נאמן אתה להפסיד שכרך (ואי) אתה נאמן להפסיד ס"ת ואין לחלק בין עור של תפילין לגויל של ס"ת דהא שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ומפרש ר"ת דרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא סבר כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה משום דלא סגי בהזמנה וקשה דא"כ אביי כת"ק דלא בעי עיבוד לשמה ובפ' התכלת (מנחות דף מב:ושם) א"ל אביי לרב שמואל בר יהודה הא תכלתא היכי צבעיט לה ודייק מינה דבעי צביעה לשמה והתם מדמי טווייה לשמה לעיבוד דהכא וה"ה צביעה וי"ל דאביי לא קיבלה מיניה התם*: **בשלמא** למ"ד נכסים למלך. תימה דבסוף הגולין (מכות דף יב.) משמע דברח לפי שהיה סבור דמזבח קולט דאמר שלשה טעיות טעה יואב וי"ל דלהמלט אי אפשר דיטלין לשומרו שלא יברח וימות ברעב ולא נתכוון אלא להוריש נכסיו לבניו ובירושלמי איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא מ"ד סבור היה יואב דקרנותיו של מזבח היו קולטין ואין לך קולט אלא גגו של בית עולמים אבל של שילה אינו קולט ואיכא מאן דאמר מאן דכתיב ביה תחכמוני ראש השלישי היה טועה אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב יהרגו בב"ד וירשו בניו את נכסיו ואל יהרגוהו המלך וירשהו המלך:

[וע"ע תוס' גיטין מה: ד"ה עד שיעבדן ותוס' מנחות מב: ד"ה עד]

מסורת הש"ס

[תוספ' מגילה פ"ב ע"ש]

מנחות מב: גיטין מה:

[תוספתא פ"ט ע"ש בפלוגתא מכוון]

סוטה י.

[ברכות יח. שבת יג: קנב.]

[נ"ל היורים]

[מו"ק כח: תענית כב: ע"ש]

נ"ל אויל מרודך

רבינו חננאל

מחיל לפיכך תני יעשה דימוס או זילוף ת"ש היו אביו ואמו מורקין בו כלים מצוה על אחרים להצילם קשיא לאביי דכיון דאחרים מצילין אותן לא נאסרו ש"מ הזמנה לאו מילתא היא ודחי התם לאו הזמנה היא משום מרורותיה היא דוריק ולא גמר לאומניה אי הכי דמשום מרורותיה זריק להו אפי' נגעו במטה לישתרו אמאי קתני רשב"ג אומר בד"א בשלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין תרגמה עולא במטה הנקברת ומשום דמיחלפא בתכריכי המת ת"ש כיס שעשאו להניח בו תפילין אסור להניח בו מעות קשיא לרבא ופריק אימא שעשאו להניחו והניח בו תפילין ת"ש אמר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתק של תפילין עד שלא נשתמש בו קודש מותר להשתמש בו חול משנשתמש בו קודש אסור להשתמש בו חול קשיא לאביי ופריק תנאי היא דתניא ציפה לתפילין זהב או שתלה עליהן עור בהמה טמאה פסולין עור בהמה טהורה כשרין ואף על פי שלא עבדן לשמן [רשב"ג אומר כו' עד שיעבדן לשמן] אביי כתנא קמא ורבא כרשב"ג וקיימא לן דהלכתא כרבא דאמר הזמנה לאו מלתא היא אלא בעי הזמנה ועשייה כרב חסרא דתרווייהו סבירא להו דהדדי וכחדא שיטתא קיימי והילכתא כהני מתנייתא כולהו דקאי כוותיה וכתירוצא דתרצינהו ומתמהי' ומי איכא דוכתא דבתר דשכיב שכבא ארגו ליה בגד לתכריכין דבעי כי הא בעי הארוג בגד למת וא"ל רבא לרבינא אין שכבי דהרפניא כלומר בהרפניא מלינין המת ותכריכיהן *) כלין ביום ובלילה אורגין לו בגד ומשלימין : ת"ר הרוגי מלכות נכסיהן למלכות הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשין [רי"א אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין] ואקשינן לר' יהודה והכתיב הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו ופריק ר' יהודה אומר אחאב את נבות ואת בניו הרג שנא' אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאם ה' ושלמתי לך בחלקה הזאת וגו' ואחאב דודו הוא כי אחי אביו היה ולו משפט הירושה ומדין ירושה בא לו ולא מדין מלכות וסוגיין כרבנן: אמר רב יהודה אמר רב כל קללות שקילל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד בשעה שבא שלמה להרוג את יואב א"ל תרתי לא תעביד בההוא גברא אי שבקיה בלטוותא דלטייה אבוך להההוא גברא או קביל לטוותא אי בעית למיקטלי וקיבלן שלמה שנאמר ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר . ומנלן דנתקיימו בזרע דוד שנאמר אל יכרת מבית יואב זב ומצורע וגו' זב זה רחבעם כו' וזה מפורש בתלמוד א"י בקדושין פ' [האשה נקנית] אמר הכי תמן תנינן האב זוכה לבן בה' דברים בנוי בכח בעושר בחכמה ובשנים בנוי שנאמר והדרך על בניהם. בכח שנאמר גבור בארץ יהיה זרעו . בעושר שנאמר לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. בחכמה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וגו'. בשנים שנאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם. וכשם שזוכה לו בה' דברים כך מחייבו בה' דברים שנאמר יחולו על ראש יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם. זב תשיש . מצורע עזיב · מחזיק בפלך בורי. נופל בחרב קצר ימים וחסר לחם מסכן כדאתא שלמה מקטיל ליואב א"ל יואב לך אבוך גזר עלי ה' גזרות קבלון ואנא מיקטיל וקבלון וכולן איקיימון בדבית דוד זב רחבעם שנאמר והמלך רחבעם התאמץ לעלות למרכבה מאן דאמר זב ומאן דאמר איסטנים מצורע זה עוזיהו שנאמר ויהי עוזיהו המלך מצורע עד יום מותו ומחזיק בפלך זה יואש שנאמר ואת יואש עשו שפטים ותני ר' ישמעאל מלמד שהעמידו עליו בריונים קשים שלא הכירו אשה מימיהם והיו מענין בו כאשה הה"ד וענה גאון ישראל בפניו. ונופל בחרב זה יאשיהו שנאמר ויורו המורים למלך יאשיהו אמר ר' יוחנן שעשאוהו ככברה · תני ר' ישמעאל שלש מאות חצים השליכו

במשיח

*) עי' ערוך ערך שכב ב'.

ספק נוטל ולא נפק . טוב לך להיות מן המקולין ולא מן המקלין לפי שסוף קללת חכם לכוב על המקלל : **סיס נו** . לחכבר להליל לת עלמו בחחד מחיבריו על עלמל ולח יהרגנו דהכי לממרינן [בבן סורר ומורה] (לקמן דף עד:) רוחף לחמר מבירו להרגנו ויכול זה להליל לת עלמו בחחד מחיבריו על רוחף ולח עלה כן לנלח חזר כנגדו והרגו נהרג עליו : **ספרו ניס נפ יכיל ניס** . לחבר לכוון בחחד מלחר מיבריו: **ספר נפו**. יוחב הלמה בדוחק חמיהים כנגד עלמ חמיקי : **ספר ניס ניזיל מכבר** . דיכו על לחבר פסוק לחמה עליו : **ספין ורקין דרש** . תורה אור

תֹּהוּ לוטא ולא תהא לאטה; אתיה ליואב, דייניה, אמר ליה מאי טעמא קטלתיה לאבנר אמר (ע)ליה גואל הדם דעשאל הואי, (ע)שאל רודף הוה אמר (ע)ליה היה לו להצילו באחד מאבריו (ע)אמרי ליה לא יכיל ליה, א"ל השתא בדופן חמישית כיון דיהב כתיב ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש' וא"ר יוחנן בדופן חמישית במקום שמרה וכבר תלויין בו באחד מאבריו לא יכיל ליה? אמר ליה ניזיל אבנר, מאי טעמא קטלתיה לעמשא? אמר (ע)ליה עמשא-מורד במלכות הוה דכתיב ויאמר המלך לעמשא הזעק לי את איש יהודה שלשת ימים וגו' וילך עמשא להזעיק את יהודה ויחר ויגו אמר ליה - עמשא, אכין ורקין דרש: אשכחינהו דפתיח להו במסכתא אמר כתיב כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת יכול אפילו לדברי תורה? תלמוד לומר רק חזק ואמץ אלא ההוא גברא-מורד במלכות הוה דכתיב והשמועה באה עד יואב כי יואב נטה אחרי אדניה, ואחרי אבשלום לא נטה מאי לא נטה? אמר רבי אלעזר רב יהודה שביקש לנשות ולא נטה, ומאי טעמא לא נטה? אמר רבי אלעזר עדיין ליחלוחית של דוד קיימת רבי יוסי ברבי חנינא אמר עדיין איצטגניני של דוד קיימין *דאמר רב יהודה אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד כולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלורית היו ומהלכין בראשי הגייסות היו והן הן בעלי אגרופין של דוד, ופליגא דרבי אבא בר כהנא דאמר רבי אבא בר כהנא אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה דכתיב ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא-מה טעם דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, משום דיואב על הצבא ומה טעם יואב על הצבא, משום דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישיבו אותו מבור הסירה, מאי בור הסירה? אמר רבי אבא בר כהנא בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג. ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי' אמר רבי יוחנן שלוני דין סנהדרי א"ל מ"ט קטלתיה לעשאל עשאל רודף היה, היה לך להצילו באחד מאיבריו! לא יכילי ליה, השתא בדופן חמישית כוונת ליה, באחד מאיבריו לא יכלת ליה? לדבר אתו בשלי' אמר רב יהודה אמר רב על עיסקי *שלו ויכהו שם אל החומש-אמר רבי יוחנן בדופן חמישית מקום שמרה וכבר תלויין בו והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו טובים שהיו בדורשין אכין ורקין והוא לא דרש, צדיקים שהן בפה ולא עשו, והוא באיגרת עשה. ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב" אמר רב-שלא חשדו. ויקברו בביתו במדבר" אמטו ביתו, מדבר הוא? אמר רב יהודה אמר רב במדבר-מה מדבר מגפה לכל אף ביתו של יואב מופקר לכל דבר אחר במדבר מה מדבר מגלה ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות ויואב יחיה את שאר העיר" אמר רב יהודה אפילו *מניני וצחנתא מעים, פרים להו :

מאי טעמא קטלתיה לעמשא · ומה מחמר היקך נתחייב יואב במאי דקטליה לעמשא הא בעי התירה, ותפילו למ"ד מבר חיכ לריך התרלה הכח לח היה מבר בבר זה שהיה מוסבו מורד במלכות? ה"ל עונג? וי"ל דלח נתחייב לנח משום הוח גופיה דהוה מורד במלכות :

הדרן עלך נגמר הדין

הדרן עלך נגמר הדין

על פסקי עלו . לשון "על נעלך" (שמות ג) שלל לו בערמה יכמה נדמת היקך מולנת התחיל שוחה מלפניו ומרלחה כך היה מולנת בעיניה והוח שלך חבבו והרגו כדכתיב (מלכים ח ב) בתוכיחו לחבר בחחניו ובנעלו לחבר ברגליו : **שפר דרשו מפיו ורקין** . שלח לקייס מלות המלך לעטור על דברי תורה עמשא כדחמרן לחבר כשחמר לו שלול לעבדיו (שמות ח כה) סובו והמיחו לח בבגדי ה' וגו' וכתיב (שם) ולח לבו עבדי שלול לשלוח יד ולפגוע וגו' : **ופוע נפ סיס דוכש** . והרג לוריה בחלוחו של דוד חפ"ע שלח עוה דוד ולח בילגרת דכתיב (שם ל"ג יח) ויכהב בספר לחמר הבו לת לוריה וגו' : **ויקבר בביתו במדבר** . ביואב כתיב : **מופקר לכל** . לעגייס להתפרנס מכיחו : **שפי מוניני ונפנפו עפים** . לחפילו דבריס דקים ועטונים : **עפים** . שהיה טוטס : **פרים לשו** . מבלח להס לחוחות לעגייס של עיר : פרים לשון פרס שעטולין מבים המלך ופסוק זה בדברי הימים כשלבל דוד לת מעודת ניון : **מוניני** . דגים קטנים (ג) ולחבתא מין דגים קטנים :

*) נקבל כתיב כאן לי חגים כמלך ולח לפחת כחיב

הדרן עלך נגמר הדין

אמר רב מאי דכתיב ויפתו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי, על עסקי השלו . פי' שאלה שאלו בענין חליצה כרכתיב של נעלך מעל רגליך. אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו וגו' צדיקים שהן בפה ולא עשו אשר שאמר להם שאול המלך להרוג הכוהנים ולא קבלו ממנו . וכן הוא בספרים בתלמוד א"י בפרק חלק. ויאמר המלך לרצים הנצבים עליו סבו והמיתו כתיב ה' וגו' . פי היו א"ר שמואל אבנר ועמשא היו אומרו לו כלום אית לך עלינן אלא הדין וונרא והדין כלינהו . פי' כלי זין ורמח הכוס בלשון יון כך שמן. אמרו ליה הא פריסין לך כלומר אין אנו חפצים לא בסחטוחיך ולא אבו עבדי המלך לשלוח את ידם לפגוע בכרבי ה' ויואב באיגרת שכתב לו דוד על אוריה התהי קבל ודרנו . טובים ממנו שורשו אכין ורקין כראמרן והוא לא דרש אלא קבל האיגרת ועשה . ויקבר בביתו במדבר . פלפו שהיה ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות . כמו המדבר שאין אדם מצוי לגור ולא לעורה : **הדרן עלך פרק נגמר הדין**

גליון השי"ם

רש"י ד"ה טוב ופירה וכו' וכשלמר נפס דוד. כפי לימת כיומלמי פ"ת דפומה :

הגהות הב"ח

(ע) גמ' למר למר לבו גולל כדם וכו' למר לבו לבליעו היה לו לבליעו וכו' למר לבו בשלת למשל : (ב) שם למר מורל:(ג) רש"י ד"ה מוניני דגים קטנים. ריב וכן בפ"ג ריס דף כפ: (ני) בפרוך מרן של ד' של]

[פי' ניר של דגים וחנחתא פי' דגים קטנים מרוך מרך מוניני ומפשר דקן ניל בפ"ק ד"ס מוניני בו וכן בשבת קי: פ"ק ד"ס מוניני ניר]

הגהות מהר"ב רנשבורג

[ת] למר ליה היה לו לבליעו בחחד מחיבריו למרו ליה בפ"ג :

סג א פיי' פ"ג מהלכות מלכים פלכה ט :

רבינו חננאל

בבשיית ה' וחסר להם זה יהריכן שנאמר ואורחתו ארוחת תמיד ניתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו: פורנרא בלשון יון אלנקום פורנרא . אתיה ליואב הייינוה א"ל [נואל הדם דעשאל הוי] מאי משמה [דכתיב] ויפת בדם עשהאל אחיו אמרי ייזיל אבנר. לעמשא בן יתר אמאי קטלתיה א"ל עמשא פורד בשלטת תורה שנאמר ויזהר מן המועד אשר יעדו א"ל עמשא אכין ורקין מיעופין דרש ראשוהינהו דפתוח בפסכתא אמר כתיב כל איש אשר יסרה את פיך וגו' יכול אפילו לדברי תורה ישמע לו ת"ל רק חזק ואמץ וכ' קרא אחרינא רק חזק ואמץ מאד לשמר ולעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאל למען תשכיל בכל אשר תלך וקיימא לן אכין ורקין מיעופין כ"ם שב' אף כ' (ואן) [ורק] למעם באו וכיון דכתב חבא רק לסעם כי בדברי תורה אין שומעין לו אדרבה אתה הוא פורד במלכות שנאמר והשמועה באה אל יואב כי יואב נסה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נסה מאי לא נסה אמר רבי אלעזר עדיין לחלוחית של דוד קיימת אפסנגינו דאמר רב ח' לדים בני יפת תואר מגדלי בלורית היו לו לדוד ומהלכין בראשי הגייסות והן הן אגרופין של בית דוד כלומר ומתן מחיירא יואב לנשמת אחרי אבשלום ופליגא דר' אבא בר כהנא דאמר אלמלא דוד לא עשה [יואב] מלחמה ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה שנא' ויהי דוד עושה משפט וצדקה ויואב על הצבא ופת מעם יואב על הצבא משום דדוד עשה משפט וצדקה : וישיבו אותו מבור הסירה א"ר אבא בר כהנא בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג פשרש בתלמוד א"י בפיסה פ"א . שרשה שאול להשיב את דוד מפני שאבר בעת שלקח הצפורת והרעית היה יכול להדרגני וכיון שלא הרגני צדיק הוא אין לדדפו וא"ל אבנר לא כי אלא הצפורת והרעית הנערים הלכו להביא פים מן הבור ושכחום שם בבור . ובא דוד ומצאם בבור של פים ולקחם א"ל הצפורת והרעית הנה אסרת בבור נשאתי כנף מעילו מה תאמר בו א"ל כנף מעילך בסירה הוערת כלומר נפבך בקרנים ונחתך ומצאי דוד ולקחו משם . וכיון שלא הניחו אבנר להתפיים לדדך נעשם עליהן ווהו פ' בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג . אבר רב יהודה

ארבע מיתות. סקילה שריפה הרג וחנק. דנקט סידרא סקילה חמורה משריפה ושריפה מהרג ושלשתן מחנק ונפקא מינה למתחייב שתי מיתות דקי"ל לקמן (דף פא:) דנידון בחמורה: **רבי שמעון כו'.** פלוגתא מפרש בגמרא: **זו מצות הנסקלין.** שפירשנו בפרקין דלעיל (דף מה.) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות כו' ומשום דבעי למתני מצות הנשרפין והנהרגין והנחנקין כילד, הדר ונקט להאי: **גמ' כל מקום ששנו חכמים דרך מנין.** וסידרו דבר אחר דבר: **אין מוקדם ומאוחר.** לא דקדקו להקדים במשנתן את המוקדם ולאחר את המאוחר, שיש מקום שהשנוי מאוחר במשנה צריך להקדימו במעשה כגון סדר ח' בגדים של כהונה גדולה כדמפרש לקמיה דמכנסים קודמין בלבישה ולא הקדימו לשנותן כסדר לבישתן ויש מקום שהסדר שנוי כמשפטו לכתחילה אבל אי אפיך לית לן בה כגון דברי סדר חליצה כדלקמיה: **חוץ מסדר שבעה סממנין.** האמורים לענין הכתם של דם שבהן דיקדקו בסדר משנתן; כל דבר המועיל לחבירו קרי ליה 'סם' לגביה ואין 'סם' לשון בושם ולא לשון מרפא אלא לשון דבר הצריך לתיקון חבירו: **מעבירין על הכתם.** לבודקו אם דם נדה הוא ולטמא טהרות שנגע בהן או לבע הוא והטהרות טהורות ואם עבר בהלו שבע סממנין כשיכבס אותו בהן כסדרן בידוע שדם היה ואם לא עבר בידוע שצבע היה: **רוק תפל.** שלא טעם כלום כל אותו היום, תפל=ריקם, ועגוב, וחסר כל טעם מאכל כגון דבר שלא במלח דמיקרי "תפל": **ומי גריסין.** ומי לעיסת גריסין של פול שלועסין וכוססין אותו ומשפשפין אותו בהן: **ומי רגלים.** שהחמיצו והסריחו: **נתר.** מין אדמה הוא וקורין לה ניתרא: **ובורית.** עשב הוא ומעביר כתמין וקורין ליה אירבכ"ו שבונריי"א: **קמוליא.** התם מפרש לה שלוף דוץ ולא ידענא מאי היא: **אשלג.** כמלא בנקבי מרגליות העולות מתוך הים: **לא עשה ולא כלום.** אין זה נסיון שאם לא עבר בכך אכתי איכא למימר דם הוה והאי דלא עבר הייט משום דאין גריסין מועילין אלא לאחר הרוק וכן כולם כסדר; והא דרב סחורה קבעי' בהאי גמרא משום דמייתינן להני 'ארבע מיתות ב"ד' דמתני' עלה כדפליג רב פפא עליה ואמר "אף 'ארבע מיתות' דווקא נישנו הקודם במשנה קודמת לחברתה אם נתחייב שתי מיתות: **בפלוגתא לא קמיירי.** רב סחורה נמי אית ליה דמתני' דוקא תנן ומיהו כי נקט היא, לא נקט מילי דפלוגתא: **אף סדר יומא.** דעבודת יום הכפורים הסדורות במשנה במסכת יומא זו אחר זו דווקא קתני: **ואידך.** אמר לך ודאי דוקא קתני ומיהו 'חומרא בעלמא' הוא שהחמיר הכתוב בעבודת אותו היום שאם שינה בסידרו פסול ולא משום חשיבות דעבודות הוא שתהא זאת חמורה וחשובה מחבירתה אלא תמר היום שנכתבה 'חוקה' בסידורה לעכב וכי אמרינן אנן, במידי דחשיבותא גרס ליה כגון ארבע מיתות דאמרינן לקמן דזו חמורה מזו וכן בשבע סמנין שאורטו וכחו של כל אחד ואחד גורם לו ליקדם וכן מכנסיים שחשבן הכתוב להקדימן כדלקמן אבל יום הכפורים חומר היום בעלמא הוא שלא לשנות בו ולא כח עבודות: **ואידך.** רב פפא דאיירי נמי בחומרי אמר לך ההוא מצוה בעלמא ואי אפיך לית לן בה: **ולאפוקי ממצות חליצה.** האי "כל מקום" דקאמר רב סחורה דלא דיקדקו בו לאפוקי מסדר השנוי במצות חליצה אתא דלא תימא דווקא הוא ואע"ג דמצותיה הכי כדקא מסדר ואזיל: **היא אומרת.** תחילה "מאן יבמי" והוא אומר לה "לא חפצתי", ואחר כך חולצת, ואחר כך רוקקת, ואחר כך קוראה ככה יעשה: אפי' הכי אי אפיך לית לן בה כדקתני לקמן: **עצה ההוגנת לו.** שאם היה הוא זקן והיא ילדה הוא ילד והיא זקינה אומרין לו כלך אצל שכמותך ולא תכניס קטטה לתוך ביתך: **ובלשון הקודש היו אומרין.** במסכת סוטה יליף לה בפרק אלו נאמרין בכל לשון (דף לב:): **רוק הנראה.** שיהא בו כדי לראות כשיוצא מפיה דבעינן לעיני הזקנים וירקה: **קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה.** קוראה מאן יבמי וקורא לא חפצתי חולצת ורוקקת וקוראה ככה יעשה לאיש: **ה"ג והוינן בה מאי קמשמע לן כו'.** ומהא דרב יהודה שמעינן דמתניתין לאו דווקא משום הכי נקט לה הכא: **ולאפוקי.** מהא דרב סחורה קא מהדר: **על בשרו.** משמע כשלובשן יהא בשרו מגולה לבוש דאי לא הא אתא לאשמועינן למה לי על בשרו: **מאי טעמא אקדמה לכתונת.** הואיל ומכנסיים קודמין: **דאקדמיה קרא.** כתונת בד קדש ילבש ומכנסי בד וגו' (ויקרא טז): **סקילה חמורה כו'.** טעמא דמתניתין מהדר לפרושי מ"ט דרבנן דאמרו סקילה קודמת לשריפה ושריפה להרג והרג לחנק: **שכן נתנה למגדף.** מברך את השם והוא בסקילה כדכתיב (שם כד) הוצא את המקלל וגו': **ולעובד כוכבים.** שהן עבירות חמורות: **ומאי חומרא.** דמגדף ועבודת כוכבים דקאמרת דמיתה הניתנה להם ודאי חמורה משאר מיתות שהרי ניתנה לעבירה חמורה: **שכן מחללת את אביה.** כדקאמרינן לקמן (דף נב.) שאם היו נוהגין בו קדש נוהגין בו חול אומר ארור שזו ילד ארור שזו גידל:

קסברי

ארבע *מיתות נמסרו לבית דין: סקילה שריפה הרג וחנק *רבי שמעון אומר שריפה סקילה חנק והרג, זו מצות הנסקלין: **גמ'** אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא כל מקום ששנו חכמים דרך מניין אין מוקדם ומאוחר חוץ משבעה סמנין *דתנן שבעה סמנין מעבירין על הכתם: רוק תפל, ומי גריסין, ומי רגלים, ונתר, ובורית, קמוליא, *(ואשלך) וקתני סיפא *העבירן שלא כסידרן או שהעבירן שבעתן כאחד לא עשה ולא כלום. רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ארבע מיתות מדקא מפליג רבי שמעון ש"מ דוקא קתני, ואידך בפלוגתא לא קא מיירי. רב פפא אמר *אף סדר יומא דתנן *כל מעשה יום הכפורים האמורים על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום ואידך, ההוא חומרא בעלמא. רב הונא בריה דרב יהושע אמר אף סדר תמיד *דקתני עלה זהו סדר תמיד ואידך ההוא למצוה בעלמא. ולאפוקי ממצות חליצה דתנן *מצות חליצה בא הוא ויבמתו לפני בית דין היו נותנין לו עצה ההוגנת לו שנאמר וקראו לו זקני עירו ודברו אליו והיא אומרת מאן יבמי וגו' והוא אומר לא חפצתי לקחתה ובלשון הקדש היו אומרין ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו וירקה בפניו רוק הנראה לדיינין, וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש וגו' ונקרא שמו בישראל וגו' ואמר רב יהודה מצות חליצה קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה והוינן בה מאי קמ"ל מתניתין היא? הא קמ"ל מצוה הכי ואי אפיך לית לן בה תניא נמי הכי *בין שהקדים חליצה לרקיקה או רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי ולאפוקי מהא דתנן *כהן גדול משמש בשמונה כלים והדיוט בארבעה בכתונת, במכנסים, במצנפת, ואבנט, מוסיף עליהן כהן גדול: חושן, ואפוד, ומעיל, וציץ *ותניא מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים שנאמר ומכנסי בד יהיו על בשרו ותנא מאי טעמא אקדמיה לכתונת? משום דאקדמיה קרא, וקרא מאי טעמא אקדמיה? משום דמכסיא כולה גופיה עדיפא ליה: סקילה שריפה כו': סקילה חמורה משריפה שכן *ניתנה למגדף ולעובד ע"ג מאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר אדרבה שריפה חמורה שכן *ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה?

קסברי

תורה אור: דברים כה; שם; ויקרא טז

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא. בכמה דוכתי איכא הכי והא דאמר רבא בס"פ אלו מגלחין (ב"מ דף לג:) כגון רב סחורה דאסברן זוהמ' ליסטרין מסמיה דנפשיה לא אגמריה טפי א"נ ה"ק אפילו לא למד מרבו אלא דבר זה בלבד נחשב רבו בכך א"נ בההיא שעתא אכתי לא גמר מיניה טפי*:

מעבירין על הכתם. פ"ה לבודקו אם דם נדה הוא ור"ת מפרש דאפילו דם נדה ודאי אע"ג דמטמא לא ויבם כיון דאין עובר על ידי ז' סממנים בטל וטהור דתני ר' חייא דם נדה ודאי מעביר עליו שבעה סממנין ומבטלו:

כל מעשה יום הכפורים. למ"ד (יומא דף ס:) לא נאמר חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים לא איירי בדברים שנעשים בבגדי *זהב בחוץ:

אף סדר תמיד. תימה דלא קאמר אף סדר ברכות דתנן בפרק בתרא דר"ה (ד' לב.) סדר ברכות אבות וגבורות וקדושת השם ועוד תנן התם (ד' לג:) סדר תקיעות ג':

קסברי

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הל"א סמג עשין צט ק:

ב ב מיי' פ"ט מהלכות איסורי ביאה הלכה לו ופ"ד מהלכות מטמאת משכב ומושב הל"א סמג עשין קיא טוש"ע י"ד סימן קצ סעיף לא:

ג ג מיי' פ"ה מהלכות איסורי ביאה הלכה לז:

ד ד מיי' פ"ה מהלכות עבודת יוה"כ הל"א:

ה ה מיי' פ"ד מהלכות יבום הל"א סמג עשין נב טור שו"ע אה"ע סימן קסט סעיף א:

[ועי' תוס' יבמות קו. ד"ה רבה ותוס' ע"ז יט. ד"ה אמר]

ו ו מיי' שם הל"ח וסמג שם טוש"ע אה"ע סימן קסט סעיף כט:

ז ז ח ט מיי' שם הל"ט והלי' טור שו"ע שם סעיף מג:

[הא דלא קחשיב אף סדר סוטה עי' תוספות סוטה יז: ד"ה קודם]

ח י מיי' פ"ח מהל' כלי המקדש הלכה א:

נ"א לבן וזהב. רש"א

ט כ מיי' שם הלכה ג:

י ל מיי' שם פ"י הל"א סמג עשין קעג:

יא מ מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הל"ד סמג עשין צט:

מסורת הש"ס

[יבמות מו:] [מכר יבמות כ:] מס סא: [נ"ל ואשלג] שס' זבחים נה: יומא ס. תמיד פ"ו מ"ג יבמות קו: [יבמות קה. קו:] יומא עא: שם כג: וכס. [לקמן עט:] [שם]

גליון הש"ס

גמ' משום דאקדמיה קרא. עיי' תשובת שאגת אריה סימן כט:

רבינו חננאל

ארבע מיתות נמסרו לב"ד סקילה שריפה הרג וחנק כו' אמר רב הונא כל מקום ששנו חכמים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר בהן כגון ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער וכיוצא בו. חוץ מז' סממנין דמאי דמקדי' מקדים ומאי דמאחר מאוחר דתנן בנדה פ"ט ז' סממנין מעבירין על הכתם רוק תפל. מי גריסין ומי רגלים. נתר ובורית. קימוניא. ואשלג. וקתני סיפא העבירן שלא כסדרן או העבירן שבעתן כאחד לא עשה כלום. משמיה דרב אמרי אף ד' מיתות מאי דמקדים מקדים ומאי דמאחר מאוחר. מדקא פליג ר' שמעון ותני שריפה סקילה הרג וחנק ש"מ דווקא כך סידורן: ורב הונא מתני' דאית בה פלוגתא ומעשה יוה"כ דחומרא בעלמא היא וסדר התמיד דלמצוה בעלמא היא בהני כולהו לא קא מיירי ומה בא להודיע לאפוקי מצות חליצה דתנן ביבמות פרק מצות חליצה בא לב"ד הוא ויבמתו כו' ומפורש קוראה היא תחלה בפני ב"ד מאן יבמי וגו' וקורא הוא לא חפצתי לקחתה ואחרי כן חולצת כדכתיב וחלצה נעלו וגו' ורוקקת כדכתיב וירקה בפניו. וקוראה ככה יעשה לאיש ואתא לאשמעינן מצותה כך קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה *) ואי אפיך והקדים חליצה לרקיקה ובין שהקדים רקיקה [לחליצה] מה שעשה עשוי. ולאפוקי נמי מהא דתנן ביוה"כ פ"ז בסדור בגדי כהן בכתונת ומכנסים במצנפת ואבנט וכו'. לא תימא דכסדר הזה בעינן וכתונת ברישא אלא אינה כסדר הזה ומכנסים לביש ברישא כדכתיב ומכנסי בד יהיו על בשרו. וכיון (שאחרי) [שכתנתו אחרי] המכנסים אמאי אקדמה קרא לכתונת קודם המכנסים ופשטינן הואיל ומיכסיא כולי גופא חשיבא ומשום הכי אקדמה. איתנן לפשם איזוהי חמורה מחברתה. ואמרי' סקילה חמורה שנתנה למגדף ולע"ז שאין עבודה למעלה מהן שפשטו יד בעיקר **) ודחינן חומרא דשריפה מדמוקמינן נשואה בת כהן בשריפה ולא ארוסה אלא ארוסה בת כהן בסקילה כבת ישראל. והלא לא יצאה שריפה בבת כהן להקל עליה ואלו היתה השריפה חמורה מסקילה כשם שיצאה נשואה בת כהן מחנק שהוא קל לשריפה שהיא חמורה כך ארוסה בת כהן היתה יוצאה מסקילה שהיא קלה. לשריפה שהיא חמורה. וכיון שלא יצאה ש"מ דסקילה חמורה משריפה

*) [נראה דצ"ל ואי אפיך והקדים רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי]. **) נראה דחסר כאן וצ"ל ומקשינן אדרבה שריפה חמורה שכן נתנה לבת כהן שזינתה ודחינן חומרא דשריפה וכו'].

קסברי רבנן . דמתני' : **נשואה** . בת כהן ילמה מכלל 'נשואה בת ישראל' כשרה? **ומדאפקיה רחמנא לאחרוסה** . בת כהן מכלל 'אחרוסה בת ישראל' : **כבת כהן** מכלל 'אחרוסה בת ישראל' : **ומדאפקיה רחמנא לאחרוסה** . בת כהן מכלל נשואה בת כהן מדאפקיה לסקילה ש"מ סקילה חמורה דעל כריתין אחרוסה חמורה מנשואה שמחללת ביה תביה והכתוב התמיר עליה להה נשואה בת ישראל? בחנק קלה מכולן ואחרוסה בסקילה, לפום רייחטא דסוגיא הכי מיפרשא כדפריסים, ומיהו כי דייקת בה שפיר לית לתשכחת קרא לרבנן מנא להו דנשואה ילמה ולא אחרוסה ללת מעמא דלתיה להו סקילה חמורה הוא דקמאני על כריתין לית ילמה אחרוסה בת כהן מכלל אחרוסה בת ישראל מסקילה לסקילה להקל ויש להקשות היכי ילפינן מהכא דסקילה חמורה הא ליתי לית קמיה להו לרבנן ללת מעמא דקסברי סקילה חמורה הלכך על כריתין הלי מדאפקיה רחמנא לאחרוסה בת כהן בסקילה דנקט הכא ולא נקט טעמא למילתייהו היא ללת יתובי מילתא בעלמא ועיקר טעמייהו מדתיקנה למגדף ולעשוד עבודת כוכבי הוא וזקיקין לך לחדבה סריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן ומאי חומרא שכן מחללת את אביה אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד "נאמר "אביה" בסקילה ונאמר "אביה" בשריפה מה "אביה" האמור בסקילה חמורה מסייף אף "אביה" האמור בשריפה שריפה חמורה מסייף שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה מחנק סייף חמור מחנק שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה מחנק סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח

קסברי רבנן יוצאה לשריפה ולא ארוסה, ומראפקה רחמנא לארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה. סקילה חמורה מסייף שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח מסייף שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח מסייף שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד "נאמר "אביה" בסקילה ונאמר "אביה" בשריפה מה "אביה" האמור בסקילה חמורה מסייף אף "אביה" האמור בשריפה שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה מחנק סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה. שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח

פושט ידו בעיקר : רבי שמעון לטעמיה דאמר אחת אחרוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה ומראפקיה רחמנא לארוסה בת כהן מכלל 'ארוסה בת ישראל' מסקילה לשריפה ש"מ שריפה חמורה. שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבודם לכבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל 'נשואה בת ישראל' מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה. שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח הנידח

קסברי רבנן . פ"ה דניקר טעמא דתפ"ה פוטר ידו בעיקר מדיף וכן משמע בפ' הנשרפין (לקמן דף עט:) דתנן תמרו ט תילו לית ליה סקילה חמורה לית ליה ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ות"ח סייף יוכיח שניתן לתנאי עיר הנדחת שפוטרין ידיהם בעיקר ותפ"ה שריפה חמורה ממנו כדמוכח בשמעתתא וי"ל דסייף יש לו תומרא לחבריה עמו שממונו לאבד ושקולין שניהם בסקילה ותע"ג דתמרין בממון אדרבה סייף חמור מסקילה שכן ניתן לתנאי עיר הנדחת ומתי תומרא שכן ממונו לאבד דמשמע שזה גורם לו שהוא חמור כיון שיש לו תומרא זו אתם היינו טעמא דלתנאי לית ידעינן דסייף קל ותיש לן למימר מסברא דכיון דיש לו תומרא זו לממונו לאבד מיבעיא גמי חמורה לאבד כיון דידעינן דסייף קל ליכא למימר שזה גורם לו שניתן לפוטרו יד בעיקר משום תומרא דליכא בהדיה לממונו לאבד :

סקילה חמורה מחנק . ה"ה דהמ"ל מק"ו מסריפה ולו מסייף דחמורין מחנק וסקילה חמורה מהן דכה"ג קאמר לקמן לר"ש: **אדרבה** חנק חמור שכן ניתן למכה תביו . ותימה סקילה גמי ניתנה למקלל תביו ומתו דהוקש כבודן לכבוד המקום ושוד וכי מפני שהוקש יהא חמור מכבוד המקום עצמו ושוד דכקילד הרגל (ב"ק דף כה:) תמר ק"ו לעכיזה י"ל יוס"ל דלת קאמר סייחא חמור מסקילה ללת כלומר חמור בסקילה שכן הוקש: **נאמר** תביה בסקילה כו' . תימה תע"ג דמסברת סייף חמור תתיח ג"ם ומפיק ליה ותם כן לעיל גמי דמסברת סקילה חמורה מסריפה כדפ"ה דפוטרו ידו בעיקר עדיף תמתי לת תתי גזירה הוא ומפקת מסברת וניתמ תתח תרוסה ותתח נשואה ילמה לסריפה דמה תביה התמור בסקילה בתרוסה לתי תביה התמור בסריפה בתרוסה :

מה

קסברי רבנן יוצאה לשריפה ולא ארוסה, ומראפקה רחמנא לארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה. סקילה חמורה מסייף שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח מסייף שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד "נאמר "אביה" בסקילה ונאמר "אביה" בשריפה מה "אביה" האמור בסקילה חמורה מסייף אף "אביה" האמור בשריפה שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה מחנק סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה. שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח

פושט ידו בעיקר : רבי שמעון לטעמיה דאמר אחת אחרוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה ומראפקיה רחמנא לארוסה בת כהן מכלל 'ארוסה בת ישראל' מסקילה לשריפה ש"מ שריפה חמורה. שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבודם לכבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל 'נשואה בת ישראל' מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה. שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח הנידח

קסברי רבנן . דמתני' : **נשואה** . בת כהן ילמה מכלל 'נשואה בת ישראל' כשרה? **ומדאפקיה רחמנא לאחרוסה** . בת כהן מכלל נשואה בת כהן מדאפקיה לסקילה ש"מ סקילה חמורה דעל כריתין אחרוסה חמורה מנשואה שמחללת ביה תביה והכתוב התמיר עליה להה נשואה בת ישראל? בחנק קלה מכולן ואחרוסה בסקילה, לפום רייחטא דסוגיא הכי מיפרשא כדפריסים, ומיהו כי דייקת בה שפיר לית לתשכחת קרא לרבנן מנא להו דנשואה ילמה ולא אחרוסה ללת מעמא דלתיה להו סקילה חמורה הוא דקמאני על כריתין לית ילמה אחרוסה בת כהן מכלל אחרוסה בת ישראל מסקילה לסקילה להקל ויש להקשות היכי ילפינן מהכא דסקילה חמורה הא ליתי לית קמיה להו לרבנן ללת מעמא דקסברי סקילה חמורה הלכך על כריתין הלי מדאפקיה רחמנא לאחרוסה בת כהן בסקילה דנקט הכא ולא נקט טעמא למילתייהו היא ללת יתובי מילתא בעלמא ועיקר טעמייהו מדתיקנה למגדף ולעשוד עבודת כוכבי הוא וזקיקין לך לחדבה סריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן ומאי חומרא שכן מחללת את אביה אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד "נאמר "אביה" בסקילה ונאמר "אביה" בשריפה מה "אביה" האמור בסקילה חמורה מסייף אף "אביה" האמור בשריפה שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה מחנק סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה. שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח

פושט ידו בעיקר : רבי שמעון לטעמיה דאמר אחת אחרוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה ומראפקיה רחמנא לארוסה בת כהן מכלל 'ארוסה בת ישראל' מסקילה לשריפה ש"מ שריפה חמורה. שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח הנידח

[לקמן פט:] **ותניא** *במדיחי עיר הנדחת בסקילה] סקילה חמורה מחנק שכן ניתן למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש לבבוד המקום מראפקיה רחמנא לאחרוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ סקילה חמורה. שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד "נאמר "אביה" בסקילה ונאמר "אביה" בשריפה מה "אביה" האמור בסקילה חמורה מסייף אף "אביה" האמור בשריפה שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה מחנק סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבוד המקום מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה. שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שוינתה ומאי חומרא שכן ממונן אבד אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח

נאמר תביה בסקילה . כלומר לי זה עון **ויזה כח מרובה** . כלומר לי זה עון חמור : **מדיחי עיר הנדחת בסקילה** . בתלמ הן הגמקין (לקמן דף פט:) יליף מעמא ומדמדיח בסקילה ומידחין בסייף ש"מ סקילה חמורה : **מכה אביו ואמו בחנק.** דכתיב ביה(שמות כא) יומת סתמא וקיימא לן (לקמן דף נב:) כל מיתה החמורה בתורה סתם ליט ללת חנק : **סוקע בכודו לבבוד המקום** . נלמד כהן (שמות כ) כבד את אביך ונאמר להלן (מלאי ג) כבד את ה' מהוער : **על כריתין אחרוסה** . חמורה מנשואה שרשה לשמים ולבריות ולעמה שפוגמת כתובה ומשפחתה ולילה קלון עפי מנשואה שכבר בפנמה ומדאפקה רחמנא מכלל "מות יומת הטעף" (ויקרא כ) דהייט חנק דאף אחרוסה לסקילה כדכתיב (דבריס כב) כי תהיה נערה בתולה מאורסה וגו' ש"מ סקילה חמורה ולי קשיא לך למה לי להחזרי בחר טעמא בכולהו דתיהוי סקילה חמורה מייהיו מכיון דתשכח סקילה חמורה מסריפה ולקמן יליף סריפה חמורה מסייף ממילא ידעינן דסקילה חמורה מסייף תריץ משום דלקמן לת קיימא לן סריפה חמורה מסייף ללת מגזירה שוה מסקילה דתשכחן בה דחמיר מסייף הלכך מיבעי ליה לאהדורי למעמא דחמורה סקילה מסייף : **נאמר תביה בסקילה** . בנערה המאורסה לוטה ביה תביה (דבריס כב) : **ונאמר תביה בסריפה** . בבת כהן תביה היא מחללה (ויקרא כא) : **סקילה חמורה מסייף** . כדיליף טעמא לעיל ממדיחין ובידחין : **מדאפקיה לנשואה דבת כהן** . סתמא כתיב-לארוסה ונשואה מעמט , ורבנן הוא דמפקי לארוסה, מהיות לכל ובבלי לה במילתא כדין ישראלים בסקילה משום דלתים להו סקילה חמורה,בבת כהן למגדף,ונשואה בת ישראל מחנק לסריפה ללמד סריפה חמורה ותע"ג דמני לאהדורי בנזירה שוה דתביה תביה כדלייתיה לסייף,ניחא לאהדורי מגופה : **ר"ש לטעמיה** . לקמן (שם) יליף מקרא דכתיב בת כהן סתמא :

נו

יב א מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה יא סמג עשין קד :

יג ב מיי' שם הלכה י ופ"ד מהלכות עכו"ם הלכה ו ופ"ב הל"ב שם סמג עשין כו :

יד ג ד מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הלכה ד :

רבינו חננאל

משריפה סקילה חמורה מסייף פראשכחן בעיר הנדחת הנדחין בסייף והסריחין בסקילה ש"מ דסקילה חמורה מסייף סקילה חמורה מחנק מראפקיה רחמנא לארוס' בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל להחמיר עליה ואפקה מחנק לסקילה . ש"מ סקילה חמורה מחנק . שריפה חמורה מסייף שיצאה להחמיר על בת כהן . *) וכשם שניתנה לבת כהן ואפילו וינתה מאביה **) נמר אביה אביה מסקילה מה בת ישראל שוינתה ארוסה בסקילה וכתיב בה אל פתח בית אביה ובבת כהן כתיב את אביה היא מחללת מה אביה שבסקילה סקילה חמורה מסייף אף אביה שבשריפה שריפה חמורה מסייף . שריפה חמורה מחנק שכן נתנה לבת כהן החמורה כראמרן מראפקיה רחמנא נשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל שהיא בחנק והוציאה הכתוב מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה מחנק . סייף חמור מחנק שניתן לאנשי עיר הנדחת ששמשו ידיהן בעיקר ר"ש אומר שריפה חמור' מסקילה מראפקיה רחמנא לארוסה בת כהן לשריפה . שריפה חמורה מחנק מראפקיה רחמנא לנשואה בת כהן . מחנק לשריפה . ש"מ שריפה חמורה מחנק כולה שמעתא בענין הזה ופשוטה

*) נפניו נגמי ליתא זה ולעלי דכניו היא גורס ומאי תומרא שכן ניתנה לכתחלה ולפילו זנחה מחניה . וע"ע :

**) נרלה דחסר כאן ע"ל מדכתב סייף חמור וכו' גמר תביה תביה וכו' .

מו א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל"ב וכ"ע יא ופ"ג מהלכות א"ב הל"ג וסמ"ג עשין קיג ולאוין כו :

תוספות

מה כשהוציא נשואה. הא דפשיטא ליה דנשואה להחמיר היינו בג"ש דלעיל דמה אביה האמור בסקילה סקילה חמורה מחנק אף אביה האמור בשריפה שריפה חמורה מחנק :

נאמר כאן אביה. תימה א"כ לזנות למה לי דלא מיתוקם בחילול שבת מג"ש דאביה וי"ל מ"מ לא הוה ממעטינן חילול שבת דהאי אמינא דג"ש אילטריך למעוטי פנויה ומדכתיב כי תחל הוה אמינא דאיירי נמי בחילול שבת :

כשהוא אומר היא מחללת. פ"ה דהאי תנא לית ליה דרשה דלקמן שאם היו נוהגין בו קדש א"כ אית ליה וליכתוב היא מחללת ולא ליכתוב את אביה ולקמן (דף נב:) משמע דלית ליה דקאמר רב אשי כמאן קרינא רשיעא בר רשיעא אפי' לרשיעא בר צדיקא כמאן כי האי תנא משמע דר"ע ור"ש דפליגי עליה דר' ישמעאל לית להו הך סברא וקשה דאמר לעיל אליבא דר"ש מאי אומריה שכן מחללת את אביה וי"ל דכ"ע אית להו הך דרשה דאין מקרא יוצא מידי פשוטו והא דקאמר כי האי תנא לפי שהוא הזכירה :

ת"ל ובת כהן. פ"ה מריבויא דוי"ו קדריש וכר"ע ס"ל דדריש לקמן כה"ג והא דקתני סיפא לכותי לחלל לנתין ולממזר מניין דמשמע יש לו קידושין בה ושמעינן ליה לר"ע דאמר ביבמות (דף סט:) אין קידושין תופסין בחייבי לאוין הני מילי בחייבי לאוין דשאר אבל מחייבי לאוין גרידא לא והא דקאמר בסמוך כרבי אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה ושמעינן ליה לר"ע *דפליג עליה מכל מקום נעשית זונה בכמה ביאות וע"ל דכולה הך ברייתא רבי שמעון היא כדמוקי לה בסמוך וסבר לה כר"א בפנוי הבא על הפנויה וכר"ע דדריש וי"ו ומיהו קשה דע"כ לר"ע גופיה דאמר לקמן* יכול אפי' פנויה תקשה והא כתיב לזנות *וצריך לומר דסבירא ליה כרבי אלעזר :

[יבמות סא:]

[דף מה:]

עיין רש"א

גמרא

הוי אומר כח המדיח וקל וחומר ומה חנק שחמור מסייף שריפה חמורה ממנו, סייף הקל לא כ"ש. סקילה חמורה מחנק שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו, ומאי חומרא שכן הוקש כו'? מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה שמע מינה סקילה חמורה. סקילה חמורה מסייף שכן ניתנה למגדף כו' אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד? אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי אומר כח המדיח וקל וחומר ומה חנק שחמור מסייף סקילה חמורה ממנו, סייף הקל לא כ"ש. חנק חמור מסייף שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא? שכן ממונם אבד? אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי אומר כח המדיח ותניא מדיחי עיר הנדחת בסקילה ר"ש אומר בחנק מרגלא בפומיה דרבי יוחנן *נערה המאורסה בת כהן שזינתה בסקילה ר"ש אומר בשריפה; זינתה מאביה בסקילה ר"ש אומר בשריפה מאי קמ"ל? לרבנן נשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה, לר' שמעון אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה, וטעמא מאי? משום *דלרבנן סקילה חמורה לר' שמעון שריפה חמורה נפקא מינה למי *שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה; מאי רבי שמעון דתניא רבי שמעון אומר שני כללות נאמרו בבת כהן, בבת כהן ולא בבת ישראל אימא אף בבת כהן והוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה וארוסה מכלל ארוסה מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה להחמיר, אף כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה להחמיר. וזוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל, וזוממי ארוסה בת כהן בבלל זוממי ארוסה בת ישראל: ת"ר °ובת איש כהן כי תחל יכול אפילו חללה את השבת ת"ל °לזנות בחילולין שבזנות הכתוב מדבר, יכול אפילו פנויה? נאמר כאן "אביה" ונאמר להלן "אביה" מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל או אינו אומר "אביה" אלא להוציא את כל האדם? כשהוא אומר °היא מחללת הרי כל אדם אמור, הא מה אני מקיים "אביה"? נאמר כאן "אביה" ונאמר להלן "אביה" מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל אי מה להלן נערה והיא ארוסה, אף כאן נערה והיא ארוסה, נערה והיא נשואה, בוגרת והיא ארוסה, בוגרת והיא נשואה ואפילו הזקינה מנין? תלמוד לומר °ובת כהן מכל מקום, בת כהן

אין

[תוספתא פרק י"ב ופי' רש"י ד"ה מרגלא]

[לעיל מה:]

[לקמן פא. וש"נ]

ויקרא כא

סס

סס

סס

רש"י

תורה אור

הוי אומר כח המדיח. ור"ש אית ליה מדיחי עיר הנדחת בחנק ויליף לה מקרא בחלו הן הנשרפין (לקמן דף סט:) ומדמדיחין בחנק ונדחין בסייף אלמא חנק חמור מסייף וכבר קיימא לן לעיל דשריפה חמורה מחנק הלכך כ"ש דחמורה היא מסייף מק"ו מה חנק דחמור מסייף תורה אור כו': **מרגלא בפומיה דרבי יוחנן**. סדור היה הדבר הזה בפיו ולא שנאה במשנה וברייתא אלא כך קיבלה שמועה מרבו : **בסקילה**. דרבנן אית להו דארוסה לא יצאה לשריפה דאם כן נמצא אתה מיקל בבת כהן : **ר' שמעון אומר בשריפה**. דשריפה חמורה הלכך לית לך לאפוקי מכלל סתם בת כהן דקרא סתמא כתיב : **זינתה מאביה**. ארוסה בת ישראל שזינתה מאביה דאיכא שתי מיתות סקילה משום ארוסה ושריפה משום דמאביה זינתה דבשריפה היא כדילפינן באלו הן הנשרפין (לקמן דף עה:) : **בסקילה**. לרבנן דסקילה חמורה: **ר"ש אומר בשריפה**. הא קמ"ל דלרבנן משום דאית להו סקילה חמורה סבירא להו דארוסה לא יצאה לשריפה כדמפרש ואזיל וטעמא מאי כו': **ונפקא מינה**. מהא דרבי יוחנן דאמר דמשום דלרבנן סקילה חמורה היא ארוסה בת כהן בסקילה ומשום דלר"ש שריפה חמורה מוקי לה בשריפה ש"מ המתחייב שתי מיתות נידון בחמורה דהכא נמי שתי מיתות איכא סקילה כדין ארוסה ושריפה כדין בת כהן הלכך לרבנן על כרחך ארוסה לא יצאה לשריפה ולר"ש יצאה : **מאי ר"ש**. לעיל מהדר דאמרן לעיל ר"ש לטעמיה דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה, היכי שמעינן ליה : **שני כללות נאמרו בבת כהן**. אחת בארוסה ואחת בנשואה כלומר כשכלל הכתוב באשת איש (ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת אף בת כהן משמע בחנק, וכשהוציא ארוסה לסקילה אף בת כהן במשמע הייט כלל שני : **ופרכינן בבת כהן ולא בבת ישראל**. הא קראי סתמא כתיבי : **אימא אף בבת כהן**. וה"ק שתי כללות שנאמרו בתורה בארוסה בסקילה ובנשואה בחנק אף בת כהן היתה תחילה במשמע ובא הכתוב והוציא בת כהן לידון בשריפה וסתמא כתיבא ואחת ארוסה ואחת נשואה הוציא לשריפה : **ארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל**. מסקילה לשריפה : **נשואה מכלל נשואה**. מחנק לשריפה לא ולמד מיכן שהשריפה חמורה דמה כשהוציא נשואה מכלל נשואה להחמיר עליה יצאה דהא שריפה הכל מודים דחמורה מחנק אף כשהוציא ארוסה מכלל הארוסה להחמיר עליה הוציאה :

וזוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל. בחנק שלא הוציא הכתוב אלא אותה לבדה דכתיב (ויקרא כא) היא באש תשרף ולא בועלה, ולא זוממיה : גבי זוממין גרס בכלל ולא גרס מכלל : **בת כהן כי תחל**. אי לא כתב "לזנות" משמע אפילו חיללה שבת : **ת"ל לזנות**. ולקמיה פריך חיללה שבת בת סקילה היא : **ונאמר להלן**. בנערה המאורסה מה להלן שזינתה בשעה שזיקת הבעל עליה אף כאן זנות בשעה שזיקת הבעל עליה ולא פנויה, והאי דנקט תנא האי לישנא ולא נקט מה להלן ארוסה כו' משום דסופו נמי לאיתויי נשואה בשריפה כדיליף ואזיל : **או אינו אומר אביה**. לגזירה שוה זו אלא להוציא את כל האדם שאם זינתה מאביה תידון בשריפה אבל משאר כל אדם תידון כבת ישראל ולקמיה פריך היכי תיסק אדעתין הא מילתא א"כ מאי איריא בת כהן ואפי' בת ישראל נמי מאביה בשריפה באלו הן הנשרפין (לקמן דף עה.): **כשהוא אומר היא מחללת**. משמע היא מחללת אותו ולא הוא מחללה הרי על כרחך כשזינתה משאר כל אדם אמור : **הא מה אני מקיים את אביה**. למה לי למיכתביה כלל, אלא נאמר כאן כו' והאי תנא לית ליה האי דרשה דלקמן (דף נב.) שאם היו נוהגין בו קודש כו' א"כ אית ליה, ליכתוב היא מחללת ולא ליכתוב את אביה וליהוי נמשמע אפי' משפחתה ואביה יותר מכולם : **נערה**. שהביאה שערות ולא הביאה סימני בגרות במס' נדה מפרש להו בפרק [יוצא דופן] (דף מז:) משנתמעך הכף : **ת"ל ובת כהן מכל מקום**. מריבויא דוי"ו קא דריש וכר"ע סבר לה דדריש לה לקמן (דף נא:) כי האי גוונא וליכא לפרושי דמדכתיב קרא סתמא יליף טעמא דהא אתא גזירה שוה ומפקא ליה מסתמיה:

אין

רבינו חננאל

היא: מרגלא בפומיה דר' יוחנן נערה המאורסה בת כהן שזינתה בסקילה ר"ש אומר בשרפה זינתה מאביה בסקילה. ר"ש אומר בשרפה. ואסיק' נפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות כגון שעבר שתי עבירו' וחייב סקילה ושרפה וקיי"ל דנידון בחמורה. לרבנן נידון בסקילה לר' שמעון נידון בשרפה. מאי ר"ש דתניא ר"ש אומר שני כללות נאמרו בבת ישראל והוא הדין בבת כהן והוציא הכתוב נשואה בת כהן בשרפה מכלל נשואה בת ישראל שהיא בחנק וארוסה בת כהן לשרפה מכלל ארוסה בת ישראל שהיא בסקילה מה כשהוציא הכתוב נשואה בת כהן בשרפה מכלל נשואה בת ישראל להחמיר עליה אף כשהוציא הכתוב ארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל להחמיר עלית. וזוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל בחנק וזוממי ארוסה בת כהן בכלל זוממי ארוסה בת ישראל בסקילה: ת"ר בת איש כהן כי תחל יכול אפילו חללה שבת בשרפה ת"ל לזנות בהלולין שבזנות הכתוב מדבר יכול אפי' זינתה פנויה בשרפה נאמר כאן אביה ונאמר בארוסה בת ישראל אביה מה התם בארוסה בת ישראל זנות עם זיקת הבעל אף הכא בבת כהן זנות עם זיקת הבעל היא בשרפה ואין בועלה בשרפה :

מין לי בנים שנשמם לכהן • לקמיה פריך מהיכא תיתי. תימה מפני דגיסת לוי וישראל לית בה כהן היכי: מגלי • כהן שנשמת גרושה לו זונה וולדה ט בן מיקרי מגל מן הכתובה כדכתיב (ויקרא כא) "לא יחלל זרעו" "עובד כוכבים נתין ופסול" • תימה שתמורין לכא בקבלים להם קידושין והכי איתא לקמן מיהם דקדושין תופסין בחייבי לאוין ותע"ב דתמן ר"ש ורבנן ור"ש ומפרש ליה לתמן קדושין תופסין בחייבי לאוין חוכא גמי ביבמות (דף סה.) לתים ליה תלמיד דר"ש דר' יוסי לתמן ר"ש קדושין תופסין בחייבי לאוין ר"ס מ' בחייבי לאוין דשכיב מרע גרידי לית לתמן, עובד כוכבים חיכא תנינא אור

הא מני ר"ש היא • תימה דר"ש לא דריש ויא דטופטיון בפרק קמא (דף יד. ושם) הכא דריש: סירכא

אין לי אלא שניסת לכהן, ניסת ללוי ולישראל לעובד כוכבים לחלל לממזר ולנתינ מניין. ת"ל "ובת איש כהן" אע"פ שאינה כהנת * "היא" בשריפה יואין בועלה בשריפה "היא" בשריפה יואין זוממיה בשריפה רבי אליעזר אומר את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה אמר מר ויכול אפילו חללה שבת, בת סקילה היא? אמר רבא הא מני ר"ש היא דאמר שריפה חמורה סד"א הואיל ואחמיר בהו רחמנא בכהני *דדבי בהו מצות יתירות תידון בשריפה קא משמע לן (ו)וכאי שנא מיניה דידיה? סלקא דעתך אמינא: איתו דאשתריא לה שבת לגבי עבודה, היא כיון דלא אשתריא שבת לגבה אימא תידון בשריפה, קא משמע לן. ויכול אפילו פנויה הא "לזונות" כתיב? כדר"א דאמר *פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות עשאה זונה "אר אינו אומר "אביה" אלא להוציא את כל אדם אלא מאי ניהו "שזינתה מאביה, מאי אירא 'בת כהן' "אפילו בת ישראל ונמי *דאמר רבא "אמר לי רב יצחק בר אבודימי-אתיא 'הנה הנה' אתיא 'זכה' מ'איצטרך' סד"א: קרא לאפוקי מדרבא מדגלי רחמנא בבת כהן=ולא בבת ישראל, כל"ל 'בת...כהן' אין לי אלא שניסת לכהן, ניסת ללוי לישראל ולעובד כוכבים ולחלל לנתין ולממזר מניין תלמוד לומר "בת-איש כהן" אף על פי שאינה בהנת משום דאינסבא לדו להני, לאו בת כהן היא, ותו, מידי כהנת לכהן כתיב: סד"א "כי תחל לזונות" אמר רחמנא הני מילי היכא דקא מתחלא השתא אבל הא, כיון דקא מתחלא וקיימא מעיקרא *דאמר מר "ובת כהן כי תהיה לאיש זר "כיון שנבעלה לפסול לה פסלה, ללוי וישראל נמי "ושבה אל בית אביה כנעוריה" מכלל דכי איתיה גביה לא אכלה, אימא לא תיתדן בשריפה כל"ל, וולא "בר"מ *דתניא "בת כהן: שניסת לישראל ואכלה תרומה משלמת את הקרן ואינה משלמת את החומש ומיתתה בשריפה, *ניסת לאחד מן הפסולין משלמת קרן וחמש ומיתתה בחנק דברי ר' מאיר וחכמים אומרים יז וז משלמת קרן ולא חומש ומיתתן בשריפה ר"א אומר את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה מאי "את אביה, ואת חמיה "אילימא "את אביה"-מאביה ואת חמיה-מחמיה מאי אירא 'בת כהן' אפילו 'בת ישראל' נמי בתו בשריפה יוכלתו בסקילה: אלא "את אביה"-ברשות אביה, ואת חמיה-ברשות חמיה כמאן דב"בנבן האמרי נשואה יוצאת לשריפה ולא ארוסה דר' שמעון. כרבי שמעון *האמר את ארוסה ואחת נשואה בשריפה כרבי ישמעאל האמר *ארוסה יוצאת לשריפה ולא נשואה, את חמיה-חנק הוא? שלח לך (רבין) משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא כך היא הצעה של משנה (לעולם) כרבנן והכי קאמר כל שהוא למעה ממיתת אביה ומאי ניהו נשואה 'בת ישראל' אילו נשואה 'בת ישראל' בחנק הבא במיתת אביה בשריפה: כל שהיא למעלה ממיתת אביה בסקילה הבא בסקילה אחקיה לה ר' ירמיה מידי למעלה, למעה, קתני: אלא אמר רבי ירמיה לעולם

אמר מר יכול אפילו חיללה שבת והא בחילול שבת בת סקילה היא מסתברא לה לתורייה לקולא: ואוקמא ת"ק בת ישראל לרבי שמעון היא דקסבר שריפה חמורה מדרבה דתימא נהסיר עליה תידון בשריפה קסל"ל דלא ואקשינן ומאי קושיא דאביה אם חילל שבת ניתן בסקילה והיא בשריפה סלקא דעתך אמינא אישתריא ליה שבת בעבודה בסקדש ט' יכול אפי' פנויה וכרבי אליעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות עשאה זונה קס"ל דבעינן זונות עם זיקת הבעל לדברי הכל או אינו אומר את אביה אלא שזינתה עם אביה ודחי' האי מאי אירייא בת כהן אפילו בת ישראל עם אביה בשריפה כדרבה דאמר אפר לי רב יצחק בר אבדימי אתיא 'הנה הנה' אתיא 'זכה' מ' איצטרך סד"א: קרא לאפוקי מדרבא מדגלי רחמנא בבת כהן=ולא בבת ישראל, כל"ל 'בת...כהן' אין לי אלא שניסת לכהן, ניסת ללוי לישראל ולעובד כוכבים ולחלל לנתין ולממזר מניין תלמוד לומר "בת-איש כהן" אף על פי שאינה בהנת משום דאינסבא לדו להני, לאו בת כהן היא, ותו, מידי כהנת לכהן כתיב: סד"א "כי תחל לזונות" אמר רחמנא הני מילי היכא דקא מתחלא השתא אבל הא, כיון דקא מתחלא וקיימא מעיקרא *דאמר מר "ובת כהן כי תהיה לאיש זר "כיון שנבעלה לפסול לה פסלה, ללוי וישראל נמי "ושבה אל בית אביה כנעוריה" מכלל דכי איתיה גביה לא אכלה, אימא לא תיתדן בשריפה כל"ל, וולא "בר"מ *דתניא "בת כהן: שניסת לישראל ואכלה תרומה משלמת את הקרן ואינה משלמת את החומש ומיתתה בשריפה, *ניסת לאחד מן הפסולין משלמת קרן וחמש ומיתתה בחנק דברי ר' מאיר וחכמים אומרים יז וז משלמת קרן ולא חומש ומיתתן בשריפה ר"א אומר את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה מאי "את אביה, ואת חמיה "אילימא "את אביה"-מאביה ואת חמיה-מחמיה מאי אירא 'בת כהן' אפילו 'בת ישראל' נמי בתו בשריפה יוכלתו בסקילה: אלא "את אביה"-ברשות אביה, ואת חמיה-ברשות חמיה כמאן דב"בנבן האמרי נשואה יוצאת לשריפה ולא ארוסה דר' שמעון. כרבי שמעון *האמר את ארוסה ואחת נשואה בשריפה כרבי ישמעאל האמר *ארוסה יוצאת לשריפה ולא נשואה, את חמיה-חנק הוא? שלח לך (רבין) משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא כך היא הצעה של משנה (לעולם) כרבנן והכי קאמר כל שהוא למעה ממיתת אביה ומאי ניהו נשואה 'בת ישראל' אילו נשואה 'בת ישראל' בחנק הבא במיתת אביה בשריפה: כל שהיא למעלה ממיתת אביה בסקילה הבא בסקילה אחקיה לה ר' ירמיה מידי למעלה, למעה, קתני: אלא אמר רבי ירמיה לעולם

ויקרא כא, יד

ויקרא כא, ט

[ילקוט ג' מ"ש]

[עי' תוספות עמוד ב' ד"ה לתחיי]

יבמות ס.

קידושין כח: לב: מכות כ. תמורה ה:]

יבמות נה: סה: עו: תניא יא:

יבמות ג. כריתות ה.

יבמות סה.

[ילקוט שם]

[ילקוט מו:]

[ע"ז דרשן]

[ילקוט מו:]

תמורות פ"ו מ"ב [כריתות נ.]

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ומפ' קסל"ל ומפ' אמנם

ויקרא כא, ז

ויקרא כא, ט

מסורת השים

מזו א ב מיי' פ"ג מהלכות מאכלות אסורין הלכה ג סמג לתין נד:

יז ג מיי' פ"ל מהלכות מדות הלכה י:

יח ד מיי' פ"ל מהלכות מיסורי ניתה הלכה ה ופסיק"ו מהל' סנהדרין הלכה יא סמג לתין נז:

יט ה מיי' פי"ח מהל' מיסורי ניתה הלכה ג סמג לתין קפ"ו סמ"ע סימן ו סעיף ח:

כ ו מיי' פי' מהלכות תרומות הלכה יב:

כא ז מיי' פ"ל מהלכות מיסורי ניתה הלכה ד ופסיק"ו מהל' סנהדרין הלכה י סמג לתין מ:

*) [כלה נגמרת לחופה ולבעילה דלכהן דליכא עם אביה אינה בשריפה ואפשיט מג"ש דיליף רבה קס"ל דלא ואפ"ק כי הא דתניא בת כהן שנישאת לישראל אפילו בת כהן בסקילה ואע"ג דרמי ירמיה מידי למעלה למעה ולמעלה מתני • אמר

כב א מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה י:

תורה אור

לעולם כרבי ישמעאל והכי קאמר את אביה: ברשות אביה בשריפה, ואת חמיה מחמיה בסקילה, וכל אדם בחנק. אמר רבא מאי שנא: או אידי ואידי ממש, או אידי ואידי רשות! אלא אמר רבא לעולם כר"ש וקסבר ר"א נשואה כארוסה מה ארוסה חד דרגא מסקינן לה מסקילה לשריפה אף נשואה חד דרגא מסקינן לה מחנק לסקילה. מתקיף לה ר' חנינא הא אידי ואידי ר"ש בשריפה קאמר? אלא אמר רבינא לעולם כרבנן ואיפוך: את אביה בסקילה ואת חמיה בשריפה, והאי דקאמר "את אביה" סירכא בעלמא נקט. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב הלכה כדשלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא. אמר רב יוסף הלכתא למשיחא? א"ל אביי אלא מעתה שחיטת קדשים לא ליתני הלכתא למשיחא, אלא דרוש וקבל שכר, הכא נמי דרוש וקבל שכר! הכי קאמרי הלכתא למה לי, סוגיא דשמעתא הלכה קאמר. מאי רבי ישמעאל דתניא "ובת [איש] כהן כי תחל לזנות" בנערה והיא ארוסה הכתוב מדבר, אתה אומר בנערה והיא ארוסה או אינו אלא אפי' נשואה? ת"ל "איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנואף והנואפת" הכל היו בכלל הנואף והנואפת הוציא הכתוב בת ישראל בסקילה ובת כהן בשריפה, מה כשהוציא הכתוב את בת ישראל לסקילה ארוסה ולא נשואה, אף כשהוציא הכתוב בת כהן לשריפה ארוסה ולא נשואה. *זוממיה ובועלה בכלל "ועשיתם לו כאשר זמם וגו'", בועלה מאי "כאשר זמם" איכא? אלא *זוממיה בכלל מיתת בועלה משום שנאמר "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" *ולא לאחותו, דברי רבי ישמעאל. ר"ע אומר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשריפה, יכול אפילו פנויה? נאמר כאן "אביה" ונאמר להלן "אביה" מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל. א"ל ר' ישמעאל אי מה להלן נערה והיא ארוסה אף כאן נערה והיא ארוסה. א"ל ר"ע ישמעאל אחי "בת *ובת" אני דורש, א"ל וכי מפני שאתה דורש "בת ובת" נוציא זו לשריפה? אם משמע להביא את הנשואה הביא את הפנויה, ואם משמע להוציא את הפנויה הוציא את הנשואה. ור"ע אהני גזירה שוה למעוטי פנויה ואהני "בת ובת" לרבות את הנשואה. ורבי ישמעאל סבר מדקאמר ליה "בת ובת" ש"מ הדר ביה מגזירה שוה. *ור' ישמעאל האי "בת ובת" מאי דריש ביה? מיבעי ליה לכדתני אבוהי דשמואל בר אבין לפי שמצינו שחלק הכתוב בזכרים בין תמימים לבעלי מומין יכול נחלוק בבנותיהן? ת"ל "בת ובת". ורבי עקיבא °"מהם מקריבים והיו קדש" נפקא. ור' ישמעאל אי מההיא הוה אמינא ה"מ אינהו אבל בנותיהן לא, קמ"ל. ורבי ישמעאל האי

לעולם כרבי ישמעאל · דאמר ארוסה יצאה ולא נשואה והכי קאמר ר' אליעזר את אביה ברשות אביה דהיינו ארוסה בשריפה: **ואת חמיו** · דהיינו נשואה אם מחמיה זינתה בסקילה כבת ישראל ומכל אדם בחנק כישראל דנשואה לא יצאה מן הכלל: **לעולם כר"ש** · דאמר שריפה חמורה הלכך על כרחיך ארוסה יצאה לשריפה ובנשואה קסבר רבי אליעזר הואיל וביתראל קלה מאד דבחנק, דיי לך אם תחמיר על בת כהן לזונה בסקילה דסלקא חד דרגא דלר"ש כך סדרן שריפה סקילה תלק ולרג ואת אביה, ואת חמיה דקאמר רשות נינהו: **הא אידי ואידי ר"ש בשריפה קאמר** · ועל כרחיך לא מלית למימר ר' אליעזר בהא פליג עליה דמהיכא תיתי הי לית ליה בנין אב דר' ישמעאל על כרחיך כיון דשריפה חמורה וקרא "בת כהן" סתמא כתיב שתיקן במשמע ואי אית ליה בנין אב דארוסה הכתוב מדבר, נשואה על כרחיך לא יצאה מכלל נשואה בת ישראל ומי הוציאה לסקילה אם החמיר הכתוב בארוסה בת כהן מבת ישראל שכן היא חמורה, תחמיר בנשואה שהיא קלה: **איפוך** · אידי ואידי רשות והאי דקאמר את אביה ולא נקט לשון ארוסה ולשון נשואה סירכא נקט – אמילתיה דתנא קמא סריך דאיירי בלישנא דקרא: **הלכתא למשיחא** · הלכה זו כשיבוא ימות המשיח אנטריך לנו שישובו ד' מיתות כבית דין למקומן: **הכי קאמינא הלכה למה לי סוגיא דשמעתא הלכה קאמר** · בתמיה מי שייך למימר "הלכה" בכי האי מחלוקת שאין בין רבין לרבינא לא חיוב ולא פטור ולא חילוק מיתה דתרוייהו מפרשי נשואה בשריפה ארוסה בסקילה ובתיקון לשון הברייתא פליגי מר מתקן לה ללישנא דלא צריך לאפוכה ומר מפיך לה משום דוחקא דלישנא, ומאי "הלכה" איכא למימר בסוגיא דשמעתא אחרי שאין אנו למידין ממנה כלום, כשיבא המשיח ויחיה המתים נשאל את רבי אליעזר באיזה לשון אמרה: **מות יומת הנואף והנואפת** · כל מיתה סתם חנק: **הכל היו בכלל הנואף והנואפת** · נשואות וארוסות כהנת וישראלית: **הוציא הכתוב** · מכלל זה את ארוסה לסקילה כדכתיב (דברים כב) והוציאו את הנערה, והוציאו כתוב אחר "בת כהן" לשריפה, וכתב סתם, ולמד סתם מן המפורש מה כשהוציא בישראל מכלל חנק, ארוסה הוציא ולא נשואה אף כשהוציא כו': **זוממיה** · בכלל מיתת בועלה שלא יצא מן הכלל דכתיב (ויקרא כא) "היא" ולא בועלה וזוממיה בכלל מיתת בועליהן דכתיב "כאשר זמם לעשות לאחיו" ולא לאחותו במקום שיש חילוק מיתה בעדותן כגון כאן שחייבו לה שריפה ולו סקילה, כדינו נדונין ולא כדינה: **אחת ארוסה ואחת נשואה** · דקרא סתמא כתיב: **אמר לו רבי ישמעאל** · הואיל ודורש אתה גזירה שוה דרוש נמי הא, דבארוסה משתעי: **בת ובת** · וי"ו יתירה לרבות הנשואה: **נוציא זו בשריפה** · ונחמיר עליה ממיתה המפורשת בה דהוי חנק דאם משמע גזירה שוה להביא את הנשואה הביא נמי את הפנויה, ואם משמע להוציא פנויה הוציא וכו': **ורבי ישמעאל** · דפריך ליה אם משמע וכו' לא ידע דעתיה דרבי עקיבא והא סבירא ליה מדמהדר ליה "בת ובת אני דורש" שמע מינה דרבי עקיבא הדר ביה מגזירה שוה והכי קאמר ישמעאל אחי אין אני דורש גזירה שוה זו, דהאי "בת ובת" ואפקה והכי קאמר ליה אם כן, למעוטי פנויה מנא לך: **בזכרים** · בכהנים: **בין תמימים לבעלי מומין** · לענין עבודה יכול אף בנות בעלי מומין יצאו מכלל קדושתן ויהיה דינם כבנות ישראל אם זנו: **והיו קדש** · לרבות אף בעלי מומין לקדושה: **הני מילי** · דנפקי שאף בעלי מומין בקדושתן מוהו קדש: **אינהו** · הכהנים עצמן נתרבו לקדושה שלא תאמר הואיל ופסולין לעבודה יהו מותרין לטמא למתים: **ור' ישמעאל** · דנפקא ליה במה מליט ולא איצטריך ג"ש: האי

סירכא נקט · פ"ה והא דקאמר את אביה ולא נקט לשון ארוסה ולשון נשואה סירכא נקט וקשה דבכל הספרים כתיב והא דקאמר את אביה בשריפה ויש לומר דעתן טעם במה טעה התנא ששנה את אביה בשריפה כיון שהיא בסקילה ומשני סירכא נקט סירכיה דקרא דכתיב את אביה היא מחללת באש תשרף ומיהו קשה דלא יהיב טעמא אלא אמאי נקט את אביה בשריפה אבל בכלתו לא יהיב טעמא וי"ל דהא דקתני את אביה בשריפה סירכא נקט משום דבעלמא בתו בשריפה וכלתו בסקילה:

הלכתא למשיחא · בפרק ב"ש בזבחים (מה:) פריך נמי הכי, והא דפסקינן הלכה כר' יוסי *(במשנה) ר' יוחנן (קדושין דף עב:) דעתידי ממזרים ליטהר כ"ש בזה"ז שלא להתרחק ממשפחות שאינן ידועות דבממזר שאינו ידוע מיירי, ובפ"ק דיומא (ד' יג: ושם) דפסקו כרבי יוסי "ראשון חוזר לעבודתו" כ"מ לגבי אי פרכס שנתמנה על הציבור ועבר מחמת האונס, מיהו בס"פ התכלת (מנחות נב: ושם) קשה דפסק ר' יוחנן כהלכה *(שאול) בן זוסאי, ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי הכא ובפ' ב"ש (זבחים ד' מה:) והר"ר חיים פירש דלא פריך אלא היכא דהלכה תרתי: שהוא למשיחא וגם עושה איסורא כיון דליכא נפקותא אלא על ידי איסור אין לפסוק הלכה *למשיחא וכ"ל דלא פריך אלא *היכי דלא כ"מ אלא לייתב ליתני דשמעתין כדמסיק, אבל הכא יש נפקותא איסור והיתר אף על גב דהוי למשיחא*:

לאחיו ולא לאחותו · תימה ת"ל מדכתיב היא ולא בועלה היא ולא זוממיה וי"ל דאי מהיא לחודא לא הוה ממעטינן זוממים משום דבעינן כאשר זמם קמ"ל לאחיו ולא לאחותו ואי מהתם ה"א ה"מ היכא דמעידין נמי על הבועל:

ורבי ישמעאל סבר מדקא"ל בת ובת כו' · וא"ת היכי ס"ד דהדר ביה דאם כן בת ובת למה ליה *דהא לא אתא בת ובת אלא לאפוקי מג"ש וי"ל דלא תימא דוקא ארוסה מדינא דלעיל דמה כשהוציא בת ישראל לסקילה ארוסה ולא נשואה:

רבינו חננאל

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב הלכתא כדשלח רבין משמא דר' יוסי ברבי חנינא ותתמה רב יוסף הלכתא למשיחא כלומר דיני נפשות עכשיו אין דנין אין צריכין ש הלכה אלא בימות המשיח · א"ל אביי אלא מעתה שחיטת קדשים נמי הכי וכי יש עכשיו מקדש להקריב בו קדשים אלא דרוש וקבל שכר הכי נמי דרוש וקבל שכר ואסיק' סוגיא דשמעתא הלכה כוותיה קאמרינן מאי ר' ישמעאל דאמרינן לעילא ולא כר' ישמעאל דתניא בת כהן כי תחל לזנות בנערה ארוסה הכתוב מדבר דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשרפה יכול אפילו פנויה כו' עד א"ל רבי עקיבא ישמעאל אחי בת ובת אני דורש כלומר היה לו לומר בת כהן כי תחל לזנות למה אמר ובת כהן לא הוסיף ו' אלא לרבות אחת ארוסה ואחת נשואה לשרפה א"ל ר' ישמעאל וכי מפני שאתה דורש בת ובת נוציא נשואה בת כהן לשרפה אם ובת משמע להביא הנשואה אפי' פנויה בת כהן נמי שזינתה בשרפה ואסיק' בעינן זנות עם זיקת הבעל ומייתי לה ר"ע בגזירה שוה ובמדרש בת ובת ונו השמועה עוד ביבמות פ' [אלמנה לכה"ג (דף סח:)] ור' ישמעאלהאי בת ובת הא דריש

האי °את אביה היא מחללת. מאי דריש ביה? מבעי ליה לכדתניא היה רבי מאיר אומר מה ת"ל "את אביה היא מחללת" שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול, כבוד נוהגין בו בזיון, אומרין "ארור שזו ילד, ארור שזו גידל, ארור שיצא זו מחלציו" אמר רב אשי כמאן קרינן "רשיעא בר רשיעא" ואפי' "לרשיעא בר צדיקא" כמאן? כהאי תנא: זו מצות הנסקלין: מאי תנא דקתני "זו מצות הנסקלין"? משום דתנא *נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו *בית הסקילה היה גבוה שתי קומות ואיידי דקא בעי למיתנא מצות הנשרפין תנא נמי "זו מצות הנסקלין":

מתני' מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו, זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח את פיו, ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו ר' יהודה אומר אף הוא אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פותח את פיו *בצבת שלא בטובתו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. אמר רבי אלעזר (*בן) צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמר(ו) לו מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי:

גמ' מאי פתילה? *אמר רב מתנה פתילה של אבר, מנא לן? אתיא "שריפה"-"שריפה" מעדת קרח: מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים רבי אלעזר אמר *אתיא "שריפה"-"שריפה" מבני אהרן מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים, מאן דיליף מעדת קרח מנא ליה? דכתיב °"ואת מחתות החטאים האלה בנפשותם" שנשמתן נשרפת וגוף קיים ואידך? ההיא שריפה ממש היא ומאי "בנפשותם" שנתחייבו שריפה על עסקי נפשותם כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב °"בחנפי לעגי מעוג חרק עלי שנימו" בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה, חרק עליהן שר של גיהנם שניו ומאן דיליף מבני אהרן מנא ליה? דכתי' °"וימותו לפני ה'" כעין מיתה ואידך? ההוא שריפה ממש הואי ומאי דכתיב "וימותו" דאתחיל בהו מגואי כעין מיתה דתניא אבא יוסי בן דוסתאי אומר שני חוטין של אש יצאו מבית קודש הקדשים ונחלקו לארבע ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה ושרפום והכתיב °"ותאכל אותם" אותם ולא בגדיהם ונילף *מפרים הנשרפים מה להלן שריפה ממש אף כאן שריפה ממש? מסתברא מאדם הוה ליה למילף שכן: אדם חוטא נשמה פיגול אדרבה מפרים הנשרפים הוה ליה למילף שכן: מכשיר לדורות? הנך נפישין. מאן דיליף מעדת קרח, מאי טעמא לא יליף מבני אהרן? ההוא שריפה ממש הואי, ונילף מינה? *אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא °"ואהבת לרעך כמוך" ברור לו מיתה יפה, וכי מאחר דאיכא דרב נחמן, גזרה שוה למה לי? אי לאו גזרה שוה הוה אמינא שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא כלל ואי משום "ואהבת לרעך כמוך" לפיש ליה חבילי זמורות כי היכי דלישרוף לעגל, קמ"ל: וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן אמר לו נדב לאביהוא "אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור" אמר להן הקב"ה "הנראה מי קובר את מי", אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי "נפישי גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני" אמר רבי (*אלעזר)

למה

האי את אביה · מאי דריש ביה: **מאי זו** · אהיכא קאי: **מתני' משקעין אותו** · שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו מבחוץ: **קשה לתוך רכה** · כורכין סודר קשה לתוך הרכה מפני שהרכה אינה חונקת לפתוח פיו והקשה מחבל את גרונו ומטולתו לפיכך קשה מכפנים לחנוק ורכה מבחוץ להגין: **ומדליק את הפתילה** · בגמרא מפרש פתילה של אבר: **מדליק** · מתיך: **וחומרת את בני מעיו** · לשון חמרמרו מעי (איכה ב) כוולת: **רבי יהודה אומר** · אין חונקין אותו בסודרין דאף הוא אם היה מת בידם ע"י חניקתם קודם זריקת הפתילה לא היו מקיימין מצות שריפה, אף הוא לישנא בעלמא הוא כלומר אם יחניקוהו אף הוא ימות בידם ואין זו שריפה: **בצבת** · טנליי"ש בלע"ז: **לא היה ב"ד של אותה שעה בקי** · לדוקין היו שאין להם ג"ש אלא קרא כמשמעו:

גמ' מנא לן · דכי האי גוונא שריפה היא דקאמר רחמנא: **אתיא שריפה שריפה** · כתיב הכא (ויקרא כא) באש תשרף וכתיב התם (במדבר יז) "אשר הקריבו השרופים" מה להלן גוף קיים ולקמן פריך מנא לן: **מבני אהרן** · דכתיב בהו (ויקרא י) "יבכו את השריפה": **מנא לן** · דעדת קרח הכי הוו: **בנפשותם** · ולא בגופם: **שריפה ממש** · הלכך על כרחיך לא מצי למילף גוף קיים מהתם ולקמן פריך ותהוי שריפה ממש ונילף שריפת בית דין מיניה ותהוי ממש: **על עסקי נפשותם** · על חטופת אכילה ושתיה הנכנסת בנפשותם: **בחנפי לעגי מעוג** · בשביל חטופת של לגימות מעוג שהאכילם והשקם קרח לעדתו ונתחברו עמו חרק עלי וגו' מעוג לשון "דבר האכל" כדכתיב (מ"א יז) באלמנה הצרפית שאמרה לאליהו חי ה' אלהיך אם יש לי מעוג: **מנא לן** · דגוף קיים בבני אהרן: **שריפה ממש** · אף הגוף אבל מבפנים התחילה שריפתן ושרפה והלכה עצמות ובשר: **והא כתיב ותאכל אותם** · דמשמע מיעוט "אותם" ולא דבר אחר ואם הכל נשרף מאי קא ממעט? ומשני "אותם" ולא בגדיהם: **שכן אדם חוטא נשמה פיגול** · אדם מאדם חוטא מחוטא נטילת נשמה מנטילת נשמה אבל שריפת פרים אין בהם נטילת נשמה שכבר הן נשחטין: **פיגול** · דבר שאין בו פיגול מדבר שאין בו פיגול: **מכשיר** · שריפת ב"ד מכשיר הכשר מצות המקום וכן פרים הנשרפים אבל שריפה דהני לאו בידי אדם הוה שיקיימו בהם מצות המקום: **ולדורות** · דבר הנוהג לדורות מדבר הנוהג לדורות: ופרכינן מאן דיליף מעדת קרח מ"ט לא יליף מבני אהרן משום דקסבר שריפה ממש הואי, ותהוי שריפה ממש ונילף שריפת ב"ד מיניה לשריפה ממש דהוה ליה אדם מאדם וחוטא מחוטא ונשמה ופיגול: **לאו שריפה היא** · ובב"ד "שריפה" כתיב ואי אתה רשאי לברור לו זו שאינה קרויה שריפה: ואי בעי לקיומי "ואהבת לרעך כמוך" לפיש ליה חבילי זמורות: **לעגל** · מהר: **קמ"ל** · ג"ש דמיקריא נמי שריפה והשתא דאיכא מיקריא שריפה ברור אותה לו מדרב נחמן: **וכבר היו** · איידי דאיירי בבני אהרן תנא ליה הכא לאשמועינן דבשביל שהיו מבקשים שררה ורבנות מתו: **נפישי גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני** · הרבה גמלים זקנים שטעונים עורות גמלים יונקין שמתו בכרי מדין ועיפה (ישעיה ס) מתרגמינן הוגני בכרה קלה (ירמיה ב) היינו גמלא נערה ויונקה שהיא קלה ועסקיה רעים מחמת שלא הורגלה לטעון משאוי:

למה

ההיא שריפה ממש הואי · בת"כ איכא ב' ברייתות שטיות שהם דפליגי מעיקרא קתני כיצד היתה מיתתן שני חוטין כו' ונשרף גופן ובגדיהן קיימין שנאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו ובתר הכי גבי יבכו את השריפה קתני שריפת נשמה וגוף קיים °וא"ת והא אמרי' בפ' הישן (סוכה דף כה: ושם) מישאל ואלצפן היו שנדחו לפסח שני ואי שריפה ממש הואי לא נטמאו ויש לומר דשלדן קיימת הוה כדאמר בהמפלת (נדה דף כז:) מת שנשרף ושלדו קיימת טמא:

אותם ולא בגדיהם · ואם תאמר והא כתיב (ויקרא י) וישאום בכותנותם ויש לומר דלא ידעינא אם בכותנות הנושאים או בכותנות הנישאים:

ונילף מפרים הנשרפים · המ"ל ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה:

שכן מכשירי · תימה דלא חשיב מכפר כדאמר בפרק נגמר הדין (לעיל דף מג·):

הנך נפישי · ומשום הכי לא קאמר הכא מכשיר ממכשיר עדיף כדאמרינן בפרק נגמר הדין (שם) א"נ מכשיר להתם עדיף שזה הכשירו בכך וזה אדרבה נפסל בכך:

טעה

כג א מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ג סמג עשין קיב:

רבינו חננאל

דריש ביה הכי לפי שמצינו שחלק הכתוב בכהנים זכרים בין תמימים לבעלי מומים יכול נחלוק בבנותיהם ואם יש בהן מום נפסלו מן הכהונה ודינם כדין בנות ישראל ת"ל בת ובת ואפילו שיש בהן מומין בנות כהן הן: תני ר' ירמיה מה ת"ל את אביה היא מחללת שאם היו נוהגים בו קודש נוהגין בו חול היו נוהגין בו כבוד נוהגין בו בזיון · אומרין ארור שזה ילד ארור שזה גידל ארור שזה יצא מחלציו · אמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפילו לרשיעא בר צדיקא כמאן כי האי תנא ור' ישמעאל נמי כהאי תנא סבירא ליה: כיון דתנא נגמר הדין מוציאין אותו לסקילה כו' עניינא דנסקל תני [נמי] הכא זו מצות הנסקלין והדר תני מצות הנשרפין [במצות הנשרפין] היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו כו' עד ומדליק פתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת וחומרת את בני מעיו מאי פתילה רב מתנה אמר פתילה של אבר יליף שריפה שריפה מעדת קרח · דכתיב בעדת קרח את מחתות החטאים האלה בנפשותם כלומר מנופה של מחתה נשרפה נשמתם שריפת נפש ובשר קיים אף הכא בעינן שריפת נפש וגוף קיים והיא פתילה של אבר. ר' אלעזר אמר שריפת עדת קרח שריפת גוף נמי הואי אלא שריפה שריפה מבני אהרן ילפינן דכתיב בהו וימותו לפני ה' שריפתן כעין מיתה הואי מה מיתה נטילת נשמה וגוף קיים אף שריפת בני אהרן נטילת נשמה וגוף קיים ותרווייהו אית להו פתילה של אבר · ורב מתנה אומר בני אהרן שריפת גוף הוי כאבא יוסי בן דוסתאי דתני שני חוטי אש יצאו מבית קדשי הקדשים ונחלקו לארבעה ונכנסו ב' בחוטמו של זה וב' בחוטמו של זה ושרפום ואקשינן והא כתיב ותאכל אותם כלומר ותאכל אותם אכילה (מבחוץ) משמע ושנינן אותם ולא בגדיהם · ומפני מה לא למדו שרפה שרפה מפרים הנשרפין דבעינן דומין הלומדין מן המלמדין וכך הוא הדין · וילפי אדם מאדם שכן הנהרג אדם ועדת קרח או בני אהרן כולן אדם · וכולן חוטאין ובכולן איבוד נשמה בלבד · ואין בהן תורת פיגול לאפוקי פרים הנשרפים שאינן בני אדם ואין נשרפין בשביל שחטאו ובשרם

...רף ולא נשמתן והן נעשין פיגול אדרבה מפרים הנשרפים הוה ליה למילף שכן שניהן הפרים והנהרג חוץ לעזרה שריפתם ושניהן מכשירין כמו שפירשנו למעלה · ושניהן נוהגין לדורות לאפוקי הני ...בעזרה היא ואינם לא מכפרין ולא מכשירין ואינן נוהגין לדורות דמאי דהוה הוה ושנינן הנך נפישן אלו שנים ואלו ג' ולתרווייהו חד שריפת נשמה וחד שריפה ממש מאי טעמא ילפי משריפת נשמה ...ריפה ממש · אמר רב נחמן אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה · וזו היא פתילה של אבר: פי' לעגל · מהרה: וכבר היו משה ואהרן מהלכין...

[לעיל מג:]
[לעיל מה. וש"נ]
[עיין תוספות סוטה יב: ד"ה ר' יהודה]
נ"ל ברבי
[פסחים שם.]
[פסחים מה. לקמן נד. שבת קיג:]
[לעיל מג:]
[לעיל מה. כתובות לז. פסחים עה. סוטה ח: ב"ק נא.]
[נ"ל אלעזר]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ההיא וכו' וא"ת הא אמרינן פ' הישן · עיין תשובת מעיל צדקה סי' מב:

למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ בתחלה דומה לקיתון של זהב סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש כיון שנשבר שוב אין לו תקנה. אימרתא בת טלי בת כהן שזינתה הואי אקפה רב חמא בר טוביה חבילי זמורות ושרפה. אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה בדרב מתנה וטעה בדתניא ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט: אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה בבת כהן שזינתה וכו': אמר רב יוסף בית דין של צדוקים היה. הכי אמר להו והכי אהדרו ליה והתניא אמר רבי אלעזר ברבי צדוק זכורני כשהייתי תינוק ומורכב על כתיפו של אבא והביאו בת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו קטן היית ואין מביאין ראיה מן הקטן. שני מעשים הוו. הי אמר להו ברישא אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא א"ל כשהוא גדול ולא אשגחו ביה כשהוא קטן ואשגחו ביה אלא הא אמר להו ברישא ואמרו ליה קטן היית ואמר להו כשהוא גדול ואמרו ליה מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי:

מתני' מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה רבי יהודה אומר ניוול הוא אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו:

גמ' תניא אמר להן רבי יהודה לחכמים אף אני יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו. ורבנן כיון דכתיב סייף באורייתא לא מינייהו קא גמרינן דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי היכי שרפינן והכתיב ובחקותיהם לא תלכו. אלא כיון דכתיב שריפה באורייתא דכתיב ובמשרפות אבותיך וגו' לאו מינייהו קא גמרינן והכא נמי כיון דכתיב סייף באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן. והא דתנן באידך פירקין אלו הן הנהרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת בשלמא עיר הנדחת כתיב בהו לפי חרב אלא רוצח מנלן דתניא נקם ינקם נקימה זו איני יודע מה הוא כשהוא אומר והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית הוי אומר נקימה זו סייף. ואימא דעביד ליה גיסטרא לפי חרב כתיב. ואימא דמבריז ליה מיבריז. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה. אשכחן דקטל עבדא בר חורין מנא לן. ולאו קל וחומר הוא קטל עבדא בסייף בר חורין בחנק. הניחא למאן דאמר חנק קל אלא למאן דאמר חנק חמור מאי איכא למימר. נפקא ליה מדתניא ואתה תבער הדם הנקי מקרבך הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה מה להלן בסייף ומן הצואר אף כאן בסייף ומן הצואר. אי מה להלן בקופיץ וממול עורף אף כאן בקופיץ וממול עורף. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה:

מתני' מצות הנחנקין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותן סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאת:

גמ' תנו רבנן איש פרט לקטן אשר ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן אשת רעהו פרט לאשת אחרים מות יומת בחנק. אתה אומר בחנק או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה אמרת כל מקום שנאמר מיתה בתורה סתם אין אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר לא מפני שהיא קלה אלא כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. רבי אומר נאמר מיתה בידי שמים ונאמר מיתה בידי אדם מה מיתה האמורה בידי שמים מיתה שאין בה רושם אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רושם. ואימא שריפה. מדאמר רחמנא בת כהן בשריפה מכלל דהא לאו בת שריפה היא.

רש"י

למה תלמיד וכו' · משום דאיירי בעדת קרח נקט לה שהיו תלמידי חכמים כדכתיב (במדבר טז) נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם ועל שם שפיתם אותו רשע כשנהנו מממונו הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת ולמרוד בהקב"ה: בתחלה · בעודו מתנהג בכבודו שאין צריך לו הוא יקר בעיניו: רב חמא · בדורות האחרונים היה כשאר האמוראים: טעה בדרב מתנה · דאמר לעיל שריפה ב"ד פתילה של אבר היא: וטעה בדתניא · שאין ב"ד ממיתין אלא בזמן לשכת הגזית בעוד סנהדרין נוהגת בלשכת הגזית נוהגת אף בחו"ל כדאמרינן במסכת מכות (דף ז. ע"ש): של צדוקין · שדורשין מקרא כתבו: ס"ק · רבי אלעזר לחכמים בתמיה כדאמרינן במתניתין דמשמע שראה מעשה זה מוגדל והכי אהדרו ליה לא היה ב"ד בקי: וקטן הוה · דאין מביאין ראיה מן הקטן אהדרו ליה: אמר להו כשהוא גדול · מעשה שראה כשגדל ולא אשגחו ביה דאמרו ליה לא היה ב"ד של אותה וכו' והדר אמר להו מעשה שראה בקטנו: מתני' ניוול הוא זה · השתא משמע מפני שהרגו מעומד ונופל: על הסדן · עץ עבה תקוע בארץ כמו של נפחים: גמ' שורפים על המלכים · שמתו מטתן וכלי תשמישן ואין בהן משום דרכי האמורי: אלא משום דכתיב בה שריפה דאורייתא · שנאמר בצדקיהו בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים כן ישרפו לך וגו': נקם ינקם · במכה עבדו כנעני ומת תחת ידו דהוי במיתה ב"ד משום דעבד חייב במצות שהאשה נוהגת בהן: דבריז ליה מיברז · תוקעה בבטנו או בגרונו כמו ברזא דחביתא: לפי חרב · פיפיות של חרב שני צדדין מכאן ומכאן דכתיב (תהלים קמט) חרב פיפיות אלמא תרי ניהו: גיסטרא · חלקו לחלקים לשנים: קטל בר חורין · דלא כתיב ביה אלא מיתה גן סתם וכל מיתה סתם חנק הוא: מנלן · בסייף: מן הצואר · גרון: ממול עורף · מאחרי הפנים דכתיב (דברים כא) וערפו לשון עורף מול הפנים הרואה את העורף ... ועורף הוא קטרי"ל שכנגד הפנים דכתיב (ירמיה לב) ויפנו אלי עורף ולא פנים אלמא עורף להדי פנים: פרט לאשת קטן · דאשמועינן דקטן אין לו קדושין: לאשת אחרים · כותי דאשמועינן שאין קידושין לכותי ומהכא תיפוק לן בכל דוכתא: אלא להקל עליו · ולקמן מפרש דלארבע מיתות כסידרן גמרא גמיר להו ר' יאשיה מסיני וכיון דחנק קלה מכולם על כרחיך נתנה למיחייבי מיתות הסתומין שהרי אין לך כח להחמיר עליהם שמנין לך לדונם בחמורה שמא לא נתחייב בה: לא מפני שהיא קלה · דסבירא ליה כר"ש דאמר (לעיל דף מט:) חנק חמור: אלא חנק · ... לרבי יונתן: נאמר מיתה בידי שמים · וימת גם אותו (בראשית לח) ונאמרה מיתה סתם בידי אדם: אין בה רושם · אין בה חבורה וסימן: מדקאמר רחמנא בת כהן שזינתה בשריפה מכלל דבת ישראל לאו בשריפה הלכך מות יומת דהנואף ע"כ חנק הוא:

תוספות

טעה בדרב מתנה · ואף רבי אלעזר ב"ר צדוק נמי חזר בו (לקמן דף נז:) תלמוד שהמקום גורם · והמ"ל כדדרשינן בפרק הנחנקין בזמן שיש כהן יש שופט: רבי יהודה אומר ניוול · הוא זה לא קרי ליה ניוול אלא משום דכתיב ובחקותיהם לא תלכו כדמוכח בגמרא: אלא כיון דכתיב שריפה · תימה דמשמע הכא דלאו חוקה היא כיון דכתיב באורייתא שרי ובפ"ק דמסכת ע"ז (דף יא. ושם) פריך ושריפה חוקה היא והכתיב ובחקותיהם לא תלכו ומסיק לאו חוקה היא וי"ל דהתם קאמר לאו חוקה היא לשם עבודת כוכבים דאי הוי חוקה לעבודת כוכבים אפילו הוה כתוב באורייתא לא הוה מהני אבל הכא איירי בחוק העובדי כוכבים שלא לשם עבודת כוכבים דומיא דסייף דכיון דכתיב באורייתא לא מינייהו גמרינן ושרי: איש פרט לקטן · אבל האשה מיחייבת בביאת בן ט' שנים ויום אחד כדתנן בפרק יוצא דופן (נדה דף מה.) ומייתי לה לקמן: פרט לאשת קטן · הא דאיצטריך קרא היינו במיעד לבנו קטן או בן ט' שבא על יבמתו וס"ד כיון דמדאורייתא רמיא קמיה ליחייב עלה משום א"א קמ"ל והכי מוקמינן לה בפ"ק דקדושין (דף יט. ושם): פרט לאשת אחרים · והיינו כותי וקמ"ל דאין אישות לכותים אע"ג דאין מיתה ואזהרה איסורא מיהא איכא מדאיצטריך למישרי יפת תואר דדרשינן בפ"ק דקידושין (דף כא: ושם) ואפילו אשת איש: קמיפלגי

רבינו חננאל

גמלים קטנים כלומר נשחטו הקטנים ונשארו הגדולים נושאין עורותיהן אחריהן: א"ר אלעזר למה ת"ח דומה בפני ע"ה בתחלה דומה לקיתון של זהב סיפר עמו דומה לקיתון של כסף נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש כיון שנשבר אין לו תקנה: אימרתא בת טלי בת כהן שזינתה הואי אקפה חמא בר טובי' חבילי זמורות · אמר רב יוסף טעה בתרי טעה בדרב מתנה דאמר פתילה של אבר וטעה בהא דתניא ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם בזמן שיש כהן משרת לפני ה' יש משפט ובזמן שאין כהן אין משפט והאידנא כיון דליכא כהן דליכא בית אף אין בזה"ז משפט מות · א"ר אלעזר ב"ר צדוק מעשה בבת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה כו' · אמרו לו קטן היה ואין ראיה לקטן · אמר להן מעשה אחר ראיתי כענין הזה ואני גדול א"ל אותו ב"ד שרנו כך לא היה בקי רב יוסף אמר ב"ד של צדוקים היה דלא גמירי ג"ש: מצות הנהרגין מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה כו' · ולא חיישינן משום דכתיב ובחקותיהם לא תלכו מאחרי שמצאנו דכתיב בתורה הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב · דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי והכתיב ובחקותיהם לא תלכו אלא כיון דאשכחנן דכתיב קרא בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו' לאו מינייהו קא גמרינן הכא נמי כיון דכתיב סייף בתורה לאו מינייהו קא גמרינן · ואימא דבריז איבריז פי' לידקריה דקירה · לפי חרב כתיב ואימא דעביד ליה גסטרא פי' חולקו לשנים · אמר רב נחמן ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה ואסיקנא ואתה תבער הדם הנקי הוקש שופכי דמים לעגלה ערופה כו' שנאמר ובערת הרע מקרבך גמר הבערה הבערה מעגלה ערופה: מצות הנחנקין משקעין אותו בזבל עד

בשלמא לר' יונתן כדקא מפרש רבי טעמא אלא לרבי יאשיה ממאי דאיכא חנק בעולם, אימא סייף? אמר רבא ארבע מיתות גמרא גמירי להו, מאי "לא מפני שהיא קלה" קמיפלגי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן. א"ל רבי זירא לאביי שאר הנסקלין דלא כתיב בהו סקילה, דגמרי מאוב וידעוני, במאי גמרי: ב"מות יומתו" גמרי או ב"דמיהם בם" גמרי? א"ל "בדמיהם דמיהם בם" גמרי, דאי "במות יומתו" גמרי, "דמיהם - דמיהם" למה לי, אלא מאי "בדמיהם דמיהם" גמרי, "מות יומתו" למה לי?

כדתניא "מות יומת המכה רוצח הוא" אין לי אלא במיתה הכתובה בו, מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו? תלמוד לומר "מות יומת המכה" מ"מ. אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא ואי "במות יומתו" גמרי מאי קא קשיא ליה? אילימא אשת איש קא קשיא ליה למיתי ולמיגמר "מות יומת" מאוב וידעוני מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה, שאני התם דאמר רחמנא ארוסה בסקילה מכלל דנשואה לאו בסקילה. ואלא מכה אביו ואמו קא קשיא ליה למיתי ולמיגמר מאוב וידעוני, עד דגמרי מאוב וידעוני, ליגמרו מאשת איש, דאי אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה? אמר ליה שאר הנסקלין גופייהו קא קשיא ליה דאי "במות יומת" גמרי, עד דגמרי מאוב וידעוני ליגמרו מאשת איש:

מתני' אלו הן הנסקלין הבא על האם, ועל אשת האב, ועל הכלה ועל הזכור, ועל הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה, והמגדף, והעובד עבודת כוכבים, והנותן מזרעו למולך, ובעל אוב, וידעוני, והמחלל את השבת, והמקלל אביו ואמו, והבא על נערה המאורסה, והמסית, והמדיח, והמכשף, ובן סורר ומורה. הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד. הבא על אשת אב חייב משום אשת אב ומשום אשת איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנישואין. הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנישואין:

גמ' תניא רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא משום האם בלבד. מאי אינה ראויה לו? אילימא חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין, מכלל דרבנן סברי אע"ג דאינה ראויה לו, הא לית ליה קידושין בגווה, אלא חייבי לאוין, ור' יהודה סבר לה כרבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. מתיב רב אושעיא איסור מצוה, ואיסור קדושה - חולצות ולא מתייבמות

איסור

ארבע מיתות פרק שביעי סנהדרין

גמרא

איסור מצוה=שניות מדברי סופרים, ואמאי קרו להו איסור מצוה, שמצוה לשמוע דברי חכמים. איסור קדושה=אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ואמאי קרו להו איסור קדושה, דכתיב °קדושים יהיו לאלהיהם. ותניא עלה *רבי יהודה מחליף חלופי הוא דמחליף הא חליצה בעיא, ואי סלקא דעתך ר' יהודה כר' עקיבא סבירא ליה, מכדי חייבי לאוין לרבי עקיבא כחייבי כריתות דמי וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו? לדבריו דתנא קמא קאמר וליה לא סבירא ליה. כי אתא רבי יצחק תני כדתנן רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד. וטעמא מאי? *אמר אביי דאמר קרא °אמך היא=משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב, אלא מעתה °ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא=משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אמו? אלא אמו שהיא אשת אביו קאי הבא וממעט לה, קאי הבא וממעט לה השתא אמו שאינה אשת אביו=מיחייב, אשת אביו שאינה אמו=מיחייב, אמו שהיא אשת אביו לא מיחייב כללותו? לרבנן נמי הכתיב "אמך היא", אלא ההוא מיבעי ליה לכדרב ששא בריה דרב אידי, לרבי יהודה נמי ההוא מיבעי ליה לכדרב ששא בריה דרב אידי? אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא "ערותה"=משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות, אלא מעתה °ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה הכי נמי משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות? והתנן הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו ולא פליג ר' יהודה, אלא כיון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי נינהו כתיב "ערותה", הכא נמי כיון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי נינהו כתיב "ערותה"? אלא אמר רבא קסבר ר' יהודה "ערות אביך" זו "אשת אביך" ומייתי לה בגזירה שוה ומשמע: בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו, אמו שאינה אשת אביו מנין? ת"ל "ערות אמך לא תגלה, אמך היא" משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו.

תניא

רש"י

איסור מצוה שניות מדברי סופרים · הגא גופיה קתני לה במשנה הכי: ואמאי קרי לה וכו' · פירוש אמוראים נינהו: ר' יהודה מחליף · שהיה שונה ומפרש איסור מצוה=אלמנה לכהן גדול דכתיב (ויקרא כא) בסוף ספר ויקרא כשהשלים כל מצות כהונה "אלה המצות" איסור קדושה= שניות מדברי סופרים כגון אם אמו ואם אביו ואמאי קרי ליה 'איסור קדושה' שא"ל חכמים "קדש עצמך במותר לך" להתרחק אף מן המותר כדי שלא תכשל באיסורא, אבל חלילה בעיא: חייבי לאוין · דקתני אלמנה: כחייבי כריתות · משוו להו דלא תפסי בהו קדושי: וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו · וכן חייבי לאוין לרבי עקיבא מה חייבי כריתות אינן בתורת קדושין ואין בהן חליצה ויבום אף אלו הואיל ואינן בתורת קדושין אין בהן חליצה ויבום: לדבריו דתנא קמא · דמחייב אלמנה בחליצה קאמר רבי יהודה לדבריך דמחייבת ליה בחליצה אין לך לקרותה 'איסור קדושה' אלא 'איסור מצוה': תני כדתנן · אייתי מתניתא בידיה דתני בה דר' יהודה אומר אף ברחויה לאביו קאמר דאינו חייב אלא משום אם בלבד וכדתנן במתני': אמך היא · "ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא", למה לי "אמך היא" אלא לומר לך שאם יש בה שני שמות אם, ואשת אב, אינך חייב אלא משום אמו: אלא מעתה · דדרשת "אמך היא" למעוטי: ערות אביך היא · דכתיב גבי אשת אב תדרשיה נמי למעוטי שם אם מינה ונימא דה"ק הך 'ערות אשת אב' דרישא דקרא אם יש עוד עליה שם אחר כגון שהיא אמך לא תתחייב אלא משום אשת אב: אלא אמו שהיא אשת אביו · בתמיה כלומר לדבריך קאי הכא ומעיט לה מאיסור אם, קאי הכא ומעיט לה מאיסור אשת אב, אם כן על כרחיך נגמרי מיעוטה דקראי אהדדי לא נימא דסתרי(א) ותמיהה לי אמאי לא אקשי ליה לרבי יהודה גופיה דהא משום אם מודה ליה דחייב ואי איכא למדרשיה להאי "היא" למיעוטא, הכי דרשינן, ובכי האי גוונא מתרלי דה"ק

תוספות

וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו · תימה מנ"ל לדמויי חייבי לאוין לחייבי כריתות לכל מילי דלאע"ג דדמו לענין ממזרות וקידושין, לענין חליצה ויבום נימא יבא עשה וידחה ל"ת*: לדבריו דת"ק קא"ל וליה לא ס"ל · המ"ל דסבר כדתניא בסוף החולץ (יבמות דף מט.) דאמר כרבי עקיבא איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא אבל מחייבי לאוין גרידא לא:

השתא י"ל אמו שאינה אשת אביו · לא צריך להאי ק"ו דבלא"ה פריך שפיר משום דקשו קראי אהדדי כדפ"ה אבל אין עונשין מן הדין לא שייך כאן ולא דמי לאחותו בת אביו ובת אמו דפ"ק דמכות (דף ה:) דהתם כתיב בת אביך או בת אמך דמשמע דלישנא דקרא מיירי בבת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו אבל הכא כתיב אשת אביך סתם וכן ערות אמך דמשמע שפיר אמו שהיא אשת אביו הויא שפיר בכלל זה וזה ועוד כתיב התם מולדת בית או מולדת חוץ דמתרגמינן דילידא מן אביך מן אתת אוחרי או מן אמך מן גבר אוחרן ואע"ג דדרשינן ליה בפ"ב דיבמות (דף כג.) בין שאומר לו לאביך קיים בין שאומר לו הוצא מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו:

הגא

אי אמך לבד היא, לא תגלה ערותה, אבל אם יש שם אחר עליה אינך מוזהר עליה "והיא" דערות אביך הכי נמי מדרים "ערות אשת אביך לא תגלה" אם ערות אביך לבד היא, אבל אם יש שם אחר עליה אינך מוזהר עליה, והשתא י"ל אמו שאינה אשת אביו, ואשת אביו שאינה אמו=חייב, אשת אביו שהיא אמו' לא ליחייב, ולי* נראה דהשתא אמו שאינה אשת אביו וכו' לישנא יתירא הוא וה"נ קאי הכא וממעט לה ותו לא מידי והכי קא קשיא ליה אם כן קשו קראי אהדדי הא מיחייב ליה באמו וממעט ליה מאשת אב והאי ממעט ליה מאמו ומחייב באשת אב: ותו · אי איכא למדרשיה להאי "היא" למיעוטא בי האי גוונא, רבנן מאי עבדי ליה, אלא על כרחיך לא משמע "מהיא" מיעוטא למימר דאיסור זה לבדו עליה ולא אחר וכי משמע "היא" מיעוטא, הכי משמע "אמך היא" ואין אחרת אמך והאי "היא" דלא מצית למדרשה הכי על כרחך לאו למיעוטא אתא אלא לדרשה אחריתא אתא לכדרב ששא בריה דרב אידי' בשלהי שמעתין לעונש דאמו שאינה אשת אביו' דלא כתיב "דם בם" דבאשת אביו' כתיב "מיהם דם" ומשמע בין 'אשת אביו שאינה אמו' בין שהיא אמו, אבל 'אמו שאינה אשת אביו' אזהרה כתיב בה (ויקרא יח) "ערות אמך לא תגלה" ומשמע אע"פ שאינה אשת אביו' אבל עונש לא כתיב בה ויליף לה "מאמך היא" בהוייתה תהא כל נרדיה שוין דכי היכי דאמך שהיא אשת אביך' ענש בה כך 'אמך שאינה אשת אביך' ענש בה, והכי נמי לרבי יהודה להכי מבעי ליה, וכן "היא"=לערות אביך" לדרשה אחריגא לחייב עליה אפילו לאחר מיתת אביו כלומר בהוייתה תהא לעולם כדלקמן בשמעתין ולאו למעוטי מאיסורא אחי: מן אלא מעתה עד לכדרב ששא בריה דרב אידי חדא אתקפתא היא: אמר קרא · "ערות אמך היא לא תגלה ערותה": אלא אמר רבא · לעולם מקרא קמא דהיא' בערות אמך=מיעוטא משמע כדהוה דרשינן מעיקרא ומיהו "היא" דערות אביך" דקשיא לך דממעט ליה נמי מאיסור אם' לאו פירכא היא דהא רישא דקרא לערות אביך" שם 'אשת אב' הוא דהדכר ולא משום איסור אם ומייתי לה בג"ש כדלקמן 'נאמר כאן' "ערות אביך לא תגלה" ונאמר להלן "ערות אביו גלה" מה להלן באישות הכתוב מדבר אף כאן באישות הכתוב מדבר ומשמע לן איסורא בין 'אשת אביו שהיא אמו ובין 'אשת אביו שאינה אמו' דחייב עליה משום איסור 'אשת אב' הלכך כי הדר כתיב בסיפא דחידך' קרא "ערות אביך היא" לאו למדרש מיניה 'משום אב ולא משום אם' דהא רישא דקרא "ערות אביך" נמי משום 'אשת אב' הוא דחייביה בין אינה אמו בין היא אמו הלכך לרבי יהודה "ערות אביך היא"=למעוטי 'משום אשת איש' מוקים לה לקמן דלא תימא שם אשת איש לא נפיק מכלל אשת אב דרישא דקרא דהא אביו נמי עמיתו הוא וקרי נמי ביה "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך וגו'" (שם) "וערות אשת אביך"(ג) (היא) דרישא מוקי לאזהרת אשת אב לאחר מיתה, אבל "היא" דגבי 'אמך' לרבי יהודה למעוטי מאיסור אשת אב אתא דהא נ"ל מרישא דקרא דלחייב עליה משום אשת אב כשהיא 'אמו ואשת אביו' דקסבר רבי יהודה ערות אביך דרישא דקרא=זו אשת אביך ולא 'אביך במשכב זכור' ממש דיליף לה בגזירה שוה כדלקמן ומשמע: אף כשהיא אמו חייב עליה באיסור אשת אב, וערות אמך" להביא אמו אנוסה והדר כתיב "אמך היא" לאפוקי ממשמעותיה דרישא ולמימרא דמשום אמו אתה מחייבו וכו' ולדרב ששא בריה דרב אידי לא מיבעי ליה לרבי יהודה, דכיון דאית ליה האי גזירה שוה דלקמן, מיניה נפקא ליה נמי עונש 'לאמו שאינה אשת אביו', דלרבנן דלית להו גזירה שוה נפקא להו מהאי קרא 'דאמך היא' הא דרב ששא בריה דרב אידי, ולמעוטי באיסור אשת אב לא משתמע להו לרבנן, משום דקא סברי האי "ערות אביך" דרישא דקרא=במשכב זכור ממש קאמר כדלקמן ולאו באיסור אשת אב איירי מידי הלכך לא אתא סיפא למעוטי מידי דלא דמי ליה:

תניא

[ועי' תוס' יבמות ס. ד"ה והרי איסור וכו']

מח א מיי' פ"ו מהלכות יבום וחליצה הלכה יו"ד סמג עשין נא טוש"ע אה"ע סימן קעד סעיף א:

רבינו חננאל

כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט דרבנן סברי כיון דתפסי בהו קידושי אשת אב קרינן ביה ור' יהודה סבר לה כרבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין ולאו אשת אב היא · הלכך אינו חייב עליה אלא משום אם בלבד מאי טעמא דרבי יהודה דמחייב אחת דאמר אביי אמר קרא ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא אחר שהזכיר ערות אביו שהיא ערות אשת אביך ואע"פ שחזר ופרט בפירוש ערות אשת אביו כיון שהזכיר האב והאם וחזר ופירש ש"מ כי לא חזר ואמר אמך היא ללמדך כי משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו · ואקשינן אלא מעתה ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא משום אשת האב אתה מחייבו ולא משום אמו · הנה למעלה אמרת משום אמו אתה מחייבו ולא משום אשת אביו כלו' זו אמו היא שאינה אשת אביו כגון שבא עליה שלא באישות ווו ערות אשת אביך אוקימתא באשת אביו שאינה אמו · אמו שהיא אשת אביו מיעטוה הני קראי קשיא לאביי אליבא דר' יהודה ותוב לרבנן דמחייבי ליה תרתי משום אשת אב ומשום אמו הכתיב אמך היא · ושנינן אמך היא לרבנן מיבעי להו לכדרב ששא בריה דרב אידי ונדחה הא דאביי ופי' רב אחא אמר קרא ערותה משום ערוה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי ערות ונדחה גם זה · ופירש רבא קסבר רבי יהודה ערות אביו זו אשת אביך מדמיתי' לה בג"ש כדמפרש בברייתא ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו ובין אשת אביו שאינה אמו · אמו שאינה אשת אביו מנין ת"ל ערות אמך לא תגלה אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא אמו וכו' לא נימא דסתרי (ותמיהה לי וכו' מודו ליה דחייב): תא"מ וכ"ב בג"ה היא: (ב) ד"ה אלא אמר רבא וכו' ערות אשת אביך דרישא כצ"ל ותיבת היא נמחק:

[יבמות כ.] [עס קדושין ס. כ"ב מת. סוריות כ: חולין ק.] [יבמות כ.] לקמן נס:

מט א מיי' פ"ד מהלכות שגגות הלכה א:

נ ב מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה י ופ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה ד:

נא ג ד מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הל' ...:

נב ה מיי' שם הלכה י:

תניא כוותיה דרבא "איש" פרט לקטן "אשר ישכב את אשת אביו" משמע בין אשת אביו שהיא אמו ובין אשת אביו שלא אמו, אמו שאינה אשת אביו מניין? ת"ל "ערות אביו גלה" - מופנה להקיש ולדון ממנו גזרה שוה. "מות יומתו" בסקילה, אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה? נאמר כאן "דמיהם בם" ונאמר באוב וידעוני "דמיהם בם" מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה. עונש שמענו, אזהרה מניין? ת"ל "ערות אביך.. לא תגלה" "ערות אביך" זו אשת אביך, אתה אומר אשת אביך או אינו אלא ערות אביך ממש? נאמר כאן "ערות אביך לא תגלה" ונאמר להלן "ערות אביו גלה" מה להלן באישות הכתוב מדבר אף כאן באישות הכתוב מדבר, ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו, אמו שאינה אשת אביו מניין? תלמוד לומר "ערות אמך לא תגלה", אין לי אלא באזהרה שעשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו, עונש מניין? נאמר כאן "ערות אביך לא תגלה" ונאמר להלן "ערות אביו גלה" מה באזהרה עשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו אף בעונש עשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו. "אמך היא" משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב. ורבנן "ערות אביך" ממש, האי "מואת זכר" נפקא. לחייב עליו שתים. וכדרב יהודה דאמר רב יהודה נכרי הבא על אביו חייב שתים, הבא על אחי אביו חייב שתים. אמר רבא מסתברא מילתא דרב יהודה בישראל בשוגג ובקרבן והאי דקאמר "נכרי" לישנא מעליא הוא. דאי סלקא דעתך נכרי ממש, דינו מאי ניהו - קטלא, בתרי קטלי קטלת ליה? תניא נמי הכי הבא על אביו חייב שתים, הבא על אחי אביו חייב שתים. איכא דאמרי דלא כרבי יהודה, ואיכא דאמרי אפילו תימא רבי יהודה ומייתי לה בק"ו מאחי אביו: ומה אחי אביו דקורבה דאביו הוא חייב שתים, אביו לא כ"ש? וקמיפלגי בפלוגתא דאביי ורבא: מר סבר עונשין מן הדין ומר סבר אין עונשין מן הדין. ורבנן אזהרה לאשת אביו מנא להו? נפקא להו מערות אשת אביך לא תגלה. ור' יהודה ההוא מיבעי ליה לאזהרה לאשת אביו לאחר מיתה. ורבנן ההוא מסיפא דקרא נפקא "ערות אביך היא". ורבי יהודה ההוא מיבעי ליה: משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת איש. והאנן תנן הבא על אשת אב חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו! ולא פליג רבי יהודה? אמר אביי פליג בברייתא. ורבנן עונש דאשת אביו לאחר מיתה מנא להו? בשלמא רבי יהודה מייתי לה בגזרה שוה, אלא רבנן מנא להו? אמרי לך. ההוא "ערות אביו גלה" דמפיק לה רבי יהודה לגזירה שוה מפקי ליה אינהו לעונש דאשת אביו לאחר מיתה. ורבנן עונש לאמו שאינה אשת אביו מנא להו? אמר רב שישא בריה דרב אידי אמר קרא "אמך היא" עשאה הכתוב לאמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו: הבא על כלתו כו': ולחייב נמי משום אשת בנו? אמר אביי פתח הכתוב בכלתו וסיים באשת בנו לומר לך זו היא כלתו זו היא אשת בנו:

מתני' הבא על הזכור, ועל הבהמה, והאשה המביאה את הבהמה בסקילה, אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אלא לפי שבאה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל. ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו "זו היא שנסקל פלוני על ידה":

גמ' זכר מנא לן? דת"ר "איש" פרט לקטן "אשר ישכב את זכר" בין גדול בין קטן, "משכבי אשה" מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה א"ר ישמעאל הרי זה בא ללמד ונמצא למד. "מות יומתו" בסקילה, אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה? נאמר כאן "דמיהם בם" ונאמר באוב וידעוני "דמיהם בם" מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה.

עונש

הבא על אביו חייב ב' הבא על אחי אביו חייב ב' · תימה דלא תני להו בכלל ל"ו כריתות כיון דאי עביד בהדייהו חייב על כל אחת ואחת ובירושלמי פריך לה בפרקא ומשני כל שום זכור אחד:

לומר לך זו היא כלתו וזו היא אשת בנו · האי דהדר כתבה לחייב עליה אף לאחר מיתה כדפי"ה וא"ת אזהרה שמענו עונש לאחר מיתה מנ"ל דלעיל איצטריך קרא לעונש ואזהרה דאשת אב לאחר מיתה וי"ל דנפ"ל מג"ש דדמיהם מאשת אב דענש לאחר מיתה כמחיים:

הבא על הזכר ועל הבהמה · הא דלא קתני והביא בהמה עליו משום דלא כתיב בהדיא אלא מדרשא והא דלא קתני והביא זכר עליו אף על גב דכתיב בהדיא שניהם מות יומתו (ויקרא כ) איכא למימר דלישנא דקרא נקט דכתיב (שם יח) ואת זכר לא תשכב:

עונש

תניא כוותיה · בתורת כהנים דסתם ספרא ר' יהודה "דערות אביך" לרבי יהודה זו אשת אביך ואית ליה גזירה שוה למילף מיניה עונש לאמו שאינה אשת אביו ואייתר ליה "אמך היא" להאי דרשה: ת"ל ערות אביו גלה · ומשמעות לא משמע אטסה דהאי לאו 'ערות אביך' היא אלא מופנה הוא לגזירה שוה כדדרים בסופה ומההיא תיפוק לן עונש לאמו אטסה כדמפרש בסופה: מה להלן באישות הכתוב מדבר · דהא רישא דקרא "איש אשר ישכב את אשת אביו" כתיב ומשמע בין אשת אביו וכו' וחייב עליה משום אשת אב עד לאתא "אמך היא" דסופה ומיעטה ואוקמה לרישא דקרא על כרחיך באשת אביו שאינה אמו: בעונש מניין · הייט קך דאתחיל בה לעיל ושבקה: אמך היא · ארישא דקרא מהדר לאפוקי ממשמעותיה והיכא דאשת אביו היא אמו אינו חייב עליה משום אשת אב אלא משום אם: ערות אביך ממש · אבל אשת אב לא רמיזא הכא הלכך לא אתיא "אמך היא" למעוטי, ולדרשה אחריתא אתא כדלקמן: נכרי הבא על אביו · מפרש ליה רבא דבישראל קאמר והא דנקט "עובד כוכבים" לישנא מעליא: חייב שתים · משום זכר ו"ערות אביך": על אחי אביו · משום זכר ו"ערות אחי אביך לא תגלה" דמשמע ליה ממש: בשוגג ולקרבן · דכיון דאיכא שני לאוין אלוק חטאות ביניהם אע"ג דכרת אחת היא דנפקא לן במסכת מכות באלו הן הלוקין (דף יג:) ברישיה דדרשינן אחותו יתירה לחלק כרת למפטם וסך דכתיב ביה שני לאוין וכרת אחת וה"ה לכל שני לאוין וכרת אחת: דינו מאי ניהו, קטלא · ואפילו שוגג דקאמר לקמן (דף נז:) בהאי פירקא אזהרה שלהם זו היא מיתתם: דלא כרבי יהודה · דהא לא משמע "ערות אביך" ממש, דהא אית ליה גזירה שוה ואפיקתיה ממשמעותיה: מאחי אביו · דההוא ודאי משמע ליה ממש דכתיב בגופיה "אל אשתו לא תקרב": פלוגתא דאביי ורבא · בעונשין מן הדין באלו הן הנשרפין*: ואי אתה מחייבו משום אשת איש · דכיון דמחייב עליה רישא דקרא משום 'אשת אב' משמע נמי אשת איש ואתא "היא" ואפקיה: ורבנן עונש באשת אב לאחר מיתה מנא להו · אבל אזהרה כתוב בה כדדרשינן מדרשה למר ולמר: בשלמא לרבי יהודה · דיליף עונש מאזהרה בגזירה שוה מייתי לה נמי בגזירה שוה אלא לרבנן מנא להו: ערות אביו גלה · גבי עונש כתיב: עונש באמו לא כתיב אלא באשת אב הוא דכתיב: אמך היא · בהוייתה היא כל נדון שוין בה בין שהיא אשת אב בין שאינה אשת אביו: ונחייב נמי משום אשת בנו · דהא שני לאוין ושני שמות הן "ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה" (ויקרא יח): וסיים באשת בנו · דכתיב "היא" ומשמע 'היא האמורה ברישא דקרא' והאי דהדר וכתביה לחייב עליה אף לאחר מיתה: **מתני'** תקלה · מכשול עון: **גמ'** אשר ישכב את זכר · מדלא כתיב 'איש' לא חלק בנשכבים בין גדול בין קטן להתחייב השוכב עליה ולאשמעינן דלא בעינן תרוייהו בני עונשין ומינה נמי ילפינן דאי הוה נשכב גדול ושוכב קטן כגון בן תשע שנים ויום אחד דביאתו ביאה ולאו (*בני) עונשין הוא, ומחייב נשכב: משכבי אשה · שתי משכבות יש באשה שוין זה לזה לחייב בכל עריות כדרכה ושלא כדרכה: ה"ז בא ללמד · על זכר שחייב אפילו שלא כדרכה: ונמצא למד, למשכב זכור לא איצטריך קרא דפשיטא לן דכל משכב זכר שלא כדרכו הוא אלא האי "משכבי" לאשמועינן אתא דהבא על אשה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב:

רבינו חננאל

תניא כוותיה דרבא איש פרט לקטן אשר ישכב את אשת אביו משמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו · אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל ערות אביו גילה מופנה להקיש ולדון ממנ' ג"ש כו'. עד אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו ורבנן ערות אביך אביך ממש הוא וליחייבו שתים חדא הא · אידך מואת זכר לא תשכב וכדרב יהודה דאמר נכרי הבא על אביו חייב שתים · ופירשה האי דקתני חייב שתים ישראל הוא והאי דאמר נכרי לישנא מעליא · כלומר ליכא בישראל דעביד כי האי גוונא וחייב כגון שגג בזה ונתחייב שתי חטאות דאי ס"ד נכרי ודאי הא קי"ל אזהרתן זו היא מיתתן חייב שתים בתרי קטלינן ליה. תניא נמי הכי הבא על אביו חייב שתים ועל אחי אביו חייב שתים איכא דאמר ולא כר' יהודה איכא דאמר אפילו תימא ר' יהודה מייתי לה בק"ו מאחי אביו הבא : על אשת אביו כו' · פי' אחר מיתת אביו חייב משום אשת אביו בלבד · הבא על כלתו וכו' הבא על הזכור · ת"ר איש פרט לקטן אשר ישכב את זכר בין קטן בין גדול משכבי אשה מגיד לך הכתוב ששתי משכבות באשה אמר רבן גמליאל הרי זו האשה באת ללמוד כי יש משכב בזכר כאשה ונמצאת למידה כי יש לך שתי משכבות ובשתיהן חייבת בהן · מות יומתו בסקילה · עונש שמענו כמו שפירשנו אזהרה לשוכב מואת זכר לא

[נסה"ת ל"ג מלת בסקילה]

וגם

עין משפט
נר מצוה

נג א מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הל' יז:
נד ב ג מיי' שם הלכה טו:
נה ד ה ו מיי' פ"ד מהלכות שגגות הל' א ופ"ה הלכה ג:
נו ז מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הל' יד:
נז ח מיי' שם הל' יז:

עונש שמענו, אזהרה מניין? ת"ל "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא" למדנו אזהרה לשוכב, אזהרה לנשכב מניין? ת"ל "לא יהיה קדש מבני ישראל" ואומר "וגם קדש היה בארץ עשו ככל התועבות הגוים אשר הוריש וגו'" דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" קרי ביה לא(א) *תשכב: בהמה מנא לן? דתנו רבנן "איש" פרט לקטן "אשר יתן שכבתו בבהמה" בין גדולה בין קטנה "מות יומת" בסקילה, אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה? נאמר כאן "תהרגו" ונאמר להלן "כי הרג תהרגנו" מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה; למדנו עונש לשוכב, עונש לנשכב מנלן? ת"ל "כל שוכב עם בהמה מות יומת" *אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב; למדנו עונש: בין לשוכב בין לנשכב, אזהרה מניין? ת"ל "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה" למדנו אזהרה לשוכב, לנשכב מניין? ת"ל "לא יהיה קדש מבני ישראל" ואומר "וגם קדש היה בארץ וגו'" דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר "לא תתן שכבתך" = לא תתן שכיבתך. הבא על הזכור והביא עליו זכר אמר רבי אבהו: לדברי רבי ישמעאל חייב *שתים: חדא משום "לא תשכב" וחדא משום "לא יהיה קדש", לדברי ר"ע אינו חייב אלא אחת: "לא תשכב" "לא תשכב" חדא היא; הבא על הבהמה והביא בהמה עליו אמר רבי אבהו: לדברי ר' ישמעאל חייב שתים: חדא משום "לא תתן שכבתך" וחדא משום "לא יהיה קדש", לדברי רבי עקיבא אינו חייב אלא אחת "שכבתך" - "שכיבתך" חדא היא, אביי אמר אפי' לדברי רבי ישמעאל נמי אינו חייב אלא אחת דכי כתיב "לא יהיה קדש" בגברי כתיב, *אלא לרבי ישמעאל אזהרה לנשכב מנא ליה? נפקא ליה מ"כל שוכב עם בהמה מות יומת" אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב, ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון "שוכב" מה שוכב ענש והזהיר אף נשכב ענש והזהיר, "הנרבע לזכר" ו"הנרבע לבהמה" אמר רבי אבהו לדברי רבי עקיבא חייב שתים: חדא משום "לא תשכב" וחדא משום "לא תתן שכבתך", לדברי רבי ישמעאל אינו חייב אלא אחת אידי ואידי "לא יהיה קדש" הוא. אביי אמר אפילו לדברי רבי ישמעאל נמי חייב שתים דכתיב "כל שוכב עם בהמה מות יומת" אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב, ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון "שוכב": מה "שוכב" ענש והזהיר אף "נשכב" ענש והזהיר, אבל הבא על הזכור, והביא זכר עליו, הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, בין לר' אבהו בין לאביי: לרבי ישמעאל חייב שלש, לרבי עקיבא חייב שתים. תנו רבנן "זכור לא עשו בו קטן כגדול, בהמה עשו בה קטנה כגדולה" מאי "לא עשו בו קטן כגדול"? אמר רב לא עשו ביאת פחות מבן תשע שנים כבן תשע שנים ושמואל אמר לא עשו ביאת פחות מבן שלש שנים כבן שלש שנים במאי קמיפלגי? רב סבר כל דאיתיה בשוכב איתיה בנשכב וכל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב ושמואל סבר "משכבי אשה" כתיב. תניא כוותיה דרב (זכר) בן תשע שנים ויום אחד, הבא

רש"י

וגם קדש היה בארץ · מה "קדש" האמור כאן יש בו תועבה אף באן יהיה קדש יש בו תועבה, והדר גמרינן תועבה תועבה האמור "בלא יהיה קדש" מתועבה האמור במשכב זכור דכתיב "אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם דמיהם בם" מה "תועבה" האמור שם אף נשכב (במשמע): **וגם קדש היה בארץ** · לשון זונות דכתיב "כתועבות הגוים" ומשכב זכור "תועבה היא": **לא תשכב** · קרי ביה נמי(א) לא תִשָּׁכֵב: **ונאמר להלן במיתה** · דכתיב "וסקלתו באבנים": **לנשכב מניין** · זכר שנרבע לבהמה: **אזהרה מניין** · בשוכב בהדיא כתיב "ובכל בהמה לא תתן שכבתך" אבל נשכב בזכר לא כתיב: **כתועבות הגוים** · האי נמי מתועבותיהם הוא דכתיב בפרשת עריות (ויקרא יח) "כי את כל התועבות האלה עשו אנשי הארץ": **הבא על הזכור והביא זכר עליו** · בהעלם אחת: **חייב שתים** · דשני לאוין הם דמתרי קראי אתו לפיכך חלוק חטאות ביניהם "והביא זכר עליו" גרסינן ולא גרסינן "זכור" דלא מקרי "זכור" אלא נקב המשכב: **לדברי ר' עקיבא אינו חייב אלא אחת** · דכיון דמחד קרא נפקי אין חלוק חטאות ביניהם: **דכי כתיב "לא יהיה קדש"** · בזונות דגברי כתיב אבל לבהמה אין זונות כדילפינן ביבמות (דף נט:) "אתנן זונה ומחיר כלב" ולא שייך בה לשון "קדשות" והאי דתנייה תנא לעיל "לא יהיה קדש" לרווחא דמילתא אבל עיקר אזהרה לאו מהתם: **אלא מנא לן נפקא ליה מכל שוכב** · דאפיקתיה לעונש לנשכב בלשון שוכב לילפיה משוכב לאזהרה הלכך אזהרה לשוכב ונשכב מלאו "דלא תתן שכבתך" הוא חד במשמעותיה וחד מדאיתקש לחבריה וכיון דחד לאו לתרווייהו אין חלוק חטאות ביניהם: **אביי אמר אף לדברי ר' ישמעאל חייב שתים** · דלאו "דלא יהיה קדש" בגברי הוא דכתיב כדאמרן לעיל ונרבע לבהמה לאו מיניה יליף אלא מדאפקיה בלשון שוכב ואיכא לאו "דלא תתן שכבתך": **בין לרבי אבהו בין לאביי לר' ישמעאל חייב שלש** · לרבי אבהו בא על הזכור "משום לא תשכב" הביא זכר עליו "משום לא יהיה קדש" בא על הבהמה "משום לא תתן שכבתך" אבל משום "נרבע לבהמה" לא מחייב בהדיא הביא זכר עליו דמחד קרא נפקי ולאביי בא על הזכור והביאו עליו תרי ניהו "ואת זכר לא תשכב, ולא יהיה קדש", בא על הבהמה, והביאה עליו "מלא תתן שכבתך" אבל משום "נרבע לבהמה" לא מחייב דכיון דחזינן נרבע מהאי קרא "וכל שוכב עם בהמה" מדאפקיה רחמנא בלשון שוכב לא מחייב אלא אחת כיון שאינן חלוקין בלאוין: **זכור לא עשה בו קטן כגדול** · בנשכב מיירי והכי קאמר ליחייב שוכבו. כדאמרינן לעיל "אשר ישכב את זכר" בין גדול בין קטן ואשמעינן הכא דלאו בכל קטנים קאמר, אלא דלא בעינן בני עונשין לחייב שוכבו, אבל גדול קלא בעינן, ולקמן פריך מאי היא: **בהמה עשה בה גדולה כקטנה** · לחייב את הרובעה: **מאי לא עשו בו קטן כגדול** · איזהו קטן פטור שוכבו ואיזהו דקרית ליה גדול לחייב שוכבו דהא פשיטא לן דלאו גדול ממש ובר עונשין בעי דהא "את זכר" כתיב בין גדול בין קטן: **לא עשו בו ביאת פחות מבן תשע וכו'** · אם בא על פחות מבן תשע פטור ולקמן מפרש טעמא: **רב סבר** · הואיל ואזהרת נשכב משוכב אתא כדר' עקיבא כל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב ושוכב פחות מבן תשע' הבא על הזכור גדול ובר עונשין איט מחייבו מיתה דהא לאו ביאה היא כדאמרינן במסכת נדה (דף מה.) ולקמן מייתי לה בשמעתין בן ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו וכו' הלכך נשכב פחות מבן ט' נמי אינו מחייב את שוכבו: **ושמואל סבר משכבי אשה כתיב** · בזכר, ואשה בת ג' שנים ראויה לביאה ומחייב שוכבה מיתה וזכר נשכב נמי ל"ש: **תניא נמי הכי וכו'** · בן תשע שנים ויום אחד הוי זכור הא פחות מכן לא הוי זכור ובנשכב קאמר דאילו בשוכב לא קאמר זכור ועוד אי בשוכב קאמר ולחייב את הנשכב גדול קאמר מאי שנא זכור דנקט כל עריות נמי לא ניחייבו על ידי ביאת קטן פחות מבן תשע:
הבא

תוספות

עונש שמענו אזהרה מניין · ומהך ג"ש דמיהם בם לא משמע ליה לאפוקי מה להלן ענש והזהיר: **עשו** כתועבות הגוים · גבי זכור ניחא דיליף שפיר משום דכתיב בהו תועבה בגופיה אבל בבהמה לא כתיב תועבה בגופיה ואי כפ"ה דכתיב בפרשת עריות כי את כל התועבות אם כן כל עריות נמי ליחייב שתים משום לא יהיה קדש ומשום לאו דגופייהו ויש לפרש משום דבתר זכור כתיב וכל בהמה וי"ו מוסיף על ענין ראשון ואיכא כתיב תועבה בגופייהו:
הבא על הזכור והביא זכר עליו · אע"ג דבריש כריתות (דף ב:) בעי קרא לחלק על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו הכא חייב לר' ישמעאל ב' כיון שהן ב' ביאות אע"ג דליכא קרא לחלק אי נמי סוגיא דהכא כרבי אלעזר דאמר התם (דף ג.) כ"מ שאתה מוצא שני לאוין וכרת אחת חלוק חטאות בינייהו דלאוין מחלקין:
ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב · לר' אבהו הא דאפקיה לנשכב בלשון שוכב איצטריך לכדדרשינן בפרק קמא (דף טו.) דהוא ובהמתו בכ"ג:
הנרבע לזכר ונרבע לבהמה · אף על גב דגופות מוחלקים לא מחייב רבי ישמעאל אלא אחת וגבי ה' נשים נדות דפרק אמרו לו (כריתות דף טו.) וה' שפחות חרופות דפרק ד' מחוסרי כפרה (שם דף י) דמחייב על כל אחת ואחת משום דדרשינן (שם) ואשה לחלק על כל אשה ואשה והיא שפחה לחייב על כל שפחה ושפחה: אדרבה

רבינו חננאל

תשכב אזהרה לנשכב מניין ת"ל לא יהיה קדש מבני ישראל וכתיב וגם קדש היה בארץ עשו ככל תועבות הגוים וגו' דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אומר אינו צריך לא תתן שכבתך לא תתן שכיבתך · הבא על הזכר והביא זכר עליו לדברי רבי ישמעאל דמפיק לחיובי דנשכב מלא יהיה קדש חייב שתים לר' עקיבא דמפיק לתרווייהו לשוכב ולנשכב מלאו אחד לא תשכב אינו חייב אלא אחד וכדין הוה הבא על הבהמה והביא בהמה עליו: ת"ר זכור לא עשה בו קטן כגדול כו' אמר רב לא עשו ביאת פחות מבן ט' שנים כבן ט' מאי טעמא כיון דאם ישכב פחות מבן ט' עם אחת מן העריות אין ממיתין על ידו כדתנן בנדה פ"ה בן ט' שנים ויום א' שבא על אחת מכל העריות האמורות בתורה מתות על ידו והוא פטור · ודייקינן מינה דווקא בן ט' שנים ויום אחד אבל פחות מיכן לא וכיון שהוא אין לו ביאה כך אין חייבין עליו בשוכב עם זכר · אבל בן ט' שנים ויום א' כיון שיש לו שכיבה ממיתין על ידו כך אם ישכבו עמו מתין השוכבין עמו והוא פטור ושמואל אמר לא עשו ביאת פחות מבן ג' כבן ג' מאי טעמא משכבי אשה כתיב: תניא כוותיה דרב הבא על הזכור בן ט' שנים

הגהות הב"ח

(א) גמ' וקרי ביה לא תשכב מדכתיב אשה קרי ביה לא תִשָּׁכֵב:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הנרבע וכו' דדרשינן ואשה. עיין שער המלך פ"ג מהלכות איסורי ביאה.

מסורת הש"ס

[כריתות ג.] [לעיל טו.] כריתות ג.

הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב. דרש רב נחמן בר רב חסדא באשה שני משכבות, ובבהמה משכב אחד, מתקיף לה רב פפא אדרבה אשה דאורחה היא, אמשכב מיחייב, אמידעם אחרינא לא מחייב, בהמה דלאו אורחא היא, לחייב עלה על כל נקב ונקב. תניא (דלא כתרוייהו) זכר בן תשע שנים ויום אחד הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב. א"ל רבינא לרבא המערה בזכור מהו, המערה בזכור "משכבי אשה" כתיב ביה! אלא המערה בבהמה מהו? א"ל אם אינו ענין להערואה דכתיבא גבי "אחות אביו ואחות אמו" דלא צריכא, דהא איתקש להערואה דנדה, תניהו ענין להערואה דבהמה. מכדי בהמה מחייבי מיתות ב"ד היא, למה לי דכתיב להערואה דידה גבי חייבי כריתות, לכתביה גבי חייבי מיתות בית דין ולגמור חייבי מיתות בית דין מחייבי מיתות בית דין? הואיל וכוליה קרא לדרשא הוא דאתי, כתיבא נמי מילתא דדרשא. בעא מיניה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת המערה בעצמו מהו? אמר ליה קבסתן, אמר רב אשי מאי תיבעי לך: בקושי לא משכחת לה, כי משכחת לה במשמש מת: למאן דאמר משמש מת בעריות פטור הבא פטור ולמאן דאמר חייב הבא מיחייב תרתי: מיחייב אשוכב ומיחייב אנשכב. בעו מיניה מרב ששת עובד כוכבים הבא על הבהמה מהו: תקלה וקלון בעינן והכא תקלה איכא קלון ליכא או דילמא תקלה אע"פ שאין קלון? אמר רב ששת תניתוה מה אילנות שאין אוכלין ואין שותין ואין מריחין אמרה תורה השחת שרוף וכלה הואיל ובא לאדם תקלה על ידן, המתעה את חבירו מדרכי חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה. אלא מעתה עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו, תיתסר ומקטלא? מי איכא מידי דלישראל לא אסר ולעובד כוכבים אסר? ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה? אמר אביי זה קלונו מרובה וזה קלונו מועט, והרי אילנות דאין קלונן מרובה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה? בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו. רבא אמר אמרה תורה בהמה נהנית מעבירה תיהרג, והרי אילנות דאין נהנין מעבירה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה? בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו. ת"ש ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה, מאי לאו מדסיפא

הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה · מקרי רובע ומילי קתני לה: **באשה שני משכבות** · כדכתיב בה "משכבי": **ובבהמה משכב אחד** · דהא לא כתיב בה "משכבי" ולענין רביעה קאמר, דהאשה הנרבעת לבהמה מתחייבת אף שלא כדרכה כדרך שהיא מתחייבת בבעילת אדם דהיינו בבעילת אדם לא איצטריך לרב נחמן למימר דקרא סובא ומתני' איכא ורב פפא נמי לא מצי למימר איפכא: **מתקיף לה רב פפא אדרבה אשה דאורחא** · בבעילה, אמידעם דאורחא היא מחייב, אמידעם אחרינא דהיינו שלא כדרכה (א)(לא) דאין אורחה, דאין הנאתה מרובה: **בהמה דלאו אורחא** · לבא עליה, ביאת שניהם שוין: (תניא דלא כתרווייהו): **המערה** · שלא גמר ביאתו איכא למאן דאמר (ביבמות דף נה:) זו נשיקת אבר על הנקב ואיכא למ"ד הערואה זו הכנסת עטרה דהאי דבר מועט אבל יותר הוא על נשיקה מיהא גבי עריות קי"ל (שם) הערואה כגמר ביאה דכתיב בנדה "את מקורה הערה" ולפינן (שם דף ח.) שאר עריות מנדה בהקישא דר' יונה "כי את כל אשר יעשה מכל התועבות האל" הוקשו כולן זה לזה, הכא מהו: **משכבי אשה כתב ביה** · בזכור, ומאי קא מבעיא ליה, כל דמחייב באשה מחייב נמי ביה: **אם אינו ענין** · לגוף הערואה דכתיבא גבי אחות אמו ואחות אביו דכתיב בהו (ויקרא כ) "כי את שארו הערה" אם אינו ענין לגופיה דהא אתיא בהקש דנדה ככל שאר עריות בדפרישית תנהו ענין לבהמה: **למה לי למכתביה להערואה דידה גבי חייבי כריתות** · אחות אב ואחות אם אין בהם מיתה: **לכתביה גבי** · חד מעריות של חיוב מיתה: **איידי דכולי קרא** · דעריות אחות אמך ואחות אביך כי את שארו הערה וגו' (שם): **לדרשא אתא** · ביבמות בפרק הבא על יבמתו (דף נד:) דהא כתיבא בכל חד וחד באנפי נפשיה בפרשת עריות באחרי מות והדר כתיב בקדושים תהיו: **קבסתן** · נערתני ששאלתני דבר שאי אפשר: **בקושי** · בקשיו של אבר: **לא משכחת** · שיוכל לכופו לעצמו: **משמש מת** · באבר מת בלא קושי: **למ"ד משמש מת בעריות וכו'** · פלוגתא היא בשבועות בשלהי ידיעות הטומאה (דף יח.): **מחייב אשוכב ואנשכב** · דתרווייהו איתנהו ביה: **עובד כוכבים הבא על הבהמה מהו** · שתסקל הבהמה על ידו גבי ישראל פרש' במתני' תרי טעמי לפי שבאת לאדם תקלה על ידה, ושלא תהא עוברת בשוק לאחר זמן ויאמרו וכו' דהיינו קלון, וגבי עובד כוכבים תקלה איכא דבני נח הוזהרו על העריות לקמן בפרקין (דף נו.): **קלון ליכא** · דרכן בכך ואין מתביישין, ועוד דהקלון דידהו לא חס רחמנא: **אילנות** · של אשירה דכתיב בהו (דברים יב) "ואשריהם תשרפון באש" אמרה תורה וכו' · אלמא תקלה אע"פ שאין קלון דהא אשירה לעובד כוכבים איכא קלון אלא תקלה שאף הם הוזהרו על עבודת כוכבים: **אלא מעתה** · דמשום תקלה לחודה נסקלת: **עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו** · דאיכא תקלה שהוא נהרג על ידה תתסר הבהמה לישראל בהנאה ונקטלה לבהמה: (נ) **איכא מידי דלישראל לא מיתסר** · בהמתו בהשתחואתו דקיימא לן (תמורה דף כח.) בעלי חיים אין נאסרין מפני עבודת כוכבים דמדאיצטריך קרא למיסר נעבד לקרבן גבוה מכלל דלהדיוט שרי: **ולישראל נמי תתסר מידי דהוה ארביעה** · דאסרינן לה ומקטלא וכי איצטריך למיסר נעבד לגבוה כגון נעבד על פי עד אחד או ע"פ הבעלים דגברא לא מקטיל ואיהי נמי לא מקטלא דהא רובע ונרבע אסר להו קרא לגבוה וקשיא לן למה לי קרא ממשקה ישראל כתיב מן המותר לישראל ואוקים בנרבע על פי אחד או על פי הבעלים דגברא לא מקטיל ואיהי נמי לא מקטלא בפרק שני דתמורה (שם): **אמר אביי זה קלונו מרובה** · שיש כאן קלון שעבר על מטת קונו וקלון שגינה עצמו בדבר מגונה: **וזה קלונו** · דעובד כוכבים מועט וסבירא ליה לאביי תקלה וקלון בעינן ולית ליה דרב ששת אי נמי סבירא ליה כותיה דמתוך שקלוט מרובה איכא קלון ואפילו מעובד כוכבים ומיהו מאילנות לא גמר לה: **בבעלי חיים קא אמרינן** · דלא מתסרי במלתא זוטרתא: **דחס להו רחמנא** · שהצריך להם ב"ד של עשרים ושלשה והעדאת עדים: **רבא אמר** · להכי לא ילפינן נעבד מנרבע משום דלא נהגית הבהמה מעבירה וגבי עובד כוכבים הבא על הבהמה רב ששת סבירא ליה דהא איתהניא מעבירה: **תא שמע** · דתקלה בלא קלון מקטיל מדקתני במתני' תרי בבי והוא רישא מגנה יתירא דקתני סיפא דבר אחר וכו' ומהך סיפא משמע דתרווייהו איכא דקתני ויאמרו זו היא היינו קלון ושנסקל היינו תקלת עבירה ומדתנא לרישא שמע מינה תקלה גרידתא דוקא נקט בלא קלון כגון עובד כוכבים דהא ליכא למימר תנא רישא תקלה וסיפא קלון למימרא דתרווייהו בעינן דהא מדסיפא שמע מינה: ה"ג

אדרבה אשה דאורחה כו' · הא פשיטא בכולה הש"ס דבאשה מתחייב אשני משכבות דמשכבי אשה כתיב אלא רב פפא ה"ק אם יש לחלק בין אשה לבהמה איפכא הוה ליה למימר:

זה קלוט מרובה · פ"ה דס"ל לאביי דבעינן תקלה וקלון ולית ליה דרב ששת דמחייב בהמה הנרבעת לעובד כוכבים אע"ג אית ליה אלא דס"ל מתוך שקלוט מרובה איכא קלון לעובד כוכבים ומאילנות לא גמיר ופי' דוחק דמשמע דלשטיי מילתא דרב ששת בא דמחייב אע"ג דליכא קלון לעובד כוכבים ועוד קשה היאך פשיט רב ששת מאילנות שטעונין שריפה משום תקלה לחודא הכי נמי לבהמה שרבעה עובד כוכבי' הא ודאי פשיטא דאיכא למימר משתחוה לבהמה מוכיח דאיכא תקלה לחודה ושריא כדמסיק משום דחס רחמנא אבעלי חיים וה"ה ברביעה דליכא למילף מאילנות וי"ל דהכי פשיט כי היכי דגבי אילנות השוה הכתוב של עובד כוכבים לשל ישראל אע"ג דבישראל איכא תקלה וקלון ובשל עובד כוכבים ליכא אלא תקלה לחוד ה"נ גבי בהמה יש להשוות נרבע דעובד כוכבים לנרבע דישראל אע"ג דבישראל איכא תקלה וקלון ובעובד כוכבים ליכא אלא תקלה לחודה ופריך עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו תתסר וניקטלה משום תקלה לחודה ומשני ומי איכא מידי כו' הא לא אסרינן נרבעת לעובד כוכבים אלא כדי להשוותה לנרבעת לישראל ופריך ישראל גופיה תיתסר מידי דהוה ארביעה וכיון דנאסור נעבד דישראל משום תקלה וקלון כמו ברביעה נאסור נמי נעבד לעובד כוכבים אפילו משום תקלה לחודה ומשני זה קלוט מרובה אי נמי' נעבד דישראל מנרבע לישראל דנרבע לישראל קלוט מרובה ונעבד דישראל תקלה איכא וקלון מרובה ליכא:

וחייבין

רבינו חננאל

ויום א': והבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה בהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייבין. אמר רבא המערה בזכור חייב מאי טעמא משכבי אשה כתב. המערה בבהמה נמי חייב. איתא בהקישא. כדאורינן הערואה דכתיבא גבי אחות אביו ואחות אמו דלא צריכא דהא איתקש להערואה דנדה תניהו להערואה דבהמה ואסיק' דהאי קרא וערו' אחות אמך ואחות אביך לא תגלה כי את שארו הערה עונם ישאו כוליה קרא לדרשא הוא דאתא ומפורש ביבמות פ' הבא על יבמתו באתחלתו: בעי רב אחדבוי המערה בעצמו מהו ואמר רב אשי מערה בעצמו בקישוי לא משכחת לה כלומר בקישוי גיד לא משכחת לה כי משכחת לה במשמש מת פי' גיד בלא קישוי נקרא מת ומאן דאמר משמש מת בעריות חייב כו' וזה מפורש בשבועות פרק ידיעות הטומאה באחריתו בגמרא זו היא מצות עשה שבמקדש דתנינן איזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליו היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי פירש מיד חייב שיציאתו הנייה לו כביאתו. היכי עביד אמר רב הונא משמיה דרבא נועץ צפרניו בקרקע עד שימות. פי' שימות הגיד. אמר רבא זאת אומרת משמש מת בעריות פטור ואביי אמר לעולם משמש מת בעריות חייב והכא היינו טעמא דפטור משום דאנוס הוא. אליבא דאביי דאמר חייב מערה בעצמו חייב שתים. אתת משום שוכב ואחת משום נשכב. בעו מיניה מרב ששת נכרי הבא על הבהמה תיהרג הבהמה אי לא. טעמא מאי נהרגת משום תקלה על ידה ליהרג בני אדם. וקלון כדי שלא תהא בהמה זו עוברת בשוק ואו' זו היא שנסקל פלוני על ידה והכא תקלה איכא שהרי (שהרג) [נהרג] הרובעה אבל קלון ליכא (קלון) דעכו"ם ליכא קלון או דילמא אע"ג דליכא קלון נהרגת. אמר להו תניתוה ומה אילנות כגון אשרה שאין אוכלין ולא שותין ולא מריחין שבאת תקלה על ידן ונתחייבו עובדיהן אמרה תורה השחת שרוף וכלה. המתעה חבירו מדרך חיים לדרכי מיתה לא כ"ש ומסקנא הכי דאפילו תקלה בלא קלון נהרגין ואקשינן אי הכי דחיישי לתקלה בלא קלון וקטלינן. עכו"ם שהשתחוה לבהמתו תיאסר הבהמה ותיהרג ודחינן וחלא נעבד כי האי גוונא לישראל לא קטלינן לבהמה בהמת דעכו"ם קטלינן ליה מי איכא מידי דלישראל לא מקטיל ובעכו"ם מקטיל ואמרינן בהמה של ישראל תיהרג הנעבדת כמו שנהרגת הנרבעת ודחינן קלון הרובע מרובה מן העובד. רבא אמר אמרה

נח א מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכ"ו:
נט ב מיי' שם הל"ז:
ס ג מיי' שם הל"ח:
סא ד מיי' פ"ט מהלכות מלכים הלכה ו:

יבמות נה:
[יבמות נד: סוטה יח.]

וחייבין עליה משום ח"ת • פ"ה אם קיבל להביא קדושין וקסב"ר מסיפא שמעי' לה דתני בה עליה לחד מכל עבירות דדייקינן מינה לפילו בהמה ועוד בפ"ק דקידושין (דף י' ושם) דבשו למיפסל דבהמה לירושין עושה ולא כשולחין עושה מדקתני מתקדשת בביאה וכתב הכי קתני כשהיא וממחי לילמא כשהיא לתקדושי כסף קתי כמו ותייבים עליה משום ח"ת וי"ל דכולה לקידושי ביאה דריש"ל קתי ומשום הכי עליה יבם דקתה מילטריכיה ליה דלא תימא קנאה מדרבנן כמו כן תצא דסיפא לילא קתי מדאורייתא תלת כמאתי בעלמא כדאיתיה בשילהי האשה רבה (יבמות דף מו.) ומיהו קשה לדלקמן בפ' כן סורר (דף פט.) דייק מכאן דהולכין בדיני נפשות לחד הדוב מדקתני וחייבין עליה משום ח"ת וחתמי דילמא לייטנים היו ולדעתיה דהכי לית לה קדיש הא לפילו הרלתנן לדעתיה דהכי קדיש ח"מ למיפרך לחתי חייבין לחייטנים ולא כש יבום היו ומיבטו לית פריך דהל"ל לחדעתיה דהכי לית לה מייבם וי"ל דנקט לחדעתיה דהכי לית לה קדיש משום דפריך עלה גם מסיפא דבא עליה לחתי מכל עבירות ומתן דמקבלי וחייבין עליה בקרבן לית לה לחסיק לחדעתיה מסיפא וכתב הכי פריך ומתני דקבליה עליויה מכל משום הוחח ל"ת כדמפיק מייבין עליה בקרבן ח"ע דקבל עליה היבם ולית לרבנן לחם חמנא לייטנים מחקדש ט מ"מ בביאתו וריב"ח פירש דנקט לחייבים עליה משום חתם חיב וה"ה לכל עבירות כדי לחשמועינן מחמת סיפא לפילו בהמה דהוה לחמרינן גבי בהמה לח חציב ביאתו ביחה חדע דגבי בן נ' דקתני ואם בח על לחת מכל עבירות לפ"ה קתני בהמה בהדיה ופוסל לח הבהמה ונסקלת על ידו וניחה לפירושו דלח קתני גבי קטנה ופוסלת לח הבהמה ונסקלת על ידה".

נשאת לכהן • לכל פחותה מבת ג' לח הלכה לע"ג דליכא למיחש לדשולח ולח לסמפון להח ניחלח כיון דלולו בח ביחה היח מחרים לבית לחביה ולח בדיק לה ועוד דיוון דכשלח לחתקדשה בכיחה קלי כדלחמר בפ"ק דקידושין (דף י'.) חם כן פחות מבת ג' דקידושי ביחה דידה לולו קידושי ניאוחין נמי לח מהני:

ואינו מחליל • פי' בקונט' חם היה כהן וכח עליה לשם קידושין ליט מחליל וקלה לחיו זה חלוי בביחה חלח משום דקידושי קטן לולו קידושין ויש לפרש דליט מחליל ביבמתו קלחר לע"פ שזקוקה ושומדת: **ואינו** נותן גט עד שיגדיל • בהגדיל לחוד לח סגי ליה בגט דביחת בן ט' כמלחר שנויה לבבן ובריבה גם למלחרו וחליבה לזיקחו חלח לכשיגדיל יבעול ויחן גט הכי מפרש בפ' יולח דופן (כלה דף מה.): לחיבה

מתני' מרסיפא תקלה וקלון רישא תקלה בלא קלון והיבי דמי עובר כוכבים הבא על הבהמה לא סיפא תקלה וקלון רישא הא קמ"ל דאפילו קלון בלא תקלה נמי מיחייבי והיבי דמי ישראל הבא על הבהמה בשוגג וכדבעי רב המנונא דבעי רב המנונא ישראל הבא על הבהמה בשוגג מהו: תקלה וקלון בעינן והכא קלון איכא תקלה ליכא או דילמא קלון אע"פ שאין תקלה אמר רב יוסף תא שמע בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה ואם בא עליה יבם קנאה וחייבין עליה משום אשת איש ומטמאה את בועלה לטמא משכב תחתון כעליון ניסת לכהן אוכלת בתרומה בא עליה אחד מן הפסולים פסלה מן הכהונה ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין על ידה והיא פטורה אחד מכל עריות ואפילו בהמה והא הבא בקלון איכא תקלה ליכא וקתני מומתין על ידה כיון דמוזדה היא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחם עלת עלה דידה חם אבהמה לא חם אמר רבא תש בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו קנאה ואינו נותן גט עד שיגדיל ומטמא כנדה לטמא משכב תחתון כעליון פוסל ואינו מאביל לופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח ונסקלת ע"י ואם בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה מומתים על ידו והא הכא קלון איכא תקלה ליכא וקתני נסקלת על ידו כיון דמוזד הוא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחם עילויה עליה דידיה חם רחמנא אבהמה לא חם רחמנא תא שמע דבר אחר שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה מאי לאו מדסיפא תקלה וקלון רישא קלון בלא תקלה והיבי דמי ישראל הבא על הבהמה בשוגג לא סיפא תקלה וקלון רישא תקלה בלא קלון והיבי דמי עובד כוכבים הבא על הבהמה וכדבעו מינה מרב ששת: **מתני'** המגדף אינו חייב עד שיפרש השם א"ד יהושע בן קרחה בבל

ר"ש לח סיפח תקלה וקלון ורישח לח קמ"ל וכו' : **סיפא** • ודלמי מכוייהו חיכח ותימח לך דכולה מחני' כישרחל קח מייבי ולחמוטינן ריבח דלחע"ג דליכח חלח חדל קלון בלח תקלה כגון ישרחל שוגג: כסבור מעיקר דלחיכח קלון שגיבה עלמו בדבר מגונה ותקלה ליכח ומחי תקלה דקחני שכחה לחדם תקלה ע"י תקלת קלון קלחר ויחח לנוקמה הכי ולח תוקמה רישח בעובד כוכבים וסיפח בישרחל : **בת שלש שנים ויום אחד** • קים להו לרבנן דשוב חין בכוליה מחריו ומחו היח לחויה לביחה : **מתקדשת בביאה** • ע"י לחביה חם מסרה חביה לחחר לבח עליה לשם קדושין להחד זכה בניחו בקדושיה דכתיב (דברים כב) חת בתי נתתי לחיש הזה לבל היח עלמה ותמה וחמיה כשהיח יחומה חין בה קדושי טורה לחת לבנן ולח מילון בעלמה : **ואם בא עליה יבם קנאה** • וילחה ידי יבום ומתגרשת היחו בגט ומקבלו חביה ותינה לריכה חליצה להת בביחת יבם חלה רחמנת דיין שלקחה נעשית כחשתו לכל דבר שמגרשה בגט וחה הרי בח [עליה] לבל פחות משלש קים לינה ביחה ותינה נקנית לו וחם בח לגרשה בגט ליט יכול לחת ימחין עד שתהח בח שלש קים ויום ולחחר ויבטול לו עד שתביח ב' שערות ותחלין: **ויחייבין עליה** • חם קבל להביח קידושין וכח עליה לחחר חייב עליה משום חשת חיש דביחה היח לבל פחות מבת שלש נהי דקדושי כסף שלה קחשין הן לחייב עליה לחחר שלש לבל הבח עליה בתוך שלש לח נחחייב חע"פ שהיח חשת חיש דלולו ביחה היח : **ומטמאה את בועלה** • בכוזקה דקיי"ל (נדה דף נב.) מרבויח דויי"ו "וחשה כי תהיה זבה" לרבות תינוקת בת יום ל' שמטמחה בנדחה ומיהו כי ממחי' בכלה במגע ובמדרס הוח דממחה מלרות וחדס וכלים כשחר כלה חבל בח עליה בתוך שלש לינה מטמחתו טומחת שבעה כבועל נלה לבחיב ביה (ויקרל טו) ומהי נדחה עליו חלח הרי הוח כמגע בעלמח לטומחת ערב משום דלולו ביחה היח לבל בת שלש מטמחתו כדין בועל נלה : **נשחת מבכר פסחון כעליון** • שהבועל נלה ממחת מבכר החחתון משום מבכר לחבי' לח נגע בו כעליון של זב' הבי מפורש בחמכת נלה בפרק בנות כותים (דף נב:) שחין מבכרו של בועל נלה חמור לבמבכר נלה ובמבכר זב' שנעשים לב החטמחה לחדם וכלים דבחיב בהו וכל חשר יגע במבכרה חלח הרי הוח כטלילו של זב' בגד שיבח על גבי הזב לחיט חלח לחחמן לטומחה ולח מטמח לחדם וכלים חלח לחכלין (ו) ומקרלי ילפינן לה בחם : **נשחם נכסן** • ע"י קדושי חביה : **מולנת כעדותם** • לבל פחות משם שלש ע"פ שקידושיה קידושין על ידי חביה הולין ולין ביחתה ביחה לין חופתה חופה והויל לה לחרסה

ולחע"ג דקנין כספו הוח, חמרו דבנן לין החשה חוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה : **בת שלש שחד מן הספולין** : כגון שוגד טוכנים לו חלל לו נחין וממחר פסלה מן התרומה דהל ביחתה ביחה וביבמות (דף סח.) ילפי לה מהלי קרח"וכח כהן כי תהיה לליש זר וגו" כיון שנבעלה לפסול לה פסלה עולמית מהחם יליף לה בפיר ולוויה וישרלית מרבו *"מרבויח דבח"וכח" : **מומחין ע"י** • חם מחייבי מיתות הן להל ביחתה ביחה : **וסיפא פטורה** • דלולו בח עוכשין היח : **מקלף ליבא** . דלולו בח עוכשין היח והרי היח בכלל שוגג : **קנאה** • ליוכחה ושלח תפטר עוד בחליצה חלח בגט : **ואינו נותן גט עד שיגדיל** • שהרי ע"י קדושי לחיו גדול נחסרה וגירושין של זה לין תקובין להפקיע קדושי לחיו דקטן הוח ולחיו בן דעת : **ומטמא כנדה** • כלעועל נדה ולח כטומח : **לטמא משכב** • שלו החחתון כעליונו של זב לבל פחות מבן ט' ליט חלח כטומח בנדה לטומחת ערב : **ופוסל** • חת החשה בביחתו מן התרומה חם הוח ח' מן הפטולין : **ואינו מאביל** • חם הוח כהן ובח עליה לשם קדושין ליט מחליבה בתרומה דקטן ע"י בביחתו ביחה לין קנייט קטן ולח קרינה ביה קטן כספו : **ופוסל לח הבהמה מעל פמוכח** • משום נרבנו בגון על פי עד לחד לו ע"פ הבעלים שלינה נסקלת ולינה נחסרה להדיוט : **ונסקלת על ידו** • חם יש עדים לחין שור ובהמה נסקלין חלח ע"י עדים ומהדרין בדפ"ק (דף ג.) כמיתת בעל דך מיתת השור : **מפי לאן מדסיפא מקלף וקנין** • דהח קתני יחמרו זו היח הייט קטן וקתני שנסקל הייט תקלה משכה יתירה דריש"ל לחיקוויי קטן בלח תקלה לחדם ומתי תקלה דקתני בה תקלת קטן דלחיט לחיקוויי תקלת עבירה בלח קלון בהבי ר"ל מניה לחיקומה דבישרחל תקלת עבירה בבהמה בלח קטן לח חשיט חם חין בו קלון ורישה לח קתני בישרחל קח מייבי : **מתני'** **מד שיפרש שם השם** • שיזכור חת השם **חבל** חם לח חשיט חם חין בו קלון חשיט חם חין בו קלון ורישה לח קתני בישרחל קח מייבי ולחמוטינן ריבח דלחע"ג דליכח חלח חדל קלון בלח תקלה ולחי תרוייהו חיכח ותימח לך דכולה מחני' כישרחל קח מייבי ולחמוטינן ריבח דלחע"ג דליכח חלח חדל קלון בלח תקלה וחתי תקלה דקחני שכחה לחדם תקלה ע"י תקלת קלון קלחר ויחח לנוקמה הכי ולח תוקמה רישח בעובד כוכבים וסיפח בישרחל : **בת שלש שנים ויום אחד** • קים להו לרבנן דשוב חין בכוליה מחריו ומחו היח לחויה לביחה : **מתקדשת בביאה** • ע"י לחביה חם מסרה חביה לחחר לבח עליה לשם קדושין להחד זכה בניחו בקדושיה דכתיב (דברים כב) חת בתי נתתי לחיש הזה לבל היח עלמה ותמה וחמיה כשהיח יחומה חין בה קדושי טורה לחת לבנן ולח מילון בעלמה : **ואם בא עליה יבם קנאה** • וילחה ידי יבום ומתגרשת היחו בגט ומקבלו חביה ותינה לריכה חליצה להת בביחת יבם חלה רחמנת דיין שלקחה נעשית כחשתו לכל דבר שמגרשה בגט וחה הרי בח [עליה] לבל פחות משלש קים לינה ביחה ותינה נקנית לו וחם בח לגרשה בגט ליט יכול לחת ימחין עד שתהח בח שלש קים ויום ולחחר ויבטול לו עד שתביח ב' שערות ותחלין: **ויחייבין עליה** • חם קבל להביח קידושין וכח עליה לחחר חייב עליה משום חשת חיש דביחה היח לבל פחות מבת שלש נהי דקדושי כסף שלה קחשין הן לחייב עליה לחחר שלש לבל הבח עליה בתוך שלש לח נחחייב חע"פ שהיח חשת חיש דלולו ביחה היח : **ומטמאה את בועלה** • בכוזקה דקיי"ל (נדה דף נב.) מרבויח דויי"ו "וחשה כי תהיה זבה" לרבות תינוקת בת יום ל' שמטמחה בנדחה ומיהו כי ממחי' בכלה במגע ובמדרס הוח דממחה מלרות וחדס וכלים כשחר כלה חבל בח עליה בתוך שלש לינה מטמחתו טומחת שבעה כבועל נלה לבחיב ביה (ויקרל טו) ומהי נדחה עליו חלח הרי הוח כמגע בעלמח לטומחת ערב משום דלולו ביחה היח לבל בת שלש מטמחתו כדין בועל נלה : **נשחת מבכר פסחון כעליון** • שהבועל נלה ממחת מבכר החחתון משום מבכר לחבי' לח נגע בו כעליון של זב' הבי מפורש בחמכת נלה בפרק בנות כותים (דף נב:) שחין מבכרו של בועל נלה חמור לבמבכר נלה ובמבכר זב' שנעשים לב החטמחה לחדם וכלים דבחיב בהו וכל חשר יגע במבכרה חלח הרי הוח כטלילו של זב' בגד שיבח על גבי הזב לחיט חלח לחחמן לטומחה ולח מטמח לחדם וכלים חלח לחכלין (ו) ומקרלי ילפינן לה בחם : **נשחם נכסן** • ע"י קדושי חביה : **מולנת כעדותם** • לבל פחות משם שלש ע"פ שקידושיה קידושין על ידי חביה הולין ולין ביחתה ביחה לין חופתה חופה והויל לה לחרסה

ולחע"ג דקנין כספו הוח, חמרו דבנן לין החשה חוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה : **בת שלש שחד מן הספולין** : כגון שוגד טוכנים לו חלל לו נחין וממחר פסלה מן התרומה דהל ביחתה ביחה וביבמות (דף סח.) ילפי לה מהלי קרח"וכח כהן כי תהיה לליש זר וגו" כיון שנבעלה לפסול לה פסלה עולמית מהחם יליף לה בפיר ולוויה וישרלית מרבו *"מרבויח דבח"וכח" : **מומחין ע"י** • חם מחייבי מיתות הן להל ביחתה ביחה : **וסיפא פטורה** • דלולו בח עוכשין היח והרי היח בכלל שוגג : **קנאה** • ליוכחה ושלח תפטר עוד בחליצה חלח בגט : **ואינו נותן גט עד שיגדיל** • שהרי ע"י קדושי לחיו גדול נחסרה וגירושין של זה לין תקובין להפקיע קדושי לחיו דקטן הוח ולחיו בן דעת : **ומטמא כנדה** • כלעועל נדה ולח כטומח : **לטמא משכב** • שלו החחתון כעליונו של זב לבל פחות מבן ט' ליט חלח כטומח בנדה לטומחת ערב : **ופוסל** • חת החשה בביחתו מן התרומה חם הוח ח' מן הפטולין : **ואינו מאביל** • חם הוח כהן ובח עליה לשם קדושין ליט מחליבה בתרומה דקטן ע"י בביחתו ביחה לין קנייט קטן ולח קרינה ביה קטן כספו : **ופוסל לח הבהמה מעל פמוכח** • משום נרבנו בגון על פי עד לחד לו ע"פ הבעלים שלינה נסקלת ולינה נחסרה להדיוט : **ונסקלת על ידו** • חם יש עדים לחין שור ובהמה נסקלין חלח ע"י עדים ומהדרין בדפ"ק (דף ג.) כמיתת בעל דך מיתת השור : **מפי לאן מדסיפא מקלף וקנין** • דהח קתני יחמרו זו היח הייט קטן וקתני שנסקל הייט תקלה משכה יתירה דריש"ל לחיקוויי קטן בלח תקלה לחדם ומתי תקלה דקתני בה תקלת קטן דלחיט לחיקוויי תקלת עבירה בלח קלון בהבי ר"ל מניה לחיקומה דבישרחל תקלת עבירה בבהמה בלח קטן לח חשיט חם חין בו קלון ורישה לח קתני בישרחל קח מייבי : **מתני'** **מד שיפרש שם השם** • שיזכור חת השם **חבל** חם לח חשיט חם חין בו קלון

[מיסיפא] [רישא] קטן בלא תקלה היכי דמי ישראל הבא על הבהמה בשוגג וקתני נהרגת והיינו לא סיפא תקלה בלא קטן. היכי דמי עכו"ם שבא על הבהמה דתקלה [מרסיפא] תקלה וקטן

סב א מיי' פ"ח מהלכות איסורי ביאה הלכה י"ח:

סג ב מיי' פ"ג מהלכות מיאות הלכה ט"ו ט"ז ופ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ג :

סד ג מיי' פ"ח מהלכות יבום הלכה ט"ו ופ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ד:

סה ד מיי' פ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה כ"ב:

סז ה מיי' פ"ג מהלכות מכלוד ומוכר הלכה ג"ב :

סז ו מיי' פ"ו מהלכות תרומות הלכה ב :

סח ו מיי' פ"ח מהלכות איסורי ביאה הלכה ג"ב :

סט ח מ מיי' פ"ח מהלכות יבום הלכה ג"ב ופ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ח :

ע י מיי' פ"ג מהלכות מכלוד ומוכר הלכה ג"ב :

עא כ מיי' פ"ח מהלכות תרומות הלכה ג ופ"ג מהלכות סנהדרין הלכה י"ח :

עב ל מיי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הלכה ב"ג:

עג ם מיי' פ"ח מהלכות איסורי ביאה הלכה ט"ו:

עד נ מיי' שם הלכה ב"ג :

עה ס מיי' פ"ב מהלכות עכו"ם ע"ז הלכה י :

רבינו חננאל

תורה בחמה הנערמת מן העבירה תיהרג והרי אילונות כו' . כרבני רב המנונא ישראל שבא על הבהמה בשוגג מהו הבא קלון איכא תקלה ליכא דהא שוגג הוה ופשיט רב יוסף מהא דתנן בנדרה פ"ה בת ג' שנים ויום אחד אם בא עליה אחד מכל העריות ואפילו בהמה והא הבא דקלון איכא מי' קלון של נערה (מאירשה) . תקלה ליכא דהא והיא מומרה תנן וקתני מיתתן על ידה . ודחינן כיון דמוזדה היא בת הריגה היא . ורחמנא חס עליה משום דהויא קנאה כו' ופשט רבא מהא בן ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו קנאה כו' עד ופוסל בהמה מעל גבי המזבח והא הבא קלון איכא תקלה ליכא דפשיט תנן ונקלת על ידו . ודחינן הבא נמי כיון דמוזד הוא תקלה נמי איכא כו' ואתינן למיפשפש מסתיתין . ודייקינן מדקתני במתניתין אלא שבאת תקלה לאדם על ידה כו' מאי לאו (מדרישא)

(ו) רש"י ד"ה לטמא וכו' לוכלין ומקשין ומקרלי ילפינן:

[עם גיסמות סט.]

עין משפט נר מצוה

עו א מיי׳ פ״ב מהלכות עכו״ם הלכה ח סמג לאוין טז :
עז ב מיי׳ שם הל״ז :
עח ג מיי׳ שם הל״ח :
עט ד מיי׳ פ״ט מהל׳ מלכים הלכה א ג סמג לאוין נח :
פ ה מיי׳ שם הלכה יד ופ״י שם הלכה ט :
פא ו מיי׳ פ״ב מהל׳ עכו״ם הל״ז סמג לאוין טז :
פב ז מיי׳ פ״ט מהלכות מלכים הלכה ג :
פג ח מיי׳ שם הל״ד :

תורה אור

מתני׳ בכל יום דנין את העדים בכינוי "יכה יוסי את יוסי", נגמר הדין לא הורגין בכינוי אלא מוציאין כל אדם לחוץ שואלין את הגדול שביניהן ואומר לו "אמור מה ששמעת בפירוש" והוא אומר, והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין והשני אומר "אף אני כמוהו", והשלישי אומר "אף אני כמוהו":

גמ׳ תנא עד שיברך שם בשם מנהני מילי? אמר שמואל דאמר קרא ונוקב "שם וגו׳ בנקבו שם יומת", ממאי דהאי "נוקב" לישנא דברוכי הוא דכתיב מה אקב לא קבה אל ואזהרתיה מהכא אלהים לא תקלל ואימא מיברז הוא דכתיב ויקב חור בדלתו ואזהרתיה מהכא ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה׳ אלהיכם? בעינא "שם בשם" וליכא ואימא דמנח שני שמות אהדדי ובזע להו? ההוא נוקב וחוזר ונוקב הוא ואימא דחייק שם אפומא דסכינא ובזע בה? ההוא חורפא דסכינא הוא דקא בזע אימא פרושי שמיה הוא דכתיב ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות ואזהרתיה מהכא את ה׳ אלהיך תירא חדא דבעינא "שם בשם" וליכא ועוד הויא ליה אזהרת עשה ואזהרת עשה לא שמה אזהרה ואיבעית אימא אמר קרא ויקב... ויקלל למימרא דנוקב קללה הוא דילמא עד דעביד תרוייהו? לא סלקא דעתך דכתיב הוצא את המקלל ולא כתיב הוצא את הנוקב והמקלל שמע מינה חדא היא. תנו רבנן איש, מה ת״ל איש איש לרבות את העובדי כוכבים שמוזהרין על ברכת השם כישראל ואינן נהרגין אלא בסייף שכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא בסייף והא מהכא נפקא, מהתם נפקא ה״ז ברכת השם אמר ר׳ יצחק נפחא לא נצרכא אלא לרבות הכינויין ואליבא דרבי מאיר דתניא איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר ונוקב שם ה׳ מות יומת לפי שנאמר ונוקב שם מות יומת יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד, מניין לרבות כל הכינויין תלמוד לומר איש כי יקלל אלהיו מכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה ופליגא דרבי מיישא דאמר רבי מיישא בן נח שבירך את השם בכינויים לרבנן חייב, מאי טעמא? דאמר קרא כגר כאזרח גר ואזרח הוא דבעינן בנקבו שם אבל עובד כוכבים אפילו בכינוי, ורבי מאיר האי כגר כאזרח מאי עביד ליה? גר ואזרח בסקילה אבל עובד כוכבים בסייף, סלקא דעתך אמינא הואיל ואיתרבו איתרבו קמ״ל ורבי יצחק נפחא אליבא דרבנן האי כגר כאזרח מאי עביד ליה? גר ואזרח הוא דבעינן שם בשם אבל עובד כוכבים לא בעינן שם בשם, איש איש למה לי? דיברה תורה כלשון בני אדם. תנו רבנן *) שבע מצות נצטוו בני נח: דינין, וברכת השם, ע״ז, גילוי עריות, ושפיכות דמים, וגזל, ואבר מן החי, רבי

*) [תוספתא ע״ז פ״ט לקמן עד:]

רש״י

בכל יום · כל זמן שהיו עוסקין וטורחין בבדיקת עדים היו דנין אותן בכינוי כלומר היו דנין עמהן ובודקין אותם בכינוי היאך אמר, כך אמר: "יכה יוסי את יוסי" האי כינוי לאו כינוי השם קאמר אלא ב״ד מכנין בדבריהם הקללה כלפי אחרים; כל מי שמהפך דבריו ומדבר כלאדם זה שמדבר ומקלל ותולה באחר קרי ליה 'כינוי' בלשון חכמים, ויש לו חבר בשבועות (דף לה.) וגם בלשון המקרא ואל אדם לא אכנה כי לא ידעתי אכנה (איוב לב) ולהכי נקט "יוסי את יוסי" דד׳ אותיות איכא כשם בן ארבע אותיות דאינו חייב אלא על שם המיוחד דהיינו שם בן ארבע אותיות ומשום דתשבוט של יוסי כתשבוט של אלהים, ולהכי נקט "יכה זה את זה" דילפינן לקמן דאינו חייב עד שיברך שם בשם : נגמר הדין · ובאו לומר חייב הוא, לא היו יכולין להרגו על פי עדות ששמעו שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כינוי : אלא מוציאין את כל אדם לחוץ · דגנאי הוא להשמיע ברכת השם לרבים : וקורעין · בגדיהם : ולא מאחין · עולמית וטעמא מפורש בגמרא : אף אני · שמעתי כמוהו וא״צ לחזור ולהזכיר ברכת השם : גמ׳ שם בשם · כגון יכה פלוני את פלוני או יקלל שם פלוני את שם פלוני : ונוקב שם בנקבו שם · להכי אהדריה בהאי קרא לומר לך עד שיקוב שם בשם : וממאי דהאי ונוקב שם וגו׳. עד לא תעשון=לשון קושיא הוא דהא תירוץ בינתים : מברז · שלא לתחוב סכין לדקור נקב בשם הכתוב בקלף : ואזהרתיה מהכא ואבדתם את שמם · וסמיך ליה לא תעשון כן לה׳ אלהיכם : בעינן שם בשם · כדיליף לעיל ובנקיבה לא משכחת שם בשם-שינקוב את חבירו : שני שמות אהדדי · כתובים בשתי חתיכות קלף ויתנם זה על זה : נוקב וחוזר ונוקב · בסכין הוא ואין שם עקב את שם חבירו דלאחר שינקוב העליון ינקוב התחתון : פרושי · באותיותיו ופירושיה : לא שמה אזהרה · ולא ענש עליה מיתה : פרוייהו · פרושי וברוכי ובחדא לא מחייב : איש איש · בברכת השם כתוב "איש איש כי יקלל אלהיו וגו׳" (ויקרא כד) : אינה אלא סייף · דכתיב בהו (בראשית ט) באדם דמו ישפך ומיתה אחרת לא הוזכרה בהם : והא מהכא נפקא · דעכו״ם מוזהרין על ברכת השם : ה״ז ברכת השם · לקמיה דרשינן "ויצו ה׳ אלהים וגו׳" : לא נצרכא · האי "איש איש" אלא לרבות את הכנויים שיהו העכו״ם מוזהרים על ברכתו כישראל, דאי מהתם הוה אמינא שם המיוחד דוקא דכתיב "ה׳" דהאי "אלהים" דההוא קרא לאזהרת ע״ז דרשינן ליה לקמן : ואליבא דרבי מאיר · מתוקמא דמחייב ישראל על הכנויין, מהאי קרא ואתא "איש איש" להשוות עובדי כוכבי׳ וישראל בכל הני כנויים כגון "אלהים, שדי, צבאות" ולא דמו לכנויים דמתני׳ דקתני "יכה יוסי את יוסי", דכנוי דקתני מתני׳ "דנין את העדים בכינוי" *לאו כנוי השם הוא כדפרשינן לעיל : על שם המיוחד · דהא כתיב ה׳ והיינו שם מיוחד דכתיב זה שמי לעולם (שמות ג) : כי יקלל אלהיו · דהיינו כנוי דלאו שם המיוחד וסמיך ליה מיתה "ונוקב שם ה׳ מות יומת" וקאי נמי אכי יקלל אלהיו : וחכ״א על שם המיוחד במיתה · כדכתיב ונוקב שם ה׳ וגו׳ והאי "ונשא חטאו" לאו מיתה אלא "ונשא חטאו"-דכרת : ועל הכנויין באזהרה · אלהים לא תקלל אף על הכנויין מוזהר ושם המיוחד נמי בהאי אזהרה נפיק דכל אלהים לשון שררה כמו (שם ז) נתתיך אלהים : ופליגא דרבי מיישא · הא דאמר ר׳ יצחק נפחא לרבות את הכנויים ואליבא דרבי מאיר דמשמע הא לרבנן פטור בן נח על הכנויין פליגא דרבי מיישא דאיהו סבר אע״ג דאמרי רבנן על הכנויין באזהרה, בישראל, מיהו עובד כוכבים חייב מיתה "מכגר וכאזרח" מדכתיב "גר ואזרח" יתירה ש״מ לאתויי עובד כוכבים בכנוי : ור״מ · דאמר גר ואזרח חייבין בכנוי, ועובד כוכבים אתרבו "מאיש איש" ממאי קא ממעט "גר ואזרח" לבני נח : הואיל ואיתרבו · להאי פרשתא לכנויין איתרבו אף לכל האמור בפרשה ובסקילה : ור׳ יצחק נפחא אליבא דרבנן · כיון דאמרי רבנן עובדי כוכבים פטורין מן הכנוי כישראל, גר ואזרח מאי קא ממעטי, אי למעוטינהו מסקילה לא איצטריך דמהיכא תיתי הא לא אתרבו בהא פרשתא, דבשלמא לר׳ מאיר סד״א הואיל ואיתרבי איתרבי : איש איש למה לי · בין לר׳ מיישא בין לר׳ יצחק נפחא אליבא דרבנן ברכת השם מויצו ה׳ אלהים נפקא, כנויים מגר ואזרח נפקי לר׳ מיישא, ואי לר׳ יצחק נפחא הא אמר לרבנן פטורין : שבע מצות · יליף להו לקמן : וגלוי עריות · כולן חוץ מנערה המאורסה כדכתיב (בראשית כ) גבי אבימלך "הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל"-בעולת בעל יש להם, נערה המאורסה אין להם :

תוספות

אינה אלא סייף · ולקמן איכא מ״ד אלא חנק והא דכתיב (בראשית לח) גבי תמר הוציאוה ותשרף לאו משום דדינא הכי דאפילו מיתה לא נתחייבה לא בדינא דידהו ולא בדידן וכשהאמירו עליה לחייבה מיתה כיבמה שזינתה אוקמוה אמיתת בת כהן דבשריפה לפי שהיתה בתו של שם : ואליבא דרבי מאיר · דלרבנן הא אמרי על הכינויין באזהרה ואע״ג דלבני נח אזהרתן זו היא מיתתן כיון דבישראל ליכא מיתה לא מרבי׳ עו״ג למיתה מקרא דכתיב גבי ישראל דישראל לית בהו מיתה מיהו קשה מנא ליה דפליג רבי יצחק אדרבי מיישא דאפשר דמודה ר׳ יצחק דמרבינן עובד כוכבים מכגר וכאזרח והכא אקרא דאיש קאי דלא מיתוקם לרבות את העובדי כוכבים אלא לר״מ וי״ל דמכגר וכאזרח לא מרבינן אי לאו דמתרבי עובד כוכבים מאיש איש ומאיש איש לתודא לא הוה מרבינן אי לאו כגר וכאזרח כיון דבישראל ליכא מיתה והא דבעי כמו שפ״ה דבעי נמי לר׳ מיישא דלא קשה ליה כלל אלא לר׳ יצחק אליבא דרבנן בעי: איש כי יקלל למה לי׳. תימה הא איצטריך כדדרשינן בפרק מי שהי׳ טמא (פסחים צג:) למ״ד מגדף היינו עובד עבודת כוכבים איצטריך כי יקלל לגופיה לאשמועי׳ דאיכא כרת במברך את השם דכתיב הכא. ונשא חטאו וכתיב בחדל לעשות פסח ראשון חטאו ישא ולמ״ד מגדף היינו מברך את השם דאית ביה כרת בהדיא דכתיב את השם הוא מגדף ונכרתה איצטריך האי קרא לאגמורי כרת לחדל פסח שני וי״ל דהכא דריש כי יקלל למ״ל דה״ל למיכתב ונשא חטאו גבי ונוקב שם : ועל הכינויים באזהרה דכתיב אלהים לא תקלל · וכי יקלל אתא לכרת כדדרשינן בפסחים (שם:) והיכא כרת אכינויין והא דקאמר באזהרה למעוטי מיתה ולא למעוטי כרת :

רבינו חננאל

חייב עד שיפרש את השם תנא עד שיברך שם בשם. מנא לן אמר שמואל דאמר קרא ונוקב שם ה׳ בנקבו שם. וממאי דנוקב לישנא דברוכי הוא בכינוי שנאמר מה אקוב לא קבה אל. ואזהרתיה אלהים לא תקלל איבעי׳ תימא מהכא ויקוב בן האשה הישראלית את השם ויקלל וכי תימא תרתי עבד נקב את השם וקילל מדכתיב הוצא את המקלל ולא כתיב הוצא הנוקב והמקלל ש״מ חדא עבד והנוקב הוא המקלל תרוייהו חדא היא : ירושלמי מניין שקורעין על קללת השם שנאמר ויהי כשמוע חזקיהו ויקרע את בגדיו וגו׳. תני ר׳ אושעיא אחד השומע מישראל ואחד השומע מגוי חייב לקרוע שנא׳ אני ה׳ אלהי כל בשר. מהו לקרוע בזמן הזה משמא דר׳ יוחנן אמרו משרבו הנדפנין פסקו מלקרוע. מהו לקרוע על הכנויין נשמעינה מהדא ריש לקיש · הוה מהלך באיסטרטא פגע בחד כותי והוה הוא מגדף והוא קרע כותי מגדף והוא קרע . נחת ליה מחמרא ויהב ליה מרתוקא גו ליביה . אמר ליה רשיעא אית לאימך מלבושין מספקא לי. ש״מ קורעין על הכנויין בזמן הזה ואפי׳ מן הכותים : פי׳ עד שיברך שם בשם יקלל שם כלומר יזכור שם ויקללו אותו השם בשם. ת״ר מה ת״ל איש איש לרבות את הנכרים שמוזהרין על ברכת השם כישראל ואין נהרגין אלא בסייף שכל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא בסייף. תניא ונוקב שם ה׳ יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד מניין לרבות את כל הכנויין ת״ל איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו מכל מקום. דברי ר׳ מאיר וחכ״א על שם המיוחד במיתה שנאמר ונוקב שם ה׳ מות יומת ועל הכנויין באזהרה שנא׳ ונשא חטאו ור׳ מיישא פליג על האי תנא ואמר לרבנן בן נח אפילו בכנויין נהרג שנאמר כגר כאזרח בנקבו שם יומת . גר ואזרח אינן חייבין מיתה אלא על שם המיוחד . אבל בן נח אפילו בכנויין חייב: ת״ר שבע מצות נצטוו

פו א מיי' פ"י מהלכות מלכים הלכה ו :
פז ב ג מיי' פ"ט שם הלכה ב :
פח ד מיי' פ"ח מהלכות סנהדרין הל"ט סמג עשין מ :
פט ה מיי' פ"ט מהלכות מלכים הל"ד :

אף על הדם מן החי. כולהו יליף טעמייהו לקמן : בפרשת מכשף · זו היא שמזכיר והולך לא ימצא בך...ובגלל התועבות האל וגו' ומדנענשו עליהם שמע מינה הוזהרו על כולם דלא ענש אלא אם כן הזהיר : מותרין בני נח וכו'· סיפא דמילתא דרבי אלעזר הוא וכוליה מפרש לקמן : מכל עץ הגן ולא גזל· מדאיצטריך למישרי ליה ולהפקיר לו עצי הגן ש"מ שאינו מופקר לו-נאסר לו : אכול תאכל · העומד לאכילה, ולא תאכל אבר מן החי, דבהמה בחייה אינה עומדת לאכילה אלא לגדל ולדות : עשוק אפרים · מיד שוגאיו ורצוץ משפט,רצוץ ע"י שפטיו של הקב"ה : כי הואיל הלך אחרי צו · מפני שנתרצה ללכת אחרי צווי של נביאי הבעל :

תורה אור

רבי חנניה בן (*גמלא) אומר אף על הדם מן החי רבי חידקא אומר אף על *הסירוס רבי שמעון אומר אף על הכישוף רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף,בן נח מוזהר עליו °לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים וגו' °ובגלל התועבות האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך" ולא ענש אלא אם כן הזהיר,רבי אלעזר אומר אף על הכלאים מותרין בני נח ללבוש כלאים ולזרוע כלאים "ואין אסורין אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן מנהני מילי? אמר ר' יוחנן דאמר קרא °ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל" °ויצו" אלו הדינין,וכן הוא אומר °כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' "ה'" זו ברכת השם וכן הוא אומר °ונוקב שם ה' מות יומת,"אלהים" זו עבודת כוכבים וכן הוא אומר °לא יהיה לך אלהים אחרים "על האדם" זו שפיכות דמים וכן הוא אומר °שופך דם האדם וגו' "לאמר" *זו גילוי עריות וכן הוא אומר °לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר,"מכל °עץ הגן" ולא גזל "אכל תאכל" ולא אבר מן החי,כי אתא רבי יצחק תני איפכא ויצו זו עבודת כוכבים אלהים זו דינין בשלמא "אלהים" זו דינין דכתיב °ונקרב בעל הבית אל האלהים,אלא "ויצו" זו ע"ז מאי משמע? *רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר °סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם,וגו' וחד אמר °עשוק אפרים רצוץ משפט כי הואיל הלך אחרי צו מאי בינייהו איכא בינייהו עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה למאן דאמר "עשו" משעת עשייה מיחייב למאן דאמר "כי הואיל הלך" עד דאזיל בתרה ופלח לה,אמר רבא ומי איכא למאן דאמר עכו"ם שעשאה ע"ז ולא השתחוה לה חייב,והתניא* בעכו"ם דברים שבית דין של ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן,אין בית דין של ישראל ממיתין עליהן אין בן נח מוזהר עליהן למעוטי מאי, לאו למעוטי עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה? אמר רב פפא לא,למעוטי גיפוף ונישוק,גיפוף ונישוק דמאי *אילימא כדרכה,בר קטלא הוא אלא למעוטי שלא כדרכה,דינין-בני נח איפקוד והתניא *עשר מצות נצטוו ישראל במרה: שבע שקיבלו עליהן בני נח,והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם,דינין דכתיב °שם שם לו חק ומשפט שבת וכיבוד אב ואם דכתיב °כאשר צוך ה' אלהיך,ואמר רב יהודה "כאשר צוך" במרה? אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה,אי הכי מאי "והוסיפו עליהן דינין"? אלא אמר רבא לא נצרכה אלא לדיני קנסות,אכתי "והוסיפו בדינין" מיבעי ליה? אלא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא להושיב בית דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר,והא בני נח לא איפקוד והתניא *כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא אמר רבא האי תנא תנא דבי מנשה הוא דמפיק ד"ד ועייל ס"ך דתנא דבי מנשה שבע מצות נצטוו בני נח: ע"ז,וגילוי עריות,ושפיכות דמים,גזל,ואבר מן החי,סירוס,וכלאים.רבי יהודה אומר אדם הראשון לא נצטווה אלא על ע"ז בלבד שנאמר "ויצו ה' אלהים על האדם" רבי יהודה בן בתירה אומר אף על ברכת השם ויש אומרים אף על הדינים כמאן אזלא הא דאמר רב יהודה אמר רב "אלהים אני, לא תקללוני,אלהים אני,לא תמירוני, אלהים אני, יהא מוראי עליכם"? כמאן כיש אומרים;תנא דבי מנשה: אי דריש "ויצו" אפילו הנך נמי אי לא דריש "ויצו" הני מנא ליה? לעולם לא דריש "ויצו" הני כל חדא וחדא באפי נפשיה כתיבא: ע"ז וגילוי עריות דכתיב

תוספות

לאמר הן ישלח · אע"ג דהאי קרא במחזיר גרושתו כתיב ובני נח לא הוזהרו בה מ"מ מייתי ראיה דגבי אישות כתיב "לאמר":

אבל תאכל ולא אבר מן החי. והא דאמרינן לקמן (דף נט:) דלא אותר לאדם הראשון בשר לאכילה היינו להמית ולאכול אבל מתה מאליה שריא ואתא לאפוקי אבר מן החי דאפי' נפל מאליו אסור:

עשר מצות. תימה הא איכא גיד הנשה למ"ד (בחולין דף ק:) לבני יעקב נאסר ומילה שניתן לאברהם אבינו :

לא נצטווה אלא על ע"ז. מה שנאסר לו בשר ועץ הדעת לא קחשיב לפי שלא היה נוהג לדורות, ודוקא אדם הראשון קאמר,אבל מודה רבי יהודה דבני נח נצטוו אחר המבול דהא אמר בפרק ג"ה (חולין דף ק:) לרבי יהודה גבי אבר מן החי דאתי איסור אבר מן החי וחייל אאיסור טומאה שכן איסורו נוהג בבני נח:

רש"י

ללכת אחרי צווי של נביאי הבעל : למעוטי גיפוף ונישוק · אבל עשה, אתרבי מוינו אע"ג דבית דין של ישראל אין ממיתין : מגפף ומנשק · אמרינן במתני' (דף ס:) דגבי ישראל אינו נהרג : כדרכה · שדרך עבודתה בכך ישראל נמי כל עבודה שדרך עבודתה בכך ישראל חייב עליה ואפילו הוא דרך בזיון כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקולים כדאמר במתני' (שם) וילפינן מקראי וכ"ש כשהוא דרך כבוד דכולהו כדרכן נפקי מאיכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם וגו' : כאשר צוך ה' אלהיך · כתיב בדברות האחרונות גבי שבת וכבוד אב ואם והיכן צוך הא ליכא למימר דמשה הוה אמר להו בערבות מואב כאשר צוך בסיני (א) דמשה לאו מאליו היה שונה להם משנה תורה ומזהירם על מצותיה אלא כמו שקבלה הוא והיה חוזר ומגיד להם,וכל מה שכתוב בדברות האחרונות היה כתוב בלוחות וכן שמע בסיני : לעדה ועדים והתראה · וכן נצטוו ישראל במרה להיות דנין בסנהדרין של כ"ג כדאמרי' (לעיל ב.) עדה שופטת ועדה מצלת דעכו"ם לא איפקוד בהכי כדילפינן לקמן (דף נז:) מקראי דבן נח נהרג בעד א' ובדיין א': אי הכי מאי הוסיפו עליהן דינין · אין נצטוו דינין אלא מצות דיינין: דיני קנסות. הוסיפו במרה דבני נח לא הוזהרו עליהן דכתיב "ויצו" וגמרי' לה מאשר יצוה דהתם צדקה ומשפט כתיב דהיינו דין ופשרה אבל קנסות לאו משפט ניניהו דקנסינן ליה ספי מדיניה : בדינין מבעי ליה · דניחוי משמע שהוסיפו להם בהלכות דינין שנצטוו עליהם כבר אבל השתא דקתני הוסיפו עליהם דינין משמע כל הלכות דינין הוסיפו : כל פלך · מדינה : ישראל נצטוו לשויב · דיינין ובכל עיר ועיר כדכתיב (דברים יז) תתן לך בכל שעריך : כך נצטוו עכו"ם · דהא משפט כתיב ביה והכא נמי כתיב (שם) ושפטו את העם משפט צדק : כאי תנא · דברייתא דלעיל דקתני "הוסיפו עליהם דינין" דמשמע דבני נח לא נצטוו עליהם-תנא דבי מנשה הוא : ד"ד · דינין וברכת השם: ס"ך · סירוס וכלאים: שבע מצות וכו' · לקמן מפרש דתנא דבי מנשה לא דריש "ויצו" והני "וכל חדא באפי נפשיה כתיב בהו : אדם הראשון לא נצטווה אלא על ע"ז בלבד שנאמר ויצו ה' אלהים · את אלהותו צוה עליו על האדם שלא ימירהו באחר : אף על ברכת השם · דנפקא ליה נמי "מאלהים" אלהותו צוה עליו שלא יקללהו כדכתיב (שמות כב) אלהים לא תקלל : אף הדינין · מאלהים נמי נפקא יהא אלהותי עליך להיות מוראי עליך והיות מוראי בלבך ולא מורא בשר ודם להטות משפט כי המשפט לאלהים הוא כדמפרש רב וחזיל : אלהים אני · נאמר לאדה"ר : אל תמירוני · כדאמרינן "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" זולתי : לא תקללוני · כדאמרי' אלהים לא תקלל : יהא מוראי עליכם · כדאמרינן אלהים לשון שררה ורבנות כמו נתתיך אלהים לפרעה (שמות ז) יהא מוראי עליך ולא מורא בשר ודם לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא (דברים א) דהיינו דינין : כיש אומרים · דמרבי לכולהו : אפי' הנך נמי · דינין וברכת השם : ותשחת

רבינו חננאל

בני נח כו' . עד ר' יוסי אומר כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו שנאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמי' מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים . וכתוב ובגלל התועבות האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך ואינו מענישם בתועבות הללו אלא שבוודאי הזהירן בהן שאין הקב"ה מעניש אלא אם כן הזהיר ר' אליעזר אומר אף על הרכבת האילן והרכבת הבהמה נצטוו אבל מותרין ללבוש כלאים ולזרוע כלאים מנא הני מילי א"ר יוחנן דכתיב ויצו ה' אלהים על האדם. ויצו אלו הדינין ה' זו ברכת השם אלהים זו ע"ז . על האדם זו שפיכות דמים . מכל עץ הגן אכול תאכל ולא גזל תאכל ולא אבר מן החי . ר' יצחק תני איפכא ויצו זו ע"ז כו' וזה וזה מביא ראיה מקראי . ואקשינן דינין בני נח נצטוו עליהן והתניא עשר מצות נצטוו ישראל במרה . ז' שקבלו עליהן בני נח . הוסיפו עליהן דינין ושבת וכבוד אב ואם . דינין שנאמר שם שם לו חק ומשפט ושבת וכיבוד אב ואם דבתרייהו כתיב כאשר צוך ה' אלהיך ואמר ר' יהודה כאשר צוך במרה ופריק ר"נ לעולם הדינין בני נח נצטוו עליהן ומה הוסיפו במרה שיהו דנין בעדה פ"פ שנים עדים והתראה . ודחינן אי הכי מאי והוסיפו עליהן דינין . ונדחה . תם פירוק של רבא ושל רב אחא בר יעקב*).

*) עד כאן נכתב הדף ואחר הדף נשאר חלק וכתוב כתב ,,צריך כאן קונטרס שלם'' אבל לא נמצא כלום והשאר לפנינו עד דף סט .

ותשחת הארץ. מדאיענש עלייהו שמע מינה איפקוד עלייהו: כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. גלוי עריות דכתיב (משלי ל) דרך גבר בעלמה ודור המבול על העריות נענשו כדכתיב (בראשית ו) ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה: ואידך. מאן דדריש ויצו אמר לך אזהרה=מויצו הוזהר אדם הראשון, וגבי דור המבול אורחייהו מגלי להודיעך על מה נענשו: קטלייהו קא מגלי. באיזו מיתה ימיתם ולעולם הוזהרו מויצו: כירק עשב. עשב קרי עשב השדה וכל הגדל מאליו שאין בו טורח לחרוש ולזרוע: למישרי בשר הוא דאתא. כדאמר לקמן בפרקין (דף נט:) אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה אלא עשבים ואילנות דכתיב "הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע... לכם יהיה לאכלה. ולחית הארץ" העשבים והאילנות תאכלו אתם וחית הארץ, ולא חית הארץ לכם, והוזהרו על אבר מן החי מאכול תאכלו ולמדך דאפי' איך ממיתה אלא שנפל ממנה אבר מאליו לא תאכלנו ובאו בני נח והתיר להם להמית ולאכול ולאו למדרש מינה "ולא כירק" גנה אתא, דלגופיה אצטריך: לפי שירק עשב הותר לאדם הראשון תלה להו לבני נח בהמות וחיות כירק עשב: בשר בנפשו דמו. בעוד שהוא הבשר בנפשו דהיא דמו לא תאכלו הבשר: למישרא שרצים הוא דאתא. משום שהוזהרו באבר מן החי "מאכול תאכל" אתא האי קרא למשרא אבר מן החי בשרצים והכי דרשינן לקמן בפרקין (דף נט:) אותו בשר שקרוי דמו בנפש והבשר קרוי בשר דהיינו דמו חלוק מבשרו אסרנא לכו באבר מן החי ולא בשרצים שאין דמו קרוי נפש אלא הרי הוא כבשרו, דאילו בישראל לא מחייבי עליה כרת כדאמר בכריתות (דף כא.) דלית ביה אלא לאו, דדם השרצים כבשר: לברכה בעלמא. לא לפרות ולא לרבות צווה אלא ברכם בפריה ורביה: מן העוף למינהו. מדנצטווה להביא זכר ונקבה לתיבה מכל מין ולא שיזדווג לו מין אחר שמע מינה אסורין להרביע כלאים: ואידך. לאו משום איסור כלאים אלא לצוות בעלמא שכל אחד ואחד טח לו לצוות מינו מצוות מין אחר: על שלש מצות בן נח נהרג. ואף על פי שנצטוו בשבע אין נהרגין אלא על שלש כדפריש להו רב ששת דבשפיכות דמים כתיבא בהדיא "דמו ישפך", וגלוי עריות, וברכת השם כתיב גבי ישראל "איש איש" ודרשי' להו לרבות את הכותים להיות במיתה כישראל: בעבודת כוכבים נמי. כתיב גבי מולך "איש איש" בקדושים תהיו: על ד' מצות. עבודת כוכבים הוסיף עמהם:

תורה אור

דכתיב "ותשחת הארץ לפני האלהים" ותנא דבי רבי ישמעאל בכל מקום שנא' "השחתה" אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים. דבר ערוה שנא' "כי השחית כל בשר את דרכו" עבודת כוכבים דכתיב "פן תשחיתון ועשיתם וגו'". ואידך אורחייהו דקא מגלי. שפיכות דמים דכתיב "שופך דם האדם וגו'". ואידך קטלייהו הוא דקמגלי. גזל דכתיב "כירק עשב נתתי לכם את כל" וא"ר לוי "כירק עשב" ולא כירק גנה. ואידך ההוא למישרי בשר הוא דאתא. אבר מן החי דכתיב "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו". ואידך ההוא למישרי שרצים הוא דאתא. סירוס דכתיב "שרצו בארץ ורבו בה". ואידך לברכה בעלמא. כלאים דכתיב "מהעוף למינהו". ואידך ההוא לצוותא בעלמא. אמר רב יוסף אמרי בי רב על שלש מצות בן נח נהרג: גש"ד סימן: על גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל ברכת השם. מתקיף לה רב ששת בשלמא שפיכות דמים דכתיב "שופך דם האדם וגו'" אלא הנך מנא להו? אי גמר משפיכות דמים, אפילו כולהו נמי, אי משום דאיתרבאי "מאיש איש" עבודת כוכבים נמי איתרבי "מאיש איש"! אלא אמר רב ששת אמרי בי רב על ארבע מצות בן נח נהרג. ועל עבודת כוכבים בן נח נהרג? והתניא בעבודת כוכבים דברים שב"ד של ישראל ממיתין עליהן, בן נח מוזהר עליהן אזהרה אין מיתה לא! אמר רב נחמן בר יצחק אזהרה שלהן זו היא מיתתן. רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב אמרי על שבע מצות בן נח נהרג גלי רחמנא בחדא והוא הדין לכולהו. ועל הגזל בן נח נהרג? והתניא על הגזל: גנב וגזל, וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן כותי בכותי וכותי בישראל אסור וישראל בכותי מותר ואם איתא ניתני חייב! משום דקבעי למיתני סיפא "ישראל בכותי מותר" תנא רישא "אסור". והא כל היכא דאית ליה חיובא מיתנא קתני דקתני רישא על שפיכות דמים כותי בכותי, וכותי בישראל חייב, ישראל בכותי פטור! התם היכי ליתני ליתני אסור ומותר? והתניא כותי ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין! כיוצא בו בגזל מאי היא? אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא לפועל בכרם, פועל בכרם אימת אי בשעת גמר מלאכה התירא הוא אי לאו בשעת גמר מלאכה, גזל מעליא הוא! אלא אמר רב פפא לא נצרכה אלא לפחות משוה פרוטה, אי הכי כותי בישראל אסור הא בר מחילה הוא? נהי דבתר הכי מחיל ליה, צערא בשעתיה מי לית ליה, כותי בכותי, כיוצא בהן כיון דלאו בני מחילה נינהו גזל מעליא הוא! אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא לא נצרכה אלא לכובש שכר שכיר: כותי בכותי, וכותי בישראל אסור, ישראל בכותי מותר. כיוצא ביפת תואר מאי היא? כי אתא רב דימי א"ר אלעזר א"ר חנינא בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה; כיוצא בו דשפיכות דמים לא תניא, אמר אביי אי משכחת דתניא, רבי יונתן בן שאול היא דתניא רבי יונתן בן שאול אומר רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג

דכתיב ותשחת. ולא (ג)כענש אלא אם כן הזהיר:

בעבודת כוכבים דברים שב"ד ישראל וכו'. הכי קאמר באיסור עבודת כוכבים אותם דברים שב"ד ישראל ממיתין עליהם כגון כל עבודות שדרכן של עבודת כוכבים בכך וזבוח וקיטור אפי' שלא כדרכה כדלקמן בפירקין (דף ס:): אזהרה שלהם. כלומר כל "אזהרה" דתנא הכא גבי בני נח זו היא מיתה שלהם, דלא דייק בהו תנא למיתני 'מיתה' גבי חייבי מיתות 'ואזהרה' בשאין בהן מיתה כלגבי ישראל: גלי רחמנא בחדא. בשפיכות דמים: על הגזל. כך הוא מצות בני נח גנב וגזל וכן יפת תואר דהוי נמי גזל שגוזלין את אשתו במלחמה: וכן כיוצא בהן. שאינן ממש גזל אלא דומין להם ולקמן מפרש להו: ישראל בכותי מותר. דלא תעשוק את רעך כתיב (ויקרא יט) ולא כותי ומדרבנן [א] איכא למאן דאסר משום חילול השם בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיג.): משום דקבעי למיתנא סיפא ישראל בכותי מותר. ואי תנא גבי 'כותי בכותי-חייב' הוה תני 'ישראל בכותי-פטור' ומשמע 'פטור' מן המיתה אבל 'עובר' 'עליו' בלאו' ומשום הכי תנא ברישא לשון 'איסור' דליתני גבי ישראל 'מותר' דמ"ל כמאן דאמר מותר ממש: הא כל היכא דאיכא חיוב מיתה מתנא. תנייה בלשון חיוב ומדנקט הכא לשון איסור ש"מ דווקא תנהו: היכי ליתני. לעולם הכא לאו דוקא 'איסור' נקט אלא משום סיפא, ודקשיא לך רישא מדלא נקט נמי לשון 'איסור' ש"מ דוקא תני להו, התם לא מצי למיתנא לשון 'איסור' משום דבעי למימר "ישראל בכותי=מותר" ולא מצי מתני ליה: ה"נ הכותי וכן רועי בהמה דקה ישראל. שסתמן גזלנים שמרעים בהמתן בשדות אחרים: לא מעלין ולא מורידין. לא מעלין אותם מן הבור להצילם מן המיתה ולא מורידין אותם לבור להמיתם בידים [אבל האידנא דין זה אינו נוהג כי בטלו דינ]: פועל בכרם. ואוכל מן הענבים: בשעת גמר מלאכה. כגון ששכרו לבצור: התירא הוא. ואפי' ישראל בישראל דכתיב (דברים כג) "ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן" בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל ובברייתא קתני 'ישראל בכותי מותר' הא 'ישראל בישראל אסור' ותנן בכותי היכי אסור ליה, מי איכא מידי דישראל בישראל שרי ולכותי אסור: אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא. וגזל תנא ליה רישא: צערא בשעתא מי לית ליה. הלכך גזל הוא אלא שאין ב"ד ישראל נזקקין להשיבו דבתר הכי מחיל ליה 'ובישראל בישראל' נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב (ויקרא יט) "לא תגזול" (שם ה) "והשיב את הגזלה" אמידי דהשבון קרי "גזל" ואידך לא, אבל בכותי דלאו בר השבון הוא שכל דינו למיתה לא נפיק 'פחות משוה פרוטה' מכלל פרוטה, ואפי' מישראל 'דמחיל ליה בתר הכי': כותי בכותי כיוצא בו. בתמיהה וגבי כותי בכותי מוליא פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה וקרי כיוצא בו בגזל ולא גזל ממש: בכובש שכר שכיר. 'דגזל' לא הוי אלא בחוטף דבר מיד חבירו כדאמר בב"ק במרובה (דף עט:) מקרא דויגזול את החנית מיד המצרי: 'כיוצא בו בגנב'-נראה בעיני מדלא קבעי לה "מאי היא" לא משכחת ליה, ולאו עליה קאי אלא אגזל ויפת תואר: נהרג עליו. משום גזל ואף על פי שאין זו 'בעולת בעל' דאישות אלא דזות בעלמא כחמור ובהמתו 'כותי בישראל'-שפחה כנענית שייחד ישראל לעבד עברי ובא עליה כותי, נהרג, 'ישראל בכותי' מותר כותי שייחד שפחה לעבדו ובא ישראל ולקחה בשביה מותר דהא אפי' אשתו גמורה מותרת לו, 'ישראל בישראל' אסור דהיינו שפחה חרופה שחייבין עליה אשם: כיוצא בו גבי שפיכות דמים לא תנא. האי הנא דלעיל משום דאין לשפיכות דמים שאינו חייב גמור או מותר לגמרי (א) כגון נרדף שניתן להציל עצמו בנפשו של רוצח דאילו שופך דם בשוגג שפיכות דמים גמור הוא אלא רחמנא חס עליה: ויכול. הנרדף להציל עצמו באחד מאבריו של רודף כגון לקטע רגלו: ולא הציל. אלא הרגו: נהרג

עין משפט נר מצוה:
פח א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה יד סמג עשין קכב:
פט ב מיי' שם הלכה ט:
צ ג מיי' שם הלכה ד:
צא ד מיי' פ"י מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קסב:
צב ה מיי' פ"ט מהלכות מלכים הלכה ט ופ"ד מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קסג טוש"ע יו"ד סימן קנח סעיף א וטוש"ע חו"מ סימן תכה סעיף ה:
צג ו ז ח מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ט:
צד ט מיי' שם הלכה ט:
צה י מיי' שם הלכה ט:

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה כיוצא וכו' כגון (נרדף) תוס' ונ"ב ... ס"פ בן סורר: (ב) ולא עש ... אלא:

הגהות הגר"א
[א] רש"י ד"ה ישראל בכותי וכו' ולא כותי ומדרבנן איכא כו'. נ"ב תמוה מאד ועמ"ש (בחו"מ) בסימן שמח (ס"ק ה) ובהגה"ה בס' כ"ח סק"ס:

מסורת הש"ס:
פ"ז כב: חולין כג. תמורה כח: בכורות מ.
[לקמן נט:]
לעיל מ:
[תוספתא דע"ז פ"ט]
[ב"ק ג. וש"נ]
[שם בתוספתא]
ע"ז כו. פ"ש [חולין יג:] ובתוספ' ב"מ פ"ב
פסחים כ.
[לקמן נט.]
[לקמן נח:]
[לקמן עג.]

לנערה המאורסה לדחידהו ליה להו. והא דתמר בסוף פ"ק דכ"ב (דף מז: וכה) לוחמו סיוס עבר לוחמו הרשע תמת עבירות בת על נערה המאורסה תע"ג דלא נגמלו דבר מכותר הוא דקתניא נמי ומנו חת הכהורה תע"פ אלא החזרו על כך ותשכחן נמי שפיפר הכתוב בעבותו בדבר שעמידה תורה ללחמר דלחמרי' לקמן (:מ) כיוצ מוסר בעבתו וכפ' כהן משוח (הוריות י:) לחמרי' טוח ומתי בעיתו הם נחכוונו לדבר מצה לדחיקים יצחו הם הוח שנחכוון לדבר עבירה ופוטפיס יכולו הם: **ואי** בדיעה דידהו סייף הוח - המ"ל דחכוח דכי מנשה הוח דחמר כל מיתה האמורה לבני נח חנק: **וחכמים** לומרים הרבה עריות.

פ"ה כגון כל חייבי כריתות דלרבנן לחיתרו להו בני נח מתים חים לכל החמור בפרשה וכ"מ לח דרים חים חים לרטיח תע"ג דלעיל (דף נ:) גבי ברכת השם דרים ר"מ חים חים ומשמע דמתן דרים חדח דרים טולהו דמתוך כך מסיק לעיל על *שבע מצות בני נח נהרג הסם מפמיה דפשיה והכח ר"מ חליבח דר' עקיבח כדמוקי לה בסמוך מיהו הח דמרבין לעיל נכרי מתים חים חייב בערוות דיהן לחבל דידהו כ"ל מדכתיב לחמר ה"ב בין לר' מחיר בין לרבנן הח דרים חים חים חייב בערוות דיהן לחבל דידהו מדכתיב לחמר ודרשי להו רבנן לכל ערוות דידהו לחבל לר"מ ס"ל כיון שפירש בבני נח על כן יעזב חים דהייט חייבי מיתות הן הן הערוות שמוזהרין

הורתן שלח בקדושה ולידתו בקדושה. פ"ה דנקט כי מקום למעטי הורתו ולידתו בקדושה כיון דדמי ליסרחל גזר ט ר"מ חפי' בשחר החב וחפי' בטולדו חומן הקרובים בהיתו נכרי וי"ל לימכח לחדרב' כיון דהורתו ולידתו בקדושה הרי הוח כיסרחל ומוסר חפי' בחתיפו מן החם שטולדו מקודש דליכח למיגזר שלח יחמרו בחט מקדושה ממורה לקדושה קלה כיון דלים בהו לד פסטת דהכח ודלמ כשחי חמהות דמו ופי"ל דהורתו ולידתו בקדושה נמי כך דיו והח דלח נקטי לרבותח מקום דלח פסיקח ליה למחני שלין לה שחר בחב דמה שטולד לחביו בקדושה :

חמור מדחורייתח :

נשמ

נהרג עליו. חשכח ר' יעקב בר חחא דהוה כתיב בספר חגדתח דבי רב *בן נח נהרג: **בדיין** א', ובעד חחד, שלח בהתרחה, מפי חיש ולח מפי חשה, ואפילו קרוב, משום רבי ישמעאל חמרו חף על העוברין מנהני מילי? חמר רב יהודה דחמר קרח °חך חת בחמם לנפשחיכם חדרוש חפילו בדיין חחד °מיד כל "חיה" חפילו שלח בהתרחה °חדרשנו ומיד החדם" חפילו בעד חחד °מיד חיש: ולח מיד חשה, "חחיו" חפילו קרוב משום רבי ישמעאל חמרו חף על העוברין מחי מעמיה דרבי ישמעאל? דכתיב °ושופך דם החדם בחדם דמו ישפך" חיזהו 'חדם שהוח בחדם', הוי חומר זה 'עובר שבמעי חמו' ותנח קמח *תנח דבי מנשה הוח דחמר °כל מיתה האמורה לבני נח חינו חלח חנק" ושדי ליה הח "בחדם" חסיפיה דקרח ודרוש ביה הכי: בחדם דמו ישפך' חיזהו שפיכות דמים של חדם שהוח בגופו של חדם: הוי חומר זה חנק; מתיב רב המנונח ואשה לח מפקדה והכתיב °כי ידעתיו למען חשר יצוה "וגו'? הוח מתיב לה והוח מפרק לה "בניו" - לדין, "ביתו" - לצדקה, חמר ליה רב חויח סבח לרב פפח חמח בת נח שהרגה לח תיהרג - °מיד חיש" ולח מיד חשה בתיב: חמר ליה הכי חמר רב יהודה: "שופך דם החדם" מכל מקום, חמח בת נח שוינתה לח תיהרג - דכתיב °על כן יעזב חיש "ולח חשה" חל' הכי חמר רב יהודה °ויהי לבשר חחר "הדר ערבינהו קרח ת"ר "חיש" "מה תלמוד לומר °חיש חיש": לילבות חת הבותים שמוזהרין על העריות בישרחל והח מהכח נפקח מהתם נפקח "לחמר" *"זה גילוי עריות": התם בעריות דידהו והכח בעריות דידן - דקתני סיפח בח על עריות ישרחל נידון בדיני ישרחל למחי' הלכתח: חמר °רב נחמן חמר רבה בר חבוה לח נצרכה חלח לעדה °ועדים "והתרחה", מגרע גרע: חלח °חיר יוחנן לח נצרכה חלח לנערה המחורסה, דלדידהו לית להו לחבו, דבדיינין לחו בדינח דידן, חבל חשת חיש בדינח דידהו דיינינן להו בדינח דידן, חבל חשת חיש נידון בחנק; ומי בדינח דידהו סיפ בח על נערה המחורסה נידון בסקילה, על חשת חיש נידון בחנק; ומי חמר רב נחמן בר יצחק "מחי "חשת חיש" דקחתי כגון שנכנסה לחופה ולח נבעלה, דלדידהו לית להו דיינינן להו בדינח דידן, דתניח ר' חנינח בעולת בעל יש להן (בכנסה לחופה ולח נבעלה חין להן) תניח °כל ערוה שבכל של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה, חין בכל של ישראל ממיתין עליה חין בן נח מוזהר עליה דברי רבי מחיר, וחכמים חומרים [א] הרבה ערוות יש 'ישחין בית דין של ישראל ממיתין עליהן' ובן נח מוזהר עליהן, בח על ערוות ישראל נידון בדיני ישראל, בח על ערוות בן נח - נידון בדיני בן נח ואנו חין לנו חלח נערה המחורסה בלבד ונחשוב נמי שנכנסה לחופה ולח נבעלה; חאי תנח תנח דבי מנשה הוח דחמר "כל מיתה האמורה לבני נח חינו חלח חנק" חידי ואידי חנק הוח, וסבר רבי מחיר 'כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה' והח תניח "בר שהיתה

הוח דכתיב: **כרכנס ערוה יש**. כגון כל חייבי כריתות בן נח מוזהר עליהם דלרבנן חתרינן בני נח "מתים חים" לכל החמור בפרשה, ור"מ לח דרים "חים חים" לרטיח: **כל של ערוה ישרחל**. ערבריח: **ערוה בני נח**. כותיות: **ואנו חין לנו**. סיטה בן נח חנוק בין ישרחלים לכותים חלח נערה המחורסה מקום דלדידהו לית להו קטלינן ליה בקטלה דיין: **מידי ומידי חנק חנק**. דינו ודיניהן שוין כה: שהורתו

נפרע מליו. סייט "ליולח טו דשפיכות דמים" דהוי קרוב להחזיר ותיט מותר: כותי בכותי, ושותי בישרחל, חייב. וכן "ישרחל בישרחל, חבל ישרחל בכותי פטור, ולקיבח דרבי יוסנן חבל רבנן פליגי עליה ותמרי הייטי גמור הוח ולקיבח "ליולח טו": **מפי חיש**. על ידי דיין חיש לו עד חיש: **חף על פטוברין**. הכח חת התמה וילחו ילדיה כהרג עליהן, וביסרחל עד שילח למויר השולם כדחמן כמם [נדה] (דף מד.). תיטוב בן יום לחד ההורגו חייב, היכח דקיט ליה בגוויה שלחו ו חדעיו ותיט בפל: **מיד כל חיש**. מיד כל דבר חי: **שופך דם בחדם**. שכתוב בחדם, דמו יישפך: **זה חנק**. דליח דמו יולח לחנק: **ותנח**. בח נח לח מפקדה על הדין: **ביבו**. הייט כשיט: **מה שלמוד לומר חיש חיש**. לח כל שחר בחרו וגו': **בערוות דידן**. בחשת חיש יסרחל: **למפי סלכתח**. נדון דדיני יסרחל: **שלריך עדה ועדים וספרפה**. כיסרחל: **מגרע גרע**. זה הבח על חשת יסרחל' מהבח על חשת כותי' שנהרג בעד חחד ובדיין חחד ושלח בהתרחה "מגרע גרע" - לשון קולח, וכחמיהה: **נח נהרגה**. חלי דקחני "דידן דדיני יסרחל": **חלא**. שכח על נערה המחורסה יסרחלים: **דלדידהו ליח לחו**. מיהה בנערה המחורסה חלח בבעולת בעל וגבי יסרחל נהרג "מדיבוית לליח חיש" על כרחך (ה) דקטלוה מקום דחמרינן בחיש חיש יסרחל ונעבייהו לחו חשת דמכוייב בחיש חיש יסרחל דידהו חלח נידון בסקילה: **נערה ספחורסה נידון בסקילה**. יסרחל[א] דהח כדיעח דידהו סייפ הוח דכל מיהה בן נח חיט חלח סייף דגבי סקילה כתיב נערה בתולה מחורסה וגו' ודרסיען (כתובות דף מה.) "בתולה" ולח בעולה, "מחורסה" - ולח נשולה, ומתי 'נשולה' לילימח נשולה ונבעלה, "מבתולה" ולח בעולה' נפקח חלח 'שנכנסה לחופה ולח נבעלה' ומעמה קרח מסקילה ויעבה בחנק דהכל היו בכלל טלף וטלפה ויולה חמרוסה לידון בעמה, וחו חלח יולה עמדה בכללה: **בעולת בעל יש לה**. דכתיב (בהמדבר ל' כ) "והיח בעולת בעל" ולח כתיב והיח לחשת חיש לחמת חלח בעולת בעל יש לה חשם חיש לחמת הגך מת "מעם בעילתו של בעל ולח מפני קדושין ותופפו: **פניל פוופים דרבי יוסני**. לחמר כל של עריות יסרחל' דקתני 'נידון בדיני יסרחל' לח מחוקמת חלח בשנכנסה לחופה ולח נבעלה המחורסה וכו' דלדידהו ליח להו: **מין כ"ד של יסרחל ממיתין עליהם**. כגון חייבי כריתות: לחתות, ולחתות חמו, ולחתם לחיו, ולחתם חמי חביו, ולחתות לחתו: **מין בן נח מוזהר עליהם**. כדמפרש לקמן דר' מחמי חליבח דר"ע חמרי דבפקי ליה עריות בבני נח "מעל כן יעזוב חיש וגו'", והתם **חייבי מיתות** "חיש חיש" לרטיח: **כל של עריות יסרחל**. ערבריח: **ערוות בני נח**. כותיות: **ואנו חין לנו**. סיטה בן נח חנוק בין יסרחלים לכותים חלח נערה המחורסה מקום דלדידהו ליח להו קטלינן ליה בקטלה דיין: **מידי ומידי חנק חנק**. דינו ודיניהן שוין כה: שהורתו

נפרע מליו. סייט "ליולח טו דשפיכות דמים" דהוי קרוב להחזיר ותיט מותר: כותי בכותי, ושותי בישרחל, חייב. וכן "ישרחל בישרחל, חבל ישרחל בכותי פטור, ולקיבח דרבי יוסנן חבל רבנן פליגי עליה ותמרי הייטי גמור הוח ולקיבח "ליולח טו": **מפי חיש**. על ידי דיין חיש לו עד חיש: **חף על פטוברין**. הכח חת התמה וילחו ילדיה כהרג עליהן, וביסרחל עד שילח למויר השולם כדחמן כמם [נדה] (דף מד.). תיטוב בן יום לחד ההורגו חייב, היכח דקיט ליה בגוויה שלחו ו חדעיו ותיט בפל: **מיד כל חיש**. מיד כל דבר חי: **שופך דם בחדם**. שכתוב בחדם, דמו יישפך: **זה חנק**. דליח דמו יולח לחנק: **ותנח**. בח נח לח מפקדה על הדין: **ביבו**. הייט כשיט: **מה שלמוד לומר חיש חיש**. לח כל שחר בחרו וגו': **בערוות דידן**. בחשת חיש יסרחל: **למפי סלכתח**. נדון דדיני יסרחל: **שלריך עדה ועדים וספרפה**. כיסרחל: **מגרע גרע**. זה הבח על חשת יסרחל' מהבח על חשת כותי' שנהרג בעד חחד ובדיין חחד ושלח בהתרחה "מגרע גרע" - לשון קולח, וכחמיהה: **נח נהרגה**. חלי דקחני "דידן דדיני יסרחל": **חלא**. שכח על נערה המחורסה יסרחלים: **דלדידהו ליח לחו**. מיהה בנערה המחורסה חלח בבעולת בעל וגבי יסרחל נהרג "מדיבוית לליח חיש" על כרחך (ה) דקטלוה מקום דחמרינן בחיש חיש יסרחל ונעבייהו לחו חשת דמכוייב בחיש חיש יסרחל דידהו חלח נידון בסקילה: **נערה ספחורסה נידון בסקילה**. יסרחל[א] דהח כדיעח דידהו סייפ הוח דכל מיהה בן נח חיט חלח סייף דגבי סקילה כתיב נערה בתולה מחורסה וגו' ודרסיען (כתובות דף מה.) "בתולה" ולח בעולה, "מחורסה" - ולח נשולה, ומתי 'נשולה' לילימח נשולה ונבעלה, "מבתולה" ולח בעולה' נפקח חלח 'שנכנסה לחופה ולח נבעלה' ומעמה קרח מסקילה ויעבה בחנק דהכל היו בכלל טלף וטלפה ויולה חמרוסה לידון בעמה, וחו חלח יולה עמדה בכללה: **בעולת בעל יש לה**. דכתיב (בהמדבר ל' כ) "והיח בעולת בעל" ולח כתיב והיח לחשת חיש לחמת חלח בעולת בעל יש לה חשם חיש לחמת הגך מת "מעם בעילתו של בעל ולח מפני קדושין ותופפו: **פניל פוופים דרבי יוסני**. לחמר כל של עריות יסרחל' דקתני 'נידון בדיני יסרחל' לח מחוקמת חלח בשנכנסה לחופה ולח נבעלה המחורסה וכו' דלדידהו ליח להו: **מין כ"ד של יסרחל ממיתין עליהם**. כגון חייבי כריתות: לחתות, ולחתות חמו, ולחתם לחיו, ולחתם חמי חביו, ולחתות לחתו: **מין בן נח מוזהר עליהם**. כדמפרש לקמן דר' מחמי חליבח דר"ע חמרי דבפקי ליה עריות בבני נח "מעל כן יעזוב חיש וגו'", והתם **חייבי מיתות** "חיש חיש" לרטיח: **כל של עריות יסרחל**. ערבריח: **ערוות בני נח**. כותיות: **ואנו חין לנו**. סיטה בן נח חנוק בין יסרחלים לכותים חלח נערה המחורסה מקום דלדידהו ליח להו קטלינן ליה בקטלה דיין: **מידי ומידי חנק חנק**. דינו ודיניהן שוין כה: שהורתו

תורה אור

נהרג עליו. חשכח ר' יעקב בר חחא דהוה כתיב בספר חגדתח דבי רב *בן נח נהרג: **בדיין** א', ובעד חחד, שלח בהתרחה, מפי חיש ולח מפי חשה, ואפילו קרוב, משום רבי ישמעאל חמרו חף על העוברין מנהני מילי? חמר רב יהודה דחמר קרח °חך חת בחמם לנפשחיכם חדרוש חפילו בדיין חחד °מיד כל "חיה" חפילו שלח בהתרחה °חדרשנו ומיד החדם" חפילו בעד חחד °מיד חיש: ולח מיד חשה, "חחיו" חפילו קרוב משום רבי ישמעאל חמרו חף על העוברין מחי מעמיה דרבי ישמעאל? דכתיב °ושופך דם החדם בחדם דמו ישפך" חיזהו 'חדם שהוח בחדם', הוי חומר זה 'עובר שבמעי חמו' ותנח קמח *תנח דבי מנשה הוח דחמר °כל מיתה האמורה לבני נח חינו חלח חנק" ושדי ליה הח "בחדם" חסיפיה דקרח ודרוש ביה הכי: בחדם דמו ישפך' חיזהו שפיכות דמים של חדם שהוח בגופו של חדם: הוי חומר זה חנק; מתיב רב המנונח ואשה לח מפקדה והכתיב °כי ידעתיו למען חשר יצוה "וגו'? הוח מתיב לה והוח מפרק לה "בניו" - לדין, "ביתו" - לצדקה, חמר ליה רב חויח סבח לרב פפח חמח בת נח שהרגה לח תיהרג - °מיד חיש" ולח מיד חשה בתיב: חמר ליה הכי חמר רב יהודה: "שופך דם החדם" מכל מקום, חמח בת נח שוינתה לח תיהרג - דכתיב °על כן יעזב חיש "ולח חשה" חל' הכי חמר רב יהודה °ויהי לבשר חחר "הדר ערבינהו קרח ת"ר "חיש" "מה תלמוד לומר °חיש חיש": לילבות חת הבותים שמוזהרין על העריות בישרחל והח מהכח נפקח מהתם נפקח "לחמר" *"זה גילוי עריות": התם בעריות דידהו והכח בעריות דידן - דקתני סיפח בח על עריות ישרחל נידון בדיני ישרחל למחי' הלכתח: חמר °רב נחמן חמר רבה בר חבוה לח נצרכה חלח לעדה °ועדים "והתרחה", מגרע גרע: חלח °חיר יוחנן לח נצרכה חלח לנערה המחורסה, דלדידהו לית להו לחבו, דבדיינין לחו בדינח דידן, חבל חשת חיש בדינח דידהו דיינינן להו בדינח דידן, חבל חשת חיש נידון בחנק; ומי בדינח דידהו סיפ בח על נערה המחורסה נידון בסקילה, על חשת חיש נידון בחנק; ומי חמר רב נחמן בר יצחק "מחי "חשת חיש" דקחתי כגון שנכנסה לחופה ולח נבעלה, דלדידהו לית להו דיינינן להו בדינח דידן, דתניח ר' חנינח בעולת בעל יש להן (בכנסה לחופה ולח נבעלה חין להן) תניח °כל ערוה שבכל של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה, חין בכל של ישראל ממיתין עליה חין בן נח מוזהר עליה דברי רבי מחיר, וחכמים חומרים [א] הרבה ערוות יש 'ישחין בית דין של ישראל ממיתין עליהן' ובן נח מוזהר עליהן, בח על ערוות ישראל נידון בדיני ישראל, בח על ערוות בן נח - נידון בדיני בן נח ואנו חין לנו חלח נערה המחורסה בלבד ונחשוב נמי שנכנסה לחופה ולח נבעלה; חאי תנח תנח דבי מנשה הוח דחמר "כל מיתה האמורה לבני נח חינו חלח חנק" חידי ואידי חנק הוח, וסבר רבי מחיר 'כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה' והח תניח "בר שהיתה

הוח דכתיב: **כרכנס ערוה יש**. כגון כל חייבי כריתות בן נח מוזהר עליהם דלרבנן חתרינן בני נח "מתים חים" לכל החמור בפרשה, ור"מ לח דרים "חים חים" לרטיח: **כל של עריות יסרחל**. ערבריח: **ערוות בני נח**. כותיות: **ואנו חין לנו**. סיטה בן נח חנוק בין יסרחלים לכותים חלח נערה המחורסה מקום דלדידהו ליח להו קטלינן ליה בקטלה דיין: **מידי ומידי חנק חנק**. דינו ודיניהן שוין כה: שהורתו

נפרע מליו. סייט "ליולח טו דשפיכות דמים" דהוי קרוב להחזיר ותיט מותר: כותי בכותי, ושותי בישרחל, חייב. וכן "ישרחל בישרחל, חבל ישרחל בכותי פטור, ולקיבח דרבי יוסנן חבל רבנן פליגי עליה ותמרי הייטי גמור הוח ולקיבח "ליולח טו": **מפי חיש**. על ידי דיין חיש לו עד חיש: **חף על פטוברין**. הכח חת התמה וילחו ילדיה כהרג עליהן, וביסרחל עד שילח למויר השולם כדחמן כמם [נדה] (דף מד.). תיטוב בן יום לחד ההורגו חייב, היכח דקיט ליה בגוויה שלחו ו חדעיו ותיט בפל: **מיד כל חיש**. מיד כל דבר חי: **שופך דם בחדם**. שכתוב בחדם, דמו יישפך: **זה חנק**. דליח דמו יולח לחנק: **ותנח**. בח נח לח מפקדה על הדין: **ביבו**. הייט כשיט: **מה שלמוד לומר חיש חיש**. לח כל שחר בחרו וגו': **בערוות דידן**. בחשת חיש יסרחל: **למפי סלכתח**. נדון דדיני יסרחל: **שלריך עדה ועדים וספרפה**. כיסרחל: **מגרע גרע**. זה הבח על חשת יסרחל' מהבח על חשת כותי' שנהרג בעד חחד ובדיין חחד ושלח בהתרחה "מגרע גרע" - לשון קולח, וכחמיהה: **נח נהרגה**. חלי דקחני "דידן דדיני יסרחל": **חלא**. שכח על נערה המחורסה יסרחלים: **דלדידהו ליח לחו**. מיהה בנערה המחורסה חלח בבעולת בעל וגבי יסרחל נהרג "מדיבוית לליח חיש" על כרחך (ה) דקטלוה מקום דחמרינן בחיש חיש יסרחל ונעבייהו לחו חשת דמכוייב בחיש חיש יסרחל דידהו חלח נידון בסקילה: **נערה ספחורסה נידון בסקילה**. יסרחל[א] דהח כדיעח דידהו סייפ הוח דכל מיהה בן נח חיט חלח סייף דגבי סקילה כתיב נערה בתולה מחורסה וגו' ודרסיען (כתובות דף מה.) "בתולה" ולח בעולה, "מחורסה" - ולח נשולה, ומתי 'נשולה' לילימח נשולה ונבעלה, "מבתולה" ולח בעולה' נפקח חלח 'שנכנסה לחופה ולח נבעלה' ומעמה קרח מסקילה ויעבה בחנק דהכל היו בכלל טלף וטלפה ויולה חמרוסה לידון בעמה, וחו חלח יולה עמדה בכללה: **בעולת בעל יש לה**. דכתיב (בהמדבר ל' כ) "והיח בעולת בעל" ולח כתיב והיח לחשת חיש לחמת חלח בעולת בעל יש לה חשם חיש לחמת הגך מת "מעם בעילתו של בעל ולח מפני קדושין ותופפו: **פניל פוופים דרבי יוסני**. לחמר כל של עריות יסרחל' דקתני 'נידון בדיני יסרחל' לח מחוקמת חלח בשנכנסה לחופה ולח נבעלה המחורסה וכו' דלדידהו ליח להו: **מין כ"ד של יסרחל ממיתין עליהם**. כגון חייבי כריתות: לחתות, ולחתות חמו, ולחתם לחיו, ולחתם חמי חביו, ולחתות לחתו: **מין בן נח מוזהר עליהם**. כדמפרש לקמן דר' מחמי חליבח דר"ע חמרי דבפקי ליה עריות בבני נח "מעל כן יעזוב חיש וגו'", והתם **חייבי מיתות** "חיש חיש" לרטיח: **כל של עריות יסרחל**. ערבריח: **ערוות בני נח**. כותיות: **ואנו חין לנו**. סיטה בן נח חנוק בין יסרחלים לכותים חלח נערה המחורסה מקום דלדידהו ליח להו קטלינן ליה בקטלה דיין: **מידי ומידי חנק חנק**. דינו ודיניהן שוין כה: שהורתו

תורה אור

נהרג עליו. חשכח ר' יעקב בר חחא דהוה כתיב בספר חגדתח דבי רב *בן נח נהרג: **בדיין** א', ובעד חחד, שלח בהתרחה, מפי חיש ולח מפי חשה, ואפילו קרוב, משום רבי ישמעאל חמרו חף על העוברין מנהני מילי? חמר רב יהודה דחמר קרח °חך חת בחמם לנפשחיכם חדרוש חפילו בדיין חחד °מיד כל "חיה" חפילו שלח בהתרחה °חדרשנו ומיד החדם" חפילו בעד חחד °מיד חיש: ולח מיד חשה, "חחיו" חפילו קרוב משום רבי ישמעאל חמרו חף על העוברין מחי מעמיה דרבי ישמעאל? דכתיב °ושופך דם החדם בחדם דמו ישפך" חיזהו 'חדם שהוח בחדם', הוי חומר זה 'עובר שבמעי חמו' ותנח קמח *תנח דבי מנשה הוח דחמר °כל מיתה האמורה לבני נח חינו חלח חנק" ושדי ליה הח "בחדם" חסיפיה דקרח ודרוש ביה הכי: בחדם דמו ישפך' חיזהו שפיכות דמים של חדם שהוח בגופו של חדם: הוי חומר זה חנק; מתיב רב המנונח ואשה לח מפקדה והכתיב °כי ידעתיו למען חשר יצוה "וגו'? הוח מתיב לה והוח מפרק לה "בניו" - לדין, "ביתו" - לצדקה, חמר ליה רב חויח סבח לרב פפח חמח בת נח שהרגה לח תיהרג - °מיד חיש" ולח מיד חשה בתיב: חמר ליה הכי חמר רב יהודה: "שופך דם החדם" מכל מקום, חמח בת נח שוינתה לח תיהרג - דכתיב °על כן יעזב חיש "ולח חשה" חל' הכי חמר רב יהודה °ויהי לבשר חחר "הדר ערבינהו קרח ת"ר "חיש" "מה תלמוד לומר °חיש חיש": לילבות חת הבותים שמוזהרין על העריות בישרחל והח מהכח נפקח מהתם נפקח "לחמר" *"זה גילוי עריות": התם בעריות דידהו והכח בעריות דידן - דקתני סיפח בח על עריות ישרחל נידון בדיני ישרחל למחי' הלכתח: חמר °רב נחמן חמר רבה בר חבוה לח נצרכה חלח לעדה °ועדים "והתרחה", מגרע גרע: חלח °חיר יוחנן לח נצרכה חלח לנערה המחורסה, דלדידהו לית להו לחבו, דבדיינין לחו בדינח דידן, חבל חשת חיש בדינח דידהו דיינינן להו בדינח דידן, חבל חשת חיש נידון בחנק; ומי בדינח דידהו סיפ בח על נערה המחורסה נידון בסקילה, על חשת חיש נידון בחנק; ומי חמר רב נחמן בר יצחק "מחי "חשת חיש" דקחתי כגון שנכנסה לחופה ולח נבעלה, דלדידהו לית להו דיינינן להו בדינח דידן, דתניח ר' חנינח בעולת בעל יש להן (בכנסה לחופה ולח נבעלה חין להן) תניח °כל ערוה שבכל של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה, חין בכל של ישראל ממיתין עליה חין בן נח מוזהר עליה דברי רבי מחיר, וחכמים חומרים [א] הרבה ערוות יש 'ישחין בית דין של ישראל ממיתין עליהן' ובן נח מוזהר עליהן, בח על ערוות ישראל נידון בדיני ישראל, בח על ערוות בן נח - נידון בדיני בן נח ואנו חין לנו חלח נערה המחורסה בלבד ונחשוב נמי שנכנסה לחופה ולח נבעלה; חאי תנח תנח דבי מנשה הוח דחמר "כל מיתה האמורה לבני נח חינו חלח חנק" חידי ואידי חנק הוח, וסבר רבי מחיר 'כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה' והח תניח "בר שהיתה

הוח דכתיב: **כרכנס ערוה יש**. כגון כל חייבי כריתות בן נח מוזהר עליהם דלרבנן חתרינן בני נח "מתים חים" לכל החמור בפרשה, ור"מ לח דרים "חים חים" לרטיח: **כל של עריות יסרחל**. ערבריח: **ערוות בני נח**. כותיות: **ואנו חין לנו**. סיטה בן נח חנוק בין יסרחלים לכותים חלח נערה המחורסה מקום דלדידהו ליח להו קטלינן ליה בקטלה דיין: **מידי ומידי חנק חנק**. דינו ודיניהן שוין כה: שהורתו

עין משפט נר מצוה

צו א מיי' פ"ט מהלכות מלכים הלכה יב:

צז ב מיי' שם הלכה ד:

צח ג מיי' שם הלכה ה והלכה ט:

צט ד ה ו מיי' שם פל"ג:

נוסחו

מקורות (מסורת הש"ס) ה איתמ' תיכן בדיין א' ובעד א' וכו'

הגהות הב"ח

(ב) איתא תיכן בדיין א' ובעד א' וכו' רש"י ד"ה לדידהו עד נפה וכו' על כרחך כיון דקטלוה:

נוסחא (מסורת"ם)

אלא דבעי מיתה בדיין ובעדים והתראה וכו' (ב) איתא תיכן בדיין א' ובעד א' וכו' רש"י ד"ה לדידהו עד נפה וכו' על כרחך כיון דקטלוה:

ג"ל מרבע

תהות הגר"א

(א) גמ' כרכנס ערוות. נרבים קו על תיבות כרכנס ערוות וכ"כ כ"מ"ס לא גרם לה ומפקד דגם תכמים כ"ל כר"מ ולפ"ז לא מצינו מנוסיפין דקתני "אוש" ולא מצינו מתתו כפקפה דקתני ונם תמנה וגו' ולא כדחיית לקמן ולכתב ג"כ יפומ"ם (ופמ"ם כיוצ בירושלמי רפט פ"ק ג'): ביי אמר ומכתים

נוסחא כלל (אד נמ)

ג"ני ערכות דבני נח

נוסחא

אפי ערכות ישראל דבני נח דאין נ"ד/ פ"ני בדיני ישראל

מבנף

תטובות [ג"ב]

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה נח על נערה המאורסה נידון בסקילה כו' ישרחל. כלומר כדיעה דידהו וכו'. כ"ל:

מסורת הש"ס

ביבאיות לזוה [מתא דיתא] לנסטוניכא אזדוני ואיך בחזא איך אזדוני אוש נפש בחזא

* איך אחרי הסוגיא [ביבא] ל"ל בדיבא "אוש" ולא "חיש" אלא בשלמא לפי הגי' בגמ' דבא אוש ומשני ליה בחיש חיש יסרחל [נסמן שם:]

* בחיבות [דוחה אוש] "בם בחזא אוש" [נסמן שם:]

[נסמן שם:]

[תוספ' דע"ז פ"ט ע"ם]

יבמות נח. ע"ם

קבאיות כוכ ויבא אי-לקיש חזי מוסיאלק בחלום בלילה ויאמר לו: לקח את מאוסף אוצר בעולת בעל וכו' בעל בעולתו בעל

עין משפט
נר מצוה

קא א ב ג ד ה מיי' פי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה יג סמג לאוין קטז טור ש"ע יו"ד סימן רסט סעיף ג :
קא ו מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף ה :
קב ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו :
קג ח ט י כ מיי' פ"ט מהלכות מלכים הלכה ה ופ"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה י :
קד ל מ מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ו :

שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה יש לו שאר האם ואין לו שאר האב. הא כיצד נשא אחותו מן האם יוציא, מן האב יקיים, אחות האב מן האם יוציא, מן האב יקיים, אחות האם מן האם יוציא, אחות האם מן האב ר"מ אומר יוציא וחכ"א יקיים, שהיה ר"מ אומר כל ערוה שהיא משום שאר אם יוציא, משום שאר האב יקיים. ומותר באשת אחיו ובאשת אחי אביו, ושאר כל עריות מותרות לו, לאתויי אשת אביו. נשא אשה ובתה כונס אחת ומוציא אחת, ולכתחילה לא יכנוס. מתה אשתו מותר בחמותו ואיכא דאמרי אסור בחמותו. אמר רב יהודה לא קשיא הא ר"מ אליבא דר' אליעזר והא ר"מ אליבא דר"ע דתניא על כן יעזב איש את אביו ואת אמו רבי אליעזר אומר אביו אחות אביו אמו אחות אמו ר"ע אומר אביו אשת אביו אמו אמו ממש, ודבק ולא בזכר באשתו ולא באשת חבירו והיו לבשר אחד מי שנעשים בשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד. אמר מר רבי אליעזר אומר אביו אחות אביו. אימא אביו ממש? היינו ודבק ולא בזכר, אימא אשת אביו? היינו באשתו ולא באשת חבירו, אימא לאחר מיתה? דומיא דאמו מה אמו דלאו אישות אף אביו דלאו אישות. אמו אחות אמו ואימא אמו ממש? היינו באשתו ולא באשת חברו ואימא לאחר מיתה? דומיא דאביו מה אביו דלאו ממש אף אמו דלאו ממש. ר"ע אומר אביו אשת אביו ואימא אביו ממש? היינו ודבק ולא בזכר. א"ה אשת אביו נמי היינו באשתו ולא באשת חברו? לאחר מיתה. אמו אמו ממש היינו באשתו ולא באשת חברו? אמו מאנוסתו. במאי קא מיפלגי? ר"א סבר
אביו

רש"י

שהורתו שלא בקדושה. וכל גר שנתגייר כקטן שנולד עכשיו ואלה אב ואם וקרובים דמי ואין עליו קורבה מקודם לכן ומיהו רבנן הוא דגזור עליה בכל האסורות לו (*בהיותו כותי) משום שלא יאמרו "באין מקדושה חמורה לקדושה קלה" הלכך נשא אחותו מן האם שנולדה קודם שנתגיירה אמה ונתגיירה עם אמה ונשאה זה משגדל, יוציא, דאחותו היא ולא גרע מבן נח, ומדרבנן שלא יאמרו וכו' דקסבר ר' מאיר אחותו מן האם אסורה לבני נח ואפי' אחות אביו מן האם, ואחות אמו מן האב ויליף לה מעל כן יעזב איש את אביו ואת אמו" דאביו זה אחות אביו ואמו זה אחות אמו כדדריש ליה ר"א לקמן בשמעתין: **מן האב יקיים.** דלא נאסר איסור אחוה בבני נח אלא מן האם דכתיב (בראשית כ) "וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי" אלמא בת האב שריא להו ובת האם לא שריא להו: **אחות אביו מן האם יוציא.** כדכתיב (שם ב) על כן יעזב איש את אביו ודרשינן "את אביו" אחות אביו מן האם: **אחות אם מן האם יוציא.** כדכתיב "את אמו" זו אחות אמו מן האם: **ר"מ אומר יוציא.** גזירה משום אחותו מן האם דכיון דשם לד שאר האם כאן אע"ג דמן האב היא אי שרית ליה אתי למימר אין לגר אפי' שאר אם ואתי למישרי אפי' אחותו מן האם וכ"ש אחות אמו ואחות אביו מן האם: **וחכ"א יקיים.** ולא גזרי' והוא הדין להורתו ולידתו שלא בקדושה והא דנקט הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה' לא בא למעוטי הורתו ולידתו שלא בקדושה' אלא למעוטי הורתו ולידתו בקדושה' וכיון דדמי ליה לישראל גזר ביה ר"מ דילמא אתי לאחלופי בישראל ואפילו בשאר האב ואפי' נולדו אותן קרובות בהיותו כותי: **ומותר באשת אחיו.** ואפילו מאמו ולאחר מיתה ואפילו נשאה אחיו משנתגייר או נשאה כשהוא כותי ומשנתגייר קיימה דאין אשת אח לבני נח וליכא למיחש שמא יאמרו וכו' וכן אשת אחי האב וכן כל הבאות מחמת אישות דכיון דלשמא יאמרו' ליכא למיחש דקסבר לא נאסרו לבני נח, ומשום קורבה נמי ליכא למיחש דכקטן שנולד דמי: **ושאר כל עריות.** שבאות מחמת אישות מותרות לו: **לאתויי אשת אביו.** אבל כלתו ואחות אשתו ליכא לרבויי דהא בגר שהיתה לידתו בקדושה קיימא וזה לא היתה לו כלל אשה אלא ביהדות ולאתויי אחות אשתו נמי לא (*צריכא ליה) דהא קתני בהדיא נשא אשה ובתה כונס אחת ומוציא אחת וה"ה לשתי אחיות: **נשא אשה ובתה.** אשאר גרים קאי כשנשאם *בהיותם כותי ונתגיירו עמו אי נמי אהא קאי ומשום דהך גיורת קאמר וה"ה לישראל גמור: **ולכתחילה לא יכנוס.** מפרש ביבמות בפ' נושאין על האנוסה (דף צז:) דההוא דאמרן לעיל יקיים קאמר דלכתחלה לא יכנוס: **מתה אשתו מותר בחמותו.** ואע"פ שקיימה לאשתו משנתגייר דבן נח לא הוזהר על חמותו דניגא באים מקדושה וכו' וחמותו ממש לא הויא אע"ג דנתגיירו דגר שנתגייר וכו' ואין קורבות זה לזה: **ואיכא דתני אסור בחמותו.** התם מפרש במאי פליגי קתני מיהת מותר באשת אביו ואע"פ שב"ד של ישראל ממיתין עליה וכן בחמותו וקתני אסור באחותו ובאחות אביו ואחות אמו ואע"פ שאין ב"ד של ישראל ממיתין עליהם: **הא ר"מ וכו'.** תלמיד של שניהם היה כדאמרי' במס' ביצה (ד' ג:) גבי ליטרא קציעות ר"מ אומר א"ר אליעזר רואין כאילו הן פרודות וכו' ובמס' עירובין בפ"ק (דף יג.) אמר ר"מ שמש את ר"ע הא דקתני אחותו אסורה לו ואשת אביו מותרת לו ר"מ היא משום ר"א, והאי דקתני חייבי מיתות נאסרו להם ולא חייבי כריתות ר"מ היא אליבא דר"ע: **על כן יעזב איש את אביו ואת אמו.** לאדם הראשון נאמר: **אחות אביו.** וכ"ש אחותו: **ודבק ולא בזכר.** דליכא דיבוק דמתוך שאין הנשכב נהנה אינו נדבק עמו: **מי שנעשה לבשר אחד.** שהולד יוצא מהם שנעשה בשר האם והאב אחד בו: **יצאו בהמה וחיה.** שאין יולדין מן האדם, הכי דר"ע כולהו חייבי מיתות נינהו ומינה יליף לכל חייבי מיתות אבל לרבי אליעזר לית ליה קורבא דאישות ואית ליה קורבה דאחוה: **אימא לאחר מיתה.** לחייבו על אשת אביו לאחר מיתת אביו ומשני דומיא דאמו: **אמו אמו ממש.** ולאו הייט אשת חבירו, ובלאחר מיתת אביו נמי ליכא לתרוצה דהייט אשת אביו דאוקימנא לאחר מיתה ומשני אמו אנוסת אביו דלאו אשתו ואין כאן אלא משום אמו אפי' בחייו :
אביו

תוספות

נשא אחותו מן האם יוציא. פ"ה שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה דסבר ר"מ אחותו מן האם אסור לבני נח ואפי' אחות אביו מן האם ואחות האם מן האם וכדיליף רבי אליעזר לקמן מעל כן יעזב איש את אביו ואת אמו וכפירוש זה משמע בפ"ב דיבמות (דף כב. ושם) דבעו במערבא גזרו שניות בגרים או לא וקאמר השתא ערוה אי לאו משום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה לא גזרו בה רבנן שניות מיבעיא אבל בפ' נושאין (יבמות צז:) פ"ה דהייט טעמא דאחותו מן האם יוציא דגזרינן שמא ישא אחותו שנולדה אחריו דאיכא איסורא דאורייתא משמע לאותו הפירוש דהורתו ולידתו שלא בקדושה דליכא למיחש לאיסורא דאורייתא לא מיתסר באחותו מן האם ואי אפשר לומר כן כדאמרי' התם (דף צז:) גבי בני יודן אמתא אישתחרור דהורתן ולידתן שלא בקדושה הוה ואסר להו רב ששת למיכנס נשי אהדדי מיהו קשה דההיא דבני יודן אמתא משמע דלא הוי טעמא משום שמא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה אלא משום דילמא אתי לאיחלופי בישראל דקאמר מן האם ולא מן האב כ"ע לא פליגי דאסור כי פליגי מן האב ומן האם ואי משום שמא יאמרו אמאי שרי התם מן האב ומן האם אבל אי משום איחלופי ניחא כיון דאיכא לד אב לא אתי לאיחלופי דכותים לית להו קורבת אב ולא שייך למיגזר בהו אטו ישראל וכן משמע בפ"ב דיבמות (דף כב.) דטעמא משום איחלופי דקאמר אמימר אפילו אחים מן האם מעידין לכתחלה ומאי שנא מערוה ערוה לכל מסורה עדות לב"ד מסורה משמע דטעמא דערוה משום דאתי לאיחלופי בישראל וכן פירש הקונטרס התם ערוה לכל מסורה הכל שאין נשים ואי שרית להו לקיימה אתו נמי למישרי ערוה לישראל וי"ל דבן נח לא אסור באחותו אפי' מן האם והני תרי טעמי צריכי דיש מקומות דשייך האי טעמא דלא שייך (א) האי אידך טעמא כגון נשא אחותו מן האם דמשום שמא יאמרו ליכא למיחש ומשום איחלופי איכא למיחש ואשת אביו לר' עקיבא ואחות אביו לרבי אליעזר דאסירי לבני נח יש לאסור משום שמא יאמרו אבל משום איחלופי ליכא למיגזר בקורבת אב דהכל יודעין דרחמנא אפקריה לזרעיה דכותי ואשת אביו לר"א ואחות אביו לר"ע שריא דלאו משום שמא יאמרו איכא ולא משום איחלופי איכא והשתא הא דפריך דרבי מאיר אדרבי מאיר לא כמו שפירש הקונט' דפריך נמי מדקתני אסור באחותו ואחות אביו ואחות אמו אע"ג דאין ב"ד של ישראל ממיתין עליהם דהמ"ל בכולהו דלא אסור משום דנאסרו בהיותם כותים אלא משום אחלופי כדאמר באחותו ולא פריך דר"מ אדר"מ אלא מדקתני מותר באשת אביו ובחמותו אע"ג דב"ד של ישראל ממיתין עליהם וכן כתוב בכל הספרים לעיל וסבר ר"מ כל ערוה שב"ד של ישראל ממיתין עליהם בני נח מוזהרין עליהם והתניא כו' משמע דלא קשיא ליה אלא מהא :
מפני

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה נשא וכו' דלא שייך אידך נ"ב ותיבת האי נמחק :

עין משפט נר מצוה

קה א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ה ופי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה י סמג עשין קכב:

קו ב מיי' פי"ד מהלכות איסורי ביאה הל"י:

קז ג ד מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ח:

קח ו מיי' שם הלכה ז:

קט ז מיי' פ"ה שם הלכה ו:

[יומא לד: ע"ש וכתובות שם ד"ה לא תעשה וכו' ועוד שם ד"ה מגילה וכו' ותוס' יבמות]

קי ח מיי' פ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ב סמג עשין ע:

קיא ט י מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ט:

[ועי' תוס' יבמות לג: ד"ה ולא כמעשה וכו']

[ועי' תוס' נדה יג: ד"ה דינא]

תורה אור

אביו דומיא דאמו, ואמו דומיא דאביו, לא משכחת לה אלא באחוה, ורבי עקיבא מוטב לאוקמיה באשת אביו דאיקרי "ערות אביו" לאפוקי אחות אביו דשאר אביו איקרי, ערות אביו לא איקרי. ת"ש "ויקח עמרם את יוכבד דודתו" מאי לאו דודתו מן האם, לא, דודתו מן האב, ת"ש "וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי" מכלל דבת האם אסורה, ותסברא אחותו הואי, בת אחיו הואי, וכיון דהכי הוא לא שנא מן האב ולא שנא מן האם שריא, אלא התם הכי קאמר ליה: קורבא דאחות אית לי בהדה מאבא ולא מאמא. ת"ש מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו שנאמר "כי אמרתי עולם חסד יבנה" הא לאו הכי אסירא, כיון דאשתרי אשתרי. אמר רב הונא כותי מותר בבתו וא"ת מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו משום "עולם חסד יבנה". ואיבא דאמרי אמר רב הונא כותי אסור בבתו תדע שלא נשא אדם את בתו, ולא היא, התם היינו טעמא כדי שישא קין את אחותו משום "דעולם חסד יבנה". אמר רב חסדא עבד מותר באמו ומותר בבתו, יצא מכלל כותי, ולכלל ישראל לא בא. *כי אתא רב דימי אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה, מאימת? אמר רב נחמן מדקראו לה רביתא דפלניא, מאימת התרתה? אמר רב הונא משפרעה ראשה בשוק. א"ר אלעזר א"ר חנינא בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה חייב שנאמר "ודבק" ולא שלא כדרכה, אמר רבא מי איכא מידי *דישראל לא מיחייב וכותי מיחייב? אלא אמר רבא בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה פטור מאי טעמא "באשתו" ולא באשת חבירו, "ודבק" ולא שלא כדרכה. א"ר חנינא עובד כוכבים שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר "ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצרי]" וגו' וא"ר חנינא הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה שנאמר "מוקש אדם ילע קודש": מגביה עבדו שבת סימן: אמר ריש לקיש המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנאמר "ויאמר לרשע למה תכה רעך" למה הכית לא נאמר אלא למה תכה, אף על פי שלא הכהו נקרא רשע. (אמר) זעירי א"ר חנינא נקרא חוטא שנאמר "ואם לא לקחתי בחזקה" וכתיב "ותהי חטאת הנערים גדולה מאד". רב הונא אמר תיקצץ ידו שנאמר "וזרוע רמה תשבר". *רב הונא קץ ידא. ר"א אומר אין לו תקנה אלא קבורה שנאמר "ואיש זרוע לו הארץ". וא"ר אלעזר לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות שנאמר "ואיש זרוע לו הארץ". ואר"ל מאי דכתיב "עובד אדמתו ישבע לחם" אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה, ישבע לחם, ואם לאו, לא ישבע לחם. ואר"ל עובד כוכבים ששבת חייב מיתה שנא' "ויום ולילה לא ישבותו" ואמר מר *אזהרה שלהן זו היא מיתתן. *אמר רבינא אפי' שני בשבת, וליחשבה גבי ז' מצות? כי קא חשיב שב ואל תעשה, קום עשה לא קא חשיב. והא

מפני מה לא נשא אדם את בתו. שכשהלכה חוה מגן הדעת היתה ראויה למות מיד, ואי משום אדם שהיה שרוי בלא אשה היה יכול ליקח בתו, ומסיק כדי שישא קין את אחותו: **מי** איכא מידי דלישראל שרי ולכותי אסור. משמע דלישראל מותר באשתו שלא כדרכה וכן משמע בסוף פ"ב דנדרים (דף כ:) ההיא איתתא דאתיא קמיה דרבי אמרה לו רבי ערכתי לו שלחן והפכו אמר לה בתי התורה התירתך ולא הייט היא למעלה והוא למטה דמה מפסדת בכך אלא שלא כדרכה שמגלגלתה כדאמר התם *אם תענה את בנותי שלא כדרכן ואמר "וישכב אותה" כדרכה, "ויענה" שלא כדרכה, וקשה דבספ"ג דיבמות (דף לד:) חשיב שלא כדרכה מעשה ער ואונן וי"ל דלא אסיר אלא שעושה כך מדיר שלא תתעבר ויכחיש יופיה אבל אם רוב תשמישו כדרכה אלא שבאקראי מתאוה לה שלא כדרכה שרי*:

קץ ידא. פ"ה שהיה רגיל להכות את חבירו וקנסו בכך וי"ל דדינא הוא דהא מקרא דריש וזרוע רמה תשבר ובפ' כל היד (נדה דף יג: ושם) גבי יד לאמה תקצץ אמר דינא תנן כדרב הונא דרב הונא קץ ידא אלמא דינא הוא והא דאשכחן בפ' ד' וה' (ב"ק דף לז.) גבי תגן בישא דרב הונא גופיה לא חייבו אלא ממון, שאני הכא דמועד ורגיל בכך היה להכות באגרוף דדיניה הוא בכך, וקץ יד לאמה רגיל בכך*:

אלא

אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו לא משכחת לה אלא באיסור דאחוה. דקרוייהו ממש ליכא למימר דא"כ הייט "ודבק" ולא בזכר ומקרייהו באישות ליכא למימר דהא אמו לאו משום אישות דא"כ הייט אשת אביו הלכך תרוייהו באחוה: **ורבי עקיבא מוטב לאוקמא באשת אביו.** כמשמעותה דקרא דקרי ליה אביו דכתיב "יעזב איש את אביו", ואשת אביו אשכחן דקרי בישראל ערות אביו דכתיב (ויקרא יח) "ערות אביך היא" ולאו לאוקמא באחות אביו דקרא לא משמע הכי דאחות אביו שאר אביו הוא דאקרי "ערות אחות אביך לא תגלה כי שאר אביך היא" (שם): **דודתו.** אחות קהת אביו: **מאי לאו.** אחות קהת אף מן האם היתה והותרה לעמרם אלמא אחות אב' מן האם מותרת לו קודם מתן תורה: **לא דודתו מן האב.** אחות קהת מן האב היתה ולא מן האם, ואחות האב הותרה להם, והא דכתיב "יעזב איש את אביו" ודרשינן אחות אביו (אביו) באחותו מן האם קאמר כדילפינן מגם אמנה אחותי בת אבי היא: **הא תא שמע וגם אמנה וכו'.** מכלל דבת האם אסורה קשיא לר"ע: **אחותו הוה.** בתמיהה הא בת אחיו הוה וכיון דהכי לא שנא מן האם ולא שנא מן האב שריא ליה: **אלא התם הכי קאמר ליה קורבא דאחות וכו'.** בת אחי מן האב היא ולא מן האם ולא משום איסורא והתירא קאמר ליה אלא משום לתקוני דיבורא קמא שאמר "אחותי היא" קאמר ליה הכי אחותי בת אבי היא' דבת אחי בן אבי היא וקרי לה אחותו דבני בנים הרי הם כבנים והרי היא כבת אביו והאי דקאמר "אך לא בת אמי" לאו משום דאי הוה אחות מן האם הויא אסורה אלא משום קושטא דמילתא אמר לו: **חסד יבנה.** תחילתו של עולם נבנה בחסד שעשה (א) אדם הראשון לגמול חסד את בנו ואסרה לו והתירה לקין כדי שיבנה העולם והייט דכתיב (ויקרא כ) ("כי יקח איש) את אחותו בת אביו חסד הוא" מה שהתרתי לקין, חסד גמלתי עמו: **כותי מותר בבתו.** בין לרבי אליעזר בין לר"ע דקסבר רב הונא לא ילפינן שאר עריות מהנך דכתיבי בהאי קרא מדפרט כל הני שמע מינה דוקא כתיבינהו: **עבד כנעני.** של ישראל: **מותר באמו ובבתו.** וכ"ש בשאר עריות של קורבה: **יצא מכלל כותי.** נופקא שם בן נח מיניה: **ולכלל ישראל לא בא.** דליגזור ליה עליה משום דשמא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה': **מאימת.** חשיב ליה מיוחדת לו: **מדרגיל למיקרי ליה. רביתא דפלניא.** בנות העיר: ילדתו של פלוני עבד: **מאימת התרתה.** שלא תקרא מיוחדת לו אם תבא להפקיר עצמה: **משפרעה ראשה בשוק.** שהיו רגילות אף הנכריות הנשואות שלא גלות בראש פרוע: **שלא כדרכה.** אין כאן דבקי' (א) שמתוך שאינה נהנית בדבר אינה נדבקת עמו: **באשתו ולא באשת חבירו.** שלא אסרה תורה אלא בדביקה: **ויך את המצרי.** משום דהכה איש עברי: **מוקש אדם ילע קדש.** הנוקש את האדם היינו ישראל שקרויין אדם דכתיב (יחזקאל לד) ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויין אדם וכו': **ילע קודש.** כאלו לוטה את הקדש כלומר כסוטר על לועו. סוטר מכה: **אם לא לקחתי בחזקה.** בבני עלי כתיב שהיו תוקפים בבשר הזבחים ואמר אם לא תתן לי אקח בחזקה דהיינו כמרים ידו שהיו מנזמין להכות: **וזרוע רמה.** הרגיל לרום ידו על חבירו: **קץ ידא.** מאדם אחד שהיה רגיל להכות את חבירו וקנסו בכך כדאמר בפרקין לעיל (דף מו.) ב"ד היו מכין ועונשין שלא מן התורה לעשות סייג וגדר לדבר: **איש זרוע.** איש שמניף זרוע לו הארץ מתוקנת לקבורה כלומר ראוי להמיתו ולקוברו: **לא נתנה קרקע.** כלומר אין ראוי לקנות קרקע אלא לבני זרוע מפני שהתגר רבה ע"י קרקע שבאות בהמות ומפסידות וגנבים באין וגונבין ועוררין עליו וצריך שיהא חזק לעמוד כנגדן: **כעבד לאדמה.** לעסוק בה תמיד לחרישה והשקאה וניכוש ועידור: **עובד כוכבי' ששבת.** ממלאכתו יום שלם חייב מיתה שנא' יום ולילה לא ישבותו וקא דריש ליה לא ישבותו ממלאכה דאבני אדם נמי קאי ולא תימא לא ישבותו אהך שעת עתים דקרא קאי כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות: **פשיטא לא גרסי'** דהא טובא קמ"ל דאבני אדם קאי: **אמר רבינא אפי' שני בשבת.** לא תימא שביתה דקאמר ר"ל לשום תובה קאמר "דלא לכון" לשבות כגון בשבת שהוא יום שביתה לישראל או אחד בשבת שעובדין בו אלא מטוה בעלמא קא אסר להו שלא יבטלו ממלאכה ואפי' יום שאינו בר שביתה שני בשבת יומא קמא דלאו יום בר שביתה נקט וה"ה דהוא מצי למינקט שלישי ורביעי: **קום עשה לא חשיב.** והאי לא ישבותו קום עשה מלאכה היא:

והא

מסורת הש"ס

[לעיל מ.]

[נ"ל ולא אמר יקח]

נדה יג:

[הג"ל פשטא אמר רבינא לא נצרכא אלא לשני בשבת]

נ"ל דלכון

גי' הש"ל דלישראל שרי ולכותי אסור [וכ"כ תוס'] וסכלל דיה מי איכא מידי ועי' תוס' יבמות לג: ד"ה ולא כמעשה וכו' שכי הברתא לבניכם כמו דאיתא לפניני בהא וכתבו גם בספר דלישראל שרי ע"ש

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שלא כדרכה אין כאן דבקה שמתוך שאינה נהנית. עי' יומא דף פ"ט ע"א תוס' ד"ה מה רואה. ובקידושין דף כב ע"ב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חסד וכו' שעשה לאדם:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה שלא כדרכה אין כאן דבק שמתוך שאינה. כ"כ ע"ב מוען ע"פ קידושין לא נאמר בכלה מהן יומא דף עו ע"ב ותוס' שם ד"ה מה רואה. ונראה דנקה בגלות כ' כתוב שם בנדרים דף כ ע"ב ובספר מים חיים וגם שם:

והא דינין קום עשה הוא וקא חשיב: קום עשה ושב אל תעשה נינהו: ואמר ר' יוחנן עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם, וליחשבה גבי שבע מצות? מ"ד מורשה מיגזל קא גזיל לה מ"ד מאורסה, דינו כנערה המאורסה דבסקילה. מיתיבי היה ר"מ אומר מניין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול: התם בשבע מצות דידהו: ר' חנינא בן גמליאל אומר אף הדם מן החי: ת"ר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו זה אבר מן החי רבי חנינא בן גמליאל אומר אף הדם מן החי. מ"ט דרבי חנינא בן גמליאל? קרי ביה בשר בנפשו לא תאכל דמו בנפשו לא תאכל. ורבנן ההוא למישרי שרצים הוא דאתא, כיוצא בדבר אתה אומר רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש וגו' [א] (רק חזק לבלתי אכל הדם זה אבר מן החי כי הדם הוא הנפש זה דם מן החי) ורבנן ההוא לדם הקזה שהנשמה יוצאה בו הוא דאתא. למה לי למיכתב לבני נח ולמה לי למשני בסיני? כדר' יוסי בר' חנינא דא"ר יוסי בר' חנינא כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה, לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח ואנו אין לנו אלא גיד הנשה ואליבא דר' יהודה. אמר מר כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה, אדרבה מדנשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח? מדאיתני עבודת כוכבים בסיני ואשכחן דענש עובדי כוכבים עילווה ש"מ לזה ולזה נאמרה: לבני נח ולא נשנית בסיני, לישראל נאמרה ולא לבני נח: אדרבה מדלא נישנית בסיני, לבני נח נאמרה ולא לישראל? ליכא מידעם דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור. ולא והרי יפת תואר? התם משום דלאו בני כיבוש נינהו והרי פחות משוה פרוטה? התם משום דלאו בני מחילה נינהו: כל מצוה שנאמרה לבני נח ונישנית בסיני לזה ולזה נאמרה" והרי

רש"י

והא דינין קום עשה · משפט הוא וקא חשיב: **ומשני קום עשה ושב אל תעשה הוא** · קום עשה משפט, ושב ואל תעשה שאם לא עשה משפט והוא יושב ובטל, מוזהר הוא שלא לעשות עול והזהרת לא תעשו עול (ויקרא יט) אינה קום עשה משפט אלא לאוה קיימא שב והבטל מלא תעשה עול אבל אזהרת לא תשבות על כרחיך אינה אלא קום עשה: **מורשה לנו** · ולא להם ואיכא משום גזל כדמפרש: **מורשה מאורסה** · אמוראי איכא דדרשי בהא גבי עם הארץ בפרק אלו עוברין בפסחים (דף מט:): **מיגזל קא גזל לה** · והא קא חשיב גזל וכן נערה המאורסה דהא בכלל גילוי עריות הוא: **האדם** · ר"מ דלית ליה אתם קרוין אדם ולא עובדי כוכבים קרוין אדם ור"ש היא דדריש לה במסכת יבמות (דף סא.): **בשבע מצות דידהו** · עוסקין בהלכות אותן שבע מצות להיות בקיאין בהן: **בשר** · בעוד נפשו קיימת לא תאכלו זהו אבר מן החי ודמו לדרשה אחרינא למשרי אבר מן החי דשרצים כדלקמן בשמעתין: **כיוצא בדבר אתה אומר** · שאף ישראל הוזהרו על דם מן החי בסיני ומשום חיות ורבי חנינא קאמר לה: **כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר כו'** · כלומר לא תאכל הדם הנזכר בראש המקרא בעוד הנפש עם הבשר: **ורבנן ההוא** · דסמך דם לאזהרת אבר מן החי לא למסרי משום חיות אתי אלא למיסר דם הקזה שהנפש יוצאה בו משום דם הוא דסמכיה דלא קיימא אזהרת דם גבי וזבחת מבקרך ומצאנך כתיב (דברים יב) דם שחיטה הוא דהוי דם אבל דם הקזה לא הוי דם להכי אקשייה לאבר מן החי מה אבר מן החי אסור מחמת איסורו אף דם מן החי מוזהר עלה משום דם ובלבד שיהא דם הנפש אבל דם הקזה שאין הנפש יוצאה בו אינו קרוי דם אבל איסור חיות לא נזכר בו ולא בשום דם ובכריתות (דף כב.) מפרש איזהו דם הקזה שהנפש יוצאה בו מטיפה המשחרת ואילך משהוא מתחיל לצאת שחור: **למה לי למכתב** · אבר מן החי בסיני ובבני נח, אטו ישראל משום דקבלו תורה יצאו מכלל מצו' הראשונו' בשלמא עבודת כוכבים וגילוי עריות בסיני למילתייהו נשנית לפי שלא פירש כ"כ בבני נח על אלו עבירות נענשין עליהם וכן בעריות לפרש עונשן אלא אבר מן החי למה לי להדורי: **לזה ולזה נאמרה** · כדמפרש לקמן מדנשנית עבודת כוכבים וגילוי עריות בסיני ואשכחן דאיענש עובדי כוכבים עלייהו אף לאחר מתן תורה כדכתיב (דברים יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו וגו' ובגלל התועבות האלה וכן בעריות (ויקרא יח) כי את כל התועבות האל' שמע מיניה כי יהיב קודשא בריך הוא תורה לישראל לא שקלינהו להך מבני נח, ודקיימי להו קיימי, וכל שלא נשנית בסיני, נאמר לישראל ולא לבני נח מסיני ואילך, אף על גב דעד סיני נצטוו עליה מדלא הדר תנייה בסיני כדאיתא בעבודת כוכבים וגילוי עריות דאשכחן דאיענש עובדי כוכבים עלייהו שמע מינה ישראל שיצאו לקדושה עמדו באיסורן אבל עובדי כוכבים נטלו מהן, ולקמן פריך דילמא להכי לא נשנו דלבני נח הוא דאסירי ולא לישראל ומשני ליכא מידי דלישראל שרי ולעובדי כוכבים אסור שכשיצאו מכלל בני נח להתקדש יצאו ולא להקל עליהם, ולזה ולזה ליכא למימר דא"כ למאי אתני עבודת כוכבים, הילכך על כרחך תורה שלא נשנית אינה בבני נח הילכך אם לא נשנית אבר מן החי הוה אמינא נטלוה מבני נח ממתן תורה ואילך: **ואנו אין לנו** · אזהרה בבני נח ולא נשנית בסיני אלא גיד הנשה: **ואליבא דרבי יהודה** · דאמר בפרק גיד הנשה (חולין דף ק:) מבני יעקב נאסר גיד הנשה שהיו בני נח קודם מתן תורה ורבנן פליגי ואמרו בסיני נאמר ולא להם אלא שנכתב במקומו ואחר מתן תורה כתבו משה במקום המעשה, על העתיד לידע מאיזה טעם נאסר להם, ולרבי יהודה גופיה, לישראל נאמר ולא לשאר בני נח דהא בני ישראל כתיב והא דקאמר הכא דאותן העומדות באיסורן לבני נח לעולם' הוא הדין לשונתן בסיני' לאו משום דהוי לא אהדרינהו הוה אמינא עמר מגיד הנשה דלא נשנית, ולישראל נאמר ולא לבני נח דמהא ליכא למיגמר שהרי לא נאסרה אלא לישראל, ובעוד שהיו בני נח נמי, להם נאסר ולא לאחרים, אלא מדאתני עבודת כוכבים הוא גמרינן להו: **ואשכחן דאיענש עובד כוכבים עלייהו** · שבע אומות כדכתיב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש: **אדרבה מדלא נישנית בסיני איפא לבני נח נאמרה** · לבני יעקב בעוד שהיו בני נח נאסר להם ולא משבאו לכלל ישראל: **והרי יפת תואר** · שאסורה להם כדאמר לעיל (דף נז.): **לאו בני כיבוש נינהו** · לא נתנה ארץ לכבוש כי אם לישראל, שאף לישראל לא הותר יפת תואר אלא במלחמה ע"י כיבוש: **משום דלאו בני מחילה נינהו** · שאף ישראל נצטוו על הגזל אלא שפחות משוה פרוטה אינו נחשב גזל בעיניהם שעוברין על מדתן שרחמנין הן ומוחלין על דבר קל אבל בני נח אכזרים הם ·

תוספות

אלא האדם · פרש"י ולית ליה לר"מ אתם קרוין אדם וקשה דבפ"ק דכריתות (דף ו:) פטר סך משמן המשחה לעובד כוכבים ומשמע דהוי טעמא משום דכתי' על בשר אדם לא ייסך אתם קרוין אדם מיהו מצינו למימר דטעמא משום דכל שישנו בסך ישנו בבל יסך וכל שאינו בסך אינו בבל יסך וי"ס דגרסי הכא רבי ירמיה ור"ת מפרש דיש חילוק בין אדם להאדם (כי אדם רשע ע"ד היתרון לאדם המעולה ומעוטר בתורת ה') תדע דלא מייתי בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סא. ושם) מדכתיב במצרים כל האדם והבהמה (שמות ט) והא דקאמר הכא כהנים לוים וישראלי' לא נאמר ה"ק לא נאמ' אדם דלישתמע כהנים לוים וישראלים וה"ר משולם פי' דוקא גבי פורענות קורא אותם אדם דאין ראוי לכתוב שם ישראל אבל גבי האדם וחי בהם ה"ל למכתב כהנים לוים וישראלים כמו שרגיל בכל מקום כדכתיב (ויקרא כא) אמור אל הכהנים (במדבר יח) ואל הלוים תדבר (שמות יד) דבר אל בני ישראל והכי איתא במדרש ויטע מה אקוב לא קבה אל שלא הזכיר שמו על פורענות אדם כי יהיה בעור בשרו נגע לרעת כי תהיה באדם ולא בישראל אלא יעמדו לברך את העם וגבי פורענות אלה יעמדו על הקללה והא דפריך התם מהנך קראי אף ע"ג דעובדי כוכבים נמי קרויים אדם מ"מ פריך שפיר כיון שמכנה גבי פורענות את ישראל באדם היכא דלא איירי אלא בעובדי כוכבים לא היה לו לקרותן אדם: **אף** דם מן החי · ולרבנן אבר מן החי וקשה דתנא דלעיל (דף נו:) (דדריש) דכ"ל אבר מן החי מאכל תאכל ולא מוקי האי קרא אלא למישרי שרצים כדנפקא לקמן מי שדמו חלוק מבשרו: **ורבנן** ההוא לדם הקזה · בפרק גיד הנשה (חולין קב.) מוקי לה לאבר מן החי נוהג בין בטמאים בין בטהורים והכא דמוקים לה לדם הקזה כמ"ד התם (דף קב:) אינו נוהג אלא בטהורין: **נאמר** לבני נח. עובד כוכבים ששבת לא שייך כאן דישראל הוזהרו לשבות: **ליכא** מידעם דלישראל שרי. בדבר שהוא מצוה לישראל לא אמרינן הכי העובד כוכבים ששבת חייב ולישראל מצוה אף על גב דבשני בשבת אין מצוה לישראל מ"מ יש עליו מצות שביתת שבת ועל העוברים דעובד כוכבים חייב וישראל פטור אע"ג דפטור מ"מ לא שרי מיהו קשה דאמרינן בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עב:) יצא ראשו אין נוגעין בו דאין דוחין נפש מפני נפש אבל קודם שיצא ראשו היא' פושטת ידה וחותכתו לאברים ומוציאה כדי להציל את אמו וכה"ג בעובד כוכבים אסור כיון שהוזהרו על העוברים וי"ל דהא נמי בישראל מצוה כדי להציל ואפשר דאפילו בעובד כוכבים שרי: והא

עין משפט נר מצוה

קיב א מיי' פ"י מהל' מלכים הל' ט:

הגהות הגר"א

[א] גמ' רק חזק לבלתי אכול הדם זה אבר מן החי כי הדם הוא הנפש נמחק:

גליון הש"ס

גמ' עובד כוכבים שעוסק בתורה. עי' חגיגה דף יג ע"א תוס' ד"ה אין:

מסורת הש"ס

[פי' תוספות חגיגה יג. ד"ה אין מוסרין]

[ברכות מ. פסחים מט:] ב"ק לח. ע"ז ג.

[לעיל מ.]

[צ"ל ולבני נח] ס"א נשמט

[לעיל מ.]

קיג א ב מיי' פ"י מהלכות מלכים הלכה ז:

קיד ד מיי' שם הל"ח:

והא פריה ורביה. תימה מנא לן דלא נאמרה לבני נח ואי משום דלא חשיב ליה בהדי שבע מצות הא אמר לעיל [דף נח:] קום עשה לא קא חשיב וי"ל דשב ואל תעשה נמי הוא דמי שמצווה על פריה ורביה מצווה שלא להשחית זרע:

לכל דבר שבמנין. פ"ה לכל דבר הנאסר במנין אפי' קבעו זמן לדבר צריך מנין אחר להתירו כשיעבור הזמן, ושוב (חזר*) ופי' "אל תגשו אל אשה" (שמות יט) לא הוה ביה זמן, והא דכתיב (שם) "היו נכונים לשלשת ימים" היינו לקבל התורה ביום השלישי אבל דבר הקצוב לזמן, יעבור הזמן ומותר מאליו, וכ"ת אי בדבר שנגזר סתם פשיטא שצריך מנין אחר להתירו? אצטריך סד"א כיון דבטל דבר שנאסר עבורו ממילא הותר כגון הכא שנאסרו בתשמיש כדי לקבל התורה, וכי ההיא דפ"ק דביצה (דף ה. ושם) דכרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום לכל צד כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות דאף לאחר חורבן הוצרך מנין אחר להתירו*:

והרי מילה שנאמרה לבני נח דכתיב °ואתה את בריתי תשמור ונשנית בסיני °וביום השמיני ימול, לישראל נאמרה ולא לבני נח? ההוא למישרי שבת הוא דאתא = *ביום - ואפילו בשבת. והרי פריה ורביה שנאמרה לבני נח דכתיב °ואתם פרו ורבו ונשנית בסיני °לך אמור להם שובו לכם לאהליכם, לישראל נאמרה ולא לבני נח? ההוא *לכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו הוא דאתא. אי הכי כל חדא וחדא נמי נימא משום מילתא איתני? הכי קאמר: אזהרה מיהדר ומיתנא בה למה לי? ואין לנו אלא גיד הנשה בלבד ואליבא דר' יהודה. הני נמי לא איתני, הני איתני לשום מילתא. בעלמא הא לא איתני כלל. אי בעית אימא מילה, מעיקר' לאברהם הוא דקא מזהר ליה רחמנא - ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדורותם, אתה וזרעך אין, איניש אחרינא לא, אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו? °כי °ביצחק יקרא לך זרע. בני עשו לחייבו? *ביצחק ולא כל יצחק, מתקיף לה רב אושעיא אלא מעתה בני קטורה לא לחייבו? האמר ר' יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר חנינא °את בריתי הפר - לרבות בני קטורה. אמר רב יהודה אמר רב: אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה דכתיב °לכם יהיה לאכלה, ולכל חית הארץ, ולא חית הארץ לכם. וכשבאו בני נח התיר להם שנאמר °כירק עשב נתתי לכם את כל, יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו? ת"ל °אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו, יכול אף לשרצים? ת"ל "אך", ומאי תלמודא? א"ר הונא "דמו" מי שדמו חלוק מבשרו, יצאו שרצים שאין דמם חלוק מבשרם. מיתיבי °ורדו בדגת הים, מאי לאו לאכילה? לא, למלאכה. ודגים בני מלאכה נינהו? אין, כדרחבה - דבעי *רחבה הנהיג בעיזא ושיבוטא מאי. ת"ש °ובעוף השמים, מאי לאו לאכילה? לא, למלאכה. ועופות בני מלאכה נינהו? אין, כדבעי רבה בר רב הונא דש *באווזין ותרנגולין לר' יוסי ברבי יהודה מאי. תא שמע °ובכל חיה הרומשת על הארץ, ההוא לאתויי נחש הוא דאתא, דתניא *ר"ש בן מנסיא אומר חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא (*לא) נתקלל נחש כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבונים טובים, ואבנים טובות, ומרגליות ולא עוד אלא שמפשילין רצועה תחת זנבו ומוציא בה עפר לגנתו ולחורבתו. °מיתיבי היה *ר' יהודה בן תימא אומר אדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין, הציץ בו נחש וראה בכבודו ונתקנא בו. התם בבשר היורד מן השמים. מי איכא בשר היורד מן השמים? אין, כי הא דר"ש בן חלפתא הוה קאזיל באורחא פגעו בו הנך אריותא דהוו קא נהמי לאפיה אמר °הכפירים שואגים לטרף, נחיתו ליה תרתי אטמתא, חדא אכלוה וחדא שבקוה, אייתיה ואתא לבי מדרשא, בעי עלה: דבר טמא הוא זה או דבר טהור? א"ל אין דבר טמא יורד מן השמים. בעי מיניה ר' זירא מר' אבהו ירדה לו דמות חמור מהו? א"ל ירוד נאלא, הא אמרי ליה אין דבר טמא יורד מן השמים: ר"ש אומר אף על הכישוף: מ"ט דר"ש דכתיב מכשפה

וסני מילה. לישראל נאמרה ולא לבני נח דלא חשבה גבי שבע מצות: **לכל דבר שבמנין**. לא נשנית בסיני אלא מפני שאסר להם תשמיש שלשה ימים קודם מתן תורה ולאחר שלשה ימים הוצרך להתיר להם ואע"ג דממילא משתמע התירא דהא שלשה ימים הוא דאסר והרי עברו, אשמעינן קרא לכל דבר הנאסר במנין ב"ד אע"פ שקבעו זמן לדבר צריך למנות פעם אחרת להתירו כשעבר הזמן: **אי הכי**. כל שבע מצות שחזרו ונשנו בסיני נימא נמי כל אחת ואחת הוצרכה לשנות על דבר כגון עבודת כוכבים לפרש מיתה ועבודות האסורין בה וכן גלוי עריות לפרש עונשין, ונימא דכולהו לא נשנו ולישראל נאסרו ולא לבני נח: **אזהרה מהדר ומתנא בה למה לי**. למהדר ומיכתב אזהרה דידהו אלא ש"מ להזהירה לבני נח ולישראל אתא: **הני נמי**. מילה ופריה ורביה הא לא איתנו דהא אמרת למילתא הוא דאיתנו: **הא**. דגיד הנשה לא איתנו כלל ומשום הכי לא חשיב להו בהדייהו, ומיהו הך נמי מן האמורות לבני נח ולא נשנו בסיני הם ולישראל נאמרו ולא לבני נח מסיני ולהלן: **ואיבעית אימא מילה**. ודאי מסיני נאמרה לעיקר מצותיה ודקשיא לך הא אמר ר' יוסי "כל שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני - לזה ולזה נאמרה" הא דלא חשיב ליה לגבי מצות בני נח' משום דמילה לאו לבני נח נאמרה, אפי' מקודם סיני אלא לזרע אברהם לחודיה והשתא נמי זרע אברהם דהיינו ישראל הוא דנהיגי בה: **בני ישמעאל ליחייבו**. השתא: **בני קטורה**. אותן ששה שנולדו לאברהם הן עצמן לא לחייבו ונימא השתא: דלא מל אברהם כל בניו שהיו לו בחייו: **לרבות בני קטורה**. אותם ששה לבדם ולא זרעם, אבל אברהם נצטוה לכל הנולדים לו: **לא הותר בשר באכילה דכתיב** "הנה נתתי לכם את כל עשב וגו'". לכם ולחיות נתתי העשבים והאילנות ואת כל ירק עשב לאכלה אבל לא חית הארץ נתונה לכם: **כירק עשב**. שהפקרתי לאדם לאכול נתתי לכם מעכשיו את כל אפי' בהמות וחיות: **יכול אפילו לשרצים**. יהא אבר מן החי אסור להם: **ת"ל אך**. מיעוט וכל אכין ורקין מעוטין: **מאי תלמודא**. היכי משמע דשרצים ממעטי מיניה דילמא בהמה וחיה ממעטינן מיניה ולא שרצים: **אמר רב הונא "דמו"**. האי "דמו" יתירה הוא, דהוה לי' למכתב "בשר בנפשו לא תאכלו" דהיינו בעוד שהנפש בו אל תאכלו את בשרו האי בנפשו דמו למה לי וכי לא ידענא דנפש זהו הדם אלא לומר לך מי שדמו חלוק מבשרו: שהדם קרוי נפש, והבשר בשר, יצאו שרצים שאין דמן חלוק מבשרן שאין דמם קרוי דם שכשהוזהרו ישראל על הדם לא הוזהרו על דם שרצים משום 'דם' אלא משום שרצים כבשר והכי אמרינן בכריתות בפ' דם שחיטה (דף כא:) דם שרצים - התרו בו: משום שרץ' לוקה, משום דם' אינו לוקה: **בדגת הים**. לאדם הראשון נאמר: **שהנהיג בעיזא ושיבוטא**. קשר קרון לדג שבים ולעז ביבשה על שפת הים ושניהם מנהיגין אותו: **מהו**. לוקה משום מנהיג בכלאים או לא חורש בשור ובחמור' לאו דוקא, דכל תרי מיני נמי אסירי - בב"ק בשור שנגח את הפרה: **דש באווזין ותרנגולין לרבי יוסי בר' יהודה מהו**. בהשוכר את הפועלים תנן היה עושה בידיו אבל לא ברגליו, ברגליו אבל לא בידיו הרי זה יאכל כדכתיב "כי תבא בכרם רעך וגו'" בביאת פועל הכתוב מדבר, ר' יוסי בר יהודה אומר אינו אוכל עד שיעשה בידיו וברגליו, וקמבעיא ליה לרבה דש באווזין ותרנגולין שאין להם אלא רגלים מהו מי עבר עלייהו משום "לא תחסום שור" קא לא: ידיו ורגליו בעינן כשור וליכא או דילמא כל כחו כשור בעינן והא איכא, אלמא בני מלאכה נינהו: **ובכל חיה הרומשת**. ואי לאו לאכילה, חיות בני מלאכה נינהו: ומשני ההוא לאתויי נחש ולמלאכה, דנחש בר מלאכה נינהו קודם שנתקלל לילך על גחון: **חבל**. *הפסד לשון הוא כל חבל לשון צער וקבל הוא כלומר *הפסד בא לעולם ויש לקבול על שמש וכו': **סנדלבונין**. שם אבן טוב: **צולין לו בשר**. אלמא הותר לו לאכול בהמות וחיות: **נסכו לאפיה**. לאכלו: **ירדה דמות חמור מהו**. מי אמר הא ודאי דבר טמא הוא ואסור: **ירוד נאלא**. *תנין שוטה שוף שסמו תנין והוא שוטה ובוכה ומספיד תמיד וכל תנין *דבמקרא מתרגמינן ירודין: **הא אמרו ליה אין דבר טמא יורד מן השמים**. ודבר שאינו הוא, ואם ישנו, טהור הוא:

[שבת קלב:] | ביצה ה. | [נדרים לא.] | ב"ק כ"ב | [חולין פ"ז.] | [עי' תוספות מגילה כח.] | בחולין ס"א איתא ר' יהודה בן בתירא | [גרסא דש"ל הספד] | [ועי' ברש"י דכתובות סט:] | [ועי' תוס' ביצה ה. ד"ה כל דבר]

גליון הש"ס

גמ' לאתויי נחש. עי' פסחים דף כ"ד ע"ב תוס' ד"ה לגופה. ונדה דכ"ג ע"א תוס' ד"ה מתני'. שם מיתיבי היה ר"י בן תימא אומר. עי' לעיל דף נו ע"ב תוס' ד"ה אכל: רש"י ד"ה ירוד נאלא תנין שוטה. עי' תשובת חות יאיר סימן קנ"ב דבר נחמד גם:

מכשפה לא תחיה וכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת כל שישנו בכלל מכשפה לא תחיה ישנו בכלל כל שוכב עם בהמה: ר"א אומר אף על הכלאים: מנה"מ אמר שמואל דאמר קרא את חקתי תשמרו חוקים שחקקתי לך כבר בהמתך לא תרביע כלאים ושדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה מה בהמתך בין בארץ בין בחוצה לארץ אף שדך בין בארץ בין בחוצה לארץ אלא מעתה ושמרתם את חקתי ואת משפטי חקים שחקקתי לך כבר התם ושמרתם את חקתי הכא את חקתי תשמרו דהשתא חקים דמעיקרא תשמרו:

א"ר יהושע בן קרחה כו': אמר רב אחא בר יעקב אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות לאפוקי בן שתי אותיות דלא. פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן מהו דתימא מילתא בעלמא הוא דנקט קמ"ל איכא דאמרי אמר רב אחא בר יעקב ש"מ שם בן ארבע אותיות נמי שם הוא. פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן מהו דתימא עד דאיכא שם רבה ומילתא בעלמא הוא דנקט קמ"ל:

נגמר הדין כו': עומדין מנלן א"ר יצחק בר אמי דאמר קרא ואהוד בא אליו והוא יושב בעלית המקרה אשר לו לבדו ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא והלא דברים קל וחומר ומה עגלון מלך מואב שהוא נכרי ולא ידע אלא בכינוי עמד ישראל ושם המפורש על אחת כמה וכמה. קורעין מנלן דכתיב ויבא אליקים בן חלקיהו (וגו') ושבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו לו את דברי רבשקה: ולא מאחין מנלן א"ר אבהו אתיא קריעה קריעה כתיב הכא קרועי בגדים וכתיב התם ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהן לשנים ומה ת"ל קרעים מלמד שהן קרועים לעולם. ת"ר אחד השומע ואחד שומע מפי שומע חייב לקרוע והעדים אין חייבין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו. וכי קרעו בשעה ששמעו מאי הוי הא קא שמעי השתא לא ס"ד דכתיב ויהי כשמוע המלך חזקיהו (את דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו המלך חזקיהו קרע והם לא קרעו. אמר רב יהודה אמר שמואל השומע אזכרה מפי העובד כוכבים אינו חייב לקרוע וא"ת רבשקה ישראל מומר היה. ואמר רב יהודה אמר שמואל אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד לאפוקי כינוי דלא. ופליגי דרבי חייא בתרוייהו דאמר רבי חייא השומע אזכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים ממאן אילימא מישראל מי פקירי כולי האי אלא פשיטא מעובד כוכבים ואי שם המיוחד מי גמירי אלא לאו בכינוי ושמע מינה בזמן הזה הוא דלא הא מעיקרא חייב שמע מינה:

השני אומר אף אני כמוהו: אמר ר"ל שמע מינה אף אני כמוהו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות ומעלה הוא דעביד רבנן והכא כיון דלא אפשר אוקמוה רבנן אדאורייתא דאי ס"ד פסול הכא משום דלא אפשר קטלינן לגברא: והשלישי אומר אף אני כמוהו: סתמא כר"ע דמקיש ג' לשנים:

מתני'

רש"י

מכשפה לא תחיה וכל שוכב עם בהמה. סמוכין הן בפרשת ואלה המשפטים: את חקתי תשמרו. כשהוזהרו ישראל בסיני בהמתך לא תרביע וגו' פתח בהו קרא את חקתי תשמרו מה שלא פתח כן בשאר מקומות שמע מינה הכי קאמר להו את חקתי שחקקתי כבר לבני נח תשמרו ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים אבל על חרישת שור וחמור לא הוזהרו: שדך לא תזרע כלאים. הזריעה זו היא זריעה ממש דלא נלמוד בני נח על כלאי הכרם אלא שלא להרכיב האילן על שאינו מינו דלא זורע דומיא דלא תרביע מה בהמה בהרבעה דבר המסויים על דבר המסויים: מה בהמתך בין בארץ בין בחו"ל. דחובת הגוף שאינה תלויה בחובת הארץ נפקא לן בקדושין (ד' לז.) דנוהגת אפילו בחו"ל: אלא מעתה ושמרתם את חקתי. דכתיב בכל התורה כולה הכי נמי דנלמוד בני נח עליהם: הכא כתיב את חקתי תשמרו. דהקדים חקים למצות שמירה דמשמע חקים דמעיקרא, ואע"ג דגבי שביעית ויוכל כתיב נמי את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו דהקדים משפטי החקים נמי חקים למצות, התם כיון דברישא דקרא כתיב את משפטי תעשו ארמיה למיכתב ואת חקתי תשמרו: שם בן ארבע אותיות. שם הוא, ולא בעינן שם המפורש בן ארבעים ושתים אותיות: ושם המפורש. כלומר שם המיוחד: קרועי בגדים. על גדופין ששמעו מפי רבשקה כדכתיב (מלכים ב יט) אשר שלחו מלך אשור [אדניו] לחרף אלהים חי: והעדים. בשעה שמעידין בפירוש מה ששמעו אינן חייבין לקרוע: לא שמעו מפיו. מפי עצמן: השומע אזכרה. ברכת השם מפי העובד כוכבים אינו חייב לקרוע: וא"ת. הרי קרעו על רבשקה, ישראל מומר היה: בזמן הזה. שאנו בגלות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם לדון חייבי מיתות: נתמלא כל הבגד קרעים. לפי שהדבר תדיר לפי שאין מתיראין מב"ד: מי גמירי. עובד כוכבים שם המיוחד כל כך שמקללין בו תמיד דקאמר נתמלא כל הבגד כולו קרעים: אלא לאו בכנוי. תדיר ובזמן הזה הוא דלא קרעינן משום דנתמלא כל הבגד וכו' אבל בזמן ב"ד קורעין על עובד כוכבים ולכנוי: ומעלה הוא דעבוד רבנן. בדיני ממונות ודיני נפשות שהצריכו כל העדים לפרש עדותן: הכא. בברכת השם דלא אפשר לפרש מפני כבוד השם: אוקמוה אדאורייתא. וקטלינן ליה בהאי עדות: דאי פסולה דמתך. בעלמא פסול עד שיפרשו כולם: אמו הכא משום דלא אפשר קטלינן ליה לגברא. בלא העדאת עדים: כר' עקיבא. במסכת מכות (ד' ה.) דמקיש שלשה לשנים דאם נמצא שלישי קרוב או פסול עדות של כולן בטלין הלכך בדקינן ליה בהדייהו דאי מחום הוא מכחשן מבטלין לסהדותייהו:

תוספות

חקים שחקקתי לך כבר. תימה תיחסר נמי כלאים מהכא דכתיב בהאי קרא בגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך ועוד קשה למה לי את חקתי תיפוק ליה מדכתיב למינהו במעשה בראשית באילנות ובבהמה דבפ' אלו טריפות (חולין דף ס: ושם) משמע דלאו הוה כתיב למינהו בדשאים ה"א דלאסירי בני נח להרכיב שני דשאין זה על זה וע"ק הא דאמרינן ס"פ הפרה (ב"ק דף נה. ושם) המרביע שני מינים שבים לוקה אחיות למינהו למינהו מינבפה תיפוק ליה מדכתיב למינהו בגופייהו ומפרש דאי לאו את חקותי למינהו ה"א את חקותי שחקקתי לך כבר במרה והא דפריך אלא מעתה ושמרתם את חקותי וכו' דלא מוקמינן האי בבני נח אלא משום דאשכחן למינהו במעשה בראשית פריך שפיר דדילמא כי היכי דהאי לאו קאי אבני נח האי נמי לא אבני נח קאי וא"ת כיון דלא מחייבי רבנן אבני נח אלא בהרבעה ולא בהרכבה אלמא לא דריש למינהו אם כן אתי סוגיא דפרק הפרה ודאלו טריפות לא כרבנן וי"ל דנהי דלא דרשו רבנן למינהו גבי בני נח משום דלא כתיב בצוו דאדם גבי ישראל דרשינן כיון דאשכחן דנצטוו ישראל על הכלאים ונפקא מינה לענין דגים אי נמי לא הוה דרשינן הרכבה באילנות בישראל מדרש מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה דלא הוה מפקינן קרא ממשמעותיה דכתיב לא תזרע אי לאו דאשכחן כבר למינהו במעשה בראשית וניחא השתא דמייתי הכא חקותי שחקקתי לך כבר איתא נמי בשילהי פ"ק דקדושין (דף לט.) ואתי אפילו כרבנן והשתא ההוא דהרכיב שני דשאים דפרק אלו טריפות (חולין דף ס. ושם) לרבנן קמיבעיא ליה אע"ג דמתני' היא בפ"ק דכלאים (מ"ז) אין נוטעין ירק בירק מ"מ קמיבעיא ליה אי חשיב ליה דשאים כמאן דכתיב בהו למינהו משום דלאסכים רחמנא על ידייהו לאסור בחו"ל כמו הרכבת אילן מדרשה דשמעתין:

חקותי דהשתא. מה שהקשה בקונטרס מדכתיב גבי שביעית ויוכל את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו הא דק דלא כתיב הכי אלא בפרשת בהר סיני כתיבי ועשיתם את חקותי ואת משפטי תשמרו והא קרא דאייתי בקונטרס בפרשת אחרי מות גבי עריות כתיב ושפיר מ"ל שחקקתי לך כבר דבני נח נצטוו על העריות ואע"ג דהאי קרא דפריך מיניה הש"ס ושמרתם את חקותי התם נמי כתיב מכל מקום מסתבר דבכל התורה איירי דמסיים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם:

אתיא קריעה קריעה. תימה דבפ"ג דמו"ק (דף כו. ושם) דיליף קריעה מעומד מדכתיב ויקם איוב ויקרע וילף נמי דלא מאחין קריעה מהכא:

המלך קרע. תימה היאך אמרו למלך מה ששמעו בפירוש הא גבי עדים תנן (לעיל דף נו.) כל היום היו דנין את העדים בכינוי וליחשוב

מסורת הש"ס

קידושין לז.

[מו"ק כו. ע"ש]

[מו"ק שם]

[מכות ה:]

עין משפט נר מצוה

קמו א מיי' פ"י מהל' כלאים הלכה ו [טוש"ע יו"ד סימן רצז סעיף א ב]:

קמז ב מיי' פ"י מהל' עכו"ם הלכה ו:

קיז ג מיי' פ"ב מהלכות עכו"ם הל"ח ופ"ח מהלכות אבל הל"ח סמג לאוין טו ועשין ב טוש"ע יו"ד סימן שם סעיף א:

קיח ד מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"ח ופ"ט מהלכות אבל הל"ח שו"ע שם סעיף ז:

קיט ה מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"ח ופ"ט מהלכות אבל הל"ט סמג שם טוש"ע שם סעיף ט:

קכ ו ז ח ט מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"י ופ"ט מהלכות אבל הל"ט סמג שם טוש"ע שם סעיף ט:

קכא י מיי' פ"ב מהל' עדות הל"ד סמג עשין קט טוש"ע חו"מ סימן לה סעיף י בהג"ה וע"ש:

עין משפט נר מצוה

קכב א מיי' פ"ג מהל' עכו"ם הל"ג סמג לאוין כו:
קכג ב מיי' שם הל"ד:
קכד ג מיי' שם הל"ג:
קכה ד מיי' פ"ה שם הלכה י סמג לאוין לב טור ש"ע יו"ד סימן קמז סעיף א:
קכו ה מיי' שם פ"ג הלכה ה:
קכז ו ז ח ט מיי' שם הלכה ג:
קכח י מיי' פי"ח מהל' מעשה הקרבנות הלכה ב סמג לאוין שג:
קכט כ ל מיי' פ"ג מהל' שחיטה הלכה טו סמג עשין סג טור ש"ע יו"ד סימן ד סעיף א:

מסורת הש"ס

תורה אור

מתני' העובד עבודת כוכבים: אחד העובד, ואחד המזבח, ואחד המקטר ואחד המנסך, ואחד המשתחוה, ואחד המקבלו עליו לאלוה, והאומר לו אלי אתה, אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחיץ והסך והמלביש והמנעיל עובר בלא תעשה. הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה. הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתה, הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתה: **גמ'** מאי אחד העובד? אמר רבי ירמיה הכי קאמר אחד העובד כדרכה, ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה ואפילו שלא כדרכה ולחשוב נמי זורק? אמר אביי זורק היינו מנסך דכתיב בל אסיך נסכיהם מדם. מנהני מילי דתנו רבנן אילו נאמר זובח יחרם הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר תלמוד לומר לאלהים בזובח לעבודת כוכבים הכתוב מדבר, אין לי אלא בזובח, מקטר ומנסך מניין? ת"ל בלתי לה' לבדו ריקן העבודות כולן לשם המיוחד, לפי שיצאה זביחה לידון בעבודות פנים, מניין לרבות השתחואה ת"ל וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם וסמיך ליה והוצאת את האיש ההוא וגו' עונש שמענו, אזהרה מניין ת"ל כי לא תשתחוה לאל אחר יכול שאני מרבה המגפף והמנשק והמנעיל ת"ל זובח זביחה בכלל היתה ולמה יצאה להקיש אליה ולומר לך מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה אף כל שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה, יצאה השתחואה לידון בעצמה, יצאה זביחה לידון על הכלל כולו. אמר מר הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר זובח קדשים בחוץ כרת הוא! סלקא דעתך אמינא: כי אתרו ביה קטלא, כי לא אתרו ביה כרת, קמ"ל. אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי אימא יצאה השתחואה ללמד על הכלל כולו וכי תימא זובח למה לי, לגופיה. דמחשבין מעבודה לעבודה דאיתמר השוחט בהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים, ולהקטיר חלבה לעבודת כוכבים רבי יוחנן אמר אסורה

וליחשוב נמי זורק. פירש הקונטרס משום דלא אשכחן דליהוו עבודה הנעשות לשם עבודת כוכבים כדאשכחן גבי ניסוך ישתו יין נסיכם והיינו כר' יהודה דדריש בספרי להאי קרא דיין נסיכם גבי עובדי כוכבים אבל ר' נחמיה מוקי לה בישראל ומיהו לרבי נחמיה בלאו הכי אשכחן קראי בדברי קבלה וקטר לבעל והסך נסכים לאלהים אחרים (ירמיה ז): **זובח** לאלהים יחרם. פ"ה כל אלהים במשמע אפילו שלא כדרכה מדלא כתיב עובד לאלהים בזביחה יחרם ולא היה יכול לפרש דע"כ לשלא כדרכה אתא דאי לכדרכה מוילך ויעבוד נפקא דה"א לשום לכדרכה ובא ללמדך על הכלל דאפי' כדרכה לא מחייבה אלא בעבודת פנים: **המקטר** והמנסך מניין ת"ל בלתי לה' לבדו. תימה דבסמוך יליף מילתא זביחה ללמד על הכלל כולו וי"ל דאי לאו בלתי לה' לבדו ה"א מה זביחה שהיא עבודת דם ואתא לרבויי זורק אבל מקטר ומנסך לא: **מניין** לרבות השתחואה. וא"ת ת"ל מדאיתקש לזביחה דכתיב (שמות לב) וישתחוו לו ויזבחו לו כדיליף (לקמן דף סג.) האומר אלי אתה דכתיב ויאמרו לו אלה אלהיך ישראל וי"ל דהתם הוי כדרכה דאותו עגל אורחיה בזביחה הוא והא דיליף מהתם אלי אתה משום דאלי אתה אורחיה בכל עבודת כוכבים: **אזהרה** מניין. וא"ת ות"ל מהיכא דנפקא לי' אזהרה למגפף ומנשק מלא תעבדם כדפ"ה במתני' וי"ל דאי אתא לאזהרה דהשתחואה לא הוה מוקמינן ליה למגפף ומנשק:

ריש

אחד העובד וכו'. מפרש בגמרא: **אחד המזבח ואחד המקטר** וכו'. ובגמרא מוקים לה לכולה מתניתין בשאין דרכה של אותה עבודת כוכבים לעבדה בכך ואפ"ה אהנך עבודות מיחייב כדיליף לה בברייתא: **והמקבלו עליו באלוה**. ואפי' אמירה בעלמא כגון האומר לו אלי אתה דאיתקש לזביחה דכתיב (שמות לב) וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל ל"א והמקבלו לאלוה שלא בפניו, והאומר לו אלי אתה בפניו ותנא סיפא לגלויי רישא דאי תנא רישא הוה אמינא הני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא, תנא סיפא בפניו, מכלל דרישא שלא בפניו, ואפ"ה חייב: **אבל המגפף והמנשק**. שלא כדרכה: **עובר בלא תעשה**. דלא תעבדם יתירא כתיבי חד בדברות ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם (שמות כג) אם אינו ענין לכדרכה תנהו ענין לשלא כדרכה, אבל מיתה לא מיחייב בשלא כדרכה אלא הני דפרש בהו קרא: **הנודר בשמו**. בלשון נדר קונם עלי כל פירות שבעולם בשם עבודת כוכבים פלונית אם ארחץ: **והמקיים בשמו** = שבועה, נשבע מתרגם מקיים: **עובר בלא תעשה**. ושם אלהים אחרים לא תזכירו (שם): **הפוער עצמו**. מתריז רעי בפניו וזהו עבודתו וחייב עליו מיתה: **מרקולים**. מלדדין שלש אבנים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת מלמעלה על גביהן וקורין אותם מרקולים ועובדין אותה בזריקת האבנים: **גמ' מאי אחד העובד**. אטו כל הני לאו עובד ניהו: **אחד העובד**. כל עבודה אף גפוף ונשוק, אף דרך בזיון, בכדרכה, וחייב מיתה דכתיב וילך ויעבוד אלהים אחרים וכתיב בתריה וסקלתם באבנים ואזהרתיה מהכא ופן תדרוש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם וגו' (דברים יב) דהיינו בכדרכה: **ואחד המזבח**. אפי' שלא כדרכה בעבודות הללו כדיליף לקמן דכל עבודות הנעשות בפנים לגבוה חייבין עליה מיתה בעבודת כוכבים אפילו שלא כדרכה: **וליחשוב נמי זורק**. דבשלמא מקבל ומוליך לא קשיא לן אף על גב דעבודת פנים הם דלא אשכחן דליהוו עבודות הנעשות לשם עבודת כוכבים כדאשכחן הנך: זביחה = ויזבחו לו (שמות לב) קטור = אשר חלב זבחימו יאכלו (דברים לב) ניסוך = ישתו יין נסיכם (שם) ומיהו דם אשכחן בעבודת כוכבים בל אסיך נסכיהם מדם וכיון דגמרינן דכל עבודות פנים חייבין בהם אף שלא כדרכה, נתנייה נמי: **אמר אביי זורק בכלל ניסוך**. דמתני' דהא קרא נמי ניסוך קרייה: **מנא הני מילי**. דמחייב בהני עבודות אף בשלא כדרכה: **אילו נאמר זובח יחרם הייתי אומר**. בחיזו זביחה בא הכתוב לענוש מיתה ודאי בזובח קדשים בחוץ קאמר שמיעט שהזהיר עליהם במקום אחר ולקמן פריך הרי כבר פרשו להם עונש אחר ונכרתה דכתיב גבי שחוטי חוץ: **ת"ל לאלהים יחרם**. דבא הכתוב לענשו מיתה דהאי יחרם לשון מיתה דכתיב (ויקרא כז) כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת, זבח לאלהים כל אלהים במשמע, ואפילו שלא כדרכה מדלא כתביה בלשון עבודה עובד לאלהים בזביחה יחרם שמע מינה אפילו אינה עבודה שלו קאמר, וכל עבודות שבעולם לכדרכה, נפקא לן בהו מיתה מוילך ויעבוד וגו' דמשמע דבר שהוא עבודה לו: **בלתי לה' לבדו**. ריקן ונטל כל העבודות מלעבדה בהן ונתנן לשם המיוחד משמע דאכל עבודות הראויות לשם קאמר: **לפי שיצאה זביחה**. בפירוש מכלל שאר עבודות שנכללו בכלל וילך ויעבוד ומדה היא בתורה דדבר שהוא בכלל ויצא מן הכלל, ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, שאין הכלל הזה מחייב אלא עבודה הדומה לזבוח שהוא עבודת פנים, ומהשתא לא נפקא לן דליחייב אהשתחואה שלא כדרכה, דלאו עבודה היא בפנים, מניין לרבות השתחואה: **ת"ל בספרי ת"ל וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם**. דעל כרחיך לשלא כדרכה קאמר דאי דרכה לעבדה בכך, בכלל ויעבוד הוא: **עונש שמענו**. דכתיב ביה וסקלתם דלעיל: **אזהרה מניין ת"ל כי לא תשתחוה לאל אחר**. והאי נמי אם אינו ענין לכדרכה תנהו ענין לשלא כדרכה וספרים דכתוב בהו (כי) לא תשתחוה שיבוש הוא דהא מיתה הכא לא כתיבה: **יכול שאני מרבה וכו'**. דנימא השתחואה יצאה מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא דמה השתחואה מיוחד שהיא דרך כבוד וחייב עליה אף שלא כדרכה אף כל שהוא דרך כבוד כגון אלו חייב: **ת"ל זובח**. ואם השתחואה ללמד על הכלל באתה למה פרט לך זביחה הלא דרך כבוד הוא ומהשתחואה נפקא ליה, אלא היא באתה ללמד על הכלל לומר לך זביחה בכלל היתה ויצאה מן הכלל להקיש לה כל הנכללות עמה ולומר לך מה זביחה מיוחדת עבודת פנים אף כל שהיא עבודת פנים חייבין עליה בחוץ לעבודת כוכבים ומשום דהשתחואה הוצרכה השתחואה לחזור ולצאת כדי לדון בעצמה לבדה שיתחייבו עליה ואע"פ שאין חייבין כיוצא בה, ויצאה זביחה ללמד על הכלל כולו: **הד"א**. האי יחרם אתא לאורויי לן דאי אתרו ביה לקטלא, וכרת כי לא אתרו ביה הוא כדלגבי שבת ועבודת כוכבים ועריות: ה"ג ס"ד אמינא, אתרו ביה קטלא ולא אתרו ביה כרת קמ"ל: **אימא יצאה לן השתחואה ללמד על הכלל**. ומתרבי מגפף ומנשק וכל שהוא דרך כבוד כהשתחואה [א] וקא קשיא לי' לתנא א"כ זובח למאי אתא תיפוק לי' מהשתחואה דהא עבודת כבוד הוא: **לגופיה אתא**. ולאורויי דאפי' לא שחט שחיטת עצמו לעבודת כוכבים אלא שוחט לעצמו וחשב בה ע"מ לזרוק דמה לעבודת כוכבים, חייב, ואפי' לא זרק: **דמחשבין מעבודה לעבודה**. כלומר דמחשבה שהוא מחשב בשעת עבודה זו על עבודה אחרת מחשבה היא להתחייב עליה:

אסורה

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה אימא וכו' וקא קשיא ליה:

הגהות מהר"ב רנשבורג
[א] רש"י ד"ה אימא יצאה לן וכו' דרך כבוד כהשתחואה וקא קשיא וכו' נ"ב ודקא קשיא וכו':

פסורס. הכתמה בהגה ותע"פ שהשחיטה לאו לעבודת כוכבים היתה ואפילו לא זרק דמה לעבודת כוכבים ואילפינן טעמא בשחיטה חולין דגמר לה רבי יוחנן ממחשבת פגול דהויא מעבודה לעבודה דהשותפו את הזבח על מנת לזרוק את הדם למחר פיגול:

ורישׁ לקיש חמר מופרם. לא ילוף תורה אור מפיס לון מחשבין מעבודה לעבודה: **פליגא.** הא דמייתי לן "זובח" ללמד על הכלל ולא מוקמינן לה אלמה דרשה לעיל מחשבת עבודה לעבודה הא ניחא לרבי יוחנן דנפקא ליה לעניין 'איסורי' ממחשבת פיגול תיכלו למימר דלעניין 'איסורי נסכים' נמי מהכא ילוף ועל כרחין לייחר ליה "זובח" ללאו דלא לר"ל דלא ילוף עבודת כוכבים מפיגול, ניחא דהאי "זובח" לכי הוה ליתא ממחשבת פיגול לעבודה: **שעובדי כוכבים שעובדין אם כספרים.** תניא במכתא ע"ז (דף מה:) ספרים מוקפין בהגה דכתיב "תגלחים על הספרים" ולא ספרים תגלחים: **ועובדיהם כפייף.** ע"ג 'דמעבר' לא מתסר עבודת כוכבים מיהא הוי והכא נמי לא בעיא קרא לאחולי ומחשבה טורף זריקה היא והא מצא בשחיטה "ע"מ לזרוק" הוה ליה כעובד עבודת כוכבים דהא זריקה בלא שחיטה לא מצי הלכך על כרחין מי 'המחותה' ללמד על הכלל נפקא ליה לא ר"ל למיכתב "זובח": **מיכף יעבדו.** דמשמע דלרבי יוחנן, בלא כדרכה לא: **לפעוטי מפי.** שלא כדרכה מאחר דילפינן מהמחותה דלחפיל אינה עבודת פגים מחייב שלא כדרכה, לי נימא למעוטי עבודת כוכבים שעבודתה דרך כבוד קבון פוער עצמו לעבודת כוכבים שזו כחין(ג)אמה לי למעוטי מהאי קרא: **אם מפסחותה נפקא.** שמלמדת על הכלל שחיט חייב אלא דרך כבוד מהמחותה: **אלא אם כן דיין מלעזר מניין לזובח כספס.** שחיט עבודת כבוד למרקולים שעבודתה בזיון והיא לפעור, אם תימא לרבה בר רב חנן שהמחותה מלמדת על הכלל ל"ל להאי קרא למכי, מהמחותה נפקא: **לזובח לפכעים.** ואיט מקטיין לקבלו עליו בחלוה ומשמשין קרל דעובר בלאו: **מרכבו ליה פורי.** והלך לבקשן: **פעמור מעבור.** משמע שהסיפוה ומקרלה חייב מיתה דנפקא לן לקמן מלא תחבה ולא תשמע הא תבה ושמע חייב מיד: **אלך ואעבוד.** שמחוסר הליכה תע"ג דהיכא למימר תיכלי הדר ביה: **נלך ונעבוד.** תע"פ שכלל עלמו עם אחרים דהיכא למימר הכי אחרים לא חזו ואיהו נמי לא ליזיל: **פ"ל.** מהכי' דקתני עובד אין אומר לו: **בפומר מיני מקבלו עלי.** בחלוה: **אלך ונעבוד.** עד שחעבדו דכל כמה דלא פלח ליה אין לו תבה ושמע, ואיפשר דמשמע בחמירה חייב, דמקבלו עליו אלהותו מיד, דכיון דאמר "אעבוד" משמע קבליה עליה בחלוה אי לא פירש בהדיה שחיט מקבלו עליו אלא בעבודה: **בופו ונעבדוני.** עשה לה עלמו עבודת כוכבים ומסית בני אדם לעבדו: **מחייב.** מיתה כמסית: **רבי יסודס פומר למולם מיגו מייב.** בשביל דבר בלא מעשה אלא בניסת לעבודת כוכבים ותבה ושמע ואמר "אעבוד" אלך ואעבוד" בלא אומר "בופו ועבדוני" פטור, אלמא טעמא דרבי יהודה במסית אחרים לעלמו טעמא אחרינא הוא, דחייב מחייב בדיבורה: **מפיס לעלמו.** במסית אחרים לעלמו שיעבדוהו לי הני מסית אי לא: **לא שמעי ליה.** אחרי הוא אחד כמותם ואפילו הכי סקלים לעבד עבודת כוכבים אין ניסתין לעבד אחד:

מלי

ריש לקיש אמר מותרת הניחא לר' יוחנן, אלא לריש לקיש בעיי קרא מחקיף לה רב פפא: ולרבי יוחנן לא בעיי קרא, עד כאן לא קא אסר רבי יוחנן אלא בהמה אבל גברא לא בר קטלא הוא ואתא קרא לחיובי גברא לקטלא: מחקיף לה רב אחא בריה דרב איקא ולר"ל מי בעי קרא עד כאן לא קא שרי ר"ל אלא בהמה, אבל גברא בר קטלא הוא, מידי דהוה אמשתחוה להר הדור מותר ועובדה בסייף, אלא רב אחא מדפתי לרבינא: למאי דקאמר ליה רבא בר רב חנן לאביי "אימא יצאה השתחואה ללמד על הבלל כולו" איכה יעבדו למעוטי מאי, ורבי תימא למעוטי הפוער עצמו לזובחים, "משתחואה" נפקא: מה השתחואה דרך כיבוד אף כל דרך כיבוד? אלא למעוטי "הפוער עצמו למרקולים" ס"ד אמינא הואיל ועבודתו בזיון הוא אף כל בזיון, קמ"ל אלא האי דאמר רבי *אליעזר "מנין לזובח *בהמה ויקרל למרקולים שהוא חייב "שנאמר "ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים" אם "אינו" ענין לכדרכה רכתיב "איכה יעבדו" תניהו ענין לשלא כדרכה, "שלא כדרכה" מהשתחואה נפקא? התם בזובח להבעיס. רב המנונא אירכסו ליה תורי פגע ביה רבה, רמא ליה מתני' אהדדי: תנן העובד עבודת כוכבים "עובד" אין אומר לא, והאנן *תנן האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד אלך באומר "איני מקבלו עלי אלא בעבודה" *רב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא—תנאי היא דתניא האומר "בואו ועבדוני" רבי מאיר מחייב "ר' יהודה פוטר "היכא דפלחו כולי עלמא לא פליגי דכתיב "לא תעשה לך פסל", כי פליגי בדיבורא בעלמא רבי מאיר סבר דיבורא מילתא היא ורבי יהודה סבר "דיבורא לאו מילתא היא, הדר אמר רב יוסף *לאו מילתא היא דאמרי דאפילו לר' יהודה בדיבורא נמי חיובי מחייב (*דתנן) רבי יהודה אומר לעולם אינו חייב עד שיאמר אעבוד, אלך ואעבוד, נלך ונעבוד במאי קמפלגי, במסית לעצמו ואמרי ליה אין קמפלגי: מר סבר מסית לעצמו שמעי ליה, ואין דקאמרי ליה קושטא הוא ומ"מ מסית לעצמו לא שמעי ליה, מימר אמרי

מ"ש

מתני' האומר "בופו ועבדוני" ואינו עובד עמהם, "בופו ועבדוני" ואינו עובד עמהם, "בופו ועבדוני" ואינו עובד עמהם, הרי זה בכלל "איש" "איש" "איש" ואין בכלל "איש" "איש" "איש" אלא זה שעבד עמהם: **גמ'** מנא הני מילי אמר רבי יוחנן אמר קרא "איש" "איש" "איש" ואין "איש" "איש" "איש" אלא זה שעבד עמהם: **מנין** לזובח בהמה למרקולים. תנו רבנן "ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים" אינו ענין לכדרכה רכתיב "איכה יעבדו" תניהו ענין לשלא כדרכה, "שלא כדרכה" מהשתחואה נפקא? התם בזובח להבעיס. רב המנונא אירכסו ליה תורי פגע ביה רבה, רמא ליה מתני' אהדדי: תנן העובד עבודת כוכבים "עובד" אין אומר לא, והאנן *תנן האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד אלך באומר "איני מקבלו עלי אלא בעבודה" *רב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא—תנאי היא דתניא האומר "בואו ועבדוני" רבי מאיר מחייב "ר' יהודה פוטר "היכא דפלחו כולי עלמא לא פליגי דכתיב "לא תעשה לך פסל", כי פליגי בדיבורא בעלמא רבי מאיר סבר דיבורא מילתא היא ורבי יהודה סבר "דיבורא לאו מילתא היא, הדר אמר רב יוסף *לאו מילתא היא דאמרי דאפילו לר' יהודה בדיבורא נמי חיובי מחייב (*דתנן) רבי יהודה אומר לעולם אינו חייב עד שיאמר אעבוד, אלך ואעבוד, נלך ונעבוד במאי קמפלגי, במסית לעצמו ואמרי ליה אין קמפלגי: מר סבר מסית לעצמו שמעי ליה, ואין דקאמרי ליה קושטא הוא ומ"מ מסית לעצמו לא שמעי ליה, מימר אמרי

ומר סבר מסית לעצמו לא שמעי ליה. תימה נהי דלא שמעי ליה ליחייב מיהא כמסית דמחייב בדיבורא כשמכוונין לו עדים ואמרו היתך ניחא לחלוה חייב ועבוד עליו ואכנים ואם אין מוזר בו חייב דהכי משמע ויש לומר דוקא מסית לעצמו אבל מסית לעלמו לא חשיב מסית כ"ש משום דלא שמעי ליה דאמרי מ"ם אינו ומי"ל דכשולה שמעתין פליגי בניסת והא דקאמרינן לעיל היכא דפלחו כ"ע לא פליגי ר"ל במסית כ"ע לא פליגי דכיון דאי פלחו מחייב על כן יש לחייב המסית בדיבוריה במסית לעבודת כוכבים כי פליגי בדיבורא בעלמא בניסת כשאומר אין דרכי מלוך בית דיבורא מילתא הוא ומחייב ניסת ומסית לניסת לעבודת כוכבים דשמעי ליה לפיני רבי יהודה מודה דמחייב בדיבור כי פליגי במסית לעלמו אי מחייב ניסת או לא אבל במסית פשיטא דמחייב בדיבורא:

רבא

רבא אמר פסוד. תע"ג דכפ' כן סורר ומורה (לקמן דף עד:) אמר רבא בעבודת כוכבים יהרג ואל יעבור י"ל נהי דתייב למאור עינו לכתחלה מ"מ היכא דלא מסר את עצמו לא מיתייב מיהא ואין לומר דרבא לטעמיה דאמר בפ' י' יסמטאל (ע"ז דף נד: ושם) אפי' עבודת כוכבים בגינעא נאמר ואי בהן ולא בימות אור ושמע: בימיד הניסת דכיון דנאמרה לאו דעשיה למהדר והוא לאבה ושמע ורחמנא מייביה: **ופוגין מכפוד יחיד מכלל רבים**. וילך ויעבוד וגו' ושקלתם (דברים יז): **ורבים מכלל יחיד**. נדון בסייף הבא אבה (שם יג) דעיר הנדחת: **לספמיך על מפוגם**. ושרפת בהם וגו' (שם) לכל יחיד הקל בממונו אלא גזר עליו לאבדו: **פפי מנלם**. שלין לאחר מכיתו: **מנפ לפמיגך נפ**. דבדבורה ניסת מפי לאחרים הוא דאמרינן: **פפ מכם ושפט. למסיתו תייב**: **פידי ופידי בניסת פפי פאריס**. ומשכחת לה דלא נתחייב ניסת משום אבה ושמע כגון דלא אמר ליה כך תוכלת וכך שותה ומכר ליה מילתא דמכחיה מהדר קא אהדר ליה ולא אבה ושמע: **מנפ לפמיגך נפ**. דכי כתוב אבה ושמע בדאמר ליה "כך תוכלת וכך שותה" מכחני: **דלפיכ**. בפרקא מסיק "מלהני העמים אשר סביבותיכם הקרובים ממך" מה לי קרובים ומה לי רחוקים ולמה הזכיר קרוב ורחוק אלא מפני שדרכו של מסית לדבר על עבודת כוכבים רחוקה שאין מכיר בה ומוליא בפיו הפקר ואומר "כך תוכלת וכך שותה" לפיכך אני אומר לך הסמכל בעבודת כוכבים הקרובה לך ותרחה שאין בהם ממש ומהן אתה למד מיכן של רחוקים שלמה קרא דאמר ליה כך תוכלת וכתיב: **דל פפי פפר פיפג**. דמחייב בתמילה ביצרא דומר דכיון דלקבל עליה זו לא הדר ביה שהרי הופקר בכך: **רציפג פפר**. לעולם ביצרא גמור וכולה מתני' כאן מעמת ומגא ריצא עובד וסיפא לומר ולא זו אף זו קתני כלומר ולא עוכד כלבד אמרו אלא אף אתה אומר חייב: **פפפכם ומירפם**. מהכא אדם ומירתא אדם נתחייב מיתה: **מייב**. במזיד וכהתראה במיתה, ובשוגג בכפרה: **פפור**. כין במזיד כין בשוגג בחטאת: **פפי פנפ פיפו**. להיות אלוה יותר ממני ואין דקאמר ליה לאוכי עליה: **ופפניפין**. דקשיין להדדי הכי מתוקמא ריצא דקאני עובד לאן לומר לא: **כרבים הניספים**. דלפיכ כאברנו מימלכי והדרי בהו ולא טעו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע דמחייב כאבה

"מיש אידו מינן דיהך "ואין" דקאמרי=אחובי עליה} ומתני' כאן ביחיד, כאן ברבים הניסתים: יחיד לא מימלך, ושעי בתריה, רבים מימלכי ולא משעו בתריה, אמר רב יוסף מנא אמינא לה דכתיב °לא תאבה לו ולא תשמע אליו "הא אבה ושמע חייב איתיביה אביי מי שאני בין ניסת דרבים לניסת יחיד והתניא °כי יסיתך אחיך בן אמך" אחד יחיד הניסת ואחד רבים הניסתים והוציא הכתוב-יחיד מכלל רבים, ורבים מכלל יחיד: יחיד מכלל רבים להחמיר על נופו ולהקל על ממנו רבים מכלל יחיד להקל על נופם ולהחמיר על ממונם בהא מילתא הוא דשאני אבל בכל מילי כי הדדי נינהו: אלא אמר אביי באן בניסת מפי עצמו כאן בניסת מפי אחרים: מפי עצמו מימלך, מפי אחרים גריר בתרייהו אמר אביי מנא אמינא לה דכתיב "לא תאבה לו ולא תשמע אליו" הא אבה ושמע חייב רבא אמר אידי ואידי בניסת מפי אחרים הא דא"ל "כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה" הא דלא א"ל כך אוכלת כך שותה כך אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב °מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך וגו" מה לי קרובים ומה לי רחוקים, הכי נמי מטיבותן של קרובים אתה למד מה מטיבותן של רחוקים מאי לאו דאמר ליה "כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה ש"מ, רב אשי אמר סיפא בישראל מומר רבינא אמר לא זו אף זו קתני *איתמר העובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה אביי אמר חייב דהא פלחה רבא אמר °פטור אי קבליה עליה באלוה אין אי לא לא: סימן עב"ד ישתחוה למשיח: ואמר אביי מנא אמינא לה דתנן העובד עבודת כוכבים אחד העובד כל' מאי לאו אחד העובד מאהבה ומיראה ורבא אמר לך-לא, כדמתרץ רבי °ירמיה. אמר אביי מנא אמינא לה דתניא °לא תשתחוה להם לרם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאברם שי' °במוחך יבול אפילו נעבד בהמן ת"ל °ולא העברם והא המן מיראה הוא נעבד ורבא כהמן ולא כהמן דאילו המן מיראה והכא לאו מיראה, ואמר אביי מנא אמינא לה דתניא *כהן משיח בעבודת כוכבים רבי אומר בשגגת מעשה רבנים אומרים בהעלם דבר ישנין שבשעירה ביחיד ישנין שאין מביא אשם תלוי *ואי שגגת מעשה דעבודת כוכבים ה"ד אי קסבר בית הבנסת הוא והשתחוה לו, דרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא והשתחוה לו אי קבליה עליה באלוה מזיד הוא ואי

דלמא כלום מנכ: **פמך פפוכך**. והלא המזבח והמקטיר עובדין הן אלא הכי קאמר למך העובד ולפילו מלהכה ומירלה ולמך המזבח לפם שלהם דמנח עליו דריסת רגלים דמלהכה ומירלה הוא, ולפילו הכי מייב: **כדמיכן ר' ירמיס**. למך העובד כל עבודה שהיא דרכה בך ולמך המזבח אלא כדרכה ולעולם ריסת וסיפא לפם שלהם: **ולא פעבד כפפן**. יתירה הוא: **נעבד כפפן**. שעשה עלמו עובד כוכבים כדאמר במגילה (דף יפ) דלפי שלא הכי לא הוה מרדכי מסגרה בו והיה כורע ומשתחוה לו: **ופפ פפן**. מירלה המלך הוו פלחי ליה כדכתיב (לסתר ג) כי כן עשה לו המלך וקתני רלה: **ולא כפפן**. דקתני "יכול לפילו נעבד כהמן משום דעשה עלמו עובד כוכבים הוא: **כפן משום**. בקרבן עובדת מוכבים: **ר' יומר בשגגת מעשה**. לפילו לא נעשה ממנו לילור עבודת כוכבים אלא בשגגת מעשה דכשאר מלות אין מביא קרבן תלמוד לומר ולא נעשה ממנו תלמוד לומר "ונעלם דבר" ונעלם דבר "מחלב מותר ומעשה ע"י הטלמתן דכפר כאן משום כחוב (שם) "לחשמת הפם" הרי משום לעבור, לפילו הכי בעבודת כוכבים שקרבנו שוה לשאר יחידים כדקתני ולחזיל, מחייב בשגגת מעשה אלא העלם דבר, ולקמן מפרש האי שגגת מעשה היכי דמי: **ופכ"ם**. לקך כאן לומר חייב אלא להעלם דבר והכוליות נפ"ב (דף ז:) ילפינן מעשה מקרא: **ושוין שכשפירים ביחיד**. ולפילו לרבנן דלא משוי ליה כשאר יחיד לענין להחחייב אלא העלם דבר' מודים הן שאין קרבנו בעבודת כוכבים חלוק משאר יחיד שמביא שעירה דכחיב גבי קרבן עבודת כוכבים בפרשת שלח לך "ואם נפש אחת-אחת יחיד ואחד נשיא ואחד משוח (ג) משמע ואע"פ שנשיא ומשוח חלוקין מן היחידים בשאר מלות שהנשיא מביא שעיר זכר ומכהן פר ומשרף והיחיד מביא בשבה או שעירה, בעבודת כוכבים שוין הן: **ושוין שמביא משאר פשגה**. על שום "לא הודע" שכתורה משום דגבי אשם תלוי כתיב (ויקרא ה) "על שגגתו אשר שגג ממנה" מי שמביא חטאת על הודע דשגגת מעשה מביא אשם תלוי על לא הודע יצא משום שאין מביא חטאת אלא בהעלם דבר ואשמעינן הכא דאפילו לרבי לחמר שים לך קרבן שמשום מוזה הוא שאין מביא אשם תלוי ומכל "הוריות (שם) יליף מקרא מדכתיב בחטא תלוי שגגתו שגגת ממנה ומכל מקום אין שאין מביא אשם תלוי אלא בשגגה שהרי בשאר חטאת אלא בהעלם דבר: **שגגת מעשה**. אלא העלם דבר ה"ד: **שרי לבו לשמים**. ולא העבודה זה לעבודת כוכבים לא מיד ולא שוגג הוא אלא לשמים שהרי לשמים נתכוין ואפילו היה יודע שזה הבית עבודת כוכבים הוא והוא העבודה בתוכו לשמים אין כאן עונש שהרי לקך מעבודה לבית הבנסת לא לבית הוא מעבודה אלא למי שמן עליה: **אלא דמות מנדרטא ופגיד ליה**. שרלה למות שהיו רגילין לעשות בדמות המלך והרואה לחוכו מעבודה ט לכבוד המלך ופעמים שעובדין לחוכו והא רלה לחמר שהיה נעבד ולא ידע שהוא נעבד והעבודה ט: **מי דקבליה עליה כפלוי**. שהעבודה כוכבים מיד הוא

---

* גל' רש"י ד"ה גאברנה תלוי בחיות: ואם אינו אחד מהן ואין ראוי לאכילת אדם שחיטתו

מקורות והגהות הב"ח

(ג) רש"י ד"ה ושוין כו' ואחד משוח כמשמע:

קלנ א מיי' פ"ב מהלכי פעודת כוכבים הלכה כ:

קלד ב מיי' שם פ"ג מהלכי מלכים הלכה ו:

[ע"ל כריתות]

קלה ג ד מיי' פע"ז מהלכי שגגות הלכה ב:

מגנה קלו ח מיי' שם הלכה "מגא אמינא לך" מקורות לתוספות ט"אומרו

[עי' תוס' שבת עב]

[כריתות ג:]

נליון השים

תוס' ד"ה רבא. וי"ש כת"ק. מ"ל סה ע"ב ד"ה כותי: באד"ת ס"ב דמכוין נכוי. ע"ל סד ע"ב תוס' ד"ה לפ:

ר"ונן ע"ב מאבדה ואינה (ע"ש אות ב) אות אבי רבא

מגנה אות ג אות אות אות

ומי לא קכליס עניס בפנוס. תלמ לכנוד המלך השמחוה לו לא כלום הוא דהא לא תכיון לשם עבודת כוכבים: **פטור ואין.** שעבד עבודת כוכבים ומירלה חדם בסבור שמותר לעשות,ואלו לומר 'מותר' כי היה גוונא דידע ליה לאיסור עבודת כוכבים בכל עבודות שלה לאו משום דבר קבי לה תע"פ שעשה ממט לא מבוון המיסור תלמ לא: **ורבא אמר לך.** לא היי שגגת מעשה הכי עבודה זו מותר לה: **פטור אור** תורה אור

סמורה השרם

יחזקאל מאמרך

[יחזקאל - מאמרך ואינך]

[יחזקאל - אחות אחות - בסבור שהן ע"ז בתורה כ:]

כי ע"ז דהך

[יחזקאל - בסבור שעבודה זו אוסרתה, ואינה אוסרת בעבודת כוכבים בעלמא]

סיינו סעלם דכר. וכהא לתקילן דבנן מדו: ומעני 'לשון מותר' דקתמינן היינו דקא עקר לה בגמרי: **סעלם דכר-קיום מקלם ובטול מקלם.** כגון יש עבודה טוכבים בתורה שלא לזבוח ושלא לקטר, לכל המשמחוה מותר: **לינו מייב שגג סמם.** וכל עבודותיה בתוהרה חחת הן לא מעבדה (שמות כ) הלכך אין כאן חלוק חמורות: **פוק חני לברא.** דשעות הוא ולקמן מפרש טעמא: **סכעבד** שילחה מכלל 'לא תעשה כל מלאכה' (שם) דשבת: **לגגו יגלס.** להוציאה מחומרי שאר מלאכות וללמד עליה שחייב לה ככרת ולא במיתה שגג כללו: **לאתן.** לאוקי ולומר לך מה זו מיוחדת שחייב מחמת מלאכות האעשים במקדש וחייב עליה הכתוב בפני עלמו שפרט ויקהל לה לבדה חף כל שהוא חב מלאכה חם ½ עשרון בהשלם לאחד חייב על כל אחת ואחת בכלל ולא מן הכלל ללמד לה ללמד על עלמו יצא חלא ללמד על הכלל כולו יצא: **בשמחוסף נמי לגגו יגלס.** לקמן (דף פנ:)אמר שגם השמחוחות נלמדו בחהרת עבודת טוכבים לחמת (שגגה כדרכה כדלחמרן לעיל "לחהרה מניין" ק"ל לה השמחוה, ולחמת לכדרכה ולחמת לחלק מה השמחוה מיוחדת מעשה לעלמו וחייב עליה בעלמה לקי כל עבודה ועבודה בשוגג חייב עליה חטאת בעלמה,ולחמת דר' זכדי היינו כר' יוסי דהשוה השמחוחה לחלק יחידי [שגם מיוחד] יצחק לגלך יצחק חלא ללמד עליה שהיתה בלחו ולא בכרת ולא לחמת על שגגתה ותפ"ש שחייבין עליה מיחה דהא גבי מקילה כתיב (ויקרא ו') ומקטרתם חפקה, הלכך לא משכחת קרן בעבודת טוכבים לחלק: **פסנס.** גבי חטאת כתיב פעמים שחייב חטאת חחת על כולן כגון שוגג בשגה בסחר לין היום שגה בכל יומא שגגה חחת ופעמים שחייב על כל אחד ואחד כגון שהודיע בשגה ויודע שהוא שגה היום ויש שגה אחרת ושגג במלאכות הללו שהמלאכות הללו חמורות חלא מלאכות אחרות,חייב על כל אחת ואחת שיש כאן שגגות הרבה: **ר' יונתן** מפרש טעמא דר' יוסי היכי משמע ליה הכי מהאי קרא: **ועשה מאחת מסנס.** הוה ליה למכתב 'ועשה אחת מהנה' לי נמי 'ועשה מהנה' לי נמי 'ועשה אחת' ולישתוק מדקתניה הכי ש"מ למדרש כל חד וחד למודה לחייבו על אחת ועל אחרת,לומר מקלת העבירה על הנה,ועל מהנה כדמפרש הנה לחות מהנה תולדות ומדרשינהו נמי כי הדדי הכי מדמסיי להדדי: **אחת מסנס סנס.** לומר **פעמים** שהוא חייב על מלוה אחת חטאות הרבה והנה שהיא חלא אחת, **פעמים** שחייב חלא אחת על מלוה הרבה,והכי משמע 'אחת' שהיא הנה,מהנה מחייב אחת מדכתיב מ' יחידי והשתח מפרש לה אחת כשעשה עבירה שלימה-שחתיין לכתוב שמעון וכתבו כולו 'אחת' על מקלתו נמי מחייב כגון שחטין לכתוב שמעון ולא כתב אלא שתי אותיות,חייב, ולהכי נקט "שמעון" מפני דשתי אותיות רחשונות הוו להו סם במקום אחד כגון שם סין נח"ם גד מגדיאל דן מדניאל אבל נחטין לכתוב שם אחד כגון "נפתלי" ולא כתב ממנו אלא שתי אותיות לא מיחייב אלין כלי מלחכה בשום מקום: **אחת מסנס סנס.** דנפקא לן מדכתי' 'מהנה' ולייטו 'מהנה' כלומר מן הדומות להם: **אחת מסנס סנס.** דלמרן לעיל פעמים שמחחייב על כל אחת ואחת הייטו על אחת הנה כמה חטאות כגון שוגה מלחכות הרבה בזדון אחת ושגגות מלחכות כדפרישית לעיל דיש כלן שגגות הרבה: **שגגת אחת וזדון מלחכות.** יודע שמלחכות הללו חמורות בשבת אחת בסבור לין שבת היום,כולה חדא שגגה היא: **בשגגי מלמת לחלן יגלס.** דהכל מודים לכל היולא מן הכלל לעמד על הכלל כלו יצא לי לי נפקא לן מדוכתין ומשום הכי לימר ליה פוק חני לברא דלחילו לרבי יוסי חייב על כל אחת ואחת: **קיפוק לי מאחת מסנס.** לרבי לחבא פריך נהי למתילין רבי יוסי היא דשמעת ליה לחייב על כל אחת ואחת "מהנה" כדנפקא ליה לרבי יוסי בשבת דהא הלי קרא גבי חטאת,שמעת מיניה גבי חטאת דשבת ומלאכת המשכן וגדרשינן נמי בשבת דשבת כוכבים הכי 'אחת'-ועשה אחת-שעשה עבירה שלימה כגון זבוח 'מאחת'-ועשה מאחת-כגון שחט סימן אחד לעבודת כוכבים דתשכחן ליה הכשר גבי חטאת השוף בפניס: **שבר מקל לפניס.** לשם עבודת כוכבים דלמי לשמיטה שמובר מפרקתה וכגון דדרכה לעובדה כמקל כדלמרינן במס' עבודת כוכבים בפ' ר' ישמעאל (דף מ:) עבודת כוכבים שעובדין לותה במקל שבר מקל לפניה חייב: **אחת מסנס סנס.** פעמים שהוא חייב על עבודה אחת חטאות הרבה כגון שעבד עבודות הרבה: **בזדון עבודה בוכבים ושגגת עבודה.** דיודע שעבודת כוכבים לחמורה בזדון לכל כסבור שמותר לקטר ולנסך ולהשחוות: **שני שגגת עבודת בוכבים שני דמי.** כלומר היכי מחוקק קרא בעבודת כוכבים הל לו משכחת לה שגגת עבודת כוכבים בזדון עבודות הלכך לו נפקא לן בעבודת כוכבים חלוק מלחמים **מהכה: שגג בפסכם ומירלה.** יודע שחסורה עבודה בעבודת כוכבים בעבודות הללו לכל שגג כך כסבור שלין עבודה בעבודת כוכבים בתורה מהכה ומירלה חדם,והיי כשגגת עבודת כוכבים בזדון עבודות,דמחייב חדא: **שגג בפומר פומר.** כסבור לין עבודת כוכבים בתורה וגם דלא הי שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות,לא שגגת זה וזה מייהו קרא דקלמר 'הנה' שהיא תחת שהכי מוקים לה: **דשפת מיניס רבא מרב נחמן.** במסכת שבת פרק כלל גדול (דף עב): **לפני קרפי.** שלי תחת והלי הנה: **ולילו בעבודת בוכבים פניס (פנן).** לעיל וזמין רבי חלא מהשמחוה כלחקבלת דרב יוסף והא דרבי זכדי יוסי לה בחדא,נפקא (לקמן דף סב) מלא תעבדם' הכתוב עשתן עבודה תחת:

ורבא חמר [לך] לא כתומר מומר.
וכריש הגולין (מכות דף ז: ושם) דממעט רבא מכשגגה פרט לתומר מומר הם גרס רבה דעני תנני בתריה לי נמי גבי נלוק מומר בשגגה לכיבי: **מאי** טעמא דר' יוסי. בפ' כלל גדול (שבת ד' ע.) פ"ה דלכיבי מ"ם דמחחת ומ"ם דמהנה למלי לחו ולגון מ"ע לת מסמע כן ויש לפרש מ"ם דר' יוסי הל לסמעון ולגם מסמעון לחטת ולחולדות לימלריך ומפרש מסוס דלסמכיכהו להדדי דרסינן נמי לחת שהיתה הנה והנה שהיתה לחת: **העלם**

תנו רבנן [ברייתא] **אחת מהנה ואחת מהנה.** יכול אפילו עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת? תלמוד לומר 'אחת מהנה ואחת מהנה'. אי 'אחת מהנה' יכול אפילו עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת? תלמוד לומר 'ואחת מהנה'. הא כיצד? עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת. **ר' יוסי אומר** עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאות הרבה. **מאחת מהנה ואחת מהנה.** אי 'אחת מהנה' יכול אפילו עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת? תלמוד לומר 'ואחת מהנה'. הא כיצד? עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת. **ר' יוסי אומר** עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאות הרבה. **מאחת מהנה ואחת מהנה.** אי 'אחת מהנה' יכול אפילו עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת? תלמוד לומר 'ואחת מהנה'. הא כיצד? עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת. **על כולן פעמים שחייב על כל אחת ואחת.** וא"ר יונתן מאי מעמא דרבי יוסי דכתיב 'ועשה מאחת מהנה' אחת מאחת,הלה מהנה,אחת שהיא הנה,והנה שהיא אחת: **אחת**-שמעון; **מאחת**-שם משמעון; **הנה**-אבות; **מהנה**-תולדות; **אחת שהיא הנה**-זדון שבת **ושגגות** מלאכות; **הנה שהיא אחת**-שגגת שבת וזדון מלאכות; **אבל הבא דלא נפקא לה** - חילוק מלאכות מדברי תורה **דברי עלמא-והשתחואה**-לחלק יצאה **חילוק מלאכות** דעבודת כוכבים נמי חילוק ליה מאחת מהנה: **אחת**-זביחה; **מאחת**-סימן אחד; **הנה**-אבות: זיבוח, ניסוך, **והשתחואה**, **מהנה**-תולדות: **שבר מקל לפניה**, **אחת שהיא הנה**-זדון עבודת כוכבים **ושגגת** עבודות; **הנה שהיא אחת**-שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות; **הא שגגת עבודת כוכבים** היכי דמי-אי קסבר בית הבנסת הוא והשתחוה לו, הרי לבו לשמים **אלא** דהוה אנדרמא וסגיד ליה: **אי** קבליה עליה מזיד הוא! **אי** לא קבליה עליה לא כלום הוא! **אלא** מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר **אלא** לרבא דאמר פשוט מאי **אלא**? **אלא** באומר מותר **הפשוט** דבעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה ווה בידו מהו-תיפשוט דראינו חייב אלא אחת? **הא לא קשיא** והפשוט ומי מצית מוקמת להני קראי בעבודת כוכבים דאילו הבא כתיב במשיח פר, **ובנשיא שעיר, וביחיד בשבה** "ישעירה ואילו בעבודת כוכבים תנן **ושתין שבשעירה ביחיד** *ותו לא מידי, כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר

תנו רבנן [ברייתא] **אחת מהנה ואחת מהנה.** יכול אפילו עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת? תלמוד לומר 'ואחת מהנה'. הא כיצד? עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת. **ר' יוסי אומר** עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאות הרבה. **מאחת מהנה ואחת מהנה.** אי 'אחת מהנה' יכול אפילו עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת? תלמוד לומר 'ואחת מהנה'. הא כיצד? עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת. **ר' יוסי אומר** עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאות הרבה. **מאחת מהנה ואחת מהנה.** אי 'אחת מהנה' יכול אפילו עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת? תלמוד לומר 'ואחת מהנה'. הא כיצד? עשה מלאכות הרבה בהעלם אחד חייב עליהן חטאת אחת. **על כולן פעמים שחייב על כל אחת ואחת** *וא"ר יונתן מאי מעמא דרבי יוסי דכתיב 'ועשה מאחת מהנה' אחת מאחת,הלה מהנה,אחת שהיא הנה,והנה שהיא אחת: **אחת**-שמעון; **מאחת**-שם משמעון; **הנה**-אבות; **מהנה**-תולדות; **אחת שהיא הנה**-זדון שבת **ושגגת** מלאכות; **הנה שהיא אחת**-שגגת שבת וזדון מלאכות; **אבל הבא דלא נפקא לה** - חילוק מלאכות מדברי תורה **דברי עלמא-והשתחואה**-לחלק יצאה **חילוק מלאכות** דעבודת כוכבים נמי חילוק ליה מאחת מהנה: **אחת**-זביחה; **מאחת**-סימן אחד; **הנה**-אבות: זיבוח, ניסוך, **והשתחואה**, **מהנה**-תולדות: **שבר מקל לפניה**, **אחת שהיא הנה**-זדון עבודת כוכבים **ושגגת** עבודות; **הנה שהיא אחת**-שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות; **הא שגגת עבודת כוכבים** היכי דמי-אי קסבר בית הבנסת הוא והשתחוה לו, הרי לבו לשמים **אלא** דהוה אנדרמא וסגיד ליה: **אי** קבליה עליה מזיד הוא! **אי** לא קבליה עליה לא כלום הוא! **אלא** מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר **אלא** לרבא דאמר פשוט מאי **אלא**? **אלא** באומר מותר **הפשוט** דבעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה ווה בידו מהו-תיפשוט דראינו חייב אלא אחת? **הא לא קשיא** והפשוט ומי מצית מוקמת להני קראי בעבודת כוכבים דאילו הבא כתיב במשיח פר, **ובנשיא שעיר, וביחיד בשבה** "ישעירה ואילו בעבודת כוכבים תנן **ושתין שבשעירה ביחיד** *ותו לא מידי, כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר

תוספות הב"ח

(ה) גמ' **בשחחוה נמי לגלו וכו' בשחחוה נמי לחלק:** כלומר לגלו ולחלק ולחמת ולחולדות ולחלק: **ר' יוסי** היכי משמע ליה הכי מהאי קרא: **ועשה מאחת מסנס.** הוה ליה למכתב 'ועשה אחת מהנה' לי נמי 'ועשה מהנה' לי נמי 'ועשה אחת' ולישתוק מדקתניה הכי ש"מ למדרש כל חד וחד למודה לחייבו על אחת ועל אחרת,לומר מקלת העבירה,על הנה,ועל מהנה כדמפרש הנה לחות מהנה תולדות ומדרשינהו נמי כי הדדי הכי מדמסיי להדדי: **אחת מסנס סנס.** כלומר **פעמים** שהוא חייב על מלוה אחת חטאות הרבה והנה שהיא חלא אחת, **פעמים** שחייב חלא אחת על מלוה הרבה,והכי משמע 'אחת' שהיא הנה,מהנה מחייב אחת מדכתיב מ' יחידי והשתח מפרש לה אחת כשעשה עבירה שלימה-שחתיין לכתוב שמעון וכתבו כולו 'אחת' על מקלתו נמי מחייב כגון שחטין לכתוב שמעון ולא כתב אלא שתי אותיות,חייב, ולהכי נקט "שמעון" מפני דשתי אותיות רחשונות הוו להו סם במקום אחד כגון שם סין נח"ם גד מגדיאל דן מדניאל אבל נחטין לכתוב שם אחד כגון "נפתלי" ולא כתב ממנו אלא שתי אותיות לא מיחייב אלין כלי מלחכה בשום מקום: **אחת מסנס סנס.** דנפקא לן מדכתי' 'מהנה' ולייטו 'מהנה' כלומר מן הדומות להם: **אחת מסנס סנס.** דלמרן לעיל פעמים שמחחייב על כל אחת ואחת הייטו על אחת הנה כמה חטאות כגון שוגה מלחכות הרבה בזדון אחת ושגגות מלחכות כדפרישית לעיל דיש כלן שגגות הרבה: **שגגת אחת וזדון מלאכות.** יודע שמלחכות הללו חמורות בשבת אחת בסבור לין שבת היום,כולה חדא שגגה היא: **בשגגי מלמת לחלן יגלס.** דהכל מודים לכל היולא מן הכלל לעמד על הכלל כלו יצא לי לי נפקא לן מדוכתין ומשום הכי לימר ליה פוק חני לברא דלחילו לרבי יוסי חייב על כל אחת ואחת: **קיפוק לי מאחת מסנס סנס.** לרבי לחבא פריך נהי למתילין רבי יוסי היא דשמעת ליה לחייב על כל אחת ואחת "מהנה" כדנפקא ליה לרבי יוסי בשבת דהא הלי קרא גבי חטאת,שמעת מיניה גבי חטאת דשבת ומלאכת המשכן וגדרשינן נמי בשבת דשבת כוכבים הכי 'אחת'-ועשה אחת-שעשה עבירה שלימה כגון זבוח 'מאחת'-ועשה מאחת-כגון שחט סימן אחד לעבודת כוכבים דתשכחן ליה הכשר גבי חטאת השוף בפניס: **שבר מקל לפניס.** לשם עבודת כוכבים דלמי לשמיטה שמובר מפרקתה וכגון דדרכה לעובדה כמקל כדלמרינן במס' עבודת כוכבים בפ' ר' ישמעאל (דף מ:) עבודת כוכבים שעובדין לותה במקל שבר מקל לפניה חייב: **אחת מסנס סנס.** פעמים שהוא חייב על עבודה אחת חטאות הרבה כגון שעבד עבודות הרבה: **בזדון עבודה בוכבים ושגגת עבודה.** דיודע שעבודת כוכבים לחמורה בזדון לכל כסבור שמותר לקטר ולנסך ולהשחוות: **שני שגגת עבודת בוכבים שני דמי.** כלומר היכי מחוקק קרא בעבודת כוכבים הל לו משכחת לה שגגת עבודת כוכבים בזדון עבודות הלכך לו נפקא לן בעבודת כוכבים חלוק מלחמים **מהכה: שגג בפסכם ומירלה.** יודע שחסורה עבודה בעבודת כוכבים בעבודות הללו לכל שגג כך כסבור שלין עבודה בעבודת כוכבים בתורה מהכה ומירלה חדם,והיי כשגגת עבודת כוכבים בזדון עבודות,דמחייב חדא: **שגג בפומר פומר.** כסבור לין עבודת כוכבים בתורה וגם דלא הי שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות,לא שגגת זה וזה מייהו קרא דקלמר 'הנה' שהיא תחת שהכי מוקים לה: **דשפת מיניס רבא מרב נחמן.** במסכת שבת פרק כלל גדול (דף עב): **לפני קרפי.** שלי תחת והלי הנה: **ולילו בעבודת בוכבים פניס (פנן).** לעיל וזמין רבי חלא מהשמחוה כלחקבלת דרב יוסף והא דרבי זכדי יוסי לה בחדא,נפקא (לקמן דף סב) מלא תעבדם' הכתוב עשתן עבודה תחת:

מסורת השס

ר' יוסי מוסי (לקמן סב. ד"ה ר"י חמי)

נמיל לה: שבת ט. יבמות ה: [דף נב: כריתות כ:]

קב: כריתות ב. סוכה מ: [לקמן דף מ: ד"ה ר"ש] ראש השנה כה. [ראה תוספות שם ד"ה ר"ש]

תוספות הרא"ש

בשחחוה נמי לגלו וכו' בשחחוה נמי לחלק: כלומר לגלו ולחלק ולחמת ולחולדות ולחלק: **ר' יוסי** היכי משמע ליה הכי מהאי קרא: **ועשה מאחת מסנס.** הוה ליה למכתב 'ועשה אחת מהנה' לי נמי 'ועשה מהנה' לי נמי 'ועשה אחת' ולישתוק מדקתניה הכי ש"מ למדרש כל חד וחד למודה לחייבו על אחת ועל אחרת,לומר מקלת העבירה,על הנה,ועל מהנה כדמפרש הנה לחות מהנה תולדות ומדרשינהו נמי כי הדדי הכי מדמסיי להדדי: **אחת מסנס סנס.** כלומר **פעמים** שהוא חייב על מלוה אחת חטאות הרבה והנה שהיא חלא אחת, **פעמים** שחייב חלא אחת על מלוה הרבה,והכי משמע 'אחת' שהיא הנה,מהנה מחייב אחת מדכתיב מ' יחידי והשתח מפרש לה אחת כשעשה עבירה שלימה-שחתיין לכתוב שמעון וכתבו כולו 'אחת' על מקלתו נמי מחייב כגון שחטין לכתוב שמעון ולא כתב אלא שתי אותיות,חייב, ולהכי נקט "שמעון" מפני דשתי אותיות רחשונות הוו להו סם במקום אחד כגון שם סין נח"ם גד מגדיאל דן מדניאל אבל נחטין לכתוב שם אחד כגון "נפתלי" ולא כתב ממנו אלא שתי אותיות לא מיחייב אלין כלי מלחכה בשום מקום: **אחת מסנס סנס.** דנפקא לן מדכתי' 'מהנה' ולייטו 'מהנה' כלומר מן הדומות להם: **אחת מסנס סנס.** דלמרן לעיל פעמים שמחחייב על כל אחת ואחת הייטו על אחת הנה כמה חטאות כגון שוגה מלחכות הרבה בזדון אחת ושגגות מלחכות כדפרישית לעיל דיש כלן שגגות הרבה: **שגגת אחת וזדון מלאכות.** יודע שמלחכות הללו חמורות בשבת אחת בסבור לין שבת היום,כולה חדא שגגה היא: **בשגגי מלמת לחלן יגלס.** דהכל מודים לכל היולא מן הכלל לעמד על הכלל כלו יצא לי לי נפקא לן מדוכתין ומשום הכי לימר ליה פוק חני לברא דלחילו לרבי יוסי חייב על כל אחת ואחת: **קיפוק לי מאחת מסנס סנס.** לרבי לחבא פריך נהי למתילין רבי יוסי היא דשמעת ליה לחייב על כל אחת ואחת "מהנה" כדנפקא ליה לרבי יוסי בשבת דהא הלי קרא גבי חטאת,שמעת מיניה גבי חטאת דשבת ומלאכת המשכן וגדרשינן נמי בשבת דשבת כוכבים הכי 'אחת'-ועשה אחת-שעשה עבירה שלימה כגון זבוח 'מאחת'-ועשה מאחת-כגון שחט סימן אחד לעבודת כוכבים דתשכחן ליה הכשר גבי חטאת השוף בפניס: **שבר מקל לפניס.** לשם עבודת כוכבים דלמי לשמיטה שמובר מפרקתה וכגון דדרכה לעובדה כמקל כדלמרינן במס' עבודת כוכבים בפ' ר' ישמעאל (דף מ:) עבודת כוכבים שעובדין לותה במקל שבר מקל לפניה חייב: **אחת מסנס סנס.** פעמים שהוא חייב על עבודה אחת חטאות הרבה כגון שעבד עבודות הרבה: **בזדון עבודה בוכבים ושגגת עבודה.** דיודע שעבודת כוכבים לחמורה בזדון לכל כסבור שמותר לקטר ולנסך ולהשחוות: **שני שגגת עבודת בוכבים שני דמי.** כלומר היכי מחוקק קרא בעבודת כוכבים הל לו משכחת לה שגגת עבודת כוכבים בזדון עבודות הלכך לו נפקא לן בעבודת כוכבים חלוק מלחמים **מהכה: שגג בפסכם ומירלה.** יודע שחסורה עבודה בעבודת כוכבים בעבודות הללו לכל שגג כך כסבור שלין עבודה בעבודת כוכבים בתורה מהכה ומירלה חדם,והיי כשגגת עבודת כוכבים בזדון עבודות,דמחייב חדא: **שגג בפומר פומר.** כסבור לין עבודת כוכבים בתורה וגם דלא הי שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות,לא שגגת זה וזה מייהו קרא דקלמר 'הנה' שהיא תחת שהכי מוקים לה: **דשפת מיניס רבא מרב נחמן.** במסכת שבת פרק כלל גדול (דף עב): **לפני קרפי.** שלי תחת והלי הנה: **ולילו בעבודת בוכבים פניס (פנן).** לעיל וזמין רבי חלא מהשמחוה כלחקבלת דרב יוסף והא דרבי זכדי יוסי לה בחדא,נפקא (לקמן דף סב) מלא תעבדם' הכתוב עשתן עבודה תחת:

*העלם זה וזה כיוצ. פי' דלית ידע לכתב בכתוב מלתיה כדמוכח בכ"מ כלל גדול(עבה דף ע: ושם)דמייתי עלה מתני' לרבנים מלתיה מסר לחתן ות"ח יוחנן שאם עשה כולם כהעלם אחד ט' ולית דמי לכתב פיקר שכתב דתנן התם ליט חייב לחת דכתב עמרי כגון חיטה שכשבה לבין הכריים לכל הכתי כי מדכרו ליה מדכרו ליה מדכר ות"ח מי מלי למימר הכא תפסוק דילמא הכא דליט חייב לחת לחד דכתב לעמרי כגון חיטה שכשבה לבין הכריים ויש לומר דה"מ לכתוב כי וכפ"ק דכריתות (דף ג:) מנכי רב פפא מכתתה לה בחיטה שכשבה לבין הכריים לי עמי דמעו בהלי קרח (שמות כ) הלהי כתף והלהי אבר לחבירו דמיני לחתיכת לת ות"ח הוה מלי לאוקמי במגפף לעבודת כוכבים שדרכה בגיפוף והוא שכור שתין דרכה בכך לחת כיון דלת קאי כי לת תפס לדקדק: *דא לת קשיא מיפסוק. בפרק כלל גדול (שבת דף פ: ושם) אהדר ליה רב נחמן לרבה אלי העלם שכתב בידו ולית ליה לחת ותימה דבפרק כ' השכוטות (דף יפ: ושם) לענין מומאה ובפ"ג (דף כו:) לענין שכועה בעי כה"ג וקא פשיט רב נחמן לאומרה והכא לקולא ות"ל הכא אלי תפס פיקר עיקר המעה: **רישא** בעבודת כוכבים וסיפא בשאר כל מעות. תימה הא אלי לאוקומי טעה בשאר מעות ומאי מת"ל בשאר מעות כגון שחט ודרק בחוץ לליט חייב לחת כדאמר לקמיי בפרק לחד דיני ממעות (לעיל דף לד:) ולרבי אבהו דפליג עליה מכתתה ליה לר' יעמעאל בשחט ודרק ולר' עקיבא העלאה ודרק שגג בלת מתכון כגון שהיה נריך לשחוט בהמה אל תוץ ונתכוין לשחטה ונמלאת בחתרת והיא של קדשים וכגבו בשבת שהיה נריך לחתוך מעם ומתכוין לחתוך לאיבו ונמלאת שהוא מתוכר פעור דמלאכה מחשבת לחברי תורה וי"ל דלא מ"ל הכי דמשמע דפעור בשבת לפי שהשג בלת מתכוין וכה"ג לפיכ נריך למתוכר ונתכוין לחותכו ונמלאת מתוכר לחר פעור לאין זה מלאכה מחשבת מיהו קשה לוקמה בשאר מעות כמו בגרסת לזוכר ולבהמה לחמר לעיל (דף יה:) דליט חייב לנת לחת וי"ל דעבודת כוכבים שייך לקרות שאר מעות שפקולה כנגד כל המעות לכל רביעה לת מ"ש דמוקמינן סיפא בחלבים לייתי דנקט ריפא שאר מעות נקט סיפא שאר מעות וק"ק דמשמע דלי הוה מוקמה ריפא בחלבים הוא ניחא:

להגביה לת התלוש ותפך לת המתוכר. פ"ה דכתיב לחבר תפת (כריתות דף יפ:) פרט בה בדרשינן בפרק ספק לכל (כריתות דף יפ:) פרט למתפסק וקשה למה ליה למעוטי במתפסק בשבת מעמת דמלאכת מחשבת ה"ל מבה וי"ל דה"ק בשבת פעור לת על פי שהוה מעה מלאכת מחשבת ומ"ל מתפסק דפשר הכתוב מבה תפס הוה ליה כדמפרש תפס לרבה מפכתה לה כגון שהתכוין לחתוך לת התלוש ותפך לת המחובר דהיה ומלת שהוא מחובר לעשיית מחשבתו דלי מחובר לחר לפיט היכי דמתכוין למחובר פעור דומיא דמתכוין לכבות זה ובבה זה דפמ"ל תפס בהאיל פירקין (דף כ.) ולתבי מפכתה לה כגון דמתכוין להגביה לת התלוש ותפך לת המחובר דכל כה"ג מלאכת מחשבת היא ולא מיפשר לאי מבה לכל מתפסק דמשמע דפשר מעה מלאכת מחשבת הייה במתכוין לחתוך מחובר זה ותפך מחובר לחר דלא נעשית מחשבתו והא דקתמר תפס לחתוך לבר תפת למתפסק מתפסק דמלי לי למלכים ועריות מיה שכן נהגה לאת פעור דלמר דמשמע דמשמע וכו' מעמת דמשמע דמשמע לאי מיפוק ליה מלכים ועריות לדאי מיפוק ליה קרא:

ס"ג ע"ב אמי ויבח וקימר וניסך כספנים אמר וכו' · וע"ע והמתמוה להמתמוה לעל בכלל שאחר מעבודות היא דעל כרחך לית ליה לר' אמי המתמוה לחלק יפלה מדקאמר ליעו חייב חלת לחמה דלית ליה המתמוה לחלק יפלה: **גמ' מעבדה** · כלומר טעון כלאחד ולא תעבדה יתירי כתיבי ודרשינן חד מיניהו לכתי: **מי אמר מקיי** · כרבי אמי דאמר חייב חלת לחמה: **אלא מעתה פספוסים** · לית המתמוה הכתוב (שמות כ) "כי לית המתמוה נלעל אחר (שם נד) לית המתמוה נלאלהים (שם כג) והמתמוה דהכתוב אחרונות לית חייב דלהדורי קא מהדר ליה מקה ליעבדינהו כסיני: **אחת לבדרכה וכו'** · דלי כתיב חדא הוה אמינא לית אחר נלעל כעבודת סככים דדלך עבודתה בהמתמוה: **נדבקין דר' אמי קשיא** · לחייב לך יעבדון האלה נפקא אלא אחת כדרכה ושלא כדרכה ואחת לשלא כדרכה ואחת לחלק: המקבלו עליו באלוה האומר לו אלי אתה: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב ביון שאמר לו אלי אתה חייב למאי אי לקטלא מתניתין היא, אלא לקרבן ואפילו לדבון ותניא *אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבוח וקימור וניסוך והשתחואה ואמר ריש לקיש מאן תנא השתחואה, ר' עקיבא היא דאמר לא בעינן מעשה מכלל דרבנן סברי בעינן מעשה: כי קאמר רב נמי לר' עקיבא קאמר, לר' עקיבא פשיטא, היינו מגדף: מהו דתימא עד כאן לא מחייב ר"ע קרבן אלא במגדף דכתיב ביה 'כרת' אבל הבא דלא כתיב ביה 'כרת' אימא לא, קמ"ל ראתכושי אתכוש לכתיב וישתחו לו ויזבחו לו ויאמרו וגו': אד יחנן אלמלא ויין שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה, *כתנאי אדרים אומרים אלמלא ויין שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה אמר לו ר"ש בן יוחאי והלא *כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר *בלתי לה' לבדו אלא מה תלמוד לומר *אשר העלוך *שאיוו אלהות הרבה: אבל המנסף והמנשק המכבר והמרבץ פר: כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר על בולם לוקה חוץ מהנודר בשמו והמקיים בשמו, מאי שנא הנודר בשמו והמקיים בשמו, דלא לימא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה הני נמי לאו שבבלולות הוא *יאין לוקין על לאו שבבלולות ורתניא כאן לאוכל מן הבהמה קודם שהצא נפשה שהוא *בלא העשה תלמוד לומר *לא תאכלו על הדם, *דבר אחר *לא תאכלו על הדם לא תאכלו בשר ועדיין דם במזרק רבי יוסא אומר מניין *שאין מבריח על הדוני ב"ד ת"ל *לא תאכלו על הדם, ר' עקיבא אומר מנין *לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין מועמין בלום בל אותו היום ת"ל *לא תאכלו על הדם"

(*אמר רבי יותנן) *אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת"ל *לא תאכלו על הדם ואי אבין בר חייא ואיתימא ר' אבין בר כהנא *על בולם אינו לוקה משום דהוה ליה לאו שבבלולות, אלא כי אתא רבין אר' אלעזר על בולם אין לוקה חוץ מן הנודר בשמו והמקיים בשמו, מאי שנא אדלא לקי דהוה ליה לאו שבבלולות, הני נמי לאו שאין בו מעשה נינהו: ההוא בר' ידודה דאמר *לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ורתניא *לא תותירו ממנו עד בקר בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר

אמר ר' אמי ויבח וקימר וניסך. פירש הקונטרס דלית ליה גרסינן והמתמוה דלאו עבודה היא ולפיכך בהך דר' זכאי לעיל כמי ש"מ ליה ומקה למתני ח"ל פוק חזי מאי לכתוב חפילו ר' נתן דלמר הכא לחלק הכא תורה ללאו יפלה כדמפרש לקמי טעמא הכא מדכתיב לה תעבדם מיהו לפעבר לה לחמר ליה פוק חזי לכתוב משום דלית ליה לה תעבדם ולכ"ג משום דלית ליה לה דרים ליה לה תעבדם דהכי תנא קמיה לוקימתא קמייתא דרבי זכאי מלת תעבדם כר' אמי ולר"ת נלהה דגרס בדרב זכאי והמתמוה ובדר' אמי ל"ע דקסבר ר' אמי לחלק על עצמה יפלה לית ליה תעבדם תעבדה לחלר עבודות קלי דסכי כתיב לה המתמוה להם ולית תעבדם והא דפריך הא לחמר חביי שלא המתמוה למ"ל לחלק על עצמה לית קלחר מדקאמר לחלק על כל לחת ממעמ לכל לר' זכאי דחנא המתמוה ע"ב נלעל יפלה ס"ל מדלא מחייב שחים ולי עבדה בחפי נפשה לית מחייב כלל כין דלעלו יפלה ולא חני ליה בהדי לחרייני חלת נלחמוחי' היל נוסף דלעלו יפלה ולחמר ליה ר' יוחנן פוק חזי לכתוב דלחלק יפלה לפי' כל לחת ולחת כין דלת דלפעם לית לה תעבדם מדס"ל המתמוה לעלו יפלה:

אחת לשלא כדרכה. הא (ג)לית מיבעי לן קרא לשופע ולחזרה דמטוחים כדמיבעי לן לעיל (דף סלי) בהמתמוה לשלא כדרכה דמטוחים ביון דגלי לן בחזרה דכל שלא כדרכה טון הוא הדין בשופע*:

אלא על כל דבר שיש בו מעשה · פ"ה דגבי חטלת לחת ולא דק דבפ"ק דכריתות (דף כ·) מייתי לידך קרא דחנן לשוחה בשגגה ילית מנדף: **כי** קאמר רב נמי לר"ע · תלינא דר"ל קאמר הכי לגר' יוחנן דלחמר לקמן (דף סה·) כפיפת קומתו ועקימת פיו הוא מעשה מטוקמת דרב לחעיל כרבן:

כל המשתף שם שמים · לית דמי להא דלכתיב (שופטים ז) חרב לה' ועדשון וכן (במדבר כה) דכרנו בה' וכך ילית לחלר לחמידי דלאלוהו:

משום ד"תניא לחזרה מיתה ד"ת דהוי לאו שניתן לחזרה מיתה ד"ת דהוי לחזרה לכן סורר ומורה ושור תימה הא כן סורר ומורה עוקה כדתנן בפ' בן סורר ומורה (לקמן דף פא:) ודלפיך בגמרא ויכרו מיכרו וע"ב לחזרתיה מלת לחלק על הדם ויכין דגלי רחמנא לחלת לית לה"ל למימר בכל חוכחי לחלק ולחזרה ה"ל למימר לא תאכלו בשר ודיין יכול לנסת לי"ת מיתה:

על טלם ליט עוקה · חפי' למ"ד בסמ"ע כל שעה (סנהדרין דף מת:) דלקי חנת ולמטבל משום לני חם וחזר ותרלן משום כל לחמר יעשה מנפן הכהו מיפרשי טפי מקרלן דלת העבדם דלת מפרש קרא דלייתי במנסף ומנשק והא דלמרינן בפ"ק דביצה (דף יב·) למכנל גיד הנשה ביו"ט עוקה משום חד מיניהו המכנל ביו"ט לית לה תסכינן לה נלת שכללות דכתיב כל מלאכת עבודה לת תעבד כמו לת תעבדם דהכא דהתם מפרש טפי דכתיב עבודה ומשמעמ כל מלאכה שהיא עבודה:

לא תותירו ממנו עד בקר בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר

על עליו ד"תניא לא תותירו ממנו עד בקר בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר

על הטלת ומסכרת משקיון לה לחרוני דים דין שנהרגין על שום **שלת** יעבדו כהם לכוד, **משום** כפרה: **נלו שכללום** · דכל הני (ו) משום מיניה: לומר

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה לאו וכו' כלי מסוחיניה: (ב) תוס' ד"ה לחת וכו' כל דלת דכיון דגלי:

[תוספתת פרק יוד נקמן סנ: כריתות נ:]

סוכה מה:

[פ"ו נג: ע"ש]

[מכות יב. ויומא פה: ושם]

[מכות יג. ויומא פה: ושם]

[ע"ש תוס' וכתים קי. ר"ה מכן חוזה]

גליון השים

גמ' כתנאי אדרים. עיין במכילתת פרשה מסכתים פ"ו: תוס' ד"ה משום וכו' תימה ס"ל דסוי לאו שניתן לחזרה מיתה ועקימת פיו הוא מעשה מטוקמת דרב. עיין שבת דף קי"ד ע"ל תוס' ד"ה נלאו. תמצא לי כח כתמת בכן מורה נוקם כיכה דלת יבת לידי מיתה ולעני לה מקרל לחת המתוס' כתן בקושיותם כב' הקנה לינקם מיניה נלחזרה מיתה ד"ת נוקם ליכל מיתה יכיה לחין מיתה מחיוב מסם דינין ישפכו מחכים מסם דינין נלחזרה בן סורר ומורה ופ"ג:

[סנהדרין פרק ג]

פרי"ת ב:

רבי אלעזר

ר' יוחנן אומר]

שלא יזכר בשמו ולא יקיים בשמו • תע"ג דהכי כ' מלת ישמע נפקי ובסמוך נמי אמרינן דלת ישמע לחודיה אין זה שכלולות דחדת מילתא היא שמשמיע שם עבודת כוכבים והוא דלת נפקי כולהו מלת מזכירו משום דלפי זה הוה מקמיק ליה לעבודה ומקיים ל"ג משום מעשה כוכבים הכתובה בתורה דמיתר להזכיר שמה לומר לך ותפ"ה לגחזר ולקיים לאסור מיהו קשה דלת ישמע הוי לתו שניתן להזהיר מיתה ד"ג ויש"ע דמשום הכי קאמר ד"ת לאקמי לת ישמע להזהיר למדיח ומעיקרא לת פניהו כב' קראי תלת לאסמוכינהו בעלמא דעיקר מילתא דכולהו מלת מזכירו נפקא :

אסור לחתם שיעשה שותפות •

אמר ר' שמואל כ"ש שטעה עמה דאין לקבל היתם וכ"ת לומר מיתר לקבל היתם השטעה קושי דפסיד כדאמר בפ"ק דמס' ע"ג (דף ו:) דמלה ע"פ נפרעין ממנו מפני שהוא כמלי מידם ולת מייתינן דילמת לחיל ומזה ותפ"ג דהתם פפק והכל ודלת מ"מ בזמן הזה טלן נמכעיס בקדשים שלהן ואין תופסין בהם תנהות ותפ"ש שמה שמוכרין עמהם ס"ם וטותתם לדבר אחר מ"מ אין זה שם עבודת כוכבים גם דעתם לעשות שמים ותפ"ש שמתפיין שם שמים ודבר אחר לת תלכתן לאסור לגחזר לאתריס לפקף ולפני שור ליכל דכתי גח לת החזרו על קי* :

מרקוליס

תורה אור

לומר שאין לוקין עליו דברי רבי יהודה רבי יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דרכה ליה לאו שאין בו מעשה יוכל לאו שאין בו מעשה אנן לוקין עליו מכלל דרבי יהודה סבר לוקין עליו: הנודר בשמו ולבקקיים בשמו הרי זה בל"ת: הנודר בשמו והמקיים בשמו מנלן דתניא יהשם אלהיך תירא ואותו לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודת כוכבים פלונית, שלא ישמע על פיך שלא ידור בשמו, ולא יקיים בשמו, ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו, דבר אחר לא ישמע על פיך אזהרה למסית ולמדיח מסית בהדיא כתיב ביה יוכל ישראל יראו, ונגר אלא אזהרה למדיח ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ושיקיימו בשמו מסייעא ליה לאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל יאסור לאדם *שישעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה, ונשבע בעבודת כוכבים שלו, והתורה אמרה לא ישמע על פיך. כי אתא עולא בבקלנבו, אמר ליה רבא והיכא בת מר אמר ליה בבקלנבו אמר ליה יהכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן כל עבודת כוכבים

הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה, והא היכא כתיבא דכתיב °פרע בל קרח נבו, ואי לא כתיבא לא כתיב רב משרשיא יראה אחת מהובה כשלש שהיא כמגדיון לשילה שהן = שתי מבילות ושני ספונין הרי זה זב ונמור: אמר רבינא גד' נמי מכתב כתיב דכתיב °העורבים לגר שלחן, *אמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא חוץ מליצנותא דעבודת כוכבים דכתיב °ברע בל קרח נבו קרח ברעו יתדו לא יבלו מלם משא *וכתיב °דבר לעגלות בית און יגורו שבן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו ילילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא בבידו. אמר רבי יצחק מאי דכתיב °ועתה יוסיפו לחטא ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם עצבים וגו' מאי °כתבונם עצבים? *מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות ידאתו ומניחה בכיסו, בשעה שווכרה מציאה מתוך חיקו ומחבקה ומנשקה, מאי °זובחי אדם עגלים ישקון אל *יצחק דבי רבי אמי שהיו משרתי עבודת כוכבים נותנים עיניהם בבעלי ממון, ומרעיבים את העגלים ועושין דמות עצבים ומעמידין בצד אבוסיהן ומציאין אותן לרעב, כיון שראו אותן רצין אחריהן וממשמשין בהן אומרים לו: עבודת כוכבים הפיץ בך יבא ויזבח עצמו לו, אמר רבא האי "זובחי אדם עגלים ישקון, עגלים ישקן לזובח אדם מיבעי ליה? אלא אמר רבא כל הווכח את בנו לעבודת כוכבים אמר לו דורון נדול הקריב לו, יבא וישק לו. אמר רב יהודה אמר רב °ואנשי בבל עשו את סכות בנות, ומאי ניהו? תרנגולת °ואנשי כות עשו את נרגל, ומאי ניהו תרנגול °ואנשי חמת עשו את אשימה, ומאי ניהו: ברזא קרדא °והעוים עשו (את) *נבחז ואת תרתק, ומאי ניהו: כלב וחמור °והספרויים שורפים את בניהם (ואת בנותיהם) באש לאדרמלך וענמלך אלהי ספרויים, ומאי ניהו הפרד והסס־אדרמלך־דאדר ליה למריה בטעינה, וענמלך־דעני ליה למריה בקרבא, אף חזקיה מלך יהודה ביקש אביו לעשות לו כן אלא שסכתו אמו סלמנדרא. אמר רב יהודה אמר רב יודעין היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש ולא עבדו עבודת כוכבים אלא להתיר להם ערוות בפרהסיא, מתיב רב משרשיא °בזכור בניהם מזבחותם וגו' ואיר אלעזר כאדם ישיש לו נעגועין על בנו: בחר ראביקו ביה °ונתתי פגריכם על פגרי גלוליכם" *אמרו אלילו הצדיק היה מחזר על תפוחי רעב שבירושלים פעם אחת מצא תינוק שהיה תפוח ומטל באשפה אמר לו מאיזה משפחה אתה? אמר לו ממשפחה פלונית אני, אמר לו כלום נשתייר מאותה משפחה? אמר לו לאו חוץ ממני, אמר לו אם אני מלמדך דבר שאתה חי בו אתה למד? אמר לו הן, אמר לו אמור בכל יום "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד" אמר לו הם

זכירת מזכותם ותמריהם: נפר דמניקו ניס • לחר שמתקברו כה מעלמן תקפה חיבתן עליהן: פפומי רעב • כמו נפומי: הם

נוסח אלפסי כרכות ל"ג

[תוספ' פ"ו ס"ו]

[ועי' תוס' מגילה כח. ד"ה היתי ותוס' בכורות ה: ד"ה תמור]

[כתגילה כה: ניפא וכתיב דברו תלת בכי תיפא רבי יצחי אמר פהבא לענגלות בית און וכו' וכן תיפא ביקוש וכ"ה בתילומים על נכון וכינ"ל]

נוסחא מעולה על הפשוט

ב' ירושלמי על הפשוט "זובחי אדם וכו'"

נוסח סיוע"א מוכיח על ג"ז

נקרא כתיב נבחז וכן כניה בגמרא ימבז וכ"ל

נוסח ג"ם ירבעם נ"ל משום תשובת לגאונים [נ"ל אמרה]

מאמר ◇ מ"אמרו על ליישב אע"ג דלא קושיות על נוסח הגי' תשובות נפלות ואל ס' מהקושיות

[נ"ל אסור] כפרש"י ד"ה אסור

[תוספ' פ"ו ס"ו]

נקרא וידאל

[ועין תוספ' ד"ה ניתן]

נסמנים כה

מגילה כפ:

[שבת פג:]

זכין פ"ח ע"ה

נסמנים כה

[שבת פג:]

סנהדרין פ"ו ס"ו

תוספ' פ"ו ס"ו

מסורת השים

בקלנבו • לן בתוספ' מיר ויצית בקלקלתם **על** שם עטודתם כוכבים שנה: **לפי שהם מכוונים כשלש** • כלומר טעם זה ליט מן הטיקר: **שמור לי** • המתן: **לא ינרוש לאחריה** • לשנדי כוכבים: **וכל ישראל שמעו וילפו** • ולת יוסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך: **כפ על שם** עטודתם כוכבים שנה: **לפי שהם מכוונים כשלש** • זב שרחה רחיה מרוכה שהוא שופע כנ' רחיות שנעשה כהן זב נמור שהוא כמנדיון לשילה כשיעור שהלך מחוסה עטודת כוכבים שנאמר נדיון עד שילה שהן שתי מבילות ובני נתנו מכניס ולפי ספונין שכן נתנו מכמיס ולהכתפת בתלטנטית דהייט בין רחיה לרחיה ולשונה לשניה טבילה ושפוך וכן בין שניה לשלישית: **קרם** • נתרן לשמר כרע על ברכיו ונתרן דהייט ליטנתת דלתיתתני כיה קרת לת יוכלו מלט מתת הרעי שבקבקיהם, לת יוכלו לסבול ונתרן: **לפגלום בים סון** • לשל טגלים שבכיס לל: **יגורו שכן שומרון** • ילתנו שוכני שומרון: **כי אבל עליו עמו** • שימלס שאתריב ולך ט: **וכמריו** • שהיו טעתין לוסו: **עליו ינילו** • שממתים על כוכד מתת שגלה מסס: **אבל בבידו** • מתת עטבותיו ורימי שבהן ותע"ג דלת בעלי חיים ניהו ולין להם רימי, משמעי כהו קרת ל' נגלי: **מרעיבים אם שבגלים** • בעלי חיים שהיו שוברין לוחן, והיו מרעיבין לוחן, ושתין דמות עגליהם של בעלי ממון כלומר דמות דיוקנם ומעמידין לוחן כנד לטוסיהן של טגלים, ומתמת שהיו רילין לחם הדמות תמיד היו מכירין לוחן ולנין לחבריהם וממשמשין בהן כלומר "שהלילו", ולוחזרין להם הכומרים עטודת כוכבים חפץ בך וכו': **וכמי אבל** • מתמת לוחן שזכתו לחדש: **שגלים ישקון** • לחבר מכלן לטגלים ישקון: **יאבל לוכוח אדם מביעי ליה** • להם הכומרים לומרים "טגלים הלו טעקין לחכם לזכות עמכם להם": **ומאי בבל עשו אם אבות נעות** • פסוק ל' כמ' מלכים בלוחן לחזות שהושיב שבחריב סנחריב בשומרון וכמריה ועשו להם עטודת כוכבים: **שרגעלם** • לדמות תרנולת היו שוברין וכלשון קורין לתרנולת 'סוכות בנות' : **נרגל קרתא** • עז 'נרגל'-קרוי כל לחן, ושעו קרי ליה 'קרתא' ס"ם לחין ל לשר כל ך: **נבחז** • כלב טובא: **דאדר ליה** • "לשרים • מהדר לת מלוזיו ומכבדו שמשלין עליו מעלת שהיה לריך לשעון על עולתו 'לחדר מלך'-שהדר לת מלכו בלומר לת לחדוניו: **לפעות לו כן** • לשורפו בלת כמו הספרויים: **סלמנדרא** • חיה קטנה שיולדה מחטר שהלם בוערת ט שבע שנים ומסך מדמה לן לחור שולע ט וכלחתו מניע כתוב (מ"ב ח) גם לת בן הטביר בלחם ולת מניע ט בן לנח חזקיה: **פגלם לסס פריום כפרסיים** • שהיה יכול תקפן על פריום לשרי כפרוק כל טול תורה מעליט ולל "יוכיחוהו על העריות לבל על עטודת כוכבים לת תקפן יכל: **כוכור כניסם מוכמומם** • מתמת שהיו להם נעגועין עליהם כלחד ניס ט נעגועין על בט וכזכרו נלחת והכי מתמע כזכור בניהם דומה להם

נפר דמניקו ניס • לחר שמתקברו כה מעלמן תקפה חיבתן עליהן: **פפומי רעב** • כמו נפומי:

מסורת השי"ם

סם. שתוק כמו (במדבר יג) ויסם כלב המיתיקו: **וילעקו כני ישראל בקול גדול**. בתכתי כתפת הגדולה כתיב: **בייא בייא**. בלשון תרמי הוי לשון גטות ונפקא כמו תהא בלשון הקודש: **חייו כפי דפרכיס** היו מבקשים לרחמים שימסר

לביסים. למקדשו: **(וכתו דפפי)** בידם יגר הרע על עבודת כוכבים: **לקבולי כיס פגרא**. לכוף לתם יגרט ולקבל שכר על כך: **גפ פיסו כפיגן וכו'**. **פלמח יגר תקפן**: **יפכי פלפא יופין וכו'**. מלתיה דרב יהודה מסיק: **יופא**. משמע מסכים תני עמהם בתקנה זו שמוב הדבר לפלקו: **פוקפו על פקב"ם יפא**. שהמלך נלוה ממייר ומסכים עם עבדיו חוסם עמהם בתקנתם לת תומתו: **כגוריא**. תרי קטן: **כיגיפא**. שער: **דודפ דפכרפ**. קלתת על טופרת: **פכרפ פפיף קניס**. שוחף לת הקול ומעכבו ללתת יותר מכל כלי מתכות: **וגפא פרצעפא**. זהו יגר הרע ונגועות זכריה בתיב שהיה בתחילת בית שני: **דפציריס**. על עריות: **פכפוס פלפא יופין וכו'**. ומשוך כך פסק תמוס הזכריס מלהוליך והנקבות מלילך: **פיכפו כיפפא כפ יופא (וגפ פצפכפ)**. נתנקמה ביהם שעולדה בו ביום: **וגפ פצפכפא**. שתפילו לוזקן שהיו גמודות קודם לכן פסקו מלעלות: **לכפו פלגפ**. שלת יהת שולט במקום עבירה כדי שלת יהת תובע עריות: **דפלינפו לפיניס**. שמו מיניו בכתול: **פפני כיס**. לך תקנתת פורתת דלת ליגרי בקרייבתה בלמו ובלחותו לחבל מתגרה הוא בלחמת חיס וכגדה: **פרדין**. בלד"ם בלע"ז ומשלשלין לת המעיס וכן שכר חדש: **פפס כיס יפרפל פיגן כן**. רב יהודה קלמר לה למדרשים לקרת: **פגלמדיס לפגל פפור**. כלומר לתבל לתוסס לת הסיבו זחת של לכס שע"ז מגונה היא מכל ע"ז שבעולם ונלמדו ולתדקו בה כלמיד פחיל המוקף ע"פ כלי מממרחין לותו בשעה יפה ולתל המקום לת היו נלמדים לתלת דבוקים כתמרות המתוכוכות שדבוקות ולינן דבוקות: **בפפגיפא פגפ**. שכח הוא לתלס דדבוק משמע מחובר מפי מנלמד למדין לינן מחוברין, ומשכחן וזין לילך ולילך, דשלך משמע יפה יפה: **פכפפי**. שם יהודי הוא: **כן פגפ**. בשמלך ושם מקום הוא: **וקינפ כפופפו**. של פעור: **פקלפין**. משכחין: **ופפ"ג דמכרין לבויי**. מייב קרבן על שנגנבו, ולתם התניו בו מייב מיתה: **לבי פורפא**. מקום: **פיפא**. בשמ"ח בלע"ז: **מרקולים** סוס. זה תהו עבודתו: **למרקולים פנן**. לפניו לכבודו ולתי זרקתי להסות בגופו: **כמרקולים**. עלמו להסותו: **פיפקליס**. תע"ג שכשר עבד ולין השבון לדבר קל כמי למקליה כדי שלת תתגלה בעבודה שלו: **דוופפ לפציריפפ פציך**. מפנה לה מקום לזורקים: **מתני' שיפפור לפולך**. דתרוייהו בעינן: **גמ' קפני**. מתניתין (דף נג:) בתייבי סקילה ע"ז בתכפי נפשה "העובד ע"ז" וקתני "מולך" אלמת מולך ולת בכלל ע"ז, ונפקת מינה לתם זבח וקטר לפיגן פמור לי נמי העביר מזרעו לשאר ע"ז—ולין דרכה בכך לת מתייב למולך דוקת כתוב, שמא מולך: **קמר למולך ומפר בפלך ע"ז**. העביר זרעו חייב קשבר מולך נמי ע"ז הוא ולת לילטריך לאזהורי עלה בכדרכה דמתילה יעבדו (דברים יג) נפקת לת לומר לך שתם עשה שלת כדרכה חייב: **שלת לפולך פפור**. דמולך דווקת כתיבי שדרכה בכך ולת משום ע"ז אזהר עליו דהת מתילה יעבדו נפקת לת חוק הוא להם והתורה הקפיד על חוק זה בשקלה לפיקך הולרך לכתוב: **כל פפפניפו פליפס**. שקרת שמו מולך: **רבא פפר**. לת לתמרו דבר לתד דמולך שרלי לילת בינייהו כגון לרוב וקיסס שלילו רלוי לכך וזה לפי שעה המליטוהו עליו להעביר ו בנו זה לר"ת בר' שמעון לת מחייב לתת כמולך קבוע וכת:

מרקולים תור"ת קילוס שמה לשון שבח לתת שחכמים כינו לותה לגנאי וקרלוה קולים לשון לעג וקלס (הכלים מד"ם) ומר לשון חילוף כמו במר דשחוטה (חולין דף נד:) במר דפרזלת (כ"ק דף קיג:) במר דשכחת (נכורות דף כ:) לשומר חילוף קילוס שהחליפו שמה: **אע"ג** דקמיכון לכזייה. פולעובדה בכזוי *דתי לת קיבולין תלת לבזות הת לפילו עובד מולבדה ומילתה פמור לרבת ולפילו לתביי דמחייב לתם לבת מודה דפטור: **קתני** ע"ז וקתני מולך. לף על גב דקתני ע"ז וקתני פעור ומרקולים לת דמי דתסם לפרושי דילת קתני תבל דבת דייק מיבת דקתני תלו הן הגסקלין עובד ע"ז והטומן מזרעו למולך ולת קתני פעור ומרקולים: העביר

[עיין למטה כפיל ס:]

[פסוק יג]

[ופי' תוס' כ"ת כה: ד"ה כתכי ותוס' ע"ז * ע"ס ד. ד"ה תבכי]

קסב א ב מיי' סה ס"ג מהלי עכו"ם פלכה ה:

קסג ג מיי' סה ס"ו הלכה ד: ו- ז"ל ב- זבחים קסר ד מיי' סה הלכה ג: (ד"ת)

[נוסח אחר] מ"ש ר' יוסף קרו"ל ז"ל

[נוסח אחר] מ"ש ר' שמעון בן יוחי ז"ל

[נוסח אחר] מ"ש ר' אליעזר הגדול ור' חנינא בן אנטיגנוס אומרו דבר אע"ג

אמר

הם שלא להזכיר(ה) בשם ה', שלא לימדו אביו ואמו, כמיד הוציא יראתו מחיקו ומחבקה ומגשקה עד שנבקעה כריסו ונפלה יראתו לארץ ונפל הוא עליה לקיים מה שנאמר ויקרא ונתתי פגריכם על פגרי גלוליכם, בתר דאביקו ביה ר"ש ויועקו בקול גדול אל ה' אלהיהם, מאי אמר? אמר רב יהודה ואיתימא ר' יונתן *בייא בייא היינו דאתרביה לביתא וקליא להיכלא וקטלינהו לצדיקי ואגלינהו לישראל מארעייהו ועדיין הוא מרקד בינן, כלום יהבתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא, לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן, בתר דאביקו ביה, יתבו תלתא יומא בתעניתא, בעו רחמי, נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתיב בה "אמת", אמר רבי חנינא שמע מינה *חותמו של הקדוש ברוך הוא "אמת", נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים, אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דע"ז, בהדי דקתפסי ליה אישתמיט ביניתא מיניה ואול קליה בארבע מאה פרסי, אמרו היכי ניעבד דילמא משמיא מרחמי עליה, א"ל נביא: שדיוהו ברודא דאברא וכסיוה באברא, דשיף קליה דכתיב ויאמר ואת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן העופרת אל פיה, אמרי: הואיל *ועת רצון הוא ניבעי רחמי איצרא דעבירה, בעו רחמי, אימסר בידיהו, חבשוהו תלתא יומי איבעו ביעתא בת יומא *לחולה ולא אשכחו, אמרו היכי נעביד: ניבעי פלגא, פלגא מרקיעא לא יהבי, כחלינהו לעיניה, אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובתיה. אמר רב יהודה אמר רב מעשה בנכרית אחת שהיתה חולה ביותר, אמרה: אם תעמוד ההיא אשה מחוליה תלך ותעבוד לכל ע"ז שבעולם, עמדה (*ועבדה) לכל ע"ז שבעולם כיון שהגיע לפעור שאלה לכומרים במה עוברין לזו, אמרו לה אוכלין תרדין ושותין שכר ומתריזין בפניה, אמרה: מוטב שתחזור ההוא אשה לחוליה ולא תעבוד ע"ז בכך, אתם בית ישראל אינן כן *תנצמדים לבעל פעור, ואתם הדבקים בה' אלהיכם כשתי תמרות הדבוקות זו בזו, במתניתא תנא "הנצמדים לבעל פעור בצמיד ע"י אשה, "ואתם הדבקים בה' אלהיכם" דבוקים ממש, ת"ר "מעשה בסבטא בן אלם שהשכיר חמורו לנכרית אחת כיון שהגיעה לפעור אמרה לו "המתן עד שאכנס ואצא, "לאחר שיצאה אמר לה "אף את המתיני עד שאכנס ואצא "אמרה לו: "ולא יהודי אתה? "אמר לה "ומאי איכפת ליך "נכנס פעור בפניו וקינח בחוטמו והיו משרתי ע"ז מקלסין לו ואומרים "מעולם לא היה אדם שעבדו לזו בכך "הפיעור עצמו לבעל פעור הרי זה עבודתו אע"ג דמיכוין לביזוי, הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו אע"ג דמיכוין למירגמיה רב מנשה הוה קאזיל לבי תורתא אמרו לו ע"ז היא דקאי הכא, שקל פיסא שדא ביה, אמרו לו מרקולים היא, אמר להו "הזורק אבן למרקולים" תנן, אתא שאל בי מדרשא א"ל הזורק אבן במרקולים תנן? אף על גב דמיכוין למירגמיה, אמר להו איזיל אישקלה, א"ל-אחד הנוטלה ואחד הנותנה חייב כל הרא וחדא ריווחא לחבירתה שביק: **מתני'** יהנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש, מסר למולך ולא העביר באש, העביר באש ולא מסר למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש: **גמ'** קתני ע"ז וקתני מולך-אמר רבי אבין תנן במאן דאמר מולך לאו ע"ז היא דתניא "אחד למולך ואחד לשאר ע"ז חייב רבי אלעזר ברבי שמעון אומר למולך חייב "שלא "למולך" פטור אמר אבי-רבי אלעזר בר' שמעון "ר' חנינא בן אנטיגנוס אמרו דבר אחד: רבי אלעזר בר' שמעון הוא דאמרן רבי חנינא בן אנטיגנוס דתניא "רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר מפני מה תפסה תורה לשון מולך בל שהמליכוהו עליהם אפי' צרור ואפי' קיסם, תנא אמר מולך עראי איכא ביניתו:

כתני' שיפפור לפולך. מוסרו ביד מבריתי ע"ז: **ויפביר כפא**. בגמרת מפרש היכי הוו עבדי וילפי מקרתי דתרוייהו בעינן: **גמ' קפני**. מתניתין (דף נג:) בתייבי סקילה ע"ז בתכפי נפשה "העובד ע"ז" וקתני "מולך" אלמת מולך ולת בכלל ע"ז, ונפקת מינה לתם זבח וקטר לפיגן פמור לי נמי העביר מזרעו לשאר ע"ז—ולין דרכה בכך לת מתייב למולך דוקת כתוב, שמא מולך: **קמר למולך ומפר בפלך ע"ז**. העביר זרעו חייב קשבר מולך נמי ע"ז הוא ולת לילטריך לאזהורי עלה בכדרכה דמתילה יעבדו (דברים יג) נפקת לת לומר לך שתם עשה שלת כדרכה חייב: **שלת לפולך פפור**. דמולך דווקת כתיבי שדרכה בכך ולת משום ע"ז אזהר עליו דהת מתילה יעבדו נפקת לת חוק הוא להם והתורה הקפיד על חוק זה בשקלה לפיקך הולרך לכתוב: **כל פפפניפו פליפס**. שקרת שמו מולך: **רבא פפר**. לת לתמרו דבר לתד דמולך שרלי לילת בינייהו כגון לרוב וקיסס שלילו רלוי לכך וזה לפי שעה המליטוהו עליו להעביר ו בנו זה לר"ת בר' שמעון לת מחייב לתת כמולך קבוע וכת:

לבי

העביר כל זרעו פטור. וה"מ מקמת מיחייב ליה ויו"ל כגון שלין לו אלא בן אחד או שהעבירם בבת אחת:

שלש כריתות בע"ז. פ"ה שתים גבי מולך בקדושים והשלישי בשלח לך כי דבר ה' בזה וקשה (לר"י) דלתים ליה בריש מי שהיה טמא (ספרים ד' נג:) מנדף היינו מכרת הסמ ובסוף פרק קמא דשבועות (דף יג:) מוקי לי דבר ה' בזה לפורק עול ומנלה פניס בתורה כרת בע"ז שלא כדרכה מנלן ויש לומר דכרת ג' כפרשת אחרי נוגע דכתיב מולך גבי עריות ותכולהו כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות וגו' ותף על גב דהוי ליה טפי לתוקמי לגופיה למעביר בנו שלא כדרכה ניתא ליה לתוקמיה בע"ז בתם חיט ענין כיון דהסמ סבירא ליה מולך לאו הייט ע"ז ותוק בעלמא הוא שלא מסתבר לחיובי עליה כלרכה: **למעביר** בנו וכתו שלא כדרכה. תימה כיון דמולך ע"ז הוא ת"ל מהסוא כרת דמוקמינן לע"ז שלא כדרכה ויש לומר דלא הוה מוקמינן ליה לע"ז כיון דגבי מולך כתיב בי לאו דתסתכן קרא לחלויתא למולך:

וכי שלשה עולמות ים. לאו לר' עקיבא פריך דליתו מוקי לה כמכרך את הסמ שלא כדרכה דשפיה קלמר כדפ"ה ותם מלמד לרבי עקיבא נמי מקשה וכי שלשה עולמות ים דלעולם הזה נפקא לן מקרא דמולך כפ"ז מיהו ר' עקיבא לית לסימר דלא דריש כי דבר ה' בזה בע"ז שלא כדדרשינן פ"ק דשבועות (שם) אבל מרבי ישמעאל קשיא דדריש בחלק *המכזה דיבור לחלון שלמד בכניס דהייט ע"ז דלמבי מקשה ליה וכי שלשה עולמות ים דע"ז נפקא ליה מקרא דמולך וי"ל דרבי ישמעאל הוה דריש קרא דמולך מרבוי ע"ז שלא כדלכה מקום שלם הזה ולעולם הבא לי נמי חד לע"ז שלא כדלכה ומרבי למולך לעולם הזה ולעולם הבא: [דף נמ.]

והנשלל

לשלך כל אדם? הסם "מאפס": **אמר** רבי יוסי בר' חנינא שלש כריתות בע"ז למה: **אחת** לכדרכה **ואחת** לשלא כדרכה **ואחת** למולך ולמאי **דאמר** מולך - ע"ז היא, כרת במולך למה לי: למעביר בנו שלא כדרכה, ולמאן **דאמר** *מגדף - ע"ז היא, כרת במגדף למה לי? *לכדתניא **הכרת תכרת** הנפש ההיא - בעולם הזה "הכרת" לעולם הבא דברי רבי עקיבא אמר לו רבי ישמעאל והלא כבר נאמר "ונכרתה וכי שלשה עולמים יש? אלא "ונכרתה" בעולם הזה הכרת לעולם הבא "הכרת" *דברה תורה כלשון בני אדם:

מתני'

ברגל פטור. תלמוד דרך טהרתן בקפיזה: **מאי טעמא דר' אלעזר.** למעביר עלמו: **ורבנן** לא דרשי כך. בתמיה לאוהיה למשמע מינה לחזרת עלמן: **לא יסיס כך מכוין.** והזר בעלמך שלא תכא לידי עניות נימא ההוא סתמא דלא כרבנן: **שפס מפפס כי לא יסיס כך מכוין.** דלי לאו לאוהיה תחת תלא להכטחה שמכטיחס שלא יהיה בהם תביוצים ככתוב "לא יהיה בך תביון" מדכתיב "תפס" לאוהיה תחת לומר תפס וחדל וכלה עניות ממך תפס לשון חדלה וכליה כמו (בראשית מז) כי תפס כפס: **שלש כריתות בע"ז.** מרבי נבי מולך בקדושים מהיו "ותן תת פני בתיש ההוא והברכתי אותו ואתה כל הזוכה וגו' "(ונתתי תת פני וגו') ות"ל סבירא ליה דמולך לאו ע"ז הוא מכל מקום קרי ליה ע"ז והשלישית בשלח לך תכתיב "כי דבר ה' בזה ותת מטוסו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא וגו' "ותניא לקמן בשלח שתין להם תלק לעולם הבא דבר ה' בזה זה דבור לחלון שלמד בסיני והוא ע"ז והא דכתיב "הכלל "תכרת" תדל תקיב ליה כדממפרש לקמן דברה תורה כלשון בני אדם תת ה' הוא מגדף וכברתה לקמן מפרש: **שתת שלא כדרכה.** כלת יחידת גבי מולך תת ליט ענין לו תנהו ענין לזבוח וקטור ונסוך והשתחוה שהוא חייב עליהם תת שלא כדרכה: **ושתת למולך.** דלתת על פי שדרכן בך מיבעי ליה למכתבה בתפי ושפיה למולך ע"ז הוא והקפידה תורה עליו: **ושתת דשתר מולך ע"ז הוא.** והוי בכלל כדרכה דכל שתר עבודות, מחיקה יעבדו" נפקא, כת הכתוב לחייב עליו תת כשתר ע"ז שתין דרכו בך שלא מליט תלת זבוח וקטור ונסוך והשתחוה: **ושתת דשתר.** בכריתות *מגדף זה העובד ע"ז כגון מסורר לע"ז: **כרת דכתיב כמגדף שמה לי.** לתרי שדרכה בך ופלוגתת היא בכריתות (דף ז.) ליכא למאן דלתר מגדף הייט מברך לת הסמ: **לכדתניא.** כדמוקים ליה רבי ישמעאל לחד לעוה"ז ולחד לעוה"ב: **ושלש בכר נשתרש ונכרתה.** בלוחה פרשה עלמה גבי מגדף, ורבי עקיבא ס"ל מגדף הייט מברך לת הסמ כדלתר בכריתות ועולם הבא לו נפקא ליה בע"ז שלא מהכרת תכרת וכ' ישמעאל לאו דריך ליה כע"ז ושלא כבר נאמרה ונכרתה דהא ר"ע במברך לת הסמ מוקים לה שלא טעמת דנפקיה קלמר והלא כבר נאמרה ונכרתה ותת סבירא ליה דכע"ז כתיבא: **וכי שלשה עולמות ים וכו'.** ולומה לו בשתיטת חולין והלא במוקדשין התומר רבלה של זו שלשה כולה עולה דהא פרכת לאו לכשנגדו פריך דליתו ס"ל לתילו עולה שלא טעמת דנפקיה לתר בפרק [בהמה המקשה] (חולין סט.):

מתני'

קסה א מיי' פ"ו מהל' עכו"ם הלכה ד:

קסו ב ג ד מיי' שם הלכה ה:

[ג"ל נכ"ו]

קסז ה מיי' שם הלכה ז:

(כל ויש) ג"ל ג"ל מ"ל

קסח ג מיי' שם הלכה ג ושיין בכ"מ:

קסט ו מיי' שם הלכה ה:

קע ח מיי' פי"ב מהל' תפילה הלכה ז סמג עשין עד טוש"ע א"ח סי' רס"ד סעיף ו:

ויקרא כ:ב

ואת בני ישראל תדבר לאמר איש איש מבני ישראל ומן הגר בישראל אשר יתן מזרעו למולך מות יומת עם הארץ ירגמנו באבן

ואני יומן את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו ואת כל הזונים אחריו לזנות אחרי המולך מקרב עמם

ואת בני ישראל תדבר לאמר איש איש כי יקלל את אלהיו ונשא חטאו

גליון השים

גמ' אין לי אלא זה וזה כגון וכן בקדושין דף ד' ע"ל ושו' בתוס' קידושין דף סו ד"ה ולוכחו:

[נקמן ל: שבועות יג.]

ג"ל ג"ל מ"ל

והנשבע אחד לשבוע ביד ואחד לשבוע בלב הרי זה שבועת שוא ונשבע לשקר הרי זה שבועת שקר ואחד הזדון והשגגה בשבועת שוא הכל שוין

כי נשבע לרע בלבו או להרע או להיטיב לו או לעשות כל הדברים שבני אדם נשבעין בין בדבר הרע בין בדבר הטוב הרי זה בשבועה

הגהות הב"ח

(ה) גמ' דרך העבודתו נכרת:

תורה אור

מתני׳ בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו וידעוני זה המדבר בפיו, הרי אלו בסקילה, והנשאל בהם באזהרה: **גמ׳** מאי שנא הכא דקתני בעל אוב, וידעוני ומאי שנא גבי כריתות דקתני בעל אוב ושיירה לידעוני? ר׳ יוחנן אמר הואיל ושניהן בלאו אחד נאמרו. ר״ל אמר ידעוני לפי שאין בו מעשה, ור׳ יוחנן מאי שנא בעל אוב דנקט משום דפתח ביה קרא, וריש לקיש מ״ט לא אמר כר׳ יוחנן? אמר רב פפא חלוקין הן במיתה, ור׳ יוחנן חלוקה דלאו שמה חלוקה, דמיתה לא שמה חלוקה. ורבי יוחנן מ״ט לא אמר כריש לקיש? אמר לך מתני׳ דכריתות ר׳ עקיבא היא דאמר לא בעינן מעשה, וריש לקיש נהי דלא בעי ר׳ עקיבא מעשה רבה, מעשה זוטא בעי, מגדף מאי מעשה איכא? עקימת שפתיו הוי מעשה, בעל אוב מאי מעשה איכא? הקשת זרועותיו הוי מעשה, ואפילו לרבנן והתניא אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבוח קיטור וניסוך והשתחואה ואמר ר״ל מאן תנא השתחואה ר״ע היא דאמר לא בעינן מעשה ור׳ יוחנן אמר אפילו תימא רבנן כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה השתא לריש לקיש כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה? כי קאמר ר״ל נמי לר״ע, אבל לרבנן לא, אי הכי יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה? אלא אמר עולא במקטר לשד. א״ל רבא מקטר לשד עובד עבודת כוכבים הוא! אלא אמר רבא במקטר לחבר אמר ליה אביי המקטר לחבר, חובר חבר הוא? אין והתורה אמרה חובר זה בסקילה. ת״ר חובר חבר אחד חבר גדול ואחד חבר קטן ואפי׳ נחשים ועקרבים אמר אביי הלכך האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא אע״ג דקא מיכוין דלא ליזקו, אסור ורבי יוחנן מאי שנא דכפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה ועקימת שפתיו לא הוי מעשה? אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב

מתיב

יצאו עדים · תימה למ"ל למעוטי עדים זוממין מקרבן הא לפילו בשוגג מיקמעי דלא כעי התראה וי"ל דמשכחת לה שהזמו קודם גמר דין דלאו בר קיום הן ואח"כ באו עדים אחרים והעידו עליהם שהן זוממין ונהרגין עד שיגמר הדין ת"ל כגון שחזרו בהן מעלמן ואמרו מכוונין לחנקו: **דואיל** ויצא בקול · תימה כי הדר ביה מקיומיה דקול ומקיק שאני עדים זוממין הואיל ויצאן בהליה מלי מצי מכל הי דתני בת"כ בהדיה עדים זוממין דממעט מועצה מקל לבין ולחמו ומסים ומדיח וכיון דבקבר וכספרים יכנסים ל"צ עדים זוממין ה"ל הלת לחר רבא שאני עדים זוממין הואיל ויצא בקול וכי פריך וקול לרבי יוחנן הלא מעצה הוא לא פריך הלא מעדים זוממים לחודיה דמודה ר' יוחנן בכולהו דקול הלא מעצה הוא הלא דוקא גבי חסמה משום דבדבורו קא עביד מעצה כחכמה שוחה לאכול והוא גוער בה זוקפת רחמה ה"ג עדים זוממין בדיבורייהו עבדי מעצה למייב הגדון מדע *(דבפרק בחרא דמכות (דף מז:) ת"ל רבי יוחנן להנך לא מיקמי ממר דבדיבוריה עבד מעצה הלמא לא מצינ עקימת שפתיו מעצה הלא היכא דבדיבורו עביד מעצה הלכך מיבעיא דקול קלי ולא הדרת ביה הלא מעדים זוממים מיהו בפ"ק דכריתות (דף ד·) קאמ לחיכא התם כל הך סוגיא ומיבעיא דקול ליתא התם כלל וה"ל מקאמ ליה מכל הני דתורת כהנים:

ריש נקיט חמר פטור · תניא דמ"ד לאו מחין בו מעצה אין נוקין עליו פליגי בפרק הפועלים (ב"מ דף 5: ושם) דהא ר"ל אים ליה פרק שבועות שמים (שבועות דף כח.)

מעלה בזכורו · פ"ה מעלה ומוציב החמ על זכורו ולח יתכן בכעל תוב דמלול הלא גרלה דמם מכפפת כך הול מרגומו לחוב וילטוני מתרגמינן בידין חכורין ומיהו יש לחמוה קלם דהוה ליה למנקט המעלה בידין שהוא מרגומו של חוב: המחלל

מחיב ר' זירא *יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה ואמאי, הא ליתנהו בלב: אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל ויצאו בקול, וקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא והא איתמר *חסמה בקול והנהיגה בקול רבי יוחנן אמר "חייב ור"ל אמר פטור, רבי יוחנן אמר חייב עקימת פיו הוי מעשה ר"ל אמר פטור *עקימת פיו לא הוי מעשה? אלא אמר רבא *שאני עדים זוממין הואיל וישנן **בראיה

ת"ר °בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי ידיו, °ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו °יהיה כאוב מיתיב מארץ קולך" מאי לאו דמשתעי כי אורחיה לא, דסליק ויתיב בין הפרקים ומשתעי לא שמע °ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים מן הארץ" מאי לאו דמשתעי כי אורחיה לא, דיתיב בין הפרקים ומשתעי

ת"ר בעל אוב: אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת מת, בין זה לזה: מעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת נשאל בגולגולת *(עולה) כדרכו ועולה בשבת עולה להיכא סליק הא קמיה מנח? אלא אימא עונה כדרכו ועונה בשבת, ואף שאלה זו שאל טורנוסרופוס את ר"ע-אמר לו ומה יום מיומים? אמר לו ומה נבר מגוברין? א"ל דמרי צבי, שבת נמי דמרי צבי, א"ל הכי קאמינא לך: מי יימר דהאידנא שבתא? אמר לו נהר סבטיון יוכיח, בעל אוב יוכיח, קברו של אביו יוכיח שאין מעלה עשן בשבת. אמר לו ביזיונו ביישתו וקיללתן שואל אוב היינו °ודורש אל המתים? דורש למתים כדרתניא °ודורש אל המתים" זה המרעיב עצמו והולך ולן בבה"ק *כדי שתשרה עליו רוח טומאה, ובשהיה ר"ע מגיע למקרא זה היה בוכה: ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה שורה עליו רוח טומאה, המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה על אחת כמה וכמה אבל מה אעשה שעונותינו גרמו לנו שנאמר °כי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם אמר רבא אי בעון צדיקי ברו עלמא שנאמר °כי עונותיכם היו מבדילים וגו' *רבא ברא גברא, שדריה לקמיה דר' זירא הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה, אמר ליה מן חבריא את, הדר לעפריך *רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה תנו רבנן מעשה ר' שמעון אומר זה המעביר שבעה מיני זכור על העין ותבא זה האוחז את העינים ר"ע אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת, למחר יפה ליקח, לימודי ערבי שביניות חיטין יפות, עיקורי קטניות מהיות רעות תנו רבנן מרחש זה האומר פתו נפלה מפיו, מקלו נפלה מידו, בנו קורא לו באחריו, עורב קורא לו, צבי הפסיקו בדרך, נחש מימינו ושועל משמאלו אל

על מדת פורענות ואין לוטקין על כך ואין אין נעשין לחבל מה לעשה וכו': **מי נעשו נדיקי** · להיות נקיים מכל עון: **שוו כרו עלמא** שנאמר כי אם עוונותיכם היו מבדילים · הא אם לא היו בהם עוונות אין כאן הבדלה: **ברח גברא** · ע"י ספר יצירה שלמדו לרוח לותיות של שם: **ולא היה מסדר ליה** · שלא היה בו דבור: **מן חבריה** · הגברים ע"י התכריס לתה: **מיבעי ליה** · גדול כחו הגיע לשלים שניו וגמרה גדילתו דהכי שביחי ומעלי למיכל כמו (ב"מ דף סח.) ומנדלין לוחן עד שיהו משולשין · **ליתי** *שהיה כוזב ובעל טעם כחיו הוא שלים לבעון: **שבעה מיני זכור** · שכעת זרע מז' בריות ומעביר על ניניו ועושה כשפים: **לוחו אם העינים** · לוחז ומסגר עיני הבריות ומרחה להם כחילו עושה הבריס על פנת והוא חיט עושה כלום: **שמשה שמים ושטות** · לשון משוגע כמו בעל שוטת שמכחין לת עונה ולומר היום יפה ללאת לדרך ויצלית, למחר יפה ליקח מקח ויסתכר בו הלוקחו: **לעודי מערבי שביניות** · כלומר ערב שביניות למדין ורגילין להיות מביין יפות: **עיקרי קטניות מפיום רעות** · כלומר שוב חינן קולרן שוב חינן מהליעות ולין מרקיבות: **פתו נפלה מפיו** · נרין לדלג היום מהיכן: **נתן כף מימינו לו שועל משמאלו** · סימן רע הוא לו: **נעני שפשיקו** · שהיה הולך ממזרח למערב והלבי הולך מלפון לדרום והפסיק דרכו:

מפיב רבי זירא יצאו עדים זוממין · תלל תבואת היא שנויה בתורת כהנים גבי פר כהן משיח: לחר שרלינו דבריס שהן כעובד עבודת כוכבים' ודבריס שלינן כעובד כוכבים' למה נלמרה 'עובד עבודת כוכבים' לומר לך מה עבודת כוכבים' מיוחדת שחייבין על זדונה חורה חור כרת ועל שגגתה חטלת חף כל שחייבין וכו' לי מה עבודת כוכבים מיוחדת שחייבין עליה מיתת ב"ד חף לני מרכה חייבי מיהות ב"ד ולח מי לני מרכה מקל לחביו ומסים ועדים זוממין ת"ל "ועשה" יצלו עדים זוממין שלין בהם מעשה, ולחמלי לל היה עקימת שפתיו מעשה הל לל תליל בכותב הלב: **ס"ג לחר רבא שאני עדים זוממין שופיל** וישנן בקול · עיקר חיבון בשמיעת קול לפני ב"ד הוא כל וקול ליל בי"ם ממש הלכך היו במנדף דתלוי בלב: **חסמה** בקול · מנא בבלים דחייב משום לל תחרוש בשור ובחמור (דברים כב) : **בהנהיג** · עיקר חיבון בל ע"י הרחייה שמעידין שרלו ורלייה ליל בה מעשה : **מבין ספרים** · מעלה לת המת ויוסב לו בלחד מבין פרקי העלמות של מבלף כגון של פרקי לגבעתיו לו של פרקי בלביו : **יחוד** · שם חיה : **בי לוברים** · מתוך קברו ומתוך בך קולו נשוך: **בין בספרים** · ומיהו קולו נשוך לפי שלין בו חיוחת : **כוכורו** · מעלה ומוציב לת המת על זכרותו : **בגולגולת** · המוטלת מן המת, לחך ועונה מה שמולין לותו ע"י כישוף : **אינו עולה כדרכו** · תלל רגליו למעלה : **עולה כדרכו** · ולל סליק למיכב בין הפרקים : **מה יום מיומים** · למה מחשב יום שכת יותר מכלר ימים : **ומה נבר מגוברין** · מה לילים כמוך להיות לר וגדול מכל לחבים : **דמרי צבי** · לחבי חפן לגדלני המלך קיסר המשילני: **שבת נמי דמרי צבי** · הקב"ה חפן והטיר על כבודו : **דמי יימר דהאידנא שבתא היא** · ולילמת לחד מלחר ימים הוא שבת : **נהר סבטיון יוכיח** · נהר לחד של לבנים וכלל יומת השבת שוטף והולך וביום השבת שוקט וגו : **בעל אוב יוכיח** · שליט עולה בשבת : **קברו של אביו** · דטורטסרופים כל יומת השבת היה מעלה עלן שהיה נדון וכשרך **ובשבת פוסקני** ניהנם שנאמר : **ביזיונו ביישתו קללתו** · הך קללה היינה לתלת גדוף וכן היה לשנים כמו (מלכים ג ב) קללה נמרלת תלת היה שם קללה תלת גדוף: **שיינו דורש אל המתים** · ומה נכתבו שניהם במקום לחד : **שמשמש רוח עומדת עליו** · שד של בית הקברות יהא לוחנו ומסייעו בכשפיו: **סמריע עלמו כדי שמשרש עליו רוח טהרה** · נטולת שניה : **מלכי"ו** · שהיה המדה נותנת שע"י תפניה וכשהה תשרה עליו שניה להה מדה מוכה יחיכה עלמה שנאמר כי שם טומחים היו מבדילים · הה לם לה היו בהם טומחת לין כחן הבדלה : **נרח גברא** · ע"י ספר יצירה שלמדו לרוח לותיות של שם: **ולא היה מסדר ליה** · שלא היה בו דבור : **מן חבריה** · הגברים ע"י התכריס לתה : **מיבעי ליה** · גדול כחו הגיע לשלים שניו וגמרה גדילתו דהכי שביחי ומעלי למיכל כמו (ב"מ דף סח.) ומנדלין לוחן עד שיהו משולשין · **ליתי** *שהיה כוזב ובעל טעם כחיו הוא שלים לבעון: **שבעה מיני זכור** · שכעת זרע מז' בריות ומעביר על ניניו ועושה כשפים : **לוחו אם העינים** · לוחז ומסגר עיני הבריות ומרחה להם כחילו עושה הבריס על פנת והוא חיט עושה כלום : **שמשה שמים ושטות** · לשון משוגע כמו בעל שוטת שמכחין לת עונה ולומר היום יפה ללאת לדרך ויצלית, למחר יפה ליקח מקח ויסתכר בו הלוקחו : **לעודי מערבי שביניות** · כלומר ערב שביניות למדין ורגילין להיות מביין יפות: **עיקרי קטניות מפיום רעות** · כלומר שוב חינן קולרן שוב חינן מהליעות ולין מרקיבות: **פתו נפלה מפיו** · נרין לדלג היום מהיכן: **נתן כף מימינו לו שועל משמאלו** · סימן רע הוא לו : **נעני שפשיקו** · שהיה הולך ממזרח למערב והלבי הולך מלפון לדרום והפסיק דרכו:

כריתות ב.

ב"מ נ:

[עי' תוספות יבמות קה. ד"ה כאב]

[מדה יז. ועי"ש בפיר"ש]

נקמן סה:

ניעכ"ן גרים רבת

[עי' רש"י מיכוין סנ. ופ"ק רש"י סנהדרין סח. וקי"ל ופי' תוס' ניעין ס. ובס"ו שבת יח.]

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

קפו א מיי' פי"א מהל' ע"ז הלכה ד וסמג לאוין ג וטוש"ע י"ד סי' קעט סעיף ג:

קפז ב מיי' פי"א מהל' שבת הלכה א סמג לאוין סה:

[ועי' היטב סוגיא דשבת קנד. הכי קאמר דבר שחייבין על שגגתו חטאת חייבין על זדונו סקילה ועי' תוס' שבת ו: סד"ה הא קמ"ל]

קפח ג ד מיי' פ"ה מהל' ממרים הל' ב סמג לאוין לד טוש"ע י"ד סימן רמא סעי' א:

קפט ה מיי' שם הל"א:

קצ ו מיי' פ"ז שם הל' ב סמג שם טוש"ע שם:

קצא ז מיי' פכ"ו מהל' סנהדרין הלכה א סמג לאוין רט טוש"ע ח"מ סי' כז סעיף א:

קצב ח מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה ד וע"ש בכ"מ:

קצג ט מיי' פכ"ו מהלכ' סנהדרין הלכה א:

אל תתחיל בי: שחרית הוא, ראש חדש הוא, מוצאי שבת הוא. תנו רבנן "לא תנחשו ולא תעוננו" כגון אלו המנחשים בחולדה בעופות ובדגים:

מתני' המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת:

גמ' מכלל דאיכא מידי דחילול שבת הוי ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת, מאי היא? תחומין ואליבא דרבי עקיבא, הבערה ואליבא דר' יוסי:

מתני' המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם. קללם בכנוי: ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין:

גמ' מאן חכמים? ר' מנחם בר' יוסי הוא, דתניא ר' מנחם בר' יוסי אומר "בנקבו שם יומת" מה ת"ל "שם"? לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם. תנו רבנן "איש" מה ת"ל "איש איש" לרבות בת, טומטום, ואנדרוגינוס. "אשר יקלל את אביו ואת אמו" אין לי אלא אביו ואמו, אביו שלא אמו, אמו שלא אביו מניין? ת"ל "אביו ואמו קילל דמיו בו" אביו קילל אמו קילל, דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר משמע שניהן כאחד ומשמע אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב "יחדיו". "מות יומת" בסקילה. אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה? נאמר כאן "דמיו בו" ונאמר להלן "דמיהם בם" מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה. עונש שמענו, אזהרה מניין? ת"ל "אלהים לא תקלל" וגו'. אם היה אביו דיין הרי הוא בכלל "אלהים לא תקלל", ואם היה אביו נשיא הרי הוא בכלל "ונשיא בעמך לא תאור", אינו לא דיין ולא נשיא מניין? אמרת הרי אתה דן בנין אב משניהן: לא ראי נשיא כראי דיין ולא ראי דיין כראי נשיא. לא ראי דיין כראי נשיא שהרי דיין אתה מצווה על הוראתו, כראי נשיא שאי אתה מצווה על הוראתו. ולא ראי נשיא כראי דיין, שהנשיא אתה מצווה על המראתו, כראי דיין שאי אתה מצווה על המראתו. הצד השוה שבהם שהן "בעמך" ואתה מוזהר על קללתן, אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו. מה להצד השוה שבהן שכן גדולתן גרמה להן! ת"ל "לא תקלל חרש" באומללים שבעמך הכתוב מדבר. מה לחרש שכן חרישתו גרמה לו! נשיא ודיין יוכיחו. מה לנשיא ודיין שכן גדולתן גרמה להן! חרש יוכיח. וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, הצד השוה שבהן שהן בעמך ואתה מוזהר על קללתן, אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו. מה לצד השוה שבהן שכן משונין! אלא אם כן נכתוב קרא: או אלהים וחרש או נשיא וחרש. אלהים למה לי? אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו. הניחא למאן דאמר "אלהים" חול, אלא למאן דאמר קודש מאי איכא למימר? דתניא "אלהים" חול, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר "אלהים" קודש. ותניא רבי אליעזר בן יעקב אומר: אזהרה למברך את השם מניין? תלמוד לומר "אלהים לא תקלל". למ"ד "אלהים" חול, גמר קודש מחול. למ"ד "אלהים" קודש, גמרינן חול מקודש. בשלמא למ"ד "אלהים" חול, גמר קודש מחול, אלא למ"ד "אלהים" קודש גמר חול מקודש, דילמא אקודש אוזהר אחול לא אוזהר? א"כ לכתוב קרא "לא תקל" מאי

רש"י

אל תתחיל בי · כשבא הגבאי לגבות מס ממנו או קילא הצעיר אומר לו בבקשה ממך אל תתחיל בי להיות ראשון בדבר הפסד שסימן רע הוא לו: שחרית הוא · שהיה תובע ממנו חוב אמר לו שחרית הוא ולא אתחיל תחלת מעשה היום בפירעון: ראש חדש הוא · המתן לי עד מחר: מוצאי שבת הוא · תורה אור ראשון לימי השבוע: המנחשין · כשיוצאין לדרך או כשמתחילין בשום דבר: **מתני'** המחלל את השבת · דתניא ליה תנא בנסקלין כגון שחללו במלאכה גמורה: שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת · כגון דבר שיש בו מעשה ומלאכת מחשבת ולא המתעסק: **גמ'** תחומין ואליבא דר"ע · דיליף להו מקראי במסכת סוטה (דף כז:): הבערה ואליבא דר' יוסי · דאמר ללאו יצאת ור"ע מודה נמי בתחומים דאין חייבים עליהם כרת דתנן (שבת דף עג.) אבות מלאכות מ' חסר אחת ולא פליג ר' עקיבא: **מתני'** עד שיקללם בשם · שיקלל בשמות המיוחדין: קללם בכנוי · כגון שדי צבאות חנון רחום: **גמ'** בנקבו יומת · היה לו לכתוב, מה ת"ל "שם", אם אינו ענין לו דהא כתיב "ונוקב שם" תנהו ענין למקלל אביו ואמו, ור' מנחם לא ס"ל הא דדרשינן לעיל (דף נו.) מהאי קרא עד שיברך שם בשם ואפי' לא ברך שם בשם אלא "יכבה יוסי" ר' מנחם בר' יוסי מחייב עליה: איש איש כי יקלל וגו' לרבות בת · שקללה או טומטום שקלל: אין לי אלא אביו ואמו · כאחד: אביו שלא אמו ואמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קלל · כלומר סמך קללה בראש המקרא לאביו ובסופו סמך לאמו: ר' יונתן אומר · מתחלת המקרא משמע את אביו ואת אמו דאע"ג דוי"ו מוסיף על ענין ראשון משמע נמי א' מהם עד שיפרש לך הכתוב יחדיו כדרך שהולך לפרוש בכלאים שכתוב בו (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור ופרש בו "יחדיו" שלא תאמר אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו, ואביו ואמו קלל דסיפא דריש ליה רבי יונתן לקמן בלאו הן הנהגין לרבות את המקלל לאחר מיתה: מה להלן בסקילה · דכתיב "באבן ירגמו אותם": בנין אב משניהם · דמחד מינייהו לא אתיא דאיכא למיפרך מה לדיין שכן אתה מצווה וחייב מיתה על הוראתו שנאמר (דברים יז) ושמרת לעשות ככל אשר יורוך והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי וגו' ובנשיא איכא למיפרך שכן אתה חייב מיתה על המראתו שלא למרוד בצוויו ולהמרות את פיו שנאמר ביהושע (א) כל איש אשר ימרה את פיך וגו': לא ראי דיין כראי נשיא · לא ראיה של זה כצד חמור שנא' בדיין ישנה בנשיא אפילו הכי הוזהר על הנשיא: שהן בעמך · עושין מעשה עמך: באומללים · בשפלים כמו היהודים האמללים בס' עזרא (נחמיה ג): חרישתו גרמה לו · מתוך שהוא שפל הזהיר עליו הכתוב שלא תבזהו ולא תצערהו מפני שעתן לבו על לבו ומילך על שפלותו: שכן משונין · מאחר ב"א אלו לאמללות ואלו לגדולה וקיי"ל בשחיטת חולין (דף קטו:) כל מה הצד פרכינן כל דהוא כגון שכן משונין דאינו צד חמור דאי צד חמור פריך לאו פירכא היא דאביו נמי אית ביה צד חמור שהוקש כבודו לכבוד המקום: א"כ נכתוב אלהים וחרש או נשיא וחרש · פי' אלא לא אתיא אביו בבנין אב אלא באם אינו ענין נכתוב אלהים וחרש וניתי נשיא בהצד השוה לא ראי דיין שהוא גדול שאתה מצווה על הוראתו כראי חרש שאי אתה מצווה על הוראתו ולא ראי חרש ששפלותו גרמה לו כראי דיין שאין שפלותו גרמה לו הצד השוה שבהן שהן בעמך אף אני אביא נשיא והכא ליכא למיפרך שכן משונין דהא נשיא נמי משונה הוא: או נשיא וחרש · וניתי דיין מינייהו: אלהים חול · דהא אלהים דהכא חול הוא ולאזהרת דיין אתא: אלא למאן דאמר קודש · וכאן הזהיר על ברכת השם מאי איכא למימר אין כאן קרא יתירא: ומשני מאן דאמר אלהים חול על כרחיך גמר קודש מחול דהא לא אשכחן אזהרה לברכת השם אלא מהכא, הלכך מאן דאמר קודש גמר נמי חול מקודש ויש כאן אזהרה לדיין דיליף לה מאזהרה דקדש וקס"ד במה מצינו גמר ומשום הכי פריך דילמא אקודש הזהיר אחול לא הזהיר:

לא

תוספות

המחלל שבת · לאו למימר דכל שחייב על שגגתו חטאת חייב על זדונו מיתה דהא איסי דאמר בפ"ק דשבת (דף ו:) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ואינו חייב על אחת מהן ופי' הקונטרס וכן ר"ת היינו מיתה אבל חטאת מיחייב אכולהו אלא אתא למימר דכל שאין חייבין חטאת אין חייבין מיתה: לרבות בת · הא דאמר (ב"ק דף טו.) השוה הכתוב אשה לאיש הייני היכא דכתיב בלשון זכר אבל היכא דכתיב בלשון איש ממעטינן אי לאו דכתיב ב' זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ואם תאמר הא אמרינן בפרק ארבעה וחמשה (שם דף מד:) גבי שור שהמית שור שור שבעה להביא שור האשה אע"ג דלא כתיב שור איש וי"ל משום דדרשינן התם נגיחה למיתה נגיחה לנזקין והוה ילפינן מיתה מנזקין משום דכתיב (שמות כא) וכי יגוף שור איש: עד שיפרט לך הכתוב יחדיו · פירש הקונטרס כדרך שפרט בכלאים ותימה אם כן לרבי יאשיה אמאי כתיב בהו יחדיו אלא על כרחך אי לאו יחדיו הוה אמינא דלא יחרוש בשור וחמור כאחד אף על פי שאין קשורין ולא ילבש בגד של צמר ושל פשתים אף ע"פ שאינן קשורין ותפוריס כדדרשינן (יבמות דף ה:) תכיפה אחת אינה חיבור שתי תכיפות חיבור והיינו מדכתיב יחדיו אלא מסברא קאמר עד שיפרט לך הכתוב יחדיו:

גמר קודש מחול · מדאפקיה בלשון אלהים דאי מק"ו למ"ד קודש נמי לא איצטריך לגופיה דנילף מנשיא וחרש אלא איכא למיפרך מה לבשר ודם שכן דואגים ומתביישין בכך:

גליון הש"ס

גמ' נכתוב קרא או אלהים וחרש. קשה דהא צריך קרא דנשיא למלקות דעל לימוד במה הצד אין מזהירין ועיין בתשובת תורת חסד סי' ר"ה: רש"י ד"ה בנקבו וכו' עד שיברך שם בשם. קשה לי הא ממילא לדידהו מקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיברך בשם המיוחד בק"ו נאם מברך השם בכינוי פטור ק"ו למקלל אביו בכינוי. ולמ"ש תוס' ד"ה גמר י"ל דבשר ודם חמור דמתביישים אבל הסמ"ג בלאוין אות מ' כתב לתרץ הא דנסתפק משה רבינו במברך השם ולא למד בק"ו ממקלל אביו דדלמא כיון דחמיר לא סגי ליה בכם רה. א"כ תקשי כ"ל דלפטור שפיר יש ללמוד מקלל אביו בכינוי ממברך השם בכינוי דהא בזה לא שייך לומר דדלמא מברך השם בכינוי פטור משום דחמיר ולא סגי ליה בכפרה דהא אפילו במקלל בשם המיוחד דחמור יותר סגי ליה בכפרה וצ"ע:

מאי לא תקלל ש"מ תרתי: **מתני'** **הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה ובאו עליה שנים: הראשון בסקילה והשני בחנק: **גמ'** תנו רבנן *"נערה" ולא בוגרת "בתולה" ולא בעולה "מאורסה" ולא נשואה "בבית אביה" פרט לשמסר האב לשלוחי הבעל אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים נערה המאורסה אפי' קטנה במשמע א"ל רב אחא מדפתי לרבינא ממאי דמתני' ר"מ היא ולמעוטי קטנה נמי דילמא רבנן היא ולמעוטי בוגרת ותו לא? א"ל האי "אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה" אינו חייב אלא על נערה בתולה מאורסה מיבעי ליה, *ותו לא מידי. בעא מיניה ר' יעקב בר אדא מרב בא על הקטנה מאורסה לר"מ מהו: (ב) למ"ד ממעיט ליה או מסקילה ממעיט ליה: א"ל מסתברא מסקילה ממעט ליה, והכתיב (ג) ומתו גם שניהם" עד שיהו שניהן שוין? שתיק רב, אמר שמואל מאי טעמא שתיק רב ונימא ליה (ד) ומת האיש אשר שכב עמה לבדו כתנאי "ומתו גם שניהם" *עד שיהו שניהן שוין דברי ר' יאשיה רבי יונתן אומר "ומת האיש אשר שכב עמה לבדו" ואידך "ומתו גם שניהם" מאי דריש ביה? אמר רבא למעוטי מעשה *חידודים ואידך מעשה חידודים לאו כלום היא, ואידך "האי לבדו" מאי דריש ביה? *כדתניא "באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה כולם בסקילה (ה) אומר הראשון בסקילה ובולין בחנק תנו רבנן "יפת אישה כהן כי תחל לזנות" רבי אומר תחילה וכן הוא אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו מאי קאמר? אמר (ו) רב הונא בריה דרב יהושע רבי-בר' ישמעאל סבירא ליה *דאמר ארוסה יצאה לשריפה ולא נשואה והכי קאמר אם תחילת ביאה בנשואה כשריפה, אידך (ז) בחנק מאי "וכן" אחת מה תחם בתחילת ביאה קמשתעי קרא הכא נמי בתחילת ביאה קמשתעי קרא, אמר ליה רב ביבי בר אביי (ח) מר לא הכי אמר ומנו רב יוסף ר' בר' מאיר ס"ל דאמר *נשואה לאחד מן הפסולין מיתתה בחנק והכי קאמר אם תחילת אחלתה בנות כשריפה, ואידך בחנק ומאי "וכן" סימנא

מאי "לא תקלל" ש"מ תרתי: **מתני'** **הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה ובאו עליה שנים: הראשון בסקילה והשני בחנק: **גמ'** תנו רבנן *"נערה" ולא בוגרת "בתולה" ולא בעולה "מאורסה" ולא נשואה "בבית אביה" פרט לשמסר האב לשלוחי הבעל אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים נערה המאורסה אפי' קטנה במשמע א"ל רב אחא מדפתי לרבינא ממאי דמתני' ר"מ היא ולמעוטי קטנה נמי דילמא רבנן היא ולמעוטי בוגרת ותו לא? א"ל האי "אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה" אינו חייב אלא על נערה בתולה מאורסה מיבעי ליה, *ותו לא מידי. בעא מיניה ר' יעקב בר אדא מרב בא על הקטנה מאורסה לר"מ מהו: (ב) למ"ד ממעיט ליה או מסקילה ממעיט ליה: א"ל מסתברא מסקילה ממעט ליה, והכתיב (ג) ומתו גם שניהם" עד שיהו שניהן שוין? שתיק רב, אמר שמואל מאי טעמא שתיק רב ונימא ליה (ד) ומת האיש אשר שכב עמה לבדו כתנאי "ומתו גם שניהם" *עד שיהו שניהן שוין דברי ר' יאשיה רבי יונתן אומר "ומת האיש אשר שכב עמה לבדו" ואידך "ומתו גם שניהם" מאי דריש ביה? אמר רבא למעוטי מעשה *חידודים ואידך מעשה חידודים לאו כלום היא, ואידך "האי לבדו" מאי דריש ביה? *כדתניא "באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה כולם בסקילה (ה) אומר הראשון בסקילה ובולין בחנק תנו רבנן "יפת אישה כהן כי תחל לזנות" רבי אומר תחילה וכן הוא אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו מאי קאמר? אמר (ו) רב הונא בריה דרב יהושע רבי-בר' ישמעאל סבירא ליה *דאמר ארוסה יצאה לשריפה ולא נשואה והכי קאמר אם תחילת ביאה בנשואה כשריפה, אידך (ז) בחנק מאי "וכן" אחת מה תחם בתחילת ביאה קמשתעי קרא הכא נמי בתחילת ביאה קמשתעי קרא, אמר ליה רב ביבי בר אביי (ח) מר לא הכי אמר ומנו רב יוסף ר' בר' מאיר ס"ל דאמר *נשואה לאחד מן הפסולין מיתתה בחנק והכי קאמר אם תחילת אחלתה בנות כשריפה, ואידך בחנק ומאי "וכן"

סימנא

מאי לא תקלל ש"מ תרתי · ומקלל חבירו גמרינן לו מחב ונקיט לו מחב ומכה לילכה למפרך שכן משוגים דלחבירו לימו מקומה לעי"ג דכפ' שבועות העדות (שבועות דף לו: ושם ד"ה מקלל) משמע דמחרם לתוריה גמר לה וח"ת ומינמר חבירו ממקלל עלמו ומחרם דכפרק שבועת העדות (שם) גמרינן ממקלל עלמו מדכתיב השמר לך ושמור נפשך ויש לומר דלפי שלא דחמכתן חבירו דגמרינן מיניה חבירו לית הוה גמרינן בעלמו מה שלא מלינו שתשור בחבירו:

עד שיהיו שניהם שוין · פ"ה בני עומקן וקשה תקשה לרבנן דמחייבין לפי' שקילה וי"ל דלרבנן ניחא דדיניה בסקילה כנערה המאורסה דלא ק"ל מומתו גם שניהם דכשוזה כתיב לכל לר"מ דדיניה בשזוזה בחנק ה"ל למפטריה מהאי קרא והשתא בין לר"מ בין לרבנן בשזוזה פטור ומתני' דמייתי לעיל (דף נה:) ומייתין עלה משום תשא חיש לה לחיות טוחייהו ל"ש לרבנן ובתרומה ומיהו כיון דדייקין לעיל לפי' בהמה כל שכן שזוזה אלא כל' יוכתן לחיות כיון דלא מוקי גם שניהם אלא למעוטי מעשה חודום ושוד י"ל לרבנן כיון דחין דיהם משמשה בשניל קטנה מסברא שפיר לאוקומי גם שניהם לדרשה אחריתי ומתני' לעיל לרבנן לכל לר"מ דמשמשה דיו מסקילה לחנק בקטנה תרומה סברא הוא בשזוזה דרשין גם שניהם לפטור לעמרי ור"מ מפרש דלא קאמר שניהן שוין בני עוכזין אלא שוין במיתה אחת והשתא לרבנן דבח על הקטנה בסקילה שפיר כיון דלשם מיתה היא בח עוכזין היו שוין במיתה אחת לכל לר"מ בח על הקטנה בחנק דלשם מיתה בח עוכזין שוין במיתה אחת ח"ל בשזוזה קטנה לכ"ע במיתה אחת שוין ות"ח בח כהן שניא בסקילה ובטעלה בחנק לפיפריה לעמרי כיון דלחין שניהם שוין במיתה אחת וי"ל דלמפטר לעמרי לי לפטר משום דדרשין *לעבי זוממים לעשות לאחיו ולא לאחותו:

מעשה חידודין · קשה דבפרק הבח על יבמתו (יבמות דף נה:) משמע דלא בעי קרא לפריך פציעת פריעתא קאמר רחמנא ולגירסת הספרים מעשה חודום גמי קשה דהוא ממעט מדכתיב (ויקרא יט) שכבת זרע פרט למשמע מתה* ודאי לבדו מלי דרים ביה לכדתניא · ות"ח הא ר"מ חיט ליה הך ברייתא דקתני מתני' ברחשון בסקילה והשני בחנק וח"ב היכי קאמר שמואל מ"ש שניהם רב לימא ליה ומת האיש אשר שכב עמה "לבדו" למה לי לימא ליה ומת האיש הא לר"מ מיבעי ליה לאיזדן דרשה ויש לומר דהרמי מעשה מינה לרבינא

גמ' תנו רבנן *"נערה" ולא בוגרת · תקרי נ"ל בוגרת קאי אי נמי נערה ולא בוגרת. תקרי קאי אי נמי נערה בתולה מאורסה וגו' (דברים כב) ומקילה כתיב התם "נערה"=משחבית שתי שערות עד שיכיה שחור על הלבן ואין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים כלבד: **בית אביה** · בפרקא מוליא שם רע כתיב (שם) לזנות בית אביה והתם נמי מקילה כתיב: **זו דברי ר"מ** · למחניתין קאי דקתני "עד שתהא נערה" ומשמע למעוטי קטנה זו דברי ר"מ דאמר בכתובות בחלו נערות (דף כט:) קטנה אין לה קנס ממשים כסף דנערה דוקא כתיב ולא קטנה הלכך נבי נערה המאורסה אין קטנה במשמע: **אבל חכמים** · שמחלקו עליו ואמרו יש קנס במקום מכר מולקין עליו-לף כאן ואומרים קטנה תרומה בסקילה ולא מיעט הכתוב אלא בוגרת: **דילמא** · למעוטי בוגרת ותו לא אלא למעוטי מידי: **ג"ע** · ל"ק הא "עד שתהא נערה" הא ליכא למימר משמע בהדיא למעוטי קטנה דהכי משמע ליה חייב בקטנותה עד שתביא ר"ש והא נערה נקי למעוטי בוגרת לחודה אתא הכי קאמר בעינן בקטנותה עד שתביא ר"ש ואפי' הכי חייב אלא על נערה בתולה וכו': **ותו לא מידי** · ת"ש · ר"מ · דלחוקמה למתני' דממעטן קטנה תלייה: **נמרי קא ממעטן ליה** · דפטרין ליה לגברא ממיתה הואיל והיא פטורה דלאו בח עוכזין היא ולא קרינן בה ומתו גם שניהם" דכתיב גבי שוכב עם הבהמה בטולת בט: **או דילמא מפקיע ליה** · לבל חנק מחייבי מיתה: **ניחא ליה** · ר"ב: **ומה הוא שוכב עם הבהמה נהרג** · בחורה ואם בחרה ימלט החיים הא הבועל בהמה המאורסה והחזיק בה החיים ושכב עמה ומת החיים הא לבד שכב עמה "לבדו" למה לי לימלט למעוטי לידה הא בהדיא כתיב ולגערה לא תעשה דבר חלא להכיח חת הבח על הקטנה מדעתה ותפ"ג דפטור דידה לאו משום חושם חלא משום קטנה דחיכי לאו בח עוכזין לגמרי, תיהו מיהא מיחייב: **שניהם עוכזין** · שני בני עוכזין: **למעוטי מעשה חדודין** · מחדד ומקשה חבר בבריה מכחון דהוה בהמה והיא חינה נהנית להכי כתיב "שניהם" שיהיו שניהם עוכזין, ומיהו שלא כדרכה חף על גב דהיא חינה נהנית, ממשכבי זכר" ליתברבי לחיובא: **לא כנוס הוא** · ולא ליטמריך למעוטי, ואיבא דאמרי מעשה חורדום (נבא נחמא דף ג:) שהטמינה שבע שנים בדבש: **ומדיין ליה בסולה** · שבלו כולם שלא כדרכה: **וכולן בחנק** · דגבי סקילה "לבדו" כתיב וקרא יתירא הוא למעוטי כי הא גוונא דלחך על גב דקרינן ביה בסולה לחן בסקילה חן בחנק מסס לוחו שבילחו שניהם יחידים: **ר' יוסי** · כי תחל לשון החלה ולקמיה מפרש לה: **דרבי ישמעאל** · כרים פירקין: **אם מתנה ניחא בזנוח** · שזו היא ביחה רחשונה שנבעלה: **כי פסח** · מה מלינו בנערה המאורסה שיחה בסקילה ולח יחה חלח בביחה רחשונה וכתיב "לבדו" למעוטי שני לף בח בהן לח בחניות מיחה חלח בביחה רחשונה והיח תרומה: לכאורה-בסריפה חבל בחה לחחד מן הפסולין שבחלוה מבעה בחוחין שוב היכה חלח בחנק והחי תחלה דקחמר רבי ה"ק חם זו תחלת חיטולה בסריפה וחם לחי בחנק: **ומאי וכן** · הבח לי קפיד חלח לחחלת חבל ולח לחחלת ביחה והחם לחחלת ביחה נמי קפיד:

מקלל · שחי קללות במשמע "ולנלים" נמי ב' לבזוח יש ט הלכך לח חקלל דרשינן לחרוייהו: **מתני'** **גיון מייב** · סקילה: **עד שתהא נערה** · לבל קטנה שקדמה לביה, הבח עליה בקטנותה חיט בסקילה, ופלוגתח דתנחי היח ליכח למ"ד בחנק וליכח למ"ד תורה חור פעור לגמרי: **בעולה** · ולח בעולה:

מאורסה · ולח נשואה ולחפילו נכנסה לחופה ולח נבעלה דקרינח ביה "בעולה" מיהו לח קרינח ביה "מאורסה": **ובית כנסיות** · למעוטי מסרה החב לבעלי הבעל וזיעפה בדרך: **כאן עליה ניים** · ועדיין היח בחולה כגון שבחו עליה שלח בדלרבה: **בסקילה** · למסקבי חבה בחיב (ויקרח יט): **ובעני בחנק** · דבעולה היח והח סחמח רבי היח דחמר "שלח בדלרבה" נפקח ליה מבלל בעולה לקמן: **גמ'** **מ"ד נערה ולח בוגרת** · חקרינח קחי חביה נערה בחולה מחורסה וגו' "(דברים כב) ומקילה כתיב התם "נערה"=משחבית שתי שערות עד שיכיה שחור על הלבן ואין בין נערות לבגרות חלח ו' חדשים כלבד: **ניחא ליה** · בפרקא מוליא שם רע כתיב (שם) לזנות בית אביה והתם נמי מקילה כתיב: **זו דברי ר"מ** · למחניתין קאי דקתני "עד שתהא נערה" ומשמע למעוטי קטנה זו דברי ר"מ דאמר בכתובות בחלו נערות (דף כט:) קטנה אין לה קנס ממשים כסף דנערה דוקא כתיב ולא קטנה הלכך נבי נערה המאורסה אין קטנה במשמע: **אבל חכמים** · שמחלקו עליו ואמרו יש קנס במקום מכר מולקין עליו-לף כאן ואומרים קטנה תרומה בסקילה ולא מיעט הכתוב אלא בוגרת: **דילמא** · למעוטי בוגרת ותו לא אלא למעוטי מידי: **ג"ע** · ל"ק הא "עד שתהא נערה" הא ליכא למימר משמע בהדיא למעוטי קטנה דהכי משמע ליה חייב בקטנותה עד שתביא ר"ש והא נערה נקי למעוטי בוגרת לחודה אתא הכי קאמר בעינן בקטנותה עד שתביא ר"ש ואפי' הכי חייב אלא על נערה בתולה וכו': **ותו לא מידי** · ת"ש · ר"מ · דלחוקמה למתני' דממעטן קטנה תלייה: **נמרי קא ממעטן ליה** · דפטרין ליה לגברא ממיתה הואיל והיא פטורה דלאו בח עוכזין היא ולא קרינן בה ומתו גם שניהם" דכתיב גבי שוכב עם הבהמה בטולת בט: **או דילמא מפקיע ליה** · לבל חנק מחייבי מיתה: **ניחא ליה** · ר"ב: **ומה הוא שוכב עם הבהמה נהרג** · בחורה ואם בחרה ימלט החיים הא הבועל בהמה המאורסה והחזיק בה החיים ושכב עמה ומת החיים הא לבד שכב עמה "לבדו" למה לי לימלט למעוטי לידה הא בהדיא כתיב ולגערה לא תעשה דבר חלא להכיח חת הבח על הקטנה מדעתה ותפ"ג דפטור דידה לאו משום חושם חלא משום קטנה דחיכי לאו בח עוכזין לגמרי, תיהו מיהא מיחייב: **שניהם עוכזין** · שני בני עוכזין: **למעוטי מעשה חדודין** · מחדד ומקשה חבר בבריה מכחון דהוה בהמה והיא חינה נהנית להכי כתיב "שניהם" שיהיו שניהם עוכזין, ומיהו שלא כדרכה חף על גב דהיא חינה נהנית, ממשכבי זכר" ליתברבי לחיובא: **לא כנוס הוא** · ולא ליטמריך למעוטי, ואיבא דאמרי מעשה חורדום (נבא נחמא דף ג:) שהטמינה שבע שנים בדבש: **ומדיין ליה בסולה** · שבלו כולם שלא כדרכה: **וכולן בחנק** · דגבי סקילה "לבדו" כתיב וקרא יתירא הוא למעוטי כי הא גוונא דלחך על גב דקרינן ביה בסולה לחן בסקילה חן בחנק מסס לוחו שבילחו שניהם יחידים: **ר' יוסי** · כי תחל לשון החלה ולקמיה מפרש לה: **דרבי ישמעאל** · כרים פירקין: **אם מתנה ניחא בזנוח** · שזו היא ביחה רחשונה שנבעלה: **כי פסח** · מה מלינו בנערה המאורסה שיחה בסקילה ולח יחה חלח בביחה רחשונה וכתיב "לבדו" למעוטי שני לף בח בהן לח בחניות מיחה חלח בביחה רחשונה והיח תרומה: לכאורה-בסריפה חבל בחה לחחד מן הפסולין שבחלוה מבעה בחוחין שוב היכה חלח בחנק והחי תחלה דקחמר רבי ה"ק חם זו תחלת חיטולה בסריפה וחם לחי בחנק: **ומאי וכן** · הבח לי קפיד חלח לחחלת חבל ולח לחחלת ביחה והחם לחחלת ביחה נמי קפיד:

עין משפט נר מצוה

קצר א ב ג מיי' פ"ג מהלכות חיסורי ביאה הלכה ד סמג לחין נו:

קצה ד מיי' שם פל' פ:

קצו ה מיי' שם פ"ח הלכה יח:

קצו ו מיי' שם פ"ג הלכה ו:

נוסחא כלל, הבא על נערה המאורסה

נוסחא ט"א-פרטת נערה המאורסה בראשי ריק על נערה ולא קטנה

מסורת השי"ם

כתובות מה.

[ביבי בבא: בג בי יהיה ניחא בראשי המאורסה ואח"כ ובא עליה שנים ע"ש]

נ"ז שם מת:

[סוכה לו: ושם]

קידושין ו. [ערכין ו.]

קידושין סו:

[יבמות באות ובת איש כהן כי תחל [נערות אות אף: ביא תיבעי?]

נסיל נה:

[ע"ש בכתב כהן כי תחל [נערות באות] ובאות [נסיל נה:] בכתובות ו.] [ע"ש]

נוסחא ברוב טעותה

ג' סימנים בגבי "ובת איש כהן [ויקרא כ] כי תחל [נערות]

[ויצי' שם' יבמות נה: ד"ה לחחר וכו' כתב ישוב זה]

[לעיל נג.] **סימנא בעלמא** · וכתחילת סוס דבר הכתוב מדבר דמתחלת חנוך מיהא הוה: **מתני'** **הסקלים וכ"ש הדיוט** · מסיח דתסקינן ליה בסקלין זה הדיוט שהסית לכל נביא שהסית ליט בסקילה תלת בחנק כדמפרש בגמרא: **הסקלים קם הסדיוט** · הוה דבסקילה תבל מסית תם הרבים כגון עיר הנדחת בחנק והא ליכא למידק לכל מיני מסית תם הנביא שהסית ההדיוט לכל מיני מחלוק בין נביא שהסית להדיוט שהסית כתיב (דברים יג) וסקלתו בחכנים וכנביא כתיב (שם) והנביא ההוא לו חולם החלום ההוא יומת' ומיתה' בתורה אור

[לעיל נב:] התורה בתורה הסם *ליתה תלת חנק: **אמר נמרי** · יחד, הן עצמן נעשו עדים ואין נריכין להתרות בו כשאר חייבי מיתות תלת מביאין תומו לבית דין דכתיב (שם) "לא תחמול ולא תכסה עליו": **אמר נמרי הוא דאמר** [נספ"מ הגי' יחן] **יש לי חברים רועים כאך** · היכא נריך להשיט יש לי חברים רועים כאך נא ואמור לי בפניהם: **ואם סיים הסנהדרין סרוס ואינו יכול לדבר בפניהם** · לעולם אומר "איני יכול לפרסם הדבר" מפני ירלת כ"ך: **מביאין לו** · דמתרגמינן ואתרכ לי' וכמן ליה (דברים יט) מעמידין ליה מלרכין תחורי הגדר לשמוע דבריו: **ביאור** · לעומר אין מיס עכשיו עמנו ויכול לחתה טמר מה שאמרת לי: **שאומר לעבוד וכו'** · כלחה מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב: **נמ' אם נביא** · לם מסית זה נביא שהיה מתנבא בשם הקב"ה לעבוד עבודה כוכבים: **מעמא** · דמסית לת הסדיוט לעומר לת היחיד הא לם מסית לת הרבים כגון לנשי עיר הנדחת בסקילה הוא הלת בחנק דהא ליכא למידק דקתני 'והמסית לת הסדיוט' למעוטי 'מסית לת הנביא' קלמר, הלת לשכחן תנא דמפליג בין מסית לת הנביא לשאר המסית להדיוט המסית לשכחן תנוק כדמפרש ואזיל: **מעמא** דר"ש וכבן מפרש בהלו הן הגחנקין: **מדייתי עיר הנדחת שנו** · בחנקה זהה, ותמוטינן סיפא דמדית לרישא 'במדית עיר הנדחת' קלמר והיינו דמדית דתנן לעיל (דף נב.) בהדי נסקלין זה לעומר לרבים נלך ונעבוד עבודה כוכבים: רבינא לעומר גרם ולא גרסי' לעומר רבינא דלהו ורב פפא לא פליגי הלא מר מתרץ חדא ומר מתרץ דבי חדא ולא פליגי הא בתרי מילי ותו לוקמינן לרישא כר"ש ותנא הכי תמוהלי לתרולה כרבן ובכי פירושא רבינא תרולה לחדא ולעומר רישא כמי רבנן והמסית לת ההדיוט לאו למעוטי 'מסית לת הרבים' לאתו תרוייהו תנא להו חנק רישא מסית לת היחיד והדר תנא סיפא המדית זה העומר לרבים נלך ונעבוד עבודה כוכבים: **ולא זו אף זו קאמר** · כלומר לי קשיא לך ליתני 'מסית לת הרבים' ולא ליתני 'מסית לת היחיד' הא פשיטא דכולהו מוהי הא דבסקילה, תורלת לתנא למתני הכי: תנא סיפא דפשיטא ליה והדר תנא רבותא [לעיל נב.] דמסית יחיד נלבד בסקילה תלת לף זו דמסית רבים בסקילה ונלמד כך: שמעון כך פפא לתא לף למתרוצי לדקתני 'המסית זה הדיוט' לאתו למעוטי 'נביא המסית' קתני תלת כל המסיתים קרי 'הדיוטות' ומקום הכמנה כלומר 'מסית' הדיוט ושמה הוא ומדת הקלין טהג טו שמקילין בחייו שכל חייבי מיתות נריכין התראה וזה נהרג בהכמנה: **בכיס ספניתי** · בחדרי חדרים לפי שהוא ירא לדבר בגלוי: **מן רופין פומו** · לשון הבר שמעתי דאי לא מי חזו ליה לא מי מסהדי עליה לחייביה קטלא ולף על גב דשמעי קליה דמאי למימר לא הוה תנא: **ושופטין קונו** · שהוא לומר דברי הסתה: **מתני' סמדית זה סשומר וכו'** · בגמרא מוקים לה במדית עיר הנדחת: **שומר משכב ומשב** · בסקילה: **ולא סשומר אם ספניים** · מרתה לנבריות כחילו הוא עושה ואינו עושה כלום: **שנים מלקטין קשורין** · במכשפות לפניהן לוקה מהן לוקה וחייב וחברו לוקה ופטור: **שומר משכב** · שהיתה כאן שדה קשורין ולקטה ממנה בכשפים חייב: **שומר אם ספניים** · מרתה לו כחילו התקבלו כולם במקום אחד והקשורין לא זזין ממקומן פטור: **נמ' מכשפה אחד סשים ואחד שפכה** · דהא נבי חוב וידעוני דמכשפים הם לא חלק בין לוקה לכתיב (ויקרא כ) חיה לו תחיה: **לא סשים כל נשמה** · בשבע חומות כתיב: **מה לאלן בפייך** · דכתיב בסיחון ועוג "ויכהו ישראל לפי חרב" (במדבר כא) **: מה לאלן** · בסיני: **בשקילה** · דכתיב (שמות יט) כי סקול יסקל לו ירה יירה: **שריבה בהן סקילה שריבה בהן סקילה** · ומניו בסיני שנאמרה בהן סקילה:

מיתה

רן ב מיי׳ פ״ח מהל׳ ע״ז הלכה טו כמנ סמ עשין י״ב פי קמא פעיף טו :

פיפס פתח • כל מיתה האמורה לבני נח חיט חלת סייף : **ספקו פנין** לו • סמך ענין המכשף לסוכב עם בהמה ענין פרשה : **סוכב עם בסמה בסקילה** • הא ילפינן לה בהלי פרקין מדמיסס בס דכתיב בס בפרשת קדושים תהיו וגמרי׳ לה מחוב וידעוני דכתיב בהו בחבן ירגמו אותם דמיסס בס (ויקרא כ) : **רבי יסודה** • לא דריש סמוכין : **טוען** • חת זה מדין מיתות קטת לסקילה החמורה מכולן : **פנע** • מכלל ופרט חת למד בסקילה : **בכלל** . כל המכשפים היו וכבר חייב בהן בכתוב מיהה כדכתיב ״לא תחיה״ למה יצחו להזהירין בעלמן ולכתוב בהן סקילה להקים להס חת הכלל וז״ל

תורה אור

וכי מפני שמטו • מהכח דייק בריש יבמות (דף 7. ושם) דר׳ יהודה לא דריש סמוכין בעלמת ול״ת שחי הכח דלח דריש מסוס דחיכח ג״ם דמפקת מסמוכין כדדריש רבי יוסי הגלילי דדריש לח תחיה מלח תחיה כל נשמה דכסיף תדע דלסו רבי עקיבח דיוק ׳ מלח תחיה דנסקילה מי ניחח דלח ס״ל כרבנן דדרשין סמוכין חלח ס״ל מסוס דחיכח ג״ם דלח תחיה כל נשמה דמפקת מסמוכין ויל דדייק מליבח דרבי יהודה דלמר וכי מפני שמטו מקום לח דרשין לחנן

מיתה אחת *בן עזאי אומר נאמר °מכשפה לא תחיה" ונאמר °כל שוכב עם בהמה מות יומת" סמכו ענין לו מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשף בסקילה, אמר לו רבי יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא לה בסקילה, אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו ולמה יצאו להקיש עליהן ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשף בסקילה

לרבי יהודה נמי ליהוו אוב וידעוני ׳שני כתובים הבאים כאחד׳ *וכל ׳שני כתובין הבאין כאחד׳ אין מלמדין? אמר רבי זכריה עדא אמרה קסבר ר׳ יהודה *שני כתובין הבאין כאחד מלמדין *אמר רבי יוחנן למה נקרא שמן "כשפים"? שמכחישין פמליא של מעלה °אין עוד מלבדו" אמר רבי חנינא אפילו לדבר בשפים, הדיא איתתא דדות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא, אמר לה אי מסחייעת זילי עבידי "אין עוד מלבדו" בתיב, איני והאמר רבי יוחנן "למה נקרא שמן מכשפים, שמכחישין פמליא של מעלה"? שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה. אמר רבי אייבו בר נגרי אמר רבי חייא בר אבא °בלחמיהם אלו מעשה שדים בלחמיהם אלו מעשה כשפים וכן הוא אומר °ואת להמי הדרב המתהפכת" אמר אביי דקפיד אמנא שד, דלא קפיד אמנא כשפים. אמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת: יש מהן בסקילה, ויש מהן פטור אבל אמר' ויש מהן 'מותר לכתחלה' *כגון דרב חנינא ורב אושעיא, כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ומיברי להדו עיגלא תילתא ואכלי ליה. אמר רב אשי חזינא ליה לאבוה דקרנא דנפיץ ושדי כריכי דשיראי מצחדיה. °ואמרו הדרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא אמר ר׳ *אלעזר מיכן שאין השד יכול לבריות בריה פחות מכשעורה רב פפא אמר האלהים, אפילו כגמלא נמי לא מצי ברי, האי מיכניף ליה והאי לא מיכניף ליה. רב לרבי חייא לדידי חזי לי ההוא טייעא דשקליה לספסירא וגייליה לגמלא ומחך ליה בטבלא וקם, אמר ליה: לבתר הכי, דם ופרתא מי דוחי, אלא ההיא אחיות עינים הוה. איקלע לאלכסנדריא של מצרים בן חמרא, כי ממא לאשקויה מיא, פשר וקם גמלא דוסקניתא, אמרו ליה אי לאו זעירי את לא הוה מהדרינן לך, מי איכא דזבין מידי הכא ולא בדיק ליה אמיא" איכלע להדוא אושפיזא, אמר להו "אנא שתאי מדידכו, אתון נמי שתו מדידי, אשקייה, הואי חמרא, רכבה, סליק לשוקא, אתא חברתה פשרה לה חזייה דרכיב ואי אאיתתא בשוקא °ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים" אמר ר׳ אלעזר - צפרדע אחת היתה, השריצה ומלאה כל ארץ מצרים בתנאי

רבי עקיבא אומר צפרדע אחת היתה ומלאה כל ארץ מצרים *אמר לו רבי אלעזר בן עזריה: עקיבא, מה לך אצל הגדה, כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות, צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו: אמר ר׳ עקיבא כך:

והא

ע״ש שם קדושה שלו הוח : **פנפן** • מכשף היה : **פנפן** • חומנו בכח מוקי״ל בלע״ז : **נשדי כריכי דשירפי מנפירין** • משליך מחיכות של מעילים : **פוכב פנים פיס** • מכח זו של כניס לח על ידי מכשפות בלה חלת על פי הקב״ה לחין לחרטומים יכולת בה : **נף מני בבי** • לין יכול לבריות לפילו בריה גדולה חלת כשהצד גריך לבריות גדולות הוח מלמף ומביח מן ההפקר : **ספי מיכניף ליה** • **בריות גדולות** טומים לקבלס ונלמפים יחד חלין **לחבל בריה קטנה** לינה נלמפת לחין בה כח לבח ממקום לחוק : **סכי גרסינן לפמר לו רב לרבי חייפ** • ולח גרסינן לינו : **טייעא** • סוחר ערבי : **שקל ספספיה וגיידיס לגמליס** • גמל חרב וחתך גמל לחבריס ניידיה כמו ״לולחו מגוייד״ בספרק בתרת דיבמות (דף קכ) : **ומרף ליס בטבלא וקס** • קשקש לו בזוג לסקר״ת בלע״ז ועמד לו על רגליו : **פמר לו** • רבי חיים לרב : **לכפר סכי דס ופרפף מי סוס** • לחר שעמד הגמל כלום נמלחת שם לכלוך מן הדם והפרש : **פסוק פתיום עינים סוס** • ולח מגוייד הוח שלחיט יכול להחיות המת : **עפר** • נמס המכשפות, כל מילי מכשפות נבדקין על מים חיים וגמומין : **קס גמלא דסקוניפא** • נעשה החמור, דף של גפר שנעשו תחלה חת הדף חמור, גמלא=גפר, סקוניתא=מין עץ הוח : **פיכף דוכין מידעם פכף** וכו׳ • כלומר יש לוקח בעיר הוחת שמומקת בכשפים שום סחורה וחיט טורקה על המים : **ינפי פיקלא לספיפ פופפיפא** . ולח גרסינן רבי יגחי דלחו חיגיס מעליח הוח שעשה בשפים : **שפיפא** • קמח מרוף במים : **פוייפ דפרפקן שפוופפ** • רלה יגחי החמה המביחה לו המשקה שהיו שפחיה נעות הכיר שכשפניח היח : **שדא פורפא** • מן המשקה לחרן ונעשו עקרבים : **פנע שפפי פרידפו** • לח גלה להס הדבר שהבין בדבר והכחה עלמו בחיל שחה : **פופי ספרפ** • החשה נעשית חמור : **רכבה** • יגחי וסליק בשוקה : **פעקרב לפ** • מיחת חת הכשפים ומזכה לקדמותה : **פנפרדע** • לחת מטמט : **פקריצפ** • ממטיה וילחו ולדות : **פדברופיך** • מכח מדבריך ופיה להלטת נגעים ותחלות שהן תמגיים ובהס לחתה מחודד ולח כהגדה : **פרפף לפפ** • ושמטו קולה **כל הלפרדעים** שבעולם והס בלו :

והח

והא ר' עקיבא מר' יהושע גמיר לה והתניא כשחלה ר' אליעזר נכנסו ר' עקיבא וחביריו לבקרו, הוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו, ואותו היום ע"ש היה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפליו, גער בו ויצא בנזיפה אמר להן לחביריו כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה, אמר להן דעתו (א) ודעת אמו נטרפה, היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות! כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו נכנסו וישבו לפניו מרחוק ד' אמות, א"ל למה באתם? א"ל ללמוד תורה באנו, א"ל ועד עכשיו למה לא באתם? א"ל לא היה לנו פנאי, אמר להן תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן, אמר לו ר' עקיבא שלי מהו? אמר לו שלך קשה משלהן, נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין, הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי: הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבותי אפילו ככלב המלקק מן הים, הרבה תורה לימדתי ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת, ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם, ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות ואמרי לה שלשת אלפים הלכות בנטיעת קשואין ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף, פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך אמר לי רבי למדני בנטיעת קשואין אמרתי דבר אחד נתמלאה כל השדה קשואין, אמר לי רבי למדתני נטיעתן, למדני עקירתן, אמרתי דבר אחד נתקבצו כולן למקום אחד, אמרו לו הכדור והאמום והקמיע וצרור המרגליות ומשקולת קטנה מהו? אמר להן: הן טמאין, וטהרתן במה שהן; מנעל שעל גבי האמום מהו? אמר להן הוא טהור, ויצאה נשמתו בטהרה, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר, הותר הנדר למוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא מן קיסרי ללוד היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ פתח עליו בשורה ואמר °אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן אלמא מרבי אליעזר גמרה? גמרה מרבי אליעזר ולא סברה, הדר גמרה מרבי יהושע ואסברה ניהליה, היכי עביד הכי והאנן תנן העושה מעשה חייב? להתלמד שאני *דאמר מר °לא תלמד לעשות לעשות אי אתה למד אבל אתה למד להבין ולהורות:

הדרן עלך ארבע מיתות

רש"י

וסא · מילתא דלקיטת קשואין : **ר"ע מר' יהושע גמר לה** · בתמיה : **קינוף** · ארבעה עמודים וכילה פרוסה עליהם כדאמרי' בסוכה (דף י:): **לחלוץ תפליו** · של אביו °דקסבר שבת לאו זמן תפילין הוא ואסור להניחן שמא יצא בהן לרשות הרבים : **שדעתו של אבא נטרפה** · וקרוב הוא למות שאינו היתה דעתו מיושבת היה חולץ תפליו: **איסור סקילה** · הדלקת הנר והטמנת חמין ועוסקין בדבר שאינו אלא איסור שבות דמניח תפילין בשבת אין כאן איסור מלאכה ואפילו יצא לרשות הרבים דהא דרך מלבוש הוא ותכשיטין הוא לו בחול : **ברחוק ארבע אמות** · מפני הנדוי שברכוהו במחלוקת תנורו של עכנאי בבבא מציעא (דף נט:) : **שלי מהו** · במה תהא מיתתו : **שלך קשה משלהן** · מפני שלבך פתוח כאולם ואילו שמשתני היית למד תורה הרבה : **נטל** · ר"א שתי זרועותיו : **שנגללין** · כשגוללין ספר תורה והכתב מכוסה כך תתעלם ותתכסה תורה שבלבי כשאמות לפי שלא שמשוני ולמדו ממני : **ולא חסרתי מרבותי ככלב המלקק מן הים** · לפי חכמתם שהיתה גדולה אין למודי עולה לחסרם ולקבל מהם חכמה[א] אלא מעט ככלב המלקק מן הים וכן תלמידי לא חסרוני ולא קבלו מחכמתי לחסר את יתרון חכמתי מהם [ב] אפי' כמו שמחסר המכחול בשפופרת בטבול אחד : **ולא חסרתי** · כלומר לא חסרתים מחכמתם ממה שהיו מתחילה גדולים יותר ממני וגם עתה גדולים הם ממני לפי שלא למדתי מחכמתם כי אם מעט מהם : **שפופרת** · קנה שנותנין בה °כחול = קיסם של עץ, או של כסף שנותנין מכחול בתוכו ומטבלו בכחול ומוליכו: **בבהרת עזה** · בהלכות מראות נגעים: **בנטיעת קשואים**. הלכות מיני כשפים שעל ידיהם נתמלא כל השדה קשואים : **אמרו לו הכדור והאימום וכו'** · כדור פלוט"ה מחופה עור ומלאה מתוכו צמר של איל בדוחק וכן אימום שלהם של עור היה כעין מנעל וממולא מתוכו שער ופיו תפור ובו היו עושין המנעלים כמו שעושין הרצענין שלנו בדפוס של עץ: **קמיע** · של עור וממולא מתוכו ותולהו בצואר לנוי : **משקולת קטנה** · כעין אונקיא שעושין מעופרת ומחפין אותה בעור כדי שלא תחסר אבל משקולת גדולה אין דרכה °לחפותה בעור : **וצרור מרגלים** · תופרין המרגלית בעור ותולין אותו בצואר בהמה לרפואה : **מהו** · לפי שנחלקו באלו רבי אליעזר וחכמים בסדר טהרות (כלים פכ"ג) וחכמים אומרים אין מקבלין טומאה לפי שכלי עור אין מקבל טומאה אלא אם כן יש לו בית קיבול דהא איתקש לשק והני הואיל וקבולן נעשית למלאותן מלוי בתוכו עולמית לא שמיה קבול *ורבי אליעזר אומר מקבל טומאה דבית קיבול העשוי למלאות שמיה קבול, ועוד נחלקו בכדור ובאימום שנקרעו ונראה חלל שלהם דמודו רבנן דמקבלי טומאה דהא איכא בית קיבול, ופליגי לענין טבילה שחכ"א מה שבתוכו חוצץ ור' אליעזר אומר מה שבתוכו אינו חוצץ דכולי חד כלי הוא, ובשעת פטירתו היו רוצין לידע אם חזר בו ושאלוהו מה אתה אומר באותן שני המחלוקות אמר להם טמאים אפילו שלמים והטומאה נוגעת מבחוץ : **וטהרתן במה שהן** · כלומר אם נקרעו שחכמים מודים שמקבלין טומאה וחלוקין עלי לומר שהמלוי חוצץ, ואומר אני בדברי שהמלוי אינו חוצץ שמטבילין כמות שהן : **מנעל שעל גבי אימום מהו** · שאף בו נחלקו בתוספתא *דטהרות חכמים אומרין הואיל ואינו מחוסר מלאכה הצריכה אומן שהדיוט יכול לסלקו מעל האימום, כבר שם כלי עליו וטמא ור"א מטהר שעדיין לא נגמרה מלאכתו : **הותר הנדר** · שברכוהו : **בין קסרי ללוד** · שהיו נושאין את מטתו מקסרי ללוד : **פתח עליו בשורה** · שהיו עושין שורה סביבות המטה להספד : **הרבה מעות יש לי** · להחליף : **ואין לי שולחני להרצותן** · כלומר הרבה שאלות יש לי לשאול ואין למי לשאול : **היכי עביד** · רבי אליעזר הכי שעשה מעשה בנטיעת קשואין : **להתלמד** · בהם ר"ע הוא דעבד ר' אליעזר :

הדרן עלך ארבע מיתות

תוספות

לחלוץ תפילין · פ"ה של ר' אליעזר אע"ג דלא היה ר"א זז ממקום אחד קרי ליה איסור שבות דכל *שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים אסור לצאת בו לחצר וה"ה אפי' יושב במקום א' אסור: **היאך** מניחין איסור סקילה · משמע דמדליקין ואחר כך חולצין וקשה דבפרק במה מדליקין (שבת דף לד: ושם) משמע איפכא דתניא שלישית להדליק את הנר דברי רבי נתן, ר' יהודה אומר שלישית לחלוץ תפילין ופ"ה התם ומדליק ברביעית ואין לומר ומדליק בשניה מדקאמר התם בתר הכי שניה להדליק כמאן לא כר' נתן ולא כרבי יהודה הנשיא וגם אין לומר שמדליק בשלישית וה"ק שלישית אף לחלוץ תפילין ולעולם מדליק ברישא מדקאמר התם שלישית להדליק ומוקי לה כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא, ועוד קשה אטו הורקנוס לא ידע מנהגו? וי"ל דודאי תפילין ברישא אלא שבאותה שעה איחרו להדליק מפני שהיו טרודין בחוליו ולכך היה נוער בו: **וטהרתן** במה שהן · פ"ה דנחלקו לענין טבילה בנקרעו אי חוצץ מה שבתוכו או לא ובהדיא לא אשכחן פלוגתא אלא בפ' כ"ג דכלים תנן הכדור והאימום והקמיע ותפילין שנקרעו הנוגע בהן טמא במה שבתוכו טהור אלמא אין תוכו חשוב חיבור ותניא בתוספתא ר' יהושע ב"ק אומר משום ר' אליעזר אף מטבילין כמו שהן אלמא מדלא חייץ בטבילה ש"מ דהוי חיבור : **היה** מכה בבשרו · ומשום שרט לנפש (ויקרא יט) ליכא, דמשום תורה קעביד, כדאמר הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן* :

הדרן עלך ארבע מיתות

הגהות הב"ח

(א) גמ' דעתו מיושבת ודעת אמו נטרפה : [שבת דף סד:]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לחלוץ תפליו וכו' דקסבר שבת לאו זמן תפילין. עי' מג"א סי' שח ס"ק יא: שם ד"ה משקולת קטנה וכו' לחפותה בעור. עיין בר"ב דף פ"ס ע"ב תוספות ד"ה ולא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה ולא חסרתי מרבותי וכו' ולקבל מהם חכמה אלא. מלת אלא נמחק וצ"ל כך: [ב] בא"ד יתרון חכמתי מהם אפי'. מלת אפילו נמחק וצ"ל אלא:

[ועי' תוס' יבמות ע"ג: ד"ה דאמר רחמנא]

[צ"ל והאמום וכן בכ"מ הנזכר כאן בגמ' וברש"י ובתוס' אימום בס' צ"ל אמום וכן בערוך איתא כמ"ס וכ"ה במשנה דכלים]

[עי' תוס' סוכה יב: ד"ה מהו דתימא וכו' מה שכתבו אפירש"י דהכא]

[והא דהב"א רש"י מתוספתא דוקא ולא ממשנה מפורשת בכלים פכ"ו מ"ד ומייתי הש"ס בשבת דף קמא פלוגתא דר' אליעזר וחכמים ע"ש]

כלים פכ"ג מ"א ע"ש [תוספתא מ"ד] שבת קמא:

[ר"ה כד: שבת עה. ע"ז יח. ודף מג:]

[כלים פכ"ג ע"ד וש"נ]

א א פ"י פ"ז מהלכות ממרים הלכה ב סמג לאוין רכ:

ב ב פ"י שם הלי יח:

ג ג ד פ"י שם הלי ה:

ד ה פ"י שם הלי ו:

ה ו פ"י פ"ח מהלכות גזלה הלכה ו:

[דף סח:]

גמרא

מתני' בן סורר ומורה

[שם קמ.]

גמרא/מבנה

ג' הלכות שנאמרו מפיהן (ירושלמי: בבא-משק-זרע אינא חולין) ◇ מוכחות מלשון הכתוב

גמרא (בשאילתא) אלו הלכות שנאמרו מפיהן

גמרא/מבנה

— אלו הן שלש

בן סורר ומורה. כן הסמוך לגבורתו. ות"ח דילמא שנה שלפני גדלות כדמשמעו (דלה דף מו.) במשפחת לחיים לענין נדרים ומפ"ק דהכא תמיכת דרים ליתם דמשמע לגמרי טעמא דשלח בת לכלל מטה וי"ל דהוה תמיכת המקודם הבחת שנשרה מתחיל הזמן דסמוך לגבורתו של חיים ותפי' הני יותר מג' חדשים לא הוה חיישינן כמה שבימי קטנה כיון דלית ליה להוליד דקריגת ביה בן ולא חב:

קטן לי אתה לריך לחזור כו'. ות"ח ומאן ליה להאי קטן ממנה החמרי' בפרק מי שמת (כ"ב דף קנ:) לין זכייה לקטן ולא בשויה ט ע"י אחר הא ליכא למ"ד בפ' מי שמת "זכין לגדול ולין זכין לקטן ואפי' למ"ד זכין לקטן היינו מדרבנן ולא מדאוריימא דזכייה מטורת שלימות כדמוכח בפ"ק דבבא מליעא (דף י. ע"ש) דאמרי' לגר מקום ידה לחברי ולא גרע מלשלמות וקטן לאו בר שלימות הוא ומיהו בפ' התקבל (גיטין דף סד: ושם) גבי לרור וזורקו לגוז וטעמא זוכה לעלמו ולין זוכה לאחרים חפץ ומחזירו לאחר שמה זוכה בין לעלמו בין לאחרים משמע להייט מדאוריימא מדפריך למ"ד אחד זה ואי זה זוכה לעלמו ולין זוכה לאחרים מהניא דמעריפין על מעשר שני דמשמע דזוכה לאחרים מדאוריימא והא דתנן בהגוזקין (שם דף נמ:) מליאת מרס וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום לאבל מדאוריימא לית דעת אחרת מקנה אחון שלמי שמחה והשתא ניחא הא דאמר בפ' טולב ומרכה (סוכה דף מה:) לית ליקני חיטים טוליבה ליטוקה דיטוקא מיקנית קני אקנויי לית מקני דמיקנית קני אפילו מדאוריימא דע"י דעת אחר, מקנה אחון זוכה מדאוריימא לאחרים לרב אחי דגיטין ולעלמו לטולי עלמא והא דאמר ברים פ"ב דקידושין (דף מב. ושם) אין זוכה ולין קטן זוכה היינו לאין ממנה אחרים על פסחו לי נמי שאין זוכה לאחרים קאמר אע"ג דדעת אחרים מקנה אחון ולא כרב אחי ות"ח והיינו מדקדק בגיטין דזוכה לאחרים מדפורה מעשר שני לאחרים והלא אחי' לעלמו לי זכי מדאוריימא כשאין דעת אחרים מקנה אחון ובטילת מעשר מי ליכא דעת אחרת מקנה אחרים ע"י זכייה קטן וי"ל דקסבר המקנה דכמו שזוכה לעלמו בטילת מעשר מן התורה מחמת דמופלא ממך לחיים דאוריימא כמו כן זוכה לאחרים מן התורה וקטן משמע בירושלמי בפרק מטן דאם הוא בן דעת חיים ליה זכייה מדאוריימא דאמרינן רבנן דקיסרי אמרי כאן בשטוק שים ט דעת כאן בשטוק שאין ט דעת ובאיזהו מקום (ב"מ דף עח) משמע דליה ליה זכייה מדאוריימא דגרסי' בהוא ספרים קטן שי שליחות ליה ליה זכייה מדרבנן אית ליה וים ספרים דלא גרסי' מדרבנן ושוד משכחת לה שים ט ממון לקטן כגון שירש אח מכיו קודם שנתגייר כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף יח.) דשוכר טכיים יוכל את מביו דכר תורה שנת' כי ירושה נתנה לו שניר לי מה הר שניר לי נמי במשנה ידיו דמלוכתו ושכר מרחו שלו מדאוריימא ות"ח בשוק יתחיל אדם תשם על גזלו הא אין משבעין על טענת מרס שומה וקטן כדדרשינן בהגזל קמא (ב"ק דף קו:) ובפרק שבועת הדיינים (שבועות דף מב.) כי יתן שים ואין נתינה קטן כלום וי"ל דהני מילי בטענת כפירה והולחה אבל ט"ס עד אחד נשבעים לי נמי בקופץ ושבע ות"ח והיינו מדקדק בגיטין* דזוכה לאחרים דמי דקטן אית ליה זכייה מדאוריימא ה"מ שקולל אבל עובד טוכים לחבירו אפי' קטן אחד כשר (ב"מ דף עב.) דכיון דלא אתי בכלל שלימות אית ליה זכייה אפי' מדרבנן ומיהו הא לאו קושיא היא דלא אתי בכלל שלימות היא דת"ק היקשי לן כל גרים היקשי מקבילין אחון אלא כיון דזכייתו וידו בחין כאחד שאני אבל לי קטן אית ליה זכייה מדאוריימא ודלי קשה היקשי נפתגיירה ול"ל כגון שנתגיירה אחו כשהיא משוברת כדאמרי' בפרק הערל (יבמות דף עח. ושם) אחשב עובד טוכים משוברת שנתגיירה כגון אלן בעיבוד ואחשבי' כאלו נתגיירה אחו כשהיא משוברת ומיהו קשה מהיכא דפ"ק דכתובות (דף יא. ושם) דאמרי' גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד ולכל מילי חשיב גר להחזיר בבת שבולת וקידושין קדושין וביני תולין ומייבמין ולכל מילי לאוריימא ולא משמע שיהא מטעם דים כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה חדא דה"מ בשב ואל תעשה והאי קום עשה הוא ועוד מדפריך מאי ק"ל תניקה זכין לחדם שלא בפניו וברחה דזכייה דגירות לא דמי לשלח זכיות דמה שב"ד מטבילין אותו לשם גרות אלא ודאי כיון בעלמו שלא הוא זוכה בעלמו ובגופו שנעשה גר ובלבם אחת כוללי הטבילה והא דפריך בכתובות (שם) תניקה זכין לחדם שלא בפניו ומשני מהו דתימא עובד טוכים בהפקירא ניחא ליה היינו משום דאם לא היה לב"ד להחמיע להכניס גופו בדבר שיש ט תועה ואפילו בחיטוך דלאו בר דעת חשיב גר מדמייתי מקטנה פחותה מבת שלשה שהכייה בעלמו הוא כדפריכים שהמילה והטבילה בגופו וגם מניע שחטוחיו נכנסו לבריס במילה וטבילה והרלחת דמים וכמה קטנים היו בשעת מתן תורה ובפרק שנרה יוחסין (קידושין דף עד.) תמר ר"ש דגיורת שנתגיירה פחותה מבת שלש כשירה לכהונה שמרמו בחוליה בישראל ומייתי לחיה מדכתיב בשלל מדין וכל כמה בנשים וגו' והכי פחות היה טמהן ופ"ג דאחרים בכתובות (דף יא.) הגדיל יכולין למחות הא לאחרים דכשגדלו שמא אחת ולא מיחו אינו יכולין למחות דמוטיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופו ואין חסרים לגלח קבלת מטה ומתוך שגדלו ולא מיחו הייט קבלה:

כיזוע

בן סורר ומורה וכו'. סדר נסקלין דתניא בפרקין לעניל* מסיים הלכותיו ואחיל: **משיביא כ' שערות**. לאבל מקמי הכי לית ליה מיעטא כדמפרש ואזיל שעדיין לית בה לכלל מטה: **עד שיקיף זקן**. שיהא זקן מוקף שער סביב טוט: **ופחתון וגם שפתון**. לית זקן ממש אלא אור לותו המקום תלת שדברו חכמים בלשון נקיה: **שנאמר כי יהיה לאיש בן**. פשוט שלא בא לכלל מצות: **גמ' קטן מנלן דפטור**. דכתיב כדקתני טעמא "שלא בא לכלל מצות" וחו"ש קרא למיפטריה: **אמר הכי קאמרינן**. אמר בן סורר ומורה על חטאו נדרג, *על שם סופו נהרג, וכיון דעל שם סופו נהרג אפילו קטן נמי ועוד בן=ולא איש, קטן משמע. **רבי יהודה אומר רב דאמר קרא וכי יהיה לאיש בן=בן הסמוך לגבורתו של איש=ועד שיקיף זקן התחתון כו'**: **תני רבי חייא עד שיקיף עשרה כי אתא רב דימי אמר: הקפת ביד ולא הקפת ביצים אמר רב חסדא קטן שהוליד אין בנו נעשה בן סורר ומורה שנא' כי יהיה לאיש בן=לאיש בן ולא לבן בן, האי מיבעי ליה לכדרב יהודה אמר רב: א"ל ליכא קרא כי יהיה בן לאיש, מאי "כי יהיה לאיש בן"=ש"מ לכדרב חסדא, ואימא כוליה להכי הוא דאתא: אם כן ליכא קרא בן איש מאי "לאיש בן" שמע מינה קטן אינו מוליד, ופליגא דרבה דאמר רבה קטן אינו מוליד שנא' אם אין לאיש גואל "וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל–אלא בגזל הגר הכתוב מדבר ואמר**

[דף סב. ושם]

מעתה. סבר קטן שלא הביא שתי שערות, מוליך: **לכדרב יהודה**. דאמר הא "לאיש" בבן סורר ומורה עסקינן קאי והכי קאמר כשיהיה הבן לאיש" כלומר כשיגיע לכלל איטות: **ס"ג ס"ב ניחא קרא בן לאיש**. דמשמע שפיר דהכי קאמר כי יהיה הבן לכלל איש: **ממי כי יסיף לאיש בן**. השתא משמע כשיהיה לאיש בן דהא "איש" לאחטות קאי ומשמעותי-דבטו של קטן=פטור לעולם: **ומימה לרבנן**. הא קרא **לכדרב חסדא** הוא דאתי למעוטי בטו של קטן' לכל קטן עלמו מיהייב דהא"בן" כתיב, ו[סמוך] לגבורתו של איש' מגלי בן: **ס"ב ס"ב ניחא קרא כי יסיף בן לאיש**. ת"ש דטוליה לאחטות קאי לא לכתוב ביה למ"ד תלת זכי יהיה בן איש סורר ומורה' דמשמע 'בטו של איש' ולא של קטן': **אפי'**. "וכי יהיה לאיש" נמה הקדיש "לאיש" בריאה והאידך לסמיל בו למ"ד: **שפת מיניס סרסי**. משום דהשתא משמע הכי, ומשמע הכי: כי יהיה בן לאיש כשיגיע לגבורתו של איש, ומשמע נמי לאחטוה כי יהיה לאיש גדול בן, ולא שיהיה לקטן בן: **ופליגא דרבה**. הא דרב חסדא [דאמר קטן שמוליד פטור דלמא דקטן מוליד] פליגא דרבה: **נפש מין לפיס גואל**. גבי 'גזל ונשבע על שקר' דכתיב בעיל מיניה 'והשיבו את האשם אשר עשה והשיב את אשמתו ברחשו' והא 'אשמתו'=קטן על גזלה: **אלין ט גואלים**. אין לך אדם בישראל שאין ט גואלים כל זמן שלא כלו כני יעקב, הקדוש ברוך הוא: **בגזל סגר**. ומה לאחר שנשבע ט,ואין ט יורשים: ואמר

[דף קי.]

בלשון נקיה: **שנשמר בן ולא פיס**. וזה 'משהקיף זקן'=איט הוה ואע"ג דבן מקטטינן קרוי "בן",לא מיבן לאיטוי, מקמי מיביא שתי שערות דקטן פטור שלא בא לכלל מטה אלא מיויביא כאב הכי הוה ואע"ג דמכי מייתי שתי שערות לענין כל התורה 'איט' הוי, ומיהו כי מיעטיה קרא לא בתחלת איטותו קא ממעט דמשמע בגמרא בן הסמוך לגבורתו של איט תלמוד בתחלת איטותו חייביה קרא: [נקמו פא:]

גמ' סיבת פטורן. בשלמ שנשבע דעתו הבאה ליטרף אבל הכא דעתו שלא ליטרף ולא ליתחייב קרבן: **אמר רב יוסף ומורס על שם סופו נהרג**. לעבור בר שנשבע, ומי מה חטא שיהרג, מפני שאוכל תרומה כשר ואמה חלי לוט יין ועל שם סופו נהרג כדמפרש בפלוגי פרקין (דף נב.) "סוף שמגמר נכסי לבניו ומבקש למודו ואינו מועיל וכו'" למרה קשה מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב: **כי יסיס לאיס בן סורר ומורס**. לעבריגיע לכלל איט הבן הוא,קורא ט הכתוב בן סורר ומורה: **פני ר' חייא**. במתניתיה הכי מניחיה שתי שערות עד שיקיף זקן=עד שיקיף עשרה: **כי אמר רב דימי**. פרקא דהא דאמר עד שיקיף עשרה לאחטוה ולא ימות זקן התחתון דקתני-מאי-הקפת ניד קאמר שמוך לביטים ולא הקפת הביט של ביטים להוו לבתר הכי שוטה: **רב אשי**. סבר קטן שלא הביא שתי שערות, מוליך: **לכדרב יהודה**. דאמר הא "לאיש" בבן סורר ומורה עסקינן קאי והכי קאמר כשיהיה הבן לאיש" כלומר כשיגיע לכלל איטות: **ס"ג ס"ב ניחא קרא בן לאיש**. דמשמע שפיר דהכי קאמר כי יהיה הבן לכלל איש: **ממי כי יסיס לאיס בן**. השתא משמע כשיהיה לאיש בן דהא "איש" לאחטות קאי ומשמעותי-דבטו של קטן=פטור לעולם: **ומימה לרבנן**. הא קרא **לכדרב חסדא** הוא דאתי למעוטי בטו של קטן' לכל קטן עלמו מיהייב דהא"בן" כתיב, ו[סמוך] לגבורתו של איש' מגלי בן: **ס"ב ס"ב ניחא קרא כי יסיס בן לאיס**. ת"ש דטוליה לאחטות קאי לא לכתוב ביה למ"ד תלת זכי יהיה בן איש סורר ומורה' דמשמע 'בטו של איש' ולא של קטן': **אפי'**. "וכי יהיה לאיש" נמה הקדיש "לאיש" בריאה והאידך לסמיל בו למ"ד: **שפת מיניס סרסי**. משום דהשתא משמע הכי, ומשמע הכי: כי יהיה בן לאיש כשיגיע לגבורתו של איש, ומשמע נמי לאחטוה כי יהיה לאיש גדול בן, ולא שיהיה לקטן בן: **ופליגא דרבה**. הא דרב חסדא [דאמר קטן שמוליד פטור דלמא דקטן מוליד] פליגא דרבה: **נפש מין לפיס גואל**. גבי 'גזל ונשבע על שקר' דכתיב בעיל מיניה 'והשיבו את האשם אשר עשה והשיב את אשמתו ברחשו' והא 'אשמתו'=קטן על גזלה: **אלין ט גואלים**. אין לך אדם בישראל שאין ט גואלים כל זמן שלא כלו כני יעקב, הקדוש ברוך הוא: **בגזל סגר**. ומה לאחר שנשבע ט,ואין ט יורשים: ואמר

תורה אור

ואמר רחמנא "איש" *"איש אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואלין ואם לאו, קטן אי אתה צריך לחזור עליו - בידוע שאין לו גואלין. איתיביה אביי "איש" אין לי אלא איש, בן ט' שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין? ת"ל "ואיש" א"ל יש לו ואינו מוליד - כתבואה שלא הביאה שליש דמי. דבי חזקיה תנא "וכי יזיד איש" - איש מזיד ומוריע ואין קטן מזיד ומוריע. א"ל רב מרדכי לרב אשי *מאי משמע דהאי "מזיד" לישנא דבשולי הוא? דכתיב "ויזד יעקב נזיד" *והא תנא דבי ר' ישמעאל "בן" ולא אב. היכי דמי? אילימא דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד מקמי דלקיף זקן מי איכא שהות כולי האי והא א"ר כרוספדאי "כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא ג' חדשים בלבד" אלא לאו דאיעבר מקמי דלייתי שתי שערות ואוליד מקמיה דלקיף זקן וש"מ קטן מוליד? לא, לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד בתר דאקיף זקן וקא קשיא דרבי כרוספדאי - כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא "בן" ולא הראוי לקרותו אב. גופא אמר ר' כרוספדאי א"ר שבתי "כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא ג' חדשים בלבד" והאנן תנן משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן? הקיף זקן אע"ג דלא מלו ג' חדשים, מלו ג' חדשים אע"ג דלא הקיף. יתיב רבי יעקב מנהר פקוד קמיה דרבינא ויתיב וקאמר משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע "ש"מ מדרבי כרוספדאי א"ר שבתי יולדת לשבעה אין עוברה ניכר לשליש ימיה" דאי ס"ד עוברה ניכר לשליש ימיה למה לי ג', בתרי ותילתא סגיא? א"ל לעולם אימא לך *עוברה ניכר לשליש ימיה, זיל בתר רובא, אמרוה קמיה דרב הונא בריה דרב יהושע אמר ליה ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא, התורה אמרה "ושפטו העדה והצילו העדה" ואת אמרת זיל בתר רובא? אהדרוה קמיה דרבינא א"ל ובדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא והתנן *אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בג' עדותן קיימת, שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע ואי ס"ד לא אמרינן זיל בתר רובא נימא הני דוקא קא מסהדי ואכחושי הוא דקא מכחשי אהדדי, אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא ורובא דאינשי עבדי דטעו בעיבורא דירחא. אמר רבי ירמיה מדפתי אף אנן נמי תנינא *בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה, ואם בא עליה יבם קנאה, וחייבין עליה משום אשת איש, ומטמא את בועלה לטמא משכב התחתון כעליון, נישאת לכהן אוכלת בתרומה, בא עליה אחד מן הפסולין פסלה מן הכהונה ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין עליה והיא פטורה

ואמאי

ואמר רחמנא "איש" · ולא כתיב "ואם אין לו גואל" מאי טעמא כתיב "איש" אלא משום דכתיב "ואם" דמשמע פעמים שיש לו יורשים והכי כתיב "איש" ללמדך "איש" הוא דאיכא לספוקי שמא יוליד בנים משנתגייר ואיך רשאי להפקיע קרן שלו ולתתו לכהן עד שתדע שאין לו יורשים אבל קטן גר מסתמא גזל שלו שנשבע עליו ישראל לשקר לכהן הוא בידוע שאין לו גואלים: **איש** · גבי שפחה חרופה כתיב (ויקרא יט) "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע וגו'": **שלא הביאה שליש** · שאם אתה זורעה אינה צומחת: **וכי יזיד** · מדאפקיה בלשון "מזיד" ולא כתוב "וכי ירשיע איש" למימר דרוש ביה כמי האי "מזיד" מבשל: **בן ולא אב** · לגבי בן סורר ומורה בן ולא אב וקס"ד דממעיט בן שכבר נולד לו בן דשוב אינו נעשה בן סורר ומורה ואי קטן לא מוליד ה"ד דאיצטריך למעוטי: **אי נימא דאיעברא** · אמיה מהאי בתר דאייתי שתי שערות ושהה בו ט' חדשים להקיף זקן ובתוך כך נולד בן וקא ממעט קרא דאע"ג דראוי הוא לבן סורר ומורה נפטר בשביל שנולד לו בן: **והא א"ר כרוספדאי** · כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים בלבד ואע"ג דלא הקיף זקן אינו נעשה בן סורר ומורה לאחר ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות והשתא לא דייק טעמא דרבי כרוספדאי מהיכא ולקמן בעינן ליה, מיהו קרא לא צריך למעוטי, דאפילו לא אב הוא יהא מפטר בג' חדשים: **אלא לאו** · כי איצטריך למעוטי כגון דאוליד מקמי ג' חדשים בתר שתי שערות ועל כרחיך איעברא ו' חדשים מקמי דאייתי ב' שערות ואוליד מקמי דאקיף זקן וג' חדשים נמי לא עברו עליו ושמע מינה קטן מוליד: **לא לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות וכו'** · והאי דקאמר רבי ישמעאל "בן" ולא אב' לא כשילדתו אמו כבר לבט'-קא ממעט דבלאו הכי מפטר מדין בן סורר ומורה או בג' חדשים או בהקפת זקן: **אלא כי אתא רב דימי** · פרשה לדתנא דבי רבי ישמעאל דאתא לאשמועינן האי דרבי כרוספדאי דמי שעברו עליו ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות פטור וה"ק "בן" ולא הראוי להיות אב והיינו לאחר ג' חדשים אחר שהביא שערות שראוי להיות בעובר ניכר אם היה בא על האשה משהביא שתי שערות והיא מתעברת: **והא אנן תנן עד שיקיף** · אבל בג' חדשים לא מיפטר: **שקיף** · אשמועינן מתני' דמפטר אפי' ממהר להקיף מקמי דמלוי ורבי כרוספדאי אשמעינן "מלוי" אע"ג דלא הקיף ונפקא לן מדתנא דבי ר' ישמעאל "בן" ולא הראוי להיות אב': **ש"מ** · מדלא קרי ליה ראוי לקרותו אב' עד ג' חדשים ש"מ אפי' אשתו היתה יולדת לשבעה אינו ניכר בפחות מג' חדשים, דאי לשליש ימים ניכר, בתרי ירחי ותילתא' נפטר כל אדם מדין סורר ומורה דהא ראוי לקרותו אב' ונפקא מינה לאשה שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת ונתעברה-ספק מן הראשון ספק מן האחרון אם הוכר עוברה לב' חדשים ושליש' לנשואי האחרון ודאי מן הראשון דאפילו היא עתידה לילד לשבעה לאחרון לא היה ניכר לשליש ימיה: **זיל בתר רובא** · להכי לא מפטר כל אדם בתרי ירחי ותילתא לאחר הבאת שתי שערות דלא קרינן ביה "ראוי" דאזלינן בתר רוב נשים שיולדות לט' ואין עוברה ניכר בפחות מג' חדשים: **והצילו העדה** · לדון לזכות ואנן מצינן למפטריה משום האי טעמא דראוי להיות אב ביולדת לז' ואת אמרת זיל בתר רובא ולא מפטר עד שראוי לקרותו אב ביולדת לט' כרוב נשים: **בעיבורו של חדש** · שהיה חדש שעבר מלא ור"ח ביום ל"א וזה שאמר בג' סבור שהחדש שעבר חסר וחשב ר"ח מיום ל': **ואי לא אזלינן בתר רובא** · דאינשי דעבידי דטעו בעבורא דירחא אמאי מצרפין לסהדותייהו וקטלינן ליה להאי נימא לא טעה אלא האי דוקא ג' אמר והאי דוקא אמר שנים ואין עדותן מכוונת ליום אחד: **אף אנן נמי תנינא** · דאזלינן בתר רובא וקטלינן: **מתקדשת בביאה** · אם מסרה אביה לאחד לבא עליה לשום קדושין אבל לא מדעת עצמה דאין מעשה קטנה כלום: **קנאה** · ליורשה וליטמא לה ולאחת בגט ובלא חליצה, ובלבד °שיקבל אביה את גיטה: **וחייבין עליה משום אשת איש** · אם קבל אביה קדושיה מאיש אחד ובא עליה איש אחר: **ומטמא את בועלה** · בנדתה: **לטמא משכב התחתון כעליון** · כבר פירשתיו בפ' ד' מיתות (דף נה:) שיהא תחתוט כעליונו של זב שמטמא אוכלין ומשקין אפילו לא נגע בו מפני ששכב עליו אבל פחותה מבת שלש הבא עליה בנדותה אינו כבועל נדה אלא כנוגע בנדה ואין משכבו מטמא אפילו אוכלין ומשקין אפילו נגע בו דנוגע בנדה אינו אלא ראשון לטומאה ואינו מטמא כלים ואפילו נגע וכ"ש דאינו מטמא משכב בלא נגיעה: **נשאת לכהן** · ע"י קדושי אביה ואמרו רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה וזו אם נכנסה לחופה אוכלת אבל פחותה מבת שלש אפילו נכנסה לחופה אינה אוכלת דאע"ג דגדולה כיון שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה אוכלת אלמא לאו בביאה תליא מילתא אלא בחופה מיהו ראויה לביאה בעינן וכל שאין לה ביאה אין לה חופה: **בא עליה אחד מן הפסולין** · כגון כותי חלל נתין וממזר עשאה חללה ופסלה כדאמרינן ביבמות (דף סח.) כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה: **והיא פטורה** · מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשין קתני מיהא חייבין עליה משום אשת איש וקס"ד חייבין מיתה קאמר ובמזיד:

ולמאי

בידוע שאין לו גואלים · וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאינו מוליד וכן בפ' אין בין המודר (נדרים דף לה:) זאת תורת היולדת בין גדולה בין קטנה ופריך קטנה בת לידה היא מאי קושיא הא אמרינן לקמן בשמעתין דורות הראשונים היו מולידין בח' שנים ויש לומר דאף ע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד בדורות הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות היה זמן גדלות מקודם הרבה והא דקאמר לקמן וכי עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה הוה דכתיב איש איש ממלאכתו התם רוצה להוכיח על דורות הראשונים דאפילו כי אזלת בתר דורות דהשתא לפי שלא תרצה להוכיח שנחשבים גדולים בפחות אכ"ל בעל כרחיך בר תליסר שנין הוה:

אחד אומר בשנים בחדש · פירשתיה לעיל בפרק היו בודקין (דף מ:) ד"ה שזה:

בת ג' שנים ויום אחד · פירשתי בפ' ארבע מיתות (לעיל נה:):

דל

ו א מיי' פ"ח מהלכות גזלה הל' ו סמג עשין עג טוח"מ סי' שסו:

ז ב ג מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה ו סמג לאוין רכ:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה קנאה וכו' שיקבל אביה את גיטה. עיין יבמות דף קט ע"א ברש"י ד"ה קטנה שהשיאה ובקידושין דף מג ע"ב ברש"י ד"ה שיא ואביה. ובקידושין דף י ע"א תוס' ד"ה ומקבל:

מסורת הש"ס

[ב"ק קט:]

[סוטה יח. פ"ש]

[יבמות לו.]

לעיל מ. [פסחים יח:]

לעיל נה: יבמות נז. קידושין י. נדה מד:

עין משפט
נר מצוה

ח א ב ג מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה יג ופי"ח שם הל' ו ופ"א מהל' יבום הלכה טו סמג לאוין נד טוש"ע אה"ע סי' ו סעיף ט וסי' קס סעיף א :

מסורת הש"ס

ואמאי דילמא איילונית · דמאי וכמאן קדושיה קדושי טעות : דאדעתא דהכי לא קדיש · ולאו אשת איש היא : קרבן · ובשוגג דאזלינן בתר רובא אבל מקטל לא קטלינא משום רובא : בבא עליה אביה · קאמר דחייבא לאו משום אישות אלא משום קורבה : ובא אחד מכל עריות קתני · דמשמע אפילו הנך דאתו לה לחייבה משום קדושין כגון חמיה וחורגה או כל אדם משום אשת איש : אלא · איבעי' לחויה בלא נילף מינה דנזיל בקטלא בתר רובא, אוקמא הכי : הכא במאי עסקינן דקבלה · בעלה עלויה דאפי' תמצא איילונית חפץ הוא בה וקדושיה קידושין : המסוללת · לשון פריצות : והערה בה · איכא למ"ד (יבמות דף נה:) הערה זו נשיקה ואיכא למ"ד זו הכנסת עטרה : פסלה מן הכהונה · ומשויא לה זונה דהערה כגמר ביאה כדאמרי' בגמ' דיבמות (דף נד.) ובפרקין דלעיל (דף נה.) ומיהו מיתה לא מחייבו כגון שלא התרו בהן : וב"ה מכשירין · כדמפרשי' לקמן דקטן לאו בר ביאה הוא : מדורות הראשונים · שהיו מולידין בני שמונה שנה כדילפינן לקמן : אי נימא מדכתיב בת שבע בת אליעם ואליעם בן אחיתופל וכתיב בלדת שלמה בנה ויקרא את שמו ידידיה וסמיך ליה ויהי לשנתים ימים אחר לידתו הרג אבשלום את אמנון וברח לגשור וישב שם שלש שנים · הרי חמש שנים לשלמה וכשבא מגשור שפיים יואב את דוד ע"י התקועית להשיבו ישב בירושלים שנתים ואח"כ מרד דכתיב בתריה ויהי מקץ ארבעים שנה והני ארבעים שנה נקט ליה למנין ששאלו מלך כדאמרינן בתמורה (דף יד:) שהלך ומרד, ובאותו פרק נחנק אחיתופל כדכתיב ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו וילך אל ביתו ויחנק הרי שלמה בן שבע שנים : חצי ימיו של אדם שלשים וחמש · דכתיב (תהלים צ) ימי שנותינו בהם שבעים שנה : פשו להו עשרין ושית · לאחיתופל כשנולד שלמה ובתוך כ"ו שנים נולדו שלשה דורות אליעם ובת שבע ושלמה : דל תרתי שנין דתלתא עבורי · כלומר פחות מח' חדשים אין שהות לעובר ז' חדשים להריון וחדש לימי נדות וטהרה : אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד · אחיתופל הוליד אליעם לח' שנה וח' חדשים, ואליעם הוליד בת שבע לח' שנה וח' חדשים, ובת שבע לח' שנה וח' חדשים לנידתו של שלמה הרי כ"ו שנים : דאתתא בריא היא · אשה דרכה להיות בריאה וממהרת להזריע : ותדע · על כרחך דאשה ממהרת דהא הוה לה לבת שבע ולד מקמי שלמה, אותו הולד שמת לדוד שנולד ראשון דכתיב ביה (ש"ב יב) וכאשר מת הילד קמת ותאכל לחם : אברהם גדול מנחור שנה · מדקא חשיב ליה קרא ברישא : וכתיב ויקח אברם ונחור להם נשים · שם אשת אברם שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה אלמא יסכה בת הרן, יסכה זו שרה : דילמא זוטר דאחי הוה · והרן הוא דקשיש מיניה : ויהי נח בן חמש מאות שנה · לאחר שהיה בן חמש מאות שנה הוליד את שלשתן : שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול : בר מאה ותרתין הוה · ואי הוה גדול מבולן נמצא שנולד בחמש מאות שנה לנח וכשירד המבול היה בן מאה שנה אלא שנוע מינה קטן מכולהו ובחמש מאות ושתי שנים לאבוה אתילד ודרך חכמתן חשיב להו : ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור · אלמא חור בר כלב הוה ובצלאל היה דור שלישי לה : וכי עבד משכן היה בן י"ג · דקרי ליה איש איש ממלאכתו וכשנשתלחו המרגלים בשנה השנית כבר היה בן י"ד שנה וכתיב בן ארבעים שנה אנכי היום :
שהכל

תורה אור

ואמאי, אימא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש, אלא לאו דאמרינן זיל בתר רובא ורוב נשים לאו איילונית נינהו לא, מאי חייב עליה" דקתני-קרבן והא מומתין על ידה קתני בבא עליה אביה והא "אם בא עליה אחד מכל העריות" קתני אלא הכא במאי עסקינן דקבלה עילויה: ת"ר "המסוללת בבנה קטן והערה בה בית שמאי אומרים פסלה מן הכהונה ובית הלל מכשירין אמר רבי חייא בריה דרבה בר נחמני אמר רב חסדא ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי הכל מודים: בבן תשע שנים ויום אחד שביאתו ביאה, פחות מבן שמונה שאין ביאתו ביאה לא נחלקו אלא בבן שמנה: דב"ש סברי גמרינן מדורות הראשונים ובית הלל סברי לא גמרינן, מדורות הראשונים, ודורות הראשונים מנלן דאוליד אילימא מדכתיב הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי" וכתיב (ו)אליעם בן אחיתופל הגילוני" וכתיב וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור (כי) ה' (אהבו) וכתיב ויהי לשנתים ימים ויהיו גוזזים לאבשלום" וכתיב ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלש שנים" וכתיב וישב אבשלום בירושלים שנתים ימים ופני המלך לא ראה" וכתיב ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ו(אשלמה) את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון" וכתיב ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור ויקם וילך אל ביתו (ו)אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק" וכתיב אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם" ותניא כל שנותיו של דואג אינן אלא שלשים וארבע ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש כמה הויא להו תלתין ותלת, דל שבע דהוה שלמה, פשו להו עשרים ושית, דל תרתי שני לתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד, ממאי דלמא תרוייהו בתשע אוליד ובת שבע אולידא בשית משום דאתתא בריא, תדע דהא הוי לה ולד מעיקרא אלא מהכא אלה תולדות תרח תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן" ואברהם גדול מנחור שנה, ונחור גדול מהרן שנה, נמצא אברהם גדול מהרן שתי שנים וכתיב ויקח אברם ונחור להם נשים וגו' ואמר רבי יצחק "יסכה" זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוח הקדש והיינו דכתיב כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" דבר אחר "יסכה" שהכל סכים ביופיה וכתיב ויפל על פניו ויצחק ויאמר בלבו וגו', כמה קשיש אברהם משרה עשר שנין, וקשיש מאבוה תרתין שנין, אשתכח כי אולדה הרן לשרה בתמני אולידה, ממאי דלמא אברהם זוטא דאחוה הוה ודרך חכמתן קא חשיב להו תדע דקא חשיב להו קרא דרך חכמתן דכתיב ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת" שם גדול מחם שנה, וחם גדול מיפת שנה, נמצא שם גדול מיפת שתי שנים, וכתיב ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ", וכתיב (ו)אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול" בן מאה שנה, בר מאה ותרתין שנין הוה אלא דרך חכמתן קא חשיב להו, הכא נמי דרך חכמתן קא חשיב להו, אמר רב כהנא: אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר לי אתון מהכא מתניתו ואנן מהכא מתנינן לה ולשם יולד גם הוא אבי כל בני עבר אחי יפת הגדול" יפת(א) הגדול שבאחיו הוה אלא מנלן מהכא ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה" וכתיב ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור", וכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוי בר תליסר דכתיב איש איש ממלאכתו אשר המה עושים" ותניא שנה ראשונה עשה משה משכן, שניה, הקים משכן ושלח מרגלים וכתיב בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' וגו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמנים שנה" כמה הויא להו ארבעין, דל ארביסר דהוה בצלאל פשא להו עשרים ושית דל תרתי שני דתלתא עיבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד: בן ולא בת: תניא אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה
שהכל

דל תרתי שני לתלתא עיבורי · פי' בקונט' כלומר פחות מח' חדשים אין שהות לעובר ז' חדשים להריון וחדש לימי נדות וטהרה אשתכח דכל חד בתמני אוליד אחיתופל הוליד אליעם לח' שנים וח' חדשים לעיבורו ומשנולד שהה ח' שנים והוליד את בת שבע וח' חדשים לעיבורה והיא נתעברה לח' שנים וח' חדשים לעיבורו של שלמה הרי כ"ו כ"פ בקונט' ותימה גדולה פי' דאותו חדש של ימי נדות וטהרה וכי לא היו הבנים גדילים נמלא כשעברו נשותיהם היו בני ח' שנים וחדש, לכך נראה דלא דק בשביל חדש: אלא דרך חכמתן קא חשיב · תימה א"כ ליחשוב חם לבסוף וקרא קא חשיב שם וחם ויפת :

הגהות הב"ח

(א) גמ' יפת גדול שבאחיו. נ"ב עיין לקמן דף קח ע"ב :

שכבל מטויין מלא כעבירה · וכשהיין זולה וסובלה בקלטה סופה כללה תמלא למודה עומדת בפרקה דרכיה ומרגלת הבריות לעבירה בכביל לחתן: **מתני'** **מרטימר**: **יין פלייטלי** · טוב ומעולה הוא וממשיך בתריה לכל בחמרא לחתרינא ליט חייב בחלי לוג: **בשכורת מלוס** · בסעודת מצוה לכל לתרטימר זה לפילו נגבו מכל לחבי במין שהיו נקבלין לעבר החדש גם שם היו עושים סעודות: **לכל מעשר שני** · וכן כולם חע"פ שנגבו מכל לחבי פטור וטעמא מפרש בגמרא: **ופע"פ שמין רלוים נדכר** · דלילמא מלכל לתרינא גמי קלא ליה דזולל תורה אור ומיהו שלמה להא לחזכרי' דממשיך ספי: **וכר נדכר** · דכבשר מקרי זולל ובין מקרי סובא: **גמ'** **מפוך שכבל רבי יוסי כיין** · דקלמר הנא קמא חלי לוג והוא לחמר לוג: **כפל נמי בכשר** · והוי מצא דקלמר שני תרטימ': **יין כווע** · לכל ביוקר לא שביעי ליה מעות לגנוב כולי לאי ולא ממשיך: **וזולל** · לשון זול ולסלכתא למילתיה הוא: **מולדה** · שם לבניו: **יין מי** · ממשיך מפני שמסוכת הוא ולקמיה מוקי לה כמוזג ולא מוזג לכל בתר יין מוזג לא ממשיך: **בשר מי** · כדמפרש לקמן בשיל ולא בשיל דזו היא מדה גנב למהר לכל בשיל שפיר לא ממשיך לתעכב בי לחא גווכא לפי שמפוך שהוא גנב ועושה בכתר לין לו שהוא: **לאמר רבינא יין מי** · דקלמר רב הוגא=מוזג ולא מוזג לשפוקי היכא דנתן בו מים הרבה ולתע"פ שרוב בני לחרם שיתין בן: **בשר כיבא דאבלי גנבי** · כויה בגחלים ולכופה בעירובין (דף כט:) וביכביה וביכול בזבחים (דף מו:) לשפוקי לבא דלא: **בשר פלים ויין פגמו** · לא תשיבי: **ולא ממשיך** · **כל זמן שמוח בשלמים** · שלא יעבר עליו זמן לכילה שלמים שני ימים ולילה לחד עדיין בלחלוחיו הוא ולא לשפוקי מליח ומבשל לא הלכה לכיבוי (דברים כז) וזבחת שלמים ולכלת שם ושמחת למלא בר שמחה הוא לכל בתר הכי הוי מליח ומכלף מעמו כמלמו: **כל זמן שמוח שהוא** · שהוא טעך בגרון מחמת שהוא ממשיך: **שכח** · בבן סורר ומורה: **מפי** · עד כמה לא קרינן מליח למיפטר בן סורר ומורה: **וככל שמוח לא ממשיך** · מעטר ליה שלא לחת מפיו טעמו ולא חשוב: **נשלם שכר לרשעים** · שמתעדנין בו בעולם הזה ומקבלין בו שכר מלה שעושין בעולם הזה: **לעוכד** · היינו רשע שמערד והולך לו: **לפרי נפש** · לחבלים לפפוקי לערייתא: **אל תרא יין** · כלומר אל תמן מיניך ליממך לחריו: **שמחריפו דם** · סופו יהרג עליו: **כשיב יין יפמח נבב מגוש** · כש"ן דמשמע לשון שומה שממממו וטפל חכמת לבו: **וקרינן יפמח** · לשון שמחה: **ונפש** · כלומר אם זכה וידע להזהר בעלמו מלעתות יותר מדאי: **שמין** · מעמו שמפקח לת הלב: **שמחוני פקח** · לשון לעקה בלשון תרמי כמו בייח בייח (לעיל דף סה.): **שיתי** · לעבי כמו לריך בשיתי (תהלים נה): **לאי כל אלא** · למחריס על היין: **מריחים לאיפים** · מחן דדרים ליה מריחים לסיפים: **מדרים** · כדרם מממשיה יפה **והכי קאמר** למי שהיין לבאים לחקור ממסך שחוקרין להיכן היין הטוב הממוסך בבשמים כמו מסכה ייכה (מגלי ט): **ומאן דדרים ליה מסיפים לריחים מדרים** · כדרם מממעמו יפה **והכי קאמר** למי שים לו לחי ולחבי ושיח דהייטו לבליס ולמי שים לו מדנים ופלעים מכס דהייטו רשע הגלחס עם הבריות ולמי שים לו חבליות עינים מרוב שומט ושקיטה, להס רלוי להיות מחריס על היין: **י"ג ווי"ן** · לשון ו ו, **"ויאמר"** לחור כלשון" לח חסיר בידע דגמר לו שוכנו של יין: **מפוך שקלקלו ברביעי** · שמנעו מלהוליך בן רביעי קלל בן רביעי שלו טוב ומלריס ופוע ובגשון: **לים פחדמה** · לחתי קרי ליה לים החדמה על ידי שהוכיחו הקב"ה היה לו ללמוד מלים החדמה דהייטו לחדם הרחטון שהיין קנס עליו מיתה: שאין

חי מוזג ולא מזוג· כעין זה מפר"ת (ברכות ל' נח.) י' דברים נאמרו בכוס של ברכה וחד מינייהו מי שמקיון התמריון *הכל מודים בכוס של ברכה שלין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים ומפר"ת לחי הוא מזיג ולא מזוג:

י"ג ווי"ן · לח קל חסיב ויפה לפי שהוא סם: **קיללן** ברביעי· מה שלא קלל סם לעלמו משום דלמר בב"ר ר"י לומר לפי שכתב ויברך חלהים לח גח ולח בניו ולין קללה במקום ברכה לפיכך ויאמר לחרר כנען:

כה

דכיישתה יין שנאמר °זולל וסובא ואע"פ שאין **מצוי** לדאה לדבר זכר לדבר שנאמר °אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו: כו **גמ'** אמר רבי זירא תרטימר זה איני יודע מהו אלא מתוך שכפל ר' יוסי **ליין** נמצא כופל אף בבשר-ונמצא תרטימר=חצי מנה *אמר רב חנן בר מולדה אמר רב הונא °אינו חייב עד שיאכל בשר חי ושתה יין חי, ואיני והא רבה ורב יוסף דאמרי תרוויהו °אבל בשר חי ושתה יין חי אין נעשה בן סורר ומורה? אמר רבינא °יין חי מוזג ולא מזוג, בשר חי=בשיל ולא בשיל-כבשר כיבא דאבלי גנבי, רבה ורב יוסף דאמרי תרוויהו °אבל בשר מליח ושתה יין מגיתו אין נעשה בן סורר ומורה. *תנן התם ערב תשיעה באב °לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ותנא *אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה? אמר רבי חנינא בר כהנא °כל זמן שהוא בשלמים, יין מגיתו עד כמה °כל זמן שהוא חוסס והתניא *יין חוסס אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו שלשה ימים, הכא מאי? התם משום שמחה הוא כל זמן שהוא בשלמים, כמי אית ביה שמחה, הבא משום אימשוכי הוא ובכל שהוא לא מימשך, ויין עד מ' יום *א"ר חנן לא נברא יין בעולם אלא °לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים שנא' °תנו שכר לאובד ויין למרי נפש, א"ר יצחק מאי דכתיב °אל תרא יין כי יתאדם? אל תרא יין שמאדים פניהם של רשעים בעוה"ז ומלבין פניהם לעוה"ב רבא אמר אל תרא יין כי יתאדם אל תרא יין שאחריתו דם *רב כהנא-רמי כתיב °תירש וקרינן תירוש, זכה נעשה ראש, לא זכה נעשה רש רבא-רמי כתיב °ישמח וקרינן ישמח, זכה משמחו, לא זכה משממהו, ודיינו *דאמר רבא חמרא וריחני פקחין, אמר רב עמרם בריה דר"ש בר אבא אמר ר' חנינא מאי דכתיב °למי אוי למי אבוי למי מדנים, למי שיחה למי פצעים חנם, למי חבלילות עינים (וגו') למאחרים על היין לבאים לחקור ממסך כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא האי קרא מאן דדריש ליה *מריחים לסיפים מדריש, ומסיפים לרישיה מדריש. דריש עובר גלילאה "ג ווי"ן ה] נאמרו ביין °ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלו וירא חם אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם וגו' ויקץ נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן-רב ושמואל, חד אמר סרסו וחא רבעו, ומאן דאמר סרסו מתוך שקלקלו ברביעי, ומאן דאמר רבעו גמר ויירא-ויירא- כתיב הבא ויראה חם אבי כנען °את ערות אביו וכתיב התם °וירא אותה שכם בן חמור וגו' בשלמא למ"ד סרסו משום הכי קללו ברביעי אלא למ"ד רבעו מאי שנא רביעי, גלטייה בהריא] הא והא הוא, ויחל נח איש האדמה ויטע כרם אמר רב חסדא אמר רב עוקבא ואמרי לה מר עוקבא א"ר זכאי א"ל הקב"ה לנח לא היה לך ללמד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין-כמאן דאמר אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון=גפן היה דתניא* ר"מ אומר אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו גפן היה

בה נתקנו · פי' בקונטרס מדת הקב"ה כתיזמל שהוא מכה בו מרפא גם בתוך גם כמו וילת לחם בגיון ואני לחיה תומה לחם ואין ענין זה לזה כלל אלא היינו כדלמרי' בב"ר משל לבן מלך שקלקל עם לחמו משפחותיו כיון שמעמ המלך טרדו והוליכו חוץ לפלטרין שלו והיה מחזר על הפתחים של שפחותיו ולא היו מקבלין לחמו אלא לחמה שקלקלה עמו פתחה לו ולחיה וקבלהו כך בשעה שלחל לחם מפני החיון טרדו והוליכו מחוץ לגן עדן והיה מחזר על כל האילנות ולא היו מקבלין לחמו מה היו אומרים לו ל"ל ברכיה הא נגבא דנגב דעתה דבריה היו הא דכתיב לא תביאני רגל גאוה רגל שגאתה על כולנו ויל דשעים לל הניחני לא תסב מני עלה לכל התלנה ע"י שלכל ממנה פתחה לו ולחיה וקבלתו :

ואין עוגים לה ביום · ואם תאמר הא כתב תגת ליה ביצת לאור עיבורו וי"ל דם"ד לאו לאפוקי יום העיבור אחת אלא לאפוקי לילה שלפני העיבור :

יח א מיי' פ"ו מהלכות ממרים הלכה כ :
יט ב ג ד מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש הלי ו :
כ ה ו מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ג :
כא ז מיי' שם הלי ב :
כב ח מיי' פ"ח מהל' ביאת מקדש הלי ב סמג לאוין ע :

הגהות הב"ח
(ה) רש"י ד"ה שאין וכו' ומדקרי ליה עץ כדמפ :

שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין ר' יהודה אומר *חטה היה שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן רבי נחמיה אומר תאנה היה שבדבר שקלקלו בו נתקנו שנאמר °ויתפרו עלה תאנה °דברי למיאל מלך משא אשר יסרתו אמו אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מלמד שבפאתו אמו על העמוד ואמרה לו מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי מה ברי הכל יודעים שאביך ירא שמים הוה עכשיו יאמרו אמו גרמה לו ומה בר בטני כל הנשים של בית אביך כיון שמתעברות שוב אינן רואות פני המלך ואני דחקתיך ונבנסתי כדי שיהא לי בן מוזרז ומלובן ומה בר נדרי כל נשים של בית אביך היו נודרות °יהא לי בן הגון למלכות ואני נדרתי ואמרתי °יהא לי בן זריז וממולא בתורה והגון לנביאות אל למלכים למואל אל למלכים שתו יין אל למלכים אמרה לו מה לך אצל מלכים ששותים יין ומשחכרים ואומרים למה לנו אל ולרוזנים אי שכר מי שכל רזי עולם גלויים לו ישתה יין וישתכר איבא דאמרי מי שכל רזוני עולם משבימין לפתחו ישתה יין וישתכר אמר ר' יצחק מניין שחור שלמה והודה לאמו דכתיב °כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי כי בער אנכי מאיש כמה דכתיב °ויחל נח איש האדמה ולא בינת אדם לי °זה אדם הראשון : אכל בחבורת מצוה : אמר רבי אבהו °אינו חייב עד שיאכל בחבורה שכולה סריקין והאנן תנן אבל בחבורת מצוה אינו נעשה בן סורר ומורה מעמא דמצוה הא לאו מצוה אע"ג דלאו כולה סריקין הא קמ"ל דאע"ג דכולה סריקין כיון דבמצוה קא עסיק לא מימשך : אכל בעיבור החודש : למימרא דבשר ויין מסקו והתניא אין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית בלבד הא קמ"ל אע"ג דאין עולין לה אלא בפת וקטנית ואידו אסיק בשר ויין ואכל כיון דבמצוה קא עסיק לא ממשך תנו רבנן אין עולין בעיבור החודש פרות מעשרה בני אדם ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית ואין עולין לה אלא לאורי עיבורו ואין עולין לה ביום אלא בלילה ותניא אין עולין לה בלילה אלא ביום כדאמר רבי חייא בר אבא לבניה °אחריפו ועולו אחריפו גפוקו כי היכי דלישמעו בבואנישי : אכל מעשר שני בירושלים כיון דכי אורחיה הואזא אכיל ליה לא ממשך : אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים : °אמר רבא אכל בשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה והא אנן תנן אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים אינו נעשה בן סורר ומורה הא מתורין נעשה בן סורר ומורה כי תנן נמי °מתני' להשלים : אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה : דבר מצוה תנחומי אבלים דבר עבירה תענית ציבור וטעמא מאי אמר קרא °איננו שומע בקולנו בקולו של מקום : אכל כל מאכל ולא אכל בשר לאיתויי דבילה קעילית שתה כל משקה ולא שתה יין לאיתויי דבש וחלב *דתניא אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונבנם למקדש חייב

עלין לך דבר שמביא יללה על פדם גלגל יין · הלכך מהכא דעל ידו נקנסה מיתה ובכיה לעולם : **עלין** פחינוק יודע וכו' · ומדקרי ליה(ה) הדעת טוב ורע" שמע מינה היינו חטים : **כדבר שנפקלקלו בו נפקנו** · מדת הקב"ה כתיזמל שהוא מכה בו הוא מרפא גם בתוך תורה אור גם כמו וילת לחם בגיון (מיכה ד) ואני לחיה לה נאום ה' תומה לחם סביב : **למואל מלך** · שלמה המלך, למואל, מעשיו ותוכחתו להקב"ה, למואל: שכינה הוא כמו ידי כדקאל כ"כ בע"י וע"ע תוס' שבת כה: ד"ה כל כיוצא וכו'] וכתיב (זכריה ג) ואני לחיה לה נאום ה' תומה לחם סביב : **למואל מלך** · שלמה המלך, למואל, מעשיו ותוכחתו להקב"ה, למואל: שכינה הוא כמו ידי כדקאל כ"כ בע"י וע"ע תוס' שבת כה: ד"ה כל כיוצא וכו'] **יסרתו אמו** · פרקא תוכחה שהוכיחתו : **שכפאתו על פעמוד** · להלקותו ויסור' לשון מלקות כדלמרי' לקמן (דף עח:) ויסרו לותו זה מלקות **ומפני שהיתה רוחה שהוא בעל הגלה ומרבה בסעודתו היתה מוכיחתו** : **אמו גרמה לו** · להיות רקע שהרי בלבך לא יתלו החובה והיינו מה ברי למה תגרום לרע לחריך שתתה בני ולא בן אחיך : **כי בעני** · מעי גרמו לך להיות בעל טורח וכעל כח שדחקתי וכנכסתי שתמשים יפה טולד לעכני ולזרזו כדלמרינן במס' כלה (דף נח:) שלמה חכמים החזרוכים תמשים יפה טולד שממון כך יהא הולד מלובן ומזורז : **מי שכר** · כלומר אל תאמר "לרוזנים" טמר "היה שכר" לא נאה טמר לך : **כבר מנכי מפיש** · בהלות משל כתיב : **נוס פדם הרמטון** · שנכנסל יין ותני טמאיש יותר מהן : **שכולה סריקין** · רקיס שירגילוהו כך לכל לם יש בחבורה חדם הגון כי היי גוזנת לו ממשך ושיט נעשה בן סורר ומורה : **סס קמ"ל** · מתני' דאמי' כולה סריקין כיון דשיחבור שחתה למוה פטול ונעוגם ביט דבן סורר ומורה לית לה בחבורת סריקין : **אכל בעיבור סמדש** · כדמפרש לקמן שהן נקבלין עשרה לו יותר ושולין בעלייה ואין לכיפה זו חלת לפרסם הדבר שעבריה ולא לעניין דהא אין עולין חלת לאור עיבורו דהייט ליל מולאי שלשים וכבר מעובר הוא דהא לא קדשו היום את החדש, וקדוש אין שם היום מחרת דהייט יום שלשים ואחד למטת על כך כדלמרי' (ר"ה ד' כד·) "שלח בזמנין אין מקדשין לותו" ועוד דאי לקדושי, בשלמא סני · **כשם דגן** · ולא ידענא משום מאי נקט פם דגן ומשמע למעוטי פת טורז ודוחן קל אחי : **יום עכורו** · הוא יום שלשים שנעשה ממנו חדש היולא מעובר : **אור יום עכורו** · מולאי שלשים ולהודיע שעברוהו : **אפריפו** · לקדימו כמו תרפי ואפלי (ע"ג ד' עה.) אחריפו ועולו בלילה היו יוסבין שם ועושין חומה להשמיע קול וקתמר להו רבי חייא להקדים ולעלות מבעוד יום מעט כדי שילאו לותם עוברי דרכים כשהן עולין ויפרסמו והייט דקתני "אין עולין לה בלילה אלא ביום" והאי דקתני "אין עולין לה ביום" תעיקר מילתא קאי שהסעודה ומשתו ומתנו על דבר בלילה הוא : **אחריפו ועולו בכבר** . על מאחרו לירד שהרואה אחכם יודעין בהשכמה מבין שישבו שם כל הלילה ומשפרסם הדבר לבל הרואה אותם יודעין שלא בהשכמה שבר שעברוהו עלו ואין מבין הדבר : **אפל מעשר שני** · גבל ממעות מע"ש וקנה בשר ויין ואכל, דאי גבל בשר ויין עלמו אפי' דאילן נמי לא כדאמר עד שיקח בשר בזול ויאכל, ויין בזול ויפתה (*ומן האגוי) : **רבי אורחים** · סיהור פטור דלא תשיב, דלא גבל בשר ויין בכבוד ובלאן ובין ובשבר במע"ס : **אפל בשר עוף** · לקמן יליף לפטורא : **אפל נבלות וטריפות** · כדרך מלותו לאמר בתריה : **קקלים** · הייט עופות טמאים דכתיב בהם שקץ הם (ויקרא יא) **רמשים** · הן שרלים ועטעמת משום "דאיכא שומע בקולנו" בעיון, ולא זה שלקץ בקולו של מקום היט שומע : **סס פסורים מייב** · *כדתנן במתני' דאיכא שומע בקולנו שלפילו לכל תרטיומר בשר חסר כזית מבהמה טהורה והלימה לתרטיומר מבשר עופות טמאים פטור משום דאיכא שומע בקולו של מקום דכתיב בטהורים מייב : **לאיתויי תגמומי פבנים** · דתע"ג דתקנתה דרבנן בעלמא הוא דאי מריפת הוא חבורת מצוה הייט כהניס שלוכלין קדשים לו פסחים : **פעניים לבור** . תע"ג דלא עבר לאו דרבנן : **ומעמא מפי** · מפסר לאבר עבירה : **אינגו שומע בקולנו** · מיעוטא הוא ולאפוקי היי דלקו בקולו של מקום היט שומע : **דכילה קעילים** · מלותו מקום ותע"ג דמשכרת לא מייב עליה דלא ממשך :

חייב משום ויין ושכר אל תשת וגו'. ובכהן עסקינן: כי סובא וזולל יורש. בתר קרא קמא כתיב להכי אתייה להכא: יורש. סופו להיות עני ומבקש למודו ואינו מוצא: וקרעים תלביש נומה. טומה שאדם מתגרה בה תלביש קרעים כלומר סוף כל בעל הגאות לבא לידי עניות: נעשה לו קרעים. משכח למודו ואינו זוכר אלא בסירוגין: מתני' משל אחרים ואכל ברשות אחרים. ואפילו לא אכלן ברשות בעלים עלמן וטעמא מפרש בגמרא: גמ' בעית. מתפחד מאביו שלא יבין הלכך לא ממשיך: עד שיגנוב משל אביו. דשכיח ליה לגנוב תמיד ואכל ברשות אחרים דלא בעית שלא ירגיהו אביו ובכי האי גוונא ממשיך: עד שיקח בשר בזול. אבל אם גנב בשר ויין עלמן לא: מדמי סעודה המוכנת. שהיו מעות מוכנים לקנות מהם סעודה לאביו ולאמו דכיון דלקך נזדמנו, משל אמו קרינן בהו דאיהי נמי שייכא בהם מדינא דבעלה חייב במזונותיה: על מנת שאין לבעליך רשות בהן. דאי לא אמר לה הכי זכה בהן בעל, דלא עדיף ממליאתה: אי נימא חייבי כריתות. שהיתה אמו על אביו בכרת כגון אחותו דלאו בת קדושין: סוף סוף אביו ואמו נינהו. דהא בקרא לא כתוב אישות באמו אלא אביו: בשוה לאביו. בקול ומראה וקומה וטעמא מפרש לקמן: בקולנו. חד קול משמע מדלא כתוב בקולותינו או בקוליט ביו"ד: ואפילו מזוזה אחת. וכל שכן אחד מן החומשין או ספר מכל הנביאים שאזכרת השם כתובה שם ולא קרינא ביה "את כל שללה... ושרפת": לא תעשון כן לה' אלהיכם. בתר "ואבדתם את שמם" כתיב: גריס. זה שיעור נגעים ושתי גריסין על שתי אבנים דכתיב (ויקרא יד) "וחלצו את האבנים" תרתי משמע ובכל אחת שיעור נגע: בקרן זוית. ואותן שתי אבנים יהיו בקרן זוית - אחד בכותל זה ואחד בכותל זה והנגע משוך בשתיהן ארכו ב' גריסין ורחבו כגרים שיהא בכל אבן כגרים על גרים: מאי טעמא דר"א. דבעי קרן זוית: כתיב קיר. ומראיהן שפל מן הקיר (שם): חורבתא סגירתא. חורבה מלורעת: מתרגמינן סגירתא שנתץ משם בית המנוגע: מציינין אותו. שלא יאהילו עליו דאבן מנוגעת מטמא באהל, דמלורע הוקש למת "אל נא תהי כמת": מתני' גידם. ידו קטועה: בננו זה. משמע שרואים אותו: מתרין בו. אינן יודעין אם קבל דבריהם אם לאו שאם אמר להם איני מקבל אינן שומעין לו ואע"פ שרואין שאין מקיים מלותן מיהו "איננו שומע בקולנו" כתיב ואיכא לאפוקי בזכותי' ולמדרש דבעינן הקול קאמרי דלא שמע דהאי קרא יתירא הוא כוליה כדאמר בגמ': מתרין בו. לאו משום התראה גמורה כשאר עבירות שאין לוקין אלא בהתראה' דהא התראה עדים בעי, ועוד זו ספק התראה הוא אם עובר הוא אם לאו - שלא מיד בפניהם הוא עובר אלא בסתר ולאחר זמן הוא עושה אלא מוכיחין אותו דבעינן 'ויסרו אותו' שלא ירגיל ואם לא שמע מלקין אותו בב"ד ויליף לה מויסרו אותו: גמ' שמעת מינה בעינן קרא כדכתיב. וסייעתא דשמואל בפ' נגמר הדין (לעיל מה:) כולי

תורה אור

חייב: אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין: תנו רבנן אכל כל מאכל ולא אכל בשר, שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר "זולל וסובא" ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו" ואומר "כי סובא וזולל יורש וקרעים תלביש נומה" אמר ר' זירא כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית לו קרעים קרעים שנאמר "וקרעים תלביש נומה": מתני' גנב משל אביו ואכל ברשות אביו, משל אחרים ואכל ברשות אחרים, משל אחרים ואכל ברשות אביו אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים. רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: גמ' גנב משל אביו ואכל ברשות אביו אע"ג דשכיח ליה בעית, משל אחרים ואכל ברשות אחרים אע"ג דלא בעית לא שכיח ליה וכל שכן משל אחרים ואכל ברשות אביו דלא שכיח ליה ובעית, עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים דשכיח ליה ולא בעית: רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: אמו מנא לה? והא מה שקנתה אשה קנה בעלה! אמר רבי יוסי בר' חנינא מסעודה המוכנת לאביו ולאמו. והאמר רבי חנן בר מולדה אמר רב הונא אינו חייב עד שיקנה בשר בזול ויאכל, יין בזול וישתה! אלא אימא מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו. איבעית אימא דאקני לה אחר ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן: מתני' היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה, אביו אינו רוצה ואמו רוצה, אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהו שניהם רוצין, רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו נעשה בן סורר ומורה: גמ' מאי אינה ראויה? אילימא חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד סוף סוף אבוה אבוה ניגהו ואמיה אמיה ניגהו! אלא בשוה לאביו קאמר. תניא נמי הכי רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה אינו נעשה בן סורר ומורה. מאי טעמא? דאמר קרא "איננו שומע בקלנו" מדקול בעינן שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין. כמאן אזלא הא דתניא בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר. כמאן כרבי יהודה. איבעית אימא ר' שמעון היא דתניא אמר רבי שמעון וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו? אלא לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב? דרוש וקבל שכר. אמר ר' יונתן אני ראיתיו וישבתי על קברו. כמאן אזלא הא דתניא עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתבה דרוש וקבל שכר. כמאן כר' אליעזר דתניא רבי אליעזר אומר כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת. מאי טעמא? אמר קרא "ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה ושרפת באש" וכיון דאי איכא מזוזה, לא אפשר, דכתיב "לא תעשון כן לה' אלהיכם". אמר רבי יונתן אני ראיתיה וישבתי על תילה. כמאן אזלא הא דתניא בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר. כמאן כר' אלעזר בר' שמעון דתנן ר' אלעזר ברבי שמעון אומר לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשתי גריסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן זוית ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס. מאי טעמא דר' אלעזר ברבי שמעון? כתיב "קיר" וכתיב "קירות" איזהו קיר שהוא בקירות הוי אומר זה קרן זוית. תניא אמר רבי אליעזר בר' צדוק מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חורבתא סגירתא. אמר רבי שמעון איש כפר עכו פעם אחת הלכתי לגליל וראיתי מקום שמציינין אותו ואמרו אבנים מנוגעות פינו לשם: מתני' היה אחד מהם גידם או חיגר או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר "ותפשו בו אביו ואמו" ולא גדמין "והוציאו אותו" ולא חגרין "ואמרו" ולא אלמין "בננו זה" ולא סומין "איננו שומע בקולנו" ולא חרשין. מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו, חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים שנאמר "בננו זה" זהו שלקה בפניכם: גמ' שמעת מינה בעינן קרא כדכתיב? שאני הכא דכוליה

על מנת שאין לבעליך כו'. סוגיא זו כרב ששת דפ"ק דקדושין (דף כג:) דאמר לרבנן אהני ליה תנאיה אבל ר' (*אליעזר) סבירא ליה דאפילו כי האי גוונא אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ומ"מ מתניתין לא תקשה דהוה משני בדמי סעודה המוכנת (ג) לאביו ולאמו אי נמי רבי אלעזר הוה מוקי לה בשנתן לה בעלה דהא ר"א הוא דאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף נא: ושם) אחד זה ואחד זה קנתה ואין הבעל אוכל פירות*:

בן

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"ד מהל' ת"ת הלכה ט סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף טו:

כד ב מיי' פ"ז מהל' ממרי' הלכה ב:

כה ג מיי' פ"ג מהל' זכיה ומתנה הלכה יב סמג עשין פ"ב טוש"ע אה"ע סי' פה סעיף יא [וטוש"ע י"ד סי' רכב]:

[נ"ל אלעזר]

כו ד מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה י:

כז ה מיי' פי"ד מהל' לרעת הלכה ז:

כח ו מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה י:

כט ז ח מיי' שם הלכה ו:

[וע"ע תוס' קידושין כג: ד"ה ור' אלעזר וכו']

[גיטין עז. ב"ב כד: קדושין כג: לעיל ע. ע"ש]

[קידושין כג: נזיר שם:]

גליון הש"ס

גמ' כמאן כרי"י. עי' תי' יומא סב ע"א ד"ה שני: שם וישבתי על קברו. עי' ש"ע י"ד רסי' שסד:

מסורת הש"ס

[כריתות איתא לוקה]

הגהות הב"ח

(א) גמ' כמאן כר' יהודה כ"כ משום דס"ל דלריכין [להיות שוים בקול] א"כ בע"כ או שיש לה קול כאיש ואיש יש לו קול כאשה דהרי צריך להיות אביו ואמו שוים וא"כ או הוא סרים או איילונית היא [דקול הוא מן הסימנים וא"כ א"א להיות בן סורר ומורה:
(ב) רש"י ד"ה חורבתא וכו' מצורע מצורעת מתרגמינן:
(ג) תוס' ד"ה על מנת וכו' כמוכנת לאביו ולאמו אי נמי:

[לעיל נא: וש"נ]

[תוספתא פ"ו]

[תוספתא נגעים פרק ו]

[לקמן קי"ע"ש]

[לעיל מה:]

[שם]

נושא
הסבר למה מתחייב רק אם גנב משל אביו ואכל ברשות אחרים

נושא
פירוש ר' יוסי בר יהודה גנב משל אמו

נושא/מבנה

ל א מיי׳ פ״ו מהלכות ממרים הלכה ח׳ :

לא ב ג מיי׳ פ״ו מהלכות ד׳ :

לב ד מיי׳ פ״ג מהלכות ד׳ הלכה ו׳ :

בן סורר ומורה פרק שמיני סנהדרין

מת שביד לתת הסם ונתגייר ט׳. תימה לי הוה מילתיה דרבי תניינא כתגלי דפליגי בהאולן (יבמות דף מח:) מפני מה גריס משונין בזמן הזה מפני שלא קיימו ז׳ מצות שקבלו עליהן בני נח ולמאי מיעטינהו כלל ושוב קשה לסוגיא דהכא דלא כחד דלמריך עשה בן בישראל חייב ולא כר׳ יוסי דקטן שטלד דמי ונראה שיש לחלק דכולה שמעתין בדיני ממון והכא בדיני נפשות : **קלה** בתמורה מיבעי׳ חייב. תניא מיכה קלה היה רלוי לו מחלה ויותר ובסמוך גבי סרוחה ובכסוף בגרה דקאמר בסקילה מ״ט לא דכיון דלישתני חיפתני הא דקרי ליה לישתני לאו למיתה קאי אלא לישתני גופה והא דאמר רבי יוחנן לעולם אל תשתני גופך מפי תידון בסקילה והכא לא דייקינן ליה במיתה קמייתא משום דהתם לא לישתני דינא כי הכא ומיהו קשה לגבי סרוחה ותחר כך בגרה לא משמע לחייבי כזיתי הגוף מדקאמר כ״ש הכא דלישתני לגמרי משמע לישתני קמא כהאי וראיה לפרש דהא דקאמר קלה בתמורה מיבעי׳ חייב לאו למימר דלא חייב לישתני קטלא דמכל מקום קטלא לישתני גלא כלומר חיים לן למידייניה בקלה כיון דמעיקרא נתחייב לה בתמורה מזו ולא דמי לכן נח שביד לתת הסם דלא דייקינן במיתה דהתם דמעיקרא לא חייב כה וכמיתה דמעיקרא נמי לא כיון דהתם לא מיבעי׳ ליה : מסתברא

דכוליה קרא יתירא הוא : ומתרין בפני שלשה : למה לי, בתרי סגיא? אמר אביי הכי קאמר מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו בפני שלשה מלקות בבן סורר ומורה היכא כתיבא כדר׳ אבהו דאמר ר׳ אבהו למדנו ויסרו מיסרו, ויסרו מבן, ובן בן-יהיה אם בן החבות תרשיע: חוץ וקלקל נידון בב״ב [ובר]: האי מבעי ליה *זה ולא סומין? אם כן לכתוב 'בננו הוא' מאי 'בננו זה' שמע מינה תרתי: **מתני׳** *ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התרתון פטור, ואם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התרתון חייב: **גמ׳** אמר ר׳ חנינא בן גח שבירך את השם ואחר כך נתגייר פטור הואיל ונשתנה דינו (*נשתנה) מיתתו נימא מסייעא ליה ברח עד שלא נגמר דינו ואח״כ הקיף זקן התרתון פטור מאי טעמא לאו משום דאמרינן הואיל ואישתני אישתני? לא, שאני התם דאי עבד השתא לאו בר קטלא הוא תיישאם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התרתון חייב נגמר דינו' מאמרת-נגמר דינו=גברא קטילא הוא התם שמע בן גח שהכה את חבירו ובא על אשת חבירו ונתגייר פטור, עשה כן בישראל ונתגייר חייב ואמאי, ניתא ליה לאיש ואישתני, אישתני דינו ומיתתו בעינן והאי דינו אישתני מיתתו לא אישתני בישלמא

רלצח-מעיקרא סייף והשתא סייף, אלא אשת איש מעיקרא סייף והשתא חנק בגערה המאורסה דאידי ואידי בסקילה, אלא עשה כן בישראל-דומיא דאשת חבירו קתני *אלא קלה בתמורה מישך שייכא, תיובתא לרבנן דאמרי סייף חמור אלא לרבי שמעון דאמר חנק חמור מאי איכא למימר? רבי שמעון סבר לה כתנא *דבי מנשה דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא חנק בשלמא אשת איש מעיקרא חנק והשתא חנק, אלא רוצח מעיקרא חנק והשתא סייף? קלה בתמורה מישך שייכא, לימא מסייעא ליה *חרדה ואחר כך בגרה תידון בחנק בסקילה, מ״ט לא לאו משום דהואיל ואישתני אישתני וכיון הכא דאישתני לגמרי, דאמר ליה רבי יוחנן *לתנא תני תידון בסקילה: **מתני׳** בן סורר ומורה נידון *על שם סופו-ימות זכאי ואל ימות חייב, שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם, לצדיקים רע להן ורע לעולם, אין רשעה לרשעים הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים רע להן ורע לעולם, פיזור לרשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם בנום לרשעים רע להן ורע לעולם, ולצדיקים הנאה להן והנאה לעולם שקמט לרשעים רע להן ורע לעולם, לצדיקים הנאה להן והנאה לעולם:

גמ׳

נוסחא
ס׳ נקד על מבטיח טהנאף ורד בן בניקים ופקיד

כתובות מה.

פוליס קרפ יפירש. דמלי למכתב ויהולחתם לותו לל קשר העיר ההוח וסקלתם: **כפני עגים** שהוכיחוהו ועבר שלין תכיו ותמו נלמיון עליו להרגו דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת: **ומלקין לופו כפני ג׳**. כלומר יביחוהו כפני ג׳ דיינין תורה אור והדיינין יחייבוהו מלקות ויקהלו שלים ב״ד כשאר הקהלים דמקום כפני ג׳ בפרקא קמא (דף י׳): **כדרבי שבטו.** בכתובות (דף מו׳) גבי מוליח שם רע מנה לן לקלי דכתיב ולקחו זקני העיר ת״ח היים ויסרו לותו: **למדנו ויסרו.** כלומר ומיסרו לותו דכן סורר ומורה והוחו דיסרו דכן סורר ומורה למדנו (ל) מבן דכתיב שם ״בן״ והוחו ״בן״ למדנו מבן (דברים כה) ויכה חם בן הכות הרשע: **חם כן.** דלחך מלחת לחודת לחת ולח למעוטי סומין: **לפסוק ׳בננו הוא׳.** סורר ומורה ומשמע הוח שלקה בפיסכה ומדכתיב ״זה״ משמע בחלבנו עליו ולח סומין: **מתני׳ ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התרתון.** דהו לח דיינין ליה דין לחיל עבד השתח: **ואם משנגמר דינו ברח.** משמע גמר דין הוי כגבית קטילה ושוב לין לו לחפש בזכותו ולהליל: **גמ׳ סופיל ונשתנה דינו (נשתנה מיתתו).** לחיל מעיקרא נדון בעד לחד, ובדיין לחד, וכלא התרלה, ולחיל עביד השתח כעין התרלה, ומכהדרין של כ״ג ועדים: **ונשתנים מיתתו.** דכל מיתה בני נח סייף ולחיל עביד השתח כעו למדייניה בסקילה והוח לח לחייב בהא מיתה ללכך פטור: **שמע מכא דלחיל עביד השתח כגון בר קטלא** סוף. לחכל לכא לחיל עביד השתח בר קטלא הוה לף על גב דנשתנה דיט ומיתתו לח מיפטר ודיינין ליה כדיעה להשתח: **פ״ש.** מסיפא מיוכחת: **חייב.** חלמח לף על גב דלשתני לח לפטור: **שכפה לם מביהו.** כרב דהוי כסייף וכן כח על לשת חביהו פטור משום לחיל עביד השתח לותו בר קטלא הוה: **משם כן.** בהיוחו כותי: **ביערלא.** כגון שהרג לת ישרחל לו בח על לשת לית ליה ישרחל ונתגייר חייב דלי עבד השתח בר קטלא הוה ולע״ג דנשתנה דיט לדון בעבדה ועדים והתרלה לי הוה עביד השתח מיתתו לח לישתני דרולה נמי השתח בסייף: **דלידי ולידי בסקילה.** לם לח נתגייר נמי נדון בסקילה כדלמרינן נמי בפרקין לטעיל (דף נ״ז) בח על עכרות ישרחל שלין להם לכן נח נדון בדיני ישרחל ולוקיעינן להו בדיעה דידן: **ופפ משם כן ביערלא דומיא דשאר מכרו קפני.** ללמח ביערלא בעולת בעל עסקינן לליל בלשת בגערה המלורסה כדלמרינן* בעולת בעל יש לכן בגערה המלורסה שין להם: **מתקף בשלורס מיבעי׳ חייבא.** כלומר לעולם בח״ל ודקא קשיח לך לממי חייב הרי נשתנה דיט ומיהו שין כלן שיטי מיתה דיש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה, ולעין למעיקרא הוי סייף דשאר מיתה חנק קלה בכלל מיתה זו הוה ויותר היה רלוי לו מתחלה לכך בלשת השם מעיקרא הוה סייף קל והשתח שקילה דשאר מיתה: **מאי מיבעי׳ למיפר.** הרי נשתנה מיתתו דבמיתה חמורה זו לח היה רלוי: **ליפא מפייע ליה.** לרבי חניגא דלמר בדיעה דהשתח בעי למדייניה: **פרפס.** בגרה המלורסה בימי נעורות שהיא בסקילה ובכסוף בגרה משעמדה בדין: **מדון בחנק.** כדיעה דהשתח: **בסקילה מאי משעמד לף.** מהדנה משום דכיון דלישתני גופה לישתני קטלא, ונהי דלגמרי לח מיפטרה משום דקלה בחמורה מישך שייכא, כל שכן הכח דלישתני לגמרי שין בדיט שין בשיתתו וכיון דלח מחייב כהא מיתה פטור לגמרי: **סדון בסקילה.** דשמיקרא, לף על גב דלישתני גופה לח לישתני קטלא נמי בדייניה כדשמיקרא בשיתתו הקלה: **מתני׳ סנייפ נפש.** שחין מוסיפין לחטוח: **וסנייפ לעולם.** שקטנה כל הלרך: **רע לפש.** שהיו מוסיפין זכיות: **רע לעולם.** שהיו מגיעין על הורס ומוכיחין לת הדורות: **יין ושיגר לרשעים סנייפ לפש וסנייפ לעולם.** כל זמן שמוסיפין יין חוטפין ואין מייעין לבריות: **לנדיקים רע לפש.** שחין עוסקין בתורה: **ולע״ג לעולם.** שמתורה שהן עוסקין כף מגיעה על הדוך וכשהן מהכעלין פרעגות בח לעולם: **פיזור.** שמפרדין זה מזה ואין יכולין להועין עלה ולסייע זה לת זה:

גמ׳

גמ' מגמר . מכלה : **למודו** . מה שהורגל בכשר יין : **שקט לנדיקים** פגיים נפש **ופגייים לעולם** . שיש להם פנאי לעסוק בתורה ובמצות : **מתני'** שכט **בסקילה** . שתמרה תורה יהרג : **נידון על שם סופו** . דהא לא קטל ,ומקטיל,מקום דסופו להרוג כגון העיד כשיעמוד כנגדו להגיל ממנו : **יש לו דמים מייב** . שם תורה אור

ליט לשוי ליהרג **חב** על הבן דמצית לקטן דאין הבן רשאי להרוג את אביו הכא עניין במחתרת מקום לדיומי התם על הבן ולא את עצמו ולא היה קטן בייה **לחייב** להגיל ממנו אין בדעתו של אביו להורגו : **מייב** . לשלם התביא כתתר מזיק : **אין לו דמים** . **חב** שתר כל האדם שניתן רשות לבעל הבית להורגו פטור מלשלם דחזוב מיתה וחזוב ממונו' בחין כאחד ותע"ם שניגל פטור מן התשלומין דקי"ל (כתובות דף לה:) חייבי מיתות שנגנין כגון שלח התרו בהן אין משלמין ממון שעשה המיתה תע"פ שתין נהרגין : **גמ'** **פשי פשפש בפשפרס** . שתמרה תורה אין לו דמים כלומר הרי הוא כמי שאין לו דם ונשמה ומשר להורגו : **פוקס אין פדם פשפיד פלפו על פשוגו** . ברשות שתשר טעל ושוקק הלכך יודע הגנב הזה שבעל הבית עומד על ממנו להגיל ומיימר לתשר הגנב לי לחזיקא עביה קלי בתפלי ולי קלי קמילנא ליה ואמרה לך תורה אין לו דמים ומלמדתך מלשר שהוא בח להרגו : **שבח בפשפרס** . משר שם הבית ממנו : **פטור** . מלהחזירם תע"פ שהם קיימין : **בדמים קנגסו** . בדמי נפשו קנתן הוגיל ונתחייב מיתה בלקיחתם : **פשפרס** . מילתא דרב דפטור בשבשר בין עבשיו בין לשתר זמן לניתנו ושמלומין מדיניה לה מניון למוניה בשקום מיתה : **שכל נפל** , לא מסתברא בהא,מילתא דרב,דפשר בה,דניון דקיימין הן,כל שכח לניתנו, דמרייהו ניינו ושין זה חייב בשמלומין, דפקדון בעלמא ניינו גביה:**וספלפים** שבועה לשר רב דפטור ושפי' ליתנו **גמ'** ושמעת מכאן *דהא(ס"ק)ם"ש ים לו דמים כגון לא על הבן דמודה בהו רב דלא קנה ומייב להחזיר לשר כן, שמכאן ניינו שבשלח לרשותו לחפיל נשמעו שניגל ממנו שמייב להחזיר דמיהן שלא לה שמרינן

גלוין ← **מסתברא** מילתיה דרב בשמיבר . ושם תשמר מלי קמ"ל תניגה ושיבר לה החבים פטור ויש לומר לי ממתני' ה"ג שיבר כעודו במחתרת קמ"ל רב לפילו שיבר לשר כך : **אפילן** נפל . תיומה הא תנן במרובה (ב"ק דף סב:) שין הגונב שתר הגנב משלם תשלומי כפל פירוש כדדמשינן* וגונב מבים הלים ולה מבים הגנב ושמר רב בגמרא* לה שנו אלא לפני יהום שבל לשר שמר יהום קלטו גנב ולשון וגנב שני משלם תשלומי כפל לגנב לשון שלמת קודם יהום לה קני ויש לומר להשם בגנב מגנו תלינן וקרפיפו דלשו בר קטלה הוא,דבעי השתלה,שבל הכא במחתרת ממחתרתו זו היה השרלתו לשמן : **לא** קבליהו הוחל ונפק מפומיה דרב . תיומה הא מיתייב לשת ידי שמים כדשמר בפ' הפועלים (ב"מ דף לה: ושם) גבי החומס פרה ושם בה (*ושתן) שמרה תורה תפיל בה על שמו ויש לומר דכתן לה היו רוצים להחזיר שע"ש יתמייבו בדיני לדם :

מתני' "הבא במחתרת נידון על שם פרפו "היה בא במחתרת ושבר את החבית: **אם** יש לו דמים **חייב אם** אין לו דמים **פטור** : **גמ'** *אמר רבא מאי מעמא דמחתרת? חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, והאי מימר אמר "אי אוילנא,קאי" לאפאי ולא שביק לי,ואי קאי לאפאי קטילנא ליה," "והתורה אמרה אם בא להורגך השכם להורגו, אמר רב "הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור מאי מעמא בדמים קנהו א) תאמר "דבא "מסתברא מילתיה דרב בששיבר, דליתנהו אבל נטל לא, דהאלהים אמר רב אפילו נטל-דהא יש לו דמים, ונאנסו חייב אלמא ברשותיה קיימי הכא נמי ברשותיה קיימי, ולא היא כי אוקמינא רחמנא ברשותיה,לענין אונסין,אבל לענין מקנא,ברשותיה דמריידו קיימי מידי דהוה אשואל, תנן בא במחתרת ושיבר את החבית: יש לו דמים חייב,אין לו דמים פטור מעמא דשיבר דכי אין לו דמים' פטור הא נטל לא,הא הדין דאפילו נטל-נמי והא דקא תני 'שבר את החבית' קמ"ל דכי יש לו דמים' אע"ג דשיבר נמי חייב, פשימא מזיק הוא! הא קמ"ל דאפילו שלא בכוונה, מאי קמ"ל 'אדם מועד לעולם' תנינא *'אדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין באונס *בין ברצון' ,קשיא,מתיב רב ביבי בר אביי *'הגונב כיס בשבת חייב שתרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת.היה מגרר ויוצא פטור שתרי איסור גנבה ואיסור סקילה באין כאחד 'יהלכתא דשרנהו בנהרא,רבא "אינגבו ליה דיקרי במחתרתא אהדדינהו ניהליה ולא קבלינהו אמר הואיל ונפק מפומיה דהב אין לו דמים אם "זרחה השמש עליו" וכי השמש עליו בלבד זריחה אלא אם ברור לך הדבר בשמש שאין לו שלום עמך הרגהו, ואם לאו אל תהרגהו תניא אידך "אם "זרחה השמש עליו דמים לו" וכי השמש עליו בלבד זריחה "אלא אם ברור לך בשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו, ואם לאו הרגהו קשיא סתמא אסתמא: לא קשיא כאן**

מתני' "הבא במחתרת נידון על שם פרפו "היה בא במחתרת ושבר את החבית: **אם** יש לו דמים חייב **אם** אין לו דמים **פטור** : **גמ'** *אמר רבא מאי **מעמא** דמחתרת? חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, והאי מימר אמר "אי אוילנא,קאי" לאפאי ולא שביק לי,ואי קאי לאפאי קטילנא ליה," "והתורה אמרה אם בא להורגך השכם להורגו, אמר **רב** *הבא במחתרת ונטל כלים ויצא **פטור** מאי **מעמא** דרב **קנהו** א) **תאמר** *דבא **מסתברא** מילתיה דרב בששיבר, דליתנהו **אבל נטל** לא, דהאלהים אמר **רב** אפילו **נטל**-דהא **יש לו דמים**, ונאנסו חייב אלמא ברשותיה קיימי הכא נמי ברשותיה קיימי, **ולא היא** כי אוקמינא רחמנא ברשותיה,לענין אונסין,אבל לענין מקנא,ברשותיה דמריידו קיימי מידי דהוה אשואל, **תנן** בא במחתרת ושיבר את החבית: **יש לו דמים חייב,אין לו דמים פטור** מעמא דשיבר דכי אין לו דמים' פטור הא **נטל** לא,**הא** הדין דאפילו נטל-נמי והא דקא **תני** 'שבר את החבית' קמ"ל דכי **יש לו דמים**' אע"ג דשיבר נמי חייב, **פשימא** מזיק הוא! **הא** קמ"ל דאפילו שלא בכוונה, **מאי** קמ"ל 'אדם מועד לעולם' תנינא *'אדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין באונס *בין ברצון' ,קשיא,**מתיב** רב ביבי בר אביי *'**הגונב** כיס בשבת **חייב שתרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת.היה מגרר ויוצא פטור שתרי** איסור **גנבה** ואיסור **סקילה** באין כאחד **'יהלכתא** דשרנהו **בנהרא**,רבא "אינגבו ליה **דיקרי במחתרתא** אהדדינהו **ניהליה** ולא קבלינהו **אמר** הואיל ונפק מפומיה **דהב** **אין לו דמים אם "זרחה השמש עליו**" **וכי השמש עליו בלבד זריחה אלא אם ברור לך הדבר בשמש שאין לו שלום עמך הרגהו, ואם לאו אל תהרגהו תניא אידך "אם "זרחה השמש עליו דמים לו" וכי השמש עליו בלבד זריחה "אלא אם ברור לך בשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו, ואם לאו הרגהו קשיא סתמא אסתמא: לא קשיא כאן**

גמ' **תניא** רבי יוסי הגלילי אומר **וכי** מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל? אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה יפות זכאי ואל יפות חייב **שמיתתן** של רשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם, **שינה** ויין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם,לצדיקים רע להם ורע לעולם, **שקט** לרשעים רע להם ורע לעולם, ולצדיקים הנאה להם והנאה לעולם,**פיוור** לרשעים הנאה להם והנאה לעולם,לצדיקים רע להם ורע לעולם: **מתני'** "הבא במחתרת נידון על שם פרפו "היה בא במחתרת ושבר את החבית: **אם** יש לו דמים **חייב אם** אין לו דמים **פטור** : **גמ'** *אמר רבא מאי **מעמא** דמחתרת? חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, והאי מימר אמר "אי אוילנא,קאי" לאפאי ולא שביק לי,ואי קאי לאפאי קטילנא ליה," "והתורה אמרה אם בא להורגך השכם להורגו, אמר **רב** *הבא במחתרת ונטל כלים ויצא **פטור** מאי **מעמא** דרב **קנהו** א) **תאמר** *דבא **מסתברא** מילתיה דרב בששיבר, דליתנהו **אבל נטל** לא, דהאלהים אמר **רב** אפילו **נטל**-דהא **יש לו דמים**, ונאנסו חייב אלמא ברשותיה קיימי הכא נמי ברשותיה קיימי, **ולא היא** כי אוקמינא רחמנא ברשותיה,לענין אונסין,אבל לענין מקנא,ברשותיה דמריידו קיימי מידי דהוה אשואל, **תנן** בא במחתרת ושיבר את החבית: **יש לו דמים חייב,אין לו דמים פטור** מעמא דשיבר דכי אין לו דמים' פטור הא **נטל** לא,**הא** הדין דאפילו נטל-נמי והא דקא **תני** 'שבר את החבית' קמ"ל דכי **יש לו דמים**' אע"ג דשיבר נמי חייב, **פשימא** מזיק הוא! **הא** קמ"ל דאפילו שלא בכוונה, **מאי** קמ"ל 'אדם מועד לעולם' תנינא *'אדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין באונס *בין ברצון' ,קשיא,**מתיב** רב ביבי בר אביי *'**הגונב** כיס בשבת **חייב שתרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת.היה מגרר ויוצא פטור שתרי** איסור **גנבה** ואיסור **סקילה** באין כאחד **'יהלכתא** דשרנהו **בנהרא**,רבא "אינגבו ליה **דיקרי במחתרתא** אהדדינהו **ניהליה** ולא קבלינהו **אמר** הואיל ונפק מפומיה **דהב** **אין לו דמים אם "זרחה השמש עליו**" **וכי השמש עליו בלבד זריחה אלא אם ברור לך הדבר בשמש שאין לו שלום עמך הרגהו, ואם לאו אל תהרגהו תניא אידך "אם "זרחה השמש עליו דמים לו" וכי השמש עליו בלבד זריחה "אלא אם ברור לך בשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו, ואם לאו הרגהו קשיא סתמא אסתמא: לא קשיא כאן**

פשיב רב ביבי . **לרבה** פריך דאמר כגון דלהתהו מיתה : **שפרי נפפייב בגניבה קודם גיבה לידי לימור שבת** . וכשביל חיוב מיתה הבא עליו לאחר מכן לית ליה בפטור,מן התשלומין : **פיה פגרר ויוצא** . **שלח הגביהו** בתוך הבית לגנוב כשיוצא רשות שהוליאו מרשות הבעלים ולירוף ידו למטה משלשה וקבלה בידו דידו חשובה ו כלרבעה על לרבעה והרי הוא כאחרו ותע"פ שתין כתן הגבהה והרי מוקים לה בכתובות : **פטור פשתלומין** . לתמת תע"פ שהכים והמשום **קיימין** לתמריון בדמי קנגהו ולת מפקיון ליה מיניה ותיובתת דרבה דתמר 'נפל לת' : **ופלבפפ** . הת דקתני פטור כגון דשלחו בהדת **לגיתנהו** : **דכרי** . תילים : **פפדרינהו** **ניפלים** . הגביים : ס"א ת"ל תין ו לתם תם זרתה וגו' **תלת** תם כדור לך הדבר כשתם שתין ו שלש עמך הרגהו וכו' תין ו לתם ושתיך יה לתם תם זרתה השתש עליו כלומר שהוא רשתי עליך ותפילו לתה עושה כעגל לתגיל ממוך תיזו לת יהרגך ותם לתו **שפפקפ** הוא לך **הרגהו**,קשיין ליהדדי : **נתב**

גמ' מגמר . מכלה : **למודו** . מה שהורגל בכשר יין : **שקט לנדיקים** פגיים נפש **ופגייים לעולם** . שיש להם פנאי לעסוק בתורה ובמצות : **מתני'** שכט **בסקילה** . שתמרה תורה יהרג : **נידון על שם סופו** . דהא לא קטל ,ומקטיל,מקום דסופו להרוג כגון העיד כשיעמוד כנגדו להגיל ממנו : **יש לו דמים מייב** . שם תורה אור

ליט לשוי ליהרג **חב** על הבן דמצית לקטן דאין הבן רשאי להרוג את אביו הכא עניין במחתרת מקום לדיומי התם על הבן ולא את עצמו ולא היה קטן בייה **לחייב** להגיל ממנו אין בדעתו של אביו להורגו : **מייב** . לשלם התביא כתתר מזיק : **אין לו דמים** . **חב** שתר כל האדם שניתן רשות לבעל הבית להורגו פטור מלשלם דחזוב מיתה וחזוב ממונו' בחין כאחד ותע"ם שניגל פטור מן התשלומין דקי"ל (כתובות דף לה:) חייבי מיתות שנגנין כגון שלח התרו בהן אין משלמין ממון שעשה המיתה תע"פ שתין נהרגין : **גמ'** **פשי פשפש בפשפרס** . שתמרה תורה אין לו דמים כלומר הרי הוא כמי שאין לו דם ונשמה ומשר להורגו : **פוקס אין פדם פשפיד פלפו על פשוגו** . ברשות שתשר טעל ושוקק הלכך יודע הגנב הזה שבעל הבית עומד על ממנו להגיל ומיימר לתשר הגנב לי לחזיקא עביה קלי בתפלי ולי קלי קמילנא ליה ואמרה לך תורה אין לו דמים ומלמדתך מלשר שהוא בח להרגו : **שבח בפשפרס** . משר שם הבית ממנו : **פטור** . מלהחזירם תע"פ שהם קיימין : **בדמים קנגסו** . בדמי נפשו קנתן הוגיל ונתחייב מיתה בלקיחתם : **פשפרס** . מילתא דרב דפטור בשבשר בין עבשיו בין לשתר זמן לניתנו ושמלומין מדיניה לה מניון למוניה בשקום מיתה : **שכל נפל** , לא מסתברא בהא,מילתא דרב,דפשר בה,דניון דקיימין הן,כל שכח לניתנו, דמרייהו ניינו ושין זה חייב בשמלומין, דפקדון בעלמא ניינו גביה:**וספלפים** שבועה לשר רב דפטור ושפי' ליתנו **גמ'** ושמעת מכאן *דהא(ס"ק)ם"ש ים לו דמים כגון לא על הבן דמודה בהו רב דלא קנה ומייב להחזיר לשר כן, שמכאן ניינו שבשלח לרשותו לחפיל נשמעו שניגל ממנו שמייב להחזיר דמיהן שלא לה שמרינן

גלוין ← **מסתברא** מילתיה דרב בשמיבר . ושם תשמר מלי קמ"ל תניגה ושיבר לה החבים פטור ויש לומר לי ממתני' ה"ג שיבר כעודו במחתרת קמ"ל רב לפילו שיבר לשר כך : **אפילן** נפל . תיומה הא תנן במרובה (ב"ק דף סב:) שין הגונב שתר הגנב משלם תשלומי כפל פירוש כדדמשינן* וגונב מבים הלים ולה מבים הגנב ושמר רב בגמרא* לה שנו אלא לפני יהום שבל לשר שמר יהום קלטו גנב ולשון וגנב שני משלם תשלומי כפל לגנב לשון שלמת קודם יהום לה קני ויש לומר להשם בגנב מגנו תלינן וקרפיפו דלשו בר קטלה הוא,דבעי השתלה,שבל הכא במחתרת ממחתרתו זו היה השרלתו לשמן : **לא** קבליהו הוחל ונפק מפומיה דרב . תיומה הא מיתייב לשת ידי שמים כדשמר בפ' הפועלים (ב"מ דף לה: ושם) גבי החומס פרה ושם בה (*ושתן) שמרה תורה תפיל בה על שמו ויש לומר דכתן לה היו רוצים להחזיר שע"ש יתמייבו בדיני לדם :

[ריבוי זה שייך לפיל בפסבה תת:]

[שם סה:] גונבא ... בדרבי האשה

[שם סה:] קריבא ... מיד דבדי האשה

לה ג מיי' שם סלכה ס:

לו ד מיי' שם סלכה יג במגיד משנה :

לז ה מיי' ס"ל מכלי תוכל סלכה יח ופ"ו סלכה ל פתב עשין מי מוס"ע מ"ת סי' שעת סעיף ל ופי' סעיף ג :

לח ו מיי' פ"ג מכלי נגיבה סלכה ג :

[גיל תתנן]

לט ח מיי' פ"ט מכלי נגיבה סלכה ז כתבת בתכיד במ"ע מתג לתוין קס מוס"ע מ"ת סי' תכס סעיף ל בסג"ס :

גונבא דגנב תחתרת (ראה בתחתרת, מלטש) ב טלטש בתחתרת – לאין לו דאים" ונגל כלים אם בדין [ב"ק קיד:] △ חייב לתחזיר ▽ פלוי – בקשו בדאין

התהות מהר"ב רנשבורג

א) גם' אמר רבא מסתברא מלתת דרב . כ"כ פי' בתוספות לה: תוס' ד"ה תכל ובגרפתם סיס. כתן אמר רבא וכו' ומתחיתם על הגתן מכרי פיק שלח ניין עניכם בס"ם בתדשים :

בתוספות לג: ד"ה שכח שלח: [תוספתא ב"ק פ"ס] אבגך

"טרי" בספר לאך חיי/בטור גונא/אבגך

◇ ב' מקומות טנגאת סאגיא בגיטין בא בתחתרת וספק לו לבדיא אות בא בדסק, דאי"ס (ראש/מספק) אומר לברא

טאות כב : אי אות בתחתרת יאבגא בגנב והוציא ואת אין לו לאיש בן אות לאתר הטאט עדיין לאיש אות אין לו עלם ונאכר בגנבתו

עין משפט נר מצוה

ם א מיי' פ"ט מהלכות גניבה הלכה י סמג שם:
מא ב מיי' שם הלכה ז:
מב ג מיי' שם הלכה יג:
מג ד ה מיי' שם הלכה ז:
מד ו ז מיי' שם הלכה ח:
מה ח מיי' פ"א מהלי רוצח הלכה ו סמג לאוין קסא טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף א:
מו ט מיי' שם הלכה ם טוש"ע שם סעיף ג:

באן באב על הבן ובאן בבן על האב. אמר רב כל דאתי עלאי במחתרתא קטילנא ליה לבר מרב חנינא בר שילא. מאי טעמא. אילימא משום דצדיק הוא, הא קאתי במחתרתא. אלא משום דקים לי בגוויה דמרחם עלי כרחם אב על הבן. תנו רבנן דמים לו בין בחול בין בשבת, אין לו דמים בין בחול בין בשבת. בשלמא אין לו דמים בין בחול בין בשבת איצטריך, סלקא דעתך אמינא מידי דהוה אהרוגי בית דין דבשבת לא קטלינן קמ"ל דקטלינן, אלא דמים לו בין בחול בין בשבת השתא בחול לא קטלינן ליה בשבת מבעיא. אמר רב ששת לא נצרכא אלא לפקח עליו את הגל. תנו רבנן והוכה בכל אדם ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו. בשלמא והוכה בכל אדם איצטריך סד"א בעל הבית הוא דקים (להו) דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אבל אחר לא, קמ"ל דרודף הוא ואפילו אחר נמי. אלא ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו למה לי, מרוצח נפקא, דתניא מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה האמורה בו, ומנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת. מ"מ שאני התם דאמר קרא מות יומת, ונגמר מיניה. משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. תנו רבנן מחתרת אין לי אלא מחתרת, גגו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל ימצא הגנב. מ"מ, אם כן מה ת"ל מחתרת מפני שרוב גנבים מצויין במחתרת. תניא אידך מחתרת אין לי אלא מחתרת, גגו חצירו וקרפיפו מנין תלמוד לומר ימצא הגנב. מ"מ א"כ מה תלמוד לומר מחתרת מחתרתו זו היא התראתו. אמר רב הונא קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו. קסבר רודף אינו צריך התראה לא שנא גדול ולא שנא קטן. איתיביה רב חסדא לרב הונא יצא ראשו אין נוגעין בו לפי שאין דוחין נפש מפני נפש. ואמאי רודף הוא. שאני התם דמשמיא קא רדפי לה. נימא מסייעא ליה רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אומר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך אמרה תורה הצל דמו של זה בדמו של זה. ההיא רבי יוסי ברבי יהודה היא, דתניא רבי יוסי בר' יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. ת"ש רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו, אמר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך. אם אמר יודע אני שהוא כן פטור. ע"מ בן אני עושה חייב. לא צריכא דקאי בתרי עיברי דנהרא דלא מצי אצוליה, מאי איכא. דבעי איתויי לבי דינא, בי דינא בעי התראה. איבעית אימא אמר לך רב הונא אנא דאמרי כתנא דמחתרת דאמר מחתרתו זו היא התראתו:

מתני'

תוספות

באן באב על הבן. ברייתא דאם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו הא סתמא אל תהרגהו ובשמעתא קמייתא דפסחים (דף כה: ושם) דדרשינן לאור יקום רוצח אי פשיטא לך מילתא כנהורא דלאפשות קאתי רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ופירש שם בקונטרס כגון בן על האב או כל אדם ולא יתכן כדאמרינן הכא דהני אפילו בסתמא רוצח הוא ולא בעינן שיהא פשוט כנהורא אלא התם יש לומר כולה באב על הבן דאי קים ליה בגוויה שסופו רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ואי מספקא לך מילתא כליליא יהא בעיניך כגנב ולא ניתן להצילו בנפשו:

ישראל הוא בן ברית הוא ישראל ולא כותי בן ברית ולא מומר לעבודת כוכבים דמומרין לעבודת כוכבים היו מורידין ולא מעלין:

[ע"ז כו:]

רש"י

אב הבא על הבן. במחתרת מספק אם יהרגנו בנו דודאי רחמי האב על בנו ואפילו הוא מציל ממונו לא יהרגנו הלכך דמים לו עד שיודע לך כשמש שהוא אכזרי עליך ושוכחך: **בן על האב.** וכ"ש אינש דעלמא הרגהו מספק דודאי אדעתא דהכי אתא דאי קיימא ליה לאפיה קטיל תורה אור לך עד שיודע לך כשמש שהוא רחמני עליך כאב על הבן: **דמים לו.** לשון רבים הוא להכי אתא לומר לך דבין בחול בין בשבת אסור לבן להרוג את אביו במחתרת שהרי לא בא על עסקי נפשות: **אין לו דמים.** לשון רבים דכתיב גבי אינש דעלמא להכי אתא לומר לך אין לו דמים לא בחול ולא בשבת והרגהו: **הרוגי בית דין בשבת לא קטלינן.** כדאמרינן בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לה:) מלא תבערו אש בכל מושבותיכם: **קא משמע לן.** דקטלינן משום פקוח נפש דהאיך: **לפקח עליו את הגל.** אם כשהיה חותר נפל עליו (את) הגל מפקחין עליו היכא דלא בא על עסקי נפשות, אבל אם בא על עסקי נפשות כיון דניתן להרגו בלא התראה גברא קטילא הוא משעת *(סתירה): **והוכה.** בכל אדם אפילו אינו בעל הממון, מותר להרגו מדלא כתיב והכהו: **בעה"ב.** הוא דמותר להרגו משום דלהאי גנב קים ליה בגוויה דבעה"ב אינו מעמיד עצמו על ממונו הלכך אדעתיה דלמקטליה אתא: **אבל אחר כל אדם לא.** שהרי גנב זה לא בא אלא על עסקי נפשות של זה: **קמ"ל.** דכיון דעל עסקי נפשות ישראל אתא, רודף הוא, וניתן להצילו לבעל הבית בנפשו של זה: **שאם אי אתה יכול להרגו בסייף.** כגון שהיה מכשף או שהיה לו נהר מפסיק, ואתה יכול לירות בו חץ או אבן: **שני כתובין הבאין כאחד.** בפרק נגמר הדין דלא בעינן בהו קרא כדכתיב, הלכך אי לא דבייה הוה אמינא ליבעי מיתה הכתובה בו כגון הכאה אבל לא לחונקו להטביעו במים: **ואין לי אלא מחתרת.** שחתר כותל: **גגו.** ועלה לו בסולם: **חצרו וקרפיפו.** ונכנס בו דרך הפתח שמצאו פתוח מנין: **ת"ל ימצא הגנב.** מדלא כתיב אם במחתרת ימצאנו וכתיב הגנב יתירה משמע בכל לדין שיהא נראה לך גנב: **מצוין במחתרת.** כלומר מצויין ורגילין לחתור: **זו היא התראתו.** שא"צ התראה אחרת אלא הורגו מיד דכיון דטרח ומסר נפשיה לחתור אדעתא דהכי אתא דאי קאי לאפאי קטילנא ליה ואמרה תורה כיון דרודף הוא א"צ התראה אלא מצילין אותו בנפשו, אבל נכנס לחצרו וגגו דרך הפתח אינו הורגו עד שיתרו בו בעדים: אזי דקאימנא באפך וקטילנא לך וזה יקבל עליו התראה ויאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה שאם תעמוד לנגדי אהרוג אותך אבל בלא התראה לא, דדילמא לאו אדעתא דנפשות קא אתי אלא דאשכח פתחא להדיא ועל אדעתא דאי קאי באפאי ליפוק: **קטן הרודף.** את קטן אחר להרגו: **ניתן להצילו בנפשו.** כדילפינן לקמן (דף עג.) רוצח נתן להצילו בנפשו והאי אע"ג דקטן הוא ולאו בר קבולי התראה הוא, לגבי רדיפה דינו כגדול: **קסבר.** רב הונא רודף אין צריך התראה לענין להצילו בנפשו דלא ניתנה התראה אלא לענין ב"ד דלא מצי למקטליה אם הרג בלא התראה: **יצא ראשו.** באשה המקשה לילד ומסוכנת וקתני רישא האשה פושטת ידה וחותכתו ומוציאתו לאברים דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעים בו להורגו דהוה ליה כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב כ) הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש התם משום דאפילו לא מסרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפסנה יואב והן נהרגין עמו אבל אם היה הוא ניצול אע"פ שהן נהרגין לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן אי נמי משום דמורד במלכות הוה והכי מפרש לה בתוספתא (דתמורה): **משמיא קא רדפי לה.** לאמיה: **והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך.** כל הרואה אותו ישפוך דמו בשביל אותו אדם שהוא רודף דהיינו באדם בשביל הצלת אדם הנרדף והא הכא דלא קתני יודע אני, ועל מנת כן אני עושה ואין כאן קבלת התראה ואפילו הכי מיחייב: **ההיא ר' יוסי בר' יהודה היא.** דאפילו בהרוגי ב"ד לא בעי התראה הלכך חבר לא בעי התראה אלא להבחין ולא הבחנה, ועם הארץ בעי לאיתרויי דלא נימא שוגג הייתי אבל קבלת התראה אפילו בעם הארץ לא בעי: **פטור.** כל כמה דלא אמר על מנת כן אני עושה שאהרג עליו כדילפינן בהיו בודקין (לעיל דף מא.) יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה קא תני הכא גבי רודף דבעי התראה ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו: **דקאי בתרי עברי נהרא.** המתרה מצד זה והרודף והנרדף מצד אחר: **דאצולי לא מצי.** והאי פטור וחייב דקאמר אמיתת בית דין קאי ולאחר שהרגו לנרדף: **מאי איכא.** כלומר מאי קא רמי עלייהו דהנך רואין למעבד: **דבעי לאיתויי לבי דינא ומקטליה.** דכתיב (דברים כב) ובערת הרע מקרבך הלכך בעי התראה דבלאו הכי לא מקטלי ליה: **זו היא התראתו.** אלמא משום דמחזקינן ליה רודף לא בעי התראה:

מתני'

מתני' ואלו שמצילין מופן. מן העבירה: **בנפשן**. כיצד לכל אחד כדי להצילן מן העבירה ומקלקלי נפקי: **אבל פרודף אפי' כנפשו**. לרכבה, והרוצה לעבוד עבודת כוכבים, ולחלל שבת, וכל שאר כריתות ומיתות ב"ד **מציל** עבירה, דלא ניתן להצילו בנפשו **חוץ מדברי** שהוא **ערוה** ויש בה **קלון** ופגם לגברך תורה אור

מתני' ואלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף: אחר חבירו להרגו, ואחר הזכר, ואחר הנערה המאורסה. אבל הרודף אחר בהמה והמחלל את השבת ועובד עבודת כוכבים אין מצילין אותן בנפשן: **גמ'** מניין לרודף אחר חבירו להרגו שניתן להצילו בנפשו? ת"ל "לא תעמוד על דם רעך". והא להכי הוא דאתא, דאי מיבעי ליה לכדתניא מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו? ת"ל "לא תעמוד על דם רעך". אין ה"נ, ואלא ניתן להצילו בנפשו? אתיא בקל וחומר מנערה המאורסה: מה נערה המאורסה שלא בא אלא לפוגמה אמרה תורה ניתן להצילה בנפשו, רודף אחר חבירו להרגו על אחת כמה וכמה! ועוד, מה כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן זה. וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה: מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו, ונערה מאורסה גופה מנלן? דתנא דבי ר' ישמעאל ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיכול להושיע מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו? ת"ל "לא תעמוד על דם רעך". והא מהכא נפקא, מהתם נפקא: אבדת גופו מניין? ת"ל "והשבותו לו". אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה, אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא, קמ"ל. תנו רבנן: אחר הרודף, אחר חבירו להרגו, ואחר הזכור, ואחר נערה המאורסה, ואחר חייבי מיתות ב"ד, ואחר חייבי כריתות, מצילין אותן בנפשן; אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אין מצילין אותן בנפשן, נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשן, יש לה מושיע אין מצילין אותה בנפשן. רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה מנה"מ? אמר קרא ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות. "נער" זה זכור, "נערה" זו נערה המאורסה, "חטא" אלו חייבי כריתות, "מות" אלו חייבי מיתות ב"ד, כל הני למה לי? צריכי. דאי כתב רחמנא נער משום דלאו אורחיה אבל נערה דאורחה אימא לא ואי כתב רחמנא נערה משום דקא פגים ליה אבל נער דלא קא פגים ליה אימא לא ואי כתב רחמנא הני משום

ומה נערה המאורסה שלא בא וכו'. וא"ת ההוא פגם תמור מרוחק הוא בסקילה וזה בסייף לזו פירכא היא דהכא לא קפיד קרא אחיסורא אלא דעבדה בה עבירה לו שלין מקפדת על פגמה אין מלילין לזוקה בנפשו כדמוכח בסמוכה ופסיקתא דרב פנס גדול בנערה מבגערה המאורסה שנתכסה וא"ת ומנא לן לחפציו קפיד רחמנא דילמא אחיסורא קפיד מדלילטריך למטוטי עובד עבודת כוכבים ומחלל שבת ובהמה ובקונטרס פי' לקמן לחפציו קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות לחרות ושוד י"ל לחין מוקיע לה מסתם דקרי: **דקרי** זה בא ללמד ומנא למד. פירוש ומנא לך למד דהא ללמד כמי שאתא כדלרבינן לקמן *מה רואה יכרע ואל יעטור וכן בהוזה לעניל בפרק ד' מיתות (דף נד:) מסכלי אתה מניד לך הכתוב שבני מבכורות בתמה וקאמר הכי זה בא ללמד ומנא למד והייטו מי לא למד דהא לפיכן מיניה הערלה בזכור בהיות שמעתין ומעמול למחייב לחזר בבן ג' שניס והא דאמר בריש פ"ב דחולין (דף כה:) גבי לבי ואיל הכי זה בא ללמד ומנא למד מה פסולי המוקדשים בפחיטה החם מי יש לפרש לחלן למד קאמר דללמד לפסולי המוקדשין מי קא אתי לפטור מן המחטת כדלרבינן בפ"ק דבכורות (דף טו:):

אף רואה ניתן להצילו בנפשו. ותם תאמר מוהוכה בכל אדם נפקא כדלרבינן לעיל (דף עב:) וי"ל דהתם רשות ומשמעינן קרא לחיין ד' דמיס לחבל הבא, קמ"ל דחובה להציל: **להצילו** בנפשו ט'. משמעות הלשון שמציל הנרדף בנפשו של רודף לחבל לו. יחכן לפרש כן ברודף לחבר הבהמה וכיולא בה לפיכך נראה לפרש דמילין לח האדם מן העבירה בנפשו של עלמו לחבל קאי מנערה המאורסה דקאמר שניתן להצילה בנפשו וא"ת וכיון דמהכא ילפיק דרואה ניתן להצילו בנפשו למה לי קרא בטובע בנהר וחיה גוררתו בהמת הכרו הוא כדי להציל החם לא כ"ש ולא מסתבר למימר דחכירו הוא טפי לחפרושי מחיסורא לחת נראה דאי מהכא ה"א עשה קמ"ל החם דעובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך:

תלמוד לומר והשבותו ט'. הכא מוקי ליה לאחידת גופו ובפרק שני דבבא מליעא (דף כח:) מוקי ליה לאת יאכל בגד לעגליס החם דרים והשבותו והכא ט' יפרוק: **חייבי** כריתות וחייבי מיתות ב"ד. בעריות מייבי דומיא דנערה וא"ת מיפוק ליה מדחייקוה כל עריות בפ' אחרי מות דחמרינן בריש הכא על יבמתו (יבמות דף מה:) י"ל מדמעטו בהמה ת"מ דלא מקשין הכי מיהו קשה לו בהמה לא ליחקש מדמיבעיא לן קרא לרבות הערלה בבהמה בפרק ד' מיתות (לעיל דף יהי):

נער נערה. פירש בקונטרס נער כתיב וקרי נערה נדרש מקרא ומסורת ולחו על גב דאמרינן בפרק לולו נערות (כתובות דף מ: ושם) גבי קנס כל מקום שנאמר נער לחיבה קטנה במשמע הכא הוי מני למיכתב נערה לעל כרחיך לאו בקטנה לחייבי חלה בבא שנתין ועוד יש לפרש דטובא נערה כתיבי בפרשה ומיהו בסמוך משמע דמחד דריש דקאמר לחייבי לכתב נער כתב נמי נערה פירוש לחייבי לכתב נער למטוטי בהמה כתב נערה לעומר בפסחים דקרא לעל כרחיך נערה קריון דהא בנערה מיבעיא: **מקום**

נב א מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הלכה יג סמג לאוין קלא טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף ד:

נב ב מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הלכה א סמג עשין לד:

נג ג מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הלכה י סמג לאוין ב:

משום דהאי לאו אורחיה הוא והא קא פגים לה אבל שאר עריות דאורחייהו ולא נפיש פיגמייהו אימא לא, כתב רחמנא "חטא" ואי כתב רחמנא "חטא" הוה אמינא אפילו חייבי לאוין כתב רחמנא "מות" ואי כתב רחמנא "מות" הוה אמינא חייבי מיתות בית דין אין חייבי כריתות לא, כתב רחמנא "חטא", ולכתוב רחמנא "חטא מות" ולא בעי "נער" "ונערה" אין ה"נ ואלא "נער" "נערה" חד למעוטי עובד עבודת כוכבים וחד למעוטי בהמה ושבת ולר"ש בן יוחי דאמר עובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו למה לי חד למעוטי בהמה וחד למעוטי שבת סד"א תיתי שבת מחילול חילול מעבודת כוכבים, ולרבי אלעזר ברבי שמעון דאמר מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו דאתיא שבת מחילול חילול מעבודת כוכבים, מאי איכא למימר חד מיעוט למעוטי בהמה ואידך איידי דכתב רחמנא נער כתב נמי נערה: רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה: במאי קמיפלגי אמר רבא במקפדת על פיגמה ומניחתו שלא יהרגנה רבנן סברי אפיגמה קפיד רחמנא והרי מקפדת על פיגמה ורבי יהודה האי דקאמר רחמנא קטליה משום דמסרה נפשה לקטלא, הא לא מסרה נפשה לקטלא, אמר ליה רב פפא לאביי אלמנה לכהן גדול נמי קא פגים לה אמר ליה אפיגמה רבה קפיד רחמנא אפיגמה זוטא לא קפיד רחמנא: "חטא" אלו חייבי כריתות: ורמינהו *ואלו נערות שיש להן קנס הבא על אחותו אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא: משעת הערא' דפגמה איפטר לה מקטלא, ממונא לא משלם עד גמר ביאה, *הניחא למאן דאמר הערא' זו נשיקה, אלא למ"ד הערא' זו הכנסת עטרה מאי איכא למימר אלא אמר רב חסדא כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה רבא אמר במניחתו שלא יהרגנה ור' יהודה היא

דב

דאורחייהו. בבעולות: ולא נפיש פגמייהו. כארוסה שחביבה ויעלת חן על הארוס ועכשיו מתגנה עליו אבל שאר עריות פנויות בתולות לא מפגמי כולי האי וכן נשואות בעולות לא מפגמי כולי האי כמו ארוסה: ונכתב חטא מות. דאתרבו לה כריתות ומיתות ב"ד ולא בעי נער ונערה שהרי הן בכלל: חד למעוטי עבודת כוכבים. דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן: וחד למעוטי בהמה. משום דדמי לעריות ושבת כדי נקטיה ואגב גררא איידי דתנן במתני' מיהו קרא לא בעי למעוטי דכיון דאמעיטא עבודת כוכבים מהיכא תיתי שבת הא לא סלקא דעתין לאתויי אלא בחילול - חילול מעבודת כוכבים כדלקמן דרבי שמעון לקמן הוא (דף עד:): איידי דכתב נער. להביא את הזכור כתב נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל כרחיה נערה קרינא ביה דהא בנערה משתעי "ולנערה לא תעשה דבר": במקפדת על פגמה. דאי בשאינה מקפדת לא קאמרי רבנן למקטליה משום עבירה דלא חמיר מעבודת כוכבים ושבת: אפגמה קפיד רחמנא. מדלא כתיב בהאי קרא אלא מידי דפגמה שמע מינה אפגמה קפיד: דמסרה נפשה לקטלא. שיש נשים שמוסרין עצמן למות שיהרגנה ולא תבעל לו ואמרה תורה הציל דמה ודמו: הא קא פגים לה. ואי טעמא דקרא משום פגימה היא אמאי אמעיטו חייבי לאוין ואדרבנן קא פריך דאמרי טעמא משום פגמה הוא: אפגמה רבה. כגון עריות דכריתות שהן חמורות והויא חרפתה מרובה שהולד ממזר ונעשית זונה בבעילתו אבל כהן גדול באלמנה אינה נעשית זונה אלא חללה: הבא על אחותו. כלומר אפילו בא על אחותו דלא קרינא בה "ולו תהיה לאשה" אפילו הכי קרינא בה "ונתן האיש השוכב עמה" דאתרבי מקראי בכתובות (דף כט:) ואע"ג דחייב כרת, לא מפטר מתשלומין, ואי ניתן להצילה בנפשו אמאי משלם הרי מיתה ותשלומין יש כאן, ואע"ג דלא אקטול פטור מתשלומין כדקיימא לן (סם ד' לה:) בכל חייבי מיתות בית דין שוגגין דנפקא לן מדתניא דבי חזקיה מה מכה בהמה לא חלקת בה כו' אף מכה אדם לא תחלוק בו וכו': משעת הערא'. קרי ליה 'נבעלה' ואפגימה במקלת, ושוב אין מצילין אותה מגמר ביאה בנפשו, וקנסא לא מיחייבי אלא משום 'גמר ביאה' שהוא מוליא בתולי' והאי 'גמר ביאה' לאו דווקא 'ביאת המירוק' שהיא מוריע, דקרא 'אבתולים' קפיד דכתיב (דברים כב) "נערה בתולה אשר לא אורסה" אלא 'גמר ביאה' דהכא הכנסת עטרה היא: הניחא למאן דאמר. ביבמות (ד' נה:) 'הערא' דהויא כבעילה היינו 'נשיקת אבר' איכא לאוקומה דפגימה (א) היא, דמיקרי "בעולה", ועדיין בתוליה לא יצאו לאיחוביה קנסא דחמשים: אלא למאן דאמר כערא'. שעשה הכתוב בכל התורה כבעילה, זו 'הכנסת עטרה' 'וגמר ביאה' כגון דשפחה חרופה דכתיב בה "שכבת זרע" (ויקרא יט) היינו ביאת המירוק, אין כאן 'הערא' פגם *בלא הוצאת בתולים' ונמלאו מיתה דניתן להציל ותשלומין באין כאחד': שבא עליה. הוא או אחר כבר שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה דלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשו שכבר נפגמה: רבא היא. דאמר לא ניתן להצילו בנפשו:

רב

משום דהאי לאו אורחיה והאי קא פגים לה. לאו פירכא גמורה היא דאיכא למימר אידך יוכיח וכי האי גוונא בפרק כילד צולין (פסחים דף עז: ושם) גבי תמיד ופסח דלאו שבת וטומאה ולא יליף מינייהו שאר קרבנות צבור*: חד למעוטי עובד ע"ז וחד כו'. אי לאו כתיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבת ותימה דבהמה ושבת היכי ממעט מחד וטפי היה נראה לומר דמחד ממעט ע"ז ושבת וא"ת ולמה לי קרא למעוטי שבת הא מליל גופיה קא מחלל שבת דחובל בחבירו ואיך יחלל שבת להציל חבירו מחילול שבת דאין זה מקלקל בחבורה דאיכא תקוני גברא כיון דמיחייב מיתה כדפריך באחד דיני ממונות (לעיל דף לה: ושם) וי"ל דמ"מ ס"ד דנזירת הכתוב כרבי אלעזר בר"ש: חילול חילול מע"ז. כל הני דלקמן בפרק הנשרפין (דף פב:) דכתיב בהו חילול לא גמרינן מע"ז אלא שבת דשבת וע"ז כתיב בהו חילול במקום מיתה: ממונא לא משלם עד גמר ביאה. פי' בקונטרס שהוא מוליא בתוליה וקשה דבלא הסרת בתולים נמי משלם קנס כדאמר בפ"ק דקדושין (דף ט:) באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה רבי אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק ואמרינן מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי ובפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט: ושם) מוקמינן ולו תהיה לאשה באשה הראויה לו פרט לאלמנה לכהן גדול בבא עליה שלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא דלא משלם אתחילת ביאה משום דקם ליה בדרבה מיניה הלכך לא משלם הכא עד גמר ביאה אבל בעלמא משלם קנס משעת הערא' וי"מ דלא אתרבאי הערא' כגמר ביאה [אלא] לענין עריות וחייבי לאוין ועשה ויבמה ואשה לבעלה בפ' הבא על יבמתו (שם ד' נה:) אבל לענין קנס לא איתרבאי וא"ת על כרחיך למ"ד הערא' זו הכנסת העטרה אי אהערא' לא מיחייב הא בגמר ביאה לאו בתולה היא הא לאו פירכא היא דאהכי חייב רחמנא תדע מדלא ילפינן הערא' מנערה המאורסה דאי אהערא' פטור בגמר ביאה היכי מחייב הא לאו בתולה היא אלא בהכי חייב רחמנא ומיהו בירושלמי דכתובות משמע דאהערא' משלם קנס דאמרינן הערו בה עשרה ועדיין היא בתולה כולהו משלמין קנס: במניחתו שלא יהרגנה ורבי יהודה היא. לא נגמרי כותיה דהא קתני נערה אין קטנה לא ולרבי יהודה אפילו קטנה כדמוכח בפרק אלו נערות (כתובות כט. ושם): *במפותה ודברי הכל. תימה היכי מוקמ' במפותה הא קתני סיפא אשת אחיו דיש לה קנס ועל כרחיך בנתארסה ונתגרשה דאי בעודה תחתיו חייבי מיתות פטורין כדתנן התם ונערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה כדקתני ר' עקיבא בסיפא *ואי במפותה הרי מחלה כדמוכח בפ' אלו נערות (שם ד' לב:) דמוקי מתני' דאלו הן הלוקין ביתומה ומפותה וכ"ת דאתיא כרבי עקיבא דברייתא *דאמר נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לאביה הא קתני סיפא הבא על בתו פטור משום דמתחייב בנפשו ובנתארסה ונתגרשה איירי ואי דאב תיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר קנסה לאביה ואין לומר דאיצטריך היכא דלא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו ונראה לפרש דלעולם לעצמה ואפילו במפותה מיחייב אי אמרה בשעה שבא עליה שאינה מוחלת הקנס מיהו בירושלמי פריך לה ומשני כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב אבל יש להוכיח דעל כרחך מתניתין לא מתוקמא כר' עקיבא דברייתא °דהא רב פפא אית ליה התם באלו נערות (ד' לד:) חידוש הוא שחידשה תורה בקנס כו' והש"ס קאמר התם (ד' לח:) דמאן דאית ליה חידוש כו' על כרחך סבר לה כרבי עקיבא דמתני' ובירושלמי בפרק אלו נערות אמתניתין דיתומה שנתארסה ונתגרשה איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא למאן דאמר המפתה פטור בבשת ופגם אבל קנס איכא יכולה למחול ואיכא לאוקמי רב פפא דהכא כי ההוא ומאן דאמר התם פטור מן הכל סבר כאידך סוגיא דהכא:

שלא

[וע"ע תוספות כתובות לג. ד"ה שכן]

[סוטה כו: יבמות נה:]

שייך לדף עד.

[דף לח.]

[שם לח.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הניחא וכו' דלאוקימה היא דמיקרי:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה במפותה כו' דהא רב פפא אית ליה חידוש כו' ...

רב פפא אמר במפותה ודברי הכל אביי אמר ביכול להציל באחד מאבריו ורבי יונתן בן שאול היא דתניא רבי יונתן בן שאול אומר רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מאי טעמא דרבי יונתן בן שאול דכתיב וכי ינצו אנשים (יחדו) וגו' וא"ר אלעזר במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש ואפ"ה אמר רחמנא ולא יהיה אסון ענוש יענש אי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו היינו דמשכחת לה דיענש כגון שיכול להציל באחד מאבריו אלא אי אמרת יכול להציל באחד מאבריו נמי ניתן להצילו בנפשו היכי משכחת לה דיענש דלמא שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה, (א) לא שנא דאמר רבא רודף שהיה רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף ובין של כל אדם פטור מאי טעמא מתחייב בנפשו הוא ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור של כל אדם חייב של רודף פטור שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו של כל אדם חייב שמציל עצמו בממון חבירו ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין שאם אי אתה אומר כן נמצא אין לך כל אדם שמציל את חבירו מיד הרודף: אבל הרודף אחר בהמה: תניא רשב"י אומר העובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו מק"ו ומה פגם הדיוט ניתן להצילו בנפשו פגם גבוה לא כל שכן וכי עונשין מן הדין קא סבר עונשין מן הדין: תניא רבי אלעזר ברבי שמעון אומר המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו סבר לה כאבוה דאמר עונשין מן הדין ואתיא שבת בחילול חילול מעבודת כוכבים: א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים, ועבודת כוכבים לא והא תניא א"ר ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא תלמוד לומר ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אינהו דאמור כר"א דתניא ר"א אומר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך גילוי עריות ושפיכות דמים כדרבי דתניא רבי אומר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילו בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור רוצח גופיה מנא לן סברא הוא דההוא דאתא לקמיה דרבה ואמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך אמר ליה לקטלוך ולא תיקטול מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי כי אתא רב דימי א"ר יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזרת המלכות* אבל בשעת גזרת המלכות אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור כי אתא רבין א"ר יוחנן אפי' שלא בשעת גזרת מלכות לא אמרו אלא בצינעא אבל בפרהסיא אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבא בר רב יצחק אמר רב אפילו

*) להעביר את ישראל מדתם לעבודת כוכבים.

רש"י

רב פפא אמר. הא דקתני אחותו יש לה קנס במפותה קאמר דבת קנסא נמי היא, ולהצילה לא ניתן דהא אינה מקפדת: **אביי אמר.** לעולם באנוסה וכגון דיכול המציל להציל באחד מאבריו של זה, שלא ניתן להורגו מעתה ור' יונתן בן שאול היא: **ויכול.** הנרדף או הרואהו להציל באחד מאבריו ולא הציל אלא בנפשו, נהרג עליו: **במצות שבמיתה.** שהוא מתכוין להרוג את חבירו והכה את האשה הכתוב מדבר: **דכתיב ואם אסון יהיה.** ואי לא מתכוין להרוג, דשוגג הוא, אמאי מקטיל, אלא לאו ש"מ במתכוין, ופשיטא רוצח ניתן להצילו בנפשו כדאמרינן לעיל וזה רודף היה שהיה מתכוין ואפ"ה כתיב ואם לא יהיה אסון שאין כאן חיוב מיתה, ענוש יענש דמי ולדות: **אי אמרת בשלמא וכו'.** כגון שיכול הרואה להציל באחד מאבריו דהוא לא ניתן להורגו הלכך אין כאן מיתה ויענש: **אלא אי אמרת וכו'.** אמאי יענש הא רודף הוא וניתן להציל בנפשו: **דילמא שאני הכא.** להכי משלם ואע"ג (*דליכא) לד מיתה, משום דמיתה לזה ותשלומין לזה המיתה והתשלומין אינן באין לו ע"י אדם אחד שהמיתה באה עליו בשביל חבירו שהיה מריב עמו והתשלומין דבעל האשה הן דאינש דעלמא קא הזיק — לא מיפטר מתשלומין דהאי משום חיוב מיתה דמיחייב לאידך: **לא שנא.** אם היה כאן חיוב מיתה אין חילוק להתחייב תשלומין בין שהמיתה באה עליו בשביל בעל התשלומין בין שבאה עליו בשביל אחר, פטור: **מתחייב בנפשו הוא.** ברדיפה זו שהרי ניתן להציל בנפשו, ואע"ג דכלים הללו של אחר כל אדם הן דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור: **ורודף שהיה רודף.** אחר חבירו להורגו וזה רודף אחריו להצילו ושיבר את הכלים וכו': **סבר לה כאבוה.** בעבודת כוכבים דעונשים מן הדין והדר יליף שבת בחלול-חלול מעבודת כוכבים מחלליה מות יומת (שמות לא) ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולא תחלל (ויקרא יח): **נתזה.** שם האיש: **יעבור ואל יהרג.** וחי בהם ולא שימות בהם: **חוץ מעבודת כוכבים וכו'.** לקמן יליף לה: **בפרהסיא.** לקמן מפרש כמה פרהסיא: **לא תחללו.** בפרהסיא איכא חלול השם וצריך לקדש את השם וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יוצרו: **ואהבת את ה' אלהיך.** משמע שלא תמירע בעבודת כוכבים: **לכך נאמר וכו'.** כלומר תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל החביב לך: **מה רוצח יהרג ואל יעבור.** ואם אמר לו הוי רוצח והרוג את הנפש ואם לאו הריני הורגך יהרג ואל יעבור: **סברא הוא.** שלא תדחה נפש חבירו דאיכא תרתי אבוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא אבוד נשמה, והוא לא יעבור, דכי אמר רחמנא לעבור על המצות משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל, והכא גבי רוצח כיון דסוף סוף איכא איבוד נשמה למה יהא מותר לעבור, מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות: **מרי דוראי.** אדון עירי ונכרי הוה: **מאי חזית דדמא דידך סומק טפי.** מי יודע שיהא דמך חביב ונאה ליוצרך יותר מדם חבירך הלכך אין כאן לומר וחי בהם ולא שימות בהם שלא התיר הכתוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל להקב"ה וכאן שיש אבוד נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות, שצוה על הרציחה: **ואפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור.** שלא ירגילו העובדי כוכבים להמריך את הלבבות לכך:

ערקתא

תוספות

שלא יהא ממונו חביב עליו. דמדניתן להצילו בנפשו כל שכן דניתן בממונו:

קסבר עונשין מן הדין. לא דמי לעונשין מן הדין דאפליגו בה אביי ורבא לקמן בפ' הנשרפין (ד' עו:) (ג) כדפרישית בפרק ד' מיתות (ד' נד: ד"ה הואיל) והא דאיצטריכא לעיל חד למעוטי עבודת כוכבים היינו נמי למאן דאמר עונשין ומ"ד אין עונשין הוה משני חד למעוטי בהמה דדמי לעריות ואידך אידי דכתיב נער כתיב נמי נערה:

אפילו

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"א מהל' רוצח הלכה יג סמג לאוין קסא טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף א:

נו ב מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפ סעיף ג:

נז ג ד ה ו מיי' פ"ה מהל' יסודי תורה הלכה א ב ג סמג עשין ה טוש"ע יו"ד סי' קנז סעיף א:

לקמן עה. כתובות לג.

גליון הש"ס

גמ' יעבור ואל יהרג חוץ. עי' סוטה י ע"ב תוס' ד"ה מה

מסורת הש"ס

[לעיל מ.]

[נ"ל דאיכא]

[עמ"ש לקמן עט. על הגליון]

ב"ק קיז: [ושם איתא רבה ועי' תוס' כתובות לג: ד"ה רב אשי]

[לעיל נד. ושם נסמן]

[ע"ז כז:]

יומא פב. ע"ז כז: נד:

ברכות סא: פסחים כה. יומא פב.

[לעיל עג: וש"נ]

[בכל המקומות איתא רבא וכ"ה בשאילתות]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ותשלומין לזה כ"ב עי' לעיל דף ט ע"ב וכבק דף כב ע"א בתוס': (ג) תוס' ד"ה קסבר וכו' כדמפרש בפרק ארבע מיתות:

אפילו לשטויי ערקתא דמסאנא. לכלותה מפסע דמעלייהם מסוגין מצל עכו"ם כדלמר נמי בפרק הכותי (כ"ק נמ: ושם) גבי לגלגר זמירה דהוה סיים מסתני לאכמי וקלמר שהיה מתחבל על ירמליס וכך מפסע במסכת תענית (דף כב:) גבי ההוא גברא דהוה מסיים מסתני לאוכמי ולא רמי תומי וקפה דכתף פ"ק דביצה (ד: מוי) תנן אין מצלמין מנעל לבן ביו"ט מפני שצריך ביומו הגיר להבהירו ומפרש ר"ח דזקוק לטשות המנעל היו מפוטם מצל עכו"ם דשל עכו"ם שחורים ושל ישראל לבנים ומסתני לאוכמי דבכל דוכתי הייט לטשות שחורות לבל המנעל ודלי היה אחור:

והא לחסתר פריסתיה הוא. פיפה ד"ה ל"ת לתקנוי ערייות הוא דרחמנא ומגרה המלרכה לטולי עלמה יהרג ולל יעבור וכמו כן קפה בריש כתובות (דף ג: ושם) דלמר לחיכה לטשות דמסרו נפשייהו ופריך ולידרוש להו לחומם שרי ומתי קומיה הא שפיך שבדן דמסרו נפשייהו מפוס גילוי ערייות ומיתן ר"ח דלתן חייבין מיפה על כעילה שובד כוכבים מפוס דרחמנא לפקריה לזריעה דשובד טוכבים כדלמריכן בפ' טמלין על החטפה (יבמות נמ:) דכתיב "ורחמת פוסים זרמפם" ומפוך כך היה רוצה ר"ח להתיר בת ישרלל שהמירה ובא עליה שובד טוכבים ופוב נתגייר שמה לקיימה ביהפוס דלל שייך למימר לחד לבועל בביאת שובד טוכבים דהיל כביאת בהמה וקפה הל"ל ימפך ב"ל מרדכי דע"ל בביאת עכו"ם נלחכרה לבעל כדלמרי' הסס דליכל פרוטה בפ' הלשה שנתגרשלה (כתובות כו:ושם) גבי הלשה שנתכנסה בידי עכו"ם על ידי נפפוס לחוכרה לבעלה ולחריכן נמי בסניליה (דף מוי) כלהר לבדמי מבים לכל לך לבדמי ממך חלמת נגבי בעלה לל תציב' ביחת שובד טוכבים כביחת בהמה וגם לכהמה נפסלת בביאתו לפ"ע שבביאת בהמה לינה נפסלת דלין זוה לבהמה כדלמרינן בפ' הלשה שנתגרשלה (כתובות כו:ושם) דרמיה דשובד טוכבים הוא דלפקריה רחמנל לענין חייב לבל ביחת דשובד טוכבים לל לפקריה וכיון דלסרה לבעל לסורה לבועל מוממלה ונממלה ולחריכן נמי בסומה בפרק לרוסה (ד' כו: ושם) דלמר מקין על יזו ושפל בקומה ופריך פשימל ונסחרה והיל נממלה לחר רחמנל לחד לבעל ולחד לקרומה ומקני מהו דמימל כי לחר ונסחרה והיל נממלה הני מילי היכל דבהך ביחה לסיריה ליה לנפוקי עכו"ם דבלוי הכי לסיריה ליה קל"ל חלמת לפיע שובד טוכבים שיך ונממלה לחסור לבעל ושוה הדין לבועל והל דלת פריך הכל והל לסחר פריות הולי דקים ליה דמהני מעמל דקרקע שולם לענין דלת מימייב' לחסור ורוצה גופיה כי מיתייב לחסור עלמו ה"מ קודם שיהרג בידים לבל היכל דלת מביל מעשה כגון שמקליפין לוזו של הפיטה ומחמלך שסחברת שלין חייב לחסור עלמו דמי לחר לדרבה מלי חזית דדמת לחבריה סומקי מפי דילמת דמת בידי שומק מפי כין דלת מביד מעשה והל דקלחר לק עבדה המלרכה מהרג ולל תעבור יהרג נרסינן ותבועל קלי דעביד מעשה לבל הנאה בעלמה שהית קרקע שולם לין חייבת לחסור עלמה ולי גרם מהרג יש לפרש דהנהרג הנאה קודם שתעשה מעשה שחייבת עליה לת התורה לבל לענין מלל הסס מסוס פריסתיה לל ס"ד דמהני מעמת דקרקע שולם וכן נמי יש לפרש בהחיה דלים פרק הבת על יבמתו (יבמות ד' נב: ושם) דלמר רבה לין לחוש לערוה שלין לדעתו דלס לחסר ט יכול שיהרגהו על הערוה ווודע שלס יביאוהו לי לסמר שלת יקבלה לת מיט למימר דלת מביד מעשה שהקשו תציב מעשה ולס היה כבר מקבלה ושומד והעכו"ם הביאוהו על הערוה הסס ודלי יש לוזם ולין ט לחסור עלמו והל דפריך פרק מעת מלילה (שם ד' קג. ושם) גבי יעל והל קל מהכירה מעבירה ומקני מוכחן של רבעים רעה היה לשל לדקים דכבכת נהנ על הוה הסיל בה בעי למימר דמהלי מעמת היה לה לחסור עלמה לפ"ע שהית קרקע שולם מסוס דהנלה תציבת כמעשה דדרים בפרק המניח (ב"ק ד' נב:) וכרבה הפסוות הסוסות דל"ל בממתין נמי ה"ל לתקנוי גבי לסמר ושוד ורגלין הדבים שלת היה לטשה שהרי טרח היה ולת היה רלוי לתכמה ולדרבה היה גרוך שתממינהו מן הדופים כמו שמוכיח הענין והית שילתו כדבריה עד שבת עליה להחזיק מזו והסס פריך על מה שהכתוב מפשיה בהל תצרך קרא דבקה רחל ולללה דלתריכן בפ' מי שלמר ולמי בכויר (ד' כג: ושם) גזולה שבירה לשמה ממטה שלת לשמה שהיו ממסוטות להבעת מבעליהן ותציב לה שלת לשמה מסוס דנהנין מן המטה ולת הוי לשמה כל כך ומפ"ק פריך דיעל נמי מיהנייה ניחל שהכתוב מפשיה לה היה לטשה כמה הבעוב מפשיה ול"ת כשהרלים לחסור לחשחורוב שלמרה כלחר לבדמי לבדמי למה לת גירסה מרבני תציבה דחם היה לטשה כמה הבעוב מפשיה ול"ת לסירה בזעה בלת ניעוחין כדחנן בפ"ב דסומה (ד' יח:*) הכל מודים שלין מפגה עמה לת על קודם שתתחרם ולת על לחר שתתגרש שתסברי לחר ושמעמי שלם הסברי ושמעמי ולח"ל יחזירנה זה הכלל כל שתיבעל ולת שהה לסורה ט לת היה מפגה עמה ו"ל בלת היה רוצה לגרשה שהיה יכל פן יוצל נמלך*: **כתוב** לחפסקת ושרי לחיותת כו' . ההוא עובדל דשלני יבמות (ד' קפ: ושם) דלמר ליה מפ"ם ליעקל קמיל לחפסקת ולי לת קמיליה לך כדקמיליה לפלניה כר יעקל דלמרי ליה בשל לי קדיה בשפתה ולת בעיל וקמיליה שמ לת היה בקי בהלכה דמן הדין לת היה ט לחסור עלמו במקום הפתה עלמו על עכו"ם : **בן** נח מטוה על קידום הסס. ול"ת ולת ומי שם הסס ביעקל כתיב ולפיל יעקל סלר מתיב לחסור עלמו לפיל בגיעת לי לת לכתיב ומי שם הסס ויש לומר דילמת לל מילמרך ומי שהס חלת כי היכי דלת ניקס שלר מטת מזוזה ונעבד המלרכה לפיל בגיעת יהרג ולל יעבור לכ"ע:

ומס

אפילו *לשטויי ערקתא דמסאנא, וכמה פרהסיא? אמר ר' יעקב אמר רבי יוחנן אין 'פרהסיא' פחותה מעשרה בני אדם, פשיטא ישראלים בעינן דכתיב °ונקדשתי בתוך בני ישראל", ויקרא כב בעי רבי ירמיה תשעה ישראל ונברי אחד מהו? תא שמע דתני *רב יוסי ארוה דדבי חייא בר אבא [אתיא תוך- תוך כתיב הכא "ונקדשתי בתוך בני ישראל" וכתיב התם °הבדלו מתוך העדה הזאת *מה להלן עשרה וכולהו ישראל אף כאן *עשרה וכולהו ישראל] והא אסתר פרהסיא הוא! אמר אביי °אסתר קרקע עולם היתה רבא אמר הנאת עצמן שאני! דאי לא תימא הכי הני קוואלי והימוניקי היכי יהבינן להו אלא הנאת עצמן שאני, הכא נמי הנאת עצמן שאני, ואודא רבא לטעמיה דאמר רבא: עכו"ם דאמר ליה להאי ישראל "קטול אספסתא בשבתא ושרי לחיותא, ואי לא קטילנא לך- ליקטיל ולא לקטליה, שרי לגברא ליקטליה ולא ליקטול, מ"ט? לעבורי מילתא קא בעי. בעו מיניה מר' אמי: בן נח מצווה על קדושת השם- אין מצווה על קדושת השם? אמר אביי ת"ש °ושבע מצות נצטוו בני נח ואם איתא חמני הויין, א"ל רבא אינהו וכל אבוריהו, מאי הוי עלה? אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב כתיב °לדבר" הזה ישלח ה' לעבדך בבא אדני בית רמן להשתחויתי" וכתיב °ויאמר לו לך לשלום" ואם**

מרקפא דמספנא. ערוך הטעל שלס דרך העובדי טוכבים לקבור בן ובלך ישרלל בעניין לחר כגון שיש לו יהוות בדבר ודרך ישרלל להיות נוטעים לפיפו שטי זה שלין כאן מטה חלת מנכא במלמת יקדם לת הסס בפני תביריו ישרלל, ולפי פרהסיל' מדבר בישרלל: **פפיפ** תורה אור **בון פון**. דעשרה בעינן וכולהו ישרלל:

נפלן. במרגלים: **ופס מפפר פרפפיפ פולי**. ונבעלה לעובד טוכבים ולת מסרה נפפה לקפלה: **קרקע עולם פיפ**. לימה שהקה מעשה, הול שהקה ויקרא כב מעשה: **פנפת פנפו**. שלין העובד טוכבים מחטין להעבירו מילתו חלת להנאת עלמו שהין מחטין, שלתי, ולין כלן חלת הסס ליהרג על כך: **פני קוופקי דיפוניקי**. כלי מחפת שטעתין בהס גחלים גטוהין הן ושמדין לפני שולטן מלכים להתחמם כנגדן: **פיבי יפבינן נפו**. יום מן היה לפרסיים שטעלין מפרחי עטודת טוכבים חור מכל בית וביה ומעמידין בבית עטודת טוכבים שלהם ומתחממין הסס כנגדן והיו טעלין לף מביה ישרלל בעל כרחם, היכי יהבינן להו ולת מפרי נפשייהו לקדושת הסס הלת מן עבודת טוכבים הול: **פנפ**. הולל והעכו"ם חיט מחטין להעבירו חלת להנאת עלמו מחטין שלריך לנתנו לכלי לין כלן קידום הסס ליהרג עליו ולף על פי שהעכו"ם חיט לריך ט חלת לחוק עבודת טוכבים, הלת עלמו הול שלריך לנתנו לכלי וחיט חומר בי שחעבוד לכי: **קטיל פפספפא**. קטור עשב מחכל בהמה: **נקטול**. החספפת ולת לקטליה העכו"ם לביון דלחיט מתעין להעבירה חלת לטורכי עלמו לין כלן חיטול הסס: **שרי לגברא**. להעבירן הול מחטין ולפי פרהסיל הול לף שעה גזרת הסס המלטת לקטליה ולת ליקטול לחספפת: כן נח מוזהר על עבודת טוכבים כדלמר בד' מיטות (ד' ט) ולפס לחמר עבור ולל תהרג מטה היל לקדם לת הסס-לף-לת: **פבוריפו**. כל מידי דלייך בהו קדושת הסס שייכל בהו דלפס לחמר ט לעבור על לוזן מטת לל יהרג ולפס לל יקדם לת הסס עבור עליהם הלכך הלי נמי בכללן הול: **פבוריפו**. עד לחרסנמ"ש ודומלתו בתענית (דף עב:) שולה וכל *לחציורתה: **נדבר פוס**. מלחר שקבל עליו נעמן שלת לעבוד עבודת טוכבים לחר ט לחלימם לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בזה שבחלי שלתי לחטם בדבר שחלוני נעמן ע"י וכתיב "ויאמר ט לך לשלום", ולמת הודה ט :

[עי' תוס' שבת מפ.ד"ה ונפלט]

[גרסות כת: ע"ש תענית כב: ע"ש]

[ע"ל ואתיא עודה עודה דרבתי' ותשפר מחי לעודה הודעה הוואהכך ליתת בתגילה כב: וכזה תבין פיבי"ש ד"ה נפלן כמרגלי']

[ע"ל ע.]

[כ"ה בי' שמרי שם לכל לפניע ליתת וכל מכילתה]

ע"ש תענית

[ופ"ש שם, מגילה פו. ד"ה שם]

נח א מיי' פ"ט מהל' יסודי התורה הלכה כ' סמג עשין ס טושיע י"ד סי' קמ סעיף ו:

נשמ ב (מיי' שם הלכה ג) טושיע שם סכ"ג:

נושלן ס ג מיי' שם הלכה ב טושיע שם סעיף ו:

גזי האכרית טושיע שם סעיף ו:

יהודי לעבוד

סא ד מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ב:

אפילו אל תעבוד קדם דנפל

נושלן (המלן)

ב' נשלת להסיר לאו אוסתר, טרם הפר לפרסיל, לא מסרה את נפשה ו- קרקע עולם ב- לף נשלת עלמת

מקבנה

ב' דוקלוות טקפה ליו מכרית יהודי לחלן טקפת

נושלן

האם ליו מלבוד נשם על קדושת השם

ואם איתא, לא ליכא ליה, הא בצנעה הא בפרהסיא אמר רב יהודה אמר רב מעשה בארם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל, "אמרו חכמים יפות ואל תבעל לו, תעמוד לפניו ערומה, יפות ואל תעמוד לפניו ערומה, תספר עמו מאחורי הגדר, יפות ולא תספר עמו מאחורי הגדר, פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר פנויה היתה, בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה, שפיר, אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי? רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר כדי "שלא ידו בנות ישראל פרוצות בעריות, ולינסבה מינסב? לא מיחבת דעתיה כדר' יצחק-דא"ר יצחק *מיום שחרב בית המקדש ניטלה טעם ביאה וניתנה לעוברי עבירה שנאמר °מים גנובים *ימתקו ולחם סתרים ינעם":

ואם איתא לך למעט • לא היה לו להודות לדבר ליסור דחייל עליה דמשמע דהודה ט, נהי דלהוכיחו לא היה מטוה תוכיח לה עמיקר כתיב (ויקרא יט) ולא גר תוכב, מיהו תודוי לדבר ליסור לא עדיי: בצנעה • נעשין בצנעה הוה ולא היו ישראל בניה רמון מקום מקומות למס וגבי קדושת המס "כתוך בני ישראל" כתיב ולפיל למעוט בני מת עליה לא נעשו לקדשו בתוך הכתיב אלא בתוך ישראל: פרהסיא • גימוק מרוב ההבה נעשמט לנו והעלה תולי: משום פגם משפחה • ההוא, שהיו נוטין בדבר: שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות • לעשות כפני האנשים לתת בהם עיניהם וימהרוס להם לביאה: ולינסבה מינסב • דאין כאן פרוטת בעריות דכולהו ליעבדן הכי ולינסבן ואין כאן עבירה אלא מצוה: גם מיבעי ליה דפיס • ולא ירפא כך: מיום שחרב בית המקדש • כשל הכח מדלגות ריטח ואין רוח קמחה בחיים להיות תאב לאשה לפיכך ניטל טעם ביאה: ועיין לעובדי עבירה • שילר הרע תוקפן ומרבה תאותן: דכתיב ולחם סתרים ינעם • ליטעת מעליל נקט כמו "כי חם הלחם תאכל הוא תוכל" (בראשית לט):

[עי' תוספות כיב יב. ד"ה לחמו] [נדרים נא:]

הדרן עלך בן סורר ומורה

אלו הן הנשרפין: הבא על אשה ובתה, ובת כהן שזנתה. יש בכלל אשה ובתה: בתו, ובת בתו, ובת בנו, ובת אשתו, ובת בתה, ובת בנה, חמותו, ואם חמותו, ואם חמיו: **גמ'** הבא על אשה שנשא בתה לא קתני אלא "הבא על אשה ובתה" מכלל דתרוייהו לאיסורא ומאן ניניהו *חמותו ואם חמותו וקתני "יש בכלל אשה ובתה" מכלל דתרוייהו כתיבי בהדיא והנך מדרשא אתיא הניחא לאביי דאמר *משמעות דורשין איכא בינייהו מתניתין מני רבי עקיבא היא אלא לרבא דאמר *חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו מתניתין מני? אמר לך רבא תני הבא על אשה שנשא בתה: יש בכלל אשה ובתה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: לאביי איידי דקא בעי למיתנא אם חמיו, תני נמי "חמותו" ואם "חמותו" לרבא איידי דקא בעי למיתנא אם חמיו ואם חמותו, תני נמי "חמותו" מנהני מילי דת"ר "איש אשר יקח את אשה ואת אמה" אין לי אלא אשה ואמה, בת אשה, ובת בתה, ובת בנה, מנין? נאמר כאן "זמה" ונאמר להלן "זמה" מה להלן "בתה" ובת בתה, ובת בנה אף כאן "בתה" ובת בתה, ובת בנה, מנין לעשות זכרים בנקבות? נאמר כאן "זמה" ונאמר להלן "זמה" מה להלן זכרים בנקבות אף כאן זכרים בנקבות, מנין לעשות למטה כלמעלה נאמר כאן "זמה" ונאמר להלן "זמה" מה להלן למטה כלמעלה אף כאן למטה כלמעלה, ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למעלה כלמטה אמר מר מנין לעשות זכרים בנקבות מאי "זכרים בנקבות" אילימא בת בנה כבת בתה, בהדי הדדי קאתיאן אלא אם חמיו כאם חמותו, השתא אם חמותו לא קמה לן אם חמיו מיהדר עלה? אמר

ואלו הן הנשרפין • בגמרא מפרש לה: ובת כהן • לגמר וכן בת כהן שזינתה שיא בסריפה לבד טעלה לה בסריפה הוא: יש בכלל אשה ובתה • לגמר אשה ובתה בתיבי כדמפרש בגמרא דהאי אשה ובתה סיינו חמותו דסריפה כתיבא בה כדכתיב (ויקרא כ) ("כי יקח איש) את אשה ואת אמה זמה היא בתך יסרפו אותו ואתהן: ויש בכללן • לגמר מיניהו ילפינן בולהו הכי בגזירה שוה דלקמן בכריימתא: בת • מלטעטו ללאו בת אשה ואת אמה דכתיב עליה מעום בת אשה דהא חמותה לאו אשה היא: בת בת בת • לעשות זכרים בנקבות: נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה • לגמר גזירה שוה מיירי ולאו דוקא וכתה דכתה לגמר קאמר אלא כתה דסריפה כתיב בה והא כתה על כתה דקתני לאו דוקא הוא דה"ל כתה על כתה וחמה מכמי ליה למתניה וה"ל כך אשה ואמה זמה היא בתך יסרפו אותו, הא קתני אשה ואמה דהייט חמותו, הא לא קתני אשה על אשה וכתה מכלל דתרוייהו לאיסורא ולא הוכרכה אשה לכתן, ומתן ליעבו חמותו וחם חמותו והכי קאמר הבא על חם חמותו אי על כתה, דהייט חמותו וקתני "ים בכלל אשה וכתה" כולהו הכי, אלמא כך כתה וכתה כתיבי בהדיא: **מניין למעט דומר** • בפירקין (דף שו:) גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא: **משמעות דורשין מיבעי ליניהו** • ומסיק למילתיה לרבי עקיבא כתיבא בהדיא חם חמותו, מתניתין מני ר"ע היא: **בנין לרבות דומר** • בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא לא כתיבא, אלא לגמר חמותו מבת בתה, פליגי, מתניתין מני: **לומר לך רבה מני על למעט שנשא בתה** • דהייט חמותו דכתיבא בהדיא "איש כי יקח את אשה" דהייט אשה חמותו "ואת אמה" דהייט חמותו: **יש בכלל אשה וכתה וכו'** • קתני נמי "חמותו" ומילתא דתמיה היא דהוה לו מלרבות אשה וקתני בהדיא: **לאביי** • דאמר חמותו ואמה כתיבי בהדיא בהדי הדדי כללא הוא חמי, דאחתיה מדרשא, נקט חמי דיבמת חמותו וחם חמותו: **מין לי בנין למעט ולמעט** • דהייט חמותו: **ונאמר כאן** • בסריפה "זמה" היא: **ונאמר** • בחוקרת בתה ובת בתה ובת בנה "שאלה היא" אף כאן • לענין שנא סריפה-בתה, ובת בתה, ובת בנה בהדי הדדי קרא: **מנין למעוט זכרים בנקבות** • לקמן מפרש: **למעט כלמעלה** • לקמן נמי מפרש: **ומה כאן למעלה למעט אף להלן למעלה** • לקמן מפרש: **כדבי חדדין מתיין** • הא דיבוקו לעתרוייהו בגזירה שוה דלחתיה זמה זמה: **בנין אם חמיו כאם חמותו** • הכתיב חם חמותו לכתי לא קמה לן = עדיין לא הסתיים בקרא בסריפה מן התורה, דהא "בת בתה" ו"בת בנה" הני תנא לפוס דייבמת שמעינן ליה דהאי "בתה" דקרא הייט חמותו ואפי' למאן דאמר "חם חמותו" דכתיב בהדיא "בתה" ו"בת בתה" ו"בת בנה" הני תנא לפוס דייבמת שמעינן ליה דהאי "בתה" דקרא הייט חמותו ואפי' למאן דאמר "חם חמותו" דקאמר "זכרים בנקבות" הא לכתי לא למעינן מנא "חם חמותו": ואתהן: **אם חמיו קא משדר עלה** • מחזר עליה להכיחה לתורת "חם חמותו" דקאמר "זכרים בנקבות" הא לכתי לא למעינן מנא "חם חמותו":

סב א ב ג מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה ט"ו ופיין נכ"י י"ד סימן קנ: א ד מיי' פ"ח מהלכות תשובה ה"ב ופ"ט מהלכות סנהדרין הלכה ה ופ"ו מהלכות סנהדרין הלכה יא סמג עשין קיב:

[גיטין נא: חמותו וכו']

[ניל ואיש כי יקח]

[ויקרא כ יב]

מסורת השי"ס

מנין לעשות שלא הבא ממנו ט' • ותס תלמד מה לשלא הבא ממנו דלמה ממנה שכן תס למה לסורה תלמד בשלא הבא ממנו למו מוסרת ועוד למען דלמד שריפה תמורה מה לשלא הבא ממנה שכן למה בשריפה תלמד שהא שלמו בסקילה וי"ל דכיון דילוף מי' דכתיב בהדיא גבי הני כלהו כתיב גבי הני לא שייך לאקשויי מידי :

אמר היל • כפ' ד' מיתות (לעיל דף נד:) דדשינן מסוס למו למה מחייבו וכו' ותרתי ש"מ : **איבא** למיפרך מה להיל ט' • חין הג"ם מופנה מצני לדדין ולכן למדין ומשיבין :

***אמר** קרא הני תלמה נגד היל • ות"ת תלכתי מי מה הוא דודתו לסורה לה היל דודתה לסורה וי"ל דלא שייך לאקשויי הלא מחייבי מיתות ב"ד דלעניו מיתה נלמדה גזרה שוה : **אמר**

אמר אביי הכי קאמר **מנין לעשות שאר הבא ממנו כשאר הבא ממנה** : **נאמר כאן** "זמה" **ונאמר להלן** "זמה" **וכו'** **והא בשאר דיבור** לא כתיבא ביה "זמה"! *אמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבודימי אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה. אמר מר **מנין לעשות למטה למעלה** מאי **למטה בלמעלה** **אילימא** בת **בנה**, **ובת בתה** **כבתה**, **בהדי הדדי קאתיין אלא** אם **חמיו**, ואם **חמותו** **בחמותו** **האי** "למטה בלמעלה" **למעלה** * **בלמטה** **הואי! תני** "למעלה בלמטה" **אי הכי** **נאמר כאן** "זמה" **ונאמר להלן** "זמה" **ומה הישתא** **שלשה דורות למעלה כשלשה דורות למטה** : **נאמר** **אביי** **הכי קאמר** **מנין לעשות** **למטה** "זמה" **נאמר** **למעלה** "זמה" **מה למטה**, **שלשה דורות**, **אף למעלה**, **שלשה דורות** **ומה** **בעונש עשה למטה בלמעלה**, **אף באזהרה נמי עשה** "למעלה בלמטה"

רב אשי אמר לעולם נדקתני "למטה" **ומאי** "למטה" **למטה באיסור** **אי מה היא** **אם אמה אסורה אף הוא אם אמו אסורה**? *אמר **אביי** **אמר קרא** "אמך **היא**" משום **אמו** **אתה מחייבו משום אם אמו** **רבא אמר** **בין למאן דאמר** *"דון **מינה ומינה**, **ובין למאן דאמר** "דון **מינה ואוקי באתרה**" **לא אתיא** **למ"ד** "דון **מינה ומינה**" **מה היא** **אם אמה**? **אסורה אף הוא נמי** **אם אמו**? **אסורה** **ומינה**: **מה היא בשריפה אף הוא נמי** **בשריפה** **למ"ד שריפה חמורה** **איבא למיפרך מה** **להיא שכן אמה בשריפה תאמר בהוא שאמו** **בסקילה** **אמר** **אמו בסקילה** **אם אמו** **בשריפה** **ועוד מה היא לא חלקת בה בין** **אמה לאם אמה אף הוא נמי לא תחלוק בו בין אמו לאם אמו** **למ"ד סקילה** **חמורה** **מהאי קושיא לא נידונה**, **ולמ"ד** "דון **מינה ואוקי באתרה**" **מה היא** **אם אמה**? **אסורה אף הוא נמי** **אם אמו אסורה** **ואוקי באתרה** **הרם הוא דבשריפה** **אבל הכא** **בסקילה** **בדאשכחן באמו** **למ"ד שריפה חמורה** **איבא למיפרך** **מה**

אינהי לא כתיבה "זמה" **דידהו** כתיבה: **אמר אביי הכי קאמר** **מנין לעשות** **שלשה דורות למעלה כשלשה דורות למטה** : **נאמר** **למעלה** "זמה" **מה למטה**, **שלשה דורות**, **אף למעלה**, **שלשה דורות** **ומה** **בעונש עשה למטה בלמעלה**, **אף באזהרה נמי עשה** "למעלה בלמטה"

רב אשי אמר לעולם נדקתני **ומאי** "למטה" **למטה באיסור** **אי מה היא** **אם אמה אסורה אף הוא אם אמו אסורה**? *אמר **אביי** **אמר קרא** "אמך **היא**" משום **אמו** **אתה מחייבו משום אם אמו** **רבא אמר** **בין למאן דאמר** *"דון **מינה ומינה**, **ובין למאן דאמר** "דון **מינה ואוקי באתרה**" **לא אתיא** **למ"ד** "דון **מינה ומינה**" **מה היא** **אם אמה**? **אסורה אף הוא נמי** **אם אמו**? **אסורה** **ומינה**: **מה היא בשריפה אף הוא נמי** **בשריפה** **למ"ד שריפה חמורה** **איבא למיפרך מה** **להיא שכן אמה בשריפה תאמר בהוא שאמו** **בסקילה** **אמר** **אמו בסקילה** **אם אמו** **בשריפה** **ועוד מה היא לא חלקת בה בין** **אמה לאם אמה אף הוא נמי לא תחלוק בו בין אמו לאם אמו** **למ"ד סקילה** **חמורה** **מהאי קושיא לא נידונה**, **ולמ"ד** "דון **מינה ואוקי באתרה**" **מה היא** **אם אמה**? **אסורה אף הוא נמי** **אם אמו אסורה** **ואוקי באתרה** **הרם הוא דבשריפה** **אבל הכא** **בסקילה** **בדאשכחן באמו** **למ"ד שריפה חמורה** **איבא למיפרך** **מה**

כלן זמה: **הכי קאמר** לעולם ליתס ממיו,ולתס תמותו מהדר,ובהאי לד נקטיה לדרשה דידיה: **מנין לעשות למעלה** • מלמדנו שלשה דורות לחייב דהייט תס ממיו שהוא דור שלישי לתשתו וכן תס תמותו: **כשלשה דורות למטה** • כמו שמיניו שהוחזר ומעכב למטה היממה שלשה דורות דהייט בת בתה וכן בת בנה: **נאמר למטה זמה** • שלדה הגה זמה היל: **ונאמר למעלה "זמה"** • דלכתיב (שם) (כי) יקח תס תשה ותס למה זמה היל": **מה למטה שלשה דורות תף למעלה שלשה דורות** • תחרטו בדיוק הדקדק הרי למדנו לעונש, ומדיין לחזהרה לו שמעטו בהם דהא "זמה" למעלה גבי עונש כתיב והדר יליף מסקנת דבריהם מה **למטה** עשה בתה ובת בנה **כלמעלה** בחמותו דהא רבינן להו לעיל **שריפה** תף **בחזהרה** עשה **למעלה** "חמותו", ותס חמיו, שלא נחמר בהן תזהרה, **כלמטה** כבתה, ובת בתה, ובת בנה' הרי למדנו לעונש (מחזהרה) **ונשנה דבריהם** הכי תלמד מנין לעשות למעלה מחמתו למטה מחמתו תלמד מחמתו "זמה" ונחמר למטה מחמתו "זמה",ומשה הכתוב **למטה** כלמעלה, תף למעלה **כלמטה** עשה **למעלה** כלמטה, ונחמר למטה מחמתו "זמה" ונחמר למעלה מחמתו "זמה",ומשה הכתוב **למעלה** כלמטה, תף למטה **כלמעלה** עשה **למטה** כלמעלה, ונחמר למעלה מחמתו כחמותו • הרי למדנו לעונש ללמדם לחזהרה תף חמותו עלמה לו נחמר בחזהרה **מה בעונש** מנין לעשות **תס** תמיו, ותס תמותו "בהתף תינהו לו כתיב, זמה דידהו כתיבי: "נחמר כתן זמה" **ולו** [כו'] ורב חבי לו קשיא ליה הא דקשיא לן לעיל "בבת בתה ותבת" זמה" מה להלן למטה בחיסור כלמעלה בחיסור חייב הכתוב על כת' **בתה**, זבת בנה כבתה תף כתן נעשה **תס** תמיו, ותס תמותו' **למטה** בחיסור כלמעלה בחיסור **וסיפא** דהדר תני "מה כתן למטה כלמעלה תף להלן למעלה כלמטה **רב** תבי בחבי מפרש לה למילף **לחזהרה**-כחמותו, ותס חמיו,ותס תמותו,ותס חמיו,ותכי קחמר ומה כתן **בעונש** רבינן בגזרה שוה שתר של מטה היממה בשתר של מעלה היממה לשריפה תף **בחזהרה** (לחמורה) בשתר של מטה נרבה שתר של מעלה מחמתו 'חמותו , ותס חמותו' בשתר של מטה בחזהרה: **אי** • כיון דחמרת "מנין לעשות שתר הבת היממו בשתר הבת היממה "נימא מה היל תס למה לסורה לו תף הוא תס למטה עדוה ותכן גבי קניות מדברי סופרים (*תכן) לה ביבמות בפרק כילד (דף כת.): **קמ"ל** • מישמעת הוא: **רבא אמר** • לל מבעי ליה קרל למשתי דלל יסוק לדשתין לחתויי הא בגזירה שוה דבן למחר בכל גזירות שוה שבתורה דון מינה ומינה בין למחן דחמר וכו': **לל תיבי**: שפיר כדמפרש וחזיל: **דון מינה ומינה** • לכל דבריה ללמוד ממנה מחבר שניהן על דבר למדתי מחבירו תף לכל דבריה ללמוד ממנה וכן תס בתת ללמוד תס תמו' למיסרת נלייך לתה **ולהמה** לתף **לשריפה** שתה **בשריפה**: **כין לפתן דחמר דחמרינן דון מינה ואוקי באתרה** • דון עיקר הדבר ללמוד מחבירו לכל לשתר דכריו שתה מולת דיט מפורש בו ותתה יכול ללמוד מיניה וכיה דבר מדבר ללמוד מחבירו המיוחד בחמותו ולל חשוותו לחבירו וכלן נמי למוד 'תס תמו' 'תס תמה' לסיסורת דלת כתיבת בה בהדיה שבל לענין מיתה המתמידה בחמקומה למילף שתר דידיה מיניה וכיה דבר מדבר ולמוד תף 'תס תמו' בסקילה 'תחמו' שהיה בסקילה דהת גבי 'דילה נמי 'תס תמה' לחמה' שויל לשריפה: **ולא** **קמ"ל** • כדמפרש וחזיל: **מה היא בשריפה תף הוא בשריפה** • כלומר מה שתר תשתו 'תס תמה' בשריפה היא תף הוא שתר של 'תס תמו' בשריפה: **סיכא למיפרך** • בתחלת הדין דילפת מיניה לסיסורת: **מה לפיא** • לשתר תשתו דין הוא להחמיר ולחשור תת תס תמה שכן החמיר הכתוב על תמה לשריפה ותשכחן בה לד תמור: **ועוד אמו בסקילה** • שהיה קלה תס תמו שהה בשריפה חמורה בחמיתה: **ועוד** • כיון דלחיה לן למיין מינה ומיכה מתי דייכת הכי דון הכי מה היל לן תלקת בה בין לתס תמה תף הוא לל תחטוק וכו' **הלכך** לל קמתי, מיהו משום הלי קושיל בתרייתל לל נדוסס זה מזה: **סיכא למיפרך** • על תחילת הדין דקל יליפת לה לסיסורת 'תס תמו' מ'תס תמה':

מסורת השי"ס

אמר אביי • הלי זכריס ונקטוה עליו ועל תשתו קלמר ותכי תלמר מנין לעשות שלר הבת ממנו דהייט ולתו בכולל "תשה ובתה" דקרל בינהו דהשתו ע"י קידושין קלמר דדרשינן לה ביבמות [נ:] מקרלי: *דרכה רמי: כתיב "ערות בת בנך [לפניו רבתי] תל בת בתך וגו' הל כת בנה ובת בתה שגלה ממך גלה ובתיב "ערות תשה ובתה לת תגלה" משמע בין שילדתו לך ובין שילדתו לחים לחר, לל קשיל כלן בתשטין כלן בישוחין תס תשטתך לו משיתה לך היל לי לחתה מוזהר על בנתה ולתת תס כן ממך היל תשתך היתה לחת מוזהר לף על בת בתך שילדה לחים לחר: **כשלר הבת ממנו** • ככתי תשתו, ובת בתה, ובת בנה' דרבינן להו לעיל בגזילה שוה: **ותס בשלר דידיה** לל כתיב **ומס** • דמהלי קרל נפקל לן בת בת ובת בנו מלטתו "ערות בת בתך" כדפריסית לעיל→ 'ובתו' נקמן ליף לה, ובההוה "קלל "זמה" לל כתיב: **תמיו ותס תמותו** • ממיקרל מייתין לה בהגה הבה"הדר בזמה-זמה: כתיב הכל (ויקרל יח) "כי ערוותך הבה" וכתיב בשלר תשתו (שם) "שלרה הבה" מה להלן "זמה" עמו לף לתן זמה עמו, ובלר לחייתינן זמה לשלר דידיה ילפינן בה שריפה בזמה-זמה" נלמלר כלן (שם ט) בשריפה "זמה" מה להלן שריפה תף כלן שריפה בזמה-זמה" **ונשנה דבריהם** • שלרה הגה זמה היל: **ולתכי** (שם) (כי) יקח תס תשה ותס למה זמה היל": **מה למטה שלשה דורות תף למעלה שלשה דורות** • תחרטו בדיוק הדקדק הרי למדנו לעונש, ומדיין לחזהרה לו שמעטו בהם דהא "זמה" למעלה גבי עונש כתיב והדר יליף מסקנת דבריהם מה **למטה** עשה בתה ובת בנה **כלמעלה** בחמותו דהא רבינן להו לעיל **שריפה** תף **בחזהרה** עשה **למעלה** "חמותו", ותס חמיו, שלא נחמר בהן תזהרה, **כלמטה** כבתה, ובת בתה, ובת בנה' הרי למדנו לעונש (מחזהרה) **ונשנה דבריהם** הכי תלמר מנין לעשות למעלה מחמתו למטה מחמתו תלמד מחמתו "זמה" ונחמר למטה מחמתו "זמה",ומשה הכתוב **למטה** כלמעלה, תף למעלה **כלמטה** עשה **למעלה** כלמטה, ונחמר למעלה מחמתו "זמה" ונחמר למטה מחמתו "זמה",ומשה הכתוב **למעלה** כלמטה, תף למטה **כלמעלה** עשה **למטה** כלמעלה, ונחמר למטה מחמתו כחמותו • הרי למדנו לעונש ללמדם לחזהרה תף חמותו עלמה לו נחמר בחזהרה **מה בעונש** מנין לעשות **תס** תמיו, ותס תמותו' **למטה** בחיסור כלמעלה בחיסור **וסיפא** דהדר תני "מה כתן למטה כלמעלה תף להלן למעלה כלמטה **רב** תבי בחבי מפרש לה למילף **לחזהרה**-כחמותו, ותס חמיו,ותס תמותו,ותס חמיו,ותכי קחמר ומה כתן **בעונש** רבינן בגזרה שוה שתר של מטה היממה בשתר של מעלה מחמתו 'חמותו , ותס חמותו' בשתר של מטה בחזהרה: **אי** • כיון דחמרת "מנין לעשות שתר הבת היממו בשתר הבת היממה "נימא מה היל תס למה לסורה לו תף הוא תס למטה עדוה ותכן גבי קניות מדברי סופרים (*תכן) לה ביבמות בפרק כילד (דף כת.): **קמ"ל** • מישמעת הוא: **רבא אמר** • לל מבעי ליה קרל למשתי דלל יסוק לדשתין לחתויי הא בגזירה שוה דבן למחר בכל גזירות שוה שבתורה דון מינה ומינה בין למחן דחמר וכו': **לל תיבי**: שפיר כדמפרש וחזיל: **דון מינה ומינה** • לכל דבריה ללמוד ממנה מחבר שניהן על דבר למדתי מחבירו תף לכל דבריה ללמוד ממנה וכן תס בתת ללמוד תס תמו' למיסרת נלייך לתה **ולהמה** לתף **לשריפה** שתה **בשריפה**: **כין לפתן דחמר דחמרינן דון מינה ואוקי באתרה** • דון עיקר הדבר ללמוד מחבירו לכל לשתר דכריו שתה מולת דיט מפורש בו ותתה יכול ללמוד מיניה וכיה דבר מדבר ללמוד מחבירו המיוחד בחמותו ולל חשוותו לחבירו וכלן נמי למוד 'תס תמו' 'תס תמה' לסיסורת דלת כתיבת בה בהדיה שבל לענין מיתה המתמידה בחמקומה למילף שתר דידיה מיניה וכיה דבר מדבר ולמוד תף 'תס תמו' בסקילה 'תחמו' שהיה בסקילה דהת גבי 'דילה נמי 'תס תמה' לחמה' שויל לשריפה: **ולא** **קמ"ל** • כדמפרש וחזיל: **מה היא בשריפה תף הוא בשריפה** • כלומר מה שתר תשתו 'תס תמה' בשריפה היא תף הוא שתר של 'תס תמו' בשריפה: **סיכא למיפרך** • בתחלת הדין דילפת מיניה לסיסורת: **מה לפיא** • לשתר תשתו דין הוא להחמיר ולחשור תת תס תמה שכן החמיר הכתוב על תמה לשריפה ותשכחן בה לד תמור: **ועוד אמו בסקילה** • שהיה קלה תס תמו שהה בשריפה חמורה בחמיתה: **ועוד** • כיון דלחיה לן למיין מינה ומיכה מתי דייכת הכי דון הכי מה היל לן תלקת בה בין לתס תמה תף הוא לל תחטוק וכו' **הלכך** לל קמתי, מיהו משום הלי קושיל בתרייתל לל נדוסס זה מזה: **סיכא למיפרך** • על תחילת הדין דקל יליפת לה לסיסורת 'תס תמו' מ'תס תמה':

מסורת השי"ס

אמר אביי • הלי זכריס ונקטוה עליו ועל תשתו קלמר ותכי תלמר מנין לעשות שלר הבת ממנו דהייט ולתו בכולל "תשה ובתה" דקרל בינהו דהשתו ע"י קידושין קלמר דדרשינן לה ביבמות [נ:] מקרלי: *דרכה רמי: כתיב "ערות בת בנך [לפניו רבתי] תל בת בתך וגו' הל כת בנה ובת בתה שגלה ממך גלה ובתיב "ערות תשה ובתה לת תגלה" משמע בין שילדתו לך ובין שילדתו לחים לחר, לל קשיל כלן בתשטין כלן בישוחין תס תשטתך לו משיתה לך היל לי לחתה מוזהר על בנתה ולתת תס כן ממך היל תשתך היתה לחת מוזהר לף על בת בתך שילדה לחים לחר: **כשלר הבת ממנו** • ככתי תשתו, ובת בתה, ובת בנה' דרבינן להו לעיל בגזילה שוה: **ותס בשלר דידיה** לל כתיב **ומס** • דמהלי קרל נפקל לן בת בת ובת בנו מלטתו "ערות בת בתך" כדפריסית לעיל→ 'ובתו' נקמן ליף לה, ובההוה "קלל "זמה" לל כתיב: **תמיו ותס תמותו** • ממיקרל מייתין לה בהגה הבה"הדר בזמה-זמה: כתיב הכל (ויקרל יח) "כי ערוותך הבה" וכתיב בשלר תשתו (שם) "שלרה הבה" מה להלן "זמה" עמו לף לתן זמה עמו, ובלר לחייתינן זמה לשלר דידיה ילפינן בה שריפה בזמה-זמה" נלמלר כלן (שם ט) בשריפה "זמה" מה להלן שריפה תף כלן שריפה בזמה-זמה" **ונשנה דבריהם** • שלרה הגה זמה היל: **ולתכי** (שם) (כי) יקח תס תשה ותס למה זמה היל": **מה למטה שלשה דורות תף למעלה שלשה דורות** • תחרטו בדיוק הדקדק הרי למדנו לעונש, ומדיין לחזהרה לו שמעטו בהם דהא "זמה" למעלה גבי עונש כתיב והדר יליף מסקנת דבריהם מה **למטה** עשה בתה ובת בנה **כלמעלה** בחמותו דהא רבינן להו לעיל **שריפה** תף **בחזהרה** עשה **למעלה** "חמותו", ותס חמיו, שלא נחמר בהן תזהרה, **כלמטה** כבתה, ובת בתה, ובת בנה' הרי למדנו לעונש (מחזהרה) **ונשנה דבריהם** הכי תלמר מנין לעשות למעלה מחמתו למטה מחמתו תלמד מחמתו "זמה" ונחמר למטה מחמתו "זמה",ומשה הכתוב **למטה** כלמעלה, תף למעלה **כלמטה** עשה **למעלה** כלמטה, ונחמר למעלה מחמתו "זמה" ונחמר למטה מחמתו "זמה",ומשה הכתוב **למעלה** כלמטה, תף למטה **כלמעלה** עשה **למטה** כלמעלה, ונחמר למטה מחמתו כחמותו • הרי למדנו לעונש ללמדם לחזהרה תף חמותו עלמה לו נחמר בחזהרה **מה בעונש** מנין לעשות **תס** תמיו, ותס תמותו' **למטה** בחיסור כלמעלה בחיסור **וסיפא** דהדר תני "מה כתן למטה כלמעלה תף להלן למעלה כלמטה **רב** תבי בחבי מפרש לה למילף **לחזהרה**-כחמותו, ותס חמיו,ותס תמותו,ותס חמיו,ותכי קחמר ומה כתן **בעונש** רבינן בגזרה שוה שתר של מטה היממה בשתר של מעלה מחמתו 'חמותו , ותס חמותו' בשתר של מטה בחזהרה: **אי** • כיון דחמרת "מנין לעשות שתר הבת היממו בשתר הבת היממה "נימא מה היל תס למה לסורה לו תף הוא תס למטה עדוה ותכן גבי קניות מדברי סופרים (*תכן) לה ביבמות בפרק כילד (דף כת.): **קמ"ל** • מישמעת הוא: **רבא אמר** • לל מבעי ליה קרל למשתי דלל יסוק לדשתין לחתויי הא בגזירה שוה דבן למחר בכל גזירות שוה שבתורה דון מינה ומינה בין למחן דחמר וכו': **לל תיבי**: שפיר כדמפרש וחזיל: **דון מינה ומינה** • לכל דבריה ללמוד ממנה מחבר שניהן על דבר למדתי מחבירו תף לכל דבריה ללמוד ממנה וכן תס בתת ללמוד תס תמו' למיסרת נלייך לתה **ולהמה** לתף **לשריפה** שתה **בשריפה**: **כין לפתן דחמר דחמרינן דון מינה ואוקי באתרה** • דון עיקר הדבר ללמוד מחבירו לכל לשתר דכריו שתה מולת דיט מפורש בו ותתה יכול ללמוד מיניה וכיה דבר מדבר ללמוד מחבירו המיוחד בחמותו ולל חשוותו לחבירו וכלן נמי למוד 'תס תמו' 'תס תמה' לסיסורת דלת כתיבת בה בהדיה שבל לענין מיתה המתמידה בחמקומה למילף שתר דידיה מיניה וכיה דבר מדבר ולמוד תף 'תס תמו' בסקילה 'תחמו' שהיה בסקילה דהת גבי 'דילה נמי 'תס תמה' לחמה' שויל לשריפה: **ולא** **קמ"ל** • כדמפרש וחזיל: **מה היא בשריפה תף הוא בשריפה** • כלומר מה שתר תשתו 'תס תמה' בשריפה היא תף הוא שתר של 'תס תמו' בשריפה: **סיכא למיפרך** • בתחלת הדין דילפת מיניה לסיסורת: **מה לפיא** • לשתר תשתו דין הוא להחמיר ולחשור תת תס תמה שכן החמיר הכתוב על תמה לשריפה ותשכחן בה לד תמור: **ועוד אמו בסקילה** • שהיה קלה תס תמו שהה בשריפה חמורה בחמיתה: **ועוד** • כיון דלחיה לן למיין מינה ומיכה מתי דייכת הכי דון הכי מה היל לן תלקת בה בין לתס תמה תף הוא לל תחטוק וכו' **הלכך** לל קמתי, מיהו משום הלי קושיל בתרייתל לל נדוסס זה מזה: **סיכא למיפרך** • על תחילת הדין דקל יליפת לה לסיסורת 'תס תמו' מ'תס תמה':

עין משפט
נר מצוה

ב א מיי' פ"ב מהלכות איסורי ביאה הל' ו :
ג ב מיי' פ"ג מהלכות נערה בתולה הלכה יג סמג לאוין קט טוש"ע אה"ע סימן קטו סעיף ה בהג"ה :
ד ג מיי' פכ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה כו סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן ב סעיף ט :

מסורת הש"ס

מה לה"א · לשאר אשתו דין הוא להחמיר ולאסור את אם אמה שכן מליט באותו שאר לד חמור שכן אמה בשריפה: ועוד מה היא לא חלקה בין בתה לאם אמה אף הוא וכו' · כלומר מאי חזית דכי אמרת אוקים באתרה למילף שאר דידיה מיניה וביה דבר מדבר שנאמר דאם אמו היא בסקילה כאמו כי היכי דבשאר דידה אם אמה כאמה דילמא אוקמא באתרה וגימא דבשריפה היא כבתו כי היכי דבשאר דידה אם אמה כבתה, והא לא אפשר כיון דס"ל שריפה חמורה היכא למיפרך אמו בסקילה ואם אמו בשריפה: אף היא · כלתה אסורה כיון דרביתה הזכרים כנקבות השוה נמי נקבות כזכרים שאר אשתו כשארו ויהא אסור אף באשת חורגו ואנן הוא דאמרינן מותר אדם באשת חורגו: כלתו בסקילה · בפ' ד' מיתות (לעיל דף נג·): איכא למיפרך · בתחילת הדין לאוסרה: למ"ד שריפה חמורה · ואינה לפירכא קמייתא משום האי קושיא בתרייתא לא נדונה כלומר לא תילפינהו מהדדי ואפי' לאוסרה דכיון דלא מצית למידן מינה ומינה: ה"ג אבל הכא בשריפה כדאשכחן באמה דהייט אתרה דומיא דידיה דכלתו כאמו: ועוד מה הוא חלקה · כלומר מאי חזית דכי אוקמת ליה באתרה למילף שאר דידה מיניה וביה שריפה כאמה דומיא דידיה דכלתו כאמו, אוקמת באתרה הכי ולמוד שאר דידיה מיניה וביה ואימא הכי כיון דבתה בשריפה נריכין אנו למעט בכלתה מיתה חמורה מזאת ובסקילה והייט מיניה וביה מבתה שהיא בשריפה אתה למד לכלתה סקילה שנריך אתה לחלוק ולהחמיר בין בתה לכלתה דמה הוא חלקת בו להחמיר כלתו מבתו אף היא וכו' והאי לאו דון מינה ומינה הוא אלא גלויי מילתא בעלמא היא דכי ילפת שאר דידיה מיניה וביה יש לך להחמיר בכלתה מבתה ואם באת לומר כן איכא למימר דאין לך ללמוד כן אלא להשוות כלתה לאמה כי היכי דכלתו שוה לאמו הלכך איכא למימר סקילה ואיכא למימר שרפה מש"ה לא נדונה: בתו מאנוסתו מניין · בשאר דידיה בקרא דערות בת בנך וגו' דאוקימנא באונסין לא כתיבא בתו: גלויי מלתא בעלמא הוא · ואין זה עונש מן הדין דהא 'בת בתו' מקורבת דבתו היא דאתיא והיכי דמי 'עונש מן הדין' כגון "ערות אחותך בת אביך או בת אמך" אין לי אלא 'בת אביו שלא בת אמו,'ובת אמו שלא בת אביו' ואם באתה להביא 'בת אביו ובת אמו' מק"ו, זה=עונש מן הדין דהא לאו מכח קורבה דהא אתיא, דזו קורבה מחמת עצמה וזו קורבה מחמת עצמה אבל 'הבא על בת בתו' אינה קרובה לו אלא משום בתו: אתיא הנה הנה לאיסורא · נאמר בשארו "הנה" ונאמר 'בשאר אשתו' "הנה" מה להלן בתה כבת בתה אף כאן בתו כבת בתו, ומאחר שנתרבית להיות 'כבת בתו' ,אתיא לשריפה בגזירה שוה "זמה-זמה" כבת בתו כדאמרינן לעיל: הוצרך הכתוב לומר "ובת איש כהן" · דהוה ליה למימר 'ובת כהן' וכתוב "איש" לומר לך בת איש מאנוסתו שהיא בת אשתו 'כי תחל לזנות את אביה' כלומר שזנתה מאביה=בשריפה: אי מה בת כהן · נשואה שזינתה מאחר היא בשריפה ואין בועלה בשריפה: אף בתו מאנוסתו היא בשריפה ולא הוא · דהיא תשרף כתיב ולא הוא: רבא אמר בשלמא התם גבי בת כהן בנשואה או בארוסה משתעי קרא כדילפינן בפרק ד' מיתות כי אפיקתיה לבועל מדינא דבת כהן: ואוקמיה אדינא דבועל אשת איש דהא לא נפקא מכלל אשת רעהו אבל בא על בתו משום קורבא היא בין בפנויה בין בנשואה ולא מפקת לאביה מכלל דינא אהי דינא מוקמת ליה, אדינא דפנויה מוקמת ליה ומפטר, אפשר לומר כן, השתא אימי דלא עבדא מידי, מיקטלא, איהו מיפטר והא קיימא לן (ב"ק דף מז:) השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה: אל תחלל את בתך · אל תחללה בזנות: יכול בכהן המשיא בתו ללוי ולישראל · שמחללה ופוסלה מתרומה כל(א) (זמן) היותה תחתיו: במוסר בתו · לאדם לבעילת זנות שלא לשם אישות: תחלל · שני חלולין משמע: המשיא בתו לזקן · ומתוך שאינה מקבלתו מזנה היא עליו: זה המשהה בתו בוגרת · שמתאוה להפקירה ומזנה: אין לך עני בישראל · לקמן מפרש לה: משהה בתו בוגרת לאו רשע ערום הוא · שמשהא אותה בשביל מלאכה וזו היא ערמת רשע שגורם להוטתה בשביל הנאתו שאין רוצה לקנות שפחה לשמשו :

תורה אור

מה להיא שכן אמה בשרפה תאמר בהוא שאמו בסקילה ועוד הוא כהיא מה היא לא חלקתה בה בין בתה לאם אמה אף הוא לא תחלוק בו בין בתו לאם אמו ולמאן דאמר סקילה חמורה מהאי קושיא לא נידונה. אי מה הוא כלתו אסורה אף היא כלתה אסורה אמר אביי אמר קרא "אשת בנך היא" משום אשת בנך אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת בנה רבא אמר בין למ"ד דון מינה ומינה, בין למאן דאמר דון מינה ואוקי באתרה לא אתיא: למאן דאמר דון מינה ומינה מה הוא כלתו אסורה אף היא נמי כלתה אסורה ומינה מה הוא בסקילה אף היא נמי בסקילה למ"ד סקילה חמורה איכא למיפרך מה להוא שכן אמו בסקילה תאמר בהיא שאמה בשרפה ועוד בתה בשרפה וכלתה בסקילה? הוא בעצמו יוכיח דבתו בשרפה וכלתו בסקילה, אלא מה הוא לא חלקת בו בין אמו לכלתו אף היא לא תחלוק בה בין אמה לכלתה ולמ"ד שרפה חמורה מהאי קושיא לא נידונין, ולמ"ד דון מינה ואוקי באתרה מה הוא כלתו אסורה אף היא כלתה אסורה ואוקי באתרה התם הוא דבסקילה אבל הכא בשרפה כדאשכחן באמה למ"ד סקילה חמורה איכא למיפרך מה להוא שכן אמו בסקילה תאמר בהיא שאמה בשרפה ועוד מה הוא חלקת בו בין בתו לכלתו אף היא תחלוק בה בין בתה לכלתה ולמ"ד נמי שרפה חמורה מהאי קושיא לא נידונין. בתו מאנוסתו מנין? האמר אביי "ק"ו: על בת בתו ענוש, על בתו לא כל שכן, וכי "עונשין מן הדין?" גלויי מילתא בעלמא הוא *רבא אמר אמר לי ר' יצחק בר אבדימי אתיא "הנה-הנה", אתיא "זמה-זמה" תני אבוה דרבי אבין *לפי שלא למדנו לבתו מאנוסתו הוצרך הכתוב לומר °"ובת איש כהן" אי מה בת כהן היא בשרפה ואין בועלה בשרפה אף בתו מאנוסתו היא בשרפה ואין בועלה בשרפה? אמר אביי אמר קרא °"את אביה היא מחללת" מי שמחללת את אביה יצתה זו שאביה מחללה רבא אמר בשלמא התם אפיקתיה מדינא דבת כהן ואוקימתה אדינא דבת ישראל, הכא אדינא דמאן מוקמת ליה, אדינא דפנוייה מוקמת ליה! אזהרה לבתו מאנוסתו מניין? בשלמא לאביי ורבא מהיכא דנפקא להו עונש, מהתם נפקא להו אזהרה, אלא לדתני אבוה דרבי אבין מאי? אמר רבי אילעא אמר קרא °"אל תחלל את בתך להזנותה" מתקיף לה רבי יעקב אחוה דרב אחא בר יעקב האי "אל תחלל את בתך להזנותה" להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא "אל תחלל את בתך להזנותה" יכול בכהן המשיא את בתו ללוי ולישראל הכתוב מדבר ת"ל "להזנותה" בחילול שבזנות הכתוב מדבר במוסר את בתו שלא לשם אישות? אם כן לימא קרא "אל תחל" מאי "אל תחלל" שמע מינה תרתי ואביי ורבא האי "אל תחלל את בתך להזנותה" מאי עבדי ליה? אמר רבי מני זה המשיא את בתו לזקן כדתניא "אל תחלל את בתך להזנותה" רבי אליעזר אומר זה המשיא את בתו לזקן ר"ע אומר זה המשהא בתו בוגרת אמר רב כהנא משום רבי עקיבא אין לך עני בישראל אלא רשע ערום והמשהא בתו בוגרת, אטו המשהא בתו בוגרת לאו רשע ערום הוא? אמר אביי הכי

אמר אביי ק"ו · אביי נמי אית ליה גזירה שוה כדאמרינן לעיל אלא דקאמר הכא לא צריך ומיהו קשה מפ"ק דכריתות (דף ה.) גבי אל תהי ג"ש קלה בעיניך דמשמע התם דאביי לא יליף בתו מאנוסתו אלא מגזירה שוה :

תני אבוה דרבי אבין כו' · מדבעי קרא משמע דלית ליה גזירה שוה דהנה הנה וזמה זמה ותימה א"כ בת בתו ובת בנו מנא ליה דבשריפה ועוד קשה דהאי איש איצטריך לכדדרשינן בפרק ד' מיתות (לעיל דף נא.) אע"פ שאינה כהנת דמאיש דריש כדפירש בקונטרס :

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה יכול וכו' כל ימי היותה :

הכי קאמר איזהו עני רשע ערום זה המשהא בתו בוגרת ואמר רב כהנא משום ר"ע הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו אמר רב יהודה אמר רב המשיא את בתו לזקן והמשיא אשה לבנו קטן והמחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו מיתיבי האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא סמוך לפירקן שאני תנו רבנן האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו והמלוה סלע לעני בשעת דחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה תנו רבנן אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אותו ואת שתיהן מאי בינייהו אמר אביי משמעות דורשים איכא בינייהו רבי ישמעאל סבר אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא ואם חמותו מדרשה אתיא רבי עקיבא סבר אותו ואתהן אותו ואת שתיהן ואם חמותו הכא כתיבא רבא אמר חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה בשרפה ורבי עקיבא סבר איסורא בעלמא:

מתני' ואלו הנהרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת רוצח שהכה את רעהו באבן או בברזל וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת חייב דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת פטור שישה בו את הכלב שישה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין:

גמ' אמר שמואל מפני מה לא נאמרה יד בברזל שהברזל ממית בכל שהוא תניא נמי הכי רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהברזל ממית בכל שהוא לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור והני מילי דבריזיה מיבריז: וכבש עליו לתוך המים: רישא רבותא קמ"ל וסיפא רבותא קמ"ל רישא רבותא קמ"ל אף על גב דלאו אידהו דחפו כיון דאין יכול לעלות משם ומת חייב סיפא רבותא קמ"ל אע"ג דדחפו כיון דיכול לעלות משם ומת פטור כבש מנלן אמר שמואל דאמר קרא או באיבה לרבות את המצמצם הוא גברא דמצמצמא לחיותה דחבריה בשימשא ומתה רבינא מחייב רב אחא בר רב פטור רבינא מחייב קל וחומר ומה רוצח שלא עשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון חייב בו את המצמצם נזקין

רש"י

הכי קאמר איזהו עני רשע ערום · שבשביל עניות מרשיע זה המשהא וכו' והכי קאמר אין לך עני רשע ערום בישראל אלא המשהא בתו בוגרת: לפי דרכו · נהגאתו: למען ספות · לחבור כמו ספו שנה על שנה (ישעיה כט): רוה את הצמאה · שבע בדבר עם צמא לדבר: זקן וילדה זאת צמאה לתשמיש וזקן שבע וכן גדולה לקטן: והמחזיר אבידה לכותי · השוה וחבר טותי לישראל ומראה בעצמו שהשבת אבדה אינה חשובה לו מצות בוראו שאף לכותי הוא עושה כן שלא נצטוה עליהם: רוה · עובדי כוכבים שבעים ואינן צמאין ליוצרם, צמאה זו כנסת ישראל שצמאה ותאיבה ליראת יוצרה ולקיים מצותיו: והמכבדה · בתכשיטין נאין: סמוך לפירקן · עדיין קטנים הם: סמוך לפירקן שאני · דלאו היינו קטן טלי האי דמשום שנה או חצי שנה לא חזקה עליו: תקרא וה' יענה · לעיל מיניה כתיב הלא פרוס לרעב לחמך וגו' ומבשרך אל תתעלם היינו נשא בת אחותו ומקרב את קרוביו, ואוהב את שכנין נמי כמקרב את קרוביו דכתיב (משלי כז) טוב שכן קרוב מאח רחוק ומלוה סלע לעני בשעת דוחקו בכלל פרוס לרעב לחמך וכי תראה ערום: אחתהן · משמע ליה לר' ישמעאל את האחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא וה"ק קרא ואיש אשר יקח את אשה זו אשתו ואת אמה בהא ישרפו אותו ואת חמותו: ר"ע אומר אותו ואת שתיהן · מפרש ליה הש"ס ואזיל במאי קא מיפלגי הא ודאי לשרוף את אשתו לא קאמר ר"ע: משמעות דורשין · לשון משמעות המקרא דורשין: לר' ישמעאל אתהן חדא היא · ואתמותו קאי ואם חמותו מדרשא דזמה אתיא כדאמר לעיל מנין לעשות למטה כלמעלה וכו': לר"ע אתהן תרתי משמע · חמותו ואם חמותו וה"ק ישרפו אותו ואתהן הן שתי אמהות כגון לקח את אשה ואת אמה ואם אמה: רבא אמר חמותו שבא עליה משנשא לאחר מיתת אשתו איכא בינייהו · אבל אם חמותו לתרוייהו מדרשא אתיא: ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה בשריפה · כמקיים דה"ק קרא אפי' אין מתקיימת אלא אחת מהן תשרף דהא ודאי אשתו לא קאמר קרא דתשרף: ר"ע סבר · אתהן שתיהן משמע וה"ק אם אשתו קיימת תשרף חמותו ואם לאו אין כאן עונש שריפה אלא איסור ארור שוכב עם חותנתו:

מתני' כבש · פרמי"ר בלע"ז אוחז ראשו של חבירו ותוקפו במים כדי שלא יוכל להרים ראשו ונחנק ומת: שישה · גירה: השיך · שאחז את הנחש בידו והגיעו והגיע שיני נחש בידו של חבירו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן מפרש בגמ': גמ' לא נאמר יד בברזל · כמה שנאמר (במדבר לה) באבן יד בכלי עץ יד משמע שיש בה מלא אחיזה דבעינן שיעורא אבל בברזל כתיב ואם בכלי ברזל הכהו: שהברזל ממית בכל שהוא · על ידי תחיבה שתוחב לו מחט בושט או בלבו: דבריזיה מיבריז · פונג"ש בלע"ז אבל הכאה לארכו דרך הכאה שיעורא בעי: אף על גב דלאו אידהו דחפו · אלא שנפל מעצמו ובא זה וכבש עליו ולא נתנו להרים ראשו: שיכול לעלות משם · אדם אחר ביזלא בזה ושעה גרמה לו: פטור · הדוחף דלא עביד שיעור מיתה: או לרבות את המצמצם · היינו טבע שלמלמו שם שלא יקום:

תוספות

איזהו עני רשע ערום · רשע ערום איכא מובא כדמפרש בסוטה בפרק היה נוטל (דף כ' ושם) אבל עני רשע ערום ליכא אלא האי לחודיה:

סמוך לפירקן · משמע הכא דלאבע נמי קאי, וקשה דבפרק חרש (יבמות דף קיג:) אמרינן דקטן לא תקינו ליה נישואין ואמר בהאשה רבה (שם דף נו:) דנשואיהן פסולות מן התלולה ומן היבום, אלמא בעילת זנות היא וי"ל דלא חשיב מיהא בעילת זנות דהא אמר בפרק הכותב (כתובות דף נ') דקטן שהשיאו אביו אשה כתובתה קיימת:

והמלוה סלע לעני כו' · משמע דמצוה קעביד וקשה דבפ"ק דחגיגה (דף ה' ושם) אמרינן לרות רבות ורעות זה המגליא מעות לעני בשעת דוחקו ומפרש ר"ת דהכא במלוה לצורך מזונות אבל התם מיירי כשהמלכות דוחקת לגבות ממנו מס וגולגליות וארנוניות ואם לא היה מלה היו מניחין אותו ועכשיו גורם זה המלוה ודוחקו המלכות ולימים בא המלוה וטורף ביתו ושדותיו ומפסיד והיינו לרות רבות ורעות והיינו דקאמר התם זוזי לצלאה לא שכיח כלומר לקנות תבואה לאליאה שכיח כלומר כשדוחקין אותו למכור או למשכן ביתו ושדותיו כמו תנויה חבין (ב"ב דף מז:) ובקונטרס פירש שם דקאי אאם טוב ואם רע זה הנותן מעות לעני בפרהסיא וקאמר זה המגליא מעות לעני בשעת דחקו וזוזי לצלאה לא שכיח מפרש להגליא לדקתו לעני בשעת הדחק ולא בשעה שקודם הדחק שיוכל לבקש מזונותיו לקנות תבואה בשעת הזול שהיה מרויח לאליאה שכיח לקנות פת מן הפלטר מדי יום יום שיפסיד והיינו אם טוב ואם רע וקרי אליאה על שם שתולין הפת בסל ומיהו לאו אורחיה למעבד הכי כדאמר בערבי פסחים (דף קיג' ושם) תלאי בביתא קשה לעניותא מיהו יש לפרש דקרי ליה אליאה משום דדרשינן (מנחות דף קג') והיו חייך תלויים זה הסומך על הפלטר ואית דגרסי איפכא לצלאה שכיח כשקונה תבואה ביחד מלוי פת בביתו לאליאה לא שכיח כשלוקח פת מן הפלטר אין הפת מצוי בביתו:

שברזל ממית בכל שהוא · פירש בקונטרס שתוחב לו מחט בושט או בלבו וקשה דא"כ אפילו קוץ נמי אלא נראה משום דאמר בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלד') ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עז:) ובהערל (יבמות דף עו') דברזלא מיזרף זריף:

רוצח שלא עשה בו אונס כרצון · כי ההיא דפרק המניח (ב"ק דף לב: ושם) הסותר את כותלו לאשפה אי דלא שכיחי רבים אנוס הוא וכן היתה לו אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם לענין נזקין חייב לענין גלות פטור שלהי פרק כילד (שם דף כו: ושם) ויש ענייני אונס דאפילו נזקין פטור כמו שמחלק בירושלמי בין בא וישן אצל הכלים להיה ישן כבר והביאו כלים אצלו וכגון אפילה וקרן זוית דפרק המניח (שם דף כז:) ובהגוזל בתרא (שם דף קיב') ובפרק אלו נערות (כתובות דף לד:) הניח להן אביהן פרה שאולה וטבחוה ואכלוה משלמין וכו' מה שנהנו אבל מה שהזיקו לא ובפרק הפרה (ב"ק ד' מז.) גבי נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות שפטור עם לא בעל הבית כשהזיק הא הכנכס היכא דלא הוי ידע ביה ועוד

נזקין פסח כו פוגם כרעון • היה לפניך בידים ואפי' יען כדילוף בב"ק (דף כו:) פטע תחת פטע על השוגג כמזיד וכו' : רב פפא פוטר • דגרמא בעלמא הוא דקמעא קטליה : פוס יופס פפכס וכו' • סיפיה דקרא דלעיל "לא בחיבה" דרבינן מינה ומיבעי "רוצח" ולא "משומד" למשמע נזקין : בפפו תורה אור
ופס בריעב • דבשעה שכפפו אין כאן דבר הריגה והרעב בא מלעיו והולך וחזק לאחר זמן בל שעה ולא דמי לנמלט במים ובאור דהכא מוקי : פוף הפס נפפ פפור • כלומר אם לא היתה שם ממה בשעה שכפפו אלא אחר זמן יכול לומר אי לאו שכפפו לא הוה מצי למיעבד ואפילו הכי חייב דהא לא הוה ידע בשעת מיתה שיהא לו פטור ואין ליטו מסור לבית דין אלא לשמים : כפפו נפני פרי פפור • דאי אמרת לא היה יכול להציל עצמו מן האריות • בכולהו גרסינן אמר רבא : פני לוני וסני לפו • ולא אם על ידי יסודות הרחוקים שהיו מוכנים שם שכמה כחות עברו עליו : כפפ עליו ניניס • ומת בהבלה : לו שפרפ עליו פעזיבפ • וה"ה יכן ובכפפה שם בליבה פפור שהחורג בא לאחר זמן : בביפפ בשיפפ • שכשהוא ביומר ואין הבל החוט והגר יכול לנאת ממנו : פשפפ דפלדלים ניס שרגא • שומן של החורג : פפ נפ פדלים ניס שרגא • ומת בהבל פיו דומיא דכפה עליו גיגית פפור : בשעתיה

נזקין שעשה בהן שוגג כמזיד ואונס ברצון אינו דין שחייב בהן את המצמצם, דב אחא בר רב פפא אמר רב משרשיא מ"ט דאמרת דאבוה דאבא דפוטר? אמר קרא "מות יומת המכה, רוצח הוא ברוצח הוא דחייב לן מצמצם, בנזקין לא חייב לן מצמצם.
← אמר רבא "בכפתו ומת ברעב פטור ואמר רבא "בכפתו: בחמה ומת, בציונה ומת = חייב, סוף חמה לבא, סוף ציונה לבא = פטור ואמר רבא כפתו: לפני ארי = פטור, לפני יתושין חייב, רב אשי אמר אפילו לפני יתושין נמי פטור דגי אזלי ודגי אתו; איתמר כפה עליו גיגית ופרץ עליו מעזיבה רבא ורבי זירא חד אמר חייב וחד אמר פטור תסתיים דרבא הוא דאמר פטור דאמר רבא
← "כפתו ומת ברעב=פטור "אדרבה תסתיים דרבי זירא הוא דאמר פטור דא"ר זירא "האי מאן דעיילה לחבריה בביתא דשישא ואדליק ליה שרגא ומת חייב מעמא דאדליק ליה שרגא, הא לא אדליק ליה שרגא, לא, אמרי דתם בלא שרגא לא מתחיל הבלא

לרבי יהודה הוי כעין גניבה דפטרינן היה לחם המזיק כדתנן בהשואל (ב"מ דף צד:) דגניבה קרובה לאונס ואבידה קרובה לפשיעה ולעניין שומר שכר מיחייבי תרוייהו וכן מוכח בהגוזל קמא (ב"ק דף נה: ושם) גבי מבת תומן שקלקל דפריך למתן שפטר בחנם מבריחת דקתני נתן בהמה לטבח וניבלה חייב משני שהוא בכלל שומר שכר תלמוד ס"ד דהאי מקצה חפילו בחנם חייב כמו שומר שכר שחייב על האבידה ומצי לימוק משני שהוא בכלל שומר שכר לפיכך בשכר חייב אבל בחנם פטור דהוי כעין גניבה :

בנזקין לא חייב לן מלמעט • משמע דמחייבי מפי ברואה מבנזקין ואם כן מדפטרינן לקמן ברואה תרים כ"ש בנזקין וכן משמע בשלהי כילד הרגל (ב"ק דף כז: ושם) דפטרינן זרק כלי מלחם הגג ויצו מחתיו כרים וכסותות חפילו קידם וסילקן ול"ת הא בריא בדיני חדם נמי ליחייב ומתי קושיא הא לחרים דפטור ומרחם לפרש דלחולה קתי (ג) ולהכי פריך בדיני חדם נמי ליחייב לחולה ויש לפרש שכשוב בהדיא לחולה ומדא דתנן החם חוליחה ליסמים חייבין ומוקמינן בגמרא דהכישוה בחקל ס"מ דבלתו הכשה לא מיחייבי חס"ם (ג) שפרטה לסמים ומיהו יש לדחות דמחייבין להחייב בנזקיה לחירי לחל בחבלה דבהמה מיחייבי ול"ת למתי דפריטים דקתי לחולה ליחני דשמור מדיני חדם קתי חבהמה ול"ל דלא שייך למיתני פטור מדיני חדם חם היה שוה חיוב (ג) (לא) בבהמה (ולא) [לא] לחולה בבל כשמרחן בחולה רשוע חמ"ע דלין דומה לשיחחייב בדיני שמים לחולה שהוא רשוע כ"ש ליכול ליפול ברוח מטיה לא חפי' ברוח שהיה מטיה מ"מ שייך למיתני חייב בדיני שמים כיון שיש דבר שהוא חייב בו בגון בהמה והשתא חתי שפיר דנקט בפני בהמה חבירו ולא נקט הפורק גדר של חבירו דמשום בהמה נקט לה ומיהו בחוף הסוגיא דקתמר מהו דתימא כיון דלמיסתר קתי מלי עבד משמע דחיוב דיני שמים קתי נמי לחולה ומני לפרש דהיק כלומר למיסתר ולמיפל קתי לא נמי הכי קתמר כיון דלמיסתר קתי שהבהמה מטוין לחותו שלא יפול על בני חדם סד"ת דבל הקודם במטה זכה וחין לו להניח מלסתור בשביל בהמת חבירו

ובדיני שמים נמי לא מחייב קמ"ל לא נמי חייב בדיני שמים קתי נמי לחולה שהרי רשוע בי"ד מיזדמנו לו פושעים לחקן :

בפתו ומת ברעב • חפי' היה רעב בבר בשעה שבפפו כיון דלחם לא היה מתחזק עליו ברעב לא היה מת הוה ליה סוף רעב לבא בחקש שהחמיל בו הסהזק בבר ומיהו חם בפפו בפנים והניחו במקום שפוף חמה לבא וסוף לזה גרחה דחייב למ"ד חנו חלא בחקש שהחמיל בו הסהזק בבר ומיהו חם בפפו בפנים והניחו במקום שפוף חמה לבא וסוף לזה גרחה דחייב למ"ד חנו מקום חניו דלעניין מיהה נמי מחיינן בחנו מקום חניו בדמוכח בכילד הרגל (שם דף כב: ושם) ולחן חיוק בין מקרב החם לגל הדבר למקרב הדבר לגל החם בדמוכח בריש הסוגם (שם דף ו: ושם) דפריך לי דחמת ניהליה ברוח מטיה בדיני חדם נמי ליחייב ומהיח דלחקשל עליה בידקא דחית דבסמוך לחיט בפפו והניחו חם ולח"ת לחקשל: פחות דחמית לזרק חן וכרים בידו דלחיטו הוא קידם וסילקן פחות ול"ת והחית דהחיך בו לח הנחם דפחות למ"ד מנחנו מקיל לחתי לחתי פחות לפי מה שפיכים בפרק כילד הרגל (שם ד' נג: ושם) בחמנחה דפי פרה חשם יהו לפוך בי הנחם והחיך ליחייב משום חנו דהתי יקיל לח הלרם ול"ל דשחתי החם שנדיין חין הלרם בשולם ומיהו קשה הלית לרוך לחטנה דבסמוך דחמנח דלי לח חלנה לנדין חלח לחתח פחות לחתי ליחייב מידי דהוה לחבטו וסביו ומבחי שהביחן ברחם גנו ופעלו ברוח מטיה דחייב משום חנו לי בהדי דלחולי קל מזיק כדלימה בפ"ק דב"ק (ד' ו:) ושמח ליט מנו כלן שחפשל לחתח ממנו ולח חיזיל כלל לנדין ומיהו זה ודחי קשה דמשמע דלנדין נמי לח מיחייב חלח משום כחו דפרוך לי כחו הוח חיזיל לעיל ודוחק לומר כח כחוק הוח ונרוך לומר דהייט למ"ד חנו משום ממונו ודח דחנן בפ"ב דמליו (דף לג.) נפלה סכין מידו ושחט שחיטה פסולה ודייק משמע דנפלה הח הפילה הוח בשיהה כמלן בדיי נתן דלח בעי כוונה קשה נפלה נמי ליהני כי הפילה למ"ד חנו משום חניו לח נחלק בשחיטה ולח משכחר לחלק כין לחפילו מיהה גמריין ממנחן חלח נרחה דלחחית הויח סוגיח למ"ד חנו משום ממונו ומיהו קשה דלי לחחש נלו כחו הוח מחי שנח מהח דחנן בחלו הנולין (פכוח דף ז:) היה מוכך בחמנילה ונפלה עליו והרגוה פחות משום דלעלה כדרך ירידתו הוח והשתח חיפוק ליה דלאו כחו הוח ול"ל דשחתי החם דחחתן שחשך למעלה טפל יותר למירחק טוד יש לפרש דבבל הני דסוף חמה וגמ ולחי לבח וזרק נרור למעלה ונפל לחחת חפילו בפחו והביחו שם פחות דחמי לבח כחו ותח נחי חלח המיחה חלח ברוח *מלויה פחות מיחה חלח דלעניין ממון חייב ניזק שלם ולח דחי לחתי מזק נרוחות חע"ג דבח חוח דהח חנו נחי חייב משום ממונו כדחמרינן בפרק בילד הרגל (ב"ק דף כג: ושם) דחמחן בחיט חיט ליה נחי משום ממונו :

בפתן לפני חרי פחות • חין חילוק בין יפחיון לחרי חלח משום דהחם חרי מדיין לו החחיל לחבול בו שהם קפן בבר עליו החרי לו היה יכול להחעסק לבפיחו חבל החם יפחיון בבר החחילו ליפול עליו וחע"ג דהבי חלי וחבי חתו קחשבר לו שנח : **בפה** עליו גיניס ס' • לו דמי לסוף חמה לבא לסוף ליה לבא דהחם ליבח חמה ולימה בל שכן ולח מחחיל ביה בשעתיה ולח דמי נחי לבפפו בחמה ולימה חלח עליה מקודם חמה ולימה שים בהן כדי להמית בבל שכן ולח חלח הולך ומתחזק עליו ודמי לבפפו ברעב שבבר יש רעב מפני ומתיר מתחזק וחם תחמר מתי שנח פרע מעזיבה מתרים ובידקא דמית בבח שני ושם טמר להבח חייב מפי בדמסיק דמתחיל ביה בשעתיה :

[דף נב.]

מגן א מ"ו. פ"ע מהלי רוצח ושמירת הנפש פ"ב : יח ב מ"ו. שם הלכה ט : יח ג ד מ"ו. שם הלי י : יט ה מ"ו. שם הלי ט :

נוסחאות ושינויים
◇ ויש מפרשים ז"ל בבא אלין ואת ט. ג. שטעות סופר הוא וכך גרסינן
התוספות הב"ח
(ל) תום' ד"ה נזקין וכו' דלמקומל קתי וכבי פרק : (כ) בא"ד לא מיירי תפ"ה שהוציאתו בשטיים : (נ) בא"ד אם היה שום מיזק לו בשעה שנכנסה לו בשעה :

נוסחא
הגהות הגר"א (כלומר התוספות ט. גירסת הראש):
אל מצוות ק"ו ואין נאמן לאחר מיתה
מהנה
"תוס' ס"ק ד..." בסיומו ל"ה ס. אומר את שה

סתם מסחקין כגדור כמה דשיילי ס' · לח מסחכר לפרס כלל לענין חיוב מיסה כמיוד דלמי קלי גברה חוך לרכבע לחוחם וחחכרו כיה וקיכל עליו הסרלה לחמלי פטור הה ודלמי מסכיון הוא חלה כרלה כלגון רלחגון שפירם כקונטרם לענין גנוח חייבי כדלהקיון שלהי כילד הרגל (ב"ק ד' כו: ושם) וחלכר לח לדה פרט למסכיון לזרוק שמיס וזרק לרכבע והוח הדין נסכיון לזרוק ד' וזרק ב' כי הכח דסחם מסחקין כגדור מסכיון שלכך חוך לד' לחוח ולח חוך ד' לחוח ומיהו קשה לי למיפשריה מגנוח קחמר פרט למסכיון לזרוק ב' וזרק ד' הח דלחרינן כריש חלו הן הגולן (מכוח ד' ז: ושם) (לח כפחש) כלח חיכה פרט לשוקח כלח לדה לה זה והלכה לגד לחר ולחכר לח לדה פרט למסכיון לזרוק שמיס וזרק לרכבע והסחם מקרח דוחכר לח לדה דכחיב כריחה כפרקים וחלה המסקפיס מוקמי כלח לדיה דפרקים וחלה מסכיי הוה ליה למשוטי ההוח דחמי מפי לפסור כגון נסכיון לגד זה והלכה לגד לחר ולח נסכיון לזרוק לגד הרלח וכשלהי כילד הרגל (ב"ק ד' כו: ושם) פירש בקונטרם לגון לחר דחייב נגוח וכן גרלה לר"ח ולח לגמרי כפירושו דפירש פרט לנסכיון לזרוק ב' וזרק ד' דלח הוי ככלל כי יזיד דכחיב יבחייב חלח פרט דלח הוי ככלל מכה חים ומת דכחיב לעיל מיניה ולהלי פי' לח מסוקמח שמעחין לענין גנוח חלח לענין חיוב מיסה כלגון שני שבקונטרם וה"ח ולחמלי לילמריך לחייב גנוח לנסכיון לזרוק ב' וזרק ד' מהיכח ס"ד דפסור ולפסור ממיסה ולהלי לח לחח דפשיטח דסוגע פשור ממיסה וי"ל דהה פשיטין ליה מכלח לדיה כמו נסכיון לגד זה והלכה לגד לחר ושוד יש לפרש דלעולם נסכיון לזרוק ב' וזרק ד' פשור מגנוח ולח קשיח מידי מהיכח דמכוח דלכי נקט כריחה לגד זה מקום דהסחמ לזרוק קרח דבלח לדיה כריחה והסחם לגה להזכיר הפקום יוחר מחלה וה"ח ולחמלי לילמריך בפרק לגו חן הגולן (מכוח ד' ז: ושם) (*מבעגגה) לפסור נסכיון להרוג בהמה והרג לח לחדם לח על כרחך הייט לו נסכיון לזרוק לגד זה והלכה לגד לחר לו נסכיון לזרוק ב' וזרק ד' וי"ל דהסם היו החדם והבהמה זה חגל זה לי כמו כסבור בהמה ומלח חדם ומיהו חיסה הח דפליגי רבי ורבנן כריש לגו הגולן (שם) בגשמע הכרזל מקלו ומן העץ המחבקע דמר מחייב בהלי ומר מחייב בהלי לחמלי חייב הח הוי כמו נסכיון לזרוק ב' וזרק ד' שנסכיון לבקעת עלים שלפניו והלך למרחוק: בגוסס

בשעתיה, הבא בלא שרגא נמי מחחיל הבלא בשעתיה: (סימן סול"ם חרי"ם סמני"ן בבוח"ל) אמר רבא *דחפו לבור וסולם בבור ובא אחר וסילקו, ואפילו הוא קדם וסילקו פטור-דבעידנא דשדייה יכול לעלות הוא, ואמר רבא זרק חץ ותרים בידו ובא אחר ונטלו, ואפילו הוא קדם ונטלו, פטור, דבעידנא דשדייה ביה מיפסק פיסקיה גיריה, ואמר רבא זרק בו חץ וסמנין בידו ובא אחר ופירזן, ואפי' הוא קדם ופירזן, פטור, דבעידנא דשדא ביה יכול להתרפאות הוה, א"ר אשי הלכך אפילו סמנין בשוק א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי נזדמנו לו סמנין מהו? אמר ליה *הכי אמר מבית דין זכאי, ואמר רבא זרק צרור בבותל וחזרה לאחוריה וחרגה חייב ותנא תונא בגון אלו המשחקין בכדור שחרגו: במוד נחרגין בשוגג גולין "בשוגג גולין" פשיטא? "במוד נחרגין" איצטריך ליה-מהו דחימא התראת ספק-היא-מי יימר דהדרה? קמ"ל. תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו בגון אלו המשחקין בכדור *שדרגו: תוך ארבע אמות פטור, חוץ לארבע אמות חייב אמר ליה רבינא לרב אשי היכי דמי: אי דקא ניחא ליה, אפילו פורתא נמי, אי דלא ניחא ליה אפילו מובא נמי לא? אמר ליה סתם משחקין בכחוך כמה (*דעיילי מפי) מינח ניחא ליה, למימרא דכה"ג-כחו הוא והמגיהו *המקדש ונפל קידוש על ידו או על הצד ואחר כך נפל לשוקת, פסול הבא במאי עסקינן בשותת, הא שמע *מרש שהיה נתונה על החרס והוה עליה בפקק על המרש-הוה פקק על החרס-הזה ומיצה עליה-הוארו, פסול אמר רב חנגא בר יהודה משמיה דרב מצא איתמר *אמר רב פפא *האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומידחייב *דהני מילי בבח ראשון, אבל בבח שני גרמא בעלמא הוא, ואמר רב פפא *זרק צרור למעלה והלכה לצדדין והרגה חייב, אמר ליה מר בר רב אשי לרב פפא מ"ט משום דכחו-הוא, אי כחו חיזיל לעיל, ואי

בשמעתיה · מיד בשעמא כפייה מסחיל ומחי"ב הולך וחזק: **ופשילו סוף** · הדוחק עלמו: **קדם ופלקו** · קודם נפילחו על זה, פטור: **בעידנא דשדייה יכול לעלויי סוף** · ופטור על הדחייה, ומשום סלוק לח מיחי לחיוביה דגרמח בעלמח הוא: **ופשילו סוף קדם** · הזורק לח החן ורן לחחר זריקח החן קודם שיגיע החן לחבירו ונעל החרים הימנו: **סמנין** · הרלוין לרפחותו: **בידו** · על הרוב: **פלכך** · כיון דחם יש עם סמנין הרלוין לרפחותו בידו פטרים ליה **לפי' חינם בידו** חלח **סמנין** בשוק לקטת בשעת זריקה הרי לח כלאו הן בידו ופטור ואפילו לח נמלאו לאחר מכאן: **נזדמנו לו סמנין** · למוכה אחר המכה ולח קגלן ולח ריפח עלמו: **מהו** · מי אמרינן הרי היה יכול להתרפאות **או דילמא** כיון דבשעת זריקה לח הוי סמנין, מיחייב להא מכח מות הוא: **סרי ינח מכ"ד ובפי**· כלומר הואיל וקודם עמדו בדין מלאו לו זכות אין לנו לחייבו: **זרק גרור בכותל** · (ו)גמחכוין להרוג לח חביבו וזרק גרור והכה בכותל בשם וחזרה מכחו לאחוריו, והרגו חייב להא כמי הוא: **כגון אלו** **המשחקין בכדור שחרגו** · רגילין חיזקות להכות הכדור בכותל בכח כדי שחחזור לאחוריה הרבה ולאחר (ג) (שזורק) הוא כך וחביבו לוחו לח הכדור ומכה לוחו בה הם יכול לכוון ההוא דזרק בכותל לחמעיט חגת דחם נחכוין שחהרוג לח חביבו בחזרחה לאחוריה ויש בו כדי להמית חייב: **כגון אלו** **המשחקין בכדור שחרגו חוך ד' אמות** **פטורין** · חם היה המכוה עומד בחוך חרבע חמות של בחל ולא הספיקה לחזור ד' לחוך עד שנלאחו והרגחו פחאום לוחר מיחה: **חוך לד' אמות** · (שלח) שחחזור יוחר: **אי דקא ניחא ליה** · גנוח: **אי דלא ניחא ליה** · ליכח למיפשריה: **ואי לא ניחא ליה** · שחחזור כל כך: **אפי' מובא נמי** · יוחר מד' חמות ליפטר דלח נחקיימה מחשבחו דחמר מר (מכוח דף ז:) "ואחר לח לדה" פרט למחכיון לזרוק שמיס וחבר לח לדה פרט למחכיון לזרוק שמיס וחבר כיון דלח ניחח ליה לגמלח לחחר מכחן: **כמי דעיילי** · ומקרבי לכותל בשעה שזורקין מינח ניחח ליה כדי שחחזור הרבה בליר ד' חמות לח ניחח ליה דחיזיל, **חיש דמפרכי** הלי "חייבין" ופטורין" ממיחה וכגון שהחזרו בו: **דכי סלי גוונא** · שחזרה לחחוריה מכח זריקחו חשיב להו כמו **כמקדש** · **בגון אלו המשחקין בכדור שחרגו חוך ד' אמות פטורין** · לח סיה המכוה עומד בחוך חרבע חמות של בחל ולא הספיקה לחזור ד' לחוך עד שנלאחו והרגחו פחאום לוחר מיחה: **חוך לד' אמות** · (שלח) שחחזור יוחר: **אי דקא ניחא ליה** · גנוח: **אי דלא ניחא ליה** · ליכח למיפשריה: **ואי לא ניחא ליה** · שחחזור כל כך: **אפי' מובא נמי** · יוחר מד' חמות ליפטר דלח נחקיימה מחשבחו דחמר מר (מכוח דף ז:) "ואחר לח לדה" פרט למחכיון לזרוק שמיס וחבר לח לדה פרט למחכיון לזרוק שמיס וחבר כיון דלח ניחח ליה לגמלח לחחר מכחן: **כמי דעיילי** · ומקרבי לכותל בשעה שזורקין מינח ניחח ליה כדי שחחזור הרבה בליר ד' חמות לח ניחח ליה דחיזיל, **חיש דמפרכי** הלי "חייבין" ופטורין" ממיחה וכגון שהחזרו בו: **דכי סלי גוונא** · שחזרה לחחוריה מכח זריקחו חשיב להו כמו **כמקדש** · "נפל" דקחני כגון שנפל על ידו בכח-לו-על הלד כלומר על לד הכלי ומשם ניחו בכח לשוקח וקחני **בשופח** · **לח** ניחו **מכח** נפילה לחשוכה חלח מעלמו חזר ונחחח מידו לשוקח "שופח" כמו (ברכוח דף כב:) מים שופחין על ברכיו קולי"ל בלע"ז שחיט ניחו למרחוק חלח טפל ויורד כעגדו: **ושוב פליס** · ונחכוון להזות עליה למהרה מעלמח מח ולהזיה נרחיח עליה לחבל שפך על המחט נפל ההזיה כשיועלחח מידו שפך על החרים הזה מחלה: **ופילס עליס** · כלומר ומן החרם חזרה ונחזה עליה וקחני פסולה חלמח לגו כמו היה: **מנס מסמר** · לגו לגון מעי דהוה החזה קחני חלח לגון "מיליה" כלומר ההזחה נמלחח עליה ואין יכולי· **לח** בחחלה הזה עליה **לח** חזר מכח היסוח **לח** שמח לו זה ולח זה חלח על החרם הזה והיה מדרון והלכה ההזחה על המחט **לילכך** כמו כלע: **דכפפים** · קשר ידיו וכרגליו על שפה היס: **ומשקיל עליס בידקא דמיא** · הפגה **לח** מרוצח המיס עליו: **גירים דידיס הוא** · הן הן חגיו והרי הוא כוזרק בו חן וכדמפרש וחזיל שהמיס בחיס בכח לחשון עליו מיד כגון שהגיעו שמוך לשפח היס והשפה מדרון: **בכח רשעון** · כשפיעה להם דרך לגד זה **מיד** נפלו עליו דהוי כחו: **מפני מה נפלו עליו** · שהגיעו רחוק קלח ולח נפלו המיס מיד בגחחו מגדרוחיהן עליו חלח לחחר מכחן הלכו על המקום שהוח שם, גרמח הוח, ולח מכחו: **ושלפה לגדדין** · דרך נפילחה שלח נפלה כגגדו חלח כשהיח חוזרח לחרן היפה מחרחקח לגדדין לבד לח שפלה טכחה והרגה פטור דלמו כמו הוח חלח היח חוזרח לחרן מחליה: **פיזיל נפיל** · דהח כלפי מעלה זרקה כגגדו ולח לגדדין:

ב א ב פיי' פ"ג מהלי' חובל כלכה יח:

כא ג ד פיי' שם פי"ב:

כב ה פיי' פ"ט משכלות פרק לחומה כלי כ:

כג ו פיי' שם פי"ב כלכה ג:

כד ז ח ט פיי' פ"ג מהלכות רוצח כלכה יג:

△ סיידה על מקרים בשם רבא ב. אמנם דומיא דמקדה ע"י בחפו דגוד טפי, כן סשם ושלן הסולם לפני טהפסיק לגלות

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה זרק וכו' מהכון כגיל ולחם ו' נמחק (ב) בר"ח כגון אלו כמשחקין וכו' ולחמר שזרקו הוא כן וכו' לם יכול לכוון ולחשמיעין הגח דלם הכוח זרק ככותל נחכון שיכרוג לח חביבו:

נוסחא הגירין כגוד ל כותל וחוכר הבגד אחד - חייב וגה נחשב כחו

מפגה

△ קושיות על יסוד הגל

פרה פ"ו מ"א

נוסחא/מפגה גיל בגלי דעת]

◇ מיאורות ע"ל ר' פפא בירגן כחו

[לקמן מח:]

[גיטין מז.]

[גיל כיה קדוש]

ואי לאו כחו הוא תיזול לתחת? אלא כח כחוש הוא *ת"ר הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורין רבי יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ואיש כי יכה כל נפש אדם רבנן סברי כל נפש עד דאיכא כל נפש ור' יהודה בן בתירא סבר כל נפש כל דהוא נפש אמר רבא הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור בגוסס בידי שמים שהוא חייב לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם מר מדמי ליה לטריפה ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים מאן דמדמי ליה לטריפה מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה האי איתעביד ביה מעשה ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי שמים מ"ט לא מדמי ליה לטריפה? טריפה מחתכי סימנים הא לא מחתכי סימנים תני תנא קמיה דרב ששת ואיש כי יכה כל נפש אדם להביא המכה את חבירו ואין בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב, אין בו כדי להמית פשיטא אלא יש בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב וסתמא כרבי יהודה בן בתירא. אמר רבא ההורג את הטריפה פטור, וטריפה שהרג בפני ב"ד חייב, שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד (מאי טעמא) חייב דכתי' ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות, ואמר רבא הרובע את הטריפה חייב, טריפה שרבע בפני ב"ד חייב, שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד חייב דכתיב ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, הא תו למה לי היינו הך? הרובע את הטריפה איצטריכא ליה מהו דתימא לידוי כמאן דמשמש מת ולפטר קמ"ל דמשום הנאה הוא והא איכא ליה הנאה, ואמר רבא עדים שהעידו בטריפה והוזמו אין נהרגין, עדי טריפה שהוזמו נהרגין רב אשי אמר אפילו עדי טריפה שהוזמו אין נהרגין לפי שאינן בזוממי זוממין ואמר רבא שור טריפה שהרג חייב, ושור של אדם טריפה שהרג פטור מאי טעמא? אמר קרא השור יסקל וגם בעליו יומת כל היכא דקרינן ביה וגם בעליו יומת קרינן ביה השור יסקל וכל היכא דלא קרינן ביה וגם בעליו יומת לא קרינן ביה השור יסקל רב אשי אמר אפילו שור טריפה שהרג נמי פטור מאי טעמא כיון דאילו בעלים הוו פטורי שור נמי פטור: שיסה בו את הכלב וכו': אמר רב אחא בר יעקב כשתמצא לומר לדברי ר' יהודה ארס נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך מכיש בסייף ונחש פטור, לדברי חכמים ארס נחש מעצמו הוא מקיא לפיכך נחש בסקילה והמכיש פטור:

מתני' *המכה את חבירו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת חייב ר' נחמיה אומר פטור שרגלים לדבר:

גמ' תנו רבנן ואת זו דרש רבי נחמיה אם יקום והתהלך בחוץ על

אי לאו כחו · תיזול לתחת · תפול מיד כנגדה ולא לצדדין: אלא כח כחוש הוא · ליט כחו חזק אלא קצת כחו יש כאן והאי דלא אזלה לעיל משום שכלה כח חוזק הזריקה והאבן חוזרת לארץ אבל עדיין הולכת היא ממקלת כחו: ה"ג ר' יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב וכו': עד דאיכא כל נפש · וכיון דמתחילה סייעו הראשונים בהריגתו ליכא כולה נפש במכת האחרון: כל דהוא נפש · אפי' מקלתה ומיהו היכא דהכהו בבת אחת לא קטלינן לכולהו דאיש כי יכה אמר רחמנא ולא שנים שהכוהו: הכל מודים בהורג את הטריפה · כגון נקב הוושט או קרום המוח: שהוא פטור · מדלא פליגינן ביה שמע מינה כיון דניכרים התיכת סימנים חייתו בגברא קטילא חשיב ליה: בגוסס בידי שמים · ובא אחר והרגו הכל מודים שחייב דלא איתעביד ביה מעשה בגופיה והרי הוא כחי: בגוסס בידי אדם · כגון זה שקרוב למות מחמת המכות אלא לא עשאוהו הראשונים טריפה: מחתכי סימנין · סימן חיותו: כל נפש לרבות וכו' · דמשמע כל דהוא נפש: שהוא חייב · האחרון: ובערת הרע · והרי רצחו רוצח: שלא בפני ב"ד · ואתה בא לחייבו על פי עדים פטור דאין עדותן עדות דהויא עדות שאי אתה יכול להזימה לקיים בה דין הזומה שאם הוזמו אין נהרגין דגברא קטילא בעו למיקטל: את הטריפה · אדם טריפה, ורבעו חבירו במשכב זכור: חייב · דהא איכא הנאה: כמאן דמשמש מת · רובע את המת: והא איכא הנאה · אבל רובע את המת ליכא הנאה: עדי טריפה · שהן עצמן טריפה: שהוזמו נהרגין · דכתיב ובערת הרע מקרבך: לפי שאינן בזוממי זוממין · בדין זוממי זוממין לאותם שהזימום ואמרו להם הלא עמכם הייתם באותו יום במקום פלוני:

בגוסס בידי אדם · תימה אותו שעשאו גוסס אמאי פטור הא רוב גוססין למיתה *ואמרינן בריש בן סורר (לעיל דף סט.) דהולכין בדיני נפשות אחר הרוב והמכה חבירו ואמדוהו למיתה ומת מי לא מיחייב והא נמי אמוד למיתה הוא וי"ל דכיון שחילה עליו תורה שחובשין אותו כדאמרינן בסמוך ואע"ג שאמדוהו למיתה אין הורגין כל זמן שהוא חי וזוממין נמי דאומדין למיתה וחי אף על גב דרובא מייתי הלכך כיון שבא אחר והרגו פטור ותדע דהא אשכחן גוסס בידי שמים דנחשב כחי לחייב את ההורגו אע"ג דרוב גוססין למיתה הלכך אין לתמוה בגוסס בידי אדם אם נחשבו כמי לפטור מי שעשאו גוסס:

מר מדמי ליה לטריפה וכו' · אף על גב דקרא קא דרשי אצטריך ליה להני טעמי:

ההורג את הטריפה פטור · אפי' למ"ד טריפה חיה דסופו שימות בחבלה זו ותדע דהא רבה אית ליה טריפה חיה בפרק קמא דתמורה (דף יא: ושם) ומיהו נראה דהתם גרסינן רבה בר פלוגתיה של רב חסדא ועוד דסברותיה הפוכה בפרק קמא דבכורות (דף ו: ושם*)

בפני ב"ד חייב · כגון דראוהו ביום שדנין על דרייתא דאי דראוהו בלילה בעי עדות כדמוכח בהחובל (ב"ק דף צ: ושם) וכיון דבעי עדות בעינן עדות שאתה יכול להזימה:

שור טריפה שהרג חייב · אע"ג דבסקילה פרק ד' וה' (שם דף מד:) פטרינן לרבי שמעון שור שנתכוין להרוג את זה והרג את זה מטעם דכמיתת בעלים כך מיתת השור לא דמי דהתם הטעם שוה לשניהם אבל הכא באדם שייך לפטור מטעם עדות שאי אתה יכול להזימה ובשור לא שייך דאם הוזמו עדים משלמים דמי שור טריפה לבעלים:

עדים כדאמרינן לעיל, שורו נמי לא הוי מקטיל דהא למיתת בעלים הוקש: כיון דאילו הוו בעלים טריפה · דטוטיה לא הוי מקטלי, שור טריפה נמי לא מקטיל על פי עדים:
שיסה · גירה: בסייף · שאחז הנחש והוליכו והשיך הנחש בבשרו: בין שיניו עומד · והרי הוא כאוחז סכין בכוטו דלאו גרמא הוא שהרי כלי משחית בידו: מכיש בסייף · כדין רוצח: מעצמו מקיא · כשנושכו ובשהכישו זה עדיין אין בו כדי להמית לפיכך גרמא בעלמא הוא אף על פי שיודע שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מיית: לפיכך נחש בסקילה · כדין שור שהמית:
מתני' ואמדוהו למיתה · בית דין אבל אמדוהו תחילה לחיים אפילו לרבנן פטור דלקמן · שלא מת מחמת מכה זו, שהרי היקל: והיקל ממה שהיה · וחזרו ואמדוהו לחיים: שרגלים לדבר ·

מוגדף הורלת שעה היתה. ליכא למאן דאמר לקמן (דף פ:) מקושש כמי הורלת שעה היתה:

לא היה יודע בחיוו מיתה. ואע"ג דמיתה סתם חנק היא מתוך הסברא היה מדמה לעובד עבודת כוכבים דבסקילה °דמחלל שבת בפרהסיא כסופר בעיקר דכופר במעשה ברחמים:

בשלמא לרבי נחמיה ניחא דכתיב תרי לומדני כו'. ולאו לפוטרו ממיתה ליפטריך דקתאמרינן לעיל וכי ס"ד שזה מהלך וזה נהרג אלא לחת קרא לחמוטינן דמשלם ריפוי ושבת ואע"ג דהיכי ממוטת מחזירין בין לזכות בין לחובה (לעיל דף נב.) דסלקא דעתך כיון דלמדוהו למיתה פטור דהא מסתיא הוא דרחימו עליה ומיהו קשה הא דקתאמרינן לעיל ורבנן אלו אומרים מיתה ולא ממון מכלל דרבי סבר הא בין רבנן ור' נחמיה אית להו תרי לומדני וכי היכי דמוקי ליה ר' נחמיה לתרי לומדני דידיה מוקמי ליה נמי רבנן לתרי לומדני דידהו ולמדוהו לחייס ומת דמשמע הכא דלרבנן בעי קרא ויש לומר דקאית ליה משום דוקא המכה לחבו יקום ככתיב דלחייבי בחמדוהו למיתה ומת. פירש בקונטרס דבשמייסם משלם ממון וקלא קשה ממדוהו לחייס ומת ליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין דהא דפטור ממיתה לא מן הדין הלא משום דילא מכיח דין זכאי:

וחך ממדוהו לחייס ומת. פירש בקונטרס דבשמייסם משלם ממון וקלא קשה ממדוהו לחייס ומת ליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין דהא דפטור ממיתה לא מן הדין הלא משום דילא מכיח דין זכאי: מי

גמ' על משענתו. מתרגמינן על כוריינ"ש בפרקין לגמרי ונקטינן על כחו: **וכי פעלא על דפקך**. למה לי למימר ונקה המכה ממיתה: **פלא זה שאמדוהו**. מתחילה למיתה ובח הכתוב ללמדך שלא יקום מן המכה והמהלך בתוך ומחמדוהו למשענת חייס ונקה המכה ומתני' תנא אור תורה אור

על משענתו ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך שזה מהלך בשוק וזה נהרג, אלא זה שאמדוהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר כך הכביד ומת שהוא פטור. ורבנן האי "ונקה המכה" מאי דרש ביה? מלמד "שתושבין אותו ורבי נחמיה חבישה מנא ליה? יליף ממקושש, ורבנן נמי לילפי ממקושש: מקושש בר קטלא הוא ומשה לא הוה ידע קטליה במאי, לאפוקי האי, דלא ידעינן אי בר קטלא הוא אי לאו בר קטלא הוא, ורבי נחמיה יליף ממקושש דלא הוה ידע אי בר קטלא הוא וחבשוהו, ורבנן מגדף = דוראת שעה היתה כדתניא* יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר °מחללי מות יומת" אלא לא היה יודע באיזו מיתה נהרג שנאמר °כי לא פורש וגו' אבל מגדף לא נאמר בו אלא °לפיכך לחם על פי ה' שלא היה משה יודע אם הוא בן מיתה בל עיקר אם לאו. בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיבי "תרי אומרני: חד אמדוהו למיתה והיה וחד אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה, אלא לרבנן תרי אומרני לי: חד אמדוהו למיתה והיה וחד אמדוהו לחיים ומת ורבי נחמיה אמדוהו לחיים ומת, לא צריך קרא *שהרי יצא מבית דין זכאי

*תנו רבנן המכה את חבירו: אמדוהו למיתה, והיה, פוטרין אותו, אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה, אומרין אותו אומד שני לממון, ואם לאחר כן הכביד ומת, הלך אחר אומד האמצעי דברי רבי נחמיה. וחכמים אומרים אין אומד אחר אומד תניא אידך *אמדוהו: למיתה אומרין אותו לחיים, לחיים אין אומרין אותו למיתה, אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה, אומרין אותו אומד שני לממון, ואם לאחר כן הכביד ומת משלם נזק וציער ליורשים, מאימתי משלם משלה שהבהו וסתמא כרבי נחמיה: **מתני'** נחבוין להרוג את הבהמה והרג את האדם, לעובד כוכבים והרג את ישראל, לנפלים והרג את בן קיימא פטור. יחבוין להכותו על מתניו ולא היה בה כדי להמיתו, על מתניו והלכה לה על לבו והיה בה כדי להמיתו על לבו ומת פטור. נחבוין להכותו על לבו והיה

והמהלך בתוך: **חד אמדוהו למיתה ומיפא**. לאו דוקא אלא ה"ה דאי הוה מיית מחמת עלייה, להכי לחת "ולא ימות" כלומר "ומכה חיים וגו'" ולא ימות במה שחמדוהו אלא נפל למטה שבתו יקון-ממון "ולא מיתה-לו-חס" יקום והמהלך בתוך לאחר שחמדוהו למיתה, ונקה המכה לפיכך חזר והכביד ומת: **מנא נרבנן**. דחמרי לחמדוהו למיתה, מרי לומדני למה לי לכתוב "ולא ימות" ונפל למטה ונקה המכה שבתו יקון ומשמיע לה שחמדוהו למיתה והיה ומת ממון יקון ולא מיתה, ומ"ונקה המכה" ישמיע לה שמשלם "דכתיב "רק שבתו יקון ורפא ירפא" ולא ימות ומת יחיה הוא למדרש, וכן "חס יקום" לחמדוהו למיתה והקל וחזר והכביד, ישמיע לה דלכתיבי מרי קראי, ישמיע לה שמחמדוהו למיתה והקל וחזר והכביד ומת: **מתני'** חבוין להרוג. לשון מחזירין חותו שנאמר "וגדיק חל תהרוג": **פוטרין חותו**. ממיתה וגותן חמשה דבריס: **חומד שני לפפון**. כמה רחוי לטטל חזה ולכמה יעלה שבתו ורפותו: **חומד שפמני**. היינו חומד שני: **פין חומד לפחד חומד**. לחשב כיולא מכ"ד זכאי ולהפטר חס לחתר מכחן הכביד ומת חלא בחר מעשה דהשתח חלינן דהוחיל והכביד ומת חייב המכה מיתה: **שחמדוהו לחייס חומדין חותו לחייב**. חס רחיטו שהקל ולא חמרינן "הוחיל וילא מכ"ד חייב-הרי זה יהרג": **לחייס פין חומדין חותו לחייס**. לומר טעיטו בחומד רחשון ולחייבו זה שהרי 'ילא מכ"ד זכאי' וחמרינן מחמת חולי לחחר שבת עליו הכבידה המכה: **ונפר ליורשין**. והוא הדין 'לרפוי' ושבת, ושבת דהא בחר לומד החמטני חזלינן וכלולו חמחוהו חלא, לחו חורחיה דחנא למחשב כרוכלא: **חייבי מלקי**. [כלומר] מחיזו שעה חומדין חותו שהקל: **משפט שהכהו**. לומדין כמה היה יפה קודם שהכהו וכמה היה יפה לחר שהכהו ולא חמרינן הוחיל ובשבת לא חמדינן דהא דחמדינן היה לממון [ליה] חלא למיתה ובשבת הוא דחמדינן היה לממון נחמדיה בדקאי שבתת ושרי הוקל ומפסדינן היה לניזק: **ושפעת כרבי נחמיה**. ודך סתמת-כרבי נחמיה-מוכחת, דפטור היה מחייבה לף על פי שהכביד ומת: **מרתני' נחבוין להרוג עם שהכהו**. היה עומד לחם חלל בהמה ונחבוין להרוג בהמה והרג לחם פטור משום דכי לחתרו היה התרחה שפק הוא עד שקבל עליו התרחה שלחומר להם "יודע חני שהוח בן בריח ועל מכח כן חני עושה שלחם לחרגו חני חחחייב מיתה פטור, דשמח לא יהרגו: **חומדים נפ מיקייב**. דכמו דקחיל דמו:

לו א מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ב סמג עשין קסא:
לז ב ג מיי' שם הלכה א ועיין כס"מ:

והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת פטור. נתכוון להכות את הגדול ולא היה בה כדי להמית הגדול והלכה לה על הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן ומת פטור, נתכוון להכות את הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן והלכה לה על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת פטור *אבל נתכוון להכות על מתניו והיה בה כדי להמית על מתניו והלכה לה על לבו ומת חייב נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב, *ר' שמעון אומר אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור:

גמ' ר"ש אהייא: אילימא אסיפא, ר"ש פוטר מיבעי ליה, אלא ארישא נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם, לעובד כוכבים והרג את ישראל, לנפלים והרג את בן קיימא פטור, הא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב ר"ש אומר אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור. פשיטא קאי ראובן ושמעון ואמר "אנא לראובן קא מיכוונא" לשמעון לא קא מיכוונא היינו פלוגתייהו, אמר "לחד מינייהו" מאי, א"נ כסבור ראובן ונמצא שמעון מאי: תא שמע דתניא ר"ש אומר עד שיאמר "לפלוני אני מתכוון", מאי טעמא דר"ש? (דברים יט) אמר קרא *וארב לו וקם עליו עד שיתכוון לו, ורבנן? אמרי דבי רבי ינאי פרט לזורק אבן לגו *היכי דמי: אילימא דאיכא תשעה כותים ואחד ישראל ביניהן, תיפוק ליה דרובא כותים נינהו אי נמי פלגא ופלגא *ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד ביניהן דהוה ליה כותי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, בשלמא לרבנן דאמרי *נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב דכתיב (שמות כא) וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה *ואמר רבי אלעזר *במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב (שם) אם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש, אלא לר"ש האי ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה? ממון. וכדרבי דתניא *רבי אומר ונתתה נפש תחת נפש ממון, אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש? נאמרה נתינה למטה ונאמרה נתינה

רש"י

והיה בה כדי להמית על לבו · האבן הזאת אם תכה על לב ראויה להרוג אבל על המתנים אין בה כדי להמית, פטור דתרתי בעינן שיהא מתכוין למכת מיתה ושיכה מכת מיתה, דאם לא נתכוין למכת מיתה התראת ספק היא דהתרו בו אל תזרוק דשמא תלך על לבו:

גמ' אי נימי אסיפא · דקאמר ת"ק נתכוון להכות את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב אלמא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב: **ר"ש פוטר מיבעי ליה** · דהא בהדיא קאמר לה ת"ק ולמה ליה לר' שמעון למהדר פרושא, ומאי "אפילו": **הא נתכוון להרוג את זה** · והתרו בו עליו דהתראת ודאי הוא, והרג את זה חייב דאיכא התראה על בן ברית והרי מתכוון לבן ברית והרגו ור"ש אומר וכו', והאי דשביק רבי שמעון לסיפא בהדיא ומהדר אדוקיא דרישא דלא תימא ר"ש פוטר אכולהו ואפילו נתכוון על מתניו והלכה לו על לבו: **אמר לחד מינייהו** · קא מיכוינא ולא איכפת לי מינייהו: **מאי** · לר"ש מקרי ליה מיתכוון לו ומיחייב או דילמא כיון דלאו אותו אחד ושבק ליה, להאי הוה נמי ניחא ליה, לאו מתכוון הוא: **אי נמי** · להכות את הגוף הזה אבל כסבור הוא שהוא ראובן ונמצא שמעון מי אמרינן כיון דלהאי גופא איתכוון מתכוון הוא לו או דילמא כיון דלהאי גברא לא איכוון פטר ליה ר' שמעון: **עד שיאמר לפלוני אני מתכוין** · ואותו פלוני הרג וכי אמר לחד מינייהו, לא ייחד אותו, וכן כסבור ראובן ונמצא שמעון לא זהו פלוני שנתכוון לו: **וארב לו** · קרא יתירא הוא נכתוב כי יהיה איש שונא לרעהו וקם עליו: **ורבנן** · דפליגי עליה דרבי שמעון מאי דרשי ביה: **אמרי דבי רבי ינאי פרט לזורק אבן לגו** · לתוך חבורה של בני אדם כותים וישראלים אבל נתכוון לישראל זה והרג את חבירו לא אתא קרא למעוטי: **תיפוק ליה וכו'** · ולמה לי קרא: **אי נמי פלגא ופלגא** · למה לי קרא למפטריה הא כיון דמצי למימר לכותים קא מתכוונא אית לך למפטריה משום דספק נפשות להקל והצילו העדה (יומא ד' פד:): **לא צריכא וכו'** · ואשמעינן קרא דפטור משום דהוה ליה כותי קבוע ביניהם וילפינן מהאי קרא דכל קבוע לא פחות מלהיות נדון כמחצה על מחצה והוי ספק נפשות להקל ומהכא נפקא לן בכל דוכתי דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי' והא ליכא למילף מיניה כרובא דמי דהא מהיכא תיתי לן דילמא האי דפטר ליה להאי משום דספק נפשות להקל ולא משום דחשבי' ליה כרובא אבל מחצה על מחצה ילפינן מיניה, דאי לאו כמחצה על מחצה דמי לא הוה ליה ספק נפשות להקל' ואמאי פטור, הא רובא דישראל נינהו ורבנן אית להו נתכוון לזה והרג את זה חייב: **במצות שבמיתה הכתוב מדבר** · שהיה מתכוון להרוג את חבירו: **כדכתיב ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש** · ואי לא נתכוון להרוג היכי מקטיל וכי איתכוון מיהא חייב אף על גב דלא נתכוון אלא לחבירו דהא כתיב וכי ינצו אנשים וגו': **ממון** · דמי האשה יתן ליורשיה:

תוספות

א"נ פלגא ופלגא כו' · תימה אליבא דמאן קא מסיק הכי אי אליבא דמאן דאמר (מכות דף טו:) התראת ספק לאו שמה התראה בלאו טעמא דספק נפשות להקל פטרינן ליה מטעמא דלאו שמה התראה אפילו סבירא לן דספיקא להחמיר ואי אליבא דמ"ד התראת ספק שמה התראה היכי פטרינן ליה הכא אם נמצא שישראל הרג הא מחייבינן ליה בהכה את זה וחזר והכה את זה ואף על גב דספק הוא ובנותר שאמרו לו אל תותיר וי"ל דשאני התם שיודע בברור שיבא לידי ודאי איסור אם יותיר או אם יכה שניהם משום הכי שמה התראה אבל הכא בזורק אבן לגו אינו יודע שיבא לידי ודאי איסור שאינו יודע את מי יכה:

וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. מהכא נפקא לן בכל דוכתי כדאיתא פ"ק דכתובות (ד' טו: ושם) ותימה ר"ש דלית ליה הך דרשה מנא ליה ואין לומר משום דמסקינן ר"ש כרבי דיליף נתינה נתינה ואייתר ליה וארב לו לכל קבוע דאכתי לתנא דבי חזקיה אליבא דר"ש קשה מנא ליה כל קבוע ועוד כיון דפטר ר"ש אפילו בכולם ישראלים עד שיאמר לפלוני אני מתכוין לא שייך למידרשיה כלל וי"ל דיש לפרש לר"ש בתשעה ישראלים וחד כותי ואמר לאותו שעומד שם אני מתכוין דמפטר מטעם כל קבוע מוארב לו וכי האי גוונא אם כולם ישראלים חייב*:

(זה הדבור שייך לקמן ע"ב)

ומספקא מדרבנן · תימה דבפרק אלו נערות (כתובות דף לד: ושם) דס"ד מעיקרא דפליגי רבי יוחנן ור"ש לקיש בחייבי מיתות שוגגין אי פטורין מן התשלומין אי לא ופריך *מי איכא למ"ד חייבין והתנא דבי חזקיה וכו' ומתוך קושיא זו מוקי פלוגתא בחייבי מלקות שוגגין ומאי קושיא הא איכא הכא תנאי דלית להו תנא דבי חזקיה וי"ל דהא דפליגי עליו לאו משום דלית להו היקשא לענין ממון אחר דבהדי מיתה כגון זרק חץ בשבת מתחלת ד' לסוף ד' וקרע שיראין בהליכתו דאמר התם באלו נערות (דף לא.) דפטור או לדמי ולדות דבהדי מיתה דאשה אבל לענין דמי הנהרג דוקא פליגי משום דגלי רחמנא ונתתה נפש וגו' ממון ומיהו קשה דבריש הנחנקין לקמן (דף פד:) משמע דאיכא תנאי דלית להו היקשא כלל דקאמר הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה היקשא למה לי וי"ל דהיינו תנא דברייתא דרבי תנא מדרומא דפרק ד' וה' (ב"ק דף מב. ושם) דדריש אנשים כי ינצו זה לזה אע"פ שיש אסון באשה יענשו אלמא לית ליה ומ"מ בכתובות חשיב ברייתא דחזקיה עיקר טפי משום דחזקיה בריה דר' חייא ושונה ברייתות של אביו כדאמרינן *כל ברייתא דלא מתניא בי רבי חייא וכו' ועי"ל דבכתובות (דף לה. ושם) פריך לר' יוחנן דקים ליה דאית ליה ברייתא דחזקיה דלעיל בההוא פרקא (דף לב:) תנא התם הבא על אחותו יש לה קנס ופריך ממתניתין דאינו בן הלוקה הבא על אחותו וקי"ל דאינו לוקה ומשלם ומשני ר' יוחנן *בדלא אתרו ביה וקתני סיפא בא על בתו אין לה קנס מפני שמיתתו מיתת ב"ד והא דלא מותיב מדרבי יוחנן גופיה לפי שצריך להקשות מתוך הדיוק ומקשה בפשיטות הלשון מברייתא דחזקיה וא"ת וכיון דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומדרבנן ונתתה נפש וגו' במאי מוקי ליה לא בממון ולא במיתה דאתרוייהו מיפטר מתכוין להרוג את זה והרג את זה ודוחק לומר דלא מוקי קרא במתכוין להרוג את זה והרג את זה דהא פשיטא דבהכי איירי שמתכוין לחבירו דכתיב וכי ינצו אנשים וכתיב ואם אסון יהיה וגו' באשה ומהאי טעמא קשה לן לעיל לר"ש האי ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה ואי מיתוקם קרא בנתכוון לאותו עצמו שהרג מאי קשיא ליה וצריך לומר דודאי הש"ס לא דחיק טובי האי אבל חזקיה על כרחיה מוקי לה הכי וה"ק אם יהיה אסון כלומר דין אסון שנתכוון לאשה עצמה ונתתה נפש תחת נפש ממש והשתא סיפיה דקרא דין אסון ורישיה אסון ממש דלא יהיה אסון לאו בדין אסון איירי דבכל ענין שיש אסון פטור לחזקיה מממון אלא לא יהיה אסון כלל קאמר:

[ועיין תוס' ב"ק מד: ד"ה כל ותוס' כתובות טו. ד"ה פרש ותוספות נדה יח. ד"ה ספיקו]
[פי' כמחלוקה ולישנא דכי ינצו נקיט · תו"ס]
[בחולין קמא.]
[שם לג:]

כ"ק מד:
שם כתובות טו.
שם יומא פה: [ב"ק מד: כתובות שם] [שבת קכא. וש"נ]
[מכר בכתובות לג.]
חגיגה יא. [לקמן פד:] כתובות לג:

מכה לחבירו ומכה בהמה תימה דברים פ' האומנין (לקמן פה:) תוקי להאי קרא במכה בהמה ומה שייך בו לתלות בין דרך ירידה לדרך עלייה ויש לומר דהיקשא נפקא לן מהאומר קרא נפקא לן מקרא לעניין מיניה ואיכא כי יכה כל נפש לחייב בהמה וכתיב בהמה נפש בהמה ילמדנה דהאומר בראובן כתיב כדאיתא בפ' יוצא לדופן (יבמות דף מד: ושם) ותע"ב דלפי גירסת אחת דברים המוכל (ב"ק דף סג:) מסתמא דהאומר קרא כתובל בחבירו חייבי ליתא להאי גירסא כדפרישים שם ומיהו בפרק האומנין (לקמן ד' פה:) מסתמא דמקרא דמיתוקש במכה לחבירו הוי היקשא דתנא דבי חזקיה ושור מסתמא בפרק לולב הגזול (בכורות ד' לה: ושם) דמכה לחבירו הוי היקשא דקתמר ולתנא דבי חזקיה ממאי דבתוך כחיב בהמה בכתב כתיב דבמכה כתיב בהמה גופיה ליכא לפלוגי ומצי לה ס"ד דכתיב מכה בהמה ישלמנה ומכה לחבירו יומת מסתמא דמהאומר קרא הוי היקשא ור"ל דלא קאי אלא אמכה בהמה ומכה לחבירו מיהא מכה בהמה לחבירו למדרש מיהא מכה בהמה לחבירו לחבל במסקנא דפרקא לן מכה לחבירו בחם חיט ענין מכפר בהמה מיתוקש מכה לחבירו ברוצח ת"ש דלא כתיב ביה ומת ומיהו קשה דבמסקנא נמי מפיק מיניה התם דמיתה להקיז דם לחבירו ור"ל דמייתי בין במכה בהמה לחבירו בין במכה מכירו בהמה לחבירו מדכתיב בהמה התם ומת ולא כתיב ומת ומכה מכירו דבר הגמר מעניו דומיא דקרח דלעיל מיניה דמייתי ברוצח ולגלגל מייתי דמייתי ברוצח כתיבה ועניין לחבירו בחכורה כעלמא וכיון דכתיבה חייבי קרא גמרינן שפיר ממכה בהמה:

בין שוגג למזיד: בשלמא מעני ממון חייבי תנא דבי חזקיה דבין שוגג למזיד מייבי בממון לחד בהלי מיהא ונפקא לן מינה דחייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין משום דלא תקנת דלהכי מייתי לה בסוף המניח (ב"ק דף לה: ושם) ובפרק לולב הגזול (בכורות דף לה:) ולעניין זה ל"ש חיט והו היקשא דבי חזקיה כדמוכח בהלי נגרות (שם) דפריך ומי חיכת למ"ד חייבי מיתות שוגגין חייבין וכו' לכל זין מכסין לחד מכסין ולחד לא מכסין ללו במזיד משוגג נפקא וק"ו הוא ללמד מדמי הכהנ ולחפוקי מדרבי דדרים בהכחון להכרוז לחת זה והכרז לחת זה ומתה נפש ממון והשתח קמ"ל חנא דבי חזקיה דכמו מכסין להכרוז לחת זה והכרז לחת זה שמכסין מייתי לה בשמעתין ובין דרך ירידה לחתי לחכי לשמעתין דכמו דרך עלייה לחת מגנה לכפרה ללו שקלין מיניה ממונא ולפטריה הכי נמי דרך ירידה לחע"ג דנחנה מגנה לכפרה ולפטור מזיד נמי לחמריך ויש מוסיף לומר להפך לפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה לכל נחלו נגרות מוכחת סוגיא כמו שפיקשתי בשמעתין ללו יהיה לחמן "נתינה למעלה מה להלן ממון אף כאן ממון אמר רבא האי 'דתנא' דבי חזקיה 'מפקא מדרבי ומפקא מדלבנן *דתנא דבי חזקיה 'מכה אדם ומכה בהמה' מה מכה בהמה 'לא חלקת בה בין שוגג למזיד בין מחבירו לשאינו מחבירו בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף 'מכה אדם 'לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מחבירו לשאינו מחבירו בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון מאי 'שאין' מחבירו' אילימא 'שאין מחבירו - כלל' היינו שוגג, אלא פשיטא 'שאין מחבירו לזה אלא לזה' וקתני 'לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון" ואי בר קטלא הוא מאי איצטריך למיפטריה ממון אלא לאו שמע מינה לאו בר קטלא הוא ולאו בר ממונא הוא: **מתני'** *דוצח שנתערב באחרים כולן פטורין ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה. *כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נידונין בקלה: *הנסקלין בנשרפין ר' שמעון אומר נידונין בסקילה, שהשריפה חמורה וחבמים אומרים נידונין בשריפה, שהסקילה חמורה אמר להן ר"ש *אילו לא היתה שריפה חמורה לא נתנה לבת כהן שזנתה אמרו לו *אילו לא היתה סקילה חמורה לא נתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים הנהרגין בהנסקין ר"ש אומר בסייף ורבי"א בחנק: **גמ'** מאן 'אחרים' אילימא 'אחרים - בשרים' פשיטא ותו בהא לימא רבי יהודה "כונסין אותן לכיפה" (סימן בשר"ק) אי"ר אבהו אמר שמואל "הבא 'ברוצח' שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינן עסקינן: רבנן סברי "אין נומרין דינו של אדם אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה מיפטרינהו לגמרי נמי לא כיון דחזצחין נינהו, והלכך כונסין אותן לכיפה ריש לקיש אמר באדם דכולי עלמא לא פליגי דפטורי אבל הבא 'בשור' שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים שנגמר דינן קמיפלגי: רבנן סברי *כמיתת בעלים כך מיתת השור" ואין נומרין דינו של שור אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה, אמר רבא אי

תורה אור

בו מול: **בסייף** - בחנק תמור: **וחכתם מופרים בחנק** - בסייף תמור ומעמת מפרש בתרבע מיתה: **גבן' פנע בפניו** - כיון דלין מכירין לחתו לא הויא 'בפניו': **וכיון דרובא סוף** - שהרי קבלו העדות ונסלו ונחנו בדבר: **דפטירי** - הואיל ואיכא חד דלא נגמר דיט לין לך דלויה לזכות מזו ורימנא תמר "והלינו העדה" (במדבר לה):

בשור שלא נגמר דיט ט' - והשתא לרבנן טעון פטורין משום דלין גומרין דיט על שור שלא בפניו ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה והקשה ר' יצחק ב"ר מרדכי דבפרק המערבות (מגחות ד' נ:) ותנן כל הזכחים שנתערב בהן שור הנסקל לחיט לחד בריטה ימותו טעון ושחטת מה שחט דרובא להיתירא ופסידא דקדשים לחמר ימותו טעון הכא דרובא לחיטורא והחזיוט לא ס"ל ורמלה ו דגרסינן כמו שכתוב בספר יען לחד בשור שלא נגמר דיט שנתערב בשוורים לחרים מעליא עסקינן והשיב ט ר"ת דקתני במתניתין טעון פטורין משמע שהלחריס בני חיובא ותע"ג דבריקא דשמעתא קלמר מלי לחרים לילימא לחרים בשרים פשיטא ולא פריך פטורין פטור מכני ליה כיון דמי למיפרך מנופה לן תם למידק ושור דרים לקים לחר: דמכני הכא דרובא שלא נגמר דיט שנתערב ברובאים לחרים עסקינן ועלה קלי ריש לקיש ומצי לחחד טעון שלמו לן פלוגי דפטירי וכו' משמע דשהחה עניינא דלחקמת ר' לחבהו בחחד מוקי ריש לקיש בשור לכך גרסה כגרסת הספרים לכל נתערב בשוורים מעליא לחני' בנגמר דיט ר"ל מיכבעיטהו דיניידו וכל דפריס מרובא פרים ומאניחין דשלחי פ"ז (דף מד.) דמשמע דשור הנסקל לחסר במקום מיירי בנסקל לליכא למימר ניכבעיטהו ותחע דלא קחני שנגמר דיט ומחניחין דזכחים דקחני ימותו טעון בנתערב בזכחים מיירי ועגלה ערופה בהגיס בכנה בחת ומסקי מן

[נתינה למעלה מה להלן ממון אף כאן ממון] (1) אמר רבא האי 'דתנא' דבי חזקיה 'מפקא מדרבי ומפקא מדלבנן *דתנא דבי חזקיה 'מכה אדם ומכה בהמה' מה מכה בהמה 'לא חלקת בה בין שוגג למזיד בין מחבירו לשאינו מחבירו בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף 'מכה אדם 'לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מחבירו לשאין מחבירו בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון מאי 'שאין' מחבירו' אילימא 'שאין מחבירו - כלל' היינו שוגג, אלא פשיטא 'שאין מחבירו לזה אלא לזה' וקתני 'לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון" ואי בר קטלא הוא מאי איצטריך למיפטריה ממון אלא לאו שמע מינה לאו בר קטלא הוא ולאו בר ממונא הוא: **מתני'** *דוצח שנתערב באחרים כולן פטורין ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה. *כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נידונין בקלה: *הנסקלין בנשרפין ר' שמעון אומר נידונין בסקילה, שהשריפה חמורה וחבמים אומרים נידונין בשריפה, שהסקילה חמורה אמר להן ר"ש *אילו לא היתה שריפה חמורה לא נתנה לבת כהן שזנתה אמרו לו *אילו לא היתה סקילה חמורה לא נתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים הנהרגין בהנסקין ר"ש אומר בסייף ורבי"א בחנק: **גמ'** מאן 'אחרים' אילימא 'אחרים - בשרים' פשיטא ותו בהא לימא רבי יהודה "כונסין אותן לכיפה" (סימן בשר"ק) אי"ר אבהו אמר שמואל "הבא 'ברוצח' שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינן עסקינן: רבנן סברי "אין נומרין דינו של אדם אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה מיפטרינהו לגמרי נמי לא כיון דחזצחין נינהו, והלכך כונסין אותן לכיפה ריש לקיש אמר באדם דכולי עלמא לא פליגי דפטירי אבל הבא 'בשור' שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים שנגמר דינן קמיפלגי: רבנן סברי *כמיתת בעלים כך מיתת השור" ואין נומרין דינו של שור אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה, אמר רבא

עין משפט נר מצוה

לחן א מיי' פ"ו מהלכות טוען ומשיב הלכה ג סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' שמח סעיף ג:

לחן ב מיי' פ"א מהלכות סנהדרין הלכה ג ופ"ב מהלכות סנהדרין הלכה ג סמג עשין ע טוש"ע מ"מ סי' שמח סעיף ד:

נגעים: פ"ב מ"ב. יבמות ד: מ ג מיי' פ"ד מהלכות חובל הלכה ו ופ"ד מהלכות סנהדרין הלכה ו סמג לאוין קכב:

ב) חבב - חיב מיי' פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה ו:

ג) רבי - חיב מיי' שם הלכה ח ופ"ד מהלכות חובל הלכה ז סמג שם:

ד) ענין זה תוספות ד"ה מכה אדם ומאנה

נגעים

תרגומות רונחים

מתנה

נסקלין בנשרפין נהרגין בנחנקין

נגעים מהנה (דף ה)

ג פירוש אחר "אחרים" בשחטי

[לקמן פה: ב"ק לה. כתובות נה. ועוד. עיין תוספות ד"ה מכה אדם ומאנה יומת.]

[עיין תוס'.]

[עיין תוס' נקמן פה: ד"ה בנסקלין]

[עיין תוס']

[שם]

[עיין ב. [ב"מ מה: תוס'.]

לי סבי סב"ד דמני עלם וכו'. כיון לריש נקיש בין למעוקל קא מותיב ליה סבי דמני למתי ברוזמיס קאמר והאי רוזח שמתערב ובסופך נתערב קאמר, הא דמני עלה בבריימתא סבי רוזח שמתערב בתחריס טון פמורין אמר רבי יוסי תפילו תכא תלפתא ביניהן פטורין" מאי "תפילו" דקאמר ר' יוסי: פנים אמר רבא. בשלמא הכא דין קאמר כגון שנים עומדין ויש מן מביניהם ואין יודעין מי זה מהן זרקו, שניהם פטורין, אמר רבי יוסי תפילו תכא תלפתא ביניהם שהכל יודעין שהוא תמיד ולא זכו לו מחייבין, לחיך משום קמי מזקה ובהא תפילו רבי יהודה מודה, וכרי יהודה דאמר "טונסין אותן לכיפה" לו עלה קאי אלא לרבי יהודה דאמר ת"ק, ותסורי מחסרת מתני' וכרי קתני: ושור שנגמר דינו וכו' סוקלין אותו דהא על כרחיך טולאו תמיני בהגהה ואין הפסד לבעלים בסקילה הלכך סוקלין אותם כדי שתתקיים מצות סקילה בתחויב מיתה: כה: כונסין אותן לכיפה. שלש לסוקלן שלא להמריח ב"ד ולא טונסין אותן בחלר והם מתים בערב: ופטניא. בגימוחא: ולדם פוטר. לקמן מפרש לה: ולדם פטור. דשוכר ירך חמו הוא וגם הוא נהפך בגמר דין חמו: ופאמר רבא ולד פטונפא פטור. כהלכתא כגון שנתחה על פי עד אחד או על פי הבעלים דמהכרת בגבוה ולא להדיוט הלכך על כרחיך שמעינן מדרבא דהיכא דלית עדים אסור לתן להדיוט ומריך לגמר דין שניהם, והא ליכא למימר טעמא דת"ק דתני "ולדה מותר" משום דלא גמר דיו עמה דלי בשלמ כת ב"ד מאי היכיל ולדה לפילו חמו נמי אם לא גמר דינה לא מיתסרא וכי לוטרוך תנא למיתני מותר הכי תשמעינן דאין זקוק להביאה ב"ד, קתמר ותיובתא דרבא: לימא מסתברא דינה עיברה וילדה ואיתא דרבא: לימא מסתברא דינה עיברה וילדה וולדה אסור דינה עיברה וילדה. דהייט דין עבירה דלא הוה ולד לא בשעת עבירה ולא בשעת גמר דין ולא טלר מן החיסור דהכי תניא: פם משנגמר דינה עיברה וילדה. דעלר מן החיסור אסור מ"ע דלא הוה בשעת עבירה ולא בשעת גמר דין: פנימה לפלן דאמר. פלוגתא הוא בתמורה (דף לפ:): פאי היכא

אי הכי הויגו דקתני עלה אמר ר' יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן: אלא אמר רבא הכי קאמר ישנים שהיו עומדין ויצא חץ מביניהם והרג, שניהם פטורין ואי"ר יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן ישור שנגמר דינו בשוורין אחרים מעלייא סוקלין אותן ר' יהודה אומר בונסין אותן לכיפה והתניא יפה שהמיתה ואחר כך ילדה: אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותרת, אם משנגמר דינה ילדה וולדה אסור, נתערב באחרים ואחרים באחרים "בונסין אותן לכיפה ר' אלעזר בר' שמעון אומר מביאין אותן לב"ד וסוקלין אותן אמר מר אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותרת ואף על גב דכי נגחה הות מיעברה *והאמר רבא "זלד הנוגחת אסור-היא וולדה נגחו, ולד הנרבעת אסור היא וולדה נרבעו? אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה וולדה מותר, אם משנגמר דינה עיברה וילדה וולדה אסור הניחא לרבען דאמרי *זה וזה גורם אסור אלא

מקיט בהו רבנן מיהא ויזקיקו להורגן וכי יזקיקו ב"ד להרוג כל חיסורי הגהה הרי נחתך והתרי דמוקי לה ר"ל* והוא שהמיתו ותסורין בהגהה ולא מקיט להו מיהא לוא גמר דיו עמה דלי בשלמ כת ב"ד מאי היכיל ולדה לפילו חמו נמי אם לא גמר דינה ופריך רבא סבי הייט דקתני עלה לפילו תכא תלפתא ביניהן לוא אמר רבא סבי סב' ולפילו תכא תלפתא לוא תליון היה שהרג לכל בשוורים לוחן שים לתנות בהן שהרגו חייבין ומשום ובערת הרע מקרבך ועוד תומר ר"ת דשור הסקל ליט נחסר מחיים ופי' דכולה היתה שמעתא *דממשמע שנאמר פקול יסקל לוכי יודע שהיא נבילה וכבילה תסורה בחילה מוכחת כן וסוגיא דפ"ב דקדושין (דף מ:) כל נפור מהורה לרבות את המטולחת וזה לתומר שלהי פרק ד' וה' (ב"ק דף מ:- ושם) החמומה ופריך ולפיוך לוא ומשני לא מלינו בעלי חיים לחסורין פירוש שלא יהו מוחרין כשטוחבן בר מלוי שטומדין והוקט למטוחן

(*והלי) רובע ונרבע דליסורו מחיים פי' דמחיים לחסור לשוחטן ולהקריבן לגבוה ומשני הכי מילי לעבוה לבל להדיוט שרי והרי רובע ונרבע בעדים דמחיים לחסירי דמחיים לל עליהן הלסור ליטחט ואם יטחטן לחסורין לוא לחי לחבית משולחת ומשני רוב בעלי חיים קלמרינן ואם כן לחין שור הסקל נלחר כל זמן שהוא חי שור שלא נגמר דינו שנתערב בשוורים לחרים שנגמר דינם כולם פטורין ומותרין בניזה ועבודה ואין כאן טיטי הדין כיון דפטורין מסקילה מיהת לכשיטחטו לא ימותו יהו לחסורין בהגהה והא לתומר שלהי פרק ד' וה' (ב"ק דף מ:- ושם) דשור שנגמר דינו מכרו ליט מכור לפילו לרבית הייט משום דלחסור לעטות דינו ומלוה לסוקלו ועד דלין לו מכר ("יוחן") לו בעלים והנוקח לין יכול לזכות בו יותר ממלר לחם לבל כי לל נגמר דינו מכרו מכור לבחימה לי נמי לרבית דמני לעבודי לגמרי ולי שחיט ליה לאחר שנגמר דינו לחסור בהגהה כך נראה לר"ת וקשה דבשלהי פ"ק דערכין (דף ז:) משמע דשור הסקל נלחר מחיים גבי החשה שחתה והגין בשערה דמפרש החם זו מיתתה לוסרתה וזו גמר דינה לומר מחיים חל עליה לוסרתה וים לפרש גמר דינה לומר מחיים חל עליה לוסור שחטורה לפילו שחטה דעבדה טעין בשר וזו מיתתה לוסרתה ולין עליה טום לוסור מחיים ויש רלוה ללא נלחר מחיים מהא דתניא במרובה (ב"ק דף עפ: ושם) ובפרק ללו נערות (כתובות דף לב:) גבי שור הסקל ושבחו מצלם תבעלמו לרבעה ותמצה דברי רבי מלוי ולמלי הא ליתיה במכירה ולקמר ריש לקיש החם במרובה כל שיטה בטביחה יטו במכירה וכל שלוט בטביחה וכו' והוא הדין לכל שלוט במכירה ליט בטביחה לבל לי שרי בהגהה ניחל לוסור למוכרו לרבוב עליו עד בית הסקילה לו ליהנות בו מעט עד לותה שעה לו שם היו בית דין מתעללין בסקילתו ומיהו מה שלומר ר"ת דלין לו מכר ולין לו בעלים זה לא יתבן ומה שפסק ר"ת בעבד שים בו שה לחד שפק דרוסה דשרינן מטעם דכל דפרים מרובה פרים לא יתבן דים לאסור גזירה שמא יקח מן הקבוע תלא היכא דפרים מלוי כגון בממלא ביד ככרי לבל שם נאסר בשחיטה ופירש לא לתמרינן מרובה פרים ושם יש בעבד שפק דרוסה לפילו לחד בריטה יטותו כולן תדא דבטבחה של ע"ז שנשחטה בריטה כולן לסורות ובפירשה לחת מהן פלינו דב ושמואל *לי לוסרת לו לא לבל בהיטה גופה לא פלינו דב"ש מודו דלסירא ובל ליסורי הגהה שפירשו מהעורות לסורין ולא לתמרינן מרובה פרים ושמעתא גזירה שמא יקח מן הקבוע ב"ש חולין ב"ש קדשים ומיהו יש לייבב דברי ר"ת דבשלמי ב"ח כיון דשפיר ע"י ניכבשיכולו וניניירן ות"ק ולחמלי הגן יתומי לימל ילעו עד שיסחטו שהרי כמה קדשים לתמרינן בהו ילעו ולא חייטינן לתקלה ובסיפא לתר כרובע ונרבע ילעו ולבשיסחטו יפדה ויסחטם ויחלטו משעה בל דפרים מרובה פרים וי"ל דלא עבדינן תקנה כרעייה כיון דלתחר רעייה נמי לא משהרי לחא משעה בל דפרים: ואחרים בתחרים בו'. הבא לין לתוש לי גרם הבי לשאר ספק ספיקא דהך בריימתא בבי' יהודה לחיא ובפ' התערובות (זבחים דף עד: ושם) מסקינן דר' יהודה לשאר ספק ספיקא לפילו בשאר לישורין לבל בתחני דבל הלמלים(ע"ז מפ:) ובמס' ערלה (פ"ג מ"ו) לל גרסינן ולחרות בתחרות מדפריך בפ' התערובות על שמואל דשאר ספק ספיקא מבריימתא שמתרת ולל מסבת דקתי בשמואל לחא לבי יהודה ויש מפרש דמייבי שנתערבו בל התחרים בתחרים לישבא לחא חד ספיקא וגרם נמי התם ולחרות בתחרות וב"ש מה לי נתערב בפעם לחת מה לי ב' פעמים לישנא תבי רובי דלישבא בפ"ק דתמורות (דף מו:) דבעי רוב העיר ורוב סיטה ושרינן לפילו בעיר קטנה ולין הולכים לחר רוב העיר גרידתא לפילו גדולה בתנטוכיא:

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הלכה יד סמג לאוין ... יו"ד סי' קנב סעיף יא:

מט ב מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הלכה יב:

נ ג מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה ג:

מסורת הש"ס

אלא למ"ד זה וזה גורם מותר מאי איכא למימר אלא אמר רבינא אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה ולדה מותר ואם עד שלא נגמר דינה עיברה ומשנגמר דינה ילדה ולדה אסור עובר ירך אמו הוא: כל חייבי מיתות: ש"מ מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל א"ר ירמיה הכא במאי עסקינן כגון שהתרו בו סתם והאי תנא הוא דתניא ושאר חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותן אלא בעדה ועדים והתראה ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתת ב"ד רבי יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג ת"ק יליף ממקושש ורבי יהודה אומר מקושש הוראת שעה היתה: הנסקלין בנשרפין: מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה הנשרפין בנסקלין ר"ש אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אמר ליה רב יהודה אבא לא תיתנייה הכי מאי איריא דשריפה חמורה תיפוק ליה דרובא נסקלין נינהו אלא היכי אתנייה הנסקלין בנשרפין ר"ש אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אי הכי אימא סיפא וחכ"א ידונו בשריפה שהסקילה חמורה תיפוק ליה דרובא נשרפין נינהו התם רבנן הוא דקאמרו ליה לר"ש לדידך דאמרת שריפה חמורה לא, סקילה חמורה, אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא לא

איכא למימר. דהא כשנולד לאחר גמר דין לאו איהו לתודיה גרמא ליה שאף מן הזכר הוא בא דהיתר ואיסור גרמו לו שיבא: **ואם עד שלא נגמר דינה הוכר עוברה**. דהיינו בין נגיחה לגמר דין: **ומשנגמר דינה ילדה ולדה אסור**. אע"ג דלא הוה בשעת נגיחה כיון דהוה בשעת גמר דין נאסר בגמר דין עם אמו דעובר ירך אמו הוא: **ש"מ**. מדקתני ילוט בסקילה מותרה למיתה חמורה הוי מותרה למיתה קלה משום דקלה בכלל חמורה, דאי לא הוי מותרה למיתה קלה הנך דנתחייבו חמורה היאך נתחייבו בסקילה הא לא אסרו בהם מיתה זו וכפטרי' לגמרי אלא נילף מהכא דהוי מותרה: **א"ר ירמיה**. מהכא ליכא למילף הכא בהתרו בהם מיתה סתם ולפיכך קלה וחמורה במשמע: **וכפי פנא סוא**. דקאמר לא בעינן להזכיר שם אותה מיתה: **ושאר חייבי מיתות**. חוץ ממסית שאינו צריך התראה דרחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו: **עדה ועדים**. לאו דוקא דמסית נמי עדים ועדה קא בעי והא דנקט ושאר משום התראה נקט לה: **יליף ממקושש**. שהמולאים אותו לא התרו בו שם מיתתו דלא הוו ידעי לה אלא מיתה סתם: **הוראת שעה היתה**. ועל פי הדבור מחייב ולא גמרינן מינה לדורות הואיל ונפקא לן התראה מיומת המת שיתיר עצמו למיתה, אותה מיתה משמע: **הנשרפין בנסקלין**. משמע כגון דהוו נסקלין רובא ואיערבא בהו מיעוטא נשרפין: **תיפוק ליה דרובא נסקלין נינהו**. היכי נקט טעמא משום דאי אתה רשאי למושכו למיתה חמורה, בלאו הכי נדיינינהו בסקילה (הוה) בתר רובא: **אלא היכי איתנייה**. אבוה מהדר ליה אלא היכי אלמדט: **אמר ליה רב יהודה הנסקלין בנשרפין**. דאע"ג דנשרפין רובא מדתני לר' שמעון בסקילה מפני שהשריפה חמורה: **הכי**. הוא דקא מסיימי רבנן שהסקילה חמורה לאו למיתב טעמא למילתייהו, מסיימי הכי אלא הכי קאמרי ידונו בשריפה כדינייהו בתר רובא ודקאמרת למיזל בתר מיעוטא משום דשריפה חמורה ואין אנו רשאין למשוך את הקלים, לאו חמורה היא אלא קלה היא: לא

אלא למ"ד זה וזה גורם כו'. נראה דהא דחשיב ליה זה וזה גורם היינו כמאן דאמר חוששין לזרע האב דלמאן דאמר אין חוששין חד גורם הוא ותימה ומאי קשיא ליה הא קך ברייתא כר' יהודה דאמר טוכסין לכיפה ושמעינן ליה בפ' אותו ואת בנו (חולין דף עט.) דאמר אין חוששין לזרע האב ומיהו התם מיבעיא לן אי מיפשט פשיטא ליה לרבי יהודה או ספוקי מספקא ליה ועוד יש לחלק דהתם בדבר דכל חד באפי נפשיה התירא הוא פליגי אבל הכא דחד איסורא וחד התירא כולי עלמא מודו דחוששין תדע דבפ' כל האיסורין (תמורה דף ל: ושם) איכא מאן דשרי לר' אליעזר נרבעו ולבסוף עיברו ובפ' אותו ואת בנו (חולין דף עט:) מספקא ליה לרבי אליעזר אי חוששין או לא ומיהו בפרק בהמה המקשה (שם דף סח:) איבעיא לנו מהו לחוש לזרעו: **עובר** ירך אמו. משמע שכן הלכה מדלא פריך הניחא למ"ד ירך אמו אלא למ"ד לאו ירך אמו מאי איכא למימר כדפריך מזה וזה גורם ומיהו יש לדחות דכולה שמעתא לא מסיק לשנות הברייתא מפשטא אלא לתרצה אליבא דרבא דאמר ולד הנוגחת אסור היא וולדה עמו דטעמא משום דעובר ירך אמו הוא וכדמוכח בתמורה (דף ל:) ומיהו מדרבא גופיה יש לדקדק דקאמר היא וולדה עמו היא וולדה נרבעו וכן בפרק הפרה (ב"ק דף מז: ושם) דאמר רבא פרה שהזיקה גובה מוולדה מאי טעמא גופה הוא אלמא עובר ירך אמו ותימה דבאלו טריפות (חולין דף נח: ושם) מייתי פלוגתא דוולד טריפה ר' אליעזר אומר לא יקרב ורבי יהושע אומר יקרב ומשמע התם דלמ"ד טריפה אינה יולדת פליג בעובר ירך אמו כשעיברה ולבסוף נטרפה דרבי יהושע סבר עובר לאו ירך אמו והכי קיימא לן דטריפה אינה יולדת כדאית' התם* בהדיא הלכתא בזכר כל י"ב חדש בנקבה כל שאינה יולדת וקיימא לן נמי כר' יהושע דרבי אליעזר שמותי הוא ועוד אשכחן בפ"ק דביצה (דף ו: ושם) דאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב וכי מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה ביום טוב שהוא מותר וי"ל דבכל דוכתי עובר ירך אמו הוא בר מלענין טרפות שהוא תלוי בחיות והעובר יש לו חיות בפני עצמו ולא אמרינן עובר ירך אמו שנטרף עם אמו תדע דרבא גופיה שמעינן ליה בפרק בהמה המקשה (חולין דף עד:) השוחט את הטריפה ומצא בה בן ט' חי מותר וכו' ואע"ג דבשאר מילי נמי משמע בפרק כל האסורין (תמורה דף ל: ושם) דעובר לאו ירך אמו לר' יהושע דאמר רב הונא בר חיננא אמר רב נחמן מחלוקת בשעיברו ולבסוף נרבעו דר' אליעזר סבר עובר ירך אמו ורבנן סברי לאו ירך אמו אין הלכה כן אלא כדקאמר התם רבא אמר רב נחמן דבנרבעו ולבסוף עיברו פליגי אבל עיברו ולבסוף נרבעו ד"ה אסור דעובר ירך אמו אפילו לר' יהושע דרבנן דהתם היינו רבי יהושע בר פלוגתיה דרבי אליעזר ורבא נמי אית ליה דעובר ירך אמו הכא והתם ואותו לשון דרבא אמר רב נחמן הוא עיקר דמייתי ליה בפ' כל הצלמים (ע"ז דף מו:) גבי משתחוה לקמה ומהא דאמר ר' יוחנן שלהי פ"ב דגיטין (דף כג: ושם) גבי שפחה דאם היתה עוברה זכתה לו משום דעובר ירך אמו ונעשה כמו שהקנה לה אחד מאבריה אין ראיה שכן הלכה דהתם אליבא דרבי קאמר ושמא אין הלכה כמותו ור' יוחנן גופיה שפירשה כן אית ליה בתמורה בפ' כיצד מערימין (דף כה.) עובר לאו ירך אמו דאמר ר' יוחנן הפריש חטאת מעוברת וילדה רצה בה מתכפר רצה בוולדה ומפרש טעמא משום דסבר אם שיירו משויר עובר לאו ירך אמו והוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות מיהו יש לדקדק מזה דמותיב התם תיובתא דר' יוחנן תיובתא ואע"ג דקאמר בתר הכי לימא אם שיירו משויר תנאי היא מ"מ הרי איתותב אלמא אין הלכה כן וכן דרך הש"ס כשאין הדברים עיקר אומר תיובתא אע"פ שיכול למצוא תנאי דפליגי כדאשכחן בהניזקין (גיטין דף נג: ושם) דמסיק תיובתא דמאן דאמר היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק ובתר הכי קאמר לימא תנאי היא ובפ' השולח (שם דף מא.) פליגי בהדיא בהיזק שאינו ניכר אליבא דעולא גבי עבד שעשאו רבו אפותיקי ואע"ג דבפ' הערל (יבמות דף עח.) מייתי מילתיה דר' יוחנן דתמורה ופריך עלה אלא הא דאמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך וכו' ודחיק לשנויי שאני עובר דהיינו רביתיה לאו משום שיהא עיקר דברי ר' יוחנן אלא משום דבעי לאוקמי מלתיה דרבא דנכרית אליבא דדברי הכל ורבא גופיה אית ליה הכא עובר ירך אמו ובתמורה (דף ל:) ובפ' הפרה (ב"ק דף מז:) ור"ת מפרש דבכל דוכתי קי"ל דלאו ירך אמו כדמשמע בחולין ובההיא דיבמות (דף עח.) ובפ' כיצד מערימין (תמורה דף כה.) לא גרים תיובתא בתרא אלא הכי תיובתא דר' יוחנן לימא אם שיירו משויר תנאי היא והא דאמר רבא הכא ובתמורה (דף ל:) ולד הנוגחת והנרבעת אסור לא פליגא והיינו טעמא כיון דעד עכשיו היה חיות הולד תלוי באם הוי כאילו עמד דין שניהם להריגה ולאו משום דהוי ירך אמו וכן הא דתנן בפ"ק דערכין (דף ז.) האשה היוצאת ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד ופריך בגמ' פשיטא גופה הוא התם נמי טעמא כדפרישית ומיהו ההיא דפ' הפרה (ב"ק דף מז: ושם) קשה אמאי כי ליתא לפרה משתלם רביע נזק מן הולד כיון דלאו ירך אמו אע"ג דהוא נמי הזיק למה ישלם חלקו וחלק פרה אטו שני שוורים תמים שהזיקו אם אבד אחד מהן מי הוא משלם אידך חלקו וחלק חבירו פשיטא דלא משלם: **הוי** מותרה לדבר הקל. פלוגתא בפ' אלו נערות (כתובות דף לג: ושם) במותרה למיתה אי הוי מותרה למלקות וא"ת ותפשוט מהא דתניא בפ' בן סורר (לעיל דף עב:) עשה כן בישראל ונתגייר חייב אם בא על אשת איש ישראל ואח"כ נתגייר משום דאי עביד השתא בר קטלא הוא ועל כרחיך בדאתרו ביה דאי לא אתרו ביה אי עביד השתא לאו בר קטלא הוא אלמא מותרה לסייף הוי מותרה לחנק וי"ל דאפילו לא אתרו בהיותו נכרי יש לו לחייבו אע"פ שנתגייר הואיל וכבר נתחייב ולא מיפטר משום דלא אתרו ביה ומאחר דהשתא נמי אי אתרו ביה יש בשון זה חיוב מיתה. וא"ת כי לא הוי נמי מותרה לדבר קל תיפוק ליה דהכא חייב כדאמר בפ' נגמר הדין (לעיל דף מה:) שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתות שאתה יכול ושם פירשתי: *הנסקלין בנשרפין. שאל הרב ר' יצחק בן הרב ר' מרדכי את רבינו תם אמאי קאמר רבי שמעון ידונו בסקילה שהשריפה חמורה ניזיל בתר רובא להחמיר בדיני נפשות כדאיתא בפרק קמא דחולין (דף יא.) ותירץ דלא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא זכאי מכל וכל שלא הרג כלל ולא דמי לאותן שהרגו ודאי אלא

[חולין עז. וש"נ] כתובות לג. [עי' תוס' דבר תוס' כתובות לג. ד"ה ממאי] קידושין מג. [לעיל מה.] [ברכות ... כס"ד ... פירוש שיננא] [דף נח.] [ד"ה אתם] [עייד לעיל עט: במשנה]

גמ' מנא אמרו לה - להודיעו בהדיא שהוא טועה משום דמכפיף ומקטר: **מנא אמרו לו מכח כך כתוב בתורה** - קס"ד בתמיה קאמר וכי כך כתיב בתורה: **סוף סוף מיינו ך** - למכיישו ותומר וכי יפה תלה עושה: **מנא** - בגיחוכא תומר ליה ותומר ליה מכח מקרא כך וכך כתוב בתורה והוא עלמא ידעי על לבו של מה זה מזכירו והכי קאמר לו אין לך לומר לחבירך שהמייה הכי: **מרתני'** עכו"ם עבירה היא בכל שהי מיתה - כגון ממונו והיא תלמוד לומר: **כופה כרפסנוס** - בגמרא מפרש לה: **גמ' פשיטא** - דכתמורה נדון שהרי לקח בה נתחייב להיכי סליק לדעתן לידון בקלה וכי תתגורי תתגר במה שעבר שהי עבירה, **לימא** לה עבר הנח על התמורה היה נדון בה, **ועכשיו** שהוסיף לעבור עמה עבירה לחדש נדון בקלה: **אמר רבא** - ולאו מי מקמי דלמא נקמן עבדינהו להרוייהו לה לימעריך לחמשה, כי לימעריך למחציין כגון דגמר ליה מחלה לקלה סד"א וכו': **אמר לך** [יכול לכיוון אחרת] **וכו'** - ולעי"ג דגמר ליה בקלה: **בסקילה** - דכל "דמיהם עם" בסקילה הוא התמורה ולא דלא עמר ליה קודם לכן לה לימעריך קרא לחמשה: **כן סורר ומורה** - וקרי ליה שופך דם, על שם שפיו לשפך כדלמרי' (לעיל דף עב.) שעומד בפרקם דרכיה וכו': **דלפרדיס פשה** - במתניה תורה: **גל ספרים גם בכל** - סיפיה דקרא לגדיק הוא היה יהיה" לומר זה לגדיק גמור וע"כ משום דלא עביד הכי לה לגדיק הוא שם עבד עבירות לחרות לגל לגלו כמשמעותיה מדרים: **גל ספרים גם בכל** - גלגל נגמרך ליהם לחבותיו מתוך שהוא חביב: **גלגל נפש פקופה גל נדקר** - שהוא דבר נגלי לחדם הגון: **כופה כרפסנוס** - בתורת חיסור שהחזק זה התלה להזהר בו ולפרוש ממנו הוא נדון לכל לה בחיסור הבא עליו לחרון לע"פ שהוא תמור דקסבר ר' יוסי אין חיסור חל על חיסור ואפי' תמור על הקל הלכך אין כאן שני מיתות: **ממותו ועשיתם פשם איש** - כגון נשה בם לעמה ואחכרה לחה משום משעבו ואחר כך נשחת ואחכרה עליו משום חשם חיש נדון בחמורה בשריפה דהיינו קדמה לחכל שם היתה חשם חיש ועשיתם ממותו הוחיל כשנשה בחה כבר היתה זו לחמורה עליו משום חשם חיש הו לה חייל לחמר ממותו לחחסור חשם חיש ואיתו נדון חלה בחנק: **דלמר ר' יוסי** - ביבמות כפ' ד' לחין: **מודה ר' יוסי כלפור פוסיף** - ומחדם דכר על החשה הוחם לחמר בה דבר חדש (לא) לחחסרה על מי שלה היתה לחורה עליו מחחלה כגון הכא דכחיבה לחמה והיא ממותו היתה לחורה לו משום חעשיו ומיחרים לכל לחד וכשנעשיה חשם חיש הוסיף בה השם הזה לחיסור שלחסרה לכל העולם וכי הלי גוונא מודה ר' יוסי לחסור חל על לחסר מנו דחייל לחטלה עלמה שהיתה מוקרת להם עד עכשיו חייל נמי להלי שלחורה ו שומדת לחמר

[קידושין נב:]

[יבמות נב. כריתות יד. פסחים יב. [תוספות ד"ה]]

[יבמות נב: כריתות יד:]

[מכות כד:]

[יבמות נב. כריתות יד. פסחים יב. [תוספות ד"ה]]

[יבמות נב: כריתות יד:]

תורה אור

לא תימא ליה לאבוך הבי דתניא *דרי שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה, אלא אומר לו אבא כך כתיב בתורה, סוף סוף היינו הך, אלא אמר לו {אבא} *מקרא כתוב בתורה כך,

(הוא) : **מתני'** *מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין נידון בחמורה. עבר עבירה שנתחייב שתי מיתות נידון בחמורה ר' יוסי אומר נידון בזיקה הראשונה שבאה עליו: **גמ'** פשיטא אלא איתגורי איתגור? אמר רבא *הכא במאי עסקינן כגון שעבר עבירה קלה וגנמר דינו על עבירה קלה, וחזר ועבר עבירה חמורה, סלקא דעתא אמינא כיון דגנמר דינו לעבירה קלה האי גברא קטילא הוא קמ"ל, בעא מניה *(אבוה) דרב יוסף בר חמא מרבה בר נתן מנא הא מילתא דאמור רבנן "מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה? דכתיב °והוליד בן פריץ שופך דם [וגו'] אל ההרים אכל, ואת אשת רעהו טמא ואל הגלולים נשא עיניו, והוליד בן פריץ שופך דם - בסייף, את אשת רעהו טמא זו אשת איש - ברתנק, ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת כוכבים - בסקילה, וכתיב °ומות יומת דמיו בו יהיה - בסקילה, מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא כולהו בסקילה: והוליד בן פריץ שופך דם זה בן סורר ומורה - דבסקילה אשת רעהו טמא זו נערה המאורסה - דבסקילה ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת כוכבים - דבסקילה? א"ב מאי קמ"ל, יחזקאל, דילמא תורה קא מהדר: א"ב איבעי ליה לאהדורה כי היכי דאהדרה משה רבינו. דרש רב אחא בר' חנינא מאי דכתיב °אל ההרים לא אכל שלא אכל (א) בזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל שלא הלך בקומה וקופה ואת אשת רעהו לא טימא *שלא ירד לאומנות חבירו ואל אשתה נדה לא קירב שלא נהנה מקופה של צדקה וכתיב °צדיק הוא חי יחיה" *כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה היה בוכה ואומר: מאן דעביד לכולהו הוא דחיי, בחדא מיניידו לא? א"ל ר"ע אלא מעתה °אל תטמאו בכל אלה" הבי נמי בכולהו אין בחדא מיניידו לא, אלא באחת מכל אלה, הבי נמי באחת מכל אלה: עבר עבירה: *תניא כיצד אמר רבי יוסי "נידון בזיקה ראשונה - הבאה עליו: חמותו ונעשית אשתו איש - נידון בחמותו, אשת איש ונעשית חמותו - נידון באשת איש, אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו לידון נמי מאיסור אשת איש הדא *אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מסיף אמר

(ויש"ש תוס' מוקין יח: ד"ה ניחוש דלמא וכו' ותוס' זבחים ע"ח: ד"ה לחחילו לחתח)

נא א מיי' פיז מכלי ממרים הלי יח סמג עשין עמ עוש"ע יו"ד סי' רמ סעיף י:

נב ב ג ד מיי' פיד"ד מכלי מהדרין הלכ' ד סמג עשין נמ:

[ויש' תוס' כתובות לז: ד"ה ומחלן]

[דף עמ:]

מהדף

= מיתות ב"ד?

התורות הגר"א

[א] מכות לכות - נרשם קו על תיבת נזכות וכ"כ בפנים:

תמורה נידון בחמה חב:

לידון נמי בחיסורה לחמה חיש - לעניו קרבן קף פריך שיחחייב ג' חטחות בשוגג לי נמי חם החרו ט משום חמה חיש ולא החרו ט משום חמותו ורבה מהדר ליה דבמיוד לחיירי ובהחרו ט משום שניהם: **דאמר** רבי חנהו מודה ר' יוסי בחיסור מוסיף - חע"ג דבפ' ד' לחין (יבמות דף לב: ושם) משמע דלח קיימל לבסוף מ"מ חמת הוח כדחי' בפרק לחמרו ט (כריחות, דף יד: ושם):

(סייד נע"ב) **אפילו** חיחת רבי שמעון בן גמליאל דסבר עבירות מחזקות-חיחה דבסוף פרק הבח על יבמתו (יבמות סד: ושם) לחמרינן נשוחין ומלקיות כרבי משום דסחם בן חגח טוחיה דמי שלקה ושנה וט' וי"ל דרב יוסף סחם סבר מלקיות מחזקות ומע"ג דחסכחן

חמר

חגח דחית ליה עבירות מחזקות בבריימח דבסמוך דקחני החרו ט ושחק החרו ט והרבין דחשם מלקות ליכח מכל מקום משמע ליה דחמחי' סבירה מלקיות מחזקות מדקחני מי שלקה לי נמי קסבר כיפה בריימה ועד דמחזק בחרי לו בחלח לין מחרין בו לכיפה הלכך חם חיחח דבחלח זימני הוי חזקה עד רביעיח לין טוענין לוחו לכיפה כדמוכח בסמוך וקחני חימה לחחי מחרין ט לכיפה בסנהדרין מלקות הלכך לי מחרינן ביה לכיפה נחזה לן חם בגי בהכי ולי מחרינן ביה לכיפה הח לן עבדינן ביה חרחי:

ומר

אמר ליה אדא ברי בתרי קטלי קטלת ליה: **מתני'** *מי שלקה ושנה ב"ד מבניסין אותו לכיפה ומאבילין אותו שעורין עד שבריסו מתבקעת: **גמ'** משום דלקה ושנה ב"ד כונסין אותו לכיפה? **אמר** ר' ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש הבא במלקיות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא וקרובי הוא דלא מיקרב קטליה וכין דקא מוחר לה נפשיה מקרבינן ליה לקטליה עילויה

תורה אור

ומר סבר מלקיות מחזקת מי: **אמר ליה** אדא ברי בתרי קטלי קטלת ליה: **מתני'** *מי שלקה ושנה ב"ד מבניסין אותו לכיפה ומאבילין אותו שעורין עד שבריסו מתבקעת: **גמ'** משום דלקה ושנה ב"ד כונסין אותו לכיפה? **אמר** ר' ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש הבא במלקיות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא וקרובי הוא דלא מיקרב קטליה וכין דקא מוחר לה נפשיה מקרבינן ליה לקטליה עילויה

א"ל רבי יעקב לר' ירמיה בר תחליפא תא אסברא לך במלקיות של כרת אחת, אבל של שתים ושל שלש כריתות, איסורי הוא דקא טעים, ולא מוותר כולי האי: מי שלקה ושנה: שנה אע"ג דלא שילש, לימא מתני' דלא כרשב"ג דאי רשב"ג הא *אמר עד תלת זימני לא הויא חזקה? **אמר** רבינא אפילו תימא רשב"ג קסבר *עבירות מחזיקות מיתיבי עבר עבירה שיש בה מלקות פעם ראשונה ושניה מלקין אותו, ושלישית כונסין אותו לכיפה, **אבא שאול אומר** אף בשלישית מלקין אותו, ברביעית כונסין אותו לכיפה, מאי לאו דכולי עלמא מלקיות מחזיקות ורבי ורשב"ג קמיפלגי בה דרבי ורשב"ג קמיפלגי בה דכולי עלמא אית להו דרשב"ג והא בהא קא מיפלגי דמר סבר עבירות מחזיקות ומר סבר מלקיות מחזיקות והדתניא *התרו בו ושחק, הדרו בו והרכין ראשו פעם ראשונה ושניה מתרין בו, שלישית כונסין אותו לכיפה, אבא שאול אומר אף בשלישית מתרין בו, ברביעית כונסין אותו לכיפה והחם מלקות ליכא, במאי קמיפלגי? **אמר** רבינא בכיפה צריכה התראה קמיפלגי. ומאי כיפה? **אמר** רב יהודה *מלא קומתו, והיכא רמיא? **אמר** ריש לקיש *תמורת רשע רעה" ואמר ריש לקיש מאי דכתיב *כי [גם] לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה מאי "מצודה רעה" אמר ר"ל חבה: **מתני'** ההורג נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה ומאבילין אותו *לחם צר ומים לחץ: **גמ'** מנא ידעינן? **אמר** רב *בעדות מיוחדת ושמואל אמר *שלא בהתראה ורב חסדא אמר אביי *כגון דאיתחוש בבדיקות ולא איתחוש בחקירות כדתנן במעשה *יוברק בן זכאי בעוקצי תאנים: ומאבילין אותו לחם צר ומים לחץ: מאי שנא הבא דקתני **בהתחלה** לחם צר ומים לחץ ומאי שנא דקתני **באבילין** אותו שעורין עד שבריסו מתבקעת **אמר** רב ששת 'אידי ואידי נותנין לו לחם צר ומים לחץ עד שיוקטן מעיינו והדר מאבילין אותו שעורין עד שבריסו מתבקעת: **מתני'** *הגונב את הקטוה, והמקלל בקוסם, *והבועל ארמית, קנאין פוגעין בו. *כהן ששמש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו *דוץ לעזרה ומפציעין את מוחו בגזירין. זר ששמש במקדש *רבי עקיבא אומר בחנק **ורבנן** בידי שמים: **גמ'** מאי קטוה? *אמר רב יהודה *כלי שרת וכן הוא אומר *ואת קשׂות הנסך" **והיכא** רמיזא? *ולא יבאו לראות *כבלע את הקדש **ומתני'**: והמקלל בקוסם: תני *רב יוסף **היכה קוסם את קוסמו** רבנן ואיתימא רבה בר מרי אמרי יכהו קוסם לו **ולקנו ולמקנו**: **והבועל ארמית**: בעא מיניה רב כהנא **מרב** לא

וקמיפלגי בכיפה מ"ר לריכה התראה מ"ר סבר כיון שהוחזק רשע על שם התראות של מלקות כונסין אותו לכיפה ואע"פ שלא הותרה על כך, **ומבעי ליה** סבר על ג' התראות של מלקות הוחזק רשע ולא על השתים ומהשתא בעינן עבירה רביעית בו לפי שעבור על כך, **תסגי** לכיפה: **מלא קומתו**: גובה: **וכיכד רמיוא**: ולמי הלכה למשה מסיני היא כך שנינו לכיפה ומיהו היכא רמיזא מקרא: **תמורת רשע רעה**: מי שהוחזק רשע במיתה רשעו לגמול שהוחזק רשע: **כמעודד רשע**. לחייבי לאוין הכא ריש לקיש בהאי קרא מייתינן ליה דכתיב ד"ל: **מפי מעודד רשע מכה**. ת"ש בלע"ז שהוא רע ותלמ וקנקן ותוחז בו דגים גדולים פתוחים ואינו רואה ואינו יודע בעצמו שהוא נלכד בחבלתו ע"י מחבר ותחבולות: **מתני'** **מנא ידעינן**: הואיל והיכא עדות: **כעדות מיומדת**: דמים מעידין עליו ועדותן לחמת לגלח שאין מיתתו מסורה לב"ד כגון שנים רואין אותו לחמר מחלון זה ולחמר מחלון זה דלחמר במסכת מכות (דף ו:) דלא מיקטל עליה ומיהו הכא תניון דעייל לכיפה לחבל על פי עד ל' מוליא דכה בעלמא הוא: **בעובדי מלכים**. כדיקות יפירות הוא **ונהי** דכן זכלי פטר ליה כהאי הכתבה מקטלת מיהו עדות לחמת הוא ועייל לכיפה: **מפיניה**. כני מעיו: **ופדר מפיניה אותו שפורין**. שנופלין בתוך מעיו ומתוך שהוקטן מעייו הוא נעקר: **מתני'** **מקפוה**. מפרק בגמרא: **מרמים**. כת עובד כוכבים: **קנאין פוגעין בו**. כני לחם כשרין המקנאין קנאתו של מקום **פוגעין** בו בשעה שרואין את המעשה לחבל לאחר מיכן לין מיתתו מסורה לבית דין, **והלכה למשה מסיני היא**: **פוגעין**. ממיתין כמו לך ופגע בו (מלכים ג ב): **גזירין**. פקעין **שנשלים** בלע"ז: **גמ'** **ומיכא רמיוא**. דמייכא בה מיתה: **כבלע את הקדש**. לשון נגב שמבליעין ומחביאין ורמז בעלמא הוא ולא מקרא נפיק דעיקר קרא כתיב שהוחזרו שלח לרשות כשלוח מכשות *בשעה שהכשכת כליס לגרפיק שלהן שניו לחרון ומהזכחות כמו שכתוב שם וכא לחרון בנכסעה והורידו: **יפיה קוסם את קוסמו**. שמקטל כלפי מעלה בקוסס יכה הקוסס זה לת קוסמו חייט כלפי מעלה שהוא קוסם לחלו בלע (*קבלע המקטל דקא מחשב ליה) לחי קוסס בעיניו שהוא *רלוי ויש בו כח לקטל בו: **יכהו קוסם לו ולקנו ולמקנו** כלפי מעלה שהוא קוסם הזה: **לו ולקנו ולמקנו**. דחייט כלפי מעלה שהוא קונה לת השלח ומקנה לבריותיו לת שהוא:

מסורת השים

לא פגעו בו קנאין מדו׳ אינשייה רב לגמריה, מלמי׳ יאקריהו לרב כהנא בחלמיה °בגדה יהודה ½ ותועבה נֶעֱשְׂתָה בישראל ובירושלים כִּי חִלֵּל יהודה קֹדֶשׁ ה׳ אשר אָהֵב וּבָעַל בת אֵל נֵכָר״ אתא א״ל הכי אקריון ,אדכריה רב לגמריה :בגדה יהודה זו עבודת כוכבים °[כן] בְּגַדְתָּם בי בית ישראל נאום ה׳ ,ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים ויקרא זה משכב זכור וכן הוא אומר °ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא״ כי חִלֵּל יהודה קדש ה׳״ זו זונה וכן הוא אומר דברים °לא (*יהיה קדש) ובעל בת אל נכר זה שהוא מגיש מנחה לה׳ צבאות״ *הַבָּא עַל הַכּוֹתִית °ויכרת ה׳ לָאִישׁ אשר יַעֲשֶׂנָּה עֵר וְעוֹנֶה (*מאהלי) יעקב ומגיש מנחה לה׳ צבאות״ *אם ת״ח הוא לא יהיה לו עֵר בהכמים ועונה בתלמידים אם כהן הוא לא יהיה לו בן מַגִּישׁ מנחה לה׳ צבאות א״ר חייא בר אבוי׳ כל הבא על הכותית כאילו מתחתן בעבודת כוכבים דכתיב ״ובעל בת אל נכר״ וכי בת יש לו ׳לאל נכר׳ ,אלא זה הבא על הכותית *וא״ר חייא בר אבוי׳ כתוב על גלגלתו של יהויקים ״זאת ועוד אחרת״ וקינו דרבי פרידא אשכח ההוא גולגלתא דהות שדייא בשערי ירושלים והוה כתוב עילויה ״זאת ועוד אחרת״ ,קברה והדר נבוג, קברה והדר נבוג ,אמר האי׳ ׳גולגלתא של יהויקים׳ דכתיב ביה °קבורת החמור יקבר סָרוֹב וְהַשְׁלֵךְ מֻחֲלָאָה לִשַׁעֲרֵי ירושלים״ אמר °מלכא הוא ולאו אורח ארעא לבזויי ,שקלה כרכא בשיראי ואותביה בספ׳פסא , אתאי דביתהו חזיתה ,נפקת ,אמרה להו לשיבבתהא, אמר לה ״האי דאיתתא קמייתא היא דלא קָא מְנַשֵּׁי לה״ שגרתא לתנורא וקלתה ,כי אתא אמר :היינו דכתיב עילויה ״זאת ועוד אחרת״. *כי אתא רב דימי אמר בית דינו של חשמונאי גזרו :הבא על הכותית חייב עליה °משום נשג״א כי אתא רבין אמר °משום נשג״ז :נדה שפרה גויה זונה אבל *משום ׳אישות׳ ליח להו , ואנדך *נשיהו ודאי לא מיפקרי. א״ר חסדא °הבא לימלך אין מורין לו ,ולא עוד אלא שאם פירש זמרי והרגו פנחס , נהרג עליו ,נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא °ויאמר משה אל שופטי ״ישראל״ וגו׳״ ,הלך שבטו של שמעון אצל ׳זמרי בן סלוא׳ אמרו לו הן דנין דיני נפשות ואתה יושב ושותק ,מה עשה ,עמד וקיבץ כ״ד אלף מישראל והלך אצל כזבי ,אמר לה השמעיני לי ,אמרה לו ״בת מלך אני וכן צוה לי אבי לא תשמעי אלא לגדול שבהם״ אמר לה אף הוא נשיא שבט הוא ולא עוד אלא שהוא גדול ממנו .שהוא שני לבטן והוא שלישי לבטן ,תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה ,אמר לו ״בן עמרם זו אסורה או מותרת ,ואם תאמר אסורה ,בת יתרו מי התירה לך״ ,נתעלמה ממנו הלכה ,נעו כולם בבכיה והיינו דכתיב °והמה בוכים פתח אהל מועד״ וכתיב °וירא פנחס בן אלעזר מה ראה? אמר רב *ראה מעשה ונזכר הלכה ,אמר לו ״אחי-אבי״ אבא: לא כך לימדתני ברדתך מדר סיני *הבועל את כותית קנאין פוגעין בו ׳אמר° לו *קרוינא דאיגרתא אידהו ליהוי פרונקא׳ ׳שמואל׳ אמר ראה *שאין °חבמה ואין תבונה ואין עֵצָה נגד ה׳ ,כל מקום שיש חילוק השם אין תלמוד בבוד רב יצחק אמר ר״א ראה שבא מלאך והשחית בעם *ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו מיכן שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש ,שלף שננה והניחה באונקלו והיה נשען

ואידך נשג״ז. וזהה חס הוא כהן : נשייהו לא מפקרי . ולא מחייבי מוסו זוהי הקשה ה״ל מאי מפוכחויז״א מהא דתמר פרק הבא על יבמתו (יבמות סה: ושם) אין זוהי תלוי גיורת ומשוחררת וכ״ש כותית וי״ל דכיון דכתיב זוהי לא יקח לא מחייב מוסו זוהי תלוי אם כן יש כה ליקוחין כגון גיורת דתפסי קידושי תבל כותית לא ועוד משמע קרא לחייבי כההיא דסרית לישראל ותסורה לכהן לאפוקי כותית דתסורה לתרוייהו ומיהו קשה דבפרק כל התסורין (תמורה כט. ושם) אתמר רבא כהן הבא על כותית לוקה מוסו זוהי מדתורייתא ודוקה הוא לאוקמי שמעתא דהבא לחביי ועוד קשה דבפ׳ עשרה יוחסין (קדושין דף טה:) פליגי רבי יהודה ורבי יוסי ור״ש בגיורת לבהן ואפי׳ לרבי שמעון לא שרי אלא בגתגיירה פחותה מבת שלש שנוטו בתוליה ביטרול תבל כותית לא ונכרתה לפרש דהך שמעתא במשומרת שלא נבעלה ואפילו הוא משומרת לא לקי מדתורייתא מבפיקא לבל ודלמי בעולה לוקה מדתורייתא בריתא ותניא דמדתורייתא והיתה דקדושין תני״ע דמדתורייתא לסורה לאו משום זוהי מיפסיד״ה אלא גזירת הבתוב וכן משמע בירושלמי פרק בתרת דקידושין דת״ר יעקב בר לידי בשם רבי יהושע בן לוי מעשה במשפחה בדרום שהיו קורין עליה מרעוד ומלת רבי אלא לת ר׳ רומוס לבוזקה ומלת שגתגיירה זקנתה פחותה מבת ג׳ שנים ויום אחד והבעילה רבי להבועה רב הושעיה לתר בדבי רבי אלעזר הכי גרסי׳ תמון הבעילה ת״ל זשירת דבר הבל הוא דת״ר זשרת בשם רב אלא לתמה ר׳ יוחן מפו בה בשם רב ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן ולד טגרת בשר שהיו בלה תעשה ובא מבא עשה והוא אלא בכתוליה יקח ולא טגרת בל לא תעשה הבא מבא עשה עשה הוא ולבוותיה כי אם בתולה מעמיו ולא גיורת בל לא תעשה הבא מבל עשה עשה משמע מהתם בהדיא לגיבא מלקות והוברו בתמים לגזור בדי לחייבו מלקות ומיהו סוגיא דידן משמע דעוברת דיהוג׳ ,משום זוהי דמייתי לה בפ׳ הבא על יבמתו *ובבי למפשט מיבה דהלבה בר״ש ודתי שלש התם הוחיל ולישבר לישנא דהתם בופה להיות בעולה מהתיו הבא לבא סופה להיות זוהי מחתיו ול״ל זוהי לאו דווקא :

נשען

מעשה ונזכר הלכה ,אמר לו ״אחי-אבי״ אבא: לא כך לימדתני ברדתך מדר סיני *הבועל את בותית קנאין פוגעין בו ׳אמר° לו *קרוינא דאיגרתא אידהו ליהוי פרונקא׳ ׳שמואל׳ אמר ראה *שאין °חבמה ואין תבונה ואין עֵצָה נגד ה׳ ,כל מקום שיש חילוק השם אין תלמוד בבוד רב יצחק אמר ר״א ראה שבא מלאך והשחית בעם *ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו מיכן שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש ,שלף שננה והניחה באונקלו והיה נשען

עין משפט נר מצוה

סג א מיי׳ פ״ע מהלכי תיסורי כיאסה הל״ו סמג לאוין קיב טוש״ע יו״ד סימן מז סעיף ב:

סד ב ג מיי׳ שם טור שו״ע שם :

סה ד מיי׳ שם הלכה ב ובסמג שם טור שו״ע שם סעיף ג :

סו ה ו מיי׳ שם הלכה ח וסמג שם טור שו״ע תו״ש סימן תכה סעיף ד בהגה :

סז ז מיי׳ פ״ה מהלכות תיית הלכה ג סמג עשין ז טור שו״ע יו״ד סימן רמב סעיף יא :

מראה מקומות

△ מאורות ט״ל ר׳ חיים בר אברהם

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה אבל מישום. ני״ב מי׳ נעיל כפרק ד׳ מיתות סוף דף נ״ע כתוספתא :

נושא/מענה

מראה - זולגלתו של יהויקים - בתוב ועוד אחרת

נושא/מענה

ר׳ בירוש מה מאחונא מיעט (הבא על בת אל נכרית - זר

[דף סו:] מה ווזא חייב ל) נעיין

[תוליו יג:]

נושא זה ראה (הבועל את בותית קנאין פוגעין בו - ומעשה פנחס

מראה מקומות

◇ בירושלמי טוען [מכות סו.] לפסוק "ויקם פנחס ויפלל"

[מבני כה ופי׳ פירקי׳ דהכא ד״ה שמואל אמר כו׳ ודע שהכלכ לומר כן בכל כמ״ב טוס׳ גיטין מת. ד״ה וכתיב זונות כו׳]

מסורת השים

[ני׳ הזהיה קדושה מבנות ישראל וכ״ה בכתלמוד] [ני׳ מאהלי] שבת נה: ע״ש

[לקמיקד: ע״ש]

עי׳ לו:

עי׳ תוס׳ ע״ז לו: ד״ה משום]

נשען

סנהדרין

[ני׳ אפ:] ע״ז לו: ב״מ פה: עיין סנ. שבועות לג: [מכות יב:]

סח א מיי' פ"ט מהל' מעשה קרבנות הל"ז:

היוצק והבולל · הא דלא חשיב מולק משום דפטור מולק נפקא לן בפרק השוחט והמעלה (זבחים דף קז: ושם) מדכתב אשר ישחט על השוחט הוא חייב ולא על המולק אבל כל הני דהכא נפקא לן בפ' בתרא דזבחים (דף קטו: ושם) מדכתב אשר יעלה מה העולה שהיא גמר עבודה וכו' והולכה לא חשיב משום דאפשר לבטלה לשוחט בצד המזבח ולזרוק ומיהו קשיא ליתני טתן שמן ופתילה במנורה שיש אחריה הדלקה ופטרי' בהו זר בפ' ב' דיומא (ד' כד: ושם) מהאי טעמא דיש אחריהן עבודה והדלקה גופה לא קשה דלאו עבודה היא כדאמר התם: **המולח** והמניף והמגיש · לא דק דתנופה והגשה קודמת למליחה כדתניא *הניף והגיש קמץ ומלח והקטיר ועוד אמרינן בהקומץ רבה* וכי ס"ד זור קרב אצל המזבח גבי לא מלח והייט משום שהיתה המליחה אחר התנופה והגשה:

ולא

[עי' תוס' מנחות יח. ד"ה לא מלח:]

[דף כ.]

תורה אור

נשען והולך על מקלו, וכיון שהגיע אצל שבטו של שמעון אמר היכן מצינו ששבטו של לוי גדול משל שמעון אמרו הניחו לו אף הוא לעשות צרכיו, נכנס התירו פרושין את הדבר. א"ר יוחנן ששה נסים נעשו לו לפנחס אחד שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש ואחד שהיה לו לדבר ולא דבר ואחד שכוון בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה ואחד שלא נשמטו מן הרומח ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף ואחד שבא מלאך והשחית בעם, בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו: רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל שנאמר °ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף והיינו דכתיב °ויעמד פנחס ויפלל *אמר רבי אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד כביכול שעשה פלילות עם קונו, בקשו מלאכי השרת לדחפו, אמר להן הניחו לו קנאי בן קנאי הוא, משיב חימה בן משיב חימה הוא *התחילו שבטים מבזין אותו: ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים והרג נשיא שבט מישראל, בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן א"ל הקב"ה למשה: הקדם לו שלום שנאמר °לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום וראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם. אמר רב נחמן אמר רב מאי דכתיב °זרזיר מתנים או תיש ומלך אלקום עמו ד' מאות ועשרים וארבע בעילות בעל אותו רשע אותו היום והמתין לו פנחס עד שתשש כחו והוא אינו יודע שמלך אלקום עמו במתניתא תנא ששים, עד שנעשה כביצה המוזרת והיא היתה כערוגה מליאה מים אמר רב כהנא ומושבה בית סאה תני רב יוסף קבר שלה אמה אמר רב ששת לא כזבי שמה אלא שוילנאי בת צור שמה, ולמה נקרא שמה כזבי שכזבה באביה, ד"א כזבי שאמרה לאביה כוס בי עם זה, והיינו דאמרי אינשי בין קני לאורבני שוילנאי מאי בעיא, בהדי קלפי דקני שוילנאי מאי בעיא, גפתה לאמה. א"ר יוחנן חמשה שמות יש לו: זמרי, ובן סלוא, ושאול, ובן הכנענית, ושלומיאל בן צורי שדי: זמרי על שנעשה כביצה המוזרת בן סלוא על שהסליא עונות של משפחתו שאול על שהשאיל עצמו לדבר עבירה, בן הכנענית על שעשה מעשה כנען, ומה שמו שלומיאל בן צורי שדי שמו: כהן ששימש בטומאה: בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת: כהן ששימש בטומאה חייב מיתה בידי שמים או אין חייב מיתה בידי שמים א"ל תניתוה כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פירחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ופוצעין את מוחו בגיזרין ואי ס"ד מחייב בידי שמים לישבקיה דליקטול בידי שמים אלא מאי, אינו חייב, מי איכא מידי דרחמנא פטריה ואנן ניקום וניקטול ליה: ולא *והתנן מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה רחמנא פטריה ואנן קטלינן ליה: האמר ר' ירמיה אמר ר"ל במלקות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא, והא גונב הקסוה, האמר *רב יהודה בבלי שרת עסקינן, ורמיזא °לא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו והא המקלל את הקוסם: הא תני רב יוסף יכה קוסם את קוסמו דמיחזי כמברך את השם והא בועל את הכותית: הא אקריוה לרב כהנא בחלמיה ואדכריה רב לגמריה איתביה *היוצק והבולל והפותת המולח המניף המגיש והמסדר את השולחן המטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים בחוץ פטור ואין חייבין עליהן

לא

במדבר כה | תהלים קו | במדבר כה | משלי ל | במדבר ד

נשען והולך על מקלו · על העץ לבדו בלי הברזל שלא יהיו מכירים בו בני שבטו שלהרוג הוא בא: **היכן מצינו כו'** · כלומר אתם מפקירים עצמכם אחר בנות מואב, אני למה לא אעשה כמותכם וכי שבט שלי גדול משלכם שאהיה פרוש וטהור יותר מכולכם, כיון ששמעו כן אמרו הניחו לו ליכנס לקובה שאף הוא רוצה כמותינו: **לצרכיו** · תשמיש: **התירו פרושין את הדבר** · ודאי מותר לעשות כן שהרי פנחס עשה כמותינו כך אמרו העומדים שם כשראו שנכנס: **שהיה לו לפרוש** · מן האשה ושוב אין ניתן להורגו: **לדבר** · לצעוק לאנשי שבטו לסייעו: **שכוון בזכרותו ובנקבותה** · ורמחו אותם דבוקים זה בזה וידעו שניתן רשות לקנאי לפגוע בו ולא יאמרו שנאה היתה בלבו עליו: **שלא נשמטו** · לפרוש זה מזה עד שראו שהרגם בדין: **והגביה את המשקוף** · והוציאן נדבקים ולא הוצרך להשפיל הרומח וישמטו: **ואחד שבא מלאך והשחית** · והטרדו בני שבטו ולא הרגו לפנחס: **פלילות** · ריב: **בן קנאי** · משבט לוי שקינא במעשה דינה דכתיב (בראשית לד) הכזונה יעשה את אחותנו: **בן משיב חמה** · אהרן במעשה דקרח דכתיב כי יצא הקצף וכתיב ויתן את הקטורת: **אבי אמו** · יתרו דאלעזר אבי פנחס לקח מבנות יתרו דכתיב ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ומפרש באגדה פוטיאל זה יתרו שפיטם עגלים לעבודת כוכבים ואמרו בסוטה* פוטיאל זה בנו של יוסף שפטפט בילרו ומשנינן אי אבוה דאמיה מיתרו אמיה דאימיה מיוסף אי אבוה דאימיה מיוסף אימיה דאימיה מיתרו דיקא נמי דכתיב פוטיאל ולא פוטאל: **וראויה כפרה זו** · שעשה פנחס: **שתהא מכפרת לעולם** · דכתיב (במדבר כה) לברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר: **ד' מאות וכו'** · זרזיר בגימטריא הכי הוו: **מתנים** · לשון המתנה: **או תיש** · עד שתשש כחו: **אלקום עמו** · שכל הקמות שלו: **ופנחס לא היה יודע** · שהקדוש ב"ה שמו מלך אלקום עמו שלא היה צריך להמתין שיתשש כחו ונראה בעיני שהתיבה הזאת לשון ערבי שכל פתיחת תיבותיהן אל: **ששים** · ואין לדבר רמז במקרא: **שנעשה** · ביצים שלו כביצים מוזרות שהוקלש ונתבלבל שכבת זרע שבתוכו מרוב בעילות: **והיא נעשתה** · שכבת זרע כערוגה מלאה מים: **מושבה** · מקום מושבה שהיתה רחבה ביותר: **וקבר שלה** · פתיחת רחמה: **שכזבה באביה** · שטה אחריה אל תשמעי אלא לגדול שבהם: **כוס בי עם זה** · שחוט אותם ע"ז: **והיינו דאמרי אינשי** · על שם כזבי אומרים דבר זה: **בין קני לאורבני** · מקום יחוד: **אורבני** · ערבה דקה הגדלה בין האגמים אשטוינ"א בלע"ז: **מאי בעיי** · ודאי משום זנות הלכה לשם: **בהדי קלפי דקני** · קליפות הקנים: **שוילנאי מאי בעיא** · ודאי משום זנות הלכה שם: **גפתה לאמה** · הגאיפה אמה כלומר הואיל שם גפייתה על אמה שכיון שזינתה קורין אותה זונה בת זונה: **בסליא** · גרס שנזכרו ויספרו °לשון לא תסולה (איוב כח) המסולאים בפז (איכה ד) שהיו מעריכין עצמן בפז ואת זה ואת משפחתו סלו בניאופים ל"א גרס לחפש ולדקדק אחר עונש לשון מסלסל בשערו (נזיר דף ג'): **מעשה כנען** · זמה כדאמרינן בערבי פסחים (דף קיג:) ה' דברים צוה כנען את בניו ואהבו את הזמה: **הא אקריוה לרב כהנא בחלמיה** · יכרת וגו' אלמא בר כרת הוא: **יוצק** · שמן על מנחה: **והבולל** · בשמן: **והפותת** · פתים לאחר אפייתה כגון מנחת מחבת ומרחשת ומאפה תנור שהן באות אפויות: **והמניף** · **והמגיש** · בקרן מערבית דרומית כנגד חודה של קרן כדאמרי' בסוטה בפ' ב' (ד' יג:) והמסדר שלחן (*ולחם) הפנים: **בחוץ** · אם עשה אחת מאלו בחוץ: **פטור** · דלא חייב כרת אלא שוחט דכתיב (ויקרא יז) אשר ישחט וגו' ומעלה דכתיב (שם) אשר יעלה עולה וגו' וזורק דאתרבי מדם שפך בפ"ד (דף לה:) וכל הני דיש אחריה עבודה אמעיט בפ' בתרא דזבחים (דף קטו:) מה העלאה מיוחדת שהוא גמר עבודה אף כל שהוא גמר עבודה:

לא

לעיל מד.

ב"ב קט: סוטה מג

[דף מג.]

לעיל פא: יבמות סד:

[לעיל פא.]

כמו"ג בנוסחה דש"ל

[ז"ל בלחם

גליון הש"ס
רש"י ד"ה בסליא לשון לא תסולה. עי' תוי"ט פ"ז מ"ב דפרה מ"ש בשם הערוך:

מסורת השים

גמ׳ מפני מה · זר שעשה לחם בפניס ליטו חייב מיתה דכתיב יומת (דף כד.) ״מעבדלתם עבודת מקנה״ ודרשי׳ עבודה תמה ולא עבודה שים לחריה עבודה וכל הני ים לחריה עבודה ויוקן וכולל ולאר עבודות דמקנה ים לחריה עבודה-דהקטרת הקומן׳-לאחר כולן. מסדר העולן עבודה לחרונה תורה אור

אלא משום זרות ׳ולא משום טומאה ׳ולא משום מחסר בגדים ׳ולא משום רחיץ ידים ורגלים הא כמקטר חייב, מאי לאו מיתה? לא באזהרה, אלא זר נמי לאזהרה, והכתיב °יחזק הקרב יומת״: ׳הא כראיתא והא כראיתא, מכלל דיוצק ובולל לאו נמי לא והתניא *אזהרה ליוצק ובולל מניין ת״ל °קדושים יהיו ולא יחללו: מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא מיתיבי... ואלו הן שבמיתה...

ממא ששימש תיובתא: נופא *ואלו שבמיתה ״האוכל את הטבל, וכהן ממא שאכל תרומה טהורה, ׳וזר שאכל את התרומה, ״וזר ששימש, *וטמא ששימש, ׳ובטבול יום ששימש, ׳ומחסר בגדים, ׳ומרוסר כפרה, ׳ושלא רחץ ידים ורגלים, *ושתויי יין, ׳ופרוע׳ ראש, * אבל ערל, ׳ואונן, ׳ויושב, אינן במיתה אלא באזהרה; בעל מום: רבי אומר במיתה וחב״א באזהרה; *הזיר במעילה: רבי אומר במיתה וחב״א ״באזהרה האוכל את הטבל מנלן

*דאמר שמואל משום ר״א מניין לאוכל את הטבל שהוא במיתה דכתיב °ולא יחללו את קדשי בני ישראל [את] אשר ירימו לה״ בעתידים לתרום הכתוב מדבר וילף ׳חילול-חילול׳ מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה, ונלמוד חילול-חילול׳ מנזר׳ מה להלן בברת אף כאן בברת: מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שבן: ׳תרומה, ׳רוצה לארץ, הותרה, ברבים, פירות, פיגול, ונותר ®אכזבה מגותר הוה ליה למילף שבן: ®פסול אוכל, אין לו היתר במקוה: ®תנך נפישין רבינא אמר חילול דרבים מחילול דרבים עדיף. ובהן ממא שאכל תרומה טהורה מנלן: *דאמר שמואל מניין לכהן ממא שאכל תרומה טהורה שהוא במיתה-בידי שמים °דכתיב °וישמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא וגו׳, מדורה אין טמאה לא, דאמר *שמואל א״ר *אלעזר °מניין לכהן ממא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה שנאמר ״ומתו בו כי יחללוהו״

פרט

ולא משום טומאה · וא״ת תיפוק ליה משום ממא שנכנם למקדש דכתיב וי״ל כגון שנטמא בפניס ולא שהה וכי תאי גוונא פריך ומשני בפ״ב דשבועות (ד׳ יז: ושם) דפריך התם לעל דקיימין לן ממא שנשתם במיתה היכי משכחת לה לי דשהה בר כרת הוא ולא דלא שהה היכי עביד עבודה ומשני כגון שנכנס בקלרה והיפך בליטרא ועבודות דהכא כגון שנכנס למיעבד בלא שהייה ולפילו תיכף מכייהו דלא תפשר בלא שהייה תציב שלהו משום זרות ומחוסר בגדים ושלא רחון ידים ורגלים ומיהו קשה הא דקתני ולא משום רחון ידים ורגלים דתסידור שלמן והטבת נרות דבהיכל תיפוק ליה דנפקא לן לקמן שלא רחון ידים ורגלים מדכתיב כבותם אל תחל מועד וגו׳ שלמת לפני לביאה ריקנית בלא עבודה מיהייב דתני״ב דכתיב בסיפיה דקרא לו בנפשם אל תחל ״המזבח וגו׳ שלמת לשרת בשיבן ה״מ בשורה אבל בהיכל לפני לביאה ריקנית מיהייב ופ״ל דלשולם לא מיהייב לביאה ריקנית לפני לביאה תפי׳ להיכל לשרת לכבותם נמי קאי וכן מוכח בפרק ב׳ דזבחים (ד׳ יט:) דלמר לי כתב כבותם ולא כתב בנפשם ה״ל לפני לביאה ריקנית ופריך לשרת כתיב והא תנן בתמ׳ כלים (פ״ל מ״ם) ההיכל מקודש ממטו שהיו נכנס לשם שלא רחונידים ורגלים ובכי יוסי פליג ואמר דבין החולס ולמוזבח שוה לו החם מעלה בעלמא מיהו בתוספתא משמע דלכל מיהו דתניא בתוספתא דכלים (פ״ל) אמר שמעון הלטע לפני רבי לליעזר תני נכנסתי בין החולס ולמוזבח שלא רחון ידים וכו׳ אמר ליה הטבודה לפילו כהן גדול פוטעים לם מותו בגזירין שלא שלח מלאך בעל הפול פי׳ כמו שן פולין (שבת דף יב.) לים לר הביא הממונה וסדק ולו ליכל מיהה לל היו פרטי כהונה פוטעים לם מותו כדאמר לעיל (דף כב:) מי ליכל מידי דרמשכת פטריה ולמן קטולין ליה ושמת הניל פליגא* חילול דרבים מחילול דרבים עדיף · ולפ״ג דולה יחללו דכתיב גבי *טבל בטהר שמי ליריי כדאמרינן בזבחים שלהי בית שמאי (דף מה: ושם מו.) דתני לוי מניין שלא בפסול זמן הכתוב מדבר תלמוד לומר ולא יחללו לת שם קדשי וגו׳ בשני תלוסים הכתוב מדבר לחד פסול נוהר ולחד פסול טומאה מ״מ לי הוה יליף טבל מיניה זה לא היתה גזירה שוה שלא היקש מיהו לקמן קשה דלא בעי למילף ממת שמשמש מטהר משום דלא כתיב ביה חילול דרבים ונריך לומר דלפ״ג דמוקמינן ליה שני בטהר מ״מ עיקרו שלא לטהר שלא למוקמי ליה שני בטהר משום דלמסכתן בעלמא גבי טהר כתיב ביה חילול כי לת קדש ה׳ חלל (וע״ש הוס׳ זבחים סו: ד״ה שלא):

פרט

רבי לומר כמיתה · לקמן מפרש פלוגתייהו : **דויד כמיתה** · והגה מן הקדש שיש בו מעילה, כמיוד : **מאי יריתו** · שעתידין לתרום וקאמר לעל יחללוס שחסור לחללם במובלם : **מפרומפ** · מלכלה בטומאה דכתיב ״ומתו בו כי יחללוהו״: **מגותר** · ״כי לת קדש ה׳ חלל״: **פרומפ מונף נפרן וכו׳** · סימן הוא: זה תרומה מעורבת בו, ולין טהגין בתרומה לחבל טהר טהג במדבר ובשעת היהר בכמות בכל מקום, ויש היהר לחסורו זה יש היהר לחסורו ומותר בתרומה חבל טהר לין היהר לחסורו, זה נאמר בו ״חבל בלעון רבים״ ועל יחללוהו״ וזה בלעון רבים ״כי יחללוהו״ חבל טהר לעון יחיד ״קדש ה׳ חלל״: **פגול ונותר** · לין טהג לל בטבול ולל בתרומה לעל בקדשים : **אבן ®פסול מוכלין** · טהר ושבל שניהם פסול המחבל לחבל תרומה פסול הגוף הוא לכי יחללוהו כתרומתה הגוף כתיב, חבל ושבל לין להם טהרה במקוה לכל ממא בתרומה יש לו טהרה במקוה : **שנאמר ושמרו לם משמרתי וגו׳** · לכהנים ממחים דבר הכתוב בפרקם לעור ״לים לים מזרע להרן״ : **מפורש מין** · מילתת בלחני נפשה היא ולקי לחשמועינן דלמר טמת שחל תרומה מהורה קלמר טהורה דווקל לבל טמחה לעו במיתה לם לכלה בטומאת הגוף :

לימת

עין משפט נר מצוה

סמ א מיי׳ פ״ם מהלכי ביאת מקדש הל״ב :

ע ב ג ד מיי׳ שם הל״י ומיי׳ נכ״מ :

עא ה מיי׳ פ״י מהלכות מלכות לחמורות הלכה יט :

עב ו מיי׳ פ״ו מהלכות תרומות הל״ת סמג לאוין רכו :

עג ז מיי׳ שם פ״י הל״ב:

עד ח מיי׳ פ״ם מהלכות ביאת מקדש הל״ת סמג לאוין שם :

עה ם מיי׳ שם פ״ד הל״ת סמג לאוין סו:

עו י מיי׳ שם הלכה ד :

עז כ מיי׳ פ״י מהלכות כלי מקדש ד סמג עשין קנב :

עח ל פי׳ נכ״מ בפ״ד מהלכות ביאת מקדש הלכה ד וב״ם סמג לאוין שם :

עט ם מיי׳ שם פ״ם הלכה ו סמג עשין קנה :

זבחים כג:

פ ג מיי׳ שם פ״ל הל״ל סמג לאוין ב :

פא ם מיי׳ שם הלכה ם סמג לאוין עג :

פב ע מיי׳ שם פ״ו הלכה ח :

פג ם מיי׳ שם פ״ב הלכה ח סמג לאוין שם :

פד צ מיי׳ שם פ״ם הלכה יו סמג לאוין שם :

פה ק מיי׳ שם פ״ו הל״ב סמג לאוין זה:

פו ר מיי׳ פ״ל מהלכות מעילה הלכה ג סמג עשין רי לאוין שמב :

פז ש מיי׳ פ״ו מהלכות תרומות הלכה ו סמג לאוין רכו :

[יומי׳ תוס׳ יומת ה: ד״ה לתניית וכו׳]

מומחה ר״ל אלעזר

מסורת הש"ס

תורה אור

פרק לזו שמתוללת ועומדת: **זר שאכל את התרומה**: אמר רב זר שאכל את התרומה לוקה. אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב לימא מר במיתה, דכתיב °וכל זר לא יאכל קדש "אני ה' מקדשם" הפסיק הענין, מיתיבי ואלו הן שבמיתה: זר האוכל את התרומה מתניתא אדרב קא רמית, *רב תנא הוא ופליג: **וזר ששימש** - דכתיב °והזר הקרב יומת": **וטמא ששימש** כדבעא מיניה רב חייא בר אבין מרב יוסף - מנין לטמא ששימש שהוא במיתה? דכתיב °דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" ויליף 'חילול' - 'חילול' מתרומה - מה להלן במיתה אף כאן במיתה, ונילף 'חילול' - 'חילול' מנותר מה להלן כרת אף כאן כרת? מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן גוף, טמא, מקוה, ברבים' אדרבה מנותר הו"ל למילף שכן 'קדש, פנים, פיגול, ונותר? חילול דרבים מחילול דרבים עדיף: **טבול יום ששימש**: מנלן *דתניא ר' סימאי אומר רמז לטבול יום שאם עבד חילל - מניין? ת"ל °קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו" אם אינו ענין לטמא ששימש' דנפקא לן "מוינזרו" תניהו ענין לטבול יום ששימש ויליף 'חילול - חילול' מתרומה: מה להלן במיתה אף כאן במיתה: **ומחוסר בגדים** *מנלן? אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן ומטו בה משמיה דרבי אלעזר בר' שמעון °וחגרת אותם אבנט" - בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו זרים *ואמר מר זר ששימש במיתה: **ומחוסר כפרה** מנלן אמר רב הונא דאמר קרא °וכפר עליה הכהן וטהרה" *טהורה מכלל שהיא טמאה ואמר מר טמא ששימש במיתה: **ושלא רחוץ ידים ורגלים** מנלן דכתיב °בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו": **ושתויי יין** דכתיב °יין ושכר אל תשת וגו': **ופרועי ראש** דכתיב °ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו" וכתיב בתריה "ויין לא ישתו" איתקש פרוע ראש לשתויי יין: מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה: **אבל ערל, אונן, יושב - באזהרה: ערל** מנלן? *אמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל בן בוזי ולמדנו °כל בן נכר ערל לב וערל

רש"י

לימא מר במיתה · דכתיב בתריה "ומתו בו כי יחללוהו. וכל זר לא יאכל קדש" וכל פרשתא בתרומה קאי דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים שאין כפרתו מעכבתו ואילו קדשים לא אכיל עד שיביא כפרה: **הפסיק** · בין "ומתו בו" ובין "כל זר" ומשמע דלא כתיב מיתה אלא לגבי כהנים ומשום טומאה: **וינזרו** · ויבדלו מלעבוד: **גוף, טמא, מקוה, ברבים** · טמא ששימש וטמא שאכל תרומה' שניהם פסולי הגוף, ושניהם פסולי טומאה, ויש להם היתר במקוה, והלכו בלשון רבים: **שכן קדש** · טמא ששימש' ועסק בקדשים ובנותר קדש, ושניהם בפנים - מה שאין כן בתרומה: **וחגרת אותם אבנט וגו'** . והיתה להם כהונה משמע שעל ידי בגדים היא כהונה: **מכלל שהיא טמאה** · קודם כפרה: **בן נכר** · כהן מומר לעבודת כוכבים שהוא ערל לב ונתנכרו מעשיו לאביו שבשמים:

תוספות

פרק לזו שמתוללת ועומדת · תימה דבפ' השוחט והמעלה (זבחים ד' קו·) פליגי במתניתין ר' יוסי הגלילי ורבנן בטמא שאכל קדש טמא דר' יוסי הגלילי פוטר שלא אכל אלא דבר טמא אמרו לו אף טמא שאכל את הטהור כיון שנגע בו טימאהו והשתא תיקשי לגו תרומה אלא על כרחיך בשתחב לו חבירו הכא נמי נימא הכי וי"ל דרבנן או ידעי דר' יוסי הגלילי לא איירי בתחב לו חבירו (*וס"ד) דמשכחת לה בתרומה שלא הוכשרה או נילושה במי פירות אי נמי כגון שנטמא הגוף ואח"כ נטמאת התרומה כדאמר התם בגמרא* ובפרק גיד הנשה (חולין ד' קא. ושם) גבי קדש וקרא דפטר במתוללת בשנטמאה תחלה וילפינן מינה בעלמא דאין איסור חל על איסור ומאן דאית ליה איסור חל על איסור יאמר דשאני התם דגלי קרא וכן משמע בפרק כל הבשר (שם ד' קיג: ושם): **וטבול** יום ששימש מנלן · תימה תיפוק לן מדכתיב גבי טבול יום ובא השמש וטהר מכלל שהוא טמא כדנפקא לן מחוסר כפורים בסמוך מדכתיב וטהרה מכלל שהיא טמאה ותירץ ה"ר חיים דגבי טבול יום איכא למידרש וטהר טהר יומא כדדרשינן ברכות (ד' ב.) אבל וטהרה לא שייך למדרש הכי ואע"ג דבפרק הערל (יבמות ד' עד: ושם) דרשינן וטהרה לטבול יום ההיא מחוסרת כפרה היא ומ"מ מכלל שהיא טמאה לא אתי מיניה טבול יום גרידא מיהו קשה דאיכא קרא אחרינא ובקדשים לא יאכל עד וגו' דמוקמינן בפ' הערל (שם) בזב בעל שתי ראיות דלאו בר קרבן הוא ולענין תרומה נימא מכלל שהוא טמא וי"ל דרבי סימאי דדריש הכא טבול יום מקרא אחרינא סבר לה כתנא דפליג התם אהנא דבי רבי ישמעאל דמוקי ליה התם בזב בעל שלש ראיות ומיהו קשה דגבי נגיעה כתיב (ויקרא יא) וטמא עד הערב וטהר וצריך לומר דהאי לאו קרא דרבי סימאי דדריש טבול יום מולא יחללו לא הוה דרשינן מחוסר כפרה מטהרה מכלל שהיא טמאה ולא טבול יום מוטהר מכלל שהוא טמא משום דקלישא טומאתייהו אבל מכיון דאשכחן קרא בהדיא לטבול יום אע"ג דקלישא טומאתיה תו דרשינן מיניה שפיר מחוסר כפורים וא"ת בפרק שלשה מינין (נזיר ד' מה. ושם) ובפ"ב* (דכריתות) (ד' ס) דדרשינן טמא יהיה לרבות טבול יום עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים גבי נכנס למקדש תיפוק ליה מוטהרה מכלל שהיא טמאה וי"ל כדפרישית משום דקלישא טומאתו לא הוה מחשבינן ליה כטמא לענין מקדש מהך דרשה ואע"ג דהוי כטמא לענין אכילת קדש היינו משום דאשכחן טבול יום דהוי כטמא לענין עבודה ומיהו קשה תרי קראי למה לי טמא יהיה לרבות טבול יום ועוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים מאחר דדרשינן טבול יום מקרא יתירא נפקא לן שפיר מחוסר כפורים מוטהרה מכלל שהיא טמאה וזהו דוחק לומר משום דגבי נכנס למקדש לא כתיב טבול יום בהדיא אלא מרבויא דקרא ולא דמי לעבודה דכתיב בהדיא ואין לתרץ נמי דהאי לאו אלא חד ריבויא הוא מוקמינן במחוסר כפורים משום דמחוסר מעשה ולא בטבול יום דשימשא ממילא ערבא דא"כ הוה ליה למימר איפכא טמא יהיה לרבות מחוסר כפורים עוד טומאתו בו לרבות טבול יום ונראה לר"ת דלענין ביאת מקדש לא הוה דרשינן מחוסר כפורים מוטהרה מכלל שהיא טמאה משום דבכרת דטומאת מקדש כתיב (במדבר יט) איש אשר יטמא ולא יתחטא וגו' דמיירי בהדיא בטומאת מת ולכך צריך נמי טפי קרא לרבות טבול יום דמשמע אבל נתחטא דלאו מחוסר מעשה כגון טבול יום לא הוה בכרת ולמאי דפרישית דמוטהרה מכלל שהיא טמאה לא הוה מרבינן מחוסר כפורים אי לאו דאשכחן טבול יום מקרא דר' סימאי קשה קצת הא דקאמר בפ"ב דזבחים (ד' יז. ושם) דאי כתב רחמנא במחוסר כפורים טבול יום לא אתי מיניה הא לא אתא לן מחוסר כפורים אי לאו דאשכחן קרא לטבול יום וי"ל דה"ק אי כתב רחמנא מחוסר כפורים בהדיא וכה"ג בפ"ב דיבמות (ד' כב. ושם) גבי שפחה ונכרית ומיהו קשה דאי להאי נחית ליכתוב רחמנא טבול יום ומחוסר כפורים בהדיא ולא לכתוב טמא ויש לומר דכיון דלא משכח לריטתא לא חש לדקדק: **רמז** לטבול יום כו' · הוה מצי למילף מביניא מיושב וחד מהנך דבריש פ"ב דזבחים (ד' יז.):
ויליף חילול חילול מתרומה · הקשה הר"ר חיים כיון דטבול יום יליף מתרומה אם כן טבול יום שאכל תרומה יהא במיתה ולעיל גבי ואלו הן במיתה קתני טמא שאכל תרומה ואילו טבול יום שאכל תרומה לא קתני וטמא הוא הדין אי נמי כי היכי דממעטי רבנן לקמן בעל מום ששימש מדכתיב בו ולא בבעל מום ה"ה בו ולא בטבול יום ומיהו טמא ששימש אין למעט מדכתיב בו דלהכי אהני ג"ש דחילול חילול וכן טבול יום ששימש ומיהו לא יתכן כלל דלענין תרומה ממעטינן טבול יום ממיתה מדכתיב בו ולענין טמא ששימש דהיא גופה מתרומה ילפא לא ממעטינן ליה לכך נראה דה"ה טבול יום שאכל תרומה במיתה ויש ליתן טעם דלא חשיב ליה משום דטמא וטבול יום מחד קרא נפקי דהכי כתיבי בפרשת אמור אל הכהנים ובא השמש וטהר וגו' והדר כתב ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי וגו' וקצת תימה היכי יליף מחוסר כפרה ששימש במיתה מדאקרי טמא וטמא ילפינן חילול חילול מתרומה נימא דפסול בתרומה במיתה דלא פסיל בתרומה לא הוי במיתה כדדרשי' בפ"ב דזבחים (ד' יז: ושם) דפסיל בתרומה וכו' וי"ל דכיון דמחיל עבודה כדנפקא לן מוינזרו כל דאיקרי טמא סברא הוא דגמרינן מתרומה דהוי במיתה אע"ג דטהור לתרומה: **אין** בגדיהן עליהן וכו' · הקשה ה"ר יעקב דאורלינ"ש והא מיתה כתב בהדיא גבי מחוסר בגדים בפ' ואתה תצוה ותירץ דההוא מיתה אמכנסיים כתיבא כדמשמע פשטיה דקרא וקרא דוחגרת דדרשינן מיניה אין בגדיהם עליהן אין כהונתם עליהם איצטריך לשאר בגדים ומיניה לא הוה ילפינן מכנסיים דלא כתיבי התם ומיהו קשה למאן דאמר דיליף מכנסיים בפ"ק דיומא (ד' ה: ושם) מוזה הדבר דוי"ו מוסיף על ענין ראשון ויש מפרשים דמיתה דכתיבא אמכנסיים משום אה"נ דמחייב מחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים ורגלים אפילו אביאה ריקנית וא"א לומר כן כדפרישית לעיל מתוך הברייתא*:

וכל

ועדיל כשכר · שמתו לחיי ממתם מילה : **נפ יבמ** · והייטו חזקרה מדכרי קבלה כעלמא **ועפ לקי טעה** : **ומן המקדש נפ ילפ וגו'** · כלומר תע"פ שמתו לחיי ותמו לחן לריך לנחת מן המקדש שחס יעבוד לח יחלל,הח כהן לחתר שלח ילח חלל : **מי כתיב בגופיה** · מי כתיב בכהן הדיוט גופיה חילול מכלל דמכהן הורה אור נדול דכתי' כיה לוגן(ע) ואיזו מחלל הוא דקח לחתי : **ועפ ליתיבה** · דכיון דלח נכתב היה ליה כזר וכפ"ב דזכחים (דף כנ:) דמינן מכדי יוסב כזר דמי ומיחל עבודה לימת במיתה הוא כזר חלמה חניח ליט במיתה והחס מפרק לה משום דהוי 'זר' ו'עפ"י יין' שלמה כתובים ורנליס 'וכפ"ו יין' שלמה כתובים כהח'מיתה' וחין הכתוב כולחד דכתיב בהו'מיתה' וחין מלמדין : **שמר קרא "בו"** - בתרומה דנביי*ם במיתה דכלהו נמי מיניה נמרי ולחת בו למיטעוטי(ג) ולח בעל מום' ומסתברת בעל מום הוא דקח ממעט ולח טמח ומבטל יוס שהן *פסול טומחה(כאו מתניתין) **ר"ל** **וכמיתה(ג)** : **נמר מעט העל מתרומה** · מעילה כתיב בה "ומטמה בטמחה וכתיב "ולח ישחו עליו חטח ומתו*": **בו ולח כמעילה** · וממיתה לחודה הוא דלמעיט דנבי מיתה הוא דכתיב"ט"(כל חזהרה מנמרת נמר להזיד במעילה בנזרה שוה 'לחטח - חטח' מתרומה : **מה לאלן בידי שמים** · דכמחיס וממיס חיט דקרח בקרופים כתיב (במדבר יז) : **ר' יוסנן בן נוזי וכו'** · דס"ל נבית שהדיח לח הכריס בחנק ולקמן מפרש כמחי פליגי : **פלוגתא דר"ש ורבנן** כלהו הן הלחקין ויליף טעמח מקרח : **ופפ חנן** · זר שמשמ רבי עקיבח לומר בחנק וכבריימח קחמי לר"ע בסקילה : **מפניפין ר' שמעון** · דלמחר נבית שהדיח בחנק זר שמשמ מיניה נמר ורבי שמעון תלמידו של רבי עקיבח הוח ומחר לר"ע זר שמשמ בחנק נבית שהדיח בחנק : **ובריימפ רבנן** · בני מחלוקתו של רבי שמעון ולח הס תלמידי רבי עקיבח—חו ותמרי מעמו סקילה בתרוייהו :

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

רבי עקיבא סבר דנין "יומת-מיומת" ואין דנין "יומת-מיומת" **ורבי ישמעאל** סבר *דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא, **ורבי עקיבא** בינו שהדיח,אין לך 'הדיוט' גדול מזה; **במאי קמיפלגי רבי** עקיבא ורבי יוחנן בן נורי: בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן דתניא *נביא שהדיח בסקילה ר"ש אומר בחנק הא אנן *תנן *רבי עקיבא אומר בחנק : תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא : מתניתין=ר' שמעון ואליבא דר' עקיבא ברייתא=רבנן ואליבא דרבי עקיבא :

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

וכל דבר הבח מן הכלל לין דנין וכו' · לח דמי להדיח דפרק שני דזכחים (דף יה: ושם) דילפינן שחויי יין מזקה חוקה ממחוסר בגדים משום דדרשינן לין בגדיהן עליהן וכן כלל הגהו דכתיב ולח יחללו דייקינן הח עבדו חיללו וילפינן חילול חילול מתרומה ובחוזק מן הרעה על היפה דלח ילפינן דליהוי במיתה חט חט מתרומה תירן הרב רבי יעקב דלוריי"ם משום דהוי דבר הבח מן הכלל וכריך למיתי הוי דבר הבח מן הכלל טפי מהנך וכפרק כסוי הדם (הוליו פה:ושם) דשרי רבי שמעון מריפה שנשחטה חולין בעזרה ומותרת בהנחה משום דהויח שחיטה שחיטה כלחויה וילף ג"ש מוטעח טבח וכן חע"ג דנבי חולין בעזרה לח כתיב זביחה חלח מן הכלל דדרשינן *ברחוק מקום חתה זובח ולי חתה זובח בקרוב מקום חין זה מן הכלל דהח כתיב כי ירחק ממך המקום וילפינן מוטעח מבח דבזביחה הרלוייה חייבי ועל זביחה הרלוייה דייקינן הח בקרוב מקום לח וקנברים הבח על ינמתו(יבמות נה:)גבי הערלה דילף חייבי עשה כגון מלרי ותחומי דכתיב בהו דור שלישי יבח בנ"ש בזיהה חלח חע"ג דלח כתיב בזיהה חלח מן הכלל דדייקינן הח דור שני לח יבח הח נמי ניחח דילפינן בנ"ש דדור שלישי יבח בהחיח בזיהה היח הערלה והדר דייק הח דור שני לח יעשה : **אלא** מטמח שמיטח · חימה דהוה לן למילף מטבח טפי משום דחילול דיחיד מחילול דיחיד עדיף כדחמרן לעיל חילול דלרבים מחילול דרבים עדיף דגבי בעל מום כתיב וחל המזבח לח יגע וגו' וכטבח כתיב כי חם קדש ה' חלל לחפוקי תרומה דכתי' כי יחללוהו וכ"ת פסול הגוף עדיף חס כן לעיל דילף טמח שמיטח מתרומה ופריך דילף מטבח הוה ליה למטוי משום דפסול הגוף עדיף ולח משום חילול דרבים וים לומר דהכח פסול הגוף דעבודה מפסול הגוף דעבודה עדיף :

בן ולח בבעל מום · כל הני לעיל ללח ממעטינן דפסול טומחה סס כתרומה וטבל ת"ש דלחו פסול טומחה הוח דמי לתרומה טפי מהני : **גמר** חטח חטח מתרומה · חימה דמטמע בפ' בתרח דמכות (דף יג:) לחיכח מלקות בקדשי בדק הבית ומעשר שני והקדש שלח נפדו וחמחי ניין דמתרומה יליפינן לח הוה לן למילף חלח דומיח דתרומה דקדישה קדושת הגוף כדחמכחן בזבחים שלהי פרק בית שמתי (דף מה:) דקדשי עובדי כוכבים לח מועלין בהן דגמרינן חט חט מתרומה ובתרומה כתיב בני ישרחל ולח עובדי כוכבים וחמרינן דת"ח בקדשי מזבח חבל בקדשי בדק הבית מועלין ומפרש טעמח כי גמרינן מעילה חט חט מתרומה דומיח דתרומה דקדישה קדושת הגוף חבל קדשי בדק הבית דקדושת דמים לח וקלת ים לדחות ההיח דמכות דמיירי בקדשי מזבח שהממון דשייך בהו פדיון חבל קשה ממעילה פרק הנהנה (דף י:) דממעט מחובר ממעילה משום דגמרה מתרומה חלמח יליפינן קדשי בדק הבית מתרומה ויש לומר דהחם הוח דבעינן דומיח דתרומה משום דכתיב לה' לרבויי ולח גמרינן חלח דומיח דקדושת הגוף וחע"ג דרבי יוסי דרים ליה החם ולח רבנן מכל מקום לרבנן נמי חהני לנבי הכי דלח גמרינן קדשי בדק הבית מתרומה (וע"ש תוס' המורה נ: ד"ה מפי הקבלה) :

(ע) רש"י ד"ה מי כתיב כי' נוזן חינו כנ"ל ותות ו' נמחק : (ב) ד"ה חמר קרח וכו' פסול טומחה וכמיתה כסיד :

גליון השס

גמ' וכל דבר הבח מן הכלל. עי' סיסה מקומנת כנ"ק דף כ' ע"ח ד"ה חתיה חתח . ובתוספות תולדות חדם לכהנ"ל סימן עז :

[קחשין מ:]

מפנה

◇ מקורות על רב' ורבנן
(ע"ע חיפה בנדון חוסי טי"ש רבי - חיאהב רבנן - חינו ראוי)

△ טבילת [מצא שתי התורה על רב' (בראיה)

[ויקרא כתיב]

ראיה שאין חוזרין ואין ראוי לדון מלא ראוי [ב] מי יתלוו...

נושכן

חת' תנחוי - חדו עזונו של נר טי"ש

מפנה

△ "חת' לחלן"

◇ "חתי' קחיפלג"

נושא (נאמן)

חת' תנחוי - חדו עזונו של נר"ח

טלנית חת הדנים [ז"ל]

אלו הן הנחנקין: **הַמַּכֶּה** אביו ואמו יוֹנֵגֵב נפש מישראל, יוֹזוֹקֵן ממרא ע"פ ב"ד, וְנביא השקר, יהַמִּתְנַבֵּא בשם עבודת כוכבים, יוהבא על אשת איש, יוממי בת כהן, יוּבועלה: **גמ'** מכה אביו ואמו מנלן? דכתיב °מכה אביו ואמו מות יומת"*יוכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק, אימא עד דקטיל ליה מיקטל? ס"ד קטל רחמנא בסייף ואביו בחנק? יתניא ליה למ"ד חנה קל אלא למאן דאמר חנק חמור מאי איכא למימר? אלא מדכתיב °מכת איש ומת מות יומת" וכתיב °או באיבה הכהו בידו וימות, שמע מינה בל היכא דאיכא 'הכאה' סתם לאו מיתה הוא. *ואצטריך למיכתב "מכה איש" ואיצטריך למכתב "כל מכה נפש" דאי כתב רחמנא "מכה איש ומת" הוה אמינא 'איש' דבר מצוה אין קטן לא, *כתב רחמנא "כל מכה נפש", ואי כתב רחמנא "כל מכה נפש" הוה אמינא אפילו נפלים, אפילו בן שמונה צריכי, ואימא אע"ג דלא עביד ביה חבורה אלמה תנן יהמכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה, אמר קרא °מכה אדם ומכה בהמה", מה מכה בהמה עד דעביד בה חבורה, רכתיב בה "נפש", אף מכה אדם עד דעביד חבורה, מתקיף לה רב ירמיה אלא מעתה הכחישה באבנים הכי נמי לא מיחייב? אלא אם אינו ענין לנפש בהמה, דהא אי נמי הכחישה באבנים חייב, תניהו ענין לנפש אדם, אלא הקישא למה לי? לכדתניא *דבי חזקיה, הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה, אלא למאן דלית ליה תנא דבי חזקיה היקישא למה לי: °מה מכה בהמה לרפואה=פטור אף מכה אדם לרפואה=פטור, דאיבעיא להו בן מהו שיקנו דם לאביו? רב מתנא אמר °ואהבת לרעך כמוך" רב דימי בר חננא אמר: °מכה אדם-ומכה בהמה, מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור, (ו)רב לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא, מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח ליה *כוותא, דילמא חביל והוה ליה שגגת איסור, אי דבי אחד נמי אחד-שגגת לאו, בנו-שגגת חנק, *והדרתן °מתי של יד ליחזל בה את הקוץ ליחוש דילמא חביל והויא לה שגגת סקילה? התם מקלקל הוא, הניחא למאן דאמר °מקלקל-פטור, אלא למ"ד חייב מאי איכא למימר? מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה-חייב, ר' שמעון היא, ורבי

אלו הן הנחנקין: מפרש על פי כיוצא דין. כמו ממריס הייתם עם ה' (דברים ט) שמפרש על פי ב"ד הגדול שבלשכת הגזית: וזוממי בת כהן. לפי"ש שהם היו מחייבין לוזמה שריפה לין נזונין תלוי במיתה שהיו מחייבין לבועל והייט חנק כשאחר בת תלוי אחים כדמפרש קרא "היה תחלל" ולא בועלה וזוממי "מכחלר זמם לעשות לאחיו"-לחיו ולא לאחותו: ובועלה. בגבולה בת כהן קמיירי מכל תרומה בועלה-במקולה: **גמ'** מכה אביו ואמו מנלן? **הוֹרָה** למינח לפיל נפלים. תימה ה"ל כיצי מיחייב דמי וולדות הא מיחייב מיתה ו"ל דה"ל דהכה גזירת הכתוב היא היכא דלא נחסרן לוולדות כדאשכחן לרבי *ונתנה בפלגים תחת נפש ממון לי נמי נהי דהוה מיחייב לחכל בחתך טעלד קודם טעלד לא מיחייב: **הכחישה** בהבנים כו'. בהכחשה דלא הדרא לייבי דאם כן לא שייך ד' דברים: **אלא** למאן דלית ליה דחנק דבי חזקיה: הכרעת הגמרא (דף עמ:): **מאן** שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש. פלוגתא ד' יהודה ור"ש במקלקל בחבורה ומקלקל בהבערה לא מיבעי בפירוש דלא כתבה ולא כבייחא דבפרק האורג (שבת דף קו: ושם) דתק רש"י לפרש דפקא מפלוגתא דמלחה שהיה צריכה לגופה פטור עליה הלכך אין לך מוכל ומבעיר שהיו מקלקל ואפילו מבעיר עלים להכשילו מקלקל הוא לגל הלעיס ומה שהוא מתקן לגל מחריס לרבי שמעון לא תקיב ליה דהא מלחה שהיה צריכה לגופה היא אם כן כי חייב הכתוב מוכל ומבעיר מדלחנתיך למקרי מילה ומדלחסר הבערה דבת כהן על כרחיך במקלקל נמי חייב לכל רבי יהודה סבירא ליה מלחה שהיה צריכה לגופה חייב עליה הלכך חיוב דמוכל בגדיך לכלבו ומבעיר בגדיך לחפרו מבעיא לה ותע"ש שמקלקל הוא לגל מלחה עלמה מתקן הוא לגל מחריס ולרבי יהודה כבי הלי גוונא מלחה היא משום תיקון לחריס לכל מקלקל ואיט מתקן פטור לשון הקונט, כתבתי בהמתה הא לחמרי, התם בפרק האורג (שם) מני רבי לחבו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין פטורין חוץ מהוכל ומבעיר לחר ליה שוק מני לברת חוכל ומבעיר לחנה מנלה כו' משמע מתוך פי' הקונטרס דר' לחבו כר"ש ורבי יוחנן דבעי לריך לכלבו ולחפרו כר' יהודה וזהו תימה ה"ל לחמר ל"ל פוק חני לברת לחנו משום דס"ל כרבי יהודה מתן דמקי כר"ש מפיק ליה שוק חני לכלבו ולחפרו לחמר נקט חוכל ומבעיר ושוד דר"ש לפי' בחוכל ומבעיר בעי שהכה לגופה כדמשמע בשמעתין גבי חוכל ובשלמי ספק לכל (כריתות ד: כ:) גבי הבערה על כן נרלה דר' לחבו ור' יוחנן חלוקי דר"ש פליגי דר' לחבו כר"ש בדלחיתה בפרק האורג (שבת דף קו:) ורבי יוחנן סבר דלפילו ר' שמעון בעי תיקון קלת ומיהו לא תקיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דלין דרך לחבול בחבירו לייקן בלבד ופלוגתא גדים בשביל לפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להש"ס לר בקבלה לו שמת בריייתא שניה בסוס מקום וכי תימת לרבי לחבו כיון דליכא תיקון ל"ב לריכה לגופה היכי משכחת לה בה משכחת לה בלחיסורי הגלה שסבור שיכול ליהנות וליקן לכלבו וכן מבעיר בלחיסורי הגלה שסבור שיכול לבשל קדירה ושוד ים דלקרן פלוגתא דמקלקל בחבורה מדתנן בספחים פר' לולו דברים (דף עב: ושם עג: ושם) ושמר כל הזכחים שנשחנו לשם פסח שם חיון רלויין חייב וחמרי, בגמ' מאן תנא דשני ליה בין רלוין לשחיון ר"ש הוא ומשניין התם לעיל מיניה דחייבי בטועה לחמת מחייבינן מחשבת ומחנריכן בפ' ספק לכל (כריתות ד' יט:) הגח להיטקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מחשבת נמי חייב ומדמחייב רבי שמעון מחשבת בחבורה שמע מינה

מקלקל

אלו הן הנהנקין פרק עשירי סנהדרין פה

ור' שמעון פיס מלמכם שפיגם לריכם לגופם פטור מלים · בפרק המפלגין (שבת ד' נב:) גבי המוליה לת המת במקום: **מפו שימשם שלים.** ב"ד לתביו לם נתחייב לבדו כדוי לו מלקות: **ולפר מי ספירו** · לקללו ולהכות לת תביריו והלה כל שקילל לוהרו על הכלת תביריהם ועל קללתם כדילפינן בד' מיתות (לעיל ד' נה:) לפ"ה נעשה שליח ב"ד לקב"ה דכתיב (דניים כה) תרבעים יכנו" וכתיב (נחמיה ה) יתן ה' לוחך: **ופס מי שמנוס לפכוסו** · בריימל תניל הכי במכילתל: **פפי נפו פידי ופידי** · מלוה ולינה מלוה תרוייהו במקום מלוה והל בבנו והל בלחר ובכי קלמר ולילף לוזהיה למכה לבניו: **ופס לפר שמנוס לפכוסו במקום פלוס.** דכתיב יכנו: **פלוס פלף לפכוסו** · יותר מתרבעים דכתיב (דניים כה) ולל יוסיף פן יוסיף,כל, שלינו מלוה להכותו לפילו במקום מלוה ללמל לינו נעשה שליח לכך,לינו דין שמוזהר שלל להכותו שלל במקום מלוה: **ופס במקום פלוס שמנוס לפכוסו פלוס שלף לפכוסו** · יותר מתרבעים שלל כל שכן,ולילף לוזהיה למכה לבניו לו תבירו מכתו: **בפ לפר ובכפו וקילקו פפור** · קס"ד פפור ממלקות: **ופינו יולף** · ולמסני' דבבו לינו נעשה שליח בית דין לכופו ללתת **וקשיל לרב שמם**: **ס"נ ופפר רב שמם כייפו יפן ופפ מייב** · כייפו יפן,ומת תוך שינתו: **מייב** · להל מתבייפין בניו,ולפי גמי ס"ם: **מכלל** · לחייב דקתני גבי בבו,ממון קלמר בתמיה ולל 'בלין בה שוה פרוטה' מוקמת לה: **פלף** · על כרלך חייב בדיבו קלמר מיתה: **שפף נפי** · דתני גבי לחר פפור בדיבו קלמר וממלקות פטור ליה **ולכתי מתי שנף**: **כפוסף פפף** · וזה שעובר עבירה שחייב מיתה'לתו עושה מעשה עמך הות: **שפינים קללף** · דכתיב ביה בעמך: **מקשינן** · לטולמר גמרינן במה מלינו ולינה דלמרי היקשל דכתיב מכה לבניו ומקלל לבניו גבי הדדי בהלה המספניים הלל שמקרל לחד מפסיק בינתים: **מי שכי כבו נפי** · דהל לל כתיב לוזהיה במקלל לבניו הלל במקלל חבריו שלבניו בכלל עמך כפ' ד' מיתות (לעיל ד' סו:): **דרך פנפס** · מקמיה דרכה במסכת מגילה בסוף תומר בקודם: **בפקנים** · הרלוי להתקיים ולל זה שנגמר ביו מידי

מקלקל נמי מיחייב ור' יהודה ים לזקדק דפטור מדתנן בפ' כל הכלים (בבא ה' קכב:) ומייתי בסמוך דמחמו של יד (מוסר) ליטול בה לת הקון דמשמע ליה להש"ס דלתיתי ככולי עלמל כי ההיל דקלהי שבת (ד' קמ:) דלמרי' לבל מוקלה מחמת חסרון כים לפילו ר' שמעון מודה דתנן כל הכלים ניטלין בשבת חון ממסר הגדול ויחד של מחריפה ומנל ליה דמודה ר' שמעון בה ללה מעמע ליה דבסחמל דהתם מודו ס"ע היכל דלל מסבת פלוגתל וכיון דר' יהודה מחייב במלוכה שחינה לריכה לגופה לל לפסר למיפרי מחמו של יד ליטול בה לת הקון לי לולו משום דסבירל ליה מקלקל בחבורה פטור ולמ"ל דלמרי' בפ' בירה (שם דף מב:) דשמואל במלוכה שחינה לריכה לגופה סבר לה כרבי יהודה ובפ' חלבן (בילות דף יט:) מסיק ר"ל לליבל דשמואל הנח לזיבורות הוחיל ומקלקל בחבורה חייב לולו משום דסבירל ליה לשמואל לללו לליבל דמתן דמחייב קלמר ומדע דבסילהי החורג (בבא קמ: דף קו:) למר שמואל כל פטורי דבסבח פטור לבל למור לבר מבני תלת דפטור ומותר המפים מורסל ומנל לן דפטור ומותר דתנן מחמו של יד (מוסר) ליטול בה לת הקון ומדפרי ליטול הקון ס"מ דקסבר מקלקל בחבורה פטור דמטעם מלוכה שחינה לריכה לגופה לל לליבל :

ורבי שמעון לחמר מלוכה שחינה וכו' · הל דקיימל לן כלכה כר' שמעון בגרירה לולו שנגנת סקילה היל דלי עביד מרין הוי כלחר יד כלזיקת שלבי פ' בירה (שם דף מו: ושם) וועד דלינה לריכה לגופה וועד דלפני לר' יהודה כל לין מחבורין דלל פסיק ריסיה פטור מדלורייתל דלל הוי מלוכה מחבת וכן משמע ביומל (דף לב:) גבי עבשיות דלמרי' לילוף דרבנן פי' כי הל משום דלין מחבורין ולל הוי מלוכה מחבת והחילו משום דלין שבות במקדש

ורבי שמעון האמר *כל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה.בעו מיניה מרב ששת:בן מהו שיעשה שליח לאביו להכותו ולקללו? א"ל ואחר מי התירו,אלא כבוד שמים עדיף הכא נמי כבוד שמים עדיף מיתיבי ומה מי שמצוה להכותו ,מצוה שלא להכותו, מי שאינו מצוה להכותו אינו דין שמצוה שלא להכותו מאי לאו אידי ואידי במקום מצוה- הא בבנו הא באחר:לא, אידי ואידי:לא שנא בנו ולא שנא אחר ,ולא קשיא באן במקום מצוה באן שלא במקום מצוה והכי קתני ומה במקום מצוה-שמצוה להכותו ,מצוה שלא להכותו, שלא במקום מצוה- שאינו מצוה להכותו ,אינו דין שמצוה שלא להכותו תא שמע היוצא ליהרג: ובא בנו והכהו וקיללו חייב , בא אחר והכהו וקיללו פטור והויגן בה מאי שנא בנו ומאי שנא אחר,ואמר רב חסדא במסרבין בו לציאת ואינו יוצא:רב ששת מוקי לה בישאין מסרבין בו לציאת,או דלמא אחר נמי אחר - גברא קטילא הוא, ואמאי רב ששת *בייישו ישן ומת חייב: הכא במאי עסקינן בשהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה *ואמאי רבי אמי אמר ר' יוחנן הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה:מאי פטור דלאמר, פטור ממון,מכלל דבנו חייב בממון,אלא בדינו הכא נמי בדינו:אלא אחר היינו טעמא דפטור דאמר קרא °ונשיא בעמך לא תאור"=*בעושה מעשה עמך, התינח קללה ,הבאה מנלן? *דמקשינן הכאה לקללה, או דלמא בנו נמי? *כדאמר רב פינחס בשעשה תשובה הכא נמי *בשעשה תשובה או דלמא אחר נמי? אמר רב מרי "בעמך"= במקום שבעמך או דלמא בנו נמי?

מידי

[שבת קה:] [קמת: כריתות כ:]

[שבת קה:] [שם] [דף מב.] [שבת קה.] [שם קה.] [ב"ק נ:] [ב"מ סב.] [מנילה כו.] [יבמות כב:]

[יבמות כב:] [וב"ב] [שם קה.] [ב"ק נ:] [ב"מ סב.] [מנילה כו.] [יבמות כב:]

[שבת קה.]

[דף מב.]

[דף מו:]

הא בבו הל בלחר · רומה ללמד מבלן לוזהיה למכה לבניו הלל נפיק מפן יוסיף כיון דלינו מעוה להכותו ומשמע בסמוך דלפני בילוף לינקש לן לוזהיה לבבו דחייב דמוקי לה רב חסדל במסרבין בו ללתת ותע"ג דלין מוזהירין מן הדין הכי מילי להלקוחו ומילו קלה היכי לתת בבו בקל ותומר מלחר כיון דלחר פטור במסרבין בו ללתת ולינו יולף ושמל גלויי מילתל בעלמל הול דפן יוסיף מיירי לפני בבבו תע"ג דלר"ע בבבו יכול לל מייבי בבבו: **והאמר** רב שפת כייבו וכו' · תימה דבפ' החובל (ב"ק דף סו: ושם) בבני רבי לבל בר ממל בייבו יפן ומת מהו ולל לילוף ליפקיעוחל ולבל פריך בפקיעות ים ספריס דגרסינן ולחמר רב שפת בייבו יפן חייב ולל גרם ומת ולל נהירל למה ענין יפן ליולף ליהרג ושול מפי קמ"ל רב שפת מקיימין היל בפרק החובל *המכיים לת היפן חייב וב"ת גרים ולחמר רב שפת בייבו חייב ולילף ליהרג מקי מיהו לין כל כך תימה חם לת הביל דבבי רב שפת בפרק החובל למיפפת הביל בעיל דבי לתי גוונל דמפכחן בבפרק חין בין המודר (ד' לה: ושם) דלילבעיל לן הבהו בהבי שלוחי דיפן לו שלוחי דעמל ולל מייבי הפס דבבי רב הונל בריה דרב יהושע דלמר בפרק קמל דקדושין (דף כג: ושם) הבי בהבי שלוחי דרחמנל ניהנו דלי שלוחי דיפן מי לילוף שלבין לל מינן עבדין ושלוחי דידן עבדי*: **הברהן** הכלה שחין בה וכו' · תימה לחלי נקי הל בן יוסיף שלו שניקן לחזהיר מיתה ב"ד הול דמייבי נפקל לן לחזהיר למכה לבניו ולינהגלמי :

[ופי' פיסב פוס' יומל יט: ד"ה מי לילוף ופוס' ב"מ מי יז: ד"ה מן]

מידי דהוה לאחר מיתה, מאי הוה עלה: *אמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית שהרי אמרה תורה לא תחמול ולא תכסה עליו:

מתני' *המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה זה חומר במקלל מבמכה שהמקלל לאחר מיתה חייב *והמכה לאחר מיתה פטור: גמ' ת"ר אביו ואמו קלל לאחר מיתה, שיכול הואיל וחייב במכה וחייב במקלל - מה מכה אינו חייב אלא מחיים אף המקלל אינו חייב אלא מחיים, ועוד ק"ו: ומה מכה שעשה בו שלא בעמך כבעמך לא חייב בו לאחר מיתה, מקלל שלא עשה בו שלא בעמך כבעמך, אינו דין שלא חייב בו לאחר מיתה, ת"ל אביו ואמו קלל לאחר מיתה. הניחא לר' יונתן דמייתר ליה קרא אביו ואמו אלא לר' יאשיה מאי איכא למימר דתניא איש איש מה ת"ל איש איש לרבות בת, טומטום, ואנדרוגינוס, אשר יקלל את אביו ואת אמו *אין לי אלא אביו ואמו, אביו שלא אמו, אמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קלל אביו קלל, אמו קלל, דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר משמע שניהן כאחד, ומשמע אחד ואחד בפני עצמו *עד שיפרט לך הכתוב יחדיו מנא ליה נפקא ליה מ"מקלל אביו ואמו מות יומת" ואידך ההוא מיבעי ליה לרבות: בת, טומטום, ואנדרוגינוס, ותיפוק ליה "מאיש איש" *דברה תורה כלשון בני אדם. וליתני חומר במכה מבמקלל שהמכה עשה בו שלא בעמך כבעמך משא"כ במקלל קסבר *מקשינן הכאה לקללה, לימא הני תנאי כהני תנאי דתני חדא כותי אתה מצווה על הכאתו ואי אתה מצווה על קללתו ותניא אידך אי אתה מצווה לא על קללתו ולא על הכאתו סברוה דכולי עלמא כותים גירי אמת הן מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר מקשינן הכאה לקללה ומר סבר *לא מקשינן הכאה לקללה. לא, דכ"ע לא מקשינן הכאה לקללה והכא בהא קמיפלגי מר סבר כותים גירי אמת הן ומר סבר *כותים גירי אריות הן, אי הכי היינו דקתני עלה ושורו כישראל! אלא שמע מינה בהיקישא פליגי ש"מ: מתני' הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו רבי יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנאמר והתעמר בו ומכרו. הגונב את בנו: רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מחייב וחכמים פוטרין. גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין: גמ' ותנא קמא לא בעי עימור? א"ר אחא בריה דרבא עימור פחות משוה פרוטה איכא בינייהו. בעי ר' ירמיה גנבו ומכרו ישן מהו: יש דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך, ותיפוק ליה דליכא עימור כלל! לא צריכא: ישן דזגא עליה אשה דאוקמא באפי זיקא: דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך מאי תיקו. ת"ר כי ימצא איש גונב נפש מאחיו אין לי אלא איש שגנב, אשה מניין ת"ל וגונב איש אין לי אלא איש שגנב בין אשה ובין איש, ואשה שגנבה איש, אשה שגנבה אשה מניין ת"ל ומת הגנב ההוא מכל מקום תניא אידך *כי ימצא איש גונב נפש מאחיו אחד הגונב את האיש, ואחד הגונב את האשה, ואחד גר, ואחד עבד משוחרר, וקטן - חייב, גנבו ולא מכרו, מכרו ועדיין ישנו ברשותו, פטור, מכרו לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים חייב, הגונב את העבדים פטור

תני

שיכול הואיל וחייב במכה כו' · הוי מלי למימר הואיל וכתיב בעמך כדאמר לעיל במקוים שבעמך : ומה מכה אביו כו' · ואם תאמר מה למכה שכן בחנק תאמר במקלל דבסקילה וי"ל דהיא גופה ילפינן השתא דמכה אביו בסקילה מקל וחומר ממקלל ומיהו קשה לבסוף דיליף דמקלל לאחר מיתה חייב נילף ליה שלא כעשה בו שלא בעמך כבעמך ממקלל דחייב ביה לאחר מיתה ומכה פטור דבעינן נפש כדדרשינן לעיל (דף פה:) עד דעביד חבורה: איש איש מה תלמוד לומר איש איש · פירשתי שלהי פ' ד' מיתות (לעיל דף סו. ד"ה לרבות) : ושורו כישראל · לאו לגמרי כישראל דשור של ישראל שנגח לשור של כותי פטור משום דקנסינן להו כדאמר בר"פ ד' וה' (ב"ק דף לח.) ומיהו לגבי הכי הוי כישראל דשור של כותי שנגח לשור של ישראל תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם ושור של עובד כוכבים שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם : עד שיכניסנו לרשותו · משום דכתיב ונמצא בידו ואמר בפ"ק דבבא מציעא (דף י:) גבי גט וגניבה מלרבינן חצר וקרפף ואין נראה דקרא לגבי דידו לא דווקא דהוא הדין גגו חצירו קרפיפו דלמא כהן נמי יש שום ריבוי ואפשר דאם הגביהו אפילו ברשות בעלים חייב כדאשכחן גבי גניבה בפרק מרובה (ב"ק עט: ושם) דקתני היה מושכו ויוצא כו' אי נמי הכא דפטר ר' שמעון מכרו לקרובים דבעינן שיוציאנו מרשות אחיו כ"ש דברשות בעלים לא מהני כלל :

מידי דהוה לאחר מיתה · דילפינן לקמן מקלל לאחר מיתה חייב וא"ת והתנן מכה לאחר מיתה פטור והכא מיחייב ליה אהכאה דקתני הכהו וקללו, היינו טעמא דפטור מכה לאחר מיתה משום דבעינן חבורה ולאחר מיתה ליכא חבורה דליכא נפש דנפקא ליה לעיל מנפש

תורה אור

אלא דכשפו למות: מתני' שמקלל לאחר מיתה חייב · כדיליף בגמרא: והמכה לאחר מיתה פטור · דחבורה ליכא: גמ' אביו ואמו קלל · קרא יתירא הוא דהא כתיב רישיה דקרא אשר יקלל את אביו ואת אמו: מכה שעשה שלא בעמך כבעמך · דגבי הכאה לא כתיב 'בעמך' למעוטי שאינו עושה מעשה עמך והאי תנא סבר לא מקשינן הכאה לקללה מפני המקרא המפסיק בינתים: לא חייב בו לאחר מיתה · דהא חבורה כתיב: לרבות בת · טומטום ואנדרוגינוס: אין לי אלא אביו ואמו · שניהם יחד: אביו קלל ואמו קלל · ברישא המקרא סמך קללה לאביו ובסוף סמך לאמו: עד שיפרט לך הכתוב יחדיו · וכמו שפירש בחורש בשור ובחמור מדפרט לך ש"מ דאי לא הוי יחדו הוה משמע שור לבדו וחמור לבדו והא אביו ואמו לא הוי ליה דליש נמי 'את אביו ואת אמו' וסיפא לאתויי לאחר מיתה: מומקלל אביו · דוקא המופלגים: ואידך · דמפיק לאחר מיתה מאביו ואמו קלל: ולתני נמי וכו' · למתניתין קאי דקתני זה חומר במקלל מבמכה: לימא כהני תנאי · תנא דמתניתין דקתני חומר במכה בכתב מהל שעשה בו שלא בעמך כבעמך וכתנא דברייתא דלעיל דקתני ומה מכה שעשה כו': גירי אמת הן · מתחילתן גרים גמורים היו ועכשיו הרשיעו וישראל שאינו עושה מעשה עמך הוא, וכי היכי דעל קללתו פטור על הכאתו נמי פטור: גירי אריות הן · והרי הם כעובדי כוכבים גמורים: אי הכי · דטעמא דפטור משום דגירי אריות הן: היינו דקתני עלה · בתמיה בכך מתני' דקתני אינו מצווה לא על הכאתו ולא על קללתו קתני ושורו כישראל שור שלנו שנגח את שורו ושורו שנגח שלנו תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם ולא לעובד כוכבים תנן שור של ישראל שנגח שור של עובד כוכבים פטור, ושל עובד כוכבים שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם: מתני' שיכניסנו לרשותו · דכתיב (שמות כב) ונמצא בידו ותניא במכילתא ונמצא אין מציאה בכל מקום אלא בעדים בידו אין בידו אלא ברשותו וכן הוא אומר (במדבר כא) ויקח את כל ארצו מידו: גמ' עמור · שמוש: גנבו ומכרו כשהוא ישן מהו · לקמן מפרש לה הבעיא: מכר אשה לעוברה · גנב אשה מעוברת ומכרה לעוברה שלא מכר הגוף שלה אלא שיהא עובר מכור: דליכא עימור · לא בישן ולא בעובר: דזגא עליה · דסמך עליו:

דאוקמא באפי זיקא · וכל כמה שהיא עבה מועיל יותר להגין בפני הרוח : אין, אלא איש · כשהגנב איש ולא אשה וקרא קמא דלא קפיד אגנב למהוי איש דכתיב 'נפש' הלכך אין לי אלא איש שגנב בין אשה דהיכא דגנב הוי איש כתוב גונב נפש ואשה שגנבה איש דכתיב וגונב איש 'וגונב' אפילו אשה גונבת משמע : שגנב · מ"מ 'והוא' דרשינן ליה בספרי למעוטי גונב עבד : ועדיין ישנו ברשותו · ברשות הגנב עצמו שעדיין לא הכניסו גנב ברשותו : פטור · שהרי לא גנבו : לאביו · אביו של גנב :

תני

עין משפט נר מצוה:

יז א מיי' פ"ה מהל' ממרים הל' יד סמג לאוין ריט טוש"ע י"ד סי' רמא סעיף ב:

יח ב מיי' שם הלכה יד [וכרב אלפס עוד ביבמות פרק כ דף כ: וכהי גרם חוץ ממסית ומדיח שהרי אמרה תורה וכו']

יט ג מיי' שם הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעיף א:

כ ד מיי' שם הלכה א:

כא ה מיי' שם הלכה ב:

כב ו מיי' שם הלכה א:

כג ז מיי' שם הלכה ג:

כד ח מיי' שם הלכה ב:

כה ט מיי' שם הל' ג:

כו י מיי' שם הלכה ג:

כז כ מיי' שם הל' ד:

כח מ מיי' שם הל' ו:

כט נ מיי' שם הל' ג:

ל ע מיי' שם הלכה ו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אביו ואמו קלל אלא לר' יאשיה:

מסורת הש"ס:

מכות יב.

[לעיל פה:]

[יומא מג:] מנחות נב. לא.

[ברכות לג: קדושין יז: וש"נ]

[מכות ט.]

יבמות כד: ב"ק לח: נדה נו: חולין ג.: קידושין עה:

תני תנא קמיה דרב ששת א"ל אני שונה רבי שמעון אומר "מאחיו" עד שיוציאנו מרשות אחיו ואת אמרת חייב? תני פטור, מאי קושיא דילמא הא ר"ש הא רבנן? לא ס"ד דאמר ר' יוחנן *סתם מתני' ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה *סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי ר"ש וכולהו אליבא דר"ע: הגונב בנו: מאי טעמא דרבנן? אמר אביי דאמר קרא °כי ימצא" פרט למצוי, א"ל רב פפא לאביי אלא מעתה °כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל" הכי נמי כי ימצא פרט למצוי - כגון של בית פלוני דשכיחן גבייהו הכי נמי דפטירי? א"ל אנא מונמצא בידו" קאמינא, אמר רבא הלכך הני מיקרי דרדקי, ומתנו רבנן כמצויין בידן דמו ופטירי: גנב מי שחציו וכו':

*תנן התם רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת *מאי טעמא דר' יהודה? אמר קרא °כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו" מי שיש לו אחוה יצא עבד שאין לו אחוה, ורבנן אחיו הוא במצות, והכא היכי דריש ר' יהודה סבר "מאחיו" לאפוקי עבדים "בני ישראל" למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין "מבני ישראל" למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין הוי מיעוט אחר מיעוט *ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ורבנן "מאחיו" לאפוקי עבדים לא משמע להו - דהא אחיו הוא במצות, "בני ישראל", "מבני ישראל": חד למעוטי עבד וחד למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין. אזהרה לגונב נפש מנין? רבי יאשיה אמר °לא תגנב רבי יוחנן אמר °לא ימכרו ממכרת עבד" ולא פליגי מר קא חשיב לאו דגניבה ומר קא חשיב לאו דמכירה ת"ר °לא תגנוב" בגונב נפשות הכתוב מדבר, אתה אומר בגונב נפשות או אינו אלא בגונב ממון? אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן - דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בנפשות, אף כאן בנפשות תניא אידך °לא תגנובו" בגונב ממון הכתוב מדבר אתה אומר בגונב ממון או אינו אלא בגונב נפשות אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן *דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בממון אף כאן בממון: תנא עידי גניבה, ועידי מכירה בנפש שהוזמו: חזקיה אמר אין נהרגין רבי יוחנן אמר נהרגין - חזקיה דאמר כר"ע *דאמר "דבר" ולא חצי דבר ורבי יוחנן אמר כרבנן דאמרי "דבר" ואפי' חצי דבר ומודה חזקיה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שהוזמו שנהרגין מתוך שיכולים לומר הראשונים: להלקותו

רש"י

מני-סנא · להך מתני' דקתני מכר לאביו חייב: סתם ספרא · תורת כהנים: סתם ספרי · ספר וידבר ומשנה תורה והאי סתמא "דכי ימצא איש" במשנה תורה הוא: אליבא דרבי עקיבא · ממה שלמדו מר' עקיבא אמרום: של בית פלוני · לא רצה להזכיר שמם שחשובין היו ובזה לא היו נוהגין כדת שהיו הרבה דרין בבית אחד אנשים ונשים והיו מצויין תמיד עם נשי חביריהן ולא שמתייחדין: ונמצא · קרא יתירא הוא דאי ללמד שימצא בעדים מכי ימצא נפקא: כמצויין בידן דמו · התלמידים מצויין תמיד בבית הרב ואם גנב הרב אחד מתלמידיו ומכרו אינו נהרג: אין לעבדים בושת · המבייש את העבד לא חייבתו תורה לתת דמי בשתו: וכי ינצו אנשים יחדיו והכה איש וגו' · מהתם נפקא לן חיוב בשת דכתיב "וקצותה את כפה" ממון, אתה אומר ממון או אינו אלא ממש? נאמר כאן "לא תחוס עינך" ונאמר להלן בעדים זוממין (דברים יט) "לא תחוס עינך" מה להלן ממון אף כאן ממון: עבד שאין לו אחוה · ואפי' עם אחיו בני אביו דכתיב (בראשית כב) "עם החמור" עם הדומה לחמור אינו אלא כבהמה: אחיו הוא במצות · בכל מצות שהאשה חייבת בהן עבד חייב בהן דגמר לה לה מאשה: והכא · במתני' בגונב נפש דכתיב מאחיו: היכי דריש · רבי יהודה לחייב על מי שחציו עבד: לאפוקי למעוטי עבדים · דהא לרבי יהודה אין לו אחוה: מבני · יתירא דריש ליה דהוה ליה למכתב מאחיו בני ישראל: מלא תגנוב · האמור בעשרת הדברות דבגונב נפשות מתוקם לקמן בשמעתין: דבר הלמד מעניינו · אם אי אתה יודע במה הכתוב מדבר לא ולמד מפרשה שכתוב בה ולפי הפרשה הוא נכתב אלא וכאן במה כל הענין מדבר בנפשות לא תרצח ולא תנאף כלומר אלה חייבי מיתות ב"ד אף לא תגנוב בגניבה שיש בה מיתת ב"ד: לא תגנובו · בפרשת קדושים תהיו: משלש עשרה מדות · זו היא אחת מהן - שיהא הדבר מענייני למד: במה הכתוב מדבר · הענין של מטה ושל מעלה ממון: בממון · לא תעשוק את רעך (ויקרא יט): עידי גניבה ועידי מכירה · שני כיתי עדים אחת העידה שגנב את הנפש ואחת העידה שמכר אין נהרגין כדמפרש טעמא ואזיל וכיון דאינהו לא מקטלי איהו נמי אם לא הוזמו לא מקטיל דהוי' לה עדות שאי אתה יכול להזימה ולא משכחת לה דמקטיל אלא בכת אחת שמעידין על הגניבה ועל המכירה: פלוגתא דר"ע ורבנן · בבבא בתרא בחזקת הבתים על פי שנים עדים יקום דבר ולא חצי דבר, והאי - חצי דבר הוא אלא כל כת וכת דאי לאו עידי גניבה אינו נהרג משום עידי מכירה שיכול לומר עבדי מכרתי ואי לאו מכירה נמי לא מיחייב אגניבה: בעדים האחרונים של בן סורר ומורה · דתנן לעיל (דף עא.) מתרין בו בפני ג' ומלקין אותו, חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה מתרין בו אביו ואמו בפני הדיינין וכשבאין עדים ראשונים ומעידין עליו שאכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין מגניבה מלקין אותו כדכתיב ויסרו אותו דהיינו מלקות, חזר וקלקל נדון בכ"ג למיתה ומודה חזקיה בהנך אחרונים שהעידו שחזר וקלקל שהוזמו שנהרגין ולא אמרינן שחצי דבר הוא, דאי לאו סהדותא דקמאי לא מקטיל בסהדותא דהני, אלא אמרינן הואיל ויש עונש על פי ראשונים שזה לקה על ידה, תו לא שייכא ההוא סהדותא קמייתא בהני בתרייתא, והני בתראי כוליה דבר קא עבדי: להלקותו

תוספות

מונמצא בידו קא אמינא · *תימה דבסוטה פ' עגלה ערופה (דף מה:) דרשינן כי ימצא חלל פרט למצוי ופטרינן עיר שרובה עובדי כוכבים וי"ל דהתם כתיב באדמה והוי כמו בידו דהכא ואכתי קשה דדרשינן בפ' בתרא דערכין (דף לב:) גבי בתי ערי חומה ומצא פרט למצוי שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב (א) וי"ל *כלפי' בקונטרס דהכא מריבויא דקרא:

יצא עבד שאין לו אחוה · פירש בקונטרס עבד אין לו אחוה ואפילו עם אחיו בני אביו דכתיב עם החמור עם הדומה לחמור וקשה דאם כן גר ומשוחרר נמי ונראה לפרש שאין לו אחוה שאין יוצאי חלציו קרויין אחוה משא"כ בגר:

בני ישראל למעוטי מי שחציו וכו' · אבל כולו משוחרר וגר לא ממעט מבני ישראל וכן בפרק בנות כותים (נדה דף לד. ושם) בני ישראל מיטמאין בזיבה וכו' אבל גרים ומשוחררים לא ממעט וכן שלהי *פ"ב דמנחות גבי סמיכה בני ישראל סומכין ואין העובדי כוכבים סומכין ומשוחרר וגר לא ממעטינן וכן בפ"ק דערכין (דף ה:) בני ישראל מעריכין ואין העובדי כוכבים מעריכין ולא ממעטין גרים ולא עבדים משוחררין ותימה דבפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף סא: ושם) גבי תנופה אמרינן בני ישראל מניפין ואין העובדי כוכבים מניפין ואין לי אלא בני ישראל גרים ועבדים משוחררים מניין תלמוד לומר המקריב וכן בפ' הערל (יבמות דף עד: ושם) ובשלהי פ"ק דכריתות (דף ז:) אשה כי תזריע אין לי אלא בני ישראל גיורת ושפחה משוחררת מניין ת"ל אשה ושמא בכל הני יש שום רבוי דמרבינן מיניה גרים ומשוחררין*:

דבר ואפי' חצי דבר · וא"ת הא אמרינן לקמן (דף צ.) קיים מקצת וביטל מקצת דשאר מצות דברי הכל פטור ופי' בקונטרס משום דכתיב אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר ולא חצי דבר וי"ל דרבנן נמי מודו דדרשינן ולא חצי דבר והא דפליגי אדרבי עקיבא היינו משום דחשבי ליה דבר שלם כדמוכח במרובה (ב"ק דף עג:) ובחזקת הבתים (ב"ב דף נו: ושם) וצריך לחלק בדברים דיש מקומות כה"ג בפ' ד' וה' (ב"ק דף מ. ושם) כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר ובפרק יש בכור (בכורות דף מח:) חומש ולא חצי חומש ובמרובה (ב"ק דף סה:) חמשה בקר אמר רחמנא ואפי' חמשה חצאי בקר ובפרק אותו ואת בנו (חולין דף עט: ושם) פליגי ר' אליעזר ורבנן בשה ואפילו מקצת שה ולענין כיסוי בגבי ואפילו מקצת צבי ובפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט: ושם) בבתולה מקצת בתולים ובכתובות פרק אלמנה (דף לו: ושם) במקצת כסף ככל כסף ושלהי כסוי הדם (חולין דף פח. ושם) דם ואפילו מקצת דם סובבים בכורות (דף ג. ושם) בכור ואפילו מקצת בכור:

מתוך שיכולים עדים הראשונים כו' · אין הטעם תלוי באמירתם אלא במאי דעידי גניבה ראשונה לא צריכי לעידי גניבה שניה כדאמרינן במרובה (ב"ק דף ע: ושם) דמודה רבי עקיבא בשנים אומרים קידש ושנים אומרים בעל אע"ג דעידי ביאה צריכי לעידי קדושין [הואיל] והן לא צריכי לעידי ביאה כוליה דבר הוא: גניבה

לא א מיי' פ"ט מהל' גניבה הלכה ב סמג שם:

לב ב מיי' שם הל' ה:

לג ג מיי' שם הל' א:

עיי' רש"ע

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מונמצא וכו' כפ' בתרא דערכין גבי שדה אחוזה ומצא פרט וכו' ויגאל בקרוב ר"ל וצ"ע דהכי בערכין איתא להדיא משום דהכא מעניינא דקרא ולכך דרשינן התם דלא כתיב בידו:

[נ"ל פרק שתי מדות דף נג.]

[ועי' תוספות סוכה כח: ד"ה לרבות ותוספות מנחות סא: ד"ה אין לי]

[עירובין מו: גיטין ד.] [עירובין שם שבת קלו. יומא מא. קידושין נג.]

שבועות יג. בכורות סא. כריתות כב.]

ב"ק פו. [שם פח.]

[יומא מג. וש"נ]

[חולין קמו: קמ.]

לעיל ל. ב"ק ע: ב"ב נו:

גניבה למימר לפשטלו לעבודת כוכבים וכ"ת הכתיבא וכיון דלמאי דאמרת הכי למימר לימקטליה קל וחמר ומה ס"ס כן לחזקיה כמי לקטלו לת"ג דלמא נמי להקטוניו כדאמרינן בפ"ב דכ"ק (דף כז. וש"נ) דעידי קיימה לחקונה וקניה לת"ע דלמא לחיובי מלי נזק כיון דלמא נמי לייעודי מעלמי מלי נזק על העלמה עם הכח הצינעת כשהוחזקו הצלם כתום וי"ל דקסבר חזקיה דגניבה לחודה קיימא כמו עידי קטלון ועידי ניאה ולת"ע דמיירי בלתרוי ביה מדמקטלי לרבי יוחנן מ"מ לית ליה כהו חיוב מיתה ולפסבר דלחזקיה לית ליה כפי הכלכה ולר' יוחנן כפי מי שמי הש"ס לית הש בטעמא דלפושטו לעבודת כוכבים מדלימכריך לעיל למימר להקטוניו ושמא לימכריך היכא דמפסיל מעיקרא וקתני:

עבדי מכלתי · וה"מ מי לית למקטליה קל וחמר ומה ס"ס יבלו עדים שהיו עובדו ס"ס כן למאי קא חתו וי"ל דלמא לקיים המקח וה"מ מי לית ליה דלמא לתרוי ביה למה לן טעמא דעבדי מכרתי לית ליה ולמאי דלתרוי ביה ס"ס כן למקטליה קתני וי"ל דלתרוי ביה לתריני ואיכא לת ידעי וכי לית ליה נוונא הוא מני למתני בהיכ פרק הי בזקין (לעיל דף מח·) גבי נערה המאורסה:

אמר רב יוסף טו · סלקא דעתך דרב יוסף בדלתו עידי גניבה וה"מ מפני שהוא יכול לומר עבדי מכרתי לס לית ליה כהיס עידי גניבה לס כן לית בעבדותם ממש ולפי דבר הוא ולבעי פריך ליה הא מתני קתמר דמשמע הלשון דלפילו הסמת נמי בתר דלמא עידי גניבה מני למימר הכי: **קסל"ל** למיזה לת כלום הוא. בפ"ב דכ"ק (דף כה: ושם) גבי לייעודי תורת ולייעודי גברא דמסקינן התם הלת דקא מרמזי רמוזי לת למי לרמיזה דהכת דהתם מיירי ברמיזה הסוכה שרכל הצלמה ימים כתו הלו עם הלו וקא מרמזי לכל הכת ברמיזה גרועה לייירי דלמא מילתא היא לי נמי דיני נפשות שהכל מומחין להעיד שלא יחזור ולקלקל: **נסלקוהו בפניו** · ולת הועדו להמיתו שלת ידעו שכוחו לחזור ולקלקל: **נסלקוהו בפניו** · על הגניבה ולת ידעו שימכרנו: **דלמ"נ** · לגניבה למודה משום דהוה ליה לת שניתן להזהיר מיתה ב"ד שהם ימכרנו יהרג: **עידי גניבה בפניו** · שהעידוהו שגנב נפש: **מדלמר פוקיס מין** תורה אור

להלקותו באנו והני אדעידי כולי דבר קא עבדי ליה, מחקיק לך רב פפא אי הכי עידי מכירה נמי (ליקטליה) מתוך שיכולין עידי גניבה לומר להלקותו באנו, וכי תימא דקסבר חזקיה לא לקי והא איתמר עידי גניבה בנפש שחזמו – חזקיה ורבי יוחנן חד אמר לוקין וחד אמר אין לוקין, ואמרינן תסתיים דחזקיה דאמר לוקין מדאמר חזקיה אין נהרגין דאי ר' יוחנן, כיון דאמר נהרגין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל *לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו, אידי לא לקי, אלא היכי לקו? אלא אמר רב פפא "בעידי מכירה דכולי עלמא לא פליגי דנהרגין כי פליגי בעידי גניבה חזקיה אמר אין נהרגין, גניבה לחודה קיימא ומכירה לחודה קיימא ר' יוחנן אמר נהרגין גניבה אתחלתא דמכירה היא ומודה רבי יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שחזמו שאין נהרגין מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו אמר אביי הכל מודים בבן סורר ומורה והכל מודים בבן ומחלוקת בבן סורר ומורה בבן סורר ומורה בעדים הראשונים שאין נהרגין מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו בבן סורר ומורה בעדים אחרונים שנהרגים מתוך שעדים הראשונים יכולין לומר להלקותו באנו והני כוליה דבר קא עבדי ליה ומחלוקת בבן סורר ומורה בשנים אומרים בפנינו אכל. אמר רב אסי עידי מכירה בנפש שחזמו יאין נהרגין מתוך שיכול לומר עבדי מכרתי" אמר רב יוסף כמאן אולא הא שמעתא דרב אסי? כר"ע דאמר "דבר" ולא חצי דבר, א"ל אביי דאי כרבנן נהרגין הא מתוך קאמר? אלא אפילו תימא רבנן ובדלא אתו עידי גניבה, אי הכי מאי למימרא? לא צריכא דאע"ג "דאתו לבסוף ואכתי מאי למימרא? לא צריכא *דקא מרמזי רמוזי – מהו דתימא רמיוא מילתא היא קמ"ל "רמיוא לאו כלום הוא: **מתני'** זקן ממרא על פי ב"ד שנאמר °כי יפלא ממך דבר למשפט" "שלשה בתי דינין היו שם אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב בלשכת הגזית באין לזה שעל פתח הר הבית ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי, אם שמעו *אמר להם ואם לאו באין להן לאותן שעל פתח עזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי אם שמעו אמר להם ואם לאו באין לב"ד הגדול שבלשכת הגזית שממנו יוצא תורה לכל ישראל שנאמר °מן המקום ההוא אשר יבחר ה' *חזר לעירו שנה ולמד בדרך שהיה למד פטור ואם הורה לעשות חייב שנאמר °והאיש אשר יעשה בזדון" אינו חייב עד שיורה לעשות. תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא תומרו קולו: **גמ'** תנו רבנן כי יפלא ממך דבר" במופלא

תחת ג הנעידו עידי מכירה בתו עידי גניבה ונגמר הדין ע"פ שניהם · ומבי מלי למימרם · כשהעידו הרתשונים לת היה הדין רלוי ליגמר על פיהם ויכולין לומר לת הייט יודעין שניבתו עידי גניבה עליהו · דקא מרמזי רמוזי · הכי להני: **מתני'** ג' בתי דינין היו שם · בירושלים דמסתעי בה קרא וקתם ותנא: **למד יושב על פתח** סר סכים · הוא שטר המזרתי שלפניו מן התיל לפני עזרת נשים · **ולמד יושב לפנים** סיפנו · כשטברו עזרת נשים ובתין לפני עזרת ישרתל: **ולמד כלשכת גזית** · שהיא בטיה בתוך העזרה תניה בקודש וחציה בחול ולתלמידין בסדר יומת (דף כה.): **בתין לזה שעל פתח** סר סכים · זקן זה שהורה בעירו ונתלק ב"ד שבעירו עליו והזקיקו הכתוב לעלות לירושלים ולשתול ובתין הוא ובים דין שבעירו לב"ד זה שעל פתח הר הבית שהרי בו פוגעין תמילה: **פלמיד שסורר לפתח** · תלמיד שלת הגיע להוראה ונתלק על ב"ד שבעירו וכלו לב"ד הגדול ושתלו ותזר לעירו והורה כבתחילה פטור שתין לסמוך על הוראתו והתורה לת מייבה תלת מופלא ומומתה לב"ד כדתתרי' בגמ': **נמצא מומרו קולו** · תומר שהתמידו עליו שתיו רלוי להורותה *עד שיהת בן תרבעים שנה נעשה ט קל לפוטרו מן המיתה: [מוסה נב.]

גמרא

גמ' כמופלא שבכ"ד. כמומחה לב"ד למעוטי תלמיד: **מפני** שמחלק בעיבור הסמה הקרוי סוד ועלה לדמפרש לקמן: **וכן סנף פופר.** דגבי יועץ כתוב "ממך": **ו סלכס למעס מפיני.** שחף עליה הוא נהרג: **למעפע וס פרין.** אם נחלק בדבר הלמד בדין ג"ש גם הוא נהרג דלמד דין ממם כתיב תורה אור להדיא "בין דין לדין": **כין דס נדס דס לידס כו'.** שמחלקו בדם נדה ודם לידה לא בדם לידה לא בדם זיבה: **וכין נגע לנגע.** שמחלקו בנגעי אדם ובגגעי בגדים: **דברי ריבות.** ה"ל למכתב "דכר ריב" וכתיב "דברי ריבות" לרבות תרמין וערכין והקדשות שהן בממון ומלינ עי"ש ריבוי הפה: **ו ופעפם פופפ.** שהיה על ידי ריב: **ופריפס ופעלם.** שהחלל נהרג ע"י מניעה: **ופפרפ פלורפ.** שחף נעשה ע"י ריב של לשון הרע הם כתיב: **זפ לקס שכחפ ופפא.** שהן לעניים שכתוב בהן "ולכלו בשעריך": **וקפפ" פכיפ דין.** מדכתיב "וקמת" מכלל דביושבין עסקינן והייט ב"ד שיושבין במקום הקבוע להם עד עת האוכל ושם בתון כל הציכין לדין ולהורלה בכל עיר ועיר ותזהר רחמנא "ב"ד של תותה העיר" שהמחלוקת ביניהם לילך ולישב: **מלמד שכיס שפקדס גכוס פפ"י.** וקמת ועליח לל המקום ש"מ תין לך עיר בת"י שהין יושבים גבוה ממנה: **ופ"י גכוס פכל פפרלוס.** תנת דבריהם קל מסיק למלתיה ולא מהני קרא יניף ולקמן מפרש מלגן: **פפר פדפיפיס פפ ויפפו על פדפפס.** ס"מ דלמדמס גבוה מכל האדלוס לכתיב "הפלה": **פפ נפלן דבר פפייפיס כו'.** כדילפינן בהגיריס: **פרנפפ לי.** להאי מתניתא לטעיל דקתני דמיקמיל לכל הני דמשיב בה הלכה, וגזירה שוה, וערכים, והקדשות וכולהו הכי דתנת בה, דתיתוקם כר"מ דאמר תין חייב הלת על דבר שזדוו כרת וכ': **כדפנן פפ פפידו.** כלומר לי לפלוגתת דהכי תנתי פליגי זקן ממרא ורבנן: **פפ פפידו.** כ' יהוסע ור' פפיים בתם' עדיות: **פפפבריו פפ פפנפ כל פדר.** ותע"פ שלת נתלו לעבר קולס הפורים וקרלו לת המגילה בתדר הרתמן ותתר כך רלו שהשנה נריכה להתעבר ועברוה: **פפיו פומריפ כו'.** לפיכך הוגרכו להעיד כן שהיו שתר תכמים תומרים עד הפורים מעברין ושוב תין מעברין ומשמע מפרש בתם' ר"ה דמן הפורים התחילו לדרוש בהלכות הפסח דתניא שוחלים בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום וכי מרחק להו לת לייתי לשלושי ב"ד שכבר שמעו מן הדפנים לעשות הפסח בכוף ל' ותתי לזלזולי בחמץ: **דפי לפפי גיפפ.** תם לתרע ליה שבלשכת הגזית שמעברים תתר הפורים משוברת כר' יהוסע ור' פפיים [הלה למה] תינה משוברת קל שרי חמץ בפסח: **ופי פיפפ.** נמי שרי חמץ בפסח דזחזו כרת: **פלכות פתר פפר.** יום לתרון של י"ת שבין נדה לנדה, קיימת לן בי"ת יום שבין נדה לנדה שהלכה למשה מסיני משטברו ז' ימי הדפה תינה מוחזת להיות נדה עד שיטברו י"ת יום דכל דמיס שרואה בהסה=דם זיבה הס, ותם רלתה בהס יום לו יומים לרופים שוחרת יום ג', ותם פסקה ולל רלתה בו מובלת בו ביום ומהולה, ותם רלתה ג' ימים לרופים הוית זיבה לקרבן ולטבילה מים חייס ותפלינו רבי יוחנן ורבב"ל בהלכות יום התתמון: **רבי יוחנן** לתר הלכה לתת נלתמרה בו ר"ל לתר שמי הלכות נלתמרו בו ליחלק מעלפיני והך פלוגתת בשלשי מסכת נדה ולתמר בתרתי ליתני ותד ומייתי נקט הכת: **פעירי רבי יוחנן פפר פרי פוס כפפיפי.** מה הרואה בתשיעי לריכה להיות שוחרת עשירי שהרי לתויה ג' לזיבה ושמת מרחה בעשירי הרי שנים ותחזור ותרחה בתחד עשר הרי ג', תף הרואה בעשירי לריכה להיות שוחרת תחד עשר, ותע"פ שעשירי ליט רתוי לעירוף ב' שתין שנים עשר, מלטרף עמהם לזיבה, דהיכת דלת רתתה ג' לטופין להיות זבה בהבך י"ת יום הרי שנים עשר תתלת נדה וטיט דקתמר רבי יוחנן התם הלכתת י"ת הלכה לחת נלתמרה בו ליחלק מעלפיני ומתי תיכו דלת בעי שיחור להיות שוחרת שנים עשר נגדו דהת נלו מימי זיבה הוו תבל שוה למעלפיני להיות שיחור לרתיים עשיריי כשם שהעשיריי שיחור לרתיים תשיעי: **ור"ל תמר עשיריי לפתד עשר.** מה לחד עשר לת בעי שיחור שנים עשר מימי הזיבה לתף עשיריי לת בעי שיחור להיות שוחרת י"ת דלת נלתמרה שוחרת יום עגד יום, תלת ברתויה לעירוף ג' הלכך לר"ל שתי הלכות נלתמרו ביום לחד עשר ליחלק מעתר ימים מלפניו לחתם שחיט לריך שיחור ולחתם שתין נעשה שיחור לרתיים עשיריי ותי תיפלוג זקן ממרת ורבנן בהלכות לחד עשר כדלתיפלינהו ר"ל ורבי יוחנן הוי דבר שזדוו כרת על שוחרת יום כנגד יום חייב כרת כדכתיב (ויקרת טו) "כל ימי זוב טומתתה וגו'" ודרשינן 'ימי, וכל ימי':

במופלא שבכ"ד. כמומחה לב"ד למעוטי תלמיד: **שבית** המקדש גבוה. לתו מכל ל"ש דתיכא עין ניטס דמילתי מיניה כדלמר בתיזהו מקומן (זבחים דף נד:) שכוד למכנייה בעין עיטס דמילתי לת נמי כותלי בהמ"ק גבוה מעין עיטס שנוכחן ק' לתמה: **מלמד** שהמקום גורם. לתפוקי מינתן בבית פתני והמרס עליהס כדלמרינן לעיל בפרק קמת (סס יד:): **דאי** להאי גיסת קל שרי חמץ בפסח. תימה הת מ"ד עד הפורים מוזה דלס עברוה לתר הפורים משוברת דזוקת ביומן הוא דלמר בפרק קמת (דף יב: וסס) זה יכול מהלוקת ל"ש נתן מאכא

במופלא שבכ"ד. מומחה למעוטי תלמיד ולין זה כשלר מפלת דבכל דוכתין כדפריסית שלהי פרק קמת (דף עז:):

שבית המקדש גבוה. לתו מכל ל"ש דתיכא עין ניטס דמילתי מיניה כדלמר בתיזהו מקומן (זבחים דף נד:) שכוד למכנייה בעין עיטס דמילתי לת נמי כותלי בהמ"ק גבוה מעין עיטס שנוכחן ק' לתמה: **מלמד** שהמקום גורם. לתפוקי מינתן בבית פתני והמרס עליהס כדלמרינן לעיל בפרק קמת (סס יד:): **דאי** להאי גיסת קל שרי חמץ בפסח. תימה הת מ"ד עד הפורים מוזה דלס עברוה לתר הפורים משוברת דזוקת ביומן הוא דלמר בפרק קמת (דף יב: וסס) זה יכול מהלוקת ל"ש נתן מאכא

"במופלא שבבי"ד הכתוב מדבר "ממך" זה יועץ וכן הוא אומר "ממך" יצא חושב על ה' רעה יועץ בליעל "דבר" זו הוכה "כמשפטו" זה הדין "בין דם לדם" בין דם נדה לדם לידה, דם זיבה בין דיני נפשות לדיני ממונות, דיני מכות "בין נגע לנגע" בין נגעי אדם לנגעי בתים, נגעי בגדים "דברי" אלו התרמים והערכין והקדשות "ריבות" זו השכאת סוטה "ועריפת עגלה, וטהרת מצורע "בשעריך" זו לקט שכחה ופאה "וקמת" מבד "ועלית" *מלמד שבית המקדש גבוה מא"י, וא"י גבוה מכל הארצות "אל המקום" *מלמד שהמקום גורם בשלמא "בית" המקדש גבוה מא"י דכתיב "ועלית" אלא א"י גבוה מכל הארצות מנא ליה? דכתיב "לכן הנה ימים באים נאם ה' (*לא "יאמר") חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם" תנו רבנן יכול ממרא אינו חייב אלא על "דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת" דברי ר"מ רבי יהודה אומר על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ר"ש אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים מאי טעמא דכתיב "דבר-דבר" כתיב הבא *כי יפלא ממך דבר למשפט" וכתיב התם "ונעלם דבר מעיני הקהל" מה להלן "דבר שחייב על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת" אף כאן "דבר" יועל שגגתו חטאת" על פי התורה אשר יורוך" עד דאיכא תורה ויורוך "אשר" יגידו לך מן המקום ההוא" אפילו כל דהו א"ל רב הונא בר חיננא לרבא תרגמא לי להא מתניתא אליבא דר"מ, א"ל רבא לרב פפא פוק תרגמא ליה "כי יפלא" *במופלא שבבי"ד הכתוב מדבר "ממך" זה יועץ *שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים *כדתנן הן העידו שמעברים את השנה כל אדר שהיו אומרים עד הפורים ראי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח ואי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח "דבר" זה הלכה זו הלכות אחד עשר דאיתמר *עשיירי: ר' יוחנן אמר עשרי כתשיעי ור"ש בן לקיש אמר עשירי כאחד עשר-רבי יוחנן אמר עשירי כתשיעי מה תשיעי בעי שימור דאף עשירי בעי שימור ר"ל אמר עשירי באחד עשר מה אחד עשר לא בעי שימור אף עשירי לא בעי שימור משפט" זה הדין (א)

דין

מג א מיי' פ"ס מהל' איסורי ביאה הלכה י סמג לאוין קא ועשין רמג טוש"ע י"ד סי' קפח סעיף א:
מד ב מיי' שם פ"ו הלכה א סמג שם:
מה ג מיי' שם פ"ו הלכה א סמג שם:
מו ד מיי' פ"ב מהלכות טומאת צרעת הלכה ו סמג עשין רנד:
מז ה מיי' שם הלכה ט:

דין בתו מאנוסתו. בכולה מסכת פלוגתא בר מהאי ורוצה לומר דאין זקן ממרא מודה בגזירה שוה זו: **עקביא** בן מהללאל מטמא. ואף על גב דעקביא מחמיר זמנין דהויא קולא כגון שרואה דם אדום ומשלימתו לדם ירוק: **בלילי** שבת ויומו. לאפוקי יום תחלה ואח"כ לילה אלא א"כ שפתה לילה שלם ואחר כך יום שלם כלילי שבת ויום שהיום הולך אחר הלילה: **בפלוגתא** דרבי יהושע ורבנן. פי' בקונטרס לרבנן אם נכנס למקדש חייב ולרבי יהושע פטור ולא יתכן דהכי האי גוונא לא מחייב זקן ממרא כיון שהוא בעולה ויורד דהא ילפינן לעיל דבר דבר מונעלם דבר דתנן בפ'[הור'] כהן משוח (הוריות דף ט·) מביאין עולה ויורד על טומאת מקדש וקדשיו ויש לפרש כדפרישית לעיל* בככר של תרומה: [עמוד א' ד"ה ורבנ"ן] **רבי** יהושע אומר כיהה. פירש בקונטרס כאילו כיהה הנגע דהוא מסימני טהרה כשמשתנה בו לובן שלו לאחר הסגר וקשה היכי פריך בשילהי נזיר (דף סה:) ודילמא כיהה וטמא הא לפירושו כל כיהה טהור ועוד אי כיהה וטמא היינו ת"ק ונראה כגירסת ר"ח קהה בקו"ף ול"ג אומר כלומר ר' יהושע הקשה ודקדק בדבר כמו *הקהה את שיניו [בהגדה של פסח] וכן מקהו אקהייתא בשוקא (יבמות דף קי:) מאספים אסופות של בני אדם כלומר עמדו למניין ולא ידע הש"ס אם להביא ראיה לת"ק או לסתור והכי בעי מאי קיהה וקאמר קיהה וטיהר ומיהו בירושלמי דריש שבועות משמע דיש כיהה טמא דאמר התם והתורה אמרה והנה כהה הנגע הכהה טמא וכהה מן הכהה טהור:
מרתו

תורה אור

דין בתו מאנוסתו *דאמר רבא א"ל רב יצחק בר אבודימי אתיא "הנה-הנה" אתיא "זימה-זימה" בין דם לדם: בין דם נדה, דם לידה, דם זיבה דם נדה-בפלוגתא עקביא בן מהללאל ורבנן, דתנן *דם הירוק: עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין דם לידה בפלוגתא דרב ולוי דאתמר *רב אמר מעין אחד הוא התורה טימאתו והתורה טיהרתו ולוי אמר שני מעיינות הן: נסתם הטמא נפתח הטהור נסתם הטהור נפתח הטמא דם זיבה בפלוגתא דר"א ורבי יהושע דתנן *קישתה שלשה ימים בתוך אחד עשר יום אם שפתה מעת לעת וילדה הרי זו יולדת בזוב דברי ר"א ור' יהושע אומר לילה ויום כלילי שבת ויומו ששפתה מן הצער ולא מן הדם בין דין לדין: בין דיני ממונות, דיני נפשות, דיני מכות דיני ממונות בפלוגתא דשמואל ורבי אבהו *דאמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראין בית דין חצוף ורבי אבהו אמר *לדברי הכל אין דיניהן דין דיני נפשות בפלוגתא דרבי ורבנן דתניא *רבי אומר ונתת נפש תחת נפש: ממון, אתה אומר ממון, או אינו אלא נפש ממש: נאמר נתינה למעלה ונאמר נתינה למטה מה להלן ממון אף כאן ממון דיני מכות בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן דתנן *מכות בג', משום רבי ישמעאל אמרו בכ"ג בין נגע לנגע: בין נגעי אדם, נגעי בתים, נגעי בגדים נגעי אדם בפלוגתא דרבי יהושע ורבנן *דתנן *אם בהרת קדם לשער הלבן טמא, אם שער לבן קדם לבהרת טהור, ספק: טמא רבי יהושע אומר כהה מאי "כהה" אמר *רבא כהה טהור נגעי בתים בפלוגתא דרבי אלעזר ברבי שמעון ורבנן *דתנן רבי אליעזר ברבי שמעון אומר לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשני גריסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן זוית ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס מאי טעמא דר' אלעזר בר"ש כתיב "קיר" וכתיב "קירות" איזהו קיר שהוא כקירות הוי אומר זה קרן זוית נגעי בגדים בפלוגתא דר' (*יונתן) [נ"ל נתן] בן אבטולמוס ורבנן *דתניא ר' (*יונתן) בן אבטולמוס אומר מנין לפריחה

דרב יצחק בר אבודימי. באלו הן הנשרפין פרישית לה גבי בתו מאנוסתו דמהאי דינא ילפינן והוא דבר שזדונו כרת: **הירוק עקביא בן מהללאל מטמא**. דם הירוק הוי דם הנדה ואם אמר זקן ממרא כעקביא בן מהללאל מייתי לה לחיוב כרת שפעמים שרואה דם הירוק בתחלת נדותה ולבסוף ב' ימים רואה דם אדום ופוסקת והיא מתחלת למנות שבעה ימים מראיית דם ירוק וטובלת ומשמשת עם בעלה ב' ימים בנדותה לפי שדם הירוק טהור הוא והיה לה להתחיל למנות מראיית דם אדום: **מעין אחד הוא**. דם הבא בשבועיים של נקיבה שהוא טמא ודם הבא לאחר שבועיים שהוא טהור ממעין אחד הוא: **התורה טימאתו**. כל שבועיים: **והתורה טיהרתו**. לאחר שבועיים וחזרה וטימאתו לאחר שכלין ימי טוהר: **ולוי אמר ב' מעיינות הן**. נסתם הטמא לאחר שבועיים ונפתח הטהור, וכשנסתם הטהור בסוף ימי טוהר נפתח הטמא ואמרי' במס' נדה מאי בינייהו, בשופעת מתוך שבועיים לאחר שבועיים או מתוך שמונים לאחר שמונים לרב אע"פ שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים ויוצא דם לאחר שבועיים ממנה טהור, וללוי טמא עד שתפסוק שעה דנימא נסתם הטמא והשופעת מתוך שמונים לאחר שמונים לרב טמאה ואע"פ שזהו מעין עצמו של ימי טוהר וללוי טהורה עד שיפסוק מעין הטהור ויפתח מעין הטמא ואי איפלוג זקן ממרא ורבנן בהא קאתי לידי כרת אי רבנן כרב והוא כלוי איכא כרת לאחר ימי טוהר אי רבנן כלוי והוא כרב איכא כרת בתחלת ימי טוהר דרב לקולא ולוי לחומרא: **קישתה ג' ימים בתוך אחד עשר יום כו'**. כתיב בפרשת זבה באחד עשר יום שבין נדה לנדה שהם הימים המביאין לידי זיבה ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים ותניא בפרק בנות כותים (נדה לו:) דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד מגיד שדם הקישוי שילא קודם הולד מחמת צער הקישוי אינו מביאה לידי זיבה וכ"ש דם שלאחר הולד אבל אם ראתה ג' ימים רצופין בהן מתוך קושי ושפתה קודם יציאת הולד יום אחד מעת לעת ששקטה ונחה מצערה ואח"כ ילדה בין מתוך קושי בין מתוך שופי הרי זו יולדת בזוב לפי שכיון שלאחר ג' שפתה איגלאי מילתא דלאו מחמת ולד אתא ונעשית בהן זבה למנות ז' נקיים כדין זבה וכל זמן שלא תספור ז' נקיים לא יהא דם שלה דם טוהר ואפילו לאחר שבועיים ואחר מלאת שמונים שלה צריכה שני קרבנות אחד ללידתה ואחד לזיבתה: **לילה ויום**. אבל מעת לעת לא חשיב שופי אם שפתה משש שעות של שלישי עד שש שעות של ד' הואיל וה"ל מקצת קושי ביום השופי לא הויא יולדת בזוב ור"א לחומרא ורבי יהושע לקולא והיינו דבר שזדונו כרת: **ששפתה מן הצער**. ואין אנו חוששין אם לא שפתה מן הדם: **בפלוגתא דשמואל ור' אבהו**. וכיון דאפיקו הני בי תרי ממונא מהאי ויהבו להאי בדינא דידהו והלך זה וקידש אשה באותו ממון לשמואל מקודשת לרבי אבהו אינה מקודשת דה"ל קידשה בגזל וקי"ל בפ"ב דקידושין (דף נב:) גבי מעשה דה' נשים שנתקדשו בכלכלה קידשה בגזל אינה מקודשת דהשתא אתי לידי כרת אי רבנן כשמואל וזקן ממרא כרבי אבהו ואי רבנן כרבי אבהו וזקן ממרא כשמואל אתי לידי כרת דקא משוי להו קידושין ואי אתי אינש אחרינא לבתר הכי וקדשה מפיק לה מבתרא בלא גט וה"ל דבר שזדונו כרת בלא עדים ובלא התראה דאי איכא עדים והתראה הוי מיתת ב"ד ואי ליכא לא זה ולא זה הוי כרת: **ונתתה נפש תחת נפש**. במתכוין להרוג את זה והרג את זה ומיחייב ליה לרבי ממון ולרבנן פטרי וכפלוגתא באלו הן הנשרפין ואי תפסו יורשין דהרוג ממונא דהורג ופטר ליה זקן ממרא וקידשו בו את האשה לרבי מקודשת לרבנן אינה מקודשת ואי אתי איניש אחרינא וקידשה מקודשת לשני, הרי חיוב כרת בדבר: **נתינה למעלה**. גבי נוגף אשה הרה ונתן בפלילים (שמות כא) דמי ולדות: **בכ"ג**. ואם הלקוהו ג' לר' ישמעאל חייבין לו ממון כשאר חובל בחבירו ומקדש בו את האשה ולרבנן בדין הלקוהו ואם תפס ממונו וקידש בו אינה מקודשת: **ספק**. אם זה קדם אם זה קדם: **כהה**. כאילו כהה הנגע דהוי מסימני טהרה כשמשתנה הלובן לאחר הסגר ולרבנן אם נכנס למקדש חייב כרת ולר' יהושע פטור: **עד שיראה כשני גריסין**. שיעור הנגע כגריס על גריס וכתיב את האבנים אשר בהן הנגע שיהא הנגע על שתי אבנים על כל אחד ואחד שיעור נגע על ב' כתלים ובקרן זוית כגון מקצוע דרומית מזרחית ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס שיהא בקיר הדרומי גריס וכן בקיר המזרחי והנגע כולו מחובר כאחד: **מאי טעמא דר' אליעזר**. דבעי קרן זוית: **כתיב** ומראיהן שפל מן הקיר (ויקרא יג) וכתיב והנה הנגע בקירות הבית: **זה קרן זוית**. ורבנן לא בעו קרן זוית והיכא דליתיה בקרן זוית ונכנס בה אדם ואח"כ נכנס למקדש לרבנן חייב כרת לר' אלעזר בר"ש פטור:
לפריחה

לעיל נא. עז: | שו. חגיגה יא: יבמות ג. כריתות ה. | נדה יט· | [נדה לה:] | נדה לז: | לעיל ג. ה: ז. כתובות כב. | [לעיל כ: ו.] | תגיגה יא. [לעיל עט·] | שמות כא | לעיל ב. [ט.] | ב"מ פו. נדה יט. נזיר סה: ע"ש כתובות עה: נגעים פ"ד מי"א | [לפי גיר' תוס' בכתובו' ובנדה רבית ובמיר איתא רב יהודה] | [נדה יט. זבחים מט:]

גליון הש"ס
רש"י ד"ה בפלוגתא וכו' ואיתפסו יורשין עי' טורי אבן חגיגה באבני שהם דף י' ע"א ד"ה נסו:

לפריחה כבגדים • לפ"ז פרוש תפריח הלרעת ותתעלם כל הבגד: **מדש שפריחה כבולו מסור** • לכתיב (ויקרא יג) לפ"ז פרוש תפריח הלרעת וגו' ופליגי רבנן עליה והיכא דפריחה בבגד כולו והכניסו למקדש לא הטגע בו ככתם למקדש לרבנן מייבי (ולר' יוסלן) פטור: **ספריך פחות מכן מדש** • לחמר על פחות מכן מדש הורה אור ערכו עלי והטורים לא כתבו ו ערך דגבי ערכין כתיב (ויקרא כז) ולפ מכן מדש וגו': **ר"מ אומר נותן דמיו** • כמה שהוא נמכר בשוק דקסבר לין לחדש מילת דבריו לבטלה ויודע שלין ערך לפחות מכן חדש וגמר ולמר לפ"ד לפחות מכן חדש פטור ולפ"ד ניזבר ומשכחנ לר"מ היו הקדש ולין לפ"ד מפקדת בו לחת לפ"ד כן יודע בו כדתנן (קידושין דף כב:) ובהקדש כמוזיל קידש בשוגג לא קידש ולרבנן לא היו הקדש והרי הוא של בעלים לקדש בו לחת"ד והחתר מקדש בו לינה מקודשת ל"ג לר"מ היו הקדש והנהנה ממנו מכיל לפ"ד מעילות והרי לותו לפ"ד קדש קדשים והשולח בעומאת גופו חייב כרת ולרבנן לא היו הקדש והרי של בעלים הוא והנהנה ממנו לא מעל ולפ"ד הכיל לפ"ד מעילות תולין לעזרה הוא ולין חייבין עליו משום טומאה: **נכנדך כבים** • ומועלין בהן: **נכפנים** • ולין מועלין בהם: **שחל על קדשי קדשים** • כדתנן (ערכין דף כח:) מחריס לפ"ד לת קדשיו לפ"ד כדי שיהו נאכלין לבעלים ולא יפסלו בלינה: **ר' כפנים** • כדפרס בפרק קמח' ו כהנים כתובין בפרשה לפ"ד לפ"ד נפרים בפחות מעשרה בני לדם עדיין הקדש היא ומועלין בה ולרבנן לין מועלין בה: **ספקה נשפו** • המחרה בחשכו לל מכחרי עם לית פלוגי: **ומשקה על פי עד אחד** • שכח ואמר "לני לריכיה שקחה עליו ולין לל שהות ולל טוענות כשהכן החומרם "לני שהה והיכא לריכל עידי סחיכה ואמרה לני שהה לרבי אליעזר לין לה כחובה לרבי יהושע יש לה כחובה שלינה נאכלים עליו ולם מכרה לאחר כחובה קנה ולם הופס ממנו של זה כדי כחובה הרי הוא של נקדש בו לת השפה ולרבי אליעזר הוי גזל ולל קידש: **מלין סיו מודדין** • לידע לי זו עיר קבובה לל אחלל: **מעכורו** • ולאחה שקבובה לטבורו מביא לת הטגלה ולל הקבובה לשעמו: **ר' עקיבא אומר מאומעו** • לפ"ז שאומר הכל מן הלותר כדאמרים הסם לחת לאחר כל כשעים ומן כתר עיקר חיותיה בטבוריה: **ממקום שנעשה מגל** • דהייט מלותריה דסחם חלב מן הלותר כדאמרים הסם לחת לאחר כל כשעים ומן (קידושין דף סו:) המקדש בטגלה עבובה לינה מקודשת ולם כל מדך זקן ממבל מבויבורו וב"ד מחומעו והביאו חלו טגלה ולחו טגלה למר זו טגלה לסורה ולין מקדשין בה וזו לינה טגלה ומקדשין בה ולמר הי לפיכך: **לין לו מפרס טומלים** • דבטינן קרא כדכתיב כדלחמן בטגמר הדין: **נותן על מקומו** • על מקום הכהוב טתן לם השפה ומהור ליכם למקדש ולחטול קודם לסייר זבוו כרת: **שלשה לינן לקט** • שלין דרך להקיבון: **שלשה לינן שכחה** • בסיפרל יליף לה מקרלי בפרשת שכחה ולם נחלק זקן ממרן לפ שלשה שכחה ובל טני וטעלן ובל בעל הבית וטעלן לימנו לזקן שמכחה הי גזל ולין מקדשין בו לפה מקודשת: **מלוס פיפה מפריש מן הסקפה** • דכתיב לו לפלה חלה הגח לפניהם והם יקלחוהו: **מרחן** • *בכרי נתחייב במעשר דגמרה מלאכתו הלכך מעשר תחילה לת הכרי מכל מעשרותיו וטוטן לו לת הפאה שחילו הפרישה לו היו טניים לריכין לעשרה לקט שכחה פלה פטורין מן המעשר: **לף מפריש מן הפיפה** • לם טחנה ועשה ולפ"ק טחנה פטור דקנייה בשיטי ולם בת טני וטעל כדי פלה משטחנה: **לר' ישמעאל** לו הי גזל לרבנן הוי גזל: **מקבילין כן מפלגתא** • נחלק על חכמים בלשכת הגזית בד' דברים במסכת עדיות (פ"ה משנה ו) שהיה לומר לבן בתעת מיתתו "חזור בך בד' דברים שהייתי לומר, לומר לו "לבת ולתה מפני מה לו חזרתה בהם? לומר לו "לני שמעתי מפי המרובים והם שמעו מפי המרובים הם שמעו בשמעתן ולני עומדתי בשמועתי לבל לחה שמעת מפי היחיד וכו": **על קינוי** • שקינוי לותה לל מסתרי עם פלוני: **קינוי ממול** • ולם נסתרה לינה נלטרת עליו:

מרחן מעשר וטוען ט • ולפילו למען לחים ליה בבירה כל זמן שלת הפרים פיפה ולת בבירה היה הכל שלו וכתחייב הכל במעשר ושוב לת יפטר ול"ת תרומה נמי לתני שמורס וטוען לו וכ"ת דתרומה בללה הכי יפרים העני לכל פיפה חייבת בתרומה חלת לתם כן הכי הוא מקדיש מעשר לתרומה גדולה ועוד דתנן במסכת תרומות פ"ק [מ"ה] לין תורמין מן הלקט מן השכחה ומן הפיפה ו"מ ללמדך לת תני תורס לחפילו הפקיר לחחר מירות פטור מן התרומה *(ותנן במסכת מעשרות פ' שלשה מינין) פירות ממורמין בשדה מטונסין לחטורים משום גזל מפורשים מורמין בין כך בין כך חייבין במעשר ופטורים מן התרומה ולינהן בכירושלי' מפרש להכי פטורין מן התרומה לפי שלי לחעשר לגורן שתעשר חלת בכירושלי' לם כן נתרמה ממנו תרומה גדולה לפיכך לין נריך לת"כום כשמלת פירות דמסחמת הופרשה מהם תרומה גדולה ונראה לפרש דמשום דתרומה דבר מועט לת הם להזכיר*:

קינוי ממול • לייט דוקל קוסס שמהקה המגילה לבל לחחר מיכן לין יכול לממול:

* במדבר יג:יח

[ג"ל דהגיא] ערכין ה.

ערכין כח:

ג"ל יד:

[עי' מתפות תמורה כו: ד"ה לת לממו]

סוטה ב.

סוטה מה:

ג"ל מה: כויר מו: סה: נג עים פ"ד מ"ע

[ג"ל דהגיא]

סוטה כה.

סוטה כה.

רש"ל נוטס כבר

מח א מיי' פ"ל מהל' מכירין הל' ג סמג עשין קכח:

מט ב מיי' שם פ"ו הל' ל סמג עשין קלב:

נ ג מיי' שם הלכה יח:

נא ד מיי' פ"ל מהל' סוטה הל' ל ב סמג עשין מה מ [ומוס"ל תה"ש סי' קעח סעי' ב ד]:

[מהכ"ל גריס כדתנן בירושלמי בפס' מעשרות פרק ג]

נב ה מיי' פ"ע מהל' רוצח הל' ט סמג עשין עב:

נג ו מיי' פ"ד מהל' מחטת עניים הל' ח:

נד ז מיי' פ"ל שם הלכה ב:

נה ח מיי' פ"ד מהל' ממרים הל' ו סמג עשין קיל ולוין רמז:

[ועי' תוס' כ"ק ד"ה ד"ס מיכחו]

נו ם מיי' פ"ל מהל' סוטה הל' ז סמג עשין נו ועוה"ש תה"ש סי' קנח סעיף יב:

* ואת קיא אומרת אני מומה – ביבא קמא דף מ: ובכ"מ. ולא אין לך במיבה ובל"ז ומיהו אומר אומר לאומר ואת לית מתאמן לומרו אומר יכול לעבדים ליכתוב קרא אשה ולא עבד ואשה ולא עבד ת"ל אך אשה ולא עבד אבל עבד לא:

[בנגעים מיהת לם כתן על שבמלו יפה]

פלה פ"ו מ"ב ע"ש

תמורה ו. מכות מ: כ"ק לד.

נוט אלבנה

◇ מת' אומנאים שאם נתן מאבא אחר אפי' הטאומה וחזרו אומו "כך היא מיונית" ראוי יש בכך כדי לחייבו מטות נתן מאבא

△ קוטיות של ר"ממא

עין משפט
נר מצוה

נז א מיי׳ פ״ז מהלכות ממרים הלכה ח:
נח ב מיי׳ פ״ג שם הל׳ ד סמג עשין קיא ולאוין ריז:
נט ג מיי׳ שם פ״א הל׳ ד סמג שם:
ס ד ה מיי׳ פ״ג מהל׳ סנהדרין הלכה א:
סא ו מיי׳ פ״א מהל׳ ממרים הל׳ ד סמג עשין קיא ולאוין ריז:
סב ז מיי׳ פ״ב מהל׳ סנהדרין הלכה א:
סג ח מיי׳ פ״ג מהל׳ ממרים הל׳ ה ופ״ד הלכה א סמג עשין קיא ולאוין ריז:
סד ט י מיי׳ שם פ״ג הלכה א:
סה כ ל מיי׳ פ״ד שם הלכה ג סמג עשין קיא ולאוין ריז:
סו מ מיי׳ פ״ז מהל׳ לולב הלכה ו סמג עשין מד טוש״ע א״ח סי׳ תרנא סעיף א:

בן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו, מוחלין לו. זקן ממרא שרצו בית דינו למחול לו מוחלין לו, וכשבאתי אצל חבירי שבדרום על שנים הודו לי על זקן ממרא לא הודו לי כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל. תיובתא. תניא אמר רבי יוסי מתחילה לא היו מרבין מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית, ושני בתי דינין של עשרים ושלשה, אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה, ושאר בתי דינין של עשרים ושלשה יושבין בכל עיירות ישראל, הוצרך הדבר לשאול, שואלין מבית דין שבעירן, אם שמעו אמרו להן ואם לאו באין לזה שסמוך לעירן, אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח הר הבית, אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח העזרה ואומר: כך דרשתי וכך דרשו חבירי, כך למדתי וכך למדו חבירי, אם שמעו אמרו להם ואם לאו אלו ואלו באין ללשכת הגזית ששם יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים ובשבתות ובימים טובים יושבין בחיל, נשאלה שאלה בפניהם אם שמעו אמרו להם ואם לאו עומדין למנין, רבו המטמאים טמאו, רבו המטהרין טהרו, משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות. משם כותבין ושולחין בכל מקומות: כל מי שהוא חכם ושפל ברך, ודעת הבריות נוחה הימנו יהא דיין בעירו. משם מעלין אותו להר הבית, משם לעזרה, משם ללשכת הגזית. שלחו מתם איזהו בן העולם הבא? ענוותן ושפל ברך שייף עייל שייף ונפיק, וגריס באורייתא תדירא, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה, יהבו ביה רבנן עינייהון ברב עולא בר אבא: חזר לעירו ושנה: ת״ר אינו חייב עד שיעשה כהוראתו או שיורה לאחרים ויעשו כהוראתו. בשלמא יורה לאחרים ויעשו כהוראתו מעיקרא לאו בר קטלא הוא והשתא בר קטלא הוא, אלא שיעשה כהוראתו מעיקרא נמי בר קטלא הוא, התינח היכא דאורי בחלב ודם דמעיקרא לאו בר קטלא הוא והשתא בר קטלא הוא, אלא היכא דאורי בחייבי מיתות ב״ד מעיקרא נמי בר קטלא הוא? מעיקרא בעי התראה השתא לא בעי התראה, מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר? מעיקרא אי אמר טעמא מקבלינן מיניה השתא אי אמר טעמא לא מקבלינן מיניה:

מתני׳ חומר בדברי סופרים מבדברי תורה: האומר אין תפילין כדי לעבור על ד״ת פטור, חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים, חייב:

גמ׳ אמר ר׳ אלעזר אמר ר׳ אושעיא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו אלא תפילין אליבא דרבי יהודה. והאיכא לולב דעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע: בלולב מאי סבירא לן: אי סבירא לן דלולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, ואי סבירא לן דצריך אגד, גרוע ועומד הוא. והאיכא ציצית דעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע: בציצית מאי סבירא לן: אי סבירא לן דקשר העליון לאו דאורייתא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי סבירא לן

דקשר

רש״י

בן סורר ומורה. אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקוהו וחזר וקלקל אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין מוחלין לו שהכתוב תלה בהם ותפשו בו: **תיובתא**. מדתלי טעמא בשלא ירבו מחלוקת ש״מ אפי׳ הוא אומר מפי השמועה והן אומרין כך הוא בעיניט: **יושבין בחיל**. מפני שהעם רב ומקום צר להם בלשכה אי נמי שלא יהו נראים כיושבין בדין שבלשכת הגזית היו דנים וזה עיקר: **משם מעלין אותו**. להיות דיין בהר הבית כשמת אחד מהם ויושב שם עד שמת אחד משל עזרה ומעלין את זה שם וכולן יש בהם מעלה זה מזה: **שייף**. שוחה נכנס ושוחה יוצא והכי אמרי׳ בב״ב (דף ז.) גבי תקרת הבית שנחבטה שוף עול שוף פוק: **מעיקרא**. קודם שבא לבית דין שבלשכת הגזית לישאל לא הוה מיחייב קטלא כל כמה דלא עביד איהו גופיה: **מעיקרא נמי בר קטלא הוא**. אם עושה עבירה שיש בה מיתת בית דין הוה מיקטיל: **מסית דלא בעי התראה**. אם היה מסית ומורה טעם היתר ולומר אין בלשון הזה הסתה מעיקרא נמי מקטיל בלא התראה: **אי אמר טעמא לזכותא**. לאלוליה אבל השתא אי אמר טעמא לא מקבלינן שהרי שמע מפי ב״ד שלא לעשות והמרה:

מתני׳ האומר אין תפילין פטור. דאין זו הוראה דזיל קרי בי רב הוא: **חמש טוטפות יש**. שאע״פ שאין דבר זה אלא להוסיף על דברי סופרים חייב דמדרש דסופרים הוא לטטפת, לטטפת, לטוטפות הרי כאן ד׳:

גמ׳ ויש בו להוסיף. על מה שפירשו חכמים: **ואם הוסיף גורע**. ופוסל הראשון בתוספתו: **ואין לנו אלא תפילין**. שעיקרן בתורה ופירושן מדברי סופרים שהם ד׳ בתים ויש להוסיף חמשה או יותר ואם הוסיף גורע דקא עבר בבל תוסיף ולא עבד מצוה: **ואליבא דרבי יהודה**. אמר ר׳ הושעיא למילתיה דאמר לעיל עד דאיכא תורה ויורוך. ואית דאמרי אין לנו אלא תפילין ואליבא דרבי יהודה דאמר צריך להדביק בנוחות בהקומץ רבה (דף לה:) ולא נהירא לי דההיא בתפילין של יד קאי ומתני׳ טוטפות תאני והייט דראש ועוד מדקא מקשי בסיפא אי דעבד ארבעה בתים כו׳ שמע מינה בשל ראש קיימין דאי בשל יד בית אחד הוא דקא הוי: **האי לחודיה קאי**. ואין זה גורע: **גרוע ועומד**. דמתחילתו לא עשה כהוגן שאגד שם תוספת מצוה ואכן בעינן גורע דהשתא שהיה מתחילתו כשר ופוסלו בתוספתו: **ופירושו מדברי סופרים**. ד׳ חוטין דילפינן גדיל ב׳, גדילים ד׳: **קשר עליון**. שעושין סמוך לכנף כשנתלו החוטין ועל ידיהן נעשין חיבור לטלית לאו דאורייתא (*אלא) הלכה למשה מסיני דפלוגתא היא במנחות *(דף לט.): **האי לחודיה קאי**. דכיון דלא נקשר אינו חיבור עם האחר, והראוי למצוה היא המצוה, והעודף כמי שאינו:

שאינו

תוספות

מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר. לאו אליבא דר׳ מאיר פריך דאמסית לא מיחייב דאין בו כרת:

ואין לנו אלא תפילין ואליבא דר׳ יהודה. כל הנך דרשות דדרשינן לעיל מקרא דכי יפלא אלא חייש: **אי** סבירא לן דלולב אין צריך אגד וכו׳. משמע אבל אי סבירא לן דצריך אגד לא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והכי נמי אמרי׳ בריש לולב הגזול (סוכה דף לא.) דקאמר רבי יהודה אין אוגדין את הלולב אלא במינו מאי טעמא דכיון דאמר ר׳ יהודה לולב צריך אגד אי עבדי ליה ממין אחר הוה ליה ה׳ מינין ותימה דאמר התם (שם:) ד׳ מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהם ופריך פשיטא ומשני מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד אי אייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ״ל מאי קא תלי טעמא דהאי לחודיה קאי משום דלולב צריך אגד אדרבה מטעם זה יש לנו לומר יותר דאסור ומיהו י״ל דהתם בדמנח ליה חוץ לאגד אבל קשה דמשמע דמסיק לר׳ יהודה דלא אמר האי לחודיה וכ״ש לרבנן והכא משמע דלרבנן אמר האי לחודיה קאי וי״ל דהתם מדרבנן אסור ור״ת ל״ג התם הואיל ואמר ר׳ יהודה וזהו לשונו מהו דתימא הואיל ואמרו חכמים בין אגוד בין שאינו אגוד כשר הלכך אין צריך אגד והאי יתירה דמוסיף על הד׳ לחודיה קאי ולא מיפסל ביה קמ״ל ומיהו תימה אמאי לא משכח לולב לרבי יהודה בכי האי גוונא שאגד ג׳ מינין בפני עצמן דנעשה בכשרות ואחר כך אגד עמהן מין אחר דהוה ליה מוסיף גורע ויש לומר כיון דקודם נטילתו נפסל הוה ליה גרוע ועומד אבל תפילין אם הניחן בראשו בכשרות והגיה גבייהו בית חמישי הרי זה מוסיף גורע שפוסלן ומבטל מצות שעל ראשו ולא דמי ללולב דאם נטלו ובעודו בידו הוסיף מין חמישי אין זה מבטל מצותו דמדאגביה נפק ביה:

קשר

גליון הש״ס
תוס׳ ד״ה ואין וכו׳ לא חייש. עיין בטורי אבן בלאבני שהם לר״ה דף כ״ז ע״א ד״ה מצות:

מסורת הש״ס
[תוספ׳ פ״ז הוספ׳ חגיגה פרק ב]
[סוטה מז:]
[תוספ׳ שקלים פ״ג]
[לעיל יז: וש״נ]
[בתענית כו. פירש״י שפל ברך כרך עניו וכ״ל דכמה מיני ענוה יש ועיי׳ רש״א ח״א]
[סוכה ל:]
[נ״ל כלומר]
[עי׳ תוס׳ שם. לקמן בסמוך ד״ה קשר]

שלא רואה את האויר · כגון שהוסיף בית חמישי עליהם בלדו או דבר אחר: **מתני'** כל ישראל ישמעו · צריך להשמיע מיתתו לרבים שלא יעשה אדם עוד כן: לא בבית דין שביבנה · אם נשאלו לבית דין שבלשכת הגזית ואמרו להם וחזר לעירו והיה ימים עד שגלתה סנהדרי גדולה ליבנה ועדיין הבית קיים ואחרי כן הורה כבתחילה אין ממיתין אותו ביבנה ואע"פ שגם סנהדרי גדולה שסוף סוף אין נקבלים שם: **גמ'** וכי נאמר וכל העם יראו וייראו · דבעינן שיהא רואין במיתתו: מכרזם · פלוני מת בב"ד על שעבר עבירה זו כדי לרדות את האחרים: וכל ישראל · ישמעו וייראו: ובעדים זוממים כתיב והנשארים · ישמעו וייראו משום דלא שייך למיכתב וכל העם דלאו כולי עלמא חזו לסהדותא שיש גזלנין ומלוי בריבית ומועלים בשביעית שהן פסולים לעדות: **מתני'** ומה שלא נאמר לו · אע"פ שנאמר לחבירו, ובגמרא יליף לה: הכובש נבואתו · שלא אמרה כגון יונה בן אמיתי: והמוותר על דברי נביא · המפקירם שלא חשש למה שאמר לו הנביא: **גמ'** והאיש אשר לא ישמע · היינו מוותר: קרי ביה נמי אשר לא ישמיע · היינו כובש וקרי ביה לא ישמע שהוא עצמו אינו נשמע, היינו עובר על דברי עצמו: ויצא הרוח ויאמר אני אפתנו · אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו: סיגנון · דבר מליצות של רוח הקודש: עולה לכמה נביאים · נכנס בלבם לזה בלשון זה ולזה בלשון זה, והכל אחד: ואין שני נביאים מתנבאין בסיגנון אחד · בלשון אחד, ואלו כולן לשון אחד היו אומרים דכתיב הנה נא (כל) הנביאים (אומרים) פה אחד טוב:

תברים

קשר העליון דאורייתא · פי' בקונט' דפלוגתא היא בפ' התכלת (מנחות דף לה׳ ושם) וליתיה אלא דמסקינן התם *שמע מינה קשר העליון דאורייתא: **ולא** בבית דין שביבנה · פירש בקונטרס אם נשאלו בבית דין שבלשכת הגזית ואמרו להם וחזר לעירו והיה ימים עד שגלתה סנהדרי גדולה ותימה דסוף סוף כשממתינין עד הרגל היאך ממיתין הא כיון דגלתה סנהדרין אין דנין דיני נפשות כדאמר בפרק היו בודקין (לעיל דף מא.) וכי תימא דברגל חוזרים ב"ד הגדול ויושבין בלשכת הגזית אף לאחר שגלו ולא דנין אותו אלא דאם כן משכחת ליה לרבן יוחנן בן זכאי דהוה בסנהדרין ובפרק היו בודקין (שם) לא משמע הכי ועוד מאי עיטי הדין יש הא אין צריך עיטי הדין אלא כשמשהין אותו אחר גמר דינו כדמוכח בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לה.) דפריך נגמרוא לדיניה בשבתא וליקטלוהו וכו' ומשני אתה מענה את דינו והדר פריך לדייטהו במעלי שבתא וכו' ועוד מאי אריא זקן ממרא בשאר עבירות נמי ועוד אמאי נקט יבנה לימא לא בב"ד שבחוץ ודוחק לומר דאעבירה דקודם שגלתה סנהדרין דנין אף לאחר שגלתה ולא אמריך מקום גורם כיון דבשעת עבירה סנהדרי גדולה במקומן ור"ת אומר דמיירי כשנגמר דינו קודם שגלתה סנהדרי: **הכובש** נבואתו לוקה · לית ביה לאו ועוד דאין בו מעשה אלא מכין אותו עד שתצא נפשו כמו עשה סוכה ואינו עושה*:

אליהו

דקשר העליון דאורייתא גרוע ועומד, אי הכי תפילין נמי: אי עביד ארבעה בתי ואייתי אחרינא ואנח גבייהו האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי עביד חמשה בתי גרוע ועומד הוא דהאמר ר' זירא **בית חיצון שאינו רואה את האויר פסול: **מתני'** אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו, ולא בבית דין שביבנה אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר °וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד" דברי ר' עקיבא ר' יהודה אומר אין מענין את דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין בכל המקומות "איש פלוני *(מתחייב) מיתה בבית דין": **גמ'** תנו רבנן *אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בבית דין שביבנה אלא מעלין אותו לב"ד הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר "וכל העם ישמעו ויראו" דברי רבי עקיבא אמר לו ר' יהודה וכי נאמר "יראו וייראו" והלא לא נאמר אלא "ישמעו וייראו" למה מענין דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין בכל מקום "איש פלוני נתחייב מיתה בבית דין": ת"ר ארבעה צריכין הכרזה "המסית "ובן סורר ומורה "וזקן ממרא "ועדים זוממין בכולהו כתיב בהו "וכל העם" "וכל ישראל" בעדים זוממין כתיב "והנשארים" דלא כולי עלמא חזו לסהדותא: **מתני'** נביא השקר המתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו, מיתתו בידי אדם אבל הכובש את נבואתו °והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתו בידי שמים שנאמר °אנכי אדרש מעמו: המתנבא בשם עבודת כוכבים ואומר "כך אמרה עבודת כוכבים* אפי' כוון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור. הבא על אשת איש כיון שנכנסה *לרשות הבעל לנשואין אע"פ שלא נבעלה הבא עליה הרי זה בחנק, וזוממי בת כהן ובועלה °שכל המוזמין *מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת כהן ובועלה: **גמ'** תנו רבנן שלשה מיתתן בידי אדם, ושלשה מיתתן בידי שמים: המתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו והמתנבא בשם עבודת כוכבים מיתתן בידי אדם הכובש את נבואתו, והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים מנהני מילי? אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי" זה המתנבא מה שלא שמע "ואשר לא צויתיו" הא לחבירו צויתיו זה המתנבא מה שלא נאמר לו "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים" זה המתנבא בשם עבודת כוכבים וכתיב "ומת הנביא ההוא" *וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק הכובש את נבואתו, והמוותר על דברי נביא, ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים [א] דכתיב °והאיש אשר לא ישמע (ה) וקרי ביה לא ישמיע וקרי ביה לא ישמע אל דברי וכתיב אנכי אדרש מעמו" בידי שמים: המתנבא מה שלא שמע: כגון צדקיה בן כנענה דכתיב °ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל "מאי הוה ליה למיעבד, רוח נבות אטעיתיה דכתיב °ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד...ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו...ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן" אמר רב יהודה מאי "צא" צא ממחיצתי *מאי "רוח" אמר רבי יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי: הוה ליה למידק כדרבי יצחק דאמר רבי יצחק "סיגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאין בסיגנון אחד: עובדיה אמר °זדון לבך השיאך ירמיה אמר °תפלצתך השיא אותך זדון לבך" והני מדקאמרי כולהו כהדדי שמע מינה לא כלום קאמרי, דילמא לא הוה ידע ליה להא דרבי יצחק יהושפט הוה התם וקאמר להו דכתיב °ויאמר יהושפט האין פה נביא *(עוד לה') אמר ליה הא איכא כל הני, אמר ליה כך מקובלני מבית אבי אבא סיגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד: המתנבא מה שלא נאמר לו כגון חנניה בן עזור דקאי ירמיה בשוק העליון וקאמר °כה אמר ה' [צבאות] הנני שובר את קשת עילם "נשא חנניה ק"ו בעצמו: מה עילם שלא בא אלא לעזור את בבל אמר הקב"ה הנני שובר את קשת עילם" כשדים עצמן על אחת כמה וכמה, אתא איהו בשוק התחתון אמר °כה אמר ה' וגו' שברתי את עול מלך בבל" א"ל רב פפא לאביי האי לחבירו נמי לא נאמר? א"ל כיון דאיתיהיב ק"ו למידרש כמאן דאיתמר ליה דמי, הוא ניהו דלא נאמר לו. המתנבא בשם עבודת כוכבים כגון נביאי הבעל. הכובש את נבואתו כגון יונה בן אמיתי והמוותר על דברי נביא כגון חבריה

חבריה דמיכה דכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכיני נא וימאן האיש להכותו" וכתיב ויאמר לו יען אשר לא שמעת [וגו'] ונביא שעבר על דברי עצמו כגון עדו הנביא דכתיב כי כן צוה אותי, וכתיב ויאמר לו גם אני נביא כמוך וכתיב וישב אתו, וכתיב וילך וימצאהו אריה תני תנא קמיה דרב חסדא הכובש את נבואתו לוקה *אמר ליה מאן דאכיל תמרי בארבלא' לקי מאן מתרי ביה? אמר אביי חבריה נביאי, מנא ידעי? אמר אביי דכתיב כי לא יעשה ה' [אלהים] דבר כי אם גלה סודו, ודילמא הדרי ביה? אם איתא דהדרי ביה אודועי הוו מודעי לכלהו נביאי, והא יונה דהדרי ביה ולא אודעוהו? יונה מעיקרא נינוה נהפכת" אמרי ליה איהו לא ידע אי לטובה אי לרעה המותר על דברי נביא מנא ידע דאיענש? דיהב ליה אות, והא מיכה דלא יהיב ליה אות ואיענש? היכא דמוחזק שאני" דאי לא תימא הכי אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק, אליהו בהר הכרמל היכי סמכי עליה ועבדי שחוטי חוץ אלא *היכא דמוחזק שאני. ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם (אחר מאי) א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא אחר דבריו של שטן דכתיב ויגדל הילד ויגמל וגו'" אמר שטן לפני הקב"ה: רבונו של עולם זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן, מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך, אמר לו: כלום עשה אלא בשביל בנו אם אני אומר לו זבח את בנך לפני' מיד זובחו, מיד "והאלהים נסה את אברהם... ויאמר קח נא את בנך" אמר רבי שמעון בר אבא *אין "נא" אלא לשון בקשה משל למלך בשר ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה והיה לו גבור אחד ונצחן, לימים עמדה עליו מלחמה חזקה, אמר לו "בבקשה ממך עמוד לי במלחמה זו שלא יאמרו ראשונות אין בהם ממש אף הקב"ה אמר לאברהם: "ניסיתיך בכמה נסיונות ועמדת בכלן עכשיו עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים, "את בנך" ב' בנים יש לי, "את יחידך" זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, "אשר אהבת" תרווייהו רחימנא להו, "את יצחק" וכל כך למה? כדי שלא תטרף דעתו עליו, קדמו שטן לדרך אמר לו "הנסה דבר אליך תלאה הנה יסרת רבים וידים רפות תחזק, כושל יקימון מליך, כי" עתה תבא אליך ותלא" אמר לו "אני בתומי אלך" אמר לו *"הלא יראתך כסלתך" אמר לו זכר נא מי הוא נקי אבד" כיון דחזא דלא קא שמיע ליה אמר ליה "ואלי דבר יגונב" כך שמעתי מאחורי הפרגוד "השה לעולה ואין יצחק לעולה" אמר לו *כך עונשו של בדאי שאפילו אמר אמת אין שומעין לו. ר' לוי אמר אחר דבריו של ישמעאל ליצחק: אמר לו ישמעאל ליצחק "אני גדול ממך במצות שאתה מלת בן שמנת ימים ואני בן שלש עשרה שנה" אמר לו "ובאבר אחד אתה מגרה בי אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זובח, מיד "והאלהים נסה את אברהם" *תנו רבנן נביא שהדיח בסקילה רבי שמעון אומר בחנק. *מדיחי עיר הנדחת בסקילה רבי שמעון אומר בחנק. נביא שהדיח בסקילה מ"ט דרבנן? אתיא הדחה-הדחה ממסית מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה ור"ש "מיתה" כתיבא ביה *וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק. מדיחי עיר הנדחת בסקילה מ"ט דרבנן? גמרי הדחה-הדחה או ממסית או מנביא שהדיח ור"ש גמר הדחה-הדחה מנביא, וליגמר ממסית? דנין מסית רבים ממסית רבים ואין דנין מסית יחיד ממסית יחיד. אדרבה *דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא? ור"ש *כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה, אמר רב חסדא

מחלוקת

תוספות

אליהו בהר הכרמל וכו' · משמע דבשם הקב"ה היה מתנבא לעבור וכיון דמוחזק מהימנינן ביה אע"ג דלא יהיב אות ובהאשה רבה (יבמות דף צ: ושם) נפקא לן דכתיב אליו תשמעון אפי' אמר לך עבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה כגון אליהו בהר הכרמל ותימה מאי קא פריך התם ולינמר מיניה כיון דע"פ הדיבור היה מתנבא מה שייך למילף מיניה לעבור משום תקנה דרבנן שלא על פי הדיבור ועוד למה לן הכא טעמא משום דאיתחזק בנביאות הא אפילו בלא נביא שרי לב"ד לעבור משום מיגדר מילתא ויש לומר דמדקדק התם מלישנא דברייתא דקתני הכל לפי שעה דמשמע הכל מפני צורך השעה ואי על פי הדיבור למה לי צורך השעה בין לצורך בין שלא לצורך צריך לקיים צווי של מקום אלא ודאי בנביא שעשה מדעתו קא אמרה ברייתא דמיירי קרא והא דבעי הכא איתחזק הייט משום דכי איתחזק בנביאות סומכין עליו במה שהיה מבטיח לירידת אש ושוחטין על הבטחתו קדשים בחוץ שבזכותו ובתפלתו תרד אש מהשמים ויהיה מגדר מילתא בדבר שיתקדש שמו של הקב"ה ברבים ויחזרו ישראל למוטב ומיהו בקרא משמע שעל פי הדיבור עשה דכתיב באליהו ובדברך עשיתי וגו' ופרש"י מאור הגולה בפירושו לנביאים ובדברך עשיתי שהקרבתי בשעת איסור הבמות ונראה לומר דכיון דעל פי הדיבור שרי משום צורך שעה הוא הדין שלא על פי הדיבור שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר כדאיתא בפ"ק דמגילה (דף ב:) ועוד י"ל דהא דקאמר אליהו ובדברך עשיתי לא שאמר לו הקב"ה אלא מקרא היה דורש דכתיב גוי וקהל גוים יהיה ממך ואמרינן *עתידין בניך לעשות כמעשה נכרים פירוש לשחוט בחוץ ואני מסכים על ידו ולפי שהיה נביא מוחזק סמכו עליו שעליו נאמר מקרא זה :

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

רש"י

חבריה דמיכה · דכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא זה היה מיכיהו בן ימלא שנתנבא אותו היום על אחאב ליפול ביד ארם מפני שנפל בן הדד בידו ושלחו לשלום והייט דקאמר אחאב ליהושפט לא ידבר עלי טוב כי אם רע מפני שנתנבא כבר את זו עליו, ולא קיבל חבירו את דבריו דכתיב וימאן האיש להכותו : עדו הנביא · שנתנבא על מזבח [א] ה' בבית אל שהיה ירבעם מקטר עליו *ובדברי הימים גבי יאשיהו כתיב והוא היה עדו : כי כן צוה אותי · בדבר ה' לאמר לא תאכל לחם ולא תשתה מים (במקום הזה) ועבר על דברי עצמו ושמע לדברי הנביא השקר ואכל ושתה : תמרי בארבילא · תמרים הגתונים בכברה : דילמא הדרו ביה · פמליא של מעלה וניחם על הרעה והם אינם יודעים והיאך מתרינן בו התראת ספק : והא יונה דהדרו ביה · מהפוך את נינוה : מעיקרא נינוה נהפכת אמרו ליה · ברוח הקדש ומשמע נמי לטובה שיהפכו מעשיהם מרעה לטובה וכיון שבשו נתקיימה הנבואה ולא "מיהדר" הוא : ואיהו דלא ידע · הוא היה טועה וסבור שהוא לרעה : מנא ידע · האי גברא שזה נביא אמת שהקב"ה עונשו והלא שמא סבור שזהו נביא שקר לפיכך מותר על דבריו : היכא דמוחזק · שהוא צדיק ונביא אמת : שאני · ולא בעי אות : היכי שמע ליה יצחק · שהוא דבר אמת מה שלא נאמר לשום אדם להקריב את בנו : שחוטי חוץ · שהרי בית המקדש היה בירושלים : הנסה דבר אליך תלאה · וכי היה לאוהבך לנסותך בדבר שהיא תלאה אותך ומכרית את זרעך : הנה יסרת רבים · רלית והחיית' לו כל באי העולם בדברים ועתה הנה בא להלאותך ולבהלך : נביא שהדיח · שמתנבא בשם הקב"ה לעבוד עבודת כוכבים : להדיחך · כתיב הכא כי דבר סרה להדיחך" וכתיב במסית "כי ביקש להדיחך" וגו' : מיתה כתב ביה · והך גזירה שוה לא גמר מרביה דאין אדם דן גזירה שוה מעלמו : ורבי שמעון גמר הדחה-הדחה מנביא · דבעיר הנדחת אגמריה רביה גזירה שוה מסיני לדון הדחה-הדחה ומסתברא דמנביא אגמריה הלכה למשה גזירה שוה זו כדיהיב טעמא למלתיה :

רבינו חננאל

שמים : תני תנא קמיה דרב חסדא לוקה א"ל ומי התרה בו דלקי כלומר מי יודע ששלחו אלהים להינבא והסתיר נבואתו ואמר אביי חבריו הנביאים שגילה כדכתיב כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ודלמא הדרו ביה כו': המוותר על דברי נביא ואינו עושה כל מה שיאמר לו אלא ממאן לשמוע דבריו כגון חבריה דמיכיהו כדכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר לרעהו בדבר ה' הכני נא וימאן האיש להכותו וכתיב ויאמר לו יען אשר לא שמעת בקול ה' הנך הולך מאתי והכך האריה וילך מאצלו וימצאהו האריה ויכהו דינו בידי שמים . ואקשינן מנא ידע דהוא נביא ואיענש ושנינן מוחזק בנביאות הוה אבל מאן דלא מוחזק לא מיחייב לקבולי מיניה עד דיהיב ליה אות ומופת ומאן דמוחזק מקבלינן מיניה מאליהו בהר הכרמל אילולי שהיה מוחזק בנביאות היכי הוו מקבלי מיניה ועבדי שחוטי חוץ אלא ש"מ היכא דמוחזק שאני . ונביא שעבר על דברי עצמו כגון עדו הנביא שנאמר כי כן צוה אותי בדבר ה' לאמר לא תאכל לחם ולא תשתה מים ולא תשוב בדרך אשר הלכת ויאמר לו גם אני נביא כמוך ומלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר השיבהו אתך אל ביתך ויאכל לחם וישתה מים כחש לו דינו בידי שמים שנאמר וימצאהו האריה בדרך וימיתהו . ירושלמי א"ר שמואל בר רב יצחק ונביא אחד וזקן ישב בבית אל וזה אמציה כהן בית אל: [illegible]

מתלוקח . דרבנן ורבי שמעון בעבירה בעוקר כל הגוף בעבודה סותרים ותומר לעטויי ברוח הקודם מפי הגבורה להתבטלות לעקור כל מצות עבודת כוכבים מן התורה, לו לקיים מקלת ולבטל מקלת, כהאי תנא דתלמודי דרבנן סקילה מקום לבהמה בעבירה דכתיב ועבדת את אלהיהם, ואמרינן בגמרא דרבנן סקילה מיבעי ליה, אלא מהכא ועבדתם את אלהיהם, מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה. ורבי שמעון בעבירה בעוקר הגוף בעבודה כוכבים ולקיום מקצת וביטול מקצת, דעבודת כוכבים דרחמנא אמר מן הדרך, אפילו מקצת הדרך אבל עיקר הגוף ועיקר הדרך אפילו מקצת דברי הבל בתנק ולקום מקצת וביטול מקצת, דבשאר מצות דברי הבל פטור מתיב רב המנונא ללכת וזו מצות עשה בה וזו מצות לא תעשה ואי סלקא דעתך בעבודת כוכבים, עשה בעבודת כוכבים היכי משכחת לה? תרגמה רב חסדא ונתצתם רב המנונא אמר מחלוקת בעוקר הגוף בין בעבודת כוכבים בין בשאר מצות ולקום מקצת וביטול מקצת דעבודת כוכבים דרחמנא אמר מן הדרך, אפילו מקצת הדרך אבל לקום מקצת וביטול מקצת דבשאר מצות דברי הבל פטור תניא ר"ש אומר משום ר' עקיבא אומר משום ר' אלעזר בן עזריה אומר משום ר' אלעזר המודעי אומר משום ר' אלעזר הגלילי אומר הגיע תורה לסוף דעתה של עבודת כוכבים לפיכך נתנה תורה ממשלה בה שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו תניא אידך עקביא חם ושלום שהקדוש ב"ה מעמיד חמה לעוברי רצונו אלא כנון חנניה בן עזור שכשתלתו נביא אמת ולבסוף נביא שקר: וזוממי בת כהן: מנהני מילי? אמר רב אחא בריה דרב איקא דתניא ר' יוסי אומר מה ת"ל ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו? לפי שכל המזומנין שבתורה, וזוממיהן ביוצא בהן, בת כהן: הואיל בשריפה, ואין בועלה בשריפה, וזוממין איני יודע אם לו הוקשו אם לה הוקשו, כשהוא אומר לעשות לאחיו = לאחיו ולא לאחותו:

(עי' נזיר)

מתניתין תורה אור

בעוקר הגוף דעבודת כוכבים ולקום מקצת וביטול מקצת דעבודת כוכבים דרחמנא אמר מן הדרך אפילו מקצת הדרך אבל עיקר הגוף ועיקר הדרך אפילו מקצת דברי הבל בתנק ולקום מקצת וביטול מקצת דבשאר מצות דברי הבל פטור מתיב רב המנונא ללכת וזו מצות עשה בה וזו מצות לא תעשה ואי סלקא דעתך בעבודת כוכבים, עשה בעבודת כוכבים היכי משכחת לה? תרגמה רב חסדא ונתצתם רב המנונא אמר מחלוקת בעוקר הגוף בין בעבודת כוכבים בין בשאר מצות ולקום מקצת וביטול מקצת דעבודת כוכבים דרחמנא אמר מן הדרך אפילו מקצת הדרך אבל לקום מקצת וביטול מקצת דבשאר מצות דברי הבל פטור תניא ר"ש אומר משום ר' עקיבא אומר משום ר' אלעזר בן עזריה אומר משום ר' אלעזר המודעי אומר משום ר' אלעזר הגלילי אומר הגיע תורה לסוף דעתה של עבודת כוכבים לפיכך נתנה תורה ממשלה בה שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו תניא אידך עקביא חם ושלום שהקדוש ב"ה מעמיד חמה לעוברי רצונו אלא כנון חנניה בן עזור שכשתלתו נביא אמת ולבסוף נביא שקר: וזוממי בת כהן: מנהני מילי? אמר רב אחא בריה דרב איקא דתניא ר' יוסי אומר מה ת"ל ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו? לפי שכל המזומנין שבתורה, וזוממיהן ביוצא בהן, בת כהן: הואיל בשריפה, ואין בועלה בשריפה, וזוממין איני יודע אם לו הוקשו אם לה הוקשו, כשהוא אומר לעשות לאחיו = לאחיו ולא לאחותו:

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר ואלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר: אין תחיית המתים מן התורה, ואין תורה מן השמים, ואפיקורוס (ר"ש) אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך (אבא שאול) אומר אף *והגות בו יומם ולילה אחר שלשה מלכים, וארבעה הדיוטות אין להן חלק לעולם הבא: שלשה מלכים ירבעם אחאב ומנשה ר' יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר ויתפלל אליו ויישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו אמרו לו למלכותו השיבו ולא לחיי העולם הבא השיבו ארבעה הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי: גמ' וכל כך למה? תנא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מניין שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה? שנאמר ויאמר אלישע שמעו דבר ה' [וגו'] כעת מחר סאה סלת בשקל וסאתים שעורים בשקל בשער שומרון וכתיב ויען השלישי (המלך) אשר נשען על ידו את אישי האלהים ויאמר הנה ה' עושה ארובות בשמים היתיה הדבר הזה, ויאמר הנך רואה בעיניך ומשם לא תאכל

ויפי לו כן וירמסו אותו. דבדבר שכפר בו נדון שלח לכל משם וגרמם ברגלי הבתים לקטות: (וכי תסרן קיים לעולם. כלומר וכי תסרן היה כל כך שתכנן ו תרומה והלח לח נכנס לארץ ישראל ומתי הלי דקתמר ותתם ממנו תרומת ה' (לההרן הכהן): לעולם קיים. ולח שיהיה כל כך: שמיד לחיות. לעולם הבח: דבי רבי ישמעאל תנא. הל דכתיב לההרן ולח להבי הוח דתתח לח לומר לך כההרן וכו': מה לרי ספק דורס ופוכל. ולין לחו יודעין כשטעל בהמה מן הצדל חס דעתו לדורסה ולחוכלה מיד קודס שתסריח חו לח לחל לטרוף ולמלל (תורו) [תתורו] ולחמר זמן יחכלנה כשתסריח וה"ל כהן עם הלרן כשחו טוענין לו תרומה בידו לין לחו יודעין חס יחכלנה בטהרה חו בטומחה [לי נמי] ספק דורס שלרי דרכו לדרוס ולרמוס בהמה ברגליו ואוכלה כשהיח לרוסה מטולת ופטמים שטתנה כחורו ואינה מטולת: טון פטמה. טוטת הרכה מטטין עליו: כשכלם גם קדשיסם. ומתרגמין במיכלהן כשוחבת יס קודשיהן: גלגל נסס. דמשמע שהבמיח הקב"ה לחבוחיו לחברהם יעמיד ויעבוד שיהיו להם לרץ ישרחל וכי להם ניתנה והלח לבניהם ניתנה לחל מלמד שטתידין לחיות ועתיד הקב"ה ליתן להם חת לרץ ישרחל: הנך שוכב עם חבותיך וקם. הנה חתה מת שוכב והנה חתה קם שתחיה לעתיד לבח והחי וקם לחהנך קלי: דילמא וקם סעם ונפ. דלקמי' קלי ולחו דלגעיל והייט לחד *(מנ') מקרלוח שחין להם הכרע*: ימיו מספיך. דמתיס שבחרן ישרחל יחיו: ונכלמי יקומון. לחפי' נפלים יהיו במסכת כתוטת*: ודילמא מתיס שמתים יקומון. דהסיל קרח יהיו מתיך ר"ח: וכתיב ויהי לו כן וירמסו אותו העם בשער ויומת, ודילמא קללת אלישע גרמה ליה *דאמר רב יהודה אמר רב קללת חכם אפי' על חנם היא באה? אם כן לכתוב קרא וירמסוהו ויומת, מאי "בשער"- על עסקי שער (*אמר ר' יוחנן) מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר ונתתם ממנו [את] תרומת ה' לאהרן הכהן" וכי אהרן לעולם קיים והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנין לו תרומה? אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנין לו תרומה מכאן לתחיית המתים מן התורה. רבי ישמעאל תנא "לאהרן בהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים* *א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מניין שאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ שנאמר ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת (*לכהנים ולוים) למען יחזקו בתורת ה' -כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת, ושאינו מחזיק בתורת ה' אין לו מנת, אמר רב אחא בר אדא אמר רב יהודה כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ כאילו נותנה לפני ארי *מה ארי ספק דורס ואוכל ספק אינו דורס ואוכל אף כהן עם הארץ ספק אוכלה בטהרה ספק אוכלה בטומאה. ר' יוחנן אמר אף גורם לו מיתה שנאמר ויומתו בו כי יחללוהו, דבי ר"א בן יעקב תנא מקיש משיאו עון אשמה שנאמר והישיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם, תניא ר' סימאי אומר מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר וגם הקימותי את בריתי אתהם לתת להם את ארץ כנען-לכם' לא נאמר אלא "להם" מכאן לתחיית המתים מן התורה: [א] (צד"ק ג"ם גש"ם ק"ם סימן): שאלו מינין את רבן גמליאל: מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים? אמר להם מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ולא קיבלו ממנו. מן התורה דכתיב "ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם" אמרו לו ודילמא "וקם העם הזה וזנה", מן הנביאים דכתיב "יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל", ודילמא מתים שהחיה יחזקאל, מן הכתובים דכתיב "ואתה דניאל לך לקץ והנח כי למועד הימין", ודילמא מרחישן שפוותיה בעלמא כר' יוחנן *דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה שפתותיו הובבות בקבר שנאמר "דובב שפתי ישנים" עד שאמר להם מקרא זה -"אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם" לכם לא נאמר אלא "להם" מכאן לתחיית המתים מן התורה. וי"א מן מקרא הזה אמר להם "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום" (פשיטא דחיים כולכם היום אלא אפילו ביום שכל העולם כולם מתים אתם חיים) מה היום כולכם קיימין אף לעוה"ב כולכם קיימין. שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנניה מניין שהקב"ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות? אמר להו-תרווידו מן המקרא הזה שנאמר "ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך "וקם העם הזה וזנה" "וקם העם הזה ונה" אמר להו *נקוטו מיהא פלגא בידייכו-ליודע מה שעתיד להיות איתמר נמי א"ר יותן משום רבי שמעון בן יוחאי מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות שנאמר "הנך שוכב עם אבותיך וקם וגו'" תניא א"ר אליעזר בר' יוסי ברבר זה זייפתי ספרי מינים שהיו אומרים אין תחיית המתים מן התורה אמרתי להן זייפתם תורתכם ולא העליתם בידכם כלום שאתם אומרים אין תחיית המתים מן התורה הרי הוא אומר "והכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה" "הכרת תכרת"=בעולם הזה "עונה בה" לאימת-לאו לעולם הבא א"ל רב פפא לאביי ולימא להו תרוייהו "מהכרת תכרת"? אינהו הוו אמרי ליה *דברה תורה כלשון בני אדם כלשון בני אדם *הכרת תכרת: יהכרת=בעולם הזה תכרת=לעולם הבא דברי ר"ע, אמר לו ר' ישמעאל והלא כבר נאמר "את ה' הוא מגדף ונכרתה" וכי שלשה עולמים יש? אלא "ונכרתה"-בעולם הזה "הכרת"-לעולם הבא "הכרת תכרת"-דברה תורה כלשון בני אדם בין ר' ישמעאל ובין ר"ע "עונה בה" מאי עבדי ביה? לכדתניא *יכול עשה תשובה ת"ל "עונה בה" לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה. שאלה קליאופטרא מלכתא את ר"מ אמרה יבענא דחזי שכבי דבתרא ויציצו מעיר כעשב הארץ" אלא כשהן עומדין ערומין-או בלבושיהן עומדין? אמר לה *ק"ו מחיטה: ומה חיטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושין, צדיקים שנקברים בלבושיהן על אחת כמה וכמה. א"ל קיסר לרבן גמליאל אמריתו דשכבי חיי, הא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי? אמרה

תורה אור מעט כתוך הקבר לבל לין חיין מלכי"ו יוצלין לוויר העולם וכרבי יוחנן ד' וכו': ולא קבלו ממנו. עד שלמר להם וכו': קיים לנלגם היום. דהלי היום מיותר הוא דמלי למכתב חייס כלכם מה תלמוד לומר "היום" כהיום מה היום וכו' כך שמעתי: גדך שוכב עם אבותיך וקם. הרי תחיית המתים מנין לתחית המתים "מן התורה" שנאמר "ונתתם ממנו" "ה' לאהרן הכהן" רבי ישמעאל תנא "לאהרן בהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים" מניין שאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ שנאמר ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת (לכהנים ולוים) למען יחזקו בתורת ה' -כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת, ושאינו מחזיק בתורת ה' אין לו מנת, אמר רב אחא בר אדא אמר רב יהודה כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ כאילו נותנה לפני ארי מה ארי ספק דורס ואוכל אף כהן עם הארץ ספק אוכלה בטהרה ספק אוכלה בטומאה. ר' יוחנן אמר אף גורם לו מיתה שנאמר ויומתו בו כי יחללוהו, דבי ר"א בן יעקב תנא משיאו עון אשמה שנאמר והישיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם, תניא ר' סימאי אומר מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר וגם הקימותי את בריתי אתהם לתת להם את ארץ כנען-לכם' לא נאמר אלא "להם" מכאן לתחיית המתים מן התורה: [א] (צד"ק ג"ם גש"ם ק"ם סימן): שאלו מינין את רבן גמליאל: מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים? אמר להם מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ולא קיבלו ממנו. מן התורה דכתיב "ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם" אמרו לו ודילמא "וקם העם הזה וזנה", מן הנביאים דכתיב "יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל", ודילמא מתים שהחיה יחזקאל, מן הכתובים דכתיב "ואתה דניאל לך לקץ והנח כי למועד הימין", ודילמא מרחישן שפוותיה בעלמא כר' יוחנן *דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה שפתותיו הובבות בקבר שנאמר "דובב שפתי ישנים" עד שאמר להם מקרא זה -"אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם" לכם לא נאמר אלא "להם" מכאן לתחיית המתים מן התורה וי"א מן מקרא הזה אמר להם "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום" (פשיטא דחיים כולכם היום אלא אפילו ביום שכל העולם כולם מתים אתם חיים) מה היום כולכם קיימין אף לעוה"ב כולכם קיימין. שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנניה מניין שהקב"ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות? אמר להו-תרווידו מן המקרא הזה שנאמר "ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך "וקם העם הזה וזנה" "וקם העם הזה ונה" אמר להו *נקוטו מיהא פלגא בידייכו-ליודע מה שעתיד להיות איתמר נמי א"ר יותן משום רבי שמעון בן יוחאי מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות שנאמר "הנך שוכב עם אבותיך וקם וגו'" תניא א"ר אליעזר בר' יוסי ברבר זה זייפתי ספרי מינים שהיו אומרים אין תחיית המתים מן התורה אמרתי להן זייפתם תורתכם ולא העליתם בידכם כלום שאתם אומרים אין תחיית המתים מן התורה הרי הוא אומר "והכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה" "הכרת תכרת"=בעולם הזה "עונה בה" לאימת-לאו לעולם הבא א"ל רב פפא לאביי ולימא להו תרוייהו "מהכרת תכרת"? אינהו הוו אמרי ליה *דברה תורה כלשון בני אדם כלשון בני אדם *הכרת תכרת: יהכרת=בעולם הזה תכרת=לעולם הבא דברי ר"ע, אמר לו ר' ישמעאל והלא כבר נאמר "את ה' הוא מגדף ונכרתה" וכי שלשה עולמים יש? אלא "ונכרתה"-בעולם הזה "הכרת"-לעולם הבא "הכרת תכרת"-דברה תורה כלשון בני אדם בין ר' ישמעאל ובין ר"ע "עונה בה" מאי עבדי ביה? לכדתניא *יכול עשה תשובה ת"ל "עונה בה" לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה. שאלה קליאופטרא מלכתא את ר"מ אמרה יבענא דחזי שכבי דבתרא ויציצו מעיר כעשב הארץ" אלא כשהן עומדין ערומין-או בלבושיהן עומדין? אמר לה *ק"ו מחיטה: ומה חיטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושין, צדיקים שנקברים בלבושיהן על אחת כמה וכמה. א"ל קיסר לרבן גמליאל אמריתו דשכבי חיי, הא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי? אמרה

מסורת הש"ס

תורה אור

אמרה ליה ברתיה: שבקיה ואנא מהדרנא ליה - שני יוצרים יש בעירנו אחד יוצר מן המים ואחד יוצר מן הטיט איזה מהן משובח? א"ל זה שיוצר מן המים, א"ל מן המים צר, מן הטיט לא כל שכן - דבי ר' ישמעאל תנא - ק"ו מכלי זכוכית מה כלי זכוכית שעמלן ברוח - בשר ודם נשברו יש להן תקנה, בשר ודם שברוחו של הקב"ה על אחת כמה וכמה. א"ל ההוא מינא לר' אמי אמריתו דשכבי חיי והא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי? א"ל אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לעבדיו לכו ובנו לי פלטרין גדולים במקום שאין מים ועפר, הלכו ובנו אותו, לימים נפלו, אמר להם חזרו ובנו אותו במקום שיש עפר ומים, אמרו לו אין אנו יכולין, כעס עליהם ואמר להן: במקום שאין מים ועפר בניתם, *עכשיו שיש מים ועפר על אחת כמה וכמה! ואם אי אתה מאמין צא לבקעה וראה עכבר שהיום חציו בשר וחציו אדמה למחר השריץ ונעשה כלו בשר, שמא תאמר לזמן מרובה - עלה להר וראה שהיום *אין בו אלא חלזון אחד למחר ירדו גשמים ונתמלא כולו חלזונות. א"ל ההוא מינא לגביהא בן פסיסא ווי לכון חייביא דאמריתון מיתי חיין, דחיין מיתי, דמיתי חיין? א"ל ווי לכון חייביא דאמריתון מיתי לא חיין, דלא הוו, חיי, דהוו - חיי לא כ"ש! א"ל חייביא קרית לי, אי קאימנא בעיטנא בך ופשיטנא לעקמותך מינך. א"ל אם אתה עושה כן רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול. ת"ר בעשרים וארבעה בניסן איתנטילו דימוסנאי מיהודה ומירושלים - כשבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו היא דכתיב °ארץ כנען לגבולותיה" וכנען אבוהון דהנהו אינשי - הוה, אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון, אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהם, אמר להם: מהיכן אתם מביאים ראייה? אמרו לו מן התורה, אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר *°ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו" - *עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי, ולא עוד אלא שהרי כמה שנים שלא עבדתונו, אמר להם אלכסנדרוס מלכא: החזירו לו תשובה, אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים, נתן להם זמן, בדקו ולא מצאו תשובה, מיד ברחו והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה שביעית היתה, שוב [א] פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר °וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום" תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם, נתנו לו רשות והלך ודן עמהן אמר להן מהיכן אתם מביאין ראייה? אמרו לו מן התורה, אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר °ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה" תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון: החזירו לו תשובה" אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה, מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה שביעית היתה ושוב פעם אחת באו בני ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם דכתיב °ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם" וכתיב °אלה תולדות יצחק בן אברהם" אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם, נתנו לו רשות, הלך ודן עמהן אמר להם מהיכן אתם מביאין ראייה? אמרו לו מן התורה, אמר להן אף אני לא אביא ראייה אלא מן התורה שנאמר °ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות" *אב שנתן אגטין לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה כלום יש לזה על זה כלום מאי מתנות? אמר ר' ירמיה בר אבא מלמד שמסר להם שם טומאה. אמר ליה אנטונינוס לרבי: גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין כיצד - גוף אומר נשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר ונשמה אומרת גוף חטא, שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר כצפור. אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה והיה בו

אמרה ליה ברתיה. דקיסר לרבן גמליאל שבקיה: **שני יוצרים וכו'.** משל הוא אלו היו שני יוצרים בעירנו אחד יוצר כלים מן המים וכו': **אמרה לו.** א"כ הקב"ה אם מן המים הוא מצייר דמטפה סרוחה שהיא כמים הוא מוליד: **מן העפר לא כל שכן.** שבידו: **דבי רבי ישמעאל תנא קל וחומר מכלי זכוכית.** וזו היא תשובה שהשיבה לאביה: **מה כלי זכוכית שעמלן ברוח של אדם.** שכשהוא עושה אותו יש לו שפופרת ונופח לתוכה וכן נשמע מפי האומנין: **יש להם תקנה.** להתיכן ולחזור ולעשות מהן כלי והא דאמרינן בחגיגה (דף טו.) נוחין לאבדם ככלי זכוכית" לא שאין להם תקנה אלא שנפסדין לשעתן ואין מתקיימין: **עכשיו שיש מים.** והכי נמי הקב"ה יוצר את האדם מטפה קטנה שאין בה ממש וק"ש שיכול לבראתו מן העפר חי נמי כל העולם כולו יצר מתוהו: **ואם אי אתה מאמין.** שהקב"ה יוצר מן העפר: **עכבר.** שקורין אשקרו"ל ויש במינן שאין נבראין על ידי תולדה: **שיום.** מתחיל לברא ולצאת מן העפר ולמחר מהלך כשהוא נברא כדאמרי' בשחיטת חולין בהעור והרוטב (דף קכז:): **ושמא תאמר לזמן מרובה.** שאותו שרץ אינו נברא לאחר אלא לזמן מרובה שבוע או שבועיים ותהא סבור שאין הקב"ה מחיה המתים לפי שעה: לך עלה להר וכו': **חלזון.** חולעת °שיולא מן הים אחד לשבעים שנה *ולובעין בדמו תכלת ולכתחלה אינו נראה בכל ההר אלא חלזון אחד: **ולמחר.** שהגשמים יורדין נתמלא כולו חלזונות ונראה למורי שבילי חלזון (*ראשון) משרילין כולן אלמא יש בידו לחיות לפי שעה: **גביהא בן פסיסא.** כך שמו והיתה לו עקמומיות בגבו כדמוכח לקמן: **ווי לכון חייבא.** אוי לכם לרשעים: **דחיי מתים.** אותן שהן חיין רואין אנו שמתין והיאך יעלה על דעתו שהמתים חוזרין וחיים: **דלא הוו.** אותן שלא היו מעולם, נולדין ונולדין וחיין, אותן שהיו כבר לא כ"ש שחוזרין וחיין: **א"ל.** מינא: **חייבא קרית לי וכו'.** בא לקנתרו: **דימוסנאי.** עוררין בעלי חמס שהיו רוצין ליטול חלק ביהודה ובירושלים: **שבאו בני אפריקא לדון וכו'.** ובמגלת תענית חשיב להו כל אותן ימים שנעשה בהן נסים לישראל וקבעום יו"ט והכי קאמר הכא בעשרים וארבעה בניסן לומר דיום טוב הוא ואסור בהספד משום נס זה: **ארץ כנען לגבולותיה.** דלהך ארעא קרי ארץ כנען ואתם ירשתם שלא כדין דשלנו הוא דכנען אבינו היה: **אגטין.** כתבים שלא יטול אחד בחלק חבירו כמו שעשה אברהם לישמעאל שלא ליטול במה שנתן ליצחק כלום יש לזה על זה כלום: **שם טומאה.** כשוף ומעשה שדים:

[מנחות מד׳]

[ברש"י שבע"ש ליתא]

הגהות הגר"א

[א] גמ׳ פעם אחת נמחק

[לקמן קח. מגילה טו:]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה חלזון וכו׳ שיולא מן הים. עיין בלשון רש"י מנחות דף מד ע"א ד"ה ועולה:

[התוס׳ בשורש עכשיו כתב יש כותבין ביו"ד ואינו צריך]

ג"י בערוך ערך חלזון ג׳ אין שם חלזון אפי׳ אחד

[עי׳ מגילת תענית פ"ג]

במדבר לד

בראשית ט

שמות יב

שם

בראשית כה

שם

שם

[ג"י בערוך ערך גט אב שכתב לבנין וכו׳ פי׳ שטר צוואה ודע עוד דבילקוט איתא אב שכתב לקיטין]

בכורות נאות והושיב בו שני שומרים אחד חיגר ואחד סומא, אמר לו חיגר לסומא "בכורות נאות אני רואה בפרדס בא והרכיבני ונביאם לאכלם, רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום, לימים בא בעל פרדס אמר להן בכורות נאות היכן הן? אמר לו חיגר: כלום יש לי רגלים להלך בהן, אמר לו סומא: כלום יש לי עינים לראות, מה עשה, הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד, אף הקב"ה מביא נשמה ווורקה בגוף ודן אותם כאחד שנאמר "יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו": יקרא אל השמים מעל – זו נשמה "ואל הארץ לדין עמו" זה הגוף: א"ל אנטונינוס לרבי "מפני מה חמה יוצאה במזרח ושוקעת במערב? א"ל אי הוה איפכא נמי הבי הוה אמרת לי, א"ל הבי קאמינא לך: "מפני מה שוקעת במערב"? א"ל כדי ליתן שלום לקונה שנאמר "ובא השמים לך משתחוים" א"ל ותיתי עד פלגא דרקיע ותתן שלמא ותיעול! משום פועלים ומשום עוברי דרכים, וא"ל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי ניתנה באדם – משעת פקידה, או משעת יצירה? א"ל משעת יצירה: א"ל אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח ואינה מסרחת, אלא משעת פקידה, אמר רבי: דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר "ופקודתך שמרה רוחי", ואמר ליה אנטונינוס לרבי מאימתי יצה"ר שולט באדם: משעת יצירה או משעת יציאה? א"ל משעת יצירה, א"ל אע"ב בועט במעי אמו ויוצא, אלא משעת יציאה, אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר "לפתח חטאת רובץ".

רמ"ה: כתיב "גם עור ופסח הרה" ויולדת יתדו" וכתיב "או ידלג כאיל פסחו, ותרון לשון אלם כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה" הא כיצד? עומדין במומן ומתרפאין *מולא כתיב "בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים" וכתיב "כי הנער בן מאה שנה ימות לא יהיה משם עוד עול ימים" לא קשיא כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים, ועובדי כוכבים מאי בעו התם? הנך דכתיב בהו "ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם" רב חסדא רמי: כתיב "וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות" וכתיב "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים"? לא קשיא כאן לימות המשיח כאן לעוה"ב, ושמואל *דאמר "אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד גליות" בלבד לא קשיא כאן במתנה צדיקים כאן במחנה שבינה *רבא רמי: כתיב "אני אמית ואחיה" וכתיב "מחצתי ואני ארפא" אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחיה, והדר מה שמחצתי ואני ארפא. תיר"י "אני אמית ואחיה יכול שהוא מיתה באחד וחיים באחד כדרך שהעולם נוהג? ת"ל "מחצתי ואני ארפא" מה מחיצה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד מיכן תשובה לאומרין אין תחיית המתים מן התורה תניא אמר רבי מאיר מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר "או ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' "ישר" לא נאמר אלא "ישיר" מכאן לתחיית המתים מן התורה, ביוצא בדבר אתה אומר "או יבנה יהושע מזבח לה' "בנה" לא נאמר אלא "יבנה" מכאן לתחיית המתים מן התורה אלא מעתה "או יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב הכי נמי דיבנה? *אלא מעלה עליו הכתוב כאילו בנה, א"ר יהושע בן לוי מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר "אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה" "יהללוך" לא נאמר אלא "יהללוך" מכאן לתחיית המתים מן התורה ואע"ג יהושע בן לוי כל האומר שירה בעוה"ז זוכה ואומרה לעולם הבא שנאמר "אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה" א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר "קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו וגו' "ירננו" לא נאמר אלא "ירננו" מכאן לתחיית המתים מן התורה ואע"ג חייא בר אבא א"ר יוחנן עתידין כל הנביאים כולן אומרים שירה בקול אחד שנאמר "קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו" אמר רב יהודה אמר רב בל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" מורשה היא לכל ישראל משנשת ימי בראשית, אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא בל המונע הלכה מפי תלמיד אפילו עוברין שבמעי אמו מקללין אותו שנאמר "מונע בר יכבודו

בכורות. תלוי הכבורות: **יקרא אל השמים מעל** כלומר יקרא הקב"ה לגשמה הבאה לו לתוך גופו של אדם (ח) (מחלן) השמים מעל ויקרא לתוך של הגוף שבא מן התחתון: **מפני מה שוקעת במערב.** תמוה היא כל העולם עד שתחזור למקום זריחתה ותשקע דלא הוה הכי לא היה לחמה לך מפני מה שוקעת במזרח דעוהג העולם כך הוא מקום שיצא שם נכנס: **כדי ליתן שלום לקונה.** להקב"ה שהשכינה במערב וכיון שמגעת עד מערב הולכת ומשתחוה לפני הקב"ה שברואה ולך שוקעת ונכנסת כפופה לפני הקב"ה: **ותיתי עד פלגא דרקיעא.** דאם לכך מתחוות למה הולכת בתוך המערב תבא עד חמלעו של רקיע ותשקע שם ומשם תשתחוה ללפי מערב שכן דרך כ"א שמשתחוה כנגוך לפני המלך וליט מתקרב כל כך: **פועלים.** דאילו כן היה מחשיך פתאום שכשחמה בחלמע הרקיע מחירה כיוחר וסבורים שעדיין יש שהות כיום והיו פועלין שוהין במלאכתן עד שתשקיה, ועוברי דרכים שמי לא היו יודעין מתי יתחוך לנקט להם בית ליכה ולכך שוקעת במערב שכשהולכת ומשתפלת והולכת ולכה תורה יודעין שמגיע שעת תפילה: **משעת יצירה.** שנקוט כולו בכשר וגידין ועלמות: **פקידה.** משעה שהמלאך פוקד הטיפה ומביאה לפני המקום מה תהא עליה כדאמרינן בפרק כל היד במסכת נדה (דף מז:) מיד מזרקה בו בשמה וחיות: **אמר ליה.** רבי משעה יצירה: **ופמל"ו.** אנטונינוס וכי לפשר לחטיפה שחקיים לפילו ג' ימים בלא מלח שחיפה מסרחת וה"א לילו לא היתה בשמה בטוחה עד שעת יצירה היינו שחקיים בטיפה שלא תסרית בשעיה וכיון שעיפה מסרחת שוב אינה חולה: **נמדני אנטונינוס.** מלכניו למדתי: **ופקודתך שמרה רוחי: משעת יציאה.** עקיבה עשרי רוחי: **רמ"ה.** כתיב "גם עור ופסח הרה" ויולדת יתדו" וכתיב "או ידלג כאיל פסחו, ותרון לשון אלם כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה" הא כיצד? עומדין במומן ומתרפאין *מולא כתיב "בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים" וכתיב "כי הנער בן מאה שנה ימות לא יהיה משם עוד עול ימים" לא קשיא כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים, ועובדי כוכבים מאי בעו התם? הנך דכתיב בהו "ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם" רב חסדא רמי: כתיב "וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות" וכתיב "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים"? לא קשיא כאן לימות המשיח כאן לעוה"ב, ושמואל *דאמר "אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד גליות" בלבד לא קשיא כאן במתנה צדיקים כאן במחנה שבינה *רבא רמי: כתיב "אני אמית ואחיה" וכתיב "מחצתי ואני ארפא" אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחיה, והדר מה שמחצתי ואני ארפא. תיר"י "אני אמית ואחיה יכול שהוא מיתה באחד וחיים באחד כדרך שהעולם נוהג? ת"ל "מחצתי ואני ארפא" מה מחיצה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד מיכן תשובה לאומרין אין תחיית המתים מן התורה תניא אמר רבי מאיר מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר "או ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' "ישר" לא נאמר אלא "ישיר" מכאן לתחיית המתים מן התורה, ביוצא בדבר אתה אומר "או יבנה יהושע מזבח לה' "בנה" לא נאמר אלא "יבנה" מכאן לתחיית המתים מן התורה אלא מעתה "או יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב הכי נמי דיבנה? *אלא מעלה עליו הכתוב כאילו בנה, א"ר יהושע בן לוי מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר "אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה" "יהללוך" לא נאמר אלא "יהללוך" מכאן לתחיית המתים מן התורה ואע"ג יהושע בן לוי כל האומר שירה בעוה"ז זוכה ואומרה לעולם הבא שנאמר "אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה" א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר "קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו וגו' "ירננו" לא נאמר אלא "ירננו" מכאן לתחיית המתים מן התורה ואע"ג חייא בר אבא א"ר יוחנן עתידין כל הנביאים כולן אומרים שירה בקול אחד שנאמר "קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו" אמר רב יהודה אמר רב בל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" מורשה היא לכל ישראל משנשת ימי בראשית, אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא בל המונע הלכה מפי תלמיד אפילו עוברין שבמעי אמו מקללין אותו שנאמר "מונע בר יכבודו

כבורות נאות והושיב בו שני שומרים אחד חיגר ואחד סומא, אמר לו חיגר לסומא "בכורות נאות אני רואה בפרדס בא והרכיבני ונביאם לאכלם, רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום, לימים בא בעל פרדס אמר להן בכורות נאות היכן הן? אמר לו חיגר: כלום יש לי רגלים להלך בהן, אמר לו סומא: כלום יש לי עינים לראות, מה עשה, הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד, אף הקב"ה מביא נשמה ווורקה בגוף ודן אותם כאחד שנאמר "יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו": יקרא אל השמים מעל – זו נשמה "ואל הארץ לדין עמו" זה הגוף: א"ל אנטונינוס לרבי "מפני מה חמה יוצאה במזרח ושוקעת במערב? א"ל אי הוה איפכא נמי הבי הוה אמרת לי, א"ל הבי קאמינא לך: "מפני מה שוקעת במערב"? א"ל כדי ליתן שלום לקונה שנאמר "ובא השמים לך משתחוים" א"ל ותיתי עד פלגא דרקיע ותתן שלמא ותיעול! משום פועלים ומשום עוברי דרכים, וא"ל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי ניתנה באדם – משעת פקידה, או משעת יצירה? א"ל משעת יצירה: א"ל אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח ואינה מסרחת, אלא משעת פקידה, אמר רבי: דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר "ופקודתך שמרה רוחי", ואמר ליה אנטונינוס לרבי מאימתי יצה"ר שולט באדם: משעת יצירה או משעת יציאה? א"ל משעת יצירה, א"ל אע"ב בועט במעי אמו ויוצא, אלא משעת יציאה, אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר "לפתח חטאת רובץ".

יקבורו

ו א מיי' פ"י מהל' מלכים ה"ג, ופ"ט מהל' תשובה הלכה ג:

הגהות הב"ח
(ח) רש"י ד"ה יקרא וכו' גופו של אדם מעל השמים ממעל ויקרא:

מבנך
"דבר זה למדני אנטונינוס" וכי לפשר לחטיפה שחקיים לפילו ג' ימים בלא מלח שחיפה מסרחת וה"א לילו לא היתה בשמה בטוחה עד שעת יצירה היינו שחקיים בטיפה שלא תסרית בשעיה וכיון שעיפה מסרחת שוב אינה חולה: **נמדני אנטונינוס.** מלכניו למדתי: **ופקודתך שמרה רוחי: משעת יציאה.** עקיבה עשרי רוחי: **רמ"ה.** כתיב "גם עור ופסח הרה" ויולדת יתדו" וכתיב "או ידלג כאיל פסחו, ותרון לשון אלם כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה" הא כיצד? עומדין במומן ומתרפאין *מולא כתיב "בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים" וכתיב "כי הנער בן מאה שנה ימות לא יהיה משם עוד עול ימים" לא קשיא כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים, ועובדי כוכבים מאי בעו התם? הנך דכתיב בהו "ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם" רב חסדא רמי: כתיב "וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות" וכתיב "והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים"? לא קשיא כאן לימות המשיח כאן לעוה"ב, ושמואל *דאמר "אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד גליות" בלבד לא קשיא כאן במתנה צדיקים כאן במחנה שבינה *רבא רמי: כתיב "אני אמית ואחיה" וכתיב "מחצתי ואני ארפא" אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחיה, והדר מה שמחצתי ואני ארפא. תיר"י "אני אמית ואחיה יכול שהוא מיתה באחד וחיים באחד כדרך שהעולם נוהג? ת"ל "מחצתי ואני ארפא" מה מחיצה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד מיכן תשובה לאומרין אין תחיית המתים מן התורה תניא אמר רבי מאיר מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר "או ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' "ישר" לא נאמר אלא "ישיר" מכאן לתחיית המתים מן התורה, ביוצא בדבר אתה אומר "או יבנה יהושע מזבח לה' "בנה" לא נאמר אלא "יבנה" מכאן לתחיית המתים מן התורה אלא מעתה "או יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב הכי נמי דיבנה? *אלא מעלה עליו הכתוב כאילו בנה, א"ר יהושע בן לוי מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר "אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה" "יהללוך" לא נאמר אלא "יהללוך" מכאן לתחיית המתים מן התורה ואע"ג יהושע בן לוי כל האומר שירה בעוה"ז זוכה ואומרה לעולם הבא שנאמר "אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה" א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר "קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו וגו' "ירננו" לא נאמר אלא "ירננו" מכאן לתחיית המתים מן התורה ואע"ג חייא בר אבא א"ר יוחנן עתידין כל הנביאים כולן אומרים שירה בקול אחד שנאמר "קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו" אמר רב יהודה אמר רב בל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" מורשה היא לכל ישראל משנשת ימי בראשית, אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא בל המונע הלכה מפי תלמיד אפילו עוברין שבמעי אמו מקללין אותו שנאמר "מונע בר יכבודו**

נוסחא/מבנך
מלאכת סתירות ניטוחים הפסוקים שנראים הזוגיים

[ירמיה כ]

[בפסוק כתיב מהופך ועי' מ"ש שמיטבו]

[מכות כג: ודף קנח: בכורות לו: [מסחים סח: לקמן נמ:] [מסחים סמי ע"ש]

מכות מו
יבמות מ

מבנך
כ' יהושע בן לוי
כל האומר [אמת נו: ומני' מוס' שם] תלמיד חכם מעלה ... כל האומר תורה ...

מכות כד
מנחות מד

ישעיה נד

דברים לב/לג (ראיה הפסוק)

ישעיה נה/ט
מסחים סח
ישעיה כה
שם סה/א
שם מ/ו
שם כו
שם נ

דברים נב/ג

מכלי יא/כו

יקבוהו. מנקביס לתוך לפון (מלכים ג יב) ויקוב חור בדלתו: מוכלא דקלרי. כלי של כוכסין שהוא מטקב ומזלפין בו מים על הכבדים: ומרוח גם פוח יוכב. מי שמרוח לח תלמידו בדבר הלכה גם הוא יורה לעולם הבא ל"ל ומרוח לפון מורה: ומפח לך לקן ומנוח ומפמפמ ונו'. רמז ט תורה אור

סימפ מת: שימות ויעמוד לאחר מכן לקן הימין לקן שמתיר הקב"ה להחזיר ימיט לפניו לפניו שהרי הזיב לאחר ימיט: מרפפס כמדבר כנפוס"ו. יתכנס לעשה"ב: שפי פופיום. כג של שם. כך שמעתי. ל"ת כל שמות על שם דאמרי' בעלמא (תגיגה דף יג.) לפלוח לוח הוא בלבד שם קדי להו לוחיות לפון מופלא: גדול מקדש. הקוב הוא: למילפיס שפי נמי. דגדולה היא וכדשלח: שפי פופיום. לכתיב לל נקמות ה' לל נקמות הופיע ואיכא מרי נקמות ודאי הופעה בתרוייהו ודמי כמאן דאיכא לכל נקמה ונקמה מהן הופעה: ונקמה. של ישראל שסילק שכינתו מלומות העולם וכח של ישראל וקרי ליה נקמות משום דתגמול טוב הוא שזכו לשכינה על שלאמרו "נעשה ונשמע", ונקמה. חייב תענוג לאדם לפורעניות לעובדי כוכבים שנפרע מהן ליום הדין כדלאמרינן בפרק קמא דמכות ע"ז (דף ז.) טקס ה' ובעל תמה לעכו"ם שהוא בעלמו ובכבודו נפרע מהן וה"ט הופעה: ובדפס. מפני הדעת מלחו כל החדשים הן: בשביל נפמך. שנתת לי שלין ט דעה ישימו מוזר תחתיך: כל מקך נפמון נפפוני. כל לילה נפון ונחבח ממלפוני התורה שלין דברי תורה נשמעין בלחוה כיה: מפללפו פם לפ נופפ. זה לחם של גיהנם שלין לריך נפוח: ירע שריך בפללו. מי שרע בעיניו שיש שריך בלחלו: כל שפיו מפייר פפיפין. לשריך לפייר כדכתיב לסול והיכר (מלכים ג ד): וסם אמר רבי אלעזר כל עולא שתי הופעיות הללו למה אחת למדת טובה ואחת למדת פורענות ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו בעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו שזה ניתן בין שתי אותיות וזה ניתן בין שתי אותיות ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו בעה לסוף מתעשר שנאמר ופרעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים ואמר ר' אלעזר כל אדם שאין בו בעה אסור לרחם עליו שנאמר כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויוצרו לא יחננו ואר' אלעזר כל הנותן פיתו למי שאין בו בעה יסורין באין עליו שנאמר לחמך שימו מזור תחתיך אין תבונה בו ואין מזור אלא יסורין שנאמר וירא אפרים את חליו ויהודה את מזורו ואמר ר' אלעזר כל אדם שאין בו בעה לסוף גולה שנאמר לכן גלה עמי מבלי דעת ואמר ר' אבא כל בית שאין נשמעים בו בלילה אש אוכלתו שנאמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו אין שריד אלא ת"ח שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא ואמר ר' אלעזר כל שאינו מהנה תלמידי חכמים מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו אין שריד אלא תלמידי חכמים שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא ואמר ר' אלעזר כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו ואמר ר' אלעזר כל המשייר פתיתים על שלחנו כאילו עובד ע"ז שנאמר העורכים לגד שלחן והממלאים למני ממסך לא קשיא הא דאיכא שלימה בהדיה הא דליכא שלימה בהדיה ואמר ר' אלעזר כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז שכתיב הבא והייתי בעיניו כמתעתע ואמר ר' אלעזר הבל המה מעשה תעתועים ואמר ר' אלעזר כל המסתכל בעדוה קשתו ננערת שנאמר ערוה תעור קשתך ואמר ר' אלעזר לעולם הוי קבל וקיים אמר רבי זירא אף אנן נמי תנינא בית אפל אין פותחין לו חלונות לראות בניהן ש"מ אמר ר' טבי אמר ר' יאשיה מאי דכתיב שאול ועוצר רחם ארץ לא שבעה מים וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכנים ומוציא אף שאול מכנים ומוציא והלא דברים קל וחומר ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות שאול שמכניסין בו בקולות אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות מיבן תשובה לאומרין אין תחיית המתים מן התורה תנא דבי אליהו צדיקים שעתידין הקדוש ברוך הוא להחזיותן אינן חוזרין לעפרן שנאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימין

ואם

סמ"ג עשין מ"ע שלא כתב ע"ז שנאמר סעורכים לגד שולחן. שכן שנינו שמניחין שלחן ערוך במוכלא ומשמה לשם לותה ע"ז שקורין גד וממלאים טסות של מרקחים כסוכים לע"ז שנאמר ומי: שם. דקאמר לחטר: דמיכא עליפס כפדיס. שמכיא שלימה לאחר שאכל ושתן על השלחן עם הפתיתין שמייר דמחזי דלשם ע"ז עביד הכי: ופפ. דליכא שלימה בהדייהו דמוזמנין לעני: הא גדא לביתים לא גרסי': סמחליף בדבורו. משנה בדבורו שלא יהא ניכר: קשתו ננערה. כח קוקי לחבר שלא שלימו מוליד שנאמר עריה תעור קשתך עריה שלחה מסחכל בה ממש בעבודה היא תעיר קשתך להשחת לים קשתו גטרת ידו ננערה מהשלכת ומהמעטת כמו (ב"מ דף כה:) מלא כפות מגערה לחת לשלשים יום ל"ע כמו (שמות יד) ויגער ה': סוי קבל. הוי ענין והחזיה·קבל לשון לחפל עשה עלמך לחפל ושפל: בית אפל אין פותחין בו חלונות לרחום עם נגעו. כשגע גרלה לי בבית כתיב דמשמע גרלה ממילא ושוד דכתיב לי *ועלת לאורי גמלא שחפלתו הלטתו דבל זמן שלין כהן רואהו אין מטמא בנגעים: שאול ועוגר רחם ארץ לא שבעה מים. קבר לא שבע ממתים ועוגר רחם בית הרחם שהוא קטר ועוגר לא ישבע מבטילות וכן לרץ לא שבעה מים: וכי מה ענין שאול וכו'. למה נסמכו הני לחדדי: מכנים. הזרע ומוליא הולד לף שאול מכנים ומוליא לחתים המתים: שמכניסין בה בקולי קולות. בבני גדול קוברין לת המת: מיגו דין שמוליאין פופו בקולי קולות. בגלמר יחקב בשופר גדול: שמניד שקבים לפתים. לימות המשיח: לגמר מיתו שוב אין מחזירין לעפרה. בין (לימות המשיח) בין לעולם הבא) אלא הכבר מחקיים עליהם עד שישובו ויחיו למחיד לבא:

ו א מיי' פ"ג מהלי' ת"ת הלי' יג סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כד:

ז ב ג טוש"ע ח"מ סי' קפ סעיף כ:

ח ד מיי' פ"ד מהלי' טומלת נפשות הלי' ה:

ט ה מיי' פ"ח מהלי' מנכנת הלי' ח:

---

* מגורת ג"ן – ל' חתנה

[ג' המיינתך לכל אובלא בכ"ת וע"ם ני פיוסים]

נקרא כתיב יורא בתל"פ

[מוסף קפן מ:]

מפנך
= מיאוסות בעגום דיף
= מיאוסות בעגום דיף
גליון השים
גמ' כל כית שלין דיס בממעין · פיין פיחכין דף יח ע"ב:

נוסחא
1 - דיף
2 - מקלט
3 - נקמה
טעמים בין ב' אותיות

ימות המשיח ועולם הבא. הגע

[מגילה יד.] נכרכות מה: מבטלי ל

מדי אחתו

ישעיה ל"ג

ומופן שניים שמפיד סקב"ה למדם שם טובה . ויהיה שולם זה מרכ
לתך שניים תומן לדיקים היכן הם הולין ולינן נקברין בתרן : גם
גירל בספיר ארן . כלמתליף הקב"ה לת התרן לל גירל לפי שלטו
כלב ימים : וקוור ס' יפליפו כם . שיהל להם כח לשוף ולשופף כלי
לעבר : ובילוף מממים שממים יפוקפל .
שתכרו ומתו ,כך לדיקים שמעיד
להחיות יחכרו לעפרם ,כך שמעתי,
יחזקפל ,הגלתו נטוכדנלצר שם יכניה
מלך יהודה והיה יחזקפל מתכבח
בכבל וירמיה בתרץ יכרפל בתומן לחת
מעבדה שנה שמלך לדקיה : נפמם .
בכבוד : פַּעַל פִּיהָ . שהיה מרמז
להם על הגלות כַּחֹתֶם תַּת שָׁתוֹךְ וְתַי
כַּךְ יִשְׂרָאֵל יְשׁוּבוּ מִן הַגָּלוּת : פסס .
שתומן תפילן היו שלהם : שמנו נקן .
של יניחת מלריס : ועמו . שלת היה
להם לְהַעֲבִיר גזירת וְעַבְדוּם ועמו לותם"
תלת מֶעֱטָלַי יִמְחַק דהת כתיב (נרמיה
טו) "כי גר יהיה זרעך" זה ימחק
דכתיב (שם כח) "כי ביומח יקרל לך
זרע" והם לֹא מֶעֱטָתַ הֵיעֵבוֹל לחברהם
ומניל בסלל שלם לחברהם תביט
בשמה שמכר עמו בין הכתריס בן
שכעים שנה היה ומכין הכתריס עד
שעלה יפחק ל' שנה דכתיב
(נרמיה כח) "וחכרהם בן מחת שנה
בהולה ל תת יפחק בנו" נמלחת לומר
מהכהר עמו בין הכתריס עד שיעלו
ממלריס היו לרבע מחות ושותן ל'
שמן הדטור עד לידת יפחק ממו בני
לפריס . ומניין שבני לפריס הן שיעלו
קודם זמן ומהרגו שנחמר ובני לפריס
שושלח וגו' וכרגום לחגי גם : ושפופל
שמר. מתים שהחזה יחזקפל חלו בני
חדם שכפרו בתחיית המתים שנחמר
(יחזקפל לו) לחבה תקומנו : שפלפום
פלגם על בית ישראל שפם . עלמות
הלו סימן לכל ישראל הן שמעתידה
להם תחיית המתים כמו שלמו שהרי
חלו חמרו לחבה תקומנו ונכנסו
ישנו שחי מחבה חת המתים וסימן
זה לכל ישראל שגם הם עתידין
להחיות ולל מן היין יין דהת לחמרן
[נמיל נ:] *הטופר בתחיית המתים חין לו חלק
לעוה"ב חלת משום סימן חיו : שפיפו
לסיכל . שהיו מליירין נלמים על קירות
היכל דכתיב ותכת ותכרלה מחוקה על
הקיר סביב" :ופסיב ופסביבי עליפס
סביב סביב . לומר על מיזן לגמים
שכתוב עליהם "סביב" עבר עליהם

ואם תאמר אותן שנים שעתיד הקב"ה לחדש
בהן את עולמו {שנאמר °ונשגב ה' לבדו
ביום ההוא} צדיקים מה הן עושין? הקב"ה
עושה להם כנפים כנשרים ושטין על פני
המים שנאמר °על כן לא נִירָא בְהָמִיר אָרֶץ
וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יַמִּים" ושמא תאמר יש לדם
צער ת"ל °וקוי ה' יחליפו כח יעלו אֵבֶר
כַּנְשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ" וגילת
מתים שהחה יחזקאל סבר לה כמאן דאמר
באמת משל היה דתניא ר"א אומר מתים
שהחזה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו
שירה ומתו ,מה שירה אמרו? °ה' ממית בצדק
ומחזה ברחמים ,ר' יהושע אומר שירה זו
אמרו °ה' ממית ומחזה מוריד שאול ויעל
ר' יהודה אומר אמת משל היה ,אמר לו רבי
נחמיה אם אמת למה משל ואם משל למה
אמת? אלא באמת משל היה ,ר"א בנו של ר'
יוסי הגלילי אומר מתים שהחזה יחזקאל עלו
לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים
ובנות ,עמד ר"י בן בתירא על רגליו ואמר
אני מבני בניהם והללו תפילין שהניח לי
אבי אבא-מהם ומאן ננהו מתים שהחזה
יחזקאל? אמר רב אלו בני אפרים שמנו לקץ
ושנאמר °ובני אפרים שותלח וברד בנו
וְתַחַת בנו וֶאֱלְעָדָה בנו ותחת בנו וָזָבָד בנו
וְשׁוּתֶלַח בנו וָעֶזֶר (ואלעזר) [וְאֶלְעָד] והרגום
אנשי גת הנולדים בארץ וגו' וכתיב °ויתאבל
אפרים אבידם ימים רבים וַיָּבֹאוּ אֶחָיו לְנַחֲמוֹ
ושמואל אמר אלו בני אדם שכפרו בתחיית
המתים שנאמר °ויאמר אלי בן אדם העצמות
האלה כל בית ישראל המה הנה אומרים
יבשו עצמותינו ואבדת תקותנו ננזרו לנו"
רבי יהושע בן לוי אמר אלו בני אדם שאין
בהן לחלוחית של מצוה שנאמר °העצמות
היבשות שמעו דבר ה'" ר' יצחק נפחא אמר
אלו בני אדם שחיפו את ההיכל כולו שקצים
ורמשים שנאמר °ואבוא וארחה והנה כל תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית
ישראל מחוקה על הקיר סָבִיב סָבִיב וגו' וכתיב
התם °והעבירני עליהם סָבִיב סָבִיב

יוחנן אמר אלו מתים שבבקעת דורא וא"ר יוחנן 'מנהר אשל' עד 'רבת'=בקעת דורא שבשעה שהגלה
נבוכדנצר הרשע את ישראל היו בהן בחורים שהיו מגנין את החמה ביופיין והיו כשדיות רואות אותן ושופעות
זבות ,אמרו לבעליהן למלך ,צוה המלך והרגום ועדיין היו שופעות זבות צוה המלך ורמסום,
תנו רבנן בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה לבבשן האש אמר לו הקב"ה ליחזקאל לך
והחזיה מתים בבקעת דורא כיון שהחזיה אותן באו[א] עצמות ומפרו לן[א] לאותו רשע על פניו ,אמר: מה
טיבן של אלו? אמרו לו חבריהן של אלו מחזה מתים בבקעת דורא ,פתח ואמר °אַתּוֹהִי כְּמָה רַבְרְבִין
וְתַקִּפִין מַלְכוּתִיה מַלְכוּת עָלַם וְשָׁלְטָנֵיה עִם דָּר וְדָר וגו' אידך יצחק יוצק והב הוחח לתוך פיו
[ב] של אותו רשע שאילמלא ("לא) בָּא מַלְאָךְ וְסִמְרוֹ עַל פִּיו לְבִיקֵשׁ לִגְנוֹת כָּל שִׁירוֹת וְתוּשְׁבָחוֹת שֶׁאָמַר
דוד בספר תהלים ת"ר ששה נסים נעשה באותו היום ואלו הן צוף הבבשן ,ונפרץ הכבשן ,והזמק עמדו ,ונלחף
צלמם על פניו ,ותשרפו ארבע מלביות ,והזיה יחזקאל את המתים בבקעת דורא -וכולהו =גמרא ,וארבע מלביות=
קרא דלכתיב °ונבוכדנצר מלכא שלח למכנש לַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא סְגָנַיָּא וּפַחֲוָתָא אֲדַרְגָּזַרַיָּא דָּתָבְרַיָּא תִּפְתָּיֵא
וכל שלטוני מְדִינָתָא וגו' -וכתיב -אֵיתֵי גוּבְרִין יְהוּדָאִין -ומחבנשין אַחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא סְגָנַיָּא וּפַחֲוָתָא וְהַדָּבְרֵי
מלכא חָזַיִן לְגֶבְרַיָּא אִלֶּךְ וגו' תני רבי רבי אליעזר בן יעקב אפילו בשעת הסכנה לא ישנה אדם את עצמו
מן הרבנות שלו שנאמר °בְּאֵדִין גֶּבְרַיָּא אִלֶּךְ כְּפָתוּ בְּסַרְבָּלֵיהוֹן פַּטְּשֵׁיהוֹן וְכַרְבְּלָתְהוֹן וגו' אמר רבי יוחנן

[א] נס' ג"ל לגותו רשע סחיק ממי' : [ב] שם ג"ל של גותו רשע סחיק ממי' :

יחזקאל להחזיקם : שלו מפיס שבנקעת דורא . שהמיה נטוכדנלצר שהלה מלך בבל על שהיו יפיס כדלקמן : מנשר לשל עד רבת . מקומות הן היו בבקעת דורא : שופעות . מלחת חלוה : ושוף שמלך ושרגן ועדיין היו שופעות . שהיתה בריאתן זיו תאריס ושוה המלך ורמסום :

תודה אור ונתן שלמות מן שבקעת ומפעו לו
לפופו רשע על פניו . והלמו להם
ותיה דאמרי שמחותן עלמות היה ל
כלים וכשהגיעה שעה שתיו מפעו לו
על פיו כשהיה רולה לשחות בהם :
מבריסם של שלו מפיס מפיס . על
יחזקאל היו חומרין שהיה חבירן של
חנניה מישאל ועזריה ונטוכדנלצר היה
יושב שהיה הקב"ה מחיה לותם: שפם
ושפפר . להקב"ה חתיתי כמה לברכין
פסוק הוא (דניאל נ): יולף וסב רוופם .
משום דקל מייתי בשבתא דנטוכדנלצר
נקיט נמי ליגמע מעלין ומזון קללה :
שפרו . שהיו מחתירי יין : לגגות .
שהיה מסדר שבחות גלות יותר מדוד
ולין חמרן הקב"ה היה טמה לחריהן
יותר מלחרי הניות שעשה דוד :
נפופו יום . שהלילן לכבשן : נף
שבכבן . שהכבשן היה משוקע בחרן
כמין כבשן של סיד ונף ושומד על גבי
קרקע כדי שילולוהו כל השולם : נפרץ
שבכבן . נפלו קלת מותלין כדי שיוכלו
כולם לרלות בתוכו : פופק פורו .
נפפל גלוסתו כמו פורו רע (קדושין דף
פב.) ל"א הומק פורו כמו יסודו
נשתלנל וכן לימדני רבי יעקב בן
יקר תלמיד מורי גרם והומק סיד
סיד שבכבן נמסה מרוב חמימות כך
שמעתי והיתה מוכנת למרוק ומהכל
על לותו הסיד נשרפו תוקן שהשליכו
מנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן
האש: ונספך . לגם על זהב על פניו :
מרבע מלביום . מלכים ותגזיהם
שסייעו לנטוכדנלצר להשליך חנניה
מישאל ועזריה לתוך האור : פקרפי
נפקי . דכתיב (דניאל ג) נטוכדנלצר שלח
למכנס לאחשדרפניא סגניא ולפחותא
לאחר שכתוב תן הכבשן כתיב ומהכבשן
לאחשדרפניא סגניא ופחותא והלך לשל
כתיבי נשרפו : שלי ישנס תן שרבנום
שלו . שהרי חנניה מישאל ועזריה
היו לטעין בגדי תפלרתן כשהשלטו
לכבשן לל יכנה שלח ירלה מטהל
ומפוחד ,ומתכייעין שוחין מפניו :
שפשיטון וכרבלפסון . ענייני מלטעין :

גהולים

[ג] שמ"ר ל"ח ג' ויק"ר ל"ד ג' ויל"ש ירמיה רמז שע"ג

[ד] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ה] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ו] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ז] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ח] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ט] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[י] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[כ] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ל] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[מ] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[נ] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ס] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ע] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[פ] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[צ] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ק] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ר] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ש] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

[ת] ילק"ש יחזקאל רמז שע"ג

מסורת הש"ס

גדולים לדיקים יותר ממלאכי השרת. דכרישת תציב ודויד די כציעתה דמי לכר חלהן: **ומעמו ליפרעל על פניסס.** שהשתחוו לגלס: **מני למתני שכל הפמר שלי פוס.** שיהיו כהס לדיקים הרבה ולח מלתה כידי וכו' ישרחל כמקלו לחמר כדחמרי' (סוכה דף מה:) מה תורה אור חמר זה חין ו חלח לב חחד וכו': **וכפה פיס רוכב על פוס מדוס.** דניחל ענה ואמר הא אנא חזי גוברין ארבעה שרין מהלכין בגו נורא וחבל לא איתי בהון ורביעאה דמה לבר אלהין אמר ר' חנחום בר חנילאי בשעה שיצאו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל על פנידם אמרו להם: יש לכם אלוה כזה ואתם משתחוים לצלם? מיד פתחו ואמרו לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים ביום הזה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מאי דכתיב אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו: אמרתי אעלה בתמר - אלו ישראל, ועכשיו לא עלה בידי אלא סנסן אחד - של חנניה מישאל ועזריה *אמר רבי יוחנן מאי דכתיב ראיתי הלילה והנה איש רוכב על סוס אדום והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה [וגו'] מאי 'ראיתי הלילה': ביקש הקב"ה להפוך את כל העולם כולו ללילה "והנה איש רוכב" - אין 'איש' אלא הקב"ה שנאמר "ה' איש מלחמה ה' שמו", על סוס אדום - ביקש הקב"ה להפוך את העולם כולו לדם, כיון שנסתכל בחנניה מישאל ועזריה נתקררה דעתו שנאמר "והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה", ואין הדסים אלא צדיקים *שנאמר "ויהי אומן את הדסה" ואין 'מצולה' אלא בבל שנאמר "האומר לצולה חרבי ונהרותיך אוביש" מיד "מלאים חגו" נעשים שרוקים, ואדומים נעשו לבנים, אמר רב פפא שמע מינה *סימיא חיורא מעלי לחלמא: ורבנן להיכא [אזלו] אמר רב בעין [הרע] מתו ושמואל אמר ברוק טבעו ור' יוחנן אמר עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות כתנאי "ר' אליעזר אומר בעין [הרע] מתו ר' יהושע אומר ברוק טבעו וחבירו עלו לא"י ונשאו נשים והולידו בנים ובנות שנאמר "שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה" - איזו הם אנשים שנעשה להן מופת הוי אומר זה חנניה מישאל ועזריה. **ודניאל להיכן אזל** אמר רב למלכא נהרא רבא בטבריא ושמואל אמר לאתויי ביזרא דאספסתא ור' יוחנן אמר לאתויי חזירי דאלכסנדריא של מצרים, איני *והתניא "תודום הרופא אמר אין פרה וחזרה יוצא מאלכסנדריא של מצרים שאין חורבין האם שלה בשביל שלא תלד? זוטרי אייתי בלא דעתייהו ת"ר שלשה הלו באותה עצה הקב"ה ודניאל ונבוכדנצר: הקב"ה אמר ניזיל דניאל מהבא דלא ליתרו בזכותיה איתנצל ודניאל אמר איזיל מהבא דלא ליקיים בי "פסילי אלהיהם תשרפון באש ונבוכדנצר אמר יזיל דניאל מהבא דלא ליתרו קלייה" ומניין דסגיד ליה? דכתיב "באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד וגו'": "כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן קוליה ואל צדקיה בן מעשיה הנבאים לכם בשמי לשקר וגו' וכתיב "ולוקח ממם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך ה' כצדקיהו *ובאחאב אשר קלם מלך בבל באש" "אשר שרפם לא נאמר אלא "אשר קלם" אמר רבי יותן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שעשאן בקליות "יען אשר עשו נבלה בישראל ויגאפו את נשי רעיהם" מאי עבוד? אזול לגבי ברתיה דנבוכדנצר, אחאב אמר לה "כה אמר ה' השמיעי אל צדקיה" וצדקיה אמר "כה אמר ה' השמיעי אל אחאב" אולה ואמרה ליה לאבוה, אמר לה: אלהיהם של אלו שנא זימה הוא כי אתו לגבך שדרינהו לגבי אבוה, כי אתו לגבה שדרתנהו לגבי אבוה, אמר להו מאן אמר לכון? אמרו: הקדוש ברוך הוא, והא חנניה מישאל ועזריה שאלתינהו ואמרו לי אמר, אמרו ליה אנן נמי נביאי כוותיידו, לידידו לא אמר להו לידין אמר לן, אמר להו אנא בעינא דאיברקינכו כי היכי דבדקתינהו לחנניה מישאל ועזריה, אמרו ליה: אינון (ס) תלתא הוו ואנן תרין, אמר להו בחרו לכון מאן דבעיתו בהדייכו, אמרו - יהושע כהן גדול - סברי ליתי יהושע דנפיש זכותיה ומגנא עלן, אתתיוהו שדינהו, אינהו איקלו יהושע כהן גדול איתרוכי מאניה שנאמר "ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו' "וכתיב "ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך ונו', א"ל ידענא דצדיקא את אלא מאי טעמא אהניא בך פורתא גורא, חנניה מישאל ועזריה לא אהניא בהו כלל? א"ל אינהו תלתא הוו ואנא חד, א"ל והא אברהם יחיד הוה, התם לא הוו רשעים בהדיה ולא אתיהיב לגורא הבא יחיד לרשעים בהדי יחיד ואתיהיב רשותא לגורא, היינו דאמרי אינשי 'תרי אודי יבישי וחד רטיבא, אוקדן יבישי לרטיבא' מאי טעמא איענש? אמר רב פפא שהיו בניו נושאין נשים שאינן הגונות לכהונה - ולא מיחה בהן שנאמר "ויהושע היה לבוש בגדים צואים" וכי דרכו של יהושע ללבוש בגדים צואים אלא מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן. אמר רבי תנחום דרש בר קפרא בציפורי מאי דכתיב "ששה השעורים האלה נתן לי" מאי 'שש השעורים' אילימא שש שעורים ממש וכי דרכו של בועז ליתן מתנה ששה שעורים? אלא

ואחרון חוסיס ארוקיס ולעגים. **דרכו של כועז ליתן שש שעורים.** והא תנן (פאה פ"ח מ"ח) אין פוחתין לעני בגורן פחות מארבע קב שעורים: **מלגא.**

מלגא. **דמי.** **מלגא זה חור.** **מה חור נחרך חף הוא נחרך: מאני.** **הוציא: מקדו.** **מאי טעמא ליענוש** שהוא דחהני טרח למחניה להתי דלהדר ליתיו לגבוכדנצר=דמייה בעלמא דמייה: **שם שפוריס.** שם גרעינים שעורים ממש: **וכי דרכו של כועז ליתן שש שכלים.** והא תנן (פאה פ"ח מ"ח) אין פוחתין לעני בגורן פחות מארבע קב שעורים: **חלגא**

(ס) נס' חלתא הוו ואנן תרין. ניב. וקשה מיד כשלא הוה ליה למקוויי ושלא תכעסס יחיד כוה כמו שהקשה בתר שני ליהושע כ"ג:

(פ) גבוכדנצר טורף נביאי שקר בקרא כתיב ואחאב ג' נביאי שקר אחדם [כתיב] יהושע כהן גדול

מסורת הש"ס

תורה אור

אלא שש סאין, וכי דרכה של אשה ליטול שש סאין? אלא רמז [רמז] לה שעתידין ששה בנים לצאת ממנה שמתברכין בשש [שש] ברכות ואלו הן דוד ומשיח דניאל חנניה מישאל ועזריה. דוד דכתיב ויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו (וגו') [א] ואמר רב יהודה אמר רב כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע. יודע נגן שיודע לישאל, גבור שיודע להשיב, איש מלחמה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה *איש תואר שמראה פנים בהלכה ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר) וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום, בכולהו אמר להו: יהונתן בני כמוהו, כיון דאמר ליה [וה' עמו] מילתא דבדידיה נמי לא הוה ביה חלש דעתיה ואיקניא ביה. דבשאול כתיב ובכל אשר יפנה ירשיע ובדוד כתיב ובכל אשר יפנה יצליח, מנלן דדואג הוה? כתיב הכא ויען אחד מהנערים מיוחד שבנערים, וכתיב התם ושם איש מעבדי שאול ביום ההוא נעצר לפני ה' ושמו דואג האדומי אביר הרועים אשר לשאול. משיח דכתיב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' (וגו') [ב] (וכתיב) והריחו ביראת ה' אמר רבי אלכסנדרי מלמד שהטעינו מצות ויסורין כריחיים. רבא אמר דמורח ודאין דכתיב ולא למראה עיניו ישפוט ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ. בר כוזיבא מלך תרתין שנין ופלגא, אמר להו לרבנן אנא משיח. אמרו ליה במשיח כתיב דמורח ודאין, נחזי אנן אי מורח ודאין, כיון דחזיוהו דלא מורח ודאין קטלוהו. דניאל חנניה מישאל ועזריה דכתיב ילדים אשר אין בהם כל מאום וטובי מראה ומשכילים בכל חכמה ויודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמד בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון כשדים. מאי אשר אין בהם כל מום? אמר רבי חמא (*בר' חנינא) אפילו כריבדא דכוסילתא לא הוה בהו. מאי ואשר כח בהם לעמד בהיכל המלך אמר רבי חמא ברבי חנינא מלמד שהיו אונסין את עצמן מן השחוק ומן השיחה ומן השינה ומעמידין על עצמן בשעה שנצרכין לנקביהם מפני אימת מלכות. ויהיו בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה. אמר רבי (*אליעזר) כולן מבני יהודה הם. ורבי שמואל בר נחמני אמר: דניאל מבני יהודה, חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים. ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל. מאי סריסים? רב אמר סריסים ממש, ורבי חנינא אמר שנסתרסה ע"ז בימיהם. בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם היינו דכתיב וחבל לא איתי בהון אלא למאן דאמר סריסים ממש מאי וחבל לא איתי בהון? חבלא דנורא. והכתיב וריח נור לא עדת בהן? לא חבלא ולא ריחא. בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם היינו דכתיב כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' אלא למאן דאמר סריסים ממש משתעי קרא בגנותא דצדיקי? הא והא הוה בהו. בשלמא למאן דאמר סריסים ממש היינו דכתיב ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות, אלא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם מאי טוב מבנים ומבנות? אמר רב נחמן בר יצחק מבנים שהיו להם כבר ומתו. מאי שם עולם אתן לו אשר לא יכרת? אמר ר' תנחום: דרש בר קפרא בצפורי: זה ספר דניאל שנקרא על שמו. מכדי כל מילי דעזרא, נחמיה בן חכליה אמרינהו, ונחמיה בן חכליה מ"ט לא איקרי סיפרא על שמיה? אמר רבי ירמיה בר אבא מפני שהחזיק טובה לעצמו שנאמר זכרה לי אלהי לטובה. דוד נמי מימר אמר זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך? דוד רחמי הוא דקבעי. רב יוסף אמר מפני שסיפר בגנותן של ראשונים שנאמר והפחות הראשונים אשר לפני הכבידו על העם ויקחו מהם בלחם ויין אחר כסף שקלים ארבעים וגו' ואף על דניאל שגדול ממנו סיפר. ומנלן דגדול ממנו? דכתיב וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא. [ג] (והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה) ומאן נינהו אנשים? אמר רבי ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי. אינהו

אלא שש סאין. דשש קבין או שש לוגין ליכא למימר דלא מייתי בגורן מדה פחותה מסאה: ליטול שש סאין. ולישא משוי כזה: רמז לה. דשש גרעינין נתן לה לסימן ורמז שעתידין לצאת שש בנים ממנה: יודע נגן גבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו. הייט שש ברכות: לא אמרן דואג. לקמן מפרש האחד מן הנערים הייט דואג: אלא בלשון הרע. שהיה מספר בשבחו של דוד כדי שיקנא בו שאול ויהרגנו: לישא וליתן במלחמתה של תורה. להתוכח בתלמוד: פנים בהלכה. שמביא ראיה לדבריו: דבדידיה נמי לא הוה. דשאול נמי לא הוה הלכה כמותו כדאמרינן בעירובין (דף נג.) דוד דגלי מסכתא כתיב ביה יראיך יראוני וישמחו שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה ובכל אשר יפנה ירשיע: נעצר לפני ה'. ללמוד תורה הרבה: אביר הרועים אשר לשאול. אלמא האיך מיוחד שבנערים דהייט דואג דחזינן הכא דקרי אביר הרועים: ונחה עליו רוח ה'. איזה רוח רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' הרי ששה: ה"ג והריחו ביראת ה' א"ר אלכסנדרי שהטעינו במצות ויסורין כריחים והייט והריחו לשון רחים ולא גרסינן וכתיב והריחו: רבא אמר. מאי והריחו דמורח ודאין שמריח באדם ושופט ויודע מי החייב שנאמר לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח ואפילו הכי ושפט בצדק דלים כגון על ידי הרחה: בר כוזיבא. (עס) *ממלכי הורדוס היה: אשר אין בהם כל מום וטובי מראה משכילים בכל חכמה יודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם הרי ו': אפי' ריבדא דכוסילתא לא היתה בגופם. שלא היו צריכין להקזה. ריבדא פגיור"א בלעז כוסילתא שם כלי המקיז פלנמא"ל: מן השיחה. שלא היו מספרין בדברים בטלים כדי שלא יתגנו בפני המלך: כלם מבני יהודה. כדחשיב לעיל ששה בנים העתידים לצאת מרות וחשיב בהדייהו חנניה מישאל ועזריה: דניאל. לחוד קאי אבני יהודה, אבל חנניה מישאל ועזריה לא, ולית ליה הך דרשה דלעיל שש שעורים: מבניך אשר יצאו ממעיך. בחזקיהו מלך יהודה כתיב:

סריסים ממש. שסירסו לחנניה מישאל ועזריה שכן דרכן של מלכים לסרס את האדם כדי שלא ישא אשה ויהא פנוי לעבודת המלך ולית ליה הא דאמרי' לעיל שעלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות: ר' חנינא אומר. לא סרסם אלא להכי קרו ליה סריסים שנסתרסה ע"ז בימיהם, שבימיהם נודע לכל שאין ממש בע"ז, ופורענות שהיה נביא מתנבא לחזקיהו שיהיו גולים מארצם ויוליכם בהיכל מלך בבל ור' שמואל בר נחמני דאמר חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים היו מוקים האי קרא בדניאל לחוד: מאי חבל לא איתי בהון. והא חבלה היא זו שנסתרסו ומהאי קרא דלעיל ילדים אשר אין בהם כל מום לא מצי פריך דאיכא למימר בשעה שבאו לנבוכדנצר תמימים הוו וסרסן: חבל די נורא. לא איתי בהון אבל חבלת הגוף מיהא איכא, ופריך לחבלא דנורא לא איצטריך דהא כתיב קרא וריח נור לא עדת בהון: ולא ריחא. עשן האש: הא והא הוו. סריסים ממש ושנסתרסה ע"ז בימיהם: טוב מבנים ומבנות. מכלל דבנים לא הוו להו דסריסים היו: מאי טוב מבנים ומבנות. הכא לא מצי לתרוצי הא והא הוו דא"כ במאי פליגי: בנים שהיו להם כבר ומתו. דלא חיו בניהם ומיהו לא היו סריסים: אתן לו. להם לא כתיב אלא לו לאחד מהם והיינו ספר דניאל שנקרא על שמו והשתא קא פריך פירכא באפי נפשה אגב דאתי בידו ספר דניאל: מכדי וכו'. רוב דברים שבספר עזרא ונחמיה אמרם: דוד נמי מימר אמר. הכי כלומר מאי מחזיק טובה איכא: רב יוסף אמר. לאו אהכי איענש דהא דוד נמי אמר כי האי גוונא אלא לכך נענש שספר בגנותן של ראשונים: מאן נינהו. שהיו עמו חגי זכריה מלאכי וכיון שהם לא ראו והוא ראה אלמא גדול מהם הוה ומדאשכחן דדניאל הוה חשיב טפי מחגי זכריה ומלאכי דהוו נביאי שמע מינה דגדול הוה מנחמיה בן חכליה דלא הוה נביא ואפי' הכי ספר עליו דלא אפקיה מכלל גנות הראשונים דניאל היה מבאי הגולה עם החרש והמסגר ונחמיה הוה מעולי הגולה זמן מרובה לאחר מכן: אינהו

[נ"ל ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר איש תואר שמראה פנים בהלכה כ"ל ילקוט]

הגהות הגר"א

[א] גמ' עמו וגו'. נמחק תיבת וגו': שם [ב] וכתיב. נמחק תיבת וגו' וכתיב: [ג] שם והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה. נמחק:

מיגו עדיפי מיניס וכו'. לימיד דגברא בעלמא קתני הכא ומילתא בלחני - נפשה היא וברוב ספרים לינה כתובה: מ"ע מיבפוף. דכתיב לכל תרדה גדולה נפלה עליהם: נגפוף. לדלוג: בפקום פפנופף. דלא מצי קרי: ניפא סכי. להם כלומר לך תלמד העזים והגיחני: מ"ס שבתיכם למרבה המצרה סתום תורה אור

*אֲנִי נְהִי עֲדִיפִי מִינְיָה וְאִידְנוּ עֲדִיף מִינַּיְיהוּ: אֲנִי נְהִי עֲדִיפִי מִינְיָה דְּאִינְהוּ נְבִיאֵי וְאִידְנוּ לָאו נְבִיאֵי וְאִידְנוּ עֲדִיפִי מִינַּיְיהוּ דְּאִידְנוּ חֲזָא וְאִינְהוּ לָא חֲזוֹ, וְכִי מֵאַחַר דְּלָא חֲזוֹ, מַאי מְעִמָּא אִיבְּעוֹת? אָמַר רַבִּי הָאִינְהוּ לָא חֲזוֹ מִידֵּי מִזְּלַיְיהוּ חֲזוֹ, אָמַר רַבִּינָא שֵׁם הַאי מַאן דְּמִבְּעִית אַף עַל גַּב דְּאִידְּנוּ לָא חֲזִי, מְזַלֵּיהּ חֲזִי, מַאי תִּקַּנְתֵּיהּ? *לִינְשׁוֹף מְדוֹכְתֵּיהּ אַרְבָּעָה גַּרְמִידֵי אֲנַן נַמִי לִיקְרֵי קְרִיאַת שְׁמַע, וְאִי קָאֵי בְּמָקוֹם הַמְטוֹפֵת לִימָא הָכִי "עֵזְאִי דְּבֵי מְבַרְּאָא שְׁמִינָא" °לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה וּלְשָׁלוֹם אֵין קֵץ וְגוֹ'" א"ר תַּנְחוּם: דָּרַשׁ בַּר קַפְּרָא בְּצִיפּוֹרִי-מִפְּנֵי מָה כָּל מ"ם שֶׁבְּאֶמְצַע תֵּיבָה פְּתוּחָה וְזוֹ סְתוּם? בִּיקֵּשׁ הַקב"ה לַעֲשׂוֹת חִזְקִיָּהוּ מָשִׁיחַ וְסַנְחֵרִיב גּוֹג וּמָגוֹג - אָמְרָה מִדַּת הַדִּין לִפְנֵי הַקב"ה: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר כָּמָּה שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת לְפָנֶיךָ לֹא עָשִׂיתָ מָשִׁיחַ, חִזְקִיָּה שֶׁעָשִׂית לוֹ כָּל הַנִּסִּים הַלָּלוּ וְלֹא אָמַר שִׁירָה לְפָנֶיךָ תַּעֲשֶׂה מָשִׁיחַ? לְכָךְ נִסְתַּתֵּם מֵם פְּתוּחָה הָאָרֶץ וְאָמְרָה לְפָנָיו "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! אֲנִי אוֹמֶרֶת לְפָנֶיךָ שִׁירָה תְּחִלָּה לְצַדִּיק וְעוֹשֶׂה מִשְׁפָּט" פְּתוּחָה וְאוֹמֶרֶת שִׁירָה לְפָנָיו °שֶׁנֶּאֱמַר °מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרוֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק *וְגוֹ'" אֲמַר שֶׁר הָעוֹלָם לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! עֲשֵׂה לְצַדִּיק זֶה, "רְאֵה בַּת קוֹל וְאוֹמֶרֶת "רְזִי לִי רְזִי לִי", אָמַר נְבִיא אוֹי לִי אַוֵּי לִי עַד מָתַי, "יְצָאָה בַּת קוֹל וְאוֹמֶרֶת °בּוֹגְדִים בָּגָדוּ וּבֶגֶד בּוֹגְדִים בָּגָדוּ" וְאָמַר רַבָּא וְאִיתֵימָא ר' יִצְחָק *עַד דְּאָתָא בְּזוֹזֵי וּבְזוֹזֵי דְּבְזוֹזֵי. °מְשַׁמֵּשׁ דּוּמָה אֶלְיֵי קוֹרֵא מִשְׂעִיר שׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה שׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה" א"ר נְתַן: אוֹתוֹ מַלְאָךְ הַמְמֻנֶּה עַל הָרוּחוֹת דּוּמָה שְׁמוֹ, נִתְקַבְּצוּ כָּל הָרוּחוֹת

קמיפלג אמר מלך על מצלת מלרים: ניזרע עד עפרים דרי. הכי הוא משל כני לדם ומיהו יפרו פלגו עשירי הוא: פלגא

אֶצֶל דּוּמָה אֲמָרוּ לוֹ "שׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה שׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה" [א]אָמַר שׁוֹמֵר אַתָּא בְּקֵר וְגַם לַיְלָה, אִם תְּבַעְיוֹן בְּעִיר שׁוּבוּ אֲתָיוּ. °חֲנָא מְשׁוּם רַבִּי פְּפַיִם נְגָאנֵי הוּא לְחִזְקִיָּה וְסִיעָתָן שֶׁלֹּא אָמְרוּ שִׁירָה עַד שֶׁפָּתְחָה הָאָרֶץ וְאָמְרָה שִׁירָה שְׁנָא' °מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרוֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק וְגוֹ' כֵּיוָצֵא בְּרַבִּי אַתָּה אוֹמֵר °וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִנְּאנֵי הוּא לְמֹשֶׁה וְשִׁשִּׁים רִיבּוֹא שֶׁלֹּא אָמְרוּ "בָּרוּךְ" עַד שֶׁבָּא יִתְרוֹ וְאָמַר "בָּרוּךְ ה'", לְיוֹחֵד יִתְרוֹ רַב וּשְׁמוּאֵל - רַב אָמַר שֶׁהֶעֱבִיר חֶרֶב הַדָּה עַל בְּשָׂרוֹ וּשְׁמוּאֵל אָמַר שֶׁנַּעֲשָׂה חֲדוּדִים חֲדוּדִים כָּל בְּשָׂרוֹ אָמְרֵי אִינָשֵׁי "גִּיוֹרָא עַד עֲשָׂרָה דָּרֵי לָא תְּבוֹזֵה אַרְמַאי קַמֵּיהּ" °לָכֵן וְיִשְׁלַח הָאָדוֹן ה' צְבָאוֹת בִּמְשַׁמְנֵיהֶם רָזוֹן "אָמַר הקב"ה יָבֹא חִזְקִיָּהוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁשָּׁה שֵׁמוֹת וְיִפְרַע מִסַּנְחֵרִיב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁמוֹנָה שֵׁמוֹת: חִזְקִיָּה דִּכְתִיב °כִּי יֶלֶד יוֹלַד לָנוּ בֵּן נִיתַּן לָנוּ וַתְּהִי הַמִּשְׂרָה עַל שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי עַד שַׂר שָׁלוֹם, וְהֵאֵיכָא חִזְקִיָּה? שְׁחִזְּקוֹ יה דְּבַר אַחֵר חִזְקִיָּה = שֶׁחִזֵּק אֶת יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם סַנְחֵרִיב דִּכְתִיב בֵּיהּ [נ]°תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר °פַּלְנְאֶסֶר °שַׁלְמַנְאֶסֶר °סַרְגוֹן (סרגין) °אֲסַנְפַּר רַבָּא וְיָקִירָא, וְהֵאֵיכָא סַנְחֵרִיב? שֶׁסִּחְתָּה רִיב רַבָּא אַתָּה שֶׁסִּחְתָּה וְנִיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה א"ר יוֹחָנָן מִפְּנֵי מָה זָכָה אוֹתוֹ רָשָׁע לִקְרוֹתוֹ 'אַסְנַפַּר רַבָּא וְיָקִירָא'? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סִיֵּר בְּנְוָוֹתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר °עַד בּוֹאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם" רַב וּשְׁמוּאֵל חַד אָמַר מֶלֶךְ פָּקַח הָיָה וְחַד אָמַר מֶלֶךְ טִיפֵּשׁ הָיָה לְמַאן דְּאָמַר מֶלֶךְ פָּקַח הָיָה "אִי אָמְנָא לְהָנֵי עֲדִיפָא מֵאַרְעַיְיכוּ אָמְרוּ קָא מַשְׁכְּרַת" לְמַאן דְּאָמַר מֶלֶךְ טִיפֵּשׁ הָיָה אִם כֵּן מַאי רְבוּתֵיהּ; לְהֵיכָא אֲגָלֵי לֵהּ? מַה זּוֹטְרָא אָמַר לְאַפְרִיק וְרַבִּי תַּנְיָנָא אָמַר לְהַרְחִיב סִלּוֹג, אֲבָל יִשְׂרָאֵל סִפְּרוּ בְּנְוָוֹתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי מַטֵּי 'שׁוּשׁ' אָמְרֵי שׁוּא כִּי אַרְעִין, כִּי מַטֵּי 'עַלְמִין' אָמְרֵי בְּעַלְמִין, כִּי מַטֵּי 'שׁוּשׁ תְּרֵי' אָמְרֵי עַל חַד תְּרֵין °יוֹתֶרֶת כְּבוֹדוֹ [נִיקֵּד] יְקוֹד בִּיקוֹד אֵשׁ" אַל יִתְחַן כְּבוֹדוֹ מִמֶּנִּי *כִּי הָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן קָרֵי לֵיהּ לְמַאי "מְכַבְּדוֹתַי" *רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר תַּתְחַן כְּבוֹדוֹ מִמֶּנִּי כְּשֶׁרִיפַת בְּנֵי אַהֲרֹן מַה לְּהַלָּן *שְׁרִיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּים אַף כָּאן שְׁרִיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּים, תְּנָא מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קַרְחָה פְּעָרָה שֶׁחָרַף בְּעֶצֶם נִפְרַע הקב"ה מִמֶּנּוּ בְּעַצְמוֹ סַנְחֵרִיב שֶׁחָרַף

יוֹעֵץ לֹא גָּבוֹר תְּבִי עַד שֶׁר שָׁטוּ: שְׁמִיק יִשְׂרְאֵל. הַמְסַקְּנִין בְּתוֹרָה כְּדִלְקָמָן: מְגִלָּה פְּלַפְסָר. שֶׁם לַחַד הוּא דִּכְתִיב בִּימֵי פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָה בַּת מְגִלַּת פְּלַחְסָר מִלֹּךְ לְמִסְפַּר חַד רְבַע חַד וְיִקְרָא מְחִיקָה ע"י מִלֹּךְ: אַל מְקֹרֶן כְּמַרְכֵּבְכֶם. וְלֹא לְמַר מוּטְבָּת מִתַּרְכֵּבְכֶם: קַל מְעִקְּרָם. שֶׁהֲרֵי לֵין לְתַן מְשׁוּלָה הַיְמָנָה וְלֵכֵן לֵיתָ לְמַר מוּטְבָּת מִתַּרְכֵּבְכֶם: לְסִיכָּא מְגִלְיוֹנוֹ. סְמוּכִים לְעִנְיַן הַסְּכוּמִים דִּכְתִיב (מלכים ג יח) וַיִּתְּכוּ בְּתוֹךְ וּבְתוֹךְ גַּחוֹן וְעֵרִי מִדֵּי, הֵי גִּינְהוּ תּוֹכָן מְקוֹמוֹת: מְכָּל יִשְׂרְאֵל. מִגְלִינְהוּ שֶׁמְּרִיב סִפְרוֹ בְּנוֹטָה שֶׁל ל"י דִּכְמוֹ לְתוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁמָּמוֹ שׁוּם תְּמוּרוֹ שׁוּיוֹ לְתַרְעִין, וְתַת הַתַּרְן שׁוּיוֹ לְתַרְעִין, וְהַכְּבוֹתוֹ לְמְקוֹם שֶׁמָּמוֹ 'עַלְמִין' לְתַמְרוֹ כִּי עַלְמִין זֶה הַמְקוֹם שֶׁזֶּה לְיִרְוּשָׁלַיִם שֶׁנִּקְרָאת בֵּית עוֹלָמִים: כְּשֶׁכְּבוֹ לְמְקוֹם שֶׁמָּמוֹ שׁוּם פְּרִי מִמְּרוֹ עַל מְד פְּרִין. כְּלוֹמַר זֶה יָפֶה פְּרִי מִמְּקוֹמוֹ וְשָׁל שֵׁם כֵּן נִקְרָאוּ כָּל לְתוֹתָן מְקוֹמוֹת כֵּן: פ"ג שֶׁמָּם כְּבוֹדוֹ וְלֹא כְּבוֹדוֹ מִמֶּם. דִּכְבוֹדוֹ מִמֶּם, מִמֶּמוֹ בְּשֶׁרֶץ וְגוּפוֹ, תַּחַת כְּבוֹדוֹ מִמֶּמוֹ תַּחַת הַגּוּף, וְהַכְּשֵׁר לוֹמַר כְּשֶׁמָּה שֶׁכְּפוּף הַגּוּף וְהַמֵּת אֲמַר תַּחַת כְּבוֹדוֹ וְלֹא כְּבוֹדוֹ מִמֶּם = כְּשֶׁמָּה שֶׁכְּפוּף הַגּוּף תְּלֹת הַמֵּת כְּבוֹדוֹ הַיְיט בְּגַדְיוֹ דְּתַחַת בְּגַדְיוֹ כְּשֶׁרֵיפַת נְשָׁרֵיפוֹ וְכִי הַמֵּת דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְכוֹ' דְּכִל הַגּוּף נִשְׂרָף מִמֶּנּוּ תַּחַת כְּבוֹדוֹ וְלֹא תַּחַת הַבְּגָדִים וְלֹא תַּחַת כְּבוֹדוֹ מִמֶּם גַּרְסִי' תַּחַת כְּבוֹדוֹ וְלֹא תַּחַת כְּבוֹדוֹ מִמֶּם דְּמִשְׁמַע דְּמִקְרֵי נְפִקָּא לֵיהּ דְּהַאי 'תַּחַת כְּבוֹדוֹ' לֵיתָ תַּחַת כְּבוֹדוֹ מִמֶּם וּמֵהֵיכָא תִּיפּוֹק לֵיהּ הַאי 'תַּחַת כְּבוֹדוֹ' דִּדְרִישָׁא בְּעַלְמָא דְּרִישׁ לֵיהּ: פֶּתַח שֶׁמָּם. תַּחַת גּוּפוֹ מִמֶּם שֶׁהַגּוּף קַיָּים וְנִשְׁמָה נִשְׂרָפָה: כְּשֶׁלְּמוֹ. עַצְמוֹ וְלֹא ע"י אֲלִיָּה לֵיתָ הֵיכָן כְּשֶׁלְּמוֹ וְלֹכָךְ הקב"ה כְּמוֹ כֵן נִפְרַע מִמֶּנּוּ בְּעַצְמוֹ וְלֹא נִתְּנִיַּים כָּל כָּךְ לְתוֹת דּוֹמֶה מִתְּנִיַּים מִן הַגָּדוֹל לְמִתְּנִיַּים מִן הַקָּטָן: עַל

[א]אָמַר שׁוֹמֵר מַה מִּלַּיְלָה. הַמְסַקְּנִין בְּתוֹרָה כְּדִלְקָמָן: מְגִלָּה פְּלַפְסָר. שֶׁם לַחַד הוּא דִּכְתִיב בִּימֵי פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָה בַּת מְגִלַּת פְּלַחְסָר מִלֹּךְ לְמִסְפַּר חַד רְבַע חַד וְיִקְרָא מְחִיקָה ע"י מִלֹּךְ: אַל מְקֹרֶן כְּמַרְכֵּבְכֶם. וְלֹא לְמַר מוּטְבָּת מִתַּרְכֵּבְכֶם: קַל מְעִקְּרָם. שֶׁהֲרֵי לֵין לְתַן מְשׁוּלָה הַיְמָנָה וְלֵכֵן לֵיתָ לְמַר מוּטְבָּת מִתַּרְכֵּבְכֶם: לְסִיכָּא מְגִלְיוֹנוֹ. סְמוּכִים לְעִנְיַן הַסְּכוּמִים דִּכְתִיב (מלכים ג יח) וַיִּתְּכוּ בְּתוֹךְ וּבְתוֹךְ גַּחוֹן וְעֵרִי מִדֵּי, הֵי גִּינְהוּ תּוֹכָן מְקוֹמוֹת: מְכָּל יִשְׂרְאֵל. מִגְלִינְהוּ שֶׁמְּרִיב סִפְרוֹ בְּנוֹטָה שֶׁל ל"י דִּכְמוֹ לְתוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁמָּמוֹ שׁוּם תְּמוּרוֹ שׁוּיוֹ לְתַרְעִין, וְתַת הַתַּרְן שׁוּיוֹ לְתַרְעִין, וְהַכְּבוֹתוֹ לְמְקוֹם שֶׁמָּמוֹ 'עַלְמִין' לְתַמְרוֹ כִּי עַלְמִין זֶה הַמְקוֹם שֶׁזֶּה לְיִרְוּשָׁלַיִם שֶׁנִּקְרָאת בֵּית עוֹלָמִים: כְּשֶׁכְּבוֹ לְמְקוֹם שֶׁמָּמוֹ שׁוּם פְּרִי מִמְּרוֹ עַל מְד פְּרִין. כְּלוֹמַר זֶה יָפֶה פְּרִי מִמְּקוֹמוֹ וְשָׁל שֵׁם כֵּן נִקְרָאוּ כָּל לְתוֹתָן מְקוֹמוֹת כֵּן: פ"ג שֶׁמָּם כְּבוֹדוֹ וְלֹא כְּבוֹדוֹ מִמֶּם. דִּכְבוֹדוֹ מִמֶּם, מִמֶּמוֹ בְּשֶׁרֶץ וְגוּפוֹ, תַּחַת כְּבוֹדוֹ מִמֶּמוֹ תַּחַת הַגּוּף, וְהַכְּשֵׁר לוֹמַר כְּשֶׁמָּה שֶׁכְּפוּף הַגּוּף וְהַמֵּת אֲמַר תַּחַת כְּבוֹדוֹ וְלֹא כְּבוֹדוֹ מִמֶּם = כְּשֶׁמָּה שֶׁכְּפוּף הַגּוּף תְּלֹת הַמֵּת כְּבוֹדוֹ הַיְיט בְּגַדְיוֹ דְּתַחַת בְּגַדְיוֹ כְּשֶׁרֵיפַת נְשָׁרֵיפוֹ וְכִי הַמֵּת דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְכוֹ' דְּכִל הַגּוּף נִשְׂרָף מִמֶּנּוּ תַּחַת כְּבוֹדוֹ וְלֹא תַּחַת הַבְּגָדִים וְלֹא תַּחַת כְּבוֹדוֹ מִמֶּם גַּרְסִי' תַּחַת כְּבוֹדוֹ וְלֹא תַּחַת כְּבוֹדוֹ מִמֶּם דְּמִשְׁמַע דְּמִקְרֵי נְפִקָּא לֵיהּ דְּהַאי 'תַּחַת כְּבוֹדוֹ' לֵיתָ תַּחַת כְּבוֹדוֹ מִמֶּם וּמֵהֵיכָא תִּיפּוֹק לֵיהּ הַאי 'תַּחַת כְּבוֹדוֹ' דִּדְרִישָׁא בְּעַלְמָא דְּרִישׁ לֵיהּ: פֶּתַח שֶׁמָּם. תַּחַת גּוּפוֹ מִמֶּם שֶׁהַגּוּף קַיָּים וְנִשְׁמָה נִשְׂרָפָה: כְּשֶׁלְּמוֹ. עַצְמוֹ וְלֹא ע"י אֲלִיָּה לֵיתָ הֵיכָן כְּשֶׁלְּמוֹ וְלֹכָךְ הקב"ה כְּמוֹ כֵן נִפְרַע מִמֶּנּוּ בְּעַצְמוֹ וְלֹא נִתְּנִיַּים כָּל כָּךְ לְתוֹת דּוֹמֶה מִתְּנִיַּים מִן הַגָּדוֹל לְמִתְּנִיַּים מִן הַקָּטָן: עַל

על ידי עצים. דהייט בזוי יותר לפי הקב"ה נפרע ע"י שליח ותכייש יותר: **כסיב מרוס קלו.** ביעטיה: **וכסיב מלון קיצו.** במלכים - מרוס קיו משמע דירה של מטה כדכתיב (ירמיה יז) מרוס מרחשון מקום מקדשנו, מלון קיו משמע דירה של מעלה בית מלוי: **ס' אמר מלי מלא מל מפרץ וגו' מפי סיג.** היכי אמר ליה הקב"ה להשחית: **יען כי מלא מפם פזה וגו'.** ומשום לת רלין וכן רמליהו ותחרפו להשחית' כרלין וכר רמליהו: **מפרש ס'.** שלח כשבע מכל מה שהיה לוכל: **ליפרש ירק.** במדה: **ופלח על כל פפיקין.** שאמר לו הקב"ה עלה והשחת: **מ"ם.** מלמד שברשות הלך שניבית נתנבא עליו מלי טעמא לייעצך: **כא נביא ואמר לו.** כשבא על יהושלים: **כי גם מוסף למשר מוקם לא** - לא נמסר עמו של חזקיה שהוא עיקר בתורה ביד סנחריב המליך ע: **כעס כרמלון מקל פרלס וכולון ומרלס נפפני וגו' גם כרמלונים.** עשרת השבטים שהקלו מעליהם עול תורה לכל תחרונים, עמו של חזקיה, שהכידו עליהם עול תורה וייט לכתיב התחרון הכניד דרך היס עבר הירדן גליל הגוים לתויון הללו לעשות להם כם כיולתי מלרים שעבדו לת היס וכדורכי הירדן: **גם מוזר בו סנחריב מוסב.** ותם לתו לתעשה לותו גליל הגוים שמגלגל בחרפה כל הגוים ג"ל גליל לשון גלולים. מ"ר: **מפרי סדכרים ומפמם מפלפ.** השתח משמע שהיה מדבר בחזקיהו שהיו עסוקין בתורה כת סנחריב מלך לשור ויבת ביהודה ויתן על הערים ויאמר לבקעם אליו: **מפי ריענע נפפי פרדענע.** וכי מבילין דורון כזה לתדון כזה וכי מפני שהשתא בחזקיהו כת סנחריב: **רבינא אמר מפי "אמר סדכרים ומפמם" אמר עקפן סקב"ה ונשבע** - להבית סנחריב והייט "אמת" שהותמו וקיומו של הקדוש ברוך הוא אמת: **ויעמס אמום.** שיהיו כלם פגרים ויולכילו סוסיהם וכהמתם בתוך עלמות הפגרים כעין חנוס: **מגכא ומד מנעיפרם.** מקומות שכחוף התהומים: **אמ"ם שלף נפן כאלף כסף.** שהן יקרים שאין להם רוב כרמים לפיל לשמיר ולקיק ויהיה שמיתין תורה אור לותן לתבוד ומכייליס לותן ויהי עוסקין כתורה: **נשלג.** כל אחד ואחד לעלמו - לו - לחלוק ביחד לותו ממון שכשאר מחיל שכאחריך נ"ל לחלוק לאחרים מה שאתו שוללים לכל אתו לסוריס בלותו שלל שממון שכאזו מעשרת השבטים מעורב בו לאיכא נגזל: **כמשק נגיס שוקק בו.** ההשקאה של ניטרוח שמזלפין בהם מיס טובעין השקו בלותו ממון וטיהרתו דמה ניטורוח הללו מעלין לת החלס מטומאתה למהרה ע"י טבילה לף ממוקס וט' ומסק סו"ן בלע"ז: **כא על פיס וגו'.** ומתרגמינן ומני רבני מתרייתיה: **עכרו מעכרה נגב מנן נגיעי.** ולת קל תשיב עוד היוס בעוב לעמוד דההוא לאו מסב הוא ללת כדאתמרינן לקמן לותו היוס נשתייר מעוכה של טוב: **סני טובא סוי.** ד"ל הוא לאיכא: **נגיע סוג.** קרא לאהלי קולך בת גיס הקשיבי ליסק" דתקיבנא ביה תלתא בת גיים ליסה עלמות הכהו לאו מן תוכבנא ניהו, דבעית הוא דקאמר להו ליעקאל וט': **פפני נא מפפני.** שתגלל מידו הייט דכתיב "אהלי קולך" דלאו לאמתי מכבודנצר שגמגל ליים דכתיב ביה עלה חריה מכוכבו והייט דקאמר הקשיבי ליסה: עניה

עי"ש שליח נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח פרעה דכתיב ביה "מי ה' אשר אשמע בקולו" נפרע הקב"ה ממנו בעצמו דכתיב °וינער ה' את מצרים בתוך הים" וכתיב °דרכת בים סוסיך וגו' סנחריב דכתיב °ביד מלאכיך חרפת ה'" נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח דכתיב °ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף וגו'. ר' חנינא בר פפא רמי: כתיב °מרום קיצו וכתיב °מלון קיצו אמר אותו רשע: בתחלה אחריב דירה של מטה ואחר כך אחריב דירה של מעלה א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב °עתה המבלעדי ה' עליתי על המקום הזה להשחיתו, ה' אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה" מאי היא? דשמע לנביא דקאמר °יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט ומשוש את רצין ובן רמליהו" אמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר: חלף דקיץ עמא הדין במלכותא דבית דוד דמדבר להון בניח כמי שילוחא דנגדין בנייה ואיתרעיאו ברצין ובר רמליה" א"ר יוחנן מאי דכתיב °מארת ה' בבית רשע" °ונוה צדיקים יבורך: מארת ה' בבית רשע זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מ' סאה גוזלות בקינוח סעודה "ונוה צדיקים יבורך" זה חזקיה מלך יהודה שהיה אוכל ליטרא ירק בסעודה °ולבן הנה ה' מעלה עלידם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור" וכתיב °וחלף ביהודה שטף ועבר עד צואר יגיע" אלא מ"ט אינעיש? נביא, אעשרת השבטים איתנבי, אידו יהיב דעתיה על כולה ירושלים, בא נביא ואל"ל כי לא מעף לאשר מצק לה" א"ר אלעזר בר ברכיה אין נמסר עם עייף בתורה ביד מי המציק לו, מאי °בעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים" לא כראשונים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים שהכבידו עליהן עול תורה וראויין הללו לעשות לדם גם בעוברי הים וכחוזקי הירדן אם חזר בו מיטב ואם לאו אני אעשה לו *גליל בגוים °אחרי הדברים והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים הבצורות ויאמר לבקעם אליו" *רישעיא להאי פרדשנא: "אחרי הדברים והאמת" *(אחר מאי) אמר רבינא לאחר שכפין הקב"ה ונשבע ואמר: אי אמינא ליה לחזקיה מיתינא ליה לסנחריב ומסרנא ליה בידך השתא אמ'-לא הוא בעינא ולא ביעתותיה בעינא, מיד כפין הקב"ה ונשבע דמיתינא ליה שנאמר °נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום, לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו וסר מעליהם עולו וסבלו מעל שכמו יסור" א"ר יוחנן אמר הקב"ה יבא סנחריב וסיעתו ויעשה אבום לחזקיהו ולסיעתו °והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך וחובל עול מפני שמן-א"ר יצחק נפרא חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי בנסיות ובבתי מדרשות, מה עשה-נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר: "כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו", בדקו: ממרן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו אפילו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אומר °והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן וגו' ואומר °והיה ביום ההוא יהיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה: אע"פ שאלף גפן באלף כסף, לשמיר ולשית יהיה °ואומר שלמה אוסף החסיל" אמר להם נביא לישראל אספו שללכם, אמרו לו לבזוז -או- לחלוק? אמר להם כאוסף החסיל מה אוסף החסיל כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו, אמרו לו והלא ממן עשרת השבטים מעורב בו? אמר להם °כמשך גבים שוקק בו" מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים מיד טיהר, (כדרב פפא דאמר רב פפא *עמון ומואב מתרו בסיחון) אמר רב הונא עשר מעשות נסע אותו רשע באותו היום שנאמר °בא על עית, עבר במגרון, למכמש יפקיד כליו עברו מעברה, גבע מלון לנו, חרדה הרמה, גבעת שאול נסה °צהלי קולך בת גלים, הקשיבה לישה, עניה ענתות, נדדה מדמנה יושבי הגבים העיזו (°עוד היום בנוב לעמוד ינופף ידו הר בת ציון גבעת ירושלם) הני מובא הויין? צהלי קולך בת גלים" נביא הוא דקאמר לה לכנסת ישראל: צהלי קולך בת גלים - בתן של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות כגלי הים "הקשיבה לישה" מהאי לא תסתפי אלא אסתפי מנבוכדנצר הרשע דמתיל כאריה שנא' °עלה אריה מסובכו וגו' מאי

מבנה פרשה/סנחריב

גליון הש"ס
גמ' נכיים רבא זה פקח בן רמליהו - וכן גיטין סף עז ע"ב - תמרי מדם מפתח זה:

ענים פנפוס. כמו עניה כלומר נביותות ירמיה הענתותי היא שמזיהה נבת על נבוכד נצר שתמסר ירושלים ביזו: **פרי כפיר וכו'**. ובדוכתא אחריתי מפורש למה נקראו ט כל השמות הלו: **פי פפי**. דכולי קרא להאי קולך לא משמכנא הוא ח"ב ליכא הלא תמצא מפעות להא עוד היום לאו משמכנא [נמי תורה אור הוא] ומתרגם "עכברו מעברה" = תרתי ישפיה ליתן 'עכברו'=חד 'מעברה'=חד ולישנא עבר מפעות: **פופנו פיום נפפייך פפונפ על נוב**. [דמפני עון] שהיה להם ליעקב על שמהברנו בהאי טבא קבע הקב"ה הטוגע עד לאותו היום ולאותו יום בלבד נפפייך מזמן הטוגע ולאיש היה נלחם בירושלים באותו היום היה טובחם והכי מפמע קרא עוד היום היום לאותו יום הטמידו לסטחריב על ירושלים כמון טב: **פגפ כפד יופפ**. והייגו ' מפעות שמפע לאותו היום: **פדו ניפ**. לסמחריב: **פפפרקי**. מחתיו מפי"ע בלע"ז עד שרחה ירושלים כולה: **פלפ וקפ ופניד כריפיפ**. עליה עמד והיה מניד בראשו: **נפדי כיפ ידפ פפידינפ**. נלחם בה עתה: **פפפיפו**. תמה הוא להתחיל היום מפוס תולמת לתורחת ל"ל תמהיתו כתיגעתם ודומה ליה (בסמחריב) לימחב למיחב: **גולפו סרג**. מחיכה של תומה נמון פרסי לחן לשעה מן התומה ונקבצה: **כפ דינפ כפל דינפ**. כיון שלן ליעל בגל הריב וכן מפני שלת נכבצה בו ביום נת הלילה ממחרת: **ויפבי כנוב**. לחיידי דלחייכי לעיל בחותו יום שנפפייך מעוטה של טב ונקט הכת ויבבי כטב שבת על עסקי טב: **סרפפ**. היינו ערפה: **מפקל קיגו**. מתרגמינן מחקל סופיניה: **וופוא פגור מדפפ**. והוא לחמיר מיספיניקי חדמת: **נפרד דופג פפדופי**. ספפר לגמן הרע על דוד שנתקנת בו שתול ולפי שקבל לחימלך לח דוד בטב לחמר ליה שתול סוב ופגע בכהני ה' נמלמת שעל ידך נהלגו וחתה נכשל ובחמת זה נהרג שתול ושלשת בניו במלחמת פלשתים: **שכר ניופי**. נמון פרסי קריעת ל"ת כפר היא: **קפפיפ**. הכניעו תחת הבד של זיתים ויציב עלה למעלו: **פכפ ליפ פרפפ פפופיפ**. נתרככה התרן מתחתיו ולח הזיקו ל"ת מכח נשפלת כעין גומת והיתה מגיפה עליו: **כפרכפ גריבי דפיפ**. כתרכבע סחין של מיס ל"ת בתרכבע כורח דמיח

כד' *טדות של מיס: **פיפריף קפיפ**. טורחת. רפ"ג היתה טורפת ומחבטת עלמה וממרמרת כעפיה והומה ומלטרת: **קפלפ ליפ פרפפ**. כמו לח תקפון (דנריט טו) נתקלקלה התרן והגיע מהרה לחרן פלשתים: **לפרפפ פיפיפ**. דיקבי: **נוולפ**. טווה: **כד פויפיפ**. טרפה לחביבי סבורה למקבליה בחותו פלך שהיה בידה ולח נגע בו: **פפרפ ליפ**. לחביבי חייבי לן ההוח פלך דנפל לפניך: **פ"ג פפקיפ כריפ פופפ וקפלפ**. הפליך תביבי הפלך לרחפה ומתה: **פפקיפ לדוד לפילפ**. זרקו כלפי מעלה: **ודן ליפ**. נתן פתחיו תגיחו בקרקע כדי טיפול עליו וימות: **וגיפפ פיפו**. דוד עלמו לימח שם: **פין פבנוב**. פין דעקו מבוונת לומר הפס והשמח ניגל דוד והשליכו הפס ברחוק והלכו לחביבי דוד וחזרו להס: **פפר ליפ**. לחביבי לדוד: **ופפי כפיפ פכפ**. למה נתת כלן: **פפר ליפ**. הקב"ה חמר לי לעוקר טיכלה זרעך לו תמסר ביד חויבין והכי מהדרי ליה מוטב שחפול ביד לויב: **פפר ליפ פפיך נוופיך**. הפוך תפלתך ותמור לפניו מוטב יכלה זרעך ולח תמסר ביד לויב דמה לך בלטר בניך: **כר כרך קיבל נוכון וגם גם פלפפר**. מפל הוח שחומרים בני חדם: **פייפ נפדן**. עזור בתפלתך להפכה: **ופוס קפ רדיף בפרייפו**. והם טרחיון סהיה קרוב לחרן פלפתים: **וכי פפו קוכי**. לחותו כפר שמפו קוכי שבין חי"י לחרן פלפתים: **פפרי קוס ליפ**. חמרו זה לזה עמוד כענדו ולח תברח ובלטו ולבך נקרח קוכי חיגהו הוו בקיחי בשמות הכפרים ועדיין היו מפחדין וטרחיון: **כי פפפ כי פרי**. סס מקום: **פפרו כין פרי טריון**. בתמיהה: **בקבנפ**. שהרגטה:

ורעך-או-תמסר ביד אויב? אמר לפניו: רבונו של עולם מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי, ויומא חד נפק *לשבור בואי, אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משביה עד דאמטייה לארץ פלשתים, כדחזייה 'ישבי בנוב' אמר: היינו האי דקטלה לגלית אחי, בפתיה, קמטיה, אותביה ושדייה רותי בי *בדייא אתעביד ליה ניסא מבא ליה ארעא מרותיה היינו דכתיב תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי. ההוא יומא 'אפניא דמעלי שבתא' הוה, אבישי בן צרויה הוה קא חיף רישיה בר' גרבי דמיא, חזינהו כתמי דמא אינא דאמרי אתא יונה איתרוף קמיה ואמר: כנסת ישראל ליונה אימתילא שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף, שמע מינה דוד מלכא דישראל בצערא, שרי אתא לביתיה ולא אשכחיה, אמר *תנן אין רובצין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסבנה מאי? אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה בשעת הסבנה שפיר דמי, רכיבה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא, בהדי דקא מסני חוייה לערפה אמיה דהוות נוולא, כי חויתיה פסקתה לפילכה שדתיה עילויה סברא למקטליה, אמרה ליה: עלם אייתי לי פלך, פתקיה בריש מוחה וקטלה, כד חזייה 'ישבי בנוב' אמר השתא הוו בי תרין וקטלין לי, פתקיה לדוד לעילא ודין ליה לרומחיה אמר ניפול עלה ונקטל, אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמיא לארעא; ונימא ליה איהו: אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין, א"ל מאי בעית הכא? א"ל הבי אמר לי קודשא בריך הוא והבי אהדרי ליה, א"ל אפיך צלותיך-בר ברך קירא ליובן ואת לא תצטער, א"ל אי הכי סייע בהדן, היינו דכתיב ויעזור לו אבישי בן צרויה, אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה, אמר אבישי שם ואתתיה, הוה קא רדיף בתרייהו, כי מטא 'קובי' אמרי קום ביה, כי ממא 'בי תרי' אמרי בתרי גורין קטלוה לאריא, אמרי ליה זיל אשתכח לערפה אימין בקיברא, כי אדכרו ליה שמא דאימיה כחיש חיליה וקטליה היינו דכתיב אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל. ת"ר שלשה קפצה להם הארץ אליעזר עבד אברהם, ויעקב אבינו, ואבישי בן צרויה הא דאמרן, אליעזר עבד אברהם דכתיב ואבוא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק, יעקב אבינו דכתיב

ענים פנפוס. כמו עניה כלומר נביותות ירמיה הענתותי היא שמזיהה נבת על נבוכד נצר שתמסר ירושלים ביזו: **פרי כפיר וכו'**. ובדוכתא אחריתי מפורש למה נקראו ט כל השמות הלו: **פי פפי**. דכולי קרא להאי קולך לא משמכנא הוא ח"ב ליכא הלא תמצא מפעות להא עוד היום לאו משמכנא [נמי תורה אור הוא] ומתרגם "עכברו מעברה" = תרתי ישפיה ליתן 'עכברו'=חד 'מעברה'=חד ולישנא עבר מפעות: **פופנו פיום נפפייך פפונפ על נוב**. [דמפני עון] שהיה להם ליעקב על שמהברנו בהאי טבא קבע הקב"ה הטוגע עד לאותו היום ולאותו יום בלבד נפפייך מזמן הטוגע ולאיש היה נלחם בירושלים באותו היום היה טובחם והכי מפמע קרא עוד היום היום לאותו יום הטמידו לסטחריב על ירושלים כמון טב: **פגפ כפד יופפ**. והייגו ' מפעות שמפע לאותו היום: **פדו ניפ**. לסמחריב: **פפפרקי**. מחתיו מפי"ע בלע"ז עד שרחה ירושלים כולה: **פלפ וקפ ופניד כריפיפ**. עליה עמד והיה מניד בראשו: **נפדי כיפ ידפ פפידינפ**. נלחם בה עתה: **פפפיפו**. תמה הוא להתחיל היום מפוס תולמת לתורחת ל"ל תמהיתו כתיגעתם ודומה ליה (בסמחריב) לימחב למיחב: **גולפו סרג**. מחיכה של תומה נמון פרסי לחן לשעה מן התומה ונקבצה: **כפ דינפ כפל דינפ**. כיון שלן ליעל בגל הריב וכן מפני שלת נכבצה בו ביום נת הלילה ממחרת: **ויפבי כנוב**. לחיידי דלחייכי לעיל בחותו יום שנפפייך מעוטה של טב ונקט הכת ויבבי כטב שבת על עסקי טב: **סרפפ**. היינו ערפה: **מפקל קיגו**. מתרגמינן מחקל סופיניה: **וופוא פגור מדפפ**. והוא לחמיר מיספיניקי חדמת: **נפרד דופג פפדופי**. ספפר לגמן הרע על דוד שנתקנת בו שתול ולפי שקבל לחימלך לח דוד בטב לחמר ליה שתול סוב ופגע בכהני ה' נמלמת שעל ידך נהלגו וחתה נכשל ובחמת זה נהרג שתול ושלשת בניו במלחמת פלשתים: **שכר ניופי**. נמון פרסי קריעת ל"ת כפר היא: **קפפיפ**. הכניעו תחת הבד של זיתים ויציב עלה למעלו: **פכפ ליפ פרפפ פפופיפ**. נתרככה התרן מתחתיו ולח הזיקו ל"ת מכח נשפלת כעין גומת והיתה מגיפה עליו: **כפרכפ גריבי דפיפ**. כתרכבע סחין של מיס ל"ת בתרכבע כורח דמיח

כד' *טדות של מיס: **פיפריף קפיפ**. טורחת. רפ"ג היתה טורפת ומחבטת עלמה וממרמרת כעפיה והומה ומלטרת: **קפלפ ליפ פרפפ**. כמו לח תקפון (דנריט טו) נתקלקלה התרן והגיע מהרה לחרן פלשתים: **לפרפפ פיפיפ**. דיקבי: **נוולפ**. טווה: **כד פויפיפ**. טרפה לחביבי סבורה למקבליה בחותו פלך שהיה בידה ולח נגע בו: **פפרפ ליפ**. לחביבי חייבי לן ההוח פלך דנפל לפניך: **פ"ג פפקיפ כריפ פופפ וקפלפ**. הפליך תביבי הפלך לרחפה ומתה: **פפקיפ לדוד לפילפ**. זרקו כלפי מעלה: **ודן ליפ**. נתן פתחיו תגיחו בקרקע כדי טיפול עליו וימות: **וגיפפ פיפו**. דוד עלמו לימח שם: **פין פבנוב**. פין דעקו מבוונת לומר הפס והשמח ניגל דוד והשליכו הפס ברחוק והלכו לחביבי דוד וחזרו להס: **פפר ליפ**. לחביבי לדוד: **ופפי כפיפ פכפ**. למה נתת כלן: **פפר ליפ**. הקב"ה חמר לי לעוקר טיכלה זרעך לו תמסר ביד חויבין והכי מהדרי ליה מוטב שחפול ביד לויב: **פפר ליפ פפיך נוופיך**. הפוך תפלתך ותמור לפניו מוטב יכלה זרעך ולח תמסר ביד לויב דמה לך בלטר בניך: **כר כרך קיבל נוכון וגם גם פלפפר**. מפל הוח שחומרים בני חדם: **פייפ נפדן**. עזור בתפלתך להפכה: **ופוס קפ רדיף בפרייפו**. והם טרחיון סהיה קרוב לחרן פלשתים: **וכי פפו קוכי**. לחותו כפר שמפו קוכי שבין חי"י לחרן פלשתים: **פפרי קוס ליפ**. חמרו זה לזה עמוד כענדו ולח תברח ובלטו ולבך נקרח קוכי חיגהו הוו בקיחי בשמות הכפרים ועדיין היו מפחדין וטרחיון: **כי פפפ כי פרי**. סס מקום: **פפרו כין פרי טריון**. בתמיהה: **בקבנפ**. שהרגטה:

ורעך-או-תמסר ביד אויב? אמר לפניו: רבונו של עולם מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי, ויומא חד נפק *לשבור בואי, אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משביה עד דאמטייה לארץ פלשתים, כדחזייה 'ישבי בנוב' אמר: היינו האי דקטלה לגלית אחי, בפתיה, קמטיה, אותביה ושדייה רותי בי *בדייא אתעביד ליה ניסא מבא ליה ארעא מרותיה היינו דכתיב תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי. ההוא יומא 'אפניא דמעלי שבתא' הוה, אבישי בן צרויה הוה קא חיף רישיה בר' גרבי דמיא, חזינהו כתמי דמא אינא דאמרי אתא יונה איתרוף קמיה ואמר: כנסת ישראל ליונה אימתילא שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף, שמע מינה דוד מלכא דישראל בצערא, שרי אתא לביתיה ולא אשכחיה, אמר *תנן אין רובצין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסבנה מאי? אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה בשעת הסבנה שפיר דמי, רכיבה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא, בהדי דקא מסני חוייה לערפה אמיה דהוות נוולא, כי חויתיה פסקתה לפילכה שדתיה עילויה סברא למקטליה, אמרה ליה: עלם אייתי לי פלך, פתקיה בריש מוחה וקטלה, כד חזייה 'ישבי בנוב' אמר השתא הוו בי תרין וקטלין לי, פתקיה לדוד לעילא ודין ליה לרומחיה אמר ניפול עלה ונקטל, אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמיא לארעא; ונימא ליה איהו: אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין, א"ל מאי בעית הכא? א"ל הבי אמר לי קודשא בריך הוא והבי אהדרי ליה, א"ל אפיך צלותיך-בר ברך קירא ליובן ואת לא תצטער, א"ל אי הכי סייע בהדן, היינו דכתיב ויעזור לו אבישי בן צרויה, אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה, אמר אבישי שם ואתתיה, הוה קא רדיף בתרייהו, כי מטא 'קובי' אמרי קום ביה, כי ממא 'בי תרי' אמרי בתרי גורין קטלוה לאריא, אמרי ליה זיל אשתכח לערפה אימין בקיברא, כי אדכרו ליה שמא דאימיה כחיש חיליה וקטליה היינו דכתיב אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל. ת"ר שלשה קפצה להם הארץ אליעזר עבד אברהם, ויעקב אבינו, ואבישי בן צרויה הא דאמרן, אליעזר עבד אברהם דכתיב ואבוא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק, יעקב אבינו דכתיב

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. לומר כח לחרן וכתיב ויפגע במקום שעדיין לא הגיע לחרן שהיה עוסק בתפלה: שפפנני בו מבוסי. לכרכם ולכתיב ויעתק משם יצחק חין מקרא בידי): סרסר בדפפים לפסדר. למקום: קפצם ניס מרעם. והיה שם מיד וקרא מוכיח דכתיב "ויפגע במקום" שהמקום פגעו ושקפלה ל' התרן ונתקרב ל' המקום: שכי גרסינן ד"ם מין פגיעה מצא תפלה. וכרלה למולי דהכא ל"ל מיגרסת הך מילתא 'בית אל' זה ירושלים, מרן= תן לתרן: כי כח השמש. 'ויצח השמש' לח נאמר חלח 'כי כח השמש' דמשמע שהיה דעתו לחזור כי עוד היום גדול כיון שרחה 'כי כח השמש' ן: ויורם לו השמש. משמע 'השמש' שהיה ל כבר, שכח בשביל כבר: ומ"ל דכלם ורמים דודו. כדלמיך לעיל: השם נפי השמייר שביפר. מכלגי טב: שגלונות. מלכות: על שכרשם. כשנלחם בד' מלכים: כפי שביי. לחי חשר חד היכי קחמר לי חשר חד לבוח וכו': רשעונם. כח לחשונה מחיל על שחרינ: שבבו בשפי. שמו השמיש נירדן ונחמשכו המים עד שעברה: שפלשיים בקופש. זקופה ולח היו המים מגיעין חלח עד הטוחר יניע: שמי. כמו שמו: שפנו שפר ברגליפש. שלח היה שם מים כל עיקר: קרפי. לשון מקור: ס"ג וינש פלשך ס' ויך בשפנש שעור שפר רכי וכו'. ולח גרסינן והח כתיב ויהי מלחך ס' לחמת כל המחנה לשור ליט חלח קפ"ה חלף ולעיל קחני מחתים וס' רבוח: פלנו. קפ"ה חלף ולחשי גייסות עניני החיל שכן שולה לחשבון

[עי' תוס' מגילה כח: ד"ה מלמעלה]

ולכלמרינן תרבעים ומחשה חלפי בני מלכים שמנים חלף גבורים ששים חלף לחוזי חרב הרי קפ"ה חלף, לכל החחרים שמחו חין מספר כדחמר והשחר פרשים חין מספר: כשפ שפם. המלחך: סיד סגדולם. 'יד הגדולה' לח נחמר חלח 'ביד' דמשמע היד שעתידה וכו': מגלך נשושם. שמוזה מגלך

תורה אור

דכתיב ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכתיב ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש. כי מטא לחרן אמר: אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי בו, בעי למיהדר, כיון דהדרה בדעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום [א](דבר אחר אין פגיעה אלא תפלה שנאמר ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי) וילן שם כי בא השמש: בתר דצלי בעי למיהדר, אמר הקב"ה: צדיק זה בא לבית מלוני יפטר בלא לינה מיד בא השמש והיינו דכתיב ויזרח לו השמש וכי לו בלבד זרחה והלא לכל העולם כולו זרחה אלא א"ר יצחק שמש שבא בעבורו זרחה בעבורו, ומנלן דכלה זרעיה דדוד דכתי' ותעתליה אם אחזיתו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה, והא אשתייר ליה יואש התם נמי אשתייר אביתר דכתיב וימלט בן אחד לאחימלך בן אחיטוב ושמו אביתר, אמר רב יהודה אמר רב אלמלא (*לא) נשתייר אביתר לאחימלך בן אחיטוב לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט, אמר רב יהודה אמר רב בא עליהם סנחריב הרשע בארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים יושבים בקרונות של זהב ועמהן שגלונות וזונות, ובשמנים אלף גבורים לבושי שריון קליפה, ובששים אלף אחזי חרב רצים לפניו [ב]והשאר פרשים, וכן באו על אברהם, וכן עתידין לבוא עם גוג ומגוג, במתניתא תנא אורך מתנהו ארבע מאות פרסי, רחב צואר סוסיו ארבעים פרסי, כך מתנהו מארבע ושששים רבוא אלפים חסר חד בעי אביי: חסר חד ריבוא, או חסר חד אלפא, או חסר מאה, או חסר חד? תיקו. תנא [ראשונים עברו בישרי שנאמר] יוחלף ביהודה שפף ועבר, אמצעיים עברו בקומה שנאמר עד צואר יניע, אחרונים העלו עפר ברגליהם ולא מצאו מים בנהר לשרות עד שהביאו מים ממקום אחר ושתו שנאמר אני קרחתי ושחיתי מים וגו' (והכתיב) ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף (ויקומו) [וישכימו] בבקר והנה כלם פגרים מתים? אמר ר' אבהו הללו ראשי גייסות הן, אמר רב אשי גייסות היו ומנו? דכתיב במשמניו רזון, בשמונים ראית בהו, אמר רבינא דכתיב ויאמר ה' מלאך ויכחך כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה וגו', ויבא בית אלהיו ומיציאי מעיו שם הפילוהו בחרב, שמע מינה. במה הכם? רבי אליעזר אומר ביד הכם שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה, היד שעתידה ליפרע מסנחריב רבי יהושע אומר באצבע הכם שנאמר ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים הוא, היא אצבע שעתידה ליפרע מסנחריב ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: אמר לו הקב"ה לגבריאל, מלך נמושה אמר לפניו: רבונו של עולם נמושה ועומדת ששת ימי בראשית שנאמר מפני חרבות נדדו וגו' ר' שמעון בן יוחי אומר אותו הפרק זמן בישול פירות היה אמר לו הקב"ה לגבריאל כשאתה יוצא לבשל פירות הזקק להם שנאמר מידי עברו יקח אחכם כי בבקר בבקר יעבור ביום ובלילה והיה רק זועה הבין שמועה וגו' אמר רב פפא הייט דאמרי אינשי אגב אורחך לבעל דבבך אישתמע, ויש אומרים בחשמן נשף בהן ומתו שנאמר וגם נשף בהם ויבשו, ר' ירמיה בר אבא אמר כפיים ספק להם ומתו שנאמר וגם אני (הכתי) [אכה] כפי אל כפי והניחותי חמתי, ר' יצחק נפחא אמר אונים גלה להם ושמעו שירה מפי חיות ומתו שנאמר מרוממחך נפצו גוים, וכמה נשתייר מהם? רבי אמר *עשרה שנאמר ישאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם, כמה נער יכול לכתוב? עשרה, רבי שמעאל אמר תשעה שנאמר ונשאר בו עוללות בנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעיפיה, ר' יהושע בן לוי אמר ארבעה עשר שנאמר שנים שלשה [וכו'] ארבעה וחמשה, רבי יוחנן אמר חמשה: סנחריב ושני בניו נבוכד נצר ונבור אדן: גבור אדן=גמרא, נבוכד נצר דכתיב ויהי בראשית מלכותו של נבוכדנצר וגו' ואומר ויהי בשנת שבע לנבוכדנצר וגו', ואי לאו דחזייה מנא לה ידע, סנחריב ושני בניו דכתיב ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב, אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו דכתיב ביום ההוא ינלח ה' בחצר השביעה בעברי נהר במלך אשור את הראש והשער הרגלים וגם את הזקן תספה, אתא קודשא בריך הוא ואדמי ליה כנברא סבא א"ל בני אזלת לגבי מלכי מזרח ומערב דאייתיתינהו לבנייהו וקטלתינהו מאי אמרת להו? אמר *(להו) ההוא גברא בהדוא פרדא נמי יתיב אמר ליה היכי נעביד? א"ל זיל

ושני

[נרסינן כה: תענית ז: מ' פוסק יג.]

מוסיף נחת:

[עי' תוס' מנחות כט: ד"ה קני]

מה נ"ך

דיוקא - כאך נשאלו מאחנה סנחריב

מבנך

תהות הנריא

(א) גם' דלא תין פגיעה אלא כהך דכתיב ויפגע במקום: [ב] שם והשאר פרשים. ל"ב ותנלים: בפאו של סנחריב

דיוקא

כאן

[עי' מגילה כח. ד"ה ומלמעלה]

[נרסינן כה: תענית ז: מ' פוסק יג.]

[עי' תוס' מנחות כט. ד"ה קני]

[נרסינן כה: תענית ז: מ' פוסק יג.]

[עי' תוס' מנחות כט. ד"ה קני]

נפשי נפשך · אמה עלמך כדי שלא יכירוך: **ומנוייך מנע** · לחי לחנלחך: **קשייפא** · גרעיני תמרים: **פתון** · לחט גרעיונין וניתן לך מספריס והייט לכתיב בתער התכירה על פס שעורה נתט לו חצר לגלח ולחזהו שכר נתט לו בעבדי נהר דכריס שדלכן לעשות על ידי נהר דהייט מחינת ריחים: **וגם פזון פפפא** · דלא כתיב גנות חלת לחרש לכל לחזקן כתיב תספה לשון כלוי על ידי לול שכלתה לגמרי: **גרירתיה נפרפפא ושפר בפפיס** · פס לחה מחרך לח התרמלי והוקב בציניו הבער לו פת בוקט ולא שבעת תוכל מיניה: **ניס נפרך פלפלי** · לשון נפר שהמתוה לנפר ועשלו לנוה: **סיינו דכתיב ויסי סוף פעפחוס** מפני שמשתמה לפס הכוהו: **ויפלק עליפס** · לייני דמלייני כמלחים לייני נמי דהלי ביה קרלי דכתיב ויהי בלילה ההוא ויקם המלך ה' וגו' נקט ויחלק עליהם לילה וגו': **מלאך שנזדמן לפברפס נילס שמו** · והוא סייעו: **פפפפ נילס** · שנלחמו בשניהו כוכבי לילה כמו שעשו בשביל ברק: **מכח מליס דר' יוסף נפפפ מדבר נפפפ** · ר' יוחנן דמקרי בר נפחת בכולה הש"ס כמו (ב"מ דף פה:) מלן עייל בר נפחת נרלה למוני דלחבין על ר' יוחנן הוי נפחת ולהכי מיקרי בר נפחת ולית דמפרשי בר נפחת על פס יופיו: **פזפרו כוזן** · לפע"פ שעכח תלמודו הוחיל ומחמת לוכסו הוח: **פזפרו כורידין כר' יפודס** · דלמר בחמיטת חולין (דף כז:) עד שיחמוט לח הורידין על עוף הוחיל ועולהו טוט כלחד ליט טופטו ומולטו ככבר מיה וכהמה: **פזפרו כנני עפי פתרן** · שנעשו תלמידי חכמים לעשות להס כלוד שמהם תלת תורה ליפרלל שהרי יללו שמעיה ולבטלין מכני כניו של מלחיב ומכני כניו של המן למדו"פ יל"עבוד ע"ז בדן שנלמר ויושם לח לחלח פוריה כנני ברק כדלקמן ולפע"ג דלמר רבי יהודה הכי הזהרו כנני עמי הלרן: ימ"ה לדן שנלמר מדן נשמע נחרת סוסיו לומר זירא לע"ג דשלחר *(יהודה בן בתירא מנציבין)*הזהרו בזקן ששכח הלמודו מחמת חונסו, והזהרו בוורידין כר' יהודה, והזהרו בבני עמי הלרץ שמהן תלא תורה כי הא מילתא מדעינן להן "צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך: מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד: נטעתם גם שרשו ילכו גם עשו פרי: מאי אהדרו ליה "פי את רגלים רצחה ויאלאוך ואיך התחרה את הסוסים ובארץ שלום אתה בוטח ואיך תעשה בגאון הירדן" משל לאדם אחד שאמר יכול אני לדוץ ג' פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים נזדמן לו רגלי אחד רץ לפניו ג' מילין ביבשה ונלאה, א"ל [המה] לפני רגלי כך, לפני הסוסים שאב"ז, [המה] שלשת מילין כך, ג' פרסאות על אחת כמה וכמה [המה] ביבשה כך, בין בצעי המים על אחת כמה וכמה, ← אף אתה: ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לאותו רשע שכר אחד בבחי אתה תמיה, כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים שאב"ז, היינו דכתיב "לנביאים נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמותי היתי כאיש שכור וכגבר עברו יין, מפני ה' ומפני דברי קדשו", הני ד' פסיעות מאי היא דכתיב "בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים וגו' "משום כי חלה חזקיהו ויחזק שרד ליה ספרים ומנחה: "(אין) לדרוש (את) המופת אשר היה בארץ" דאמר רבי יוחנן אותו היום שמת בו אחז שתי שעות היה, וכי חלה חזקיהו ואיתפח אהדרינהו קודשא בריך הוא להנך עשר שעי דניהליה דכתב "הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחורנית עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה" א"ל מאי האי? א"ל: חזקיהו חלש ואיתפח, אמר: איכא גברא כי האי ולא בעינא לשדורי ליה: שלמא: כתבו ליה: "שלמא למלכא חזקיה, שלם לקרתא דירושלם, שלם לאלהא רבא, נבוכד נאצר ספריה דבלאדן הוה, ההיא שעתא לא הוה התם, כי אתא אמר להו: היכי כתביתו? אמרו ליה הכי כתבינן, אמר להו קריתו ליה "אלהא רבא" וכתיבתו ליה לבסוף? אמר אלא הכי כתובו "שלם לאלהא רבא, שלם לקרתא דירושלם, שלם למלכא חזקיה" אמרי ליה: *"קריינא דאיגרתא איהו לידעי פרוונקא" רהט בתריה, כדרהיט של ישראל. מאי "בלאדן בן בלאדן? אמרי: בלאדן מלכא הוה ואישתני אפיה והוה כי דכלבא, הוה יתיב בריה על מלכותא, כי הוה כתיב-הוה כתיב שמיה ושמיה דאבוה-בלאדן מלכא, היינו דכתיב "בן יכבד אב" הא דאמרן "ועבר ארוניו" דכתי' "ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וישרף את בית ה' ואת בית המלך"

ומי

תורה אור

ושני נפשך במאי אישני? אמר ליה זיל אייתי לי מספרא ואינזיין-אנא, מהיכא אייתי? א"ל עול לההוא ביתא ואייתי, אזל אשכחינהו אתו מלאכי שרת ואידמו ליה כגברי והוו קא טרחי קשייתא, א"ל הבו לי מספרא, א"ל טרחין חד גריוא דקשייתא וניתן לך, טרחן חד גריוא דקשייתא. ויהבו ליה למספרתא, עד דאתא איחשך, א"ל זיל אייתי נורא, אזל ואייתי נורא בהדי דקא נפח ליה אתלי ביה נורא בדיקניה אזל גזייה לדישיה ודיקניה, אמרו היינו דכתיב "וגם את הזקן תספה", אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי "גרירתיה לארמאה שפיר ליה איתלי ליה נורא בדיקניה ולא שבעת חוכא מיניה" אזל אשכח דפא מתיבותא דנח אמר היינו "אלהא רבא" דשיובי לנח ממטפנא אמר אי אזיל ההוא גברא ומצלח מקרב להו לתרין בנוהי קמך, שמעו בנוהי וקטלוהו, היינו דכתיב "ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכהו בחרב" ויחלק "וגו' עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וגו' "אמר רבי יוחנן אותו מלאך שנזדמן לו לאברהם "בלילה" שמו שנאמר "והלילה אמר הורה גבר" ור' יצחק נפחא אמר שעשה עמו "מעשה לילה שנאמר "מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא" אמר ריש לקיש טבא דנפרא מדבר נפרא "וירדף עד דן" אמר רבי יוחנן כיון שבא אותו צדיק עד דן תשש בהו ראה בני בניו שעתידין בבית אל ואת האחד נתן בדן" ואף אותו בשע לא נתגבר עד שהגיע

גי' כ"י ריב"ל

נדרים נה:

נוסחא

מ"ה תמיהה אוקי ר"ש ב' (נבוכד) מ"ג ל"ת מ' ג) לכתות ד' פסיעות ט"ף לכתוב ה' מפנה ל"ג תמיהות

[נסיב נב] כ"ה ג' שעות

[במדבר יב:ג] חיים שלש וכ"ה בכת"י וכ"מ יב ס"ב

נעיל דף פב. ב"מ סב: [עי' תוס' מגילה כח:]

ירמיה נב

מלכים ב

גליון הש"ס

גמ' קריינא דאיגרתא · כתכתומות פ' תבא ליתא דמדוכך בלאדן נעשתו נתחבר והכא בהכיא ג' פסיעות:

נוסחא

מלחמת אברהם לגך ד' המלכים (בס' נק זק)

ומי סליק נבוכד נצר לירושלים והכתיב °ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה ואמר ר' אבהו זו אנטוכיא? רב חסדא ורב יצחק בר אבודימי חד אמר דמות דיוקנו היתה חקוקה לו על מרכבתו וחד אמר אימה יתירה היתה לו ממנו ודומה כמי שעומד לפניו, אמר רבא טעין *תלת מאה כודנייתא נרגא דפרזלא דשליט בפרזלא שדר ליה נבוכד נצר לנבוזראדן, כולהו בלעתינהו חד רשא דירושלם שנאמר °פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון בעי למיהדר, אמר: מסתפינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב, נפקא קלא ואמר "שוור בר שוור-נבוזר אדן שוור דמטא זימנא דמקדשא חריב והיכלא מיקלי" פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר °יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות" הוה קטיל ואזל עד דמטא להיכלא, אדליק ביה נורא גבה היכלא, דרכו ביה מן שמיא שנאמר °גת דרך ה' לבתולת בת יהודה" קא זיחא דעתיה, נפקא בת קלא ואמרה ליה "עמא קטילא קטלת, היכלא קליא קלית, קימחא טחינא טחינת" שנאמר °קחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות" חטים לא נאמר אלא קמח, *חזא דמיה דזכריה דהוה קא רתח אמר להו מאי האי? אמרו ליה דם זבחים הוא דאישתפיך, אמר להו אייתו ואנסי אי מדמו, כסי ולא אידמו, אמר להו "גלו לי ואי לא סריקנא לכו לבשרייכו במסריקא דפרזלא" אמרו ליה "האי כהן ונביא הוא דאינבי להו לישראל בחורבנא דירושלם וקטלוהו", אמר להו אנא מפייסנא ליה-אייתי רבנן קטיל עילויה ולא נח, אייתי דרדקי דבי רב קטיל עילויה ולא נח, אייתי פרחי כהונה קטיל עילויה ולא נח עד די קטל עילויה תשעין וארבעה ריבוא ולא נח, קרב לגביה אמר "זכריה זכריה טובים שבהן איבדתים ניחא לך דאיקטלינהו לכולהו" מיד נח, הרהר תשובה בדעתיה-אמר: מה הם שלא איבדו אלא נפש אחת כך ההוא גברא מה תיהוי עליה ערק שדר פורטיתא לביתיה ואיתגייר, תנו רבנן *נעמן גר תושב היה, נבוזר אדן גר צדק היה, מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ואף מבני בניו של אותו רשע ביקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניס תחת כנפי השכינה היינו דכתיב °רפינו* את בבל ולא נרפתה: עולא אמר זה נבוכד נצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגמה דציני'תא (*צרידתא) דבבלאי, אמר עולא °עמון ומואב שיבבי בישי דירושלם הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מתנבאי לחורבנא דירושלם שלחו לנבוכד נצר פוק ותא, אמר מסתפינא דלא ליעבדו לי כדעבדו בקמאי, שלחו ליה °כי אין האיש בביתו [א]הלך בדרך מרחוק) *ואין 'איש' אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר °ה' איש מלחמה" שלח להו בקריבא הוא ואתי, שלחו ליה "הלך בדרך מרחוק", שלח להו אית להו צדיקי דבעו רחמי ומייתו ליה, שלחו ליה °צרור הכסף לקח בידו" ואין 'כסף' אלא צדיקים שנאמר °ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים" שלח להו הדרי רשיעי בתשובה ובעו רחמי ומייתו ליה, שלחו ליה כבר קבע להן זמן שנאמר °ליום הכסא יבא (ל)ביתו" אין כסא אלא זמן שנאמר °בכסה ליום חגנו" שלח להו סיתווא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא ומטיטרא, שלחו ליה תא אשינא דטורא שנאמר °שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון" שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה, שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטירין שלך דכתיב °בעת ההיא נאום ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלים מקבריהם, ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם" אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי? אמר ליה מאן בר נפלי? א"ל משיח, משיח בר נפלי קרית ליה? א"ל אין דכתיב °ביום ההוא אקים

רש"י

ומי סליק כו' והא כתיב · בההיא פרשתא ויעלו לדקיה אל המלך רבלתה אנטוכיא ברבלה הוה: זו אנטוכיא · ואנטוכיא קיימא לן *דחוצה מארץ ישראל: דמות דיוקנו · של נבוכד נצר: חקוקה לו על מרכבתו · של נבוזר אדן ודומה לו כמו שעומד לפניו ולכך כתיב בא נבוכד נצר והייט כבוד: טעין תלת מאה כודניית' · משאוי שלש מאות פרדות: נרגא דפרזלא · פטישי ברזל: דשליט' בפרזלא · ברזל חדוד הקוצץ ברזל אחר: בלעתינהו · לא בליעה ממש אלא שיברס שהיו מתפוצצין הפטישים בהכותם בשער לשברה: פתוחיה יחד · משמע על פתח אחד הלמו כל הכשילים וכילפות יחד ולא הועיל כלום: שוור בר שוור · דולג בר דולג קום וכבש ירושלים לנבוזר אדן קאמר ל"א שוור בר שוור מדלג בר מדלג קפלת פעם אחת עם סנחריב ועכשיו פעם שניה: בקופא · מנב הפטיש ולא מתודו כמו קופא דמחטא (ב"מ דף נח:): יודע כמביא למעלה תפלה היא יודע לפניך אותו סבך עץ קרדומות ששבר בו את ירושלים כאילו הביאו למעלה בכסא הכבוד: גבה היכלא · ובקש לעלות לרקיע: דרכו ביה מן שמיא · והשפילוהו: זחה דעתיה · מתגאה על שהיה מצליח: עמא קטילא · שכבר נגזר עליהם על כך: וטחני קמח · וטחני חטים לא נאמר אלא קמח שאין צריך טחינה: למסך · מקום שהקלעים עומדין בגד הראש: שובל · קלע הראש שדומין לשבלים: גלי שוק עברי נהרות · פורענות זה היה הקב"ה אומר לישראל לכו וטחנו קמח כלומר טחונים אתם כבר לקמח ותחזרו ותטחן עדיין תגלי קלעי ראשיכם ושוקיכם ותלכו בגלות: אייתו לי ואינסי · ואנסה אם דם זבחים הוא: כסי ולא אידמי · שחט בהמות ולא אידמי הדם: סריקא · שער טווה: ואיגייר · נבוזראדן: גר תושב · שלא קבל עליו שאר מצות וקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים: של אותו רשע · נבוכד נצר: רפינו ולא נרפתה · שהיה הקב"ה מבקש לרפאותו להכניס מבני בניו תחת כנפי השכינה: אלו נהרות בבל · שהם רעים לשתות: צינייתא דבבל · דקלים מרים הם שעומדים

תוספות

בנהרות ל"א ליטנייתא דבבל דקלים רעים של נהרות בבל שאין טעונים פירות לפי שהמים רעים הן לגדל פירות בסוטה (דף מו:) אמרי' קושטא הוא דאמריתו הני לנייתא דבבל משעת ימי בראשית איתנהו ונהר שתחת הני ליטנייתא מי מרים נינהו: שיבבי · שכנים: פוק תא · צא ממקומך ובא אל ארץ ישראל ותכבשנה: כי אין האיש · מקרא הוא במשלי: בקריבא הוא · בקרוב הוא ויבא בעת דוחקם לפי דרכו של מקרא זה שהם שלחו לו, שומעים אנו שהוא, אבל מילתא דהוה אמרי ליה הוא משיב דבר זה: צרור הכסף לקח בידו · צדיקים שבהן מתו: ואכרה לי בחמשה עשר כסף · פדיתי אותה במצרים בט"ו בניסן: כסף וחומר שעורים ולתך שעורים · בוטת לדיקים שנקראו כסף, חומר שעורים שלשים סאין, ולתך חמשה עשר סאין, אלו ארבעים וחמשה צדיקים שהעולם מתקיים עליהם · בחולין פרק גיד הנשה (דף צב·) פעמים שלשים כאן וט"ו בארץ ישראל ופעמים שט"ו כאן ושלשים בארץ ישראל ובמסכת חולין היכא דקא מפרש האי קרא בצדיקיא אמרי אין כסף אלא צדיקים וכן הוא אומר צרור הכסף לקח בידו: כבר קבע להם זמן · שלא יבא עד ע' שנה שתשלים גלות בבל: מתלגא וממטרא · מחמת שלגים ומטרים: תא אשינא דטורי . בא דרך תחתית ההרים וההרים יגינו עליך מן השלגים ומן המטרים: שלחו כר מושל ארץ · שלחו שליח אל נבוכד נצר שהיה מושל ארץ שיבא אל הר בת ציון דרך הסלעים וההרים: לית לי דוכתא · לא יהיה לי מקום סביב לירושלים שטוכל אני וחיילי לישב במקום מכוסה מפני הגשמים: קבריהם של ישראל · מערות שלהן סביב לירושלים ובהן אתה וחיילותיך יכולין לישב: יוציאו את עצמות מלכי יהודה · שעתידים להשליך מן הקברים העצמות שבקברים שנאמר בעת ההיא וגו': אימת אתי בר נפלי . אייתי דאמרינן "צרור הכסף לקח בידו" שנתמעטו הצדיקים קא מיירי הא כמי במשיח, וקאמ' תלמידים מתמעטין, אייתי דאמרי' ותהי האמת נעדרת אייתי הא דההוא אתרא דשמיה קושטא: הא

מ"ב כה · תהלים עד · ירמיה נ · איכה א · ישעיה מז · משלי ז · שמות טו · הושע ג · תהלים פא · ישעיה טז · ירמיה ח · עמוס ט

הגהות הגר"א: [א] גמ' עד כדוך מרחוק · נמחק:

גליון הש"ס: גמ' עמון ומואב כו' עי' כריס פ"ד מ"ד דידים: רש"י ד"ה כסף וכו' וכוין זה לעיל צג ע"א ובברכות דף כו ע"א:

עם פוכח דוד הנופלת . מלכות דוד שנפלה להכי קרי מפיה בר נפלי : **עד שנתנוסס עקודה** . עד שלא כלתה לרה לתשובה שניה ממהרת לבא מהרה כמו עקוד (במדבר לג) : **שבוע** . שמיטה : **ושמטתי על עמך** . שיהא מעט מכל ויהא רעב מעט שלא יהא זה : **מילי רעב** . רעב מעט שלא יהא שובע בשום מקום : **מעטפת מלופדים** . מתוך שאין להם מה לאכול : **בשמים קונם** . יפלו קונות שבן דוד כה ל"ל קונות מתקיעת שופר שכאמר יתקע בשופר גדול (ישעיה כז) : **מלאמות** . בין עובדי כוכבים לישראל : **דסוס סכי** . שנה אחת רעב שנה אחת שובע ואעפ"כ לא כח בן דוד: **בשמים קונם מי סוס** . כלום יפלו קונות שבן דוד כה : **ופוד כפדרן מי סוס** . לומר לא הגרוה דקאמי הכא כסדרן לא לחרטו בשבוע אחד לכל כי לחרטו אחי מפיה: **ס' אשר תרפו מקום מפיהך** . לא לחפרק אלי קרא למאי לישנא הכא דהא לא קא דריש ביה מידי וגרסה למורי שכן נכתב בספרים אחלה כמו שגיהו כפ' אחרון דסוטה (דף מה:) בעקבות המשיח תופלו יבואו וכתבו פירוש זה על בעקבות שהוא לשון סוף כמו לאחר תרפו עקבות משיחך : **כיס סופר** . מקום שלמודי חכמים מתוועדין שם ללמוד תורה : **כ"ג וסגנין** מקום שממו כך ישתומם: **ומנמי קנבול** . לגבי גבול ארץ ישראל ל"ל לגבי גדיש שהרי כלב . דדמיין ממש לכלב מ"ל **כפני כלב** . הכלב שלא יתביישו זה מזה : **מפטפול על פכריהם** . כל העושה לאחרים עלין שלוחה הוא שייט משתולל לשון שבוש כמו מולין יועצים שולל (איוב יב:) : **ליכי קושמא בעלמא** . אין לחש בעולם שיהבר לחש קשה : **אמר לי פפוס מרכנן דפי פוו יפכי ליס כל הלני דעלמא לא מצני כדכורים** . לשקר ואיסתמי לי הכי: אימת חלא לקלני להוה לחרוא ולקושמא שמיא: **מרפא לכבא** . שהיתה שואלת לאמה : **לאו מורם מרפא** . לומר היכן היה הולל ואל"פ ריבה : **ס"ג נפריס ילכינו פני וקניס** . לשומר יתפרנו ויבינו לאמה : **וקניס יפמדו כפני פנפריס** . לכבדם והייט דלמרינן (בסוטה ל' מה:) בעקבות המשיח תופלפו יבואו : **כם קפס בפמם** . נתרפה ולבישה : **סיוקר יפוס** . שלא יכבדו זה לזה, יקר = כבוד ל"ל היוקר יעות מכובד שבהן יהא שוטה ורמאי . מ"ל : **ופנפן יפן פריו** . ולעפ"כ יהיה היין ביוקר שלא יהיה ברכה בפרי עלמו ל"ל שיהיו טוען רודפין אחר היין ומשתכרין ומתייקר היין לע"פ שרוב יין בשולם : **כלו אפך לכן מפוד פוס** . כשפשע הגע בכל העור כך כשהפכה כל המלכות למיטת הכת גאולה: **כי ידין ס' עמו** . להביא להם גאולה: **כי ירפס כי פולס יך** . שלך ומחזק לך על מסורות ומלימין במלשיטתן: **שיספפעו ספלמידים** . שמחזיקין ידי ישראל להחזיק למוטב: **שפכלם פרומס** . והייט חולת יד שיהו ריקניות : **כביכול** . כלו יכולין לומר דבר זה כלפי מעלה : **פין פוור ולין פומך ליפרפל** . שיהיו שפלים למאך ולומר לין עוזר ומומך, שיהיו מהיימנין מן הגאולה : **דמפפקי כיס** . לידע מתי יבא : **ופקרב** . עשך האדם פתחום : **ומד פרוב** . שלשך שנה יהיה חרוב מון משפע שלפים שלו תהייט חלף שביעי : **פרי** . שלפים הוא חרב שלף שביעי ושלף שמיני : יומו של הקב"ה שלף שנה שנאמר כי שלף שנים בעיניך כיום שלחמול כי יעבור" : **משפע** . ועשקה חרב : **שכולו שבת** . שהשולם משמע : **פוי עלפא** . השולם כך מחקייס : **כ' פלפים פיס פפו** . תחת שלש ניתנה עדיין תורה והיה השולם כתוהו ומחלד הרחמן עד שהיה תכרהם בן כ"ב שנה תיכף שלפים שנה כדמוכחי קראי **ודכשבלמו שלפים שנה** עשק שכרהם בתורה שנאמר (נחמיה יג) "ואת הנפש אשר עשו בחרן" ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא בחרן ואמרינן במסכת ע"ז (דף מ:) נמיהי דהוות שעתא הוה לאברהם בר חמשין ותריתי שנין : **ושני פלפים פורש** . מן הנפש אשר עשו בחרן עד [שלפים] שנת המשיח תרכמיס ("ושמניס) שנה עד שנולד יעקב הרי ק"ח וק"ל שהיו ליעקב כשבא למלרים הרי ל"ץ ורד"ש שעמדו במלרים הרי תמ"ח ומשיולאו ממלרים עד שנכנסו בית רחמן ת"פ דכתיב (מלכים ו א) ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישרחל מארן מלרים וגו' הרי התקל"ח וכ"ף שעמד בית רחמן כדמוכחי קראי על פי חשבון שנות המלכים וע' דנעלם בכל וכ"ל שעמד בית הרי תסק"ח ותשקל"ח הרי שלפים פעות קע"ב,וקע"ב קודם השלמת ד' שלפים נחרב הבית ולסוף תוהן קע"ב כשלמו שני שלפים תורה וחייבי דחמר שני שלפים עוהו קלחמר שני שלפים תורה ולח שחכלה תורה חמר שני שלפים. מ"ל : **ושני פלפים שעה הפפים** . שלחמר שני שלפים תורה היה דיו שיבח משיח וחכלה הגעת ויבטל השיעבוד מישרחל :

חבל

את סוכת דוד הנופלת א"ל הבי אמר רבי יוחנן: דור שבן דוד בא בו תלמידי חכמים מתמעטים והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות, עד שהראשונה פקודה, שניה ממהרת לבא. ת"ר שבוע שבן דוד בא בו שנה ראשונה מתקיים מקרא זה והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר" שניה חיצי רעב משתלחים שלישית רעב גדול ומתים אנשים ונשים וטף חסידים ואנשי מעשה, ותורה משתכחת מלומדיה ברביעית שובע—ואינו שובע בחמישית שובע גדול ואוכלין ושותין ושמחין ונותנה חזרת ללומדים *בששית קולות בשביעית מלחמות במוציאי שביעית בן דוד באו אמר רב יוסף הא כמה שביעית דהוה כן ולא אתא? אמר אביי בששית קולות, בשביעית מלחמות מי הוה, ועוד בסדרן מי הוה [א] °(אשר חרפו אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך) תניא ר' יהודה אומר דור שבן דוד בא בו *"בית הוועד יהיה לזונות, והגליל יחרב והגבלן יאשם [ב] ואנשי גבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמת הסופרים תסרח, וירא חטא ימאסו, [ג] ופני הדור כפני כלב, והאמת נעדרת שנאמר °ותהי האמת נעדרת [ד] (וסר מרע משתולל) מאי "ותהי האמת נעדרת" אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה מאי "וסר מרע משתולל" אמרי דבי ר' שילא כל מי ששר מרע משתולל "על הבריות. אמר רבא מריש הוה אמינא ליבא דקושטא בעלמא אמר לי *ההוא מרבנן מטבות שמיה ואמרי לה רב מביומי שמיה דאי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדבורי, חזיימנא חדא איקלעי להההוא אתרא וקושטא שמיה ולא הוו משני בריבוריידו ולא הוה מיית אינש מהתם בלא זימניה, נסיבי איתתא מינהון והוו לי תרתין בנין מינה, ומא חד הוה יתבא דביתהו וקא חייפא רישה, אתאי שיבבתה מרפא אדשא, *סבר לאו אורח ארעא *אמרלה ליתא הבא, שביבו ליה תרתין בנין, אתו אינשי דאתרא לקמיה אמרו ליה מאי? אמר להו הבי הוה מעשה, א"ל במטותא מינך פוק מאתרין ולא תנרי ברהו מותנא ברנך אנשי תניא ר' נהוראי אומר דור שבן דוד בא בו *נערים ילבינו פני זקנים, וזקנים יעמדו לפני נערים, ובת קמה באמה וכלה בחמותה, ופני הדור כפני כלב, ואין הבן מתבייש מאביו תניא ר' נחמיה אומר דור שבן דוד בא בו העזות תרבה, והיוקר יעלה, והגפן יתן פריו והיין ביוקר, ונהפכה כל המלכות למינות ואין תוכחה מסייע ליה לר' יצחק דא"ר יצחק אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות, אמר רבא מאי קרא °כולו הפך לבן מהור הוא ת"ר °כי ידיו ה' עמו [וגו'] כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב, אין בן דוד בא עד שיאבדו המסורות בא עד שיתמעטו התלמידים בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס בא עד שיתייאשו מן הגאולה שנאמר "ואפס עצור ועזוב" בביכול אין סומך ועוזר לישראל כי הא דר' זירא כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה אמר להו בממותא *בעינא מנייכו לא תרתקון דתניא [ג] °משיח מציאה ועקרבן אמר רב קטינא *שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב שנאמר °ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" אביי אמר חרי חרוב שנאמר °יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו תניא כותיה דרב קטינא כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לז' שנים כך העולם משמט אלף שנים לשבעת אלפים שנה שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא ואומר °מזמור שיר ליום השבת יום שכולו שבת ואומר °כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור *תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו

מאבנה (מאיר 3ח:) **שון בן דוד בא עד...**

דכריס נב לו

מאבנה ◇ **אבוע/דוד טבן דוד בא בן**

מגילה יג:

[סופה מט:]

[כ"מ מע.ע"ם]

מגילה יג:

[ריה לג.] יבמות כ מגילה ו

מכות יב סם ל מ"ו ס.

ויקרא יג

ריג פכרי . למכרי

מאבנה ◇ **פירוש הפסוק [ניל ושמם]**

***פסוקיים מיוחדים למקל על הקריאה: אותיי הפסוקים חוי הסימון שסיפר חהוא מרבען**

***אות יו בתיבת יקחו בספר מקור חסיפה מוחק זה נמחק ונכתב בהגה"ה: [ב]שם ולמכי נגול . נמחק תיבת נגול. וכ"כ תוס' [ג] שם ופני כלב: נמחק כפי' [ד] שם וסר מרע משתולל . נדפס בגליו ר"ש"ל מ"ו נמחק בכת"י:**

[סופה מט:]

[כנרכות לה: וביומח נוסח] מכ: נס בעיני ניחח מלח בעינא וכן נעיל בסמוך כאה בממורחא מינך] שנת חוי קיום הדוגמ

ובעוונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו
אמר ליה אליבא דרב יהודה אחוה דרב סלא
חסידא' אין העולם פחות משמונים וחמשה
יובלות,וביובל האחרון בן דוד בא,אמר ליה
בתחילתו או בסופו?אמר ליה איני יודע,כלה
או אינו כלה? אמר ליה איני יודע,רב אשי
אמר,הכי א"ל:עד הכא לא תיסתכי ליה מבאן
ואילך איסתכי ליה שלח ליה רב חנן בר
תחליפא לרב יוסף מצאתי אדם אחד ובידו
מגילה אחת כתובה אשורית ולשון קדש
אמרתי לו זו-מניין לך אמר לי "לחיילות של
רומי נשברתי ובין גיניני רומי מצאתיה" וכתוב
בה לארך ד' אלפים ומאתים (א)[ת'שע"ים](ואחד
שנה לבריאתו של עולם העולם יתום:מהן
מלחמות-תנינים ,מהן מלחמות גוג ומגוג,
ושאר ימות המשיח ואין הקב"ה מחדש את
עולמו אלא לאחר שבעת אלפים שנה"רב
אחא בריה דרבא אמר לאחר חמשת אלפים
שנה-איתמר,תניא רבי נתן אומר מקרא זה
נוקב ויורד עד התהום "כי עוד חזון למועד
ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו
כי בא יבא לא יאחר" לא כרבותינו שהיו
דורשין "עד עידן עידנין ופלג עידן" ולא כר'
שמלאי שהיה דורש "האבלתם לחם דמעה
ותשקמו בדמעות שליש" ולא כרבי עקיבא
שהיה דורש "עוד אחת מעט היא ואניע
מרעיש את השמים ואת הארץ" אלא מלכות
ראשון=שבעים שנה,מלכות שניה=חמשים
ושתים,ומלכות בן כוזיבא=שתי שנים ומחצה
מאי "ויפח לקץ ולא יכזב"?א"ר שמואל בר
נחמני אמר ר' יונתן "יתיפח עצמן של מחשבי
קיצין שהיו אומרים "כיון שהגיע את הקץ
ולא בא שוב אינו בא" אלא חכה לו שנאמר
"אם יתמהמה חכה לו" משמא תאמר אנו
מחבין והוא אינו מחבה?ת"ל "לקץ" "חכה ה'
לחנגנם ולכן ירום לרחמכם" רבי מאחא שאנו
מחכים והוא מחכה מי מעכב?מדת הדין
מעכבת,רבי מאחא שמדת הדין מעכבת אנו
למה מחכין?לקבל שכר שנאמר "אשרי כל
חוכי לו" אמר אביי "לא פחות עלמא מתלתין
ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא
שנאמר "אשרי כל חוכי לו" לו' בגימטריא=תלתין
דרא דקמי קודשא בריך הוא תמני,סרי אלפי
[פרסא] הואי שנאמר "סביב
שמנה עשר אלף"?לא קשיא הא דמסתבלי באיספקלריא המאירה הא
דמסתבלי באיספקלריא שאינה מאירה ,ומי נפישי כולי האי *והאמר ר"א ירמיה משום רשב"י
ראיתי בני עליה והן מועטין אם אלף הם אני ובני מהם,אם מאה הם אני ובני מהם אם שנים הם אני ובני
הם?לא קשיא הא דעיילי בלא בר הא דעיילי בלא בר אמר לך כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה
ומעשים טובים שמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו כתנאי "אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה
נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין *אלא הקב"ה
מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזיר למוטב תניא אידך "אליעזר
אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין שנאמר "שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם" אמר לו רבי
יהושע והלא כבר נאמר "תנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו "חנם נמכרתם"בעבודת כוכבים "ולא בכסף תגאלו" לא
בתשובה ומעשים טובים אמר לו רבי אליעזר לר' יהושע והלא כבר נאמר "שובו אלי ואשובה אליכם
אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר "כי אנכי בעלתי בכם "ולקחתי אתכם "אחד מעיר ושנים
ממשפחה והבאתי אתכם ציון" אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר "בשובה ונחת תושעון" אמר לו ר' יהושע
לרבי אליעזר והלא כבר נאמר "כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזוה נפש למתעב גוי לעבד מושלים
מלכים

אמר ליה אליבא דרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא' אין העולם פחות משמונים וחמשה יובלות,וביובל האחרון בן דוד בא,אמר ליה בתחילתו או בסופו?אמר ליה איני יודע,כלה או אינו כלה? אמר ליה איני יודע,רב אשי אמר,הכי א"ל:עד הכא לא תיסתכי ליה מבאן ואילך איסתכי ליה שלח ליה רב חנן בר תחליפא לרב יוסף מצאתי אדם אחד ובידו מגילה אחת כתובה אשורית ולשון קדש אמרתי לו זו-מניין לך אמר לי "לחיילות של רומי נשברתי ובין גיניני רומי מצאתיה" וכתוב בה לארך ד' אלפים ומאתים (א)[ת'שע"ים](ואחד שנה לבריאתו של עולם העולם יתום:מהן מלחמות-תנינים ,מהן מלחמות גוג ומגוג, ושאר ימות המשיח ואין הקב"ה מחדש את עולמו אלא לאחר שבעת אלפים שנה"רב אחא בריה דרבא אמר לאחר חמשת אלפים שנה-איתמר,תניא רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד התהום "כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר" לא כרבותינו שהיו דורשין "עד עידן עידנין ופלג עידן" ולא כר' שמלאי שהיה דורש "האבלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש" ולא כרבי עקיבא שהיה דורש "עוד אחת מעט היא ואניע מרעיש את השמים ואת הארץ" אלא מלכות ראשון=שבעים שנה,מלכות שניה=חמשים ושתים,ומלכות בן כוזיבא=שתי שנים ומחצה מאי "ויפח לקץ ולא יכזב"?א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן "יתיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים "כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא" אלא חכה לו שנאמר "אם יתמהמה חכה לו" משמא תאמר אנו מחבין והוא אינו מחבה?ת"ל "לקץ" "חכה ה' לחנגנם ולכן ירום לרחמכם" רבי מאחא שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב?מדת הדין מעכבת,רבי מאחא שמדת הדין מעכבת אנו למה מחכין?לקבל שכר שנאמר "אשרי כל חוכי לו" אמר אביי "לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא שנאמר "אשרי כל חוכי לו" לו' בגימטריא=תלתין דרא דקמי קודשא בריך הוא תמני,סרי אלפי [פרסא] הואי שנאמר "סביב שמנה עשר אלף"?לא קשיא הא דמסתבלי באיספקלריא המאירה הא דמסתבלי באיספקלריא שאינה מאירה ,ומי נפישי כולי האי *והאמר ר"א ירמיה משום רשב"י ראיתי בני עליה והן מועטין אם אלף הם אני ובני מהם,אם מאה הם אני ובני מהם אם שנים הם אני ובני הם?לא קשיא הא דעיילי בלא בר הא דעיילי בלא בר אמר לך כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים שמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו כתנאי "אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין *אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזיר למוטב תניא אידך "אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין שנאמר "שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם" אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר "תנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו "חנם נמכרתם"בעבודת כוכבים "ולא בכסף תגאלו" לא בתשובה ומעשים טובים אמר לו רבי אליעזר לר' יהושע והלא כבר נאמר "שובו אלי ואשובה אליכם אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר "כי אנכי בעלתי בכם "ולקחתי אתכם "אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון" אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר "בשובה ונחת תושעון" אמר לו ר' יהושע לרבי אליעזר והלא כבר נאמר "כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזוה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים

ובעוונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו

אמר ליה אליבא דרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא' אין העולם פחות משמונים וחמשה יובלות,וביובל האחרון בן דוד בא,אמר ליה בתחילתו או בסופו?אמר ליה איני יודע,כלה או אינו כלה? אמר ליה איני יודע,רב אשי אמר,הכי א"ל:עד הכא לא תיסתכי ליה מבאן ואילך איסתכי ליה שלח ליה רב חנן בר תחליפא לרב יוסף מצאתי אדם אחד ובידו מגילה אחת כתובה אשורית ולשון קדש אמרתי לו זו-מניין לך אמר לי "לחיילות של רומי נשברתי ובין גיניני רומי מצאתיה" וכתוב בה לארך ד' אלפים ומאתים (א)[ת'שע"ים](ואחד שנה לבריאתו של עולם העולם יתום:מהן מלחמות-תנינים ,מהן מלחמות גוג ומגוג, ושאר ימות המשיח ואין הקב"ה מחדש את עולמו אלא לאחר שבעת אלפים שנה"רב אחא בריה דרבא אמר לאחר חמשת אלפים שנה-איתמר,תניא רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד התהום "כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר" לא כרבותינו שהיו דורשין "עד עידן עידנין ופלג עידן" ולא כר' שמלאי שהיה דורש "האבלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש" ולא כרבי עקיבא שהיה דורש "עוד אחת מעט היא ואניע מרעיש את השמים ואת הארץ" אלא מלכות ראשון=שבעים שנה,מלכות שניה=חמשים ושתים,ומלכות בן כוזיבא=שתי שנים ומחצה מאי "ויפח לקץ ולא יכזב"?א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן "יתיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים "כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא" אלא חכה לו שנאמר "אם יתמהמה חכה לו" משמא תאמר אנו מחבין והוא אינו מחבה?ת"ל "לקץ" "חכה ה' לחנגנם ולכן ירום לרחמכם" רבי מאחא שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב?מדת הדין מעכבת,רבי מאחא שמדת הדין מעכבת אנו למה מחכין?לקבל שכר שנאמר "אשרי כל חוכי לו" אמר אביי "לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא שנאמר "אשרי כל חוכי לו" לו' בגימטריא=תלתין דרא דקמי קודשא בריך הוא תמני,סרי אלפי [פרסא] הואי שנאמר "סביב שמנה עשר אלף"?לא קשיא הא דמסתבלי באיספקלריא המאירה הא דמסתבלי באיספקלריא שאינה מאירה ,ומי נפישי כולי האי *והאמר ר"א ירמיה משום רשב"י ראיתי בני עליה והן מועטין אם אלף הם אני ובני מהם,אם מאה הם אני ובני מהם אם שנים הם אני ובני הם?לא קשיא הא דעיילי בלא בר הא דעיילי בלא בר אמר לך כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים שמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו כתנאי "אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין *אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזיר למוטב תניא אידך "אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין שנאמר "שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם" אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר "תנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו "חנם נמכרתם"בעבודת כוכבים "ולא בכסף תגאלו" לא בתשובה ומעשים טובים אמר לו רבי אליעזר לר' יהושע והלא כבר נאמר "שובו אלי ואשובה אליכם אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר "כי אנכי בעלתי בכם "ולקחתי אתכם "אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון" אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר "בשובה ונחת תושעון" אמר לו ר' יהושע לרבי אליעזר והלא כבר נאמר "כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזוה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים

מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו" אמר לו רבי אליעזר והלא כבר נאמר °אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר °ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו' ושתק רבי אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר °ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו' רבי (*אליעזר) אומר אף מזה שנאמר °כי לפני הימים (האלה) [ההם] שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום מן הצר" *מאי "ליוצא ולבא אין שלום מן הצר" רב אמר אף תלמידי חכמים שכתוב בהם 'שלום' דכתיב °שלום רב לאהבי תורתך" אין שלום מפני צר, ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים כולן שקולין, אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא שנאמר °אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוליך" וכתב (*בתריה) °ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל" אמר רבי חמא בר חנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזולה מישראל שנאמר °וכרת הזלזלים במזמרות" [וכתיב בתריה °בעת ההיא יובל שי לה' צבאות עם ממשך ומורט" אמר זעירי אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל שנאמר °כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך וכתיב °והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה'" אמר רבי שמלאי משום רבי אלעזר בר"ש *אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל שנאמר °ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך וגו' ואשיבה שופטיך" *אמר עולא אין *ירושלים נפדית אלא בצדקה שנאמר °ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה", אמר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי אי בטלי דייני בטלי **גזירפטי אי בטלי יהירי בטלי אמגושי דכתיב °ואצרוף כבור סיגיך ואסירה כל בדיליך אי בטלי דייני בטלי גזירפטי דכתיב °הסיר ה' משפטיך פנה אויבך", אמר רבי יוחנן אם ראית דור שמתמעט והולך חכה לו שנאמר °ואת עם עני תושיע וגו' אמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנאמר °כי יבא כנהר צר (ו)רוח ה' נוססה בו" וסמיך ליה °ובא לציון גואל" ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב: בדור שכולו זכאי דכתיב °ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ" בדור שכולו חייב דכתיב °וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע" וכתיב °למעני אעשה" אמר רבי אלכסנדרי: רבי יהושע בן לוי רמי-כתיב °בעתה וכתיב °אחישנה" זכו - אחישנה, לא זכו - בעתה. אמר רבי אלכסנדרי: רבי יהושע בן לוי רמי- כתיב °וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה" וכתיב °עני ורוכב על חמור" זכו - עם ענני שמיא, לא זכו - עני רוכב על חמור, אמר ליה שבור מלכא לשמואל "אמריתו משיח על חמרא אתי, אישדר ליה סוסיא *ברקא דאית לי" אמר ליה מי אית לך בר חיור גווני? ר' יהושע בן לוי אשכח לאליהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי אמר ליה אתינא לעלמא דאתי? אמר ליה אם ירצה אדון הזה, אמר רבי יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול ג' שמעתי, אמר ליה אימת אתי משיח? אמר ליה זיל שייליה לדידיה, והיכא יתיב? אפיתחא [א](דקרתא), ומאי סימניה? יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו שרי חד ואסיר חד, אמר דילמא מבעינא דלא איעכב, אזל לגביה אמר ליה שלום עליך רבי ומורי אמר ליה שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר? א"ל היום, אתא לגבי אליהו א"ל מאי אמר לך? א"ל שלום עליך בר ליואי, א"ל אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי, א"ל שקורי קא שקר בי דאמר לי "היום אתינא" ולא אתא, א"ל הכי אמר לך °היום אם בקולו תשמעו" שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא? אמר מתיירא אני שמא תבקשו ממני אות, אמרו לו אין אנו מבקשין ממך אות, א"ל לכשיפול השער הזה ויבנה, ויפול ויבנה, ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא, אמרו לו: רבינו, תן לנו אות, אמר להם ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשין ממני אות? אמרו לו ואף על פי כן, אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמיים לדם, ונהפכו לדם, בשעת פטירתו אמר להן העמיקו לי ארוני שאין

רש"י

כי למועד מועדים. אלמא יש קץ בדבר: וככלות נפץ יד עם קדש. כשתכלה תקומתם וחוזק ידיהם שהיתה נפולה הולך והולך גבורה ותועלת לפסוע הנה והנה ואחר שתכלה גבורתם שיהיו שפלים למאד: תכלינה. אלו הגזרות ויבא משיח כדאמרינן כי אזלת יד: מגולה מזה. כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה תורה אור אז יקרב הקץ ואין לך קץ מגולה יותר: ר' אליעזר אומר מזה. הפסוק כשתראה דאין שום אדם משתכר ואף שכר הבהמה לא נהיה והיינו כדאמרן עד שתכלה פרוטה מן הכיס אין מעות מצויות בכיס: שכר בהמה. עבודת האדמה שהיא על ידי בהמה איננה: וליוצא ולבא אין שלום. אז יבא משיח: [שלום רב]. והיינו וליוצא ולבא אלו תלמידי חכמים אותם שהיה דינם לצאת ולבא בשלום כדכתיב שלום רב לאוהבי תורתך אפילו להנהו אין לו שלום: מן הצר. מרוב הגזרות ל"א מיצר הרע: שקולין. שיהו שער התבואה וין רוחי' כדאמרן חמישית שובע גדול ל"א שקולין שוין שכולן יקרין: כשמן אוליך. שיהיו כולן קפויין וכיון שהם קפויין אין דגים נמצאין בתוכה: עד שתכלה מלכות הזולה. שלא תהא להם שום שולטנות לישראל אפילו שולטנות קלה ודלה: בזמירות. ענפים קטנים כלומר השרים והשופטים: ומורט. ממשך ומורט כלומר שתבא להם גאולה ויחסו בצל שדי: סיגיך. תערובות שבך: בדיליך. המובדלים לראשי עם: יהירי. גסי רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין שמלעוזין ישראל במס' שבת (דף עה:) פלוגתא חיכא למאן דאמר אמגושי חרשי והיכא מ"ד גדופי עובדי כוכבים: גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים המוכעין את ישראל במקלות: ואצרוף כבור סיגיך. רבים וגדולים בגסותם כשאצרוף ואסלקם ממך אזי אסירה כל בדיליך: אמגושי. הבדלים מירחא המקום: סיגיך. כמו רב דמתרגמינן סגי: משפטיך. כמו[ב] (צפניה ג) שופטיך: פנה אויבך. גזירפטי: נוססה. כמו (ישעיה י) כמסוס נוסס וכמו (שם נט) יאכלם סס רוח המקום עם הגזרות הבאות שאף הוא מתכוין להשמידם: יירשו ארץ. היינו גאולה: עם ענני שמיא כבר אינש אתי. במהירות: וכתיב עני ורוכב על חמור. כעני הבא על חמורו בעצלות: סוסי ברקא. סוס מסורק *ומתון ונאה שיש לי דגלאי הוא שיבא על חמור, מלגלג היה ל"א סוסיא ברקא סוס בדוק לרוץ: בר חיור גווני. כלום יש לך סוס בר מאה גוונין שחמור שלו כן הוא במלתא בעלמא דחייה: חיור. מאה בלשון פרסי: שלשון סוס. שכינה היתה עמהם: קול שלשה. דשכינה הוה בהדייהו: לדידיה. למשיח: בפתחא (*דקרתא). נראה למורי לא בפתח העיר ממש אלא *גן עדן הוא כנגד כל העולם וקאמר ליה דבאותו צד של גן עדן שכנגד פתח העיר משיח שרוי: סובלי חלאים. מנוגעים והוא נמי מנוגע דכתיב (ישעיה נג) והוא מחולל מפשעינו וכתיב (שם) חליינו הוא נשא: כולהו. מי שיש לו ארבע וחמש נגעים: אסרי להו ושרו בחדא זימנא. מתירין כל נגעתן ביחד ומקנחין אותן וחוזרין וקושרין אותן: ואיהו. משיח: שרי חד. נגע ומקנחו וקושרו ואח"כ מתיר האחר ועושה כן ואינו מתיר שני נגעים יחד דסבר אי בעי לי לצאת ולגאול את ישראל לא איתעכב כדי קשירת שני נגעים: אמר ליה. ר' יהושע למשיח לאימת אתי מר אמר ליה היום: אבטחך לך ולאבוך לעולם הבא. דאי לאו צדיקים גמורין אתם לא הוה יהיב לך שלמא ולא הוה מדכר שמיה דאבוך: היום אם בקולו. של הקב"ה תשמעו: השער הזה. של עיר רומי שבעיר רומי היה אותו שער: ואין מספיקין לבנותו. פעם שלישית: מי פמיים. שירדן נובע ממנו כדתניא בבכורות (דף נה.) דן יוצא ממערת פמיים ומפרש התם שפיר: העמיקו ארוני. עשו לי קבר בקרקע עמוק: שאין

הגהות הגר"א
[א] גמ' אפתחא דקרתא. נמחק תיבת דקרתא וכ"ב דרומי: [ב] רש"י ד"ה משפטיך כמו לצפניה. נמחק לצפניה ג'.

הגהות מהרש"ב רנשבורג
א] גמ' שנאמר וכרת הזלזלים במזמרות וכו' כנבוס הספר כצ"ל:

שאין כל דקל ודקל שבבבל שאין סוס של פרסים נקשר בו ואין לך בל ארץ וארץ שבארץ ישראל שאין סוס מדי אוכל בו תבן, *אמר רב אין בן דוד בא עד שתתפשט המלכות *על ישראל חשעה חדשים שנאמר °לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל אמר עולא יחי ולא אידמיניה וכן אמר [*רבה] יחי ולא אידמיניה רב יוסף אמר ייתי ואזי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה אמר ליה אביי (לרבא) [*לרבה] מאי מעלמא אילימא משום חבלו של משיח והתניא שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח? יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים אמר [ליה] שמא ינרום רחמא כדר' יעקב בר אידי *דר' יעקב בר אידי רמי: °כהיב הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך ובחיב °ויירא יעקב מאד ויייצר לו שהיה מתיירא שמא *ינרום רחמא כדרתניא °עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה "עד יעבור עם זו קנית" זו ביאה שניה אמור מערתה ראויים היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שנרם רחמא וכן אמר ר' יוחנן ייתי ולא אידמיניה, א"ל ריש לקיש מ"ט אילימא משום דכתיב °כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדוב [ובא הבית] וסמך ידו *(אל) הקיר ונשכו (נחש) בא ואראך דוגמתו בעולם הזה: בזמן שאדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר דומה כמי שפגע בו ארי, נכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגעו דוב, נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש אלא משום דכתיב °שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה ונהפכו כל פנים לירקון" מאי "ראיתי כל גבר" אמר רבא בר יצחק אמר רב מי "שכל גבורה שלו ומאי "ונהפכו כל פנים לירקון" אמר רבי יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה בשעה שאמר הקב"ה "הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אאבד אלו מפני אלו" אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי "דהיט ונפל תורא ואזיל ושדי ליה סוסיא באורייה" אמר רב נידל אמר רב "עתידין "ישראל דאכלי שני משיח" אמר רב יוסף פשיטא ואלא מאן אכיל להנ"זילק ובילק אכלי להו? לאפוקי *מדרבי הילל דאמר "אין למשיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה" אמר רב לא אברי עלמא אלא לדוד, ושמואל אמר למשה ורבי יוחנן אמר למשיח מה "שמו? רבי רבי שילא אמרי "שילה" שמו שנאמר °עד כי יבא שילה" רבי רבי יניי אמרי "ינון" שמו שנאמר °יהי שמו לעולם לפני שמש "ינון" שמו" רבי רבי חנינה אמר "חנינה" שמו שנאמר °אשר לא אחן לכם חנינה "ישׂ "אומרים מנחם בן חזקיה שמו שנאמר °כי רחק ממני מנחם משיב נפשי" ורבנן אמרי "חיוורא" דבי רבי שמו שנאמר °אכן חלָיֵינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעוללה" אמר רב נחמן אי מן חייא הוא כגון אנא שנאמר °והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא" אמר מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש אי מן מתיא הוא כגון "דניאל איש חמודות" אמר רב יהודה אמר רב עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם דוד אחר שנאמר °ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם" "הקם" לא נאמר אלא "אקים" א"ל רב פפא לאביי והכתיב °ודוד עבדי נשיא להם לעולם "כגון קיסר ופלגי קיסר" דרש רבי שמלאי מאי דכתיב °הוי המתאוים את יום ה' למה זה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור" משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאור א"ל תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי היא ואתה למה לך אורה?! והיינו

שומע שיהיה בתוכן הימים ליסראל יהיה: **גמ' מילך וכילך מכלי** לפו. °כך היו רגילין לומר כתדם שתומר וכי שדים ושדתוק יתכלטה וכמסכת תוען (דף יט:) לת חילך ידעגת ולת כילך ידעגת "ני נרתה דמסמעות לשון חילך וכילך לשון תורכה כמו טוקה ומטולקה תורה אור (ויתוס ג) ותמרינן בתוען (שם) לת חילך דרבנן דמגריכין לתלך הסימן שמגריכין לתלך כל הטבעת ונשייר על פני טולו ולת כילך לרבי יוסי שמתריב הסימן שמוחק קלף כתוך הטבעת והשתא תוך לטבעת "ונרתה למוני לתיין לו מסמעות לת הכא ולת התם "לת חילך וכילך ב' דייני סדום שהיו שמותיהן כך: **מין מסיח ליסראל.** מחזיקים היה מסיח ועניו נתמרו כל הנבואות לנמיה קרן לבית יסראל ועמד ונעה בעוז ה"*: **גמ' לדוד.** בזכות דוד שהיה עתיד לומר כמה שירות ותושבחות: **לנפשו.** בשביל משה שהיה עתיד לקבל לת התורה: **פס שמו.** של מסיח: **ינון שמו.** כמו ינתי כל לתד היה דורש לתר שמו: **לפני שמש.** עד שלת נברת היה שמו ינון והייגו לתד *מז' דכריס טעון במתנכה ליכרלות: **ולא פתן לפס מניגס.** עדיין לת יבת מסיח: **מיוורא דבי רבי.** כן תזקיה: **מי תן מייף** מעורע של בית רבי: **סוף כגון רבינו סקדוש.** תס מסיח מלוחן שהיים עכשיו ולתי *היינו רבינו הקדוש דכובל תלוחים ומסיד גמור הוה כדלמרינן בכבת מציעת (דף פכי) ותס היה מלוחן שמתו ככר היה דניאל לים תמודות שנדון ביכורין בגוב לריות והסיד גמור היה ולתי כגון "לו דווקת ל"ת כגון רבינו הקדוש כלומר תס ים *דוגמתך בתיים היינו רבינו הקדוש ותס דוגמתך הוה למסיח היינו כגון דניאל לים תמודות: **דוד מפר.** שעתיד למלך עליהם: **פקים.** הקיס לת נתמר לנת לתקים: **כגון קיסר ופלגי קיסר.** מלך ושני לו, כן דוד שהדם מלך כדכתיב "ודוד מלכם לתר לתקים" ודוד המלך שני לו כדכתיב "עשיח להס" ולת כתוב "מלך": **ממלף.** קלבת אוריי"ת בלע"ז ולתן לה עיניס: **שפורס עלי סוף.** שים לי עיניס לרלות ונמלתי נהניס בה.כך יסרלל מלפין בגלולה שיוס ה' יהיה להס לתר לתבל העובדי כוכבים למה מקויס לתומו הרי הוא להס חשך ולת תור:

ה"ג

שמלילין התרוטת תון לקרקע ושוטין תן לטוסיס במלתמת גוג ומגוג: **שפין כל דקל וכו'.** לגומר עתידין פרס ומדי לבת על בבל ולגבדה ונתמלתה כל תרץ בבל חיילות פרסיים וסוסיהם **ומסס** בתים לת"י **וטכדיס** תיתה: **עד שממשוש** מלכות על יסרלל ע' מדיים שנאמר לכן יפנס ליסרלל עד סס יולדס ילדס. הייט ע' מדיים כדמתרגמינן בכן יתמסרון כעידן דילדתת למילד וכתיב (מיכה ה) ושמד ודעה כעוז ה' וגו' ויסס כי עתה יגדל ומתרגמינן ויתיטן מביני גלוותהון: **על בני יסרלל.** הייט כל העולם **שיסרלל מפוזרים** בו: **יפי.** מסיח ולת תחמיניה: **כשולת דכופיתא דחמריה.** בגל הרעי של תמורו לגומר לתפיט בכך תני רוזה ובגבד שתרלטו: **כופיתא.** רעי כמו רמת כופת, וככר ירדעת בבבת בתרת (ד' טב:): **מאי מעלמא.** לתר לת תחמיניה: **תבלו של משיח.** גוללו ולקמן בעי מתי היא ל"ת תבלו-פתדים והבלים שיהיו בימיו מחיל העובדי כוכבים: **לנפשו לסס גס.** לעטת בזרוע על כרחס של מלכי פרס: **בביאה שניה.** בימי עזרל בביאה רתשונה בימי יהושע מדהקישן הכתוב: **שפי מעמף.** ליזו גרה כתה בתרן בימיו שתתה לומר לת תחמיניה: **פגעו.** מפרש בכ"ב (דף סתי) כר מחוניייתת שיודע מילרי המזום ונבוליהן-עד כתן של פלוני" מכתן ותילך של פלוני" וכיון לרבות לתחד ולמעט לתחר וכשפוגעו תותו כגבר רוזה למזוד שדותיו לקבר מילרי המזום ודומה כמי שפגע בו תרי: **גבאי.** גובה מס המלך: **מי שלל פנבורס שלו.** הקב"ה מעטרר בעלמן כיולדה ותומר בשטה שמעטיר העובדי כוכבים מפני יסרלל היתך ליחזיד לו מפני תלו: **ממלים של ממלס ושל ממס.** מלוכים ויסרלל: לפיט הגריס לת גרסינן: **ריסיו ופיל פורס ומויל ושדי סוסיס בפורייס.** כשרן הסור ונפל מעמידין כוס במקומו בתטטו מה שלת היה רוזה לעשות קודם מפלתו של שור שהיה מביט עליו-שורו-ביומר וכשמתרפף הסור היום לו למחר-ממפלתו קשה לו להוליך סוסו מפני הסור שהרי שהקטיעו סס, כך הקב"ה כיון שרתה מפלתן של יסרלל טתן גדולתו לעובדי כוכבים וכשחוזרים יסרלל בתשובה ונגאלין קשה לו לתבד עובדי כוכבים מפני יסרלל: **פוריים.** כמו (מלכים ת"ה) תרווח כוסיס: **דפלגי שני מסיח.**

[יומת י. ע"ס] [שם לימת ככל כשולם טולו וכן כוח גיכ' הוס' נמ"ו כ: ד"ס מסכת וכו']

[מיכה ה]

[פי' פוס' ד"ס יח. ד"ס רבה וכוס' יכמות קי: ד"ס רבה]

ג"י שם פוסס ע.

*כך גי' בתוי"

[נקמן נס.וע"ס פיכ"י ד"ס לין (שם)]

נכרתמית מס

ירמיה מז

חיכה ג/נ

ישעיה נג/ד

ירמיה ל/כא

שם

יחזקאל לו

פוסס ב/יח

נוסחא/מבנה

שוראיית (חוף מ' יוסף) שאומרים "יתי" ולא אימינה" בקפאיק ג"ע תבינו כמה גירסות לפסוק זה

כרסף ד'

נוסחא דעות בתהו שאו על מעיית ודוגמאות לתי כאוי לגירות בתעיה

תכלים פב

ס"ג היינו דאמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו וכו': **פקום בדוב**. לקח יקרלא ולמלך עליהם כמו נקמיה תרכעים שנה לקוט בדוב קטן של תרכעים שנה שהוא משוכה מדורות שלפניו ומסתמת היינו משיח שמיטין גדולים יהיו בדורו ופסמיה דקרא מיהת נבי מתי מדכר לכל מלכי יהודה אור תורה מלכים: **מיובד**. משוב: **פ"ג רבי לוסר ג' דורות שנפסר יריעוך עם שמש**. כלומר בהדי משיח שכתוב בו (תהלים עב) לפני שמש יתן שמו יילמוך יקרלא ולפני ירח לפני מלכות כיח הוד שנמשל כירח כדכתיב (שם פט) כירח יכון עולם וגו' כמו כן יילמוך דור דוריס דור לחד דוריס כי' תרי ג': **עין נפש פשיס ליקרלא**. לגלג הקב"ה ימלך בעלמו ויגלגלס לבדו: **שרי ליס פריס**. ימחול לו הקב"ה שלמר דבריס שכר לא כן: **ולגלו וכריס מיפו פשנפע על פשיס כביס שני**. דכתיב בתרי עשר הגה מלכך יבא לך וגו' ולא סייט זכריה כן יהודע הכהן שניצל בביח לשמון שלא זכריה בן ברכיה שהיה כמלכות ודיוק: **לכי לוסר שם"ם כשנין יפוס** שכתוב דלכתיב כי יום נקם בלבי **ושנת גאולי נפא**. [ליום נקם של מרגלים שכתוב יום מה יום נקם של מרגלים]=שנה לחת בכל יום כלכתיב (במדבר יד) יום לשנה יום לשנה וגו' כך שנת גאולה כתה שנה ליום שנה ליום, שלכל יום ויום של שנה זו שכתובה "שנת גאולי" במקרת זה נוטים שנה לחת, ולים דגרס רבינו תומר שם"ם שלפים שנה לכתיב "שנת גאולי" כתה ושנה של הקב"ה "כי יום נקם בלבי" דכתיב (תהלים ג) כי אתה סניים כעיניך כיום: **[ופר מכשיו]**. ימות המשיח:

הגהות הגר"א

[א] נפ' זה שכתבנו דיעור שפ"ו ע"ש. עמתק כ' מיכות ע"ו לשפס ונ"ב נפש ליקרלא:

[לעיל נח:]

והיינו דא"ל ההוא מינא לרבי אבהו אימתי ארתי משיח? א"ל לכי חפי להו חשוכא להנהו אינשי, א"ל מילתא קא לייטת לי? א"ל קרא כתיב כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה" תניא אליעזר אומר ימות המשיח ארבעים שנה שנאמר ארבעים שנה אקוט בדור אלעזר בן עזריה אומר שבעים שנה שנאמר והיה ביום ההוא ונשכחת צור שבעים שנה כימי מלך אחד" איזהו מלך מיוחד, הוי אומר זה משיח אומר שלשה דורות שנאמר יירא"ך עם שמש ולפני ירח דור דורים" ר' היללי אומר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר רב יוסף שרא ליה מריה לרבי הילל, חזקיה אימת הוה, בבית ראשון, ואילו זכריה קא מתנבי בבית שני ואמר גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות" תניא אידך אליעזר אומר ימות המשיח ארבעים שנה - כתיב הכא ויענך וירעיבך ויאכילך" וכתיב התם שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה" רבי דוסא אומר ד' מאות שנה כתיב הכא ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" וכתיב התם "שמחנו כימות עניתנו אומר ג' מאות וששים וחמש שנה כמנין ימות החמה שנאמר כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה" מאי "יום נקם בלבי" א"ר יותן ללבי גליתי, לאבריי לא גליתי ר"ש בן לקיש אמר ללבי גליתי למלאכי השרת לא גליתי תני אבימי בריה דרבי אבהו ימות המשיח לישראל שבעים שנה שנאמר ומשוש חתן על כלה (כן) ישיש עליך (ה) אלהיך אמר רב יהודה אמר שמואל ימות המשיח כמיום שנברא העולם ועד עכשיו שנאמר כימי השמים על הארץ רב נחמן בר יצחק אמר כימי נח עד עכשיו שנאמר כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי *אמר רבי חייא בר אבא א"ר יותן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך (אלהים) יעשה למחכה לו (פלינא) דשמואל דאמר שמואל *אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד, ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יותן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים "עין לא ראתה אלהים זולתך (פלינא) דרבי אבהו דא"ר אבהו (*א"ר) במקום שבעלי תשובה עומדין שם אין עומדין שם שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב ברישא רחוק והדר קרוב: מאי "רחוק" רחוק דמעיקרא ומאי "קרוב" קרוב דמעיקרא. ודהשתא ורבי יותן אמר לרחוק =שהוא רחוק מעבירה לקרוב =שהוא קרוב מעבירה ונתרחק ממנה ואא"ר חייא בר אבא *א"ר יותן כל הנביאים בולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן "עין לא ראתה אלהים זולתך" *מאי "עין לא ראתה" אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו ששת ימי בראשית *ר"ל אמר זה עדן, לא ראתה עין מעולם, וא"ת אדם היכן הוי? בגן, ואם תאמר גן הוא עדן? תלמוד לומר "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן": והאומר אין תורה מן השמים וכו': תנו רבנן "כי דבר ה' בזה" "ומצותו הפר הקרת" זה האומר אין תורה מן השמים בא "כי דבר ה' בזה" זה אפיקורוס בא כי דבר ה' בוזה" זה המגלה פנים בתורה "ואת מצותו הפר" זה המפר ברית בשר "הכרת תכרת" - "הכרת" = בעולם הזה "תכרת" = לעולם הבא מכאן אמר *רבי אליעזר המודעי "המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמפר בריתו של אברהם אבינו, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, והמלבין פני חבירו ברבים אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא תניא אידך "כי דבר ה' בזה" זה האומר אין תורה מן השמים - ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו = הוא "כי דבר ה' בוזה", ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מקל וחומר - זה, מגזרה שוה - זו, זה הוא "כי דבר ה' בוזה" תניא והיה רבי מאיר אומר הלומד תורה ואינו מלמדה זה הוא "דבר ה' בוזה" רבי נתן אומר כל מי שאינו משגיח על המשנה ר' נהוראי אומר "כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק רבי ישמעאל אומר זה העובר עבודת כוכבים מאי משמעה? דתנא דבי ר' ישמעאל כי דבר ה' בזה זה המבזה דבר שנאמר [ו] (לו למשה) מסיני: אנכי ה' אלהיך, לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' רבי יהושע בן קרחה אומר כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר, רבי יהושע אומר כל הלומד תורה לאשה שיולדת וקוברת רבי עקיבא אומר

זמר

[א] נפ' זה שכתבנו דיעור שפ"ו ע"ש. עמתק כ' מיכות ע"ו לשפס ונ"ב נפש ליקרלא:

[לעיל נח:]

[נכרכי ליתא]

[שם]

[נכרכי ליתא ר"ש בר נחמני]

[שמות יג, יט"ם]

[תוספתא דסוטה פ"ג ותוספתא דתלמוד פפ"ו]

יב א מיי' פ"ח מהל' תשובה הלכה ו ופ"ט הלכה ג: * עי' יחוי דא כאשא כג"מ:

יג ב מיי' שם פ"ו הלכה ד:

יד ג מיי' שם פ"ג הלכה יד:

טו ד מיי' שם הלכה ח:

טז ה מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה יג ושמע עיין יג מוסיע יד"ת סי' רמו סעיף כה:

נוסא/מבנה

עזרת - כמה חם יאות האיש

יד/מבנה

נוסא מצוותו

כי דבר ה' בזה"

עגב

תנוח פ"ג מסכה יח

נוסא מבנה

סיפור של ריחיא בר אשא אומר כי יותן - כל קנקסמים שם: [עיל נח:] כל נח נפשא ... אולא ...

דרך תולדות

שמות כ

[תוספתא דסוטה פ"ג ותוספתא דתלמוד פפ"ו]

עין משפט
נר מצוה

יז א מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה יד פי' נכ"מ:

יח ב מיי' שם הלכה יא:

זמר בכל יום. היה מסדר למודך אע"פ שסדור בפיך כזמר והוא יגרום לך שתבא לעולם הבא בשמחה ובשירים: נפש עמל עמלה לו. מפני שעמל בתורה תורה עומלת לו: כי אכף עליו פיהו. מפני שהוא משים דברים בפיו תמיד כאוכף שעל החמור לישנא אחרינא זמר כלומר שעוסק בשירים ובזמירות תדיר תדיר נעשה זמר כך החוזר על התורה נעשה לו סדורה בפיו: תורה עומלת לו. שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה וכל כך למה? מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה: דרופתקי. טרחנין כלומר כל הגופין לעמל נבראו: טובי לדזכי. אשריו למי שזוכה והיה עמלו וטרחו בתורה לשון אחר דרפתקי=כים ארוך שמשימין בו מעות כל הגופין נרתקין הם לקבל ולהכניס דברים, אשריו למי שזוכה ונעשה נרתק לתורה: לומד תורה לפרקים. ואינו לומד תדיר תדיר כמי שאין לו אשה ובועל פעמים זו פעמים זו: שנאמר כי נעים כי תשמרם. אימתי תשמרם בבטנך [בזמן] שיכונו יחדיו על שפתיך: לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע. בתמיה דבר שאינו צריך הוא וכן היה מלגלג ואומר שכתבו משה שלא לצורך ולקמיה מפרש דהיינו מגלה פנים בתורה: וילך ראובן וגו'. והייט נמי שלא לצורך: כחבלי השוא. כחוט בלא שום הגאה היא תופח: מלכותא בלא תגא. שר גדול אלא שאינו מעוטר וכיון דתמנע היתה אחות מלך ודאי בת מלך היא: מוטב שאהיה שפחה לאומה זו. לבני אברהם יצחק (ויעקב) שכן ירתי שמים ולא אהיה גברת לאומה אחרת ולכך נעשית פילגש לאליפז בן עשו

זמר בכל יום זמר בכל יום אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא? שנאמר "נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו" הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר אמר רבי אלעזר *כל אדם לעמל נברא שנאמר "כי אדם לעמל יולד" איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא כשהוא אומר "כי אכף עליו פיהו" הוי אומר לעמל פה נברא, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה: כשהוא אומר "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך" הוי אומר לעמל תורה נברא והיינו דאמר רבא: כולהו גופי דרופתקי נינהו טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא "ונואף אשה חסר לב" אמר [א] ריש לקיש זה הלומד תורה לפרקים שנאמר "כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך" ת"ר "והנפש אשר תעשה ביד רמה" זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי, אמר: וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא "ואחות לוטן תמנע, ותמנע היתה פלגש לאליפז" "וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה"? יצאה ב"ק ואמרה לו "תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי, אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך" ועליו מפורש בקבלה "הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה" מאי כעבות העגלה? א"ר אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של *כוביא ולבסוף דומה לעבות העגלה; דאתן עלה מידת "אחות לוטן תמנע" מאי היא? תמנע בת מלכים הואי דכתיב "אלוף לוטן אלוף תמנע" וכל אלוף מלכותא בלא תאגא היא, בעיא לאיגיורי באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה, הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת, נפק מינה עמלק דצערינהו לישראל, מאי טעמא? דלא איבעי להו לרחקה "וילך ראובן בימי קציר חטים" אמר רבא בר' יצחק אמר רב מכאן לצדיקים *שאין פושטין ידיהן בגזל, "וימצא דודאים בשדה" מאי דודאים? אמר רב: יברוחי, לוי אמר: סיגלי, ר' יונתן אמר: (סיבסוך) [סביסקי]: א"ר אלכסנדרי כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר "או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי" רב אמר כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה שנאמר "ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטוע שמים וליסד ארץ" (אמר ריש לקיש) [רבי יוחנן אמר] אף מגין על כל העולם כולו שנאמר "ובצל ידי כסיתיך" ולוי אמר אף מקרב את הגאולה שנאמר "ולאמר לציון עמי אתה". אמר ריש לקיש *כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן" ר' [ב] (אלעזר) אומר כאילו עשאן לדברי תורה שנאמר "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם" רבא אמר [ג] כאילו עשאו לעצמו שנאמר "ועשיתם אותם" אל תקרי 'אותם' אלא 'אתם' אמר רבי אבהו [ד] כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב (א) כאילו עשאה שנאמר "ומטך אשר הכית בו את היאר" וכי משה הכהו והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה: אפיקורוס: רב ור' חנינא אמרי תרוייהו זה *המבזה ת"ח רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי זה המבזה חבירו בפני ת"ח בשלמא למ"ד המבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי, מבזה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה הוי אלא למ"ד מבזה תלמיד חכם עצמו אפיקורוס הוי מגלה פנים בתורה כגון מאי? כגון מנשה בן חזקיה ואיכא דמתני לה אסיפא מגלה פנים בתורה רב ור' חנינא אמרי זה המבזה ת"ח רבי יוחנן וריב"ל אמרי זה המבזה את חבירו בפני תלמיד חכם בשלמא למ"ד המבזה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה הוי מבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי, אלא למ"ד מבזה חבירו בפני תלמיד חכם מגלה פנים בתורה הוי אפיקורוס כגון מאן? אמר רב יוסף כגון הני דאמרי "מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו, לדידהו תנו, אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי", אמר רב נחמן בר יצחק מהכא נמי שמע מינה שנאמר "ונשאתי לכל המקום בעבורם", אלא כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא בדוכתא אחריתי ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר מר רבא אמר כגון הני דבי בנימין אסיא דאמרי מאי אהני לן רבנן מעולם

לא

שהיה מזרע יצחק: לרחקה. מתחת כנפי השכינה שהיה להם לגיירה: בימי קציר חטים. לאחר שקצרו השדה שהכל רשאין ליכנס בתוך שדה חבריהן: יברוחי. כדמתרגמינן ולא איתפרש מאי היא: סיגלי וסביסקי [וסבסוך]. מינין אחרים סיגלי עיקרי עשבים והוא ממיני בשמים ולמאות של אותן עשבים קרי סגלי (וסבסך) [וסביסקי] נמי מין בשמים: מעוזי. תורה: שלום שלום. תרתי זימני אחד למעלה ואחד למטה: פלטירין של מעלה ושלמטה. כדכתיב לנטוע שמים וליסוד ארץ: אשר עשו בחרן. דמתרגמינן דשעבידו לאורייתא בחרן וקרי להו עשייה: כאילו עשאו. לאותו דבר מצוה: והלא אהרן הכה. דכתיב (שמות ז) (ויאמר) אל אהרן קח מטך ונטה ידך: מגלה פנים בתורה. מעיז פנים כלפי עוסקי תורה מגלה פנים משתמע לן דתמיר מאפיקורוס דאפיקורוס היינו דלית ביה אפקירותא בעלמא: אלא למ"ד מבזה תלמידי חכמים עצמן אפיקורוס הוי. כ"ש ולמבזה חברו בפני תלמידי חכמים לאו כמגלה פנים הוא והשתא מאי ניהו מגלה פנים בתורה: מנשה בן חזקיה. שהיה דורש בהגדות של דופי: איכא דמתני לה אסיפא. *דברייתא דקתני מכאן אמר רבי אלעזר וכו' המגלה פנים בתורה רב ור' חנינא וכו': מאי אהני לן. והם אינן יודעין שעולם מתקיים עליהם: מגלה פנים בתורה. שכופר במה שכתוב בתורה: אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. שמהגין לעולם ומקיימין [אותו] והוא אומר דלא מהני מידי: מהכא נמי שמעינן. שהצדיקים מהגין לאחרים:

לא

מסורת הש"ס

[כל המאמר הזה יפה נדרש בגליון סוף דף הקודם: ע"ש פ' נאה ומתוקן]
[צ"ל אמר]

הגהות הב"ח
(א) גמ' כאילו עשאה שנאמר ומטך וכו' כאילו עשאו:

[היינו משנה דלעיל עמוד א]

[סוכה נב:]
[בסוכה איתא בוביא ובערוך גרי כוביא ובסוכה פירש"י טוויה עכביש]
[סוטה יב. חולין נא:]
ישעיה כו
שם נא
[לעיל יט:ע"ב]
[צ"ל אלעזר]
דברים כט
שמות יז

הגהות הגר"א
[א] גמ' אמר ריש לקיש. נ"ב עליו אות ג: [ב] שם רבי אלעזר נמחק עליו אות א: [ג] שם רבא אמר נמחק עליו אות ג: [ד] שם א"ר אבהו. נמחק עליו אות ד:

נא שרו לן עורבא. לא תמרו לנו שום מיזוג שלא מגיעו כעורבא (דברים לב ו) והביא ראיה מהלך שמשה לה' שמיש כתורה דכתיב וכתבו מזרח שם לחמות וכותל מערב שם לחמות ותמה תחתו מרקסון הרי י"ג לחמות ותולש עשר ומתוך החולש שם הרי כ"ש ומתחורי החולש הוא לחד רחבו שם וכתבו ה' הרי מ' וס' לחמה שלך תורך הבית הרי מאה ויהילך יהולין לכוף קומתן ולרצנם בפתח שמין לו תלת רוס נעשרים כדתמרת: מעשר כנינו. כלומר כנים שלנו יהיו לעתיד כחילוקת גבוהין מגודלים: וכנופיו. וכנוסת שלנו כוויות המחוטטות לחבנים היכל כלומר ככוחל היכל מחוטטות כמו (דברים כח) מחוטב עניך ליענת לחבירתך מהיכלא דבנים שני קלמר דקים לן היכל ס' לחורך ברום מאה הוא: לכוי דכי ויקא. להלוטת שהשמש והאור נכנסין בהן לכל השערים גבוהים יותר: [נספיר פס של ספס]. להחיר *פה תלמים שיהו מדברים: נספיר פס של מעם. רמס של העקרות התולטת מן העלין נפקדות*: מיממר נמי מוקים וכו'. והייט דך דלעיל לחרופה: מרפסו כלבנון. וכתיב לעיל מיניה שחורות כעורב וסניך ליה חכו ממתקים: ירויון מדמן כיפך. תמר לי לפי דלעיל מינה מהלי קרא מיירי עניינא דמרעיב לח עלמו וקלמר ירויון מדמן כיפך שהקב"ה מסביען לעוה"ב: מלא פומפו. מלא חופט של הקב"ה טובה: וכי מפפר נופר כן. היכך לחדם יסול לקבל מלא שומטו' של הקב"ה והרי לין לו מקום ליקן דכל העולם כולו לינו תלת "למזלג" ועד לנוקל: *בחוקן עולמות יקן לפדיק לח העומם: כמדם פמדם פודד. לם מדד ונקן לדקה נעני מלא חפניו, הקב"ה מודד בחפניו וטוקן לו: וכי מפפר נופר כן. היכך הקב"ה טוקן לחדם מלא שלשים על שלשים אמות וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים שנאמר °ושמתי כדכוד שמשותיך וישעריך לאבני אקדח וגו' לגלג עליו אותו תלמיד אמר השתא בביעתא דציל צלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזינהו למלאכי השרת דקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות אמר להו הני למאן אמרי "עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים כי הדר אשכחיה לר' יוחנן דיתיב וקא דריש א"ל רבי דרוש ולך נאה לדרוש כשם שאמרת כך ראיתי אמר לו ריקה אם לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה *יהב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות מיתבי ואולך אתכם קוממיות ר"מ אומר מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון רבי יהודה אומר ק' אמה כנגד היכל וכותליו שנאמר °אשר בניתי כגמיעים מגודלים בגעורותם בגותינו כזוזות מרשמרות תבנית היכל וגו' כי קאמר ר' יוחנן לכרי דבי ריקא מאי *ועלהו לתרופה ר' יצחק בר אבודימי ורב חסדא חד אמר להתיר פה של מעלה וחד אמר להתיר פה של מטה, איתמר (*נמי) חזקיה אמר להתיר פה אילמין בר קפרא אמר להתיר פה עקרות ר' יוחנן אמר לתרופה ממש מאי לתרופה ר' שמואל בר נחמני אמר לתואר פנים של בעלי הפה דרש ר' יהודה ברבי סימן כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה מבהיק ויויו לעולם הבא שנאמר °מראהו כלבנון בחור כארזים אמר ר' תנחום בר' חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה משביעו לעולם הבא שנאמר °ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנאמר °ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישעתנו סלה א"ל אביי וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר °מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן אמר מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי *עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ג' מאות ועשרה עולמות שנא' °להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא °ישבגימטריא תתל מאה ועשרה הוי תניא ר' מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו דכתיב °בסאסאה בשלחה תריבנה אמר ר' [ב] °יהושע וכי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעולם הבא והכתיב °שמים בזרת תכן [ג] ואתה אי אומר כן איזו היא מדה מרובה מדת טובה מרובה או מדת פורענות

הוי: כנגד פילגי וכופליו. שכך היה תולך כל ההיכל עם הכותלים דכתיב (מלכים ח ו) והביא ראיה מהלך שלמה לה' שמיש כתורה כתולה תלת סופרים למזרחו: כנגן דלמר רבנן. כלומר שכמקום פלוני לילת כנגן דלמר "כני רבנן" דכמהות מספר שום דבר מרבנן לומר "כני" ולגון גנלי הוא "כני" לחכו "שהו רבנן" היט גנלי: כי פמו פגלם פספר. לחקן לה מפפחת לחרי "הל מגלת לחמר לל בעית מפפחת" כלומר בלגון בעית ל"ל נרב יהודה הל ולמי לל נריכה מפפחת כגון לחחרות ולגון גנלי הוא דהוה לה למימר לרבם בלגון שלמה לך נריכה לו היכה נריכה: מעיין כיפ ס'. יל והשקה לח נחל שמים (יומל ד) : פגדיס. דינמר"ם בלט"ו כל מיני פירות מפוקים: יבבר. בכל מקם ושקם יתבטלו בו פירות: בשמו. שלומר פלוני ושיט לומר "מרי רבי פלוני": ג"ל פסוף פכל ייבר וכן לחמר רבי יוחנן. כלבריך ור' יוחנן נמי הכי קלמר כדלחמרת מ"ל ולל נרסינן וכן לחמר רבי יוחנן ייבר: כי פלי גוונ'. מי מיחו כלפקדונות: חלל לו שמש לך במידי הל שמיש לך: לגלג עליו פופו פלמיד. לחדבי יוחנן דהייט לפקידונות: כדכד. לכן מוכה וכך לחמר: שפשופיך. מלטת שהשמש שורף כהם [ד] כמו (מהלים פד) שמש ומגן הייט שמש ממש (ל"ל) לחכני לחקדם שהקב"ה מוקן כשמקדם עד שמוקן כהם עשר כרוס עשרים: לילללפא. עוף קטן: גל של פלפום. שמח, דלחדם שמח נעשה גל של עלמות: קופמיום. שמי קומות של חדם הרלשון כדלחמרינן בחגיגה (דף יב.) שמיטבו הקב"ה והטמידו על מלה לחמה שנלחמר "ותשם מלי כעך" קח בגימטריל הכי שלשים על שלשים לחות ולחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים שנלחמר °ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לחבני חקדח וגו' לגלג עליו חותו תלמיד לחמר השתל בביעתל דציל צלל לל משכחינן כולי לחי למלחכי השרת דקל מנסרי חבנים טובות ומרגליות לחמר להו הני למלן לחמרי "עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים כי הדר לשכחיה לר' יוחנן דיתיב וקל דריש לל"ל רבי דרוש ולך נלה לדרוש כשם שלחמרת כך ראיתי לחמר לו ריקה לם לל ראית לל לחלמנת מלגלג על דברי חכמים לתה *יהב ביה עיניה ועשלו גל של עלמות מיתבי ואולך לתכם קוממיות ר"מ לומר מלתים לחמה כשתי קומות של לדם הרלשון רבי יהודה לומר ק' לחמה כנגד היכל וכותליו שנלחמר °לשר בניתי כגמיעים מגודלים בגעורותם בגותינו כזוזות מרשמרות תבנית היכל וגו' כי קלמר ר' יוחנן לכרי דבי ריקל מלי *ועלהו לתרופה ר' יצחק בר לבודימי ורב חסדל לחד לחמר להתיר פה של מעלה וחד לחמר להתיר פה של מטה, לימר (*נמי) חזקיה לחמר להתיר פה לילמין בר קפרל לחמר להתיר פה לקרות ר' יוחנן לחמר לתרופה ממש מלי לתרופה ר' שמואל בר נחמני לחמר לתולר פנים של בעלי הפה דרש ר' יהודה ברבי סימן כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה מבהיק ויויו לעולם הבא שנלחמר °מרלהו כלבנון בחור כלרזים לחמר ר' תנחום בר' חנילחי כל המרעיב עלמו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה משביעו לעולם הבא שנלחמר °ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם כי לתל רב דימי לחמר עתיד הקב"ה ליתן לכל לדיק וללדיק מלא עומסו שנלחמר °ברוך ה' יום יום יעמס לנו לל ישעתנו סלה א"ל לבי וכי לפשר לומר כן והלה כבר נלחמר °מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן לחמר מלי טעמל לל שכיחת בלגדתל דלמרי במערבל משמיה דרבל בר מרי *עתיד הקב"ה ליתן לכל לדיק וללדיק ג' מלות ועשרה עולמות שנל' °להנחיל לוהבי יש ולוצרותיהם לממלה °ישבגימטריל תתל מלה ועשרה הוי תניל ר' מלייר לומר °בסלסלה בשלחה תריבנה למר ר' [ב] °יהושע וכי לפשר לומר כן לדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעולם הבא והכתיב °שמים בזרת תכן [ג] ולתה לי לומר כן לינו היה מדה מרובה מדת טובה מרובה לו מדת פורענות

הוי

יט לי מיי פ"ה מהלכות מ"ת הלכה ה סמג עשין עד עוש"ע י"ד סי' רמב סעיף ע:

[*] רבינו גרשום הגיה: ר"נ

[נרכות מב: וש"נ]

הגהות הגר"א

[א] גמ' ייבר. במתק:[ב] שם יהושפט במתק: [ג] שם מדת מקן ותתם. כ"ב ג"ל ר"י ותתה כתב: [ד] ר"שי כי' זוהת כתב. כ"ב ס"י הם"י גמ"י:

[מגילה יח. ע"ש] [במתני' ליתא]

[טוטה ת: וש"נ] [ב] ר"י אומר במגמ שם עו: דמסיק דמסיק לה [ג] [ר"מ כו:]

מגמ דגי'

דכתיב פיקר וע"ש כתם"י וכן מיתא ג"כ בתוספתא שם פ"ג]

דוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות} במדה טובה כתיב °ויוצו שחקים ממעל ובלחתי שמים פתח ויַמטר עליהם מן לאכול ובמדת פורענות הוא אומר °ארבות השמים נפתחו} במידת פורענות כתיב °ויצאו ורָאו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולַעתם לא תמות ואִשָּׁם לא תַכבֶּה והיו דראון לכל בשר והלא אדם מישית אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוה, אלא כשם שנותן הקב"ה כח ברשעים לקבל פורענותם כך נותן הקב"ה כח בצדיקים לקבל טובתן: רבי עקיבא אומר °אף הקורא בספרי צדוקים רב יוסף אמר בספר בן סירא נמי אסור במיקרי א"ל אביי מאי טעמא אילימא משום דכתב [ביה] °לא תינטוש גילדנא מאודניה דלא ליזיל °משׂיבה לחבלא אלא צלי יתיה בנורא ואיכול ביה תרתין גריצים אי מפשטיה באורייתא נמי כתב °לא תשחית את עצה אי מדרשא אורח ארעא קמ"ל דלא ליבעול שלא כדרכה ואלא משום דכתיב °בת לאביה-ממזנות שוא, מפתחה לא יישן בלילה: בקטנותה שמא תתפתה, בנערותה שמא תזנה, בגרה שמא לא תינשא, בגישאת שמא לא יהיו לה בנים, בזקינה שמא תעשה כשפים, הא רבנן נמי אמרוה: *אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות אלא משום דכתיב °לא תעיל דויא בלבך, דגברי גיברין קטל דויא הא °שלמה אמרה °דאנה בלב איש ישחנה ד' אמר ור' אסי: חד אמר ישיחנה מדעתו וחד אמר ישיתנה לאחרים אלא משום דכתיב °מנע רעים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך והא רבי נמי אמרה דתניא °רבי אומר °לעולם לא ידרבה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר °איש רעים להתרועע אלא משום דכתיב °ולדקן קומטן, עבדקן סבסן, דנפח בכסיה לא צחי, אמר במאי איכול לחמא? לחמא °סב מינך, מאן דאית ליה מעברתא בדיקני° כולי °עלמא לא יבלי ליה" אמר רב יוסף מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו *אשה טובה-מתנה טובה, בחיק ירא אלהים תתנן, אשה רעה-צרעת לבעלה מאי תקנתיה? יגרשנה מביתו ויתרפא מצרעתו, אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים, העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במזותה, אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתואר אשה יפיה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה, רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה כניצוץ מבעיר גחלת °כבלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה, מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך, רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף, משוכבת חיקך שמור פתחי פיך, אל תצר צרת מחר °כי לא תדע מה יולד יום שמא למחר אינו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו *כל ימי עני רעים, בן סירא אומר אף לילות: בשפל גגים ובמרום הרים ברמו: ממטר גגים לגגו ומעפר ברמו לכרמים [סימן זיר"א רב"א משרשי"א חנינ"א טוב"ה יונ"ה יפ"ה יהוש"ע מקצ"ר] *אמר רבי יוחנן אמר רבי יהושע בן לוי אמר °כל ימי עני רעים זה רחמני וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה

פוי פומר מדה פוכה מרובה ממדת פורענות. דכמידה טובה כתיב דלעתה וכמדת פורענות כתיב לרוכות ולא נדול מתרוכה דד' לתרוכות ים כדלא במסכת יומא בפרק יום הכפורים (דף עו:) תלמוד מדה טובה מרובה ומטבעין לן לתמוה היכך יש בחדש כח לקבל שכר כל ימי חייו כנרמיומיה דמתוך שחשב כל ימיו כעבירות הוא מתיש ירו לזקנו ומוכך כחדש שמחשב עד שנקרחה ל"ת גרסינן הכרחת מי שים ט היכר בזקנו שסעד כולי עלמא שלא סעדו חין יכולין להגיע לכתו ל"ת גוורינן והוא לשון קרחה וכל הני דכרי רוח ולבך לתן תורה אור קרין בו: דרשינן. כלומר למדרין להו בפרקא ומסתברין להו לכולי עלמא [סופה יג. ופ"ם שם, שם ד"ה ונשלם]

נפ יפלי ליה. כנרמיומיה דמתוך שחשב כל ימיו כעבירות הוא מתיש ירו לזקנו ומוכך כחדש שמחשב עד שנקרחה ל"ת גרסינן הכרחת מי שים ט היכר בזקנו שסעד כולי עלמא שלא סעדו חין יכולין להגיע לכתו ל"ת גוורינן והוא לשון קרחה וכל הני דכרי רוח ולבך לתן תורה אור קרין בו: דרשינן. כלומר למדרין להו בפרקא ומסתברין להו לכולי עלמא [סופה יג. ופ"ם שם, שם ד"ה ונשלם]

כ א מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הלכה ב:

* בתוס' הסוגיים מוכא פתוכה בשלה קודמת ומביאה מאידך פורענות

[סנהדרין נח ע"א] כתובות קי: [ב"ב קמו.]

נוסחא/מבנה

ג יוסף - אומר לקרוא בספר בן סירא

ב יוסף אחיר לקרוא בתורים ואחרונים בו

ח יהודה אחר לאו אומר לקרוא בספר בן סירא

[מי' בריי"ף ובכת"י]

גמנ. לקרי פתח שחיט בשר כדתחמרינן (בכורות דף נג:) נחליט עוממות. מ"ר: כבלוב. דירה של עופות: רבים יפיו דורבי שלופר. [ומתחבב עם הכל ותח על פי כן לח תנלה סודך לכולם תנלה לחבר מי תנך: מפ ילך יום. מה תירא היום שמא למחר חיטו שמא הוא היום: ונפנם. שמילר על יום שחיט עתיד לרחות והיינו טוחם שחיט שלו שהוח מלטער עליו וחוכל על הגס מיום המחרת שלח תבח עליו נרה: כל ימי עני רעים ומוב לב משתה. פסוק הוא במשלי (טו): כשפל גגים גגו. שמעני הוא ואיט יכול להגביהו לפיכך ממטר גגים שיורד מטר הגגים הגבוהים לגגו ומלפיט עליו בגילות: כמרום הרים ברמו. שחין ט הגגת יד לקטום כרס בשפלה בדמים יקרים וקונה ט בחמד מן ההרים בזול וכל טפר שהוח מניח לזבל (ולדייר) מניך הרוח מן ההר לשמר כרמים שבבקעה ומשלח הטני נפשל: כשלי פלמוד. שקשה ללמוד מרוב קושיות וסוגיות שים בו: משנה. טוחה ללמוד: רבש לפטר מיפקד. לכשלי תלמוד נהנין מניטו שידעו להורות חיסור והיתר לבעל בשלי משנה שוכה ואיט יודע מהו חומר לחין *מורין הלכה מתוך משנה: יפה. יתחמם: דעתו

[מס ז:] [יבמות פג: פ"ק]

[ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג]

[מכלי כו] [מכלי מו כ"ב קמב מכלי מו קמלם י שם]

מאי תקנתיה? יגרשנה מביתו ויתרפא מצרעתו, אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים, העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במזותה, אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתואר אשה יפיה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה, רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה כניצוץ מבעיר גחלת °כבלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה, מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך, רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף, משוכבת חיקך שמור פתחי פיך, אל תצר צרת מחר °כי לא תדע מה יולד יום שמא למחר אינו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו *כל ימי עני רעים, בן סירא אומר אף לילות: בשפל גגים ובמרום הרים ברמו: ממטר גגים לגגו ומעפר ברמו לכרמים [סימן זיר"א רב"א משרשי"א חנינ"א טוב"ה יונ"ה יפ"ה יהוש"ע מקצ"ר] *אמר רבי יוחנן אמר רבי יהושע בן לוי אמר °כל ימי עני רעים זה רחמני וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה

נוסחא/מבנה

ו פירוטים ואין לקרוא "כל ימי עני רעים"

מסורת השי"ס

שדעתו קצרה. מסיס ללבו כל דלתות חביריו והוחג על כל מה שמחיד בגמ' **: רמכפה.** וחיט מסיס ללבו דלהגה כל כך [ב"ש] דעתו קלירה רגון : **ופל פיפל שכשות ויפיס פוכיס.** שלין לך עני כישרחל שלין ט מעודנים : **שנו ופפ.** משנה ושם ושלוכל יוחר שלינו רגיל לאכול הייט תחילת תולי מעיים לפיכך תורה אור

לפיכך שכתוב ויו"ע רעים ט : **פ"ג שקורע שיר השירים ושעשה פופו כפין ופר.** שקורע בעגינה לחרס שלינו נקוד בה ושעשה לותה כמין שיר לפי"ש שמשיר השירים הוא ושיקרנו שיר לשור לעשותו כמין שיר חלף בקרקיפתו : **שקורע שפוף כנים שפשפתים כלפ ופפו.** כמסכ של ייט שעשה שחיקותיו כדברי תורה וקורע פסוקים בקול רם לשחק בהם בני המשתה שכל שהוא יום טוב ושלל שם כיירו ושלומר עליו דברי הגדה ופסוקים מענינו של יום מביא שעשה לשולם : **וברוקק.** שכן דרך מלחשים לרקק קודם שלחש ושלומר להשיל פסוק על שלחישה ויש לחשים שדרכן לרקק שחריהם ושלומר לוחן בלשון לעז ומזכירין להם שם בלשון לעז ול"ע רבי דמוקר שלוף שלוחר חלף לוחש שחר הרקיקה דברלחה שמזכיר השם על הרקיקה ושוד שלוף חלף בלשון הקודש שכל בלעז לף : **שפיגו נגע נרשם.** שפיגו לוחש (שחרי חלי) קרח דליך ביה שם שמים על הרקיקה שקורע נגע נרשם כי חניה בחדש והוכח של הכהן (ויקרל יג) שם רשוחה שין ט חלק לשולם הבל : **ושפיגו ויקרע של משם.** שלין לו לח חולי ולח נגע דלין רלוי ללחשו על המכה ולין מזכירו לשם רשוחה שלוף לשכור היח להגעל בזכות דברי תורה שהוא הזכיר, לשכר ללוחשו : **ופפשפין כשפיים.** של חולה בשכת ולין בך משום רשוחה דסיכה לישקק לשחיה : **ולופשין על נקשים ופל פקרכים בשכת.** בשביל שלא יזיקו ולין בך

שדעתו קצרה "וטוב לב משתה תמיד" זה שדעתו רחבה *ואמר ר' יהושע בן לוי כל ימי עני רעים" והאיכא שבתות וימים טובים? כדשמואל *דאמר שמואל שינוי וסח תחלת רולי מעיים תנו רבנן *הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר, והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה רוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו: רבונו של עולם, עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לציס, אמר לה ברי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו? אמרה לפניו: רבונו של עולם-אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה-ובנביאים ובכתובים אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות חג בחג, העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי *שמעון בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר "ודבר בעתו מה טוב!: "והלוחש על המכה וכו': *אמר ר' יוחנן "ובדוקק בה לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה, איתמר רב אמר אפילו "נגע צרעת ר' חנינא אמר אפילו "ויקרא אל משה" תנו רבנן "בפין וממשמשין בבני מעיים בשבת "ולוחשין לחיישת נחשים ועקרבים בשבת "ומעבירין כלי על גב העין "בשבת, אמר רשב"ג "במה דברים אמורים בכלי הניטל אבל בכלי שאינו ניטל אסור, ואין שואלין בדבר שדים בשבת רבי יוסי אומר אף בחול אסור אמר רב הונא [א] י(אין)הלכה כר' יוסי ואף רבי יוסי לא אמרה אלא משום סכנה כי האי דרב יצחק בר יוסף דאיבלע בארוא ואתעביד ליה ניסא פקע ארוא ופלטיה *ת"ר סבין יממשמשין בבני מעיים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד? רבי חמא בר' חנינא אמר סך ואחר כך ממשמש רבי יוחנן אמר "סך וממשמש בבת אחת תנו רבנן שדי שמן ושדי ביצים מותרין לשאול בהן בשבת נה ע"ב *אלא מפני שמבזין, לוחשין על שמן שבכלי ואין לוחשין על שמן שביד לפיכך סבין משמן שביד ואין סבין משמן שבכלי רב יצחק בר שמואל בר מרתא איקלע לההוא אושפיזא אייתי ליה מישחא במנא, שף, נפקן ליה ציפחי באפיה, נפק לשוק, חזיתיה ההיא אמרתא אמרה "זיקא דחמת קא חזינא הכא" עבדא ליה מלתא ואיתסי. אמר ליה ר' אבא לרבה בר מרי כתיב "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך" וכי מאחר שלא שם, רפואה למה? אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן מקרא זה מעצמו נדרש שנאמר "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך" אם תשמע לא אשים, ואם לא תשמע אשים, אעפ"כ "כי אני ה' רופאך" אמר רבה בר בר חנה בשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להן חמה עזה יש בעולם, התחזילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק, אמרו לו למה אתה משחק? אמר להן וכי מפני מה אתם בוכים? אמרו לו אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה? אמר להן לכך אני משחק כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח, אמר לו: עקיבא כלום הסרתי מן התורה כולה? אמר לו "לימדתנו רבינו "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ר בשחלה ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו ר' טרפון ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא נענה ר' טרפון ואמר טוב אתה לישראל שאתה מוכיח את בניהם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי עקיבא ואמר חביבין "יסורין אמר להם סמבוני ואשמעה דברי עקיבא-תלמידי-שאמר "חביבין יסורין" אמר לו-עקיבא זו מנין לך? אמר מקרא אני דורש "בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים "וחמש שנה מלך בירושלים[וגו'] ויעש הרע בעיני ה' "וכתיב

גם

הגהות הגר"א

[א] גמ' אין הלכה . נמחק מיכח אין : [ב] שם אלא מפני . נמחק מיכח אלא וכ"ה כ"ה ע"ה גריס גם :

כתוכות קו: (נדרים נ)כ"ב קמ:

[נדרים נו: ו"ן] [שם כלס]

נכרך אלעם ליתא] יתשש]

שכושות פו:

גליון הש"ס

גמ' למדנו ריבים. מי' מדיק. מי' שכת נה ע"ב תוס' ד"ה מרבשה וכדשנו: כלאים פ"ב מ"ב כל : פ"ג ע"ג

שכת קמו:

כ//שמות פו

שם נוסא/ מאבף

ה' מדשים ע"ל היקור הרגנים שב"ל ר"ש ר"פ יאיו

קכלת ז

מלכים ב כה

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"ו מהל' סנהד' הל"ב יב סמג עשין ד טוש"ע יד סי' קעב סעיף ח : **כב** ב מיי' שם טוש"ע שם ופיין בכ"ג : **כג** ג מיי' שם הלכה יח וסמג שם טוש"ע שם סעיף ז ועוש"ע ח"מ סי' שכת סעיף טו [וכרב אלפס עוד בפ"ק דף רטו. ונס סמוך לסוף פ"ב"ג בשכת שם:] **כד** ד ה טוש"ע ח"מ סי' שכת סעיף טו [וכרב אלפס שם] : **כה** ו טוש"ע י"ד סי' קעב סעיף טו [וכרב אלפס שם] : **כו** ז ח מיי' פ"ח מהל' שכת הלכה כא סמג עשין ד טוש"ע ח"מ סי' שכו סעיף ב :

נוסא/ לוחש ע"ל האכף (הגהות בסוקים ע"ל תורה ע"ל האכף לפיכך רפואתך)

[ועפרפי"ו שכת קכד: ד"ה כשהדגים וכפרקי"ו ני"ם לח. ד"ה הדגים מלרין קנת ע"ב]

שאות לו:כו "ואאר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך"

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ו מהלכות בית הבחירה הלכה ו ופ"ד מהלכות סנהדרין הלכה יב ופ"ב מהל' מלכים הלכה ד :

מסורת הש"ס

גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה" וכי חזקיה מלך יהודה לכל העולם כולו לימד תורה ולמנשה בנו לא לימד תורה? אלא מכל טורח שטרח בו ומכל עמל שעמל בו לא העלהו למוטב אלא יסורין שנאמר "וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחוחים ויאסרוהו בנחשתים ויוליכהו בבלה" וכתיב "ובהיצר לו חילה את פני ה' אלהיו ויכנע מאד מלפני (ה') אלהי אבותיו ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו וישיבהו ירושלים למלכותו וידע מנשה כי ה' הוא האלהים" הא למדת שחביבין יסורין: ת"ר שלשה באו בעלילה אלו הן קין, עשו, ומנשה קין דכתיב "גדול עוני מנשוא" אמר לפניו: רבונו של עולם כלום גדול עוני משששים ריבוא שעתידין לחטוא לפניך ואתה סולח להם עשו דכתיב "הברכה אחת היא לך אבי" מנשה - בתחילה קרא לאלוהות הרבה ולבסוף קרא לאלהי אבותיו : אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו וכו' : תנא ובגבולין ובלשון עגה: שלשה מלכים וארבעה הדיוטות וכו' : ת"ר ירבעם שריבע עם, ד"א ירבעם שעשה מריבה בעם דבר אחר ירבעם שעשה מריבה בין ישראל לאביהם שבשמים, בן נבט בן שניבט ולא ראה תנא הוא נבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי: נבט שניבט ולא ראה מיכה שנתמכמך בבנין ומה שמו? שבע בן בכרי שמו תנו רבנן שלשה ניבטו ולא ראו ואלו הן נבט ואחיתופל ואיצטגניני פרעה נבט ראה אש שיוצאת מאמתו הוא סבר איהו מליך ולא היא ירבעם הוא דנפק מיניה אחיתופל ראה צרעת שורחה לו על אמתו הוא סבר איהו מלך ולא היא, בת שבע בתו הוא דנפקא מינה שלמה איצטגניני פרעה *דאמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב "המה מי מריבה" המה שראו איצטגניני פרעה וטעו: באו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה- אמר "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" והן לא ידעו שעל עסקי מי מריבה לוקה ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי? דכתיב "ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני אדמה" להכחיד בעולם הזה ולהשמיד לעולם הבא, אמר רבי יוחנן מפני מה זכה ירבעם למלכות? מפני שהוכיח את שלמה, ומפני מה נענש? מפני שהוכיחו ברבים שנאמר "וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו" אמר לו: דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה, ומאי "וזה אשר הרים יד במלך" אמר רב נחמן שחלץ תפיליו בפניו, אמר רב נחמן גסות הרוח שהיה בו בירבעם טרדתו מן העולם שנאמר "ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם מלך יהודה והרגוני ושבו אל רחבעם מלך יהודה" אמר: *גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הואי וקטלין לי ואזלו בתריה, מיד "ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן" מאי "ויועץ"? אמר רבי יהודה שהושיב רשע אצל צדיק אמר להו חתמיתו על כל דעבידנא? אמרו ליה הין אמר להו: מלכא בעינא למיהוי, אמרו ליה הין, כל דאמינא לכו עבידתו? אמרו ליה הין, אפילו למפלח לעבודת כוכבים? אמר ליה צדיק: ח"ו, אמר ליה רשע לצדיק ס"ד דגברא כירבעם פלח לעבודת כוכבים? אלא למינסינהו הוא דקא בעי אי קבליתו למימריה"

ואף

גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה. הייטו תלמידי חזקיה כדקיימא לן בהשותפין בבבא בתרא (דף טו:) חזקיה וסיעתו כתבו משלי מכלל דחזקיה היה מלמד לכל וכדאמרן (לעיל דף צד:) נעץ חרב על פתח בית המדרש וכל שכן שלמנשה בנו לימד : מכל טורח שטרח בו. ללמדו : שבאו בעלילה. שלא באו לבקש לפני הקב"ה בתפלה אלא באו בעלילה שאמרו דברים של גנחון שאין להם תשובה : הברכה אחת היא. וכי אין לך ברכה יותר תשובה כילחת השיבו ועלתה לו : מנשה. בא בעלילה שלא להתפלל למקום אלא לבסוף אם לא תושיעני מה הועיל לי שקראתי לך יותר משאר אלהות והייטו דכתיב "ויכנע *לפני (ה') אלהי אבותיו" מכלל דעד השתא לפני אלוהות אחרים נכנע : תנא. כי אמרינן "ההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא"- בגבולין אבל במקדש לא שהרי בשם היו מברכין : ובלשון עגה. אפילו במקדש לא לשון עגה=לעז שאינו הוגה באותיותיו בלשון הקדש שלו אלא שאר לועזין, עגה לשון בלעגי שפה (ישעיה כח) מ"ר ל"א עגה=לשון עוגה מקום שיש בו חבורת בני אדם שמדברין דברי חול גבולין=קרי חוץ למקדש ואסור לפרש שם בן ארבעים ושתים בלשון עגה חוץ למקדש ואי עבד אין לו חלק אבל בלשון קדש אינו נענש כל כך ובמקדש הואיל ונהגו להזכיר פירושו אינו נענש : שריבע עם. שריבן את ישראל והשפילם : עשה מריבה בעם. הריבם אלו עם אלו בעסק עבודת כוכבים - זה עובד=וזה מוחה בידו ובאו לידי מחלוקת : שניבט ולא ראה. היה סבור להביט יפה ולעמוד על דבר עיקר ולא ראה שטעה כדאמרינן לקמן ראה אש יוצאה מאמתו וכו' : שנתמכמך בבנין. של מצרים שנתנוהו בבנין במקום לבנה כדמפרש באגדה שאמר לו משה להקב"ה אתה הרעות לעם הזה שעכשיו אם אין להם לבנים משימין בניהם של ישראל בבנין אמר לו הקב"ה קוצים הם מכלין שגלוי לפני שאינו הם חיים היו רשעים [גמורים] ואם תרצה תנסה והוציא אחד מהן הלך והוציא את מיכה. ל"א נתמכמך עסק בבנין עד שנעשה מך כדאמרינן (סוטה דף יא.) כל העוסק בבנין מתמסכן : סופו סבר איהו מליך. ולכך נתאמן שבע בן בכרי וקבץ כל ישראל אליו והיה רוצה למלוך כדכתיב במקרא : איהו מליך. ולכך נעשה יועץ לאבשלום כדי שתשוב המלוכה מדוד לאבשלום ובין כך ובין כך יתגלגל הדבר ותשוב אליו : על מי מריבה. שבשון שאמר "שמעו נא המורים" נענש ולא נכנס לארץ ישראל : ומנא לן דלא אתי. ירבעם לעלמא דאתי והכי כמי מפרש לקמן בכולהו שלשה מלכים וארבעה הדיוטות: הוכיח את שלמה. כדמפרש ואזיל דאמר דוד אביך וכו' : ומפני מה נענש? שהוכיחו ברבים. לביישו : פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו. (וירדו) [ויכנסו] בריוח : ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא. כדי שיכנסו בשערים לידע מי נכנס כדי לגבות מס לבת פרעה מ"ר ל"א שסגר השערים ועשה מגדל לבת פרעה על אחד מן השערים וכולם עוברים דרך שם כדי שיהיו מטיין עמה לכבדה ולעבדה, כל עבודת בית המלך קרי "אנגריא" ל"א שהיה רגיל שלמה לסגור דלתות העזרה ומגיע מפתחות בידו, ודרכו של מלך לישן ג' שעות ביום וישראל עומדין על העזרה עד שיעמוד המלך ואמר לו ירבעם אתה רוצה שיתנו לך אנגריא לבת פרעה אשתך שתתן להם מפתחות: (בית)[את]המלוא. אחת מן הפרצות גדר ומלאו לכותל החומה ובנה שם מגדל לבת פרעה ולאנשים שעובדין לה, לעיל מהאי קרא כתיב "וירם יד במלך" כלומר קם בדברים כנגד המלך ומרד בו : שחלץ תפילין בפניו. שהיה לו לפנות לצד אחר מפני אימת מלכותו ולחלוץ שלא בפניו ל"א חולץ תפילין בפניו לבא להתרים כנגדו בחזקה : חלץ תפילין. אין נכון להיות בגלוי ראש לפני המלך [והוא התחיל במרד בכך להראות ולומר לו שאינו נוהג כמולך] : גמירי דאין ישיבה. הלכה למשה מסיני ולא מקרא : שהושיב רשע אצל צדיק. ואומר להם להעמיד להם צלם אחד בבית אל ואחד בדן הסכימו עמו : אמר לו רשע לצדיק. סלקא דעתך גברא כירבעם פלח לעבודת כוכבים אלא לנסיונהו בעי אם דעתו שלם עמו נתרצה בדבר וכך היה מטעה רשע לצדיק עד שהיו כולן חתומים שכן היו רוצים ושוב לא היו יכולים לחזור בהן :

ואף

תורה אור

[עי' הגירסא בע"י וגירי' הערוך ערך אפיא אמר קמי' רבנן דעלמא אי ענית לי ענית ור לא אמינא הא כל אפיא שרין]

[סוטה יג:]

ואף אחיה השילוני טעה והרי דהא יהוא צדיקא רבה הוה שנאמר ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל וכתיב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי ישראל בכל לבבו לא סר מעל חטאת ירבעם אשר החטיא את ישראל מאי גרמא ליה אמר אביי ברית כרותה לשפתים שנאמר וארחב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה רבא אמר חותמו של אחיה השילוני ראה ושעה (א) דכתיב וישרחם שטים העמיקו ואני מוסר לכולם אמר רבי יותנן-אמר הקב"ה הם העמיקו משלי אני אמרתי כל שאינו עולה לרגל עובר בעשה והם אברו כל העולה לרגל ידקר ברחב ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלם וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות בעת פקודתם יאבדו תנא משום רבי יוסי עת מזומנת לפורענות בעת רצון עניתיך קנא משום ר' יוסי עת מזומנת לטובה וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו תנא משום ר' יוסי עת מזומנת לפורענות וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו תנא משום ר' יוסי מקום מזומן לפורענות בשכם עינו את דינה בשכם מכרו אחיו את יוסף בשכם נחלקה מלכות בית דוד וירבעם יצא מירושלים אמר ר' חנינא בר פפא שיצא מפיתקה של ירושלים וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם בשדה מאי בשלמה חדשה אמר רב נחמן כשלמה חדשה מה שלמה חדשה אין בה שום דופי אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי ר"א ישלמה חדשה שחידשו דברים שלא שמעה און מעולם, מאי ושניהם לבדם בשדה אמר רב יהודה אמר רב שכל תלמידי חכמים דומין לפניהם כעשבי השדה ואיבא דאמרי שכל מעמי תורה מגולין להם כשדה לכן תחני שלוחים על מורשת גת, בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל אמר ר' חנינא בר פפא יצאה בת קול ואמרה להן מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת תתנו שילוחים לבניו בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל אמר רב חיננא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל שנאמר גוזל אביו ואמו ואומר אין פושע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנאמר הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית ישראל לאביהם שבשמים וידח ירבעם (בן נבט) את ישראל מאחרי ה' והחטיאם חטאה גדולה אמר רבי חנין בשלחי מקלות המתיזות זו את זו, ודי והב אמרו דבי ר' ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להן לישראל עד שיאמרו דיי גרם להם לעשות להם אלהי זהב, משל-אין ארי דורס ונוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר, אמר ר' אושעיא עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד מבאן ואילך משנים ושלשה עגלים, אמר ר' יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהברע ליטרא של עגל הראשון שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם אמר רבי חנינא לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה שנאמר ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו, אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה מאי אחר אמר ר' אבא אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן ערן אמר לו מי בראש בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא הוה רגיל דהוה קא דריש בשלשה מלכים, חלשקביל עליה דלא דריש, כיון דאיתפח

ואף אחיה השילוני טעה **מפני** שהיה צדיק רבה הוה שנאמר ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל וכתיב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי ישראל בכל לבבו לא סר מעל חטאת ירבעם אשר החטיא את ישראל מאי גרמא ליה אמר אביי ברית כרותה לשפתים שנאמר וארחב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה רבא אמר חותמו של אחיה השילוני ראה ושעה (א) דכתיב וישרחם שטים העמיקו ואני מוסר לכולם אמר רבי יותנן-אמר הקב"ה הם העמיקו משלי אני אמרתי כל שאינו עולה לרגל עובר בעשה והם אברו כל העולה לרגל ידקר ברחב ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלם וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות בעת פקודתם יאבדו תנא משום רבי יוסי עת מזומנת לפורענות בעת רצון עניתיך קנא משום ר' יוסי עת מזומנת לטובה וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו תנא משום ר' יוסי עת מזומנת לפורענות וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו תנא משום ר' יוסי מקום מזומן לפורענות בשכם עינו את דינה בשכם מכרו אחיו את יוסף בשכם נחלקה מלכות בית דוד וירבעם יצא מירושלים אמר ר' חנינא בר פפא שיצא מפיתקה של ירושלים, וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם בשדה מאי בשלמה חדשה אמר רב נחמן כשלמה חדשה מה שלמה חדשה אין בה שום דופי אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי ר"א ישלמה חדשה שחידשו דברים שלא שמעה און מעולם, מאי ושניהם לבדם בשדה אמר רב יהודה אמר רב שכל תלמידי חכמים דומין לפניהם כעשבי השדה ואיבא דאמרי שכל מעמי תורה מגולין להם כשדה לכן תחני שלוחים על מורשת גת, בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל אמר ר' חנינא בר פפא יצאה בת קול ואמרה להן מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת תתנו שילוחים לבניו בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל אמר רב חיננא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל שנאמר גוזל אביו ואמו ואומר אין פושע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנאמר הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית ישראל לאביהם שבשמים וידח ירבעם (בן נבט) את ישראל מאחרי ה' והחטיאם חטאה גדולה אמר רבי חנין בשלחי מקלות המתיזות זו את זו, ודי והב אמרו דבי ר' ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להן לישראל עד שיאמרו דיי גרם להם לעשות להם אלהי זהב, משל-אין ארי דורס ונוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר, אמר ר' אושעיא עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד מבאן ואילך משנים ושלשה עגלים, אמר ר' יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהברע ליטרא של עגל הראשון שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם אמר רבי חנינא לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה שנאמר ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו, אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה מאי אחר אמר ר' אבא אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן ערן אמר לו מי בראש בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא הוה רגיל דהוה קא דריש בשלשה מלכים, חלשקביל עליה דלא דריש, כיון דאיתפח

ואף אחיה השילוני טעה **מפני** שהיה צדיק רבה הוה שנאמר ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל וכתיב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי ישראל בכל לבבו לא סר מעל חטאת ירבעם אשר החטיא את ישראל מאי גרמא ליה אמר אביי ברית כרותה לשפתים שנאמר וארחב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה רבא אמר חותמו של אחיה השילוני ראה ושעה (א) דכתיב וישרחם שטים העמיקו ואני מוסר לכולם אמר רבי יותנן-אמר הקב"ה הם העמיקו משלי אני אמרתי כל שאינו עולה לרגל עובר בעשה והם אברו כל העולה לרגל ידקר ברחב ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלם וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות בעת פקודתם יאבדו תנא משום רבי יוסי עת מזומנת לפורענות בעת רצון עניתיך קנא משום ר' יוסי עת מזומנת לטובה וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו תנא משום ר' יוסי עת מזומנת לפורענות וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו תנא משום ר' יוסי מקום מזומן לפורענות בשכם עינו את דינה בשכם מכרו אחיו את יוסף בשכם נחלקה מלכות בית דוד וירבעם יצא מירושלים אמר ר' חנינא בר פפא שיצא מפיתקה של ירושלים, וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם בשדה מאי בשלמה חדשה אמר רב נחמן כשלמה חדשה מה שלמה חדשה אין בה שום דופי אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי ר"א ישלמה חדשה שחידשו דברים שלא שמעה און מעולם, מאי ושניהם לבדם בשדה אמר רב יהודה אמר רב שכל תלמידי חכמים דומין לפניהם כעשבי השדה ואיבא דאמרי שכל מעמי תורה מגולין להם כשדה לכן תחני שלוחים על מורשת גת, בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל אמר ר' חנינא בר פפא יצאה בת קול ואמרה להן מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת תתנו שילוחים לבניו בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל אמר רב חיננא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל שנאמר גוזל אביו ואמו ואומר אין פושע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנאמר הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית ישראל לאביהם שבשמים וידח ירבעם (בן נבט) את ישראל מאחרי ה' והחטיאם חטאה גדולה אמר רבי חנין בשלחי מקלות המתיזות זו את זו, ודי והב אמרו דבי ר' ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להן לישראל עד שיאמרו דיי גרם להם לעשות להם אלהי זהב, משל-אין ארי דורס ונוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר, אמר ר' אושעיא עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד מבאן ואילך משנים ושלשה עגלים, אמר ר' יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהברע ליטרא של עגל הראשון שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם אמר רבי חנינא לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה שנאמר ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו, אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה מאי אחר אמר ר' אבא אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן ערן אמר לו מי בראש בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא הוה רגיל דהוה קא דריש בשלשה מלכים, חלשקביל עליה דלא דריש, כיון דאיתפח

כט א מיי' פ"ו מהלכות ברכות הלכה ג סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קסו סעיף א [וברי"ף פ"ו דברכות לח.]

דאיתפח הדר קא דריש, אמרי לא קבילת עלך דלא דרשת בהו? אמר: אינהו מי הדרו בהו דאנא אהדר בי? רב אשי אוקי אשלשה מלכים אמר "למחר נפתח בחברין" אתא מנשה איתחזי ליה בחלמיה - אמר: "חברך וחבירי דאבוך קרית לן, מהיכא בעית למישרא המוציא?" אמר ליה לא ידענא, א"ל מהיכא דבעית למישרא המוציא לא גמירת וחברך קרית לן? א"ל אגמריה לי ולמחר דרישנא ליה משמך בפירקא, א"ל "מהיכא דקרים בישולא, א"ל מאחר דחכימתו כולי האי מאי טעמא קא פלחיתו לעבודת כוכבים? א"ל אי הות התם הות *נקיטנא בשיפולי גלימא ורהטת אבתראי, למחר אמר להו לרבנן "נפתח ברבוותא" אחאב - אח לשמים אב לעבודת כוכבים: אח לשמים דכתיב °"אח לצרה יולד" אב לעבודת כוכבים דכתיב °כרחם אב על בנים, °ויהי הנקל לכתו בחטאות ירבעם בן נבט" אמר ר' יוחנן קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם ומפני מה תלה הכתוב בירבעם? מפני שהוא היה תחילה לקלקלה, °גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי" א"ר יוחנן אין לך *כל תלם ותלם בא"י שלא העמיד עליו אחאב עבודת כוכבים והשתחוה לו, ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי? דכתיב °והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל" - עצור בעוה"ז ועזוב לעוה"ב. א"ר יוחנן מפני מה זכה עמרי למלכות? מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל שנאמר °ויקן את ההר שמרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את ההר ויקרא [את] שם העיר אשר בנה על שם שמר אדני ההר שמרון" א"ר יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה? מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ"ב אותיות שנאמר °"וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה, ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם...כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו...ויאמר למלאכי בן הדד - אמרו לאדוני המלך כל אשר שלחת (לעבדך) [אל עבדך] בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות" מאי "מחמד עיניך" לאו ס"ת, דילמא עבודת כוכבים? לא ס"ד דכתיב °ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם (*לא תאבה ולא תשמע)" ודילמא סבי דבהתא הוו, מי לא כתיב °ויישר הדבר בעיני אבשלום (והזקנים) [ובעיני כל זקני ישראל] ואמר רב יוסף סבי דבהתא? התם לא כתיב "וכל העם" הכא כתיב "וכל העם" דאי אפשר דלא הוו בהון צדיקי, וכתיב °והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו, אמר ר"נ אחאב שקול היה שנאמר °ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה אומר בכה" מתקיף לה רב יוסף מאן דכתב ביה °רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אותו איזבל אשתו ותנינא בכל יום היתה שוקלת שקלי זהב לעבודת כוכבים ואת אמרת שקול היה? אלא אחאב וותרן בממונו היה ומתוך *שההנה תלמידי חכמים מנכסיו כיפרו לו מחצה °ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו במה, ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן" *מאי רוח? א"ר יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי, מאי "צא"? אמר רבינא צא ממחיצתי שכן כתיב °דובר שקרים לא יכון לנגד עיני" אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי "דפרע קיניה מחריב ביתיה" °ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות להכעיס את ה' אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו" א"ר יוחנן שכתב על דלתות שמרון "אחאב כפר באלהי ישראל" לפיכך אין לו חלק באלהי ישראל °ויבקש את אחזיהו וילכדהו והוא מתחבא בשמרון" א"ר לוי שהיה קודר אזכרות וכותב עבודת כוכבים תחתיהן מנשה שנשה יה ד"א מנשה שהנשי את ישראל לאביהם שבשמים, ומנלן דלא אתי לעלמא דאתי? דכתיב °בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים" °ויעש (הרע) [אשרה] (בעיני ה') כאשר עשה אחאב מלך ישראל" מה אחאב אין לו חלק לעוה"ב אף מנשה אין לו חלק לעוה"ב: רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעוה"ב שנאמר *°ויתפלל (מנשה אל ה') ויעתר לו וכו': א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו שנאמר °ונתתים לזועה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו" מר סבר בגלל מנשה שעשה תשובה ואינהו לא עבוד ומר סבר בגלל

רש"י

איספא. נתרפא: אמרו לו. תלמידיו לא קבלת עלוך וכו': אמר אינסו מי סדרו בהן. מדרכם הרעה דאנא אהדר בי מלדרוש: אוקי אשלשה מלכים. אוקי סיום הך פירקא עד שהגיעו לג' מלכים: אמר למחר נפתח בחברין. נדרוש בחברינו שהיו תלמידי חכמים כמותנו ואין להם חלק לעתיד: א"ל. מנשה בחלום חברך וחברא דאביך אנן. כלומר וכי סבור אתה שנהיה חבירך וחבירי דאבוך: מהיכא בעית למשרא המוציא. איך יודע מאיזה מקום בפת אתה צריך לבצוע המוציא: וחבירך קרית לן. ואתה קורא אותנו חבירך: מהיכא דקרים בשולא. דרפתא ממקום שנקרמין פניה של פת בתנור דהיינו מלמעלה אין מסביבות הפת או משוליו אבל באמצע לא שאם הביאו לפניו פרוסה של לחם לא יהא בוצע ומברך אלא משולי הפת ולא מאמצעיתו נ"א מהיכא דקדים כלומר מהיכא שמקדים לאפות והיינו הך נ"א מהיכא דגמר בשולא ממקום שנאפה אפוי יפה ולא מאותו מקום שקורין בשו"ע ולשון נראה: הוית נקוט שיפולי גלימך. היית מגבה שפת חלוקך מבין רגליך כדי שתהא קל לרוץ והיית רץ לשם מפני יצר עבודת כוכבים שהיה שולט: נפתח ברבוותא. נתחיל לדרוש ברבותינו ולא אמר בחבירינו: אח לשמים. רע לשמים כדאמרינן (מגילה דף יא.) באחשורוש אח וראש: דכתיב ואח לצרה יולד. [ווי לצרה] אלמא אח לשון רעה ווי: אב לעבודת כוכבים. שהיה אוהבה ביותר דכתיב "כרחם אב" אלמא אב מרחם והני קראי בגדי נקט להו: ויהי הנקל. באחאב כתוב [כלומר קלות היו לאחאב כל חטאותיו של ירבעם]: מפני מה תלה

תוספות

בכתוב בירבעם. דבכמה מקומות כתיב "לא סר מכל חטאת ירבעם" ולא כתיב אחאב אע"פ שהיה רשע ממנו: תחלה לקלקלה. שהיה מלך ראשון שהקדיח את תבשילו: גם מזבחותם. הכי רישיה דקרא "בגלגל שורים זבחו גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי": משתין בקיר. תורה אור ת"ח משית בקירות לבו: ומניין שכבד את התורה דכתיב "והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם" והיינו ספר תורה ועל זה השיבו "את הדבר הזה לא אוכל לעשות": ודילמא. מחמד עיניו היינו עבודת כוכבים: לא ס"ד. מדקאמרי ליה זקנים "לא תשמע ולא תאבה" ואי עבודת כוכבים מי הוו אמרו ליה הכי: סבי דבהתא. זקנים שפלים שהיו רשעים כמו שמצינו באבשלום דקרי ליה לסבי דבהתא זקנים: שקול היה. מחצה עונות ומחצה זכיות מדמהדרי כולי האי "מי יפתה את אחאב" משמע דבקושי גדול נענש: רוחו של נבות. שלפי שהוא הרג נבות היה רוחו מחזר לפתותו ולהפילו: דפרע קיניה. קנאה הפורע נוקם חמתו וקנאתו מחריב ביתיה כרוח של נבות שנקם כעסו מאחאב ויצא ממחילתו של הקב"ה: קודר אזכרות. מוחק שמות שבתורה: וכותב שם עבודת כוכבים תחתיהן. לפיכך היה מתחבא שאילו היה עושה בפרהסיא לא היו מניחין [אותו] לעשות כן קודר כמו (עירובין נח:) מקדרין בהרים ל' (נקב) [מחטט ונוקר]: שנשה יה. ששכח הקב"ה: שהנשי. השכיח: מה אחאב אין לו חלק. כדאמרן עזוב לעולם הבא: ושניהם. רבי יהודה דאמר יש לו חלק ורבנן דאמרי אין לו חלק: בגלל

רש"י ד"ה דכתיב. לשון רעה ווי. עי' ברש"י סוטה יג:

נ"ל נקרא

[לקמן קיג:]

שם סז
שם כא
[נ"אל תשמע ואל תאבה]
שמואל ב יז
מלכים א יט
שם כב
שם כא
נ"א שהיה מהנה
שם כב
[לעיל פט:] שבת קמט:
תהלים קא
מלכים א טז
דה"ב כב
שם לג
מלכים ב כא
[נ"א ויתפלל אליו ויעתר]
דה"ב לג
ירמיה טו

כגלל מנשה דלא עבד תשובה · והמקיק כולן לחכיו : **כלשכר עשה לאחאב** · דמשמע כשיעור הכעיס שחטא במלכו חטא מנשה והייט כ"ב שנה שחטא בהם כנגד כ"ב שנים שמלך אחאב : **עשו לפו ל"ג** · שעשה תשובה : **ויעשה מליו ויאסר לו** · ומכתוב כתיב ויעתר לו כך שמעתי : **מדם סדין** · היתה מעכבת שלא להקביל פני מנשה בתשובה ועשה הקב"ה מחתרת ברקיע ופשט ידו וקבלו שלא ירגישו מדת הדין: **מאי דכתיב ברשעים ממלכות יהויקים וכרשעים ממלכת נדקיה** · מ"ט כתיב בהני ברהשעים יותר מאחריני : **ועי עד שלידנא לא הוו מלכי** · ולא מצוה מחלת ממלכתו קאמר ה"ל למכתב בשנה לתשובה למלכותו' שלא להכי שני קרא בדיבוריה וכתיב "ברשעים" ללמדך מעשה ברשעים היה בימי יהויקים שבקש הקב"ה להחזיר את עולמו לתהו וכהו כמו שהיה מברהשעים: **כיון שנפפקל נדורו** · של יהויקים שהיו לדיקים שעדיין לא נעו ברגע **והמסגר** : **דורו של נדקיפו** · היו רשעים שכל הלדיקים הגלו בכר עם יהויכין : **לית מכם נשפע** · זה הקב"ה שנקרא "ה' לית מלחמה" (שמות טו) לית חיל ולו מלכים שבעמוך תחז ותחמיה,ורגז ושחק ואין כתה,בין שהוא טופש עמהם בין שהוא שוחק עמהם אין ילחין מלפניו ואינם חפיס לחזור למוטב : **כבי ליה לפר פו'** · לאו דוקא נקט מר אלא משום דהבי מילי לאיכפי כשהוא חכם כשהוא רוצה להיעפע והתווכח עמהן בין שהוא בועס בין שהוא שוחק עליהם בועס עמהן אינם יכולים מלפניו ואינם חפיס לחזור למוטב : **מקום שפיו מפפיכין בו** · ודורשין הלכות בהפך למושב ליס של שרי מלך בבל : **בשפר ספור** · לשון תוהך והייט בהר הבית וכעוזרי שעשה היו יושבים סנהדרין וכדאמר בעלמא (לעיל דף פו:) ג' בתי דינין היו שם אחד בלשכת הגזית ואחד על פתח הר הבית : **קולפיס שלא** · כלומר במקום שהיו חוהכין הלכות בו דנין שרי בבל דיניהם שלהם : **כאחרא דמריס שלא ויניהם** · מקום שהאדון חולה כלומו: **קולבא רעיא שלא** · כדו שלה לעשה כמו (בראשית כד) כדה דמתרגמינן קולתא · ג"א קולפיס מקדמו כמו (סופה דף ט.) מקדה של מרס : **ופנס עלה כולו קפשונים זה אמון** · שהעלה שממית ע"ג המזבח לקמן : **פניו מרולים זה יהויקים** · שכשה פניו מתורו של הקב"ה כדאמר לקמן כלום תנו לריכים שלא לאורו יעול אורו : **על שדה איש עלל עצרתי זה אתז** · ולהכי קרי ליה עלל שהחם את התורה ובטל את העבודה לקמן : **ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה** · שקדר לזכרות והרס את המזבח (ל"ל) חרוצים לורטיג"ס : **זה נדקיפו** · שהיה לדיק והרס בית המקדש בימיו : **משך ידו אש נוגיס** · משך הקב"ה את ידיו מן הנוגיס שלא להתקרב אלגם : **לא יגורך רע** · היייט מספרי לשון הרע דכתיב בתריס תַּחְבֹּךְ דוכֵי כוכ אֵיש ומיס וגו' ועוד דכתיב בלקריה קלקֵבֶּס הוות קבר פתוח גרונס וגו'": **שלא תמצא אשתך ספק נדה וכו'** · והייט "בהלך" בהשתך כדאמרי' אין להלו אלא לשה *ובשעה שהאדם בא מן הדרך קשה לו בשיעלה את השמו ספק נדה יושב מבדק ורחיים שעל ספק הוא מיגר וילדו תקפו ואומר "שהורה היא ועל חמס תני מוטב": **עד כאן ברכו תכיו** · דוד תכיו לשלמה בנו מסתמת לפי ענין הברכות יש לידע סדור ברכות שכן דרך שהב בדברים שהלו בספק נדה וביולה"ר ובהרהורים רעים ובכנים ותלמידים שלא יקדימו תבשילם ברכים, שהב שהשה בשעה שהוא בספק נדה יושב ומצפה שלא יבא לידי כך מהמרכת הלב שיש לה מתפללה על בנה שיגדל מחכן נגף ומרוחין ושדין לפיכך קל דריש לפי הענין שאלו ברכתו ברכתו שמו כי מלאכיו יצוה לך מ"ר ועוד מקום דכתיב "כי מלאכיו" משמע ליה דסליק ענין לחד דברכה ומכי מלאכיו" עד"כי כי תשק"סליק חד ענין הלכך מוקים דמי לדמי דע"כ ברכו תכיו וכו' מ"ר:

(ל) רש"י ד"ה מולבא דעיין י"ב וכ"מ פרק השופטים גרסינן בלבא דעיין כב':

בגלל מנשה דלא עבד תשובה אלא יותר מכל האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב מרפה ידיהן של בעלי תשובה דתני תנא קמיה דר' יוחנן מנשה עשה תשובה (ל) שלשים ושלש שנים דכתיב °בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים ושמש שנה מלך בירושלים ויעש (הרע) [אשרה] כאשר עשה אחאב מלך ישראל"כמה מָלַךְ אחאב,עשרין ותרתין שנין, מנשה כמה מלך,חמשים וחמש,דל מיניהו עשרים ותרתין פישו להו תלתין ותלת אלא יותן משום רשב"י מאי דכתי' °וישמע אליו *ויחתר לו'ויעתר לו' מיבעי ליה -מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה מפני מדת הדין *אלא יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב °בראשית ממלכות יהויקים בן יאשיהו וכתיב °בראשית ממלכת צדקיה וכי עד האידנא לא הוו מלכי? אלא בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל יהויקים נסתכל ברוחו ונתקררה דעתו בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דוחו של צדקיה נסתכל בצדקיה ונתקררה דעתו, בצדקיה נמי כתיב °ויעש הרע בעיני ה' כיהויקים שהיה בידו למחות ולא מיחה ואלא יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב °איש חכם נשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת" אמר הקב"ה :בעסרי על אחת ונתתיו ביד מלכי דמשק ,זיבח וקיטר [לאלהיהם] שנאמר °ויזבח לאלהי דרמשק המכים בו ויאמר [כי] אלהי מלכי ארם הם מעזרים אותם להם אזבח ויעזרוני והם היו [לו] להכשילו ולכל ישראל"שחקתי עם אמציה ונתתי מלכי אדום ביזו הביא אלהיהם והשתחוה להם שנאמר °ויהי אחרי (כן) בא אמציה מהכות את אדומים ויבא את אלהי בני שעיר ויעמידם [לו] לאלהים,ולפניהם ישתחוה ולהם יקטר" אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי "בכיי ליה למר דלא ידע,חייכי למר דלא ידע,ווי ליה *(למה) דלא ידע בין טב לביש", °ויבאו כל [שרי] מלך בבל (ויבאו) [וישבו] "בשער התוך" אל יותן משום רשב"י מקום שמחתכין בן הלכות אמר רב פפא היינו *דאמרי אינשי "באתרא דמריה תלא ליה זיניה ,תמן קולבא רעיא קלחתיה תלא" (סימן על שדה בתים לא תאונה) אמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב °על שדה איש עצל עברתי ,ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כולו קמשונים, כסוי פניו חרולים, וגדר אבניו נהרסה; על שדה איש עצל עברתי" זה אחז "ועל כרם אדם חסר לב" זה מנשה "והנה עלה כולו קמשונים" זה אמון "כסו פניו חרולים" זה יהויקים "וגדר אבניו נהרסה" זה צדקיהו שנחרב בית המקדש בימיו *ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה: כת לצים כת שקרנים כת הניפים כת מספרי לישון הרע-כת לצים דכתיב °משך ידו את לוצצים כת שקרנים דכתיב °דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת הניפים דכתיב °כי לא לפניו חנף יבוא" כת מספרי לשון הרע דכתיב °כי לא אל חפץ רשע אתה,לא ינורך רע" *צדיק אתה ולא יהיה במגורך רע *ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב °לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך" :לא תאונה אליך רעה "שלא ישלוט *(בהן) יצר הרע "ונגע לא יקרב באהלך" *שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך בבב אתר "לא תאונה אליך רעה" שלא יבעותך חלומות רעים והרהורים רעים "ונגע לא יקרב באהלך" שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תבשילן ברבים עד כאן ברכתו אמו ,מכאן ואילך ברכתו אמו "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך על כפים ישאונך" וגו' "על שחל ופתן תדרוך" וגו' "עד כאן ברכתו אמו מכאן ואילך ברכתו שמים כי

(נ) [נספוק כתיב ויעתר וכן בעתיק נעיל קו : ותפסר דכתיבי כיתים שהיה כתיב כתוב ויתחר לו ממ"ש פוסי בכתב נה: ד"ה מפניהן כו' וכן מניטו ביהושלמי כו' ע"ש]

(ס) [כ"ה בכ"י ל' ליס מלחמה" (שמות טו) ואילו ליס חיל ולו מלכים שבעמוך תחז ותחמיה,ורגז ושחק ואין כתה,בין שהוא טופש עמהם בין שהוא שוחק עמהם אין ילחין מלפניו ואינם חפיס לחזור למוטב : **כבי ליה לפר פו'** · לאו דוקא נקט מר אלא משום דהבי מילי לאיכפי כשהוא חכם כשהוא רוצה להיעפע והתווכח עמהן בין שהוא בועס בין שהוא שוחק עליהם בועס עמהן אינם יכולים מלפניו ואינם חפיס לחזור למוטב : **מקום שפיו מפפיכין בו** · ודורשין הלכות בהפך למושב ליס של שרי מלך בבל : **בשפר ספור** · לשון תוהך והייט בהר הבית וכעוזרי שעשה היו יושבים סנהדרין וכדאמר בעלמא (לעיל דף פו:) ג' בתי דינין היו שם אחד בלשכת הגזית ואחד על פתח הר הבית : **קולפיס שלא** · כלומר במקום שהיו

(ס) [כ"ה בכ"י ל' ליס מלחמה" (שמות טו) ואילו ליס חיל ולו מלכים שבעמוך תחז ותחמיה,ורגז ושחק ואין כתה,בין שהוא טופש עמהם בין שהוא שוחק עמהם אין ילחין מלפניו ואינם חפיס לחזור למוטב : **כבי ליה לפר פו'** · לאו דוקא נקט מר אלא משום דהבי מילי לאיכפי כשהוא חכם כשהוא רוצה להיעפע והתווכח עמהן בין שהוא בועס בין שהוא שוחק עליהם בועס עמהן אינם יכולים מלפניו ואינם חפיס לחזור למוטב : **מקום שפיו מפפיכין בו** · ודורשין הלכות בהפך למושב ליס של שרי מלך בבל : **בשפר ספור** · לשון תוהך והייט בהר הבית וכעוזרי שעשה היו יושבים סנהדרין וכדאמר בעלמא (לעיל דף פו:) ג' בתי דינין היו שם אחד בלשכת הגזית ואחד על פתח הר הבית : **קולפיס שלא** · כלומר במקום שהיו

כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי. אמר ר"ש בן לקיש מאי דכתיב וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר מפני מה עי"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה, ולא נכתביה כלל ר' יוחנן ור"א חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר משום כבודו של נחמיה בן חכליה. תנו רבנן מנשה היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו, אחאב שמנים וחמשה, ירבעם מאה ושלשה. תניא היה ר"מ אומר אבשלום אין לו חלק לעוה"ב שנאמר ויכו את אבשלום וימיתוהו ויכוהו בעוה"ז וימיתוהו לעוה"ב. תניא ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן ויעש הרע בעיני ה' לא חיין ולא נידונין. וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני ה' הכא תרגימו שהרג ישעיה במערבא אמרי שעשה צלם משאוי אלף בני אדם ובכל יום ויום הורג (את) כולם, כמאן אולא הא דאמר רבה בר בר חנה שקולה נשמה של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו כמ"ד ישעיה הרג; כתיב פסל וכתיב פסילים א"ר יוחנן בתחלה עשה לו פרצוף אחד ולבסוף עשה לו ארבעה פרצופים כדי שתראה שכינה ותכעוס; אחז העמידו בעלייה שנאמר ואת המזבחות אשר על הגג עליית אחז וגו' מנשה העמידו בהיכל שנאמר וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה [בנו] בבית הזה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם אמון הכניסו לבית קדשי הקדשים שנאמר כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס מאי כי קצר המצע מהשתרע? אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [כי] קצר המצע זה מלהשתרר עליו שני רעים כאחד מאי והמסכה צרה וגו' אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן כי הוה מטי להאי קרא הוה קא בכי מי שכתב בו כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה [אחז] בטל את העבודה] וחתם את התורה שנאמר צור תעודה חתום תורה בלמודי מנשה קדר את האזכרות והרס את המזבח אמון [שרף את התורה] והעלה שממית על גבי המזבח; אחז התיר את הערוה מנשה בא על אחותו אמון בא על אמו שנאמר כי הוא אמון הרבה אשמה רבי יוחנן ור"א חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שבא על אמו, אמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו? א"ל כלום אני עושה אלא להכעים את בוראי, כי אתא יהויקים אמר קמאי לא ידעי לארגוזי, כלום אנו צריכין אלא לאורו יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו, יטול אורו אמרו לו והלא כסף וזהב שלו הוא שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות אמר להם כבר נתנו לנו שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני האדם א"ל רבא לרבה בר מרי מפני מה לא מנו את יהויקים משום דכתיב ביה ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו מאי והנמצא עליו? רבי יוחנן ור"א חד אמר שחקק שם עבודת כוכבים על אמתו וחד אמר שחקק שם שמים על אמתו? א"ל במלכים לא שמעתי בהדיוטות שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה - מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר כל העובר ושב אל הלוים ועבר בים צרה והכה בים גלים א"ר יוחנן זה פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה ג' מילין והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין, זה בזה, בקשו מלאכי השרת לדוחפו, אמר להן הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה - אמר להן הקב"ה בכבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם מחיתם א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנאמר על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ורבי יוחנן דידיה אמר מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל ושגגתו עולה זדון: מרחקת את הקרובים מעמון

כי בי חשק · לא שייך אלא ברבונא דעלמא כלומר אותו שחפץ בי ובירא"תי, אפלטהו: ע' שברשעים תלויה · שאינה כתובה בשיטת אותיות התיבה אלא תלויה היא למעלה ונראה ככתוב רשים: כיון שנעשה אדם רש מלמטה · שיש לו שונאין ואין רוח הבריות נוחה הימנו: נעשה רש מלמעלה · בידוע ששונאין אותו מלמעלה להכי כתוב רשים שני מיני רשות: ולא נכתביה · לעי"ן כלל: משום כבודו של דוד · שאין הדבר נוהג בצדיקים ודוד היו לו שונאים הרבה: ונחמיה בן חכליה · שהיו לו שונאים הרבה מנכרים שמבקשין להרגו על שהיה בונה בית המקדש כדכתיב בעזרא (נחמיה ד) ואחת מחזקת השלח וגו' ל"א היו לו קנאים מישראל דכתיב (שם ו) רבים ביהודה בעלי שבועה לו כי הוא חתן לשכניה בן ארח שהיו מכוין אותו · בקדושין (דף ע.) מפרש להאי קרא והכי איכתבא לומר שברשעים אמרינן ולא בצדיקים: היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים · ספר ויקרא היה מחדש בו כל שנה ושנה ודורשו מפלפולו: לא חיין · לא יחיו לעולם הבא עם הצדיקים ואין נדונין נמי בגיהנם ודוקא קאמר מלכי ישראל אבל שלמה וצדקיה מבית דוד אתו ואף על גב דכתיב בהו ויעש הרע חיין הן לעתיד: אחז ואחזיה · ממלכי יהודה וקים להו שהיו רשעים, ואמון ויהויקים לא חשיב ואף על גב דהוו רשעים מאד כדלקמן, בהנהו קים להו דחיין: הורג את כולן · שהיו נבקעין בכובד המשאוי: כמ"ד שהרג ישעיה · והאי קאמר קרא מלא את ירושלים פה לפה שנשמתו של צדיק שקולה כמו שמלא את ירושלים חללים: כתוב · (במלכים) [דה"ב לג] וישם את פסל הסמל אשר עשה בבית האלהים: וכתיב והעמיד את האשרים והפסילים בד"ה (שם): ולבסוף עשה · מנשה לאותו דמות ד' פרצופים: כדי שתראה שכינה מכל צד · שתכנס להיכל תראה פרצוף כנגדו ותכעוס: מלהשתרר עליו שני רעים · שכינה ודמות הפרצוף: מסכה · בית המקדש: תעשה לו מסכה צרה · כאשה שנעשית צרה לחברתה: בטל העבודה · קורי עכבים שבטל עבודה

מכל וכל עד שארגו עכבים קוריהן ע"ג המזבח: סיפר · נעשה לו כהיתר: ממקום שיצאת משם · מקום שאדם יוצא ממנו שבע הוא ממנו ואינו מתאוה להנאת אותו מקום: קמאי לא ידעי לארגוזי · מלכים ראשונים שלפניו לא היו יודעים להכעיס המקום כמו שהוא: תורה אור חרף ואמר כלום אנו צריכין אלא לאורו שמאיר לנו השמש יבא ויטול אורו: שאנו משתמשין בו · שמאיר ביותר: אמרו לו · בני דורו והלא כסף וכו' דבני דורו צדיקים היו כדאמרן נסתכל בדורו של יהויקים ונתקררה דעתו: מפני מה לא מנו את יהויקים · בהדי הנך שאין להם חלק לעולם הבא: משום דכתיב ויתר דברי יהויקים · בתמיהה משום דכתיב ביה רשע כזה לא מנאוהו: שם עבודת כוכבים על גופו · מתוך שהיה אדוק בה: שם שמים · משום בזיון: במלכים לא שמעתי · מפני מה לא מנו את יהויקים: בהדיוטות שמעתי · מפני מה לא מנו מיכה בהדי ארבעה הדיוטות דמתניתין: שפתו מצויה לעוברי דרכים · שהיו כל העולם מתארחין אצלו כדכתיב (במקרא) כל העובר ושב אל הלוים זה מיכה: זה פסלו של מיכה · כשכתב משה את השם והשליכו על נילוס להעלות ארונו של יוסף בא מיכה ונטלו בהחבא והיינו דכתיב ועבר בים צרה כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל עבר מיכה עמהם שבידו השם לעשות העגל ל"א מיכה עשה פסל והביאו עמו כשעברו ישראל הים: גרב · מקומו של מיכה בגרב הוה פסלו של מיכה קבוע ובשילה היה המשכן: לדוחפו · למיכה: ועל דבר זה · על פסלו של מיכה שלא מיחו ישראל בידו נענשו אנשי פילגש בגבעה שנפלו ביד בנימין והרגו מהם ארבעים אלף: לגימה · אכילה שמאכילין אורחים: שתי משפחות · עמון ומואב שלפי שלא קדמו ישראל בלחם ובמים נכתב שלא יבאו בקהל: מעלמת עינים מן הרשעים · מעלמת מעיני המקום שלא להביט ברשעו לשלם לו כדרכו הרעה אלא עושה כאילו אינו רואה במעשיו:

עמון ומואב · קרובין ליסראל שבהו מלוט בן לחי לכרחם ורחקן המקום שלח יכלו בקהל ל"ת קרובין ממש ליכל למימר דהא מדין מבני קטורה היו בני לכרחם וקרובים היו בני מדין ליסראל יותר מעמון ומואב שהם בני לכרחם שלח עמון ומואב שבניהם וקרובים היו ללרץ יסראל ומזנן רחוקים להם

ויעבו כלשהם סנוים · ממשפחות כופרים והלי קרא מפרש ליה כולי שמות בספרי בפרשה ויאמר משה לחובב : **הפה סקיניס שכאים מפחם מכי נים רכב** · וקיניס הלו בניו של יתרו דכתיב ובני קיני חותן משה" ובניו של יתרו הן הן בניו של לכב דכתיב הקיניס הבאים מחמת לבי בית רכב וכתיב ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם (ט) **ומשרתה שבינה על נביאי הבעל** · מחבירו של עדו הנביא דכתיב ויהי הם יושבים אל השלחן ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו ושנגחתה עולה ודון דאמר רב יהודה אמר רב אלמלי הלוהו יהונתן לדוד שתי כברות לחם: לא נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נמרד דואג האדמי ולא נהרג שאול ושלשת בניו ומפני מה לא מנו את אחז? אמר ר' ירמיה בר אבא מפני שמואל בין שני צדיקים בין יותם לחזקיהו רב יוסף אמר מפני שהיה לו בישת פנים מישעיהו שנאמר ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס" מאי כובס: איכא דאמרי *אולא דקצרי סחף וחלף ואיכא דאמרי *אולא דקצרי סחף ארישיה וחלף מפני מה לא מנו את אמנון: מפני כבודו של יאשיהו, מנשה נמי לא נמני מפני כבודו של חזקיהו! ברא מזכי *אבא, אבא לא מזכי ברא דכתיב ואין מידי מציל? אין אברהם מציל את ישמעאל אין יצחק מציל את עשו, השתא דאתית להכי אחז נמי לא אימני משום כבודו של חזקיהו ומפני מה לא מנו את יהויקים? משום דר' חייא בר אבויה *דאמר ר' חייא בר' אבויה כתיב על גולגלתו [של] יהויקים "ואת ועוד אדרת", וקנו דרבי פרידא אשכח גולגלתא דהוה קא שדיא בשערי ירושלים וכתיב בה "ואת ועוד אדרת" קברה ולא איקברא, קברה ולא איקברא, אמר גולגלתו של יהויקים היא דכתיב ביה קבורת חמור יקבר סחוב והשלך וגו' אמר: מלמא הוא ולא איכשר לזלזולי ביה, כרכה בשיראי ואותבה בספתא, *חויתא דביתהו, סברא היא דאיתתא קמייתא—הוה דהא לא קא מנשי לה, שגרא תגורא וקלתה היינו דכתיב "ואת ועוד אדרת" תניא אמר רבי שמעון בן אלעזר בשביל הטוב בעיניך עשיתי, מה אות, בשביל "מה אות" נכרים אכלו על שולחנו, בשביל שנכרים אכלו על שולחנו גרם גלות לבניו מסייע ליה לחזקיה דאמר חזקיה כל המזמן עובד כוכבים לתוך ביתו ומשמש עליו גורם גלות לבניו שנאמר וכניך אשר יצאו ממך [אשר תוליד] יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל" *וישמח עליהם חזקיה וירא את (כל) בית נכתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת השמן הטוב וגו' אמר רב מאי "בית נכתה"? אשתו השקתה עליהם ושמואל אמר בית גנזיו הראה להם וה' יוחנן אמר זין אוכל זין הראה להן, איכה ישבה בדד" אמר *רבא אמר רבי יוחנן מפני מה לקו ישראל באיכה? מפני שעברו על שלשים ושש כריתות שבתורה, אמר רבי יוחנן כתיב מה לקו באל"ף בי"ת? מפני שעברו על התורה שניתנה באל"ף בי"ת "ישבה בדד" אמר *רבא אמר רבי יוחנן אמר הקב"ה אני אמרתי "וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל" עכשיו יהיה "בדד בשבתי עם" אמר *רבא אמר רבי יוחנן שהיו משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהו להם בנים הרבה "היתה כאלמנה" *אמר רב יהודה כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא באישה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה "רבתי בגוים שרתי במדינות" אמר *רבא אמר רבי יוחנן כל מקום שהן הולכין נעשין שרים לאדוניהן ת"ר מעשה בשני בני אדם ששכרו בהר הכרמל והיה שכרי מהלך אחד

מפני מה לא מנו את אחז · תוספ שבלח לו מרוך בלחתן ספרים ומנחה על ידם : **ומפני מה לא מנו את אמנון** · כגון חזקיה דלמרינן לקמן לחשבח הלקחה עליהם : **גורס גלוח** · דכתיב ויסמח עליהם חזקיהו וירלם לח (כל) בית נכתה וכתיב בהריה "ומבניך לחר יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל" : **פעמו פעקפה עליהם** · היל עלמה מוזגת להם והייטו "בית נכתה" לשון מעכבה על פי נלע שעפחתה מן החדש ומעכה כברל לחבה : **כית גנזיו** · והכי מפרגמינן בית גניזוהי ומנחש פתר במחברתו לשון סממנים כמו (בראשית לג) נכלח ונכרי ולוט : **זין פוכל זין** · כגון פרזלח דשניט בפרזלא* : **מיכה** · ל"ו בגימטריא : **ל"ו כריפות** · בכריסות (לף כ:) חשיב להו : **נקו כפ"ב** · שכל מגילת חיכה סדורה בחלפלי ביתח : **כעם כדך** · שיושבין יחידים ואינן מחילחין לח מן הגכריס לח מן חיות רעות : **רכבי עם** · עם שמחרכה והולך יומר מחלר עם : **קטנה לגדול** · ס"ו של קטן חיו מכוסל וחינו מזריע מהר כשל גדול וכן רחס של קטנה חינה קולטת מהר כשל גדולה לפיכך מעיינין גדולה לקטן [מכוסל] קולטו מהר וקטנה לגדול כדי שיהח לכשחהח זרעו קולט מהר ולח קטנה לקטן שמוהין להוליד ולח קטן וקטנה ממש חלח שטומדין בעל פרקן וחלויין הם להוליד ומיהו זרע שלהם מכוסל כל כך : **ואומו כלי הפך לחז על לחמו כדי שלח יכירו יעניה שהיה מחביים [ממנו] : יפשיטו** · בן לחמון : **מוקיטו** · לחני מנחה : **[כרע מוכה שחץ וכו']** · יהשיה מוזכה לחמון לחביו ולח חזקיה מנחה בנו דכתיב בן מידי מלך ודרשינן ליה בהגדה לין לחברהם מלך וכו' : **דפפים לפכי** · דכרים מוכה לחבל : **גמו גמי** · לח חיימח דכבשיהו [לחשיה] חלח מפני כבודו של חזקיה לח מנלהו : **מפני פה לא מנו פם יפורקים** · בחוהן שלין להם חלק [לעוה"ב] : **פעמו דר' חייא כר מבויה** · שלחכחיב על שלח ניחן לקבורה וכל הני "מפני מה לח מנו" לח בעי חלח מהלך דהוו רשעים גמורים כדחמיבנח להו לעיל לחז חתם לח החורה וכו' : **[זפא ועוד כו'** · נקמה נעשית בה כאב ועוד לחרת חעשה בה] : **פרידא** · כך שמו : **פיפפא** · לרגז : **כשכיל פעוב פם לוס** · כשכיל חזקיה [שכיבח לח] עלמו לחמר הטוב בעיניך עשיתי גרס ט שחמר מה לוח כי חעלה בית ה' שכלל לוח מהקב"ה, שעבירה גוררת עבירה : **גלגו נכריס על שולחני** · לוחם שכלח לו מרוך בלחתן ספרים ומנחה על ידם : **ומפני מיו** · כגון חזקיה דלמרינן לקמן חשקחה עליהם : **גורס גלוח** · דכתיב ויסמח עליהם חזקיהו וירלם לח (כל) בית נכתה וכתיב בהריה "ומבניך לחר יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל" : **פעמו פעקפה עליהם** · היל עלמה מוזגת להם והייטו "בית נכתה" לשון מעכבה על פי נלע שעפחתה מן החדש ומעכה כברל לחבה : **כית גנזיו** · והכי מפרגמינן בית גניזוהי ומנחש פתר במחברתו לשון סממנים כמו (בראשית לג) נכלח ונכרי ולוט : **זין פוכל זין** · כגון פרזלח דשניט בפרזלא* : **מיכה** · ל"ו בגימטריא : **ל"ו כריפות** · בכריסות (לף כ:) חשיב להו : **נקו כפ"ב** · שכל מגילת חיכה סדורה בחלפלי ביתח : **כעם כדך** · שיושבין יחידים ואינן מחילחין לח מן הגכריס לח מן חיות רעות : **רכבי עם** · עם שמחרכה והולך יומר מחלר עם : **קטנה לגדול** · ס"ו של קטן חיו מכוסל וחינו מזריע מהר כשל גדול וכן רחס של קטנה חינה קולטת מהר כשל גדולה לפיכך מעיינין גדולה לקטן [מכוסל] קולטו מהר וקטנה לגדול כדי שיהח לכשחהח זרעו קולט מהר ולח קטנה לקטן שמוהין להוליד ולח קטן וקטנה ממש חלח שטומדין בעל פרקן וחלויין הם להוליד ומיהו זרע שלהם מכוסל כל כך :

[לעיל עז:]

[ביחסת ערוך בערך חכל חבבלא וכחיב על לד בני פיומים ע"ש]

[פי' תוספות פוסקי י' ד"ה ולחמי']

[לעיל סב. ע"ש]

[לעיל חזרה דביתהו חויתא נפקא אסדרה לה לשיבבתה חמרי לה הדיא כו']

[מלכים ג ב כ]

[ג"ל רבה]

[ג"ל רבה]

[ג"ל רבה]

[כמלכים ליתא וישמע ובישעיה נע/ה כתיב וישמע]

ג"ש/מפנה

△ דקדוקי ד"ל בסוגיא בפחו"ש באריכות

= בהגהה רבה אל יוחנן (ביה בדקדוקי ד"ל בסוגי' אחיכה ובן אפיסד בקדוש בסוגיא אחרת)

◇ "מפני לקו" [תענית כ.]

מפנה

◇-◇ ג' תיבות לאחר לא מנו אלו אחז

מסורת הש"ם

א"ל אחד מהם לחבירו גמל שמהלכת לפנינו סומא באחת מעיניה וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן, ושני בני אדם המנהיגים אותה: אחד ישראל ואחד נכרי אמר להן [שבאי] עם קשה עורף מאין אתם יודעין? אמרו לו גמל, מעשבים שלפניה - מצד שרואה אוכלת מצד שאינה רואה אינה אוכלת, וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן - של יין מטפטף ושוקע ושל שמן מטפטף וצף, ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד נכרי ואחד ישראל - נכרי נפנה לדרך וישראל נפנה לצדדין, רדף אחריהם ומצא כדבריהם, בא ונשקן על ראשן והביאן לביתן ועשה להן סעודה גדולה והיה מרקד לפניהם ואמר "ברוך שבחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו ובכל מקום שהן הולכים נעשין שרים לאדוניהם" ופטרן [והלכו] לבתיהם לשלום. "בכה תבכה בלילה" שתי בכיות הללו למה? אמר רבה אמר רבי יוחנן אחד על מקדש ראשון ואחד על מקדש שני, "בלילה" על עסקי לילה שנאמר "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא" *אמר רבה א"ר יוחנן אותו (*היום) ליל ט' באב היה אמר להן הקב"ה לישראל "אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות" ד"א "בלילה" שכל הבוכה בלילה קולו נשמע ד"א "בלילה" שכל הבוכה בלילה כוכבים ומזלות בוכין עמו ד"א "בלילה" שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו - מעשה באשה אחת שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה עליו בלילה, שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו, למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכונתו "ודמעתה על לחיה" אמר *רבא אמר ר' יוחנן כאשה שבוכה על בעל נעוריה שנאמר "אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה" "היו צריה לראש" אמר *רבא אמר רבי יוחנן [א]*כל המיצר לישראל נעשה ראש שנאמר[א] "כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים" אמר *רבא אמר ר' יוחנן כל המציק לישראל אינו עיף "לא אליכם כל עוברי דרך" אמר *רבא אמר ר' יוחנן מכאן לקובלנא מן התורה "כל עוברי דרך" אמר רב עמרם אמר רב עשאוני כעוברי על דת דאילו בסדום כתיב "וה' המטיר על סדום" ואילו בירושלים כתיב "ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה וגו'"[ב] (וכתיב) "ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום" וכי משוא פנים יש בדבר? אמר *רבא אמר ר' יוחנן מדה יתירה היתה בירושלים שלא היתה בסדום דאילו בסדום כתיב "הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם... ויד עני ואביון לא החזיקה וגו'" ואילו בירושלים כתיב "ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן" "סלה כל אבירי ה' בקרבי" כאדם שאומר לחבירו נפסלה מטבע זו. "פצו עליך פיהם" אמר *רבא אמר רבי יוחנן בשביל מה הקדים פ"א לעי"ן? בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם; "אוכלי עמי אכלו לחם, ה' לא קראו" אמר *רבא אמר ר' יוחנן כל האוכל מלחמן של ישראל טועם טעם לחם, ושאינו אוכל מלחמן של ישראל אינו טועם טעם לחם, "ה' לא קראו": רב אמר אלו הדיינין ושמואל אמר אלו מלמדי תינוקות. מי מנאן? אמר רב אשי אנשי כנסת הגדולה מנאום, אמר רב יהודה אמר רב בקשו עוד למנות אחד *באה דמות דיוקנו של אביו[א] (ונשטחה) לפניהם ולא השגיחו עליה באה אש מן השמים ולחכה אש בספסליהם ולא השגיחו עליה יצאה בת קול ואמרה להם "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשוכים" מי שהקדים ביתי לביתו ולא עוד אלא שביתי בנה בשבע שנים וביתו בנה בשלש עשרה שנה לפני מלכים יתיצב, [בל יתיצב] לפני חשוכים, ולא השגיח עליה יצאה בת קול ואמרה "המעמך ישלמנה כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני וגו'" *דורשי רשומות היו אומרים כולן באין לעולם הבא שנאמר "לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי, מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרועעי": "לי גלעד"[ג] זה אחאב שנפל ברמות גלעד, "מנשה" כמשמעו, "אפרים מעוז ראשי" זה ירבעם דקאתי מאפרים "יהודה מחוקקי" זה אחיתופל

אחד · מן הגשבים לחברו : גמל · זו שמהלכת לפנינו סומא וכו' : [מצד שרואה · שאינה אוכלת פעמים מצד ימין ופעמים מצד שמאל' כבהמה הרואה שאוכלת מכאן ומכאן אלא מצד שרואה אוכלת] : יין מטפטף ושוקע · בקרקע ורואין אנו בין רגלינו הטיפין שנפלו כשעברה הגמל במקום זה מצד אחד שקועין ומצד אחר הטיפין של שמן שצפים : נפנה לצדדין · שכן דרך ישראל להיותו צנוע : רדף · השבאי דרך הגמל והמנהיג ומצא כדבריהם ואמרו *והם יהודים על אותו שבאי אדוניהם שהוא בן קיסר מלך אשקנ"ז בלע"ז שהיה דיוקנו דומה למגמת פניו של אותו קיסר של מלך שבזות הולידו : על עסקי לילה · לפי שבכו אותו לילה בכיית חנם : קולו נשמע יותר מביום · כדאמרינן בעלמא (יומא דף כ:) מפני מה אין הקול נשמע ביום כבלילה מפני גלגל חמה המנסר ברקיע והיינו דכתיב "בכה תבכה בלילה" כדי שיהא קולה נשמע וירחמו עליה ואף על פי כן אין מנחם לה : כוכבים ומזלות בוכים · שנכמרו רחמים עליו : בוכה כנגדו · מתוך שנשמע בהדיא מרכך לבו של אדם השומע קולו לבכות עמו : ריסי עיניו · שער שסביבות העין היה נופל ונכפל על העין מרוב דמעות : אלי · קונו קינה מתרגמינן איליא : על בעל נעוריה · שבוכה תמיד ומצויה דמעות : על לחיה · לשון לחות ונערות כגון לח ויבש : מכאן לקובלנא מן התורה · כשאדם מודיע צערו לאחר צריך שיאמר לו "לא תבא זאת לך כמו שבאה אלי" כי קשה הוא לשמוע שפעמים חוזרת עליו והמקפיד על כך אין בו משום ניחוש · נ"א לקובלנא=כשיש לו צרה יודיענה לרבים, קובלנא=צעקה, נ"א נגד' דמתרגמינן 'קבל', כאדם שאומר לחברו לא כערב אני אומר : וירדנה · ושרף אותה והיינו עשאוני כעוברי דת שדנני בלא כסדום : לא אליכם · נביא היה מתנודד על החורבן כאילו בלא עליו צרה ומהפכה לאחרים ואומר להם לישראל "לא תהא לכם צרה כזו" כמדומה לי נביא היה מדבר כנגד בני משה או כנגד י' השבטים שלא הגלה נבוכדנצר : וירדנה · לשון שבירה כמו (במדבר כד) "וירד מיעקב" כאדם המושל בחברו להלקותו ולשברו : הכי גרסינן ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום

ולי משוא פנים יש בדבר והואיל וישראל רעים יותר מסדום למה לא נהפכו כסדום לשון אחר וכי משוא פנים יש בדבר דהתם כתיב "וה' המטיר" הוא בעצמו והכא כתיב "שלח" על ידי שליח : מדה יתירה · דבירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו שהיתה מזומנת חברתה ואוכלת בנה אלמא רחמניות היו ואילו בסדום כתיב יד עני ואביון לא החזיקה ומדה זו כפרה עליהם שלא נהפכו לשון אחר מדה יתירה פורענות גדולה היתה בירושלים שילדיהם היו אוכלות זו עם זו דכתיב היו לברות למו ואילו בסדום כתיב "גאון שבעת לחם" שלא טעמו טעם עוני הא למדת גדול פורענות ירושלים מפורענות סדום ולא היה משוא פנים בדבר : סלה · לשון מסלה כלומר כל האבירים פסלם הקב"ה ועשאם פסולים וכבושים כמסלה זו והיינו דמיא למטבע שנפסל ואין לו תקנה : מפני מה הקדים פ"א לעי"ן · ברוב האלפא ביתא שבאיכה : מפני מרגלים · שהקדימו מאמר פיהם עד שלא ראו בעין : טועם טעם לחם · שהכותים מואסים טעמם בלחמם של ישראל שהגאולה היא להם כשגוזלין אותן : אלו הדיינין · מטה משפט בשביל שוחדיהם היו לחם עמי לאכול אויבין : מלמדי תינוקות · שעושין מלאכתן רמיה : מי מנאן · להנך מלכים והדיוטות דקתני במתני' אין להם חלק : עוד אחד · שלמה : דיוקנו · של דוד אביו נשתטח לפניהם שלא למנותו עמהם : בל יתיצב לפני חשוכים · בגיהנם : לפני מלכים יתיצב · בגן עדן ולא לפני חשוכים : המעמך ישלמנה · וכי עליכם לשלם תשלומי עונשו לאדם שאתם נמאסים בו בשלמה לומר שאין לו חלק לעולם הבא : כי אתה תבחר ולא אני · וכי הבחירה בכם תלויה ולא בי לומר מי שיש לו חלק ומי אין לו חלק הלא בי הדבר תלוי : דורשי רשומות · דורשי פסוקים כדכתיב (דניאל י) את הרשום בכתב אמת היו אומרים שכולם יש להם חלק אפילו למנשה וירבעם ולאחאב : לי גלעד ולי מנשה · עלי לסבול עונם כדי שיהו הם זוכים : מנשה כמשמעו · מנשה בן חזקיהו : דקאתי

[תענית כט. סוטה לה.] [נ"ל הלילה] [נ"ל רבה] [נ"ל רבה] ישעיה ח [נ"ל רבה] [נ"ל רבה] בראשית יט איכה א [נ"ל רבה] יחזקאל טז איכה ד [נ"ל רבה] תהלים יד משלי כב איוב לד תהלים ס

הגהות הב"ח
(א) גמרא דיוקנו של אביו ונשתטחה לפניהם:

הגהות הגר"א
[א] גמ' שנאמר כי לא מועף נמחק תיבת שנאמר : [ב] שם וכתיב ויגדל נמחק תיבת וכתיב : [ג] שם בסוף ולי מנשה נמחקו כ' תיבות אלו :

הגהות מהר"ב רנשבורג
(א) בגמרא כל המיצר לישראל נעשה ראש שנאמר מלת שנאמר נמחק :

דקאי אפי מיהודה · דקאמר לו דוד ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי שהיה קורא לאחיתופל "מיודעי" קרובי שהיה משבט יהודה כדוד : מואב סיר רחצי · דוד דקא אתי ממואב : סיר רחצי · גחזי שסר ונלטרע על עסקי רחיצה : על אדום אשליך נעלי · אנעיל אותם בגן עדן : אם יבא דוד שהרג את הפלשתי · וילעק לפניך על שאתה נותן חלק לדואג ואחיתופל לעוה"ב מה אתה עושה להפיס דעתו שהם היו שונאין אותו : אמר להם · עלי לפייסן ולעשותן ריעים ואוהבים זה לזה והיינו "התרועעי" לשון ריעות : ושמואל אמר מאי תשובה נצחת כה"ג [באו] עשרה בני אדם וכו' : עבד שמכרו רבו · ומאחר שמכרנו הקב"ה לנבוכדנצר וגרשנו מעליו, יש לו עלינו כלום : מאי דכתיב ודוד עבדי נבוכדנצר עבדי · שקרא לאותו רשע עבד כמו שקרא לדוד דכתיב בסוף ירמיה (מג) "הנני שולח ולקחתי את נבוכדנצר עבדי" לא מפני שדומה זה לזה אלא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כבר מכרנו הקב"ה לנבוכדנצר לפיכך הקדים הקב"ה וקרא "עבדי" לנבוכדנצר כדי להחזיר להן תשובה : עבד למי נכסים למי · כלומר נבוכדנצר עבדי הוא וכל מה שקנה לי הוא ועדיין לא יצאתם מרשותי : והעולה על רוחכם היה לא תהיה · כל מה שאתם סבורים לא יהיה : כל כי האי ריתחא · מי יתן ויבא לנו זה הכעס בחימה שפוכה אמלוך עליכם שיגאלנו בעל כרחנו וימלוך עלינו : א"ר אבא בר כהנא · היינו תשובה נצחת דאמרו ליה "אלהיו יורנו" שאין אנו יכולין ליסר אותו : בלא עם · שאין לו חלק עם עם : שבלה עם · שבלבל ישראל בעצתו שהשיאו לבלק כדבעינן למימר לקמן והפיל מהם כ"ד אלפים : בעור שבא על בעיר · שבא על אתונו כמו בהמה דמתרגמינן בעיר : הנא הוא בעור · אביו של בלעם הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי : אחת בימי יעקב · שרדף אחריו ובקש לעקור הכל : ואחת בימי שופטים · לאחר מיתת יהושע דכתיב (שופטים ג) ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד כושן רשעתים : בנו בעור · משמע בעור בנו של

בלעם היה : בנו הוא · לבלעם בנביאות שבלעם גדול מאביו היה בנביאות : הא אחריני אתו · כלומר מדקא חשיב תנא דמתניתין דבלעם שהיה נכרי בהדי הדיוטות וקאמר דאין לו חלק מכלל דשאר נכרים יש להם חלק : מתניתין מני וכו' · א"ל ר' יהושע אלו נאמר ישובו רשעים לשאולה *בכל הגוים משמע כדקאמרת השתא דכתיב "כל גוים שכחי אלהים" לא משמע אלא אותן השוכחים אלוה כגון בלעם [וכמותו] אבל אחריני אתו כדאמרינן בריש פרקין (דף צא:) "ורעו זרים לאנכם ובני נכר אכריכם" לעולם הבא : מאן נינהו כל גוים שכחי אלהים · דמשום הכי בורר הקב"ה הרשעים שבהם ונותן אותם בגיהנם ואין להם חלק לעתיד אבל השאר יש להם חלק : ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו · שאין לו חלק לעתיד : תמות נפשי מות ישרים · אם ימות מיתת עצמו תהא אחריתי כמוהו דודאי יש לו חלק עמהם : ואם לאו · דלא ימות אלא יהרג "הנני הולך לעמי" לגיהנם : לא היה להם שלום · דכתיב המכה את מדין בשדה מואב : לסובין · כשוסן כאדם שכועס פניו להובין : כרכושתא · חולדה : ושונרא · אין להם שלום מעולם : ביש גדא · מזל רע : כלום יש אב ששונא את בנו · שהוא סבור שיאמר לו הקב"ה קלל את בני דקאמר בלעם לינו פה [הלילה] : חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני · דאהני ליה מה שהחליף פניו לומר לשלוחי בלק *לינו פה שאמר לו הקב"ה בתחילה לא תלך והדר אמר לך : מלכותא בלא תגא · כלומר שררה גדולה ואינו חסר אלא כתר מלכות : אנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה קשים ממני · כלומר איני גדול מהם אלא משיחת מלכות : שפי · כמו (חולין דף נד:) בוקא דאטמא דשף מדוכתיה : שפיפון · משמע שתים : שתום העין · שתום פתוח כמו שתומו ניכר *כלומר עינו אחת פתוחה מכלל דהאחרת סתומה והכי נמי מתרגמינן דשפיר חזי אית דמפרשי שתום כמו סתום ולאו מילתא היא : קוסם באמתו · כגון מעלה בזכורו :

[א מיי' פי"א מהלכות עדות דין י ופ"ג מהל' תשובה דין ה]:

הגהות הגר"א

תורה אור

דקאתי מיהודה "מואב סיר רחצי" זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה "על אדום אשליך נעלי" זה דואג האדומי, "עלי פלשת התרועעי" אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע אם יבא דוד שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת מה אתה עושה לו אמר להן עלי לעשותן ריעים זה לזה °מדוע "שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת וגו'" אמר רב תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל לנביא: אמר להן נביא לישראל "חזרו בתשובה אבותיכם שחטאו היכן הם" אמרו להן ונביאיכם שלא חטאו היכן הם שנאמר "°אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו" אמר להן (אבותיכם) חזרו והודו שנאמר "°אך דברי וחקי אשר צויתי את עבדי הנביאים וגו'" שמואל אמר באו עשרה בני אדם וישבו לפניו - אמר להן "חזרו בתשובה" אמרו לו: עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום? אמר לו הקב"ה לנביא לך אמור להן °איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעכם שלחה אמכם" והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב "דוד עבדי" °"נבוכדנצר עבדי" גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כך לפיכך הקדים הקב"ה וקראו "עבדו" - *עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי, °"והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן, חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם" *אמר רב נחמן "כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרוקינן", °"ויסרו למשפט אלהיו יורנו" אמר רבה בר בר חנה אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אמרו לו אין אנו יכולין יצר הרע שולט בנו אמר להם יסרו יצריכם אמרו לו אלהיו יורנו: ארבעה הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי: "בלעם" = *"בלא" עם. דבר אחר בלעם שבלה עם "בן בעור" = שבא על בעיר תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא "לבן הארמי" "בעור" שבא על בעיר "כושן רשעתים" דעבד שתי רשעיות בישראל אחת בימי יעקב ואחת בימי "שפוט השופטים" ומה שמו? "לבן הארמי" שמו, כתיב °"בן בעור" וכתיב °"בנו בעור" אמר רבי יוחנן: אביו = בנו הוא לו בנביאות, בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא אחריני אתו - מתניתין מני? רבי יהושע היא דתניא ר"א אומר °"ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים" "ישובו רשעים לשאולה" אלו פושעי ישראל "כל גוים שכחי אלהים" אלו פושעי עובדי כוכבים דברי ר"א [*] אמר לו ר' יהושע וכי נאמר *"בכל גוים" והלא לא נאמר אלא "כל גוים שכחי אלהים"! אלא "ישובו רשעים לשאולה" מאן נינהו "כל גוים שכחי אלהים" ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו - אמר °"תמות נפשי מות ישרים" - אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו "הנני הולך לעמי", "וילכו זקני מואב וזקני מדין" תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם - משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה לזה, בא זאב על האחד אמר האחד אם איני עוזרו היום הורג אותו ולמחר בא עלי, הלכו שניהם והרגו הזאב אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי "כרכושתא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דביש גדא" °"וישבו שרי מואב עם בלעם", ושרי מדין להיכן אזול? כיון דאמר להו °"לינו פה הלילה והשבותי אתכם דבר" אמרו כלום יש אב ששונא את בנו, אמר רב נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני: מעיקרא כתיב "לא תלך עמהם" ולבסוף כתיב "קום לך אתם" אמר רב ששת חוצפא = *מלכותא בלא תאגא היא דכתיב °"ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגו'" א"ר יוחנן *בלעם חגר ברגלו אחת היה שנאמר °"וילך שפי" שמשון בשתי רגליו שנאמר °"שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס" בלעם סומא באחת מעיניו היה שנאמר °"שתום העין" קוסם באמתו היה: כתיב הכא "נופל וגלוי עינים" וכתיב התם °"והנה המן נופל על המטה וגו'", איתמר מר זוטרא אמר קוסם באמתו היה מר בריה דרבינא אמר שבא על אתונו מ"ד קוסם באמתו היה כדאמרן ומ"ד בא על אתונו היה - כתיב הכא * [*] "כרע שכב" וכתיב התם °"בין רגליה כרע

*) [סוטה י.]

כרע

כארי וכלביא מי יקימנו בשבח ישראל נאמרה כדמפרש בתרגום ורש"י וכן בברכות יב: וע"ש דאין לענין כרע שכב שום שייכות לבלעם כלל

כרע נפל · מה כריעה דהתם דלית ביה נפילה-בעילה היא לף כריעה דהכא דכתיב 'וטפל'-בעילה היא-שכח על בהמתו : **דפש בפשעו נפ סוס ידע** · מאי בעית למהדורי כדמפרש דאמרי ליה שרי כלך מאי טעמא לף רכבת אסוסיא : **כרעיכא** · בלחו עשבים לחים : **פמר לפו לפעינפ בפלפפ** · ליפא מסחום ולף לרכוב : **פקרפי** · אמרה ליה לחבר רכבת עלי : **פפלפפ** · כשלין לי סוס מזומן : אמרה לו מעולך : **פפפפ פישום** · שלחה בועלי : **פוכנפ** · מחממת : **מן פפפים ופד פגלגל** · משחשלו בשפיס ועד שנכנסו לתרן וחטלו בגלגל עשיתי עמהם לחקות הרבה : **כל פומן פיפים** · שהיה בלעם מפפה לקללכם בשעה שהקב"ה כועס בה כל הקללות מתקיימות : **פ"ג נפ ופפ פ** · חומן חימים לף זעם ה' : **"לא וופפ בכל יום"** · קרא הוא : **כמפ ופפו רגפ** · כדמפיק ליה מקרא "כי רגע באפו חיים כרצונו" : **נפלפ שני קמייפפ** · של יום זמן קימה לעמוד ממטתו שלש שעות זמן קימה לעמוד ממטתו וכועס הקב"ה בשעה שרוחה המלכים שמשתחוים לחמה בשעה שמניחין כתריהם מראשם כדלקמן : **כרכלפפ** · קירסמ"ל בלע"ז : **כל שפפפ נפי פיוכפ** · רוב שעות מתלבנות ומכספת שחיה כל שעה בחוזק לחמימות : **פוריקי פופקי** · לפי' כשמכספת יש בה שורות שורות לחומות מאד כרגיעותם לבל לוחה שעה סולה מכספת : **נפ פעפ לנדיק נפ פוב** · לין נכון לנדיק שיהא מעיט לף הוה ליה לומים נעשה בשבילו : **שפפכפ** · שחהב (הקב"ה) לח (לבלעם) ביעלה שורה של גדולה, שחשב הוא בעלמו : **ושפפכ** · שנתן בלעם הרשע לח ישראל ביעלה שורה של גדולה שחשב הוא בעלמו : **פ"ב קרכנוס** · כין פריס לחילים ז' פריס וז' לילים נ' פעמים הרי מ"ב כין פריס ולילים : **פורים פרשפ**

סיג מנכפס לח הקב"ה

[ג"ל יייסיב]

נפיפר פפי · וכי דרך לחרן כן שילחרו *וייטב לחליהם שם שלמה מחמך והלא חנחה דעתיה דלחרי ליה שיהא גדול מחביו : **פעין שפך** · קלחר ליה ומעין כשלך ולף גדול ממך : **נפיפ כשפל** · שרה רבקה רחל ולחה-שרה ורבקה דכחיב "ויביחה ימחק החחלה שרה חמו" תורה אור וגו' רחל ולחה דכחיב (בראשית לף)

כרע נפל שכב וגו' °ויודע דעת עליון" השתא *דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע?-לא *דעת בהמתו? ראמרי ליה מאי טעמא לא רכבת *סוסיא? אמר להו שדאי להו ברטיבא, אמרה ליה "הלא אנכי אחותך" לטעינא בעלמא, "אשר רכבת עלי", אקראי °בעלמא, "מעודך עד היום הזה" ולא עוד אלא שאני עושה [לך] מעשה אישות בלילה כתיב °ההסכן הסכנתי" וכתיב התם °"ותהי לו סוכנת" אלא-לא *"ויודע דעת עליון" מלכים שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקב"ה כועס בה,והיינו דקאמר להו נביא לישראל °עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' "מאי "למען דעת צדקות ה'? אמר להן הקב"ה לישראל: דעו נא כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי כל אותן הימים בימי בלעם הרשע *שאילמלא כעסתי כל אותן הימים לא נשתייר משוניאיהן של ישראל שריד ופליט, היינו דקאמר ליה בלעם לבלק "מה אקב לא °קבה אל, °וזעף אותן (היום) [הימים] לא זעם ה'? אל זועם °בכל יום" וכמה זעמו? רגע שנאמר °כי רגע באפו חיים ברצונו וגו'" °אך עמי אינם °בחרך וסגור דלתיך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם", אימת רחת? בתלת שעי קמייתא כי חזורא דתרנגולא, °כל שעתא ושעתא נמי חזורא? כל שעתא ושעתא אית ביה סוריקי סומקי ; ההוא מינא דהוה בשיבבותיה דרבי יהושע בן לוי דהוה קא מצער ליה, יומא חד נקט *תרנגולתא ואסר ליה בכרעיה ואותיב, אמר: כי מטא ההוא שעתא אילטייה, כי מטא ההוא שעתא נמנם, אמר שמע מינה לאו אורח ארעא דכתיב °גם ענוש לצדיק לא טוב"-אפילו במיני לא איבעי ליה למיטר הכי, תנא משמיה דרבי מאיר בשעה שהחמה זורחת והמלכים מניחין כתריהן על ראשיהן ומשתחוים להמה מיד כועס °ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו, אהבה מבמלת שורה של גדולה מאברהם דכתיב °וישכם אברהם בבקר שנאה מבמלת שורה של גדולה מבלעם שנאמר "ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו" *אמר רב יהודה אמר רב °לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושחים קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות א"ר *יוסי בר חנינא רות-בתו של ענלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה. א"ל רבא לרבה בר מרי לתיב °"יטב אלהים את שם שלמה מישמך ויגדל [את] בסאו מבסאך"-אורח אורעא למימרא ליה למלכא הכי? אל מעין קאמרה ליה דאי לא תימא הכי °תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך" נשים באהל? מאן נינהו? שרה רבקה רחל ולאה, אורח ארעא למימר הכי אלא מעין קאמר ופליגא דרב יוסי בר חנני דאמר רב יוסי בר חנני בבל, אדם מתקנא חיץ מבנו ותלמידו בנו-משלמה ותלמידו: אינשי אינשא °"היהי נא פי שנים ברוחך אלי ואינשי אינשא °ויסמך את °דין" עליו ויצוה, °לוישם דבר °בפי "בלעם-ר"א אומר מלאך ר' יונתן אמר חבה. א"ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות °מה טובו אהליך יעקב" לא תשרה שכינה עליהם "ומשכנותיך ישראל" לא תחא מלכותן נמשכת "כנחלים נטיו" לא יהא להם זיתים וכרמים °כגנות עלי נהר" לא יהא ריחן נודף "כאהלים נטע ה'" לא יהיו להם מלכים-בעלי קומה "כארזים עלי מים" לא יהיה להם מלך בן מלך "יזל מים מדליו" לא תחא מלכותן שולטת באומות "וזרעו במים רבים" לא תחא עזה מלכותן "וירם °מאגג מלכו" לא תחא *אימת מלכותן "ותנשא מלכותו" אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר °ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלקיך-קללה ולא קללות. *א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב °נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא" טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל בקנה שנאמר °והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו'" מה קנה זה עומד במקום מים וגיזעו

[ג"ל תרגשלי]

[ג"ל שאילטלי ופיין תוספות קגיללה כח.]

[ג"ל ופה אושעם לא ופם ה'" פלמד שכל אחהם היפים לא ופם ה' כ"ל בנרכות ג. וקלת שיטי יב כע"ו ד: ע"ש]

[ג"ל ראמר ר' יוסי בר הנא כך היתה בהוריות נ: ע"ש ופ"ע בשיר כב: ובתוספות שם ד"ה בת בת טו ועי' דלקו הוקל ע"ש ב' גירות ופ"ע שפט מו. אות אודם מקנא בהנו]

נוסח/מפנה

בלעם ואתונו

מפנה

ב' שאלות לשאר את הנאמר לאחר

נוסח

ג) בלעם יודע לבוין בשעה שהקב"ה כועס

ג) ועוד גורם לכעס השעה שהקב"ה כועס

סיג מנכפס לח הקב"ה

נוסח/מפנה

ד' שלשים בדעין בקבות (בקלות) בלעם ו- שהקבות אומר לשון בקר מה ר' כוונתו

ב- הסיפור של דבר בלעם חנתי לקללה חוץ

אמר ר"י יפכין גרס איומה

ר' יוחנן כוונתו של בלעם פעניים כ.

מפנה/נוסח

טוב קללת אומה (בלעם) מברכת אומה (בלעם)

מחליף

מחליף • לחתר שנקנו : **גינו עומד במקום מיס** • והתי לכתיב כתרזיס עלי מיס שכינה היא דאמרה היהו לחמך עומדין במקום מיס שכינה לחמך כנהמא דכתיב כתרזיס לעיו הוא לחמך כנהמא דכתיב קול [לחמך] נעיו הוא לחמך כגמוא לחמך בם קול עלי נהר הוא לחמך כתהלים יצלח בם קול ואמרה נעמה ה': **רום דלומים** • קנה : **נפ עמנו פיים כפומפ עלפ** • שגזר פרעה כל הבן היולד היאורה בתמיה ודתי היים כדלקמן : **ומי פומיכך פנפ ליפני פולם** • שעתידים בניך ליצב בנקבת הגזית והייט דכתיב "ליתן משכך" וכי בין ליפני עולם תהה יוצב, מי הזקיקך לכך : **שפמיס עלמו כשם פל** • עושה עלמו תלוה כמו פרעה וחירם : **לשון שפר מי שפמיס עלמו.** כלומר לוי להם לאותן בני חדם שמחיין ומעדנין עלמן בעוה"ז ופורקין עול תורה מעל צוארם ומשמינין חת עלמן : **משמו פל** • כשמשים הקב"ה פדיון לעלמו ומשלם גמול לגדיקים לעתיד לבח. כך שמעתי : **פוי לה לאומה שפפנפ** • לוי לה לאומה שהיה בחותן היומס שיעלה על דעתה לעבד ישרחל : **מי מעיל כפוס בין לניס וכו'** • לעכבן שלח יזדקקו זה לזה דמסוכן הוח כלומר מי הוח סיכול לעכב חת ישרחל והקב"ה מכניסס : **ניים** • ספיטוקשוסף גדולות כמו (יחזקאל יג) ולי לחדיר (*בל) יעברנו : **ולים מיד כפיס שמר רב ליבן שפפיר** • לכתיב היינו מקום שממו כך : **עד שפור מקטל קטילי** • ומחשור ולילך משעבדי להו שעבודי : **ולים מיד כפיס ופנו שפור** • דקטלי להו ועטו עבר דמשעבדי להן עד חשור : **כפיס** • רומים כלומ' לותן לומות שהביח ה' לקב"ה בלים עתידין להרוג חת כל הלומות עד חשור ומחשור ולילך מניחין לותן ומשעבדין בהם (ומניחין לותן) ולעתיד קח מייבי : **מן שנפ ויו נבני ישרחל נפ גרפינן שנפ ס"ג הניי סולך שפתי נכה מיעלך שפר ישפפ שפפ שפפ סוס לשפך, שפך לשפ סוס שכתי ליס** • שהביח עלה לבלק שנכשלו בה ישרחל הן הגה היו לבני ישרחל כדבר בלעם : **ושפולפ קללתו כשכרו** • וכך בלעם לח רלה לנחות שפלות זה בבלק שיהח הוח גדיך לבקש עלה היולך

[א] גם' אל תמוני ונ"ג יין • ממחק : [ב] שם ונחמר • ממחק :

מחליף, וישרשיו מרובין, ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו—אלא הוא הולך ובא עמהן בין שרוממו—הרוחות עמד קנה במקומו אבל בלעם הרשע ברכן בארר מה ארו זה אינו עומד במקום מים, וישרשיו מועטין, ואין גוזעו מחליף, אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו, ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ס"ת נביאים וכתובים, °וירא את הקיני וישא משלו' אמך לן בלעם ליתרו "קיני, לא היית עמנו באותה עצה, מי הושיבך אצל איתני עולם" והייט *דא"ד חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה אלו הן בלעם איוב ויתרו: בלעם שיעיץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין ויתרו שברח *זכו בני בניו לישב בלשכת הגזית שנאמר °ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב' וכתיב °ובני קיני חתן משה עלו מעיר התמרים" °ויושא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל (אמר רשב"ל אוי מי שמחייך עצמו בשם אל) א"ר יוחנן "אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו, מי ממיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנזקקין זה עם זה" °וצים מיד בתים" אמר רב *ליבון אספיר °ועגיו אשר ועגו עבר" עד אשור קטלי מיקטל מבאן ואילך משעבדי שיעבודי °הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך' עמך לעם הזה' מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים, אמר *להם אלהיהם של אלו שונא זימה הוא והם מתאוים לכלי פשתן, בוא ואשיאך עצה: עשה להן קלעים והושיב בהן זונות-קינה מבחוץ וילדה מבפנים וימברו להן כלי פשתן, עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימות והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים ובשעה שישראל אוכלין ושותין ושמחין ויוצאין לטייל בשוק אומרת לו הזקינה 'אי אתה מבקש כלי פשתן, וקינה אומרת לו בשוה וילדה אומרת לו בפחות, שתים ושלש פעמים, ואח"כ אומרת לו הרי את כבן בית שב

[מולין ה:] ברוך לעצמך וצרצורי של 'יין עמוני' מונח אצלה *ועדיין לא נאסר (*יין [א] של עמוני ולא) יין של נברים אמרה לו 'רצונך שתשתה כוס של יין' כיון ששתה בער בו-אמר לה "השמיעי לי" הוציאה יראתה מתוך חיקה אמרה לו עבוד לזה, אמר לה: "הלא יהודי אני, אמרה לו ומה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור [והוא אינו יודע שעבודתה בכך] ולא עוד אלא שאיני מנתחך עד שתכפור בתורת משה רבך שנא' °המה באו בעל פעור וינזרו לבשת *ויהיו שקוצים *באהבם" °וישב ישראל בשטים *ר"א אומר שטים שמה *רבי יהושע אומר שנתעסקו בדברי שטות 'ותקרא לעם לזבחי אלהיהן" רבי אלעזר אומר עירומות פגעו בהן רבי יהושע אומר שנעשו כולן בעלי קריין, מאי לשון "רפידים" *רבי אלעזר אומר רפידים שמה רבי יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה שנאמר °לא הפנו אבות אל בנים "מרפיון ידים". אמר רבי יוחנן כל מקום שנאמר "וישב" אינו אלא לשון צער *שנא' °וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב" °וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען. ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם[ב] *ונאמר °וישב ישראל בארץ *גשן ויקרבו ימי ישראל למות °וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו °ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדומי מזרע המלך הוא באדום. °ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' את בלעם בן בעור הרגו בחרב"-בלעם מאי בעי התם? א"ר יוחנן שהלך ליטול שבר עשרים וארבעה אלף [שהפיל מישראל] אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי "גמלא אולא למיבעי קרני אודני להוו ליה גזיזן מיניה °ואת בלעם בן בעור הקוסם נקסם, נביא הוא? א"ר יוחנן בתחלה 'נביא' ולבסוף 'קוסם' אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי "מסגני ושילטי הואי אייתן לגברי נגרי"

הרגו

[ב] שם ונחמר : [ג] שם

[נסי' וכ' לקוטו וכתי' ניחם לכל זה]

[ניל עגד']

[ניל לו']

[בילקוט ניתי']

[נעי' וכילקוט ניתי]

[ניל מצרים וכ' כילקוט]

לא א מיי׳ פ״י מהל׳ עומאת מצפע כלי ד :

פרנו על מלייסם · מיתות הרבה מסמע שמלוהו והליטו עם חמת הגלידה וחמהו רחמנו ונפל לתוך החם מלייה סייט חנק חמיכת הרחם= הרס כשנפל לחרץ=סקילה כשנפל לחור סייט שריפה : כר פלפין ופלם · ור״ח ליה דר׳ סימאי דחמר לעיל שלמה היו בחותה עלה דפרפה בלעם וחיוב ויחרו /דלר׳ סימאי בלעם היה יותר מן מחתים ועשר שניס להת היה בעלת פרפה דכל הכן היעד היתורה תשליכוהו דלרבי סימאי כל לותן מחתים ועשר שניס שהיו ישרחל בנולות מלריס עד שלחתם מדין היה בלעם : פנירא · תרנוס של פיסם : כד קטל יפיס פנחס ליפנחס · שר נשה וחפילו קטליה חחר כל המלחמה נקרלת על שמו : כבולה · מלכיס והדיוטות : לא ספיק ודרוש · לנגחי : נכר שבנפשו · דכל מה דמשכחת ליה לנגחי דרוש : (ישמע יגע זה ויפרכוס רפס פמר רפס) ליפמר שיגע ליפרכוס רפס פמר ווי · לכך כתוב דויינ : פ״ל פסקיפ״ס לדופג ושלא נכוב פמס כפורס · למה תהלל לספר לשון הרע על דוד : לא ספר פורס עליך · לא תכס כתורה חחה דכתיב (משלי יח) ותורת חסד על לשונה : מרלמיס · ולרמיס טב : עלי פיך · ולח בלב : כשמלא יירפו · הלדיקים היו ירלוס שלח ילמד לדס ממעשיו של דואג שהלך ומתמ ושלכף · מיל בלא ויקיפו · המקן עד שמכסח תורתו : פמר לפניו ומבמנו יורישנו על · לל המתין לו עד שמכסח לגלח מהכר ומשכיחתו : כי מדרפ · מלהל זה בית המדרש : ומרפך מלרץ חיים פלס · שורש שלו חכמה מלרץ חיים דלא להוו ליה בנין רבנן : כל פופיום שבפורס · שהיה בקי בחסירות ויתירות : שוקל קלים ומפורים · ויקיאנו ,אמר לפניו · מבמנו יורישנו אל ״אד״ יצחק״ מאי דכתיב °גם אל יתצך לנצח״ אמר הקב״ה לדוד ניתי דואג לעלמא דאתי ,אמר לפניו : °גם אל *יתצך לנצח *מאי דכתיב [גם] °יסחך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה״ אמר הקב״ה לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה, אמר לפניו : יסחך ויסחך מאהל ,לידוי ליה בנין רבנן ,ושרשך מארץ חיים סלה *ואד״ יצחק *מאי דכתיב °אוה סופר אוה סופר את המגדלים״ אוה סופר כל אותיות שבתורה אוה שוקל ששוקל כל קלים וחמורים שבתורה אוה סופר את המגדלים שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר *אכ״ל ארבע מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר [ולא אפשט לדו חד] °אמר רבא רבותא למבעי בעיי *בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין ואנן קא מתנינן טובא *בעוקצין וכי דוה ממי רב יהודה *אשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה *זיתים שכבשן במרפיהן מהורים אמר °חויות דרב ושמואל קא חזינא הכא״ ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא ,ורב יהודה שליף ממאני ואתא מטרא ואנן צודינן וליכא דמשנח בן ,אלא הקב״ה ליבא בעי דכתיב °וה׳ יראה ללבב אמר רב משרשיא דואג ואחיתופל לא [הוו] סברי שמעתא ,מתקיף לה מר זוטרא מאן דכתיב ביה ״איה סופר ,איה שוקל ,איה סופר את המגדלים״ ואת אמרת לא הוו סברי שמעתא אלא לא הוה סלקא לדו שמעתא אליבא דהלכתא דכתיב °סוד ה׳ ליראיו״. א״ר אמי לא מת דואג עד ששכח תלמודו שנא׳ °הוא ימות באין מוסר וברוב אולתו ישגה״ רב (אשי) אמר נצטרע שנאמר °הצמתה כל זונה ממך״ כתיב התם °לצמיתות ומתרגמינן לחלוטין *ותנן *יאין בין מוסר ומחלט אלא פריעה ופריימה (סימן שלשה ראו וחצי וקראו) ״אד יוחנן שלשה מלאכי חבלה נזדמנו לו לדואג אחד ששכח תלמודו ואחד ששרף נשמתו ואחד שפיזר עפרו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות (*ואר) יוחנן דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה :דואג בימי שאול ואחיתופל בימי דוד ואד יוחנן דואג ואחיתופל לא חצו ימיהם תניא נמי הכי אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם °כל שנותיו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלשה ״אד יוחנן בתחילה קרא דוד לאחיתופל ״רבן״ ולבסוף קראו חבירו ולבסוף קראו *תלמידו בתחילה *קראו רבו °ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי ולבסוף קראו °אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש ולבסוף קראו *תלמידו °גם איש שלומי אשר בטחתי בו

יודע לדרוש נקל ותומר : כמגדל ספורס כפויר · מחג עליוסה שלמעלה מן הלמ״ד מפני מה כפופה למעה· לשון מ״ר מפי השמועה· ג״ל במגדל הפורח בחויר הנקנס לחרן הנמים בשידה חיבה ומגדל חס הוח עומד חס לחו · ג״ל ג׳ מחוח הלכות במגדל הפורח בחויר תורה חור לעשות כיסוף להטמיד מגדל בחויר כשנון שנם מחוח הלכות בנמישות קשוחין לחמרן בפירקין לעיל (דף סס·) ועמובי גרסי׳ שנם מחוח הלכות במגדל העומד [בחויר] ומשנה חחת בהלכות (פ״ד משנה ו) דמשמעי בהכי ״מגדל העומד בחויר וטומחה בחוכה לים שכחוכו טמחים״ וכן גרסי׳ לר׳: רבופס למכפס כפ״י יוללמוד תורה ,רחמנח לבח בעי להח בהכי דרב יהודה כולהו מנויי בסדר זיקין היס·כל הגמרל שלהן לח הוה לחת בסדר זיקין שלח לח היו מרכין כל כך [ונדנוס] : פפס שכוכפס ירק כקדילה · לח חסכחיה בחסכת עוקלין : שכוכפס ירק · בחוחן לו בליר מהוסיס לחין מקבלין טומחה ע״י עוקלין שחס נעט טומחה בשרשיו, הנעלין מהוסין שחין נעשין יד לעלין מחחר שכבשס שחין מניחין לשס חלח למרלה : ויפיס שכבשן בערפיהן · ליחח בחסכת עוקלין (פ״ב מ״ח) : מרפיהן = עלין שלהן,מהוסין הזיפיס שחין נעשין להס בית יד להכניס להס טומחה : פויום דרב ושמואל קא פויגא הכא · דלח הוה ידע מחי טעמח הן מהוסין : פליפר מפיכבא · י״ב יפיהות שחט עוסקין טלן בחסכת עוקלין ויודעין לוהה יפה ולפי׳ הכי בהס היו חסידים יוחר ממנו דחלו רב יהודה כו׳ : לא פכירי · לח היו יודעין הלכה לפרשה כתקנה בטעמח: דלא פלקא לו שמפפפס כו׳ · שלח לקבוע הלכה כמותן : ומפרגמינן לעלופין · ולחן הכח לשון חלטין ונבי מלוטע : פלופי · סייט לדבי : לחוכל

מהלים נב:

[עי׳ בטחתא בע״ב]

[חגיגה מו:]

יחזקאל יח, יא

ג״ל בשיחא סידרי

[עוקלי׳ פ״ב מ״ח]

ג״ל עז

מסנה

חסכנות בל״ג התיבה של דואג ואחיתופל

מהלים כה

סם עג

סיזרה של ר׳ יוחנן בעין דואג ואחיתופל

מהלים ה

ויקרל כב

מגילה מ:

ערכין עו:

[ג״ל ואמר ר׳]

נעיל סם:

[חגיגה פ״ו מ״ב]

מהלים נה

סם מל

ביולקוט מ״ב רמז תמצא הגירסא ולבסוף קראו איש

סוכל לחמי · לומר תורתי : שפיר מצכנו על ניצ לשל יום · שהיה מתעם מעטו ביום כדי שיהא שבע מתעסק ולא יכריח אחר לזה כל היום : ובשפלפ מפנו [פלפל] · שהמתכיע לחברו בתעסק רעב ומרכה תמוה : ס"ג *מתאלך על גג המלך ולא גרסינן והייט : פלפל · סוגרת : פסיק [כיפ] ניפל · בכוורת כלומר שהכה ובכרה ג"ל פתחה שכרה ובפתחה : פפקדפש פפוספפס · תוכה שעה פסק מומחתה ולא כת עליה כשהיתי נדה : פקדים נילפ · על מעשה לילה פקדתני אם תוכל לעמוד בנסיון של דבר עבירה : נרפפני כל פפנפ · תכעם לנרפני ולא מלחתני נקי : (זפופי כל יעבר

[ג"ל ומפכר] פי) ליכו ופפנפ נפל · מי יתן והיה כפי רבן *ותפכר לעכב אם דברי שלא לומר דבר זה [של] בתגבי : סר שכפס · מלך שלכם : נפוך נדדפו · דעל ידי נפור נמרך כדאמר תדמי ליה כלפור : נפריס · העבד נלחוקו לחדוניו בתוכחתו : כי פני נננפ נכון · ותהו נלע היה נכון לי : שפלנפ פנפ · שקפן אם העשה ליזקק

[סוכה עב:] ע"י עבירה : נפפפו פלי נכיס · בעלי מומין כמו פרעה נכה (מלכים ב כג) והיו מלטינים עלי ותני ללת יודע ג"ל ולא ידעתי לת הייתי יודע כשמלטינים לומר פתחום בת עלי לחזו עון שלת ידעתי (עד) שניקן פתחון פה לבייבני : הכי גרסינן בשמה שעוסקין במיתות בית דין לומרים הבת על שלת תים מיתתו וכו' : י"ם פוגעם · ל"ת נשיו שלת לעגנן : בשפנפי פשפש · תפיש

ס/תהלים יז בָּחַנְתָּ לִבִּי פָּקַדְתָּ לָיְלָה צְרַפְתַּנִי בַל תִּמְצָא, זָמַמְתִּי בַּל יַעֲבֹר פִּי" אמר אֵיכו זממא נפל בפומיה דמאן דסני ליה ולא

ס/ם יח יאמר כי הא מילתא. דרש רבא מאי דכתיב °למנצח לדוד בה' חסיתי איך תאמרו לנפשי נודי הרכם צפור" אמר

דוד לפני הקב"ה: רבש"ע מחול לי על אותו עון שלא יאמרו-הח' שבכם צפור נדדתי. דרש רבא מאי דכתיב

ס/ם מז °לְךָ לְבָרֶךָ חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ" אמר דוד לפני הקב"ה גליא

ס/ם לח וידיעא קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא אלא אמינא דלא ליזמרו עבדא * זכי למריה. דרש רבא

כד"י בפייה מאי דכתיב °כי אני לצלע נכון וּמַכְאוֹבִי נֶגְדִּי תמיד" ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד משעת

ימי בראשית אלא שבאה *אליו במכאוב וכן תנא דבי רבי ישמעאל [ראויה היתה לדוד בת שבע בת

ג"ש נע. מ"ש אליעם אלא שאכלה פגה *דרש רבא מאי דכתיב °וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ נֶאֱסָפוּ עָלַי נֶכִים [ולא ידעתי] קרעו

תהלים נה/ו ולא דמי" אמר דוד לפני הקב"ה: רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאם היו קורעין בשרי לא היה דמי שותת ולא עוד

ל"ת באחרונה אלא בשעה שהם עוסקין *בארבע מיתות ב"ד פוסקין ממשנתן ואומרים לי: דוד-הבא על אשת איש מיתתו במה

תנעים אמרתי להם הבא על אשת איש מיתתו-בחנק ויש לו חלק לעוה"ב אבל המלבין פני חביריו ברבים אין לו חלק

ס/תהלים ו לעולם הבא." אמר רב יהודה אמר רב אפילו בשעת חליו של דוד קיים שמנה עשרה עונות שנאמר °יגעתי

באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה" ואמר רב יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד ע"ז

נפ/ש"ב מו שנאמר °ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים" ואין ראש אלא ע"ז שנאמר

דניאל ב °והוא צלמא רישיה די דהב טב °והנה לקראתו רוּחַ שֵׁנִית הָאֲרַכִּי קְרוּעַ בְּחֲנִיתוֹ וַאֲדָמָה על ראשו" אמר לו לדוד: ס"ג פיל

יאמרו מלך שכמותך יעבוד ע"ז אמר לו: מלך שכמותי ירגנו" בנו-מוטב יעבוד ע"ז ואל יתחלל שם

שמים בפרהסיא אמר מאי מעמא קנסיבת יפת תואר? א"ל יפת תואר, רחמנא שרייה א"ל לא דרשת

דברים כא סמוכין דסמיך ליה °כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" בל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה. דרש ר' דוסתאי

תהלים יט דמן בירי למה דוד דומה לסוֹרֵר כותי: אמר דוד לפני הקב"ה: רבש"ע °שגיאות מי יבין [א"ל] שבּיקי לך

"ומנסתרות נקני" שבּיקי לך, "גם מזדים חשוך עבדך" שבּיקי לך" א"ל °מי ישלמו לי [א]או אית[ב]לא לישתעו בי רבנן

שבּיקי לך[ג] ונקיתי מפשע רב" *שלא יַרְבֶּה סְרִיחִי, אמר לו: א"א, ומה יו"ד שנטלתי משרי עומד וצווח כמה שנים

כמדבר יג עד שבא יהושע והוספתי לו שנאמר °ויקרא משה להושע בן נון יהושע' כל הפרשה כולה יאב"ז "ונקיתי

כג-כד/מגלה ו מפשע רב" אמר לפניו: רבש"ע מחול לי על אותו עון כולו" אמר-כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו °הֲיֵחָתֶה

איש אש בחיקו ובגדיו לא תִשָּׂרַפְנָה אם יֵהָלֵךְ איש על הַגֶּחָלִים ורגליו לא תִכָּוֶינָה" כן הבא על אשת רעהו לא

[יומא כב:] יִנָּקֶה כל הנוגע בה" א"ל כל הבי נטרד ההוא גברא, א"ל קבל עליך יסורין, קבל עליו, *אמר רב יהודה אמר רב

ס/תהלים נח ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה הימנו שכינה ופירשו ממנו סנהדרין נצטרע דכתיב °תַּחְתְּנִי כְאָוֶב וְאַמְהַר

סם תְּכַבְּסֵנִי ומשלג אלבין" נסתלקה הימנו שכינה דכתיב °השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני. ופרשו ממנו

סם קיא סַנְהֶדְרִין דכתי' °ישובו לי יראיך וגו' ששה חדשים מנלן דכתי' °והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה

מ"ש ב בחברון

[א] גם' מי ליתם נמחק (ומי' כ"י): [ב] שם ונקיתי מפשע כי כתתך. ס"ג ליתם (וכל גירסת כ"י כ"ש גם"י): [ג] גם' מי ליתם נמחק (ומי' כ"י): [ד] שם

נושפ (ירד זאת ק) ז"ך זכות שבע

מבנה

מבנה

מבנה

מ"ש ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"טו ס"טז ס"יז ס"יח ס"יט ס"כ ס"כא ס"כב ס"כג ס"כד ס"כה ס"כו ס"כז ס"כח ס"כט ס"ל ס"לא ס"לב ס"לג ס"לד ס"לה ס"לו ס"לז ס"לח ס"לט ס"מ ס"מא ס"מב ס"מג ס"מד ס"מה ס"מו ס"מז ס"מח ס"מט ס"נ ס"נא ס"נב ס"נג ס"נד ס"נה ס"נו ס"נז ס"נח ס"נט ס"ס ס"סא ס"סב ס"סג ס"סד ס"סה ס"סו ס"סז ס"סח ס"סט ס"ע ס"עא ס"עב ס"עג ס"עד ס"עה ס"עו ס"עז ס"עח ס"עט ס"פ ס"פא ס"פב ס"פג ס"פד ס"פה ס"פו ס"פז ס"פח ס"פט ס"צ ס"צא ס"צב ס"צג ס"צד ס"צה ס"צו ס"צז ס"צח ס"צט ס"ק ס"קא ס"קב ס"קג ס"קד ס"קה ס"קו ס"קז ס"קח ס"קט ס"קי ס"קיא

לב א מיי' פ"ד מהלכות מלכים הלכה ח:

כמכרון מלך שבע שניס ושפט הדשים · מדהכת תשיב להו וכחידך קרית לה תשיב להא ס"מ לה היה מלכותו שלימה שלטורע לותן ו' חדשים : ס"ג לכל כחי מודיע ולא גרסינן לך : כ"ד רנגוס · בין תפלה תחנה וכיצה לישב כ"ד : ויל לליעזר דמסק להיכא לחל : שופטם · מגבהת מתכת בלה נגישה כעין לותה שלוטזין קלמנים"ה בלע"ז ועל ידי לותה לבן הטמיד טגלים על ירבעם בחויר : רבנן דמס מקמיס · התלמידים דהה מיקיכתו של לליעזר : לך ממנו · מכלל דעד האידנא לא הוה לך : סופל וקם · הסבע שלליעזר שלחך : ויפלר בו · גחזי : הטת תורה אור לקחתי לח הכסף והבגדים וגו' : שמנה דברים קל תשיב בהאי קרא: נעמוי מי שקל כולי האי · מטטמן, כסף ובגדים הוא דשקל: ויאמר כרכים וגו' : שופט שפט · היה לליעזר טוסק בפרק שמונה שרלים לאמר לו הגיע עת ליטול שכר פרק שמונה שרלים שעסקתי וכו', ולהכי כתב בהאי קרא שמנה דברים כנגד לותו פרק כלמד בכסף ובגדים שקבלת ממנו מטטמן שכור לאה לקטנת דברים הללו להיותם לך שכר שמונה שרלים : ילך . לאותו לם מרחיקה ממנו לגמרי ממטע ישיבת טולם ולם מקרבה לגמרי כת לידי ליסור שאיט יכול לכבוש ילכו מדבר עבירה : פיגוע ופשפ · דטמן קלה ולם תדמה לותם מטרדן מן הטולם : "חלה"=חד · "חלין"= מרי · "לאר ימות בו"=חלה · כמה רחמי דלפוי מוקמא · כדי שיהא פנלי לבניו לבת כל לחד ולחד ממקומו להיות עליו בשעת מיתה שכיון שרואין שנפל למטה יודעין שימות ומתקבלין ובלין : מפפה · מתרפא : מתני' גף יהון רוחי לף דין ולף רוח · שלין עומדין בדין ולין לסם רוח להיות עם הלדיקים שיש לסם חלק : ויפץ [ה' סופס ומפס הפילם · ויפץ] בטולם הזה ומפס הפילם בטולם הבל : אנו ואנו · לנגזי זור המכול ולנגזי סדום וכחלת פניג ר' נחמיה :

רשעים

לחסדי בניך עבדך מיד נעמה, באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו כל ישראל שמחל לו

הקב"ה על אותו העון ונחזי דכתיב *ויולך אלישע דמשק להיכא אזל? *א"ר יוחנן שהלך להחזיר גחזי בתשובה ולא חזר, אמר לו חזור בך, אמר לו כך מקובלני ממך **החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה" מאי עבד? אזיל ראמרי אבן שואבת תלה לחמאתן ירבעם והעמידה בין שמים לארץ ואזיל ראמרי שם תקק בפיה והיתה מברזת ואומרת "אנכי... ולא יהיה לך..." ואזיל רבנן דחה מקמיה שנאמר "ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה [נא] המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו" מכלל דעד השתא לא הוו (פיישי) [צר]

*תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפן לגחזי בשתי ידים דכתיב "ויאמר נעמן הואל *תקח כפרים (ויפרץ) [ויפרץ] בו ויצר בהם בכסף... ויאמר אליו אלישע מאין גחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה, ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות" ומי שקל כולי האי, כסף ובגדים הוא דשקל? אמר רבי יצחק באותה שעה היה אלישע יושב ודורש "בשמונה שרצים נעמן" שר צבא מלך ארם" היה מצורע, אמרה ליה הרבירתא דאישתבאי מארעא ישראל אי אזלת לגבי אלישע ממי לך, כי אתא א"ל זיל טבול בירדן א"ל אחוכי קא מחייכת בי, אמרי ליה הנהו דהוו בהדיה מאי נפקא לך מינה זיל נסי, אזל וטבל בירדנא ואיתסי, אתא אייתי ליה כל הני דנקיט, לא צבי לקבולי מיניה, נחזי אייפטר מקמיה אלישע אזל שקל מאי דשקל ואפקיד, כי אתא, חזייה אלישע לצרעת דהוה פרחא עילויה רישיה א"ל רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד[ה] לעולם ויצא מלפניו מצורע כשלג" וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער"

אמר ר' יוחנן גחזי ושלשה בניו, תניא *א"ר שמעון בן אלעזר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת *ת"ר ג' חלאים חלה אלישע אחד שניירה דובים בתינוקות, ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידים ואחד שמת בן [שנא'] "ואלישע חלה את חליו וגו'] *עד אברהם לא היה זקנה כל דחזי לאברהם אמר האי אברהם *בעא אברהם רחמי דליהוי ליה זקנה "שנאמר "ואברהם זקן בא בימים עד יעקב לא הוה חוליא בעא רחמי והוה חולשא שנאמר "ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד אלישע לא הוה איניש חליש *דמיתפח ואתא אלישע ובעא רחמי ואיתפח שנא' "ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו" : מתני' דור המבול אין להם חלק לעוה"ב ואין עומדין בדין שנא' "לא ידון רוחי באדם לעולם" לא דין ולא רוח דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא שנאמר "ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ (וכתיב ומשם הפיצם) "ויפץ ה' אותם" בעוה"ז "ומשם הפיצם ה'" לעולם הבא אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנא' "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד" רעים בעולם הזה וחטאים לעולם הבא אבל עומדין בדין ר' נחמיה אומר אלו ואלו אין עומדין בדין שנאמר "על כן לא יקומו רשעים

סופה מז. [ע"ש] [יומא פו.]

מ"כ ו

סם ע"ש

[שמות ס"ב סוטה מז.] [סוטה מז:] [כ"מ פו.]

מלכים כד

מ"כ יג [מכלל דחלה חלי אהריתא כך ליתא בכ"מ פו.]

סם יג

תהלים ו

לב א מיי' פ"ד מהלכות מלכים הלכה ח:

ת"ת נוסחא אחרת ד"ה כמכרון מלך שבע שנים ושפט הדשים · מדהכת תשיב להו וכחידך קרית לה תשיב להא ס"מ לה היה מלכותו שלימה שלטורע לותן ו' חדשים : ס"ג לכל כחי מודיע ולא גרסינן לך : כ"ד רנגוס · בין תפלה תחנה וכיצה לישב כ"ד : ויל לליעזר דמסק להיכא לחל : שופטם · מגבהת מתכת בלה נגישה כעין לותה שלוטזין קלמנים"ה בלע"ז ועל ידי לותה לבן הטמיד טגלים על ירבעם בחויר : רבנן דמס מקמיס · התלמידים דהה מיקיכתו של לליעזר : לך ממנו · מכלל דעד האידנא לא הוה לך : סופל וקם · הסבע שלליעזר שלחך : ויפלר בו · גחזי : הטת תורה אור לקחתי לח הכסף והבגדים וגו' : שמנה דברים קל תשיב בהאי קרא: נעמוי מי שקל כולי האי · מטטמן, כסף ובגדים הוא דשקל: ויאמר כרכים וגו' : שופט שפט · היה לליעזר טוסק בפרק שמונה שרלים לאמר לו הגיע עת ליטול שכר פרק שמונה שרלים שעסקתי וכו', ולהכי כתב בהאי קרא שמנה דברים כנגד לותו פרק כלמד בכסף ובגדים שקבלת ממנו מטטמן שכור לאה לקטנת דברים הללו להיותם לך שכר שמונה שרלים : ילך . לאותו לם מרחיקה ממנו לגמרי ממטע ישיבת טולם ולם מקרבה לגמרי כת לידי ליסור שאיט יכול לכבוש ילכו מדבר עבירה : פיגוע ופשפ · דטמן קלה ולם תדמה לותם מטרדן מן הטולם : "חלה"=חד · "חלין"= מרי · "לאר ימות בו"=חלה · כמה רחמי דלפוי מוקמא · כדי שיהא פנלי לבניו לבת כל לחד ולחד ממקומו להיות עליו בשעת מיתה שכיון שרואין שנפל למטה יודעין שימות ומתקבלין ובלין : מפפה · מתרפא : מתני' גף יהון רוחי לף דין ולף רוח · שלין עומדין בדין ולין לסם רוח להיות עם הלדיקים שיש לסם חלק : ויפץ [ה' סופס ומפס הפילם · ויפץ] בטולם הזה ומפס הפילם בטולם הבל : אנו ואנו · לנגזי זור המכול ולנגזי סדום וכחלת פניג ר' נחמיה :

ת"ת נוסחא

אזלת טרצה הקב"ה (בעון טלמח) טמחל לזוב זת חלו זבע

מהנה

ג' טלגים של תפלה זד טנבחתו שלרי ביח קדט הקדטים לבניטת האירן

נוסחא

מין זה לשון המקרא זכר סום לשון המקרא ויבא אלישע (מ"ב ח') נו' ת"ת נוסחא ופיי' הס"ד בתי"ס ג' דצות מה ביה חלאו של גחזי נאמרו בלן נוסחא אחרטים ד"ה

סופס שם

ת"ת נוסחא נקרא קח

ו) ימין מקרב ושאל נוחה

ז) ויפר נעמן מלרעתו

מהנה

ת"ת חלת חם ג' תיבות

ב) נקרא נודעה בעיון בעין ואיתפח כמו בממון]

ג) חלי

נוסחאות ו [נזה"ש ל"ג] שם יח

רשעים דור המבול · דכתיב [בהו] כי רבה רעת האדם (בראשית ו): **חטאים אנשי סדום** · דכתיב בהו רעים וחטאים (שם יג): **אבל עומדים הם כו'**. שחיין ונדונים: **גמ' נשמתן קשה להם בגיהנם** · נשמת עלמן שורפתן דכתיב רוחכם אש תאכלכם (ישעי' לג): **בשביל גלגל העין** · שרואין טובתן שלימה והיו גובהין עיניהם ומגלפין אחר עיניהם: **במים**. שדומה לגלגל העין מעיינות שנובעין ממקום קטן כמו עין: **שלשה נשתיירו** · מאותן מעיינות של דור המבול שהיו חמין כדאמר לקמן ברותחין קלקלו ברותחין נדונו: **וכולן חזרו** · להזדווג עם מיניהם: **חוץ מטושלמי** · עוף הוא שאותו עדיין תרבות רעה שמזדווג עם הכל. טושלמי עוף אחד ובמסכת חולין (דף כב:) גבי שמונה ספיקות איתא והרנגולת טושלמי ומרדה ודרסו של אותו עוף להרביע כל הבריות: **שוקף** · התחם עלמו כמקל והיינו החמס קם למטה רשע: **לא מהם**. אין תועלת לא בהם ולא בהמונם ולא במשאם: **מהמהם**. אשטרי"א בלע"ז: **כי נחמתי כי עשיתים ונח** · סמוכין דריש: **יפה עשיתי וכו'** · שאיבדתי דרך רשעים כזה: **לא יפה עשיתי** · דלאפשר היו חוזרין: **כל שכן** · אילו הוה בדורות אחרים היה לדיק יותר: **פלייטון** · בושם שריחו נודף ואינו אפרסמון: **מקיפה** · מליף כמו ויצף הברזל דמתרגמינן וקפא (מלכים ב ו): **כזיקין** · נודות: **לא יפנה דרך כרמים אמרו לו ומי מעכב** · [מיד] שאינו עושה אם יש בידו כח לעשות כך: **[פרידה] אחת יש לי להוציא מכם** · מתושלח הלדיק ימות קודם ולא יהיה נדון עמכם:

תורה אור

רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים" על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול "וחטאים בעדת צדיקים" אלו אנשי סדום אמרו לו אינם עומדין בעדת צדיקים אבל עומדין בעדת רשעים (מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר °וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'" "וימותו"=בעולם הזה "במגפה"=לעולם הבא) [א]דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין שנאמר °במדבר הזה יתמו ושם ימותו" דברי רבי עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם הוא אומר °אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח" [ב] עדת קרח אינה עתידה לעלות שנאמר °ותכס עליהם הארץ"=בעולם הזה "ויאבדו מתוך הקהל"=לעולם הבא דברי ר"ע ר"א אומר עליהם הוא אומר °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל": **גמ'** *ת"ר דור המבול אין להם חלק לעולם הבא שנאמר °וימח את כל היקום אשר על פני האדמה" "וימח את כל היקום"=בעולם הזה "וימחו מן הארץ" לעולם הבא דברי ר"ע ר"י בן בתירא אומר לא חיין ולא נדונין שנאמר °לא ידון רוחי באדם לעולם" לא דין ולא רוח דבר אחר "לא ידון רוחי" שלא תהא נשמתן חוזרת לנדנה ר' מנחם *בר יוסף אומר אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים, נשמתן קשה להם בגיהנם שנאמר °תהרו *חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם" ת"ר *דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם °בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם" וכתיב °שורו עבר ולא יגעיל תפלט פרתו ולא תשכל" וכתיב °ישלחו כצאן עויליהם וילדיהם ירקדון" וכתיב °ישאו (כתוף וכנור וישמחו לקול עוגב וכתיב °יבלו [ג] ימיהם בטוב *(ושנותם) בנעימים" וכתיב "וברגע שאול יחתו" והיא גרמה שאמרו לאל °סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו" אמרו: "כלום צריכין אנו לו אלא לטיפה של גשמים יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין מהן" אמר הקב"ה בטובה שהשפעתי להן, בה מכעיסין אותי, ובה אני דן אותם שנאמר °ואני הנני מביא את המבול מים" ר' יוסי אמר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל גלגל העין שדומה למים [שנאמר °ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו]" לפיכך דן אותן במים שדומה לגלגל העין שנאמר °נבקעו כל מעינות תהום רבה [ד] וארבות השמים נפתחו" א"ר יוחנן דור המבול ברבה קלקלו וברבה נידונו: ברבה קלקלו שנאמר °וירא ה' כי רבה רעת האדם" וברבה נידונו שנאמר °כל מעינות תהום רבה", א"ר יוחנן שלשה נשתיירו מהם בלועה דגדר, וחמי טבריא, ועיניא רבתי דבירם, °כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ" א"ר יוחנן מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה והכל על אדם ואדם על הכל א"ר אבא בר כהנא וכולם חזרו חוץ מתושלמי, °ויאמר *ה' לנח קץ כל בשר בא לפני" א"ר יוחנן בא וראה כמה גדול כחה של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל שנאמר °כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ" וכתיב °החמס קם למטה רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא *נה בהם" א"ר אלעזר מלמד שזקף עצמו כמקל ועמד לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נה בהם (*ואף על נח נחתם גזר דין שנא' ולא נח בהם) תנא דבי ר' ישמעאל אף על נח נחתך גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה' שנאמר °נחמתי כי עשיתם ונח מצא חן בעיני ה'" °וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ" כי אתא רב דימי אמר: אמר הקב"ה יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ, מאי משמע: כתיב הכא "וינחם ה'" וכתיב התם °וינחם אותם וידבר על לבם" ואיכא דאמרי לא יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ כתיב הכא "וינחם" וכתיב התם °וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו". °אלה תולדות נח [נח איש צדיק תמים היה בדורותיו]" א"ר יוחנן בדורותיו ולא בדורות אחרים וריש לקיש אמר בדורותיו כ"ש בדורות אחרים א"ר חנינא משל דרבי יוחנן למה הדבר דומה לחבית של יין שהיתה מונחת במרתף של חומץ במקומה ריחה נודף שלא במקומה אין ריחה נודף א"ר אושעיא משל דריש לקיש למה הדבר דומה לצלוחית של פלייטון שהיתה מונחת במקום הטנופת במקומה ריחה נודף וכ"ש במקום הבוסם. °וימח את כל היקום אשר על פני האדמה" אם אדם חטא בהמה מה חטאה? תנא משום רבי יהושע בן קרחה משל לאדם שעשה חופה לבנו והתקין מכל מיני סעודה, לימים מת בנו עמד (ובלבל) [ופזר] את חופתו אמר כלום עשיתי אלא בשביל בני עכשיו שמת, חופה למה לי, אף הקב"ה אמר כלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם, עכשיו שאדם חוטא בהמה וחיה למה לי °מכל אשר בחרבה מתו" *ולא דגים שבים דרש ר' יוסי דמן קסרי: מאי דכתיב °קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ" מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואומר להם עשו תשובה ואם לאו הקב"ה מביא עליכם את המבול, ומפה נבלתכם על המים כזיקין שנאמר "קל הוא על פני מים" ולא עוד אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם שנאמר °תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים" (מלמד שהיו מפנים דרך כרמים) [ה] אמר לו ומי מעכב? אמר להם פרידה אחת יש לי להוציא מכם

א"ב

[א] גמ' דור המדבר נרשם עליו אות ג: [ב] שם עדת קרח. נרשם עליו אות ה: [ג] שם ימיהם בטוב. צ"ל בטוב ימיהם: ושנותם בנעימים וכתיב נמחק: [ד] שם וארבות השמים נפתחו. נמחק וצ"ל ויסכרו מעינות תהום: [ה] שמלמד שהיו מפנים דרך כרמים. נמחק:

[ירושלמי ל"נ מרגלים וכו']

(א) רש"י ד"ה לשם רבא גדול. נ"ב וכ"ה לעיל דף סט ע"ב:

א"כ לא נפנה דרך כרמים. דרש רבא מאי דכתיב °לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואמר להם דברים שהם קשים כלפידים והיו (בוזים) [מבזין] אותו אמרו לו זקן, תיבה זו למה? אמר להם הקב"ה מביא עליכם את המבול אמרו: מבול של מה? אם מבול של אש יש לנו דבר אחר ועליתה שמה ואם של מים הוא מביא: אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ ואם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו-ואמרי לה עקש שמו אמר להם הוא מביא מבין עקבי רגליכם שנאמר °נכון למועדי רגל תניא מימי המבול קשים כשכבת זרע שנאמר נכון למועדי רגל *אמר רב חסדא ברותחין קלקלו-בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא °וישכו המים וכתיב התם °וחמת המלך שככה. °ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ *מה טיבם של שבעת הימים? אמר רב אלו ימי אבילות של מתושלח ללמדך שהספדן של צדיקים מעכבין את הפורענות-לבא. דבר אחר לשבעת ששינה עליהם הקב"ה סדר בראשית: שהיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח. דבר אחר שקבע להם הקב"ה זמן גדול ואח"כ זמן קטן. ד"א לשבעת הימים שהטעימם מעין העולם הבא כדי שידעו מה טובה מנעו מהן. °מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה? *א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן *מאותם שלא נעבדה בהם עבירה, מנא ידע? אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה: כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בה עבירה רבי אבהו אמר מאותן הבאין מאיליהן. °עשה לך תיבת עצי גופר מאי גופר *אמר רב אדא *אמרי דבי ר' שילא זו מבליגה ואמרי לה גולמיש °צוהר תעשה לתיבה א"ר יוחנן אמר לו הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים °ואל אמה תכלנה מלמעלה-דבהכי [הוא] דקיימא °תחתיים שנים ושלישים תעשה תנא תחתיים לזבל אמצעיים לבהמה עליונים לאדם °וישלח את העורב אמר ר"ל תשובה ניצחת השיבו עורב לנח-אמר לו: רבך שונאני ואתה שנאתני: רבך שונאני מן הטהורין שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים, אם פוגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת או שמא לאשתי אתה צריך! אמר לו: רשע, במותר לי נאסר לי, בנאסר לי לא כ"ש! ומנלן דנאסרו דכתיב °ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך וכתיב °צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך וא"ר יוחנן מיכן אמרו שנאסרו בתשמיש המטה, ת"ר שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו: כלב ועורב וחם: כלב נקשר, עורב רק, חם לקה בעורו °וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים א"ר ירמיה מכאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים °והנה עלה זית טרף בפיה *א"ר אלעזר אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם מאי משמע דהאי טרף-לישנא דמזוני הוא? דכתיב °הטריפני לחם חוקי. °למשפחותיהם יצאו מן התיבה א"ר יוחנן *למשפחותם ולא הם. אמר רב חנא בר ביזנא אמר ליה אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התיבה אתון היכן הויתון? א"ל צער גדול היה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכילה ביום האכלנוה ביום, שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה, האי זקיתא לא הוה ידע אבא מה אכלה, יומא חד הוה יתיב וקא פאלי רמונא נפל תולעתא מינה, אכלה, מיכן ואילך הוה גביל לה חיזרא כי מתליע אכלה, אריא אישתא זינתיה דאמר רב לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זינא אישתא אורשינה אשכחיניה אבא דגני בספנא דתיבותא א"ל לא בעית מזוני? א"ל חזיתיך דהות טרידא אמינא לא אצערך, א"ל יהא רעוא דלא תמות שנאמר °ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים. אמר רב חנה בר לואי-אמר שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבידיתו? אמר ליה אייתי הקב"ה לאברהם ואותביה מימיניה והוה שדינן: עפרא והוו חרבי, גילי והוו גירי שנאמר °מזמור לדוד נאם ה' לאדוני שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך וכתיב °מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו *נחום איש גם זו הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה יומא חד בעו [ישראל] לשדורי דורון לקיסר, אמרי: בהדי מאן

א"כ לא נפנה דרך כרמים · [כלומר לא נסור ולא נפנה את דרך הכרמים] אלא כל שעה נלך בהם כלומר א"כ לא נלך דרך כבושה ולא נחזור מסוריתו אלא נלך ונקלקל השורה דרכים משובשים בקוצים וברקנים כעין שבילי כרמים : לעשתות · כמו עשתונות שיושבין שאנן ותושבין מחשבות רעות : עליתה שמה · אין אש שולט בה : מבין עקבי רגליכם · בשכבת זרע שלכם יכול למחות אתכם ל"א מבין עקבי רגליכם מן הרגל יוצא ממש מים אם היה רוצה ולא אפשר *לכפות רגליכם בעששיות : כשכבת זרע · רותחין ועבין הוו. עבין ל"ג ופי' הוא : חמת המלך שככה · נחה מרתחו ה"נ מים נחו מרותחן : סדרי בראשית · והיינו לשבעת הימים סדר שבעת ימי בראשית שינה להם : זמן קטן אחר זמן גדול · בתחילה אמר להן והיו ימיו מאה ועשרים שנה כשעבר זמן זה ולא שבו לטובה חזר וקבע להם זמן קטן : אישות לבהמה מי איה ליה · נקבה אחת נשכבת לכמה זכרים ואין זו אישות : שלא נעבדה בהן עבירה · שלא נזקקו אלא לבן זוגם : מבליגה · עץ הוא : במותר לי · אפי' באשתי אני אסור : (בני נח · שם וחם ויפת) : רק · רוקק זרע מפיו לפיה של נקבה : לקה בעורו · שילא ממנו כוש : מאתו · גבי עורב לא כתיב "מאתו" מכאן שדירתם כו' כלומר הגהה הוא שדרים אלא שמכירים בצדיקים כדאמרי' בדוכתי אחריתא : זית טרף בפיה · בפיה היתה שואלת מזון טרף של זית : למשפחותיהם יצאו מן התיבה · אלמא כל חד וחד בפני עצמו היה ולא היו אוכלין כולם בהטם אחד אלא משפחות [משפחות] היו שרוין : א"ל אליעזר [עבד אברהם] : לשם רבא · גדול(א) בנו של נח : פילי פירסון · היאך הייתם יכולין להכין עניניהם בכך לעשות לכל בריה ובריה תפלה : זקיתא · שם בריה : פאלי · מחתך כמו פלי פלויי במסכת נדה (דף כא:) : אישתא זינתיה · חמה אחזתו חנהו ולא היה חושש לדרוש מאכל בהמות : לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זיינא אישתא · אין לך חמה קלה שלא תהא חמימותו יכולה לזון ששת ימים שלא ימות בלא מאכל ואין לך חמה שיכולה לזון יותר מי"ב ימים בלי מאכל ומשתק כ"ש ואית דגרסי לא פחות משיתא ירחי ולא טפי מתריסר זכתא אשתא ואתרי קאי כלומר לא פחות מששה חדשים ולא יותר מי"ב חדשים, ולא נהירא לי : אורשינא · עוף ושמו "חול" בלשון המקרא ואינו מת לעולם : בספנא · בחדר ספון ומתוקן לו : [נאום ה' כו'] אליעזר אמר פסוק זה · נאם ה' לאדני אמר הקב"ה לאברהם *שב לימיני אדני וגו' : ממזרח זה אברהם . שבא מארם נהרים שהוא במזרח דכתיב (במדבר כג) מן ארם ינחני בלק מלך מואב וגו' : כל דסלקא ליה · כל דבר המאורע ליה :

בהדי

כסדי מלן · כיד מי כמלך : כי מעמ לספוג דיירם · כמהגיע לאותו מלון : למיכם · לעון : שרינהו ילסיפסים · התירו התרגזים והמרלטפין ופתמוס ומעט כל מה שכתוב : פמוני · מלחקי : סנך דיורי · לאותן בני הכפריס : ג"כ ליבנו מאד כפורש · ח"כ שכתב כדי לעטות לרקיע למה בני לאותו בבקעה תורה אור

מאן נשדר? נשדר בהדי נחום איש גם זו דמלומד בנסים הוא, כי מטא להההוא דיורא בעא למיבת, אמרי ליה מאי איכא בהדך? אמר להו מא מובילנא כרגא לקיסר, קמו בליליא שרינהו לסיפטיא ושקלו כל דהוה גביה ומלנהו עפרא, כי מטא להתם אישתכח עפרא אחר אחרני, קא מחייכי בי יהודאי אפקוהו למקטליה, אמר "גם זו לטובה", אתא אליהו ואידמי להו כחד מינייהו אמר להו דילמא האי עפרא מעפרא דאברהם אבינן הוא דהוה שדי עפרא הוו חדבי, נילי הוו גירי, ברוך ואשכחן, הבי, הוה מחווא דלא הוו קא יכלי ליה למיכבשיה, שדו מההוא עפרא עליה וכבשוה, עיילוהו לבי גנזא אמרי "שקול דניחא לך", מלייה לסיפטא דהבא, כי הדר אתא אמרו ליה הנך דיורי מאי אמטית לבי מלבא? אמר להו "מאי דשקלי מהבא אמטאי להתם", שקלי אינהו אמטו להתם, קטלינהו להנך דיורי: דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא וכו': מאי עבוד? אמרי רבי שילא(ה) נבנה מגדל ונעלה לרקיע ונכה אותו בקרדומות כדי שיזובו מימיו, *מחבו עלה במערבא א"כ ליבנו אחד במורא (אלא) אי"ר ירמיה בר אלעזר נחלקו לג' כיתות אחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה זו שאומרת נעלה ונשב שם הפיצם ה' זו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה ונעשו קופים ורוחות ושידים ולילין זו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים כי שם בלל ה' שפת כל הארץ תניא רבי נתן אומר כולם לשם עבודת כוכבים נתכוונו כתיב הבא "נעשה לנו שם וכתיב התם "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים אמר רבי יוחנן מגדל שלישי נשרף שלישי נבלע שלישי קיים, אויר מגדל משכח אמר רב יוסף בבל *ובורסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף אמר ר' אסי בור *שאפי': אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא וכו': ת"ר *אנשי סדום אין להן חלק לעולם הבא שנאמר "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד רעים" בעוה"ז וחטאים לעולם הבא אמר רב יהודה "רעים" בגופן "וחטאים" בממונם דכתיב "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים" וחטאים בממונם דכתיב "והיה בך חטא" "לבז" זו ברכת השם "מאד" שמחכוונים ורוטאים במתניתא תנא *רעים בממונם "וחטאים" בגופן דכתיב "יורעה עיניך באחיך האביון" וחטאים בגופן דכתיב "וחמאתי לאלהים" "לבז" *"זו" ברכת השם "מאד" זו שפיכות דמים שנאמר "גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד [נוני] *ת"ר אנשי סדום לא נתנאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם "ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש, מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו, נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין, אזיה, לא הדריכוהו בני שחץ, לא עדה עליו שחל" אמרו: וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרכים שאין באים אלינו אלא לחסרינו [ממונינו] בואו ונשכח תורת רגל מארצנו שנאמר "פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו" דרש רבא מאי דכתיב "עד אנה תהותתו על איש תרצחו כולכם כקיר נטוי גדר הדחויה" מלמד שהיו נותנין עיניהן בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלין את ממונו דרש רבא מאי דכתיב "חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא (ראו) [ידעו] אור" מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקידים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גנזיהם, לערב באים ומריחין אותו ככלב שנא' "ישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר" ובאים וחותרים שם ונוטלין אותו ממון "*עורם" [א] "להלכו" מבלי לבוש ואין כסות בקרה, חמור יתומים ינהגו יחבלו שור אלמנה, גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו" "והוא לקברות יובל ועל גדיש ישקוד" [ב] דרש ר' יוסי בציפורי, אחתרין הדיא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי, אתו וקא מצערי ליה יהבית אורחיה לגנבי, אמר להו מי הוה ידענא דאתו גנבי *כי קא אתי נפשיה דרבי יוסי מרובי בציפורי כמה, אמרי *ראית ליה חד תורא מרעי חד יומא דלית ליה לירעי תרי יומי, הדוא יתמא בר ארמלתא, הבו ליה תורי למרעיה, אזל שקלינהו וקטלינהו אמר להו

דאית

הגהות הגר"א

(א) גם' ערום נרשם עליו תוס כ : [ב] שם דרש רבי יוסי". נרשם על תיבת דרש תוס ל : [ג] שם ומרי לחים ליה מד . נרשם על תיבת ומרי תוס ג :

(ה) גם' ומרי ליה מרי שילא ונגנה :

דאית ליה תורא נשקול חד משכא דלית ליה תורא נשקול תרי משכי אמרו ליה מאי האי? אמר להו סוף דינא כתחילת דינא מה תחילת דינא דאית ליה תורא מרעי חד יומא דלית ליה תורי מרעי תרי יומי אף סוף דינא דאית ליה חד תורא לשקול חד דלית ליה תורא לשקול תרי. דעבר במברא ניתיב חד זוזא, דלא עבר במברא ניתיב תרי. דהוה ליה (תורא) [דרא] דלבני אתי כל חד וחד שקיל חדא א"ל אנא חדא דשקלי. דהוה שדי תומי או שמכי אתו כל חד וחד שקיל חדא א"ל אנא חדא דשקלי. ארבע דייני היו בסדום שקראי ושקרוראי זייפי ומצלי דינא דמחי ליה לאיתתא דחבריה ומפלא ליה אמרי ליה יהבה ניהליה דניעברה ניהליך, דפסיק ליה לאודנא דחמרא דחבריה אמרו ליה הבה ניהליה עד דקדחא, דפדע ליה לחבריה אמרי ליה הב ליה אגרא דשקל לך דמא. דעבר במברא יהיב ארבעה זוזי, דעבר במיא יהיב תמני זוזי, זימנא חדא אתא ההוא כובס איקלע להתם אמרו ליה הב ד' זוזי, אמר להו "אנא במיא עברי" אמרו ליה א"כ הב תמניא דעברת במיא, לא יהיב, פדיוהו אתא לקמיה דדיינא א"ל הב ליה אגרא דשקיל לך דמא ותמניא זוזי דעברת במיא. אליעזר עבד אברהם איתרמי התם פדיוהי אתא לקמיה דיינא א"ל הב ליה אגרא דשקל לך דמא, שקל גללא פדיוהי איהו לדיינא אמר מאי האי? א"ל אגרא דנפק לי מינך הב ניהליה להאי וזוזי דידי כדקיימי קיימי, הויא להו פורייתא דהוו מגני עלה אורחין: כי מאריך גייזו ליה, כי גוץ מתחין ליה. אליעזר עבד אברהם אקלע להתם אמרו ליה קום גני אפוריא אמר להון נדרא נדרי מן יומא דמיתת אמא לא גנינא אפוריא. כי הוה מתרמי להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתיב שמיה עליה, ורפתא לא הוו ממטי ליה, כי הוה מית אתי כל חד וחד שקיל דידיה. הכי אתני בינייהו כל מאן דמזמין גברא לבי הילולא לשלח גלימא, הוי האי הילולא אקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא כי בעי למסעד אתא אליעזר ויתיב לסיפא דכולהו אמרו ליה מאן אזמנך להכא? א"ל להוא דיתיב [אמר] דילמא שמעי בי דאנא אזמניתיה ומשלחי ליה מאניה דהאי גברא] שקל גלימיה ההוא דיתיב גביה ורהט לברא, וכן עבד לכולהו, עד דנפקי כולהו ואכלא איהו לסעודתא, הויא ההיא רביתא דהות קא מפקא ריפתא לעניא בחצבא, איגלאי מלתא, שפיוה דובשא ואוקמוה על איגר שורא אתא זיבורי ואכלוה והיינו דכתיב "ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה" ואמר רב יהודה אמר רב על עיסקי ריבה: [א] מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר "וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה" וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא): [ב] עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא[ג] (שנאמר "ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר"ע רבי אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב "ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל): ת"ר *עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא שנאמר "ותכס עליהם הארץ" בעולם הזה "ויאבדו מתוך הקהל" לעולם הבא דברי רבי עקיבא רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הן כאבידה המתבקשת שנאמר "תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי": "ויקח קרח" *אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו, "קרח" שנעשה קרחה בישראל "בן יצהר" בן שהרתיח עליו את כל העולם כצהרים "בן קהת" בן שהקהה שיני מולידיו "בן לוי" בן שנעשה לויה בגיהנם *וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם? אמר רב שמואל בר רב יצחק יעקב ביקש רחמים על עצמו שנאמר "בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי" "בסודם אל תבא נפשי" אלו מרגלים "ובקהלם אל תחד כבודי" זה עדת קרח "דתן" שעבר על דת אל "אבירם" שאיבר[ד] עצמו מעשות תשובה "ואון" שישב באנינות "פלת" שנעשו לו פלאות "בן ראובן" בן שראה והבין, אמר רב און בן פלת אשתו הצילתו אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא? אמר לה מאי אעביד הואי בעצה ואשתבעי לי בהדייהו אמרה[ה] (ליה) ידענא דכולה כנישתא קדישתא נינהו דכתיב "כי כל העדה כולם קדושים" אמרה ליה תוב, דאנא מצילנא לך, אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי, אותבה על בבא וסתרתיה

רש"י

דלית ליה תורא · כך היה מנהגם של אנשי סדום מי שהיה לו שור אחד רועה כל בהמות העיר יום א' ומי שאין לו בהמה מגלגלין עליו לרעות ב' ימים: אמר להו · יתמי למרי דתורא דלית ליה חד תורא כו': דעבר במברא · שהמעברות שלהם מימיו עזין והיו דנין כך: דלא עבר במברא · אלא בא בדרך אחר: דס"ל דרא דלבני · מי שהיו לו שורת לבנים ומגבל ועושה אותן היה בא כל חד וחד ונוטל אחת: שדי תומי או שמכי · מי שהיה מפזר ושוטח לפניו שומים או בצלים ליבשן כל א' וא' היה נוטל אחת: אומר לו · לגנול מה חסרתיך לא לקחתי ממך אלא שום אחד ומגלה לבנה אחת: שקראי ושקרוראי · ... ומצלי דינא · ... עד דקדחא · ... שקל גללא · ... כפורקנא כדכתיב ... אפוריא · ... כי אריך גייזו ליה · ... ורפתא לא הוו ממטי ליה · ... כל מאן דמזמין גברא לבי הילולא · ... כל הסעודה · כי מאריך גייזו ליה · כשהאורח ארוך

יותר מן המטה מקצרין אותו בסכין, גוץ גוץ כן שמעתי ואית דגרסי גיידי ליה: ומפתחין ליה · עד דמתפרקי אבריו: וכתיב שמיה עליה · כדי שיכיר כל אחד ואחד דינר שלו ויחזור ויטלנו: ורפתא לא ממטו ליה · התנו ביניהם שלא יתנו לו פת כדי שימות ברעב וכשמת חוזר כל חד וחד ושקיל לדינרא דידיה: רביתא · נערה: בחצבא · בתוך כד שלה כשהולכת לשאוב מים: שפיוה · סכו אותה: איגר שורא · על גג החומה: על עסקי ריבה: רבי יהודה בן בתירא אומר ויאבדו · סרי הן כאבידה המתבקשת · וכלין לעולם הבא שכך אמר דוד על בני קרח תעיתי כשה אובד בקש עבדך הם תעו כשה אובד ואתה ברחמיך ... מצותיך לא שכחתי · שקיימו כל מצותיך כדכתיב (במדבר טז) כי כל העדה כולם קדושים : מקח רע · התחיל בקטטה: שנעשה קרחה בישראל · שנבלעו: ... שהקהה שיני מולידיו · שנתביישו אבותיו במעשיו הרעים: שעקב עצמו · שלא יהא נמנה עמהם: אלו מרגלים · דלא כתיב בהן פלוני בן יעקב: שאיבר לבו · חזק לבבו כמו (ישעיה מו) אבירי לב: שישב באנינות · שעשה תשובה על שהיה עמהם תחילה בעלה: נעשו לו פלאות · (שפירש) [שניצל] מהם: ראה והבין · שאין מכהן בשורה ופירש מהם: אי מר רבה · אם יגלה משה מכל מקום אתה תלמיד ואם קרח מגלה אתה תלמיד מה לך בשררה זו: פורעה בעלה: אני הייתי עמהן בעלה ונשבעתי להם שאם יקראוני אלך עמהם: דכולה כנישתא קדישין · כולם צנועים וקדושים ולא יכנסו אני אם אני פרועה : סתרה

[א] רש"י ד"ה אמר ליה לאליעזר וכו' ...

הגהות הגר"א

[א] גמ' מרגלים אין להם כו' עד עדת קרח. נמחק: [ב] שם עדת קרח כו' לעולם הבא. ר"ל וכו': [ג] שם שנאמר ותכם וכו' עד ה' ממית. נמחק: [ד] שם שאבר עצמו. נמחק תיבת עצמו: [ה] אמרה ליה. נמחק תיבת ליה:

גליון הש"ס

גמ' כי גוץ מתחין ליה · עיין מכות דף ה' ע"א

בראשית יח במדבר יד שם טז שמואל א ב [תוספתא פי"ג] תהלים קיט בראשית מט במדבר טז

לג א ב ג ד מיי' פ"ה מהל' ת"ת הל' א סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף ב:

וסתרתה למזיה כל דאתא חזיה הדר, אדהכי והכי אבלעו להו. איתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה: איהו הוה מלכא, לאחוה שוויה כהנא רבא, לבני אחוהי שוינהו סגני דכהנא; אי אתיא תרומה אמר תיהוי לכהן, אי אתו מעשר דשקילתו אתון אמר הבו חד מי' לכהן, ועוד דגייז ליה למזייכו ומיטלל לכו כי כופתא, עינא יהב במזייכו. אמר לה הא איהו נמי קא עביד. אמרה ליה כיון דכולהו רבותא דידיה אמר איהו נמי תמות נפשי עם פלשתים, ועוד דקאמר לכו עבידתו תכלתא אי ס"ד תכלתא חשיבא [מצוה] אפיק גלימי דתכלתא וכסינהו לכולהו מתיבתך. היינו דכתיב °חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת ואולת *בידה תהרסנה זו אשתו של קרח. °ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים מיוחדים שבעדה קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים אנשי שם שהיה להם שם בכל העולם. °וישמע משה ויפול על פניו מה שמועה שמע *אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן שחשדוהו מאשת איש שנאמר °ויקנאו למשה במחנה. א"ר שמואל בר יצחק מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשה שנאמר °ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה. °ויקם משה וילך אל דתן ואבירם אמר ר"ל מכאן שאין מחזיקין במחלוקת דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר °ולא יהיה כקרח וכעדתו. רב אשי אמר ראוי ליצטרע כתיב הכא ביד משה לו וכתיב התם °ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך. אמר ר' *יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש כתיב הכא °ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת וכתיב התם °עם חמת זוחלי עפר. אמר רב חסדא *כל החולק על רבו *כחולק על השכינה שנאמר °בהצותם על ה'. א"ר חמא ברבי חנינא כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם שכינה שנאמר °המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל (על) [את] ה'. א"ר חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר °לא עלינו תלונותיכם כי (אם) על ה'. א"ר אבהו כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר שכינה שנאמר °וידבר העם באלהים ובמשה. °עושר שמור לבעליו לרעתו *אמר ר"ל זה עושרו של קרח. °ואת כל היקום אשר ברגליהם *א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו. ואמר רבי לוי משוי *ג' מאות פרדות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידי וקולפי דגילדא. א"ר חמא ברבי חנינא ג' מטמוניות הטמין יוסף במצרים: אחת נתגלתה לקרח ואחת נתגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא. קרח לא מן הבלועים ולא מן השרופין: לא מן הבלועין דכתיב °ואת כל האדם אשר לקרח ולא קרח, ולא מן השרופים דכתיב °באכול האש את חמשים ומאתים איש ולא קרח. במתניתא תנא קרח מן השרופין ומן הבלועין: מן הבלועים דכתיב °ותבלע אותם ואת קרח, מן השרופין דכתיב °ותצא אש מלפני ה' [ואש יצאה מאת ה'] ותאכל את חמשים ומאתים איש, וקרח בהדייהו. אמר רבא *מאי דכתיב °שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו מלמד שעלו שמש וירח לזבול אמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא, עד שזורק בהם חצים. אמר להן *בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם, והאידנא לא נפקי עד דמחו להו. *דרש רבא מאי דכתיב °ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה, אמר משה לפני הקב"ה אם בריאה גיהנם מוטב ואם לאו יברא ה'. למאי? אילימא למבריה ממש והא °אין כל חדש תחת השמש, אלא לקרובי פיתחא. °ובני קרח לא מתו. תנא *משום רבינו אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה. *אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה קאזלינא באורחא אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך בלועי דקרח, אזיל חזא תרי בזעי דהוה קא נפק קיטרא מנייהו, שקל גבבא דעמרא אמשייה מיא ואותביה בריש רומחיה ואחלפיה התם, איחרך. א"ל אצית מה שמעת, ושמעית דהוו קאמרי הכי משה ותורתו אמת והן בדאים.
אמר

ספרים למזיה · שערה וישבה על פתח הבית כל מי שהיה בא לקרות רואה ראשה פרוע וחוזר: מעשר · ראשון דשקליתו אתון אמר הבו חד מי' לכהן: דגייז למזייכו · דכתיב (במדבר ח) והעבירו תער על [כל] בשרם ומשחק בכם כאילו אתם שוטים: ככופתא · רעי כמו בטולה דטפחת דאמרן לעיל (דף נח:) כגלל הזה אתם חשובים בעיניו: עינא יהב · עין נתן בשערכם כדי שלא יהא לכם טורח כמותו: אמר לה · קרח איהו נמי משה עצמו גלח את שערו: כיון דכולהו רבותא דידיה · איהו חושש אם גילח עצמו דקאמר לנפשיה תמות נפשי עם פלשתים לגנוז שערי כמותם ומה לי בכך שהם מקיימין אפילו מה שאינו מצוה לשחוק לגנוז עכשיו כמותם כדי להפים דעתם: ועוד דקאמר לכו · עשו פתיל תכלת בד' כנפות הבגד ואי ס"ד תכלת חשוב מפני מה לא יאמר לעשות כל הבגד כולו תכלת: אפיק גלימא דתכלתא · קח לך בגדים של תכלת וכסינהו לכולהו מתיבתך וכסה בהן בבה"מ אתה ותבירותך: קנא לאשתו · אל (הסתר) [תסתרי] עם משה. קטי היינו התראה: ונטה לו מחוץ למחנה · ילא מחוץ למחנה שלא יחשדוהו עוד: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת · שמחל על כבודו והולך לבטל מחלוקת: חולק על רבו · חולק על ישיבתו: אשר לא על משה ועל אהרן כאדם קרח כחולק על ה' · מעלה עליהם הכתוב כאלו היו חולקים כלפי שכינה: מריבה · תגר וקטטה לפטפט עמו בדברים: מתרעם · אומר על רבו שנוהג לו מדה כעושה ומדת אכזרית: מהרהר · מתפה עליו דברים: אקלידי · מפתחות: וקולפי · מנעולים: דגילדי · כולם המפתחות והמנעולים של עור היו ואעפ"כ היו שלש מאות פרדות טעונות ל"א דגלדא לעורך שקים והמרלופין וכיסין של עור היו: לא מן סבלועין ולא מן השרופין · אלא במגפה מת:

ולא קרח · ר"ל היו לבד קרח דכתיב חמשים ומאתים מחתות ואתה ואהרן איש מחתתו: מן הבלועים ומן השרופים הוא · שנשרפה נשמתו וגוף קיים ואח"כ נתגלגל עד מקום הבלועין ונבלע דכתיב בפרשת פנחס ותבלע אותם ואת קרח עמהם, ורבי יוחנן דאמר לא מן הבלועין ולא מן השרופין דריש ליה להאי ואת קרח לאחריו ואת קרח במות העדה במגפה: וקרח בהדייהו · מדכתיב ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת וקרח ממקריבי הקטרת הוה דכתיב חמשים ומאתים מחתות ואתה ואהרן איש מחתתו א"נ ואת לרבות קרח עמהם: שמש ירח עמד זבולה · לעיל מיניה כתיב ותבקע הארץ בשעת בקיעת הארץ שנבלעו בקרקע, שמש וירח עלו לאותו רקיע ששמו זבול ואמרו להקב"ה אם אי אתה עושה דין לבן עמרם מקרח ועדתו: לא נצא · ונאיר לעולם: בכבודי לא מחיתם · שהרי בכל יום מלכי מזרח ומערב בשעה שמניחין כתריהן בראשם משתחוים לחמה: והאידנא לא נפקי עד דמחו להו · שכך גזר עליהם המקום כן שמעתי ל"א והאידנא לא נפקי מאחר שראו שהקפיד הקב"ה על שלא מיחו לכבודו עד דמחו להו לא נפקי שחשו לכבוד המקום על בני אדם שמשתחוים לשמש וירח: אין כל חדש תחת השמש · ואי גיהנם לא הברי עד השתא הוה ליה חדש: לקרובי פתחא · שיקרב פתחה של גיהנם ותפתח הארץ במקום שהן: נתבצר · מלשון (ישעיה כו) עיר בצורה התקין להן הקב"ה מקום גבוה שלא העמיקו כל כך בגיהנם ולא מתו: טייעא · סוחר ישמעאל: בלועי · מקום שנבלעו לשם עדת קרח: בזעי · נקב שממנו יוצא עשן: גבבא · גיזה: אמשיה · שרה אותה במים לשון (ברכות דף יח:) משי ידיה: (וכל שלשים יום · חוזר לגיהנם ועולה לשם):

ג"ל · ההוא מייתא: כל **הלמין יופין מסדר** לפו **ניסנס** · הכא: **ומפרי סכי מפס ופורפו פמס** · שקבה כמה פעמים ורלה שכל ל' יום עבון יולא מפס ושומע שתומרין "מפס ופורפו חמת וכו': בתפי לה גרסי': **שנאמר** · לעיל מיניה קרא "מ' שנה לתקון כדור" דהייט דור המדבר: **כורתי כריתי עלי זבח** · והייט דור המדבר שכרתו ברית על מקום עלי זבחים ושלמים דכתיב (שמות כד) ויזבחו זבחים שלמים וכתיב (שם) ויזרוק על המזבח ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם: **נשבעתי ואוורנו כי** · והייט נשבעתי בתפי "מפני כעסי נשבעתי ומתחרט לגי: **אלו מגניס מיפאל ועוריס** · שמסרו עלמן למיתה בשביל בריותו של מקום: **ופדויי ה'** · אלו דור המדבר שנפדו ממלריס: **שבתים כ"ע נשפידופים** · שרגיל לזכות לת ישראל והשתא מחייב להו דלמר לעיל (דף קה.) דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא ולקמן מפרש מאי תסידותיה: **שנאמר סלוך וקלפם.** כלומר שהרי היה יכול לדרוש שיש להם חלק [לעולם הבא] דכתיב הלוך וקלוט וגו' : **כתני' מעשה** **שבעים** · שהגלה סנחריב שנאמר (מלכים ב יח) "וינחם בחלח וכחבור נהר גוזן ועירי מדי": **אין פפידים לפוזר** · ממקום שגלו והא דלמרינן בגמ' "דימיה החזירן לא שהחזירן כולן אלא מקלתם החזיר: **שנאמר ויצליכם גל ארץ לפרם היום הזה** · שכך גזר להם הקב"ה שיהו שכוזבין לת תורתו הוא מגלה לוהן: **היום הזה פם היום פפניל** · בנקוד לפל ובלהרים מחיר ל"ע בערב לפל והולך ולמחרתו מחיר לפ עשרת השבטים (לוין) עתידין לחזור להיות להם חלק לעולם הבא[ל]לן, לוהן שגלו עלמן אין להם חלק שרשעים גמורין הם לבל בניהם ודורם הבאים זוכין ומזכין. מ"ר: **ויצליכם** · משמע שיהו כולם גולין במקום לחד גל ארץ לחרת והייט עשרת השבטים שהגלה סנחריב והושיבם במקום לחד כדלמרינן (לעיל דף נד.) שהוליכם למדינת לפריקי לבל ג' השבטים לת גלו למקום לחד שלא נתפזרו בכל הלרלות ועליהם הוא לומר "לשרקה להם ולקבלם" (זכריה י): ה"ג מתני' עשרת השבטים אין עתידין לחזור: **גמ' מנו רבנן עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ויפפם ה' מעל אדמתם וגו'.** ולית דמפרשי עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא הייט לימות המשיח אלא יקבלם עם שאר גליות לפי שנפזרו בגעת ארץ ישראל

א"ל כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם כבשר בתוך קלחת ואמרי הכי "משה ותורתו אמת והן בדאים": דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא וכו' : ת"ר *"דור המדבר **אין** להם חלק לעולם הבא שנאמר °"במדבר הזה יתמו ושם ימותו": "יתמו"=בעולם הזה "ושם ימותו"=בעולם הבא *ואומר °"אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי" דברי ר"ע אומר (*"הן" באין) לעולם הבא שנאמר °"אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח" אלא מה אני מקיים "אשר נשבעתי באפי" *"באפי נשבעתי ותוזרני בי, רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמר פסוק זה אלא כנגד דורות הבאים: "אספו לי חסידי" אלו צדיקים שבכל דור ודור "כורתי בריתי"[א] (*עלי זבח) אלו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עלמן לתוך כבש האש "עלי זבח" [אלו] ר"ע וחביריו שמסרו עלמן לשחיטה על דברי תורה. ר"ש בן מנסיא אומר באים הן לעולם הבא שנא' °"ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה" אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שבקה ר"ע לחסידותיה שנאמר °"הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ומה אחרים באים בזכותם, הם עלמן לא כל שכן: *מתני' עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנא' °"וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה" מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינן חוזרים דברי ר"ע אומר "כיום הזה"-מה יום מאפיל ומאיר אף עשרת השבטים שאפילה להן בך עתידה להאיר להם: **גמ'** תנ"ר *"עשרת השבטים **אין** להם חלק לעוה"ב שנאמר °"ויתשם ה' מעל אדמתם ובתמה ובקצף גדול "ויתשם ה' מעל אדמתם"=בעוה"ז "וישליכם אל ארץ אחרת"=לעוה"ב דברי ר"ע. ר"ש בן יהודה איש כפר עכו אומר משום ר"ש **אם** מעשיהם כיום הזה אינן חוזרין **ואם לאו** חוזרין רבי אומר באים הם לעוה"ב שנאמר °"ביום ההוא יתקע בשופר גדול ונו'". אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שבקה ר"ע לחסידותיה שנא' °"הלוך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמרת שובה משובה ישראל נאם ה' (*)לא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם "מאי חסידותיה דתניא *"קמני בני רשעי ישראל אין באין לעוה"ב שנא' °"כי הנה היום בא בוער כתנור והיה כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף "שורש"=בעוה"ז "וענף"=לעוה"ב דברי רבנ[ג]מליאל, ר"ש אומר באים הם לעוה"ב שנא' °"שומר פתאים ה'" שכן קודין בכרכי הים לינוקא "פתיא" ואומר °"גודו אילנא וחבלוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקי" ואלא מה אני מקיים "לא יעזוב להם שורש וענף" שלא יניח להם לא מצוה ולא שיורי מצוה ר"א "שורש"-זו "נשמה" "וענף"-זה הגוף אבל קמני בני רשעי עובדי כוכבים ומ"ד "אין באין לעוה"ב מיתאבד כל זכר למו. "אחמר קטן מאימתי בא לעוה"ב ר' חייא ור"ש בר ר': חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שנולד שנא' °"יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה" ומ"ד משעה שסיפר דכתיב *"זרע יעבדנו יסופר לה' לדור" אתמר רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב "זרע יעבדנו" ר"נ בר יצחק אמר משעה שניסול דכתיב °"עני אני וגוע מנוער נשאתי אימיך אפונה" תנא משום ר"מ משעה שיאמר אמן שנא' °"פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים" *"אל תקרי "שומר אמונים" אלא "שאומר אמן"

[א] גמ' מני זכח כמתק כ' תיכות כללו: [ב] שם ו"ג. ממתק (ומרס"י):

גליון השים

גמ' ר"ל אומר כרי ן כתיב בשמ"ב . עיין כ"ב דף ע"ג ע"ב תוס' ד"ה ושמו : (א) מ"ב ז' (א) איוב ל"ב ל"ג ועיי"ש בילקוט ר"ל

נוסח

קור התהות מהר"ב רנשבורג

מבנה

א) גמ' דכרי הכל אין כתיב בשמ"ב וכ"ג מנות וכ"ג במתק וכ"ב בספרים שלפני כ"ו לא היה כתוב חוזקות אות י' בלא ד' זולתי חתן ואפכה: ב) רש"י ד"ה ופנף ושם: ופנף במתק:

תורה אור

[תוספ' פ"ג] דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא ולא יעמדו בדין ולא ימלאו את קברותיהם עד שיכלו כולם במדבר וכן בשאר הפוספתא ולא שמעתי מוד : **שוכב פשוכב** · שכל ישראל עתידין לחזור : **קפני בני רשעי ישראל** · רבשעי ישראל יעמדו בדין להם חלק לעולם הבא כדאמרי' בפ' בתרא דסנהדרין (דף קיב:): רפאים בל יקומו מי שמרפה עלמו מדברי תורה לבבל בניס שלהם קטנים ולא מלאו ימיהם בעוה"ז: **שורש ופנף** · שלו בניס קטנים שלהם : **שורש בעולם הזה** · שימותו נפלים : **(ופנף) לעולם הבא** · שלף על פי שלבותיהם היו רשעים הם לא מלאו : **עיקר שרשוני בארעא שבוקו** · שלו בניס קטנים שלא"פ שלבותיהן לין להם חלק, שקנה יש להם : **אלא יניח** · להם הקב"ה : **לא פלוס ולא עיורי פלוס** · לא מלוה תמורה ולא מלוה קלה הכל יהא מעביר ומשלם עכרם לשלחר כדי לטרדן מן העולם : **וו נשפפ** · שמעמידת הגוף כשרש שמעמיד האילן : **שכל קפני בני רשעי עובדי כוכבים.** דוקא קלמר "רשעי" דשלו שבדי כוכבים פלינו בה ואיכא למ"ד הן עלמן בתין ואיכא למ"ד לין בתין כדאמרן (ד' קו) ישובו רשעים לשאולה כל גויס שכחו אלהים מכלן שלין להם חלק חמר ל' רבי יהושע וכי נאמר "כל גויס שכחי אלהים" הא לין שכחי אלהים יש להן חלק [לעוה"ב]: הכי גרסינן לבל קפני רשעי עובדי כוכבים דברי הכל לין בתין : **מופלכד כל זכר למו נפקע ליס** · כלומר לחנא דברייתא, ולהלי דנפקע ליה, דברי הכל היא, דהא "שורש ופנף" מיבעיא ליה למר כדאיתא ליה ומר כדאיתא ליה : **זרע יעבדנו יסופר לה' לדור** · זרע המסופר יעבדו לה' לדור ודור ליחזור ל ויהיה : **פשפפ שנזרע** · משפה שנקלף הזרע במעי אשה לפיכך הפילה אמו וגמחה יש ל חלק לעולם הבא דכתיב זרע יעבדו והכי לחמר בכתובות (דף קיא.) בבלתי יקומון לרבות נפלים : **פני פני וגוע פטופר** · לפ"פ שלני עני גויעתי מסוכה גויעה ולשון לומר עלי "ויגוע ויפלף" כלומר שזוכה לני לעתיד לבא כלדיקים שנאמר בהן גויעה ,ומלימתי? משעה שלני "טעל חמיך ופחדך ישים" מתגלגלת ושכוכה עלי והייט מילה שבבשרו שלחו משמרים מלימתו של הקב"ה : **שפונפ** · לשון לופף : מלי

כלדמרן לעיל (שם.) כי ממן קום וכו' ובדבר הזה נעשקו מרגלים : **ר"ש פופר** · מלי להייט ה"ה לומר לך לם משעיהם כהייט הזה לת יהא להם חלק לעוה"ב : **ואם [לפו]** · שיחזרו בתשובה יחזרו גם הם מגלות ויש להם חלק לעולם הבא : "**פלוכדים בלרץ משור**". לפ' י' שהשבטים "והגדמים בלרץ מגדיס" לפי דור המדבר וכן לשון התוספתא ולת שמעתי מוד : **שוכב פשוכב** · שכל ישראל עתידין לחזור : **קפני בני רשעי ישראל** · רבשעי ישראל יעמדו בדין להם חלק לעולם הבא פשיטא דלין להם חלק לעולם הבא כדאמרי' בפ' בתרא דסנהדרין (דף קיא:): רפאים בל יקומו מי שמרפה עלמו מדברי תורה לבבל בניס שלהם קטנים ולא מלאו ימיהם בעוה"ז: **שורש ופנף** · שלו בניס קטנים שלהם : **שורש בעולם הזה** · שימותו נפלים : **(ופנף) לעולם הבא** · שלף על פי שלבותיהם היו רשעים הם לא מלאו : **עיקר שרשוני בארעא שבוקו** · שלו בניס קטנים שלא"פ שלבותיהן לין להם חלק, שקנה יש להם : **אלא יניח** · להם הקב"ה : **לא פלוס ולא עיורי פלוס** · לא מלוה תמורה ולא מלוה קלה הכל יהא מעביר ומשלם עכרם לשלחר כדי לטרדן מן העולם : **וו נשפפ** · שמעמידת הגוף כשרש שמעמיד האילן : **שכל קפני בני רשעי עובדי כוכבים.** דוקא קלמר "רשעי" דשלו שבדי כוכבים פלינו בה ואיכא למ"ד הן עלמן בתין ואיכא למ"ד לין בתין כדאמרן (ד' קו) ישובו רשעים לשאולה כל גויס שכחו אלהים מכלן שלין להם חלק חמר ל' רבי יהושע וכי נאמר "כל גויס שכחי אלהים" הא לין שכחי אלהים יש להן חלק [לעוה"ב]: הכי גרסינן לבל קפני רשעי עובדי כוכבים דברי הכל לין בתין : **מופלכד כל זכר למו נפקע ליס** · כלומר לחנא דברייתא, ולהלי דנפקע ליה, דברי הכל היא, דהא "שורש ופנף" מיבעיא ליה למר כדאיתא ליה ומר כדאיתא ליה : **זרע יעבדנו יסופר לה' לדור** · זרע המסופר יעבדו לה' לדור ודור ליחזור ל ויהיה : **פשפפ שנזרע** · משפה שנקלף הזרע במעי אשה לפיכך הפילה אמו וגמחה יש ל חלק לעולם הבא דכתיב זרע יעבדו והכי לחמר בכתובות (דף קיא.) בבלתי יקומון לרבות נפלים : **פני פני וגוע פטופר** · לפ"פ שלני עני גויעתי מסוכה גויעה ולשון לומר עלי "ויגוע ויפלף" כלומר שזוכה לני לעתיד לבא כלדיקים שנאמר בהן גויעה ,ומלימתי? משעה שלני "טעל חמיך ופחדך ישים" מתגלגלת ושכוכה עלי והייט מילה שבבשרו שלחו משמרים מלימתו של הקב"ה : **שפונפ** · לשון לופף : מלי

נוסח/מבנה

ר' חייא ור"ש בר ר': חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שנולד שנא' °"יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה" ומ"ד משעה שסיפר דכתיב *"זרע יעבדנו יסופר לה' לדור" אתמר רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב "זרע יעבדנו" ר"נ בר יצחק אמר משעה שניסול דכתיב °"עני אני וגוע מנוער נשאתי אימיך אפונה" תנא משום ר"מ משעה שיאמר אמן שנא' °"פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים" *"אל תקרי "שומר אמונים" אלא "שאומר אמן"

נוסח/מבנה

קטני בני: א) ט"ז ט"ז [תוספ' פ"ג] מה לס זרוע ל"ב

מבנה

ג) ד"ה ר"ש בן מנסיא אומר באים הן לעולם הבא ולא יעמדו בדין ולא ימלאו את קברותיהם עד שיכלו כולם במדבר וכן בשאר הפוספתא ולא שמעתי מוד : **שוכב פשוכב** · שכל ישראל עתידין לחזור : **קפני בני רשעי ישראל** · רבשעי ישראל יעמדו בדין להם חלק לעולם הבא פשיטא דלין להם חלק לעולם הבא כדאמרי' בפ' בתרא דסנהדרין (דף קיא:): רפאים בל יקומו מי שמרפה עלמו מדברי תורה לבבל בניס שלהם קטנים ולא מלאו ימיהם בעוה"ז: **שורש ופנף** · שלו בניס קטנים שלהם : **שורש בעולם הזה** · שימותו נפלים : **(ופנף) לעולם הבא** · שלף על פי שלבותיהם היו רשעים הם לא מלאו : **עיקר שרשוני בארעא שבוקו** · שלו בניס קטנים שלא"פ שלבותיהן לין להם חלק, שקנה יש להם : **אלא יניח** · להם הקב"ה : **לא פלוס ולא עיורי פלוס** · לא מלוה תמורה ולא מלוה קלה הכל יהא מעביר ומשלם עכרם לשלחר כדי לטרדן מן העולם : **וו נשפפ** · שמעמידת הגוף כשרש שמעמיד האילן : **שכל קפני בני רשעי עובדי כוכבים.** דוקא קלמר "רשעי" דשלו שבדי כוכבים פלינו בה ואיכא למ"ד הן עלמן בתין ואיכא למ"ד לין בתין כדאמרן (ד' קו) ישובו רשעים לשאולה כל גויס שכחו אלהים מכלן שלין להם חלק חמר ל' רבי יהושע וכי נאמר "כל גויס שכחי אלהים" הא לין שכחי אלהים יש להן חלק [לעוה"ב]: הכי גרסינן לבל קפני רשעי עובדי כוכבים דברי הכל לין בתין : **מופלכד כל זכר למו נפקע ליס** · כלומר לחנא דברייתא, ולהלי דנפקע ליה, דברי הכל היא, דהא "שורש ופנף" מיבעיא ליה למר כדאיתא ליה ומר כדאיתא ליה : **זרע יעבדנו יסופר לה' לדור** · זרע המסופר יעבדו לה' לדור ודור ליחזור ל ויהיה : **פשפפ שנזרע** · משפה שנקלף הזרע במעי אשה לפיכך הפילה אמו וגמחה יש ל חלק לעולם הבא דכתיב זרע יעבדו והכי לחמר בכתובות (דף קיא.) בבלתי יקומון לרבות נפלים : **פני פני וגוע פטופר** · לפ"פ שלני עני גויעתי מסוכה גויעה ולשון לומר עלי "ויגוע ויפלף" כלומר שזוכה לני לעתיד לבא כלדיקים שנאמר בהן גויעה ,ומלימתי? משעה שלני "טעל חמיך ופחדך ישים" מתגלגלת ושכוכה עלי והייט מילה שבבשרו שלחו משמרים מלימתו של הקב"ה : **שפונפ** · לשון לופף : מלי

מבנה

[א] מחלפת גרסאות בין ילקוט ראובני לילקוט שמעוני ובין כ"י לדפוס

מבנה

[ב] [ג] [ד] [ה] [ו] [ז] [ח] [ט] [י] [כ] [ל] [מ] [נ] [ס] [ע] [פ] [צ] [ק] [ר] [ש] [ת]

מאי לאו · כשטונין על כל ברכה וברכה למן היכן משמע קבלת **ירחם** שמיה : **לא מלך נאמן** · בטוטריקון שמלמין עליו הקב"ה : **למי שמשייר מפילו חק אחד** · מלשמעו נידון בגיהנם : **לא ניחא למרייהו** · לין הקב"ה רוצה שתהא דן לפי שכל תוכה : **מי שניס בס יכרכו** · ויגונו והשליחים תורה אור

[שבת קיח:] יותר כה : **למאי אמן** · שמיה *מאי *חנינא *אל *מלך *נאמן שלכך ① הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק" אמר ר"ל למי שמשייר אפי' חוק אחד *א"ר יוחנן *לא ניחא למרייהו דאמרת להו הבי אלא אפי' לא למד אלא חוק אחד (א) (שנאמר) בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו (ויגועו: והשלישית יותר בה" אמר ר"ל שלישי של שם א"ל רבי יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הבי אלא אפי' שלישי של נח ② אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה" אמר ר"ל דברים כבתבן א"ל ר' יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הבי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר כולה, ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה, יתיב רב כהנא קמיה דרב ויתיב וקאמר: דברים כבתבן א"ל רב לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הבי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר, ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה, חזייה דהוה קא חייף רישיה וסליק ויתיב קמיה דרב א"ל ולא תמצא בארץ החיים, א"ל מילט קא לייטת לי: א"ל קרא קאמינא לא "תמצא תורה במי שמחזיה עצמו עליה תניא** רבי סימאי אומר נאמר ③ ולקחתי אתכם לי לעם ונאמר והבאתי אתכם" מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ: מה ביאתן לארץ שנים מס' ריבוא אף יציאתן ממצרים שנים מס' ריבוא אמר רבא וכן לימות המשיח שנא' ④ ועלתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים" תניא אמר ר' אלעזר ברבי יוסי פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים מצאתי זקן אחד ואמר לי: בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך: מהם טבעו בים, מהם הרגו בחרב, מהם מעכו בבנין, ועל דבר זה נענעש משה רבינו שנא' ⑤ ומאו באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה" אמר לו הקב"ה: חבל על דאבדין ולא משתכחין הדי כמה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי' ולא הרהרו על מדותי ולא אמרו לי מה שמך: אמרתי לאברהם ⑥ קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה" *בקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בד' מאות שקל כסף ולא הרהר על מדותי יאמרתי ליצחק ⑦ גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך" בקשו עבדיו מים לשתות ולא מצאו עד שעשו מריבה שנאמר ⑧ ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים" ולא הרהר אחר מדותי אמרתי ליעקב ⑨ הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה" ביקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה, ולא הרהר אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת לי "מה שמך" בתחלה ועכשיו אתה אומר לי ⑩ והצל לא הצלת את עמך" עתה תראה (את) אשר אעשה לפרעה" במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמת שלשים ואחד מלכים) *ויסע משה ויולך ארצה וישתחו מה' ראה משה ר' חנינא בן *גמלא אמר: ארך אפים ראה ורבנן אמרי אמת ראה תניא במ"ד ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו: רבונו של עולם *ארך אפים לצדיקים, אמר לו אף לרשעים, א"ל רשעים יאבדו, א"ל השתא חזית מאי דמבעי לך: כשחטאו ישראל אמר לו: לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים,

אמר

ולקחתי אתכם מעיר · כשביל שמיד אחד שבעיר נקח אתם כל העיר כולה : **חוייס** · רב לרב כהנא : **דקא חייף ריישיה** · חופף רחשו ומעדן בעשבו שהיה עו ללמוד תורה : **לא תמצא בארץ החיים** · משמע שמקללו לא תזוח לעוה"ב : **נאמר** · בשביל שמיד אחד שבעיר נקח אתם כל העיר לד א מיי' פ"ג מהלכ' ת"ת הלכה יב סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כח :

נוסחאות מחוקנות

ג נוסחת ר"ת בשם ר' נתן ורבינו אחיאב"ד ל"ג נתן אחיאב"ד ורבינו יוחנן אחיו ... לא ניחא למרייהו...

[כש"י ליתא]

[א] נמ' שנתמעט מנתוק:

תגהות הגר"א

א ר' אחיאב"ד

[ל"ג אמר לו רבי יוחנן] [כתבו' קיש:]

ב ר' יוחנן אומר

ג ר' יוחנן אומר

ד ר' יוחנן אומר

ה ר' יוחנן אומר

ו ר' יוחנן אומר

ז ר' יוחנן אומר

ח ר' יוחנן אומר

ט ר' יוחנן אומר

י ר' יוחנן אומר

כ"ג מו:

נוסחא

אלא כשנאמר סבל ירא יראת ה' בקבלת אף שאין כן בראשונות

נוסחא

בשניות שלין לראשונות ולפן בהדרן אחר אלו ועוד ה'

נוסחא

ארך אפיים אפיקו לצדיקים

[עי' תוס' מיומין כב. ותוס' ב"ק נ: ד"ה תלת]

אמר לפניו: רבש"ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים והיינו דכתיב ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר. ר' חגא הוה סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה להההוא ינוקא דאמר עדותיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש ה' לאורך ימים וסמיך ליה תפלה למשה וגו' אמר ש"מ ארך אפים ראה. *א"ר אלעזר א"ר חנינא עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו וגו' מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה לעושים [א] רצונו ומצפים [ב] לישועתו יכול לכל ת"ל לשאר עמו *למי שמשים עצמו כשירים ולרוח משפט ליושב על המשפט ולגבורה משיבי מלחמה שערה ולרוח משפט זה הרודה את יצרו, וליושב על המשפט זה הדן דין אמת לאמיתו, ולגבורה זה המתגבר ביצרו משיבי מלחמה זה שנושא ונותן במלחמתה של תורה שערה אלו שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו אמר לה, וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו [וגו'] פקו פליליה ואין פוקה אלא גיהנם שנאמר לא תהיה זאת לך לפוקה ואין פלילה אלא דיינין שנאמר ונתן בפלילים:

מתני' *אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב שנאמר יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את (אנשי) [יושבי] עירם ואינן נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר, ומאותו השבט, ועד שיודח רובה, ועד שידיחוה אנשים, הדיחוה נשים וקטנים או שהודח מיעוטה או שהיה מדיחיה חוצה לה הרי אלו כיחידים. וצריכין ב' עדים והתראה לכל אחד ואחד, זה חומר ביחידים מבמרובים שהיחידים בסקילה לפיכך ממונם פלט, והמרובין בסייף לפיכך ממונם אבד. הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב *החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום [א] הרי אלו מצילין אותה [ג] (שנא') החרם אותה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב מכאן אמרו נכסי צדיקים: שבתוכה אובדין, שבחוצה לה פליטין, ושל רשעים: בין שבתוכה בין שבחוצה לה הרי אלו אובדין. [ד] (שנאמר) ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה וגו' אם אין לה רחוב עושין לה רחוב, היתה רחבה חוצה לה כונסין אותה לתוכה שנאמר ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך, שללה ולא שלל שמים מכאן אמרו ההקדשות שבה יפדו ותרומות ירקבו מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו כליל לה' אלהיך אמר ר"ש אמר הקב"ה אם אתם עושין דין בעיר הנדחת מעלה אני עליכם כאילו אתם מעלים עולה כליל לפני והיתה תל עולם, לא תעשה *גנות ופרדסים דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר לא תבנה עוד, לכמות שהיתה, אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים ולא ידבק בידך מאומה מן החרם שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם, אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם:

גמ' ת"ר יצאו הן ולא שלוחין, אנשים אין אנשים פחות מב' דבר אחר אנשים ולא נשים, אנשים ולא קטנים, בני בליעל בנים שפרקו עול שמים מצואריהם *מקרבך ולא מן הספר יושבי עירם ולא יושבי עיר אחרת לאמר שצריכין עדים והתראה לכל אחד ואחד איתמר ר' יוחנן אמר חולקין עיר אחת לשני שבטים ור"ל אמר *אין חולקין עיר אחת לב' שבטים איתיביה ר' יוחנן לר"ל עד שיהו מדיחיה מאותה העיר ומאותו שבט מאי לאו אע"ג דמדיחיה מאותה העיר אי איכא מאותו שבט אין אי לא לא, ש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים, לא, דנפלה ליה בירושה א"נ דיהבוה ניהליה במתנה איתיביה *ערים תשע מאת שני השבטים האלה מאי לאו ארבע ופלגא מהאי וארבע ופלגא מהאי וש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים לא ארבעה מהאי וחמש מהאי, א"ה ליפרוש פרושי קשיא

אמר לפניו וכו' · והשתא [מסתברא] כמ"ד ארך אפים ראה שכיון שראה [מדה זו] בהקב"ה שהוא ארך אפים אף לרשעים שמח : עדותיך וגו' ה' לאורך ימים · היינו מדת ארך אפים ועליה אמר משה עדותיך נאמנו מאד שראה אותו בחורב ופסוק זה מרע"ה אמרו דכתיב לעיל מיניה תפלה למשה איש האלהים וגו' : יכול לכל · למי שעושין לביוש אע"פ שמתגאה : כשירים · שיריים שאין נחשבין בך אינו חשוב בעיניו ואינו מתגאה : ולרוח משפט · שופט את רוחו : שרודה ביצרו · שכועס ביצרו וחוזר בתשובה מן העבירה שעבר : ומתגבר ביצרו · מרגיז יצ"ט על יצה"ר אם הוא אומר לו עשה עבירה זו לא דיו שנמנע מן העבירה אלא הולך ועושה מצוה ומתגבר עדיף מרודה : שערה · אלו בתי כנסיות : מה נשתנו אלו מאלו · שיש בהם מדות הללו מן השאר אמר הקב"ה ביין שגו : ואין פלילה אלא דיינין : מתני' יצאו אנשים בני בליעל מקרבך · שאין להם חלק לעוה"ב : וידיחו את (אנשי) [יושבי] עירם · הא אין נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ואותה השבט עצמה דכתיב מקרבך מקרב אותו שבט עצמו : עד שיודח רובה · דכתיב ויושבי העיר משמע ישובה של עיר היינו רובה ליטנא אחריכא עד שיודח רובה דכתיב מקרבך קרי ביה מרובך : ה"ג עד שיודח רובה עד שידיחוה אנשים : או שהיו מדיחים חוצה לה · שלא היו מאותה העיר : הרי אלו כיחידים · שהן בסקילה וממונן פלט : וצריכים ב' עדים והתראה לכל אחד · כדיליף בגמרא : [ב] יחידים בסקילה לפיכך ממונן פלט. ומתוך שהחמרת עליו במיתתו הקלת עליו בממונו : הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום מצילין · מדכתיב יושבי מכלל דדירה של חמרים וגמלים שנשתהו בעיר ל' יום כדמפרש בגמרא דהוו להו יושבי העיר הרי אלו מצילין אם רוב אנשי העיר הודחו, והחמרים וגמלים משלימין המיעוט ועושה אותם רוב, מצילין עליהם שאין ממונם אבד אלא נדונים כיחידים, וגורמין נמי לעשות אותה עיר הנדחת אם משלימים לעיל הנדחת לעשות רוב, אלא הא דפסיק ספי דחמרת וגמלת אין דעתם מעורבת עם בני העיר להיות נדונין עמהן : ה"ג החרם אותה וכל אשר בה מכאן אמרו צדיקים וכו' ושל רשעים בין מתוכה בין מחוצה לה אבודים בגמרא מפרש לה מדכתיב כל : ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה אין לה רחוב עושין לה רחוב · ורחובה דהשתא נמי משמע : היה רחובה חוצה לה · שמקום קבוץ בני העיר היה חוץ לעיר כונסין אותה לעיר שצריך לעשות לה רחוב בתוכה רחוב סרטיא גדולה : את העיר ואת כל שללה ולא שלל שמים · דשלל שמים פלט : מכאן אמרו ההקדשות שבתוכה יפדו · כלומר אין נשרפין אלא הרי הם כשאר הקדש שצריך פדייה כ"ש דשלל שמים הם : ותרומות ירקבו · ובגמ' מוקמי לה בתרומה ביד כהן דממון כהן הוא וחל עליה איסור דעיר הנדחת דנהי דבשריפה לא הויא עם שאר שללה 'דקדש' אקרי ולא מזלזלין ביה כולי האי : מעשר שני · אע"פ שהוא נאכל לישראל הואיל וקדש איקרי לא אמרי' ישרף אלא יגנזו וכן כתבי הקדש יגנזו : ה"ג כליל לה' אלהיך אר"ש אמר הקב"ה וכו' כאילו אתה מעלה עולה שהוא כליל לפני : לא תעשה גנות ופרדסין וכו' · בגמ' מפרש במאי פליגי : לכמו שהיתה · ביישוב בתים : גמ' יצאו הם ולא שלוחם · אם המדיחין עצמן יצאו והדיחן והרי הם מרובים ודנין בסייף אבל אם הדיחו ע"י שליח, כיחידים הם בסקילה וממונם פלט : אין אנשים פחות מב' · דע"י מדיח אחד אין נעשית עיר הנדחת : מקרבך · משמע באמצע ולא מן הספר שאם היתה עיר של ספר בין מחוז עובדי כוכבים למחוז ישראל אינה נעשית עיר הנדחת דגזירת הכתוב היא שלא תעשה עיר הנדחת : יושבי העיר ולא יושבי עיר אחרת · דהיינו מדיחי' מחוצה לה : לאמר נלכה ונעבדה · משמע שצ"ל לפניו שכך אומרים נלכה ונעבדה ואין אמירה אלא בעדים אלמא צריך עדים לכל אחד ואחד שיעידו עליהם מה שאמרו וה"נ צריך התראה לכל א' וא' מהם : חולקין עיר אחת · בתחלה כשחלקו ישראל את הארץ היו רשאין ליתן ולחלוק עיר א' לב' השבטים כגון אם אירע להם עיר בתחום ומקצת מושכת לתחום אחר שבט אחד שנטל חלק באותו קצת הארץ ע"פ הגורל נחלקה הארץ אם נפתלי עולה תחום גינוסר עולה עמו דהכי אמרינן בב"ב בפרק י"נ ומנחילין (דף קכב:) : אין חולקין · אלא כולה של אותו השבט שרוב' בתחומי' : מאי לאו אע"ג דמדיחים מאותה עיר · אם יהיו מאותו שבט נעשית עיר הנדחת ואי לא, לא, שאם אינו מאותו שבט שהודחו אלא משבט אחר שבעיר אינו בסייף אלא בסקילה אלמא אפשר שיהו מן אותה העיר ולא מאותו שבט וה"ד כגון שחלקו עיר אחת לשני שבטים : לא · לעולם אימא לך דאין חולקין והיכי משכחת לה מאותה עיר ולא מאותו שבט' כגון דנפלה למדיחיה בירושה מקצת העיר ע"י בת יורשת נחלה : ערים תשע מאת שני השבטים האלה · ממטה יהודה וממטה שמעון נטלו ט' ערים ונתנום ללוים : מאי לאו דשקל מהאי ד' ופלגא · שהיתה עיר א' של יהודה ושמעון ונטלו מהם אלמא חולקין עיר אחת לשני שבטים : ה"ג לא ד' מהאי וה' מהאי : א"ה לפרוש פרושי · הי ניהו שבט דשקיל מיניה ה' והי ניהו דשקיל מיניה ד' ומאי כתיב ערים תשע מאת שני השבטים משמע דבשוה שקל : קשיא

לה א מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה ב סמג עשין טו :
לו ב מיי' שם הלכה ס והלכה ו :
לז ג מיי' שם הל' ב :
לח ד מיי' שם הל' ו :
לט ה מיי' שם הל' ז :
מ ו מיי' שם הל' י :
מא ז מיי' שם הל' ו :
מב ח מיי' שם הל' יג :
מג ט מיי' שם הל' ו :
מד י מיי' שם הל' ז :
מה כ ל מיי' שם הל' ב :
מו מ מיי' שם הל' ד :

הגהות הגר"א
[א] גמ' רצונו. נמחק ורצ"ל [illegible] : [ב] שם לישועתו. נמחק ורצ"ל לתפארתו : [ג] שם שנאמר נמחק : [ד] שנא' נמחק :

הגהות מהר"ב רנשבורג
[א] מתני' הרי אלו מצילין אותה שנאמר וכו' [illegible]

קשיא. איבעיא להו הודרו מאליהן מהו: "וידיחו" אמר רחמנא "ולא שהודרו מאליהן או דילמא אפילו הודרו מאליהן? ת"ש הדיוטה נשים וקטנים אמאי, לידחי כהודרו מאליהן? הכא בתר נפשיהו גרידי, הני בתר נשים וקטנים גרידי; עד שיודח רובה: היכי עבדינן? אמר רב יהודה דנין וחובשין דנין וחובשין, א"ל עולא נמצא אתה מענה את דיינין של אלו? אלא אמר עולא דנין וסוקלין דנין וסוקלין, איתמר רבי יוחנן אמר דנין וסוקלין דנין וסוקלין ורבי אמר מרבין להן בתי דיינין, איני? והאמר ר' חמא בר יוסי א"ר אושעיא "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא" איש ואשה אתה מוציא לשערייך ואין אתה מוציא כל העיר כולה לשערייך! אלא מרבין להן בתי דינין ומעיינין בדיניהן ומסקנין להו לבית דין הגדול וגמרי להו לדיניהו וקטלי להו: הכה תכה את יושבי העיר וכו': תנו רבנן "החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום לנו בתובה והודרו עמה אם נשתהו שם ל' יום הן בסיף וממונן אבד, פחות מיכן הן בסקילה וממונן פלטו ורמינהי כמה יהיה בעיר ויהיה באנשי העיר ד"ב חדש אמר רבא לא קשיא הא למידני מבני מתא הא למידני מיתבי מתא ורתניא "המדר הנאה מבני העיר" אם יש אדם שנשתהא שם ב' חדש אסור לידעות ממנו, פחות מיכן מותר לידעות ממנו, "יושבי העיר" אם נשתהא לי יום אסור ליהנות ממנו, פחות מיכן מותר ליהנות ממנו: "הדרם אותה ואת כל אשר בה כו': ת"ר "הדרם אותה[א](ואת כל אשר בה)פרט לנכסי צדיקים שברשיצה לה "ואת כל אשר בה "לרבות נכסי צדיקים שבתוכה "שללה "ולא שלל שמים "ואת כל שללה "לרבות נכסי רשעים שרוצה לה "אמר ר"ש מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו, מי גרם לדם שיהורו בתוכה ממנו, לפיכך ממונם אבד אמר מר "ואת כל שללה תקבץ "לרבות נכסי רשעים שברוצה לה אמר רבה בר חנא ו"בנקבצים לתוכה אמר רב חסדא פקדונות של אנשי עיר הנדחת מותרין ה"ד אי לימא דעיר אורחת ואיתנהו בגוה פשיטא דמותרין לאו "שללה" הוא ואלא דידהו ואיתנהו בעיר אחרת, אי דנקבצין לתוכה אמאי מותרין, ואי אין נקבצין לתוכה הא אמרה חדא זימנא לא, לעולם דעיר אחרת דמפקדי בתובה והבא במאי עסקינן "כגון דקביל עליה אחריות מהו דתימא כיון דקביל עליה אחריות, כדידיה דמי, קא משמע לן אמר רב חסדא "בהמה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת "אחורה עיסה "חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת מותרת, מאי טעמא "בהמה כמאן דלא פליגא דמיא עיסה כמאן דפליגא דמיא בעי רב חסדא בהמת עיר הנדחת מהו דתיתני בה שחיטה לסהדה מידי נבילה: לפי "דרב "אמר רחמנא "לא "שנא שחטה משחט לא שנא קטלא מכטל או דלמא כיון דשחטה, מהניא לה שחיטה, מאי? תיקו בעי רב יוסף שיער נשים צדקניות מהו דרשעיות אמר "תקבץ ושרפת "בתיב-מי שאינו מתיסר אלא קביצה ושריפה "יצא זה שמתיסר בקבורה וקביצה ושריפה, אלא אמר רבא בפיאה נכריה, היכי דמי? אי דמתאבר בגופה, בגופה דמיא! לא צריכא "בסיבמא שבתוכה שבתוכה דמי? יאבד או דלמא כיון דעיילא ונפקא, כלבושה דמי תיקו: ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה וכו': "ת"ר אין לה רחוב אינה נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב בכאי קמיפלגי מר סבר רחובה מעיקרא משמע ומר סבר רחובה השתא נמי משמע:

והקדושת

קעים. נסמן הפסוק קמה לתרן למ"ד תולקין לבל לא מיקחב: גרידי. בד"מ ומשכון וכן גרים רבי בסליה הס"ם מגריד גריד וכ"ל שהוא נסמן גרידה המפרסין יחיד על סם שהוא יחיד מסוך ומופרש הוא מן הכל ואין נלחמים סביביו ונסמן תרמי הוא ואין דומה ט כפסוק (ודומה ט) לבל גורלו תורה אור ומעמידו על גלגו (ר"ה ל' מז:) הוא נסמן עברי ודומה ט כפסוק (מיכה ב) ויקח ט מרם להתגרד בו בדל"ת ופי' נסמן תמימה שמחסם וגורד בסכין לו בכל דכר וגורר בר"ש נסמן עברי הוא כמו (שבת ל' כב:) גורר לחם מפה כמה ונסמן וכן (ב"ב ל' פ:) היה מגרר ויולא מגרר ויולא: בפר נפשייהו גרידי. ומעשיהם מעשה ומחקים ביופר הוא ומעשהם הם כדחין ואין הוא שיעשה עיר הנדחת: אבל סנך דפודהו בפר נשים וקטנים גרידי. שאין מחזקים כ"ב: סיני עבדינן. סיקך נעשין רוצה נדחים הואיל לברייתן עדים והתראה לכל אחד ואחד: דנין ובוקעין. כמרומין כ' לו ג' מהם עוברים ע"ז לא יסקלו לוחן ומיחין כל האחרים מלסקול לוא דנין לוחם לסקילה ותוכעין לוחם בניים הסהר וכן עושין מר מרוחין הם מלמרפין לרוכה ותחרין ודין לוחם דין אחר להריגה ומלחרין לוח ממוכה: ופפנס פס דינם. שלאחר שנגמר דינם לחה מסהה לוחם ומענה לוח דינם: דנין ופוקלין. עד תניין דמחזקין להו כיחידים ודנין וסוקלין ומחניין ולוקך נאבדך הדבר למפרע שהודתו רוצח והו כסיף וממונם לבך ומחניין ולוקך לי לוחה לסקל למסקן למיתה תמוכה: ור"ל אמר מרבין לפפי כפי דיינין. לפי מקום לוחן דנין כ' כיום לאחד דהא לחמרת בפרק נגמר הדין (לעיל מו:)דכמיתה לוחם דנין לוגל מקום דנפשיי מיסלכל לאחד ולאחד ודין פנלי למקוד כל לאחד ולאחד כיום לאחד מרבים להם כפי דיים כדי שלהקבל עדותן כיום ל' ויגמר דין סלם כיום לאחד: לפפרין. לכ"ד שכפערין הדייט כהלהדי קמנה: ופי פפס פוגיע. לוגל בכהלהדי גדולה: פפס פרבין לפס כפי דיינין ופפייני כדיניפס. שם הו מרוכים ולוח הולחו ריכ' מעלים לוח סלן לכ"ד הגדול: כפפ יפפ כפיר. משנה בהמופקין: ויפפ לפנני פפיר. ליתן בעדכי העיר: לפיסוי ככני פפפ. שיהא נקרל "ככני העיר" לוין נקרל בפתוח מ"ב חדם לבל להקרוס "מוסבי העיר" כיון שפהה ל' יום נקרל מלחני העיר וקריכן בהו "לוח יוסבי העיר הזה": ופפניס. בניתוסף: פפודל פנפפ. שלאחר "הרי עלי קונם שם מלכה: פפרס פופפ פרע לנעכה לדיקים בעכופפ לפ. שלוח הו לדיקים דיים כתוכה והו לפו נכסים מופקדים בתקום לחר כיד לחרים מהו דתיתני בה שחיטה לסהדה מידי נבילה: לפי "דרב "אמר רחמנא "לא "שנא שחטה משחט לא שנא קטלא מכטל או דלמא כיון דשחטה, מהניא לה שחיטה, מאי? תיקו בעי רב יוסף שיער נשים צדקניות מהו דרשעיות אמר "תקבץ ושרפת "בתיב-מי שאינו מתיסר אלא קביצה ושריפה "יצא זה שמתיסר בקבורה וקביצה ושריפה, אלא אמר רבא בפיאה נכריה, היכי דמי? אי דמתאבר בגופה, בגופה דמיא! לא צריכא "בסיבמא שבתוכה שבתוכה דמי? יאבד או דלמא כיון דעיילא ונפקא, כלבושה דמי תיקו: ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה וכו': "ת"ר אין לה רחוב אינה נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב בכאי קמיפלגי מר סבר רחובה מעיקרא משמע ומר סבר רחובה השתא נמי משמע:

והקדושת

עין משפט נר מצוה

מן ג מיי' פ"ד מהל' פרה"מ הל"ב ג סמג עשין סה: (לעיל כח.) רש"י ד"ה

מרח ב מיי' שם הל"ב ו:

סמס ג מיי' שם הל"ב ד:

ג ד מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הל"ב ה סמג עשין נמג מיש"ל יד ס' קכב סמ"ק ב:

נא ה מיי' פ"ט מהל' מלכים הל"ב ו סמג עשין נמג מיש"ל יד ס' רין סמ"ק נב:

נב ו ז מיי' שם מהל' סנהדרין הל"ב י סמג עשין סו נג ח ט מיי' שם הל"ב יח:

נד כ"ם מיי' שם הל"ב יב וה"ב יג [ופי' כ"מ]:

(לעיל מח. ע"ש

[כ"ב ח. ע"ש]

כ"ב ו:

שם ח. [תוספ' מדיים פ"ג]

(תוספ' פ"ד) [ופי' ר"ח] ועי' תוס' ד"ה ואת כל שללה

דברים יג:יז

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה כמאן דפי' דלא תסבר:

הגהות הגר"א

[א] נמ' ואת כל אשר בה. נמחק:

[ערכין ז: ושם בכורים ר' יוסי בר' חנינא]

[שם בגירסת בכתאב מנגנס ע"ל ויחד מכיס ג' ופיכתא]

לעיל מח.

הדחו מאליהן

נושא/מבנה

אין נשוא, רובה נמחק, הבית ג'

נושא/מבנה

שייכת לדוגרת מאוחרת לאחרון - הנושא נתחלת כאן בלבד אין הדיון לגיות אין הנדחת

מבנה

מיאורות על ריחשאי הנדחת הפנים על דיון

נושא/מבנה

טלפיס על ביטול הקדושת על עיר הנדחת טרם תוקף מתיר

גליון השים

נמ' פיסה חציה של עיר הנדחת. מי' שחגת מתיר מי' פ"ט: שם יש זה שמתאבר תליסה. עי' לעיל מו ע"ב תוס' ד"ה פליגי:

מבנה

שאלות בעניני כיבוש על עיר הנדחת

והההקדשות שבה יפדו כו': *ת"ר היו בה (קדשי) קדשים: קדשי מזבח ימותו, קדשי בדק הבית יפדו, ותרומות ירקבו, ומעשר שני וכתבי הקדש יגנזו *ר"ש אומר בהמתה ולא בהמת בכור ומעשר שללה פרט לכסף הקדש וכסף מעשר אמר מר היו בה (קדשי) קדשים: קדשי מזבח ימותו ואמאי ימותו- ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה? ר' יוחנן אמר זבח רשעים תועבה ר"ל אמר ממון בעלים הוא והכא בקדשים שחייב באחריותן *ור"ש היא דאמר ממון בעלים הוא, הא מדסיפא ר"ש היא רישא לאו ר"ש? בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי הגלילי *דאמר קדשים קלים ממון בעלים אבל קדשי קדשים מאי, *יפדו, אדתני סיפא קדשי בדק הבית יפדו ליפלוג וליתני בדידה בד"א בקדשים קלים אבל קדשי קדשים *יפדו? כיון דאיכא חטאת שמתו בעליה- דלמיתה אזלא לא פסיקא ליה, בשלמא ר' יוחנן לא אמר כר"ל דכתיב זבח רשעים תועבה אלא ר"ל מ"ט לא אמר כר' יוחנן? אמר לך כי אמרינן זבח רשעים תועבה הני מילי היכא דאתנהו בעינייהו אבל הכא כיון דאישתני אישתני: ר"ש אומר *בהמתך ולא בהמת בכור ומעשר: במאי עסקינן *אילימא בתמימין, שלל שמים הוא, אלא בבעלי מומין, שללה נינהו? אמר רבינא לעולם בבעלי מומין- ומי שנאכל בתורת *בהמתך יצאו אלו שאין נאכלין בתורת *בהמתך אלא בתורת בכור ומעשר *דשלל שמים נינהו, ופליגא דשמואל דאמר שמואל הכל קרב והכל נפדה מאי קאמר? ה"ק כל שקרב כשהוא תם ונפדה כשהוא בעל מום משלל אימעיט וכל שקרב כשהוא תם ואינו נפדה כשהוא בעל מום כגון בכור ומעשר, מבהמה נפקא: תרומות ירקבו: אמר רב חסדא ל"ש אלא תרומה ביד ישראל אבל תרומה ביד כהן כיון דממוניה הוא תשרף, מתיב רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו והא מעשר שני ביד ישראל כתרומה ביד כהן דמי וקתני יגנזו? אלא אי אתמר הכי אתמר: אמר רב חסדא ל"ש אלא תרומה ביד כהן אבל תרומה ביד ישראל תנתן לכהן שבעיר אחרת *תנן התם עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים מחייבין אמר רב חסדא מחלוקת במעשר שני בירושלים דר"מ סבר *מעשר שני ממון גבוה הוא ורבנן סברי ממון הדיוט הוא אבל *בגבולין דברי הכל פטור מתיב רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו במאי עסקינן: אילימא בירושלים מי הויא עיר הנדחת והתניא *עשרה דברים נאמרו בירושלים וזו אחת מהן אינה נעשית עיר הנדחת אלא בעיר אחרת ואסקוהו לגוה, הא קלטוהו מחיצות אלא לאו בגבולין וקתני יגנזו, לא, לעולם דעיר (אחרת) ואסקוהו לגוה והכא במאי עסקינן שנטמא, ולפרקיה *דא"ר אלעזר מניין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים ת"ל לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר וישא משאת מאת פניו? הכא במאי עסקינן בלקוח ולפרקיה

היו בה קדשי מזבח. כגון עולות ושלמות של רשעים בתוכה נמי דלא קרינן בהו את כל בהמתה לפי חרב דהא לא בהמתה היא אלא בהמת שמים אלא מאיסותא הוא להקריב קרבנות של רשעים הללו שהודחו הלכך ימותו- כונסין אותן לכיפה ומאכילין אותן שעורין עד שכריסן נבקעת דאפילו דמיהם אסור כדלקמן: שנאמר כליל לה' אלהיך ל"ג: ר"ש אומר וכו'. לקמן מפרש טעמא: זבח רשעים תועבה. ואפילו דמיהן אסורין: ור"ש היא דאמר. בהזהב (ב"מ נו:) קדשים שחייב באחריותן ממון בעלים הוא ויש בהם הונאה הלכך לענין עיר הנדחת נמי ממון בעלים הוא ודייניהו לפי חרב כשאר בהמות שבתוכה והלכך אסורין דמיהן בהנאה והאי דקאמר ימותו ולא אמר שיחרימו אותה עמהם משום כבוד שמים: ואליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר. בפ"ק דב"ק (ד' יב:) ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שהם ממונו והואיל וממונו הם אסורים בהנאה דאפילו דמיהן בהמתה מיקרו אבל קדשי קדשים (ג) (אמאי) ירעו דהא ודאי הם עצמם אינם קרבים דזבח רשעים תועבה אלא ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה: אי הכי אדתני סיפא וכו'. דקא מפליג בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית: ליפלוג וליתני בדידה. בקדשי מזבח עצמן בין קדשים קלים לקדשי קדשים: דלמיתה אזלא. כדאמרינן (תמורה ד' טו:) חמש חטאות מתות: לא פסיקא ליה. למיתני קדשי קדשים דעיר הנדחת ירעו דכיון דמתו להם אותם רשעים אי איכא חטאות שהפרישו בחייהם אזלי למיתה דכל חטאות שמתו בעליהם מתות במסכת הוריות (ד' ו.) מפרש טעמא אבל שאר קדשי קדשים כגון אשמות שמתו בעליהם ירעו: דאיתנהו בעינייהו. דהן עצמן ודאי אינן קרבים משום זבח רשעים תועבה: אבל הכא. דאיכא למימר ירעו ויפלו דמיהם לנדבה: כיון דאישתני. ליכא הכא זבח רשעים תועבה: ולא בהמת בכור ומעשר. שאם היו בה בכורות או מעשר בהמה שהוא של ישראל וחלבו ודמו קרב אין מחרימין אותו עמה דלא מיקרי בהמתה: שלל שמים הוא. ומשללה נפקא: אלא בבעלי מומים. שאין בהם חלק לגבוה אלא נאכלין לבעלים שללה ניהו אמאי אין מחרימין אותן עמה: לעולם בבעלי מומין. ואפ"ה אין נשרפין עמה דדרשינן לקרא הכי בהמתה למי שנאכל לבעלים בתורת בהמתה יצאו אלו שיש להם שם לווי שאין נאכלים בתורת בהמתה שאין אומרין בהמת עיר הנדחת אלא בהמת בכור ומעשר של עיר הנדחת: ופליגא. אדרבינא אדשמואל דאמר שמואל עלה דהא מילתא דר"ש כי הוה קשיא לן במאי עסקינן הוי מתרץ הכי הכל קרב והכל נפדה: מאי קאמר? ה"ק. כל שהוא קרב לגבוה כשהוא תם וכשהוא בעל מום צריך פדייה כגון שאר קדשים קלים חוץ ממעשר בהמה ובכור, הנהו משללה נפקא דאין מחרימין אותם עמה דהואיל וצריכי פדייה בממון של שמים קרינן ביה ופליג עליה דת"ק דאמר קדשים קלים ממון בעלים הוא: וכל שקרב כשהוא תם ואינו נפדה כשהוא בעל מום. אלא נאכל לבעלים כגון בכור ומעשר, ההוא לאו שלל שמים מקרן ואפילו בתמותן ולא מצי למפרך והא בתמותן של שמים הוא שהרי נאכל במומו והלכך אצטריך בהמתה למעוטי בכור ומעשר תמימים, דמשללה ליכא למעוטינהו והיינו פליגא דאיהו מוקי לה אפילו בתמימים דקסבר בכור ומעשר בעלי מומין בהמתה קרינא ביה ובסיף: תרומה ביד ישראל. שעדיין לא נתנה לכהן דאפילו אותו ישראל רשע הוא תרומה שבידו אינה נשרפת עם שאר שללה דהא לאו דידיה הוא דשמא היה נותנה לכהן צדיק שבחוצה לה הלכך אינה נשרפת דהייט כפקדון דעיר אחרת ותנהו בגוה דאמר לעיל דמותרין והאי דבאכילה לא שריא לה דשמא היה נותנה לכהן רשע שבתוכה הלכך ירקבו אבל תרומה ביד כהן דממוניה הוא תשרף: וקתני יגנזו. אע"ג דממוניה הוא לא אמר תשרף: אלא תרומה ביד כהן. דממוניה הוא ולא מזלזלינן בה כולי האי הואיל וקדש הוא: לכהן שבעיר אחרת. כלומר לכהן שלא הודח עמהן: אבל בגבולין. שאין לה היתר אכילה אלא בפדייה ד"ה פטורה מן החלה דממון גבוה הוא ל"א אבל בגבולין דאין לה היתר אכילה בשעת חיוב חלה דהיינו בשעת גלגול העיסה לא קרינא ביה ראשית עריסותיכם (במדבר טו) ואפילו פדאה לאחר מיכן פטור מן החלה: י' דברים נאמרו בירושלים. בפ' מרובה (ב"ק פב:) חשיב להו: אלא בעיר אחרת ואסקו לגוה. שהיה אותו מעשר שני של אחד מבני עיר הנדחת והעלו אותו לירושלים קודם שהודחה ואח"כ הודחו אם כן אמאי יגנזו לשתרו נמי באכילה דהא קלטינהו מחיצות דהיינו חומה: אלא לאו בגבולין. ולא מטו ליה וקתני יגנזו ואיט יוצא לישרף בהמיה: ואם סיפא. דבגבולין לד"ה ממון גבוה הוא לשתרי נמי באכילה, אלא לאו ממון הדיוט הוא, והאי דבשריפה לא, משום זילותא: לעולם דעיר שנדחה ואסקוה לגוה. ודקאמרת לשתרו נמי באכילה דהא קלטוהו מחיצות: הכא במאי עסקינן בשנטמא. דלאו בר אכילה בטומאה הוא דכתיב (דברים כו) לא בערתי ממנו בטמא ולקמן פריך מאי איריא עיר הנדחת אפילו בחולה נמי: ואפילו בירושלים. לאחר שנכנס ואע"ג דדרשינן (שם יד) כי ירחק ממך המקום וצרת הכסף בידך ברחוק מקום אתה פודה ולא בקרוב מקום: ואין שאת אלא אכילה. והכי קרא כי לא תוכל שאתו לאכלו שנטמא ולא כי ירחק ממך המקום לא תוכל שאתו וצרת הכסף בידך: בלקוח. שכבר הוציאה בהולאה לכסף מעשר ונתנוהו ביין ושכר ובשר ונטמא אותו לקוח דהאוא לקוח לית ליה פדייה וכי קאמר ר"א במע"ש גופיה שהעלה פירות מע"ש לירושלים ונטמאו: ולפרקיה

וליפרקיס לכוליס · ומשני כר"י דאמר לה אליס למפסם פדיון בהמה[ג"ל מסנה] *ממה גופא ממ' מעשר שני (פ"ב מ"י) והייט נמי מעשר שני דקאמר יגיו בקטורה: **אלא לעולם** · במעשר שני דעיר הנדחת מיהו ואפשר לגוה ודקאמר ליעמתי בהמתי בהמיה קלטוהו מחיות אחר שנכנס לתומת ירושלים: דאמר רבה (*בסחיטת הוליז פ' בהמה המקשה [בסחיטתהולין לה מגילה מגמה (דף סה) **: מחיות לפחות דמוריים** · מן התורה מצוה לאכול לפניס נכ"מ נג: ד"ה מן התומה: **אבל מחיות נקטוף** · שיהיו מחיות קולטות בין לעניין ואמר כתב רבינו פדייה בין לכל עניין-מדרבנן הוא וכי גזור רבנן דמיהאי קליפת מחיות על נכון וציין למעשר-דשוב ליט יכול לפדותו [א] ולעניין עיר הנדחת נמי שלח יהא [כמה מכות] בשריפה היכא דליתנהו מחיות: **דכפיב ובערתם** · לח שמס מודיעין עין משפט נר מצוה המקום ההוא וגו' וסמיך ליה לח תעשון כן לה' לאלהיכם ובמוזמה הואיל וכתיב בה אזכרות לי לפעמי לשריפה משום קרא דלא תעשון כן' ואתן בעיון שלמה ולוימה דהאי שלא שמיס הוא: **כלי כעצם ופרע** ס"ג מ' מ"ו ס"ג מה ג' **כלא כעצם** · כגון **וכיתה כל עולם**=כלי לחפיגו גטת ופרדסים לח מעשה מלח מהיה מל עולם שהוח עשה לח תכנה עול" בעין בחים והוח-לח בעשה, אין דעין לוחו בכלל ופרט יומר אין בכלל לחלח מה שבפרט דלח מעשה=פירוש הוח לומר "וכיתה מל עולם" לבעין קאמר לבל לעטת ופרדסים שרי, לחלח מרי מילי קאמר קרא דלח אמרינן פירוש קמפרש לחלח מילי מילי קאמר "וכיתה מל עולם" לגטת ופרדסים "לח תכנה עול"=כל בעיין שבעולם ולחפיל לגטת ופרדסים לח תכנה עול ודרשיון ליה לדבר שהיה בכלל ויולח מן הכלל לח ללמד לח ללמד על עלמו יצח לחלח ללמד על הכלל כולו יצח ולומר בעין בכלל היה ולמה יצח להקיש לך-מה בעין מיוחד שהוח יבוב בני לחם לף כל בעין כגון גטת ופרדסים *(ליעמת לחריינת) ור' יוסי הגלילי סבר לין לעין, כלי לחבן ודריש הכי "וכיתה מל עולם" מכל מילי שלח יעשה בה שום דבר ולח תכנה עול" דמשמע בעין בחים, לשמושיין לחו בבעין בחים, וגטת ופרדסים לימור עשה הוח דליכול· לך שמעתי: **ר"ש פוכר דעין** · דלח כר' לבעין: **ר"ש פיס לפו דר' לבעין** · ולחפיל ר"ש והח דקחמר דעיר הנדחת נעשים גטת ופרדסים לחו מקום דבשלמח ליה ליה דר' לבעין מולחח קח מפרשי והיתה מל עולם כמו' בבעין בחים דלח תכנה עול לח ממעט ליה בכל בעיין דקסבר "עול"=לכמו שיהיה ממעט לומר לח מחזור ולח תכנה עול ממעט כגון שהיתה מחחלה לח תכנה עול לבל נעשה גטת ופרדסים: **ומר סבר עוד לגמרי פעמים** · כגון דלמר לעולם ועד, "עול" לעון ועד הוח *שלח תכנה לעולם לעוס דבר: לח בבעין בחים ולח לגטת ופרדסים לח תכנה עול: **מפוברין פוסרין** · דמקבון וברפת' לחרבה רחמנח מי שליט מוסר לחח קבילה ובריפה יצח זה שמוסר שליפה וקבילה ובריפה: **וכל שאר כך** · לחפיל לישנת מחבבין לאבר בה בחברין: **פ"ג ויעבב יפוסם לאמר פרור פפים וגו'** · וקרח קדיים וחיל בבבורו ייסדהם וכעמיהו יציב לבחיה וכשיעמיד לבחיה יעוד בע הקבון: **לח יריחו על פם עיר פפרס** · שלח יבבה יריחו ויסב שמה על פם עיר לחרם, ולח עיר לחרם על פם יריחו שלפי' בבה עיר לחרם וקרחה יריחו לחבר לבעיה שלפי' פם יריחו ימחה לעולם וכחיב בימיו בבה חיחל בית חלי לח יריחו בימיו של לחחב ועל שעבר על החלה קרי ליה בית חלי: **פם יריחו** · ולח יריחו עעמו בבה חלח עיר לחרם על פם יריחו שקללה לה "יריחו" ולח לחפרפ הח מבלן: **בפניהם בבורו יפדם** · לחבירם רבע בשמח לחבירם הרבע לח היה ל לחיחל ללמוד שלח לבעות לח יריחו: **לחבירם ושבוב לחי עפרו** · דקרי לה רבעים: **לחי יודע שבוב לפירו** · מילמח בחבעי בעיו יודע שבוב לפירו ולמדבקח ממשמע שבחמר בחבירם בעיו לחי יודע שבוב לפירו חלח מה ת"ל שבוב לפירו שהיה קובר והולך מחבירם ועד שבוב שהוח לפיר מכלס: **שפפר שובבינו** · לחבעו של חיחל היה לחחב: **כי עפיף** · ו"ח כי מעמח בית החבל שמטמיפים לחת בדבירים לגחת וכשהה דוכחין כחיב בבולחים רבה חמיל בלח ע"ז לשון לחבל: **על כל פלס ופלס** · קורה ועבוגה ומקום גבוה הוח: **ולח שביק מיפרס מיזל ופפגר** · שהיה הלכלוך הולך וגדל מרוב הגשמים הבחין לעולם שלחין מניחין ליל להשתחוות לעבודת כוכבים מתוך דרכים מלוכלכת בכיפים: **מיד ויפפר פליפו מי ס' פם יפיס פעגים פפלש פפר וגו'** · הח קרח כשהוי לקרל לחיחל בית החלי: **פקליפין דפפרפ** · מפפחח של מפר: **ביון דפוף** · הקב"ה דחיכח לעבח בעולמח ליל הקב"ה לחליהו לך לרפחה לגעגל הדבר שיחזיר ט מפחח של מפר כדקח מפרש וחזיל: **שלש מפחחות לח נפברו ביד פלים** · על לוחבו של הקב"ה יש מפחחות ומכרס ליד שלחים המחוים לבל ג' מפחחות יש לו בידו שלח מיבה שליח עליהם מברחים, שלח בידו הס, ולח רבה למשל שליח עליהם ולקחר הקב"ה לחליהו לחיפה ג' מפחחות עבבחי בידי מברחים ולח מניחי שליח עליהם חלח לוקך שעשיחי ממעה על לחח מהם, ושחה חשחל מפחח שני, יחמרו שיים ביד חלמיד ולחד ביד הרב: **דאמרים נגליס** · שבחם שעב שט ולחבירם למפחחיה שלח נפחח הטעב של מעל עין ידו: **דכפב לך פרפס של פחחב ופחנים פפר** · ולח כחיב ומן מפר: **מבע פניפו** · מביבי וגדולי:

ליפרקיס לכוליס · ומשני כר"י דאמר לה אליס למפסם פדיון בהמה[ג"ל מסנה] *ממה גופא ממ' מעשר שני (פ"ב מ"י) והייט נמי מעשר שני דקאמר יגיו בקטורה: **אלא לעולם** · במעשר שני דעיר הנדחת מיהו ואפשר לגוה ודקאמר ליעמתי בהמתי בהמיה קלטוהו מחיות אחר שנכנס לתומת ירושלים: דאמר רבה (*בסחיטת הוליז פ' בהמה המקשה [בסחיטתהולין לה מגילה מגמה (דף סה) **: מחיות לפחות דמוריים** · מן התורה מצוה לאכול לפניס נכ"מ נג: ד"ה מן התומה: **אבל מחיות נקטוף** · שיהיו מחיות קולטות בין לעניין ואמר כתב רבינו פדייה בין לכל עניין-מדרבנן הוא וכי גזור רבנן דמיהאי קליפת מחיות על נכון וציין למעשר-דשוב ליט יכול לפדותו [א] ולעניין עיר הנדחת נמי שלח יהא [כמה מכות] בשריפה היכא דליתנהו מחיות: **דכפיב ובערתם** · לח שמס מודיעין עין משפט נר מצוה המקום ההוא וגו' וסמיך ליה לח תעשון כן לה' לאלהיכם ובמוזמה הואיל וכתיב בה אזכרות לי לפעמי לשריפה משום קרא דלא תעשון כן' ואתן בעיון שלמה ולוימה דהאי שלא שמיס הוא: **כלי כעצם ופרע** ס"ג מ' מ"ו ס"ג מה ג' **כלא כעצם** · כגון **וכיתה כל עולם**=כלי לחפיגו גטת ופרדסים לח מעשה מלח מהיה מל עולם שהוח עשה לח תכנה עול" בעין בחים והוח-לח בעשה, אין דעין לוחו בכלל ופרט יומר אין בכלל לחלח מה שבפרט דלח מעשה=פירוש הוח לומר "וכיתה מל עולם" לבעין קאמר לבל לעטת ופרדסים שרי, לחלח מרי מילי קאמר קרא דלא תמרינן פירוש קמפרש לחלח מילי מילי קאמר "וכיתה מל עולם" לגטת ופרדסים "לח תכנה עול"=כל בעיין שבעולם ולחפיל לגטת ופרדסים לח תכנה עול ודרשיון ליה לדבר שהיה בכלל ויולח מן הכלל לח ללמד לח ללמד על עלמו יצח לחלח ללמד על הכלל כולו יצח ולומר בעין בכלל היה ולמה יצח להקיש לך-מה בעין מיוחד שהוח יבוב בני לחם לף כל בעין כגון גטת ופרדסים *(ליעמת לחריינת) ור' יוסי הגלילי סבר לין לעין, כלי לחבן ודריש הכי "וכיתה מל עולם" מכל מילי שלח יעשה בה שום דבר ולח תכנה עול" דמשמע בעין בחים, לשמושיין לחו בבעין בחים, וגטת ופרדסים לימור עשה הוח דליכול· לך שמעתי: **ר"ש פוכר דעין** · דלח כר' לבעין: **ר"ש פיס לפו דר' לבעין** · ולחפיל ר"ש והח דקחמר דעיר הנדחת נעשים גטת ופרדסים לחו מקום דבשלמח ליה ליה דר' לבעין מולחח קח מפרשי והיתה מל עולם כמו' בבעין בחים ולח לגטת ופרדסים לח תכנה עול לח ממעט ליה בכל בעיין דקסבר "עול"=לכמו שיהיה ממעט לומר לח מחזור ולח תכנה עול ממעט כגון שהיתה מחחלה לח תכנה עול לבל נעשה גטת ופרדסים: **ומר סבר עוד לגמרי פעמים** · כגון דלמר לעולם ועד, "עול" לעון ועד הוח *שלח תכנה לעולם לעוס דבר: לח בבעין בחים ולח לגטת ופרדסים לח תכנה עול: **מפוברין פוסרין** · דמקבון וברפת' לחרבה רחמנח מי שליט מוסר לחח קבילה ובריפה יצח זה שמוסר שליפה וקבילה ובריפה: **וכל שאר כך** · לחפיל לישנת מחבבין לאבר בה בחברין: **פ"ג ויעבב יפוסם לאמר פרור פפים וגו'** · וקרח קדיים וחיל בבבורו ייסדהם וכעמיהו יציב לבחיה וכשיעמיד לבחיה יעוד בע הקבון: **לח יריחו על פם עיר פפרס** · שלח יבבה יריחו ויסב שמה על פם עיר לחרם, ולח עיר לחרם על פם יריחו שלפי' בבה עיר לחרם וקרחה יריחו לחבר לבעיה שלפי' פם יריחו ימחה לעולם וכחיב בימיו בבה חיחל בית חלי לח יריחו בימיו של לחחב ועל שעבר על החלה קרי ליה בית החלי: **פם יריחו** · ולח יריחו עעמו בבה חלח עיר לחרם על פם יריחו שקללה לה "יריחו" ולח לחפרפ הח מבלן: **בפניהם בבורו יפדם** · לחבירם רבע בשמח לחבירם הרבע לח היה ל לחיחל ללמוד שלח לבעות לח יריחו: **לחבירם ושבוב לחי עפרו** · דקרי לה רבעים: **לחי יודע שבוב לפירו** · מילמח בחבעי בעיו יודע שבוב לפירו ולמדבקח ממשמע שבחמר בחבירם בעיו לחי יודע שבוב לפירו חלח מה ת"ל שבוב לפירו שהיה קובר והולך מחבירם ועד שבוב שהוח לפיר מכלס: **שפפר שובבינו** · לחבעו של חיחל היה לחחב: **כי עפיף** · ו"ח כי מעמח בית החבל שמטמיפים לחת בדבירים לגחת וכשהה דוכחין כחיב בבולחים רבה חמיל בלח ע"ז לשון לחבל: **על כל פלס ופלס** · קורה ועבוגה ומקום גבוה הוח: **ולח שביק מיפרס מיזל ופפגר** · שהיה הלכלוך הולך וגדל מרוב הגשמים הבחין לעולם שלחין מניחין ליל להשתחוות לעבודת כוכבים מתוך דרכים מלוכלכת בכיפים: **מיד ויפפר פליפו מי ס' פם יפיס פעגים פפלש פפר וגו'** · הח קרח כשהוי לקרל לחיחל בית החלי: **פקליפין דפפרפ** · מפפחח של מפר: **ביון דפוף** · הקב"ה דחיכח לעבח בעולמח ליל הקב"ה לחליהו לך לרפחה לגעגל הדבר שיחזיר ט מפחח של מפר כדקח מפרש וחזיל: **שלש מפחחות לח נפברו ביד פלים** · על לוחבו של הקב"ה יש מפחחות ומכרס ליד שלחים המחוים לבל ג' מפחחות יש לו בידו שלח מיבה שליח עליהם מברחים, שלח בידו הס, ולח רבה למשל שליח עליהם ולקחר הקב"ה לחליהו לחיפה ג' מפחחות עבבחי בידי מברחים ולח מניחי שליח עליהם חלח לוקך שעשיחי ממעה על לחח מהם, ושחה חשחל מפחח שני, יחמרו שיים ביד חלמיד ולחד ביד הרב: **דאמרים נגליס** · שבחם שעב שט ולחבירם למפחחיה שלח נפחח הטעב של מעל עין ידו: **דכפב לך פרפס של פחחב ופחנים פפר** · ולח כחיב ומן מפר: **מבע פניפו** · מביבי וגדולי:

חלק פרק אחד עשר סנהדרין

תורה אור

קִפְדָּן,הוה רגיל למיתי גְּבִיהּ,איכס' מיניה תלתא יומי ולא אתא,כִּי אָתָא,א"ל אכאי לא אתא מר:א"ל קִפְדָּן קְרִית לי'וא"ל הא דקמן דקא קפיד מר: °ולא ידבק ביך מאומה מן החרם כל זמן שרשעים בעולם הדין אף בעולם וכו': מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי ת"ר °רשע בא לעולם,חרון בא לעולם שנא' °בבא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה,רשע אבד מן העולם טובה באה לעולם שנא' °ובאבוד רשעים רנה צדיק נפטר מן העולם רעה באה לעולם שנאמר °הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק,צדיק בא לעולם טובה באה לעולם שנאמר °זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו:

טיס קפדן · שכעס על לחתא ולחמר °מי ס' שיהא הכעס הלזה על ומחל: פיכס' מיניה · שהיה רגיל למיתי לבי מדרשו כל יומא ולא לחתא כמלתא יומי: פיב ד' יוסי: פיג ר' כי · הרי על דכר זה שלחמרתי עליך קפיד שלא בתח לי ג' ימים מקפדנא שקפדת עלי: מפני מרעה · קודם שהכה הרעה הדיק נאסף מכלל דרעה אחת מקפיד

הדרן עלך כל ישראל יש להם חלק ושליקא לה מסכת סנהדרין

הדרן עלך כל ישראל יש להם חלק ושליקא לה מסכת סנהדרין

מאי הגלגול המסכת יתמר זה ויועיל לעסקה בעזרם הפס יקבלך

הדרן עלך מסכת סנהדרין והדרך עלן דעתן עלך מסכת סנהדרין ודעתך עלן לא נתגשי מינך מסכת סנהדרין ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי: יתמר כן פעם פעמים ואתר כך יתמר זה

יהי רצון מלפניך ' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא תניא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא מרחב בר פפא אדא בר פפא דדו בר פפא:

הערב נא ' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עכך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך: מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי: יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש: לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חיתני: ברוך אתה ' למדני חקיך: אמן אמן אמן סלה ועד:

מודים אנחנו לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורדם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון לפניך ה' אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת סנהדרין כן תעזרני להתחיל מסכתות ופפרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך:

כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים: אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד: ' עוז לעמו יתן ' יברך את עמו בשלום:

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכללל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמיה רבא וכו' יתברך וכו' על ישראל וכו':

לוח הסימנים למצא בהרא"ש הדינים

דיני ממונות פרק א

א דיני הדיאות הלוואת יתומות פתנות כתובה וגבולות דינין בכבל ולא הבלות. דדישות והקירות:

ב סומכוס [ונקים רשותא] דין בע"כ ואם פעה כו' לא נקים רשותא דין את הסרבן בע"כ כיון דסומכוס היא · ואם פעה בשיקול הדעת · וכן הדין בג' הדישות · [קבלו יחיד סומכוס או ג' הדיינות] · יחיד שאינו סומכוס אפי' קבלוהו לדין משלם אם פעה בע"ע ביחיד בזמן הזה דנקים רשותא אם נאמר שהוא כרב נחמן בהדי דשיא נהלי סמכוי הוה ויתבח בדוחו (אכר ר"ם הך ע"ע כתבו המסמן מרגשיה).מתי תלמיד יהודה במני רבו: ב שנים שדנו ולא קבלוהו אינו דין אפי' לא פעי · דיין הנדאה בפניהם · פשוה ביחיד ובעי קנין [אפי'] בג' · מחילה א"צ קנין: ד מצוה בשאפי אפי' לאחר ששמע קרוס שאכר פלוני וכאי · ואם יש עסק שבועה אפי' אר"כ יכול למשר (אכר ר"ם דבר התוס' הן) · ה מתי יכול היורן להסתלק מן הדין: ו והלמיד שידע ברבו [שהוא] פועה לא ישתוק · והדיינים העדרים יחיו באיכה כו' אין לדיין אלא מה שעיניו רואות: ז לא הגיע להודאה או הגיע להודאה: ח גדול שכר הדיינין · [ישבון בדין עד שש שעות] · דיין הנוטל ממון מן הזכאי · יראה הדיין כאילו הרב כו' · ט [לא ימסון] הדין עד שכרור לו וישאל לרב בעיר · ואם אינו בקי הדן או מקבל שוחד · שכר בטילה · שחוד דברים · אחוב השנאי: ואם צריך לישאל דבר מאחר מהם · אל יפתע על ראשי עם · יא אפר לדיין לשמוע דברי אי · [ואפר] לבעל דין לחשמיע] · איכת הדיין על הצבור · מורה הצבור על הדין: ב אחר מן הדיינין שפלח להסתין אחר ולא בא:

זה בורר פרק ג

א כל אחד בורר לו דיין והשנים השלישי · [פיין (סימן ג) לא ישב ולא יתהום אא"כ יודע עם מי: ב אין למבורר לחפך בוכות מי שבררו יותר מבחבירו. ואם לא יכלו להשוות או שטעו: ג אין אחד מבוררי דיינין יכול למסל הדיינים או העדים · ד המקבל עליו קרוב או פסול בין לדין או להעיד ומתי יכול להזור ואם קבו מיניה: ה השבע בהוי ראשך והספר מתי יחזור: ו הרוצה לשלם ולא לשבע מתי יחזור בו: ז פלוה בריבית ולוה פטלים · הערב והעדים כשרים . תשובתו כיצד: ח הלוה והעד אחד עמו המקבל שבועה ואחר עמו השטר פלוני רבעוני ואחד עמו מצטרפין למוסלן: ט מבה שיצא פרוטה פרוטה יוד כיצד תשובה: י שתקו פסול ותשובה: יא מפרימי יונים תשובתן פרוצית שביציית גולנים חסמים כשרים ופסולין [מוכחן]. פתם רועה מכריעין עליו. פתם גבאי כשר · מי צריך הברחה לשטלי: יב מקבלי צדקה בן העובדי כוכבים מתי פסולין: יג הבא על הערוה · או תחשוד ופלו ויתנו עליו מתי פסול: יד אדום מתי פסול: (דקה אף בכל שהוא פסול): טו קובדי פרוס בשבר ב"ש ראשון: טז עד זומם למפרע פסול · מוסר לחבשיים · שבועת שוא: יז עד זומם דממן בם מדיני נפשות פסול · שאינו ב השומע ברכת השם מן השובר כוכבים או מישראל מתי חייב לקרוע: ג הנודר או הנשבע בעבודת כוכבים או להשביע לשבר כוכבים ואם העובר כוכבים נתחייב שבועה: כל ליצנות: ד לחבר על ידי לחש מתי מותר: ה מתי אבב או דיעוני · דורש אל המתים: ו מעון על ידי ו' מיני ש"ו · שפות היום מנחש כו': ז אסור לנחש בשפות ובאלילות ובכוכבים: ח אותות ענים ספר יצירה או על ידי שדים:

בן סורר פרק ח

א מתי מותר להזהר הדדוף: אם עשה העבירה אסור להזהרו דדוף להלל שבת לעבדי עבודת כוכבים אין להזהרו: ב אסור להציל ישראל בגוסי · ובסמוסו צריך לשלם לו: הדדף אחר הדדף ושבר כלים: יכול להצילו בא' מאבריו והרגו: ג איזה עבירות ומתי יהרג · ואשה לא תהרג: ד מי [שהשפ] אפי' בשגיאה ובשבילה נפל להעלי כו':

הנשרפין פרק ט

א אסור להשיא בתו לוקן ולסמתין מלחשיא עד שכנברה: ב אסור להשיא אשה לבנו קטן ולחשיאו קטן לאשתו גדול: לאוהב אשתו לבבדה: [להדריך בניו בדרך ישרה]: לאוהב שבניו: לקרב קרוביו לישא בת אוהבו . לסייע לעני: ג אסור לירד לאוסנות חבירו: אסור לילך בקטנה וקטנה . לא ישל מקטה של צדקה: ד הבא על הבותית אם הבועל הורג או נהרג:הבועל נעגב משום נשב"ו:

פרק חלק

א כל ישראל יש להם חלק לעה"ב: מי שאינו מודה בדשלום שנרשאו מניה תחיית המתים מן התורה אין לו חלק לעוה"ב: ב אסור למבוע תורה מכל וכו' · [המלמד] בעוה"ז כו': בית שאין תורה נשבע בלילה כו': ג כל מי שאין מדגה ת"ח מנבאין · סוב לשייר פתיחין של השלחן · המשנה בריבורי · המסתכל בעריות · המבזה קדשים והול המועד ומפר ברית כו' · ומי שאינו מודה בדקדוק אחד [כו' המלמד] תורה ואינו מלמדה: [אפשר לו ללמוד כו' המלמד להביוד] הגדים לעשות מצוה כו' ואפשר מאי אהני לן רבנן כו' או לא אמר הכי אפר מר או הקורא בספרי מינים ובספר בן סירא · הקורא פסוק לשם זמר כו' ובומבו מביא שבה: ד הלוחש ומזכיר ה' והקק כו' · ובסכנת נפש מותרי ובלילה על מפתו מותר: ה תפאה בשבת כגון סך בשמן על מעיים: להישת נחשים בשבת: מעבירים כלים על העין לקרר: אין שואלים בשדים בשבת: [ואף בוהל אסור משום] סכנה: ו ובוהל [שואלין] בהן בשרי שמן וביצים: ז בת לצים: בת [שקרנים] בת הציעים בת מטפרי לה"ר: ח המחזיק בם הסיקה. השלם על רבו המרוב עמו המרדוד אוזניו:

פרק הנחנקין

א אסור להקיו דם לאביו ולהרציא לו קץ · ולא יהיה שליח ב"ד להלקותו · ולדקזתו: ב איזהו ן עולם הבא: **סליק לוח הסימנים**

דיני ממונות פרק ד

א אין צריך דדישה וחקירה אלא אם כן נתקבע פרומה ואם התובע פרומה אין נתקין לו: ב לא יטה הדין והשטרה כו' · שני נפלים או פפינות שפתעות זו בוו כיצד יעשו: ד מתי צריכין להסתין זה לזה: ה פעה ברבר משנה כו' · אם בשקול הדעת אם קבלו בין לדין ולשפעת · ואי אימא תרתי למיבוחא נקים רשותא תפיר ומבור או אפי' יחיד ולא קבלוהו אם פעה בשקול הדעת פפור אבל נפיר ומבור ולא נקים רשותא או נקים רשותא ולא נפיר ומבור אין דין כיון דלא קבלוהו · ו' הייחשת דנין האוים בע"כ אפי' לא נקים רשותא כיון דהוי נרם (אכר ר"ם כראיתא בריש פ"ק) ואם מתי כיצד ישלמו כו' · אם לא הסכימו לדעת אחת · היו ה' וג' מחייבים כו' · ו' הייחשות ואחד פוחתה ולא נקים רשות שקבלוהו ששמו בשקול הדעת קם דינא ופפור אפי' יש נדול לתחזירו · אבל ג' פוחתים ולא נפלו רשות דנין בע"כ ופפורין: ז הראב"ד [כתב] פעה ברבר התאן כו' · אין לחלק עתה על התאן תשאשי"ר כתב אם לא ידע דברי הנאון ובששכע מדרה ששמה השוב ברבר [משנה וא"ה ברבר האשר"י] [ובדברי האחרונים אם מדרה ששמה ברבר"ה ואי משנה ברבר משנה] אבל ראשי לחלוק עליו ותיכא שנתלקט שני נדולים לא יאסר אפסק כמי שאוצה אלא יבריע בראיות או לא יפסוק. ואם הבריע בראיות ברבר אחד מן הנדולים וכל חכמי דורו נראים דברי השני קם דינא [ואין] שוטרים דבריו ואם לא היה יודע מחלוקת הנדולים וכששמע לא ידע להבריע במברות האיות אבל כל חכמים מסכימין לדברי שני וזה פועה בשקול הדעת: ז ש"ם שנתה בפני ג' ריבה לא' ומיפם לא' אם היא ביום דנין בע"כ אם בלילה יעידו למחר: ח חילוק יש בין עד הראשה ובין עד המעיד: ט מועא בא' מעיני כשר לדיני ממונות היכלון לנפור בלילה ואין קובעין בהלכה בע"ש: י מפור כשר לדון · בי אם אפר מיישראל להליצה בעיני אביו ואפר מיישראל בר לדון בר בכל ענין כשר:

הזן בודקין פרק ה

א ברכת הלבנה שפשפר ותכנה (עי' י"ג בהידוש) ונשפח הברכה כו':

נגמר הדין פרק ו

א ב"ד מבין ושונשין לעשות נדרי: ב אפור להלין הפת אא"כ לבבדו מי שצוה שקבדוהו אין שתפעין לו · שלא יפצדוהו שתפעין לו · מוציאין מן היודעין כל צדכי הפת כו' · אין קוברין צדיק אצל רשע: ג הנאת קרקע שולם של קבר או הבנין · מתי מותר למבותו: ד האורת בנר למת או כיס התפילין הניח בו: ה נבו מטות לצורך מת והוציאו: ו זרק בגדים על הפת ונענו בפפה שהיא נקברת עמו וכו' וכל דיניו:

אובע מיתות פרק ז

א מותר לקרות לרשע בן צדיק רשע בן רשע: לא בפקרא ולא כו' · האוכל בשוק: יח יש אלו הקדובים אחיו כו' עד ולכל מי שפפל פוכל נם לאשתו שלישי בראשון פפל לאשתו כשר: ב אבי הפת ואבי הכלה כשדים [ואשתו ארוסה כו'] פתה בתו ויש לה זרע ס"ם כשר לאחיו · נולן אינו מעיד על התינתו אבל אוחיים מעידין כו' · כא ובן הזדע בעדות קדם שנעשה הפת ואינו אין מעיד על התינתו כו' עד נעשה הפת (ופתה בתו) כו' · ס"ם שנזה לשני עדים קדובים לו וכשדים לבנו אפ"ח פמלים · היה נותע ברבר ונפתלק מאותו פמן · הפלתו ופתו בכשדות: כב אוהב ושונא כשדים להעיד ולא לדין · הלוקין לכהונה ודיעבד: כג שני ת"ח השונאים זה את זה לא ישבו ברין · כד מאיפתי ובדקין על אחד לבדו · כה פנה לי בדיך וא"ל הן · פשפה אני בך · [דין אתם עדים] מי שהפסין עדיו כו' אם מת פתנים ליהתים פשפה היה בך · האפור פשפה אני בך צריך לישבע · שלא להשביע עצמו בין בריא בין ס"ם · מתי יכול למשן כך או פשפה: כו דיין שרן והיב לאחר ופרע קנה על פיו ובא לפני דיין אחר ופפרו פטבריא: כז הורה בפני שנים וקנו פיניה כתבים · לא קנו אין כתבים אפי' בפני שלשה עד שקבעו פקום לדין ושלחו אדריו · אבל בשלשה (אכר ר"ם אפי' בשנים) ובפקרקעי כותבים: כח ואפי' אם לא כתבו בו ואפר לט כתובו ותתומו ותבו לית בשדרה בו': כט כתוב בלשן ב"ד ולא התיפי רק ב': ל האפר אביכם הפפין פעות ואפר של פלוני הן · פי שפקרין בידו ופת ולא צדה ובא לבבו הלום דבפקם פלוני והא אינו כלום: לא ג' שדינן הלכים אחר הרוב . אם אפר איני יודע כו': לב צריך הדיין להזהיר פענות של בעלי דינין לחקור הפדים אם ודאה זכות לאחד ואין יודע לפעון צריך לפעון ובעלי': שלא יהא צד קובה לעדים ולדיינים ולכלוה ולה ללעוב: לג אין כתבין פלוני זיכה ופלוני חייב ולא פתם פלוני זכאי אלא פדברתם נודעה פלוני · ואם פעו בו' עד השלישי פעור כו' לא ישאו ויתנו בדין לפני הבעלי דינין הנדול שבהן ואפר אפר בפני הדה פצדקתן הדה · ואם פעו בו' עד השלישי פעור כו' ואחר אפר בפני הדה פצדקתן הדה וכו' ופתי אפרינן דפעו בקביעות הדדש: לד א' אפר פפבע ישן וא' אפר הדש או אחד אפר פנה וא' אפר פאתים [אחד אפר חבית של יין כו'] · אחד אפר בעלייה עליונה ואחד אפר בתחתונה: לה הפפר לה"ר צריך לדחק: לו נתחייב בב"ד הא"ל הבא וכותך תוך שלשים ולא הביא ואח"כ הביא או א"ל יש לך וכות ואפר אין לי ואח"כ הביא פתי שפעין דבריו: לז השלישי נאפן בכל פה שיאפר על השפר · לט אם ונתבע פודה פקצת וכו' או יכול ונתבע לכופו לילך עפו לבית הדעד · אבל לב"ד הגדול אפי' ונתבע פדי אפר הוא גדול בכל דור ודור · ואם נראה לדין שהשפיעו צריך להדדיק פעצפו: מ המזקיק חבירו לדין בעיר אחרת ופצא הייב א"צ ליתן ציצותיו אא"כ נעשה סרבן [השואל פאיזה פקום ונתבע כו']: מא הייבוה צריכה לילך לעיר הייבם להדין: